

«ЖАХОН АДАБИЁТИ» КУТУБХОНАСИ

ЖЕЙМС ЖОЙС

Улисс
сағузаимлари

Роман

ТОШКЕНТ – «O'ZBEKISTON» – 2013

УЎК 821.512.133-3

КБК 84(4Ирл) -

Ж75

Тақризчи:

Умарали Норматов – Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
фан арбоби, филология фанлари доктори, профессор

Рус тилидан Иброҳим ФАФУРОВ таржимаси

ISBN 978-9943-01-885-3

© «O'ZBEKISTON» НМИУ, 2013

ЖЕЙМС ЖОЙСНИНГ «УЛИСС» ИНИ ҚАНДАЙ ЎҚИМОҚ КЕРАК?

(ўзбек китобхонига ўн маслаҳат)

Парижда Жеймс Жойснинг «Улисс» модерн руҳдаги романи илк бор чоп этилгандан 86 йил ўтгач, илк бора 2008 йилда ўзбек китобхони ўз она тилида уни «Жаҳон адабиёти» журнали саҳифаларида та-никли адабиётшунос, бадиий таржима назариётчиси ва амалиётчиси ИброҳимFaфуров таржимасида ўқин имкониятига эга бўлган эди.

Мана энди мазкур асарни яхлит китоб ҳолида чоп этилиши муносабати билан мазкур асар ҳақидаги баъзи мулоҳазаларимни китобхонлар билан ўртоқлашмоқчи бўламан.

Бутун жаҳон адабиётига катта таъсир кўрсатган етук ирланд ёзувчиси Ж. Жойснинг номи ўзбек ўқувчиларининг кенг доирасида нисбатан кам таниш. Буни адабнинг ижодий кисматидаги оддий бўлмаган хусусиятлар билан изоҳлаш мумкин.

Жойс 1882 йил 2 февралда Дублин шаҳрида туғилди. У тўқис ва кент маълумот олди, университетда замонавий физиология ва тиббиётни ўрганди, мусиқа ва театр санъати сирларини эгаллади. Бундай кўпёклама билим ёзувчининг, айниқса, адабий фаолиятида ёрқин намоён бўлди.

Жойс ижтимоий ва миллий тенгсизликка, тўпори боёнларча тўқлика қарпи чиқсан бўлса-да, ҳаётда инқилобий ўзгаришлар бўлишига ишонмаганди, ўз халқининг сиёсий ва маданий озодлиги учун кураш олиб борувчи ирланд зиёлилари билан ҳамнафас бўлиб кетолмаганди.

Гарчи барча асарларидаги воқеалар тасвирига Ирландиядаги хотиралар асос бўлса-да, Жойс 22 ёшида, яъни 1904 йилда ватанини умрбодга тарқ этади.

Адабиётдаги йўлини Жойс анъанавий тарзда шоир сифатида бошлиди. 1907 йилда унинг «Камер мусиқаси» шеърлар китоби чиқди. Бу китоб ўзига хослиги билан ажralиб турмаса ҳам унда киноя ва, ҳатто тақлид (эрмак, ҳажв) мана мен деб турар эди ва мана шу нарса Жойснинг кейинги ижодига бош йўналиш берди.

1914 йилда адабнинг «Дублинликлар» хикоялар тўплами босилиб чиқди, бу ҳақда Жойснинг ўзи бундай деганди: «Мен юртимнинг ахлоқий тарихидан бир бобни ёзиш ниятида эдим, шу боис саҳна сифатида Дублинни танлагандим, чунки бу шаҳар менга фалжлик марказидек бўлиб кўринган эди...»

«Ахлоқий тарих»нинг иккинчи боби «Санъаткорнинг ёшлиқдаги сийрати» романи бўлди (1914 йил)¹. Ўз таржимаи ҳоли асосида Жойс ёш ирланд шоирининг болалиқдан қандай вояга етишини кўрсатиб беради (баён этмайди, айнан кўрсатиб беради). Қаҳрамон тақдиридаги кўп нарса диний ақидаларни енгиб ўтишдаги азобуқубатлар билан боғлиқ. Шу нарсани ҳисобга олиш лозимки, Жойснинг ватани ҳар доим (ва шу кунгача ҳам) католик дини таянчи бўлиб келган. «Ирландияга худонинг кераги йўқ! Ирландияда худолардан кўпи бўлмаган!» — роман иштирокчиларидан бири шундай дейди ва табиийки, Жойс ҳам шуни маъқуллади.

1922 йилда босилиб чиқкан «Улисс» романи XX асрнинг энг машхур китобларидан бири бўлиб қолди. Фоят ҳажмдор китоб саҳифаларида бир қанча оддий Дублин одамлари ҳаётининг атиги бир куни (аниги 1904 йил 16 июнь — Блумсдей — Блум куни) тасвир этилган. Бироқ асли бор шаҳарда уларнинг бир жойдан бошқа жойга кўчишлари мураккаб афсонавий маъно касб этади, ташки воқеа-ҳодисаларга қўшимча теранлик бағишлайди, турфа ва бирбирига қарама-қарши талқинлар қилиш имконини беради. Романга ном қилиб берилган Одиссея ёки Улисснинг саргузашлари тафсилотнинг бу расман ёзиб қўйилмаган, аммо ҳар доим ҳаёлнинг бир четида турувчи қисмнинг негизи бўлиб хизмат қиласди.

Жойс психологизми «Улисс»да сифат жиҳатидан янги босқичга кўтарилади. Бу китобда («Финнеган маъракаси» романидан бўлганидек) «онг оқими» услуби биринчи марта тугал кўринишда қўлланган эди, бу XX аср жаҳон адабиётининг муҳим ютуғи бўлиб қолганди. Қаҳрамонлардан бирининг ички ва ташки дунёси биргина вакт оралиғида тасвирланади (огзаки юситаларда бунинг уддасидан осон чиқилса бўлади). Унинг фикрлари бир қанча қаватларга бўлиниб гина қолмай, идрок этилаётган атроф олам рамзлари, бошқа кишилар билан фикрлашиш ва сұхбатлашишлар ўзи унинг чуқур шахсий хотиралари билан назокат ила йўғрилиб кетади.

«Улисс» жаҳон адабиётининг фоят ўзига хос, ноёб ва мураккаб асари. Роман билан биринчи бор танишा�ётган ҳар бир ўзбек китобхони,

¹ «Жаҳон адабиёти» журнали, 2007 йил, 3—4 сонлар.

одатда, мумтоз нафис адабиётни мутолаа қилиш чоғида юзага келадиган қатор саволлар ва англашилмовчиликларга дуч келади. Шу сабаб биз ўз мулоҳазаларимиз билан ўртоқлашишни ва эҳтимол тутилган муаммолар табиатидан қисқача огоҳлантиришни, уларни бартараф этиш йўлларини (кўлимииздан келганча) кўрсатиб ўтишни ният қилдик.

«Улисс»ни мутолаа қилаётганда «кўп нарса таниш»дек таассурот пайдо бўлади. Романнинг етакчи адабий усулларидан кўпчилиги – ҳикоя қилувчи ниқобининг устамонлик билан алмаштирилиши, машхур «онг оқими», «ички монолог», воқеликнинг ўзгарувчан қатламлари, сўз, вақт билан ўтказган тажрибалари – бошқа ёзувчилар асрлари орқали ўзбек тилига аллақачон кириб келган: Э. Хемингуэй, У. Фолкнер, Ф. Кафка, Х. Кортасар, Г. Гарсиа Маркес, М. Прустларни эсга олинг. Насримизни янгилашда хизматлари сингган Ш. Холмирзаев, Ў. Ҳошимов, О. Мухтор, Х. Дўстмуҳаммадлар кўз ўнгингиздан ўтади; шу жихатдан олиб қараганда Жойс романи у қадар катта янгилик эмасдек туюлади. Аммо бу фикрга аниқлик киритмасак бўлмайди. «Улисс» яратилганда санаб ўтилган номларнинг биронтаси йўқ эди. Энг биринчиси Данте эди ва у тубдан янгилик эди.

Ўзбек ўқувчисига биринчи маслаҳат.

Тарихий нигоҳ кучи билан воқеаларнинг тескари ривожланишини тўғри ривожланишига алмаштириш лозим (бунда тақдир тақозоси билан бизга «Улисс» насиб этади) – токи романни унинг адабий кашфиётчиликдаги чинакам асар сифатида идрок этишга эришмок даркор.

«Улисс»ни ўқиши чоғида «кўп нарса тушунарсиз» деган иккинчи мукаррар таассурот юзага келади. Бундан ҳам кескинроқ қилиб гапириш мумкин: «тушунарсизлик» романнинг барча жихатлари ва элементларига сингиб кетган. Бу ҳол, айниқса, ўн биринчи-ўн сақкизинчи воқеаларда кучайиб, китоб хийла қийинлашади. Бу ерда ҳамма нарса тушунарсиз – сўзларнинг маъноси ҳам, жумлалар мантифи ҳам, воқеалар, ходисалар, тасвирланаётган нарсаларнинг хаёлийлиги ёки воқеалийлиги ва ҳоказо. Китобхоннинг ҳар қандай саъй-ҳаракати бу ичакузди тушунарсизлигини қисқартириши мумкин, холос, аммо уни бутунлай йўқка чикара олмайди. Бундай ҳолларда ўзбек китобхони (Фарб китобхонига қараганда анча кучлироқ тарзда) шундай саволларга дуч келади: «Ким айборд?» ва «Нима қимлек керак?»

Биринчи савол муроса йўли билан ҳал этилади. Борди-ю, ҳозирча меъёр ва даража ҳақида эмас, балки фақат бадиий бутунликда тушу-

нарсизликнинг бартараф этиб бўлмас иштирокининг ўзи тўғрисида гапириш керак бўлса, бундай ҳолда айбдор йўқ, зеро айбнинг ўзи йўқ.

Ҳеч шубҳасиз, воқеликнинг одатдаги ҳолатларида бундай иштирок истиснодан кўра кўпроқ қоидага киради. Бироқ бу ҳолларни тўлиқ билмаганимиз ёки тушунмаганимиздан хижолат тортмай, биз унга нисбатан ўз муносабатимизни шакллантириб ва улардан муйян, жумладан, эстетик таассурот ола оламиз. Чалаликни эса биз воқелик билан муносабатимизнинг маълум хусусиятларидан бири, ёки бошқача айтганда, воқелик ҳақида Яратганини иродасининг бир қисми сифатида тушунамиз.

Иккинчи маслаҳат. Бадий воқеликда бундай бўлмасликнинг сабаби нимада? — дея ўзимизга савол беришимиз керак. Ўз-ўзидан равшанки, бундай бўлиши мумкин; бундай чалалик учун Жойсни айлашнинг асло хожати йўқ. Биз шу нарсани қатъий билишимиз керакки, Жойс ҳакиқий ижодкор, яъни унинг «Улисс» идаги барча сифатлар унда унинг ҳоҳиш-иродаси ва фикрига қараб иштирок этади, унинг узокни кўра билмаслиги ёхуд уқувсизлиги туфайли эмас.

Комил ишонч ила айтаманки, «Улисс» бошдан-оёқ обдан ўйлаб чиқилган ва Жойс уни синчковлик билан кузатиб борган. Жумладаши, унда роман тушунарсизлиги элементи атайлаб олдиндан мўлжаллаб қўйилган: бу — ёзувчи фикрича, ўкувчининг роман билан муносабатларининг бир қисми. Шундайин бу тушунарсизликни эътироф этса бўлади. Бироқ «Улисс»да тушунарсизлик элементининг иштироки қонуний бўлса, демаки, ўкувчининг бу элементни энг кичик миқдоргача олиб келишга бўлган ҳаракати янада конунийроқдир.

Тушунишга интилиш — бизнинг адабий асарга бўлган муносабатимизнинг асосий тартибларидан бири (тағин ўша одатдаги ҳодисаларда бўлгани каби). «Улисс»ни тушунишга нисбатан самарали ҳаракат фоят пухта ўйланган стратегияни талаб этади. Уни топиш учун энг аввало матннинг ички (ботиний) фазилати сифатида тушунарсизликни (унинг чалкашлиги, ноандозалиги, нотўғрилиги ва ҳ.к.) ахборот чалалиги, қандайдир ҳужжатли маълумотларнинг биз учун номаълумлигидангина келиб чиқсан ташки (зоҳирий) тушунарсизликдан ажратиб олмоқ керак. Тушунарсизликнинг иккала тури «Улисс»да тўлиб-тошиб ётибди, аммо уларга муносабат турлича бўлмоғи лозим.

Учинчи маслаҳат. «Улисс»ни бадий асар сифатида мутолаа қилиб, завқ олиш учун ўкувчи учун кўшимича қандайдир оз миқдордаги ахборот зарур, бунга шубҳа йўқ. Мана шу озгинча ахборот ўзбек ўкувчисини «Улисс» фазосидаги мўлжал билан таъминлаши даркор. Мазкур бадий коинотнинг тузилиши эса жўн эмас.

Биринчидан, рўпарамизда романнинг харакат олами, борлиқ олам турибди. Унинг тузилиши бундай: бевосита ҳаракат саҳнаси, ёки микрокосм (яъни микроскоп ёрдамида кўриш мумкин бўлган саҳна) 1904 йил 16 июндаги Дублин, Ирландиянинг янада кенгроқ макон-замон доираси билан қамраб олинади ва у билан бирга икки турли макро-косима ёки Жаҳон вужудига, Британия империяси ва Католик черковига қўшилиб кетади.

Иккинчидан, асар номи айтиб турганидек, романда антик дунё Гомернинг «Одиссея»си дунёси кўз илғамас, кўринмас иштирок этади. Қадимги юнонларда осмондаги дунё ва ердаги дунё қандай қўшилиб кетган бўлса, у борлиқ дунё билан худди шундай боғлиқдир: ердаги воқеалар ва одамларнинг ишлари осмондаги дунёда мувоғиқ тарзда ўз аксини топади, уни ҳалқ эътиқоди, илми нујум событу сайёralар ҳаракат килиб юрган чархи фалак деб тахмин қилган, илоҳий Платоннинг тафаккурини эса алоҳида «ақлли дунё» ёки «ғоялар дунёси» деб билган. «Одиссея» «Улисс» учун ғояларнинг Платонча дунёси: унинг қаҳрамонлари, кароматлари ва тақдирлари у ерда ўзларининг иккинчи киёфаларига эга.

Учинчидан, яна бир дунё бор, яъни Жойснинг шахсий дунёси. Бадиий адабиётнинг қоида-қонунларини назар-писанд қилмай, Жойс қачон кўнгли хоҳласа ўз-ўзича, бу дунёнинг яратувчиси бўлиб эмас, балки кўчадан келган бир эркак бўлиб бемалол ва тапир-тупур килиб кириб келаверади: турли шама ва қочиримларни тикиштиради, романдан эмас, ўз ҳаётидан олинган воқеа ва одамларни эслайди. Жойснинг олдинги китоблари ҳам «Улисс»га ана шундай эркинлик билан дам-бадам кириб келади.

Тўртинчи маслаҳат. «Улисс» асосий қаҳрамонлари «ботиний монологлари»га, «онг оқими» замирига кириб боришга интилиш лозим. Романнинг ўз режасига кўра реклама агенти, дублинилк яхудий Леопольд Блумнинг ҳаётидан бир кун кечади. Унинг отаси Рудольф Вираг Ирландияга Венгриядан муҳожир бўлиб келиб қолган, венгерча исм-шарифини инглизча маъносига қараб ўзгартириб олган (Вираг – гул, Блум – гуллаш). У майда, аммо уддабурон тадбиркор бўлиб, кейинчалик меҳмонхона соҳибига айланган. 1886 йилда ўз жонига қасд қилиб, оламдан ўтган.

Жойс – индивидуалист бўлиб, қаҳрамонларининг саргузаштлари мутлақо хусусий ҳолатларда кечгани ва унинг майда-чуйда ишлари билан чекланганига қарамай, уларда чинакам драматиэм мавжуд. 1904 йил 16 июнь – муаллиф учун оддий кун бўлмаган – том маъ-

нода ғайриоддий кун бўлган: бу Жеймс Жойснинг бўлажак хотини билан илк бора учрашган куни. Бу кун Блумнинг дилини чукур жароҳатлаган уқубатли кун бўлган эди: висол ҷоғида хотини Мэрион (Молли) унга хиёнат қилгани маълум бўлади. Мазкур воқеа — роман сюжетининг кульминацияси, воқеалар, композиция, хиссий муҳит сир-асрорларини ошкор қилиб берувчи очкичdir.

Ҳар бир баҳтсиз оила ўз ҳолича баҳтсизdir: Блумлар оиласида шундай бўлганки, хиёнатни олдиндан сезиб юрган эр унинг содир бўлишига ҳалақит бермайди, ҳолбуки у хотинини севибгина қолмасди, балки бутун жон-тани билан унинг аёллик латофати қурбони эди. Романинг каттагина қисмида Блум гоҳ майда-чуйда ишлар билан андармон бўлиб, гоҳ шунчаки вақтни ўтказиб шаҳар кезади ва изтироб чекади...

Иккинчи бош қаҳрамон Стивен Дедал автобиографик шахс бўлиб, унинг мактабдаги дўсти Жойснинг дастлабки «Санъаткорнинг ёшлиқдаги сийрати» дастлабки романида тасвирланган. Шуниси қизиқки, бошдан-оёқ автобиографик руҳда бўлганни билан (ёши, ҳаётий ахволи, асосий воқеалар — Стивенда қандай бўлса, 1904 йилда Жойсда ҳам шундай бўлган эди), бу — европа романнинг энг анъанавий кишисидир: истеъоддли-ю, аммо ҳали ҳеч нарса қилиб улгурмаган йигит, балоғатга етишда, истеъоддини намоён этишда, муҳит билан, ўзи билан узлуксиз олишувда фирт жўжахўрзининг ўзи.

Стивеннинг отаси Саймон Дедал фирт дублин одами — бадиият шайдоси, ажойиб хонанда, сўзларни чиннидай жаранглатиб юборадиган сухандон; шу билан бирга ишда омади юришмаган нўноқ ишбilarmon, пивохонаю барларнинг кунда-шундаси, бегаму бепарвонкада учига чиқсан, дангаса.

Бешинчи маслаҳат. Ота ва ўғил муносабатларига алоҳида эътибор бермоқ керак — бу романнинг асосий мавзуларидан бири, севги ва нафрат ўртасида мудом иккиланиб юрувчи Стивеннинг кескин фикрлари мояси, мавзуга ҳам ухровий, ҳам ҳурофий мазмун бағишловчи отага нисбатан ўғилнинг ижобий ва салбий қарашлари тасвирланади. Стивеннинг тиббиёт талабаси Мэйлахи Маллиган деган дўсти ҳам бор, унинг лақаби Хўқиз, онаси қазо қилгач, у билан қадрдон гўшасидан бош олиб кетади-да, ташландик қоровул минорасида жойлашади ва ўша ерда «Улисс» романни воқеалари бошланади.

Аммо бу Хўқиз деганлари (ўзбекча талқинда: Буқа) сохта, қалбаки дўст, ичи қора ва ғаддор, сотқин бўлиб, жирканч ҳийла-найранг-

лар билан уни тарихий минорадан ситиб чиқариб юборади. Хуллас, унинг барча муносабатлари кескин, иотекис бўлиб, сира куракда турмас эди. Унинг отасини танийдиган Блум буни зийраклик билан пайқаб қолади, кундуз кунлари Дублинда кезиниб юрганларида Стивен билан бир неча бор тўқнаш келади. Унда йигитга нисбатан ҳатто оталарча меҳр уйғонади: у ўттиз саккизга кирган бўлса, Стивен энди йигитма икки баҳорни кўрган. Ўн бир йил муқаддам чакалоқ ўғлиниг ўлиб кетгани ва ўғилли бўлишни жон-дили билан хоҳлаши Моллининг хиёнати каби Блумниг юрагини ўртагани-ўртаган эди. Стивенга суюнчиқ бўлишга ҳаракат қиласар экан, унинг ортидан соядай эргашиб юради ва охири уни уйига олиб келади, уни қаноти остига олишга аҳд қиласди. Аммо унинг эзгу орзуси ушалмайди. Стивен, ўргангандан кўнгил ўртанса қўймас, деганларидек, дарбадарликни ихтиёр этади. Блум ўша-ўша ўғил зурётсиз қолиб кетади.

Олтинчи маслаҳат. «Улисс»нинг Гомер «Одиссея»си билан ҳамрежа (уйғун) эканини ҳисобга олиш ғоят мухим. Бу муносабат рангбарангдир. Биринчи галда Гомерниг афсонаси романга унинг номини, ташки тузилмасини («Одиссея»даги қўшиқларга ўхшаб, мустақил воқеаларга бўлиниши) ва унинг йўлчи романдан саргузашт роман жанрини тақдим этади. «Улисс»нинг 18 воқеаси қаҳрамонлар ҳаракатлари тартибида тизилиб келади ва ҳар бир воқеа ё бевосита йўлда, ё муайян бир жойда содир бўлиб, (денгиз соҳили, кўргон ичи, кўчалар, мозористон, барлар, қаҳвахоналар, туруурукхона ва ҳ. к.) қаҳрамоннинг кетиши билан ниҳояланади. Аммо афсонанинг асосий кўриниши — ўткир сюжетли бир-бирига чамбарчас ҳикоялар.

Бош қаҳрамонлар ва баъзи иккинчи даражали қаҳрамонлар ҳам гомерча әгизакларига эга: Блум — Одиссей, Стивен — Телемак, Молли — Пенелопа, кейин, дейлик, еттинчи воқеада Майлс Кроуфорд — Эол, ўн учинчи воқеада — Герти — Нивсикая, ўн бешинчи воқеада Белла Коэн — Цирцея ва ҳ.к.

Блум куни — Одиссеяниг саргузаштлари. Ҳар бир воқеа мазмунига кўра «Одиссея»нинг бирма-бир лавҳаси билан боғлиқ. Гарчи бу алоқадорлик мавҳум ва рамзий бўлса-да, воқеалар тартиби Гомер воқеларидек изчил эмас.

Ниҳоят, ҳамма жойда «Улисс»нинг «гомерча тизгин»ини хилма-хил тарзда маҳкам тутиб турувчи майда-майда афсонавий шамалар сочиб ташланган. Аммо бу барча афсоналар моҳиятини англаш учун баъзи гапларни айтиб ўтиш талаб этилади.

Энг аввало, Жойс афсонага жуда эркин мурожаат қиласди, «Одиссея»га эргашмасликка тиришади, барча бош қаҳрамонларни унга ба-

қамти қўймайди, асар мазмунининг бош элементларида ҳам шу йўлни тутади. У тамоман афсоналарга берилиб кетмайди, афсоналарни қайта жонлантирмайди, уларга қайта ҳаёт бағишламайди, ҳолбуки чинакам афсоналарга асосланган романда ҳар доим шунга интилиш бўлган.

Жойс Гомернинг афсонасици мақсад килиб олмаган, балки роман тархи, тузилмаси, сюжетига дахлдор адабий ёки аникрофи амалий вазифаларни ҳал этиш воситаси деб билган. Шу маънода «Улисс» афсонавий роман эмас. Бу афсона Жойсга ёт нарса экан-да, деган тўхтамга олиб келмаслиги керак. Буни бошқача айтса ҳам бўлади: Жойс афсонага берилиб кетган, аммо ўз дунёқараши ва ижодини қандайдир тайёр афсонага жойлашда ҳаддан ташқари мустақил, ўзига хос тарзда, янгича иш тутади. Жойснинг ўз етук афсонаси бор, у «Улисс»нинг бош қисмида ҳали қўзга ташланмайди, кейинги воқеаларда сезила бошлайди, фақат навбатдаги «Финнеган маъракаси» романидагина у бутунлай ривожланиши палласига стишади.

Еттинчи маслаҳат. «Улисс»нинг коиноти ҳакидаги бундан кейинги маълумотлар изохларда акс эттирилган. У ўкувчи ва биз юқорида гапириб ўтган озгина миқдордаги ахборот ўртасидаги узилишини йўқотишга қаратилган. Бошқача айтганда, роман ўкувчининг «Улисс» ичига киришига ва уни бадиий асар деб тушунишига имкон берувчи кириш рухсатномаси бўлиб хизмат қилмоғи керак. Бунда матннинг ташқи ахборот тушунарсизлиги ҳали бутунлай барҳам топмайди. Барибир ҳам унинг энг оз миқдорга тушини асосий муаммо бўлиб қолишидан ҳалос этади.

«Улисс» аслида ўкувчининг миясини ҳаддан ташқари қаттиқ ишлатишга мўлжалланган, аммо бир нарсада эҳтиёт бўлиш керак: ўкувчилик ишининг тортиш кучи маркази романдан ташқарида эмас, балки унинг ичидайдир, илмий китобларда олам-жаҳон маълумотлар қидириб топшида эмас, балки қандайдир файриоддий ва мураккаб бадиият билан эстетик алоқа ўрнатишдадир.

Романнинг ҳам ҳақиқий, ҳам афсонавий режалари юқорида бир сидра таърифлаб ўтилди, гўёки уларни англаш учун маълум ҳажмдаги маълумотлардан боҳабар бўлиш кифоядек, аммо бу – уларнинг «Улисс»даги бошланғич ҳолати, ҳолос, фақат санъаткорнинг дастлабки хомашёси. Кейин у бу хомашёга дид билан ишлов беришига киришади:

бириничидан, дунёлар ва режалар урчийдилар, акс этадилар, чирий бошлайдилар;

иккинчидан, қаҳрамонлар ғалати ўзгаришни бопидан кечирадилар, кўплаб рамзий роллар ва йўналишларга эга бўладилар (энг кўп

учрайдиганлари: Стивен ва Гамлет, Блум ва Исо Масих), ҳатто Жойс айттанидек, «самовий муқобиллар» ҳам шундай, аммо улар психолого-гик роман «тиллари» ва «характерлари» бўлишдан тўхтайдилар;

учинчидан, деярли ҳар бир жумла қатига маънолар шунчалик кўп миқдорда яшириладики, у бора-бора тоғдек юксалиб кетади.

Китобхон буларнинг барини қандай камраб олади?

Саккизинчи маслаҳат. Буни психологик тушунча билан ифода этмоқчи эдик: алертлик, яъни мутахассис бўлмаганлар тилида жонли таъсиrlаниш сифатида бериш мумкин — содирликларга тўла киришиб кетиш ва унга аниқ жавоб қайтариш лозим. Гап, маълумки, «Улисс» дунёсига кириш ва унинг бадиий бус-бутунлигининг барча жиҳатлари ва ўлчамларига жавоб қайтариш тўғрисида кетмоқда. Айнан барча жиҳатларига! Одатда ўкувчи оз эътибор берадиган ёки умуман эътибор бермайдиган, уларни ишнинг факат мутахассисларгагина дахл қилувчи жиҳатлари деб ўйлайдиганлари ҳам шунга киради.

«Улисс»да бундай жиҳатлар кўп — роман шакли ва тузилишининг умумий тамойиллари бўлмиш энг йириклидан тортиб, жумлалар жойлашуви, тил характеристи, сўз билан мурожаат этиш тамойиллари бўлмиш микроэлементларгача. Нима учун улар «Улисс»да биринчи даражада мухим? Жавобимииз бундай: чунки уларнинг барчагидан Жойс бевосита ва фаол тарзда пурмаъно, пурмантиқ (яна айтиш мумкинки, рамзий) элементлар сифатида фойдаланади. Анъанавий насрда уларга нарсанинг тўлиқ маъносидан жуда кичик улушигина жойлаштирилган, рақамлаштирилган, «Улисс»да эса — жуда катта улуши шундай қилинган. «Улисс» билан китобхон муносабатлари спецификаси айни шу ерда яширинган: янгича жойлаштирилган шу маъноларни чиқариб олиш (хисобни олиш, очиб ташлаш) зарурати мавжуд. Шу баҳонада фоят конуний икки саволга жавоб бериш мазкур ишнинг очиб берилиши моҳияти ва йўлини равшанлаштиради:

Биринчидан, «ўкувчи шу ишни қилиши шартмикан?» Эҳтимол, «Улисс»нинг «техник» жиҳатларига жо этилган бу маъцоларнинг ўзи факат мутахассисларгагина гапирадиган фирт техник жиҳатларидир?

Иккинчидан, «ўкувчи шу ишни қила олармикан?» Балки, бу ҳам факат ҳалиги мутахассисларнинг қўлидан келар?

Биринчи шартга келганда айтамизки, «Улисс»да хеч қанақа бутун ё тўла техник элементлар моҳиятан бўртиб кўринмайди. Борди-ю, техника элементлари, шакл ва тил воситалари энди аллақандай уларга тўғри келмайдиган маъноларни элтишгагина хизмат қил-

май, бунинг ўрнига эркинликка чиқса, мустақил ҳаёт ва қадриятга эга бўлса, бу рўпарамиздаги бадиий асар эмас, адабий машқлар тўплами деган гап эмас-ку. Бу бутунлай бошқа нарсани англатади: Жойс қандай қилибdir уларни илитишга ва жонлантиришга, экзистенциал-диний жиҳатдан тўлдиришга, уларга ўз руҳий ҳаётидан парчаларни жо этишга муваффак бўлган. Шундан улар жонли бўлиб қолган, рамзийлик касб этган, худди тирикдек улар мавжудот, одам ва жамият ҳақида гап сўқадилар. Тимсоллардек улар адабий қадриятлар — яъни, одатдаги ровийлар ҳикояси маънолари ҳақида гапирадиган ҳамма нарса ҳақида гапирадилар.

Аммо! Улар ўша ҳақда гапирадилар — бироқ ўша ҳақда эмас ҳам! Уларнинг ўз имкониятлар спектри бор ва улар бу нарсаларнинг шундай хосса ва ўлчамларини ифода этадиларки, буни бевосита ҳикоя, бўғин ва сўз билан ифода қилиб бўлмайди. Ҳатто мумтоз адабий меъёрларининг Буниндек ашаддий тарафдори ҳақида Ходасевич ёзган эди: «Бунин фалсафасига Бунин филологияси йўлидан юриб борилади — бошқа йўл йўқ». Бу фикрни Жойсга нисбатан ҳам айтилса, янада тўғрирок бўлар эди!

Иккинчи саволга жавоб бунданда қисқарок бўлади. Бадииятнинг барча жиҳатларига, айниқса, шакл ва тил воситаларига нисбатан («Улисс»да шундай) алертликни, сезгириликни максад қилиб олиш заррача ҳам мутахассислар яккаҳокимлигига кирмайди. Улар ёндошувларининг ўзи (структурализм сифатида) бунга имкон туғдиради, бошқалари умуман бундай нарсани уларга максад қилиб олмайдилар (соцреализмда бўлганидек) ва ҳар ҳолда ҳеч бир одам бунга кафолат беролмайди, зеро номи илмийча бўлса ҳам у назарий эмас, балки ҳаётий, руҳоний саналади, бироқ моҳиятан Пастернакнинг машхур: «Тирик бўлмоқ керак!» шиорига ўз-ўзидан мос келади. Ҳамма нарсага нисбатан тирик бўлмоқ керак.

Бу билан биз ақидапарастликларча ўзбек ўқувчисининг муносабати «ҳамма нарсага» нисбатан эмас, балки маҳсус бадиий адабиётга нисбатандир, «Улисс»га кириб келиш чоғида ҳеч қандай аҳамиятга эга эмас, демокчи эмасмиз. Аксинча, адабий тарбия ва маданият, адабиёт ва сўзга нисбатан муҳаббат жуда керак, аммо бу ҳам профессионаллик эмас-да, пировардида шунчаки муҳаббат, холос. Шунинг учун буни ҳам шиор қамраб олади — ахир муҳаббатсиз ҳаёт бўлиши мумкин эмас.

Тўққизинчи маслаҳат. «Улисс»ни тушуниш учун муайян мисоллар бўлиши foят муҳим. Демак, «Улисс»да шакл ва тил билан

қандай иш олиб борилишини ва улар у ерда қандай маънога эга бўлишини кўрсатувчи бир қанча мисоллар келтирамиз. Энг аввало шуни айтиш керакки, Жойс умуман шундай ёзадики, сўз ва шакл ҳар доим кўриниб туради, насрнинг жонли, фаол элементлари сифатида хис этилади. Биз ўқиймиз: «Унинг ақли унинг ақлининг кишсанларини улоктириш учун у кулиб қўйди»; ёки «Энди эса у қабрда. Она эса унга айтди: «Бу унга огохлантириш бўлсин...» Жойс биринчи сўзни ёки турли шахсларни билдирувчи биргина олмолни турли маъноларда ёнма-ён қўяди, кўпинча у чукур маънога эга бўлмайди, бироқ бу мақсадсиз ребус ёки сўз ўйини ҳам эмас. Бироқ бундай майда усулларга тўлиб-тошган ёзув йўсими муттасил тилнинг ҳаётини эслатиб туради, унда ҳар қандай сўз фишт эмас, балки тирик жисмдир, шунинг учун ҳам ҳеч қачон ўзи ўзига тенг келолмайди. Бундай йўсин ўкувчига ҳам тинчлик бермайди, балки тинимсиз уни ташвишга солади, силкалайди, кавлаштиради ва мудом ўша алертликни талаб этади.

Ухлама, ухлама, китобхон, ҳушёр тур... зеро «Улисс» мутолааси турғун уйқудан чиқиб кетишга интилевчи қилиб кўрсатилган бутунлай. Давом этамиз, майда усуллардан ташқари «Улисс»да кўзга кўринмас, кўплаб ҳақиқий, бундан йирокроқ усуллар учрайди, албатта. Улардан кичикрок қисмини Жойс «етакчи усуллар»нинг алоҳида муҳим гурухига танлаб олган: ҳар бир шундай усулда бирдан-бир воқеанинг услуби бош-оёқ саф тортади. Мана улардан айримлари: «Сиреналар» (11-воқеа) — мусиканинг сўздаги ифодаси; «Навсиқая» (13-воқеа) — хотин-қизлар матбуотининг тақлидли ўхшатмаси; «Гелиос ҳўқизлари» (14-воқеа) — инглиз адабий анъаналари барча тарихий катламлари ўхшатмаси; «Евмей» (16-воқеа) — аксилендр: зўраки бўшанглик, нўноқ ва қалбаки ҳат.

Ўнинчи маслаҳат. Жойснинг яна бир ғоят характерли усулига эътибор қилиш лозим, уни «хронотоп» сўзи билан айтиш мумкин. Эслатиб ўтайликки, бу роман воқеалари бутун макони ва бутун замони йиғноғидир. «Улисс»нинг хронотопи ҳайратомуз даражада сикиқ ва аниқ: бир кун ва бир Дублин доирасига бутун бир катта роман жамланган эмас, балки ҳар қандай митти ҳодиса ҳам унда муайян макон ва замонга ўта синчковлик билан боғлаб қўйилган. Бу фалати кўринар, аммо унинг замирида катта ҳисоб-китоб ётади. Романни ўқиганингиз сайин унинг олами тобора мураккаблашиб ва коронғиласиб бораверади; қаҳрамонлар ўзгарадилар ва тарқаладилар; воқелик лиқиллайди, ушалади, йиқилади — аммо булар бари

муайян бир соатда ва аниқ бир жойда содир бўлади, буни билиш эса ўзбек ўқувчисининг оёққа туриб олишига ёрдам беради. «Шу ердан ва ҳозирдан маҳкам тут!» — маслаҳат беради Стивен.

Шундай килиб, «Улисс» хронотопи — ўзбек китобхонининг кутқарув чамбари. Сувдан сузиб чиқмоқ учун шунинг ўзи кифоя дейипгага журъат қилолмайман... Ва ниҳоят — шаклдан маънонинг ажратиб кўрсатилишига, кўкларга кўтариб мақталган солиштириб чиқилишига бир мисол.

Романинг машхур финали: Молли Блумнинг монологи. Олдимизда 45 бетлик (одатдаги нашрларда) мутлақо узлуксиз, ёзувда ҳам мутлақо тиниш белгилардан холи) яхлит ботиний нутқ турибди, ундаги сўзларга бўлининшдан ташқари бошқа ҳар қандай бўлининшлар ҳам ғойиб бўлган, шу боис Молли шууриининг нутқи мутлақо қуиилиб келаётган яхлит оқимнинг ўзи. Зимдан қараб, бу оқим ҳақида жуда кўп нарсани гапириш мумкин. Ўз оқувчанлигига кўра у яхлитидир, аммо бундай маънодаги структура, шакл ва ботиний фарқлар бутунлай нутқка чиқарилган деб ўйлаш керак эмас зинхор. Худди қувурдагидек бир йўналишида шувиллаб оқиб кетаётган яхлит суюқлик эмас асло. Монологдаги сўзлар ўзаро бир-бири билан боғланадилар, улардан сарфу нахв тузилмалари юзага келади, жумлаларнинг бош ва иккинчи даражали бўлаклари кўзга ташлана бошлади. Айни дамда суръат ҳам кўрина, ривожлана йўналишини ўзгартира бошлади, ўзаро бир-бири билан чатишиб кетади — фақат булар барчаси ҳеч қачон пирт-пирт узилиб кетмайди, ҳаммаси равон сузиб боради, ҳаммаси мутлақо суюқ мухит қонунларига бўйсунади.

Демак, олдимизда, тошдан-тошга сакраб, шалдир-шулдир килиб, қирғоклардан тошиб, асовланиб оқиб бораётган саркаш дарё турибди: охиргиси яна сўзма-сўз, зеро нутқ оқими етти марта узлуксиз кечади-да, бирдан узилиш содир бўлади — яъни ёлғиз биттагина ҳатбоши. Сўзнинг ўз мазмунидан тирнокча кам бўлмаган ҳолда айнан мана шу шакл билан Жойс Молли борасида айтмоқчи бўлган гапларни айтади, аёллар, аёллар табиати ҳақидаги ўз ғоясини ифода этади. Бу шакл Жойснинг аёллар андозаси деса бўлади. Афтидан, буни Жойснинг ўзи ҳам ҳадеганда англаб етмаган бўлса керагов. Бошқа кўп нарсаларда бўлгани каби ботиний сезгининг мантиқий тугали кейинги, «Финнеган маъракаси» романида кўрина қолди. У ерда бу ўз ниҳоясига етган, пишиқ-пухта афсонамонандлик дараҷасига етган: аёл — дарё. Ва дарё — аёл. Ҳар иккала қиёфа ҳам афсонавий яхлитлик маъносида тенг ҳукукли, ялакат мағиз ва бир

исмлидир: Анна Ливия Плюрабель... Одамни авраб ташлайди, шундай эмасми? Жойснинг иккӣ буюқ ғалати китоби заминида бундай сиру синоатлардан олам-жаҳони яшириниб ётибди. Нима ҳам дердик, шундан кейин: «Эшик очик. Ичкарига марҳамат».

Ҳа, «Улисс» романи ўқувчини ҳушёр бўлишга чорлайди. Уни мутолаа қилиб чиққанлик учун адабиёт шинавандасини бемалол фахрий ёрлик билан тақдирласа бўлаверади. Дарҳақиқат, Жойснинг китоби мутолаа қилувчига ғоят чукур таъсир қиладиган кучга эга. Шубҳасиз, у жиддий тайёргарлик кўришни талаб этади, ўқувчини «шунчаки» мутолаа қилини эмас, балки ҳар доим муаллиф билан бирга (аммо унинг ўрнига эмас!) фикрлашга мажбур қиласи. Мехнатингиз зое кетмайди ҳам, чунки у сизни «адабий мерос»нинг ўлиқ ёдгорликлари билан эмас, балки даҳо Сўз санъаткорининг етук ва шу боисдан теран замонавий романи билан таништиради.

«Улисс» мутолаасини Гераклнинг барча ўн икки жасоратига киёс қилса бўлади. Бу ҳаддан ташқари мураккаб, тугалсиз, тинкани куриладиган, ёввойи, телба, сердиқкат ва олмосдек тобдор роман. У поёнсиз саволлар туғдиради: Сира эсингиздан чиқмайдиган романларни кўп ўқиганмисиз? Ҳамма гап мана шунда-да! Шу боисдан ҳам «Улисс»га ўхшаган китоблар ҳаддан ташқари сийрак ва ҳаддан ташқари қадрлидир. Айни чоғда шундай сезги туғиладики, сиз «Улисс»ни ўқимайсиз, балки ўзингиз роман ёзасиз — муаллиф ёзгани каби. Жойс ўқувчиларнинг «ўқувчи-муаллиф» деган янги наслини дунёга келтирди.

Ҳеч шубҳасиз, «Улисс» баъзилар ўлгудек ёмон кўрадиган, аммо яна энг кўп ўшани ўйлайдиган роман. Елкангиздан тоғ ағдарилган-дек ўзингизни енгил хис этасиз, ўқиб бўлиб китобни ёпар экансиз, инсон сифатида энди ҳеч қачон олдингидай бўла олмаслигинги энглайсиз. Сизга охирги маслаҳатим: «Улисс»ни ўқинг! Эрнест Хемингуэйнинг юрактешар ўткирлигини рад этиши палласи аллақачон етиб келган: «Дурдона асар — бу ҳамма гапирадиган ва ҳеч ким ўқимаган китоб». «Улисс» — forever — «Улисс»дан қўймасин.

Акмал САЙДОВ,
профессор

ТАРЖИМОНДАН

Жеймс Жойс (1882 – 1941) – Ирландиянинг буюк адиби. Мамлакат пойтахти Дублинда санъаткорлар оиласида дунёга келди. Унинг отаси юксак мусиқий иктидорга эга бўлиб, овози бутун Ирландияга машҳур, Дублинда эса уни танимаган киши йўқ эди. Жеймс Жойс болалик чоғлариданоқ отасидан ҳайратланар, доим ундан ҳайиқиб, тортиниб туар, ота улуғворлиги олдида ўзини бафоят кичкина «одамча» каби сезар, шунинг учун унинг нигоҳидан ўзини олиб қочишга (инстинктив тарзда!) уринарди. Шу ҳайрат ва ҳайиқиши унинг ёзувчи, қаламкаш бўлиб етилишида муҳим роль ўйнади. У ўзининг илк ижод намуналари – шеърлари, кичик ҳикоялари (бироз вақтдан сўнг бу ўта тиник ёзилган реалистик ҳикоялари «Дублинликлар» деган ном остида нашр этилди ва ҳамиша ўз эркин учун курашган Ирландия кўкида янги порлок юлдуз кўтарилганидан ва эндиликда шу Дублин осмонидан бутун ер юзи адабиётига сўнмас нурларни сочиб туражагидан дарак берди), мақолалари, кўп ўтмай унга бутун Ирландия, Англия, Европа ва Американинг эътиборини қаратган «Санъаткорнинг ёшлиқдаги сийрати» романи дунёга келди. Бу асарларда ота ва ўғил, оила муносабатлари, ёш калбнинг дунёни англаб, унинг моҳиятига ета бошлиши пиллапоялари, шахс кечинмаларининг ранг-баранг олам ҳодисалари билан дуч, тўқнаш, зид келиши ўта ёрқин шоирона росттўйлик билан тасвиirlанди. Шу тариқа Жеймс Жойс ўзининг кейинги икки буюк асари – «Улисс» ва «Финнеган маъракаси» романларини ёзишга мустахкам, ишончли таъмал тоши яратди.

Жеймс Жойс ўзининг исёнкор фикр-карашлари билан XX аср бошидаги Ирландиянинг ўта мураккаб сиёсий-ижтимоий, маданий мухитига сигмади. 1904 йилдан у Европага чиқиб кетди, тинимсиз Европа мамлакатларини кезди, инглиз тилидан дарс берди, бошлиниб келаётган Биринчи жаҳон урушининг аланталари, инсон ҳаёти,

руҳи — ички дунёсининг таназзуллари унинг ёзаётган асарларига ўз фожиали, аламли, аччик шуълаларини тўхтовсиз ташлаб турди.

Жеймс Жойс «Улисс» романи устида 1914—1922 йилларда ишлади. Жойс 1904 йилда Ирландияни тарк этгандан сўнг, роман Европанинг турли мамлакатлари ва шахарларида ёзилди. 1918 йилнинг март ойидан бошлаб Америкада «Литтл ревю» журналида босилди. 1922 йилда Парижда Сильвия Бич нашриётида китоб ҳолида чиқди. Европада бу китоб устида катта баҳслар бошланиб кетди.

Романда XX аср бошидаги Ирландия ва унинг пойтахти Дублин ҳаётининг кенг қамровли манзаралари, инсон ички олами ва у билан боғлиқ ижтимоий ходисаларнинг бениҳоя теран қатламлари акс этди. Жойснинг бадиий нияти бўйича роман қисмлари ва боблари (эпизодлари, биз уни ўзбекча таржимада «Воқеа» деб бердик)да Хомернинг «Одиссея» достонининг кўшиқларига уйқаш ва мавзун воқеалар ёритилади. Адабнинг илк кўлләзмасида боблар (эпизодлар) Хомер достони қаҳрамонлари ҳамда воқеалар бўлиб ўтган жойларнинг номлари билан сарлавҳаланган эди. Эпизодлар яна инсоннинг бирон аъзосини рамзий тарзда ифодалайди, бутун ҳолида эса роман инсон вужудини инъикос этади. Шулар билан боғлиқ ҳолда Жойс ҳар бир эпизоднинг ўзига хос санъати, ўзига хос қурилиши, архитектураси, ўзига хос такрорланмас услубини яратади. Шундай ажойиб-ғаройиб санъатлар, бадиий қашфиётлар (чунончи, ҳар эпизоднинг ўз ранг-бўйи бор) воситасида Жойс ўқувчини қаҳрамонларнинг ғоят мураккаб ҳамда мафтункор руҳий-ақлий, тафаккурий оламлари ичига олиб киради. Жойс ҳар бир эпизод воқеаларини вақт оқими билан ҳам чамбарчас боғлайди ва ҳар бир эпизодда янги ривоят, янги таҳлил усулларини очади.

Европанинг буюк адаблари, олимлари, танқидчилари бу ҳақда жуда кўп ёзганлар, гувоҳлик берганлар. Чунончи, шулардан бири буюк психиатр, психолог олим Карл Юнг Жеймс Жойсга «Улисс»дан олган таассуротлари хусусида мактуб йўллаб ва унга қўшимча тарзда эссе ёзмб, шундай дейди: «Сизнинг китобингиз мен учун чексиз кўп қишинчиликлар туғдирди, мен унинг устида уч йилдан ортиқ ўйладим, шундан кейингина унинг ичига киришга муваффак бўлдим. Айтишим керакки, сиз ва сизнинг бежад улуғвор меҳнатингизга чуқур миннатдорчилик туйғуларини сезаман, чунки ундан ўзим учун кўп нарсаларни ўргандим... Унинг лабиринтларида узоқ гаранг бўлиб кезиб юрдим». Карл Юнг ўзини бепоён, боши-кети кўринмас бўшлиқ ичидаги юргандай сезганлигини ё баён қиласди: «Бўшлиқ-

ни ўзига жо этган етти юзу эллик саҳифа бу – оппоқ қоғоз бетлари эмас, асло, аксинча улар тигиз ва ўта зич магиздор матн билан тўлдирилгандир. Сиз ўқийверасиз, ўқийверасиз, ўқийверасиз ва худди ўзингизни бир нарса ўқиётгандек тасаввур этасиз. Баъзи вактларда баъзи жумлаларга дуч келиб, ўзингизни ҳаво бўшлиғи теранликларига қулагандай сезасиз ва шу тариқа тақдирга тан берганингиздан сўнг, ниҳоят ўқишига ўрганасиз... Жеймс услубининг сира ақл бовар қилмас кўпқиёфалиги одамга гипноздай таъсир кўрсатади... Китобхон ўқувчи оғзини очганича қолади». Карл Юнгнинг бу сўзларига кўпроқ тўхталаётганимизнинг боиси, у Жойсни мутолаа қилишга киришган ва аҳдида қаттиқ туриб, китобнинг охиригача, асарнинг асосий қаҳрамонларидан бири Леопольд Блумнинг хотини – қўшиқчи аёл Моллининг оз эмас-кўп эмас росмана кирқ саҳифалик биронта нуқта, биронта тиниш белгиси қўйилмаган Турон даштидай текис ички монологигача ўқиган ҳар бир кишида шундай ҳиссиётлар, фикрлар, албатта, жўш уради. Дастрраб тушунолмай қийналишнинг охирни ҳайрат билан тугайди. Бу таъбир жоиз бўлса, прозадаги чексиз маҳорат, чексиз кашфиётлар водийсининг ҳайратларидир. Аммо сиз бармоқ тишлабгина қолмайсиз: сиз энди ўйлайсиз, ўйлайсиз, ўйлайверасиз, энди ўйлаш мудоваматини ҳосил қиласиз... Ниҳоят, ўзингиз Дублин кўчаларида саргашта Леопольд Блум ёки ўйчан, эҳтиросли, Ҳамлет каби фикри ёник шоир йигит Стивен Дедал каби доим онг оқимларида, чексиз ҳаётий таассуротлар, ҳеч қаерга сиғдириб бўлмас тасаввурлар (улар яхшими, ёмонми, кандалигидан қатъи назар), сезгилар, туйгулар, кечинмалар оқимларида яшаганлигингижни, факат гарчи ўта узук-юлук туюлган онг, ҳаёт оқимларига ҳеч қачон ҳисоб бермаганингизни англаб этасиз. Ўшанда Жойс ва унинг «Улисс» романни билан мулоқотда ўзингиз учун тамомила янги бир оламларни очаётганингизга ишонч ҳосил этасиз...

Карл Юнг эссе якунида «Улисс»нинг еттита хусусиятини таърифлайди. «Бу китоб доим қайдадир баланддан ёки ёнингиздан ўтади, ўзида у серкиноя, серистеҳзо, заҳарли, такаббур, қайғули умидсизлик билан тўла ва аччиқдир...»

1932 йилнинг сентябрида ёэилган бу сўзлар нақадар ҳақ эканлигига Жойсни ўқиган ҳар бир киши амин бўлади ва уни ўз сўзларидай қабул қиласи.

Иирик Америка адаби, романнавис Торитон Уайлдер «Улисс» адабиётга янги услуб – ички монологни олиб кирди», деб айтади.

«Улисс» нинг дунё адабиётига берган янгиликлари шу билангина чекланмайди. Жойс тасвир ва пародияда ҳам бекиёс янгиликлар яратганки, бутун дунё адабиётлари унинг улуғвор, баракали таъсиридан холи эмас... Зеро, дунё адабиётида Жойсдан сўнг, Жойс билан бирга Жойс даври бошланган...

«Улисс»ни ўқиши том маънода осон эмас. Лекин ичига кирган, мағзини чақкан ўқувчига у туганмас гўзал онларни баҳш этади. Инсон майллари, эҳтирослари, кайфиятлари, қарашлари, кечинмаларининг чексиз ранг-барангликларига, онг ва ҳиссиёт оқимлари ичиди ўқувчи ҳар қадамда инсонни — унинг миллати, мамлакати, диний эътиқодидан қатъи назар, илтари ҳеч қачон кўрилмаган, англанмаган, ўйланмаган беҳад оригинал бир нуқтадан кашф этгандай бўлади. Шунинг баробарида Жойсни ўқиши кишиига чексиз бир марок бағишлиади.

Ўзбек китобхони ўз тилида Жойс билан яқин-яқинлардан бери таниша бошлади. Адибнинг бир қанча ҳикоялари ҳамда «Санъаткорнинг ёшлиқдаги сийрати» романи (Аҳмад Отабоев таржимаси) босилиб чиқди. Танишувни чуқурлаштириш, кенгайтириш мақсадида «Улисс» романи таржимасига журъат қилинди. Унутилмас Озод Шарафиддинов ўзбек китобхони Жойсни ўқишини орзулаган ва Нитше, Маркес ва Жойсни («Зардўшт таваллоси», «Бузрукнинг кузи», «Улисс») таржима қилишини бизнинг зиммамизга юклаган эди.

XXI аср марҳаматли келиб, бу ишлар ухласи мұяссар бўлди.

Хозирча рус тили ва рус бадиий таржимавий тафаккури орқали килинмиш бу таржималар Жойснинг буюқ бадиий оламлари ҳақида, унинг даҳо нури билан ёришган фикр ҳамда ривоят услублари ҳақида етарлича тасаввур беради, деб ожизона умид қиласиз. Баъзи бир мураккабликлар ва коронғиликлар боис ўқишимизда учраган талқин ўзгачаликларига ўқувчи тушуниш ҳамда марҳаматли мұносабатда бўлса, ўрни бор, деб биламиз. Шу билан бирга айрим воқеаларга баҳархол тушунтириш бериб ўтишни лозим кўрамиз.

Жеймс Жойс биринчи эпизодни дастлаб «Телемак» деб аташни жоиз кўрган. Бунда ўқувчига «Сийрат»дан таниш Стивен Дедал ҳаракат қилади. У онаси қазо қилиб, Париждан Дублиига қайтган. У «Оддисей»даги отасини йўқотган Телемак каби ўз ватани, уйи, отаси, яқинларини тинмай кидиради.

Воқеалар Дублин яқинидаги Мартелло қўрғон-кальада бўлиб ўтади. Бир пайтлар Жойс ҳам бу қалъа-қўрғонда ўз дўйстлари би-

лан бирга яшаган эди. Мартелло қўрғони роман қаҳрамонлари учун Юпонистондаги Делф ибодатгоҳи билан баробар қимматта эга. Асосий қаҳрамонлар шу ердан инсон оламларига саргузаштларини бошлийдилар. Стивен Дедал, Леопольд Блум, Буқа Маллиган бу илк эпизодларда худди ақл ва рухнинг стихияси каби кўзга ташланадилар.

Уларнинг ўйлари, кечинмалари, пародиялар, тақлиидлар фикрларида поёнсиз китоблардан поёнсиз иқтибослар, поёнсиз таҳлиллар бир-бирига занжидек уланиб боради. Жойс инсон табиати ҳақида тўла жисмоний, руҳий, руҳоний тасаввур яратиш йўлидан боради.

Эпизод воқеалари 1904 йил 16 июнь эрталаб соат саккизда Дублинда рўй беради. Айтайлик, адаб романнинг тўртинчи элизодини чунончи «Калипсо» деб атаган. «Одиссей»да (бешинчи қўшиқ) Одиссейнинг нимфа (паризод) Калипсо қўлида тутқин яшаганлиги воқеалари ҳикоя қилинади. Эпизодда Блум Одиссейга, унинг хотини санъаткор қўшиқчи Мэрион паризод Калипсога рамзий муқоясада тасвириланади. Одиссей Итакага қандай интилса, Блум ҳам ўз тарихий ватани Сионга шундай доимий тарзда талпинади. Бу талпиниш унинг характери, инсонлик мазмунининг ғоят кучли кирраларида биридир. Бу эпизодларда Жойснинг бошқа асарларидағи қаҳрамонлар кўплаб қатнашадилар. Эпизодда бошдан-оёқ буйрак рамзи талқин этилди. Эпизоднинг санъати — хўжалик ва уй, оила иқтисоди. Асосий тасвири ранги — тўқ сариқ. Воқеалар эрталаб соат саккизда рўй беради. Яна бир гап: лотинлар Одиссейни Улисс деб атаганлар. Улисс — маккор, ақлли, баҳтиёр, олийжаноб дегани.

Ёки, олайлик, асарнинг 11-воқеаси эса «Сиреналар» деб аталади. Сирена қадим юонон асотирларида Ярим күш Ярим аёл мавжуудот. Денгизларда сайёхларни сеҳрли куйлаб маҳлиё этиб, сўнг қурбон қилганлар. Кўчма маънода мафтункор гўзаллар. Эпизод худди мусиқа асари каби ёзилган, унда эллик саккизта мусиқа мавзу-лейтмотивлари қайд этилган. Эпизоднинг ёзилиш санъати ҳам мусиқа билан чамбарчас. Эпизодда одамнинг кулок аъзоси рамз килиб олинган. Умуман, «Улисс»да мусиқа, мусикийлик, мусикий ва рангин бадиийлик ғоят кучлидир. Бу Жойснинг зўр санъаткор бўлган отадан таъсирланиш аломати бўлса ҳам, эҳтимол.

ХХ асрнинг 30-йилларида Россияда Жеймс Жойс асарлари таржима қилина бошланди. 1934 йилда Валентин Стенич «Гадес» («Патрик Дигнамнинг дафн этиш») ҳамда «Калипсо» эпизодларини таржима қилиб чиқарди. 1935—1936 йилларда «Интернациональная

литература» журнали «Улисс»нинг 1 – 10-эпизодларини босди. Бу таржималар кўп йиллар ўтиб 2000 йилда Москвада «Мастера современной прозы» туркумида Жеймс Жойс танлаган асарлари жилдида қайта нашр этилди. Улар Иван Кашкин таржима мактаби ижодкорлари қаламига мансубдир. Асарни ўзбекчалаштиришда Жеймс Жойснинг шу бир жилдлигига суюнилди. Асар реалиялари транскрипциясида «Иностранный литература»нинг 1989 йил нашрига мукояса қилинди.

Шу билан бирга «Иностранный литература» журнали 1989 йил давомида «Улисс»ни В. Хинкис ҳамда С. Хоружий таржимасида В. Гениева илмий изоҳлари билан тўла босиб чиқарди. Ўзбекчалаштиришда бу янги таржимага қиёсан ҳам суюнилди. Жўғрофий номлар, персонажларнинг исмлари, ранг-баранг истилоҳлар шу журнал бўйича берилди.

Ўттизинчи йиллардаги таржима билан саксонинчи йиллар таржимаси ўртасида талқиний фарқлар, ўзига хос ўқишилар ва шу билан бирга сўзма-сўз якинликлар мавжуд.

Бу таржима том маънода ўзбек бадиий тилимизнинг янги имконият уфқларига назар ташлашда бир маданий синон ва тажриба бўлди.

Ўзбекчалаштирганда мазкур жиҳатлар ҳам ҳисобга олинди ва табиийки жузъий қисқариш, ижодий трансформациялардан қочишнинг иложи бўлмади. Мана, ниҳоят модерн адабиётнинг буюк наумаси – «Улисс» Сизга ҳавола. Ўқиш, уқиш Сизга хайрли бўлсин!

Иброҳим ФАФУРОВ

Биринчи қисм

1-ВОҚЕА

Биқки Бак Маллиган совун кўпиртирилган идиш устига устма-уст қўйилган ойна билан устарани қўлида кўтарганча пиллапоянинг юқори саҳнига улуғвонора бир қиёфада чиқиб борди. Белбоғи ўтказилмаган сариқ халатининг этаклари енгил тонг шабадасида оҳиста ҳилпирарди. У қўлидаги идишни баланд кўтариб хитоб қилди:

— Introibo ad altare Dei¹.

У тўхтаб пастга — қоронги бурама зиналарга назар ташлади-да, хириллаган товуш билан қичқирди:

— Бу ёққа чиқ, Кинч. Кел бу ёққа, разил шайтон.

У яна олифтавор олға қадам ташлади-да, тўғарак саҳнга чиқди. Орқасига ўгирилиб, минора, гир-атроф — соҳиллар ва тун уйқусидан уйғонаётган тоғларни жиддий туриб уч бора муборакбод қилди. Кейин Стивен Дедални кўриб, унга томон эгилди-да, томоғидан бўриллаган товуш чиқариб, бошини силкиб-силкиб шиддат билан ҳавони чўқинтиргандай ҳаракат қилди. Стивен Дедал уйқуси чала бўлган норози бир қиёфада пиллапоянинг панжарасига суянганча ўзини муборакбод этаётган, сочи ок булат каби туссиз, бошида тепа сочи қирдирилмаган, бўриллаб овоз бераётган, қалтираган унинг от башара калласига бепарво қараб турарди.

Бак Маллиган ойна остига кўз ташлади, яна тез идишни ёпди.

— Орқага, — деди у қатъий.

Ва худди руҳонийларга ўхшатиб гапида давом этди:

— Зеро, бунда, о маҳбуб биродарлар, евхаристиянинг асрори мужассам — вужуд ва жон, қон ва тан. Марҳабо, куй янграсин! Кўзингизни юминг, марҳаматли жаноблар! Бир дақиқа

¹ Раббим меҳробига киргайман.

шошманг. Манов оппоқ зарраларни андак тўғрилаб олайлик. Жимликин сақлашни сўраймиз.

У юқорига қаради, чорлов оҳангидага ингичка, чўзиқ ҳуштак чалди ва ненидир кутиб донг қотди. Текис оппоқ тишларининг олтин қопламаси йилтиллаб турарди. Тиллазабон. Унга жавобан қаттиқ ва ўткир ҳуштак янгради.

— Миннатдорман, — шодон қичқирди у, — мутлақо етарли. Токни ўчиринг.

Ўзина саҳнидан сакраб тушди ва ўзига қараб турган биродарига жиддий назар солди, ҳилпираган халатининг этакларини йиғишитирди. Худди соя тушгандек лўппи юзлар ва думалоқ оғир энгак — бамисоли ўрта асрларнинг санъат ҳомийси прелат¹ нинг сиймоси. Унинг дудоғида табассум ўйнади.

— Такдир кинояси, — деди у шодон, — сенга шундай ўхшовиз ном беришган. Кўхна юонон!

У Стивенга дўстона ҳазиломуз тарзда қўли билан пўписа қилди-да, ўз-ўзича кулиб, панжара олдига келди. Стивен Дедал унга хоргин эргашди ва саҳнчанинг қирғоғига ўтириб, унинг ойнасини панжарарага тираб қўйиб, чўткачасини совун қўпигига ботириб, иккала бети ва бўйнига сурاءётганини кузата бошлади.

Бак Маллиганнинг қувноқ саси тинмасди:

— Менинг ҳам исмим бемаъни: Малаки Маллиган, икки дактил². Лекин росмана эллинчасига эшитилади, тўғрими? Худди кийикдек енгил ва нурафшон³. Биз албатта, Афинага боришимиз керак. Агар мен холамдан йигирма фунт ундирам мабодо, сен борасанми?

У совун чўткани бир четта қўйиб, хандон ташлаб кулиб, қичқирди:

— Борасан, сен орриқ тентак!

Кейин оғзини юмиб ҳафсала билан юзини қира бошлади.

— Менга қара, Маллиган, — деди осойишта Стивен.

— Нима дейсан, болакай?

— Ҳейнс қачонгача минорада яшайди?

Бак Маллиган унга қиртишланган ўнг бети билан ўтирилди.

¹ Ўрта асрларда католик ва англикан черковларида олий руҳоний.

² Дактил уч хижоли шеър ўлчови. Бир туроқ ичидаги битта урғули (узун) ва икки ургусиз (қисқа) хижо бўлади.

³ Бу срда сўз ўйинига ишора бор: buck — нар кийик.

— Э худойим, бу нусханг қурғурни қаранг! — деди у андиша қилиб ўтиrmай. — Fўдайган англосакс. У сени жентлмен деб хисобламайди. Бу бриттларнинг бари абллаҳ! Ундан пул ва ҳазм бўлмаган овқатнинг хиди анқиб ётади. Кўриб кўйинг, яна у Оксфордни битирган эмиш. Менимча, Дедалус, сенинг қиликларинг ҳақиқий оксфордликларга хос. У сени тушунармиди. Мен сенга ҳаммадан яхши ном қўйганман: Кинч — устаранинг тифи.

У энкайини эҳтиёт бўлиб қирарди.

— Кечаси билан қора қоплон деб алаҳсираб чиқди, — деди Стивен. — Унинг милтифи қаерда?

— Шўрлик ойжинни, — деди Маллиган. — Сен нима, дарров думингни қисиб қолдингми?

— Бўлмасам-чи, — деди Стивен жиддий, юрагига қўрқув ораб. — Коронги хонада танимайдиган одам билан ётишни айт, бунинг устига тинмай инграйди, алаҳсирайди, қора қоплонни отишм қерак дейди. Сен чўкаётганларни кутқаргансан. Мен эсам қаҳрамон эмасман. Агар у бу ерда қолса, мен бошқа ёққа кўчаман.

Бак Маллиган пешонасини тириштириб устаранинг тифига қаради. У ўтирган жойидан сакраб туриб, чўнтакларини кавлай бошлади.

— Қаёққа қўйдим, — бўғилди у.

У зина майдончасига келди-да, қўлини Стивеннинг чўнтағига тиқиб, деди:

— Сизнинг сурткингиздан истифода этишга рухсат беринг.

Стивен унинг кир, фижим-фижим дастрўмолни учидан тутиб суғуриб олишига қаршилик қилмади. Бак Маллиган устарани яхшилаб артди.

Кейин рўмолнчани у ёқ-бу ёққа айлантириб кўриб, деди:

— Бахшининг сурткиси. Бизнинг ирланд шоирларимиз учун янги инжа ранг: мишиқи-кўқимтири. Таъмини ҳам сезиб турибман.

У яна тўсиқ устига чиқиб, Дублин кўрфазига қаради. Унинг оқ булат тусидаги оқиши соchlари енгил хилпиради.

— Шундай, — деди у секин. — Элжи¹ ҳак: у денгизни бўз меҳрибон она деган, мишиқи-кўқимтири денгиз. Epi oinora ponton². Оҳ, Дедалус, сен юнонларни билсанг эдинг! Сенга албатта,

¹ Элжерон Суинберн, инглиз шоири.

² Шароб тусли уммон бўйлаб (юнонча).

ўргатаман... Сен уларнинг аслини ўқишинг керак. Thalatta! Thalatta¹! Бизнинг улуғ меҳрибон онамиз. Қара.

Стiven туриб тўсиқ олдига келди. Тўсиққа суюниб пастга, гавандан чиқаётган почта кемаси ва сувга қаради.

— Бизнинг қудратли онамиз, — деди Бак Маллиган.

У катта синчков кўзлари билан тезгина Стивенга қаради.

— Холамнинг галига қараганда, сен онангни адои тамом қилибсан, — деди у. — Шунинг учун сен билан ишлашимизга йўл кўймаяпти.

— Рост, уни ўлдиришди, — деди қовоғини солиб Стивен.

— Эҳ, қуриб кетсин-а, наҳотки сен, Кинч, жон таслим қилаётган онанг айтса ҳам, тиз чўкиб илтижо этмадинг? — деди Бак Маллиган. Мен ҳам худди сенга ўхшаган энг шимолданман. Лекин онангни ўйласанг, унинг учун тиз чўкиб худога ёлворишни сўрагани... Сен бўлсанг буни қилмабсан. Сенда қандайдир ёқимсиз бир нарса бор, Кинч.

У жим бўлиб қолди ва яна бир марта совун чўткани чап юзига теккизди. Унинг чехрасида аяёвли бир табассум жилва қилди.

— Шунга қарамай сен ҳар қалай ёмон бола эмассан, Кинч, — деб минғиллади у ўзича. — Дунёдаги энг тузук болалардансан.

У батамом жим бўлиб, камоли диққат билан вазмин ҳаракатлар қилиб соқолини қиртишларди.

Стiven учган-кўчган мармар тўсиққа суюнганча, кафтини пешонасига босиб ўзининг йилтиллаб кетган қора енгининг ситилган зиҳига кўзини тикиб туради. Ҳали муҳаббат дардига айланаб улгурмаган бир дард юрагини сиқарди. Онаси ўлгандан сўнг индамай унинг тушларига киради.

Унинг ҳаддан зиёд кенг қора кафанга ўралган ҳорғин жуссасидан шағам ва атиргул бутасининг ҳиди анқирди, у сассиз гина-надомат билан унинг устига эгилар — унинг нафасидан билинар-билинмас нам кул иси келарди. Кўйлак енгининг тўри орасидан Стивен ёнидаги кўнгли тўқ одамнинг овози улуғ ва меҳрибон деб атаётган дентизни кўриб туради. Кўрфаз ва уфқлар айланга ҳосил қилиб бағрини туссиз кўқимтири суюқлик билан тўлдирганди. Ўлим тўшагида ётган онасининг боши яқинида турган оқ чинни идиш оғир, хирқироқ йўтал билан чириган кўкракдан кўчиб тушган ҳилт сафрога лиқ тўла эди.

¹ Уммон, уммон! (юнонча).

Бак Маллиган яна устарани артди.

— Шўрлик болакай, — деди у эркалаб, — сенга кўйлак билан рўмollар бермасам бўлmas экан. Эски иштон бўлса ҳам ирганмай кияверасанми?

— Киявераман, — деди Стивен.

Бак Маллиган пастки лаби остидаги чуқурчани қиртишилашга тушди.

— Бемаза томони шундаки, — деди у мамнунлик акс этган товуш билан, — уларни аввал ким кийганлигини ҳеч билолмайсан. Менда бир жуфти бор, ҳали тузуккина, кулранг, йўл-йўл гули ҳам бор. Сенга жуда ярашади. Беҳазил, Кинч. Сен кийинсанг, жуда келишган йигит бўлиб кетасан.

— Раҳмат, — деди Стивен. — Агар улар кулранг бўлса, мен кия олмайман.

— У киёлmas эмиш, — деди ойнадаги ўз аксига қаратади Бак Маллиган. — Тарки одат амримаҳол. У ўз онасини ўлдирди. Аммо у кулранг шим киёлmas экан.

У устарани эҳтиётлик билан ёпди-да, бармоқларининг учи билан қиртишланган юзини сийпалади. Стивен нигоҳини денгиздан узиб унинг дўмбоқ юзи ва тутаб тургандек мовий ғилтиллаган кўзларига боқди.

— Мен кеча кечкурун «Кема»да бирга бўлган нусхалар, — деди Бак Маллиган, — сенда ўсиб борувчи фалаж бор деяпти. У Доттивиллда Коннолли Норман билан бирга ишлайди. Ўсиб борувчи фалаж ҳамда ақли заифлик.

У ойнани олиб, денгиз узра порлаб турган қуёш аксини тутиш учун яримдоира қилиб денгиз узра сермади. Унинг буралган лаблари, оппок ярқираган тишларининг учлари қулиб турарди. Унинг мустаҳкам бичилган бутун кучли гавдаси кулгидан силкинарди.

— Ўзингга бир қара, — деди у, — сен ёмон кўрқинчли баҳиссан.

Стивен энкайиб ўзига узатилган ойнага қаради, ойнанинг ўртасидан эгри-буғри дарз ўтган, дарз орасида бир тола соч тикилиб учи чиқиб турарди. Ўткинчиларнинг нигоҳи нимани кўради? Ким менга шу юзимни танлади? Манави ночор, паразитлар билан тўлибтошган итнинг вужудини ким берди? Ойна ҳам шуни сўрайяпти.

— Мен ойнани хизматчи хотиндан ўмардим, — деди Маллиган. — Ойнаси ҳам ўзига ўхшайди. Холажоним жияним Мэй-

лахи деб, доим бедаво чўри ёллайди. Шаҳвоний васвасалардан сақламоқчи бўлади. Чўрининг оти Урсула.

У яна хаҳолаб кулиб ойнани Стивенниң қаттиқ тикилган кўзларидаи нари сурди.

Юзини ойнада кўролмайдиган Колибанинг қаҳрли нигоҳи¹, — деди у. — Қанийди шу ҳолда Уайлд сени кўрсайди.

Ўзини орқага ташлаб, Стивен бармоғи билан ойнани кўрсатди.

— Бу ирланд санъатининг рамзи, — деди у аламнок.

Чўрининг дарз кетган ойнаси.

Бак Маллиган кутилмагандан Стивенни қўлтиқлаб олди-да, у билан минора атрофида айлана бошлади, чўнтакка солинган ойна ҳамда устара ҳар қадамда шарақа-шуруқ қиласарди.

— Сенинг жигингга тегиши яхши эмас-а, тўғрими, Кинч? — эркалагандай сўради Маллиган. — Уларга қараганда қанчалар ақлли эканлигинг бир худога аён.

Зарба қайтарилди. У менинг санъатим ништаридан қўрқади, мен ҳам докторнинг ништаридан қўрқаман. Муздек совуқ пўлат перо.

— Чўрининг дарз кетган ойнаси. Буни буқага ўхшаган оғайнимизга айтгин-да, мукофотига ундан бир гиней² ол. Пули кўплигидан сасиб, шишиб кетяпти, бушинг устига у сени жентльмен деб ҳисобламайди. Унинг падари зулусларга³ ични юмшатадиган дори ё бўлмасам шунга яқин бир фурбат нарсаларни пуллаб тоза чўнтак қаппайтирган. Э худойим-ей, муни қара-я, Кинч, агар иккаламиз бирга ишлаганимизда борми, орол диёrimiz учун нималар қилмас эдик! Уни юнонлаштириб юборардик.

Крэнлининг қўли. Унинг қўли.

— Ҳеч ақлимга сифдиrolмайман, анов молфаҳмларга эланниб-тиланиб юрасан. Мендан бошқаси сенинг кимлигигни билмайди. Нега менга ишонмайсан? Нега менга бурнингни жийи расан? Нима, Ҳейнс туфайлими? Мабодо у сенга халал берәётган бўлса, мен Сеймурни олиб келаман, миясини қоқиб қўлига тутқизамиз, ҳатто Клайв Кемпторпдан ҳам баттар қиласиз.

Клайв Кемпторпининг уйидаги пулдорларнинг баланд овозлари, оқтанлилар: ичаклари узилгудай хаҳолашиб, қоринларинивойвойлаб чангалашади, бир-бирларини маҳкам ушлаб

¹ Оскар Уайлднинг «Дориан Грэй портрести» асари сўз бошисидан.

² Гиней — Ирландия пули.

³ Зулуслар — Жанубий Африкада Натал вилояти аҳолиси.

олишади. Вой, ўлиб қоламан! Буни у қизга секии ётиғи билан айтинг, Обри! Йўқ, жоним чиқиб кетай деяпти. Унинг далва-далва бўлиб йиртилиб кетган кўйлагининг парчалари эпкинда ҳилпирайди, у эса, тўпигигача сирғалиб тушган иштонига қоқилиб-суқилиб, Эйдсан қочиб стол атрофида гир айланади, бу Эйдс Магдалина коллежидан, қўлида катта қайчи кўтарганча, унинг кетидан қувиб юради. Ўйноқлаган бузоқникига ўхшаган башарасига мураббо сачраган. Вой, иштонимни ечманглар! Вой, нега мени кутурган итдай талайсиз?

Очиқ деразадан келаётган бақирик-чакириқлар оқшомни ҳуркитади. Олдига этак тутиб олган, қулоғи эшиитмайдиган, башараси худди Метю Арнольдинг¹ юз ниқобига ўхшайдиган қария корамтирир ўтлоқда кўк буталарни текислайди, кўзи билан учиб тушаётган яшил япроқларни кузатади.

Бизнинг ўзимиз учун... янги жоҳилият... омфалос²...

— Менга деса, тураверсин, — деди Стивен. — ўзи ёмон эмас, факат одамни ухлатмайди.

Унда нима ўзи? — сабрсизланиб сўради Бак Маллиган. — Очиғини айт. Сен билан доим очиқласига гаплашганман. Нега мендан аччиғланиб юрибсан?

Улар ухлаётган китнинг тумшуғидай сув устидан чиқиб турган Брэй-Хеднинг ясси чўққисига қараганча туриб қолдилар. Стивен оҳиста қўлини тортди.

— Айтами, сен шуни хоҳлайсанми? — сўради у.

— Ха, нима гап ўзи? — жавоб қилди Бак Маллиган. — Орамиздан бирон нима ўтганини билмайман.

У Стивеннинг башарасига тик қараб турарди. Майин шаббода унинг манглайини сийпалаб ўтди. Тўзғиган оч соchlарини енгилгина силкиди, кўзларида ташвишнинг кумуш нуқтачаларини ўйғотди.

Стивен ўз ўқранган овозининг садосидан эзилган ҳолда, деди:

— Онам ўлгандан кейин сизникига биринчи келганим эсингдами?

Бак Маллиган дарҳол хўмрайди-да, деди:

— Нима? Қачон? Ҳеч нарса эсимда йўқ. Мен факат фикрлар ва сезимларнигина эслаб қоламан. Нима бўпти ўзи? Нима бўлган экан?

¹ Метю Арнольд — инглиз ёзувчisi (1822–1888).

² Киндик; ер киндиги (*юнон.*).

— Сен чой тайёrlаётган эдинг, — деди Стивен, — мен пиллапояга қайнок сувга чиқувдим. Онанг ичкаридан аллақандай меҳмон билан чиқиб келди. У сендан олдингда ким бор, деб сўради.

— Шундайми? — деди Бак Маллиган. — Хўп, мен нима дебман? Эсимда йўқ.

— Сен айтдингки, — жавоб берди Стивен: — «О, бу бор-йўғи Дедал, холос, — яқинда унинг онаси асфаласофилинга кетди».

Бак Маллиган қизариб кетди, унинг чеҳраси яшариб, жозибалироқ тусга киргандай бўлди.

— Мен шундай дедимми? — ўсмоқчилади у. — Хўп, нима бўпти? Бунинг нимасига ажабланасан?

Ўнғайсизликдан қутулиш учун у қаттиқ бир силкиниб кўйди.

— Бу ўлим ўзи нима, — сўради у, — онангнинг ўлими, сенинг ёки менинг ўлимим? Сен факат онанг қандай ўлганини кўргансан. Мен эсам ҳар куни Модархудо ёки Ричмондда¹ одамларнинг асфаласофилинга жўнаётганини кўраман, жарроҳлик хонасида улар қандай нимталанаёттанига гувоҳ бўламан. Ўлаксалар, холос. Болашка ҳеч нарса эмас. Бунинг нима аҳамияти бор? Онанг жон таслим этаётгаңда сендан илтижо килди, тиз чўкиб, мен учун ҳудога ёлвор, деди, сен буни адо этишни истамадинг. Нима учун? Чунки сенинг баданингда ўша лаънати иезуит ардоби ўрнашиб қолган, факат у тескари жойда намоён бўлади, холос. Менимча, буларнинг бари сариқ чақага арзимайди. Онангнинг миясидаги чизиқчалари ишламай қолган. У докторни «сэр Питер Тизл» деб чақиради, адёлидаги сариқтовон гулларни юлқилаб ўтиради. Ҳолати размга келиб қолган, у нима деса, шуни қилиш керак. Сен унинг ўлим олдида қилган сўнгги илтимосини бажармадинг, яна менга димоқ-фироқ қиласан, нима, мен ҳам Лалуэттдан келган ёлланган гўяндалар каби пиқ-пиқ йиғлаб ўтиришим керакмиди? Ана жаҳолат! Хўп, борингки, мен шундай дегандирман. Лекин мен онангнинг хотирасини ҳақорат этганим йўқ.

У гапирган сайин ўзига бўлган ишончи мустаҳкамланиб боради. Стивен Маллиганнинг сўзларидан етган юракдаги битмаган озор яраларни яшиаркан, жуда совук қилиб деди:

— Мен онамни ҳақорат қилдинг деганим йўқ.
— Кимни бўлмаса? — сўради Бак Маллиган.

¹ Дублин касалхоналари.

— Сен мени ҳақорат қилдинг, — деди Стивен.
Бак Маллиган пошнасида гир айланди.
— Вой бу одамни қаранг! — деди у.
У тўсиқ бўйлаб тез юриб кетди. Стивен сокин кўрфаз ортидаги тоғларга қараганча, ўз жойида қимирламай турарди. Денгизу тоғлар туманли ховурга чулғанганди. Кўзи лўқиллар, нарсаларни яхши кўролмас, ёноқлари қизиб ёниб кетаётгандек эди. Минорадан баланд овоз янгради:

— Сиз шу ердамисиз, Маллиган?

Хозир бораман, — жавоб қилди Бак Маллиган.

У Стивенга ўгирилиб қаради-да:

Денгизга қара! — деди. — Унинг ҳақоратлар билан нима иши бор. Лойоланинг гарданига урди-да, Кинч, юр, шастга тушайлик. Мухтарам инглиз эрталабки ионуштасини талаб қиляпти.

Унинг калласи бир зумга том бўғоти билан баробар бўлди.

— Бўлди, кўп ўксинаверма, — деди у. — Балки мен ноҳақдирман. Шаҳдингдан қайт ва хафа бўлма.

Унинг калласи ғойиб бўлди, лекин зина пастидан узоклашаётган овози келди:

Орқангга қарама, хўрсиниб
Севгининг кўп аччиқ асрори
Фергус¹-ку бошқарар арава.
Тик туриб бўйига баравар.

У денгизга қараб турар, зинапоя саҳнидан денгиз томонга тонг сукунатида ўрмонларнинг соялари сассиз сузиб ўтардилар. Қирғоқ бўйи ва ундан нари сув бети енгил учқур долғалардан оқариб кўришарди. Корамтири туманли денгиз, кўкраги оппоқ. Кўша шеърий урғуларнинг чатишмалари. Арфа торларини чертади қўллар, янграйди жўр оҳангларнинг саслари. Тўлқинлар каби оппоқ сўзлар, жуфт бўлиб, қовушиб, мубҳам долғалар узра титрайди.

Булутлар оҳиста тўсар кун юзини, шарпадан кораяр яшил кўрфазлар. Ётар орқада кўрфаз — гёё тахир сувлар косаси. Фергус кўшиғи: мен уни уйда куйладим, қорайган торларни созлабон чалдим. Унинг эшиги очик эди: у менинг куйимни тинг-

¹ *Fergus* — Ирландия асотирлари — сагалари қаҳрамонларидан. Янги эра бошлари.

лашни истади. Юрагим тақво ва шафқатга тўлиб, овозим чикмай унинг тўшагига яқинлаб бордим. Ночор тўшак узра у йиглаб ётарди. Ўша сўзлар, Стивен, уни юм-юм йиглатган эди: севгининг кўп аччик асрори.

Энди эса қайда?

Унинг гизли хотира тухфалари: патдан ясалган эски елпичлар, попукларидан мушк анқиган *Cagnets de bal*¹, тортмаларда сақланувчи каҳрабо тасбеҳлар. Кизлик чофларида қуёш тушиб турадиган дераза олдига илинганд қафас. У «Қўрқинчли турк» томошасида қария Ройснинг қўшиқларини тинглаб, бошқалар билан бирга қувониб қулган:

Қачон истасам,
Доим бўламан
Кўринмас одам!

Мушк-анбар ислари анқиган, мангуга ғойиб бўлган шод-хуррамлик шарласи.

ОРҚАНГГА ҚАРАМА, ХЎРСИНИБ

Табиатнинг эсжонасида унинг ўйинчоқлари билан бирга сакланар. Унинг миясига мунгли хотиралар бостириб келарди. У таҳорат қилиб ибодатга турганида ошхонадан тўлдирилган бир коса сув. Ўртаси олиб ташланган, ичига майда шакар тўлдирилиб қоронги куз оқшомида каминда пиширилган олма. Болала-рининг кўйлакларига ўрнашиб олган бит қумурскаларни босиб ўлдирган нозик тирноқларда қотган доғлар.

У оғиз очмай унинг тушларига кириб келарди, кора дағн'ли-босларига чулғанган унинг ҳорғин жуссасидан шағам ва атиргул бутасининг хиди анқирди, соқов сирли сўзлар ила у ўғли устига энгашарди — нам тортган хокитуробнинг эшитилар-эшитилмас иси тараларди.

Онанинг шиншадай қотсан кўзлари ўлим аро теран термиларди: юрагимга ларза солмок, уни ўзига тобе этмоқ бўларди, фақат мени. Шамининг лопиллаган сояси унинг сўнгти талвасаларини ёритарди. Ўзгариб кеттан чехрадаги фира-шира ёруғ. Унинг хиркироқ ҳансира-

¹ Ойимқизлар ваъда қилинган рақсларни ёзиб борадиган қоғозлар.

ган нафаси даҳшат ичра узилар, бу пайт ҳамма тиз чўкканча худога ёлворар, дуо ўқир. Унинг кўзи менда, мени синдиримоқчи бўлар.

Liliata rutilantium te confessorum turma circumdet: Rutilantium te virginum chorus excipiat¹.

Конхўр! Сенинг емишинг — мурдалар!

Йўқ, ойи. Мени ўз ҳолимга қўйинг, яшамоққа изн беринг.

— Ҳой, Кинч!

Бак Маллиганнинг қўйлаган овози минора ичидан янгради. Овоз зинадан кўтарилиб яқинлашар ва яна чақиради. Стивен ҳамон ўкириб йиғлаган қалби титроқларига ғарқ бўлиб, қуёш нурининг қайноқ мавжларини эшитар, ўз ортидан янграётган дўстона сўзлар издиҳомини илғарди.

— Дедалус, жаҳлингдан туш, пастга туш. Нонушта шай. Ҳейнс кечирим сўради бизни кечаси уйғотиб юборгани учун. Ҳаммаси жойида.

— Кетяпман, — деди Стивен ўгирилиб.

— Худо ҳақки, тез кел, — дерди Бак Маллиган. — Мен учун, ҳаммамиз учун. — Унинг калласи бир кўриниб, яна ғойиб бўлди. — Мен унга сенинг ирланд санъати тимсоли ҳақидаги гапингни айтиб бердим. Зўр гап, деб айтди. Ундан бир фунт ундири хўпми? Мен бир гиней демоқчиман.

— Мен бугун маош оламан, — деди Стивен.

— Мактаб шуъбасиданми? — деди Бак Маллиган. — Қанча? Тўрт фунтми? Бизга бир фунтини бёриб тур.

— Майли, — жавоб қилди Стивен.

— Тўртта ярқиллаган соверен, — қувониб қичқирди Бак Маллиган. — Биз бугун шундай ичиб ишрат қилайликки, бу нақаси друидларнинг² ҳам тушларига кирмаган ҳали. Тўртта совереннинг кучи ҳар нарсага етади!

У кулоchlарини ёзди ва зинадан пастга такиллаб тушиб бораркан, ҳақиқий кокни³лар лаҳжасида сохтакорона қўшиқ хиргойи қиласди:

¹ Сени тавба-тазарру қилувчиларнинг оплоқ порлоқ издиҳоми курсашасин. Сени шодумон парилар тўдаси бағрига олсин.

² Друидлар — кадимги Ирландияда яшаган келтларнинг коҳинлари — курбонлик маросимларини бошқарган, табиб, муаллим, башоратчи бўлгандар, қозилик қилганлар.

³ Кокни — қуи ва ўрта табакага мансуб лондонликларни, уларнинг сўзлашув лаҳжасини ҳазиломуз шундай аташади.

Тож кияр кунда
Биз хурсанд ўйнаймиз
Май, пиво ичамиз
Тож кияр кунда!
Биз хурсанд ўйнаймиз
Тож кияр кунда!

Денгиз уэра хуррам шовуллаган илик қүёш зиёси. Мармар тўсик устида унутиб қолдирилган совун кўпиртириладиган никелланган идии ярқ-ярқ қиласи. Уни мен пастига олиб тушишим керакми? Балки уни шу ерда қолдириш керакдир, унутилган дўстликни? У бориб идишни қўлига олди, идии муздек эди, димогига қотиб қолган совуннинг елимга ўхшашиб хиди урилди, идишдан чўткачанинг учи чиқиб турарди. Мен Клонгаусда кундур (ладан) кашкулни ўнгай кўтариб борганман. Энди мен бошқаман, лекин ҳалиям ўша-ўшаман. Ҳамон малайман. Малайнинг малайи.

Коронгироқ кунгурадор хонада халат кийган Бак Маллиганнинг гавдаси дам у ёққа дам бу ёкқа шитоб бориб келарди. Каминнинг сарғиши алангалари дам очилар, дам тўсиларди. Юксак шипдаги кичик шинаклардан юмшоқ кун нурининг икки устуни пастига сопол ётқизилган саҳнга тушиб турар, улар туташган жойда эса қовурилган ёғнинг аччик дуд-тутунлари бурқисиб айланарди.

— Одамни бўғиб юборди, — деди Бак Маллиган. — Эшикни очиб юборинг, Ҳейнс, илтимос.

Стiven совун идишни буфет устига қўйди. Дароз гавда ўрнидан қўзғалиб, остона олдига борди-да, зинага чиқиладиган эшикни очди.

— Калит сиздами? — сўради овоз.

Калит Дедалда, — жавоб берди Бак Маллиган. — Қуриб кетсин, нафас олиб бўлмайди-я.

У каминдан бошини қўтармай бўкирди:

— Кинч!

— Калит қулфнинг оғзида, — деди Стивен ва яқинроқ келди.

Калит икки бор ғичирлаб айланди, залворли чўнг эшик ниҳоят очилгач, хонага равшан ёруғлик ва салқин ҳаво ёпирилиб кирди. Ҳейнс остоная турар ташқарига назар соларди. Стивен ўз чамадонини столга яқинроқ суреб, кутиб ўтирди. Бак Маллиган қовурилган тухумни ёнида турган лаганга ташлади.

Кейин у лаган билан катта чойнакни олди-да, қулочини ёзиб уларни столга қўйди ва нихоят енгил нафас олди:

— Мен эриб кетаман, деган экан шағам, қачонки... Аммо тўхта. Бу ҳақда бошқа бир сўз ҳам айтма. Кўзингни оч, Кинч. Нон, мой, бол. Келинг бу ёққа, Ҳейнс. Овқат тайёр. Ўзинг рози бўл, Раббим, етказган ризқ-рўз неъматларингга, қанд қани? Эҳ, қуриб кетсин, сутимиз йўқ-ку, ҳали.

Стивен буфетдан бир бўлак нон, асалдон ва саримой идиши ни олди. Бак Маллиган бирдан тувақиб, столга ўтириди.

— Нима бу тартибсизлик! — деди у. — Мен унга тўққизга келинг деб тайинлаганман.

— Сутсиз ичиб турайлик, — таклиф килди Стивен. — Бу- фетда лимон бор.

— Париждаги қилиқларингни бизга қилма. Мен қишлоқ сутини ичмоқчиман. Сэндикувдан келтирилган сут.

Ҳейнс оstonадан келиб, вазмин деди:

— Сутчи келяпти сути билан.

— Худо хайрингизни берсин, — хитоб қилди Бак Маллиган, курсидан дик этиб туриб. — Ўтиринг. Чойни қуйинг, қанд мана халтачада. Бўлди, қўймоқ мени овора қилди. — У қўймоқни уч бўлакка ажратди-да, уларни оғзи тинмай гапирганча тарелкаларга тарқатди: — Ота, ўғил ва Муқаддас Рух учун!

Ҳейнс чойни қуйиб чиқди.

— Ҳар кимга икки бўлакдан соламан, — деди у. — Чойни жуда ўткир дамлабсиз, Маллиган!

Бак Маллиган нонни қалин бўлаклаб кесаркан, овозини ингичка, кампирчасига заифона қилиб, деди:

— Мен чой қилувчиманми, чой қиласман, деган эди кампир-шо Гроган. Мен сув қилмоқчиманми, сув қиласман¹.

— Умид қиласман, бу ҳар қалай, чой бўлса керак, — деди Ҳейнс.

Бак Маллиган нон кесишда давом этаркан, жаги тинмасди:

— «Мен ҳам, м-с Кахилл», — дейди у. «Фақат, — дейди м-с Кахилл, — уни битта тувакда қилишдан худо сизни сақласин».

У улфатларининг ҳар бирига қалин бир бўлак нонни пичок учида узатди.

¹ Асл нусхада сўз ўйини қўлланган: «to make water» (айнан — сув қилмоқ) — пепоб қилиш маъносида.

— Бу фольклор, — деди у жиддий тортиб, — китобингизга киритасиз, Хейнс. Асл матн беш катор, ўн саҳифа изоҳ фольклор ва Дандрумнинг балиқ илоҳлари тӯғрисида. Мубашшир ҳамширалар томонидан босишга рухсат этилди, фалон сана, фалон йил.

У Стивенга ўгирилиб қараб, қошлирини баланд учирив, ингичка серташвиш оҳанг билан сўради:

— Сизнинг эсингизда йўқми, биродар, кампиршо Гротининг кўвачаси «Мабиножон» ёки Упанишадларда¹ тилга олинганмиди?

— Ишончим комил эмас, — сиполик билан деди Стивен.

— Ростданми? — давом этди Бак Маллиган худди олдингидай оҳангда. — Нега ундан экан, айтолмайсизми марҳамат килиб?

— Менимча, — деди Стивен оғзида овқат чайнашдан тўхтамай, — буни на «Мабиножон»да ва на бошқа ердан топиб бўлади. Ҳақиқатга яқинроқ гап шуки, кампиршо Гротан Мэри Эннинг тувишгани эди.

Бак Маллиган қойил қолгандай жилмайди.

— Аъло, — деди у овозини чучмалгина қилиб, оппоқ тишлирини кўрсатар ва кўзларини мамнуният или сузаркан. — Сиз шундай деб ҳисоблайсизми? Аъло.

Кейин кутилмаганда чеҳрасига атай қаҳрли бир тус берив, у шахд билан нон тўғрай бошлади, сўнг хирқироқ, хунук овоз чиқариб, ириллади.

Энди қари онани
Бир пулга олмас,
Этагини кўтариб...

Эшик остонасида ёргуни тўсиб одам гавдаси кўринди.

— Сут, сэр.

— Киринг, опоки, — деди Бак Маллиган, — Кинч, кўзачани келтир.

Кампир ичкарига кириб, Стивеннинг ёнида тўхтади.

— Бугун ҳаво чараклаб турибди, сэр, — деди у. — Хўдога шукур.

¹ Упанишадлар — (санскр. — қутлуғ билим). Эрадан аввалги VII – III асрлардан то янги эранинг XIV – XV асрларигача яратилган хинд диний-фалсафий қарашлари акс этган матнлар.

— Кимга дейсиз? — деди Бак Маллиган унга қараб. — Э-ха, албатта, албатта.

Стивен орқасига эгилиб, буфетдан кўзачани олди.

— Орол одамлари, — Хейнсга тушунтирмоқчи бўлиб сўзлади Маллиган, — одам қуий аъзосининг чил-чил қилинган бўлакларини йиғиб юрадиганларни бот-бот эслаб юришади.

— Сизга қанча, сэр? — сўради кампир.

— Кварт¹, — жавоб берди Стивен.

У кампир қуюқ оппоқ сутни аввал кичик идишга, кейин кўзачага ўлчаб қўйишига қараб турди, ўзининг сути эмас. Кўкраклари қари, буришган. Кампир яна бир идиш қўйди, кейин яна озгина. У тонг бағридан кириб келди, қари ва сирсиноатли, эҳтимол, башоратчиидир. Кампир сутни қуяркан, тишмай мақтарди. Тонг аzon чоғи, сабр қилиб тобе турган сигир олдида тиззалаб ўтириб, баланд ўстган майсазор ичиди — замбуруғига минган алвасти — чангак бўлиб қолган бармоқлари билан сигир эмчагини чаққон-чаққон тортади. Кечаси тушган шудрингдан ипакдек сигирлар кампирни таниб, чорлаб химрашади. Ипак сигир ва шўрлик кампир — эски замонларда шундай деб аташган. Бошпанасиз ғариба, мангу мавжудларнинг ҳеч ўзгармас нусхаси, у ўзини бўйсундирганча ва ўзини бепарвонлик билан сотганга хизмат қиласди, икковининг тагида чўри бўлиб ётади, ҳар икковининг хоиплигини билади, шу сирли тонгнинг даракчиси. Хизмат қилсинми ёхуд айласинми — у билмасди, аммо унинг олдида ялтоқланишдан ор қиласди.

— Сут ҳақиқатан ҳам яхши экан, опоқи, — деди Бак Маллиган сутни ҳар кимнинг идишига соларкан.

— Ичиб кўринг, сэр, — деди кампир.

У ичиб кўрди.

— Агарда биз ҳар доим шундай саломатликка фойдали таомларни истеъмол қилганимизда эди, — деди у сутчига баланд овозда, — тишимиз камроқ чирирди, корнимиз камроқ оғрирди. Қаранг, сассиқ батқоқда яшаймиз, турли-туман арzon бемаза нарсаларни еймиз, чанг-тўзон, тезаклар, силларнинг балғамлари тўлган кўчалардан юрамиз, шундан кейин нима бўларди.

— Сиз табобатга ўқиётган талабамисиз, сэр? — сўради сутчи.

— Худди ўзгинаси, опоқи, — деди Бак Маллиган.

¹ Квартта — бу ерда 1 литрдан сал опшикроқ.

— Карап-а, — деди сутчи.

Стивен индамай нафратланиб тинглаб ўтиради. Кампир ўзи билан овозини баланд қилиб гаплашаётган жарроҳ ва ҳоким олдида кекса бошини эгиб жим турди, мени эса менсимайди. Бу овоз эгасини у гуноҳларимга кафорат бўлади, ўлсам бутун вужудимга хушбўй мой суртиб чиқади, худойимнинг бемаза бир маҳлуқимиз, илоннинг аврашига доим гирифтормиз, деб ўйлади. Бу ўқтам овоз эгаси қошида у писиб қолади. Мик этиб оғиз очомайди, ишонқирамай бақрайиб тураверади.

— Сиз унинг гапларига тушуняпсизми? — деб сўради ундан Стивен.

— Бу француздами, сэр? — сўради кампир Ҳейнсдан.

Ҳейнс уялиб-нетмай унга узундан-узоқ жавоб қилди.

— Бу ирландчасига, — деди Бак Маллиган. — Сиз гэлча гапирасизми?

— Мен ўзим ҳам ирландча бўлса керак деб ўйловдим, — деди кампир, — овозидан билса бўлади. Сиз нима, гарб томонлардан-мисиз, сэр?

— Мен инглизман, — жавоб берди Ҳейнс.

— У инглиз, — деди Бак Маллиган, — у биз Ирландияда ирландча гаплашишимиз керак, деб ҳисоблайди.

— Албатта, гаплашиш керак, — деди кампир, — мен тилни билмаганим учун уяламан. Уни яхши тил дейишади.

— Яхши дейиш — кам, — деди Бак Маллиган, — жуда ажойиб тил. Яна чойингдан қуй-чи, Кинч. Чой ичасизми, опоки?

— Йўқ, раҳмат, сэр, — жавоб берди кампир бидонни қўлига осилтириб, кетишга ҷоғланаркан.

Ҳейнс кампирга деди:

— Сизга қанча тўлашимиз керак? Унга пулинини бугун бериб қўя қолайлик, Маллиган, нима дейсиз?

Стивен яна ҳаммага сут қўиди.

— Пулеми, сэр? — деди кампир тўхтаб. — Майли, мана етти кун бир пинти икки пенсдан ҳисобласак, етти кунга икки шиллингу, икки пенс, манови уч кунга ҳар квартаси тўрт пенсдан уч квартаси бир шиллинг, бунга бир шиллингу икки пенсни қўшсак жами икки шиллингу икки пенс бўларкан, сэр.

Бак Маллиган хўрсиниб қўйди, икки ёғига қалин мой суртилган нон бўлагини оғзига жўнатаркан, оёқларини узатиб, шимининг чўнтакларини титкилашга тушди.

— Пулини ғингшимай назокат билан тўлаш керак, — кулиб деди унга Ҳейнс.

Стивен ўзига учинчи бор яна сут қуиди, қуюқ оппоқ сутга озгина чой аралаштириди. Бак Маллиган чўнтағидан битта кумуш флорин чиқарди, уни бармоқлари орасида ўйнади ва хитоб қилди:

— Мўъжиза!

У тангани стол устидан кампир томонга суриб, қўшиб қўйди:

— Мендан бошқа сўраманг, азизам. Кўлимда нима бор бўлса, хаммасини бераман.

Стивен тангани сутчининг пулга ўч бўлмаган қўлига қўйди.

— Бизда икки пенс қолди, — деди у.

— Ҳечқиси йўқ, сэр, — деди кампир тангани оларкан.

Берасиз ҳали. Хуш қолинг, сэр.

У енгил таъзим қилиб, чиқиб кетди. Бак Маллиган орқадан шеър ўқиганча қолди:

Дунёнинг барча ҳазинасини

Кўяр эдим унинг оёкларига.

У Стивенга бурилиб, деди:

— Чин айтаман, Дедалус. Мен шип-шийдон бўлдим. Тезрок билим юртингга бора қол, у ердан бизга пул келтир. Бахшилар бугун мум котгунча, бурнидан чиққунча ичишлари керак. Ирландия кутялти, ҳар ким ўз бурчини тўлиқ адо этсин.

— Менга эслатганингиз яхши бўлди, — деди Ҳейнс ўрнидан қўзғаларкан. — Бугун мен сизнинг миллий кутубхонангизга боришим керак.

— Аввал чўмилайлик, — деди Бак Маллиган.

Стивенга ўғирилиб қараб, навозиш билан деди:

— Охириг чўмилганингдан бери бир ой ўтгандир, а, Кинч?

Кейин Ҳейнсга қаратади:

— Ювуқсиз бахши бир ойда факат бир марта баданига сув сочади.

— Бутун Ирландияни Голфстрим ювиб ўтади, — деди Стивен бир парча нонга асал оқизаркан.

Тенинсча кўйлагининг очик ёқасини шарф ўраб боғларкан, Ҳейнс бурчакдан овоз берди:

— Мен сизнинг сўзларингизни йифиб ёзиб бормоқчиман, агар сиз қарши бўлмасангиз.

У буни менга қарата айтяпти. Юванишади, чўмилишади, кирларини тозалашади. Юракнинг чирки. Диёнат. Аммо дофларни ювиб адо қилишолмайди.

— Мисол учун халиги чўрининг дарз кетган ойнаси ирланд санъатининг рамзи эканлиги ҳақидаги гап: жуда алламбало.

Бак Маллиган стол тагидан Стивеннинг оёғини туртди ва жўшиб кетиб, деди:

— Сиз, Хейнс, унинг Ҳамлет ҳақида нима деганларини бир эшитсангиз эди.

— Мен жуда жиддий айтяпман, — деди Хейнс ҳамон Стивенга қарата. — Анов кампиршо келганда мен худди шуни ўйлаб турган эдим.

— Қалам ҳақи бўладими? — сўради Стивен.

Хейнс кулиб юборди ва каравотининг илгагидан кўқимтири похол шляпасини олди-да, деди:

— Бунисини билмадим, лекин.

У эшикка томон юрди. Бак Маллиган Стивенга қараб энгашди-да, унга шаҳд билан қаттиқ гапириди:

— Нега тентаклик қиляпсан? Нега унга буни айтдинг?

— Нима бўпти? — деди Стивен. — Мақсад пул топиш. Кимдан оламиз? Ундан ёки сутчи кампирдан. Жуфтми, ток.

— Мен унга сени жуда кўкка кўтариб мақтаяпман, — деди Бак Маллиган, — сен эсанг куйдирган каллага ўхшаб турасан, иеузитча майнавозчиликлар қиласан.

— Унча ишонгим келмайди, — деди Стивен, — на унга ва на кампирга.

Бак Маллиган жуда қийналиб кетгандай хўрсинди-да, кўлини Стивеннинг елкасига қўйди.

— Сен менга ишон, Кинч.

Кейин бутунлай бошқача оҳангда қўшимча қўшди:

— Очигини айтганда, балки сен ҳақдирсан. Э, борсин ҳаммаси, туёғини шиқиллатсин, бошқа нимага ҳам ярарди. Нега уларни ўрта бармоғингда ўйнатмайсан, мендан ўргансанг бўлмайдими? Э, бари қуриб кетмайдими! Бироқ вақт бўлиб қолибди, юрайлик-чи, энди.

У ўрнидан турди, белбогини савлат тўкиб ечиб, елкасидан халатини олди, итоаткорона товушда деди:

— Маллиган ўзини фош қилади.

У халат чўнтагидан нарсаларни чиқариб столга қўйди.

— Ма, сурткингни олиб кўй, — деди у.

Крахмалланган ёқа ва сирғалиб кетаверадиган тихир бўйин-богини тақаркан, уларга таъна-дашномлар берар, соатининг узун занжирига ҳам гап қотиб кўярди. Менинг тоза рўмолчам қани деб, қўллари билан чамадон ичини кавларди. Кўнгилнинг чирки. Биз ўз ролимизга муносиб кийинишимиз керак. Мен қизилжигарранг қўлқоп ва кўк этик кийишни хоҳлайман. Зиддият. Мен ўз-ўзимга қарама-қаршиманми? Майли, нима қилиби, ўз-ўзимга қарама-қарши борсам. Малаки Уторуд. Унинг ғудранаётган қўлларидан юмшоқ қора нарса учиб чиқди.

— Э, мана сенинг Париждан олган шляпанг, — деди у.

Стивен уни илиб олиб бошига кийди. Ҳейнс эшикдан чақирди:

— Бўлдингларми, юрасизларми?

— Мен тайёрман, — жавоб берди Бак Маллиган эшик томонга юра туриб. — Юр, Кинч. Ҳойнаҳой, қолган-қутганларини ҳам еб бўлдинг шекилли. — У виқор билан қадам ташлаб, итоаткорона ташқарига чиқди. Овозига хазин тус бериб, деди: — Ва у ўз йўлида Баттерлини учратди.

Стивен шумтол таёқасини олиб улар изидан чиқди, улар зинадан тушиб боришаркан, эшикни ёпиб, калитни буради. Катта-кон калитни у ички киссасига солди.

Пастга тушишгач, Бак Маллиган сўради:

— Калитни олдингми?

— Олдим, — деди Стивен.

У олдинга ўтиб олди. Орқа томонда Бак Маллиган залворли катта сочиқ билан ўт-ўланлару қирқ қулокларнинг уч тепасига уриб бораётгани эшитилиб турарди.

— Тиз чўкинг, сэр. Бу нима қилиқ, сэр.

Ҳейнс сўради:

— Минорага ижара пули тўлайсизми?

— Ўн икки фунт, — жавоб берди Бак Маллиган.

— Ҳарбий вазирга, — деб қўшди елкаси оша Стивен.

Улар тўхташди. Ҳейнс минорага бошдан-оёқ кўз югуртириди-да, деди:

— Қишида жуда қоронғи бўлса керак. Сиз унга нима деб ном кўйгансиз — «Мартелло» дейсизми?

— Уни Билли Пит қурган, — деди Бак Маллиган, — французлар денгиз томондан ҳужум қилмоқчи бўлишган эди. Аммо биз уни «Омфалос» деб атаемиз.

— Хўп, сиз Ҳамлет ҳакида нима деб ўйлайсиз? — сўради Ҳейнс Стивендан.

— Йўқ, йўқ, — куйманиб қичқирди Бак Маллиган. — Ҳозир Фома Аквинатнинг эллик бешта далилини бир бошдан эштишига тоқатим етмайди. Мен уч-тўрт култум ютиб олай, ана ундан кейин гаплашамиз.

У оч сариқ нимчасининг бурчакларини тортиб саранжомланаркан, Стивенга қараб деди:

— Сен-чи, бунинг учун қанча отишинг керак?

— Буни анча вақт кутилди, — бепарво деди Стивен, — яна бироз кутсак кутамиз-да.

Хеч сабрим чидамаяпти, — илтифот билан деди Ҳейнс. — Биронта парадокс фикрдир-да, а?

— Нима деялсиз! — деди Бак Маллиган. — Биз аллақачон Уайлллар ва парадокслардан ўтиб кетганимиз. Бу жуда содда. Гап шундаки, у алгебра ёрдамида Ҳамлетнинг набираси Шекспирга бобо — унинг ўзи эса ўз отасининг руҳи, деб ишонтирмокчи бўлади.

— Нима? — деди Ҳейнс бармоғи билан Стивенни кўрсатиб. — Унинг ўзи-я?

Бак Маллиган сочиқни бўйнига ўрап каби ўраб хандон ташлаб куларкан, Стивен томонга эгилди-да, унинг қулоғига деди:

— О, Катта-Кинчнинг шарпаси! Отасини қидирган Ёфат¹!

— Эрталаб кўпинча биз ўзимизни ҳорғин ҳис қиласиз, — деди Стивен Ҳейнсга, — буни узок ҳикоя қилиш керак.

Бак Маллиган яна олдинга ўтиб олди ва қўлини кўтарди.

— Фақат муқаддас косагина Дедалнинг тилини еча олади, — деди у.

— Гап шундаки, — дея тушунтириди Ҳейнс Стивенга яна олдинма-кейин йўлга тушишгач, — манави минора ва манов қоялар нимаси биландир менга Элсинор²ни эслатди. «Унинг таги дениз билан туташган» тўғрими?

Бак Маллиган ярқ этиб Стиленга қаради-ю, хеч нарса демади. Мана шу ярқироқ жим-жит лаҳза ичида Стивен ўзини ташқаридан уларнинг оч-оқиши либослари аро арzon ғубор босгали мотамсаро кийимда кўрди.

¹ Ёфат — Инжил ривоятларида Нуҳнинг катта ўғли.

² Элсинор — «Ҳамлет» трагедиясида қирол саройининг номи.

— Бу жуда ажойиб эртак, — деди Ҳейнс яна қадам ташлашдан тўхтаб.

Денгиз каби оқиш кўзлар, шамол сийпалаб ўтиб яна ҳам оқаринқираган, ишонч билан қарайдиган, эҳтиёткор кўзлар. У дengizлар хукмдори, жанубга, кўрфаз томонга кўз тиккан, у ёқда эса ёрқин осмон бағрида қорайиб турган почта кемаси узра тутиш амомаси-ю, Мағлинс яқинида бурилиб кетаётган елкандан бошқа ҳеч нарса кўринмасди.

— Мен бир диний талқинни ўқиган эдим, — деди у паришон-хол бўлиб. — Падар ва ўғил тоғаси. Падар воситасида гуноҳларга кафорат топишни истаган ўғил.

Бак Маллиганинг чехрасида кенг-кушод табассум ёйилди, у худди кулги ниқобини таққангча ўхшарди. Уларга қараганча у роҳатланиб чиройли оғзини очди, чексиз қувончдан ўзга ҳеч нарса акс этмаган кўзларини пир-пир учирди. У худди қўғирчоқдек бошини сарак-сарак қилди, панамасининг қирғоқлари қалтираб кетди ва шу кўйи у беписанд телбанамо бир алфозда ҳузур қилиб куйлай бошлади:

Отам кабутар эди, онам қиз бола
Чаққон болакай бўлдим ажабмас жуда
Юсуф дурадгор билан муштлашдик тинмай.
Кейин мен кетдим, хочга михлашди кўймай.

У бармоғини кўтариб пўписа қилди:

Мен худо ўғлидирман, ким ишонмаса
Мен билан текин асло ичиша олмас
Мен сувдан арок ясаб кўза тўлган кун
Томоғидан сув ўтмас ўзидан кўрсин.

У хайрлашаётгандай бўлиб Стивеннинг таёғини шитоб билан силкитди, кейин олдинга қараб жарлик томонга чопиб, худди ҳавога парвоз қиласидигандай қўлларини балиқ сузгичлари ёки күш қанотларидаи ёэди-да, қўшиғини давом эттириди:

Энди сизга алвидо... Том билан Дикка
Айтиб беринг турганим тобутда тикка
Кўкка чиқмоғим керак. Сизга алвидо.
Хайр, хайр! Ёзиб туринг, унутманг асло!

У қирқ қулочли жардан пастга қараб сакраб-сакраб чопиб кетди, қўлларини худди қанот қоқаётгандек силкитар, тўсиқлардан дикирлаб сакраб ўтарди, салқин шаббода унинг Аторудий қалпоқчасини силкитар, қушларга ўхшаб қийқирган товшуларини узокларга олиб кетарди. Ҳейнс Стивен билан ёнмаён бораркап, босиқлик билан қулиб қўярди.

— Менимча кулмаганимиз тузук эди, — деди у. — Шаккоклик қиляпти. Мен-ку, ўзим даҳрийман. Лекин у жуда кулгили қилиб айтяпти, рост, мен буни заарали деб ўйламайман. Номи нима бунинг? Юсуф дурадгорми?

Шўх Исо ҳақида баллада, — жавоб берди Стивен.

— Оҳ, — дейди Ҳейнс, — сиз уни илгари ҳам эшигнамисиз?
— Ҳар куни уч марта таомдан кейин, — қуруққина деди Стивен.

— Сиз худога ишонмайсиз, тўғрими? — сўради Ҳейнс. — Мен айтмоқчи эдимки, сўзнинг тор маъносида. Ҳеч нарса йўқ жойда яратиш, яна мўъжизалар, яна шахсий худо.

— Бу сўзнинг маъноси менимча битта, — деди Стивен.

Ҳейнс ялтироқ қўк тошли кумуш портсигарини чўнтағидан олиш учун тўхтади. У бош бармоғи билан босиб уни очди, таклиф қилди.

— Сизга ташаккур, — деди Стивен папирос оларкан.

Ҳейнс папирос олиб қопқоқни ёпди. У портсигарни яна ён чўнтағига солиб қўйди, нимчасининг киссасидан ялтироқ зажигалкани чиқарди, уни очиб, папиросини ўт олдирди, кейин алангачани ҳовучи орасига олиб Стивенга тутди.

— Ҳа, албатта, — деди у яна йўлга тушишгач. — Ишониш ҳам мумкин, ишонмаслик ҳам, тўғрими? Шахсан менга шахсий худо тушунчалик ҳеч нарсанни англатмайди. Умид қиласманки, сиз бу гапга қаттиқ турмасангиз керак?

— Менга келсангиз, — деди Стивен тунд норозилик билан, — менинг қиёфамда ўта ҳурфиксикликнинг нохуш бир мисолини кўриб турибсиз.

Стивен шумтол таёгини ерда судраганча, гапнинг давомини кутиб олдинда бораарди. Таёгининг темир учи товони тагида визиллаб овоз чиқарарди. Ошнам мени чақирав, ингичка овоз: «Стииниии-вии!»

Сўқмоқ бўйлаб кетган илонизи чизиқ. Қоронғи тушгач кечкурун яна шу йўлдан қайтиб ўтишади. У калитни олмоқчи. Ка-

лит — меники, ижара ҳақини мен тўлганман. Бироқ мен унинг нонига шерик бўляпман. Луқмаси аччик. Унга қалитни ҳам бер. Вассалом. У ўзи сўрайди. Унинг кўзидан билиб турибман.

— Охир-оқибат, — деди Ҳейнс.

Стивен орқасига ўғирилди ва ўзига синовчан тикилиб турган нигоҳ у қадар ғаддор эмаслигини кўрди.

— Охир-оқибат, чамамда, эркин бўлиш ўзингизга боғлик. Назаримда сиз ўз-ўзингизга хўжасиз.

Мен икки бойнинг хизматидаман, — деди Стивен, — инглиз ва италиялик.

— Италиялик? — сўради Ҳейнс.

Эсини еб қўйган қиролича, қари ва рапкчи. Менинг олдимда тиз чўк.

Яна учинчиси ҳам бор, — деди Стивен, — мен унинг малийман.

— Италиялик? — қайта сўради Ҳейнс. — Сиз бу билан нима демоқчисиз?

— Британия империяси, — жавоб берди Стивен қизариб, — ва муқаддас Рим католик апостол черкови.

Ҳейнс яна гапга оғиз очишдан олдин пастки лабига ёпишиб колган тамаки парчаларини сидириб олди.

— Мен сизни яхши тушунаман, — деди у хотиржам. — Ирланд инсоннинг шундай фикрлашида таажжубланарави ҳеч нарса йўқ. Биз, инглизлар сизларга нисбатан у қадар адолатли муносабатда бўлмаганимизни тушунамиз. Эҳтимолки, бунда тарих айбордордир.

Мағур, қудратли анвонлар Стивеннинг хотирасида мис қўнғироқларнинг тантанавор жараглари билан акс садо берарди: *et unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam*¹ — расм русум ва қоидаларнинг худди ўз эзгу ўйлари каби тадрижий ўсисб бориши, юлдузлар кимёси. Папа Марцеллий шарафига адо этилган ибодат кунларидағи апостолларнинг рамузотлари, юқсак тасаддуқда бирлашиб жам бўлган куйчиларнинг саслари ва у куйларнинг ортидан жангжўй черковнинг мудроқ билмас фариштаси шаккокларни мусаххар қиласи ва уларга таҳдид солар. Ёпинчиқлари ёнларига қийшайиб тушган шаккоклар издиҳоми тирақайлаб қочиб жон сақламоқ пайида бўлар: Фотий ва масха-

¹ Ва ягона муқаддас умумжоҳон апостол черкови.

рабозлар тўдаси, Маллигап уларнинг бири ва Арий ҳам бир умр Падар ва ўғил ягона моҳиятга эгалиги таълимотига қарши курашиб келган, Валентин ҳам Исо Масижнинг тирик жон эканлигини инкор этган, ва африкалик маккор шаккок Собеллий Падарнинг ўзи айни чоқда ўғил ҳам эди деб нах урган. Маллиган ҳозиргина хорижлик бегонага майнавозчилик қилиб айтган сўзларнинг айни ўзи. Бекорчи масхарабозлик, кимки шамолни тикишга уринса, бари бўшлиққа гирифтор бўлур. Хавф-хатар чоғида найза-қалқонларини кўтариб доимо черков ҳимоясига отланган Микоил малоика етакчи бўлган черков самовий чериклари томонидан енгилурлар, курол-яроқларидан маҳрум бўлурлар, таҳдид ва хавф остида қолурлар.

Эшитинглар, эшитинглар. Давомли гулдурос қарсаклар. *Zut! Nom de Dieu!*¹

— Ҳа, албатта, мен британияликман, — дерди Ҳейнснинг овози, — барча британияликлар каби фикрлайман. Мен ҳам она Ватаним немис яхудийларининг чангалига тушишини истамайман. Кўрқаманки, ҳозир энг катта хавф айнан шунда.

Икки киши жар ёқасида туришарди: тадбиркор ва қайиқчи.

— У Баллокка боряпти.

Қайиқчи кўрфазининг шимолий ёғига қараб менсимаганнамо бош силкиди.

— У томоннинг чуқурлиги 30 қулочдан ошмайди, — деди у. — Сув кўтарила бошлаганда у юзага чиқади. Бугун тўққизинч кун.

Сувга чўккан. Кема ҳувиллаган кўрфазда кезиб юрибди, шиниб кетган жасад юзага чиқишими, туздай оқарган, кўпчиган бети офтобда қалқиб туришини кутяпти. Мана мен ўзим.

Улар илонизи сўқмоқдан қирғоққа эниб боришарди. Бак Маллиган яланг кўйлакда шамолда бўйинбоғлари ҳилпираб харсанг тош устида турарди. Бир ёш йигит унинг ёнидаги қоянинг четини ушлаб чуқур яхдай сувда худди курбақадай оёқларини кимирлатарди.

— Оғайнинг кўринмайди, Малаки?

— У Уэстмитда. Бэннонларникида.

— Ҳалиям ўша ердами? Мен Бэннондан хат олдим. Бир навниҳол жононни топиб олдим, деб ёзибди. Уни фотомодель деб таърифлаган.

¹ Французча сўкининг «Лаънат! Жин урсин!»

— Лаҳзалик суратми? Бир зумда олинган?

Бак Маллиган ўтириб оёқ кийимининг боғичини еча бошлади. Қоядан бироз нарида ёши ўтинқираган кекса кишининг бўғриқ башараси кўринди. У тошдан-тошга сакрар, тепакал бошида, бошини саватдек қуршаган оқарган соchlарида сув томчилари йилтиради, сув кўкраги ва қорнидан оқиб тушар, белига ўраган салқи қора лунгидан шариллаб қуиларди.

Бак Маллиган уни ёнидан ўтказиб юбориш учун йўл бераркан, Ҳейнс билан Стивенга қараб кўйди-да, бош бармоғининг тирноғи билан манглайи ва кўксини чўқинтириди.

— Сеймур шаҳарга қайтиб келди, — деди ёш йигит яна тошнинг четига ёпишиб. — Табобатга тупурди, энди ҳарбий хизматга кирмоқчи.

— Топган гапингни қара, — деди Бак Маллиган.

— Келаси ҳафта казармага жўнайди. Анов сарик қизни билардинг-ку, а? Лили Карлайл?

— Биламан.

— Кечача у билан кўтармада ачомлашиб ўтиришиди. Қизнинг отасининг пули мил-мил.

— Нима, қизнинг сабри чидамаяптими?

— Буни, яхшиси, Сеймурнинг ўзидан сўра.

— Сеймур — ким бўпти, шўрлик бир зобитда, — деди Бак Маллиган.

У бошини чайқаб, иштонини ечди, оёққа туриб, уятсиzlарча деди:

— Малла хотинлар ановни эчкига ўхшаб қилишади.

Шамол шишираётган кўйлаги остидан белини чанглаб, у ҳадиксираб хитоб қилди:

— Ўн иккинчи қовурғам йўқолиб қолди. Мен олий одам.

Биз тиши тушган Кинч билан иккимиз — олий одамлармиз.

У кўйлагини ечиб орқасидаги кийим тўпига улоқтириди.

— Сен шу ерда сувга тушсанми, Маллиган?

— Ҳа. Сал нарироқ сурил.

Ёш йигит ўзини орқага отди ва кенг шаҳдам қулоч уриб кўрфазнинг ўртасига бориб қолди. Ҳейнс тош устига ўтириб чекди.

— Нима, сизлар чўмилмайсизларми? — сўради Бак Маллиган.

— Кейинрок, — деди Ҳейнс. — Нонушта сал нарига кетсин. Стивен кетиши учун ўгирилди.

- Мен кетялман, Маллиган, — деди у.
- Бизга калитни қолдир, Кинч, — деди Бак Маллиган. — Кўйлагим учиб кетади.

Стивен унга калитни узатди. Бак Маллиган уни кийим уюми устига қўйди.

- Икки пенс ҳам бер, — деди у, — пиво ичаман. Ташла бу ёққа.

Стивен икки мис чақани кийим устига ташлади. Кийинишади, ечинишади. Бак Маллиган қаддини ғоз кўтариб, қўлларини олдига қовуштириди-да, оҳанжамали қилиб деди:

- Йўқсилдан ўмарсанг, худога бергил. Зардўшт шундай зикр қилган.

Унинг хўппа семиз гавдаси сувга шалоплаб қулади.

- Биз ҳам яна қўришамиз, — деди кетаётган Стивен томонга бошини буриб, қаҳрли ирландга қулиб қааркан.

Буқа мугузи, от тепкиси, бритт табассуми билан уради.

- «Кема»да, — деб қичқирди Бак Маллиган, — соат ўн икки яримда.

— Яхши, — деди Стивен.

У иланг-билинг сўқмоқдан юқорига ўрлади.

*Liliata rutilantium
Turma circumdet
Iubilantum te virginium¹.*

Коя тош ортида руҳонийнинг йилтироқ оқарган боши, у ерда панада уятини яшириб кийиняпти. Мен бугун бу ерда ётмайман. Уйга ҳам боролмайман.

Оҳангдор, босинқи овоз уни денгиз ёқдан чакирди. Сўқмоқ бурилишида у қўл силкитди. Овоз яна чорлади. Сип-силлик қорайган калла, худди тюленъ каби, денгизда узоқда, дум-дум-малоқ.

Зўравор.

¹ Оқ-оқиш издиҳом.
Порлоқ тавба қилувчилар.
Шод-хуррам парилар.

2-ВОҚЕА

- Энди сиз, Кокрэн. Қайси шаҳар уни чақирди?
- Тарент, сэр.
- Яхши, кейин.
- Жант бўлди, сэр.
- Хўш, қаерда?

Боланинг бўш юзи бўш деразага бўш қаради.

Хотира қизларининг масаллари. Яна ким билади, балки масалнинг ўзи эмасдир. Зардали қайнаб чиқкан сўзлар, Блейк¹ нинг муболағадор қанотлари шувиллайди. Қулоғимга чалинар: макон тўёйиди, ойналар чил-чил. Қулайди деворлар, вакт эса энг сўнгги шаффоф аланга. Бизга нима қолади?

- Қаердалиги эсимда йўқ, сэр. Милоддан илгари 279 йилда.

Аскулум ёнида, — деди Стивен қонли жароҳатларга тўлиб тошган китобдаги ном ва санага қараб.

Ҳа, сэр. Кейин у: Биз яна шундай битта ғалаба қозонсак, ҳалок бўламиз, деган.

Бу сўзларни дунё эслаб қолган. Ақлнинг аҳмоқона мамнунияти. Водий ўликларга тўлган. Генерал адир устида найзасига таяниб туриб, ўз сардорларига сўзлайди. Ҳар қандай генерал ҳар қандай сардорга, улар жим қулок солишади.

Қани энди, сиз, Армстронг, — деди Стивен. — Пирр охирида нима бўлди?

- Охирими, сэр?
- Мен биламан, сэр. Мендан сўранг, сэр, — деди Комин.
- Сиз шошманг. Қани, Армстронг, сиз Пирр ҳақида нималарни биласиз?

¹ Уильям Блейк (1757–1827) – инглиз шоири.

Армстронгнинг дарс халтасига узум солинган. У узум доналарини кафтида юмшатиб дам-бадам оғзига солиб бекитикча ютади. Унинг лаблари четида узум пўчоқлари ёпишиб қолган.

Боланинг ширин нафаси. Бадавлат хонадондан. Оила тўнгич ўғил денгиз флотида хизмат қилаётганидан фаҳрланади. Вико-роуд, Далки.

— Пирр¹ми, сэр? Pier — кўтарма².

Болалар гуриллаб қулишди. Таъсирсиз, чинқирган, бадхоҳ кулги. Армстронг ўртоқларига ўгирилиб қаради, юзи бемаъни кулиб турибди. Менинг ҳукмим ўтмаслигини, оталари ўқиш учун пулни тўлаб қўйишганини билишади, шунинг учун ҳозир яна ҳам қаттиқ қулишади.

— Менга айтинг-чи, — деди Стивен китобнинг қирраси билан Армстронгнинг ўмизига енгилгина уриб, — кўтарма нима дегани?

— Кўтармами, сэр? Бу — бу денгиэга чиқиб туради, кўприкка ўхшаган. Кингстаун-пирс, сэр.

Кимлардир яна қулиб юборишиди. Бетаъсир, лекин маънодор. Иккита бола орқада пичир-пичир қилишарди. Ҳа. Улар билишади, тотмай туриб ҳали, маъсумликни йўқотиб билишади. Ҳаммаси. Уларнинг чехраларига ғашланиб назар солди. Эдит, Этел, Герти, Лили. Худди уларга ўхшашади. Чой ва мураббо ичган нафаслари ширин. Бир-бирлари билан олишганда қўлларидағи тақинчоқлари жиринглаб туради.

— Кингстаун-пирс, — деди Стивен. — Ҳа, омадсиз юзага чиқмаган кўприк.

Бу сўзлардан уларнинг кўзларида талмовсираш пайдо бўлди.

— Нега ундей, сэр? — сўради Комин. — Бу кўприк дарё устига курилган.

Бу сўзлар Ҳейнснинг ёндафтарига тушса арзийди. Бу ерда ҳеч ким тушунмайди. Бугун кечда бўладиган маст-аласт баҳсларда унинг сип-силиқ ақл қалқонига найза уриш. Хўш, нима бўпти? Хўжасининг саройидаги масҳаравоз, хўжайин ўзини

¹ Гап Элир ҳукмдори Пирр (319 – 272) ҳақида боряпти. У Италияни забт этиши учун жангларда римликлар устидан ғалаба қозонган. Аускул (279 й.) жангига ғалаба қозонган, лекин бутун аскарлари қирилиб кетган эди. «Пирр зафари» деган кинояли сўз шундан колган.

² Pier — инглизча «кўтарма».

кatta олиб менсимай қарайди, хўжайнинг марҳаматига, илтифотига, мақтовига зор. Нега уларнинг ҳаммалари шуни маъқул кўришиади? Муросасозлик эркаликлари учунгина бўлмаса керак? Улар учун ҳам тарих қулоққа кўп чалинган зарбулмасал, ватан эса — қарз бериб турадиган ғазна бўлиб қолган.

Ахир Пирр аргослик жодугарнинг қўлида ажал шарбатини ичмадими ва Юлий Сезар ханжарлар зарбаларидан ҳалок бўлмадими? Уларни хотирадан қувиб чиқариб бўлмайди. Вақт уларга қиздириб тамға босди, ўzlари рад этган битмас-туғанмас имкониятлар ичидан занжирбанд ҳолда яшайдилар. Ҳеч қачон амалга оширилмагани учун уларни имконият деб аташ мумкинмикин? Балки фақат амалга ошган нарсагина имкон бўлгандир? Тикувчи, шамолингни тик.

- Бизга бир нарса айтиб беринг, сэр?
- Илтимос, сэр. Шарпаларни айтиб беринг.
- Биз қаерга келган эдик? — деб сўради Стивен бошқа бир китобни очиб.
- «Лисидос ўлгани йўқ»¹ — деди Комин.
- Жавоб беринг, Талбот.
- Тарих-чи, сэр?
- Кейин, — деди Стивен, — Талбот, жавоб беринг.

Қорачагина бола дарс ҳалтаси тагига яширилган китобни билинтирмай очди. У дам-бадам китобга кўз қирини ташлаб тутилиб-тутилиб ёд ўкий бошлади:

Лисидос ўлгани йўқ —
тойиб бўлди сув остида
Қўй, ийғлама, кўйчивон!
Руҳи янтар доимо!
Ва қараб туради бизга...
Хар қалай жуда яқин...

Демакки, ҳаракат зарур, бўлиши мумкин бўлган нарсанинг бўлиши мумкинлиги. Ичидан фўнгиллаб шеър айтар экан, унда Аристотелнинг фояси ўз ифодасини топа бошлар ва авлиё Женевева кутубхонасининг осуда сукунати бағрига сингиб кетар, бу ерда у Парижнинг шарру балосидан қочиб, ҳар оқшом мук ту-

¹ «Лисидос» (1637) — Жон Милтон достони.

шиб китоб ўкирди. Унинг ёнида юпқагина сиёмлик стратегия дарслигининг магзини чақарди. Атрофимни тўқ ва тўқланаётган миялар қуршаган; чароғон чироқлар остида тўғноғич билан қадаб қўйилган, улар пайпаслагичларини оҳиста қимиirlатишади; менинг онгим зулматхонасида эса беўхшов, ёруғликдан кўрқадиган, устидаги пўсти тангаларини фижирлатадиган ер ости аждаҳоси жойлашиб олган. Фикр ва яна фикрдан чиқадиган фикр. Мунаввар осудалик. Жон – бу моҳият эътибори билан жамики бор нарсаларнинг бари: жон шаклларнинг шакли. Кутимаган, жами борлиқни қамраб оловчи осудалик: шаклларнинг шакли.

Талбот ҳамон ёд ўкирди:

Сувлар узра юрганинг
Буйруги шундай бўлмиш
Шундай бўлмиш буйруги.

– Нариги бетни очинг, – вазмин деди Стивен. – Мен хеч нарсани кўрмаяпман.

Нима, сэр? – анқовлик билан сўради Талбот бироз олдинга эгилиб.

Унинг қўли саҳифани варақлади. У ўзини орқага ташлаб, сув узра ким юрганини эслаб давом этди. Бу ерда ҳам, мана шу мурғак юракларда ҳам унинг сояси ётади, инчунин кофирилнинг лафзида ҳам, менинг ҳам. Унга бир динор бермоқчи бўлган ғаддорларнинг башараларида ҳам у соя ётади. Қайсарга қайсар ҳақи, худога худо ҳақи. Узок-узок термулган қора кўзлар, сирли каломлар, кейин уларни черков дастгоҳларида тўхтовсиз тикадилар, тикаверадилар. Ҳақиқатан ҳам.

Топишмоқ, топишмоқ, айт менга топишмоқ,
Дон экмоқни амр этмис падарим менга.

Талбот китобни ёзиб дарсхалтасига солди.

- Ҳамма жавоб бердими? – сўради Стивен.
- Ҳа, сэр. Соат ўнда хоккей, сэр.
- Вакъти тутгатамиз. Бугун пайшанба, сэр.
- Сизгà топишмоқ айттайми? – сўради Стивен.

Болалар қаламларини шақир-шуқур қилиб, варақларни шалдиратиб шоша-пиша китобларини жойлашарди. Улар тўдала-

шиб, дарсхалталарининг қайишларини тортишар ва баравар қич-қиришарди;

- Топишмок айтинг, менга, менга, сэр.
- Йўқ, менга, сэр!
- Қийинини айтинг, сэр!
- Бўлти, эшитинглар, — деди Стивен.

Хўроз қичқириди
Шафак ҳам ўчди
Янгради жом садоси
Ўн бир бўлди косаси
Вакт етди, унинг жони
Кўкка учсин шу они.

- Кани, топинг, бу нима?
- Қандай, сэр?
- Яна бир айтинг, сэр. Биз эшитмай қолдик.

Шеър айтилгани сайн уларнинг кўзлари катта-катта очиларди. Сукут чўқди, кейин Кокрэн деди:

- Бу нима ўзи, сэр? Биз тан бердик.

Стивен томоғига нимадир тиқилганини хис қилиб, жавоб берди:

- Тулкиой бувисини қоратол тагида қўмади.

У ўрнидан турди, қаттиқ асабий хаҳолаб кулди, хафсаласи пир бўлган болаларнинг ғовир-ғувури эшитилди.

Хоккей таёқчаси билан уриб эшикни тақиллатиши, ташқаридан чақирган овоз келди:

- Хоккейга чиқинглар!

Болалар парталар ичидан тарақа-туруқ чиқиб, улар устидан ошиб, дувиллаб тарқадилар. Бир зумда фойиб бўлдилар, ташқарида тасир-тусур қадам товушлари, таёқларнинг тақирлаши, кий-чув овозлар янгради.

Хонада ёлғиз Саржент қолган эди. У очик дафтарни узатганча, оҳиста яқинлашди. Сочлари тўзғиб ётганлиги, бўйни ингичкалиги унинг журъатсиз эканлигидан дарак берарди; яхши тозаланмаган ойнакдан узоқни кўрмайдиган кўзлари мунғайиб ночор бокарди. Окариб турган юзининг чўнқирчасига думалоқ сиёҳ изи худди шиллиқтуртнинг юзидаи нам тортиб билиниб турарди.

У дафтарини узатди. «Вазифалар» сўзи биринчи қаторга ёзиб кўйилган эди, тагида бесўнақай сонлар қалашиб ётар, улар-

нинг остига сиёҳ томизилган ҳолда қиппир-қийшиқ қилиб Сирил Саржент деб кўл қўйилган, муҳр босилган эди.

- Мистер Дизи кўчириб чиқишмни, кейин сизга кўрсатишмни айтди, сэр.

Стивен дафтарнинг хошиясига кўл тегизди.

Бефойда нарса.

— Энди тушуниб олдингизми, қандай қилиш кераклигини? — сўради у.

— Ўн бирдан ўн бешгача бўлган мисоллар, — жавоб берди Саржент. — Мистер Дизи уларни доскадан кўчириб олишимни айтди, сэр.

— Ўзингиз уларни еча оласизми?

— Йўқ, сэр.

Хунук ва бефойда, ингичка бўйин, патила соchlар, сиёҳ доғи, шиллиққурт изи. Ахир кимдир уни сўйган, бағридан қўймаган, кўлида кўтариб юрган. Агар оға бўлмасайди, югурик дунёнинг шиддатли қадамлари бу суюксиз шиллиққуртни босиб, янчиб-мажақлаб ташларди. Она ўзининг батнидан пайдо бўлган унинг нимтатир сувчил қонини сўйган. Демак, бу ҳақиқатан ҳам ўшанинг ўзи. Ҳаётдаги бирдан-бир ҳақиқий нарса чапараста ётган она танасининг мукаддас чираниш ва кучанишларидан қадам ранжида қилди жозибадор Колумбанус¹. Она энди йўқ. Гулханда ётган шохнинг титраб-қалтираган қолдифи. Гул дарахти ва ҳўл кулнинг ҳиди. Она уни оёқ ости бўлиб кетишига йўл қўймади, сўнг худди иси-миси ҳеч бўлмагандай дом-даракиз йўқолди. Унинг жони кўкларга учди-кетди.

Энди юлдузлар им қоққан осмон остида хувиллаган овлоқда қизил тулки мўйлари тикка-тикка бўлиб, кўзлари раҳмсиз ёниб ерни таталаб қазийди, қулогини динг қиласди, таталаб қазийди, қулогини динг қиласди, қазийди, қазийверади.

Стивен унинг ёнида ўтириб масалани ечарди. У алгебра во-ситасида Шекспирнинг руҳи Ҳамлетга аждод бўлишини исботлайди. Саржент қийшиқ қўндирилган кўзойнагидан унга ғилайланиб қараб ўтиради. Омборхона томонда таёқларнинг қарсиллаши, қийқириқлар, майдончада коптокнинг гурсиллаб урилишлари эшитиларди.

Риёзиёт белгилари худди шўх хабаш ўйинга сакрагандай са-хифа узра ўйноқлашар, квадрат ва кублар ажойиб қалпоқчали

¹ Колумбанус — Ирланд авлиёси (VI аср).

кўзбойлорич ниқоблар кийиб олганга ўхшарди. Кўлни кўлга берингиз, ўтингиз ҳамда ўз хонимингизга таъзим бажо келти-рингиз, ха, мана шундай; хабашининг хаёлхонасида туғилган жинқарчалар! Улар ҳам бу дунёдан ўтиб кетишиди, ўша Ибн Рушдлару Мусо Маймонийлар, ҳаракатлари ва чөхралари зулмоний зотлар, ўзларининг қулгули кўзгуларида дунёning тушиниб бўлмас дилини акс эттирганлар, нур ичидаги нурланган зулмат ва зулмати коришмаган нур.

- Энди билдингизми? Иккинчисини ўзингиз еча оласизми?
- Ҳа, сэр.

Саржент узун, ҳилвирок ҳарфлар билан мисолни кўчириб ўтириди. Унинг қўли доим бир кўмак кутиб қинғир-қийшиқ сонларни тиришиб қоғозга туширад, рангсиз чехрасида билинрабилинмас ориятнинг иимтатир қизиллиги зухур қиласади. Amor matriz¹ — субъектив ва объектив қаратқич келишиги. Она ўзининг сувчил қони ва ивиган сути билан уни катта қилди, унинг тагликларини бегона қўзларга кўрсатмади.

Мен ҳам шундай эдим, елкаларим шундай пастга букилган, ўмизларим шундай туртиб чиқкан эди. Ёнгинамда энкайиб турган болалик. Шундай бир зум енгилгина бир марта бўлсин қўл тегизиб қўяй деса, нақадар, нақадар узоқ олис у. Меники — жуда олис, уники — фоятда сирли, баайин бизнинг қўзларимиз каби. Қалбларимиз қора қўргонларида қўргонлаган қайгули хира сиру асрорларимиз. Ўз зулмидан чарчаган сирлар; ўз тахтидан ағдариб ташланмоққа муштоқ золимлар.

Мисол ечилди.

— Бу унчалар қийин эмас, — деди Стивен ўрнидан қўзғаларкан.

- Ҳа, сэр. Катта раҳмат, сэр, — деди Саржент.

У дафтар бетига юпқа босма қоғоз босди-да, жойига олиб кетди.

— Таёғингизни олиб, болалар билан бирга ўйнанг, — деди Стивен боланинг елкаси чиқкан жуссаси ортидан эшикка юраркан.

- Хўп бўлади, сэр.

Ташқарида Саржентни чақиришаёттани эшитилди:

- Саржент!

¹ Она мұхаббати (лот).

— Югуринг, — деди Стивен, — мистер Дизи сизни чақирипти.

Стивен эшик остонасида қараб турарди, кечиккан ўсмир ўйинга шошилар, ўйдим-чукур ялангликда болалар алмойи-алжий қичқиришиб қаттиқ-қаттиқ тортишар эдилар. Болаларни гурухларга бўлинди, шундан сўнг мистер Дизи гетр илган оёқлари билан ўтлар устидан сакраб-сакраб ялангликдан чиқиб кетди. У мактаб биносига етиб борган ҳам эдики, тортишаётган болалар яна уни чақиришди. Унинг дикрайган мўйловлари зарда билан болаларга ўгирилди.

— Яна нима гап? — деди у шовқин-суронга қулоқ солмай бақириб.

— Коқрэн билан Холидей бир томонга кириб қолишибди, сэр, — деб қичқириди Стивен.

— Илтимос, бирпас менинг хонамда кутиб туринг, — деди мистер Дизи, — токи буларни тартибга солай.

У ташвишга ботиб ўтлоқдан юриб кетди, йўл-йўлакай қартайган овози билан жиддий қиёфада қичқириб борарди:

— Хўш, нима гап ўзи? Яна нима бўлди?

Унинг теграсида болаларнинг чинқирган овозлари янгарар, уларнинг нари-бери бориб келаётган жуссалари уни ўраб олди. Қуёшнинг ўтқир шуълаларида унинг наридан бери бўялган қизғиши соchlари хира тортиб кўринарди.

Унинг хонасининг ҳавоси дим ва бўғиқ, эски юмшоқ ўрин-диклардан сийқаланиб кетган тернинг хиди анқирди. Биринчи марта келганимда у мен билан шу ерда савдолашган эди, ўшанда ҳам шундоқ эди, бошда қандоқ бўлса, ҳозир ҳам шундоқ. Буфет устидаги патнисда Стюартларнинг тангалари, ирланд бот-қоқликларининг ночор ҳазинаси, ҳозир ва мангуга. Бинафшаранг барқутга ўралган, ранги ўчиб кетган қошиқлар кутисида ўн икки ҳаворийнинг сурати, улар барча мажусийларга хушхабар тарқатганлар: абадулабадга.

Йўлак томонда ва тош зинада шошилинч қадам товушлари эшитилди. Сийрак мўйлабларига пуфлаган кўйи мистер Дизи стол ёнида тўхтади.

— Аввало пул ишларимизни ҳал қилиб қўяйлик, — деди у.

У камзулининг киссасидан тасма билан бели ўралган кармонини чиқарди. Кармон икки ёққа очилиб, мистер Дизи ундан икки қоғоз пулни чиқарди, бири ўртасидан яхшилаб елимланган эди, — у пулни авайлаб столга кўйди.

— Иккита, — деди у ва кармонни яна тасмалаб чўнтағига солди.

Энди у темир сандиқдан олтин тангаларни олади. Стивен андак хижолат тортиб совуқ тош қўвачадаги чифаноқларни қўли билан ўйнаб ўтириди: найзашохлар, илонбошлар, қизилқошлар, манавиниси худди амирнинг салласидай, манови эса тўлқиннинг тарофига ўхшайди. Кари сайёҳнинг ўлжалари, ўлик хазина, пўчок.

Йилтироқ, янгигина тилла танга — соверен дастурхоннинг юмшоқ бурмалари устига тушди.

— Учта, — деди мистер Дизи қўлида мўъжаз ақчадонни ўйнаганча. — Қулай нарса. Қаранг. Мана бунда соверенлар. Бу ерда эса шиллинглар, сикспенслар ва ярим кронлар, бу ерда — кронлар¹. Қаранг-а!

У икки крон ва икки шиллингни чиқарди.

— Учта ва ўн иккита, — деди у. — Менимча тўғри бўлди.

— Ташаккур сизга, сэр! — деди Стивен қисинганча шошапиша тангаларни оларкан, уларни шимининг чўнтағига солиб.

— Арзимайди, — деди мистер Дизи, — сиз уларни ишлаб топдингиз.

Стивеннинг қўли ақчадан бўшаб яна ичи ҳавол чифаноқларни ўйнай бошлади. Булар ҳам гўзаллик ва хукмдорлик тимсоллари. Чўнтағимда фижимланиб туради. Очофатлик ва зикналиқ ҳаром қилган тимсоллар.

— Пулни бундай олиб юрманг, — деди мистер Дизи, — бирон жойда тушириб қўясиз. Манавинаقا нарса сотиб олинг. Жуда кулай олиб юришга.

Бир нима деб жавоб қил.

— Олсам, доим бўш туради-да, — деди Стивен.

Ўша хона, ўша соат, ўша доно гап, мен ҳам ўша-ўшаман. Бу учинчи марта энди. Бўйнимга солинган уч сиртмоқ. Ҳай майли. Агар хоҳласам, ҳозирнинг ўзида бу сиртмоқни улоқтириб ташлашим мумкин.

Нега деганда сиз пул йигмайсиз, — деди мистер Дизи бармогини юқори кўтариб. — Сиз ҳали пул нималигини билмайсиз. Пул — бу давлат. Биламан, биламан. Агар ёшлиқда одам билсайди... Шекспир буни нима дейди? «Ҳамёнда пул бўлса бас».

— Яго, — ғурданди Стивен.

¹ Ирланд танга пул бирликлари.

У кўзини эрмак чиганоқлардан узди ва қариянинг тик қараб турган нигоҳига дуч келди.

— Пул нималигини у биларди, — деди мистер Дизи. — У пулни босиб кўярди. У шоир эди, шу билан бирга инглиз ҳам эди. Биласизми, инглизлар нимадан туурланишади? Биласизми, инглизларнинг оғзидағи энг мағрур сўзлар нима?

Денгизлар ҳукмдори. Унинг худди денгиздай совуқ кўзлари хувиллаган кимсасиз гаванга тикилган эди: тарих айбор; мендан ва менинг сўзларимдан куфри кўзгамади.

— Унинг салтанати узра, — деди Стивен, — қуёш ҳеч қачон ботмагай, шундайми?

— Бекорчи гап! — хитоб қилди мистер Дизи. — Буни инглиз эмас, буни келт айтган, — у ақчадони билан бош бармоғининг тирноғига уриб-уриб кўйди. — Мен сизга айтиб қўйяй, — деди у тантанавор, — у ҳаммадан ортиқ нимадан ифтихор қилишини. Мен ҳеч кимдан қарз эмасман.

Қойил, қойил.

— Мен ҳеч кимдан қарз эмасман. Бутун ҳаётимда мен бир тийин ҳам қарз олганим йўқ. Сиз ўзингиз ҳақингизда шундай дея оласизми? Мен ҳеч кимдан қарз эмасман. Шундай айта оласизми?

Маллиганга тўққиз фунт бериш, уч жуфт пайпок, иккита пойабзал, бўйинбоғлар олиш. Керранга ўн гиней бериш. Мак-Кэннга бир гиней, Фред Райенга икки шиллинг. Темплга икки нонуштага, Расселга бир гиней. Казенсга ўн шиллинг. Боб Рейнолдсга ярим гиней. Келлерга уч гиней. Миссис Мак-Кернанг баеш ҳафта учун. Менинг буқланган пулларимдан фойда йўқ.

— Айни дақиқада йўқ, — жавоб қилди Стивен.

Мистер Дизи ақчадонини чўнтакка солиб, хаҳолаб кулди.

— Ўзим ҳам билган эдим, — деди хушчақчақлик билан. — Лекин бир кунмас бир кун барибир айта оласиз. Биз олийжанобмиз, лекин биз адолатли ҳам бўлишимиз керак.

— Мен бундай баландпарвоз сўзлардан кўрқаман, — деди Стивен. — Улар бизни баҳтсиз қиласиди.

Мистер Дизи бир неча дақиқа камин тепасидаги шотланд костюми кийган қадди-қомати келишган эркакнинг суратига жиддий назар солиб турди: бу Уэлс шаҳзодаси Алберт Эдуард эди.

— Сиз мени эскайриб алжираб қолган бир одам деб ўйлайизми, — деди у ўйчан оҳангда. Мен О'Коннелл замонидан

бери уч авлодни кўрдим. Очарчилик эсимда бор. Сиз биласизми, оранжчилар (сариқлар) ложаси (гуруҳи) О'Коннеллдан йигирма йил бурун иттифоқдан ажралиб чиқишига чақирган эдилар, динимизнинг уламолари уни улардан ҳам олдинроқ саф-сатабоз деб эълон қилишган эди? Сиз, фенийлар¹, айрим нарсаларни эсдан чиқариб кўясизлар.

Шонли, ифтихорга тўлиқ, ўлмас хотира.

Улуғвор Арм²даги Олмос ложаси, у папачиларнинг ўликларига тўлган эди. Босқинчиларнинг хириллаган қасамёдлари, куролланган, никобланган тўдалари. Қора шимол ва чин мовий Библия (Инжил). Қирдирилганлар³, таслим бўлинг!

Стивен кескин бурилди.

— Менинг ҳам томиримда исёнчи қони оқади, — деди мистер Дизи. — Она томондан. Аммо менинг аждодим Жон Блеквуд иттифоқ учун овоз берган. Биз ҳаммамиз — ирландлармиз, ҳаммамиз — қирол авлодларимиз.

— Эвоҳ! — деди Стивен.

— «Рег vias rectas»⁴ — шаҳд билан деди мистер Дизи, — унинг шиори эди. У иттифоқ учун овоз берди, қўнжи баланд этигини кийди ва бунинг учун Арсоф-Даундан Дублинга от чоптириб борди.

Лал де рал де рал.

Тошлокдир Дублин йўли.

Серзарда сквайр⁵ ярақлаган ботфорларда от чоптириб боряпти. Гўзал кун бўлди, сэр Жон. Гўзал кун, жаноби олийлари. Кун... Кун... Икки ботфорт, Дублин йўлида йўртиб бораётган от. Лал де рал де рал. Лал де рал де ралли.

— Дарвоқе, — деди мистер Дизи. — Сиз мистер Дедалус, адабиётчи танишларингиз ёрдамида менинг бир катта ишимни

¹ Фенийлар — Ирландия мустакиллиги учун кураш олиб борган махфий жамият.

² Арм — Ирландиядаги шаҳар, бу ерда протестант ва католик черковларининг архиепископлари истиқомат қилганлар.

³ 1798 йилда Ирландия қўзғолончилари, ўзларини билдириб, бошлирини қирдирган эдилар.

⁴ «Тўғри йўлдан» (лат.).

⁵ Сквайр (эсквайр) — Англияда фаҳрли унвон. Ўрта асрларда рицарнинг қуролбардори. Ҳозирда «жентльмен» маъносида.

битириб беришингиз мумкин. Мен редакцияга хат ёзdim. Бир зум ўтириб туринг. Мен охирини чиқарай.

У дарча олдидағи иш жойига ўтди, курсини суриб ўтирди-да, машинкага ўрнатилган варакдаги бир неча қатор сўзларни ўқиди.

Ўтирсангиз-чи, ахир! Мени маъзур кўринг, — деди у елкаси оша сўйлаб. — Бир соғлом фикр-да. Бир дақиқа.

У осилиб тушган қошлари тагидан тирсаги остидаги қўлләзмага назар солиб, ичидা ниманидир фўлдираб, машинка тугмаларини бирин-бирин шахд боса бошлиди, ҳар гал хатони тўғрилаши керак бўлганда, гупчакни айлантираман деб, пихилларди.

Стивен олий шон хилқат хузурида секингина ўтириди. Деворлардаги ромларда аллақачон ўлиб кетган отларнинг бошларини маъсумона кўтариб турган суратлари осилган эди. Лорд Гастингснинг Раддия деган оти, герцог Бофортнинг Цейлон деган отлари, Prix de Parix¹, 1866. Отларда буйруқ берилишини кутиб увоқ чавандозлар ўтиришарди. У отларнинг файратини кўриб турар, шоҳона рангларга пул тикар ва аллақачон ўлиб кетган одамлар тўдаси билан бирга қичкиради.

Нукта! — буюрди мистер Дизи ҳарф тугмаларига қараб.

Лекин бу муҳим масаланинг зудлик билан ҳал қилиниши...

Мени Крэнли дарров бойиб кетасан деб, қаерга олиб келди... Ҳаммаёғига лой саҷраган киракаш аравалар, букмекерларнинг² айюҳаннос солиб қичқиришлари ва йилтираган балчиқлар узра озиқ-овқатларнинг димогни ёрадиган ҳидлари орасида энг учқур отни топишнинг ўзи бўлмайди. Фейр Ребелга биттага қарши битта, бошқаларига биттага қарши ўнта. Биз, қиморбоз ва лўттибоzlар, узангитақалар, картузлар, камзууллар ортидан чопардик, ютоқиб апельсин ямлаётган, юзи хом гўштга ўхшаган, қассобнинг ўйнаши бўлган хотин ёнидан югуриб ўтардик.

Майдончадан қичқирган овозлар таралади; ҳуштакнинг ўткир овози янгарди.

Ютук: бу ҳам мақсад. Мен улар ўртасида, ахлатхонада курашаётганлар орасидаман: ҳаёт мусобақаси. Мен ўша ойисининг эрка ўғли — ўлаксаман, бироз бўқоқдорман. Мусобақалар, жанг-жадалларнинг лойи ва қасирғаси, ўлганларнинг қот-

¹ Пойга призи (мукофоти) (франц.).

² Букмекер — пойгага тикилган пулларни кабул килиб олувчи хизматчи (ингл.).

ган қусуғи, найзага илингандык чак-чавоқлардан оққан қонлар ва дод-фарёдлар.

— Тайёр, — деди мистер Дизи ўрнидан қўзғаларкан. У варакларни тартиблаб стол ёнига келди. Стивен ўрнидан турди.

— Мен бу ерда мухтасар қилиб масаланинг моҳиятини ёздим, — деди мистер Дизи. — Оқсим ҳақида. Илтимос, бир кўринг. Бу масалада бошқача фикр бўлиши мумкин эмас.

Хурматли газетангизнинг илтифотидан фойдаланган ҳолда — Laisser faire¹ ақидаси, таассуфки, бот-бот учраб турди. Бизнинг чорва саноатимиз худди бошқа барча хўжаликларимиз каби. Ливерпул тўдаси Голуэй портидаги карантинга қарши. Мараз бизга Европадан кириб келяпти. Ем-озуқани биз китъадан оламиз. Ер ишлари идораси лоқайд, беғам. Мумтоз мисол келтирганим учун маъзур кўринг. Кассандра. Аёл кишининг бошқалардан ортиқ жойи йўқ. Энди масаланинг моҳиятига тўхталамиз.

— Мен улар билан ади-бади айтишиб ўтирмайман, сизнингча қандай? — сўради мистер Дизи.

Стивен бошини кўтармай ўқиб ўтиради.

Оқсим. Худди Коҳ дориси каби маълум. Серум² ва вирус³. Вакцина қилинган отларнинг фоизи. Чорва молларнинг вабоси. Кўйи Австриянинг Мюрциштеге қасабасидаги императорнинг отлари. Ветеринар врачлар. Мистер Генри Блеквуд Прайс. Лутфан текшириб кўришни таклиф этади. Соғлом ақл овози. Улкан аҳамиятли масала. Сўзининг тўла маъноси — кўндалангига ҳал этиш. Менга кўрсатилган марҳамат учун миннатдорлик билдираман.

— Мен буни босиб чиқаришларини ва ҳамма ўқишини истайман, — деди мистер Дизи. — Мана кўрасиз, кейинги эпизоотиядаёқ⁴ Ирландия чорвасига эмбарго эълон қилинади. Оқсимни эса даволаш мумкин. У тузаладиган касал. Менинг қариндошим Блейквуд Прайснинг ёзишича, Австрияда ветеринарлар чорвани даволашар экан. Улар ёрдам беришга тайёр. Мен Департаментга буни уқтиришга харакат қиляпман. Энди яна матбуотдан ҳам ёрдам

¹ Совуқконлик, масъулиятсизлик (франц.).

² Серум — қоп зардоби, эмдори (лот.).

³ Вирус — юқумли касаллик қўзғатувчи микроб.

⁴ Эпизоотия — ҳайвонлар ўртасида юқумли касаллиқнинг кенг таркалиши.

сўрамоқчиман. Менинг бошим қийинчиликлардан... фитналардан... майда-чуйда ғаламисликлардан чиқмай қолди...

У кўрсаткич бармоғини юқори кўтариб кимгадир пўписа қилиб қўйди.

— Сизга шуни айтиб қўяйки, мистер Дедалус, — деди у қўшимча қилиб, — Англия яҳудийлар қўлида. Улар барча муҳим ўринларни, молияда ҳам, матбуотда ҳам эгаллаб олишган. Бу эса — миллатнинг таназзулидан дарак. Яҳудийлар бирлашиб олган жойда улар миллатнинг бутун қонини сўриб оладилар. Мен буни олдиндан кўрган эдим. Ҳеч шак-шубҳа йўқки, яҳудий чайқовчилар бизни хароб қилувчи кори бадларини аллақачон бошлаб юбордилар. Кўхна Англия жон беряпти.

У тезгина ўзини бир четга олди, унинг кўзига офтоб нури тушиб мовий бир тусда порлаб кетди. У яна ортга қайтди.

— Ўляпти, — деди у, — балки ўлиб бўлгандир.

Қизларнинг саси келур —
баданларин сотурлар,
Кўхна Англияга кафан,
тинмай кафан тикурлар.

Унга офтоб нури тушиб турар, каттайиб очилган кўзлари бўшлиқда бир нуктага оғир бокарди.

— Чайқовчи, — деди Стивен, — арzonга сотиб олиб қимматга сотувчи одам. Жуҳуд ёки мажус шундайми?

— Улар мангу нурга куфрони неъмат қилдилар, — тантанавор деди мистер Дизи. — Уларнинг кўзларини қоронғилик босган. Мана шунинг учун ҳам, улар то шу кунга қадар ўз маконларига эга эмаслар.

Париж биржасининг зиналарида қизил танли кишилар узук таққан бармоқларини нуқиб бир-бирларига жорий пул курсини кўрсатишади. Фозлар ғағолайди. Улар тўдаланиб, шовқин-сурон солиб эҳромни ҳаром қиласилар. Уларнинг цилиндр ўнғайсиз қўндирилган каллаларида фойда келтирадиган ишлар битади. Бу кийим-кечак, бу гап-сўзлар, бу қилиқлар — уларники эмас. Уларнинг қотиб қолгандай сокин кўзлари тилларидан чиқаётган сўзларни инкор этади, уларнинг хатти-харакатлари — бесаранжом, лекин таҳқири эмас. Лекин улар атрофларида разолат тўпланаётгани ва ўз уринишлари беҳуда эканини билади-

лар. Йиғиш ва босиб қўйиш бефойда. Вақт яна барини сочиб юборади. Йўл бўйида йиғилган, орттирилган, жамғарилган барини сочиб ташлайди. Талаб олинган ва улоқтириб ташланган нарсалар. Уларнинг кўзлари кўп йиллар дарбадарликларни кўрган, сабр-тоқатга ўргангандар кишилар, улар ўз нафсларининг ҳаром ва беномуслигини биладилар.

— Қай биримизнинг гуноҳимиз йўқ? — деди Стивен.

— Сиз нима демоқчисиз? — сўради мистер Дизи.

У бир одим ташлаб, стол олдига келди. Унинг энгкайи саволомуз осилди. Хўп, бу қадимги хикматми? У менинг жавобимни кутяпти.

— Тарих, — деди Стивен, — бу ваҳшат, мен ундан кўз очмоқчи бўламан.

Ўтлоқда бақир-чақирлар эшитилди. Ҳуштак баланд чуриллади. Мақсад. Бу ваҳшат ўзингга қайтиб келиб урилса-чи?

— Яратганинг йўлларини билиб бўлмайди, — деди мистер Дизи.

Тарих бир улуг мақсад — Худонинг Зухуроти сари ҳаракат қиласи.

Стивен бармоғини дераза томон нуқиб, деди:

— Мана, Худо.

— Ура! Ҳей! Ув-в-ув!

— Нима? — сўради Дизи.

— Кўчада шовқин, — деди Стивен елкасини қисиб.

Мистер Дизи ерга қаради, бармоқлари билан бурнини ушлади.

Кейин нигоҳини кўтарди ва қўлини бурнидан олди.

— Мен сиздан кўра бахтлироқман, — деди у. — Биз кўп гуноҳлар қилдик, кўп хатоликларга йўл қўйдик. Хотин киши орқали гуноҳ ер юзига чиқди. Бошқалардан кўра яхши жойи йўқ Менелайнинг тутқун хотини Елена туфайли, хотин киши туфайли греклар ўн йил трояликлар билан жанг қилдилар. Хиёнаткор хотин илк бора бизнинг заминимизга бегоналарни бошлаб келди, Мак-Мерроунинг хотини билан зинокор О'Рурке, шаҳзода Бреффин. Парнеллни хотин киши ҳароб қилди. Хатолар кўп, ютқизиқлар кўп, лекин фақат шу гуноҳнинг ўзи эмас, йўқ. Эндиликда ҳётим охирлаб қолганда, мен адолат учун курашаман ва охиригача жанг қиласман.

Ўз ҳақини Улстер
Жанглар қилиб қозонар.

Стивен варакларни кўтарди.

— Хўп, демакки, сэр... — деб бошлади у.

— Олдиндан кўриб турибманки, сиз бу ерда узок қолиб кетмайсиз, — деди мистер Дизи. — Сиз муаллимлик қиласидиган одам эмассиз. Эҳтимол, мен янгилаётгандирман.

— Тўғрироғи, ўқувчи бўлиб дeng, — деди Стивен. — Бу ерда яна нимани ҳам ўрганиш мумкин?

Мистер Дизи бошини чайқади.

— Ким билсин? — деди у. — Ўқиши учун тоқат керак. Ҳаёт — буюк муаллим.

— Манавинга келганда... — бошлади у.

— Ҳа, ҳа, — деди мистер Дизи. — Мен сизга икки нусха бердим. Иложи бўлса, иккаласини ҳам жойлаштиринг.

Телеграф. Ирландия кўргони

— Уриниб кўраман, — деди Стивен. — Сизга эртага айтаман. Мен иккита мухаррир билан бироз танишман.

— Қандай яхши, — деди мистер Дизи жонланиб. — Кечакоқшом мен парламент аъзоси мистер Филдга мактуб ёздим. Бугун «Сити Армст отел»да чорвадор саноатчилар Уюшмасининг йиғилиши бўлади. Мен ундан мактубимни уларга ўқиб эшииттиришни сўрадим. Хатимни шу икки газетада чиқаришга ҳаракат килинг. Улар қандай газеталар?

— «Кечки телеграф».

— Жуда соз, — деди мистер Дизи. — Вақт кетмасин. Ҳўш, майли, энди мен қариндошимнинг хатига жавоб ёзиб юборишим керак.

— Кўришгунча, сэр, — деди Стивен варакларни чўнтағига соларкан. — Ташаккур сизга.

— Арзимайди, — жавоб берди мистер Дизи иш жойидаги қоғозларни титкиларкан. — Сиз билан найзабозлик қилиш менга ёқади. Гарчи биз энди қариб қолдик.

— Кўришгунча, сэр, — дея тақрорлади Стивен унинг қуйи эгилган елкасига қараб.

У очиқ турган эшиқдан чиқиб, дарахтлар остидаги тош ётқизилган йўлкадан юриб кетди, қулоғига майдончада ўйнаётган болаларнинг қичқириқлари, таёқларнинг тарақа-туруклари эшитилиб турарди.

Устунлардаги арслонлар тамғаси ёнидан ўтиб, у дарвозадан чиқди. Тиши йўқ маҳлуқлар. Нима бўлмасин, мен унга курашида кўмак кўрсатаман. Маллиган менга яна янги лақаб қўяди. Шоир Буқалар Валинеъмати.

— Мистер Дедал!

Орқамдан югуриб келаётир. Наҳот яна хат?

— Бир пас тўхтанг!

— Лаббай, сэр, — деди Стивен дарвозадан орқага қайтиб.

Мистер Дизи ҳарсиллаб нафас олиб, тўхтади.

— Мен факат сизга эслатиб қўймоқчи эдимки, — деди у, — айтишларича, Ирландия ҳеч қаҷон яхудийларни таъқиб қилмаган бирдан-бир мамлакат. Бундан хабарингиз борми? Йўқ. Нега ундай, биласизми?

У хўмрайиб қуёшга қаради.

— Нега экан? Сэр, — жилмайиб деди Стивен.

— Чунки Ирландия уларни остонасига ҳам яқинлаштиргмаган, — тантанавор деди мистер Дизи.

Унинг бўғзидан йўтал аралаш портлаган қаҳқаҳа отилиб чиқди, кейин ўхи-ўхилаб сўлак тупурди. У тезгина юзини ўгириб олди, у йўталар, кулгисини сира тўхтатолмас, қўлларини ҳавода силкитарди.

— Остоная ҳам яқин келтирмади, — деб хитоб қилди у яна кулгидан тўхташга уриниб, оёғидаги қўнжи қадама бошмоқлари билан шағал тўкилган йўлкани босиб бораракан. — Ана шунга.

Қалин барглар оралаб қуёш унинг дониш ортилган елкасига ўз ўйноқлаган шуъла тангачаларини ёғдиради.

3-ВОҚЕА

Борлиқ Зуҳуротнинг енгиб бўлмас тарезда эҳтимол тутилиши, яшаш, фикрлаш майллари: оз деганда, агар кўп бўлмаса, кўз билан фикрланган, англанган нарсалар. Ҳамма нарсаларнинг мужрли излари, мен уларни бу ерда ўқишим керак, денгиз чиганоқлари ва денгиз сув ўтлари, сувнинг кўтарилиш пайти ва манов зангин этик. Мишиқи-кўк, кумушсимон-мовий, қизғиши-сарик; рангин муҳрли излар. Шаффофликнинг меъёллари. Аммо, деб кўшимча қиласи: жисмларда. Бинобарин, у уларни жисм тариқасида аввалроқ англаган, кейин рангинликни уқсан. Қандай қилиб? Ўйлашимча, уларга боши билан урилган бўлса керак. Пастроқ тушинг, пастроқ тушинг. Тепакал эди у ва миллинер, *maestro di color che sanno*¹. Шаффофликнинг меъёри «в».

Нега «в»? Шаффоф, шаффоф эмас. Агар сен бешала бармоғинг билан буни тешиб ўтолсанг, демак, панжара, агар тешиб ўтолмасанг, — демак, эшик. Кўзимиэнни юмайлик ва қарайлик.

Стивен ботинкасининг пошнаси остида ғовак чиганоқлар ва сувўтлари қандай қисирлаётганини эшитиш учун кўзларини юмди. Қандай бўлмасин, сен бунинг орасидан ўтасан. Ҳа, ҳар сафар бир қадамлаб. Унчалар кўп бўлмаган вақт ичидан, унчалар кўп бўлмаган макон бўлаги. Беш, олти: *pacheinander*². Айнан шундай: худди мана шунинг ўзи қулоқ билан эшитилар нарсаларнинг енгиб бўлмас яшаш-фикрлаш майллари. Кўзингни оч. Йўқ. Ё Худо! Агар мен тагини денгиз ўпириб турган жардан кулаганимда-чи, *peweinander*³ аро енгиб бўлмас даражада кулаганимда. Мен қоронғида бемалол юраман. Ёнимда ёғоч қиличим осиғлиқ. У билан йўлни турткилайман — улар шундай қилишади.

¹ Билгичларнинг устози (*итал.*). Дантенинг «Дўзах»идан.

² Бирма-бир (*нем.*).

³ Ёнма-ён (*нем.*).

Унинг ботинкасида менинг товоним билан унинг оёғи тугайди, певенеinander. Афтидан, жуда мустаҳкам Демиурглар¹ тўқмоқ уриб қоқсанлар. Сэндимонт қирғодидан мангаликка қарабми юраман? Карс-курс, қисир-қисир. Денгиз сочиб юборган сочқи пуллар. Ота Дизи уларнинг барини билади.

Юр, борайлик Сэндимонт
Байтал отим Маделин!

Кўрдингми, оҳанг туғиляпти. Қулоғимга эннитиляпти. Каталект ямбнинг тетраметри, одимлаб. Йўқ, йўртиб: «байтал от Маделин».

Энди кўзингни оч. Яхши. Бир дақика. Э, шу дақиқада ҳамма нарса ғойиб бўлган эса-чи? Э, мен кутилмагандан уларни очсан-чи ва агадулабад қора ношаффофликда қолиб кетсан-чи? Бас! Кўраман, агар мен кўрсам.

Энди қара. Бу ерда сенсиз ҳамма вақт бўлган ва доим бўлајак, агадулабад.

Улар Лихи-Террэ зиналаридан оҳиста эҳтиёткорлик билан тушиб келардилар. Frauenzimmer². Қиялик қирғоқдан ясси товонларини юмшоқ лой кумга ялқовлик билан ботириб эниб боришарди.

Худди мен, худди Олжи каби пастга қудратли онамиз ҳузурига тушиб боришаپти. Биринчи рақамли қиз — ўзининг акушерлик сумкасини оғир силкитиб қадам ташлайди, иккинчиси эса — соябонини қумларга тиқиб ўйнайди. Дам олгач ишга. Мис Флоренс Мак-Кэйб марҳум Патка Мак-Кэйбнинг хотини, унга Брайд-стритда аччиқ алам билан қайпуришади. Унинг дугоналаридан бирори кўз ёшларимни оқизиб юрганимда мени ҳаётга қайтарган. Унинг сумкасида нима бор экан? Кон сачраган пахтага ўралган, киндиклари ўралиб ётган чақалоқмикин? Ҳар кимнинг киндиги бўғим-бўғим буралиб орқага кетади, вужуд деб атамиши ҳар қандай нарсанинг чилвир толалари. Мана шунинг учун роҳибларнинг авлиёлари. Худонинг жамолига ётишин истайсизми? Омфалоси гизга³ назар солинг. Алло. Кинч гапирияпти. Жаннатни уланг. Алиф, альфа, ноль, ноль, бир.

Адам Кадмоннинг⁴ завжаси ва маҳрами. Ҳавво, яланғоч Ена. Унинг киндиги йўқ эди. Назар солинг. Бағир, топ-тоза, улкан,

¹ Демиурглар — илохий кучлар, илоҳлар.

² Хотинлар (нем.).

³ Омфалос — киндик (юнон.).

⁴ Одам алайҳиссалом.

баҳри дилни очади, оппоқ ярқираиди, чарм иплар билан тортилган қалқон, йўқ, шарқнинг ўлмас оппоқ кўпирган буғдойи, абад-азал мавжуд, абад-азал мавжуд. Журмнинг курсоғи.

Мен-да, журм коронғи курсоғида яратилган, лекин туғилмаганман. Уларки, овози менинг овозимга, кўзи менинг кўзимга ўхшаган эркак ва шарпа каби нафасидан кул иси келиб турган аёл. Улар бир-бирларига чирмашар ва ажралишпар, ақду банд қилганинг хоҳишини адо этишарди. Вақту замонлар ибтидоси қадар у мени хоҳлади, энди-энди эса, эҳтимол абадулабад хоҳишидан айирмас. Мангу қонун у билан бирга. Эҳтимолки, бу ўша илоҳий моҳиятдирки, унда Падар ва Валад ягона моҳиятдирлар? Эй, оқ-кўнгил, кўхна Арий¹, қайдасан, хуласалар қиласайлик ахир?

Бутун умри давомида ўша ягона қайтабинобинобино таълимотига қарши курашган. Бадбахт шаккок. Юнон бадрафхонасида унинг охириги нафаси чиқиб кетди: эвтанаазия². Дуру жавоҳирлар кадалган ёпинчиғида қўлида асо тутиб ўз тахтида ўтирган, қўзичоқларини етим бўзлатган, олди туртиб чиқиб турган, орқаси булғанган кўйчибон.

Унинг ён-верида ҳаво шувулларди, чақиб, узиб оладиган беражм ҳаво. Улар келишяпти, тўлқинлар. Оқ ёлли отлар, жиловлари кўпикдор, Мана Ананинг шамоласов тулпорлари. Унинг газетага ёзган хатини унутмасам бас.

Кейин-чи? Кейин, «Кема»га ўн икки яримда. Айтганча, пуллингни ўйлаброк сарф кил, ёш бетамизга муиосиб иш бўлсин. Ҳа, шундай қилмоқ керак.

У қадамини секинлатди. Шу ерда. Сара холамнинг олдига борайми, бормайми? Мен бирлан моҳияти бир отамнинг овози. Сиз ўз биродарингиз Стивенни, биласизми, ўша, анов қаламканни, қўрмадингизми анчадан бери? У оббохолом, ҳойнаҳой Страсбург-террэсда, Салли холасининг уйида эмасми мабодо? Э, на хотки у халиям шунча саёз юзада сузиб юрган бўлса-я?

Ҳа-я, яна, яна, яна бизга айт-чи, Стивен, Си амакининг аҳволлари қандай? Ё Худойим, кимлар билан мени қариндош қилдинг! Болалар тепада, хашакхонада. Ичкиликтоз шўрлик

¹ Арий — Александриянинг йирик уламоси. Ливияда туғилган. Исо Маших ҳакида ўз таълимотини тарғиб қилган. 318—327 йилда бир неча бор черковдан кувилиб, яна тикланган. Ундан шеърий-насрий йўл билан ёзилган «Фалея» («Базм») деган асар колган.

² Эвтанаазия — осон, фарогатли ўлим.

адвокат ва унинг найчи укаси. Жуда ўэига бино қўйган гондолерлар¹. Филай Уолтер эса унча-мунча эмас, нақ сэр деб чақиради. Сэр. Ҳа, сэр. Йўқ, сэр. Исо масихо кўз ёшлари: ҳеч ажабланмаса ҳам бўлади, мени Христос урсин!

Мен уларнинг ёғоч қопқалар билан иҳоталанган коттежларининг хирқираган қўнғироқ ипини тортиб, кутиб турман. Улар мени қарз берган кимса деб ўйлаб, ўз кузатиш нукталаридан — КН — мўралаб карашади.

— Стивен экан, сэр.

— Стивен кирсинг. Стивенни кирит.

Лўқидон сурилди, мени Уолтер қарши олди:

— Биз сизни бошқа одам деб ўйлабмиз.

Ричи амаким чорси тўшакда ётибди, ҳаммаёғига ёстиқлар бостирилган, адёллар билан чирмаб ўралган, у туртиб чиқиб турган тиззалари оша менга бақувват қўлларини чўзади. Кўкраги тоза. У белидан тепасигача ювинган.

Хайрли эрта, қариндошим.

У олдидаги ёзув тахтасини бир четга суради, бунинг устига у уста Гофф ва уста Жэкланд Тэнди учун ҳисоб варақлари ёзади, тилхатлар, ижро қоғозлари ва суд чақириқларини елимлаб қўяди. Унинг тепакалбоши тепасида денгиз болути ёфочидан ясалган чорчўп: Уайлднинг «Гўрингда тинч ёт» шеъри. У одамни хайрон колдириб ҳуштак чалади, ҳуштак овозига Уолтер келади.

— Лаббай, сэр?

— Онангга айт, Ричи билан Стивенга пиво берсин. У қайда?

— Криссини чўмилтиряпти, сэр.

Отажониси билан бир тўшакда ётади. Суюкли қизча.

— Йўқ, Ричи амаки...

— Мени одми қилиб, Ричи деб чақир. Қуриб кетсин бу гулобларингиз, жонимга тегиб кетди. Бутун кучингни қирқади. Виски!

— Ричи амаки, ҳожати йўқ...

— Ўтир жойингга, бўлмаса, қасам ичаманки, боплаб таъзирингни бериб қўяман.

Уолтер кўзини филайлатиб бехуда курси қидиради.

— Унга ўтирадиган жой йўқ, сэр.

— Ўзиникини у қаерга қўйишни билмайди, тентак. Чиппендейл курсимизни олиб кел. Озгина отасанми? Ҳадеб қиси-

¹ Гондола қайифини ҳайдовчи.

наверма, мәҳмона келганинг йўқ-ку. Тузланган балиқ билан доғланган думба бор, емайсанми? Қандай яхши. Уйимизда бе-логрифи дорисидан бошқа хеч вақо йўқ.

Аллерта¹.

У Фернандонинг чиқиш ариясини оҳиста хиргойи қиласди. Бутун Операда энг яхши жойи шу, Стивен. Мана, қулок сол.

Яна унинг оҳангдор ҳуштаги эшитилади, барча пардадан-пардага ўтиладиган ерларда нозик жарангли тебранишлар акс эта-ди, кўтарилиб турган тиззаларида зарбларни уриб ифодалайди.

Бу шаббода насимроқ.

Тушкунлик уйлари, менинг уйим. Унинг уйи, бари. Сен Клонгаус дворянчаларига бир амаким судя, иккинчиси – гене-рал деб айтган эдинг. Улардан ўзингни четга ол, Стивен. Гўзал-лик бунда эмас. Марш кутубхонасининг кўлмакларида ҳам эмас, сен у ерда аббат Иоахим²нинг сўлғин башоратларини ўқиган эдинг. Улар кимга? Жоменинг панжара девори олдида юзбошли издиҳом. Худди у каби фурбатзада инсон, қавмлардан телба-лик ўрмонларига қочган, унинг ой нурида оқ кўпирган ёллари, кўз қорачиғлари – мисоли юлдуз. Гуигнгнм, отбашара. Отгар-дишли башаралар: Темпл, Бак Маллиган, Фокси Кэмкбелл, ичига ботган бетлар. Ота аббат, қаҳрли декан³, қайси хақорат уларнинг миясими аланталатди? Пафф! Пастга туш, кал, калинг кўпаймасдан бурун⁴. Унинг қисмат ҳукми ўқилган бошларида соchlарнинг оқ савати; мен уни кўриб турибман, пастга қараб сўқмоқдан сакраб-сакраб тушяпти, кўлида тухфадонни маҳкам туттан. Кўзига тик қараган одам ўлади. Пастга, шўрлаган бош!

Жўровозлар қўшиқ куйлаб меҳроб томондан хавлу пўписа ёғдиради, хос кимхоб либослар кийган баланд қомат, тепа сочлари текис олинган, хушбўй мойлар суртилган, ахталанган ва буғдой миrtакларининг мойидан симириб, ёғ босган кашишлар лотин сўзларини фўнfiллашади.

Балки худди шу дамларда аллақайси кўча муюлишларида кашиш кулчани қўлига олаётгандир. Данг-дунг! Бу ердан икки

¹ Тезроқ (*итал.*).

² Иоахим – насроний сўфийлардан (1132 – 1202).

³ Жонатан Свифт назарда тутилади. (1667 – 1745) – Дублиндаги авлиё Патрик жомеси декани, «Гулливернинг саёҳатлари» (1726) ҳажвий хаёлий асар муаллифи.

⁴ Оригиналда лотинча берилган.

кўча нарида эса бошқа яна бирори уни тухфадонга беркитаёт-гандир. Даранг-дурунг! Она худо жомесида эса бошқа яна биттаси кулчани жағига тиқишираётгандир. Данг-дунг! Пастга, тепага, олдинга, орқага. Вилгелм Оккам¹ шуни ўйлаган, енгилмас доктор Англияниң туманли тонг чоғлари эврилишнинг иблиси унинг миясини қитиқлар эди. У келган меҳмонини пастга кузатиб қўяркан, ўз қўнғироғишинг иккинчи жаранг билан қўшимча ён меҳробдаги жаранг қўшилиб кетишига қулоқ соларди (у ўз қўнғироғини қўтаради), кейин тиззасидан туриб эшитади (энди мен қўтараман), кейин яна тиз чўкади ва икки қўнғироқ жарангийн туташади.

Жияним, Стивен, сиз ҳеч қачон руҳоний бўлмайсиз. Авлиёлар ороли. Сен жуда ҳам художўй эдинг, тўғрими? Бурним қизил бўлмасин деб, Авлиё Онага ёлворгансан. Сен олдинга бораётган эрсиз лобар хотин кўлмақдан ҳатлаб ўтаётганда этағини яна ҳам юқорироқ қўтаришини сўраб иблиста ёлворгансан... О, si, certo!² Шунинг эвазига имонишни сот, ирkit андом атрофини ўраб тўғночичлар билан қадаб қўйилган ранг-баранг латта-путталарга сот ўзингни. Яна ҳикоя қилиб бер менга, яна! Биттаси трамвайдага бора туриб ёмғирга қараб қичкирарди: яланғоч хотинлар! Буниси қаңдай бўлди, а?

Қайси «буниси»? Нимага бўлмаса уларни ўйлаб чиқаришган?

Хар оқшом ети китобдан иккитадан сахифасини ўқирдинг, а? Мен ёш бола эдим. Чалиниб турган қарсакларга пеппоз чиқаркан, сен ойнага қараб ўз-ўзининг башаранг жуда ажойиб деб мактана-динг. Яшасин ҳаммадан ўтиб кетган жинни! Ура-а! Ҳеч ким кўрмаган; ҳеч кимсага айтма. Сен ёзмоқчи бўлган китоблар, сарлавҳалар ўрнига ҳарфлар кўймоқчийдинг. Сиз унинг F ини ўқиганмисиз? Ҳа, лекин менга O маъқулроқ. Лекин ҳаммасидан ҳам W яхшироқ, О ҳам яхши, W. Эсингдами кўк тўғарак қоғозлардаги чукур-чукур элифаниялар³. Сен вафот этган тақдирда уларнинг нусхаларини дунёning барча йирик кутубхоналари, жумладан, Искандария кутубхонасига жўнатиш ҳақидаги гап. Минг йиллар ўтандир сўнг, манвантарадан кейин кимдир уларни ўқир, ахир. Пико делла

¹ Инглиз файласуф, диншуноси (1285 – 1347).

² О, бўлмасам-чи! (*Итал.*)

³ Элифания – кўришиш, намоён бўлиш; худо, илоҳий кучларнинг кўриши.

Мирандолага¹ ўхшайди. Байни булат парчаси китга ўхшагани каби. Нечакар замонлар илгари ўтиб кетган киши томонидан ёзилган бу ғалати сўзларни ўқиркансан, ўша бир маҳаллар яшаган кимса билан бир хил ҳаёт кечираётгандек бўласан...

Майда кум йўл тугади. Унинг оёқ кийими остида яна мачтапарининг нам босган парчалари, ўткир чиганоқлар, гичирлаган шағал тошлилар, ҳалокатга учраган кемаларниг қуртлар кемириб ташланган ёғочлари фирч-фирч қиласди. Чирик қумлар кўлмаклар уфунатини таратиб, унинг пошналарини ютиб юборгудай бўлардилар. У кўлмакларни эҳтиёткорона четлаб ўтади. Котиб қолган кум хамирига кўмилган пиво шишаси яримидан юқори кўтарилиб турарди. Соқчи; чанқоги қонмайдиган юҳо орол. Соҳилдаги фидирлак тўғини парчалари; буралиб-буралиб кетган гайр тўрлар; сал нарирокда бўр билан белги қўйилган орқа эшиклар ва ундан юқорироқда, кирғозда иккита кўйилак осилган арқон. Рингсенд: офтобда қорайган лоцманлар ва деңгизчиларнинг кўралари. Одам чиганоқлари.

У тўхтаб қолди. Мен Сара холамни кўришим керак эди. Унинг уйига боряпманми? Чамаси, йўқ. Атроф кимсасиз. У шимоли-шарқ томонга бурилди. Котиб қолган қумларни кесиб ўтиб Каптархонага қараб юрди.

— Ким сизни бундай расво аҳволга солди? — деди у француздаб. — Кабутар, Юсуф.

Патрис дам олиш учун уйга келиб «Мак-Магон» баридан мен билан бирга илиқ сут ичарди. Ёввойи ғознинг ўғли, парижлик Кевин Эган. Менинг отам кабутар эди, у гўдаклардай қизил тили билан қайноқ ширин сутни ҳўплаб ичарди: юзи худди қуёнга ўхшаб лўппи. Ҳўпларди қуён. У катта лотереяда ютмоқчи. Мишлени ўқиган аёллар табиати хусусида. Аммо у менга Лео Таксиленинг «Исонинг ҳаёти» китобини жўнатиши керак, ошнасига ўқишига берибди.

— Кула-кула ўласиз, биласизми? Мен социалистман. Мен худога ишонмайман. Буни отамга айтманг.

— У худога ишонадими?

— Менинг отам — ишонади².

Тамом.

¹ Уйғониш даври италиян мутафаккири (1463–1494). Унинг «900 фикр» асари машхур.

² Бу парча оригинал текстидан француза ва немисча келтирилган (*тарж.*).

У ҳўплайди¹.

Париждан олган шляпам. Лотин кварталидан. Биз ҳар ҳолда ўйнайдиган ролимизга муносиб кийинишимиз керак. Мен қизил қўлқопни яхши кўраман. Сиз студент бўлгансиз, тўғрими? Пэсээн. Р.С.Н., биласизми: *phisiques, chimiques et naturelles*². Аҳа. Арzonгина овқат ердим. Миср заминида гўлт қайнаган қозонлар, шундоқ биқинингда баланд кекирган аравакашлар. Шундай жуда оддий мен Парижда бўлганимда деб айтиш керак. Сент-Мишель хиёбонида мен ҳамиша. Баани шундай, доим чўнтакда хилвираган трамвай чипталарини олиб юрадим, мабодо одам ўлдиришда гумон қилиб қўлга олишса, алиби борлигини кўрсатиш учун. Одил судлов. 1904 йил 17 февраль куни тунда гумондорни икки гувоҳ кўришган. Бошқаси мана бундай қилган: бошқаси бу мен. Шляпа, бўйинбоғ, пальто, бурун. У — бу мен. Ўйлашимча, у ерда вактинг чакки ўтмаган.

Мағур қадам ташлаб, юришингда тақлид қилгансай: кимга? Эсимда йўқ. Хусусий мулким йўқ. Онанг саккиз шиллинг пул жўнатган экан, қоровул почта эшигини нақ бурнинг рўпарасида қарсиллатиб ёди. Очлик — тиш оғриғи. Яна икки дақиқа. Соатингизга қаранг. Жуда шошиляптими? Ёпиқ. Занжирдаги ит! Тепкини кўтар, ўқ уз. Деворга сачраган қон, мия парчалари, мис тутмалар. Қон мия парчалари крррах чаҳ, яна ҳаммаси ўз жойида. Мен сизни йиқитиб юбормадимми? Майли, майли, ҳечқиси йўқ. Сиздан бешта. Майли, майли, худо ҳаки, ҳечқиси йўқ.

Сен мўъжизалар кўрсатмоқчийдинг, шундайми? Қаҳрли Колумбан изидан Европада миссионерлик қилмоқчийдинг. Фиакр ва Скот ўз муаллақ осма табуретларида ўтириб лотинчасига қийқириб ҳахолашар, кружжаларидан пиво тўкишарди. *Euge! Euge!*³ — деб лотинчалаб, ҳахолаб қулишарди. Нюхэвеннинг сирғанчик кўтармасидан чамадонингни кўтариб бораётганда бузилган инглиз тилида сўйладинг, ҳаммолга уч пенс бериш керак. *Comment?*⁴ Ўзинг билан бирга бой ўлжалар олиб келдинг⁴. «Ле туту», «Панталон Бланк» ва «Кулотте Руже»нинг бешта титилган сонлари. Кейин фалати бир нарсани кўрсатаман деб сакланган француз кўк телеграммаси:

¹ Физика-химия ва илмий-табииёт (франц.)

² Қани! Қани! (лот.)

³ Нима? (франц.)

⁴ Француз порнография журналлари.

Онанг ўляпти етиб кел. — Ота.

Холанг сени онасини ўлдирди деб ҳисоблади. Шунинг учун у хоҳламайдики...

Дўтар, ичайлик хола учун,
Бордир холаси Маллиганинг...
Саранжом-саришта рўзгори,
Хонадони Ҳаниганинг.

Унинг оёқлари жанубий деворнинг қоятошлари бўйлаб кум дўнгликлари узра кутилмаган мағур алфозда одимлаб кетдилар. У мамонтларнинг уймаланиб ётган тош чаноқларини бошини баланд кўтариб томоша қиласди. Денгиз, кумлар, қояларда заррин шуълалар ўйнайди. У ёқларда куёш, қоматдор дараҳтлар, заъфар уйлар.

Париж намхуш кўз очади, унинг лимуранг уйларига кўэни қамаштириб офтоб нури тушади. Янги ёпилган ноннинг юмшоқ обияти, кўкимтириб-бўз эман, у эрталаб ишлатадиган ладанинг (кундур) муаттар ҳиди ҳавони қитиклайди. Bellotto ўз хотинининг жазманининг хотини тўшагидан туради, бекач рўмол ўраб олган, қўлида сирка кислота (тезоб) идишчаси билан нимадир қиласди. Ивонна билан Мадлена Родо дўконида ўз эзилган, ғижимланган латофатларини тузатишади, тилла тишлари билан тишлаб пирожний қусирлатишади, лабларига «флен бретон» кремли тортчасининг сариқ шираси юқсан. Атроф-теваракдан парижликларнинг башаралари лишиллаб ўтиб боради, уларнинг бўйсунган, бўйсундирувчилари, гажакдор конквиистадорлар¹.

Мудроқ пешин. Кевин Эган босмахона бўёқлари юқсан бармоқлари билан сигаретасини эзади, Патрис оқ, у эса кўк шарбатини тортади. Тўрт томонимизда хўрандалар зираворли нўхатларини чапиллатиб ейишади. Яна яrim коса. Ялтираган қозондан қахва буғи париллаб отилади. У ишора қиласди ва қиз қошимга келади. У ирландми? Голландми? Йўқ, пишлиқ. Биз иккита ирланд, биз Ирландия, биласизми? О, албатта²!

Официант қиз булар голланд пишлоги келтиришни сўрашяпти, деб ўйлабди. Баъдаз таом дегандай, сизга танишми бу

¹ Босқинчилар (лом.).

² Жумла оригиналда французча (тарж.).

сўз? Баъдаз таом. Барселона¹да менинг бир танишим бор эди, фирт жинни, у буни доим баъдаз таом, деб айтарди. Хуллас, саломат бўлайлик! Мармар столлар теграсида спирт анқиган нафаслар томоқларнинг кекириши бирлан қўшилишиб кетади. Унинг нафаси бизнинг совиб қолган қайлаларимиз устида тўзғийди, оғзи ичкилик юқи. Ирландия, Далкассия ҳақида, умидлар, фитналар ҳақида, Артур Гриффитс ҳақида, энди. Менга, унинг замондошига бизнинг жиноятларимиз, бизнинг умумий ишимиш оғир юқ. Сиз ўз отангизнинг ўғлисиз. Бу овоз менга таниш. Унинг бузмазий узун кўйлаги қон мисоли қизил гуллари япроқлари юрак армонларини тинглаб титрайди. Жаноб Дрюмон машҳур журналист, Дрюмон биласизми, қиролича Викторияни нима деган? Тишлари сарғайгаён қари жодугар. Мод Фин чиройли хотин, *La Patrie*², жаноб Мильвуа, Феликс Фор, биласизми, у қандай ўлганини? Бузук эркаклар. Фрекен, *bonne à tout faire*³, Упсала⁴даги ваншахонада яланғоч эркакни ювадиган ходима, *Moi faire*⁵, дейди ходима. *Tous les messieurs*⁶. Ҳамма жанобларни. Лекин манави *monsieur*ги эмасдир, дейман мен. Фавқулодда шармандали одат. Чўмилиш — бағоят хилват иш. Мен туғишган акамга, ҳатто туғишган акамга ҳам бунга йўл қўймаган бўлардим, бу ўта кетган уят иш. Кўк кўзлар, сизни кўриб турибман. Нишингиэни сезаман. Бузук одамлар.

Унинг ҳовучи ичида мовий пилта имиллаб ёнади, кейин алнга баландлайди. Тамаки толалари ўт олади: бизнинг пучмоғимизни аччик тутун ва алнга ёруғи тутади. Айвончаси кенг шляпа остидаги суюқдор ёноқлари бўртиб чиққан башара. Фитначилар бошлигининг қочиши. Энг ишончли маълумотлар. Янги никоҳдан ўтган келин ниқобида, оқ тўрлар, лиbosлар, Малагайд йўлида. Рост, рост, чин сўзим. Ҳамма ташлаб кетиб, бир ўзи қолган доҳийлар, орқа-олдига қарамай тирақайлаб қочиш. Либосларни ўзгартириб, чангальдан чиқиб, қочади, изи йўқолади.

Рад этилган маъниуқ. Уїда мен баланд бўйли барзанги здим, гапимга ишонинг, вақти-соати келса, сизга суратимни кўрсата-

¹ Барселона — Испанияда Каталония вилоятининг маркази.

² Ватан (франц.).

³ Ҳаммасига хонимлар жавобгар (франц.).

⁴ Упсала — Швециядаги шаҳар.

⁵ Мен қилган (бузилган франц.).

⁶ Барча жапобларни (франц.).

ман. Рост, рост, рост айтаман. Маъниуқ қизнинг муҳаббатини қозониши учун ўз қавмининг оқсоқоли полковник Ричард Бэрк билан бирга у Клеркенвилл қўрғони деворларигача пусиб борган, беркиниб пойлаб ётганида қасос алангаси уларни туман ичра кўкка итқитганини кўрган. Ойналар чил-чил, деворлар қулаган. Париж деган қувноқ шаҳарда яшириниб юрибди, мендан бошқа ҳеч ким қидирмайдиган парижлик Эган. Кундузи — ифлос ҳарф терипп иши, ўзи ёқтирган учта қовоқхона, кечаси — Монмартрдаги қўндоғида қуш уйқуси; уйнинг деворларига ўлиб кетган одамларнинг суратлари осилган, уларга пашшалар ўтиравериб қорайган. На ватан, на муҳаббат ва на хотин қолган. Бу хотин ўзишининг қочқин эрини ташлаб, мана шу ерда яхши жойлашиб олган, унинг сайроқи қуши ва икки ижарачиси бор. Ёноқларини майин тук қоплаган, йўл-йўл парчали кўйлак, қизчалардай шўхлик қиласи.

Рад этилган-у, умидсизланмаган. Патга мени кўрганлигинизни айтинг, майлими? Бир марта мен Патни ишга жойламоқчи бўлдим. Менинг ўғлим француз солдати. Мен уни куйлашга ўргатдим. Килкенинилик болалар ҳеч вакодан тал тортишмайди. Анов эски қўшиқни биласизми? Мен Патрисни ўша қўшиқни айтишга ўргатдим. Қадим Килкенни: авлиё Каннис, шимолий соҳилда граф Стронгбауннинг қасри. Мазмуни шундай:

О, о! Нэппер Тенди қўлимдан тутди
О, о! Килкенни азаматлари...

Кафтимда ожиз, сўлғин қўл. Улар Кевин Эганини унутишиди, у эса унутмади. Наҳотки сени унутсан, эй Сион.

У денгизга яқинроқ келди, намчил қумга оёқлари ботиб кетарди. Унинг таранг тортилган асабларнни зинфиллатароқ янги куй уни саломларди. Шамол, телба шамол, музика чалиб эсан. Нима, сен сувда сузуб юрувчи Кипри маёғига қараб боряпманми? У такқа тўхтади, унинг оёқларини дарҳол қум юта бошлиди. Орқангга қара.

Орқага ўгирилиб, у жанубий соҳилни кўздан кечирди, унинг оёқлари янги тушган изларга оҳиста бота бошлиди. Минора-нинг совуқ қунгурадор хонаси кутмоқда. Шинаклардан тушаётган қуёш нурлари жуда секин силжийди, худди менинг оёқларим аста ботиб бораётгани каби; кун ботарда улар зал саҳнидаги қуёш соати чизиқларига етиб келадилар. Мовий кеч оқшом, хуфтон тушади, зангори кеча киради. Кунгурадор қороғида

улар кутишади, уларнинг бўш қолган курсилари, тарелкалари йиғиширилмаган стол ёнидаги менинг тик турган чамадоним. Ким йиғишириб олади? Калит унда. Мен бугун кечаси у ерда ётмайман. Гунг миноранинг берк эшиги, бунда уларнинг кўр жасадлари кўмилган, коплон, соҳиб ва унинг пойнтери¹. Чорла, жавоб йўқ. У оёғини тортиб кетаётган қумдан суғуриб чиқарди ва қоятошлар териб ётқизилган тӯғон ёқалаб юрди. Ҳаммасини олинглар, барига эгалик қилинглар. Менинг жоним мен билан бирга, шаклларнинг шакли. Муташаккил. Қора-кумуш либосларга чулғаниб Ой қўрғон қурган кечалар баланд қоялар узра мен бориб келаман орқа-олдинга, чорлайди Элсинор сувлари имлаб, ночор қулоқ тутаман.

Сув менинг ортимдан кўтарилади. Бу ердан унинг қандай кўтарилиб келишини кўриб тураман. Унда Пулбег йўли билан то соҳилгача орқага борайлик. У буталар ва қамишлар орасидан ўтиб қоятош курсисига ўтирди, таёғини ёнидаги ўйикқа тираб кўйди.

Пўпанак босган сув ўтлари устида итнинг узала тушган, шишиб чириётган лоши ётарди. Унинг шундоққина олдида қумларга кўмилган кема парчаси. Қумга ботган кема. Луи Вейо ёзувчи Готиєнинг прозасини шундай деб таърифлаган. Шу зил-залворли қумлар — сўзларки, улар бунда сув ва шамол ўйинлари боис қават-қаватланиб ётурлар. Ана у ерда эса энди ўлик қурувчилар уюб ташлаган тош тепалар, сассиккузанлар² нинг уялари. У ерга олтинингни яшир. Бўлади. Сенинг олтининг бор. Қум тошлар. Уларда ўтмишнинг юки, залвори. Сэр Лаутнинг ўйинчоқлари. Кўзингга қара, яна қулоқ-чаккангга солишмасин. Мен ўша даҳшатли улкан одамман, шу тош қояларни мен ағдарганман, сенинг суюкларинг узра мен сувга тушиб бораман. Уф-уф-уф! Кон иси келаётир, ирланд қонининг иси.

Нукта кўз ўнгидаги каттайиб борарди, ит экан, у қумлоқ бўйлаб лўқиллаб чопарди. Э, ивлис, ҳали бирдан менга ташланиб қолмасайди? Итнинг эркини хурмат қил. Сен ҳеч кимнинг хўжаси бўлмассан, ҳеч кимнинг қули бўлмассан. Менинг таёғим бор. Қимирламай ўтир. Узоқда, кўтарилиб келётган сув тожи узра кирғоқ томон икки кора ҳаракат қиласиди, иккита. Икки Мария. Улар гўдакни ҳеч ким кўрмасин деб, қамиш-қиёлар орасига яшир-

¹ Пойнтер — юнги калта овчи ит.

² Мўйнали денгиз ҳайвони.

дилар. Ку-ку! Мен бўлсан сени кўриб турибман. Йўқ, ит. У орқасига қайтиб, улар томон чопиб кетди. Ким?

Бу ерларда ўлжа қидириб, лохлашларнинг кемалари кирғоқда тўхташарди. Уларнинг қонга бўялган тумшуклари қўрошиндай эритан шиддатли тўлқин узра узиларди. Дания викинглари¹, ихчам ўткир ойболталари кўкракларида йилтиарди. Малаки ўша чоғлар олтин бўйинбоғ таққан. Териси дағал китлар подаси, улар айни иссиқ чоғи соҳилга чиқдилар, тумшук тешикларидан сувларни фонтан қилиб отдилар, саёзликда ўмбалоқ ошдилар. Ўшанда оч шаҳар каталакларидан камзул кийган паканалар менинг аждодларим тўда бўлиб сурон солиб чиқишиб, ўткир катта пи-коқлари билан китларнинг териларини сўйиб, кўкимтири пўрсилдок гўштларини нимталашди. Очарчилик, вабо, қирғинлар. Қони уларнинг менда, уларнинг хирсу ҳаволари менда мавжланур. Мен музлаган Лиффи узра улар орасида юрганман. Мой чарсиллатиб туриллаган гулханлар оралаб кезган алвастиман. Мен ҳеч кимса билан сўйлашмадим, ҳеч кимса менга сўз қотмади.

Итнинг акиллаши яқинлашар, тўхтар, яна узоклашарди. Менинг душманимнинг ити. Мен юзим оқариб, индамай, аламзада турардим. *Terribilia meditans*². Ёмон ўйга ботиб. Оч-сарик камзул, таппон валет менинг қўрқинчларим устидан куларди. Сен бунга ташнасан, уларнинг қарсакларини ташна истайсан? Ҳозириунлар; уларга ўхшаб яша. Брюснинг биродари ипакдай валломат Томас Фитсжералд, Иоркнинг сохта меросхўри оқ атиргул рангида ипак иштон кийган, бир кунлик мўъжиза Перкин Уорбек ҳамда бозоргонлару ой қизлар тўдалашиб қуршаган Ламберт Симнел, тож кийган ошпаз. Барча қиролларнинг фарзандлари. Ҳозириунлар учун жаннат, ўшанда ҳам, ҳозир ҳам. У сувга чўкканларни қутқарган, сен эса бир лайча ит ҳурса, қўрқиб қалтирайсан. Аммо Ор-сан-Микеледа Гвидо устидан кулган сарой аъёнлари ўшанда ўз уйларида эдилар. Ўша уйдаки... Сенинг ўрта асрга доир даҳмазаларинг бизнинг жонимизга тегди. У қилган нарсани, сен қилоласанми? Қайиқ шу яқинда туради, қутқариш белгиси. Албатта, фақат сен учун. Қиласанми ё қилмайсанми?

¹ Викинглар – Скандинавларнинг дengiz юришларида (VIII – XI асрлар) қатнашган жангчилар. Россияда уларни «варяг», Европада «нормани» деб юритишгали.

² Ёмон хаёл (франц.).

Қиз қояси ортида тўққиз қун илгари бир кимса чўкиб кетган. Энди унинг юзага чиқишини кутияпти. Мен истардимки. Мен уриниб кўраман. Мен сузишни унчалик билмайман. Сув совук, майин. Клонгаусда мен унга, тосга юзимни ботирганимда. Ҳеч нарса кўрмаяпман! Орқамда ким бор? Орқага, орқага, тез! Кўряпсанми сув жуда тез ҳар томондан кўтарилиб келяпти, қуи паст қумлоқларни тез ютапти, қўнғир ранг? Агарда оёқлар остида ер бўлсайди. Майлига унинг ҳаёти уники бўлсин, менини менинг. Сувга чўккан. Ўлимнинг қўрқинчи ичра унинг кўзлари менга бокар. Мен... у билан биргаман, у томонга... пастга... Мен уни кутқариб қололмадим. Сувлар: аламли ўлим: ҳалок бўлди.

Аёл ва эркак. Мен аёлнинг этагини кўряпман. Баҳс бойлашаман, этагига тўғиғичлар қадалган.

Уларнинг ити қиялаган қумлоқ бўйлаб майда одимлаб юриб борар, тумшуғини кўтариб ҳавони искарди. Ўтган ҳаётида йўқотган нарсасини қидиряпти. Бирдан ит қуёндек юкорига сакради, қулоқларини динг қилди, паст шўнғиб учаетган чағалайнинг соясини тутмоқчи бўлди. Эркакнинг чинқириқ ҳуштак товуши унинг энди шалпайган қулоқларига етди. У айланди, бир сакради, панжалари ҳавода бир кўтарилиб, дам тушиб оҳиста яқин борди. Қўнғир тусли далада югураётган мугузсиз буфу, ранги асл, соғ. Кўтарилаётган сув тўқиётган тўрларнинг попуклари олдида у тўхтади. Олд туёқлари таранг, тик, қулоқлари денгиз томонга қараб дикрайган. Унинг кўтарилган тумшуғи долғалар шовқини, моржлар тўдасига қараб ақилларди. Долғалар унинг оёқлари остида илондай ўралар, ўз гажакларини тўқир ва ўркач бўлиб тожланар, ҳар ўркачининг тўққизинчиси майда-майда кукунларга тўзғиб парчаланиб кетарди, улар бу тўлқинлар олислардан, узоқ-узоқлардан келаётирлар, тўлқинлар ва яна тўлқинлар.

Чиғаноқ овловчилар. Улар энгашиб сувга тушишди, қопларини сувга чўқтирипди-да, кейин юкорига кўтаришиб сувдан чиқишиди. Лайча уларга яқинлашиб ақиллар, орқаларидан чопқиллар панжалари билан уриб-уриб кўяр, кейин яна тўрт оёғида туриб сўнг яна эргашиб айиклардай гунг ялтоқланиб югорди. Унга ҳеч ким эътибор бермас, улар куруқ кумга томон боришар, у эса ликиллаб эргашарди, тили бўриникидай қизил латта каби пастга осилган эди. Унинг олачипор жуссаси олдинда ликиллаб кетиб борар, кейин олға ташланиб, бузоқчадай сакрашга тушиди. У ўлган итнинг лошига дуч келди. У тўхтаб, ҳид

олди, аста яқинроқ келди, ўзимизнинг қавмимиз экан-ку, яна яқинроқ сурилиб исқади, атрофни айланиб чиқди, итнинг ифлос лошини бошдан оёқ тез-тез ислади. Лайча калласи, лайча тумшуғи, кўзи ерда, бир улуғ мақсадга интилади. Шўрлик лайча! Бунда шўрлик лайчанинг ожиз мурдаси кўмилган!

— Бароқ! Қайт, ярамас!

Бақириқ овозини эшишиб, у орқага хўжаси томон эмаклаб кетди: хўжаси ялангоёғи билан юмшоққина қилиб бир тепди, лайча ярим буқчайган ҳолда қум тепасидан омон-эсон ошиб тушиди. Кейин сал четроқдан юриб, яна орқага қайтди. У мени кўрмаяпти. Тўғон четида у ерга ағанади, туриб роса силкинди, тошни искалади ва орқа оёғини кўтариб унга чоптириди. У олдинга қараб ликиллади-да, кейин оёғини кўтариб, бошқа ҳали искалмаган тош устига қисқа, тез-тез хўллади. Бечораларнинг оддий қувончлари. Унинг орқа панжалари кумни титкилади; кейин олдинги оёқлари кавлаб, қазиди. У бу ерга ниманидир кўмган, бувисимикин. У кавлаб, қазиб қум ичига кириб борарди. Кейин тўхтади, ҳавога қулоқ тутди, яна шиддат билан тирноқларини ишга солиб қазий кетди, кейин бас қилди, зинодан туғилган қоплон, мурда тирновчи.

Ўтган кеча у мени үйғотгандан сўнг, ўша тушмиди ё бошқа? Аҳа, эсимга тушялти. Хорун ар-Рашид. Худди, худди ўзи. Ўша одам мени етаклади, гаплашди. Мен ундан қўрқмадим. Унинг қовуни бор эди, менинг юзимга тутди. Табассум қилди: қовун хиди анқиди. Бу ернинг одати шундай, деди. Кирайлик. Ерга қизил гилам тўшалгани. Сиз кўрасиз ким.

Қопларни елкаларига ортишиб судралиб боришарди қизил танли мисрликлар. Унинг шими қайрилиб кетган, кўкарған оёқлари сирғанчиқ қумда шилқиллаб борар, хира-қизғиш рўмомли соқоли ўсиб кетгац бўйинни сиқарди. Ортидан аёлманд қадам ташлаб бир қиз келарди: дайди дайдиой бирлан. Қизнинг елкасида ўлжа силкинарди. Унинг яланғоч оёқларига қумлар ва чифаноқларнинг парчалари ёпишган эди. Шамол ялаб кетган юзига соchlари патила-патила осилиб тушганди. Ўз хўжаси ортидан ҳамроҳ бўлиб пойи-писда Рим деган шахри азимга йўлга тушган канизак. Тун қоронғисида бўй-бастининг хунуклиги билинmas бўлганда, у қора шол рўмолга ўралиб ит қумалоқлари сочилиб ётган дарвозаҳона тагидан эркакларни имлаб чақиради. Унинг мушуги Дублин қироллик полкининг икки аскарини меҳмон қиласи. Сассик увадаларга ўралган урғочи иблиснинг оқ бада-

ни. Бугун кечаси Фамбаллис-лэйн деган жойда: тери заводи-нинг ҳидлари тараган матьвода.

Оппок қўллар, ақик лаб
Ширин бадан лаззатли.
Ўтир бунда уқалаб
Сени севай бир тотли.

Қийшиқ қорин ҳазрат ота Аквинат, *frate roccospino*¹, буни баттарин лаззатлар деб атаган. Ич эти куйиб ўлсин: барибир ширин бадан лаззатли. Тил унивидан сира қолишмайди. Роҳибона сўзлар, белларида тасбехлари шиқирлади; беҳаё замзамалар, адабсиз жиринглар тангалар уларнинг чўнтакларида.

Нариги ёққа ўтиб кетишияпти. Менинг ҳамлетча шляпамга қарашяпти. Агар мен ҳозир, шу тобда бу ерда қип-яланғоч ётганимда, нима бўларди? Мен урён эмасман. Таъқибкор қүёшни олов қиличидан қочиб, бутун дунё қумларин кечиб тун ўлкалари сари, мағрибга кетиб борурлар. Киз тортади, шипиллайди, шилқиллайди, ташна инқиллайди, ташийди ўз юки-тошини. Унинг ортидан ой этагида мағрибга боради кўтарилиган сув. Унда барча кўтарилиган сувлар минглаган ороллар, меники эмас бу қон, ойнопа понтон², корамтириш шароб янглиғ уммон. Мана, ойнинг канизи. Вақт бўлди, уйғотар уни ҳўл қосид, турғизар амр этиб ўрнидан. Никоҳ тўшаги, кўз ёриш тўшаги, ўлим тўшаги, ёритади шамнинг шарпаси. *Omnis sago ad te veniet*³. Унинг бўронли кўзлари ичра оқиб, у келар, оқарган қонхўр, унинг шабпрак елканлари денгизни қонлатар, оғзим оғзига босиб ўпаман.

Тўхта. Қадаб қўй уни тезроқ тўғночичга. Менинг лавҳларим. Оғзим босиб оғзига оғзини ўпаман. Йўқ. Улар икки киши бўлиши керак. Яхшилаб ёпиштир уларни. Оғзим босиб оғзига оғзини ўпаман.

Унинг лаблари ҳавонинг ҳавойи лабларини эркалаб лаболаб эди: коми андомида эди. Андом, тобут андоми. Унинг коми унинг анфоси сўёсиз мушаккал қилди: ооеееа: шаршара сайёralарнинг шалдираб, думалоқланиб, оловланиб, уввооссолиб кўз илғамас олисларга узоклашлари.

¹ Биродар-жайра (*итал.*).

² Коронги денгиз (*грек.*).

³ Хар бир жон сенга қайтади (*лот.*).

Қоғоз. Банк қоғозлари, қуриб кетсин. Қария Дизининг хати. Илтифот билан имконият берганингиздан миннатдорман қоғознинг ёзилмай қолган охириги қисмини йиртиб олиш. Қуёш нурига орқасини ўгириб, мармар столга энкайиб, у сўзларини ёзишга тушди. Кутубхонадан китоб ёздириб оладиган варақларни олиш яна эсимдан чиқибди, иккинчи марта.

У пешоб қистовидан бўшаниб энкайганда унинг сояси қояларга тушди. Нега соя поёnsиз эмас, нега ҳатто энг олис юлдузларга етиб бормайди. Улар бу ёруғлик ортида қора, ёруғлик бағрида порлаган қоронғи, Кассиопея делтаси¹, оламлар. Ўз Меним авгур² асосин тутиб оёғига бирорвнинг сандалини кийиб ўтирад бунда, ўлик тусли денгиз бўйида кундуз, ташланмай ҳеч кимсанинг кўзига, нафармон кечалар кезар у бароқ юлдузлар салтанатида. Мен бу мислсиз одамсимон сўнгти чекли шарпани ўзимдан улоқтириб ташлайман, уни орқага чорлайман. Мабодо охири бўлмаса у меники бўлармиди, менинг шаклимнинг шакли? Ким мени кўряпти бу ерда? Ким қачондир қайдадир ушбу ёзилган битикларни ўқыйди? Оқ саҳифадаги белгилар. Оқкўнгил епископ Клойн³ ўз қавмий шляпаси тагидан ибодатхона пардасини чиқарди: рангдор тамғалар билан ниқобланган макон пардаси. Диққат. Рангли, яssi. Ҳа, бу шулдай. Мен яssi сатҳни кўраман, кейин масофани фикрлайман, узоқми, яқинми, мен ортда, шарқ томонда яssi сатҳни кўрялман. Аҳа, ана энди тушундим: стереоскопда қотиб қолган эди, энди бирдан тушиб кетди. Триқ — бор-йўғи шимилтириқ. Менинг сўзларим сизга тушунарсиз туюлади. Диљларимизда қоронғилик бор, тўғри эмасми? Янада сабизғага яқинроқ бўлсинми? Гуноҳ уятидан яраланган кўнгилларимиз бизни янада қаттикроқ тутади, ўз жазманига маҳкам, маҳкам ёпишган хотин каби. У қиз мента ишонади, унинг қўли ипакдай майин, кўзларининг киприклари узун-узун. Худо урсин агар, мен уни парда остидан қаерга олиб чиқаман? Мислсиз шартлиликтининг мислсиз зухуротига. Ўша қиз, ўша қиз, ўша қиз. Қайси ўша қиз? Душанба куни Ҳежс-Фигтисининг витринаси олдида сарлавҳа ўрнига ҳарф қўйилган китоблардан бирини қидираётган ўша қиз, сен ёзмоқчи эдинг бу китобни. Сен унга ташна шигоҳ билан боқдинг.

¹ Кассиопея юлдуз туркуми ва унинг бир юлдузи.

² Рим башоратгўй, коҳинлари.

³ Жон Беркли (1685 – 1753), инглиз файласуфи.

Шамсиясининг тўқилган тўрлари орасидан билаги балигланиб кўринади. У Лизон боғида туради, муҳаббат ва атиргул барглари унинг таоми, у қаламқаш. Айтавер, Стиви: енгилтак кўча қизларидан де. Гаров ўйнайман: жуда ярамас боғичли белдамча тутади ва дағал жундан тўқилган сариқ жўроб кияди. Яхшиси, тезроқ хамирга солинган олма ҳақида сўйлаш. Бошинг борми ўзи?

Менга яқин кел. Майнин боққан кўзлар, майнин, майнин кўллар. Мен ёлғизман бунда. О, сурил менга тезроқ, ҳозир. Ҳамма эркаклар биладиган ўша қайси сўз? Мен ювош, бу ерда ёлғиз. Ва ғамгин яқин сурил, яқин сурил менга.

У ўткир киррадор қоялар узра узала тушиб ётди, ёзиб тўлдирилган вараклар билан қаламни чўнтағига солди, шляпасини суреб кўзига бостириди. Мудроқ босган Кевин Эган шундок қилган бўларди, шанба уйқуси. Ва худо кўрдики, бу яхши экан¹. Алло! Вопjour², худди май ойидаги гуллар каби ёқимли. У шляпаси бостирмаси остидан тустовуқдай товланган киприклар аро жануброқ сурилган қуёшни кузатарди. Мени шу алангали саҳнада кўришди. Пан³нинг соати, тушдан сўнг фавн⁴ истироҳати. Ёпишқоқ ширадор чирмовуқлар, сути оққан нозли мевалар, қизил қуртлар фужон ўйнаган, юзида ҳар томонга барглар ёйилган сувлар аро. Дард узок қочган.

Хўрсиниб орқангга қарама

Унинг нигоҳи тумшуғи тўмтоқ ботинкасига сарасоғф соларди. Олифтадан колган матоҳ, певенеinander⁵. У фижим терининг бурамларини санади, бунда илгари бошқа бировнинг оёғи макон топган эди. Заминни тантанавор рақс тушиб топтаган оёқ, мен бу оёқни хуш кўрмайман. Аммо сен Эстер Освалтнинг оёқ кийими сенга лоп-лойиқ келганда роса суюниб кетган эдинг, мен у қизни Париждан билар эдим. Tiens, quel petit pied⁶. Содик дўст, кадрдон кўнгил. Уайднинг ўзини нима деб аташи билмагаи муҳаббаба

¹ «Инжил» («Ибтидо», 1).

² Салом (франц.).

³ Пан (юн.) – чўпонлар, чорва илоҳи, ўрмон демони, париларни таъқиб этган, сибизгани ўйлаб топган. Ундан айниқса пешин чоғи эҳтиёт бўлишарди.

⁴ Фавн (лат.) – қадимги Италияда ҳосил, чорва, дехкончилик илоҳи, лаззатпаст.

⁵ Бири ёнида бошқаси (нем.).

⁶ Оҳ, мунча кичкина оёқ! (фр.).

ти. Энди у мени ташлаб кетади. Хўп ким айбдор? Менинг борим ўзи шундай. Борим мепинг шундай. Ё ҳаммаси, ё ҳеч нарса.

Кок кўли томондан сув бир маромда охиста кўтарилиб, узун сирғалиб сиртмоқ ташлаб, занглағандай олтин тусга кириб қумлоқларни ямлаб ютарди. Таёғимни оқизиб кетади. Кутиш керак. Йўқ, кўпирган жуганлар бир ёндан, паст қоялар остидан сув ўрамида ўтиб кетарлар. Тезроқ тугаллаш керак. Эшиит: тўлқинларнинг тўрт сўэли нутқлари: сее-соо, хрсс, рссе-еисс соос. Илон чинқиргандай хўл зарраларнинг шиддатли нафаси, отларнинг кишинаши, қояларнинг увлани. Қоялар жомига сувин тўкар у: шалп, шулп, шап: долғалар долғаланур. Мана — унинг ҳоргин товуши, у нутқини бас қилас. Шалдираб у бир маромда кўтарилилар, кўпириб оппоқ ҳовузлар ясар, гул баргларини очар-да, ёяр.

Кучли кўтарилиб бораётган денгиз ичра у тўлғанаётган сув ўтларини кўарди, улар беҳол толаларини хумор ёйиб, тебраниб силкинишар, яшил кўйлакларини баланд кўтаришар, тўлқинлар алласида камбар нуқра япроқларини бураб биланглатишарди.

Уззу күплар, уззу туналар кўтариладар, сузар, яна тушарди. Худоёй, улар чарчади: шивирлаган садога қулоқ тутиб, хўрсинарлар. Долғалар ва япроқлар оҳини тинглар эди авлиё Амброзий, ахир улар интизор кутар эдилар. Келмоғини қачон вакъту соатларини, сабртоқат айлаб ҳақсизликларга кун-тун демай оҳ урад¹. Мақсадсиз йигилган, мақсадсиз ташланган, дам орка-дам олға, дам тубанга ботиб, дам юзага қалқиб ойнинг этагида сузар эдилар. Жазманлар, у бузук эркакларнинг қарашидан чарчаган ўша яланюоч хотин, мухлислар даврасида яшнаб-яшариб, сувларни ўзига тортар эди у.

Бу ерда ўттиз қулоч. У ерда ўттиз қулоч: унда отанг сенинг мангу маскан топган. Бояги айтди: соат бирда деб. Сувга чўккан. Дублин саёзлигига сув тўла кўтарилади. Майдо тошларни тўдадатиб, чавоқ балиқларни издиҳомга солиб, чағаноқларни уюму юм-юм кўтариб денгиз кўтарилиб боради. Чекинаётган долғалар ту-бидан мурда сузиб чиқар мисоли оппоқ туз, худди дельфин каби кирғоққа қаричма-қарич яқинлаб келур. Мана у, тез тортиб ол. У яна шўнгигб кетди сув тагига. Аҳа, ниҳоят тутилди. Аста, аста.

Денгизнинг қўланса сувига тўлган, мурда иси анқиган қанор. Илвирик мурда танасини чўқиб семирган чаваки балиқчалар тўдадари шим почаларидан чарх уриб чикишади. Худо одам бўлади,

¹ Жумла лотинча.

балиқ бўлади, денгиз қуши бўлади, укпар бўлади. Мен, тирик жон, ўликлар дами билан нафас оламан, ўлик ўликларнинг пешоб қўлансаси анқиган сарқитларини ейман. Уни кема палубаси устига тортиб олишади, ундан кўк мозорнинг сассифи гуркийди, моховдай илвираб чириган бурун катаклари офтобда ўрадай ўраяди.

Денгиз эврилишлари, кора кўзларии туз емириб кўкартирган. Инсон ўлимлари ичидаги энг осони денгиэда ўлиш. Океан кўхна падар. Prix de Paris¹: тухфаларнинг ясамаларидан сақланинг. Текшириш ўтказишни сўрайман. Биз вақтни жуда соз ўтказдик.

Кел. Ташина бўлдим. Булутдай осилдим. Ҳеч қайди кўринмас бир парча қорайган булат. Бўрон туриб, чақмоқ чаққандо. Тубан тушганда ҳам нурафшон мағрут ақл чақмоғи. Люцифер, дейман мен, ботмоқ нелигин билмас². Йўқ. Таёғим менинг ва пат қадалган шляпам, ҳам уники-ҳам менини оёқдаги сандалим. Қайга? Шом ўлкаларига. Ўз-ўзини топиб олур шом.

У таёғининг дастасидан тутди, уни беозор уриб турди ва ҳамон товсилланарди. Ҳа, шом топади менда ўзини менсиз. Барча кунлар охирлайди, тугайди. Айтмоқчи, яна қачон? Энг узун кун сесанба бўлур, баҳтиёр ул йилнинг энг яхши куни, о она, татата, тата, тата, та. Лаун Теннисон; жентлмен-шоир. Gia³. Тишлари сарғайган ялмоғиз кампирга. Жаноб Дрюмон ҳам жентлмен-журналист. Gia. Менинг жуда тишларим ёмон. Қизиқ, нега ундей экан? Ушлаб кўр. Мановниси ҳам ишдан чиқяпти. Милклар. Манов пулга тиш дўхтирга борилсамикин? Манови ҳам. Тиши тушган Кинч, аъло одам. Қизиқ, бу нимадан бўларкин, балки бунинг бирон бир маъноси бордир?

Рўмолчам. У рўмолчани ташлади. Ахир мен уни кўтариб олмадимми? Уни кўли ҳеч сабабсиз чўнтагини титкилайверди. Йўқ, кўтармади. Янгисини олиш керак. У бурнидан қотган қасмоқни чиқариб, қоянинг токкаси устига авайлаб қўйди. Энди ким кўрса ўзи билади, кўраверсин.

Орқада. Балки орқада бехос кимдир бордир?

У бошини буриб, елкаси оша қаради, геге regardant⁴. Уч мачтали елканлари билан ҳавони ёриб оқим бўйлаб юқорига караб сассиз кема юрт сари сассиз қайтиб келарди.

¹ Париж тухфаси (*фр.*).

² Жумла лотинча. Люцифер – Иблис.

³ Бўлдими? (*Итал.*)

⁴ Орқага караб (*фр.*), тамғашунослик термини.

Иккинчи қисм

4-ВОҚЕА

Мистер Леопольд Блум ҳайвонлар ва қушларнинг ички аъзоларини жуда яхши кўриб ерди. У ичак-чавоқлар солиб қайнатилган шўрва, ёнғоқ мазаси келувчи киндиклар, қийма қилиб қовурилган юрак, қотган нон билан пиширилган жигар, треска балигининг ёғда қовурилган увлудириқларини роҳат қилиб тановул қиласарди. У ҳаммасидан ҳам лаққа чўғ устида қовурилган қўй буйрагидан лаззат олар, ундан андак пешоб ҳиди келиб турар, оғизга нозикроқ аччикроқ маза берарди.

Ошхона ичидаги шовқин чикармай юраркан, у буйракни ўйлар, хотинининг нонуштаси учун барча керакли нарсаларни қийшиқ патнисга ҳозирларди. Ошхона салқин, офтоб тушиб турар, юмшоқ ёз тонги отган эди. У очикқанидан ютоқди.

Чўғ ланғиллади.

Яна саримой суртилган нон бўлакчалари: уч, тўрт: яхши. Хотини тақсимчада овқат кўп бўлишини ёқтиримайди. Яхши. Патнисни қўйиб, чойнакни ўчоқдан олиб, уни ўтга бироз ёнлатибгина қўйди. Япасқироқ чойнак олов биқинида ҳурпайиб, бурнини олдинга чўзиб турарди. Ҳозир чой тайёр бўлади. Яхши. Унинг оғзи қуруқшади.

Мушук думини хода қилиб, елкасини кўтариб, столнинг оёғига суйканарди.

— Миёв!

— Оҳ, сен ҳам шундамисан, — деди мистер Блум унга ўгирилиб қаараркан.

Мушук бунга жавобан миёвлаб ва яна орқасини буқчайтириб столнинг оёғи атрофида айланди ва яна миёвлади. У менинг ёзув столим атрофида ҳам шундай айланади. Mr-p. Кулғимни қашиб қўй. Mr-p.

Мистер Блум юмшоқ қора маҳлуқни қизиқиш ва эркалаган нигоҳ билан кузатди. Курғур озодагина: силлиқ жунлари йилти-

райди, думи остида оқ таңгачаси бор, кўзлари қўкиш ёнади. У қўлини тиззаларига тираб мушукка қараб энкайди.

— Миёвхон сут ичадилар, — деди у.

— Миёв-в! — қичқирди мушук.

Уларни аҳмоқ леб билишади. Улар бизнинг тилимизни яхшироқ тушунишади, биз уларни шунчалар тушунмаймиз. У ўзига нима кераклигини жуда яхши билади. Эсидан ҳам чиқармайди. Қизиқ, унга қандай қўринаркинман? Баланд минорадайми? Йўқ, у устимга бемалол сакраб чиқади.

— Жўжачалардан қўрқамиз, — деди унинг қитифига тегиб, — чип-чиплардан қўрқамиз. Миёв-миёвлар ичидан биздан кўра тенгак миёв йўқ.

Бераҳм. Қонида бор. Қизиқ, сичқонлар пишилламайди-я. Худди уларга хуш ёқадигандай.

— Миёв! — деб баландроқ қичқирди мушук.

У очофат кўзларини уялинқираб ярим юмид, сузилар, ингиллагандай чўзиб миёвлар, сутдай оппоқ типларини қўрсатарди. Унинг очофат қорачиклари кичрайди, кўзлари кўктош тусиға кирди. Шундан кейин Блум жовон олдига бориб, ҳозиргина Хенлондан келтирилган, сут билан тўлдирилган идишни олди-да, қўпириб турган илиқ сутни мушукнинг овқат ялогига қуйиб оҳиста ерга қўйди.

— Хир-р! — деб овоз чиқарди мушук ва ўзини сутга отди.

Мушукнинг мўйловлари эрталабки ёруғда худди сим толасидай йилтирас, у уч бора ялоқни тумшуқчаси билан туртиб, оҳиста сутни лиқиллатиб ҳўплай бошлади. Агар мушукларнинг мўйлаблари қирқиб ташланса, улар сичқон овлай олмас эканлар. Нега? Балки мўйлаблари қоронғида нурланармикин? Ёки қоронғида улардан худди қисқичдек фойдаланишармикин?

Мушукнинг хўлп-хўлп хўплагани эшитиларди. Чўчка гўшти ва тухум. Йўқ. Бундай қурғоқ вақтida яхши тухум йўқ. Тоза янги сув керак. Пайшанба, Бэклидан бу вақтда қўй буйрагини топиб бўлмайди. Жиндай қалампир солиб ёғда қовурсанг, қани. Яхши — Длугачдан чўчка буйраги олиш. Унгача чойнак қайнайди. Мушук сутни жуда секин авайлаб ичади, кейин ялоғини топ-тоза қилиб ялаб қўяди. Нега уларнинг тили бунака ўтуршоқ, дағал? Ҳўплашга осонроқ, ғадир-будир чуқурчалари бор. Бу ерда хеч нарсани еб қўймасмикин? У атрофга кўз югуртирди. Йўқ, хеч нарса.

У ботинкасини оҳиста ғичирлатиб, зинадан даҳлизга чиқди, ётоқнинг эшиги олдида тўхтади. Балки хотини оғзига ёқади-

ган бирон нарса егиси келар. У эрталаб устига сариёғ суртилган, ингичка кесилган нон бўлакларини ёқтиради. Йўқ бўлмасам, бу сафар...

У ҳеч ким йўқ даҳлизда оҳиста овоз чиқарди:

— Мен гузарга чикиб келаман. Тез қайтаман.

У ичидан шу сўзлар чиққанини эшитгач, яна қўшиб қўйди:

— Чойга бирон нарса олиб келайми?

Уйқусираган англамсиз сас эшитилди:

— Мим-м.

Йўқ. Хотини ҳеч нарса хоҳламайди. Кейин унинг қулогига илиқ чукур хўрсини чалинди. У каравотда ёнига ағдарилганда янада мубҳамроқ овоз келди, каравотнинг бўшаб қолган мис шарлари чангирлади. Бас, уларни тузатиб қўйиш керак. Афсус. Жабалтариқдан олиб келганимиз. Озгина испанчани биларди, шуни ҳам унутаёди. Айтмоқчи, ўшандা унинг отаси қанча тўладийкин? Эскича ясалган каравот. Ҳа, албатта кимошди савдода вилоят ҳокимидан олган. Қари Твиди бир чақа ошиқча тўламайди. Ҳа, сэр. Бу Плевна остонасида бўлган эди. Мен оддий аскарлардан чиққанман, сэр, бу билан фахрланаман. Қаранг, маркалар билан олдисотди қилишга ақли етганини. Узоқни кўролганини қаранг.

У қозикдан шляпасини олди, бу ерда унинг бош ҳарфлари туширилган қалин қишки пальтоси ва топилма нарсалар дўконидан сотиб олинган енгил ёмғирпўши осилиб турарди. Маркалар: йилтироқ суратлар. Чамаси, бир талай офицерлар шу билан шуғулланишади. Бўлмасам-чи. Шляпа ичидаги тер юқсан ёзувни у яна бир карра ўқиди: «Пласто олий нав шл». У тезгина чарм ҳошия ичини қаради. Бир парча оқ қофоз турибди. Ишончли жой.

Остонада у шимининг орқа чўнтагини уриб кўрди, ташқи эшикнинг калити турибдимикин? Йўқ-ку. Анави ечиб қолдирган шимда шекилли. Уни олиш керак. Картошкамиз бор. Жовон ғичирлаяпти. Уни уйғотиб юбормай. Ҳозиргина тўшакда у ёқдан-бу ёққа ағдарилди. У ниҳоятда эҳтиёткорлик билан эшикни ёпди. Уни остонаягача тақаб қўймади. Ташқаридан ёпиққа ўхшаб кўринади. То келгунимча ҳеч нарса қилмайди.

У офтобрўя томонга ўтди, 75-ий ертўласининг ланг очилиб ётган туйнуги ёнидан ўтишни истамади. Куёш авлиё Журжи черковининг найзадор қуббасига яқинлашиб қолган эди. Дарвоже, кун исийди чори. Боз устига бу қора костюм қора иссиқни тез ютади, тез ўтказади. Аммо таъзияга оқ либосларда бориб

бўлмайди-ку. Худди сайрга чиққандай. Йўл-йўлакай у майнин илиқлиқдан роҳатланиб кўзларини юмиб-юмиб кўярди. Болендинг усти ёпиқ аравалари бизга ҳар куни ризки рўзимизни етказиб туради. Лекин у курсилдок килиб ёпилган кечаги кулчаларни маъқул кўради. Ўзини ёшдай сезади. Шарқнинг аллақайларида: Эрта тонг; тонг отар-отмас йўлга тушсанг, куёшдан олдинда борсанг, ундан бир кунни ютиб олсанг. Қани энди доим шундай бўлса, нафсиамрга бир кунга ҳам ёшинг катта бўлмаса. Сохил бўйлаб юрсанг; шаффоф диёр; шахар дарвозасига етасан, бу ерда қари аскар қоровуллик қиласди, қария Тўидникига ўхшаган узун мўйловли, узун найзасига таяниб туради. Усти ёпиқ айвончали кўчаларда кезасан. Баланд салла ўраган кишилар ён-верингдан ўтади. Худди форга ўхшаган қоронғи дўконлар, гиламлар, гирдигум одам, қўрқинчли турк, чордона қуриб ўтиради, чилим тортади. Кўчаларда бозорғонларнинг шовқин-суронлари. Шивит мазали шарбат ичасан. Кун бўйи дайдийсан. Балки, қароқчига дуч келарсан. Нима бўпти, учратсан. Оқшомни кутасан. Тўсинлар бўйлаб масжидларнинг кўлагалари. Қўлтиғига ўралган қоғозларни қистирган мулла. Дараҳтларнинг япроқлари шивирлайди. Аzon овози, кечки шабада. Мен ёнлаб ўтиб кетаман. Олтинранг осмоннинг тузи ўчади. Бир хотин эшикдан мўралайди. Тушунарсиз тилда болаларини уйга чақиради.

Баланд девор, девор оша тор овози эшитилади. Тунда ойчиқади, нимқизил, худди Моллининг ипак боғичи каби. Торлар. Тингла. Бир қиз ўша асбоблардан бирини чаляпти, оти нима эди: уд, шекилли. Мен ўтиб кетаман.

Аслида эса буидай бўлмаса керак. Китобларда ёзилганга ўхшайди. Қуёш изидан. Титул варакда чарақлаган офтоб. У мамнун бўлиб жилмайди. «Фримен»даги бош мақола тепасига чизилган сурат тўғрисидаги Артур Гриффитснинг гапидай. Шимоли фарбдан чиқаётган гомрул¹ офтоби. Ирланд банки орқасидаги кичкина бир кўчадан кўтарилади. У ҳамон мамнун жилмаярди. Жуҳудча алланарса: Шимоли-фарбдан чиқаётган гомрул офтоби.

У Ларри О'Руркнинг барига етиб келди. Подвал панжараси орасидан кора пивонинг майнин қуйилаётган овози чиқарди. Бар-

¹ Гомрул – ўз-ўзини бошқариш. Ирландия муҳторияти дастури (инглизча: Home Rule). Жойс бу сўзни Ларри О'Рурк исмига қофиядош қиласди (*тарж.*).

нинг ланг очиқ эшигидан занжабил, чой чанги, бисквит ушоқларининг ҳиди кўтарилаарди. Умуман, ёмон жой эмас. Трамвай йўлларининг баайни охирида. Пастдаги Маколи қовоқхонаси томондаги ерлар сариқ чақага арзимайди. Лекин улар шимолий айланга йўл бўйлаб, қорамол бозоридан соҳил бўйигача трамвай йўли ўтказишса, унда баҳоси дарҳол кўтарилиб кетади.

Парда оша тепакал бош. Мўғамбир қурумсок чол. Эълон беринг деб, унинг ёнига йўлаб бўлмайди. Дарвоqe, бу унинг иши. Мана, ўзлари, азамат Ларри, кўйлакчан, қант солинган яшикка суюниб, хизматчи боланинг қандай супуриб-сирираётганини кузатиб турибди. Саймон Дедал уни боплаб ўхшатган.

Бир зум тўхтаб у билан мотам ҳақида икки оғиз сўйлашсамикин. Мистер О'Рурк, Дигнам шўрликни эшигидингизми?

У Дорсет-стритга буриларкан, ўқтам овоз билан эшик ёққа қичқириди:

- Хайрли кун, мистер О'Рурк.
- Хайрли кун.
- Ҳаволар яхши, сэр.
- Нимасини айтасиз.

Улар пулни қаердан олишади? Лейтрим вилоятидан қизил бошли хизматкорлар келади, бўш шишаларни чайқашади, сувларни тўкишади. Кейин бирдан қарабисизки, тап-тайёр, худди барча анов Адам Финдлетеरлар ёки Дан Таллонларга ўхшаб яйраб-яшина бўлдими? Нимани ҳам йиғасан? Ичкилихўрларнинг ёnlарини қоқлаб олишармикин? Учта беришади — бешта ёзишади. Чақалар. Шуям пул бўлдими? У ердан бир шиллинг — бу ердан бир шиллинг, тийинлаб йиғилади. Ё балки улгуржи савдодан тушармикин? Қатнаб мол келтирувчилар билан тил бириктиришади. Хўжайн билан хисоб-китобни тўғриланг, фойдасини ўртада арра қиласиз, розимисиз?

Бир ойда қора пиводан қанча даромад тушади? Айтайлик, ўнта кўп бўлсин. Айтайлик, у ўнта орттиради. Йўқ, кўпроқ. Ўнта. Ўн бешта. У авлиё Юсуф мактаби ёнидан ўтди. Болаларнинг шовқин-сурони. Деразалар ланг очиқ. Тоза ҳавода осон ёдлаб олиш мумкин. Ёки ҳамма баравар қироат қиласа: Эйбиси, диэфжи, кулумен, эноги, арэстю, видеблю. Бу нимадир,

болалар? Ҳа, Айништертк, Айнишарк, Айнишбоффин¹. Жўғрофия. Менинг тоғим. Слив-Блум².

У Длугач дўкони дарчаси олдида тўхтади. Осиб қўйилган қора ва оқ сосискалар, колбасалар шодаларини қўздан кечирди. Элликни еттига кўпайтирсак. Масала ечилимай миясидан гойиб бўлди. Ўзидан норози бўлди-да, уни ечиб ўтирмади. Кийма тўлдирилган шодалар унинг кўзини тўйдирди, шунинг учун димоғига урилган қуолтирилган чўчқа қонининг илмилик чучмал ҳовури унинг ғашини келтирмади.

Мовий гулли хитой чинни идишига буйракдан суюқ қон томчиларди. Охиргиси бўлса керак. У кўпни уйнинг хизматчиси ёнига пештахта олдига бориб турди. Хизматчи аёл қўлидаги буюртма ёэилган қоғозга қараб, нимани харид қилишни аниқларди. Қўллари сода ишлатавериб ёрилиб кетган. Яна бир ярим қадоқ сосиска олиш керак. Унинг кўзи хотиннинг бўлиқ ларzon сонларига тушди. Кўшнининг оти Вуде. Билмайман, нима билан шуғулланади. Қизиқ, у нима қиларкин? Хотиннинг ёши ўтганроқ. Ўзи ёш, қони қайнок. Үнга эркакларни уйга олиб келмайсан дейишган. Қўллари кучли. Гиламни арқонга осиб қоқади. Азбаройи худо, роса қоқса керак. Ҳар қокканда этаги лал-лап кўтарилади. Шуни кўрсанг.

Кўзи сассиқкузанга ўҳшаган қассоб гўштдор, фўдда-фўдда бармоқлари билан шодадан ҳозиргина узган сосискаларни тахларди. Яхши боқилган бузоқ гўшти.

Кесиб қўйилган қоғоз тахламидан бир варағини олди. Тивериад қўли³ соҳилида жойлашган Киннеретдаги намунали ферма. Кишкі санаторий учун ниҳоятда кулай жой. Мусо Монтефиоре. Билардим ўзим ҳам, бу ўша. Молхона қўраси, атроф қўргон билан ўралган, семиз моллар ўтлаб юради. У варақни ўзидан нари сурди: қизиқ: яна ўзига яқинроқ тортди, семиз моллар ўтлайди, қоғоз шитирлади. Ёш оқ бузоқ. Эрта тонгда қорамол бозорида кўтондаги моллар бўкиришади, тамға босилган қўйлар маърашади, пилчиллатиб тезак ташлашади, чорвадорлар пошнасига мих қоқилган этикларда шиптир босиб юришади, қўлларида янги кесилган қамчи таёқ, молларнинг ялтираб турган семиз сағрига уриб-

¹ Ирландия соҳилларига яқин ороллар.

² Ирландия жанубидаги тоғлар.

³ Яқин Шарқдаги кўл (Генисарет қўли ҳам дейилади). Иордан дарёси шу кўлдан оқиб ўтади.

уриб кўйишиди, манов ҳақиқатан аъло нав. У қоғозни қиялатиб сабр-тоқат билан тутиб турар, қонеъ-қаноатли кўзларини бир нуктадан узмас, ўз хоҳиш-истакларини жиловларди. Хотиннинг этағи буралиб кўтарилади: лап, лап, лап.

Қассоб тахламдан иккита қоғоз олиб, қизариб кетган башарасини бужмайтирганча, сара сосискаларни ўраб берди.

— Марҳамат, олинг, ойим, — деди у.

Аёл бўлиқ билакларини чўзиб, шўх кулиб, танга узатди.

— Раҳмат, ойим! Манави бир шиллинг уч пенс қайтим сизга. Қани, сиз нима дейсиз, хизмат?

Мистер Блум шоша-пиша жавоб берди. Узоқ кетиб қолмаган бўлса, ҳали улгурман, ларзон селкиллаган думбалари ортидан етиб бораман. Эрталабдан шундай нарсаларга қарасанг, кўзинг қувонади. Тезроқ бўла қолсанг-чи, имилламай. Темирни қизифида бос. Қиз офтоб тушиб турган дўкон олдида тўхтади-да, сўнг эринчоқлик билан ўнг томонга юрди. Блум бурни билан хўрсинди: улар ҳеч балони тушунишмайди. Кўллари сода ишлатавериб ёрилган. Оёғининг тирноқлари кир. Йиртиқ камзулига ўраниб олган. Блумнинг кўнгли совиди. Менга тўғри келмайди. Постидан бўшаган полициячи қизни Экклс-лейнда қучоклаб бағрига босган. Улар шунаقا семиз дўмбокларни ёқтиришади. Аъло навли сосиска. Ох, жаноб полисмен, мен адашиб қолдим.

— Уч пенс, марҳамат қилинг.

Блум муздак, юмшоқ тангани олди-да, ён чўнтағига солди. Кейин шимининг чўнтағидан учта танга чиқарди-да, сотувчи олдидаги резинка идишчага кўйди. Тангалар олинди, тез ҳисоблаб чиқилди ва шитоб билан касса ичига кириб кетди.

— Раҳмат, сэр. Яна келиб туринг.

Тулки кўзларда миннатдорликнинг олов учқуни лип этиб ўчди. Яна шу заҳоти нигоҳини четта олди. Йўқ, арзимайди, келаси сафар.

— Хайр, — деди Блум чиқиб кетаркан.

— Хайр, сэр.

Қизнинг кораси ҳам кўринмайди. Аллақачон кетиб бўлибди. Садқаи сар.

У қайтишда Дорсет-стрит бўйлаб юрди. Кўзига дуч келган нарсаларни дикқат билан ўқиб борди. Агенда Нетаем: плантаторлар¹ жамияти. Турк ҳукуматидан катта қумлок ерларни сотиб олиб, уларга эвкалипт кўчатларини экиш. Ҳам соя-салқин, ҳам ўтин,

¹ Ер эгалари.

ҳам қурилиш оғочи. Яффа¹нинг шимолида апельсинзор боғлару чексиз қовун полизлари. Сиз саккиз марка тул тўлайсиз-у, кейин сизнинг номингизга бир парча ерга зайдун, апельсин, бодом ёки лиму ниҳоллари экиб беришади. Зайдунларни парвариши осонроқ, апельсинларни эса доим сугориб туриш керак. Ҳар йили сизга ҳосилнинг бир қисмини жўнатишади. Сизнинг номингизни бир умр ер эгаси сифатида Жамиятнинг дафтарига ёзib қўйишади. Факат ўнтасини нақд тўлаш, қолганини ҳар йили бадал сифатида тўлаб турилади. Блейбрейштрассе 34 Берлин В 15.

Менга тўғри келмайди. Аммо бунда бир маъно ҳам йўқ эмас.

Унинг кўзига кумушранг ҳовур ичидаги жимирилаб пода кўринди. Гард кўнган нуқра каби зайдун дараҳтлари. Тинч, уаун кунлар: буташ, етилиш. Зайдун меваларини шиша идишларга солиб сақлашади, тўғрими? Менда Эндрюдан озгина қолган. Молли татиб кўрган. Мазаси нимада эканлигини билган. Юпка юмшоқ қофозга ўраб яшикка терилган апельсинлар. Лимулар. Айтганча, Сент-Кенин-Прэдлик шўрлик Цитрон тирикмикин? Маствяйский-чи, ҳалиям эски цитра²сини чалиб юрганмикин? Ўша пайтлар оқшомлар хўп ажойиб ўтарди. Молли Цитроннинг кажава курсисида ўтиради. Мумдай юмшоқ салқин мевани ушлаб туриш қўлингга хуш ёқади. Қўлингда тутиб бурнингга олиб бориб ҳидини тўйиб ҳидлайсан. Шунаقا ўткир, лазиз, маст қилувчи ҳид. Йиллар ўтса ҳам, ўша-ўша, ўзгармайди. Майзел айтган эди, уларни яхши пуллашади деб. Арбутус майдони; Плезентс-стрит; қандоқ яхши эди эски замонлар. Яна мева доналари тоза, текис бўлиши керак экан. Жуда узоқ йўл босишади: Испания, Жабали тарик, ўрта Ер денгизи, Левант. Яффада денгиз бўйида қатор терилган яшиклар, ҳисобчи уларни дафтарига ёzáди, юқ ташувчилар кўтариб кетишади. Э, анов киши чиқиб қолди-ку. Ассом. Кўрмайди. Яхши таниш эмасмиз-да; унга қараб одам зерикиб кетади. Орқасидан анов норвегиялик капитанга ўхшайди. Айтмоқчи, уни бугун қўрармикинман? Кўчага сув сепар машиналар. Ёмғир чақиришади. Ерда ҳам худди кўқдаги каби.

Катта булут аста күёш бетини тўсади, тобора кўпроқ тўсади. Кулранг булут. Жуда йироқ.

¹ Яффа – Ўрта Ер денгизи бўйидаги қадимги порт шаҳар. Қуддусдан 37 чақирим. Кўхна номи Ионния. Яффа апельсинлари, қовунлари, анорлари машхур.

² Цитра – чолғу асбоби.

Йўқ, унчалар эмас. Беҳосил ер, яланғоч саҳро. Вулқондан пайдо бўлган кўл. Ўлик денгиз: на балиқ, на ўсимлиқ бор, ерга чуқур кириб кетган. Шамол бу тўлқинларни силкимайди, бўз-кўрғошин, туманли-захарли сувлар. Водий шаҳарлари: Содом, қўмурра, Эдом буни олтингугурт ёмғири деб аташган. Бари ўлик номлар. Ўлик мамлакатдаги ўлик денгиз, бўзарган, қадим. Энди қадим. У энг қадимги илк қавмни туёди. Букчайган қари қарға Кассидининг дўконидан чиқиб, қўлида шишанинг бўғзидан тутганча кўчани кесиб ўтди. Энг кўхна қавм. Ер юзида дарбадар, асирикдан-асирикка, кўпаяди, ўлади, ҳамма ерда туғилади. Мана, ниҳоят у ётибди. Энди бошқа туғмайди. Туссиз, чурра ташлаган ерининг бағри: ўлик, мисоли кампир андоми.

Шил-шийдонлик.

Бўз аёз унинг жонидан ўтди. Коғозни икки бувлаб киссасига тиқди-ю, уйга шошилиб, Экклс-стритга бурилди. Оғир ёғонини совитиб томирлари ичра гимирларди; йиллар пўстлоқ узра пўстлоқ қатлайди, туз йигади. Мана менда ҳам бошлияпти. Оғизим ачииди, хаёл бузук. Чап оёқ билан турдим. Яна бадантарбия қилишга тўғри келади Сэндоу бўйича. Оёқни тик кўтариб қўлда туриш. Чириган қизил фиштин уйлар. Саксонинчи ҳали ҳам битмаган. Кизиқ. Нархи бор-йўғи йигирма саккиз. Тауэрс, Бэттерсби, Норс, Мак-Артур: пастки ойналарга эълонлар ёпиштириб ташланган. Касал кўз елимлаб қўйилгандай. Чойнинг хушбўй исини, ошхонанинг бурқсиган уфунатини, чарсиллаган ёғ дудини димоғингга торт. Кўрпа иссиғида ҳароратга тўлган бўлиқ сўлқилдоқ бадан яқинида бўл. Ҳа, ҳа.

Беркли-роуд томондан илиқ, чопағон қуёш шуъласи югургилаб келмоқда, оёқларида енгил сандал, офтоб ёритган йўлкандан чусту чаққон чопқилламоқда. Югурмоқда. Олтин соchlари шамолда ҳилпираб учган қиз менга пешвов чолмоқда.

Даҳлизда иккита жилди хат билан битта очиқ хат сочилиб ётарди. У эгилиб уларни қўлига олди. Миссис Мэрион Блумга. Юрак қаттиқ урди, тўхтагудай бўлди. Шахдам ёзув. Миссис Мэрион.

— Полди!

Ётоққа кириб у қўзларини ярим юмди, илиқ сарғимтил қорон-филикдан ўтиб хотинининг патила соchlарига яқин борди.

— Хатлар кимга?

Блум уларга қаради. Мэллингер. Милли.

— Миллидан менга хат, — деди у эҳтиёткорона, — сенга очиқхат, яна бир конверт.

У иккала хатни хотинининг букилган тиззалари ёнидаги мато адёл устига қўйди.

— Пардани кўтарайми?

У енгил ҳаракатлар билан қалин пардани деразанинг ярми-гача кўтараркан, хотини хатга қараб уни ёстиғи тагига тиқиб қўйганини қўрди.

— Бўладими шу? — сўради у орқасига айланаркан.

Хотини тирсагига таяниб очиқхатни ўқишига тушди.

— Қизимиз совфани олибди.

Блум, хотини хатни бир чеккага қўйиб, секин мулойим ке-ришиб, хумор хўрсиниб, гулдай буралиб олгунча қараб турди.

— Чой тезроқ, — деди хотини. — Томоғим қақраб кетди.

— Қайнаб қолди, — деди у.

Блум стулни бўшшатаман деб, ушланиб қолди: йўл-йўл қўйлак, ғижимланган ички кийимлар; ҳаммасини бир буклаб кўтариб тўшакнинг оёқ томонига қўйди.

Блум ошхонага тушиб бораркан, тепадан хотинининг ово-зини эшилди:

— Полди!

— Лаббай?

— Чойнакни қайноқ сувга чайқа.

Э, ана қайнабди: тумшуғидан пориллаб буғ кўтариляпти. У қайноқ сув қуйиб чойнакни чайқади, сувни силкитиб тўқди, тўрт қошиқ тўла қуруқ чой солди, катта човгумдан қайнаган сув тўлдирди. Чойнакдаги чой дам еркан, у човгумни ўтдан олди, лангиллаб турган чўғлар устига товани қўйди-да, бир бўлак ёғ сирғалиб эрий бошлаганига тикилиб турди. У буйракни ўртаси-дан бўларкан, мушук оч миёвлаб оёғига суйкапаверди. Унга кўп гўшт берсанг, сичқонларни овламай қўяди. Улар чўчқа гўштини ёмайди, дейишади. Ҳаром. Ма, ол! У қонга булғанганд қофозни мушукка ташлади-да, буйракни чарсиллаётган товага солди. Қалампир керак. У тухум солинадиган дарз кетган идишчадан бир чимдим майда қалампир олиб айлантириб сепди.

Кейин конвертни очиб, хатга қўз югуртирди. Раҳмат: янги берет; жаноб Коҳлен; Оуэлл кўлидаги саир; ёш талаба; Блэз Бойлен соҳилидаги қизлар.

Чой дам еди. У мўйлабли одам ичишига мосланган Дерби-Корон чиннисига таклидан ясалган идишчасига юзида ҳамон

табассум билан чой қўйди. Бу идишни туғилган кунида қизи ширинтой Милли ҳадя этган. Ўшанда қизчаси бешга чиқсан эди. Йўқ, шошма: тўртда эди. Унга ўшанда каҳрабо маржон тортиқ қилган эдим, у дарров ипини узиб юборди. Унинг учун хат кутисига қофоз парчаларини икки буклаб ташлардим. У чой қуяркан, лабидан жилмайиш аримасди.

О Милли Блум, азизим болам!
Доимо ёнимда, хаёлимдасан.
Кэт Кеог ким бўпти, эшиги, боғи,
Пул йўқ-ку, лекин сен жонимдасан.

Бечора қари профессор Гудвин. Мункиллаган чол, нима бўлса ҳам, у ҳар қалай илтифотли қария эди. У эскича таъзимтавозе қилиб Моллини саҳнадан кузатиб қўярди. Цилиндр ичига солинган кўзгу. Ўшанда оқшом пайти Милли уни меҳмонхонага келтирган эди. Вой, қаранглар-а, мен профессор Гудвиннинг шляпасидан нима топиб олдим. Ҳаммамиз кулишган эдик. Ўшандаёқ қизчада аёллик белгилари ниш бера бошлаган эди. Тирмизак қиз.

У санҷқини буйрак бўлагига санчиб, уни орқасига ағдарди; кейин чойнакни патнисга қўйди. Қийшайиб қолган патнис тараклаб кетди. Ҳаммасини олдикми? Тўрт бўлак ёғ суртилган нон, қант, қошиқча, қаймоқ. Балли. У бош бармоғига чойнак бандини илинтириб, ҳаммасини кўтариб юқорига йўл олди.

Эшикни тиззаси билан италаб очиб патнисни кўтариб ичкарига кирди-да, уни каравот бошидаги стул устига қўйди.

— Мунча имилладинг, — деди хотини.

У тирсагини болишга тираб, шахдам ўрнидан турди, каравотнинг мис зўлдиirlари шарақлаб кетди. Блум тунги кўйлак остидан худди эчкининг эмчагидай осилиб турган унинг катта юмшоқ кўкраклари орасидаги чуқурчага сило сарасоғ солди. Хотинининг сўлқилдоқ баданидан ҳарорат ҳавога кўтарилиб, ўткир дамланган чойнинг муаттар исларига қўшилиб кетарди. Босилган болиш остидан очилган конвертнинг учи чиқиб турарди. Кета туриб, у адёлни тўғрилаш учун тўхтади.

— Хат кимдан? — сўради у.

Адл ёзув. Мэрион.

— Э анов Бойландан, — деди хотини. — Даастурни олиб келмоқчи.

— Қайси қўшиқларни айтасан?

— «La ci darame»¹ Ж. Дойл билан, кейин «Мұхаббатнинг эски ширин қўшиғи».

Унинг бўлиқ лаблари жилмайган кўйи чой хўпларди. Чекавергандан кейин эртасига қўланса ҳид ўтириб қолади. Гул кўйилган вазанинг сувидай сассиқ.

— Деразани қия очиб қўяйми?

Хотини оғзига икки буқланган нон бўлагини соларкан, сўради:

— Кўмиш маросими қачон?

— Чамаси ўн бирда, — жавоб берди у. — Мен ҳали газеталарни кўрганим йўқ.

У хотини бармоғи учи билан кўрсатаётган томонга қаради-ю, ўрин устидан унинг кир лозимини кўтарди. Бумасми? Унда кўк бурاما боғичли пайпок бўлсамикин: товони фижимланган, йилтираб турибди.

— Йўқ, китоб.

Пайпоқнинг иккинчи пойи. Калта кўйлак.

— Балки тушиб кетгандир, — деди хотини.

У кўли билан пайпаслади. Voglio е поп vogtei². Айтмоқчи, у voglio деб тўғри талаффуз қилаётганмикин? Китоб тўшакда йўқ. Ерга тушганмикин. У пастга эгилиб, чойшабнинг тўр хошиясини кўтарди. Варақлари очилган китоб сариқ доғлар тушган тунги тувак олдида ётарди.

— Бу ёққа бер. Белгилаб қўювдим. Сендан бир сўзни сўрамоқчидим.

У идишни бир четидан тутиб чойдан хўплади-ю, кейин бармоқлари учини бамайлихотир чойшабга суртди-да, тўғноғичи-ни сатрлар устидан юрита бошлади, кейин керак сўзни топди.

— Бор эканми, нима ўзи? — сўради Блум.

— Мана, — деди хотини. — Бу нима дегани?

Блум энганишб, хотинининг бўялган тирноғи қадалган сўзни ўқиди:

— Метемпсихоз?

— Ҳа. Бу ўзи қандай махлук?

— Метемпсихоз, — деб такрорлади Блум қошлари чимирилиб. — Бу юон сўзи, юончча. Жоннинг кўчиши деган мъянода.

— Вой, худойим-эй! — деди хотини. — Ўз сўзинг билан соддароқ тушунтири-чи.

¹ Моцартнинг «Дон Жуан» операсидан «Кўлингни бер, гўзалим» дуэти.

² Хоҳламайману хоҳламас эдим (*итал.*).

Блум хотинининг кулиб турган кўзларига қия назар ташлаб, жилмайди. Ўша-ўша ўйноқи кўзлар. Эсингдами оқшомги ўйин, ундан кейин. Долфинс-Бари. Ўшанда у титилиб кетган китобни вараклаганди: «Руби: саҳна майдони ифтихори». Манави сурат. Қамчисини кўтарган шаддод италиялик. Руби дегани шу бўлса керак. Ерда яланғоч ағанаб ётган ифтихор. Илтифот қилиб чойшаб билан ёлиб қўйишган. «Қутурган жаллод Маффеи бир қадам ортга ташлади-ю, ўз курбонини ўқирганча итқитиб юборди». Ҳамма ёқда раҳмисизлик. Қутуртирилган маҳлуклар. Ҳенглар циркидаги осма арқон. Журъат қилиб қаролмадим. Юзимни бурдим. Бошқалар оғизларини ланг очиб томоша қилишди. Кани бир бўйнингни синдир-чи, биз мазза қилиб ҳахолаб кулайлик. Оила-оила бўлиб боришади. Ёш чоғларидан баъзиларнинг суюкларини синдириб қийшайтиришади, ана ундан кейин метемпсихоз бўлади. Биз ўлгандан кейин ҳам яшаймиз. Рухимиз юради. Бу одам ўлгандан кейинги унинг жони. Дигнамнинг руҳи...

- Охиригача ўқидингми? — деб сўради у.
- Ҳа, — деди хотини. — Қизиқ жойи йўқ экан. Наҳотки, ўша хотин ҳалиям ўша кўз очиб кўрганини яхши кўрса?
- Ўқимаган эдим. Бошқасини олиб келайми?
- Ҳа. Пол де Кокнинг бирон нимасини олиб кел. Номи чиройли.

Хотини яна ўзига чой қуиди, чой жўмрақдан қандай қуиляётганига қараб турди. Кейпл-стритдаги кутубхонадан ўқиш муддатини чўзиб келиш керак. Бўлмаса менга кафил бўлган Карнига ёзиб юборишади. Кўчиш. Ҳа, кўчиш, кўчириш дейди буни.

Шундай одамлар борки, — деб бошлади Блум, — улар биз ўлганимиздан кейин бошқа бир қиёфага кириб яшаймиз, деб ишонишади, илгари ҳам биз шу танага кириб яшаганмиз. Мана шуни кўчиш, эврилиш дейилади. Биз ҳаммамиз қачонлардир Ер юзида ёки бошқа бир сайёрада умр кечирганмиз. Кейин буни эсимиздан чиқариб юборганмиз. Баъзи бир одамлар биз аввалги ҳаётимизни биламиз, дейишади.

Қаймоқ чой юзида оҳиста буралиб, айлана ҳосил қиласарди. «Метемпсихоз» сўзини ёдида сақлаб қолсин. Бир мисол келтириш лозим. Қандай?

Каравот тепасига «Чўмилаётган пари» сурати илинган. «Фотоянгиликлар»нинг ҳайитта чиқарилган иловаси: ноёб рангли сурат.

Хали сут солинмаган чой; соchlари сочилиб турғаңда у парига ўхшаб кетади: паридан ҳам чиройлироқ. Суратнинг роми учун уч шиллинг олти пенс бердим. Хотини каравот тепасига осиб қўяйлик, яхши бўлади, деди. Яланғоч парилар. Юнонистон ва айтайликки, ўша заминларда яшаган барча одамлар. Мана сизга мисол.

У китобни яна бир карра вараклади.

— Метемпсихоз, — деди у, — қадимги юнонлар буни шундай деб аташган. Улар дараҳтга ё бўлмаса, дейлик, ҳайвонга айланниб қолиш мумкин, деб ишонишган. Мисол учун манови парилар, уларни нимфа деб айтишган.

Хотини бирдан қошиқчasi билан чойни айлантиришни бас қилди. У бурун катакларини кериб, олдига диққат билан разм солиб димогини торта бошлади.

— Нимадир куйяпти, — деди у. — Оловга бир нима қўйиб келганимдинг?

— Буйрак! — деб қичқириб юборди Блум.

Китобни шоша-пипса қўйин чўнтағига тиқишириб, хид келаётган пастга қараб югурди, йўл-йўлакай лиқиллаб қолган кичкина жовонга оёқ учиди қоқилди, у худди бирдан қўрқиб кеттан лайлак каби алпанг-талпанг чопқилларди. Тованинг бир четидан аччиқ тутун буруқсиб кўтарилади. У буйракнинг тагини бўшатди ва санчқи билан иккинчи томонига ағдарибрөқ қўйди. Озгинагина тагига олиб, куйибди. У буйракни товадан тарелкага силкитиб тушириди-да, қорайибрөқ турган қайлани силқитиб оқизди.

Энди чой ичиб олса бўлади. У ўтириб, бир бўлак нон кесиб устига сариёғ сурди. Буйракнинг куйган жойини пичоқ билан ажратиб, мушукка ташлади. Кейин бир бўлак этни санчқида санчиб олиб оғзига солди-да, иштаҳа билан чайнай бошлади. Айни вақтида олибмиз-да. Энди бир хўплам чой. Сўнг у нонни фўлалаб майдалаб, қайла ичига ботириб еди. Қизимиз ёш сту-дент ва сайр ҳақида нима деб ёзяпти? У хатни очиб, тарелка ёнига ёзиб қўйди-да, нопни майдалаб чайнаганча ўқий бошлади, кейин яна бир бўлак нонни қайлагла ботириб оғзига солди.

Жоним адажоним.

Түгилган кунимга қилган ажойиб совғангиз учун катта раҳмат. Менга роса яраши. Ҳамманинг ҳаваси келиб, янги беретда жудаям чиройли бўлиб кетибсиз, дейди. Онажоним бир қути жудаям ширин попук қант жунатибдилар — хат ёзив раҳмат айтяпман. Бирам ширинки. Сурат бўляпти. Жаноб Коҳлен қизи

билин мени суратга туширди, тайёр бўлгач, сизга жўнатаман. Кеча пойга бўлди. Ҳаво бираам ажойиб, одамлар ясаниб олишган, ҳоли жонингга қўйишмайди. Душанба куни Оул кўлида саир қилмоқчимиз. Онажонимга мендан салом айтиб қўйинг. Сизни қучоқлаб ўпаман ва миннатдорчиликимни билдираман. Пастда роял чалишяпти. Шанба куни Гренвил Армсда концерт бўлади. Кечқурунлари бизнинг олдимизга бир талаба йигит чиқиб туради. Унинг оти Bannon, ота-оналари қандайдир катта одамлар. У Бойланнинг денгиз бўйидаги қизлар ҳақидаги қўшигини айтади. Бойланни ҳурмат қиласман, унга кичкина Миллининг саломини етказиб қўйинг. Майли, хайр, сизни ачомлаб ўтиб қўяман.

Сизни жондан севган
қизингиз: Милли.

P.S. Ажи-бужу қилиб ёзганим учун кечиринг, шошиб турибман. Хайр, хайр.

Қизим кеча ўн бешга тўлди. Буни қаранг, сана ҳам худди ўн бешинчи-я. Биринчи маротаба туғилган кунини уйдан узоқда ўтказяпти. Фирок. Эсингдами, у туғилган қуёш чираклаб турган кун. Дензиел-стритта чопганман, миссис Торитонии уйғотиб келиш учун. Тиниб-тинчимас кампир қанча чақалоқларнинг дунёга келишига кўмақлашган. У Рудининг аҳволи чатоқлигини дарров сезди. Нима ҳам қиласардик. Худонинг хоҳиши, сэр. Кампир шу заҳоти билди. Агар Руди тирик колганда, хозир ўн бирни тўлдирган бўларди.

У маъюс тортганча хатнинг P.S.сига каарди-ю, кўзи кўрмасди. Ажи-бужу ёзгалим учун узр. Шошиб турибман. Пастда роял чалишяпти. Пилласидан энди чиқяпти. Билак тақинчоги учун кафеда уришиб берган эдик. Овқатига қарамади, оғзиға сув солгандай ўтириди. Ҳали ўзини қандай тутишни билмайди. У қайлага яна бир неча бўлак нонни ботирди-да, буйракни майдалаб еди. Ҳафтасига ўн икки шиллингу олти пенс. Кўп эмас. Бундан баттарроқ бўлиши мумкин эди. Мюзик-холлда қўшиқчи. Ёш талаба йигит. У со-виёттган чойдан ҳўплади. Кейин хатни яна икки марта ўқиди.

Хўп майли. Ўз ташвишини ўзи қилсин. Агарда-чи? Аммо ахир ҳали ҳеч гап йўқ. Албатта, нималар бўлмайди дейсиз. Бирон нарса рўй берса, кейин кўрамиз. Зумраша. Кўз ўнгига қизчасининг зинадан чопқиллаб чиқаётгандаги тиқмачоқдай оёқлари келди. Такдир-да. Раста бўляпти. Шўх-ўйинқароқ, ўзига етгунча.

У ошхона деразасига бокқанча меҳрибон ташвишли чехра билан табассум қилди. Бир куни кўчада қўриб қолганимда икки

юзим қизарсин деб, тукларини юлиб турган эди. Андак камқон-лиги бор. Эмчакдан кеч ажралди. Бир куни «Киш» маяги атро-фифа «Кирол Эрин»да айланганимиз-чи. Чурук кема имиллаб сузган эди. Заррача ҳам қўрққани йўқ. Ўшанда оч кўкимтири бўйин рўмолини ўраган, шамол тўэғиган соchlарини ўйнарди.

Ёноқлари кип-қизил, соchlар қўнғироқ
Чарх уриб айланар шўх-шап қизалок.

Денгиз бўйи қизлари. Очилган хат. Кўли чўнтағида худди ичиб олган извошлидай хиргойи қиласди. Хонадоннинг шинавандаси. «Чах уриб» дейди. Чароғон кўтарма, ёз окшоми. Музика ўйнайди.

Ох, сиз шўх қизлар, шўх сиз қизлар
Денгиз бўйида ўйнайсизлар...

Милли ҳам шундай. Раста ёшнинг бўсалари: илк бўсалар. Качонлар эди. Ойимқиз Мэрион. Энди эса тўшакда ётиб китоб ўқийди, сочининг толимларини ўйнайди, кулади, соч ўради.

Мубҳам бир ғашлик; борган сари кучайиб умуртқасини жи-зиллатиб ўтди. Ҳа, шундай бўлса эҳтимол. Йўл қўймаслик. Фойдаси йўқ: барибир ўзгартириб бўлмайди. Раста қизнинг майин, ширин дудоклари. Буям ўшандоқ бўлади. У бутун вужудини но-аён бир ғашлик чулғаб келаётганини сезди. Ҳеч нарса қилиб бўлмайди: бефойда. Ўпилган дудоклар, ўтгувчи дудоклар. Фунчадай тўлиққан аёл лаблари.

У узоқда, шуниси ҳам тузук. Ҳар қалай, бир эрмак. Ўйнатгани кучук боқмоқчи бўлди. У ерга бориб келса бўлармиди. Августнинг биринчи душанбаси банк байрами, бориб-келишга бор-йўғи икки шилингу олти пенс. Лекин бунга ҳали бир яrim ой бор. Газета гувоҳномасини кўрсатиб текин олиш ҳам мумкин. Ё бўлмаса, Маккой орқали.

Мушук ўзини обдан ялаб бўлгач, гўшт юқи қоғозни яна бориб хидлади-да, кейин беписандлик билан эшикка қараб юрди. Унга ўтирилиб боқиб, бир миёвлади. Чикмокчи. Эшикда кутиб тур, очилса чиқасан. Майли кутсан. Негадир асабийлашмоқда. Ялт-юлт чақмоқ чақяпти. Оловга орқасини тутиб қулоқчасини тозалайди.

У ўзини оғир сезди: кўп овқат едикми. Кейин ёзилгиси келди. У шимининг олдини ечиб, ўрнидан қўзғалди. Мушук унга миёвлади.

— Миёв! — деди мушукка тегажоғлик килиб. Тўхтаб тур, мен ишимни битирай.

Оғир босди: бугун кун исиди. Тепага чиқиш шарт эмас.

Газета қани. У ёзилиб ўтириб ўқишини ёқтиради. Шояд мен, ишни бажаргунимча биронта ҳам бетавфиқ халал бермас.

Стол тортмасидан «Янгиликлар»нинг эски бир сонини топди. Уни буқлаб қўлтиғига қистирди-да, эшик томон бориб уни очди. Мушук юмшоқ-юмшоқ сакрай-сакрай зинадан юкорига чиқиб кетди. Э-ҳа, тепага чиқмоқчи экан-да, тўшакда кулча бўлиб ётмоқчи, шекилли.

У қулоғини динг қилиб туриб, хотинининг овозини эшилди:

— Кел, кел, момигим. Кел.

Блум ошхона эшигидан боққа чиқди; қўшни боғда нима гап экан деб, қулоқ солиб турди. Тиқ этган товуш йўқ. Балки кирларини дорга ёйяптими. Қиролича боғда кир ёйяпти. Гўзал тонг.

Девор ёқалаб ўсган сўлғин ялпизларга эгилиб қаради. Бу ерга кўшк солиш керак. Турк ловияси, ёввойи узум экиш керак эди. Ҳаммасига гўнг, ўғит солиш даркор, тупроқ касалланган. Олтингугурт сепса яхши бўлади. Ўғит солмаса ҳар қандай тупроқ ишдан чиқади. Уйдан чиқкан чиқиндилар. Чиринди — нима дегани? Кўшнининг товуқлари бор: товуқ тезаги ер учун энг яхши ўғит. Лекин кунжара бериб боқилса, қорамол гўнгидан яхиси йўқ. Компост. Чиринди. Аёлларнинг майин тери қўлқоплари яхши тозалайди. Ўзи гўнг, лекин тоза қиласди. Кул ҳам тозалайди. Ерии ёппасига яхшилаш керак. Ҳов анов бурчакка читти гуллар билан салат экса бўлади. Доим қўкатлар бўлса, қандай яхши. Лекин томорқанинг ҳам ўзига яраша ноқулийликлари бор-да. Анов Рух-Арвоҳлар кунидаги асаларими迪 ёки гўштга келадиган кўк пашшамиди?

Блум нари юрди. Дарвоқе, бошим қани? Бошқатдан яна қозикқа илган бўлсан керак. Ёки настда қолдиргандирман. Қизиғ-а, нега эсимда йўқ. Даҳлиздаги қозикда осадиган жой қолмаган. Тўртта соябон, шамсия, унинг ёмғир юқмайдиган пальтоси. Хатларни ердан йигиштириб олдим. Дрэго магазинидаги кўнгироқ жангжунг қиласверди. Қизиғ-а, худди ўша пайтда ўйлаб турган эдим. Ёқа узра тўкилиб турган мой суртилган қора соchlар. Ҳозиргина сартарошхонадан чиқкан чамаси. Бугун ваннага тушишга улгурармикинман? Тара-стрит. Айтишларича, анов кассада ўтирган кимса Жеймс Стивенсни йўқотишига ёрдамлашибди. О'Брайен.

Бу Длугач деганларининг овози мунча паст? Агенда... нима бу ўзи? Келинг, келинг, хоним. Шаваки.

У оёғи билан ҳожатхонанинг лиқилдоқ эшигини итарди. Ишқилиб, таъзия маъракасигача шимни расво қилмасак, бас, эҳтиёт шарт. Шифт паст бўлгани учун бошини эгиб ичкари кирди. Деворларнинг сувоги кўчиб, моторлаб ётар, ҳамма ёқни ўргимчак тўри босган эди, уфунат ичидаги шимининг бодичини туширди. Ўтирмасидан бурун девор ёруғидан кўшенинг деразасига мўралади. Ўтириарди қирол ғазнада. У ёқда зоғ йўқ.

У ҳожатдонга ўрнашиб ўтириди-да газета саҳифаларини ёйиб, яланғоч тиззалари устига кўйди. Янгироқ ва енгил-елпироқ бир нарсани топайлик, шошиб нима қилдик. Бироз сабр қил. Биринчи мукофот. «Мэтчемнинг зўр зарбаси». Муаллифи жаноб Филипп Бофой, манзили Театрчилар клуби, Лондон. Бир устунга бир гиней¹ қалам ҳақи уч ярим. Уч фунт² уч. Уч фунт, ўн учу олти.

Кечаги андак ич қотишдан асар ҳам қолмабди. Бали, бари жойида. Ич қотса, каскар саград дорисидан бир дона ичилса, кифоя. Ҳаётда ҳам шундай бўлиши мумкин эди. Мақола унга таъсир қилмади, юрак қилларини чертмади, лекин енгил ва жонли ёзилган. Ҳозир ҳамма ёзаверади. Ўлик мавсум. Ўзидан тараалаётган ҳидлар оғушида у бемалол ўтириб газетага кўз югуртиарди. Жуда жонли экан, қаранг: «Мэтчем бир сўйлаб юз куладиган бу соҳира қизни бир зарб билан қандай бўйсундиргани тўғрисида тез-тез ўйлаб қоларди, мана энди эса бу қиз». Бошланиши ҳам, охири ҳам насиҳатомуз. «Қўлни қўлга бериб». Койил. У ўқиб чиқиб яна бир кўз югуртириди-да, буни ёзиб, уч фунту ўн уч ва олти қалам ҳақи олган жаноб Бофойга чин дилдан ҳаваси келди.

Мен бир скетч³ ёзиб ташлашим мумкин эди. Имзо: Жаноб ва хоним Л.М. Блум. Бир мақолни олиб унга ҳикоя ёзиш. Қайси мақол? Бир пайтлар у хотини кийина туриб айтадиган гапларни ўз енгига ёзиб борарди. Биргаликда кийиниши яхшимас. Соқол киртишлай туриб, кесиб олди. Хотини этагининг илтакларини қадаркан, пастки лабини тишлиб қимтинарди. Унинг хатти-харакатла-

¹ Гиней — инглиз тилла тағаси (21 шиллингга баробар) Гвинеядан келтирилган олтиндан ясалган. Номи шундан.

² Фунт — Англия ва Ирландияда пул бирлиги. Бир фунт 100 пенсга баробар.

³ Скетч — кулгили, ҳазил мазмунида ёзилган ихчам эстрада асари (кичкина пъесса).

рини соатта қараб ўлчарди. 9.15. Нима, Робертс ҳали пулни тўла-мадими? 9.20. Грета Конрой қандай либосда эди? 9.23. Нимага ҳам шу тароқни олган эканман. 9.24. Карам ичимни дам қиляпти. Унинг локланган ботинкасидаги чанг доғи. Туфлисининг тумшуғини бирма-бир пайтоқ кийган болдирига тез-тез суртади. Хайрия зиёфатининг эртасига Мэйнинг оркестри Понкиеллининг соат ўйинини ижро этаётган эди. Хотини шундай деб тушунтириди: бу эрталабки соатлар, туш пайти, кеч киради, кейин тун тушади. Тишни тозалаган эди. Бу биринчи кеча эди. Унинг боши айланарди. Ел-пигич шикирларди. Нима, анов Бойлан бадавлатми? Унинг пули бор. Нима бўлти? Биз рақс тушаётганимизда унинг димоғидан хид келаётган эди, дейди хотини. Хиргойи қилиш керакмас, бўлмаса эсига тушади. Кечаги музика жуда ғалати-я. Кўзгу қоронфироқда эди. Хотини ўзининг кичкина ойначасини тўлғин кўкракларида сиртилиб турган тивит жакетига артди. Ўзини кўзгуга солди. Кўзи қамашиб, барибир ҳеч нарса кўринмади.

Оқшом чоғлари кизлар кўкиш газ либос кийишган. Тунги соатларда қора либосларда ханжарлар тақиб, ярим никоб тутиб чиқишиади. Жуда шоирона: олдин оч қизил, кейин тилларанг, сўнг бўз тусли ва қора. Нихоятда табиий. Кун кейин тун.

У газетадан тақдирланган ҳикоянинг ярмини шариллатиб йиртиб олди-да, суртинди. Кейин шимини кўтариб, боғичларни қадади. Ҳожатхонанинг лиқирлаган эшигини ёпиб, ярим коронғидан ёруққа чиқди.

Кўз қамаштирадиган ёруғда у енгил ва бардам тортиб, ўзининг қора шимини, тиззалири, почалари, болдиrlарини яхшилаб кўздан кечирди. Кўмиш маросими қачон? Газетадан қарашиб керак. Тепаёқдан, ҳаводан бўғиқ қасирлаган сас эшитилди. Авлиё Журжи черковининг жом садоси. Темир тиллар вақтни мезонга солиб даранглайди:

Даранг-дурунг! Донг!

Даранг-дурунг! Донг!

Даранг-дурунг! Донг!

Чорак кам. Кейин яна ва яна: ҳаво зириллаб акс садо беради. Терция¹.

Шўрлик Дигнам!

¹ Терция — музикада диатоник гамманинг учинчи поғонаси.

5-ВОҚЕА

Жаноб Блум сэр Жон Рожерсоннинг соҳил бўйидаги аравалар, Уиндмиллейн, Лискнинг ёғ заводи, алоқа-телеграф идораси ёнидан сипо қадам ташлаб бамайлихотир юриб борди. Манави манзилга ҳам мумкин эди. Кейин у дengизчилар уйи ёнидан ўтди. Кейин соҳил бўйининг эрталабки шовқин-суронларини орқада қолдириб, Лайм-стрит бўйлаб юрди. Бредди коттежларида бир бола ўралишар, қўлида ахлат чelаги осилиб турар, чайналган папирос қолдигини тутарди. Ёши ундан кичикроқ пешонасида чилла ярасининг изи қолган бир қизча синган чамбарагини паришон ушлаб ундан кўэз узмасди. Айтами унга, агар шу ёшдан чексанг, ўсмай коласан деб. Э, худо хайрини берсин! Ҳаёти унчалар ҳам ширин эмасдир. Отасини уйга етаклаб кетиш учун қовоқхоналар эшигига пойлаб ўтиргани ўтирган. Юринг, ота, ойим кутиб ўтирибди. Ўлик дам, афтидан у ерда одам кўп бўлмаса керак. У Таунсэнд-стритни кесиб ўтиб, Бетэл черковининг ҳўмрайган дарвозаси ёнидан ўтди. Ҳа, эл, унинг уйи: алиф, бет. Энди Николснинг кўмиш идораси олдидан ўтиб кетамиз. Маросим ўн бирга тайинланган. Ҳали вакт анча бор. Чамаси бу ишни О'Нилга Корни Келлехер тўғрилади. Кўзини юмиб ашула айтади. Корни. Уни бир куни шаҳар боғида учратиб қолдим. Улар жуда исиб, терлаб кетишган экан. Мана сизга қуюлмаган қиз. Полиция айғоқчиси. Кейин ўзининг исми ва тураржойини айтди самимият билан тамтара-рам пам-пам. Ҳа, албатта, у ҳаммасини ўз қўлига олган. Уни бирон бир жойга арzonроққа кўминг, қаерни хоҳласантиз ўзингиз биласиз. Самимият илиа тамтара-рам тамтара-рам.

Вэстлэнд-роуга етгач у Белфаст ҳамда Шарқ чой компаниясининг кўргазмаси олдида тўхтади-да, зар қоғозга ёзилган сўзларни ўқиди: энг яхши, олий нав, оиласвий чой. Намунча иссиқ. Чой. Том Кернандан олиш керак. Ҳар қалай, маросимда сўраш

ноқулай. Маъсум кўз қараш билан ўқиркан, у бошидан шляпасини олиб, соchlарининг мойли ҳидини хотиржам ҳидлади ва ўнг қўли билан маиглайи ҳамда соchlарини оҳиста келишириб силади. Эрталабдан иссиқ одамнинг дамини қайтаряпти. Унинг яrim юмилган кўзлари ўзининг олий сифатли шляпасининг ич томонидаги камбаргина чарм гардишини топди. Унинг бармоқлари чарм гардиш ичига кистириб қўйилмиш қофоз парчасини тезгина чиқариб олди-да, уни нимчасининг киссасига тикди.

Мунча иссиқ. Унинг ўнг қўли аввалгидан ҳам оҳистароқ тарзда яна соchlарини силаб-сийпалади: Сейлоннинг энг аъло навларидан қўшиб тортилган чой. Узоқ Шарқ. Жуда гаройиб ўлка бўлса эҳтимол: дунёнинг жанинати, шалпанглаган катта япроқлар, уларнинг устига ўтириб сувда сузиш мумкин, қактуслар, чаманзор ўтлоқлар, илон чирмовуқлар, улар шундай деб аталади. Ўзи асли шундаймикин? Сарандиб одамлари соя-салқинларда роҳат қилиб ётишади, dolce for niente¹ дегандай, кун бўйи ҳатто жимжилокларини ҳам қимирлатиб қўйишмайди. Йилига олти ойни ухлаб ўтказишади. Шунақанг иссикки, жанжаллашгинг келмайди. Иқлимининг таъсири хушсизлик. Дангасалик гуллари. Ҳаво — энг яхши озиқ. Азот. Ботаника боғларида оранжереялар. Менга тегма, дейдиган ўсимликлар. Сув сафсарлари. Гулбарглари шунчалар ҳолсизки, қўяверасиз. Ҳаво уйқу касалига тўла. Тўкилган гул япроқларини босиб борасан. Улар қани бир бузоқ ичак-чавоқларию оёқ-туёқларини татиб кўрсинлар-чи.

Қаерда эди, анов йигитча. Мен уни қандайдир бир суратда кўрган эдим? Эҳ-ҳа, ўлик денгизда эди-я, елкаси билан сувга ётиб шамсия тутиб китоб ўқирди. Агар хоҳлассанг ҳам, чўкиб бўлмайди: сув шунчалар шўр. Бунинг сабаби шуки, сувнинг оғирлиги, йўқ, жисмнинг оғирлиги сувга чўккан пайтда шундай оғирликка тенгки... Ёки ҳажм вазнга баробармикин? Ҳар ҳолда, шунга яқин бир қоида бор. Вэнс мактабда дарс пайтида бармоқларини шиқирлатарди. Машғулотлар. Қисирлаган машғулот. «Вазн» деганда моҳиятан қандай вазн назарда тутилади? Сонияда ўтгиз икки фунтми, ё сония ичидами? Жисмларнинг қулаш қонуни. Сониясигами, сониядами? Барча жисмлар Ерга қулайди. Ер. Ернинг тортиш қонуни, вазн дегани мана шу.

У ўгирилиб, кўччанинг нариги бетига ўтди. У сосискаларини кўтариб қаидай юриб борди-я? Қандайдир мана мундайроқ. У йўл-

¹ Лаззатли эринчоқлик (*ишло*).

йўлакай қўйин чўнтағидан буқланган газетани чиқарди-да, уни ёйиб, найча қилиб ўради-да, ташлаётгани қадамларига мослаб шимининг ёнига ура бошлади. Бепарво шундай бир қараб қўйиш учун. Сониядами, сония ичидами. Сонияда. Ҳар бир сонияда дегани. У девор оша алоқа бўлими эшигига тал тортмай қаради. Кечиккан хатлар яшиги. Алоқа бўлими шу ерда. Ҳеч ким йўқ. Кирамиз.

У мис панжара аро гувоҳномасини узатди.

— Менга хат борми? — деб сўради.

Алоқа хизматчиси уяни титкилаб қаракан, у аскар ёлловчи плакатта тикилиб қолди: унда барча аскар турларининг паради тасвирланган эди. У думалоқланган газета ўрамини тумшуғига тутди, бурнига босмахона рангларининг латта қофоздан келаётган хиди урилди. Афтидан, жавоб келмаган. Охирги сафар анчамунча ҳаддидан ошган эди.

Хизматчи ойимқиз панжара орасидан гувоҳномага қўшиб хат узатди. У миннатдорлик билдириб, дарров хат манзилига кўз югуртириди:

Генри Флауэр жаноблари, талаб қилиб олгунча, Вэстлэндроу ал бўлими, Сити.

Ҳар қалай жавоб ёзибди. У гувоҳнома ва хатни ён чўнтағига солди, яна бир бор парадга тизилган аскарлар суратига қаради. Қария Твидининг полки қаерда? Истеъфодаги аскар. Мана: айик терисидан қалпоқ ва хўроз патлари. Йўқ, у гренадер¹. Енгида ўткир учбурчак қайтармалар. Мана у: қиролнинг Дублин ўқчилари. Қизил калта камзуллар. Ҳаддан ортиқ олифта булар. Шунинг учун киэлар уларни талашиб ўзларини осиб қўйиншади. Мундир. Ёллаш ва чиниқтиришга қулай. Мод Гоннинг мақоласи. Уларни кечаси О'Коннел-стритта чиқармаслик ҳақида: Ирландия пойтахти учун уят-шармандалик. Граффитснинг газетаси ҳам энди шуни чайнагани чайнаган. Таносил касалликларидан чириб бораётган қўшин: денгизлар мамлакати, ҳолбуки дентиз унинг тўпифига чиқмайди. Ташибаридан қарасанг, уларнинг ақли жойида эмасга ўхшайди: худди гипноз қилингандай. Фўддайинг! Қадам! Стол: ол. Каравот: от. Ҳаэррат олийларининг хос мулки. Уни ҳеч қачон полиция либосида кўрмаганман. Масон², ха.

¹ Пиёда ва отлик сара ҳарбий қисмларнинг жангчиси.

² Масонлар диний-ахлоқий жамият аъзолари. Ахлоқий камолот тарғиботи маҳсус яширин расм-русумлар билан қўшиб олиб борилган.

У алоқа бўлимидан оҳиста чиқди-да, ўнг томонга бурилди. Эзмачурук гаплар: гўё шундан бирон нарса ўзгарадигаидай. У қўлинин чўнтағига тиқди — кўрсаткич бармоғини хат филофийнинг қопқоғи тагига сукди, туртиб-суртиб филофни йиртиб очди. Хотинлар ҳар қалай мана бундай эҳтиёткорлик қилмасалар керак. Бармоқлари хатни илаштириб олиб чиқди-да, хат филофини чўнтақда ғижимлаб қўйди. Нимадир қадаб қўйилганми: суратмикин балки? Соч толасими? Йўқ.

Маккой. Ундан тезроқ қутулиш керак, халақит қилади. Вактимни олишларига сира тоқатим йўқ. Ишим кўп.

- Алло, Блум. Йўл бўлсин?
- Алло, Маккой. Ўзим шундай, айланиб.
- Ишлар қалай?
- Қойил. Ўзингиз қандай?
- Аста-секин, ёмон эмас, — деди Маккой.

У қора бўйинбогу қора кийим-бошга назар солиб, ҳурматан овозини пасайтириб сўради:

- Тинчликми, ҳаммаси яхиними ишқилиб? Сиз мундай...
- О, йўқ, — деди жаноб Блум. — Шўринг қурғур, Дигнам, сиз уни танирдингиз-ку. Бугун ерга қўйишади.
- Э, ростдан-а! Бечора. Рост, рост. Соат нечада?
- Йўқ, сурат эмас. Балки қандайдир бир тамға-памғадир.
- Ў... Ўн бирда, — жавоб берди Блум.
- Улгуриб борарман балки, — деди Маккой. — Ўн бирда дейсизми? Мен кеча кечда эшилган эдим. Хаҳ, кимам айтди-я? Э, Холоҳан... айтди. Шумтакани танийсиз-ку, а?
- Танийман.

Жаноб Блум кўчанинг нариги бетида «Гровнор» меҳмонхонаси эшиги олдидаги кэб аравага қаради. Эшик оға чамадонни ўриндиқлар орасига қўйди. Хотин бир четда қимирламай қараб турар, унга ўҳшаган бир одам, эрими, акасими, чўнтағини кавлаб, танга-чақа изларди. Гардиш ёқа замонавий тикилган пальто, ҳозирга иссиқлик қилади, албатта, кўрининишидан пахмоққа ўҳшайди. Қоплама чўнтағига — ҳозир шунақа кийишяпти, — қўлларини суқиб, бепарво турибди. Поро¹ мусобақасидаги анов кеккайган хотинга ўхшаб. Нуқтасига урмагунингча ҳамма хо-

¹ Чавғон ўйини (от миниб ўйналади).

тинлар ҳам димоқ-фироқ қилишади. Келишган хотин экан, туриши чиройли. Жисми чиройлининг иши чиройли.

Бир ҳамлага чидайдиган қалъа. Хурматли бекойим ва Брут ҳам ҳурматга лойик. Бир марта кўнглини олсанг, дарров димоқ-фироқни бас қилади.

— Мен Боб Дорэн билан бирга эдим, у яна мук тушиб ичяпти. Яна оти ким эди — Бентам Лайонс ҳам бор эди. Бу ердан узоқ эмас, Конвэйницида эдик.

Дорэн, Лайонс Конвэйницида. Анов хотин қўлқопдаги қўлини соchlарига теккизди. Шунда шумтака кириб қолди, томоғини ҳўллаб улгурибди. Блум бошини орқасига ташлаб, ярим юмилган қовоқлари остидан узоқларга сарасоф солиб, у қуёш шуъларида ярақлаб кетган ёрқин қизғиши саҳтиён қўлқопни, унинг кенг очик тикилган ҳошияларини қўрди. Бугун мен узоқларни ҳам яхши кўряпман. Балки намгарчиликдан бўлса керак. Нимадир деялти. Кибор зодагоннинг қўли. Хотин кэбга қайси эшикдан ўтиракрин?

— У дейдики, жуда қайгули хабар эшиитдик. Унга жуда ачинаман. *Бечора Падди ўзимизнинг одам эди! Қайси Падди?* дейман. *Шўринг қурғур, бечорагина Падди Дигнам, дейди у.*

Чорбоққа кетишяпти. Бродстоун орқали боришса керак. Баланд қизғиши бошмоқ. Иллари осилиб турибди, оёғи чиройли. Мунча бу имирсилайди пул қидириб? Қараётганимни пайқади. Илинж билан қарагани доим сезишади. Ҳар эҳтимолга қарши керакли юкнинг оғири йўқ.

— *Кандай?* — дейман. *Унга ўзи нима бўлти?* — дейман.

Мағрур: бой-бадавлат: ипак жўра.

— Шундай, — деди жаноб Блум.

У Маккойнинг жағи очилган калласидан ўзини бироз нари олди. Ҳозир чиқиб ўтиради.

— *Унга нима бўлти?* — дейди у. — *Ўлибди,* дейди у.

Вой, онагинам-а, у шу заҳоти ўзига қуйиб ичди. *Наҳотки Падди Дигнам?* Дейман мен. Эшитиб, қулогимга ишонмадим. Куни кеча ахир, ўтган жумада эди, йўқ, пайшанбада у билан бирга «Камалак»да ўтирган эдик. *Тўғри,* дейди у. *Бизни ташлаб кетди.* У душанба куни кўз юмди, бечорагина.

Қара! Қара! Ипак порлок оқ пайпоқ! Қара!

Чангироқларини жаранг-журунг қилиб трамвай ўтди ва уларни тўсиб қўйди.

Кўринмай қолди. Тумшуғингдан ўргилдим сен трамвайнинг! Ҳейнсоннинг кечинмаси билан иши йўқ. Жаннат ва пари. Ҳамиша шундай. Айни дамда. Юстейс-стритда дарвозаҳонада турган қиз, душанба куни эди, боғичларини тўғриларди чамаси. Томоша. Дугонаси ёнида уни тўсиб туради. *Esprit de corps*¹. Ҳўп нега кўзингни лўқ қилиб турибсан?

— Шундай, шундай, — деди жаноб Блум оғир хўрсиниб. Яна биримиз бизни ташлаб кетди.

— Яхшиларнинг яхшиси эди, — деди Маккой.

Трамвай ўтиб кетди. Қэб Лун-Лайн қўприги томонга шитоб елди, бежирим кўлқоп кийган аёлнинг қўли араванинг пўлат дастасини тутиб туради. Порлок, порлок, аёл шляпасининг ялтурюлтурлари офтоб шуълаларида порлок: порлок, порлок.

— Аёлингиэнинг соғликлари яхшими? — сўради Маккой мавзуни ўзгартириб.

— Яхши, яхши, — деди жаноб Блум. — Жуда ҳам яхши, раҳмат сизга.

У ўралган газетани эринчоқлик билан ёйди, паришон чайналиб ўқий бошлади:

Пломтрининг гўшт
Консервалари
Улар бўлмаган уйда
Рўшинолик йўқ.
Улар бўлган жой
Жаннатга айланади

— Оиласма катта концерт учун таклиф тушди. Яқинда ҳал бўлади.

‘Ҳозир чамадондан гап очади. Бошливер, бошливер, тортиниб ўтирма. Менга бу қилиғинг кетмайди.

Жаноб Блум қовоқлари оғир уюлган кўзларини унга бамайлихотир ва дўстона тикди.

— Менинг аёлим ҳам шундай, — деди у. — Йигирма бешинчида Белфастдаги Улстер саройида қайсиидир катта концертда қатнашади.

— Э шундайми? — деди Маккой. — Мен жуда хурсандман, онна. Ким буни ташкил қиляпти?

¹ Дўстлик удуми (франц.).

Миссис Мэрион Блум. Ҳали ўринларидан турғанлари йўқ. Қиролича хоним ўз ётоғида ётибдир, ёғ ва мураббо. Китоб йўқ. Кирланган қарта, фақат суратлари қорайган қироллар, моткалар, саллотлар унинг бели ёнида еттитадан қаторлашиб турарди. Қорасоч ва оқсоч. Мўйнали мушук кора дигирчак. Жилди очилган хат парчаси.

Мұхаббатнинг эски
Ширин
Ширин
Кўшиғи
Мұхаббат қай-да-са-а-и...

— Биласизми, бу турнега ўхшаган бир гап, — деди жаноб Блум ўйчанлик билан. — *Мұхаббат қўшиғи*. Бутун бир комитет ташкил бўлган. Ҳаражатлар ҳам teng, фойда ҳам teng бўлинади.

Маккой мўйлабининг учини тортқилаб ўйнаганча, бошини қимирлатди.

— Э-ха, шундай денг, — деди у, — хушхабар.

Хозир жўнайди.

— Хўп, майли, мен жуда хурсандман омадингиз келганидан, — деди у. — Мен олдингизга албатта, кириб ўтаман.

— Бош устига, — деди жаноб Блум.

— Айтмоқчи, яна бир нарса демоқчи эдим, — деди Маккой. — Маросимга борсангиз, илтимос, мани ҳам рўйхатга киритиб қўйинг, майлими? Жуда ҳам боргим келяпти, лекин, чамаси, иложим йўқ. Сэндикувда бирор чўкиб кетган экан, агар мурдасини топишса, терговчини олиб у ёққа боришга тўғри келади. Мабодо мен етиб келолмасам, сиз номимни шундоқ рўйхатга кўшиб ёздириб қўйинг, яхшими?

— Яхши, — деди жаноб Блум кетишга чоғланиб. — Ёзиб қўямиз.

— Маъқул, — хурсанд бўлди Маккой. — Раҳмат, қадрдон. Иложини қилсам, албатта, бораман. Хўп, ҳозирча. К.П. Маккой деб қўшиб қўйсангиз, бас.

— Адо этамиз, — қатъият билан ваъда қилди жаноб Блум.

У мендан ўзмоқчи эди, эплолмади. Пона уриб кўрди. Лакиллатмоқчи бўлди. Ақлим ҳали жойида. Бу чамадон менинг жону дилим. Сахтиён тери. Барча бурчакларга темир қоқилган, зихларига қатор майда қалпоқли мих уриб чиқилган, кулф-

калити иккита. Елканли қайиқларнинг Уиклоудаги мусобақаси куни бериладиган концертда Боб Каули унга чамадонини қарз бериб турган эди, мана шу кунгача ундан дарак йўқ.

Жаноб Блум Брунсвик-стрит томонга шошилмай йўл олди, унинг лабларида табассум ўйнарди. Хотин пошнича ҳозиргина олдилар. Занг босган, ғичирлаган сопрано. Бурун худди пишлокнинг пўстлоғидай. Қисқа баллада учун ўзига яраша, ёмон эмас. Шираси йўқ. Ҳар иккимиз, тушундингизми? Битта қайиқда. Со вун сурмай, суркалади. Аччиғинг чиқади-да. Наҳотки у ўртадаги фарқни сезмаса? Чамаси, унинг ўзининг ҳам бунга майли бор. Мен эсам бундай ҳазилларни ёқтиримайман. Билган эдим Белфастни айтсан таъсир қилишини. Сувчечак маддалаб кетмагандир у ерда, хойноҳой? Бирдан у яна қайтадан эмлатишга кўнмаса-чи. Сизнинг рафиқангиз ва менинг рафиқам.

Анов орқамдан кузатмаяптими?

Жаноб Блум чорси муюлишида Кантрелл ҳамда Кокрейннинг Запжабил зираворидан тайёрланган (муаттар) пивоси рангин рекламаларига кўз югутириб турди. Клери ҳузурида ёзги улгуржи савдо. Йўқ, биз тўғрига юрамиз. Аҳа! Бугун оқшом «Лия» да ойимиз Бэндмен-Палмер. Жон деб яна бир карра уни кўрган бўлардим. Кечак у «Хамлет»ни ўйнади. Эркак роли. Балки, Хамлет хотин киши бўлгандир. Нега Офелия ўзини ўлдирди? Шўрлик отам! У шу ролни ўйнаган Кэйт Бейтмэнни кўп гапиради! Шу томошага тушиш учун Лондонда уззу кун «Аделфи» театри олдиди кутиб турарди. Бу мен дунёга келмасимдан бир йил бурун бўлган: олтмиш бешинчи йилда. Венада эса Ристори. Тўғрн аталмиши нима эди? Мозенталнинг «Рахил» асари эмасмиди? Йўқ. У ерда яна бир кўриниш бор. Отам доим шуни ҳикоя қиласарди; кўзи кўрмай қолган қари Иброҳим алайҳиссалом овозидан таниб, кафти билан унинг юзини пайпаслайди.

Натаннинг овози! Унинг ўғлининг овози! Мен Натаннинг овозини эшитаётиман, у менинг қўлимда йўқчилик ва ғамаламдан жон бераётган отасини ташлаб кетди, у ўз отасини ташлаб кетди, у ўз отасиниг уйини, отаси сифинган худонинг уйини ташлаб кетди.

Бу ерда ҳар бир сўз шунақангি теранки, Леополд.

Шўрлик отам! Шўрлик! Мен хурсандман. Мен унинг хонасига кирмадим ва юзини кўрмадим. Оҳ, ўша куп, ўша кун. Худойим, худойим! Уфф-эй! Балки шу унинг ўзига яхши бўлгандир.

Жаноб Блум муюлишга бурилди-да, боши солинган извош қирчанилари ёнидан ўтди. Бопқа буни ўйлаб ўтиришнинг хожати йўқ. Хозир уларга ем беришяпти. Афсус, мен анов МаккоЯга дуч келиб қолдим-да.

У яқинроқ келгач, сарнқ арпанинг киртиллаши, от жағларининг юмшок хўрт-хўртини эшилди. От пешобларининг ширинақ арпа ҳиди оралаб ўтаркан, отларнинг буғу каби катта-катта кўзлари уни кузатиб қоларди. Бу улар учун Элдорадо олтини. Шўрлик жиннивойлар! Дунёдаги ҳеч нарса билан ишлари йўқ. Хуржун ичига узун тумшуқларини тиқишига, бас. Семизликдан гапиришни ҳам хоҳламайдилар! Овқатлари вактида тайёр, отхоналари доим шай. Ўзлари бардам ва тентакнамо.

У хатни чўнтағидан чиқарди-да, қўлидаги газета ичига тиқди. Яна хотиним рўпарамдан лоп этиб чиқиб қолмасин. Ёнкўча тинчроқ.

У извошчилар қовоқхонаси ёнидан ўтди. Извошчиларнинг ҳаёти жуда антиқа, ҳар қандай об-ҳавода қайга деса боради, вақтнинг ҳам фарқи йўқ, ихтиёрлари ўзларида эмас. *Voglio e non*. Уларни мен папирос билан сийлайман. Муомалани билишади. Ўтиб кетаётуб албатта бир нарса деб кўнгил учун қичқириб қўйишади. Блум хиргойи қилди:

La ci darem La mano
Ла ла лала ла ла.

У Камберленд-стритга бурилди-да, бир неча қадам юргач, вокзал девори олдида тўхтади. Ҳеч ким йўқ. Мид деганинг ёғоч омбори. Хари ёғочлар қалашиб ётибди. Нариси вайроналар ва казарма уйлари. У тўсиқ девордаги болалар чизмаси устидан эҳтиёт бўлиб ошиб ўтди. Бир жон кўринмайди. Ёғочхонадан сал нарида ёлғиз бир болакай чўккалаб майда тошларни ўйнар, йўғон бармоғи билан тошчаларни юқорига чаққон ирғитарди. Ақлли тарғил мушук кўзини сфинксдай пирпиратиб иссиқина зинада ётиб болакайн кузатарди. Уларга халал бермаган маъкул. Мұхаммад алайҳиссалом мушукнинг фарогатини бузмаслик учун тўнининг этагини қирқиб қўйганлар. Энди очай. Бир пайтлар ҳов анов кекса хонимнинг мактабига қатнаганимда, мен ҳам тўп-тош ўйнаганман. Хоним қалампиргулни яхши кўрар эдилар. Миссис Эллис. Э, мистери ким экан-а? У газета орасидан чиқармаган ҳолда мактубни очди.

Чечак гул. Бу гул, чамаси... Япроқчалари эзилган сариқ гул. демак, хафа эмас экан. Қани, нима деб ёзибди?

Азизим Генри.

Сенинг охирги хатингни олдим, бунинг учун сендан жуда миннатдорман. Охирги ёзган хатим сенга ёққанлигидан жуда таас-суфдаман. Нима учун марка ёпишириб юбординг? Сендан қаттиқ хафаман. Шунинг учун сени қаттиқ таъзирингни бергим келяпти. Мен сени ёмон бола деб атаганимнинг сабаби, мен ана шу бошқа дунёни яхши кўрмайман. Марҳамат қилиб, менга тушунтириб бер-чи, бу сўз нима дегани? Менинг шўрлик, кичкина, ёмон болакайим, ахир сен оиласий турмушингда баҳтиёр эмасмисан? Сенга ёрдам берсам деган эдим. Мен тўғримда нима деб ўйлайсан, илтимос қиласман, шуни менга ёзив юбор. Сенинг номинг қандай ажойиб, кўпинча шуни ўйлайман. Азизим Генри, биз энди қачон учрашамиз? Санни қанчалар бот-бот ўйлашибини масаввур ҳам қилолмайсан. Ҳеч бир эр киши ҳеч қачон хаёлимни шунчалар банд қилган эмас. Бунинг учун ўзимга-ўзим қаттиқ танбеҳ бераман. Илтимос, менга узун хат ёзив, ҳаммасини ҳикоя қилиб бер. Эсингда бўйсин, агар шундай қилмасанг, боплаб таъзирингни бераман. Ана энди сен, ёмон бола, билиб олдинг агар хат ёзмасанг, сени нима қилишибини. Сен билан кўришибини қанчалар орзиқиб кутаман. Генри, азизим, менинг сабр косам тўлиб-тошмасин десанг, ўтичларимни адо эт. Ўшандада сенга барини сўйлаб бераман. Хўп бўймаса, хайр, менинг суюкли, ёмон болакайим. Бугун бошим жуда қаттиқ оғрияпти, кейинги почта билан албатта, хат жўнат, сени согинган

Мартанг.

Боки: Хотининг ўзига қандай атиrlар сепади, менга шуни ёзив юбор. Билгим келади.

У чечак гулни тўғнағичдан олди, исказ бўрди, ҳиди йўқ ҳисоби, кейин кўкракчўнгига солиб қўйди. Чечак гуллар тили, улар уни севарлар, зеро ҳеч ким буни англамас. Балки уни ўлдириш учун заҳарланган гулдаста. Кейин у секин-секин одимлаб хатни қайтадан ўқиди, дам-бадам баъзи сўзларни шивирлаб такрорлади. Лола сендан хафа жонидан норгул таъзирингни бераман кактус агарда сен илтимос шўрлик бўтакўз орзиқиб кутаман бинафша азизим атиргул бот-бот ўйлайман айиктовон кўришгунча ёмон бола мингdevona хотин Марта атир-

лар. У хатни ўқиб бўлгач, газета ичидан олди-да, яна қайтадан чўнтағига солиб қўйди.

Лабларида осуда илжайиш асорати кўринди. Биринчи хатини жўнатгандан бери ўзгарибди. Ажабо, хатни ўзи ёзганмикин. Ўзини жаҳли чикқандай қилиб кўрсатади: мендек туппа-тузук нозанин аёл, ўзини тутиб олган, феъл-автори келишган. Бирон бир кун якшанбада черковдан чиққач, кўришсак бўлармиди. Сизга ташаккур: бундай ниятим йўқ. Одатий ишқ можароси. Кейин бурчак-бурчакка чопиш. Молли билан бошимиздан ўтган, ҳавас қиладиган жойи йўқ. Сигара одамни тинчлантиради. Оғу. Келаси сафар пича олға силжиймиз. Ёмон бола: таъзиiringни бераман: сўзлардан кўрқади, албатта. Бераҳмлик, шундай эмасми? Ҳар қалай уриниб кўраман. Аста-секин, ювош-ювош.

У хатни бояги-боягича қўли билан пайпаслаб, ичидан тўғнағични сууриб олди. Одми тўғнағичми, ишқилиб? Уни ерга ташлади. Бирон кийим-бошдан олингандир, ҳаммаси қадаб қўйилган. Кулгинг қистайди: тўғнағичлари мунча кўп уларнинг. Тикансиз гул бўлмас.

Дублиннинг ўқтам овозлари унинг боши ичидан сурон соларди. Кумда кечаси кўрганим анов иккита қиз қўл ушлашиб ёмғирда кетиб боришарди.

Ох, Мэ-эри иштонидан тўғнағич тушди
Нима қилсин бечора
Йиқилмагай ишқилиб
Йиқилмагай ишқилиб.

Ўша қизми? Ўша қизларми? Бошим қаттиқ оғрийди. Анов хотинлар касали бўлса керак. Ёки кунбўйи ўтириб машинкада ёzáди. Бир нуктага тикилиб ўтиравергандан кейин қоринга ҳам оғриқ киради. Хотининг қандай атилар сепади? Ол-а, ол-а.

Йиқилмагай ишқилиб

Марфа, Марйам. Қаердадир бир сурат кўргандим, кимлиги эсимда йўқ, эски рассоммиди ё таклидан ясалган. Исо улар қошида ўтириб гаплашяпти. Асрорий гап. Кумлик анов иккита қиз ҳам жон деб унинг гапини тинглашган бўларди.

Йиқилмагай ишқилиб

Оқшом ҳавоси ажойиб. Бошқа ҳеч қайга боргинг келмайди. Ётсанг ётаверсанг: осуда хуфтон: қўй, бари қандай борса шундай борсин. Унут. Кўрган жойларингни ҳаммасини ҳикоя қилсанг, ўзгаларнинг турмуш кечиришларини. Бошқа бири, бошида кўза кўтаргани кечки таом тайёрларди. Мева-чевалар, зайдун, тош қудукдан олинган сув муздай, ажойиб, Эштаундаги девордан чиқариб қўйилган булоқ сувидай мазали. Кейинги сафар чопишга чиққанимда қоғоз идишча олволишим керак экан. Анов хотин қора меҳрибон кўзларини катта очиб гапингни эшитади. Унга ҳикоя қилиб беришим керак: ҳамма-ҳаммасини, яна ва яна. Кейин у хўрсиниб қўяди: жим бўлиб қолади. Узок, узок, узок тин.

Темир йўл кўприги тагидан ўта туриб у хатни чўнтағидан олдида, уни тез майда-майда қилиб йиртиб, йўл устига ташлади. Хат парчалари учиб кетдилар; туманларга чўмдилар: оппоқ парвоз айлашиб, сўнг бари чўқди, ғойиб бўлди.

Генри Флауэр. Юз фунтли чекни ҳам шундай опна-осон майдалаб йиртиб ташлаш мумкин. Арзимаган қоғоз-да. Лорд Айви бир куни Ирланд банкидан еттита сонли чек олган. Бир миллион. Ана сизга портердан келган мўмай даромад. Бошқа акаси лорд Арвилон эса кунига кўйлагини шалаббо бўлиб кеттанидан тўрт мартадан ўзгартиралиш. Бўлмаса терисига бит билан сирка тушармиш. Миллион фунтми, қани, тўхтанг-чи. Бир пинти икки пенс, бир квартаси тўрт пенс, бир галлон портери саккиз пенс, йўқ, бир галлон портери бир шиллингу тўрт пенс бўлади. Бир ва тўртни йигирмага: тахминан ўн бешта. Тўғри, шундай. Ўн беш миллион бочка портер.

Бочка деяпманми? Бочкамас, галлон. Барibir миллион бочкага яқин.

Унинг боши устидан оғир гулдираб поезд ўтди: вагон кетидан яна вагонлар. Унинг калласи ичидаги бочкалар қалдиради: улар ичидаги хира портер чайқалиб шалоплар ва кўпикланарди. Тиқинлари очилиб кетди, хира суюқлик бир қудратли оқимга айланиб отилиб оқишига тушди, ботқоқ текис ўтлоқларда айланба-бурала ўзига йўл топди, қуюндан гужфон ўйнаб ўз кўпирган издиҳоми тўлқинларида шапалоқ баргли гулларни оқизиб кетди.

У барча авлиёларнинг очиқ турган орқа эшиги олдида тўхтади. Ҳавоза остига чиқиб, шляпасини ечди, чўнтағидан суратни олиб, уни яна чарм гардиш орқасига қистириб қўйди. Эҳ, шайтон! Нега мен Маккойдан Мэллингерга текин билет топиб беришни сўрамадим.

Эшик тепасида ўша-ўшиа ёзув. Ҳаэррат Жон Конмининг авлиё Питер Клэвер ҳамда Африкадаги тарғиботлар мавзуидаги сўзи. Хитойда миллионларни қутқариш. Қизиқ, улар буларнинг ҳаммасини ғалча хитойликларга қандай қилиб тушунтиришаркин. Қиттайди гиёхни афзал қўришади. Осмон ўғиллари. Улар учун бу қип-қизил бидъат. Гладстон беҳуш бўлиб ётганда, унинг динга киришини сўраб худога илтижо қилишган. Протестантлар ҳам худди шунақа. Ҳукуқ доктори бўлмиш доктор Вилям Ж. Уолши ҳақиқий дин қучоғига ўзинг қайтар, худоё. Уларнинг Худоси Будда музейда ёни билан ағанаб ётибди. Қўлига юзини қўйиб қулай жойлашиб олгали. Ифор хид таратувчи шамлар ёқилган. Одамий Исо Масихга сира ўхшамайди. Буниги тиканли гулчамбар ва хоч. Яхши ўйлаб топишган — авлиё Патрик ҳамда себарга. Таом ейдиган хитой чўпларими? Конми: Мартин Кайнингхем уни билади: салобатли одам. Моллини қўшиқчилар хорига жойлаштиришиб бекор унга айтмабман, нега ҳам патер Фарлига айтдим, ўзи тентак бўлмаса ҳам, тентакка ўхшаб туради. Уларни шунга ўргатишади. У қоратанлиларни динга киритиш учун кўк кўзойнак тақиб хеч қачон кора терга ботиб ўтирасди. Кўзойнаги ярқираб уларнинг диққатини жалб қилган бўларди. Уларнинг давра қуриб, қалин дўрдқ лабларини чўччайтириб, сехрлангандай бўлиб ўтиришлари ҳам қизиқ бўлса керак. Натюроморт. Худди сутдай чалпиллатиб ичиниса эҳтимол.

Муборак тошларнинг совуқ мазаси уни ўзига тортарди. У сийқаланиб кетган зиналардан юқорига кўтарилиди, орқа томондан ўтиб эшикни итарди.

Нимадир бор бунда: аллақандай биродарлик. Афсус, хеч ким йўқ, бўм-бўш. Ажаб холи жой, ёнингда бир қизча бўлса, янаем яхши. Менинг қўшним ким экан? Сокин янграган музика остида доим ёнма-ён турасан. Тунги ибодат чоғидаги анави хотин. Еттинчи осмон. Хотинлар ўриндиклар олдида бўйниларига қизил ленталар ташлаб, бошларини қуий эгиб туришарди. Яна бир тўдаси нақ меҳроб панжараси яқинида тиз чўкишганди. Кашиш қўлида анов асбобини ушлаганча фўнғиллаб улар ёнидан ўтиб кетди. У уларнинг ҳар бири олдида тўхтаб, баҳраи неъматни чиқариб ундан бир-икки томчи томизиб (улар сувга солиб қўйилганми?), кейин оғизларига авайлаб тутарди. Аёлнинг шляласи ва боши эгик. Кейин навбатдагиси бу — синчалоқдек кампир. Кашиш унинг оғзига баҳраи неъматни

солиш учун энгашди, нималардир деб тинмай фулдиради. Лотинча. Яна навбатдаги аёл. Кўзингни юм, оғзингни оч. Нима? Сорпус¹. Тана, жисм. Лош. Лотинни хўб ўйлаб топишган. Дарҳол гаранг қилади. Ўлаётганларга паноҳ. Улар, чамаси, чайнаб ҳам ўтиришмайди: филт этиб ютиб юборишади. Хўб ўйлаб топишган: тана парчаларини ютиш, одамхўрлар, кейин улар жуда шод-хуррам бўлишади.

У бир чеккада холи туар, уларнинг сўкир никоблари бири кетидан бири йўлакдан ўтиб бориб, ўз жойларини кидиришаётганини кузатарди. У ўриндиқ томонга одимлади, бурчакка ўтириди-да, кўлидаги шляпта ҳамда газетага машғул бўлди. Мана шунақа қозондай нарсаларни бошимизда қўтариб юрамиз. Шляпаларни тўғри бошнинг ўзига қўйиб бичиб чиқаришса ҳам ҳарнав эди. Қизил тасмали шляпалар уни ҳар томондан қуршаган, ҳамон таъзимда эгилиб-букилишар, анов баҳраи неъмат ошқозонларида ҳазм бўлиб кетишини кутишарди. Мисоли лўлпи оппоқ нон: ноннинг ўша бир тури: талабга мос лўппи оқ ионлар. Уларни бир қаранг-а. Гарон ўйнайман: улар ҳозир ўзларини жуда баҳтли сезишияпти. Обаки. Рост. Ҳа-я, унинг номи ҳам ўзи шунақа: фаришталанган, айтайлик – ичимиздаги Худонинг салтанати. Дин неъматидан илк баҳрадорлар. Муэқаймоқ. Бир бўлаги бир пенни. Ўзларини бир оиланинг аъзосидай ҳис қилишади, худди театрга тушгандай ҳаммалари умумҳаяжонда. Шундай бўлса керак. Ишончим комил. Ҳеч ким ёлғиз эмас. Биз биродарлармиз. Кейин бу ердан ўзларини бироз ғалати сезиб чиқишади. Енгил тортишади. Сен, ҳақиқатан, бир нимага ишонсанг, ўша нарса, ҳақиқатан, мавжуд. Лурд деган жойда шифо топишади; унут сувлар, Нок ҳодисаси, қон сирқираган ҳайкаллар. Икror хонаси олдида бир чол ухлаб қолган. Хуррак отяпти. Қўр-қўро на эътиқод. Худо салтанатига мұяссар бўлганман.

Бу барча азоб-уқубатларга малҳам. Мени янаги йил худди шу пайтда уйғотингиз.

У, қашиш баҳраи неъмат солинган косани оҳиста ёнига қўйиб, бир зум хотинининг олдида тиз чўкканини кўрди, қашини катта туссиз ёстиқни унга кийдирилган гулпарчадан суғуриб олди. Ишқилиб, иштонининг тўғнағишини тушкириб қўймасмикин. Нима қилиш керак-а, нима. Сочининг орқаси қирди-

¹ Жисм, вужуд, тана (лот.).

рилган. Елкасига И.Н.Р.И. ҳарфлари ёзилган. Йўқ. И.Х.С. экан. Бир куни Молли буни тушунтириб берган эди, мен сўраган эдим. Иродаси Халоскор Сиймо: шундай ўқиш мумкин. Наригиси-чи? Изидёрни Нодонлар Раҳмсиз Итобладилар.

Якшанба куни ибодатидан кейин учрашсак ҳам бўларди. Илтимосимни ерда қолдирма, дейди. Юзига қора тўр тутиб, қўлида қора сумка кўтариб келади. Унинг орқа томонида чала коронгулик ва ёруғлик барқ уради. Бу ерга у бўйнига тасма солиб ҳам келиши, кейин бошқа анов иш билан машғул бўлиши мумкин. Уларнинг феъл-авторига нима деб бўлади. Кэри деган анов бирори «енгилмаслар»ни сотиб, яна ҳар куни эрталаб баҳраи неъмат топиш учун келарди. Худди мана шу черковга. Питер Кэри, йўқ, мен Питер Клэверни назарда туялман. Дэнис Кэри. Буни қаранг, уйда хотини ва олтида боласи бор-а. Узэу кун одам ўлдиришга тайёргарлик кўради. Қора каламушлар деб бекор айтишмаган, кўзлари доим у ёкбу ёққа жаланглаб туради. Ишда ҳам фирромлик қилишади. Йўқ, бу ерда у йўқ: гулчечак: йўқ, йўқ. Айтгандай, хатни йиртиб ташладимми? Ҳа, йиртдим, кўприк тагида.

Кашиш косани тўқди: кейин тагида қолган сувни яхшилаб силқитди. Май. Киборларга хос. Мисол учун Гиннеснинг оддий портери ёки қандайдир алкоголсиз bemaza бир ичимлиги, Уитлининг Дублинда чиқарилган аччиқ ардоби ё бўлмасам Кендрелл билан Кокреннинг занжабилли пивосини (хушбўй) ичгандан кўра вино маъқулроқ. Лекин уларга бир томчи ҳам бермайди, бу талаб ва эҳтиёж майи, фақат бошқача. Совук бир таскин. Ҳалол ёлғон, лекин умуман, ҳаммаси мутлақо тўғри: акс ҳолда бир-биридан баттар барча бадмастлар йиғилиб келишиб, бизга ҳам ичкилик беринг, деб тўполон чиқаришарди. Жуда ғалати бир аҳвол. Мутлақо тўғри. Бунинг бари бутунлай тўғри.

Мистер Блум қўшиқ хорига ўғирилиб қаради. Музика бўлмайдиганга ўҳшайди. Аттанг. Органин ким чаларкин бу ерда? Қария Глинн эсингдадир, асбобни сайратиб юборарди, усули ўзи шунаقا эди; Гардинер-стритда йилига эллик фунт олган экан дейишади. Ўша куни Моллининг овози тоза очилган эди. Айникса, Россинининг *Stabat Mater*¹ ини олганда. Аввал патер

¹ *Stabat Mater (dolorosa)* — қайғули Ҷиби Марйам (лот.). Католик гимнининг илк сатри.

Бернард Воэннинг тарғиби. Христосми ёхуд Пилат? Албатта, Христос, лекин барака топинг, кечгача чўзиб юборманг. Одамлар музика эшитишмоқчи. Оёқларини ҳам тапиллатмай қўйишиди. Тўғноғич ерга тушгани эшитилиб турди. Мен Моллига овозингни ҳов анави бурчакка караб йўналтири, дедим. Мен ҳавода таранглик пайдо бўлганини сездим, овоз роса янграб чиқди, одамлар бошларини кўтаришиди:

Quis est homo!¹

Эски черков музикасининг айримлари жуда ажойиб. Масалан, Мерқаданте: Охиригина еттита сўзи. Моцартнинг ўн иккинчи мессаси: У ерда шундай Gloria² бор. Илгариги вақтларда Папалар музика, санъат, ҳайкаллар, ранг-баранг суратларни роса яхши тушуниб қадрига етишган. Ёки, мисол учун Палестрина. Уларнинг замони келган эди. Кўшик айтиши саломатликка ҳам фойдали, жадвалга аник риоя қилишган, кейин ликёр тайёрлашган. Бенедиктин. Кўк шартрез. Хорда ҳезлар ҳам қатнашган, албатта, бу сал ҳалигиндакароқ-да, хе. Бу қандай овоз бўлди? Уларнинг роса дўриллаган овозларидан кейин эшитиш ҳам балки ғалати бўлса керак. Билағонлар. Афтидан, кейин ҳеч нарсани сезишмаган. Худди тинчлантирувчи дори ичгандай. Ҳеч қандай кечинма йўқ. Семириб кетишади, тўғрими? Жуда очкўз бўлишади, ўзлари ҳам йирик-йирик, оёқлари узун. Ким билсин? Ҳез.

У кашини эгилиб меҳробини ўпганини кўрди. Кейин атрофга нигоҳ ташлаб жамоатни дуо қилди. Ҳамма чўқиниб олгач, ўрнидан турди. Мистер Блум ҳам атрофига назар ташлаб, кўтарилган шляпалар устидан кўзини югуртириб жойидан кўзғалди. Инжил ўқилаётганда ҳам албатта, тик оёқда турилади. Кейин ҳамма яна тиз чўқди, у эса бамайлихотир ўрнига чўқди. Кашиш анов нарсасини кўлида тутиб меҳробдан чиқиб келди-да, ёрдамчиси билан лотинчалаб сўйлашди. Кейин кашиш тиз чўкиб, лавҳга караб қироат қила бошлади:

— Худоё, ўзинг паноҳимиз ва қурб-қудратимизсан.

Мистер Блум сўзларни яхши илғаш учун олдинга караб энкайди. Инглизча ўқияпти. Уларга суяқ ташлаяпти. Эс-эс биламан. Черковга келмаганингга қанча вақт бўлди? Глория ва

¹ Ким ўша Одам! (лот.) Иоанн инжили, 5:12.

² Шараф (лот.).

Бокира Ожиза. Юсуф, унинг эри. Петр ва Павел. Гап нима ҳақда эканлигини тушунсанг, анча қизиқ кўринади. Зўр ташкил этишган, тан бериш керак, соатдек аниқ ишлайди. Истиффор. Ҳар ким ҳам истайди. Бўлмаса сизга ҳаммасини айтиб берай. Мени жазолаңг, илтимос. Уларнииг қўлларида жуда кучли қурол бор. Суд ёки врачга қараганда ҳам кучлироқ. Хотинлар-ку, ҳатто ўлишга ҳам рози бўлишади. Мен нима қиласи шушунуңушу. Сен-чи шашашашаша? А, нега энди сен?.. Бармоғидаги узугига тикилиб ўзини оқламоқчи бўлади. Ҳавозаланган шивир-шивирлар, деворнинг қулоги бор, ахир. Эри эшишиб тоза ҳайрон бўлади. Худойимнинг ҳазили. Кейин хотин тавба қилиб бўлгач, чиқади. Вужуд-вужудига тавба-тазарру сингиб кетган. Уятнинг лаззати. Мехробга сифиниш. Шодлантил ожиза ҳамда улвий Ожиза. Гуллар, хушбўй ладан, оқиб тушаётган шамлар. Қизарганини яширади. Қутқариш қўшини – қўпол бир тақлид. Тавба-тазарру қилган фохиша ҳозир сўз айтади. Мен худойимни қандай тоғдим. Римда ўтирганлар тен-так эмас: бу томонларни бошдан охиригача бошқариб туришади. Пулни ҳам супуриб олишади. Васиятларни айтмайсизми: ҳозир мавжуд бўлган папанинг ихтиёрига тўла ўтказаман. Очиқ эшикларда мени дуо қилиб худойимдан мағрифат сўрашсин. Эркак ва аёллар монастирлари. Васият масаласида кашиш гувоҳликка ўтади. Уни ҳеч ким чалғитолмайди, ҳаммасига жавоби тайёр. Бизнинг Муқаддас Онамиз черковнинг эркинлиги ва юксалиши. Анов черков алломалари: ўз илоҳиёт илмларини етук ишлаб чиқишиган. Каашш дуо ўқийди:

— Муқаддас Мекоил маликимиз, бизни азоб-уқубатлардан ўзинг ҳимоя қил. Бизни турли ёвузиликлар ва шайтон васвасаларидан паноҳингга ол (Яратган Эгамдан бизни бунлардан ўз паноҳида асранини илтижо қиласимиз); сен ўзинг осмон қўшинларининг малики муқтадири худойимнинг қодир қудрати ила Иблис лаъинни ва у билан бирга арз самода дайдиб инсон болаларини ҳалокатга гирифтор этгувчи барча ёвуз арвоҳларни жаҳаннамга улоқтиргайсан.

Каашш ва ёрдамчиси шундан сўнг ўрниларидан туриб чиқиб кетишиди. Ҳаммаси тугади. Аёллар шунда қолишиди. Буёғи шукроналик дуо-ибодати.

Яхшиси секин чиқиб кетиши. Биродар қани бунда кел, шу онда тарелкасини кўтариб келади. Ўз улушингиз закотингизни беринг.

У ўрнидан турди. Ана холос! Наҳот шимчамнинг икки тугмаси боядан бери ечилиб кетибди? Хотин кишининг кулгиси қистайди. Агар саришта юрмасанг, жаҳллари чиқади. Нега менга олдинроқ айтмадингиз? Ҳеч қачон айтмайдилар. Биз эса. Кечиринг, ширин қиз, сизга (пуфф) кичкинагина (пуфф) қилча ёпишибди. Ёинки ширин қизнинг этаги орқа томондан андак очилиб қолибди. Этининг оқи кўриниб турибди. Ойнинг гардиши кўринибди. Уст-бошинг тартибсизроқ бўлса, ҳар қалай кўпроқ ёқасан. Жудаям пастга тушиб кетмагани яхши. У тумаларини киши билмас қадаганча йўлакдан ўтиб борди ва катта эшикдан ёрукка чиқди. У совуқ қора мармардан олдида кўзи қамашиб бир зум туриб қолди, бу орада икки художўй унинг орқаси ҳамда олдида ўтиб мармар идишнинг тагидагина қолган муборак сувга қўлларини бамайлихотир тиқиб хўллашди. Трамвайлар; Прескотт бўёқчилик дўконининг усти ёпиқ араваси; мотам кийими-даги бева хотин. Бунинг кўзимга ташлангани ўзим ҳам мотам либосини кийганман. У шляпасини бошига илди. Соат неча бўлдийкин? Чорак. Вақт етарли. Ҳозир бориб юз-бетга суриш учун об-атир айтиб қўяман. Қаерда эди? Э-ҳа, анов сафар. Свени ёнида, Линколн майдонида. Аптекачилар жойларини камдан-кам ўзгартиришади. Уларнинг кўк, тилла ранг йилтироқ шарчаларини бир жойдан иккинчи жойга ташиб юриш жуда қийин. Хамилтон Лонг дунёни сув босган йили асос солинган, Гугенотлар мозорига яқин. Бир ўтиб қўйишимиз керак.

У Уестленд-роу бўйлаб жанубга қараб юрди. Дорининг қоғози бошқа шимнинг чўнтағида қолибди. Эҳ, ташқари эшикнинг калитини ҳам унутибман. Кўмиш маросими одамни чарчатади. Лекин шўринг қурғур марҳум бунга айбдор эмас. Охириги марта бу дорини қачон олган эдим? Тўхта-чи. Эсимда, бир соверен пулимни майдаладим. Демак, ё биринчи ёки иккинчидаги бўлиши керак. Э-ҳа, рост, буни буюртмалар дафтарига қараб ўзим аниқласам бўлади.

Аптекачи дафтарни вараклашга тушди. У худди қум ичидан чикқанга ўхшайди, ҳаммаёғига қандайдир қуритилган нарсаларнинг ҳиди уриб қолгандай. Пешонаси тиришган. Ўзи қари. Кимё тошини излайди. Кимёгарлар. Гиёҳлардан олдин жунбушига тушасан, кейин қаримсик бўлиб қоласан. Кейин ҳушингни йўқотасан. Нега? Таъсири шунаقا. Бир кеча ва бир умр. Феъл-автор ҳам аста ўзгаради. Кун бўйи ўтлар, сурткilar, тозаловчи мод-

далар орасида. Манави албастр идишчалар ўртасида. Ҳовонча ва дастаси. Ada Dist. Fol. Laur. Te Virid¹. Ҳидининг ўзи шифолайди, тиш докторига бормоқчи бўлсанг, шундай бўлади. Доктор Пак. Ўзингни даволасанг-чи. Томчи ва суюқлик. Даволана-ман деб, биринчи бўлиб ўтга мурожаат қилган одам дунёдаги энг тенгсиз жасур киши. Шифобахш ўсимликлар. Эҳтиёт бўлган маъқул. Бу ерда одамни қотириб қўядиган дори-дармонлар кўп. Далил: кўк лакмус қофози қизариб қолади. Хлороформ. Оғунинг жуда кучли дозаси. Ухлатувчи воситалар. Ишқ-муҳаббат суюқликлари. Парагорик, кўкнор эритмаси, йўтал қўзғайди. Тана тешикларини беркитади, хилт пардасига ўтиради. Заҳарлар – бирдан-бир ҳақиқий дори. Ҳеч тузалади деб ўйламаганингда касалингни тузатади. Оқил табиат.

- Икки ҳафтача илгари бўлса керак, а, сэр?
- Шундай, – деди мистер Блум.

У тахта тўсиқ олдида димогига дориларнинг ўткир ҳидлари, чилталар ва пўстлоқларнинг қуруқ ғуборли ислари урганча турарди. Оғриқларинг, дардларингни ҳикоя қилишга қанча вақтинг кетади.

– Бодом ёғи ва бензой суюқлиги, – деди мистер Блум, – яна норанж гули...

Ростдан ҳам, шунинг учун хотинининг териси жуда майин ва оплок, худди шамдай.

- Яна оқ мум, – деди у.

Оқ мум кўзларини яна ҳам қорароқ қилиб кўрсатади. Менга испанчасига адёлни бурнигача тортиб, ўз бўйларини ўзи исказ қараб турди, мен унгача тўғнағичларни тешикдан ўтказдим. Кўпинча уйда тажрибадан ўтган нарсалар энг ишончли бўлади: мисол учун тиш оғриганда маймунжон: қичитки ўт билан ёмғир суви; мойнинг зардобига қорилган сули уни ҳам яхши дейиша-ди. Терини қувватлантиради. Қари қироличанинг ўғилларидан бирори, герцог Олбэни эди шекилли, бечоранинг фақат терисининг ўзи қолган. Леополд, ха. Бизда улар учта. Ҳуснбузарлар, сўгаллар, қадоклар терини бузади. Сенинг ўзингга ҳам атиrlар керак. Хотининг қандай атиrlар сепади? Peau d'Espagne². Но-ранж рангида. Кимёвий тоза совун. Сув шундай мусаффо. Со-

¹ Дистилланган сув, лавр япроғи, кўк чой (лом.).

² Испан териси (франц.).

вуннинг ажойиб ҳиди бўлади. Муюлишдаги ҳаммомга тушиш мумкин, ҳали вақт бор. Жуда иссиқ. Турк ҳаммоми. Уқалаш. Киндиқ қотган кирга тўлиб қолади. Дўндиққина киз уқалаб қўйса янайм соз. Мен ўйлајпман, мен. Ҳа, мен. Ваннада бўлса ҳам, майли. Фалати майл. Сув сувга урар. Ёқимлини фойдалига қўш. Афсус уқалатишга вақт етмайди. Кейин кун бўйи ўзингни бардам сезасан. Ўлик кўмиш — оғир машғулот.

Тўғри, сэр, — деди аптекачи. — Икки ва тўққиз туради. Шиша идишча олиб келдигизми?

— Йўқ, — деди мистер Блум. — Илтимос, тайёрлаб қўйинг, мен кундузи сал кечроқ келаман, яна манави совундан ҳам бир бўлак оламан. Қанча туради?

— Тўрт пенс, сэр.

Блум совун бўлагини бурнига тутди. Хушбўй лимонли мум.

— Манавини оламан, — деди у. — Ҳаммаси бўлиб, демак. Учу бир.

— Ҳа, сэр, — деди аптекачи. — Қайтиб келганингизда ҳаммасига бира-тўла тўласангиз ҳам бўлади.

— Яхши, — деди мистер Блум.

У оҳиста одимлаб дўкондан чиқди, қўлтиғида ўралган газета, мум қофзодаги совун — чап қўлида.

Унинг елкаси оша Бентам Лайонс қўл узатиб овоз берди:

— Алло, Блум, қани, нима гаплар? Бугунгими? Қани бир кўрай-чи.

Худо ҳаққи, яна мўйловини қирибди! Устки лаби узун ва совук. Ёшрок кўринай дейди. Аҳмоқона башара. Мендан кўра ёш.

Бентам Лайонснинг тирноқлари қора, сарғайған бармоқлари ўралган газетани очди. Буям ювиниб олса ёмон бўлмасди. Қават-қават кир-яғир, қиртишлаш керак. Қатрон. Салом, сиз «Пирс» совуни билан ювиндингизми? Елкаларига соч қазғоғи тўкилиб ётибди. Бошига мой суриш керак.

Бугун пойгода чопадиган анов француэ оти ҳақида ёзишган бўлса, ўқимоқчийдим, — деди Бентам Лайонс. — Қани, қаерда экан-а, қурғур?

У газета варақларини шалдиратди, баланд ёқасидан чиқиб турган бўйини у ёқ-бу ёққа бурди. Соқол олгандан сўнг қичишиади. Ёқаси қаттиқ, унинг сочи тўкилиб кетади. Унга газетани бериб, хайр-маъзур қилиб кетган маъқул.

— Ўзингизга ола қолинг, — деди мистер Блум.

- Дарвеш. Олтин соврин. Тўхтанг-чи, — деб ғўлдиранди Бентам Лайонс, — ҳозир. Бир зум.
- Барибир ташлаб юбораман, — деди мистер Блум.
- Бентам Лайонс бирдан бошини кўтарди, кўзлари филайланди.
- Нима гап ўзи? — қичқириброқ сўради у.
- Ўзингизга ола қолинг деяпман, — жавоб берди мистер Блум. — Мен уни энди ташлаб юбормоқчи эдим.

Бентам Лайонс бир зумга филайланиб иккиланди: кейин газета варақларини мистер Блумнинг қўлига тутди.

— Таваккал қилиб кўраман, — деди у. — Олинг, раҳмат.

У Конвэй-стрит муюлишига томон юргургилади. Омадингни берсин!

Мистер Блум газета варақларини бафуржা тўрт буқлади-да, лабидан кулги аримай, унга совунни ўради. Нусханг қурғурнинг башараси жуда аҳмоқона-да. Гаров. Югурдак болалар олти пенс қўйиш учун ўғирлик қилишади. Соққа ўйнаб катта юмшоқ ғулғул товуқ ютиб олиш мумкин. Мавлуд зиёфати уч пенс Жек Флеминг давлат пулини ўйинга бой бериб, сўнг Америкага қочиб кетди. Ҳозир меҳмонхона очган. Улар ҳеч қачон кайтиб келишмайди. Мисрнинг гўшт кўвачалари.

У турк ҳаммомига қараб шахдам юриб кетди. Мачитга ўхшайди, қизил ғишт, минорлар. Бугун, чамаси, университет мусобақалари. У университет боғи дарвозаси устидаги тақага ўхшаган плакатга кўз югуртириди: қуриган қалампирдай букчайган велосипед ҳайдовчи. Фоятда бемаъни реклама. Филдиракка ўхшатиб доира ясаш керак эди. Филдиракни маҳкамлайдиган таранг симлар ўрнига мусобака, мусобака, мусобака деб ёёса хўб чиқарди. Кейин университетга дахлдор катта тиқин шундай кўзга яққол ташланиб турадиган бир нарса.

Ана қоровулхона олдида Хорнблауэр турибди. Салом бериб борсанг, текинга қўйиб юборади. Салом, мистер Хорнблауэр. Салом, сэр.

Худо ярлақаган ҳаво бўлди-да. Ҳаёт ҳам доим шундай бўлгандайди. Крикет¹ ўйнайдиган ҳаво. Айвон тагида ўтиришади. Овер, яна овер. Аут. Бу ерда улар ўйнашолмасди. Капитан Кролер Килдер-стритдаги клубнинг деразасини чапдан зарба бериб синдириди. Бундай ўйинчиларга кўпроқ Доннибрукдаги

¹ Бир хил тўп ўйини.

бозор ярашади. Майдонга Жек чиқиши билан биз бошларни қайриб ташлаймиз. Иссиқ тўлқин. Узоқ чўзилмайди. Мангу оқар ҳаёт оқими. Ҳаёт оқимида бизнинг нигоҳимизни излар, у бизга ҳаммасидан қимматлироқ.

Шу тобда ҳаммомда чўмилиб олсангми: сув тўла тоза ванна, муздек сирли эмал, юмшоқ, илиқ жилдираган сув. Мана менинг вужудим.

У ванинада ётган ўз оппок вужудини тасаввур қилди: яланғоч ҳарорат оғушида. Тез эриб кетадиган хушбўй совун суртилган, майин сувлар ювиб чулғанган. У чайқалган сув ачоқлаган ва аста-аста юқорига суриб кўтарган ўзининг сарфимтил лимудай бадани ва узвларини кўз ўнгига келтирди; ўз киндиги, танасининг фунчаси; чалкашиб, чирмашиб сув ичра сузган қўнфироқдай соchlари, ивиб толмаланганди насл отагини ювиб ўтаётган мавжлар, юзиб бораётган толмачагулни кўрди.

6-ВОҚЕА

Мартин Каннингем цилиндр кийган бошини фижирлаб турган каретага биринчи бўлиб сукди, чаққон сакраб чиқиб, ўтирди. Унинг ортидан мистер Пауэр узун гавдасини оҳиста букиб кирди.

— Ўтилинг, Саймон.

— Ўтилинг, ўтилинг, — деди мистер Блум.

Мистер Дедал апил-тапил цилиндрини кийиб, каретага кўтарилиди ва:

— Ҳа, ҳа, — деди.

— Ҳамма келдими? — сўради Мартин Каннингем. — Ўтилинг, Блум.

Мистер Блум кириб бўш жойга ўтирди. У ўзининг орқасидан эшикни тортиб қарсиллатиб маҳкам ёпди. У қўлини илгакнинг сиртмоғига ўтказди-да, каретанинг очик ойнасидан бутун кўча бўйлаб тушириб қўйилган қўшини уйларнинг дераза тавақаларига диққат билан қаради. Бир тавақа бироз сурилиб кўтарилиди-да кампирнинг боши кўринди. Унинг ойнага босилган бурни оқариб турарди. Бу сафар ажал уни чақирмаганига суюнса керак. Ҳайрон қоласан, улар ўлганларга жуда қизиқишади. Биз ўтиб кетаётганимизга шукур қилишади, бизнинг дунёга келишимиз уларга жуда қийинга тушади. Чамаси, бу иш уларга маъқул. Бурчак-бурчакда шивирлашиб туришади. У ёқ-бу ёққа шипиллаб ўтишади, ўлик уйғониб қолмасин деб, оҳиста қадам босишади. Кейин ўликка қарашади. Либослар кийдиришади. Молли билан мисс Флеминг кўрпа-тўшакни тўғрилашади. Озгина ўзингизга тортинг. Бизнинг кафан. Сен ўлганингдан сўнг ким биринчи бўлиб сенга қўл теккизишини ҳеч қачон билмайсан. Майитни ювишади. Бошини тозалашади. Тирноқ, соchlарини олишса керак. Жилдчага солиб қўйишади. Барибир кейин яна ўсиб чиқади. Ифлос иш.

Ҳамма кутар, ҳеч ким ҳеч нарса демасди. Гулчамбарларни олиб чиқиштапти, шекилли. Мен қаттиқ бир нарса устида ўтирибман. Э-ҳа, бу орқа чўнтағимдаги совун экан. Уни бошқа чўнтағимга солсаммикин. Қулайроқ вакт бўлсин.

Ҳамма кутарди. Кейин олдинда фидиракларнинг ғичирлаши эшитилди; яқинроқ келишди; сўнг тақаларнинг чақиллаган овози келди. Бир силкиндик. Фижирлаб ва чайқалиб карета ўрнидан жилди. Орқа ёқда ҳам тақалар тарақлаб, фидираклар қасирлади. Кўччанинг парда тавақалари сузуб ўта бошлади; ана, тўққизинчи номер, эшик зангиға қора тасма боғланган, сал қия очилган. Қадам-бақадам.

Улар ҳамон кутишарди, тиззалари бир-бирига тегиб турарди, сўнг карета бурилиб, трамвай йўлидан юриб кетдилар. Тритонвиллроуд. Тезлашдик. Фидираклар тош ётқизилмиш йўлда қалдирар, дарчаларнинг бўшашиб қолган ойналари қасир-кусур қилиб зирилларди.

— Бизни қандай олиб боради? — деб сўради мистер Пауэр икки томон дарчаларга қараб.

— Айриштаун, — деди Мартин Каннингем. — Рингсенд. Брунсвик-стрит.

Ойнага қараб мистер Дедал бош қимирантди.

— Эски одатларимиз қандай яхши, — деди у. — Йўқолиб кетмаганига шукур.

Тўртовлари ҳам дарчалардан ўткинчи йўловчиларнинг шляпа ва цилиндрларини кўтариб қўйишларига қарашарди. Ҳурмат-эътибор, Уотери-лейндан ўтгач, карета трамвай йўлидан текисроқ кўчага бурилди. Мистер Блум мотам либосидаги, кенг гардишли шляпа кийган қадди-қомати келишган йигитга сергак нигоҳ ташлади:

- Ана сизнинг бир танишингиз келяпти, Дедалус, — деди у.
- Ким?
- Ўғлингиз ва меросхўрингиз.
- Қани? — сўради мистер Дедал ойнага қараб чўзилиб.

Карета қазиб ташланган қувурлар, чуқурлар, тураржойлар рўпапрасида ўйиб ташланган ерлардан айланиб ўтиб, муюлишга бурилди ва яна трамвай йўлига чиқди, фидираклари дақир-дуқурлаб йўлда давом этди. Мистер Дедал жойига ўтиргач, сўради:

— Анов калтадум Маллиган ҳам борми ёнида? Ўғлимга fidus Achates¹ бўлади.

¹ Содик Аҳати (лот.). Вергилийнинг «Энейда» достонида Энейнинг ҳамрохи.

— Йўқ, — деди мистер Блум. — У бир ёзи кетяпти.

— Салли холасиникига бораётгандир, — деди мистер Дедал, — Гулдинг тўдаси, арокхўр, алжиган адвокат ва отасининг суюкли кумалоги Крисси. Ҳеч кимта эмас, отасига тортган.

Мистер Блум ноҳуши жилмайди. Рингсенд-роуд. Ака-ука Уоллесларнинг ойна заводи. Доддер кўприги.

Ричи Гулдинг ва қоғоз тўла портфель. Гулдинг, Коллис ва Уорд — у фирмасини шундай атайди. Унинг ҳазилларидан моғор хиди келади. Бир пайтлар унинг олдига тушадиган одам йўқ эди. Якшанба кунлари эрталаб Стеймер-стритда ёзи ижарада турадиган уй бекасининг иккита шляпасини бошига қўндириб Игнатиус Галлаҳер билан бирга ўйинга тушарди. Тун бўйи тинмай дайдирди. Энди-энди буларниг бари билингапти: елкаси тўхтовсиз симиллаб оғрийди. Хотини орқасини дазмол килади. Хапдорилар билан даволанмоқчи. Хапдориси ноннинг юмшоғидан бошқа нарса эмас. Олти юз фоиз фойда ўмаришади.

Фиригарлар галасига илашиб қолди, — тўнғилларди мистер Дедал. — Анов бемаъни мишиқи Маллиган ашаддий аблар сифатида отнинг қашқасидай танилган. Дублинда унинг номини эшитгилари ҳам келмайди. Лекин мен худо хоҳласа шу яқин кунларда унинг онасигами ёки хола-поласигами, кимига бўлмасин, шундай бир мактуб ёзиб юбормоқчиманки, ўқигач, кўзлари оқиб тушади. Ўшанда кўрамиз унинг илон чаққаидай сакрашини.

У араванинг қалдир-қулдирини босиб, ҳамон қичқиради:

— Бу ит эмган ўғлимнинг ҳаётини барбод қилишига йўл қўймайман. Кимсан мирзашинг ўғли эмиш. Отаси амакимнинг дўконида жияк тасмалар сотиб ўтиради. Кўрамиз ҳали ҳолини.

У жим бўлди. Мистер Блум унинг титраб дикрайган мўйловидан кўзини узиб, мистер Пауэрнинг ювош чехрасига, бамайлихотир чайқалиб ўтирган Мартин Каннингемнинг кўзлари билан соқолига назар солди. Бақироқ чолнинг бевош ўғлидан бошқа ғам-ташвиини йўқ. Тўғри қилади. Кетида қоладигани бор. Жажжи Руди тирик бўлгандайди. Ўсиб-унганини кўрармидим. Ўйни тўлдирган овозини эшитармидим. Итон коллежи кийимида Молли билан ўйнаб юрармиди. Ўғлим. Унинг кўзига қандай эдим. Бу ҳам ғалати туйғу эҳтимол, менинг пушт-камаримдан. Фирт тасодиф. Ўша куни эрталаб Реймонд-тэрресдаги уйда Молли дераза олдида иккита ит кўча деворига қалишиб

ановнақа иш қилаётганига қараб турған эди. Ёмонликдан қочинг. Тиржайиб турған полициячи. Моллининг этнида йиртилиб кетган оч сариқ күйлак, кейин уни тузаттириб ҳам олмади. Қани, бўла қол, Молли. Э, худойим, қанчалар жонимга тегди. Ҳаёт шундай бошланади.

Ана ўшанда бўйида бўлиб қолган эди. Грэйстондаги концертлардан воз кечишга тўғри келди. Қорнида менинг ўғлимни кўтариб юрди. Мен уни оёққа бостирган бўлардим. Одам қилардим. Таъминлаб қўярдим. Немис тилини ҳам ўргатардим.

— Кечикмаяпмизми? — сўради мистер Пауэр.

— Ўн дақиқага, — деди Мартин Каннингем соатига қараб.

Молли. Милли. Айнан ўзи, фақат суюкроқ. Ҳудди болалардай сўқади. О, Зевс зўравон! Қодир илохлар, чарх урган тирмизаклар. Барибир яхши қизча. Тез орада бўйи етади, Меллингер. Менинг дадажоним... Ёш талаба. Ҳа, ха, у ҳам аёл-да. Ҳаёт, ҳаёт.

Карета орқага ва олдинга силкинди. Тўртовлоннинг гавдлари баробар чайқалди.

— Корни биэзга тузукроқ арава берса бўларди, — деди мистер Пауэр.

— Камайиб қолмасди, — деди мистер Дедал, — фақат кўзини бошқа ёққа қисиб қараган-да, қисталоқ. Галимни тушундингизми?

У чап кўзини қисди. Мартин Каннингем тиззаси тагига тушган нон ушоқларини қоқди.

— Худо ўзи кечирсинг, — деди у, — бу қандок бўлди? Нон ушоқларими?

— Кимdir бу ерда зиёфат қилган бўлса керак, — деди мистер Пауэр.

Ҳаммалари оёқларини кўтариб могор босган сийқа ўринидикларни норози қиёфада кўздан кечира бошлиши.

Мистер Дедал бурнини жийириб жаҳли чиққан ҳолда пастга қаради:

— Сиз нима дейсиз, гапим тўғрими? Мартин?

— Гапингиз ростга ўхшайди, — деди Мартин Каннингем.

Мистер Блум тиззасини туширди. Яхшиям, ваннага тушганим. Оёғингни ювсанг, кўнглинг равшан бўлади. Фақат миссис Флеминг пайпоқни тузукроқ ямамабди.

Мистер Дедал тақдирга тан бергандай хўрсинди.

— Анов Том Кернан келганми? — сўради Мартин Каннингем соқолининг учини хиёлгина тутамлаб.

- Келди, — жавоб қилди Блум. — Нэд Ламберт ва Ҳайнс билан бирга орқада келяпти.
- Корни Келлехернинг ўзи-чи? — сўради мистер Пауэр.
- Мозорда, — деди Мартин Канингем.
- Мен бугун эрталаб Маккойни учратдим, — деди мистер Блум. — У боришга ҳаракат киласман деди.

Карета бирдан тақа-тақ тўхтади.

- Нима бўлди?
- Тиқилиб қолдик.

Мистер Блум бошини дарчадан чиқарди.

- Катта Канал, — жавоб берди у.

Газ заводи. Кўййуталга даво дейишади. Яхшиямки, у Миллига юқмади. Бечора болалар! Бўғриқиб, қорайиб кетишади, қалт-қалт титраллади. Жуда ёмон. Милли яна осон қутулди. Кизамиқнинг ўзи тошди. Зифир уруфининг қайнатмаси, томок оғриқ ва қизилча кўп тарқалди. Ўлим хабаркашлари. Вақтни бой берманг. Ана итлар ётадиган жой, шўрлик қари Атос! Атосни унутма, Леополд, бу сенга охирги васиятим. Иродангни адо этганим бўлсин.

Улар гўрга кирганда, биз уларга бўйсунамиз. Ўлим олдидаги ажи-бужи хат. У ғамга ботди, алам-қайғу билан ўлди. Чиройли келингани маҳлук. Чоллар етаклаб юрадиган итлар доим шундай бўлади.

Ёмғир томчиси унинг шляпасига тушди. У бошини панага олиб, қисқа ёмғир бўзарган тош йўлни савалаб ўтганини кўрди. Сийрак. Қизиқ. Худди ғалвирдан тушгандай. Ўзим ҳам шундай ўйлаган эдим. Энди эсладим, оёқ кийимим ғижирлаган эди.

- Ҳаво айниятти, — хотиржам деди у.
- Узокроқ туриб бермади-да, — деди Мартин Канингем.
- Экинларга керак, — деди мистер Пауэр.

Мана, яна қуёш чиқди. Мистер Дедал кўзойнаги билан булатлар ўрамидаги кунга қараб, осмонга сўзсиз лаънат ўқиди.

- Гўдакнинг кўтакидай ишончсиз, — деди у.

Кетдик. Каретанинг таранг фидираклари яна фириллади, йўловчиларнинг гавдалари яна чайқалди. Мартин Канингем соқолининг учини тез-тез тутамлай бошлади.

- Кечак Том Кернан роса ўзини кўрсатди, — деди у.

Падди Леонард бўлса кўзига тик қараб уни мазах қилди.

- Уни тасаввур қилинг, Мартин, — жонланиб деди мистер Пауэр. — Сиз бир эшишиб кўринг, Саймон, «Қирма»ни Бен Доллард қандай айтади.

— Мислсиз, — деди таитанавор тарзда Мартин Каннингем. — *Шу содда балладани бундан ҳам ширавариқ айтилганини умрим бўйи ҳеч қачон эшишмаганман.*

— Ширави, — деди кулиб мистер Пауэр. — Бу унинг сўйган сўзи. Яна ўтмишга қараб мослаштириш, деб ҳам қўяди.

— Дэн Даусоннинг нутқини ўқидингизми? — сўради Мартин Каннингем.

— Йўқ ҳали, — деди мистер Дедал. — Қаерда чиқди?

— Бугунги газетада.

Мистер Блум ички чўнтағидан газетани олди. Моллига бошқа китоб олиб бориб беришим керак.

— Йўқ, йўқ, — деди мистер Дедал. — Кейин, раҳмат.

Мистер Блум газетанинг четига қараб ўлим хабарларига кўз юргутирди. Арбрэйт, Дигнам, Коулмен, Келлен, Лаури, Науманн, Пик, ким бўлди бу Пик? Кросби билан Эллан қўлида хизмат қилган кишини? Йўқ, Секстон Фаусет. Сийкаланган юмшоқ қофоздаги йўғон ҳарфлар тез ўчиб кетади. Мўъжаз Чечак¹ ка шукrona билдирамиз. Фамбодалар. Қайғуриб таъзим билдирадилар. Узоқ давом этган оғир касалликдан сўнг 88 ёшида. Куинленга таъзим маросими. Исойи ширинзабон унинг жонига раҳм эт.

Бир ой ким унинг макони осмон
Азиз Генри кетди-да ташлаб.
Йўқотиб сени йиғлар хонадон
Абад висолга етармиз қачон.

Мен конвертни йиртиб ташладимми? Ҳа. Ваннада ўқиганимдан кейин хатни қаерга қўйдим? У ички нимчасининг чўнтағини каради. Э, хайрият-эй, бу ерда экан. Азиз Генри кетди-да ташлаб. То сабрим косаси тўлгунча.

Маҳалла черков мактаби. Миднинг ёғоч омбори. Киракаш извонлар биржаси. Фақат иккитаси турибди. Мудрашяпти. Коринлари тўқ. Миялари сокин ишлайди. Учинчиси судралиб келяпти. Бир соат олдин бу ердан ўтган эдим. Извончилар шляпаларини кўтариб қўйишиди. Мистер Блум қараб турган ойна тагида трамвай бекатининг ёнида кутилмаганда из алмаштирувчи трамвайчининг елкаси тиккайди. Фидирақларнинг ўзи

¹ Авлиё Антоний тамғаси.

бошқа изга ўтадиган қандайдир бир автомат ўйлаб топишса бўлмасмикин. Анча қулайлик бўларди. Шундайку-я, лекин унда манови киши ишдан айрилади-ку? Шундайку-я, лекин унда бошқа бир одам янги асбоб ясадиган ишлик бўлади.

Эншент концерт зали. Ҳозир бўм-бўш. Енгига мотам белгиси таққан киши. Қайфураётганга ўхшамайди. Чала мотамда. Хотин томонидан қариндош бўлса керак.

Авалиё Маркнинг тумтайган кафедраси ёнидан, фипит кўприк тагидан, Киролича театри олдидан жимгина ўтиб кетишиди. Афишалар. Южин Стрэттон. Миссис Бэндмен-Палмер. Бугун ҳали «Лия»га улгуришим мумкин, тушсаммикин? Мен айтдим, мен. Ёки «Килларни лилияси»га. Элстер Граймс опера труппаси. Дастур тўла янгиланганди. Келаси ҳафтанинг ранго-ранг ҳўл афишалари. «Бристол эрмаклари». Мартин Каннингем Варъетега чипта олиб бериши мумкин. Бир-икки марта меҳмон қилишим керак. Бири бирининг ўрнини тўлдиради.

У кундузи киради. Молли саҳнага чиқади.

Пластоу шляпалари. Майдон. Сэр Филип Крэмптонга қўйилган фавворали ҳайкал. Ким бўлган бу зот?

— Салом, — деди Мартин Каннингем қўлини саломлашиш учун пешонасига кўтариб.

— У бизни кўрмаяпти, — деди мистер Пауэр. — Йўқ, ана, кўрди. Саломатмисиз.

— Ким? — деди мистер Дедал.

— Буян Бойлан, — жавоб қилди мистер Пауэр. — Ана сочини шамолда ҳилпиратиб турибди.

Мен эса ҳозиргина ўйловдим.

Мистер Дедал саломлашиш учун дарчага чўзилди. Унга жавобан Рэд-Бенк эшиги томондан похол піляпанинг ок дуғаси яркюрқ этиб кетди ва нарига ўтди.

Мистер Блум чап қўлидаги, кейин ўнг қўлидаги тирноқларига кўз солди. Бу тирноқлар-да. Унинг нимасига ҳайрон қолишади, Молли нимасига унинг ром бўлган? Шайтон васвасаси. Дублиндаги энг расво одам. Тирикчилиги шундан. Хотинлар баъзан туйғу билан билишади. Табиий туйғу. Вой, бу турқинг қурғур! Менинг тирноқларим. Уларга қарасам, яхшилаб олинган. Кейин ёлғиз ўтириб хаёлга толади. Баданидан тароват қочяпти. Мен кўриб-билиб турибман-ку, эсимда-ку, унинг қандай бўлгани. Эт салқий бошлагач, тери яна таранг торти-

либ улгурмаса керак дейман-да, хойнаҳой. Лекин қолип ўша. Қолип ҳамон ўша-ўшандай. Елкалар. Бел. Биққи. Балга бормоқчи бўлиб кийинаётгандаги кеча эсингдами? Кўйлаги дўмбоқлари орасига қисилиб қолувди.

У икки тиззаси орасига қўлини суқиб қисди, сўнг мамнун бир қиёфада паришонлик билан ўтирганларнинг чеҳраларига кўз ташлади. Мистер Пауэр сўраб қолди:

— Концерт қандай ўтятти, Блум?

— О, жуда соз, — деди мистер Блум. — Бу ҳақда кўп гапиришяпти. Бу кўп яхши гап экан, биласизми...

— Сиз ўзингиз ҳам турнега борасизми?

— Йўғ-а, — деди мистер Блум. — Клэр графлигига ишим бор, шунга ўтиб келаман. Буни қарангки, улар йўл-йўлакай барча катта шаҳарларга ўтишмоқчи. Бирида бўлмаса, бошқасида албатта муваффақият қозонишиади.

— Баракалла, — деди Мартин Каннингем. — Мэри Андерсен ҳам ҳозир сафарда.

— Яхши одамлар борми?

— Ҳаммасини Луис Вернер бошқаряпти, — деди мистер Блум. — Бари ўз ишига уста одамлар. Ж.К. Дойл дегани бор, яна умид қилиб турибман Жон Маккормак ҳам бош қўшар. Буларнинг олдига ўтадигани йўқ.

— Madamning ўзларини айтмайсизми, — деди мистер Пауэр табассум қилиб. — Барибир madam баридан олдинда.

Одоб билан норозилик билдиргандай мистер Блум қўлини ёзди, кейин яна уларни қисди. Смит О'Брайен. Кимдир пойига гуллар қўйибди. Аёл киши. Чамаси ўлганига йил тўлган. Худо хоҳласа, кўп йиллар омон бўлинг. Карета Фаррел ҳайкалини айланиб ўтаркан, уларнинг тиззалири қаршиликсиз бир-бирига тегиб кетди.

Тиззимчалар: йўлка четида ночор кийинган бир чол қўлида сотиладиган молини узатиб турарди, оғзи очилиб қолган: тиззимчалар.

— Тўрт тизимча бир пенни.

Қизик, нега уни суддан ҳайдаб юборишган? Хиом-стритда ўз дўкони бор эди. У ерда Моллининг фамилиядоши Твиди яшайди. Уотерфорд судида қирол прокурори. Унинг бошида ўша-ўша цилинтри. Ўтмиш улуғворлик асорати. У ҳам мотам либосида. Шўрликнинг роса омади кетган. Кўтирилган итдай ҳамма ёқдан ҳайдашган. Сўнгги нафасини олаётган О'Каллахан.

Madam ҳам. Ўзларини айтмайсизми. Ўн бирдан йигирма минут ўтибди. Молли ўрнидан турди. Миссис Флеминг уй йигиштиргани келган. Молли ашула айтиб сочини тарайди: *Voglio e non vorrei*. Йўқ: *Vorrei* е поп¹. Сочларининг учини қарайди: тўзимадимикин? *Mi trema un poco it*². Мана шу *tre* деганда унинг овози гўзал жаранглайди: худди ҳўнграгандай. Ай қумри,вой қумри. Ха шундай сўз бор: қумри деган, ўша ҳўнграпни гўзал ифодалайди.

Унинг кўзлари мистер Пауэрнинг нуроний чехрасига қараб қолди.

Чакка соchlари оқарялти. У *madame* дейди-ю, табассум қилади. Мен ҳам қулиб қўйдим. Табассум билан кўп нарсани айтиш мумкин. Балки, шунчаки назокат ифодасидир. Омон бўлсин. У бир аёлни таъминлаб турари дейишади, рост гапмикин? Уйдаги хотинига бу ёқмайди, албатта. Кимдир менга айтдики, ўрталаридаги муомала сиз-биздан нарига ўтмас эмиш. Аксинча, ҳаммаси дарров жонларига тегиб кетарди. Э, анов Крофтон бир куни кечкурун уни ўша хотинга юмшоқ гўшт олиб кетаётганини кўрган экан. Ким экан ўша хотин? «Мойра»да официант эмиш. Ё Жури кўлида ишлармикин?

Улар ҳиллираган кенг плашдаги «Халоскор»³ ҳайкали тагидан ўтиши.

Мартин Каннингем тирсаги билан мистер Пауэрни туртди.

— Рувимларнинг туёғидан, — деди у.

Баланд бўйли кора соқол одам ҳассага таянганча Элвери ҳайвонот боғи ёнидан муюлишга оқсоқланиб ўтди, унинг елкаси ва акашакдек букилган қўли кўзга чалинди.

— Аnavининг ўтган бутун хусну жамолини кўринг, — деди мистер Пауэр.

Мистер Дедал чўлоқланиб бораётган кишининг орқасидан қаради-да, юмшоққина қилиб деди:

— Илоҳим, шайтон қовурғангни синдирсин!

Мистер Пауэр карета Грей ҳайкали ёнидан ўтаётгандан соvuқдан қалтираб, юзини дарчадан тўсади.

— Биз ҳаммамиз у ерда бўлганмиз, — деди очиқлик билан Мартин Каннингем.

¹ Истардим-у, лекин йўқ (*итал.*).

² Аста қалтирайди менинг... (*итал.*).

³ Дэннисл О'Коннелл назарда тутилмоқда.

Унинг кўзи мистер Блумнинг кўзи билан тўқнашди. У со-
колини силади-да:

— Ҳа, ҳисоби ҳаммамиз.

Мистер Блум йўлдошларининг башараларига қараб бирдан
тўлқинланиб кетди-да, тилга кирди:

— Ж. Рувим билан унинг ўғли ҳақида битта қизиқ латифа бор.

— Нима, бу қайиқчи билан бўлган воқеами? — сўради мис-
тер Пауэр.

— Ҳа. Ростдан ҳам қизиқ, а?

— Нима ҳақда ўзи? — сўради мистер Дедал. — Мен эшигма-
ганман.

— Ўртада битта қиз бўлган дейишади, — бошлади мистер
Блум. — Отаси ўғлини гуноҳ иш қилиб қўймасин деган хаёlda
Мэн оролига жўнатмоқчи бўлади, лекин икковлари...

— Нима? — сўради мистер Дедал. — Ўша сўтак чала миши-
қими?

— Ҳа, — деди мистер Блум. — Икковлари бирга кемага чиқ-
моқчи бўлишади, шунда бирдан ўғли ўзини сувга ташлайди...

— Вараввани чўқтири! — қичқирди мистер Дедал. — Худо
ҳаки, мен ҳеч қарши эмасман!

Мистер Пауэр оғзини кўли билан тўсиб узоқ қиҳ-қиҳлаб кулди.

— Йўқ, — деди тушунтириб мистер Блум, — ўғли шундай
қимлоқчидики...

Мартин Каннингем унинг галини шартта бўлди:

— Ж. Рувим ўғли билан бирга жўнаб кетаётган кемага соҳил
бўйидан югуриб кетишаётган эди, шунда денг, анов сўтаги шарт-
та ўзини сувга отиби.

— Э худо сақласин-ей! — қўрқиб кетиб деди мистер Дедал. —
Чўкиб кетганми?

— Чўкармиди! — қичқирди Мартин Каннингем. — Ҳечам-да!
Қайиқчи уни илгак ташлаб иштонбогидан тортиб чиқариб олиб
тўғри отасининг олдига соҳилга элтиби. Бола ўлар ҳолатда экан.
Бутун шаҳар томошага йиғилиби.

— Шундай, — деди мистер Блум. — Лекин энг култили го-
мони...

— Ж. Рувим эса, — деди Мартин Каннингем, — қайиқчига
ўғлини қутқаргани учун икки шиллинг бериби.

Мистер Пауэрнинг оғзини тўсган қўли остидан бўғик хўрси-
ниш эшигилди.

— Ростдан ҳам берган, — тақрорлади Мартин Каннингем. —
Худди қаҳрамондек кўриб берган. Битта кумуш танга.

— Қаранг, энг қизиқ жойи ҳам шу эмасми? — тўлқинланиб
деди мистер Блум.

— Бир шиллингу саккиз пенс кўп берибди, — деди қурук
қилиб мистер Дедал.

Каретада мистер Пауэрнинг босиқ кулгиси янгради.

Нелсон қуббаси.

— Бир пеннига саккизта олхўри! Бир пеннига саккизта!

— Бу яхшимас, ноқулай, жаноблар, келинглар сал жиддий-
роқ бўлайлик, — деди Мартин Каннингем.

Мистер Дедал уф тортди.

— Нима қилибди, — деди у, — шўринг қурғур Падди озгина
ҳазил-хузул қилганимизга хафа бўлиб ўтирасди. Унинг ўзи ҳам
соқоли ерга тўкилгунча қанчадан-қанча латифаларни айтмаган
дайсиз.

— Худоёҳ худовандо, ўзинг мен гуноҳкорни кечир! — деди
мистер Пауэр бармоқлари билан намланган кўзларини ишқа-
лаб. — Шўрлик Падди! Бир ҳафта бўлди уни қўрганимга, соп-
па-соғ эди, у ўлади деб, ҳатто хаёлимга ҳам келмаганди. Бизни
ташлиб кетди.

— Дунёдаги энг маъқул одамлардан биттаси эди, — деди мис-
тер Дедал. — Кутимаганда жон берди.

— Юраги, — деди мистер Каннингем: юрак!

У кўкрагига маъюс чертиб қўйди.

Юзи бўғриқкан: иссиғи оташ-аланга. Пиво, арок деса, ўзини
томдан ташларди. Буруннинг қизаришига дори. Ичаверади бур-
ни шолғомдек бўлмагунча. Бурнини эпақага келтираман деб,
қанча пулларнинг бошига етган.

Мистер Пауэр лип-лип ўтиб турган уйларни зерикиб, хаво-
тилраниб кузатиб ўтиради.

— Кўз очиб-юмгунча ўлиб кетди, бечора, — деди у.

— Энг яхши ўлим шу, — деди мистер Блум.

Ҳамроҳлари унга кўзларини катта-катта очиб қарашади.

— Ётиб азоб чекмади, — деди у. — Хозир бор эди — бир
пастда қарасангиз йўқ. Ухлаб ётганда ўлгандай.

Хеч ким индамади.

Кўчанинг бу ёғида ҳамма нарса ўлган. Кундуз бўлса ҳам,
кимсасиз, ер ўлчов идоралари. Ичкилик ичилмайдиган меҳ-

монхона. Фалконернинг темир йўл маълумотномаси. Савдо билим юрти. Гилл. Католиклар клуби, кўрлар уйи. Нимага? Қандайдир сабаблар бўлса керак. Қуёш ёки шамол. Кечкурун ҳам шундай. Мўри тозаловчилар ва ошпаз аёллар. Мархум ҳазрат Мэтю раҳнамолигида. Парнеллга келажакда қўйиладиган ҳайкалнинг тоши. Юраги, юрак тўхташи. Калласига оқ шокила тожлар осилган оқ отлар Ротода муюлишидан чопиб чиқиши. Кичкинагина тобут липиллаб ўтди. Лошни тез кўмиш. Мотам каретаси. Уйланмаган йигит. Уйланган йигитларга қора от. Бўйдоқларга чавкар. Роҳибага бўз қирчанғи.

— Жуда қайгули, — деди Мартин Каннингем. — Сабий бола.

Митти юз, кўкарган ва буришган, кичкинтой Рудининг ҳам юзи шундоқ эди. Қотган мойдай, юмшоқ, митти тана, оқ мато қопланган қарағай тобутча. Дафн этиш суғурта ширкат ҳисобидан. Бир парча ер учун ҳафтасига бир пенни. Ўзимизники. Гўдак. Тирмизак. Бемаъни. Табиатнинг хатоси. Онасига тортса, соғлом бўлади. Отасига тортса, аксинча. Майли, яна худо берар.

— Бечорагина, — деди мистер Дедал. — Омонатини топширди.

Карета оҳиста Ратлэнд-сквер тепасига кўтарилаарди. Тоза суякларни жойига туширди. Тош йўл усти. Энди ҳеч кимни эмассан. Кичкина алдоқчи.

— Айни кучга тўлган пайтида, — деди Мартин Каннингем.

Лекин энг ёмони, — деди мистер Пауэр, — одамнинг ўз жонига ўзи қасд қилиши.

Мартин Каннингем шошилиб киссасидан соатини чиқарди, йўталиб қўйди-да, яна киссасига солди.

— Бутун хонадон учун оғир шармандалик, — деб қўшиб қўйди мистер Пауэр.

— Вақтинча ақлдан озиш, албатта, — деди катъият билан Мартин Каннингем, — буни қаттиқ қоралашнинг ҳожати йўқ.

— Шундай иш қиласидиган одамни кўркок дейишади, — деди мистер Дедал.

— Ҳукм чиқариш бизнинг ишнимиз эмас, — деди Мартин Каннингем.

Мистер Блум алланима демоқчи эди, лекин оғзини юмди. Мартин Каннингемнинг катта-катта кўзлари. Бошқа ёққа қарайти. Юмшоқ оқкўнгил киши. Аҳмоқ эмас. Шекспирга ўхшайди. Доим яхши бир сўз айтади. Ўзига қасд қилиш, бола ўлдиришни бу ерда кечиришмайди. Насронийча кўмишни ҳам рад эти-

шади. Илгари мозорда юракка қозиқ санчишарди. Худди бечоранинг юраги вайрон бўлгани етмагандай. Баъзан улар охирги дақиқада пушмон бўлишади. Дарёнинг тагидан топилган, қамишлар орасида ётган тикилиб. У менга қараб турарди. Унинг хотини жуда расво ароқхўр. Неча мартараб уйини безаб чиқди, хотини эса деярли ҳар шанба куни унинг номидан мебелларни гаровга кўяди. Яшаш эмас, дўзах. Мунақага тош ҳам чидамайди. Душанбадан яна барини янгидан бошлаш керак. Бўйинтуруқ ҳам шунақа бўладими. Дедал айтиб берган эди ўша куни кечқурун уларникига кирган экан, ана сизга томоша, дейди, у хонадан бу хонага чопиб Мартиннинг зонтигини ҳадеб силкитар эмиш:

Мен Осиё дурданасиман,
Осиёда
Гейтпаман.

У юзини четга буряпти. У билади. Суяклар жойига тушади.

Ўша тергов, текшириш ўтказишган-ку. Стол устида қизил ёрлик ёпиширилган шиша. Мехмонхона хонаси, деворларда ов тасвирланган суратлар. Кун дим эди. Дераза дарпардалари тирқишилларидан офтоб тушиб турарди. Терговчининг қулоқлари катта ва жун босган. Хизматчи гапириб беряпти. Ухлаб ётибди, деб ўйлабди олдин. Кейин юзини худди пайса-пайса сариз босганини кўрибди. Каравотнинг оёқ томонига сирғалиб тушибди. Хулоса: ҳаддан ташқари кўп оғу ичган. Бахтсиз ҳодиса. Хат. Ўғлим Леополдга.

Энди азоб йўқ. Қайтиб уйғонмайсан. Бошқа ҳеч кимни эмассан.

Карета Блессингтон-стритдан шитоб билан қалдираб ўтди. Тош ўйлдан олиб боришади.

— Шамолдек учаяпмиз, — деди Мартин Каннингем.

Йўл ўртасида тўнтарилиб кетмайлик-да, ишқилиб, деди мистер Пауэр.

— Ундан бўлмасов, — деди Мартин Каннингем. — Эртага Германияда катта пойга бўлади. Гордон Беннет.

— Ҳақиқатан шундай, — деди мистер Дедал. — Бир кўрсак эди.

Улар Беркли-стритга бурилишганда Катта ҳовуз муюлишида турган шарманка улар ортидан шўх, чулдираган музикасини

чалиб қолди. Дўмбоққина Келлини кўрган борми бу ерда? Ка е иккита ли. Келли. «Саул»дан олингап мотам марши. Хасисдир ул мисли Антонио сариқ чақа бизга бермадиё. Оёғинг учидаги айлан! Mater Misericordiae¹ Экклз-стрит. Менинг уйимга яқин. Катта бино. Бедаволар бошпанаси. Тасаллини қаранг. Ўлим тўшагида ётганлар учун Биби Марям касалхонаси. Ўликхона шу ернинг ўзида, паства. Қари кампир Рийордан шу ерда ўлтган. Шўринг курғур хотинларниң афт-ангорига қараб бўлмайди. Товоқдаги таом, қошиқни касалниңг оғзига тиқишиади. Қаравот парда билан тўсилган, ўлса ўлаверсин. Ёқимтой талаба йигит: мени ари чақиб олганда боғлаб қўйиб эди. Ҳозир туғуруқхонага ишга ўтганмиш. Ўтдан қутулиб сувга тутилган.

Карета елдек учиб, муюлишда бурилди ва тўхтади.

— Яна нима бўлди?

Тамғаланган қорамол подаси иккига бўлиниб арава дарчала-ри ёнидан мўрашиб, шилта туёқларини оғир-оғир босиб, суюкли-ри туртиб чиқсан яғир сағриларини думлари билан аста елпиган-ча ўтиб бораради. Поданинг чеккасида буқалар билан аралаш-куралаш тамғаланган қўйлар кўркиб баърашарди.

— Кўчманчилар, — деди мистер Пауэр.

Хо-ов, хо-ов! — подачининг овози янграр, камчиси шарак-лаб мол-қўйларнинг бикинига тушарди. — Хо-ов! Бўл! Қимирана!

Эҳ-ҳа, бугун пайшанба. Эртага күшхоналар ишлайди. Буқалар. Кафф ҳар бош қорамолни сал кам йигирма етти фунтдан сотган эди. Ливерпулга бўлса керак. Кўхна Англия учун рост биф². Обдан семиртирилган молларни сотиб олишади. Кейин уларнинг териси, ёфи, шохлари, жуни арzonгаровга кетади ё чиқитга чиқади. Бир йилда анча-мунча пул бўлади. Ўлик гўшт савдоси. Күшхоналардан чиқсан чиқиндилар тери, совун, маргарин ишловчи корхоналарга ўтади. Қизик, бу ҳийла-найранглар ҳали ҳам давом этади, Клонсиллда тўғри поездниңг ўзи-дан ҳидланган гўшtlарни кўтара савдо қилишиади.

Карета пода оралаб юрди.

— Тушунмайман иега шаҳар кенгаши қўй-қўтон манзилидан соҳилга трамвай йўли ўтқазишмайди, — деди мистер Блум. — Мол-холни кемаларга чиқариш анча осонлашарди.

¹ Раҳмдил Биби Марям (лом.). Дублиндаги касалхона.

² Молининг бикин гўшти.

— Кўчалар ҳам подалардан холи бўларди, — деди Мартин Каннингем. — Тўғри айтяпсиз. Бу жуда зарур иш.

— Шундай, — деди мистер Блум, — мен яна бошқа бир нарсани ҳам ўйлайман, худди Миландагидек мотам трамвайлари ташкил этилса. Трамвай йўлини тўғри қабристон дарвозасигача олиб бориш керак: маҳсус трамвайлар тобутни элтиб берсин, кареталар бемалол юрсин ва ҳоказо. Мен нима демоқчи бўлаётганимни тушуняпсизми?

— Ўйлаб топган нарсангиэни қаранг, ҳавоий гап, — деди мистер Дедал. — Ётадиган жойлари, вагон-ресторан ҳам бўлсин дерсиз ҳали.

— Корнининг келажаги аянчли, — деб кўшиб қўйди мистер Пауэр.

— Ие, унда нима? — сўради мистер Блум мистер Дедалга қараб. — Кўчаларни мана шундай пода чангитиб юриши қулай экан-да?

— Бир хисобда сизнинг гапингиз ҳам тўғри, — рози бўлди мистер Дедал.

— Жилла курса, — деди мистер Каннингем, — турли-туман нохуш воқеалар рўй бермасмиди, эсингиздами, Данфининг дўкони олдидаги муюлишда ўлик олиб кетаётган араванинг ағанаб кетгани, тобут йўлнинг ўртасига қулаб тушган эди.

— Жуда хунук бўлган эди, — деди мистер Пауэр башарасида титрок туриб, — майит йўлда думалаб ётди. Даҳшат!

— Данфининг ёнидаги қайилишда биринчи, — деди мистер Дедал маъқуллагандай бошини силкитиб, — Гордон Беннет соврининга.

— Худоё, ўзинг кечир! — художўйлик билан илтижо қилди мистер Каннингем.

Карс-курс! Арава ағдарили. Тобут гумбурлаб йўлга тушди. Қопқори отилиб кетди. Гавдасига унча ярашмаган костюм-шимда ерга ғўладай думалади. Ҳаётлигига икки юзи қип-қизил эди: Энди эса докадай окарган. Даҳани очилиб қолган. Э, нима бўлди, деб сўрагандай. Яхшиям, энгакини боғлаб қўйишади. Оғзи карракадек очилиб ётса, ёмон. Ички аъзолари ҳам тез бузилади. Яхшиси, барча тешик-туйнукларни маҳкам беркитиш. Кейин. Беркитиш учун мум ҳам ярайди. Орка чиқиш заифлашади. Барини тамғалаб шиббалаб ёлиб ташлаш керак.

— Данфи Бари, — деб эълон қилди мистер Пауэр карета ўнгга бурилгач.

Данфи Бари қайилишда. Мотам кареталари қаторлашиб тиқилиб турибди, қайғу-аламларини май билан ювишяпти. Бу ерда тўхтаб ўтишади. Ичкилик дўкони учун жойни хўб топиб танлаган. Қайтаётганда, соғлиқ-саломатлик учун қадаҳ кўтарсак, ажаб эмас. Айланади юпанч косаси. Ҳаёт иксирни.

Э, нима, ростдан ҳам, шундай бўлса-чи? Мабодо одам ҳодис, бу силкинишида, айтайлик, мих кириб кетса, нима бўларди, кон чиқармиди? Билиш қийин. Жойига қараб. Кон айланиши тўхтайди-ку. Лекин ҳар қалай, йўғон томирдан қон силқиб чиқиши мумкин. Шунинг учун тобутга қизил кийимда, қорамтири қизил кийдириб ётқизиш керак.

Улар Фибсборо-роуд бўйлаб жим ўтиб кетдилар. Бўш тобут арава қабристондан қайтяпти. Худди юкини ташлаб енгил тортгандай боряпти.

Кроссганс кўприги. Кирол канали.

Сув тўғонлардан ҳайқириб отиласди. Бир одам сувга аста ўтираётган сол устида торф уюмлари орасида тик турарди. Канал ёқалаб кетган сўқмок йўлда чилвири салқи боғланган от. Солнинг ёнига «Бугабу» сўзи ёэилган.

Улар кўзларини солчидан узишмасди. У ўз солида балчик босган, қамиплар ўсгап, имиллаб оқадиган каналдан бутун Ирландияни босиб ўтиб, денгизга қараб боряпти, қамишзорлар, лойга ботган шиshalар, ит ўлаксалари, қалин балчиқлардан арқон тортиб йўл босяпти.

Атлон, Моллингар, Мойвэлли, канал ёқалаб пиёда юриб Миллини кўриб келиш мумкин. Велосипедда борса ҳам бўлади. Эскироқ бирортасини ижарага олса, қулайроқ. Рен кимошиб бозорида битта шунақаси сотишга кўйилган, фақат аёллар минадигани. Сув йўлларини яхшилаш. Жеймс Макканна мени солда олиб юришга ишқивоз. Арzon нақлиёт. Масофалар узоқ эмас. Сузиб юрувчи уйлар. Сайру саёҳат. Эркин ҳаво. Тобут аравалар. Сувдан самога. Нафсламрга, хат ёзib огоҳлантириб ўтирмайман, кутилмагандан кириб боравераман, Лейкслип, Клонзилла. Бир тўғон кейин иккинчиси, то Дублингача шундай шлюзлардан ўтиб борилади. Ирландия ботқоклари торфлари билан. Солкаш Падди Дигнамнинг хурматига униқкан похол шляпасини кўтариб қўйди.

Улар Брайен Бороиме уйи ёнидан ўтишди. Энди яқин қолди.

— Қизик, дўстимиз Фогарти ҳозир нима қилаётган экан-а, — деди мистер Пауэр.

- Буни Том Кернандан сўраш керак, — деди мистер Дедал.
- Нима бўларди? — деди Мартин Каннингем. — Юм-юм кўз ёшларини тўкаётгандир?
- Кўздан йироқ бўлса ҳам, — деди мистер Дедал, — ҳар қалай кўнгилга яқин.

Карета чапга Финглас-роудга бурилди.

Қабристонга қўйиладиган ёдгорликлар устахонаси ўнгда. Сўнгги қадамлар. Унсиз, оппоқ, ғамбода, мотамсаро ҳайкалчалар, тош қотган қўлларини имдодга чўзиб, қайгули тиз букиб, бармоқларини огоҳ қилиб юқори кўтарганча бир парча ерда тикилишиб турарди. Тошдан йўнилган ҳайкалларнинг узвлари. Оқ сукутга ботиб нола қилурлар. Хоҳлаганингизни танлаб ясатинг. Том. Х.Деннанни, қабртошлар, ёдгорликлар устаси.

Ўтиб кетишиди.

Қабристон қоровули Жимми Гирининг уйи олдида йўлка четида, бир нарсаларни ўзича ғўнғирлаб, кари дайди ўтирас, гард босиб йиртилиб кетган каттакон оёқ кийимидан қум ва тош майдаларини қоқарди. Ер узра саргузаштлар мана шу жойда тугайди.

Бирин-сирин ўтди тумтайган боғлар, тумтайган уйлар.

Мистер Пауэр кўрсатди.

— Манов ерда Чайлдс ўлдирилган, — деди у. — Охирги уй.

— Ҳа, — деди мистер Дедал. — Жуда қўрқинчли воқеа.

Биродаркушлик. Сеймур Буш уни чиқариб олган эди. Ишқилиб, одамларнинг гапи-да.

— Бўйнига қўйишолмади, — деди мистер Пауэр.

— Даиллар етарли бўлмаган, — деди Мартин Каннингем. — Одил судловнинг қоидаси шу.

Битта бегуноҳии айбдор деб топишдан кўра тўқсон тўққизта гуноҳкорни оқлаган маъқул.

Улар кўз югуртиришиди. Қатлгоҳ. Этни жунжиктиридию орқада қолди, мудҳиш жой. Дераза тавақалари ёпиқ, пардалар туширилган, кимса яшамайди, боғ қаровсиз, ҳувиллаб ётибди. Ҳаммаси остин-устун бўлиб кетган. Бегуноҳ ҳукм қилинган. Одам ўлдириш. Мақтулинг корачикларида қолган қотилнинг сурати. Бу ҳақда ёзилганларни мук тушиб ўқишиади. Боғ сўқмоғидаги эркакнинг калласи. Ўлдирилган аёлнинг устидаги кийимбош. У ўлимини қандай қарши олди. Зўравонлик асоратлари. Қотилнинг қуроли. Пойабзал чизимчаси. Жиноятчи тутилма-

ган, ҳали қидирилмоқда. Даиллар. Жасадни қазиб олиб текширишга кўрсатма берилган. Котиллик очилмай қолмайди.

Каретанинг ичи тор, оёқ увишади. Агар мен огохлантирмай бирдан кириб борсам, аёл норози бўлиши мумкин. Аёллар билан эҳтиёт бўлиб муомала қилиш керак. Худо кўрсатмасин, иштонини ечаётганда устидан чикиб қолишни. Ҳеч қачон кечирмайди кейин. Ўн беш.

Қабристон панжарасининг баланд ихоталари кўзни чалкаштиради. Қора тортган тераклар, унда-мунда оқ мармар ҳайкалчалар. Ҳайкалчалар кўпроқ, дараҳтлар орасига тиқилишган оқ жуссалар, оқ ҳайкаллар ва уларнинг парчалари сассиз ёнингдан сузиб ўтади, қотиб қолган қўллари қайгадир маъносиз чўзилган.

Фидирак гардиши йўлка четига тегиб қисирлади: карета тўхтади. Мартин Канингем қабзага чўзилди, уни бураб арава эшигини тиззаси билан итарди. У пастга тушди. Мистер Пауэр ва мистер Дедал унга эргашдилар.

Энди совунни бошқа чўнтақка солса бўлади. Мистер Блумнинг қўли шимнинг орқа чўнтағини тез тутмадан ечди-да, устидаги қофози ёпишиб қолган совунни камзулининг ички чўнтағига солди. У йўлкага тушди, ҳамон қўлида турган газетани юзадаги чўнтағига тиқди.

Файзиз маросим: битта тобут арава ва учта карета. Барибир эмасми. Ҳашамдор ўртуқ, зарҳалланган тизгинлар, мотам музикаси, милтиқлардан ўқ узиш. Ўлим маросими. Охирги каретанинг ортида аравачасида турли пишириқ ва мева-чевалар келтирган сотувчи турарди. Бир-бирига ёпишган ширинлик, пишириқлар, марҳумлар учун ширин ишишириқ. Ит таоми. Ким ейди буларни? Кузатиб келганларми қабристондан чиқаётганда. Мистер Кернал билан Нед Лэмберт уларнинг изидан юришди, орқада Ҳайнс, Корни Келлехер очиқ тобут арава олдида тўхтаб ундан икки гулчамбарни олди. Биттасини ўсмир болага берди.

Анов ўлган болани олиб кетаётган тобут арава қайда қолди?

Финглас томондан аравага қўшилган отлар кўринди, устига улкан мармартоп ортилган юккаш аравани отлар гўристон сукунатида оғир-оғир одимлаб ғичирлатганча тортиб келадилар. Юкчи аравакаш шляпасини қўлига олиб отлари ёнида боради.

Ана энди тобут. Ўлик бўлишига қарамай биздан илгари етиб келди. От унга олайиб қарайди, оқ туғлари ёнига сурилиб тушибди. Отининг кўзи хира нурсиз. Югани бўйини қисади, қон томирларини қияди, яна алланимабало. Улар ҳар куни бу ерга

нимада олиб келишларини билишармикин? Кунда йигирма ёки ўттиз ўлик келса эҳтимол. Яна протестантлар учун Маунт-Жером қабристони ҳам бор. Бутун дунё бўйлаб ўлик қўмилади, ҳамма ерда, ҳар дамда. Арава-арава қалаштириб келтириб шоша-пиша тўнтариб кетишади. Ҳар соатда минглаган. Дунёда ҳаддан ташқари одам кўп. Ўлик ҳам.

Деразада кузатиб келувчилар кўринди: бир хотин ва қизча. Хотиннинг жағи йирик, бунақалар ҳеч кимга ҳақини бермайди, шляпаси ёнига қийшайиб қолибди. Қизчанинг чехраси кўз ёшлардан кирланган, хотиннинг қўлидан ушлаб олган, йиғлаш керакми, дегандай унга қараб-қараб кўяди. Бамисоли балиқнинг юзи, бўздай оқ, қонсиз.

Тобуткашлар тобутни елкаларига олиб, дарвозадан ичкарига олиб киришди. Ўлик юк. Мен ҳам ваннадан чиқа туриб, ўзимни оғир сездим. Аввало ўлакса: сўнг ўлаксага дўст ўлаксалар. Корни Келлехер билан ўсмир бола гулчамбарлар ортидан юришди. Уларнинг олдидаги ким бўлса? Э-э, қайниси.

Ҳаммалари олдинма-кейин боришиди.

Мартин Каннингем шивирлаб деди:

— Блумнинг олдида сиз ўз жонига қасд қилиш устида сўз очганингизда мен ўзимни қўярга жой тополмадим.

— Нима? — овозини пасайтирди мистер Пауэр. — Нега?

— Унинг отаси заҳар ичган, — шивирлади Мартин Каннингем. — Эннисдаги «Қиролича отели»нинг эгаси эди. Эшитдингиз-ку, ҳали Клерга бораман деди. Йилини ўтказади.

— Худоё, ўзинг раҳм қил! — пичирлади мистер Пауэр. — Эшитмаган эканман. Заҳар ичганми!

У орқаларидан изма-из кардинал мақбарасига томон келаётган кўзлари ўйчан, қорамтириши кишининг юзига қиаб қўйди. Оғзи тинмайди.

— Э, у суғурта қилдирганми? — сўради мистер Блум.

— Шундай бўлса керак, — деб жавоб берди мистер Кернан, — аммо суғурта полиси юз марта гаровга қўйилган. Мартин унинг кенжасини Артэйнга жойлаштироқчи.

— Болалари нечта?

— Бешта. Нэд Лэмберт қизчаларнинг бировини Тоддга жойлаштираман деб, ваъда қилди.

— Жуда қайғули воқеа, — раҳмдиллик билан деди мистер Блум. — Бешта бола-я.

— Бечора хотинига ёмон зарба бўлди, — кўшиб кўйди мистер Кернан.

— Нимасини айтасиз, — кўшилди мистер Блум.

Энди эрини бошига урадими.

У ўзи ялтиратиб артган оёқ кийимиға қаради. Эрининг орқасида қолди, эрдан айрилди. Мендан кўра ҳам, унга эри икки бора ўлганроқ. Кимдир барибир биринчи бўлиб ўлади. Ақлли одамлар шундай дейишади. Дунёда эркаклардан аёллар кўпроқ. Унга таъзия билдириб қўяйин. Аянчли оғир йўқотиш. Умид қиламанки, тез орада унинг ортидан йўл оласиз. Бу ҳинд бевалари га тегишли удум. Бу хотини бошқа бировга эрга тегиши мумкин. Ановингами? Йўқ. Яна ким билсин. Кари қиролича вафот этгандан бери бева юришга ишқивозлар камайди. Тўп-тўпхонага ўликни қўйиб олиб боришган эди. Виктория билан Алберт. Фрограмда йиллик таъзия маросими ўтди. Лекин ҳар ҳолда охирги дақиқада у шляпасига бир даста бинафша такиб қўйган эди. Юрак тубига жойлашган нафсоният ҳаммаси бир шарпа учун. Қироличанинг эри бор-йўғи — аммо қирол эмас. Ҳаётининг бутун маъно-мақсади ўғлида эди. Ишонса бўладиган, ўтмишга ўхшамаган қандайдир бир янгиликни у кутган эди. Лекин энди хеч қачон ўтмиш қайтиб келмайди. Кимдир албатта олдин кетади: ер остида ёлғиз ётади. Энди хотинининг иссиқ тўшагидан маҳрум.

— Яхши юрибсизми, Саймон? — мулойим сўрашди у билан Нед Лэмберт кўлинини қисиб қўяркан. — Сизни кўрмаганинга ҳам бир аср бўлди.

— Ёмон эмас, шекилли. Номи тилларда достон Корк шахрида нима гаплар?

— У ерга ҳайит кунлари душанбада от пойгасига борган эдим, — деди Нед Лэмберт. — Ҳамон ўша-ўша эскича: олти шиллингу саккиз пенс. Дик Тайвина қўноқ бўлдим.

— Дик-ўткир қалай?

Боши очик юрибди, — деб жавоб берди Нед Лэмберт.

— Вой авлиёлар отқиёлар! — Ҳайратини жиловлаганча деди мистер Дедал. — Дик Тайвининг сочи қолмабдими?

— Мартин сабийларга ёрдам бўлсин деб, иона тўпламоқчи, — деди Нед Лэмберт бармоғини олдинга нуқиб. — Ҳар калладан бир неча шиллинг. Суфуртаси нималиги аниқлангунча болаларга қандайдир кўмак бериб туриш керак.

— Маъқул, маъқул, — деди бироз ишончсизроқ оҳангда мистер Дедал. — Анов бораётган ким, тўнгич ўғли эмасми?

— Ҳа, — деди Нед Лэмберт. — Ёнидаги қайин акаси. Орқада бораётган Жон Ҳенри Ментон. У бир соверен иона қилди.

— Барака топсин, — деди мистер Дедал. — Бечора Паддига неча марта айтдим мана шу жойни қаттиқ ушла деб. Жон Ҳенридан кўра ҳам бешбаттарроқлар бор.

— Нега жойни қўлдан чиқарди? — сўради Нед Лэмберт. — Ичкиликка берилиб кетдими?

— Кўп яхши одамлар шу балога йўлиққан, — деди мистер Дедал афусланиб.

Улар кичик жомхона олдида тўхташди. Мистер Блумнинг кўзига гулчамбар кўтарған боланинг янгигина ёқа таққан, сочлари силлиқ қилиб тараған, ингичка бўйнидаги чукурчаси яққол ташланиб турарди, шўрликкина! Отаси ўтгаңда, тепасида турдимикин? Икковлари ҳам эс-ҳушларини йўқотишган. Охирги дақиқада ҳуши ўзига келиб, кўзини очиб, охирги марта ўз яқинларининг дийдорига қарайди. Яна нима қилсин. Мен О'Грэдидан уч шиллинг қарзман. Ўлаётганини билдимикин? Тобуткашлар тобутни жомхона ичкарисига олиб киришиди. Унинг боши қайси томонда?

Бир зумдан сўнг у ғира-шира ёруғда кўзини қисганча бошқалар билан бирга ичкарига кирди. Тобут меҳроб олдидаги баландликка қўйилган, тўрт бурчакда катта сариқ шамлар ёнарди. Доим биёдан олдинда. Корни Келлехер гулчамбарларни олдинги икки бурчакка ўрнаштириди, болага тиз чўкиш кераклигини ишора қилди. Кузатиб келувчилар лавҳлар олдида тиз чўкишди. Мистер Блум ҳавзча ортида туриб, барча тиз чўкканда, чўнтағидаги буқланган газетани билинтирмай ерга тушириди-да, унга ўнг тиззасини қўйди. У қора цилиндрни чап тиззасига яхшилаб жойлаштириди-да, унинг четидан қўли билан тутган кўйи бошини художўлик билан қуий эгди.

Черков ходими ичига нимадир солингган мис челакчани кўтариб эшикда пайдо бўлди. Унинг ортидан кашиш бир қўли билан бўйнига ташланган сажжода матосини сийпалаб, иккинчи қўлида салқи қорнига ҳафтияқ китобини босиб чиқиб келди. Қироатни ким қиласди? Мен, деди хўроз ўрнидан туриб.

Улар тобут олдида тўхташди, шунда кампаш китобчасини очиб тез-тез куриллай кетди.

Падар Грабб. Эсимда, тобутга қараб. Domine-namine¹. Сурбет бет. Томошани бошқаради. Мушакдор насроний. Унга сал қингир қараб кўринг-чи, адабингизни беради. Рухоний. Шундай сенинг номинг бўлсин Петр. Беда еб қорни шишган қўйдай тарс ёрилиб кетгай. Дедалус у хақда дейдики. Қорни худди заҳарланган кучукдай шишган. Фалати-ғалати гапларни айтади бу одам. Ҳи-ҳи-и-и, тарс ёрилиб кетасан.

— Non intres in judicium cum tuo, Domine².

Лотинчалаб дуо ўқиётгандা, ўзларини жуда алламбало сезишади. Мотам куйи. Шоҳи матоларда мотамона тикмалар. Қора ҳопнияли почта қофози. Мангу хотира ёзуви. Бу ер совук экан. Тўйиб овқатланиб олиш керак, бу ерда қоронфида эрталабдан бери ҳак деб ўтиради, навбатдагиси қачон келаркин деб, зўрикиб, зерикиб кутади. Қани, марҳамат қилинг. Кўз худди чўл бақасидай. Нега қорни мунча қаппаяркин? Моллининг қорни карамдан шишади. Бу ернииг ҳавоси нима, шундаймикин? Ел билан тўлган чофи. Ҳар қалай, бу ерда ел мўл-кўл, беҳисоб. Қассоблар, мисол учун, худди юмaloқланган хом қиймага ўхшаб қоладилар. Ким айтиб берган эди менга буни? Мервин Браун. Авлиё Уэрборо хилхоналарида ажойиб қадимий арғанун бир юз эллик йил, тобутларда вақти-вақти билан туйнук очишга тўғри келади, елни чиқариб юбориб, сўнг ёқиб юборилади. Ел қуюндай кўтарилади, кўкимтири. Бир маротаба димоғингга ўтириб қолса — паймонанг тўлди деявер.

Тиззасининг кўзи оғриди. Оҳ. Э, мана шундай.

Кашиш бола қўлида кўтариб турган челякдан учига сўтак боғланган таёқчани чиқарди-да, тобут узра сув сочди. Кейин нариги ёғига ўтиб яна сув сочди. Кейин у аввалги жойига қайтиб таёқчани яна челякчага ташлаб қўйди. Сен то раҳматли бўлгунингча қандай эдинг? Булар бари китобчада ёзилган: Ҳаммасини оқизмай-томизмай адо этиши керак.

— Et ne nos inducas in intentionem³.

Хизматчи бола ингичка овоз билан унга жўр бўларди. Мен югурдакликка болаларни танлаган маъқул деб кўп ўйлардим. Ўн беш ёшгача. Ундан каттаси, албатта...

¹ Раббимнинг номи (лот. Буз.).

² Ўз бандангни гуноҳкор этма, ё Раб (лот.).

³ Бизни васвасага солмагайсан (лот.).

Муборак сув, шекилли. Одамнинг уйқусини келтиради. Бу иш жонига тегиб кетган бўлса қерак, келган барча ўликларни сув сепиб поклаш. Ниманинг устига сув сочаётганини нега у кўрмасин? Худонинг ҳар бир куни янги-янгиси етиб келади: қариган эркаклар, кампирлар, болалар, хотинлар, туғолмай ўлганлар, соқолдор кишилар, боши тақир кордонлар, кўкси жўжанинг кўкрагидай сил-варам қизлар. Йил бўйи уларнинг тепасида туриб шу бир хил сўзларни ғўнгирилайди, кейин устларига сув сепади: тинч ухланглар. Мана, Дигнамнинг хам гали келди.

— In paradisium¹.

Жаннатга кирасан дедими ёки жаннатдадирсан деб айтдими? Ҳар бир майитга шуни ўқийди. Зерикиб кетмагани. Лекин у ниманидир гапириши лозим-ку.

Кашиш китобчасини ёпиб, хизматчи бола билан бирга чиқиб кетди. Корни Келлехер ёнбошидаги эшикни ланг очди, тобуткашлар кириб, тобутни қўтаришиб ташқари чиқаришди-да, бояги юқ аравага ўрнатишиди. Корни Келлехер бир гулчамбарни ўсмир болакайга, иккинчисини қайниси кўлига тутқазди. Ҳаммалари унинг ортидан ён эшиқдан бўз тусли, юмшоқ ҳавога чиқдилар. Мистер Блум буқланган газетани яна чўнтағига солиб ҳаммадан сўнг чиқди. Тобутли арава то сўл томонга бурилмагунча у оёғи тагидан кўз узмади. Араванинг темир филдираклари ғичирлаб майда тошларга ботар, бир неча оғир* этик кийган сёқлар хилхоналар оралаб арева орқасидан бораради.

Та-ритара, та-ри та-ра та-ру. Э худойим-ей, мен нима бу ерда ашула бошлаб юбормасам.

— О' Коннелнинг мақбараси, — деди мистер Дедал унинг ёнида туриб.

Мистер Пауэрнинг мулойим боққан кўзлари баланд ёдгорликнинг тепасига қаради.

— Кария Дэн О' раҳмататга эришиди, — деди у, — халқининг бағрида тинчланди. Бироқ унинг юраги Римда дафн этилган. Қанча вайрон кўнгиллар бу ерга кўмилган, Саймон!

— Хотинимнинг макони анов ерда, Жек, — деди мистер Дедал. — Тез орада мен ҳам ёнига келаман. Қазову қадар етган кун Худойим ўз ҳузурига чақирсин.

¹ Жаннатга кириб (лот.).

У кўнгли бўшашиб, унсиз йиғлади, йўлни кўрмай қоқилиб-қоқилиб кетди. Мистер Пауэр унинг қўлтиғидан олди.

— У ерда тинч ётиби, — секин деди у.

— Илоҳим шундай бўлгай, — деди мистер Дедал хиқиллаб. — Шояд осмондадир, осмон бордир, ахир.

Корни Келлехер ўзини бир қадам четга олди ва ёнидан кузатувчиларни ўтказиб юборди.

— Учрашган жойимизни қаранг, — одоб билан сўз қотди мистер Кернан.

Мистер Блум кўзини юмди ва икки бора бошини маъюсона эгди.

— Ҳамма шляпасини кийиб оляпти, — деди мистер Кернан. — Менимча, биз ҳам кийсак бўлар. Сиз билан мен ҳаммадан кейинда қолибмиз. Бу қабристон — бевафо бир жой.

Улар цилиндрларини кийишди.

— Ҳаэррат падаримиз хизматни ҳам юмалоқ-ёстиқ қилиб адодтдилар, тўғрими? — таъна қилгандай деди мистер Кернан.

Мистер Блум унинг жайноқлаган, қон қуюлган қўзларига тик боқиб бош силкиди.

Гизли қўзлар, гизли, синчков қўзлар. Менимча, бу кишим хилватий масонлардан, яна ким билсин. Яна у билан ёнма-ён бўлиб қолдим. Ҳаммадан орқада қолибмиз. Қўш ҳўқиз. Имоним комил, ҳали у яна бир нарса дейди. Мистер Кернан қўшиб қўйди:

— Маунт-Жеромдаги Ирланд черковида маросимлар. Соддороқ, менга қолса, таъсирироқ ўтади.

Блум босиқлик билан маъқуллади. Тил бағоят сермаъно бир нарса.

Мистер Кернан болохонадор қилиб деди:

— Менким, тирилиш ва ҳаётдурман. Бу инсон юрагининг энг чуқур қаъларигача етиб боради.

— Дарҳақиқат, — деди мистер Блум.

Балки сенинг юрагинг қаъларигадир, икки қулоч қутига тушиб ётган шўринг қурғур сўзларни бошига урадими? Сўзлар у ерга етиб бормайди. Эҳтирослар мақъади. Вайронা юрак. Босқон. Бир кеча-кундузда минглаган литр қонни ҳайдаб оқизади. Яна бир кун қарайсанки, қон тиқилиб, тўхтаб қолган — опоқи, тайёргарлигинизни кўринг. Манов ерда қанчадан-қанча ўпкалар, юраклар, жигарлар ётиби. Эски, занглаган, чириган босконлар, бошқа нима ҳам бўларди. Тирилиш ва ҳаёт. Ўлган

ўлди. Бунинг устига қиёмат даҳшатини ҳам ўйлаб топишган. Жамики ўликлар гўридан тикка чиқиб келади. Лазар, сенга айтаман: тур ўрингдан! Лазар ўрнидан туриб кетди ва жойсиз қолди. Турингиз! Қиёмат! Ҳаммалари бир бўлиб чарх уришади, ўзларининг жигару ўпкаларию яна бошқа ашқол-дашқолларини жийнаб юришади. Шундай қиёмат қоимда сочилиб кетган ҳамма аъзоларингни қани бир йифиб кўр-чи. Миянинг бош чаногида 0,05 унсия кукун. Ўн икки грамму нол юзда беш унси. Уч хисса оғирлик.

Корни Келлехер унинг ёнида баравар қадам ташлаб борди.

— Ҳаммаси аъло ўтди, — деди у. — А?

Уларга у оғир сузилган кўзларини тикди. Сумбати полиция-чига ўхшайди. Ўзига яраша намоси бор: тра-ла-ла, тра-ла-ла.

— Эшовига яраша тушови, — деди мистер Кернан.

— А? Нима? — деди Корни Келлехер.

Мистер Кернан уни юпатди.

— Том Кернан билан орқада келаётган нусха ким? — сўради Жон Ҳенри Ментон. — Башараси таниш.

Нед Лэмберт ўғирилиб қаради.

— Блум, — деди у. — Мадам Мэрион Твиди эсингиздами? Шунақа бир қўшиқчи бор, дарвоке, у ҳозир ҳам айтади, сопрано. Блумнинг хотини.

— Э-ҳа, эсимда, эсимда, — деди Жон Ҳенри Ментон. — Анча бўлди уни кўрмаганимга. У билан рақста тушганиман, ҳозир, ўн беш-ўн етти йиллар чамаси илгари Раундтаунда Мэт Диллоннинг уйида. Офатижон эди, ушласанг, қўлинг роҳат қиласарди.

У ҳамроҳларининг елкалари оша орқага қаради.

— Бу каллаварам ўзи ким? — сўради у. — Нима иш қиласади? Қофоз корхонасининг савдо-сотиқ ишлари билан шуғулланарди, шекилли? Бир куни соққа ўйнаб у билан сўкишиб қолган эдик.

Нед Лэмберт жилмайди.

— Тўғри айтасиз, — деди у, — босма қофозлар сотиб юрарди ҳар ерларда.

— Худоё ўзинг ҳақсан, — деди Жон Ҳенри Ментон, — нозанинга шу сўтакдан бошқа эр куриб қолган эканми? ўт-олов хотин эди-ку.

— Ҳозир ҳам шунақа, — деди Нед Лэмберт. — Эри реклама учун эълонлар йифиб юради.

Жон Ҳенри Ментоннинг катта-катта кўзлари тўғри ўз олдига боқади.

Арава ён томондаги хиёбонга бурилди. Қабрлар ўртасида турган баланд бўйли киши ҳурмат юзасидан бошидан шляпасини олди. Гўрковлар қўлларини қалпокларига теккизиб қўйишди.

— Жон О'Коннел, — деди мистер Пауэр мамнун бўлиб. — Ҳеч қачон биродарини эсидан чиқармайди.

Мистер О'Коннел ишдамай барчанинг қўлини қисди. Мистер Дедал оғиз очди:

— Мана мен яна келдим сизнинг ҳузурингизга.

— Қалдрон Саймон, — деди паст овоз билан қабристон пазоратчиси. — Сизнинг бу ерга мижоз бўлишингизни истамас эдим.

У Нед Лэмберт билан Жон Ҳенри Ментонга таъзим қилиб, орқадаги кўлида иккита қалитни ўйнаганча Мартин Каннингем билан ёнма-ён одимлади.

— Сизлар анов воқеани эшитдингларми, — сўради улардан. — Кумлик Малкэхи ҳақида?

— Йўқ, эшитмадим, — деди Мартин Каннингем. Барча цилиндрлар унга томон энкайди, Ҳайнс ҳам қулоғини тутди. Назоратчи бош бармоғини осма соатининг тилла занжири ҳалқасига киргизди-да, ҳамроҳларнинг лоқайд табассумларига қараб босиқ товушда ҳикоя қилди:

— Айтишларича, — деди у, — туман тушган оқшомлардан бирида икки ичқиликбоз ошналарининг мозорини излаб келишибди. Қабр қаердалигини сўрашибди, уларга кўрсатиб қўйишибди. Туманда бироз адапиб юриб алоҳа қабрни топиб боришибди. Бирори қабрдаги ёзувни амал-тақал қилиб ўқибди: Теренс Малкэхи. Иккинчиси қабрга ўрнатилган Халоскор ҳайкалини у ёқдан-бу ёққа ўтиб томоша қилибди.

Назоратчи ўтиб бора туриб шу яқин орадаги қабрга сузилиб қаради. Кейин ҳикоясини давом эттириди:

— Кўзини қисиб Исога хўб қарабди. *Бунинг нимаси Малкэхи, ўла қолса ҳам ўхшамайди, дебди, билмадим буни қайси аҳмоқ чизган.*

Ҳамроҳлар бир кулиб қўйишгач, назоратчи улардан орқа-роқда қолиб Корни Келлехер билан гаплашди, ундан қандайдир қоғозларни олди, йўл-йўлакай уларга кўз югуртириди.

— Латифани у бекорга айтмайди, — тушунтириди Ҳайнсга Мартин Кеннингем.

- Биламан, — деди Хайнс. — Мен биламан.
— Кўнгилни кўтариш учун, — деди Мартин Каннингем, — юракдан чиқарип айтди, бор гап шу.

Мистер Блум назоратчининг йирик жуссасидан кўзини узмасди. Ҳамма у билан яхши муносабатда бўлишга ҳаракат қилади. Оқкўнгил Жон О'Коннел яхши инсон. Калити худди Клит фирмасининг эълонида айтилгандай: ҳеч ким бу ердан қайтиб чиқмаслигига кафолат берамиш; чиқишга рухсатнома топширилмайди. *Habeas corpus*¹. Маросим ўтгандан кейин ўша эълон бўйича кириб аниқлаш керак. Мен хатжилдига Болбриж деб ёздим, Молли кириб қолди, Мартага аталган хатни шу жилд билан беркитдим. Эгаси топилмаган хатлар ичida йўқолиб кетмас ахир? Соқолимни олсан бўлармиди. Соқол оқаряпти. Соч тагидан оқара бошлигандан, одамнинг феъл-атвори айнайди, бу ҳаммадан олдин билинади. Кумуш тола порлайди. Назоратчининг хотини қандай бўларкин? Сизга уйланаман деб айтишга бети қандай чидадийкин? Кел, мозорда яшаймиз, деб айтдимикин? Уни ўзига ром қилдимикин? Олдинига бу қизик туюлган бўлиши ҳам мумкин. Ошиқ-ўлим... Тун шарпалари учади, атроф-теваракда шунча ўликлар. Гўристонлар коми очик, қабрлар соя ташлайди, Дэниел О'Коннелл ҳеч шубҳа йўқки, зурриёд. Кимдир айтиб берган эди, у жуда серпушт одам экан, яна ашаддий католик ҳам дейишади, зулмат ичра улкан одамнавидай. Тентираган ўт-чироқ. Мозорларнинг еллари. Хотинининг фикрини чалғитади, акс ҳолда бўйида бўлмайди. Хотинлар ўта таъсирчан халқ. Уйқуга ётишдан аввал унга арвоҳлар ҳакида ҳикоя қилиб берсангми. Сен ҳеч арвоҳни кўрганмисан? Мен эса кўрганман. Тун шу қадар зулматки, кўзингни минг йирсанг ҳам ҳеч нарса кўринмайди. Минорадаги соат ярим тунда занг урди. Ҳечқиси йўқ — хотинларни яхшилаб тобига келтирсанг, ўпишаверишади. Турк қабристонларидағи фоҳишалар. Ёшлика яхши кордон кишининг кўлига тушсалар, ҳамма нарсани ўрганишади. Бу ерда ёшгина бевани илинтириш мумкин. Эркакларга бу ёқади. Мозор тошлари аро муҳаббат. Ромео. Лаззати ўткирроқ бўлади. Ўликлар салтанатидаги биз тириклар. Зиддиятлар тутапиади. Шўрлик ўликларга эса жаҳаннам азоблари. Ўз ич-этини кемираётган оч-

¹ Вужуд эгаси (лат.). Ўрта асрларда шахс қамоққа олишганда шу сўзлар билан бошланувчи ҳуқуқий қонда айтилган.

лар ва бифштекс иси. Истакларни қитиқлаши. Молли дераза олдидаги томоша қила туриб бирдан хирси жунбушга келди. Ҳар ҳолда унча-мунчамас саккизта боласи бор, ахир.

Қанча-қанчалар кўмилган унинг кўз ўнгиди, унинг теграсида қанча-қанчалар шудгор-шудгор бўлиб ётиби. Муқаддас шудгорлар. Мабодо тик турғизиб кўмсалар, қанча жойлар ортарди. Ўтирган ё тиз чўккан ҳолда кўмиш мумкин эмас. Тиккасигами? Ер очилиб қолса, унда ўликнинг калласи ташқаридан кўринади. Қўлларини кўкка чўзган ҳолда. Бунда ер худди ари уясидай ҳаммаси чўзиқроқ катакчалар. Анча саришта жой экан, яшил буталар, чимзор ўтлоқ майор Гэмбл менинг боғимни Маунт-Жером дейди. Нима, арзимайдими. Уйқу келтирувчи гуллар эксаммикин? Хитой мозорларида улкан гиёхлар ўсади, ундан энг яхши оғу олишади. Мастянский менга гапириб берган эди. Шу якин ўртада ботаника боғи бор. Кон ерга сингиб, янги бир ҳаёт яратади. Ҳар бир нарсанинг ўз баҳоси бўлади. Майшатпараст жентелменнинг яхши сақланган семиз мурдаси мевали боғлар учун энг соз ўғит. Ўзаро фойдали битишув. Якинда жони узилган, инспектор ва бухгалтер бўлиб ишлаган марҳум Уилям Уилкintonнинг лоши уч фунт ўн уч шиллингу олти пенс туради. Олдиндан миннатдор...

Мурдалар кўмилган ер жуда семириб кетса керак, суюклар, эт, тирноқ, умумқабрлар. Даҳшат. Ириб, чириб, кўкариб чиқиб, гуллашиди. Нам тупрокда тезроқ чиришади. Чайир чоллар мустаҳкамроқ бўлади. Сўнг худди мисоли чўчқа ёғидай, пишлоқ мисол. Кейин корайиб, йиринг оқади. Сўнгра қотади. Ўлик капалакнинг боши. Албатта, хужайралар, оти нима эди ҳаҳ, яшашни давом эттиришади. Лекин ўзгаришади. Нафси замрга, мангу яшашади. Озука йўқ, лекин ўз-ўзларини озукага айлантиришади.

Бироқ бу ерда қуриб кеткур куртлар гиж-гиж бўлса керак. Ҳаммаси манов чукурларда уймалашиб ётади. Чукурчали ёноқчалар, жингалак соchlар. Чарх уриб айланади дўндиқчалар. Назоратчининг кўриниши бардам. Бошқа бировлар ундан илгарироқ нариги дунёга кетаётганликларини кўриб, ўзини кучлироқ деб сезади. Қизиқ, у ҳаётга қандай қарапкин. Латифалар айтади: бундан юраги ором олади. Мисол учун, бугунги хабарлар. Бугун наҳорги соат 4 да Спаржон жаннатга кирди. Кечки соат 11 да мозор дарвозаси ёпилади. Ҳали келгани йўқ. Петр. Ўликларнинг ўзлари, айтиқса, эркаклар янги бир ҳангомалар бўлса жон деб

эшигадилар, аёллар эса ҳозир қандай либослар кийилаётганини билгилари келади. Серсув ёки қайнюқ, ўткир, ширин аёллар ичимлиги. Захдан сақладиди. Баъзан кулиб ҳам туриш керак, шуңдай бўлгани яхши. «Хамлет»даги гўрковлар. Илсон қалбини накадар теран билишини кўрсатади. Жилла қурса икки йилча мархумлар устидан кулмаган маъқул. *De mortuis nil nisi prius!*. Майли мотам тугасин. Назоратчининг ўлигини қандай кўмишади, тасаввур килиш қийин. Латифага ўхшайди. Агар ўзингининг ўлтанинг ҳакида хабар ўқисанг, узок яшайсан дейишади. Нафас ростлаш керак. Ҳаёт билан шартномани чўзиш зарур.

— Эртага яна қанча келади? — сўради қабристон назоратчиси.

— Иккита, — деди Корни Келлехер. — Ўн ярим ҳамда ўн бирда.

Назоратчи қоғозларни чўнтағига солди. Арава юришдан тўхтади. Кузатувчилар иккига бўлиниб, эҳтиёткорлик билан қабрлар оралаб ўтиб, қазиб қўйилган ўра атрофига турдилар. Гўрковлар тобутни кўтариб, унинг бош томонини ўранинг четига қилиб қўйиб, тагидан арқонни тортиб олдилар.

Уни гўрга қўймоқдамиз. Биз Цезарии кўмгани келдик. Унинг ой ўртаси 15 марта ёки июнь ўртасида ўтадиган кунлари. У билмайди ҳозир бу ерга ким келгану ким келмаган, унга фарқи йўқ.

Узун бўйли макинтош кийган зот ким? Хўп, ким ўзи у? Хўп, бор-йўғимни берган бўлардим унинг кимлигини билишлик учун. Ҳар доим аллаким ё ердан чиққандай ё осмондан тушгандай кутилмаганда пайдо бўлиб қолади, тушингга ҳам кирмаган бўлади. Киши бир умр ёп-ёлғиз ўтиши мумкин. Ҳа, мумкин. Шу ҳар ҳолда кимдир уни гўр қазиб ерга кўмиши керак, ҳолбуки гўрини ўзи ҳам қазиши мумкин эди. Ҳаммамиз шундай қиламиз. Фақат одамгина ўлганларни ерга кўмади. Айтганча, чумолилар ҳам. Ҳар бир одамнинг ҳаёлига келадиган биринчи нарса. Ўликни кўмиш. Ҳикоя қилишларича, Робинзон Крузо ҳақиқатда ҳаётда бўлган одам экан. Ҳўш, Жумавой уни ерга қўйди. Ҳар бир жума ўз пайшанбасини кўмади, агар таъбир жоиз бўлса.

Оҳ, шўрлик Робинзон Крузо
Нимадандир бўлдинг норизо.

¹ Ўлганлар ҳақида яхши ганир с чурқ этма (лот.).

Шўрлик Дигнам! Қора қутига тушиб ер устида охирги марта ётибди. Буларнинг ҳаммасини ўйласанг, қанчадан-қанча ёғоч кетади бунига. Ҳаммасини кемириб ташлашади. Ихчам тахта ишлаб ўшанда осонгина чуқурчага сирғантириб тушириш мумкин эди. Аммо бир марта ишлатилган нарсада кўмишларини асло истамайдилар чори. Одамлар ғоятда нозик ва инжиқ. Она ерга мени кумингиз, Муқаддас тупроқдан бир кафт ташлангиз. Факат ўлик туғилган болани онаси билан қўшиб кўмишади. Нега шундайлигипи мен тушунаман. Тушунаман. Болани ер тагида ҳам иложи борича узоқ химоя қилишлик. Ирланднинг уйи унинг тобути. Ер ости мағораларда мўмиёланган мурдалар, мўмиёлар, ўша эски гап.

Мистер Блум қўлида цилиндрини ушлаб анча орқароқда турар, яланғоч бошларни саноқдан ўтказарди. Ўн иккита. Мен ўн учинчи. Йўқ. Макинтошдаги кимса ўн учинчи. Ўлим сони. Анов қай тўрдан чиқди? Ҳеч ким билмайди. Кичик жомеда у кўринмаган эди, бошимни гаровга қўяман. Ўн учинчи рақамга келсак, бу энг аҳмоқона хурофот.

Нед Лэмбертнинг костюми яхши майнин жундан тўқилган. Нарфармонроқ ранг. Биз Ломбард-стритда турганимизда менинг ҳам шунга ўҳшаш костюмим бор эди. Уэст. Бир пайтлар у жуда олифта эди. Кунига уч маҳал кийим алмаштиради. Кулранг костюмими Мизайесга бериб қайта тикитиришим керак. Э-ҳе. У қайта бўялган. Тикувчининг хотини, айтмоқчи, упинг хотини йўқку, уй бекасими ишқилиб, ипларини сўтиб берса бас.

Тобут чоҳга тик шўнғиди, чуқур атрофида оёқларини кериб турган одамлар уни пастга туширишди. Кейин қоматларини ростлаб, ўзларини орқага олиши ва бош кийимларини ечишиди. Йигирмата.

Сукут.

Агар бизнинг ҳар биримиз бошқа бирорвга аллакимга айланниб қолган дайдик. Аллақайда узоқларда эшак ҳангради. Ёмғир ёғади, шекилли. Унчалар эшакка ўхшамайди. Айтишларича, ҳеч ким ҳеч қачон эшак ўлаксасини кўрмаган экан. Ўлимдан уялишади. Ўзларини яширишади. Шўрлик отам ҳам дорилбакога равона бўлди.

Майнин ҳилвагай шаббода яланғоч бошлар узра шивирлаб ўтди. Шивир. Бола қабр тепасида чамбарни икки қўллаб ушлаганча қора чоҳ қаърига индамай қараб турарди. Мистер Блум баланд бўйли хушсурат назоратчининг ортидан бўйинини чўзди. Камзу-

ли хушбичим. Хаёлида энди ким бу ерга келишини чамаласа керак. Майли, бу сўнгсиз сукунат. Ҳеч ким ҳеч нарсани ҳис қилмайди. Фақат ушбу сониянигина сезасан. Жуда ёқимсиз бир нарса. Аввал ишонмайсан. Ҳатодир, мен эмас, бошқа бирордир дейсан. Нариёқдаги уйдан сўранг. Шошманг, мен ҳалиги. Мен ҳалиги улгурмадим. Кейин ўлим тӯшагида ётган кимсанинг коронғи ҳужраси. Ҳолбуки, уларга ёруғлик лозим. Атрофда шивиршивир. Руҳонийни чақиртирайлими? Кейин фўлдираш, хушдан кетип. Бир умр ҳаммадан япириб келган нарсаларингни алаҳлаб ошкор қиласан. Талваса. Унинг уйқуси гайритабии. Пастки миҷжасини тортиб қўй. Бурни сўррайдими, жаги тушмадими, оёғининг таги сарғаймадими, деб қарашади. Ёстиқни олиб ташланг, фойдаси бўлмагандан кейин майли жони ерда ётиб узилсин. «Мужкимнинг ўлеми» суратидаги иблис хотинга ишора қиласди. Валангор ўляптию хотинни қучоқлашга интилади. «Лючия»даги охирги манзара. *Наҳот сен билан охирги марта?* Таппа. Ўзини орқага ташлайди. Ниҳоят жон берди. Бироз вақт сени гапириб юришади, сўнг эсларидан чиқаришади. Уни дуо қилишни унутма. Ўз дуоларингда уни ёдлаб тур. Ҳатто Парнеллни. Кейин навбат уларга келади, бирин-сирин чоҳга қулайдилар. Ҳозир уни раҳматингга ол, деб ёлворамиз. Ҳокингиз юмшоқ бўлсин ва сизни дўзах азобидан сақласин. Сизнинг иклимингиз энди яхшиликка ўзгарди. Ўтдан кутулиб, сиз сувга тутилдингиз. Аросат.

У қачондир ўзи ҳам чоҳга тушишини ўйлармикин? Буни ўйласанг, офтобда туриб баданинг жунжикади. Кимдир менинг мозорим устидан босиб ўтади. Сизнинг галингиз. Жуда яқин. Менини анов ерда, Фингласга яқин, жой сотиб олинган. Онам шўрлик онам ва кичкинтой Руди.

Гўрковлар қўлларига бел олиб оғир-оғир тупроқ уюмларини тобут устига ташлай бошлишади. Мистер Блум юзини бурди. Нима, агар у тирик бўлса-чи? Ўх-ўх! Ана сизга даҳшат! Йўқ, йўқ, у ўлган, бунга шак-шубҳа йўқ. Ҳа, у ўлган. Душанбада жони узилган. Шундай бир қоида қилинсанки, юракка игна санчиб қўрилса, ишонч ҳосил қилиш учун, балки электр қўнфироқ ёки тобутга телефон ўрнатилса ва яна тобутнинг бир чети тешиб латта билан ёпиб қўйилса ҳам бўлади. Кулфат қўнфироғи. Уч кун. Ёз вақти бўйича кўпроқ. Асфаласофилинга кетгани аниқми, дарҳол жойига олиб бориб қўйиш керак.

Тупроқ энди юмшоқроқ туша бошлади. Хотирадан аста кўтарилади. Кўздан йирок кўнгилдан йироқ.

Мозор назоратчиси бир неча қадам орқага тисарилиб, бoshiga цилиндрини кийди. Бас энди. Кузатиб кетувчилар чехраларидан қайгуни қувиб оҳиста шляпаларини бошларига қўндиридилар. Мистер Блум цилиндрини кия туриб баланд бўйли мозор назоратчиси қабрлар оралаб айланиб ўтаётганини кўрди. У ҳасрат далаларидан ишонч билан дадил одимларди.

Ҳайнс нималарнидир дафтарга ёзяпти. Э-ҳа, исми шарифи. Аммо у ҳаммани билади-ку. Йўқ, мен томонга юрялти.

— Мен келганларни ёзяпман, — деди секин Ҳайнс. — Исмингиз ким. Мен унутибман.

— Л. — деди мистер Блум. — Леополд. Айтмоқчи, Маккойни ҳам ёзиб қўйинг. У мендан сўраган эди.

— Чарли, — деди Ҳайнс ёза туриб. — Биламан. У илгари «Фримен»да ишлаган.

Ха, тўғри, — ишлаган кейин Луис Берннинг ўликхонасига ишга кирган. Врачлар учун жуда қулай — бемалол очиб ёриб кўришади. Нималарнидир қидиришади, ўзларича гўё бир нарсанни тушунган ва топадигандай. У сесланба куни қазо қилди. Ҳисобкитобини тўғрилаб олди. Эълонлари учун пулларини чўнтакка урдию жуфтакни ростлади. Вой, азамат Чарли-ей. Шунинг учун мендан илтимос қилди. Майли, бизга нима. Эсимдан чиқарганим йўқ, Мак-кой. Раҳмат, ошна сенинг олдингда карздорман. Карздор бўлса ўзига, менга нима.

— Айбга буюрманг, — деди Ҳайнс, — анов киши ким эди, устида анови, у ҳов анов ерда турган эди, устида ҳалиги...

У атрофга аланглади.

— Макинтош. Мен ҳам кўрдим, — деди мистер Блум. Каёкка ғойиб бўлди?

— Мак-интош, — деди тез-тез ёзиб Ҳайнс. — Уни танимас эканман. Демак, Мак-Интош?

У теваракка аланглаб нари кетди.

— Ундеймас, — деб оғиз жуфтлаганча қолди мистер Блум турган ерида айланиб. — Унинг кимлигини билмайман.

Менга қаранг, Ҳайнс. Билмайман. Уни нима дейсиз? Кайга ғойиб бўлди? Иzsiz йўқолди. Ол-а, ким кўрган уни? Ка е иккита эл. Ерга кириб кетдими, нима бало. Э, худо, қай гўрга кетди-я?

Еттинчи гўрков ерда ётган белкуракни олиш учун Блумнинг ёнига келди.

— Кечиринг, кечиринг!

У чаққонлик билан ўзини четга олди.

Кизғиши, хўл тупроқ чукур устида дўппайиб кўришиб турарди. Тўлди. То четигача ним тупроқ тобора балаңд уюларди, ниҳоят гўрковлар белкуракларини туширдилар. Яна бир неча сония ҳаммалари бошларини эгиб яланғочладилар. Бола қўлидаги гулчамбарни бурчакка тираб кўйди, қайни акаси ҳам чамбарни ерга ётқизди. Гўрковлар бошларини кийиб, лой парчалари ёпишган белкуракларини аравага элтдилар. Белкурак юзини чимга уриб қоқдилар, топ-тоза бўлди. Бирори белкурак қабзасидан узун ўт парчасини олиб ташлаш учун эгилди. Яна бирори белкуракни елкасига ташлаб секин-секин ўртоқларидан нари кетди. Белкурак бети тиғдай кўкимтирийилтирайди. Яна бошқа биттаси қабр тенасида тобут туширилган арқонларни оҳиста айлантириб ўради. Марҳумнинг киндаги. Қайни ака ўгирилиб гўрковнинг бўш қўлига ниманидири тутказди. Миннатдорчилик билдирияпти. Индамай. Овора бўлмасангиз бўларди, сэр. Бон устига. Мен биламан, ахир қанчалар оғир. Хизматингиз учун ташаккур.

Майитни кузатувчилар ҳолсиз, оҳиста, йўл танламай тарқалишар, йўл-йўлакай қабрлардаги ёзувларни ўқиш учун тўхташарди.

— Юинглар сал нарироқдан Парнелл қабри ёнидан ўтайлик, — деди Ҳайнс. Ҳали вақтимиз бор.

— Юинглар, — деди мистер Пауэр.

Улар ўз имиллаган басит фикрларига бўйсуниб, ўнгга бурилишиди. Мистер Пауэр фириллаган хира овози билан самимона деди:

Айримлар Парнелни бу мозорда эмас дейишади. Тобутга тош солинган эмиш. Яна бир куимас бир кун у қайтиб келармиш.

Ҳайнс бошини чайқади.

— Парнелл ҳеч қачон қайтмайди, — деди у. — У мана шу ерда, барча фоний дунёнинг ўткинчиликлари билан бирга шу ерда. Худо раҳмат қилсан.

Ҳеч ким эътибор қилмаган мистер Блум хиёбондан ҳасратли фаришталар, хочлар, куббаларнинг бўлаклари, шажара хилхоналари, тош қотган илтижолар, кўкка кўз тикиб нола қилув-

чилар, қадим Ирландиянииг кўтарилигган қўлларию қалблари ёнларидан ўтиб бораради. Қайтага тирикларнинг кори хайрларига яратиш учун пул иона қилсалар, яхшироқ эди. Мағфират тилааб дуо қилинглар. Гўё кимдир ҳақиқатан ҳам? Кўмиб қўйиншиди, хайр-вассалом. Худди кўмур туширгандек. Агар вактни тежайман десангиз, ҳаммасини битта тепага уюнглар. Марҳумлар куни. Йигирма еттинчида унинг мозорига бораман. Боғ-бонга ўн шиллинг бераман. Қабрни ёввойи ўт-ўланлардан тозалайди. Қариб қолган чол. Икки букилиб токқайчисипи шакирлатиб юради. Ўлим қопусида. Жон таслим этмиш. У дунёга равона бўлмим. Гўё буни улар ўз ихтиёрлари билан қиласидай. Тепиб чиқариб ташлашди. Пайманаси тўлганлар. Улар ҳаётда ким бўлишган, нима ишлар қилишган — шуларни айтсалар, қизикроқ бўларди. Анов аравасоз. Мен линолеум савдоси билан шуғулланганман. Қарзга пул берганларга ҳар фунтига беш шиллингдан тўлаб турганман. Хотин кишининг идии ўрнатилган қабри. Мен яна гўшти яхши пиширадим. «Кишилок қабристони»¹ марсиясидаги каби, кимнинг шеъри эди бу. Вордсвортми ё Томас Кэмпбеллмиди? Раҳматга сазовор бўлди дейишади простестантлар. Кария Марреннинг қабри, доктор эди. Буюк ҳаким уни ўз ҳузурига чорлади. Ҳа, марҳумлар учун бу ер худонинг майсазор макони. Шаҳар чеккасидаги тинч-осуда макон. Яиги сувоқ қилинган, бўёқ берилган. Тамакини хотиржам чекиб «Черков хабарлари»ни бемалол ўқиб ўтирадиган ҳоли бир жой. Никоҳ ҳақидаги хабарларни ҳеч қачон бўяшмайди. Панжара найзаларига осилган занглаган чамбарлар, бронза зарқоғозидан ясалган шокилалар. Қаранг-а, пулларини аяшмайди. Ҳар қалай, тирик гулларнинг нафосати бошқачароқ. Темир гуллар жуда ғашга тегади, улар ҳеч сўлишмайди. Бирон бир маъниси йўқ. Тураверади сўппайиб.

Бир куш терак бутогида бемалол ўтиради. Яасб қўйилганга ўхшайди. Худди олдермен Хукер бизга тўйга қилган совғадек. Кишш! Қимирламайди. Бу ерда уни отмасликларини билади. Махлуқларнинг ўлиги янаям аянчлироқ кўриниади. Ширинтой Милли ўлган күшчани ошхонадаги гугурт кутичага солиб кўмди, дастор гуллар шодаси, қабрдаги қоғоз гуллар парчалари.

¹ Томас Грей деган шоирнинг «Кишилок қабристоннда ёзилган элегия» асарига ишора.

Исо Масиҳ юраги кўзга ташланади. Ҳаммага кўз-кўзлагандай. Уни кўкракнинг ёнбошига солиб қизилга бўяш керак эди, ҳақиқий юракка ўхшарди. Ирландия унга баҳшида, ёки буни яна нима деб атайдилар. Афтидан, унга унчалик ёқмаган. Бу хўрлик нега? Сават тўла мева кўтарган боладай қушлар учиб келиб чўқирлар тинмай, лекин у деди йўқ, чунки қўрқишади улар боладан. Аполлон эди шундай.

Бунда ётганлар сон-саноксиз! Ҳолбуки, бир пайтлар ҳаммалари Дублинда сайр қилиб юришарди. Нариги дунёга кетган художўйлар. Бир замонлар биз ҳам худди сендеқ бўлган эдик. Бунинг устига ҳаммани эсда сақлаб бўларканми? Ўша кўзлар, ўша юришлар, ўша овозларни. Овоз-ку, майли: граммафон. Ҳар бир қабрга биттадан граммафон кўйиш, уйга ҳам олим мумкин. Якшанба кунлари тушдан сўнг. Қари бобокалонни кўйиб эшишт. Ўрагаақ! Хеллолхелло Ҳархсаннманн қраак ждахрсанман сэни кргандан хеллохелло ждажда қиҳҳ. Овоз эслатиб туради худди сурат эслатгандай, одам юзини. Акс ҳолда айтайлик, ўн беш йил ўтгач юзини эслаб бўлармиди. Мисол учун, кимни? Мисол учун, мен Хелининг дўконида ишлатган пайтимдаги анов кимсани?

Қаср-ғаср! Шағал ғачирлади. Тўхта.

У тош мақбарага разм солиб қаради. Қандайдир махлук. Тўхта-чи. Ана у.

Семиз кулранг каламуш шағал тошларни шиқирлатиб тош-мақбара девори ёқалаб юргиларди. Ҳа ярамас — қари кемиргич: ҳар тешикдан хабардор каламуш пойdevор тагига тиқилди, уриниб-суриниб тешикка кирди. Ҳазиналарни яширса бўладиган боп жой.

Ким бу макон эгаси? Роберт Эмерининг лоши кўйилган экан. Бу ерда Роберт Эмерини машъаллар ёруғида сўнгги маконига кўйишган, шундай эди, шекилли? Каламуш соқчидай айланиб юриди.

Ана, думи ҳам кириб кетди.

Бу бирпасда суробингни тўғрилайди. Ким экан деб қараб ўтиrmайди, ҳаш-пани дегунча суюгингни кемириб ташлайди. Ӯлимтиқни хуш кўради. Мурда ўлимтиқ гўшт. Унда, пишлоқ нима? Пишлоқ сутнинг ўлимтиги. Мен «Хитойга саёҳат»ни ўқиганман, хитойликлар оқтаниллардан мурда иси келади дейишган. Ўтда куйдириш маъқулроқ. Бу руҳонийларга ёкмайди. Бошқа бир ташкилот учун жон койитишади. Кремация ва голланд печ-

лари, улгуржи савдо. Қора ўлим. Чукур қазиб, ўшанга ташланглар, куйдирилмаган оҳак барини емириб йўқотади. Ўлим камераси. Хоку хок. Ё денгизга кўмиш. Форсларнинг сукунат минораси қаерда эди? Қушлар еб кетади барини тупроқ, ўт, сув. Ҳаммасидан ҳам сувга чўккан яхшироқ дейдилар. Бир сонияда бутун ҳаётинг кўз ўнгингдан ўтади. Лекин ичингга тўлган сувларни чиқаришаётганда... — йўқ, бундан худо асрасин. Лекин қаранг, ҳавога кўмиб бўлмайди. Тайёрадан туриб ҳам, қизик, у дунёда гилар янгиси келганда, билишармикин? Ер ости алоқалари бормикин? Биз буни улардан ўрганганмиз. Нима бўпти, ҳайрон қоладиган жойи йўқ. Кундалик ризқ-рўз, емиш. Жон чиқаётганда пашша босади. Дигнам келишидан хабар топишган чоғи. Уларнинг ҳид-пид билан иши йўқ. Мурданинг оппоқ илвиллаган лаҳми. Ҳидими, ҳиди ҳом тошқовоқнинг ҳидига ўхшайди.

Олдинроқда дарвоза оқариб кўринди: ҳамон очик турибди. Бу ёруғ дунёга қайтиш. Етар, бунда шунча юрдик. Ҳар сафар яна бир қадам яқинлашасан.

Охирги бор бу ерга миссис Синико ўлганда келган эдим. Бечора отам ҳам бор эди. Ўлдирадиган ишқ. Кечаси бўлишига қарамай ерни қазиб очаверишади, бир воқеани ўқиган эдим, яқиндагина ерга қўйилган хотинларнинг лошларини чиқариб олишади, ириб-чириганига, йиринги оқиб ётганига ҳам қарашмайди. Бундай нарсалардан сочинг тикка бўлиб кетади. Мен ўлгач, сенинг қошингга келурман. Мен ўлгач, хузурингга шарпа бўлиб келаман. Мен ўлгач, арвоҳим сени доим таъқиб айлагай. Ўлгандан сўнг бошқа бир олам ҳам мавжуд, уни дўзах дейдилар ёхуд яна бошқа бир сўз ҳам бор: жаҳаннам. Мен ўша, бошқа сўзни ёқтиромайман. Мен ҳам ёқтиромайман. Ҳали қанча нарсаларни кўришим, эшитишим, ҳис қилишим керак. Ўз ёнингда тирик, ҳароратли, инсон хилқатларини ҳис этиб туриш. Қўяверинг, улар ўз қуртлаган тўшакларида ётаверишсин. Бу сафар мен уларга чап бериб ўтдим. Иссик тўшаклар: иссиқ, жўшқин ҳаёт.

Мартин Каннингем ён хиёбондан сипо гаплашиб келарди.

Э, анов нотариус шекилли. Башараси таниш. Мэнтон. Жон Ҳенри. Нотариус, қасам ичириб берилган кўргазмаларни тасдиқлади. Бир пайтлар Дигнам унинг дўконида ишлаган. Мэт Диллонда ҳам ишлаганига анча замонлар бўлиб кетди. Очик, оққўнгил қария Мэт ҳузурида оқшомлар қувноқ ўтарди. Овлаб келиб пиширилган қуш гўштлари, сигаралар, ичкликлар-

нинг алламбало идишлари. Юраги тилла инсон. Анов, Мэнтон. Чимда соққа ўйнаётганимизда жаҳли чиқиб қутуриб кетди, отган соққам унга тегиб кетса бўладими. Қип-қизил тасодиф: хато қилдим. Шундан бери мени негадир жини сўймайди. Бир қарашда туғилган нафрат. Молли ва Флои Диллон. Сирен тагида кучоқлашиб ҳиринг-ҳиринг кулишади. Эркак хоним билан висол қилса доим шунаقا.

Цилиндрининг ёни букилган. Аравада ўтирганда бўлган шекилли.

— Кечирасиз, сэр, — деди мистер Блум уларга етиб олиб. Улар тўхташи.

— Цилиндрингиз бироз эзилиб қолибди, — деди мистер Блум қўли билан кўрсатиб.

Жон Хенри Ментон тик турган ерида қимир этмай бир неча сония унга тикилиб турди.

Мана, бу ери, — деди Мартин Каннингем ҳам қўли билан ишора қилиб.

Жон Хенри Ментон цилиндрни бошидан олди, букилган ерини тўғрилади-да, пальтосининг ентига авайлаб ишқаб қўйди.

— Ана, энди тўғри бўлди, — деди Мартин Каннингем.

Жон Хенри Ментон бошини енгил силкиб қўйди.

Рахмат сизга, — деди у қуруққина қилиб. Улар дарвоза томон жўнашди. Мистер Блум кайфияти тушган ҳолда уларнинг гапларини эшиитмаёлик учун бир неча қадам орқароқда қолди. Мартин гапнинг кифтини келтиради. У бунақангич сўтакни козикнинг атрофида шундай айлантирадики, одам тузоққа тушганини ҳам билмай қолади.

Кўзи балиқнинг кўзи. Менга нима. Кейин яхшилаб ўйлаб кўриб ўзи пушмон бўлади. Бизга шуниси ҳам кифоя қиласди.

Рахмат сизга. Бизнинг бугун эрталабдан шундай бағримиз кенг.

7-ВОҚЕА*

ИРЛАНДИЯ ПОЙТАХТИНИНГ ҚАЛБИДА

Трамвайлар Нелсон қуббаси олдида юришларини секинлатар, бошқа изга ўтишар, ёйни бошқа симга ўтказиб Блэкрок, Кингстаун ва Долки, Клонски, Рэтгар ва Теренюр, Палмерстон парк ва юкори Рэтмайнз, Сэндимонт, Грин, Рэтмайнз, Рингсенд ва Сэндимонт-Тауэр, Горолдс-Кросс йўналишларига тарқалишарди. Дублин бирлашган трамвай компаниясининг томоги хириллаб қолган диспетчерининг қичқирган товуши эшитилди.

- Рэтгар билан Теренюрга.
- Сэндимонт-Грин — йўлга чиқ!

Ўнгу сўлдан ёнма-ён жаранг-журунг қилиб қасирлаб охирги турган ерларидан бир қаватли ҳамда икки қаватли трамвайлар чиқишиб, ўз асосий йўлларига ўтишида-да, ёнма-ён жўнаб кетишли.

- Палмерстон парк йўлга туш!

ТОЖВАР

Бош почтамтнинг эшигида пойабзал тозаловчилар мижозларни чорлашар ва оёкларни ярақлатиб тозалашарди. Шимолий Принс-стрит ёқалаб турган ён томонига қиролнинг E.R.¹

Изоҳ. Еттинчи фасл «Эол», яъни «Шамол» деб хам номланади. Бобнинг воқеалари кундузи соат 12 да «Фримси жорнэл» хамда «Иннинг телсграф» редакцияларида бўлиб ўтади. Боб қисқа-қисқа газета хабарлари тарзида қурилган. Воқеа Хомер «Одиссея»сининг ўнинчи қўшиғига ҳамоҳанг. Қўшиқда Одиссей шамоллар худоси Эолнинг оролига тушиб қолади. Редакциялар шу оролга қиёсан тасвириланади. Бобнинг асосий тасвирий образи, бу — шамол. Матнда жуда кўп ноширлар, журналистлар, жамоат арбобларининг номлари учрайди. 1904 йил 16 июняда газеталарда ёритилган, қайд этилган воқеалар эслатилади. Асосий фикр муҳаррир тимсолида мужассамланади. Воқеанинг шакли — ўпкани, ранги эса — қизилини эслатади (*тарж.*).

¹ Eduard Rex (*лот.*) — Кирол Эдуард.

ҳарфлари туширилган Олий ҳазратларининг тиник қирмиз ранг почта кареталари турли-туман очик ва ёпиқ хатлар, одми ва буюртма бандеролларга тўла тапири-тупур итқитилаётган қопларни жойларга, вилоятларга, Англия ҳамда денгиз ортидаги ўлкаларга тарқатиш учун қабул қилиб олишарди.

МАТБУОТ ВАКИЛЛАРИ

Оғир этиклар кийган юқчилар Принс-стритдаги омборлардан бочкаларни қалдиратиб олиб чиқишар ва уларни пиво пиширувчи корхонанинг усти ёпиқ араваларига ортишарди. Принс-стрит омборхоналаридан чиқарилаётган қалдироқ бочкалар оғир этикли юқчилар томонидан араваларга гумбурлатиб тахланарди.

- Мана ўша, — деди Ред Мюррей. — Александро Ключчи.
- Буни менга қирқиб беринг, — деди мистер Блум. — «Телеграф» таҳририятига олиб бораман.

Ратлек хонасининг эшиги яна ғичирлади. Каттакон плашч кийиб қўнфироқ соchlари устига кичкина енгил шляпа қўндирган миттивой Дэви Стивенс¹ камзули этаги остида бир даста тахланган қоғозларни кўтариб чиқди, қирол чопари.

Ред Мюррейнинг қайчиси тўрт бора равон сакраб газетадаги эълонларни қирқиб олди. Қайчи ва клей.

- Мен ҳозир босмахонага кираман, — деди мистер Блум газета қийқимини олиб.
- Мабодо у мақола истаса, — деди қулоғига пат қалам қистирган ҳолда Ред Мюррей жиддий равища, — биз буни қилиб беришимиз мумкин.
- Майли, — бош силкиди мистер Блум. — Мен унга буни тушунираман.

Биз.

ВИЛЬЯМ БРАЙДЕН, ЭСКВАЙР, ОКЛЕНД СЭНДИМАУНТ

Ред Мюррей ўз қайчиси билан мистер Блумнинг енгига туртиб қўйди-да, шипшиди.

— Брайден².

¹ Дэви Стивенс — Дублин матбуоти «Кироли» деб шуҳрат қозонган шахс. Қирол Эдуард VII Ирландияга келганда (1903 й.) у билан учрашган. «Кирол чопари» шундан қолган лақаб.

² Вильям Брайден — «Фрименс жорнэл»нинг ношири, юрист.

Мистер Блум ўгирилиб қаради-да, хос лиbos кийган эшик қоровули ичкарига кириб келган салобатли улуғвор зотта бош кийимини кўтариб таъзим бажо келтирганини кўрди. Зот киргач «Уикли фримен» ҳамда «Фрименс жорнэл» газеталари осилган тахталар орасидан юриб ўтди. Пиво бочкаларининг бўғиқ гумбурлагани эшитилади. Зот соқол қопланган башара-си тошдай қотган ўта жиддий қиёфада ўзига шамсияси билан йўл очгандай бўлиб пиллапоядан улуғворона кўтарилиб борди. Нафис сукно сиртилиб турган яғринлари ҳар қадамида янада юқорироқ баландларди: инчунин яғринлар.

Унинг барча мияси энсасида, деб юради Саймон Дедал. Гарданида гўштлари қават-қават. Бўйини қат-қат ёғ босган, қат-қат ёғ, қат-қат ёғ.

— Унинг башараси Халоскорнинг юзига ўхшаб кетади, тўғрими? — пичирлади Ред Мюррей.

Шунда Ратлекж кабинетининг эшиги ғингшиди: ғичир-ғичир. Улар доим эшикларни юзма-юз ўрнатишади: визиллайди кейин елвизаклар. Мана бу ердан кирилади. Бу ердан чиқилади.

Халоскор: соқол чулғаган думалоқ башара, хуфтон чогида-ги сухбатлар. Биби Марям. Марфа. Шамширдек шамсияси билан ўзига йўл очиб, рампа олдида: қўшикчи Марио.

— Мариога ҳам ўхшайди, — деди мистер Блум.

— Рост, — қўшилди Ред Мюррей. — Лекин Марио — қуйиб кўйган Халоскорнинг ўзи деб доим гапириб юришади.

Икки юзи қип-қизил, оёғи ингичка, камзул кийган баайни Иисус Марио.

Қўлларини кўксига босган. «Марта»¹ да.

Қайтгил менинг ҳижроним,
Қайт, о қайт, армоним.

АСО ВА ҚАЛАМ

— Руҳоний ҳазрат олийлари эрталабдан буён икки маротаба қўнгироқ қилдилар, — деди Ред Мюррей эҳтиром билан.

Улар кўз ўнгларидан тиззалару оёқлару оёқ кийимлар қандай ғойиб бўла бораётганига қараб турадилар. Кейин йўқ бўлди, гардан.

¹ XIX аср немис операси.

Телеграммалар ташувчи бола югуриб кирди, қўлидаги пакетни таҳтага отди, телеграф тезлигидаги чиқиб кетди, фақат:

— «Фримен!» — деб қичқирди, холос.

Мистер Блум салмоқланиб деди:

— Ҳа, ростдан ҳам, бу зот бизнинг халоскорларимииздан бири.

У ўртадаги кичкина тўсиқнинг тавақасини очиб, ён томондаги эшиклардан пиллапоя орқали қоронги ва иссиқ йўлакка ўтиб, ғичирлаб, лопиллаб қолган тахталарни босиб бораракан, юзидан мулоийм табассум аримасди. Аммо у газета тиражини кутқариб қолармикин? Так-тақ. Машиналар тақтақи.

У ойнабанд эшик тавақаларини ўзидан итариб, бир тўда қоғоз ўрамлари устидан хатлаб ичкари кирди. Қасир-қусур қасирлаган машиналар орасидан у Нанинетининг ёзув столи жойлашган тўсиқ томонга ўтди.

Ҳайнс ҳам шу ерда экан: кўмиши маросимлари ҳақида эълонлар бор шекилли. Так-тақ. Тақа-тақ.

Дублинлик мұхтарам зотнинг оламдан кўз юмғапини чуқур қайфу билан маълум қиласми.

Бугун эрталаб марҳум мистер Патрик Дигнамнинг жанозаси. Машиналар. Мабодо қўлига тушсанг, чангинг чиқади. Шулар дунёга әгалик қиласми. Унинг машиналари ҳам ишлайди. Мановиларга ўхшайди: бўйсунмай қўяди, тентиб кетади. Дабдала. Ташқарига отилади. Анови қари кўк каламуш жони борича ҳаракат қилиб ичкарига кирмоқчи.

КУНДАЛИК КАТТА ГАЗЕТА ҚАНДАЙ ЧИҚАДИ?

Мистер Блум жуссаси кичкина босмахона ходимининг тепакал йилтироқ бошига тикилганча унинг ортида тўхтади.

Қизиқ, у ўзининг ҳақиқий ватанини ҳеч қачон кўрмаган. Менинг ватаним Ирландия. Колледжгриндан сайланган. Ўз ишини оёққа турғазиши учун ўлар-тириларига қарамай уриниб-суринди. Ҳафталикни палағда янгиликлар эмас, эълонлар, рекламалар ҳамда қизиқ майдада мақолачалар учун олишади. Қиролича Анна қазо қилди. Бир минг нечанчи йилда ҳам ҳукумат хабарларида чиққан. Розеналлис вилоятида жойлашган қўргон, Тинначинч барон мулки. Барча манфаатдор шахслар ҳамда муассасаларга расмий маълумот: Баллинадан жўнатилган барча испан байталлари ва ҳаҷирларнинг аник миқдори. Табиат кундалиги. Кич-

кінтойлар учун Тоби амакининг саҳифаси. Қишлоқ ўкувчисининг хатлари. Хурматли жаноб мұхаррір, ич дам бўлишининг давоси ҳақида ёзиб чиқсангиз. Менга қолса, шу бўлимни олган бўлардим. Бошқаларга ўргатиб, ўзинг ҳам кўп нарсани билиб оласан. Аслзодалар ҳаётидан. Бутун дунё суратларда. Б.Д.С. Олтин қумлоқдаги таннозлар. Дунёдаги энг катта ҳаво шари. Опа-сингилнинг бир кунда ўтган тўйи. Икки куёв бир-бирларининг устидан ҳазил қилиб кулганлари. Бунга кўшилган матбаа ишчиси Купрани. Ирландлардан кўра ҳам ирландрок.

Машиналар уч зарбли оҳангда шанғилларди. Тук, тук, тук. Шошма, мабодо ишчи баногоҳ ҳушидан кетиб қолса-ю, ҳеч ким бу палакатни тўхтатишни билмаса, улар шундай тақирлаб ишлаб ётаверармикин, битта нарсани ҳеч тинмай босаверармикин, тавба. Тоза томоша бўлар эди-да. Каллани аниқ ишлатиш керак.

— Кечки сонга қўйиб юборинг, уста, — деди Ҳайнс.

Кўп ўтмай уни лорд-мэр деб ҳам атасак керак. Узун Жон уни қўллаб-қўлтиқлаб турар эмиш. Ҳодим индамай варақнинг тепасига «босинг» деб ёзиб, ҳарф терувчига имо қилди. Ҳодим кирланган ойна тўсик устидан саҳифани индамай узатди.

— Яхши, раҳмат, — деди Ҳайнс ўзини орқага олиб.

Мистер Блум унга рўпара бўлди.

— Агар пул олмоқчи бўлсангиз, кассир ҳозир овқатлангани кетади, — деди у елкаси оша бош бармоғини нуқиб.

— Ўзингиз олдингизми? — сўради Ҳайнс.

Химм, — деди мистер Блум. — Пайсалга солманг. Улгурасиз.

— Раҳмат, қадрдон, — деди Ҳайнс. — Мен тез борай бўлмаса. У газета редакциясига жадал жўнади.

Маэрнинг дўконида унга уч шиллинг қарз берган эдим. Уч ҳафта ўтди. Учинчи бор эсига солишим.

РЕКЛАМА АГЕНТИ ИШ УСТИДА

Мистер Блум газета қирқимини мистер Нанеттининг столига қўйди.

= Уэр, уста, — деди у. — Манави эълон. Ключчи эсингиздами?

Мистер Нанетти бирпас қоғозга қараб турди-да, сўнг бошини қимирлатди.

— Уни июлда беришимизни сўрайяпти, — деди мистер Блум.

Шовқинда эшитмайди. Наннан. Асаби темирдан. Уста қала-мини қоғозга чўзди.

— Йўқ, тўхтант, — деди мистер Блум. — У ҳозир бошқача гал айтяпти. Ключчи деяптики. Тепада иккита калит бўлсин, дейди.

Шовқинни қаранг. Балки тушунаётгандир гапимни.

Уста яхшилаб эшитиш учун унга бошини бурди-да тирсагини кўтариб тева жунидан тўқилган нимчаси тагидан аста қўлтигини қашиди.

— Мана бундай қилиб, — деди мистер Блум кўрсаткич бармоқларини чалиштириб.

Майли, бемалол тушуниб олсин.

Мистер Блум кўзини бармоқларидан узиб, устанинг сарғимтил бўздай оқарган юзини кўрди, афтидан, сариқ бўлса керак. Унинг орқа томонида чархлар жуда катта қоғоз тахламларини ичига тортиб тинмай айланарди. Шарқ-шарақ. Чақирим-чақирим қоғоз гир айланади. Кейин у қаёқقا боради? Қаёққа бўларди? Гўшт ўрайдиган қоғозлар, ҳар хил қоғоз халтачалар, ўраладиган нарсалар сон мингта.

Блум шарақлаган тақиллаган шовқин-сурон орасида усталик билан сўзларини айтишга улгуриб, чизиб, тирнаб ташланган тахта устига тезгина сурат чизди.

КЛЮЧЧИЛАР (КАЛИТЧИЛАР) УЙИ

— Мана бундай, тушуняпсизми? Мана бу ерда иккита калит устма-уст қўйилади. Кейин доира. Мана бу ерда эса Алессандро Ключчи деган номи ёзилади. Чой, май, ичкилик дўкони. Ва хоказо.

Ўқиганни ўқитиш — ишни бузиш.

— Унга нима кераклигини ўзингиз биласиз, уста. Кейин энг тепасига орасини катта-катта очиб: Калитчилар уйи деб ёзилади. Билдингизми? Яхши топилган фикр, тўғрими?

Уста қўлини белига кўйиб, бемалол қовурғаларини қашиди.

— Ҳамма гап шунда, — деди мистер Блум. — Калитчилар уйи. Биласизми, уста, Мэн ороли парламенти. Гомрулга ишора. Биласизми, Мэн оролидан келган саёҳатчилар. Кўзга ташланиб туради, билдингизми? Шундай қилсак бўладими?

Афтидан, ундан voglio сўзи қандай талаффуз қилинишини сўрасам ҳам бўларкан. Балки у буни билмас, ноқулай ахволга тушади. Яхиси, сўрамайлик.

— Бажарса бўлади, — деди уста. — Сизда чизилган сурати борми?

— Топаман, — деди мистер Блум. — Бир Килкенни газетасида кўргандим. У ерда ҳам унинг дўкони бор. Унга учрашиб, сўраб келаман. Демак, буни ва яна чоғроқ бир мақолача берсак бўлади, шундайми, одамларнинг дикқатини тортиш учун. Биласизми, одатдагидай. Бакувват фирма. Анчадан бери етилиб келаётган зарурат. Шунга ўхшаган гаплар.

Уста бироз ўйланиб қолди.

— Бажарса бўлади, — деди у. — Уч ойга чўзиб берсин.

Харф терувчи унга нам саҳифани олиб келди. Уста индамай уни ўқишига тутинди. Мистер Блум валларнинг ғичирлаб айланисини тинглаганча, ҳарф терувчилар ҳарф қутилари устига жимгина муккайланларига қараб унинг қошида бир зум туриб қолди.

ИМЛО ХУСУСИДА

Қандай тўғри ёзишни яхши билиш керак. Мусаххилар хато қидиришади. Мартин Каннингем бугун эрталаб бизга тўғри ёзиш хақида масала айтмоқчиди, нечук унутди? Извош «в» билан «ш» ёзилади, тўғрими? Югурдак болага айтдим «р» ва «д» ундан кейин «т» ва «д» келади. Қабристондан хазина топиб олсанг, ялло қилиб яшасант бўлади, дедим. Қабристон қалбистон эмас, хазинами, ғазинами, ғазнами, ол-а, аҳмоқона гаплар. Хазина ғазина бари бир гўр эмасми? Бари бир гўрми?

У цилиндрини бошига илаёттанди, айтишим керак эди. Миннатдорман. Мен эски цилиндр хусусида бирон нима десам бўларди ёки шунга ўхшашиб бирор гап жоиз эди. Балли, айтиш керак эди. Худди янги олинганга ўхшайди деб. Шунда унинг чехрасида нималар ифодаланаарди, кўрсанг эди. В-ух. Биринчи станокнинг қўйи вали олдинга фалцапаратни итариб чиқарди, у билан бирга буклаб кирқилган газеталарнинг биринчи саҳифаси чиқди. В-ух. Худди тирикдай ух тортади, эътиборни ўзига қаратади. Факат гапирмайди, жонивор. Эшик ҳам ғичирлайди в-ух, ўзини ёпиб қўйишни сўрайди. Ҳар бир нарса ўзига яраша гап айтади. В-ух.

РУХОНИЙ МУХБИР

Уста кутилмаганда саҳифани қайтарди.

— Тўхтанг! Руҳоний отанинг хати қаерда? Уни «Телеграф» да яна бир марта такрор бериш керак. Кани, анов, оти нимайди? — деди.

У ўзининг сершовқин, лекин жавоб беришга қодир бўлмаган машиналарини кўздан кечириди.

— Монксни айтяпсизми, сэр? — деб сўради бир овоз қуюв хонасидан.

— Ўша-ўша. Қани Монкс?

— Монкс!

Мистер Блум қирқим газетасини олди, энди кетайлик.

— Демак, мен суратни топиб келаман, мистер Нанетти, — деди у, — уни яхши кўзга ташланадиган жойда берасиз, деб ишонаман.

— Монкс!

— Лаббай, сэр.

Уч ойга чўзиш. Бунинг учун тер тўкиш керак. Бир уриниб кўрсак, асло зиён қилмайди. Августни мўлжаллаймиз. Қойил: отларнинг кўриги бўлади. Боллсбриж¹. Сайёҳлар пойгага ёғилиб келишади.

КУНДУЗГИ ИШ ОҚСОҚОЛИ

У ҳарф териш хонаси орқали олдига этак тутган, кўзига ойнак тақсан, мункайган чол ёнидан ўтди. Мўйсафи Монкс. Кундузги иш оқсоқоли. Йиллаб унинг қўлидан нималар ўтмади: ўлим хабарлари, ичкиликхона рекламалари, нутқлар, никоҳ, ажралиш ғалвалари, сувга чўкиб ўлганлар. Кўп ўтмай бу ишлардан ҳам қутулади. Жиддий, баъмани одам, андак жамғармаси ҳам бор. Хотини пазанда, ювиб-тараб бадастир қарайди. Қизи тикувчи, кувлик-шумликни билмайди, лақма.

ҲАЙИТ КУНЛАРИ. ПЕССАХ²

У бирпас тўхтаб ҳарфларни чаққон саранжомлаётган ҳарф терувчининг ишига қараб турди. Олдин ўнгдан чапга қараб ўқииди. Бирпасда қиласи буни. Яхши одатланмаган одамга қийин манги Д кирта П. Раҳматли отам ўзининг Хаггадасини менга ўнгдан чапга бармоқларини юритиб ўқиб берарди. Пессаҳ. Бир йилдан кейин Куддус шарифда. О худойим, худойим.

¹ Боллсбриж — Дублин яқинидаги шаҳар. Бу ерда ҳар йили от пойгалири ўтади.

² Пессах — яхудий ҳайитининг биринчи куни.

Бизнинг Миср еридан чиқишимизнинг узундан-узоқ тарихи ва қуллик маконимизга етиб келишимизга салламно. Шема Ибраэл Адонаи Элохим¹. Йўқ, бу эмас, бошқа. Кейин Ёкубнинг фарзандлари, ўн икки оға-ини. Ундан сўнг қўзи, мушук, ит, таёқ, сув ҳамда қассоб.

Ундан сўнг ўлим фариштаси қассобни ўлдиради, қассоб эса ҳўқизни ўлдиради, ит эса мушукни². Диққат қилиб ўйламасанг, сариқ чақага арзимайдиган гапга ўхшайди. Гап ҳакнинг қарор топиши устида боради, аслида эса бир жонзод бошқа бир жонзодни ҳалок этади. Охир-оқибатда айни ҳаётнинг ўзи ҳам шу-да. Лекин чаққонлигини қаранг. Ҳаммаси миридан-сиригача ҳисобга олинган. Бармоқларининг қўзи борга ўхшайди.

Мистер Блум шовқин-сурон орасидан ўтиб йўлакка ва унда пиллапоя саҳнига чиқди. Трамвайга ўтириб шунча узоққа бориб нима қилдим, жойидан топаманми, йўқми ҳали. Яхшиси, олдин кўнфироқ қиласай. Рақами қандай эди? Ҳах. Цитрон уйининг рақамига ўхшаш. Йигирма саккиз ва яна тўрт тўрт.

ЯНА ШУ СОВУН

У пиллапоядан пастга тушди. Қайси шайтон бу ерда бутун деворга тугурт чақиб ташлади? Худди бирор билан баҳслашгандай. Манови биноларнинг ҳавоси доим оғир, дим. Том билан бирга ишлаганимда қўшни хонадан доим қайнатилган елимнинг ҳиди димокқа уради.

У бурнини беркитиш учун киссасидан рўмолча олди. Цитрон-лимонми? Эҳ-ҳе, у ерга совун солиб қўйган эдим-ку. Чўнтакдан тушиб қолиши ҳам ҳеч гапмас. У рўмолчани қайтиб киссасига солди-да, совунни чиқариб, шимининг чўнтағига жойлади. Чўнтак тугмасини қадаб қўйди.

Хотининг қандай атиrlар сепади? Ҳалиям трамвайда уйга борип мумкин бир нарса эсимдан чиқиби деб. Кийинаётганда — унгача — ҳаммасини кўрса бўлади. Йўқ. Тинчлан. Керакмас.

«Ивнинг телеграф» редакциясидан кутилмаганда қийқирган кулги эшитилди. Кимлиги маълум. Нима қилишяпти?

¹ Эшит, Истроил, Раббимиз Илоҳ ягона (яҳудий).

² Блум яҳудий ҳайити — седернинг иккинчи куни бўладиган воқеаларни ва шу куни айтиладиган қўшик сўзларини эслаялти.

Қўнғироқ қилишга бирпастга кираман. Э, Нед Лэмбертнинг ўзлари экан-ку.

У охиста қадам ранжида қилди.

ЭРИН, ДЕНГИЗНИНГ КУМУШ ГАРДИШИДАГИ ЗУМРАД¹

— Шарпа келди, — деб шивирлади профессор Макхю печенье тўла оғзи билан чант босган деразага қараб.

Мистер Дедал кўзини бўм-бўш каминдан олиб Нед Лэмбертнинг масҳараомуз қийшайган башарасига тикаркан, норози оҳангда деди:

— Вой, худонинг ғазаби, э бундокда орқангиздан кекириб юборманг тағин?

Нед Лэмберт эса стол устига ўтириб олганча ўқишни давом эттириди:

— Ёхуд, ана, боқингиз ул жилганинг буралиб-буралиб, чулдираб-чулдираб оқишларига, шўх-шўх кўйлай-кўйлай олеа чопишларига ким, майин-майин насимий елларга ҳамроҳ бўлиб, ўз ийлида не не метин қоялару тўсиқлар билан баҳслашиб, енгуб, сирли Нептун салтанати шиддатли мовий уммонларига интилар, зумрад пўтпанак босган соҳиллар аро, қуёш нурларининг порлоқ жилваларида ва ё унинг хаёл ўйнаган қучогига мўъжизакор боғнинг кўк қуббалар ташлаган улкан сояларга чулашиб югурап. Қани, бунга нима дейсиз, Саймон? — деб сўради у, газета саҳифаси оша кўз қирини ташлаб. — Услубни қаранг-а, услубни?

— Ичкилик бошига урган шекилли, — деди мистер Дедал.

Нед Лэмберт хаҳолаб кулиб, газетани тиззасига уриб, такрорларди:

— Хаёл ўйнаган қучоқ ва мўъжизакор боғ эмиш! Вой, ўлиб коламан! Вой ўламан!

— Ул Ксенофонт кўз узмас Марафондан, — яна кўзини каминдан узиб деразага бокди мистер Дедал, — Марафон эса кўз узмас эди уммондан².

¹ Шекспирнинг «Ричард II» асаридан иқтибос.

² Байроннинг «Дон Жуан» асари сатрларига иқтибос.

— Бас, — деб қичқирди дераза раҳида ўтирган профессор Макхю. — Бас қилинглар бу бемаъниликни.

У ярми тишланган печеньени оғзида қитирлатиб, иккинчи қўлида ушлаб турган печеньени кемиришга тайёрланди.

Тумтароқ бемаънилик. Пучак гаплар. Нед Лэмберт бугун кўнглини хушламоқчи бўлибди-да. Ҳар қалай кишини қўмиб келиш учун бир кунинг кетади. Унинг қўли узун дейишади. Вице-канцлер мўйсафид Чэттертоннинг невараси ё эварасими экан. Қария тўқсонга яқинлашиб қолибди. Биринчи саҳифага некролог тайёрлаб қўйилган бўлса керак. Қариянинг жон таслим қилгиси йўқ. Балки ҳали ҳам яна қанчаларни нариги дунёга кузатар. Нарироқ сурил, Жонни, амакингга жой бер. Мухтарам зот Ҳэжс Эйр Чэттертон. Менимча, қария ҳар ойнинг бошида қалтироқ қўллари билан унга бир-икки бор чек ёзиб берса ажабмас. Чол оёғини узатиб қўйса, шўрлик кейин нима қиласди денг. Салламно.

— Мана яна бир зўракилик, — деди Нед Лэмберт.

— Нима экан бу? — сўради мистер Блум.

— Цицероннинг яқинда топилган парчаси, — деб жавоб берди профессор Макхю дабдабалироқ оҳангда. — *Бизнинг гўзал ватанимиз.*

ГАП ЭГАСИНИ ТОПДИ

— Кимнинг ватани? — соддалик билан сўради мистер Блум.

— Ўринли савол, — деди профессор жагини қимирлатиб. —

Ургу «кимнинг» деган сўзда.

— Дэн Доусоннинг ватани, — деди мистер Дедал.

— Бу унинг кечаги нутқими? — сўради мистер Блум.

Нед Лэмберт бопини қимирлатди.

— Каранг, мана буни эшитинг, — деди у. Эшикни кимдир итарди, қабза тутқичи мистер Блумнинг белига урилди.

— Узр, узр, — деди Ж. Ж. О'Моллой кира туриб.

Мистер Блум дархол ўзини четга олди.

— Киринг, марҳамат, — деди у.

— Омонмисиз. Жек.

— Келинг, келинг. Саломат.

— Яхшимисиз, Дедалус?

— Тузук, ўзингиз қалай?

Ж. Ж. О'Моллой бош чайқади.

МАЪЮСОНА

Ўз вақтида ёш адвокатлар ўртасида энг салоҳиятлиси эди. Ўпкаси касал бечоранинг Жилва қилган бу қизиллик — қазонинг боши, жони қил устида. Нима шамол учирдийкин шўрлини? Пул керакдир.

— Ё елкама-елка тизилган қурч чўққиларга чиқиб борурмиз.

— Кўринишингиз ниҳоятда яхши.

— Нима, мухаррирни кўрса бўлармикин? — сўради Ж. Ж. О'Моллой кабинет эшигига назар ташлаб.

— Бўлмасам-чи, — деди профессор Макхю. — Кўрса ҳам, эшитса ҳам бўлади. У ўз даргоҳида, олдида Ленехан бор.

Ж. Ж. О'Моллой баланд стол томонга ўтиб, газетанинг қизғиши таҳламини варақлай бошлади.

Иши ҳам орқага кетган. Омади юришмаган. Ҳафсаласи қолмаган. Қимор ўйнаяпти. Қарзга ботяпти. Ажрини кўради. Яхши мижозлари кўп эди. Илгари Д. ҳамда Т. Фитджераллар унга яхши ҳақ тўлашарди. Мияси зўрлигини билдириш учун парик (ясама соч) киярди. Қабристондаги бояги ҳайкал каби миясининг қатигини намойиш қилиб кўрсатади. Чамаси, «Экспресс» учун Габриэл Конрой билан бирга мақолалар ёзялти. Кўп ўқиган зот. Майлс Кроуфорд «Мустакиллик»да иш бошлаган эди. Қизиқ, бу газетчиларнинг ҳаммаси шамолга қараб куйруқ қиласди. Шамолпарраклар. Сих ҳам куймасин, кабоб ҳам, жизбиз. Қайси бирига ишонишни билмайсан. Бирининг ашуласи яхши, иккинчисиники ундан-да аъло, газеталарига ёзиб чиқишиади, бир-бирларининг бўғизларидан олишади, эртасига яна хеч нарса билмагандай, апоқ-чапоқ бўлиб, жилпанглаб юришади.

— Э, қанақасизлар ўзи, эшитсанглар-чи, манави гапни, — ёлворди Нед Лэмберт. — Ё елкама-елка тизилган қурч чўққиларга чиқиб борурмиз.

Дўмбир-дўмбир, — аччиқланиб унинг сўзини бўлди профессор, — жонимизга тегиб кетди бу дўмбирачи.

— Сарбаланд чўққилар, — дея давом этди Нед Лэмберт, — мингашиб бир-бирларига юксала-юксала қалбларимизни пролар...

— Ундан кўра тилини арраласин, — деди мистер Дедал. = Худоё ўзинг қутқар ва раҳм қил. Ол-а, ол-а. Бунга ҳали пул ҳам тўлашар?

— Юракларимиз Ирландиямизнинг чин хазиналарининг олам-аро тенги йўқ мислсиз манзараларининг гувоҳи бўлиб, гарчи баъзи айюҳаннос солароқ кўклинига кўтариб мадҳу санолар ўқил-гувчи ажнабий ўлкаларча эмасдир балки, лек ўзининг соя-сал-қин ўрмонлиқларининг ҳусну таровати, жонли водийларнинг қир-адирларию кўклам зилоли билан лиммо-лим шира-шарбатга тўла яйловлари, Ирландиямизнинг хаёлчан, майин жилвалирига ботган оқшомларию...

— Оҳ, — деди профессор Макхю. — У «Хамлет»¹ни эсидан чиқарибди.

УНИНГ ЖОНАЖОН ШЕВАСИ

— Токи ойнинг жимир-жимир гардиши шоён пориллаб атрофу тумонатни ўз нурағишон нуқраларига ғарқ айлаб, олис-олис кенгликлару кўз илгамас уфқларни ҳамраркан...

— Оҳ, — деди мистер Дедал ичидан бир ингроқ келиб. Суюқ тезак бу. Етар, Нед. Ҳаёт жуда қисқа.

У бошидан цилиндрини олиб, дикрайтан мўйлабларига пиҳиллаб, ирландчасига беш панжаси билан сочини таради.

Нед Лэмберт камоли мамнуният билан газетани улоқтириб юборди. Бир зум ўтмай профессор Макхюнинг соқоли ўсиб кетган, қора кўзойнакли башараси хирқироқ акиллаган кулгидан тўнтарилиб кетди.

— Дўймбоққинам Доу, — деб кичкиради у.

ВЕЗЕРАП АЙТГАНДАЙ

Оппоқ қоғозга қоп-қора ҳарфлар билан ёзилган бояги сўзларни ҳозир ўқиб одамнинг кулгиси қистайди, буни ўз қулоғинг билан эшитсанг, оғзинг очилиб қолади. Афтидан, унинг новвой-хонаси бор эди. Шунинг учун ҳам, уни дўймбоқ Доу деб аташарди. Уйини ҳам боплаб қурган. Қизини Солик идорасидаги анов автомобили бор йигитга узатмоқчи. Усталик билан ўз тузоғига илинтириди. Меҳмондўст хонадон. Лаззатли ширин таомлар пишириб берамиз. Везерап доим шуни айтарди. Ушлаб қолмоқчи бўлсанг — қорнидан тут.

¹ Даусоннинг бу ҳангандор тасвири «Хамлет»да Ҳорационинг сўзларига уйқаш.

Кабинетнинг эшиги қарс этиб очилди-ю хонага сочлари худди күшнинг патидек дикрайган қизил тумшук бир бош сукулди. Ҷақчайган кўк кўзлар бу ерда йиғилгандарга бирма-бир бақрайди-да, кўрс овоз билан сўради:

- Нима гап?
- Мана сохта бароннинг шахсан ўзлари¹! — тантанавор эълон қилди профессор Макхю.
- Наритурэйтурқингурсин, чулдуровоқи домла! — деб муҳаррир ўз миннатдорлигини билдириди.
- Юринг, Нед, — деди мистер Дедал шляпасини бошига кўндириб. — Шундан кейин ичмасак бўлмайди.
- Ичасизларми! — қичқирди муҳаррир. — Ибодат олдидан ичкилик ичилмайди.
- Тўғриликка тўғрику-я, — жавоб берди мистер Дедал хонадан чиқа туриб. — Юринг, Нед.
- Нед Лэмберт ёнлаб ўзи ўтирган стол устидан тушди. Муҳаррирнинг кўк кўзлари аланглаб, мистер Ўлумнинг кулги жилвалинган юзида тўхтади.
- Биз билан бирга юрмайсизми, Майлс? — сўради Нед Лэмберт.

УЛУФ ЖАНГЛАР ХОТИРАЛАРИ

Шимолий Корк кўнгиллилари! — деб қичқирди Нед Лэмберт ўзини камин томонга олиб. — Биз доим ғалаба қиласиз!

Шимолий Корк ҳамда испан зобитлари!

- Бу қаерда бўлган эди, Майлс? — сўради Нед Лэмберт ўз оёқ кийимиға ўйчан тикилиб.
- Оҳайода! — қичқирди муҳаррир.
- Ҳа, ўша ерда бўлган, худо ҳаки, — рози бўлди Нед Лэмберт.
- Эшикка чиқа туриб у О'Моллойга шипшиди:
- Ичкиликнинг касофати. Одам ачинади.
- Оҳайо! — дея яна қичқирди муҳаррир хўрозданиб, ўпкадай қизил афтини юқорига кўтариб. — Менинг ўлкам Оҳайо!
- Намунали танқидчи! — деб қўйди профессор. — Узун, узун ва қисқа бўғин.

¹ Ирланд ватанпарварларига кўп тухматлар ёғдиригандар, сохта барон ва айғоқчи Фрэнсис Хоггинс назарда тутилган.

О, ШАМОЛНИНГ СОЗИ!

У нимчасининг киссасидан тиш тозалайдиган ип ғалтагини чиқарди-да, ундан бир бўлagini узиб, ювилмаган тишлари орасига таранг тортиб киритиб тозалай бошлади.

— Кирт-қурт, кирт-қурт.

Мистер Блум йўл очилганини кўриб, кабинет эшигига қадам ташлади.

— Мен бир зумга, мистер Кроуфорд, — деди у. — Бир эълон бўйича қўнфироқ қилмоқчийдим.

У ичкарига кирди.

— Оқшом сонига бош мақола нима бўлди? — деб сўради профессор Макхю мухаррирнинг яқинига бораркан, қўлини унинг елкасига дадил ташлаб.

— Ҳаммаси жойида бўлади, — деди Майлс Кроуфорд энди анча ўзини босиб олиб. — Ташвишланма. Салом, Жек. Бу ерда ҳаммаси дуруст.

— Саломатмисиз, Майлс, — сўзлади Ж. Ж. О'Моллой қўлини тахлам устига юмшоқ тўкилган саҳифалардан тортиб. — Айтингчи, Канададаги муттаҳамлик ҳақида бугун кетяптими?

Кабинетдаги телефон жиринглади.

— Йигирма саккиз. Йўқ, йигирма. Қирқ тўрт, ха.

ФОЛИБНИ ТОПИНГ

Ленехан «Спорт»нинг пойга ҳақидаги варақларини кўтарганча ичкаридан чиқиб келди.

— Олтин кубокни ким олишини аниқ билишни истайсизми? — сўради у. — Тож. Чавандоз О'Мэдден.

У варақларни стол устига ташлади.

Газета сотувчи яланг оёқ болаларнинг ташқаридан келаётган тапир-тупур шовқин-суронлари бирдан яқинлашиб, эшик ланг очилди.

— Тисс, — шипшиди Ленехан. — Нима бу, тап-туп.

Профессор Макхю хонани кесиб ўтиб, бўйини қисиб турган боланинг ёқасидан тутди, қолганлари тирақайлаганча ташқарига қочишиди, дўпир-дўпир қилиб пиллапоядан пастга тушиши. Елвизак қоғозларни шилдиратиб учирди, улар шамол қанотида ҳаворанг аргамчи ясаб, стол остига шилдираб қўнишиди.

— Мен эмас, сэр. Мени анов найнов итариб юборди, сэр.

— Э, орқасига тепиб ҳайда уни, эшикни ёл, — деди муҳаррир. — Бўрон турди-ку, бу ерда.

Ленехан энганиш, қиҳ-пих қилиб полда сочилган варақларни йиғиштира бошлади.

— Биз пойга ҳақидаги маҳсус сонга келган эдик, сэр, — деди болакай. — Мени бу ерга Пэт Фаррел орқамдан итариб юборди, сэр.

У эшик тирқишидан мўралалиш турган икки зумрашани кўрсатди.

— Хув, анув, сэр.

— Бўпти, бўпти, қани жўна, — жаҳли чиқиб буюрди профессор Макхю.

У болани итариб-туртиб чиқариб юборди-да, эшикни маҳкам ёпди.

Ж. Ж. О'Моллой ниманидир қидириб тахламни шилдиратар ва ўзига ўзи тўнгилларди:

— Давоми олтинчи бетда, тўртинчи устун.

— «Ивнинг телеграф» редакциясиданман, — деб сўзлашарди мистер Блум кабинетдаги телефонда. — Хўжайнинчи?.. Ха, «Телеграф»... Қаёқка? А-ҳа! Қайси аукционда?.. А-ҳа! Тушунарли. Яхши. Уни топаман.

ТЎҚНАШУВ БЎЛМОҚЧИ

У гўшакни жойига қўйган эди, телефон яна чириллади. У тез ичкарига кириб, иккинчи саҳифани ердан олишга уринаётган Ленехан билан тўқнашиди.

— Пардон, мсие, — деди Ленехан бир зум уни ушлаб ва юзини буриштириб.

— Айб менда, — жавоб берди мистер Блум, ўзини маҳкам кисаётганларига тоқат қилиб. — Ҳеч нарса килмадими? Шошиб турган эдим.

— Тиззам, — зорланди Ленехан.

У юзига кулгили тус бериб, тиззасини ишқаганча шикоят қилишга тушди: ўлмасам, тузалиб кетар.

— Мени кечиринг, — деди мистер Блум.

У эшик ёнига келиб, тутқичга қўлини чўзди-ю, андак сарсилиб қолди. Ж. Ж. О'Моллой залворли газета тахламини ёпди. Бўм-бўш ташқарида пиллапоя зинасига ўтирган иккита

боланинг чинқирган овозлари ҳамда пуфлаб чалинадиган гормоннинг саси акс садо таратарди:

Вексфорднинг болалари
Жашга кирса ботирлари¹.

БЛУМ ЖҮНАМОҚЧИ

— Мен Бэйчлора-уокка чопиб бориб келишим керак, — тушунтириди мистер Блум, — Ключчи реклама бермоқчи. Узилкесил келишиб олмасак, бўлмайди. Билишимча, у Деллоннинг олдида экан.

Қандайdir бир сония ичида уларга журъатсизона қараб турди. Қўли билан бошини тираб каминнинг токчасига суяниб турган муҳаррир иттифоко қуличини кенг ёзиб қўлини олға чўзди.

— Борғил! — хитоб қилди у. — Бутун дунё сенинг қошингда².

Ж. Ж. О'Моллой Ленеханнинг қўлидан варакларни олдида, уларнинг орасини аста пуфлаб очиб, бир сўз демай ўқишига киришди.

— У рекламани жойлантиради, — деди профессор Макхузихи қора кўзойнаги билан дераза пардаси тепасидан ташқарига боқиб. — Ановини қаранглар-а, нобакор тирранчаларнинг ҳаммаси унга эргашиб кетяпти.

— Қани? Кўрсатинг! — деб қичкирди Ленехан дераза олдида юргуgilаб келиб.

КЎЧА ЮРИШИ

Улар дераза пардаси оша болаларга қараб баравар кулиб юбошиди. Болалар мистер Блумнинг орқасидан гоздек диконглашар, охириги боланинг қўлидаги думига оқ лентачалар бойланган кулгили варрак шаббодада у ёқдан-бу ёққа силкинарди.

— Тирранчаларнинг масҳарабозлигини томоша қилинг, деди Ленехан, —вой, ўламан. Вой, пақ ёрилиб кетаман! Унинг лапанглаб юришига тақлид қиляпти. Зумрашалар!

¹ Вексфорд — 1798 йилги қўзғолоннинг маркази бўлган. Халқ балладасининг сатрлари.

² Милтоннинг «Йўқолган жаннат» асаридаги сатрларга иқтибос.

У масхараомуз рақс тушгандай бўлиб, оёқларини дупурлатиб уриб камин ўчок ёнидан Ж. Ж. О'Моллойга яқин борди, у эса варақларни унинг қўлига тутқазди.

— Нима гап бўляпти? — сўради Майлс Кроуфорд худди уйқудан кўзини очгандай. — Колган иккovi қани?

— Ким? — ўтирилди профессор. — Улар ичгани кетишиди. Падди Хупер билан Жек Холл ҳам ўша ерда. Кеча оқшом келишган.

— Ундай эса, юринглар, — бир қарорга келди Майлс Кроуфорд. — Қани менинг шляпам?

У пиджагининг атакларини қайриб, орқа чўнтағидаги калитларини шакирлатганча кабинетга ўтди. Кейин калитлар қўлга олингандা яна шиқирлаш эшишилди, кейин у тортмасини кулфлаётганда стол ёғочига урилиб яна тарақлади.

— У анча ўзига келиб қолди, — деди шивирлаб профессор Макхю.

— Шунақага ўхшайди, — ўйчан мингирилди Ж. Ж. О'Моллой сигара қутисини чўнтағидан оларкан. — Лекин биласизми, бизга шундай туюлгани билан бу доимо ҳам тўгри бўлавермайди. Кимнинг гугурти кўпроқ?

АМНИЯТ ЧУБУКИ

У профессорга сигарет тутди, биттасини ўзи олди. Ленехан дархол гугуртни ўт олдириб тутатиш учун бирма-бир уларга узатди. Ж. Ж. О'Моллой яна қутини очди-да, унга таклиф этди.

Ташаккур, раҳмат, — деди Ленехан сигаретни оларкан.

Мұҳаррир манглайига қийшиқ ўрнатилган похол шляпасини кийиб чиқди. У профессор Макхюга қўлини жиддий бигиз қилиб оҳанжама билан ёд ўқиди:

Ҳа, қудрату шараф ром этди сени,
Империя қалбингни забт этди сени¹.

Профессор чўзиқ лабларини очмасдан кулумсади.

— Хўш, қалай? Эҳ, сен шўрлик Рим салтанати! — хитоб қилди Майлс Кроуфорд.

У очиқ портсигардан сигарет олди. Ленехан шу заҳоти унга усталик билан гугурт ёқиб тутди. Деди:

¹ Майкл Уильям Балф (1808 – 1870)нинг «Кастилия гули» (1857) операсидан сатрлар.

— Илтимос, бирпас жим туринглар. Ҳеч тутилмаган то-пишмоғим бор!

— Imperium Romanum, — паст овоз билан деди Ж. Ж. О'Моллой. — Бу Британия ёки Бристон дегандан кўра олижаноброқ бўлиб эшитилади. Сўзлар нимаси биландир ўтга қуйилган мойни эслатади.

Майлс Кроуфорд сигаретни қаттиқ тортиб тутунини қуюқ қилиб шифтга уфурди.

— Жуда тўғри, — деди у. — Биз ҳаммамиз ўша моймиз. Сизу биз — оловга ташланган мой. Бизнинг имкониятимиз жаҳданинам алантасига тушган қор уюмидан ҳам камроқ.

ШАРАФ СЕНИНГ НОМИНГ — РИМ¹

— Бир минут, — деди профессор Макхю икки осуда тирноғини кўтариб. — Сўзларга, уларнинг оҳангларига берилмаслик кепрак. Биз Рим империяси, императори, императиви² ҳакида ўйлаймиз.

У урналган ва кир енгидан қўлларини нотиқлардек ёзиб, бир зум тек қолди:

— Аммо уларнинг цивилизацияси қандай эди? Тўғри, интихосиз: лекин руҳсиз эди. Клоака: мағзава оқадиган каналлар. Яхудийлар биёбонда ёки тоғнинг зирваси устида шундай дейишарди: *Бу ер бизга сафолик, Иеговага қурбонгоҳ қўямиз*. Римлик эса, худди унинг изидан келаётган инглиз сингари қайси бир соҳилга унинг қадами етса (бизнинг соҳилга унинг қадами ҳеч қачон тушмаган) ўзи билан бирга клоака³сини ҳам олиб борган, клоакага муккасидан кетган⁴. У ёпинчифини елкасига

¹ Эдгар Понинг «Еленага» шеъридан.

² Императив — талаб, амр, буйруқ, бурч.

³ Клоака — ахлат оқадиган ер ости канали.

⁴ Херберт Уэллс Жойснинг «Санъаткорнинг ёшлиқдаги қиёфаси» романига ёзган тақризida: «Худди Свифт ёхуд бошқа истаган ирланд ёзувчиши каби Жойс ҳам қозурот (ахлат) жинниси...» — деган эди. Шу хусусда сұхбатларидан бирида Жойс қуидагиларни айтган эди: «Қозурот шайдоси эканмиз-да! Менинча, бу Уэллснинг көртошлари қайга борсалар, дарров ватерклозетлар қурадилар. Дарвоқе, мен хафа эмасман; Уэллс менинг ижодимга қизиқиши билан қараган танқидчилардан бири; танқидчиларнинг фақат бир тоифаси нафратимни келтиради. Мени самимий ёзмайди, дейдиган танқидчиларга тоқатим йўқ...»

ташлаб, атрофга нигоҳ югуртган ва: *Бу ер бизга сафолик. Бу ерда биз ватерклозет¹ қўрамиз.*

— Курганлар ҳам, — деди Ленехан. — Биз олис кўхна аждодларимиз, «Ичиш» китобининг биринчи бобида ёзилганидек, оқар сувнинг шайдоси бўлганлар.

— Улар табиатнинг оқил фарзандлари эдилар, — секин деди Ж. Ж. О’Моллой. — Лекин бизда Рим хуқуки ҳам мавжуд.

— Унинг пайғамбари Понтий Пилат, — қўшилди профессор Макхю.

— Сиз ғазнахонанинг биринчи лорди Полленинг воқеасини эшитганмисиз? — сўради О’Моллой. — Қирол университетидаги тантанали зиёфат бўлаётган эди. Ҳаммаси яхши кетаётган эди...

— Аввал топинмоқни топинг, — деб гапни бўлди Ленехан. — Тайёрмисиз?

Ташқаридан кенг хушбичим қора кулранг донегал костюмida баланд бўйли мистер О’Мэдден Берк қўринди. Унинг ортидан йўл-йўлакай шляпасини қўлига олганча Стивен Дедал келарди.

— Entrez, mes enfants² — кичкирди Ленехан.

— Мен арзагўйни бошлаб келяпман, — деди оҳангдор қилиб мистер О’Мэдден Берк. — Тажриба томонидан етакланмиш Ёшлик Миши-Миш ҳузурига келди.

— Яхшимисиз? — деди муҳаррир қўл чўзиб. — Киринглар. Отангиз ҳозиргина шу ерда эрди.

? ? ?

Ленехан барчага эълон қилди:

— Диққат! Қайси опера оқсоқ? Ўйланг, бошингизни қотиринг, фикр юритинг, сўнг жавоб беринг.

Стивен машинкада кўчирилган варақларни сарлавҳаси ҳамда муаллифини кўрсатиб узатди.

— Ким? — сўради муҳаррир.

Охири йиртилган.

— Мистер Ҳэрретт Дизи, — жавоб қилди Стивен.

— Қари дарвеш, — деди муҳаррир. — Ким буни йиртди? Нима қилиқ бу?

¹ Ватерклозет — унитаэли хожатхона.

² Киринглар, болаларим! (франц.).

Бўронларни қолдириб доғда
Уммонлар кўлирган чоғда
Конимни ичмоққа жаллод
Лаб босди: ўт чиқди дудоғда¹.

— Салом, Стивен, — саломлашди профессор уларга яқин бориб, елкалари оша нигоҳ ташлаб. — Оқсимми? Нима бу, сиз ҳали..?
Кўтосларга ишқибоз бахши.

ҲАШАМАТЛИ РЕСТОРАНДАГИ ЖАНЖАЛ

— Салом, сэр, — жавоб қилди Стивен қизаринқираб. — Менинг хатим эмас. Мистер Хэрретт Дизи илтимос қилди...

— Биламан, биламан уни, — деди Майлс Кроуфорд, — хотинини ҳам танирдим. Дунё дунё бўлиб ҳали бунақа қарри қарғани кўрмаган. Исо номига қасам ичаманки, оқсим деганингиз ана ўшандада! «Юлдуз ва белбоғ»да официантнинг юзига шўрвасини сепиб юборгани эсингиздами? Оҳо-оҳо!

Хотин зоти ер юзига гуноҳ деган нарсани олиб келди. Менелай даргоҳидан қочиб кетган Елена, юнонлар ўн йил. О'Рурк, шаҳзода Брефни.

— Нима, у бева қолганми? — сўради Стивен.

— А-ҳа, хашаки, — жавоб берди Майлс Кроуфорд кўчирилган варақларга кўз югуртириб. — Император отхоналари. Габсбург. Венадаги қалъа устида ирландиялик унинг ҳаётини сақлаб қолди. Буни асло унутманг! Ирландияда Максимилиан Карл О'Доннелл, граф фон Тирконнелл². Ҳозир у валиаҳдни жўнатди, у эса қиролга Австрия фельдмаршали деган унвон келтирди³. Бир кунмас бир кун у ерда тўс-тўполон чиқади! Ёввойи ғозлар. Э-ҳа, ҳар гал шу. Буни сира унутманг!

— Буни у унугтаними, гап мана шунда? — секин деди О'Моллой қўлидаги тақасимон босмани ўйнаб. — Подшоҳларни куткариш — хайрли иш эмас.

¹ Ирланд шоири Дуглас Ҳайднинг (1860 – 1949) «Денгиздаги қайгу» шеъридан.

² 1853 йилда император Франц Иосифга суиқасд уюштирилган, уни ирланд мухожирининг ўғли Максимилиан Карл О'Доннелл, граф фон Тирконнелл куткариб қолган эди.

³ 1904 йил 9 июня Франц Иосифнинг валиаҳди Франц Фердинанд Англия кироли Эдуард VII га фельдмаршал унвони берган эди.

- Профессор Макхю унга ўгирилди.
- Аксинча бўлса-чи? — сўради у.
- Нима воқеа бўлганини мен сизга айтиб берай, — сўз бошлиди Майлс Кроуфорд. — Бир венгриялик кунлардан бир кун...

ОМАДСИЗ КОРХОНАЛАР. ОЛИЖАНОБ МАРКИЗ ХУСУСИДА

— Биз ҳамиша ютқизган корхоналарга садоқат сақлаганмиз, — деди профессор. — Ютуқ бизга доим оқиллик ҳамда тасаввурнинг ҳалокати бўлиб кўринган. Биз ҳеч қачон омади чопмаганларни ёқламаганмиз. Биз уларга думимизни ликиллатамиз. Мен тихир лотинчани ўқитаман. Мен фикр чўққиси афоризм бўлган ирқнинг тилида сўзлайман: вақт — пул. Моддий ҳукмонлик: Domine! Раббим! Рухоният қайда? Раббимиз Исо? Жаноб Солсбери? Уэст-Энд клубидаги диван. Бироқ юнонлар!

КЮРИЕ ЭЛЕЙСОН¹

Унинг зиҳи қора ойнакдаги кўзлари мунаvvар табассумидан жонланди, чўзиқ лаблари янада чўзилгандай бўлди.

— Юнонлар! — такрорлади у. — Кюриос! Порлоқ сўз! Сомийлар ва саксларда ҳеч қачон бўлмаган унлилар². Кюрие! Ақлнинг порлоқлиги. Мен юон тили, ақл-идрок тилидан дарс беришим керак эди. Кюрие Элейсон! Ҳожатхоналару ахлатхоналарнинг қурувчилари ҳеч қачон бизнинг руҳимиизга ҳукмон бўлолмайдилар. Биз Трафалгарда денгиз тубига чўкиб кетган Европа католик валломатларининг ворислари дирмиз. Рухнинг салтанати бу сизга ітрегиум эмас. Эгоспотамада³ юон флоти билан бирга чўкиб кетган. Ҳа-ҳа, улар чўкиб кетди. Башоратгўй томонидан алданган Пирр Юнонистон тақдирини ўнглаш учун охирги марта уриниб кўрди. Ўз ютқизигига содик қолди.

У дераза томонга ўтди.

— Жангга чиқди-ю улар, — қироат қилиб ўқиди О'Мэдден Берк сўнник товушда, — ҳалок бўлди иложсиз.

¹ Худоё, магфират қил! (юнон.)

² Юон алфавитининг йигирманчи харфи — иpsilon, на яхудий ва на инглиз тилида унга мос унли товуш бор.

³ Эрадан аввалги 405-йилда Афина кемалари спрата томонидан тор-мор килингақ жой.

— Ув-ув! Оҳ-оҳ-ҳо! — ўкириб юборди Ленехан. — Томонинг охирида калласига фишт билан туширдилар. Бечора, о бечора, бечора Пирр!

Кейин у Стивеннинг қулоғига шивирлади:

ЛЕНЕХАН ЁЗГАН ЛИМЕРИК¹

Профессор олимимиз донг таратмиш
Қовоқ солиб ойнагини тоза артмиш
Лекин кўнгли тусаб шароб
Ишиб ҳоли бўлмиш хароб
Нега керак ойнак артиш — бефойда иш.

Саллюстий² га марсия, деб юради Маллиган. Онаси тирракдек қотган.

Майлс Кроуфорд қоғозларни чўнтағига тиқди.

— Майли, бўлади, — деди у. — Қолганини ўқиб қўяман. Ҳаммаси яхши бўлади.

Ленехан қарши бўлгандай қўлларини силкитди.

— Менинг топишмоғим нима бўлди? — деди у. — Қайси операмиз оқсайди?

— Операми? — мистер О'Мэдденнинг мужмал афти яна ҳам мажҳул бир қиёфага кирди.

Ленехан тантана билан эълон қилди:

— «Кастилия гули». Мағзини чақдингизми? Кести тилин ўлли. Ҳи!

У мистер О'Мэдден Беркнинг биқинига ҳазиллашиб туртиб қўйди. Мистер О'Мэдден Берк сохта бир харакат қилиб ўзини орқага ташлади, соябонига тиради-да, ўзини нафаси бўрилиб қолаётгандек кўрсатди.

— Ёрдам беринглар! — деб ихради у. — Мазам қочди.

Ленехан оёғининг учиди туриб унинг юзини шитирлаган қоғозлар билан елпишга тушди.

¹ Лимерик — инглиз адабиётида кенг тарқалган жанр. Ҳазил-мутойиба, бемаънирок йўналишдаги шеърий шакл. Беш сатрдан иборат. Ирландиянинг Лимерик деган шаҳарининг номидан олинган бўлса керак. ААВВА тарзида коғилянади. Л. Кэррол, Ж. Голсуорси, Р. Киплинг лимериклари машҳур.

² Саллюстий — Рим тарихчиси (эр. авв. 86—34 йй).

Профессор газета тахламлари ёнидан ўтиб ўз ўрнига қайтаркан, Стивен билан мистер О'Мэдден Беркнинг кийшайиб кетган бўйинбоғларини охиста тўғрилаб қўиди.

— Парижнинг ўтмиши ва бугуни. Сизлар худди коммунарларга ўҳшайсиз.

— Бастилияни қўпорган йигитлардай, — деди Ж.Ж. О'Моллой андак киноя билан. — Ёки бўлмасам, айнан сиз ўзингиз улар билан бирга Финляндия генерал-губернаторини отгандирисиз? Генерал Бобриковни. Афтиңгизга қараганда, бу сизнинг қўлингиздан келади.

— Биз энди тайёрланаётган эдик, — жавоб қилди Стивен.

ҲАР МАХЛУҚНИНГ ЖУФТИ БОР

Барча талантларнинг гулдастаси, — деди Майлс Кроуфорд. — Адлия, қадимги тиллар...

— Пойгалар, — қўшиди Ленехан.

— Адабиёт, журналистика.

— Блум бўлганда, — деди профессор, — унда яна рекламанинг нозик санъати.

— Яна Блумхоним, — қўшимча қилди мистер О'Мэдден Берк. — Кўшиқ фариштаси. Дублиннинг маъшуқаси.

Ленехан томоқ қириб йўталди.

— Ии-ии! — бўғзидан товуш чиқарди у овозини пасайтириб. — Бир қултум тоза ҳаво! Мен боғда шамолладим. Дарвоза очик қолган экан.

«БУ ҚЎЛИНГИЗДАН КЕЛАДИ»

Мухаррир Стивеннинг кафтига титроқ қўлини қўиди.

— Менга бирон нарса ёзиб берсангиз деган эдим, — деди у. — Ўткирроқ бир нарса. Бу қўлингиздан келади. Юзингиз айтиб турибди. Ёшликнинг луғатида...

Юзингиз айтиб турибди. Кўзингиз айтиб турибди. Кичкина ялқов чўпчакчи.

— Оқсим! — деб хитоб қилди мухаррир нафратомуз зарда билан. — Боррис-ин-Оссорида¹ миллатчиларнинг буюк қурултойи. Ҳаммаси ўлжа! Оммани думгазасига ур! Сочни тикка қиласиган

¹ *Боррис-ин Оссори* — Дублин яқинидаги шаҳарча.

бир нарса ёзинг. Ҳаммамизни қўшиб ёзинг, башараси курсин!
Падару Валаду Муқаддас Рух ва ҳамда Тирақи Маккарти¹.

— Биз ҳаммамиз ақлга озуқа бера оламиз, — деди мистер
О'Мэдден Берк.

Стивен бошини кўтариб гайир филтиллаган кўзларга дуч келди.

— У сизни газетчилар галасига қўшмоқчи, — деб тушун-
тириди Ж.Ж. О'Моллой.

БУЮК ГАЛЛАХЕР

— Бу қўлингиздан келади, — дея такрорлади Майлс Кроуфорд сўзларини ғайрат билан қўл силкитиб тасдиқлаб. — Караб туринг ҳали. Биз Европани караҳт қилиб қўямиз, дерди Игнатий Галлахер «Кларенс» меҳмонхонасида биллярд ўйнаб тирикчилик қилиб абгор бўлган чоғларида. Галлахерни журналист деса бўларди. Ана қалам. У қандай кўтарилганини биласизми? Сизга айтиб бераман. Барча замонлар журналистикасининг энг ўткир намунаси. Воқеа саксон биринчи йил олтинчи майда бўлган эди, енгил маслар пайти эди, Феникс боғидаги қотиллик, билишимча сиз у замонлар ҳали она қорнида ҳам йўқ эдиғиз. Ҳозир кўрсатаман.

У хонадагилар ёнидан ўтиб газета тажламлари олдига борди.

Мана кўринг, — деди у орқасига ўгирилиб, — «Нью-Йорк уорлд» телеграф орқали маҳсус сўратиб олган. Эсладингизми?

Профессор Макхю бош қимирлатди.

— «Нью-Йорк уорлд», — сўзлади муҳаррир ҳаяжонга тушиб, шляпасини энсасига сураркан. — Одам ўлдирилган жой. Тим Келли, яна ҳам тўғрироғи, Кавана. Жо Брэди ва бошқалар. Эчки Тери отларни бошқарган жой. Уларнинг бутун йўли тушунарлимис?

— Эчки Тери дегани, — деди мистер О'Мэдден Берк. — Бу Фитсхаррис. Ҳозир тунги меҳмонхонаси бор, Батт кўприги олдиди, «Аравакаш қўноғи». Буни менга Ҳолоҳан айтди. Ҳолоҳанни танийсизми?

— Сакра-тур, бу ўшамасми? — сўради Майлс Кроуфорд.

— Шўринг қурғур Гамли ҳам ўша ерда, менга ўзи шундай деди, шаҳарга керак тошларни қўриқларкан. Тунги коровул.

Стивен ҳайрон бўлиб ўгирилди.

¹ Маккарти — реал шахс. Журнал ходими.

— Гамли дейсизми? — қайталаб сўради у. — Йўғ-ей? У отамнинг оғайниси эмасми?

— Э, қўйинглар ўша Гамлини, — жаҳли чиқиб қичкирди Майлс Кроуфорд. — Тошларини қўриқлаб ёта берсин, қочиб кетмасин тағин. Бу ёққа қаранглар. Игнатий Галлахер нима қилди денг? Сизга ҳозир айтаман. Дохиёна телеграф қилган. Бу ерда ўн еттинчи мартда чиққан «Уикли фримен» борми? Қойил. Манавини кўряпсизми?

У газета тахламини варақлаб бармоғини нуқди.

— Мана, айтайлик, тўртинчи саҳифа, «Брэнсом» фирмаси кофесининг рекламаси. Кўрдингизми? Қойил.

Телефон жиринглади.

УЗОҚДАГИ ОВОЗ

— Мен оламан, — деди профессор кабинетга қараб бораркан.

— Б — бу боғнинг дарвозаси. Аъло.

Унинг қалтираган бармоғи бир нуқтага бир неча бор нуқиди.

— Т — вице-қирол қароргоҳи. К — одам ўлдирилган жой. Н — Нокмарун дарвозаси.

Бўйининг салқиган гўшtlари худди хўрозднинг ҳалқалари-га ўхшаб қимиirlарди. Қўйлагининг кирланган кўкрак қадама-си сакраб чиқиб қолди, у дархол уни нимчаси ичига тиқди.

Алло? «Ивнинг телеграф»ми? Алло?.. Ким бу?.. Ҳа... Ҳа... Ҳа...

— Ф дан П гача — бу Эчки Тери алиби учун босиб ўтган йўл. Инчифор, Раундтаун, Уинди Арбор, Палмерстон Ноғи, Ранелла¹. Ф.А.Б.П. Тушунарлими? Х — бу юкори Лисон-стритдаги Дэви қовоқхонаси.

Кабинет эшигига профессор кўринди.

— Блум қўнироқ қиласпти, — деди у.

Э, овозини ўчиринг, — оғзидан чиқмай ёқасига ёпиштириди муҳаррир. — Х — бу Дэви қовоқхонаси хўпми?

ҚОЙИЛ, ЖУДА ҚОЙИЛ

— Қойил, — деди Ленехан. — Жуда қойил.

Лаганга тайёр қилиб солиб берган, — деди Майлс Кроуфорд. — Мана шу шайтон чалган воқеани.

¹ Ранелла — «енгилмаслар» ўтган йўл.

Киши кўзини очирмайдиган даҳшат.

— Мен ўзим ўз кўзим билан кўрганман, — фуур билин таъкидлаб деди мухаррир. — Ўзим ўз устида бўлганман. Яна анов Дик Адамс ҳам бор эди, тилла одам, Корк диёрида туғилган разиллар ичидаги яхшиси ва яна мен.

Ленехан хаёлан тасаввуридаги кимсага ғойибона таъзим қилди-да, хитобан деди:

— Ада, дада, агад, а. Қиз қизиқ зиқ.

— Ха, бутун тарихни кафтдай кўрсатди, — хитоб қилди Майлс Кроуфорд. — Анов Принс-стритлик кампир¹ ҳаммасини биринчи бўлиб кўрган. Йифи-сиғи, тишлар ғижирлаган у ерда². Ҳаммаси битта реклама хабарларидан чиқсан. Грегор Грэй³ унга эскизини ишлаб берган ва дарҳол ишлари юришиб кетган. Ундан кейин Падди Хупер Тэй Пэйни⁴ яхшилаб кўндиргану у уни ўзига «Стар»га олган. Ҳозир у Блюменфелдда⁵. Ана сизга матбуот. Ана сизга салоҳ. Пайетт⁶! Ҳаммасининг сиғинган отаси шу!

— Шов-шув кўтарадиган журналистиканинг отаси, — тасдиқлади Ленехан, — Крис Каллинаннинг куёви.

— Алло?.. Эшитяпсизми?.. Ха, у шу ерда. Ўзингиз кирақолинг.

— Ҳозир бундай мухбирни қаердан топса бўлади, а? — хитоб этди мухаррир.

У газета тахламини ёпди.

— Жуда чаққон, — деди Ленехан мистер О'Мэдден Беркка қараб.

— Жуда чаққон, — унга қўшилди мистер О'Мэдден Берк.

Профессор Макхю кабинетдан чиқиб келди.

— Айтмоқчи, енгилмаслар ҳақида, эътибор бердингларми, бир қанча дўйончи вофурушларни бош судга чақирганмиш...

— Ҳа-ҳа, — жонланиб илиб кетди Ж.Ж. О'Моллой. — Леди Дадли боғдан уйига ўтиб бораётган экан, ўтган йилги бўрон дараҳтларни қандай ағдариб ташлаганини кўргиси ке-

¹ «Фрименс Жорнэл»нинг ҳазил лақаби.

² Матто «Хушхабар»идан иқтибос.

³ Грегор Грэй — дублийлик рассом.

⁴ Тэй Пэй — журналист, ношир, сиёсий арбоб О'Коннорнинг лақаби.

⁵ Блюменфелд — Америка газетачиси.

⁶ Пайетт — Француз инқилобчиси, газетчи.

либди, кейин Дублин манзаралари тасвирланган суратча со-тиб олмоқчи бўлибди. Суратлар эса чамаси Жо Брэди ё бўлмаса, Бош судми ё Эчки Тери шарафига чиқарилган экан. Уларни нақ вице-қирол қароргоҳи олдида очик сотишаётган экан, та-саввур қилинг!

— Эндинилар бари фақат икир-чикирлар бўлимида ёритишга ярайди, — деб давом этди сўзида Майлс Кроуфорд.

— Туф-эй! Матбуоти ҳам, суди ҳам бири-биридан баттар! Аввалгиларга ўхшаган юристларни энди қаёқдан топасиз. Уайт-сайдга ўхшаган, Айзек Баттга ўхшаган, булбулигўё О'Хейганга ўхшаган? А? Эҳ, худо урган бемаънилик! Туф-эй! Сарик чақага арзимайди!

У жим бўлди, аммо лаблари ҳамон асабий ижирғаниб нафрат билан қийшаярди.

Бирон бир хотин шундай қийшайган лабларни ўпишни хоҳлармикин? Қайдам? Нега унда сен буни ёзгансан?

ҚОФИЯ-Ю ҚАЙРОҚЛАР

Лаб-лублар, кулублар. Лаблар қай бир тарздадир қулублар-дурми? Ёинким, қулубларким, бу — лаб-лабларму? Нимасидир ўхаш, нимадир бордир. Қулублар, тублар, суюблар, ғурублар, кўрублар. Кофиялар: бир хил кийинган иккита одам, кўринишлари бир хил, иккитадан, жуфт-жут бўлиб.

... сени айлади ҳалос
... сухбат қур бирпас
... қуюн жим, йўқ бир сас¹.

У кўк, пушти, қорамтири қизғиши либосларга чулғанган қизлар учовлон-учовлон бўлишиб, исмсиз зулматлараро, нафармон, қирмизи, олтин гиреҳларга оғушта юракка баттар ўт ёқиб² оҳиста яқинлашашётганини кўриб турарди. Аммо мен мўйса-фид, иш-хушим тавба-тазарру, оёқ кўрғошиндай зил, тун зулматига беркиниб... лаб-лублар қулублар... мозорга асир.

— Фақат ўзингизни билинг, — деди мистер О'Мэдден Берк.

¹ Данте. Дўзах. V.

² Данте. Жаиннат. XXXI.

ҲАР БИР КУННИНГ ДАРДИ ЎЗИГА

Ж.Ж.О'Моллой синиқ жилмайиб чорловни қабул қилди.

— Қадрли Майлс, — бошлади у қўлидаги сигаретини ташлаб, — менинг сўзларимдан потўғри хулоса чиқарибсиз. Менинг зиммамга учинчи ихтиносни ҳимоя қилиш вазифаси юкланмаган, лекин ҳар қалай хаёлингиз ортиқча ҳаволаниб сизни узоқларга олиб кетаётир. Генри Грattan билан Флуд ёинки Демосфен билан Эдмунд Беркни эсласак бўлмайдими? Биз ҳаммамиз Игнатий Галлахерни биламиз, унинг Чейплизодалик отахони Хармсуортни ҳам биламиз, сарик-сурук газетчалар чиқариб юради, унинг мағзавапараст америкалик қардoshини ҳам биламиз, мен ҳали «Падди Келли янгиликлари», «Пию саргузаштлари»ю уйқу нималигини билмайдиган доим ҳушёр «Скиббери Бургти»ни айтмаёқ қўя қолай, биродар. Ҳимоя нутқлари билан яхши танилган Уайтсайдни албатта тилга олишимиз шартми? Унинг газетасининг дарди ўзига...¹

УЗОҚ ЎТМИШ САДОСИ

— Грattan билан Флуд айнан мана шу газета учун ёзганлар, деб қичқирди муҳаррир тўғри унинг башарасига. — Ватанларварлар ва кўнгиллилар. Қайлардасиз энди? 1763 йилда асос солинган. Доктор Люкас. Ҳозир Жон Филпот Коррэн билан кимни солиштириш мумкин? Туф!

— Хўп, майли, — деди Ж.Ж. О'Моллой, — айтайлик, ана, қироллик адвокати Бушни олинг.

— Буш? — ажабланди муҳаррир. — Майли, розиман. Буш бўлса, Буш, биз рози. Бу унинг қонида бор. Кендал Буш, яъники, мен айтмоқчиманки, Сеймур Буш.

— У аллақачон судья бўлиши керак эди, — деб гап қў shedi профессор. — агарда у. Бўлти, майли, буни гапирмаймиз.

Ж.Ж. О'Моллой Стивенга ўгирилди-да, секин таъкид билан деди:

— Мен бутун ҳаётимда эшитган энг қайроқи гап Сеймур Бушнинг оғзидан чиқкан, деб ўйлайман. Ака-ука ўртасида со-

¹ Дарди ўзига... — Матто «Хушхабар»и. 6.34. «Бинобарин, эртаниги кун ҳақида ташвиш тортманглар. Эртанинг ташвиши эртанинг ўзига тегишлидир. Ҳар бир куннинг дарди ўзига стар» (Иброҳим Абаев таржимаси).

дир бўлган қотиллик ҳақидаги иш кўрилаётган эди, анов Чайлдснинг иши. Бу уни ҳимоя қилган.

Ва менинг қуловимга қўйиб юборди огу

Айтганча, у буни қаёқдан билди? Ахир у уйқусида ўлиб қолган-ку. Ёинки анави икки кифтлик махлук ҳақидати воқеани?

— Қандай воқеа экан у? — сўради профессор.

ITALIA, MAGISTRA ARTIUM¹

— У Рим хуқуқига мувофиқ далиллар асосидаги одил судлов қоидалари ҳақида сўзлади, — деди О’Моллой. — Уни анча қадимги Мусо қонунинг, Lex talionis²га қарши қўйди ва шу ўринда Микеланжелонинг Ватикандаги Мусосини эслатиб ўтди³.

— Ҳм-ҳа.

— Бир неча жуда аниқ танланган сўз, — эълон қилди Ленехан. — Жимлик сақлансин!

Сукут чўқди. Ж.Ж. О’Моллой сигара қутисини чиқарди.

Нимасига тек қотиб туришибди. Беҳуда бир гап бўлса керак.

Хабар бергувчи нотиқ гугурт ёқиб, сигара тутатди.

Кейинчалик мен орқага қараб, мана шу фалати кунлар ҳақида кўп ўйладим. Ўзи кичкинагина, ўз ҳолича олганда, арзимас гугуртни ўт олдиришдек пучак бир воқеа, нарироқ бориб икки турли умргузаронликнинг қисматини белгилаб берди⁴.

ҚАЙРАЛГАН ЖУМЛА

Ж.Ж. О’Моллой ҳар бир сўзни чертиб-чертуб давом эттириди:

— У ҳақда айтдики, бу мармарда қотган музика, инсон шаклидаги илоҳий, мугуздор ҳамда қўрқинчли тош ҳайкал, бу донишмандлик ва башоратнинг яшашга муносиб ўлмас тимсоли, бу руҳоний қайта бино қилувчи ҳамда қайта бино қилинган ҳайкалтарош қўли билан мармардан яратилган тасаввур кудрати билац лиммо-лим мангулик.

Унинг нозик қўли ҳавода тўлқин ясаб, жумланинг оҳангдор мусиқасини қайд этди.

¹ Италия, санъатлар устози (*лот.*).

² Касос конуни (*лот.*).

³ Микеланжелонинг Мусо ҳайкали Сан Петро саройига қўйилган.

⁴ Диккенснинг «Улкан умидлар» романидаги бир жумлага кинояомуз иқтибос.

Аъло! — дарҳол акс садо берди Майлс Кроуфорд.

— Илохий илҳом, — деб қўйди мистер О’Мэдден Берк.

— Сизга ёқдими? — сўради Ж.Ж. О’Моллой Стивендан.

Тил ва ишорат гўзаллигидан чуқур мутаассир бўлган Стивен жим қизарди, холос. У очиқ турган сигара қутисига қўл узатди, кейин Ж.Ж. О’Моллой қутини Майлс Кроуфордга чўзди. Ленехан яна илгаригидек уларга ўт ёқиб тутди. Ва яна ўлжасини қўлга киритди:

— Кўпдан-кўпона миннатдорона.

ЮКСАК МАЪНАВИЯТ ЭГАСИ

Профессор Мейженнис менга сиз ҳақингизда гапириб берган эди, — деди Стивенга мурожаат қилиб О’Моллой. — Менга ростингизни айтинг-чи, мана шу тушкун сукунат шоирлари, барча ўша герметистлар ҳақида сиз қандай фикрдасиз? Уларнинг етакчи дохийси А.Э.¹ шекилли? Ҳаммаси анов Блаватская хонимдан бошланди. Бу ўзи жуда сероҳанжама бир нарса эди-да. А.Э. бир америкалиқ билан қилган сухбатида сизни ҳам тилга олиб ўтган эди. Бир қуни ҳали тонг ёришмасдан унинг ҳузурига борган экансиз ва онг масалаларида сўраб-суриштирган экансиз. Мейженнис сизни А.Э.нинг устидан кулмоқчи бўлган шекилли, деб ҳисоблади. Жуда юксак маънавиятли одам, Мейженнис.

Мен ҳақимда гапирибди-да. Лекин у нима деган? Нима деган? Нима деган экан мен ҳақимда? Йўқ, буни сўраб ўтирамайман.

— Ташаккур, — деди профессор Макхю сигара қутисини ўзидан нари итариб. — Андак шошманг. Майлими, бир гапни айтсан. Мен эшитган нотиқлик санъатининг энг юксак намунаси Жон Ф. Тэйлорнинг университет тарих жамиятининг мажлисидаги нутқи бўлган. Аввал ҳозирги апелляция судининг раиси судья Фитсгибон гапирди. Улар ўша пайтлар учун янгилик бўлган бир масалани қўйишган, ирланд тилини тиклашни муҳокама қилишган эди.

У Майлс Кроуфордга ўғирилиб қаради-да, деди:

— Сиз ахир Жералд Фитсгибонни биласиз-ку, ана унинг нутқининг қандайлигини тасаввур қиласверинг.

¹ А.Э. — шоир Жорж Расселнинг лақаби.

— Эшитишимча, у Тринити коллежининг идора кенгашида, деб қўшимча қилди Ж.Ж. О'Моллой, — Тим Хили билан бирга иш олиб боради.

— У кўкрагига ёқача тутилган шинрии ёқимтой билан иш олиб боради, — деди Майлс Кроуфорд. — У ёғини айтинг. Нима экан у ёғи?

Эътибор беринг, — давом этди профессор, — бу овози ни қойилмақом созлаган тажрибакор нотиқнинг назокатли, та-каббурона нутки эди, ундан янги ҳаракатга нисбатан қаҳр-ғазаб аллангаси демасам ҳам, ҳар нечук мағур бир нафрат ёғилиб турарди. У замонда бу ҳали янги ҳаракат эди. Биз ҳали заиф эдик ва инчунин, ҳеч нарсага ярамасдик.

У бир зум ўзининг узун ингичка лабларини юмди, лекин худди гапини давом эттириш иштиёқини билдиргандай, қўлини кенг қулоч ёзиб ойнагига олиб борди-да, унинг қора зиҳига қалтираб турган жимжилоги билан бош бармоғини теккиздиди, андак тўғрилаб қўйгандай бўлди.

БАДОҲАТАН

У бамайлихотирлик билан Ж.Ж. О'Моллойга қаратадеди:

— Билиб қўйиппингиз керакки, Тэйлор у ерга касал ҳолида тўшакдан туриб борган. У ўз нутқига олдиндан ҳозирлик ҳам кўрмаган, чунки бутун залда биронта ҳам нутқ ёзиб оловчи кўринмас эди. Унинг қорача башараси ориқлаган, соқоллари ҳар томонга патила бўлиб тўзиганди. Бўйнига оқ ипак рўмолча боғланган, ўзи ҳам бамисоли жон таслим қилаётган одамга ўхшарди (лекин аслида бундай эмасди).

Шу заҳоти унинг нигоҳи шошилмайгина аввал Ж.Ж. О'Моллойга, ундан кейин Стивенга тушди, кейин шу заҳоти худди бир нимани қидиргандай, ер чизди. Бонини қуий этганда, сийрак соchlарининг чирки ўтирган, тозалаб ювилмаган ва қотирилмаган кўйлак ёқаси кўриниб қолди. Худди ўшандай, худди ҳамон нимадир қидирган алфозда, у деди:

Фитсгибон нутқини тугатгач, Жон Ф. Тэйлор жавоб учун сўз олди. Эсимда қолганларини қисқача айтиб берай.

У қатъият билан бошини кўтарди. Унинг кўзлари яна хотираларга фарқ бўлди. Ойнакнинг қалин шишаларида ақли йўқ

шиллиққуртчалар ташқарига чиқиши учун у ёқдан-бу ёққа субзид ўтарди.

У гапини бошлади:

Жаноб раис, хошимлар ва жаноблар! Ҳозиргина менинг олим дўстим Ирландия ёшларига қаратма айтган сўзлардан мен ҳайрат-ифтихор туйауларига тўлдим. Назаримда, бизнинг ўлкамиздан жуда узоқ ерларга, ҳозиргидан кўра жуда олис замонларга бориб қолгандай, гўё ўзимни қадимги Мисрда тургандай ва гўё ўша заминнинг бош руҳонийси навжувон Мусога қаратма айттаётган сўзларни эшиштаётгандай бўлдим.

Унинг сомеълари қўлларида тутаётган сигаретлари, бутун дикқатларипи жам қилиб тек қотдилар. Сўз айтиларкан, сигаретларининг тутунлари ҳавода ингичка пагаланиб таралиб бораради. *Майли меҳроблардан дудлар таралсин!* Ҳозир гал олижаноб сўзларга келади. Кўрамиз. Агар ўз кучимни ўзим синаб кўрсам-чи?

— Назаримда Миср бош коҳинининг овозида менга кибр ва зурур жаранглаётган бўлиб эшишиларди. Шунда мен унинг сўзларини тингладим ва шунда уларнинг маъносига етгандай сездим ўзимни.

ЧЕРКОВ БУЗРУКЛАРИДАН

Менга шунда аён бўлдики, фақат яхшилик агарда у мутлақ яхшилик бўлса, ёмон бўлиши мумкин эди ёхуд умуман яхшилик бўлмаганда, унда у ёмон бўлмаслиги мумкин эди. Э, қуриб кетсин! Бу ахир авлиё Августиндан-ку!

Не боис сиз, яҳудийлар бизнинг маданиятимиз ва бизнинг динимиз ва бизнинг тилимизни қабул қилишини истамайсизлар? Сиз — кўчманчи цўпонлар қабиласи; биз — ғоят қудратли халқиз. Сизнинг шаҳарларингиз йўқ ва бойликларингиз ҳам йўқ; бизнинг шаҳарларимизда халқ чумолидай қайнайди, бизнинг ранг-баранг турфа кемаларимиз анвойи мол-товарлар ортиб дунёнинг инсон қадами етган барча ерларига пайдарпай қатнайди. Сиз ибтидоий шароитдан эндиғина чиқиб келмоқдасиз; биз эса адабиёт, илохиёт, неча минг ишллик тарих ҳамда давлатчиликка эгамиз.

¹ Шекспирининг «Цимбелин» асаридан. V сахига.

НИЛ

Бола — эркак — ҳайкал¹.

Нил бўйида чўрилар тиз чўқдилар, қамишдан ясалган бешик оқиб келди — кейин ўқтам эр етилди, жангларда моҳир — кейин тошмугуз, тош соқол, сангдиллик.

— Сизлар мажхул, номаълум бир санамга топинасиз; бизнинг фусункор, сеҳрсоз ибодатгоҳларимизда Изида ҳамда Озирис, Гор ҳамда Амон Ра истиқомат этурлар. Қуллик, хўрлик, қўрқинч — сизнинг қисматингиз; бизнинг толейимиз — момақалдироқ ва уммонлар. Истроил ожиз ва унинг фарзандлари оз; Миср — чек-чегарасиз жангбардорлар ва унинг қуроли даҳшатли. Сизни дайди ва чоракор деб аташади; бизнинг номимизни эшишганда дунё титрайди.

Унинг сўзини сассиз оч кекирик бўлди. У овозини баландлатиб уни босди:

— Бироқ, хонимлар ва жаноблар, агарда навжувон Мусо бу сўзларга қулоқ тутиб, ҳаётга шу қарашни қабул қилганда, агар у бошини эгиг, иродасини эгиг, шу тақаббур ўғит қаршисида руҳан таслим бўлганда, унда ҳеч қачон худо сийлаган қавмни қуллик уйидан олиб чиқмаган ва куппа-кундуз куни бу лут қуббаси ортидан эргашмаган бўларди. Ва ҳеч қачон Тур Сино чўққисида Азал ҳоким билан чақмоқлар аро сўйлашмаган ва ундан илоҳий илҳом шуълаларига чулганиб, юзи ял-ял яшнаб, дароз дастларида қувғиндилар тилида битилмиш тамаллавҳларини кўтариб олиб тушмасди.

У тўхтади ва чўккан сукунатдан роҳатланиб, ҳаммага бир-бир қаради.

МАШЬУМ АЛОМАТ — УНИНГ УЧУН

Ж.Ж. О'Моллой афсусланган кўйи деди:

— Шундай бўлса ҳам, у аҳду паймон этилмиш заминга қадам ранжида қилмай ўлди.

— Гарчи — узоқ давом этган касалликдан бўлса-да — лекин ўша дамда — кутилмаган — кўпинча — олдиндан — юракка — ваҳима — соладиган — ўлим, — деди бўлиб-бўлиб Лененхан. — Аммо унинг ортида буюк келажак ястаниб ётарди.

¹ Мусо калимуллоҳ қисматига ишора. Қамиш беланчакда ётиб, эр етиб, Микеланжело ҳайкалигача ўтилган йўл.

Ташқарида бир гала яланг оёқларнинг дўпир-дўпир ва пиллапоядан юқорига қараб кўтаришган эшитилди.

— Манавини нутқ санъати дейдилар, — деб қўйди профессор ҳеч ким эътиroz билдиrmагач.

Шамол совуриб учирив кетмиш. Моллахмас¹ ҳамда қирол Торасида одамлар издиҳоми. Кета кеттунча осилмиш қулоқлар. Но-тиқнинг овози гулдираиди ва шамол сўзларни олиб қочади. Қавм унинг овози ичра ўзига макон топди. Ўлган товушлар. Қачон қаерда қандай бўлмасин рўй берган барча воқеаларнинг Акаша-хабари². Унга сифининг, уни кўкларга кўтаринг — лекин менга етар энди.

Менинг пулим бор.

— Жентльменлар, сўз қотди Стивен. — Кун тартибининг навбатдаги масаласига таклиф киритиш учун менга ижозат бeringлар: мажлисни бошқа ерга кўчиришни таклиф этаман.

— Сиз мени ҳайрон қилиб кўйдингиз. Умид қиласманки, бу француэча қуруқ такаллуф эмасдир? — дея сўради мистер О’Мэдден Берк. — Зоро, фикри ожизимча, сизнинг кўхна ра-воқингизда, ифодали қилиб айтадиган бўлсак, май кўзаси ўзгача бир роҳат бағишлайдиган вақт.

— Оғзингизга новвот ва шу билан масала узил-кесил ҳал. Ким қўшилди-ким қўшилмади, насибаси узилди, — хитоб қилди Ленехан. — Колганлар бўлсин дим. Таклифингизга тўла кўндим. Айни кай маҳхонага таклиф этадилар?.. Мен Мунита қўл кўтардим!

У тўдани ўз ортидан эргаштириди, йўл-йўлакай гап сўқиб борди:

— Биз ўтқир ичимликларга ружу қўйишдан бош тортамиз, тўғрими, биродарлар? Ундей-мундай. Бунга сира йўл қўйилмайди.

Мистер О’Мэдден Берк у билан орқама-орқа бораркан, шамсиасини маҳрамона ўқталди.

— Ур, Макдуф!

— Отасининг ўғли! — хитоб қилди муҳаррир Стивеннинг кифтига қоқиб. — Юрдик. Қани бу қуриб кеткур калитлар?

У чўнтагини кавлаб, ундан фижимланган қоғоз чиқарди.

— Оқсим, эсимда. Ҳаммаси жойида. Бўлади. Қани бу? Ҳаммаси жойида.

У қоғозларни яна чўнтаигига солди-да, кабинетига юрди.

¹ Моллахмас^{тадаги издиҳом} — О’Коннэл нутқини эшитгани йиғилган одамлар, у Мусо билан қиёсланмоқда.

² Акаша-хабар — илоҳиётда универсал медиум. Табиятнинг мангу хотираси жамланган китоб.

УМИД ҚИЛАМИЗ

Ж. Ж. О’Моллой унинг изидан бормоқчи бўла туриб, Стивенга оҳиста шипшиди:

— Ишқилиб, тирик бўлсангиз, кўрарсиз мақолангизнинг чиққанини. Майлс, сизда андак ишим бор эди.

У эшикни орқасидан ёпиб ичкарига кириб кетди.

Юринг, Стивен, — деб чақирди профессор. — Жуда антиқа бўлди, а, тўғрими? Худди пайғамбарона башоратларга ўхшайди. Fuit Ilium¹. Жўшқин Троянинг талон-торожи². Бу дунёning салтанатлари³. Ўрта Ер денгизининг ўтмиш хукмронлари. Энди фаллоҳ бўлиб юришар.

Биринчи газета сотувчи бола товонларини тапирлатиб зиналардан тушаркан, улар ёнидан учиб ўтиб, бор овозини қўйиб қичқирди:

— Махсус саҳифа. Пойга!

Дублин. Мен ҳали жуда, жуда қўп нарсаларни ўрганишим керак.

Улар Эбби-стритдан чапга бурилишди.

— Менга ҳам башорат келди, — деди Стивен.

— Ростдан-а? — деди профессор, унинг оёғига мос қадам ташлашга уриниб. — Кроуфорд орқамиздан етиб олади.

Улар ёнидан яна бир бола бақирганча чопиб ўтди:

— Махсус саҳифа. Пойга!

МУДРОҚ, ТИНЧ ДУБЛИН

Дублинликлар.

— Бокиравлик аҳдини қабул қилган икки дублинлик художўй қариқиз, — деб бошлиди Стивен, — Фамболлинда бири эллика, иккинчиси эллик уч ёшга киришган экан.

— Бу қаерда? — сўради профессор.

— Блэкпиттс яқинида.

Новвойхонанинг оч зах ҳавоси. Девор ёнида. Арzon шол рўмол ўранган чехра йилтирайди. Туғёнкор юраклар. Акашабарлар. Тезроқ қимирла, бўталок!

Олға синааб кўр, таваккал қил. Ҳаёт бор бўлсин.

¹ Илион ўтди (лот.). Вергилийдан.

² Тенисоннинг «Улисс» шеъридан.

³ Юханио Ипжилидан. 18, 36.

— Кариқизлар Дублин манзараларини Нелсон қуббасининг тепасига чиқиб томоша қилмокчи бўлишибди. Улар почта япигига ўхшаш қизил тунука кутичага уч шиллинг ўн пенс иона пул йиғишган экан. Улар қутічани ағдариб силкиб-силкиб уч ва олти пенс чақаларни туширишади, тушмаганларини пичоқнинг учи билан туртиб туширишга уринишади. Икки шиллинг уч пенс кумуш танга, бир шиллинг етти пенс мис танга тушиади. Улар шляпачаларию якшанбалик либосларини кийишиб, ҳар эҳтимолга қарши ёмғирбоп шамсияларини олиб қўчага чиқишиади.

— Оқила қизлар, — деб қўйди профессор Макхю.

БЕЗАКСИЗ ҲАЁТ

— Улар Малборо-стритдаги Шимол Ошхоналарининг эгаси мисс Кейт Коллинэдан тўрт бурда нон билан пиширилган тўш гўшти сотиб олишиади. Кейин Нелсон қуббасининг тагида мева сотаётгани қизечадан йигирма тўрт дона пишган олхўри олишиади, тўш гўшти ташна қилса, олхўри еймиз дейишиади. Кейин қуббасининг дарбонига олти пенс танга тўлаб, ииқиллаб-синқиллаб, томоқларини қириб йўталиб, бир-бирларини суяшиб, нафаслари бўғзиларига тиқилиб, коронғироқ жойларда бир-бирларига суқилишиб айланма пиллапоядан юқорига кўтарила бошлишиади, бир-бирларидан тўш сизда эди-а, деб сўраб ҳам қўйишиади, дам-бадам раббимизга ҳамда Биби Марям бокираи муҳтарамага ҳамду сано ўқишиади, ўқтин-ўқтин орқага қайта қолсакмикин-а, деб сўрашиади. Қубба шинакларидан ташқарига мўралашиади. Уф-ф, уф-ф эй! Худога минг қатла шукур. Шунчалар баландлигини хаёлимизга ҳам келтирмага эканмиз-а, эгачи.

Бирининг исми Энн Карис, иккинчисиники Флоренс Маккейб. Энн Кариснинг оёғида боди бор, лурд сувини суртиб туради, бу сувни у бир хонимдан олган, хонимга эса бир шинча сувни таниш руҳоний роҳиб берган. Флоренс Маккейб эса ҳар шанба кечки таомга чўчқа туёғини қовуради ва бир шинча пиво ичади.

Муқояса учун, — деб сўз қўшиди профессор икки бора боини ликирлатиб. — Бокира қизлар. Улар шундай кўз ўнгимда турибди. Лекин нега бу дўстимиз ҳаяллаб қолди?

У орқасига ўгирилди.

Бир гала учқундек сачраган болалар зиналардан зинифиллашиб тушиб, газеталарнинг оппоқ қофозларини шалдиратиб, бақира-чақира ҳар томонга чопиб тарқалишарди. Уларнинг орқа-

сидан зинада Майлс Кроуфорд кўринди, шляпасининг чамбарами остида қизарип бўғриқкан башараси кўзга ташланар, у Ж.Ж. О'Моллой билан чала қолган гапини гаплашиб келарди.

— Етиб олинглар, — деб қичқирди унга профессор ва қўлини силкиди.

Кейин у яна Стивен билан ёнма-ён юриб борди.

— Ҳа-ҳа, — деди у, — мен уларни кўриб турибман.

БЛУМНИНГ ҚАЙТИШИ

Мистер Блум «Айриш католик» ва «Дублин пенин жорнэл» редакциялари олдида газета сотувчи болаларнинг тўполов издиҳоми ўртасида қолиб иссиқлаб хансираган, ўпкасини кўлтиқлаган ҳолда қичқирди:

— Мистер Кроуфорд! Шошманг!

— «Телеграф»! Махсус сон! Пойга!

— Қани, нима гап? — сўради Майлс Кроуфорд қадамини секинлатиб.

Газетачи боланинг шундоқ бурни остидаги қичқириғи Блумнинг қулоғини батанг қилди:

— Рэтмайнса даҳшатли фожия! Бир бола темир исканжасида қолди!

МУҲАРРИР БИЛАН СУҲБАТ

— Яна ўша реклама ҳақида, — деб оғиз очди мистер Блум зиналарда туртиниб ҳарсиллаганча киссасидан газета қирқими ни чиқарапкан. — Мен ҳозиргина мистер Ключчи билан гаплашиб келяпман. У икки ойга буюртма бераман деди. Кейин яна ўйлаб кўрарпкан. Лекин у «Телеграф»нинг шанба сонида мақола чиқишини хоҳляяпти. Одамларнинг диққатини тортмоқчи. Мен буни уста Наннеттига ҳам айтдим. У агар кеч қолмаган бўлсак, «Килкенни пипл»га ўхшатиб чиқарамиз деялти. Мен бу газетани Миллий Кутубхонадан топаман. Тушунасизми, Калитлар уйи. Унинг исми шарифи Ключчи. Сўз ўйини. Аммо у аниқ реклама беради. Ваъда қилди. Лекин буни бироз шиширмоқчи. Унга нима деб айтай, мистер Кроуфорд?

К.О.Ў.Г.

— Унга айтинг, келиб орқамни ўпсин! — шарт гални кесди Майлс Кроуфорд, буни ифодали бир ҳаракат билан тасдиқлаб. — Худди мана шундай деб айтинг.

Бироз асабийлашяпти. Эҳтиёткорроқ бўлиш керак. Ҳаммалари ичгани кетишияпти. Қўлни қўлга бериб. Ленеханнинг денигизчилар қалпоғи текинни кўрса ўзини томдан ташлайди. Ялтоқликни ҳам жойига қўяди. Қизик, ким уларни йўлдан урдийкин, ёш Дедалусми? Бугун оёғига тузукроқ кийибди. Ундан олдинроқ кўрганимда бошимоғининг товони тешилиб ётган эди. Яна лойта ҳам ботибди. Парвойи палак йигитча. Айриштаунда нима қилиб юрган экан-а?

— Майли, — деди мистер Блум яна кўзини муҳаррирга тикиб. — Мен чизмасини топсам, назаримда кичкина бир мақолача берса бўлар. Менимча, у ўша эълонини беради. Мен унга айтаман...

К.О.И.О.Ў.

Бемалол келиб менинг олийжаноб Ирланд орқамни ўпаверсин! — ҳаммага эшиггириб бақирди Майлс Кроуфорд. — Мутлақо хоҳлаган вақтида келаверсин. Унга худди мана шундай денг.

Шу тарик мистер Блум ахволни чўтлаб, ботинмайгина жилмайиб туаркан, муҳаррир одатдагидай қийтонглаган юришини қилиб нари жўнади.

ҚАРЗ ҚИДИРИБ

— Nulla bona¹, Жек, — деди у қўлинни иягига чўзиб. — Ўзим ҳам бўғзимгача қарзга ботганман. Бошим қотган. Ҳаммаёқ ишқал. Ўтган ҳафта векселим хисобидан ким кафолатга пул бераркин, деб қидирдим. Имкониятим бўлганда жоним билан. Ҳафа бўлманг, Жек. Бирон жойдан топсам, сиздан ҳеч аямайман.

Ж.Ж. О’Моллой юзини аччиқ буриштириди-да, йўлида давом этди. Улар бошқаларга етиб олишиб, ёнма-ён бирга кетишли.

— Қариқизлар гўштни нон билан ейишиб, барча бармоқларини бирма-бир нон ўралган қоғозга ҳафсалла билан артишиб, шундан сўнг очиқ панжара олдига чиқишибди.

— Сизга асқотадиган бир воқеа, — дея тушунтириди профессор Майлс Кроуфордга. — Иккита дублинлик қариқиз Нельсон қуббасининг теласига чиқишибди.

¹ Ҳеч вако йўқ (лом.).

АНА, СИЗГА ҚУББА! — ХИТОБ ҚИЛДИ ҚАРИҚИЗЛАРДАН БИРИ

Бу янгилик, — маъқуллади Майлс Кроуфорд. — Бундан мақола чиқади. Даглда этикдўзлар байрамини томоша қилишган. Иккита қариб қуюлмаган, кейин нима бўлибди?

— Аммо улар минора кулаб тушса, нима бўлади, деб қўркишибди, — давом этди Стивен. — Улар томларни томоша қилиб, қайси черков қаерда деб, тортишиб қолишибди: ҳов, анови мовий гумбаз Рэтмайнсда, анов Одам Ато билан Момо Ҳаво, анови эса Авлиё Лаврентий. Уларнинг томоша қила туриб, бошлари айланаб қолибди ва этакларини анча-мунча баланд кўтаришиб қўйибди...

ҚАРИҚИЗЛАРНИНГ ТИЙИҚСИЗЛИГИ

— Сал пастга тушинг, — деди Майлс Кроуфорд. — Шоирона муболағалар ишлатманг. Биз бу ерда ҳазрат отанинг мулкида турибмиз.

— Шундан сўнг қариқизлар ўзларининг йўл-йўл иштонлари билан бир чеккага ўтиришиб, бошларини юқори кўтаришиб бир қўлли хотинбозининг калласига қарашибди¹.

— Бир қўлли хотинбоз! — хитоб қилди профессор. — Менга ёқди бу. Маъносини тушундим. Сиз нима демоқчи эканлигинизни кўриб-билиб турибман.

ҚАРИҚИЗЛАР ДУБЛИН ФУҚАРОЛАРИГА ТЕЗ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ ҲАБДОРИЛАР ҲАМДА УЧАР ЮЛДУЗЛАР ҲАДЯ ЭТИШАЁТГАНДАЙ

— Лекин сал ўтмай қариқизларнинг бўйни оғриб қолибди, — давом этди Стивен, — бунинг устига шунчалар чарчашибдики, на пастга, на юкорига қараша олмасмиш, на оғизларини очиша олармиш. Улар олхўри солинган қофоз халтани ўртага қўйиб, бирма-бир еб ўтиришибди, оғизлари четидан оқаётган ширани рўмолчалари билан дам-бадам артишибди, данакларини шошмасдан панжарадан пастга туфлаб туришибди.

¹ Лорд Нелсон ҳамда Эмма Ҳамилтон муносабатларига ишора.

Охири Стивен қах-қах уриб қулиб юборди. Ленехан ва мистер О'Мэдден Берк кулги овозини эшишиб, орқаларига қарашди, кейин қўй силтасиб, йўлни Муни тарафга буришиди.

Шу холосми? — сўради Майлс Кроуфорд. — Бундан бешбаттарини қилмасларидан бурун тутгата қолайлик.

СЎФИСТОЯ МАҒРУР ЕЛЕНАНИНГ ТУМШУФИГА УРИБ ЖИМ ҚИЛАДИ. СПАРТАДА ТИШЛАР ФИЖИРЛАШИ. БИЗНИНГ ПЕН МУСОБАҚА ФОЛИБИ ДЕБ, ИТАКАДА ҚАСАМ ИЧИШАДИ

— Сиз Антисфенга ўхшар экансиз, — деди профессор, — у сўфистоя Горгийнинг шогирди эди. У кўпроқ бошқаларними ёки ўзини ёмонлаганми, шуни ҳеч қачон билишоммаган деган гаплар юради. У аслзода билан чўри хотиннинг боласи эди. У бир китоб ёзиб, уни малика Еленадан энг тўзал узвонини тортиб олиб, уни шўринг қурғур Пенелопага тақдим этган.

Шўрлик Пенелопа.

Пенелопа Рич¹.

Ҳамроҳлар О'Коннелл-стритдан ўтиш учун ҳозирланишиди.

АЛЛО, МАРКАЗИЙМИ!

Саккиз темир изнинг ҳаммасида турли нуқталарда Рэтмайнс, Рэтфарнэм, Блэкрок, Кингтаун ҳамда Долкидан, Сэндимаунт Грин, Рингсенд ҳамда Сэндимаунт Тауэр, Доннибрук, Палмерстон Парти ҳамда юқори Рэтмайнсдан етиб келган ёки кетадиган трамвайлар сим ёйлари қимир этмай туришарди. Ёлланган экипажлар, кабриолетлар, почта ва юк аравалари, хусусий кареталар, минерал сув ташийдиган, яшикларда шишалари шақирланган аравалар қалдираб ўтишар, кўпирган отлар уларни шитоб билан тортиб боришарди.

Қандай? Ва айнан қаерда?

— Сиз буни қандай номлайсиз? — қизиқсинди Майлс Кроуфорд. — Улар олхўриларни қаердан олиштан экан?

¹ *Penelopa Rich* — ўрта аср инглиз шоири Филлон Сидни маъшукаси.

ВЕРГИЛИЙДАН, ДЕЙДИ МУАЛЛИМ. ИККИНЧИ КУРС ТОЛИБИ ЭСА ОЛХЎРИЛАР МУСО АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ БОҒИДАН ЭДИ, ДЕЙДИ

- Бундай десангиз... Ҳозир, бир дақика, — деди профессор ўйчан ҳолда чўзиқ лабларини қийшайтириб. — Шошманг. Шошманг. Мана бундай деймиз: *Deus nobis haes otia fecit!*.
- Йўқ, — деди Стивен. — Мен буни *Fasces togidān Falastin manzarałarı ēħud olħóri ħaċċida ħikoġat*, деб атайман.
- Мен тушунаман, — деди профессор.
- У хахолаб кулди.
- Тушунаман, — деди уғоят мамнун бўлиб. — Мусо алайҳиссалом ва Муқаддас ер. Үнга бу фикрни биз бердик чоғи, — деб кўшиб қўйди у Ж.Ж. О'Моллойга қараб.

АЖОЙИБ ИЮНЬ КУНИДА ХОРАЦИО ЙЎЛЧИ ЮЛДУЗ

Ж.Ж. О'Моллой ҳайкалга кўз қирини ташлади, аммо оғиз очмади.

- Тушунаман, — деди профессор.
- У сэр Жон Грей ҳайкали пойида бир зум тўхтаб, тепага Нелсона қиё бокди, унинг ажин босган дудоқлари қийшиқ жилмаярди.

ҲАЗИЛКАШ ҚАРИҚИЗЛАР КАЛТА ОЛАТЛАРГА ШЎХЛИК БИЛАН БОҚИШАДИ. ЭНН ЎРГИЛАДИ, ФЛО АЙЛАНАДИ — ЛЕКИН УЛАРНИ АЙБ ҚИЛИБ БЎЛАРМИДИ?

- Бир кўлли хотинбоз, — деб тақрорлади у тунд иршайиб. — Менга бу анча маъқул бўлиб қолди.
- Кариқизларга ҳам маъқул келган, — деди Майлс Кроуфорд, — Худованди карим бизга ҳамма нарсани билиш имкониятини бергандайди.

¹ «Бу роҳатни бизга худо етказди» (лот. Вергилий. Қўшиқлар. Эклога 1,6).

8-ВОҚЕА*

Ананас обакилар, лимонли қантлар, қаймоқли попуклар. Ширавали ширингина қизча. Насроний Биродарлар¹ нинг муаллимига ховуч-ховуч ширинликлар солиб беради. Аллақандай мактаб байрами бўлса керак. Турган-биттани болаларнинг қорнига зарар. Ширинлик ва шакар сепилган мевалар. Қирол аъло ҳазратларининг ходими етказиб беради. Қирол. Ўзинг. Сақла. Худо. Бизнинг қирол. Тахтда ўтиради. Қизил попук қантларни тагигача шимади.

Томоқни китиқлаб бўғувчи чучмал хидлар анқиган Грэм Лемон қандолатхонасида дарбон бўлиб ҳушёр турган ЁНБ² нинг қовоғи солиқ ёш хизматчиси мистер Блумнинг қўлига аллақандай қофоз тутқазди.

Дилдан дилга хабар етади.

Блум... Менми? Йўқ.

Булутдай дайдиган бул ўғил... Кўзичоқнинг тўкилмиш қони...

У шошилмай дарё томонга қофозни ўқиганча юриб борарди. Сен халос топдингми? Барча кўзичоқ қони билан покланди. Худо қонли қурбонликни хоҳлайди. Таваллуд. Бокиралик. Риёзат. Уруш. Бинонинг тамал тоши. Қурбонлик қилиш. Буйракларнинг меҳроблари. Илёс қадам ранжида қилур. Сион эхромини тикловчи доктор Жон Александр Дауи³ қадам ранжида қилур.

* Хомернинг «Одиссея»си бўйича саккизинчи фасл достоннинг ўнинчи қўшиғига тўғри келади. Мажозий номи «Лестригонлар». Шамоллар худоси Эолнинг оролини тарқ этиб, Одиссей одамхўр лестригонларга дуч келади. Одамхўрлик мавзуси бу фаслда бир неча бора тилга олинади. Блумнинг егулик таом ҳақидаги фикр тизмалари. Жойс ўзининг бу китобини замонавий «Одиссея» деб айтган эди. Вокеа кундузи соат бирда ковоқхонада бўлиб ўтади.

¹ Камбағал оиласларнинг болаларини тарбиясига ўзини бағишлаган насроний биродарлар.

² ЁНБ — Ёш Насронийлар Бирлашмаси.

³ 1901 йилда Чикаго яқинидаги Сион шаҳарчасини қурган насронийлик намояндаси.

Келур! Келур!! Келур!!!

Чин дилдан таклиф этамиз.

Серфойда машғулот. Ўтган йил Терри билан Александр¹. Кўпхотинлилик. Унинг хотини дарров бунинг олдини олади. Анави рекламани қаерда кўрган эдим, аллақандай Бирмингэм фирмаси хочга тортилган зотнинг ёғдуси. Бизнинг халоскоримиз. Кечаси қоронғида уйғониб кетасану уни деворда осилган холда кўрасан. Пеппернинг шарпаси² ҳам ўша фикрнинг ўзи. Ва бизни бутунлай гуноҳлардан озод қилди.

Буни фосфор билан қилишса эҳтимол. Агар бир бўлак треска балиғини очиқ ҳавода қолдирсанг, мисол учун. Кўкимтир нур тарратганини ўзим кўрганман. Анов куни кечаси қазноққа тушганда. Бадбўй, ҳамма ҳидлар у ерда йиғилиб қолган, эшикни очар-очмас димоғинга уради. Унинг кўнгли нимани тусаган эди ўшанда? Малага майизи. Испания ҳеч хаёлидан кўтарилмасди. Руди туғилмасдан илгари. Шундай фосфорланиш, мовий-кўкимтири. Мияга жуда фойдали. Ҳайкал ёнидаги Батлер уйининг муюлишидан у Бейчлорз-уок ёққа кўз ташлади. Дедалинг қизи ҳамон ўша ерда, Диллон аукционлари ёнида. Кандайдир эски мебелларни сотишяпти. Қизни кўзидан дарров танидим, худди отасининг ўзи. Тентиб юрибди, уни кутяпти. Доим она ўлгач, уйдан птур кетади. Унинг ўн бешта боласи бор. Туғишини бир йил ҳам канда қилмаган. Уларнинг эътиқоди шунака, аксинча қашиш шўрлик хотинни гуноҳлар юкидан озод этмайди тавба пайтида. Туғинг ва кўпайинг. Бошқа бирон ерда шундай гапни эшитганимисиз? Ҳаммасини шишириб еб битиришиади. Уларнинг ўзлари оилани бокмайдилар-да. Ганиматлардан қоринлари тўқ. Уларнинг қазноқ ва омборлари. Уларни Йом Кипур³да рўза тутишга мажбур қилиб кўринг-чи. Муборак Жума патирлари. Кун бўйи фақат нонуншта ва тушлик, бўлмаса хатарли, меҳробга қулақ тушиши ҳам ҳеч галмас. Бундай жанобларнинг уйда оксоchlари бор, ундан қани бир нарсани ундириб кўр-чи. Ўла қолса, ундиrolмайсан. Кашишдан пул чиқмайди. Ялло қилиб яшайди. Меҳмон кутмайди. Ўзидан бошқани ўйламайди. Пешобини кузатиб юради. Нон ва ёғингизни ўзингиз келтиринг. Ҳазрат: мўмин-қобил, худди упга мос сўз.

¹ Америкалик қайта қуриш диний тарғиботчилари.

² Цирк ўйинларида фосфорли бирикмаларни ишлатиб, «шарпалар» хосил қилиши.

³ Йом Кипур — яхудийлар рўзаси.

Худонинг меҳрибонлиги, шўрлик аёлнинг уст-боши турган-битгани увада. Қилтириқ бўлиб колган. Маргарин билан картошка, картошка билан маргарин. Кейин билинади. Мевасидан маълум. Саломатлигидан путур кетади.

У О'Коннел кўпригига етганда, панжара устидан қуюқ ту-тун кўтарилиб тарқалди. Пиво пиширувчи корхонанинг кора пиво ортган баржаси ўтяпди. Англияга олиб кетишяпти. Ден-гиз ҳавосида пиво ачиб қолади деб эшитгандим. Ҳэнкок орка-ли бир куни руҳсат олиб пиво корхонасини бориб кўрсам, қизиқ бўларди. Бошқача бир дунё бўлса керак. Ҳаммаёқда портер (кора пиво) солинган бочкалар, алламбало. Аммо қаламушлар бунда ҳам тинч қўйишмайди. Роса ичиб, итдай шишиб кетиб, пиво бетида сузиб юришади.

Қайт қилишади, ярамаслар. Тасаввур қилинг, шуни ичишади! Бочкада қаламушлар. Албатта, биз ҳамма нарсали билаверсайдик.

У пастга караб, соҳил ёқасининг гунгурт деворлари ёнида қанотларини патирлатиб чағалайлар учиб юрганини кўрди. Ден-гиз жуда салқин. Агар мен пастга ўзимни ташласам-чи? Ж. Рувимнинг ўғли бу ювиндиларни бўғзигача тўйиб ютгандир? Бир шиллингу саккиз пенс ортиғи билан тўлаган. Ҳе-ҳе. Унинг ғала-ти одати бор экан, ўзидан ўзи ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ гап кўшиб туравераркан. Яна қизиқ қилиб айтади.

Чағалайлар айланиб куйи шўнғишарди. Емак излашарди. Қани-чи.

У қушлар тўдасига думалоқланган қоғоз бўлагини итқитди. Илёс келур, тезлик сопияда ўттиз икки фут. Булар алданмайди. Қушлар қайрилиб ҳам қарамаган қоғоз бўлаги пиликлаётган сув мавжларига тушиб, кўприк таянчлари тагига кириб кетди. Қушлар аҳмок эмас. Анов куни «Кирол Эри» кемасидан қотган нон бўлагини ташлагапимда эллик қулоч наридан келиб чўкиб ке-тишган эди. Билади бу қушлар. Қанотларини тап-тап уриб айла-нишган эди.

Маъюс ориқ чағалай,
Қайга учар чағиллай?

Шоирлар шундай ёзишади, бир хил товушларни ўйнатиша-ди. Шундайку-я, лекин Шекспирда қофия йўқ — оқ шеър. Бу тил оқими. Ҳаёллар. Тантанавор.

Отангнинг арвохиман мен
Бир муддатга кечалар дайдиб юришга
Кундузлари дўзахда куймоққа бандман¹.

— Олма олинг, олмалар, иккитаси бир пенни. Иккитасига
бир пенни!

Унинг нигоҳи кампирчанинг саватига зич терилган ялтироқ
олмаларга тушди. Шундай фаслда улар Австралиядан келти-
рилган бўлса керак. Ялтираб турибди. Латта-путта билан ях-
шилаб артган.

Шошма. Э, шўрлик қушлар-а.

У яна тўхтади, олма сотувчи кампирдан бир пеннига икки-
та ширин кулча олди-да, бурдалаб Лиффи тўлқинларига отди.
Кўрдингизми? Иккита чағалай олдин шовқин-суронсиз учеб ке-
лишди, кейин бутун тўда шувиллаб ўқдек пастга шўнгид, ўлжага
ёпишди. Тамом. Битта қўймай чўқиб кетишди. Қушларнинг ютоқ
очлигини ўз жонида туйганча, у бармоқларига ёпишган ушоқ-
ларни сувга қоқди. Қушлар буни кутишмаганди, осмондан ёғил-
ган чалпак. Емишлари фақат балиқ. Уларнинг гўштидан балиқ
ҳиди келади, ҳаммаси чағалайлару гагаралар. Баъзан оқкушлар
Анна Лиффидан ўйнагани учеб келишади. Ҳар кимнинг диди-
фаросати ўзгача. Қизик, оқкуш гўшти нимага ўхшайди? Робин-
зон Крузо уларни еб кўрган.

Қушлар қанотларини салқи ташлаб айланишарди. Йўқ, бош-
қа ташламайман. Бир пенни сарфладим, етар. Бир олам ташак-
кур олдим. Чар-чар қилиб сайраб берса ҳам майлийди. Айтгандек,
улар оқсим тарқатишлари мумкин. Мисол учун ғулғул товуқни
каштан ёнғоги билан бокса, гўштининг мазаси ҳам каштанга (ша-
булуд) ўхшаб қолади. Чўчқага ўхшаб. Нега унда шўр сувда яшай-
диган балиқларнинг мазаси шўр эмас? Қандай қилиб?

Унинг кўзлари жавоб излаб дарёга бокди, кичикроқ юк кема-
си лангар ташлаб турар, унинг рекламалар ёпиштириб ташланган
бикинлари қуюқ мой ёйилган тўлқинларда оҳиста чайқаларди.

Ж. Кайноу
11 шиллинг
Шимлар

¹ Шекспир. Ҳамлет. Бешинчи саҳна. (Максуд Шайхзода тарж.).

Ёмон фикр эмас. Қизиқ, бунинг учун шаҳарга пул тўлармикин? Умуман сувга әгалик қандай? Сув ҳеч қачон кечагидай эмас, мангу оқади, оқимлар яратади, ҳаёт оқимида бизнинг нигоҳимизни излайди. Нега деганда, ҳаёт ҳам оқим. Реклама учун ҳар қандай жой ярайди. Бир пайт барча ҳожатхоналарга ёпиштириб ташланган варакларда бир қаллоб сўзакни даволайман, деб ёзганди. Ҳозир учрамайди, йўқ бўлди. Касаллик сири тўла сакланади. Д-р Гай Фрэнкс. Эълонига пул сарфлаб ўтиргмаган, худди рақс ўргатувчи Мажиннига ўхшаб ўзини ўзи реклама қилади. Ёпиштириб чиқадиган одамларни топган ёхуд ўзи ҳожатга кирганда ёпиштириб чиққан. Тунги қароқчи. Яна жуда боп жойни топган. Эълонлар ёпиштириш ман этилади. Талонлар қапиштириш тан этилади. Сўзақдан қутулган бир тентак ёзган бўлса керак.

Балки мен ҳам?..

Оҳ!

Мабодо?

Йўқ... Йўқ.

Э, йўқ. Ишонмайман. У ҳеч қачон бундай...

Йўқ, йўқ.

Мистер Блум дарёдан хавотирнок қўзини узиб олдинга юриб кетди. Буни ўйламаслик керак. Соат бирдан ошибди. Порт бошқармасидаги соатнинг юмалоқ капгири пастга тушибди. Дансинк вакти. Бу сэр Роберт Боллинг¹ жуда яхши китоби, одамни қизикитириб қўяди. Параллакс². Ҳеч буни яхши тушуниб етмаганман. Мана кашишнинг ўзи ҳам кўриниб қолди. Буни ундан сўраш мумкин. Пар бу юнонча: параллел, параллакс. Топган гапини қара. Мен хотинимга қўчиш ҳақида тушунтираётганимда менга шундай деди. «Оҳанжама!» – деб кулиб, шу пайт порт бошқармасининг икки деразасига қаради. Тўғрисини айтганда, у ҳақ. Одми, жўн нарсаларга аломат номлар қўйишади. Чиройли чиқсан деб. Хотинимнинг заковати ўткир деб бўлмайди. Ҳатто беандиша бўлиб кетади. Менинг ичимдагини билиб туради. Лекин барибир ишончим комил эмас. Мисол учун, у Бен Доллардинг овозини бас-баритон эмас, бас-бўритон, дейди. Нега десангиз, қўшиқ айтаётганда товушларнинг ярмини ичига ютиб юборади, бир сўзини тушунмайсиз. Қизиқ гап, тўғ-

¹ Қирол мунажжими.

² Параллакс – фазода ёритқичларнинг силжиши.

рими? Илгари уни Катта Бэн деб чақирган. Лекин бу бас-бўрматон дегандай қизиқ эмас, солиштириб ҳам бўлмайди. Альбатрос каби суллоҳ. Бутун биқин гўштини бир ўзи пақкос туширди. Ичишга ҳам суюги йўқ, нокас бадмастдай ичади: пас-бадмаст. Бас-падмаст. Мана, яна келишяпти. Оқар сув ариғи ёқалаб унинг қаршисидан оқ кийимлар кийган, ҳар бирининг кўксига ўртаси тўқ қизил йўл қилиб бўялган реклама лавҳаси осилган бир гала одам оҳиста юриб келарди. Ким ошиди савдо. Эрталаб учраган анов кашишга ўхшайди: биз гуноҳкорлармиз, биз азоб чекканмиз. Уларнинг баланд оқ шляпаларига туширилган бешта қип-қизил ҳарфни ўқиди: Н.Е.Л.Y.S. Уиздом Хили. «У» сал орқароқда қолиб, лавҳаси тагидан бир бўлак нон чиқарди-да, оғзига солиб, йўл-йўлакай чайнай бошлади. Бизнинг асосий овқатимиз. Кунига уч танга, кейин мана шу мағзава ариқлар бўйлаб кўчама-кўча кун бўйи сакиллайверасан. Бир бурда нон билан шўрвашилтага кифоя қиласди, уйда очликдан сулайиб ётмайсан, ҳар қалай. Улар Бойлинг одамлари эмас — йўқ, улар Макглэйдинг одамлари. Лекин савдо-сотикини бу билан жонлантириб, қизитиб бўлмайди. Мен унга реклама аравасини ясатишни таклиф этдим: ойнаванд баланд арава, унинг ичиди иккита зебо қиз ўтириб, хат ёзишади, атрофларида ранг-баранг дафтарлар, хатжилдлар, босма қофозлар. Мана бу одамларнинг эътиборини тортмаса, мен кафил. Зебо қизлар жуда қизиқ бир нима ёзишяпти — бу ҳамманинг кўзига ташланиб туради. Ўтган ҳам, кетган ҳам қизикади: улар нимани ёзишаётган экан-а? Бир жойда қоккан қозикдек бўлиб битта нуқтага тикилиб турсанг — дарров атрофинингга йигирмата одам тўпланади. Биз ҳам қуруқ қолмайлик, дейишади. Хотин-халажини-ку аста қўяверишг. Нимайкан, деб қизиқишиди. Туз устуни. Ҳа, эгаси қабул қилмади, сабаби бу ўзининг хаёлига биринчи бўлиб келмагани. Ё бўлмаса, яна бир нарсани таклиф қилдим: дотга ўхшаган цеплулойд парчаси ёпиштирилган сиёҳдон. Йўқ, бўлмайди. Унинг реклама ҳақидаги фикрлари эса Сливи паштетига берилган эълондан нарига ўтмайди. Униям таъзиялар тагида, хом гўштлар қаторида беради. Ялаб қўришингизнинг ҳожати йўқ. Нима? Бизнинг хатжилларимиз. Ҳэлло! Жонс, сизни бирпастга мумкинми? Иложим йўқ, узр, Робинсон, сиёҳни тез ва яхши ўчирадигаи ажойиб «Канселл» ўчириғичини сотиб олгани кетяпман, Уни Хили ва Ко сотяпти, Дэйм-стрит, 85. Худога шукур, бу тубсиз ўпқондан қутулдим. Ҳисобвараги бўйича

манастирлардан пул ундириши ўлимдан қийин. Транквилл монастыри. У ерда хушмуомала роҳиба бор эди, чехраси ниҳоятда зебо. Қаллоқчаси лўллигина бошига жуда ярашган. Ҳамшира? Ҳамшира? Ипончим комил, у баҳтсиз бир муҳаббатни бошидан кечирган, кўзлари айтиб туради. Шундай аёл билан иш-пиш ҳақида гаплашиш ёмон ишқулай. Ўша куни эрталаб унинг ибодатига халал бердим. Лекин ташқи дунёнинг одами билан гаплашишдан мамкун эди. Бугун бизда улуғ кун, деди у. Кармел биби Марям байрами. Бу ҳам хуштатим ном: Карамел дегандай. У мен нимани ўйлаётганимни билиб турарди, бу қиёфасидан маълум эди. Агар турмуп қурганда, у бошқача бўлиб, ўзгариб кетарди. Чамаси, уларни йўқчилик ростдан ҳам, жуда қийнаганга ўхшайди. Лекин шунга қарамасдан, овқатни энг яхши ёғ ишлатиб тайёрлашади. Хинзир ёғини яқин йўлатишмайди. Ҳаддан ташқари ёғлик таом есам, дарров мазам қочади. Улар ботинан ва зоҳиран масҳ тортишини яхши кўришади. Молли хинзир ёғини татиб кўрган эди. Кейин чехрасидан тўр пардасини кўтарди. Ҳамшира? Пэт Клэффи, судхўрнинг қизи. Тиканли симни аллақайси бир роҳиба ўйлаб топган дейишади.

У Уэстморленд-стритни кесиб ўтди, ёнгинасидан тутуқли «S» хорғини судралиб кечди. «Ровер» велосипедлари савдоси. Пойга бугун. Ўшандан буёи неча йиллар ўтди? Ўша йили Фил Гиллиган ўлган эди. Биз Ломбард-стритда яшардик. Мен эса, тўхта-чи, мен Томинг олдиди эдим. Уйланган йилим Хилига ишга кирганиман. Олти йил ишладим. Ўн йил бурун: у тўқсон тўртинчича ўлди, ха, тўғри, Арнотнинг уйида катта ёнғини чиққан эди. Ўшанда Вэл Диллон лорд-мэр эди. Глэнкрида зиёфат бўлди. Маслаҳатчи Роберт О'Рейли эса ҳали хеч ким овқатга кўл урмасдан ўз олдидаги суюқ ошга портвейни соглай эди. Қани, ич, ичавер, Боббоббоб ичингда ўтирган маслаҳатчининг соғлиги учун ҳўйн-ҳўп ҳўплаб ичавер. Оркестрнинг ҳам музика чалган овози эштилмай қолди. Еткизган барча неъматларингга шукур қиласиз. Милли унда гўдак эди. Молли эса қурбака гулли кулраинг кўйлагини кийган эди. Матоси англизча, тугмаларини ўзи сиртиб тортган. Мен ўшанда йиқилиб оёғимниг мушаклари чўзилиб оғригани учун Молли бу кўйлагини ёқтирмасди. Гёё бунга биринчи кийган кўйлаги айбдордай. Шугорлоф тоғидаги сайдарда у ўз хори билан чиққан эди. Мўйсафид Гудвиннинг шляпасига қандайдир шилимшиқ нарса ёпишириб қўйишган эди. Пашиаларга ҳам сайдир. Кейин Молли

бундай кўйлакларни сира эгнига илмади. Ўша кўйлак худди тор қўлқопдай ҳаммаёқдан ҳаммаёгини сиртиб кўрсатиб турганди. Ўша чоғлар эндигина тўлишиб келаётган эди. Қуён гўшти солинган таом егацдик. Ҳамманинг кўзи фақат унда эди.

Бахтли кунлар. Ҳозиргидан кўра бахтироқ эди. Қизил қофоз ёпиширилган шинам хона. Бу қофозни Докрелдан олган эдик, бир ўрами бир шиллингу тўққиз пенс. Кечки пайтлар Миллини чўмилтирадик. Ўшанда америка совуни сотиб олган эдим: маржон совун. Қизча тушган тосдаги сув жуда хушбўй ҳид таратарди. У ҳаммаёфи кўпик жуда қулгили кўринарди. Хушбичим. Суратини олиб қўйганмиз. Шўрлик отамнинг суратхонаси бўларди. Қизиқишларим отамдан мерос қолган менга.

У йўлка четидан юриб борарди.

Хаёт оқими. Анов кашишга ўхшаган ва ўтиб кета туриб доим деразамизга олазарак қарайдиган йигитчанинг исми нима эди, а? Кўзи ожиз, аёл. Сент-Кевин-пэрэйд томонда Цитроннинг уйида ижарада турарди. Пен, пенга ўхшаган. Пенденнис¹ ми? Эсим кетибди. Пен? Рост, кўп йиллар ўтди орадан. Афтидан, трамвайнинг шовқини таъсир қилган. Ҳар куни кўриб юрадиган кундузги иш оқсоқолининг помини эслолмагандан кейин қолганига нима дейсиз.

Тенор қўшиқчининг номи Бартел д'Арси² эди, у эндигина қўшиқ айта бошлигарди. Моллини машғулотлардан сўнг уйга кузатиб келарди. Мўйловлари қотириб тарошланган калондимоф кимса эди. Моллига «Жануб шамоллари» деган қўшиқни берганди.

Мен Моллини олиб келиш учун борганимда, ўша кеча шамол кутурган эди. Гудвиннинг ратушадаги концертидан кейин лотерея чипталари ҳақида ложанинг йигилиши бўлаётган эди, банкет залидамиди ёки болут залида, эсимда йўқ. У киргач, кетидан мен кирдим. Моллининг қўлимдаги ноталарини шамол учириб кетди. Лицей панжарасига урилиб ёпишиб қолди. Яхшиямки. Бўлмаса, тоза Моллининг таъби тирриқ бўларди. Кечадан олган таас-суротларига путур етарди бундан. Олдинда профессор Гудвин Молли билан қўлтиқлашиб борди. Қари майхўрнинг оёқлари қал-

¹ Бу ерда Блум Пеноуз деган кимсанинг исмини эслашга уринялти. Шунга боғлиқ холда унинг онгига Тексерейнинг «Пенденнис» (1850) романининг номи қалқиб чиқди.

² Бартел д'Арси Жойснинг «Ўликлар» хикоясининг персонажи.

тирайди. Унинг хайрлашув концертлари. Саҳнага қатъяян охирги бора чиқиши. Бу эҳтимол бир ойгадир ёхуд то абад. Эсимда, Молли баланд ёқасига ўранганча шамолда қаҳ-қаҳ отиб куларди. Ёдингдами, Харкорт-роуд муюлишида қаттиқ шамол тургани. Ўх! Фр-р! Фу! Моллининг бутун этакларини кўтариб ташлади, бўйнидаги шарф рўмолини учирив кетди, у Гудвиннинг бўйнига ўралиб қолди, сал бўлмаса чол бўғилиб ўларди. Молли шамолда қизариб-бўртиб кетди. Эсингдами, уйга қандай етиб келганимиз.

Биз манқалдаги чўғларни аланг олдиридик, кейин унга кўйнинг биқин гўштини нордон қайлана қўшиб қовуриб бердик. Бундай қайлани у яхши кўради. Совуқ ромни ўтда илитдик. Мен манқалдан олдида Моллининг ётоқда оқ либосларини ечаётганини кўриб турдим.

Оқ корсетнинг бофичлари бўшалиб, майин шувиллаб тўшак устига тўкилди. Корсетда доим упинг баданинг ҳарорати сақланиб коларди. Молли корсетини ечиб ташлаб ҳамиша енгил тортарди. Кейин тўшакда то иккигачайин ўтириб соchlарини турмаклардан бўшатарди. Милли эса ўз тўшакчасида мазза қилиб мириқиб ухлаб ётарди. Бахтиёр дамлар. Бахтли дамлар. Ўша кеч...

- О, мистер Блум, яхшимисиз?
- О, ўзингиз тузукмисиз, миссис Брин?

Шикоятдан нима фойда? Молли яхши юрибдими? Уни кўрмаганимга бир аср бўлди.

Аъло, — қувноқ жавоб берди мистер Блум. — Биласизми, Милли қизимиз Моллингарига жойлашди.

- Вой, қизи тушмагур! Бу унинг учун катта гап-ку, а?

Шундай, бир сураткашга шогирд тушган. Ҳамма ишлари жойида. Ўзингизнинг жужуқларингиз қандай?

- Иштаҳалари карнай, — жавоб берди миссис Бирн.

Унинг болалари нечта эди? Бонقا кўпайишмайди шекилли.

- Қора кийиб олибсиз. Мабодо ким...

Йўқ-йўқ, — деди мистер Блум. — Мен таъзиядан келяпман.

Энди кун бўйи шундай бўлади, сезиб турибман. Кимингиз ўлди, қачон, нима қилди? Қочиб қутулиш қийин.

— Бахтсизлик қурсин, — деди миссис Бирн. — Ишқилиб яқинларингиздан биронтаси эмасми?

Асти шундай бўлса майли, унинг раҳмини келтирамиз.

— Дигнам, — деди мистер Блум. — Эски дўстларимдан. Бечора, тез ўсал бўлди. Юрак хуружи. Бугун эрталаб кўмилди.

Сени кўмиш эргага
Арлазордасан бугун
Трампам тамтам
Трампам...

— Кадим дўстлардан айрилган ёмон, — аёлларга хос маъюс хаёл ичида деди миссис Бирн.

Бас энди, бундан ортиги ортиқча. Яхшиси, осонгина эрининг ахволини сўраймиз.

— Хўжангиз ва бардорингиз яхши юрибдиларми?

Миссис Бирн катта-катта кўзларини кўкка қаратди. Ҳар қалай бунақа нарсалар унда ҳали сақланиб қолибди.

— Оҳ, худо ҳаки, кўйинг! — деди у. — Ундан ҳаттоқи бўғма илон ҳам тирақайлаб қочади. Ҳозир у ҳов анов ерда Кодексларини титиб ўтирибди, диффамацияга¹ қарши қонун излаяпти. Азобингизни беради. Шошманг-чи, мен сизга кўрсатай.

Гаррисоннинг кафесидан бузоқ гўшти солинган суюқ ош буғлари, янги пиширилган ширин кулчатойлар, турли пудингларнинг ҳиди тарааларди. Қиём пайти бўлиб қолибди. Ўткир ҳидлар мистер Блумнинг иштаҳасини қитиқлади. Яхши пишириқ учун тоза ёғ, аъло навли ун, Демерардан келтирилган шакар керак, қайноқ чой билан ичаётганда мазаси оғзингда қолади. Ёки бу ҳидлар манави хотиндан келяптими? Панжара олдида бир яланг оёқ бола турар, бурни билан овқат ҳидларини шимиради. Ичини таталаётган очликни босишга уриняпти. Маза қиляптими ё қийналяптими? Тушлик бир пенни туради. Санчаки билан пичоқ столга занжирча билан маҳкамлаб қўйилган.

Хоним сийқаланган саҳтиён сумкасини очмоқчи. Шляпасига узун тўғногич қадалган. Бунақа нарсалардан эҳтиёт бўлиш керак: трамвайга чиққанда бироннинг кўзига кириб кетиши мумкин. Кавлашибиряпти. Ҳаммаси очик-сочик. Пуллар. Хоҳлассанг — ола-вер. Бир тийинни йўқотиб қўйипса, ақлдан озгудек бўлишади. Жанжал-тўполон чикади. Эри жигибийроп. Сенга душанба куни ўн шиллинг берган эдим, қани ўша? Нима, ҳамма жиянчаларингни бокяпсанми? Рўмолчаси кир, дори солинган шиша. Қандайдир ҳаб дори ерга тушди. Нима қиляпти ўзи бу хотин?

¹ *Диффамация* — шахсни бадном қилувчи маълумотларни матбуотда чиқарини.

— Ҳозир янги ой чиққандир, — деди хоним. — Бунақа пайтда доим аҳволи чатоқ бўлади. Биласизми, бугун кечаси у нима қилди?

Унинг кўли сумкани кавлашдан тўхтади. Ташвишли каттайган, лекин кулиб турган кўзлари Блумга синовчак тикилди.

— Қани, айтинг-чи? — ўсмоқчиланди мистер Блум.

Майли гапирсинг. Кўзига тик қара. Яъни: Сенга ишонаман. Менга бемалол айтавер.

— Мени кечаси уйғотди, — деди хоним. — Қўрқинчли туш кўрибди.

Еган овқати ҳазм бўлмаган.

— Зинадан қарға туз кўтарилиб келаётганмиш.

— Қарға туз! — ҳайратланди мистер Блум.

Хоним сумкасидан икки букланган қофоз чиқарди.

— Мана, ўқиб кўринг, — деди хоним. — Бугун эрталаб почтадан олди.

— Нима экан бу? — сўради мистер Блум қофозни айлантириб қараркан. — К.к.?

— К.к. ку-ку, — деди хоним. — Аллаким уни ақлдан озиб қолибсан деб, масхара қиляпти. Бу уят ва шармандалик, ким қилган бўлса ҳам.

— Албатта, — деди мистер Блум.

Хоним хўрсиниб унинг қўлидан почта қофозини олди.

— У ҳозир мистер Ментоннинг идорасига кетди. Ўн минг фунт жарима тўлатмоқчи.

Хоним қофозни яна буқлаб, уни эски сумкасига солиб, шиқирлатиб ёпиб қўйди.

Икки йил бурунги мовий шевиот костюм, фақат матоси униққан. Энг яхши кунлари ортда қолган. Сочлари қулоқла-рига сочилиб ёйилган. Манави ўнқовсиз шляпасини айтмайсизми, сал бўлса-да чиройлироқ қилиш учун учта эски узум шингили қадаб қўйилган. Қашшоқ безак. Ваҳоланки, авваллари фаросат билан бежирим кийинарди. Лаблари четига ажинлар тушган. Моллидан бор-йўғи бир ёш ёки шунга яқин катта.

Аммо анов ўткинчи аёл унга қандай қараб қўйганини кўр. Бераҳм. Фараазгўй жинс.

У ҳафсаласи пир бўлганини яширишга уриниб хонимга қараб турарди. Бузоқ гўшти ва қуйруғи, масаллиқлар солинган таъ-

ми ўткир шўрва. Очиққанга ўхшайман. Хонимнинг костюми ёқаларида майда ушоқлар, оғзида шакарнинг излари қолган. Равоч ва бошқа турли мевалар қўшиб пиширилган пирог. Нахот ўша Жози Пауэлл шу бўлса? Люк Дойлда, қачонлар эди. Долфинс-барн, топишмоқлар к.к.: ку-ку.

Мавзуни ўзгартирайлик.

— Сиз Бюфой хонимни кўриб турасизми? — сўради мистер Блум.

— Майна Пюрфойними? — қайта сўради хоним.

Хаёлим Филипп Бюфойга кетибди. Театр арблари клуби. Мэтчен ўша зўр зарбасини эслаб туради. Мен сувни туширганимидим? Ҳа.

Охиригина парда.

— Ҳа.

— Ҳозир кела туриб йўл-йўлакай кириб ўтдим, кўзи ёриганини билмоқчи эдим. У Ҳоллс-стритдаги тугуруқхонада ётибди. У ерга доктор Ҳорн жойлаштирди. Уч кундан бери тўлғоқ тутади.

— О! — деди мистер Блум. — Унга жуда раҳмим келади.

— Шунаقا, — деб давом этди Бирн хоним. — Усиз ҳам уйи тўла чурвақа. Бунисини жуда қийналиб туғяпти. Менга ҳамишира айтди.

— О! — деди мистер Блум.

Хонимнинг сўzlари унинг ачиниш тўла нигоҳида акс этди. Тили афсус чеккандай чиқиллади. Чик! Чик!

— Унга шунчалар ачинаман, — такрорлади у. — Шўрлик хотин! Уч кун-а! Бунга қандай чидаш мумкин.

Брин хоним маъқуллаб бош қимирлатди.

— Тўлғоғи сесанба куни бошланган...

Мистер Блум унинг кифтига енгил қўл текизди:

— Пича четланинг! Манави одам ўтиб кетсин.

Дарё томондан яқинлашаётган қотма одам катта-катта қадам ташлаб йўлкадан келар, қотиб қолган нигоҳи билан дағал чизимчали дурбинидан қуёш доирасига тикиларди. Кичкина қалпоқчasi бош чаноғида тараанг сиртилиб турарди. Буклоғлик плашчи, таёғи ҳамда соябони қадам олишига мос силкинарди.

— Эътибор беринг, — деди мистер Блум. — Фонар устунларини у доим қўча томондан айланиб ўтади. Қаранг!

— Ким ўзи, билсак бўладими? — сўради Брин хоним. — Эс-хуши жойидами ишқилиб?

— Уни Кэшел Бойл О'Коннор Фитсморис Тисдел Фаррел¹ дейиншади, — жавоб берди кулиб мистер Блум. — Қаранг!

— Оти кўп экан, — деди хоним. — Бир кун келиб Дэнис ҳам шундай бўлиб қолади.

Кутилмаганда у сўзини бўлди.

— О-ҳа, ана ўзи, — деди у. — Мен унинг олдига борай. Яхши қолинг. Моллига саломимни етказинг, эсингиздан чиқмайди, а?

— Албатта, — деди мистер Блум.

Рўпарадан келаётган одамларни четлаб ўтиб хоним витриналар олдига борди. Эски камзул, кўк латта бошмоқ кийган Дэнис Брин иккита қалин китобни кўксига маҳкам босган ҳолда оёкларини судраб Гаррисон кафесидан чиқди. Худди ойдан тушгандай. Ноёб зот. Хонимни бу ерда учратганидан заррача ҳайрон бўлмай Брин шу заҳоти оқиш-кир соқолини олдинга нуқиб, ҳозир узилиб тушадигандай бўлиб қалтираган иягини сил-киганча жуда жиддий тарзда гап сўқишига тушди.

Мишики. Миясини еб қўйган.

Мистер Блум ўз олдида қуёш шуълаларида тарант сиртилган қалпоқ ҳамда ликиллаган соябон липиллаб бораётганини кузатганча енгил қадамлар билан йўлида давом этди. Жуда паранг олифта-да. Томоша қилинг! Яна йўлга айланиб чиқди. Ҳаётда одим отишнинг яна бир йўли. Ановниси-чи, каллаварам сочи узун тасқара. Турган-битгани хотинига азоб.

К. к. ку-ку. Онт ичаманки, буни Олф Берген ё бўлмаса Ричи Гулдинг қилган. Истаган нарсага гаров ўйнайман, буни улар Скотч-хаусдаги пивохонада ўтириб қизиқчиликка ўйлаб чиқаришган. Ўзи Ментон идорасига отланибди. Ҳалиги қофозни кўрсатади, Ментон қисқибчақадай бақрайиб тикилади. Ана сизга атрофдагиларга текин томоша.

Блум «Айиш Таймс» редакциясидан ўтди. Балки у ерда янги жавоблар чиққандир. Ҳаммасига жавоб топсам девдим. Жиноятчилар бундан фойдаланишлари мумкин. Қулай тизим. Ҳозир у ерда тушлик. Кўзойнакли хизматчиси бор, у мени танимайди. Майли ётса ётаверсин, етилиб пишади. Шусиз ҳам оворагарчилик кўп, кирқ тўрт ҳам етиб келди. Адабий меҳнат билан шуғулланувчи жанобга тажрибали машинистка керак. Жонгинам, мен сени ярамас дедим, чунки менга ёқмас нариги дунё. Илти-

¹ Ҳаётда бўлган шахс: Дублиннинг машҳур қизиқчиси, уни «Энди-мион» ҳам дейишган.

мос, менга бунинг маъпосини тушунтириб бер. Илтимос, ёзиб юбор хотининг қандай атирлар сепади. Ким дунёни яратди, менга тушунтири. Уларнинг одати шунаقا: сени саволга кўмиб ташлашади. Манавниси бошқача, Лиззи Твичч. Менинг адабий машқларим машхур шоир А. Э. (мистер Жор. Рассел)нинг мақтovига сазовор бўлган. Сочи доим тўзғиб ётади, тарамайди, шеър китобчаларини ўқиб ўтириб суюқ bemaza чой ичади.

Кичикроқ эълонлар бостириш учун бу энг яхши газета, хаммасидан ўтади. Ҳозир чекка вилоятларда ҳам тарқаляпти. Ошпаз аёл ва барча ишларни бажарувчи хизматчи, ходима бор, таомлар аъло, пивохонага чаққон хизматчи керак. Маъсума, одобли қиз (катол.) сабзавот ёки гўшт дўконидан иш излайди. Жеймс Карлайл ҳаммасини йўлга қўйган. Дивиденд олти ярим фоиз. Уоутслар акциясидан катта даромад қилди. Бунинг учун унча қаттиқ урингани йўқ. Муғамбир шотланд хасислари. Янгиликлар бошдан оёқ ялтоқ хушомад руҳида. Бизнинг саховатпеша барча учун суюкли вице-қироличамиз. Энди яна «Айриш филд»ни ҳам сотиб олибди. Леди Маунткэшел кўзи ёригацдан сўнг соғлигини тиклади ва кеча овчилар жамияти Рэт-Хоутда ташкил этган исковуч итлар билан тулки овида қатнашди. Тулки гўшли ейилмайди. Лекин камбағал овчилар егулик топилганига хурсанд. Тулки кўрқанидан шира чиқаради, гўшти юмшайди, тановул қилса бўлади. Эркаклар эгарида. Эркакча ўтириш. Моҳир овчи. Аёлларга мос эгар қўймайди, ёстиқ боғлатмайди, сира ҳам. Биринчи бўлиб келади, биринчи бўлиб овни қувади. Бу аёл чавандозлар худди асл байталдай жуда чидамли бўлишади. Отхоналар теварагида айланиб юришади. Кўз очиб юмгунча бир стакан брэндини отиб қўйишади. Анави эрталаб Гравенорда кўрганим. Кетидан юмшоқ извошига чиқиб биқинига ўтиранг, шакаргуфторлик қилсанг. Катта тўсиқдан ёки икки кулочлик баландликдан лип этиб сакраб ўтиб кетади. Афтидан анов трамвайнинг бурни қанқайган ҳайдовчиси атай шундай қилгандир. У кимгадир ўхшайди. Э-ха! Ойимқиз Мириэм Дэндрейдга! Ундан Шелборн отелида эски кийим-кечаклар, эски қора чойшаблар сотиб олган эдим. У қизга испан-америка қони қўшилган. Кийим-кечакларини титкилаб караётганимда заррача уялгани йўқ. Назарида худди мен бир мебелдай. Кейин уни вице-қиролининг зиёфатида кўрдим, қиролнинг ўрмоибеги Стаббс мени «Экспресс»даги Хилаи билан бирга у ерга олиб кирган эди. Киборлардан кейин қолган дастурхонга ўтирганимиз. Тўйгунча овқат еб биқинимиз чиқкан. Олхўри усти-

га майонез қуиб едим, буни сабайон деб ўйлабмай. У хоним буни кўриб бир ойгача уялиб қулогигача қизариб юргандир. Бундайларга қўтосдек бўлишинг керак. Туғилишдан танноз. Йўргак латта-путталар унга тўғри келмайди, ўзингизга сийлов.

Шўрлик миссис Пюорфой! Эри илохиёт услубчиси. Каллаварамлиги ҳам услугий йўналишда. Эрталабки нонушта оилавий қаҳвахонада, юмшоқ қўлчиган нон, сут, сув. АМХ. Соатига қараб овқат чайнайди, бир дақиқада ўттиз икки марта кавшанади. Сочини қулоқ чаккасигача ўстириб туширган. Яхни алоқалари, қариндош-уруглари бор. Ота томондан жияни Теодора Дублин саройида. Ҳар бир хонадонда бир мансабдор қариндош. Ҳар йили хонимга бир хил совфа-салом қиласди. Қай бир кун уни «Уч сайдёх» олдида бошяланг ҳолда кўрган эдим, орқасидан катта ўғли укасини халтага солиб қўтариб кетаётганди. Жувоналар. Шўрлик аёл! Кечаси билан бола эмизиб чиқади, йилига канда қилмай туғади. Ичкилик ичмайдиганлар ўта худбин бўлади. Фарамдаги ит. — Ўзи ҳам емайди, бошқага ҳам едирмайди. Менга чойга кичкина бир бўлакча берсангиз, раҳмат, миннатдорман.

У Флит-стрит чорраҳасида тўхтади. Нонушта қилиб олсам-микин? Роу олти пенс олади. Миллий кутубхонадаги реклами кўришлим керак. Саккиз пенсга Бертондан нонушта қилса ҳам бўлади. Йўл усти қулай.

У Ўэстморленддаги Болтон дўйкони ёпидан ўтиб борарди. Чой. Чой. Чой. Том Кернан билан гаплашими эсимдан чиқибди.

Вой-й-й.вой-её, оҳ, оҳ! Уч кундан бери тўлғок тутиб, инграб додлаб ётган бўлса-я, корни ёстиқдай қўтарилиб тушади, бошига сирка ҳўллаб қўйишади. Оҳ-оҳ! Уф! Даҳшат-а! Ҳомиланинг бошин жуда ҳам катта бўлса керак — омбур керакмикин тортиб олишга. Она корнида ўлардай букчайиб, кучаниб ҳали кўзи очилмаган бошини уради-уради, тимирскиланади, ташқарига, ёруғ дунёга йўл қидиради. Мен ўлиб қолгаи бўлардим. Бахтимизга Молли енгил кутулди. Бу қийноққа барҳам бериш учун нимадир чора қўришлари зарур. Абгор бўлиб, машакқатлар билан ҳаётга келади. Оғриқни қолдириши устида гаплар бор: қиролича Викторияда қўллаб қўришган. У тўққизта туқкан. Яхши товук. Яшаб чорик ичиди кампир гала-гала чурвақа туғди. Уни ўпкаси сил дейишади¹.

Бу ишлар билан жиддий шуғулланишининг вақти аллақачон етган, кумушранг курсоғу хаёлкаш жилвалар ҳақида бошимизни

¹ Халқ ичиди шаҳзода Альберт сил бўлиб ўлди деган гаплар юради.

қотириб нима қилишади. Тентакларнинг миясини ачитишади. Холбуки, осонгина катта-катта ишларни рўёбга чикариш мумкин оғриқни қолдиришни амалга ошиrsa бўлади, ундан кейин ҳар бир янги туғилган чақалоққа солиққа тушган пуллардан то вояга етгунча бир қанча фойзи билан беш фунт пул қўйилади, беш фоиздан ҳисоблаганда бу юз шиллинг бўлади, яна устига ўн каррали ҳисоб бўйича ҳалиги беш фунтни йигирмага қўпайтирсак анча нарса йигилиб қолади, бу одамларни пул жамғаришга рафбатлантиради, то бола йигирма бирга киргунча бир юз ўнта ва тағин аллақанча маблағ, буни қофоз олиб ҳисоблаш керак. Ҳа, анча-мунча нарса, холбуки бошида арзимасдек туюлади.

Ўлик туғилган чақалоқларга бу қўлланилмайди. Уларни ҳатто рўйхатга олишмайди. Беҳуда иш.

Жуда қизиқ томоша бўлган эди, Молли билан миссис Мойзел ёнма-ён ётишганда, коринлари қаппайган. Оналар анжумани. Сил вақтинча тузалгандай бўлади, кейин яна қўзийди. Бўшанганиларидан сўнг улар ялпайиб қолишади. Кўзлари ҳорғин, осуда. Кўкрагидан тош тушгандай. Рози ризолик. Миссис Торnton ажойиб кампир эди. Булар ҳаммаси менинг жужукларим дерди у. Болаларни овқатлантиришдан олдин биринчи қошиқни ўзининг оғзиға соларди. Оҳ-оҳ, мунчалар ширин бу, оҳ-оҳ. Том Уоллнинг ўғли кампирнинг қўлини майиб қилди. Одамларга ўзини шундай кўрсатди. Боши ошқовоқнинг ўзи. Эски эзма доктор Моррен. Одамлар истаган вақтда уларнинг эшигини қоқиб келишаверади. Жои доктор, худо ҳақи, илтимос. Хотинимнинг тўлғоги бошланиб қолди. Кейин ойлаб бечоранинг ҳақини тўлашмайди. Хотинингиз туғаётган вақтидаги врачлик хизматлари. Одамлар яхшиликни билишмайди, кўриамак бўлишади. Врачлар эса жуда инсонпарвар кишилар, ҳаммалари ҳам шундай.

Ирландия парламентининг катта, баланд эшиклари олдида бир гала кабутар парр этиб ҳавога кўтарилиди. Донларни еб бўлишиди. Энди кимнинг устига қўмалоқ ташласак экан? Ҳов, анов қора кийганни боплаймиз. Қани, кетдик. Ана, нақ бошига тушди. Ҳавода туриб тезак тапиласи жуда қизиқ бўлса керак. Эсингдами, Эпжон, мен ва яна Оуэн Голдберг Гус Грин астрофидаги дараҳтзорда маймун-маймун ўйнаганимиз. Улар мени ишбузармон дейишган.

Коллеж-стритда бир қатор бўлиб тизилиб келаётган полициячилар кўринди. Фоз қадамлар. Қорин тўқ, юзлари қип-қизил, темир қалпоқлар тагидан тер қуюлади, ҳарорат гупуради, таёкларини саланглатишиади. Чамаси, ҳозиргина тўйиб овқатланиш-

ган, иссиқ шўрва қоринга жо бўлган. Полисменнинг қисмати қизиқ. Улар гуруҳларга ажралдилар да, бир-бирларини саломлаб, ўз постларига равона бўлдилар. Яйловга чиқиши. Уларга ҳужум қилиш учун энг қулай вақт шу — корин тўқланган пайт. Ўнг бикинига зарб урсанг, тўғри еган овқатига тегади. Яна бир гуруҳ полициячилар ўз идоралари томон бетартиб кета туриб Тринити коллежи панжарасини айланиб ўтишди. Охурлар уларга мунтазир. Отлик аскарларга ҳужумга шайлан. Суюқ ошга ҳужум.

У Томми Мурнииг¹ шўх дароз дасти остидан кўчани кесиб ўтди. Унга ҳожатхона устида ҳайкал ўрнатиб тўғри қилишгаи: у шилта бу шилтага қўшилиб кетади. Хотинларга ҳам шундай жойлар қуриш керак. Доим қандолатхоналарга югуриб юришади. Гўё соchlарини тузатишга киргандай. Йўқ бутун дунёда бундайин водий. Жулия Моркапиниг машҳур қўшифи. Овози охиригача ўзгармай сақланиб қолди. Майкл Болф унинг устози эди, чоги?

У охириги полициячининг кенг елка-пўшига кўз ташлаб турди. Бундай мижозлардап узоқроқ юрган маъкул. Жек Пауэр сирларга ошно: отаси унинг айғоқчи. Агар шер йигит қўлга тушганда уларга қаршилик кўрсатса, ичкарига олиб киргандаридан сўнг таъзирини берадилар. Аммо бундай ишлар учун уларни айблаб ҳам бўлмайди, айниқса, ёшлар уларни безори жон қилиб юборишиди. Жо Чемберлен² Тринитида илмий даража олган куни анов отлиқ полисмен еган нониини тоза ҳалоллади. Тан бериш керак! Эбби-стритда орқамиздан қувиб келаётган отининг тақаси қандай тарақлаган эди. Бахтимга ўзимни четта олиб улгурдим, бўлмаса роса дахмаза ортириардим. Қандай от устидан отилиб тушди, зорманда. Тошлирга тушшиб боши ёрилган бўлса керак.

У ёрда анов медиклар билан ўралашмасам бўларкан. Тринити коллежидан чиқсан тўртбурчак шляпа кийган йигитчалар билан ҳам нима қилардим пачакилашиб. Ўзлари ҳаддан ошишади. Бироқ

¹ Томми Мур (1779 – 1852) — инглиз романтик шоири. «Ирландия наволари» шеърий китобида ирланд ҳалқининг озодлик қурашини кўйлади. «Лалла Рук», «Ҳалқлар қўшифи», «Оқшом бонги» асрлари машҳур. Унинг ҳайкали ҳақиқатан ҳам ҳожатхона яқинида қад кўтарган.

² Жозеф Чемберлен (1836 – 1914) — инглиз давлат арбоби, гомрулга қарши бўлган. Гомрул — ўз-ўзини бошқариш. Ирландиянинг Британия империяси доирасида ўз-ўзини бошқариши дастури. 1870 йили қабул қилинган. Ирландия реакцияси ва инглиз ленд-лордларининг қаттиқ қаршилигига учраган. 1919 – 1921 йиллардаги озодлик урушидан кейингина Ирландия ўз-ўзини бошқариш хукуқини олди.

анов Диксон деган ёш йигитча билан танишганим яхши бўлди. Биби Марям касалхонасида қуриб кетгур зирағчани чиқариб олди, ҳозир у Холлс-стритда, миссис Пюрфой қўлида. Тўгарак ичидағи тўғарак. Ўша пайтдаги полициячилар чалган ҳуштак овозлари ҳалиям қулоғимдан кетмайди. Ҳаммаси туёғини шиқиллатиб қолди. Шунинг учун у менинг ёнимдан кетмади. Сиз қўлга тушдингиз. Мана, мана шу ерда ўша воқеалар бошланган.

- Яшасин бур ҳалки!
- Яшасин Де Вету!
- Чемберленни дорга осамиз!

Тентак жиннивойлар: лайча итлар, томоқлари хириллаб қолгунча акиллайверадилар. Винигер Хилл¹.

Сут сотувчилар ширкатининг оркестри. Икки йил ўтар-ўтмас ўша ёшларнинг ярми судья ёки амалдор бўлди. Уруш бошлиниб қолса — яна ҳаммалари миқ этмай аскарликка келишади. — Яна ўша-ўшаларнинг ўзлари.

Агар бизни кутса ҳалокат².

Ким билан гаплашаётганингни ҳеч қачон билолмайсан. Корпи Келлехер билан Харви Даффнинг тупроғи бир жойдан олинган. Енгилмасларни сотган анов Питер ёки Дэнис ё бўлмаса Жеймс Кэрига ўшаганлар, шаҳар идорасининг аъзоси. Сирларини билиб олиш учун фурӯшларни тижтижлаган, ўзи эса ҳамма вақт маҳфий полицияга ёлланиб ишлаган. Кейин унинг суробини тезгина тўғрилаб қўйишиди. Одми кийим кийган хуфялар нимага уй хизматчиларининг атрофида айланиб-ўргилишлари маълум. Хизмат кийимидағи одам дарров қўзга ташланиб қолади. Уй ходимаси билан орқа эшикда тиллашади. Андак у ёк-бу ёғини эзади. Кейин дастурнинг навбатдаги қисмига ўтади. Бу ерга тез-тез кириб турадиган анави жаноб ким ўзи? Ёш хўжайнин бирон нарса дедими? Эшик тирқишидан мўралайди. Тузоққа қўйилган ўрдак. Уй ходимаси дазмол босгандан ўтюорак навқирон талаба йигит унинг оппоқ момиқдай қўллари атрофида қийшанглаб, айланиб ўргилади, унга эрмак керак, ахир.

- Манави иштон сеники эмасми, Мэри?
- Менини бунака эмас... Қўйинг, бўлмаса сизни бегоимга айтиб бераман. Уйга ярим кечада келдингиз.

¹ *De Vet (1854 – 1922)* бур ҳалқи саркардаси. Ирланд миллатпарварлари бур ҳалқини қўллаб-кувватлаб чиққанлар. Винигер Хилл – 1798 йил қўзғолон бўлган ер.

² Т. Салливанинг «Худо ўзинг қутқар Ирландияни» қўширидан.

— Алламбало замонлар келяпти, Мэри. Тез орада ўзинг кўрасан.

- Ха, ана ўша алламбало замонларингиз билан ҳазиллашинг.

Хуфялар ичкилик ва тамаки сотувчиларни ҳам шундай қўлга олишади.

Жеймс Стивенс ҳаммасидан яхисини ўйлаб топган. Уларни миридан сиригача яхши билган. Ўн кипидан ташкил топган гурхлар. Ҳар бири ўз гурухини беш қўлдай билади. Шинш Фейн. Орқага йўл йўқ, пичок санчишади. Хуфа котил. Кетолмайсан. Отиб ташлашади. Қамоқхона бошлигининг қизи уни Ричмондан қочириб юборди: Ласк фють орқали. Уларнинг шундок бурни тагидаги «Букингэм саройи» меҳмонхонасида турган. Гарибалди.

Одамларга ёқишида ҳам гап кўп. Парнелл. Артур Гриффит халол, тўғри, яхши йигит, лекин у оломоннинг юрагини ўт олдиролмайди. Оломонга суюкли она диёр ҳақида бидир-бидир қилиб, уни лақицлатишининг керак. Ёлғонни асалга булав едир. Дублин нон корхонасининг чойхонаси. Мунозара клублари. Энг яхиси ҳокимиётнинг республика шакли. Иқтисодий масалалардан бурун, тил муаммоси ечилиши зарур. Қизларингиз уларни уйларингизга авраб олиб киришсин. Тўйгунча едиринг, ичиринг. Авлиё Михаил куни қовурилган ғоз гўшти беринг. Мана кўкатларга ўралган ажойиб гўнгит бўлагини сизга асраб кўйибмиз. Совиб қолмасин, мана қайла, устига солинг. Чалақурсок юртсеварлар. Бир бурда ион учун кун бўйи оркестрга эргашиб юр. Ноң кесиб турган ноңдана қурук қолади. Пулини сен тўламагансан, қайланинг энг яхиси ана шу. Худди ўз уйида ўтиргандек тутишади ўзларини. Ҳов анави ўриклар билан шафтолиларнинг ҳаммасини бу ёққа олиб келинг. Ўша кун келади. Гомрул қуёши шимоли-гарбда чиқади.

Блум олға қараб қадам ташлар, кўкда улкан қора булат қуёш сари силжир, унинг чехрасидаги табассум хиралашар, Триптининг мағрур пештоқи қуюқ сояга ботарди. Трамвайлар жангир-жунгир қилишиб, ҳар томондан келишар ва яна ҳар ёққа тарқалишар, узоқ йўлга тушишарди. Барча сўзлар бехуда. Кун-бақун ҳеч нарса ўзгармайди: полицайлар у ёқдан-бу ёққа гурсиллаб ўтишади, трамвайлар боради-келади. Анов икки дарвеш шаҳар кезишади. Дигнам қазо қилди. Майна Пюрфой эса каравотда ётиб қорни мешдай қўпчиб қачон чақалоқни тортиб олишаркин деб, додлайди. Кимdir қайдадир ҳар сонияда ёруғ дунёга келади. Ҳар сонияда кимdir жон беради. Кушларга дон ташлаганимга беш

дақиқа бўлди. Шу орада уч юз тирик жон узилди. Уч юзтаси эса ингалаб туғилди, уларни қонини юнишяпти. Барча курбонлик қўзичоқнинг қонига бўялмиш, барайдилар баравар бэ-э-э...

Бир шаҳри азимнинг халқи йўқ бўлиб кетади, яна шунчалик пайдо бўлади, кейин булар ҳам гойиб бўлур, кейингилари келур, сўнг фойиб бўлур яна. Уйлар, кета-кетгунча уйлар, бора-боргунча кўчалар, қулоч-қулоч кўприклар, фишт ва тошдан ясалмиш хирмонлар. Қўлдан қўлга ўтарлар. Бир эга, икки эга. Уй эгаси ўлмас, дегандай. Бирори уйга кириш учун қофоз олади, бошқаси уйдан чиқиши учун. Ўз мулку мулкатларини олтин баробарига олишади, олтинларнинг ҳаммаси яна ўшаларнинг қўлида. Бунда қандайдир қаллоблик бор. Шаҳарларга канадай ёпишиб, торт-торт билан шуғулланишади. Қумлар узра эхромлар. Ноңни пиёзга қўшиб еб қурганлар. Қуллар Хитой деворини, Бобилни. Тупроқ тепа бўлиб ётади. Айланга минорлар. Колган бари ахлат, шоша-пиша эгри-бугри қуриб ташланган шаҳар чеккасидаги бош-бошдоқ уйлар. Кирвоннинг омонат чайлалари, шамол ўйнайди уларда. Кечасига ярайди лоакал, бошпанда.

Ҳеч ким ҳеч нарса эмас.

Хозир қуннинг энг наҳс вақти. Қайда ҳаёт қуввалари. Ноҳуи тумтайган ҳаммаёқ: ёмон кўраман шу вақтни. Сени худди чайнаб-чайнаб, сўнг тупуриб ташлашгандай.

Ректорнинг уйи. Мухтарам доктор О'Сётр¹: Консерва қилинган осётр. Бунда у мустаҳкам ўринашган. Бамисоли қабристон бутхонаси. Шу ерда яшайман деб пул берсалар-да асло яшамасдим мен бунда. Оё, бу кун бунда улар жигар ҳамда хинэир гўштини қовуришар, табиат бўшлиқни ёқтирас.

Күёш аста булут остидан чиқди, кўча нарисида Уолтер Секстон витринасига ёйилган кумушлар узра нуқра шульалар ўйнади, бу ерда эса Жон Хауард Парнелл² күёш нурларидан кўзи ни юмганча ўтиб боради.

Ана ўзи: туғишиган ака. Икки томчи сувдай ўхшаш. Унинг башараси ҳар қайда мени таъқиб этади. Тасодиф, албатта. Юз марталаб бирон кимсани ўйлайсан-у, лекин уни учратмайсан. Қаранг, худди ухлагандай кетиб боради. Ҳеч ким уни танимайди.

¹ Бакрабалиқ.

² Жон Хауард Парнелл (1843 – 1923) – Ирландия гомрули йўлбошчиси Чарлз Стюарт Парнеллнинг (1846 – 1891) акаси.

Бугун шаҳар идорасида мажлис бўлса керак. У сарой маросимларини бошқарувчи лавозимини эгаллагандан бери бирон маротаба махсус либосларини киймаган дейишади. Чарли Кавана эса улкан от миниб, учбурчак бош кийимини кийиб, соқолларини қирдириб, башарасига упа-эликлар чаплаб кибру ҳаво билан эл ўртасига чиқарди. Энди манавишинг туршу талх кўришишига бир қаранг. Худди палағда тухум еган одамдай. Кўз ости салқиган, нақ шарпанинг ўзи. Қайғусини кўтаролмаётган каби. Буюк инсоннинг акаси: укасининг акаси. Тулпор от минса, унга хўп ярашарди. Мажлисдан қаҳва ичгани ва шахмат ўйнагани қочиб қолса эҳтимол. Укаси учун одамлар мисли пиёдалар эди. Унга деса ҳамма етти букилмайдими. У ҳақда чурқ этиб оғиз очмасдилар. Бир қараб кўйса, тамом, турган жойларида қотиб қолишарди. Ном одамларга қаттиқ таъсир қиласди. Уларнинг уруғида шундай бир ғалати хосият бор. Бир опаси Фанни савдойи эди, иккинчи опаси Дикинсон хоним кизил абзал-жабдуқли отларда юрарди. Қаранг: қаддини адл тутади, худди жарроҳ Макардлнинг ўзи. Буни қарангки, Дэвид Шихи Жанубий Митадаги сайловда ундан ўзиб кетди, истеъфога чиқариш – сиёсатга шўнгиш. Юртпарвар шарафига зиёфат. Боғда агельсин қобигини танаввул килиш. Саймон Дедал парламентга олиб киришганда, айттан эканки, мени қуи палатадан чиқариб ташлаш учун Парнелл гўридан туриб келади.

— Икки бошли саккизоёқ ҳақидаги зарбулмасал; бир бошида дунёнинг қутблари бирлашолмай сарсон, иккинчи боши эса шотланд лаҳжасида гаплашади. Қисқичлари эса...

Улар йўлкадан бора туриб мистер Блумни ёнидан айланиб ўтишди. Соқол ҳамда велосипед. Ёш хотин.

Яна анов билан дуч келдик. Тўғри келиб қолганини қаранг: иккинчи марта. Келажак ҳодисотларнинг шарпаси олдиндан кўринади. Машҳур шоир мистер Жор. Расселнинг мақтови. Балки унинг ёнидаги Лиззи Твиччмикин. А. Э.: бу нима дегани? Бош ҳарфлармикия? Алберт Эдуард, Артур Эфмунд, Алфобес Эб Эд Эсквайр. У нима деб алжиган эди? Шотланд лаҳжасидаги дунё қутблари. Қисқичлар, саккизоёқ. Фолбинликка ўхшаган бир нарса – рамзийлик. Эзмаланади. Анов хотин эса анқайиб ўтирибди. Чурқ этмайди. Ижодий ишларда жанобга кўмаклашиш.

Блум нигоҳини дағал либос кийган дароз кимсадан узмайди, соқол ҳамда велосипед, ёнида оғзини очиб тинглаётган жувон. Эт емаслар ошхонасидан келишяпти. У ерда мева-чева,

ўт-чўп беришади. Йўқ-йўқ бифштекс керакмас. Агар уни есанг, бу сигирнииг кўзлари охир замонгача сени таъқиб этади, шундай овқатланиш сиҳат-саломатликка фойдали эмиш. Ҳолбуки бунда ел ва сувдан бошқа ҳеч вақо йўқ, синааб кўрганман. Кун бўйи юргурганинг юргурган. Корни шишгаи кўйдай бўлиб қолсан. Кечаси билан туш кўриб чиқасан. Нега улар мен еб кўрган анов нарсани бобштекс дейишган? Бобрийларми? Мевагийларми? Сен худди ромштекс еяётгацек бўлишииг керак. Ахмоқона гаплар. Намагига зўр беришади. Сода солиб тайёрлашади. Кечаси билан оғзиинг жўмракдан бўшамайди.

Жувоннинг пайпоги болдирига осилиб тушиган. Шуни ҳеч жиним сўймайди: бориб турган фаросатсилик. Бу адабиётчи одамлар: ҳаммаси осмонда юришади. Туманли ҳавоий тимсолчилар. Гўзаллик шайдолари. Бир кун келиб аллақандай бир таомнинг тури худди мисоли миядаги қандайдир тўлқинларнимикин, тудиради деб исботлашга уринишса, бундан ҳеч ажабланмас эдим. Мисол учун анави полисменларни олинг: ҳаммаси қўй гўнити солинган шўрвани ичиб олгач, қўйлаклари жикка ҳўл: қани ундан лоқал ярим сатр шеърни сикиб чиқариб кўр-чи. Э, ҳатто шеър-пер нималигини билмайди. Шеър деганинг учун ўзгача бир кайфият керак.

Тумапили ҳавода чагалай
Учиб қайларга боргай?

У Нассау стрит муюлишида кўчани кесиб ўтди-да, «Йейтс ва ўғли» дўкони витринаси олдида тўхтаб, дурбинларнинг нархларини кўздан кечира бошлади. Балки Харрисга борсакмикин, йигитча Синклер билан бироз гаплашиб келсакмикин? Бағоят тарбия кўрган йигит. Тушлик қилаётгандир. Ойнагим эскирди, тузатиш керак. Герц фирмасининг ойнаги олти гиней туради. Немислар ҳаммаёққа тиқилишади. Бозорни эгаллаш учун имтиёзли нархлар қўйиб сотишади. Нархларни туширишади. Балки вокзалдаги унүтилган нарсалар бюросидан бир жуфт ойнак топса бўлармикин омад чолиб? Одамлар кийим ечиладиган жойларда, поездларда нима-нималарни эсдан чиқариб қолдирмайдилар,вой тавба. Нега бунча хаёллари паришон? Аёлларни айтмайсизми. Ажойиб жуда. Ўтган йили Эннисга кетаётганимда сумкага дуч келдим, анов фермернинг қизи уиутиб қолдирган экан, Лимерик поездига ўтаётганданда кўлига тутқаздим, ҳатто пуллари қолиб кетсаям келиб олишимайди. Банкнинг томига кичкина соатлар синааб кўйишган, манави дурбинларни синааб кўришади.

Блум кўзининг жиягини пастга туширди. Йўқ, кўрмаяпман. Агар уларни ўша ерда тасаввур қилсанг, унда кўрсанг бўлади. Барibir кўрмаяпман.

У қўёшга юзини ўғирди, витриналар айвони остида туриб қўёшга томон ўнг қўлини кўтарди. Анчадан бери бир синааб кўрмоқчи эдим. Ха, шундай, бутунлай. Унинг жимжилогининг учи қўёш тўгарагини бутунлай тўсди. Бу ерда бутун шуълалар йигиладиган фокус бўлса керак. Афсус, қора ойнак йўқ-да. Кизик. Биз Ломбард-стритда турганимизда қуёш юзидаги доғлар тўғрисида қанчадан қанча гап-сўзлар бўлган эди. Бу доғлар — жуда катта портлашлар натижаси. Бу йил кун тўла тутилади: кузнинг охирларида.

Ана, кўрдингнами, шуни ўйлаганимда дарров шар тушиб кетди. Гринвич вақти. Бу соат Данシンдан электр симлар орқали бошқарилади. Ойнинг биринчи шанбасида у ерни бир бориб кўрса ёмон бўлмасди. Профессор Жолига кириш ёки унинг оиласи тўғрисида нималарнидир билин учун тавсиянома олинса эди. Бу ҳам таъсир қилса керак: қўнгил кўтарилади, ахир. Ҳеч кутилмаган ерда туғилган хушомад. Оқсуяк қирол маънгуқасидан тарқалтани билан фаҳрланади. Донг таратган момо. Мухими, хушомадга зўр бер. Эрка бузоқ икки онани эмади. Бунинг ҳам эви бор: осмондан тара-ша тушгандай қилиб айтсанг, ярашмайди, албатта. Параллакс иима дегани ўзи? Манави жанобга эшикни кўрсатиб қўйинг.

Эҳ.

У бўшашиб қўлини туширди.

Буни ҳеч ким ҳеч қачон билмайди. Вақт беҳуда кетади. Газ шарлар айланади, бирлашади, ҳар ёққа учиб кетади. Бу от ўйининг сира бош-кети кўринмайди. Ҳаво: кейин қаттиқ зарралар: сўнг олам яралади: кейин совийди: кейин чексизлиқда ўлик бир пўст учиб юради, ананас обакига ўхшаш йилтироқ муз шарчаси. Мөҳ. Анов хотин ҳозир янги ой чиққан, деди. Ростга ўхпайди.

У «La Maison Claire» лиbosлар уйи ёнидан ўтди.

Мана кўр. Икки ҳафта бурун ўша якшанба кечасида ой тўлган эди. Демак, ҳозир аниқ янги ой чиққан. Толки бўйида юрган эдик. Фервидаги ой чиққан кеча чакки эмасди. Молли хиргойи қилган эди. Май кечаси ой чиққан, о муҳаббат. У Моллининг нариги ёнида. Тирсак, кўл. У. Майса ичра ёнади кўнғиз, о муҳаббат. Қўллар қўлларга тегиб. Бармоқлар. Кафтлар. Савол. Жавоб. Майли.

Тўхта. Тўхта. Нима бўлса, ўша бўлди. Бўлиши керак эди.

Унинг нафас олиши тезлашди, қадамлари сустлашди — мис-тер Блум Адам-кортдан ўтди.

Озрок-озрок, уф-ф, тентак бўлма аста-аста ўзига келиб унинг кўзлари яна илғай бошлади. Бу кўча қиём чоғи Боб Дорен-нинг букик кифтлари. Йил бўйи маст-аласт, деб эди Маккой. Мастиласт бўлиб нимадир демокчи бўлишади ё бир фалва-фишова чиқаришни мўлжаллашади ёки Cherchez La Femme. Кумга бориб ҳамтовоқлари ойимчалири бирга ўйин-кулги, ғала-ғовур қилишади, кейин бошқа пайтлар ойна синиғидай йилтиллаб юришади. Худди ўзи. Айтганимдай. Эмпайрни мўлжаллаяпти. Ана кирди. Унинг аҳволида тоза сув ичгани яхши эди. Уитбред Кунз театрида бошқарувчи бўлмасдан бурун у ерда Пэт Кинселланинг «Арфа» мюзик-холл гурухи жойлашган эди. Яшавор азамат. Дайон Бусикога тақлид қилиб, тўлин ойдай башараси билан калласига кичкина шляпача қўндириб одамларни кулдиради. Учта қувноқ мактаб ўқувчи қизлари. Вактнинг ўтишини қаранг-а. Этаги остидан узун қизил иштони кўриниб туради. Мастиласт кимсалар ўтиришиб, ичишар, тупукларини сачратиб хаҳолашар, қийкиришарди. Бопла, бопла, Пэт. Афт-ангортлари ўпкадай қизарган — мастона майнавозчиликлар — қаҳқаҳа ва тамаки тутунлари. Манов оқ қалпоғингни еч. Кўзлари худди сувда қайнаган балиқдай. Қайларда экан ҳозир бечора? Қашлоқнинг жойи қайда бўларди. Ажиб арфа гирифттор айлади бизни очликка.

Унда мен баҳтиёрроқ эдим. Гарчи ўша менмидим? Ҳозир ҳам мен ўзим менманми? Йигирма саккизга кирган эдим. Молли йигирма учда эди. Ғарбий Ломбард-стритдан кўчган пайтимиз ўргада нимадир синди. Руди ўлгач, алов нарсадан ҳам ҳеч лаззат олмади. Вактни оркага қайтариб бўлмайди. Сув кафtingда турмайди. Истармидинг? Ортга қайтиши. Энг аввалги пайтта. Хоҳлармидинг? Вой ҳали оиласда баҳтиингни топмадингми, менинг шўрлик, иштумшук болакайим? Менинг тутмаларимни қадаб қўймоқчи. Жавоб бериш керак. Унга кутубхонада ўтириб хат ёзаман.

Витриналари, айвоiplари, пештоқлари алвон-алвон ярақлаган Грэфтон-стрит киши ҳиссиятларини ёқимли қитиқларди. Рангоранг муслин матолар, ипакка чулғанган чиройли хонимлар, ёши улуф бева хотинлар, эгар-жабдуқларнинг жаранги, қизиган тош йўлга урилган тақаларнинг тарак-турук саслари. Оқ пайпօқ кийган хотиннинг оёқлари намунча семиз бўлмаса. Ҳадемай ёмғир қуйиб юборса, батамом шалаббо бўлса ажабмас. Нак қишлоқнинг ўзи. Ҳамма семиз лобар хотинлар шу ерда. Сони бўлиқ оёғи қийшиқ. Моллининг оёқларини ҳам жилла келишган деб бўлмайди.

Браун Томаснинг ипак савдоси раастаси ёнидан у ялло қилган каби қадам ташлаб бораарди. Ранг-баранг тасмалар мисли шалола. Ҳавоий чиний ипаклар. Қиялаб ўрнатилган кўза комидан кирмизи қизил поплин гўё мавж уриб оқиб чиқарди. Мавжланган қон. Буни бу ерга гутенотлар олиб келишган. Лакауз эсант¹ тара-тара.

Ажойиб хор. Тари-и Тара. Фақат ёмғир сувига ювилсин. Мейербер. Тара: бум бум бум.

Тўғноғич-игналарга ёстиқча. Анчадан буён унга олиб бермоқчидим. Бўлмаса уйнинг ҳаммаёғига игна қадаб ташлайверади. Пардаларнинг ҳаммаёғи игна.

У чап қўлининг енгини бироз қайирди. Тирналган: ўрни анча котиб қолибди. Йўқ барибир бугунмас. Ҳали авави лосйонга ҳам қайтиб келиш керак. Балки унинг туғилган қунига олиб берарман? Июн июль, август сентябрь саккизинчи. Ҳали уч ой бор қарийб. Балки бу унга сира ёқмаслиги ҳам мумкин. Хотинлар тўғноғичларни териб юришини ёқтиришмайди. Айтишларича, севмай қўй...

Порлок ипаклар, нозик жимжима зарли ипак пайлоқлар.

Эскини эслаб нима. Ўтган ўтти. Ҳаммасини менга айтиб бер.

Янгроқ овозлар. Куёш қиздирган шойи ипак. Жабдуқлар жаарangi. Мана шу нарсаларнинг ҳаммаси, уйлару ўлан тўшаклар, ипакларнинг жилолари, кумуш идишлар, Яффадан келтирилган ширин-шакар лазиз мевалар — бари аёллар учун. Агендат Нетаим. Дунё бойликлари.

Инсон жисмипинг юмшоқ шамойили унинг миясини тўлдирди. Мия таслим бўлди. Қучоқларнинг мастона лаззати уни батамом титроққа солди. Ташнаком жисми яширин жунбишга келиб, у лолу ҳайрон севмоқни истарди.

Дюк-стрит. Етиб келдик. Очман. Бертонда овқатланайлик. Шу заҳоти енгил тортасан.

У ҳамон ўзини қамраган шавқ васвасаси оғушида Комбриж муюлишидан бурилди. Жангир-жуңгир. Тақалар тақиллаши. Юмшоқ, иссиқ, муаттар баданлар. Бари қайноқ бўсаларга муштоқ, бари висол иштиёқида: ёзнинг баланд ўстган майсазорлари, чалкашган, эзилган, босилган ўт-ўланлар аро, балаңд қаватли уйларнинг намхуш йўлакларида, тиззалар чўкиб кетадиган диванларда, гичир-гичир қисирлаган каравотларда оғушлар чирмашур мислсиз.

¹ Итальянча *La cauga e santa* — «мукаддас иш» сўзларининг бузиб айтилгани.

- Жек, жоним!
- Шириним!
- Мени тез ўп, Регги!
- Кичкингийм!
- Севгилим!

У юраги ҳаяжонлардан тўлқинланиб, кўқрак қафаси кўтарилиб-тушиб, Бертон емакхонасига етиб келди-да, эшикни итарди. Нафаси бўғиқ дим ҳидлардан қайтди. Гўшт пишган ўткир қайла. Эзилиб пишган турли сабзавотлар. Кўрингиз ваҳший маҳлуқлар қандай овқатланур.

Одамлар, одамлар, одамлар.

Мизлар олдида курсиларда кўнқайишганча шляпаларини оркага суриб, яна текин нон сўрашади, суллоҳларча хўр-хўр ҳўплашади, кўзлари ола-кула бўлиб, қон қуилиб овқат бўлакларини нац бўридай ғажишади, шошиб-пишиб ютишади, ҳўлланган мўйлонларини артишади. Оқ йилтироқ юзли йигитча сочиқ билан ўзининг пичок, қошиқ, сағчки стаканларини ишқалаб йилтиратиб артади. Янги микроблар улупи. Ёқасига доғ-дуғ босган болалар сочиғини қистиргац қиши қошиғини асло тиндирамай хўриллатиб суюқ ош ичади. Бошқаси гўштнинг чандирини ютолмай қайтиб тарелкасигта тупуради: оғзида тилии йўқ, куруқ қизил милк: шўлқ, шўлқ, шўлқ. Лаққа чўёда тоблаб пиширилган юмшоқ тўш гўши. Ямламай ютади, нафсини тезроқ қоидириш пайида. Кўзлари маъюс, ноумид ичклиликбоз. Катта луқманни оғзига тиқиб энди чайнолмаяти. Мен ҳам шундайманми? Ўзингни бошқаларнинг кўзи билан кўр. Оч одам доим дарғазаб. Жағлар тинмай ишлайди. Секин! Оҳ! Суяк! Мактабларда ўқитиладиган анов шеърда ирландларнинг охирги мажусий қироли Кормак бўғзига овқат тиқилиб, Бойн жанубидаги Слетти деган жойда ўлиб қолган. Қизиқ, нима еган экан-а, ўшашда. Ноёброқ бир нарсадир-да. Авлиё Патрик уни насроний динига киритди. Барибир луқмасини бутун ютиб юборолмади.

- Карамли ростбиф.
- Яхна гўшт.

Одам нафаси. Оёқ остига тўшалган, туфлаб ташлашган қипиқлар, тамакиларнинг илмилиқ, ачимсиқ чийралган дудлари, чайналган тамакилар тўкилган пиволарнинг сассик уфунати, бижғиган, ачиган пиво аралаш сийдик ҳидлари.

Унинг томогига фик бир нарса тиқилди.

Мен бу ерда бир луқма ҳам ютолмайман. Анов азамат кўзига нима кўринса ғажиб ташлаш учун санчқисига пичоғини қайрайди,

қария лиқирлаб колган сийрак тишлари орасини зўр бериб кавлайди. Енгил кекиради, тўйган, сақич чайнайди. Таом олдидан ва кейин, таомдан кейин шукронга неъмат. Дуо. Мана икки тасвир: ана, яна ана. Анов киши эса овқатниш қолган-қутганини хўлланган нон бўлаклари билан сидириб оғзига тикади. Бўла қол, оғайни, идишингни тозалаб ялаб кўй! Тоқатим йўқ, кетаман.

У бурнини беркитиб, турган, ўтирган хўрандаларга бирмабир кўз югуртириди.

— Иккита ливо.

— Карамли тузламали чўчқа гўшти.

Хов анави қаҳрамон қўлидаги пичоқ билан карамни оғзига шундай италамоқдаки, гўё бутун ҳаёт-мамоти шунга боғлиқ. Ана боплади. Юрагинг орқага тортиб кетади булардан. Учта қўл билан еса жони бунча қийналмас эди. Торт-а, торт. Акс ҳолда янволмайди. Кўйлакда типшида пичоқ тишлаб дунёга тушган. Кул-а, кул. Балки ундеймасдир. Кўйлакда туғилса, демак баҳтли бўлади. Унда бундек дейлик: пичоқ бирлан туғилмиш. Намакнинг уволи бор.

Хизматчи олдига боғичлари бўшаган пешбанд тутиб ёғ боссан идишларни тарақлатиб йиғарди. Суд ижрочиси Рок миз олдидা туриб ичаётган пивосининг кўпигини пуф-пуфларди. Кўпикни боплаб туширди, у этиги тагига сарфиш доғ бўлиб ёйилди. Хўрандалардан бири тирсагини столга қўйиб, санчқи ва пичоқни баланд қўтариб, доғ боссан газета саҳифаси тепасидан овқатлар келтирилаётган аравачага қараб турарди. Иккинчини кутяпти. Шериги унга оғзи тўла овқат билан ниманидир ҳикоя қиляпти. Хайриҳоҳ сомеъ. Дилкаш сухбат. Чап-чап чаплашамиз чражон ча-п-пайтнабада-чап. Нима? А? Э, наҳотки?

Жаноб Блум ҳайрон бўлиб ишонқирамай икки бармоғини лабларига босди. Унинг нигоҳидан шу сўзларни уқиш мумкин эди.

Бўлмайди бу ер. Уни кўрмаяпман. Кетдик бу ердан. Овқатни пала-партиш ейишларини ёқтирмайман.

У эшик томонга тисарилди. Дэви Бернга бораман. Ўша ерда овқатланган маъқулроқ. Ичингдаги оч илон тинчиса бўлди-да. Нега керак ортиқча дахмаза. Эрталаб тўйиб овқат егаиман.

— Менга картишка билан бифильтекс.

— Пиво беринг.

Бу ерда ҳамма ўзи учун тиш-тирноғи билан ёпишади. Ют. Тишила. Торт. Ют. Оч тумшуклар.

У очик ҳавога чиқиб, орқага Графтон-стрит томонга юрди. Ол е, бўлмаса сени еб қўйишиади. Ўлдир! Ўлдир!

Тасаввур қилайлик бир кун келиб жамоа бўлиб овқатланиш бошланса. Идиш-товоқларини кўтариб ҳамма овқат олишга юргуна. Улгургани кўчанинг ўзидаёқ бошини овқатдан кўтармаса. Мисол учун Жон Хауард Парнелл ёки Тринитининг ректори бир-биридан сира фарқи йўқ сизнинг ректорларингиз ҳамда Тринитининг ректори ҳакида дўстлар гапириб ўтирумаймиз, болалар ва аёллар аравакашлар ҳамда руҳонийлар католиклар протестантлар фельдмаршаллар архиепископлар. Эйлсбери-роуд, Клайд-роудлардан, ҳунармандларниг маҳаллаларидан, шимолий етимхоналардан етиб келишади, лорд-мэр ҳашамдор каретасида, паррихта қиролича фидирақли аравачасида келишади. Менинг тарелкамда ҳеч нарса йўқ. Мен сиздан кейинман, мана менинг идорадан берилган идишим. Сэр Филип Крэмптоннинг фавворасидай. Микробларни рўмолчалар билан арting. Буни артиб улгурмай яна бир тўдаси йигилади. Падар О'Флинн ўша заҳотиёқ ҳаммалари устидан кулди. Жанжал чиқаришади. Ҳар ким олдинга ўтмоқчи бўлиб тикилади. Болалар қозонни ким тозалайди деб талашади – шўрва қайнайдиган қозон бу ерда Ҳумо боғидай катта бўлиши керак. Қайнаб чиққан катта гўшт бўлаклари, хипзир тўшларини кит овлайдиган найза-чангак билан илиб чиқарган маъқул. Атрофдаги ҳамма бир-бирини ёмон кўради. «Шаҳар тамғаси» кўнокхонасида Молли буни таблодот деб атаган эди. Суюқ ош, ковурма, ширинлик. Кимнинг фикрини чайнаб кавиш қайтараётганингни ҳеч қачон билолмайсан. Кейин барча тарелкалару санчқи қопиқларни ким ювади? Балки у пайтлар келганда, ҳамма таблеткалар билан овқатланар. Тишлари тобора ишдан чиқиб боради.

Очиини айтганда, этемаслар ҳақ – ерда ўсган нарса мазалироқ ва фойдалироқ албатта. Италияда кўча мусиқачиларидан саримсоқ ҳиди келади. Пиёз қисирлайди, қўзиқоринлар, ширин картишкалар. Ундан кейин ҳайвонларни олсак, улар кийналади, ахир. Товуқнинг патини юлиш ичини тозалаш керак. Бечора қорамол бозорда қачон бошимгэ болта тушаркин деб кутади. Мў-ў. Бузоқлар шўрлик қалт-қалт титрайди. Ме-е. Туртсанг куладиган ғунажинлар. Бузоқ гўшти ва сабзавотдан ковурма. Қассобларнинг чеълакларида ўпкалар лиқирлаб туради. Ҳов чангакдаги тўшни менга олиб беринг. Шалл-шулл. Конли лаҳм. Териси шилиб олинган кўйлар кўзлари шишадай котиб қолган, сон қисмидан осилган нимталар қонли қофозларга ўралган кўй каллалари тумшуқларидан мишиқлари қипик

устига оқиб ётади. Юрак ва ичак-чавоқларни чиқариб ташлашади. Йигитча, менга қаранг, манавиларга эҳтиёт бўлинг.

Сил билан оғригандা янги иссиқ қон ичишни буюришади. Қон доим асқотади. Қалтис касаллик. Қайнок тутаб турган ширин қуюқ қонни яла, ичингга кирсин. Ташнаком рухлар.

Оҳ, қанчалар очиқдим.

У Дэви Берн ошхонасига кирди. Саранжом-саришта жой. Соҳиби эзмачурук эмас. Баъзан ўз ёнидан сийлаб ҳам туради. Ҳар кабиса йилида, тўрт йилда бир марта. Бир куни чекимни нақд пулга алмаштириб берган.

Мунақа вақтда нима олсамикин? У соатини чиқарди. Қали бир ақллашайлик-чи. Пиво билан занжабилли лимонадмикин?

Салом, Блум, — саломлашди бурчакда ўтирган Флинн Узун Бурун.

— Салом, Флинн.

— Ишлар қалай?

— Жуда соз... Нима олсам экан. Менга бургунд виноси... Яна... Нима олсам...

Токчаларда сардин майдан балиқлар оғзингни сувини келтиради. Сендвич олайми? Ветчинкер ва ўғиллари хантал ва нон билан бирга. Паштет. Сливи паштетларисиз уйда қандай яшайсиз? Ол-а, аҳмоқона реклама! Яна нақ таъзияларнинг остида беришибди. Кўнглингни ғаш қиласи. Дигнам паштети. Одамхўрлар учун, гурунч ва лимон билан бирга. Оқ танли дин даъватчиларни ейишмайди, бағоят шўр. Ҳаддан ортиқ тузланган хинзир гўштидай. Назаримда қабила бошлиғига яхши жойларидан ажратилса керак. Жуда кўп машқ қилганларидан гўштлари бироз қотиб қолган. Атрофда бутун хотин-халаж тўпланган, нима бўларкин деб, қараб туришибди, *Бўлган экан Занжи подшоси, Ҳўрак экан падар жуссоси*. Улар билан ҳаёт мисоли жаннат. Ҳаммаси аралашкуралаш. Тоғай бўйин ичак-чавоқ ва қорин-порин ҳаммаси уюлиб майдалаб чопилган. Сирли манзара: гўшт бўлса топинг-чи. Кошер. Парҳез. Сут билан гўштни қўшиб еб бўлмас. Ҳозир буни гигиена дейишади. Йом Кипур рўзаси кўкламда ички аъзоларни тозалаш. Уруш ҳамда тинчлик аллакимнинг ҳазми таомига боғлиқ. Динлар. Мавлид айёмига ғулғул товуқлар ҳамда ғозлар. Гўдакларни нобуд айлани. Е, ич, хуррам бўл. Кейин врач қабулига кетма-кет. Каллалар боғланган. Пишлок ўзидан бошқа ҳамма нарсани ҳазм қиласи. Сувинг қочди пишлок бўлдинг.

— Пишлоқли сендвич борми?

— Бор, жаноб.

Агар бўлса зайдун меваси ҳам чакки эмас. Италиядан олиб келинган бўлса, янаям яхшироқ. Қадаҳ тўла бургунд шароби билан бирга хўб кетади. Ёғдай жойлашади. Том Кернан жуда боплаб тайёрлайди. Салатга доим тоза зайдун ёғини солади. Бодрингдай диринг-дириңг. Яхши бўлсин деб, тиришади. Милли менга тўқмоқлаб пиширилган лаҳм гўштига петрушка япраги солиб берди. Кичкина бир бош пиёз қўшиб қўйилса, яна соз. Худо таомни, шайтон пазандаларни яратди. Шайтонча қисқичбақа.

— Рафиқангиз тузукми?

Раҳмат, тузук... Хўп, сирли сендвич бўлди, а? Сизда горгонзол борми?

— Бор, сэр.

Узун Бурун ўз шаробини тортишдан тўхтамасди.

— Кейинги вақтларда ҳам қўшиқ айтяптими?

Фақат унинг лабларига қарасам бўлди. Ўз қулогига ўзи хуштак чалса чаккимас. Шалпанг қулоққа жуда яраплади. Отқулоқ. Музика. Хинзир апельсиннинг фарқига боргандай бу ҳам музиканинг фарқига боради. Лекин бир таърифлаб ўтсақ, ўрни бор. Зиён бўлмас. Текин-арzon реклама. Тарғибот.

— Мана шу ойда у катта концерт сафарига чиқади. Балки қулогингизга чалингандир.

— Йўқ, эшитмадим. Лекин, жуда соз бўлибди бу. А ким ташкил қиляпти?

Таом келтирилди.

— Қанча бўлади?

— Етти пенс, сэр... Ташаккур, сэр.

Мистер Блум ўз сендвичини майда бўлакларга бўлди. Ёз куни. Уларнинг суюқ холвайтар усулидан кўра шу тузук. У бир нима ютди-ю ўзини тетик тутди.

— Хантал берайми, сэр?

— Майли, раҳмат.

У ҳар бир таом луқмаси устига хантал томчисини жойлади. Ўзини тетик тутди. А-ҳа, ана тайёр. Боши ҳам шипга етди.

— Ким уюштирияпти дейсизими? — деб қайтариб сўради Блум. — Биласизми, пай бўйича қилишяпти. Фойда — харажатларни ўртада тенг кўтаришади.

Э, энди эсимга тушди, — деди Узун Бурун чўнтағига тиккан кўли билан човини қашиб. — Ҳах. Ким менга айтди-я, буни? Айтганча, бу анави Буян Бойлан деган билан боғлиқми?

Хантал жазиллатдими, мистер Блумнинг юраги бир орзикиб тушди, ёмон гурсиллаб урди. У бошини кўтариб, девор соатнинг сарик мили ўзига ғаш тикилиб турганини кўрди. Икки. Қовоқхоналарда соат беш дақика олдинда бўлади. Вақт ўтяпти. Соат тиқиллаляпти. Икки. Ҳали эмас.

Унинг кўксидаги нимадир аламангиз кўтарилиди, кейин тўклиди, кейин яна ҳасратли кўтарилиди, юраги сиқилгандан сиқилди.

Шароб.

У оғзида оромбахш майнинг таъмини туйди, уни қулт этиб ютишга ўзини мажбур қилди-да, стаканни секин эҳтиётлик билан кўйди.

— Шундай, — деди у. — Ҳақиқатан ҳам, у ташкилотчи.

Хечқиси йўқ. Бунинг калласи ишламайди.

Узун Бурун мишиғини тортиб, тинмай қашинарди. Овқат еб тўйган бурга.

Менга Жек Муни боксёrlар мусобақасида мўмай пул туширганини айтди, эсингиздами. Майлар Кео анов аскар йигитни боплагани эди. Бу йигитчани у Карлоу графлигига хуфя сақлаб турган экан, буни менга ўзи айтди, худо ҳаки...

Хойнахой, унинг бурни учидаги илиниб турган томчи тўғри стаканига тушмас дейман. Йўқ, орқага тортди.

— Бир ойча ушлаб турган, билдингизми, то ўйин бошлангунча. Бир ой ўрдакнинг тухумини хомлигича ютишга мажбур қилган. Бир қултум ичкилик бермаган, буни қаранг-а, золимни, а? Хўш, Буяннинг жуда кирриқ одам, худо ҳаки...

Тик тўсиқнинг ортидаги эшикдан кўйлагининг енгларини қайирган Дэви Берн оғзини қофоз билан арта-арта чиқиб келди. Қип-қизил гўшт. Унинг нима десак экан — қандайдир юзида қувонч табассуми ўйнарди. Елим бўлиб кет-е.

— Корин тўқ, кайф чоғ ва бурнингдан тутун чиқиб турибди, — деб қарши олди уни Флинн. — Олтин Кубокка ганак қандай бўлади, бизга айтиб беролмайсизми?

— Мен бу билан шуғулланмайман, мистер Флинн, — деб жавоб берди Дэви Берн. — Ҳеч қачон сарик чака ҳам тиккан эмасман.

— Тўғри қиласиз, — деди Флинн Узун Бурун.

Мистер Блум оёқ ҳиди анқиб турган қўйк мөгорли пишлоқ ҳамда аъло навли ундан тайёрланган янги нон билан сендвич бўлакларини оғзига соларкан, ханталнинг аччиқ жазиллатиши хуш ёкиб, афтини буришитирди. Шароб ҳам андак куйдириб, унга енгиллик бағишларди. Аммо оғзини буриширмасди. Бундай ҳавода совуқ бўлмаса, яхши навлар хуш келади.

Осуда яхши жой. Тик туриб еб-ичишга ҳам чиройли жой қилинган. Кўзингни қувонтиради. Айлана этма чизиклари ҳам маъкул.

— Ўлсам ҳам, бу иш билан шуғулланмасдим, — гапини давом эттириди Дэви Берн. — Бу от жониворлар дунёда ие-не одамларни хонавайрон қилмади.

Қовоқхоначининг ўзига яраша тикадигани бор. Шароб, пиво ва ўткир ичкиликларни қуийб сотишга патент олган. Ўнг тушса — ютуқ, сўл эса — ютқизик.

— Рост айтасиз, — тасдиқлади Узун Бурун. — Агар олдиндан келишилган бўлса, бошқа гап. Ҳалол спортни энди топиш қишин. Баъзан Ленехан тўғри ганакларни айтиб туради. Бугун Тожга қўйишни маслаҳат беряпти. Олд от — лорд Хауард де Уолденнинг Эпсомда ютган оти — Мускат экан. Жокей — Морни Кэннон эмиш. Икки ҳафта бурун агар Сент-Амантага қўйганимда етти баравар ютуқ чиқарди.

— Нахотки? — деди Дэви Берн.

У дераза томонга ўтиб, ҳисоб дафтарини олиб варақлай бошлилади.

— Худо урсин, ютардим, — дерди Узун Бурун пишиллаб. — Жуда антиқа от. Сент-Фрускендан келган, эгаси — Ротшилд. Чакмоқ чақиб турганда, ютди, қулоғини боғлаб қўйишди. Мовий камзил ва сарик картуз. Шунда жин урдими девдай бўлиб Бен Доллард ўзининг Жон О'Гонти билан келиб қолса бўладими. У мени қайтарди. Нест бўлди.

Бошини ноумид чайқаб, у стаканидан ҳўплади ва бармоқлари билан уни тараклатиб чертди.

— Нест бўлди, — такрорлади у оғир хўрсиниб.

Мистер Блум ўрнидан қўзғалди, кавшанааркан, хўрсинган каллага боқди. Худонинг бориб турган тентаги. Ленехан қайси отга тикканини айтами? У аллақачон билган. Яхшиси эсидан чиқарсин. Яна борса, баттар ютқизади. Тентақда пул турмайди. Яна бурнининг томчиси осилди. Хотинларни бу сув томчилаган бурун билан қандай ўпаркин? Эҳтимол бу хотинларга

ёқар. Соқолинг тиканакдек ботса, ёқади-ку. Итларнинг тумшуги доим ҳўл. «Шаҳар тамғаси» меҳмонхонасида кекса миссис Риорданнинг кичкина ити бўларди, итнинг қорни қачон қараманг қулдиради. Молли уни тиззасига ўтқизиб эркаларди. Оҳ, менинг кучукчагинам, вов-вов-вовчам!

Май нон хантал ва ҳидланган бемаза пишлок билан коришиб, уларни алланечук юмшатарди.

Ўткир май. Унчалар ичкинг келмай турганда, унинг мазасини яхшироқ ҳис қиласан. Рост, ванна қилганим учун шундай таъсир берса керак. Майли, ҳай, озроқ тановул этдик. Кейин кеч олтиларда яна давом эттирамиз. Олти. Олти. Унда ҳаммаси бўлади. Молли.

Май майин ўт бўлиб томирларга ёйиларди. Менга шу нарса жуда етмай турганди. Кайфиятим тушиб кеттанди. Унинг тўқ кўзлари токчалардаги тунука идишлар устида югуради: чавак балиқлар, қисқичбақаларнинг йилтираган қисқич сёклари. Қандай фаройиб-ажойиб нарсаларни овқатта ишлатишмайди-я. Чифаноқлардан ичидагини илгакчалар билан чиқариб олишади, шилликкүртларни йиғишиди. Дараҳтларнинг куртларию елимларини тўплашади француздар ейди буни, денгизга қармоқ хўрак ташлаб нималарни овлашмайди. Ахмоқ балиқ минг йиллардан бери ҳам сабок олмайди. Агар олдиндан хабардор бўлмасанг, дуч келтан нарсани оғизга тиқавериш хавфли. Заҳарли тар мевалар. Дўлана. Думалоқ нарса ёқимили бўлади доим. Ўткир ранг ҳуркитади. Биттаси бошқасини огоҳлантиради ва ҳоказо. Аввал итта бериб кўриш керак. Ҳиди ёки кўриниши билан ўзига тортади. Йўлдан оздирувчи мева. Стаканчаларга солинган музқаймоқ. Қаймоқ. Туғма сезги. Яна ўша апельсинэзорлар. Сунъий суғориш зарур. Блябройпратассе. Унда устрицалар нима бўлади? Жуда хунук-е. Қуюқ балғамдай. Ифлос чифаноқлар. Бунинг устига очиш жуда қийин. Ким ўйлаб топган уларни тановул қилишни. Мағзава сувларда ўсишади, жуда бемаза нарсаларни ейди. Шампань ва Ред бэнк устрицалари. Ҳирсни жунбишга келтиради. Афроди. У бугун эрталаб Ред бэнкка борди. Балки устрицалар керакмасдир ипириқ қўймоқ балки тўшакда роса тик эмасдиров, унчалик июнда нима қилсин на устрица ва на «эр» ҳарфлик. Лекин бунақасини ҳам яхши кўрувчилар бор. Хушбўй ўлжа. Кўвачага кўйилган қўён. Икки қуёnnинг кетидан қувган. Хитойлар пўсти ҳам аллақачон кўкариб кетган юз йиллик юмуртқани ейди. Бир тушликка ўттиз хил таом. Алоҳида олганда, хеч

бирининг зарари йўқ, лекин балки аралашгач ким билади, заҳарланиш foяси акс этган детектив. Ким эди, ҳах-ҳа, чамаси Эрцгерцог Леопольд¹. Йўқ у эмас, ҳа у ёки бу анов габсбурглардан бўлган Оттомиди? Қисқаси ким эди у ўз бошидан тушган қазғоқни ейиш одатини чиқарган? Шаҳардаги энг арzon ионуншта. Дарвоқе оқсусиятлар ва ундан сўнг бошикалар модадан қолиб кетмаслик учун тақлид қилишади. Милли ҳам нефть ҳамда ун. Ҳамирни мен ҳам яхши кўраман. Ушланган устриналарнинг ярмини яна қўйиб юборишиади бозорда нархларни туширмаслик учун. Арzon бўлса, ҳеч ким сотиб олмайди. Увулдирик. Ўзларини гўё аъён-ҳаёнлардай қўрсатишади. Кўк қадаҳларга қуйилган рейнвейн. Дабдабали эйёфат, базм. Фалончи хоним.

Бўйнига упа сепилган, дурлар. Elite. Creme de la creme². Ўзларини қандайликларини қўрсатиш учун алоҳида таомлар буюришади. Бир ҳовуч нўхот ва дарвешнафс туғёnlарини енгиш. Мени билмоқчи бўлсанг, бирга овқатлан. Кирол бакрабалиғи. Полиция бошлиғига маълум қилинишича, қассоб Коффига олий ҳазрат ўрмонларидан келтирилган кийик гўпти сотиш хуқуқи берилиган, Полтуша унга етқизиб бериб туриши лозим. Кирол Архивариуси ошхонасида зиёфатга таомлар қаңдай тайёрланишини кўрганман. Оқ қалпоқ кийган шеф-ошпаз худди яхудийлар раввинига ўхшайди. Ўрдакнинг устига конъяқ қўйиб кейин ёқиб юборишарди. A la dichesse de Pargme³. Савой карами.

Нима еганингни билмоқчи бўлсанг, менюга албатта қараш керак, у ерда ҳаммаси батафсил ёзилган. Агар барини аралаш-куралаш қилиб юборсанг, еб бўлмайди. Ўз бошимдан ўттан. Суюқ ошга Эдвардс фўлакларини ағдарганман. Фозларни тоза тентагини чиқариб семиртириб боқишиади. Омарларни тириклай қайнатишади. Ка'ғанг кўғунг бу қифовулни ўзиз. Мен башанг отелда официант бўлишга йўқ демасдим. Чойчака дейсизми, оқшом пардоз-андозлари, ярим яланғоч хонимлар. Мана шу илонбалиқининг таъмини бир кўрсангизмикин..., мисс Дюбеда? О, менми, ҳа майли. Равшан-ку, у майли дейди. Бу қочоқ гугенотлар исм-шарифи. Эсимда, аллақандай мисс Дюбеда Киллинида яшаган эди. Дю деля бу фран-

¹ Леопольд — Бавария шаҳзодаси (1821 – 1912). Otto — Бавария кироли. Otto 1872 йилда савдои деб таи олингач, Леопольд ҳукмдор шаҳзода бўлган. Лекин Otto Габсбурглардан эмасди.

² Олий табака. Жамият қаймоқлари (франц.).

³ Парма маликаси усули бўйича (франц.).

шузчада. Аммо балифингиз ўша-ўша қари Мики Хэнлоннинг қачонлардир тутиб келгандаридан пул деса ўзини осмондан ташлайди, ўзи тутади, ўзи тозалайди, чек кўрсатсангиз имзо чекишни шунча пайсалга солади, шунча оҳанжама қиладики, худди шоҳ санъат асари яратиши керақдай. Мекисқакилемели. А ҳа, гирт тўнка, эллик минг сармояси бор, ўласанми-куясанми.

Дераза ойнасига урилиб икки паашша ғўнғиллайди, дизиллайди, ойнага бош уришади.

Майнинг ўтли ҳарорати ҳали ҳамон танглайига таъм багишлиб турарди. Май омборида бургунд виносини тайёрлашади. Унга худди қуёш ҳарорати кўчгандай. Менга оҳиста тегиниб кетди гапирганлари эсимда. Майн қўл уриб ҳиссиятларимни уйготиб юборди ҳўлланганларим эсланади. Япроқлари улкан папаротлар тагига беркинганларимиз Хоут қўлтиғида кўрфаз ухлайди остимизда: осмон. Тик этган товуш йўқ. Осмон. Арслон бошида денгизниг тузи қорамтирикли. Драмлекда эса кўкимтир. Сабон ёқда пистоки. Сув ости чакалаклари, ўтлар ора гунгурт чизиқлар, чўкмиш шаҳарлар. Унинг соchlари камзулим узра сочилиб тўкилмишиди, қўлимни унинг энсаси остига қўйдим, арчагулдаги қўпғизчалар қўлимни қитиқларди, оҳ бутун кийимларимни эзib юборасан. Нақадар ажойиб: ушинг ипакдек майнин муаттар қўли мени силар, эркалар, қўзлари қўзимга тинмай тикиларди. Жону жаҳонимни унутиб унинг устига энгашдим. Лобар қайноқ лаблари очилиб қолди, мен уларни ўпдим. Ўх-ўм. У оғзида чайнаётган ялпизли печеньени оҳиста билинтиrmай оғзимга солди. Унинг сўлагига омухта ширин-нордон иссиқ ғўлак оғзимни тўлдириди. Роҳат: мен уни ютдим. Роҳат. Шундай ёш, у лабларини чўччайтириб лабларимга босди. Худди майнин ислироҳатлуқумдай лаблар шираланиб чиппа ёпишди. Унинг кўзлари гулга ўхшар, у кўзларда истаклар ёлқинланар, ол мени, ол деб майлланарди. Нарироқда майда тошлар шув тўкилди. У қимир этмади. Така, ҳеч ким йўқ. Баландда Бен Хоут рододендронларида эчки ўз уйида сакраб юрар, туёқлари билан майда тошларни думалатарди. Папаротниг улқай япроқлари тагида ҳеч кимниг кўзига кўринмай у қайноқ оғушларда қийқириб куларди. Унинг устида ётиб ўзимни ҳеч тўхтатолмай телбаворий бўсалар олардим: ўпардим, кўзлари, лаблари, томири уриб турган оқ бўйниларини, нафис жун кийими остида тўлиб, тўлқинланиб, тик кўтарилган кўкрагининг қаттиқ учларини тўхтовсиз

ютоқиб ўпардим. Тилим ўт бўлиб ёнар ва уни сийпаларди. У мени ўпарди. Мен ўпичлар олардим. У энди бутунлай таслим бўлиб соchlаримни тўзғитиб ўйнарди. Уни бўсаларга кўмдим, бўсаларига кўмилдим.

Менман. Мана мен ўшаман.

Пашалар патирлар, дизилларди.

Блум кўзларини қуии солди:

Эман тахта тўсиқка ёпиширилган қалин қофоздаги сассиз жимжима чизикларни кузата бошлади: гўзаллик мана шу айланада. Илоҳаларнинг баркамол тарҳлари: Венера, Юнона: бутун дунё бу айланалар олдида доим лол. Уларни кутубхона музейида доира саҳнда кўриш мумкин, яланғоч илоҳалар. Таом ҳазмига хизмат қилади. Ким қандай қарайди, уларга барибир. Ҳамма кўрсинг деб қўйилган. Ҳеч қачон оғиз очишмайди. Айниқса, Флиннга ўҳшаганларга. Мисол учун Молли Галатея билан Пиг-малионга ўҳшаган бўлганда-чи, биринчи айтган гапи нима бўларди? О, ўлишга маъкум зот! Ўз ўрнингни бил. Илоҳлар билан дастурхон узра мангуба ҳаёт сувини ичмок олтин идишлар амброзия. Бу сизга арzon нонушталар, қайнатилган қўй гўшти, сабзи ва шолғом, бир шишагина пиво эмас. Ҳаёт шарбати: тасаввур кил: худди электр токини ичгандай бўласан: худолар емиши, Юонанинг шундай тенгсиз латофатли тарҳлари. Ўлмас гўзалик. Биз эса овқатимизни тешикка тиқамиз, олдиндаги кириш, орқадаги чиқиш: овқат, ошқозон ширалари, қон, ахлат, ер, овқат: буларсиз яшолмаймиз, ёқилғисиз паровоздай бўлиб қоламиз. Аёлларда бу йўқ. Қараб кўриш сира калламга келмабди. Бугун қарайман. Ҳазинабон билмайди. Бир нимани тушириб юбориб, энгашиб қарайман. Кўрай-чи, бормикин хонимда.

Унинг пешоб малтасасидан билинар-билинмас бир мақириқ келгандай бўлди ҳожатга борсинми бормасинми у ёққа борганди кирсинми. Шаҳду бастли эркак каби у ўз стаканини тўла сипқариб бўшатди-да чиқиб кетди, улар одми одамларга ҳам бераверадилар, эркакнинг қозигига интиладилар, ошиқ эркаклар билан ётадилар, ўсмир ундан лаззат олади, ташқарига чиқ.

Унинг қадам товушлари тингач, Дэви Берни дафтаридан бошини кўтармай сўради:

— Ҳа бу тавиянинг ўзи нима? Суғурта бизнесда эмасми?

— Бу ишни ташлаб юборганига анча бўлган, — жавоб берди Флинн Узун Бурун. — Ҳозир «Фримен»да реклама агенти бўлиб ишлайди.

Уни кўриб юраман, — деди Дэви Берн. — Нима бошига бирон ташвиш тушганми?

— Нима ташвиш? — Хайрон бўлди Флинн Узун Бурун. — Эшитганим йўқ. Нега ундаи деяпсиз?

— Негадир қора кийиниб олибди.

— Наҳотки? — сўради Флинн Узун Бурун. — Э-ха, буни қаранг, рост айтасиз. Мен ундан уй ичлари тинчми, деб сўрадим. Худо урсин, галингиз тўғри. Ҳакиқатан қора кийинган.

Мен ҳеч қачон бунаقا нарсаларни суриштирмайман, — одамгарчилик билан деди Дэви Берн, — айниқса, киши бир баҳтсизликка учраган бўлса. Ярасини ортиқча тирнаб нима қиласман.

Хотини эмаслиги аниқ, — деди Флинн Узун Бурун, — ўтган куни мен уни Генри-стритда кўргандим, «Ирландия фермаси» сут дўконидан чиқаётган экан, у ерда Жон Уайз Ноланнинг хотини ишлайди. Анов зот у ердан хотинига қаймоқ олиб кетаётган экан. Хотини қурғур жуда лобар-да, сизга айтсан. Кўкраклари бўлиқ күшча.

— Э, у, демак, «Фримен»да хизмат қиласими? — деди Дэви Берн.

Флинн Узун Бурун лабларини маънодор қисди.

У туширган эълонларининг пулидан нонуштага қаймоқ еб бўлмайди. Буни ҳаммага айтишингиз мумкин.

Буниси қандай бўлди? — сўради Дэви Берн дафтарини кўйиб, унга яқинроқ келди.

Флинн Узун Бурун ҳавода бармоқларини кўзбўямашибай ўйнатди. Кейин кўзини қисиб кўйди.

— У яширин тўдага аъзо, — шипшиди у.

— Сиз буни жиддий айтипсизми? — сўради Дэви Берн.

Жиддий бўлганда қандок, — деди Флинн Узун Бурун.

Қадимий, эркин ва тан олинган биродарлар. Жуда ўрнакли аъзо. Ёруглик, Ҳаёт ва Мухаббат¹, ха, ана шундоқ. Уни жуда ҳам қўллаб-қўлтиқлашади. Менга буни биттаси, э, кимлигини билишингиз шарт эмас, айтиб берувди.

— Лекин бу аниқми?

— Ў, биродарлар зўр уюшган, — деди Флинн Узун Бурун. — Бошингизга бир иш тушса, ҳеч қачон ёлғиз қолдиришмайди. Мен бир йигитни биламан, уларга қўшилмоқчи бўлувди, фа-

¹ Флинн яширин масонлар гурухининг (такясининг) маросим матнлари ва тимсолларидан мисол келтиряпти.

қат уларга кириш жуда қийин. Мисол учун, хотинларни яқинига ҳам йўлатишмайди, худо ҳақи, жуда тўғри қилишади.

Дэви Берн бирваракай ҳам жилмайиб, ҳам эснаб бош ли-кирлатди:

— Ихувваҳаах!

— Бир куни бир хотин уларнинг нима билан шуғулланишларини билиш учун катта соат ичига беркиниб олган экан, — деди Флинн Узун Бурун. — Лекин мени түфмай онам ўлсин, улар сезиб қолишибди ва шу заҳоти гурух Каттаси олдига тиз чўктириб, қасам ичиришибди, ҳеч кимга айтишмайсан деб. Ўша хотин Сент-Леже Донерайл уруғидан экан.

Ширин ҳомузадан кейин кўзига қалқиб ёш чиққан Дэви Берн унча ишонқирамай деди:

— Лекин барибир бу аниқ эмас-да. У жуда камтарин, одобикромли кипи. Бу ерга у тез-тез келиб туради, бирон марта ҳам одоб доирасидан чиққанини кўрган эмасман, биласиз-ку.

— Уни маст бўлиб ичишга мажбур қиласидан азаматнинг ўзи йўқ, — қатъият билан тасдиқлади Флинн Узун Бурун. — Ишқал чиқишини сезиш билан фойиб бўлади. Соатига қараб қўйганини пайқадингизми? Ҳа-я, сиз унда йўқ әдингиз. Уни бирга ичайлик деб, чақирсангиз, аввало соатини чиқариб қарайди, вақтга қараб нима ичишини белтилайди. Доим шундай қиласи, худо урсин агар.

— Баъзан шунаقا одамлар бўлади, — деди Дэви Берн. — Аммо у ҳамиятли одам, гапнинг пўсткалласи шу.

— Ёмон йигит эмас, — унга қўшилди яна Узун Бурун бурнини тортиб. — Тўғри келиб қолса, ҳамёнидан ҳам чиқариб беради. Эшовига яраша тушови. Шак-шубҳасиз, Блумнинг яхши томонлари ҳам бор. Лекин бир нарса борки, ўла қолса ҳам уни қилмайди.

Унинг қўли пиво стакани олдида худди имзо чеккандек бир ҳаракат қилди.

— Биламан, — деди Дэви Берн.

— Ҳеч қачон оқни қора демайди, — деди Узун Бурун.

Ичкарига Падди Леонард билан Бэнтам Лайонс кириб келишибди. Уларнинг изидан қирмизи нимчасини кафти билан силаб, юзини буриштириб Том Рочфорд қадам ранжида қилди.

— Хурматларим сизга, мистер Берн.

— Хурматлар сизга, жентлменлар.

Улар тахта миз олдида тўхташди.

— Ким қўяди? — сўради Падди Леонард.

— Ким қандай, билмайман, аммо менинг мазам йўқ, — жавоб қилди Флинн Узун Бурун.

— Майли, нима ичамиз? — сўради Падди Леонард.

— Мен занжабиллигидан ичаман, — деди Бэнтам Лайонс.

— Нима-нима? — хитоб қилди Падди Леонард. — Қачондан бери бу шундай бўлиб қолди, онасини эмсин? Сен-чи, Том?

— Канализация қандай ишлалепти ўзи? — сўради Флинн Узун Бурун стаканидан хўплаб.

Том Рочфорд жавоб ўрнида қўлини кўксига босиб, баланд овоз чиқариб ҳиқиллади.

— Бир стакан сув беролмайсизми, мистер Берн? — илтимос қилди у.

— Бажонидил, сэр.

Падди Леонард ҳамшишаларига сарасоғ солди.

— Шу ҳам иш бўлдими, — деди у. — Мен нимага ичкилик қўяётганимни кўриб қўйинг. Сув билан занжабил эмиш. Оёғингдаги пўрсиллоқдан ароқ шимиб оладиган бўз йигитлар шундоқ деб ўтиrsa. Манавининг қўйнида Олтин Кубок отининг қандайдир қофози бор. Зарба аник.

— Нима, Мускатми? — сўради Флинн Узун Бурун.

Том Рочфорд ўз стаканига букланган бир қофоздаги оқ кукурни солди.

— Дардисар қорин, — деди у стаканини кўтаришдан олдин.

— Сода енгил қиласи, — маслаҳат берди Дэви Берн.

Том Рочфорд бош силкиб, сувни ичиб юборди.

— Ростдан. Мускатми?

— Мен миқ этмайман! — қўзини қисди Бэнтам Лайонс. — Ўзим бу ишга ҳалол беш шиллинг тикдим.

— Хей, ахир одаммисан, бизга ҳам айт, жин ургур, — деди Падди Леонард. — Ўзинг кимдан била қолдинг дарров?

Мистер Блум эшик томон йўналаркан, саломлашиш йўсинида уч бармоғини юқори кўтарди.

— Кўришгунча! — деди Флинн Узун Бурун.

Бошқалар ўгирилиб қарашди.

— Мана манов кишидан билдим, — деб шипшиди Бэнтам Лайонс.

— Туф-эй! — ижирғаниб деди Падди Леонард, — мистер Берн, сэр, хўп, демак, бизга иккита «Жеймсон» вискисининг кичкинасидан беринг, яна...

— Занжабилли, — такаллуф қилди Дэви Берн.

— Ана-ана, — деди Падди Леонард. — Ёш болалар сўрадигаи сўргичи ҳам бўлсин.

Мистер Блум Доусон-стрит томонга кетиб борар, тилини югуртириб тишларини тозалашга уринарди. Исмалоққа ўхашаш парча ёпишидимикин. Рентген нурлари билан кўрса бўлгай.

Дийок-лейнда очкўз ит теръєр тош йўл устига ирганч суюклар ва тоғайлар қоришимасини қусиб, кейин яна суллоҳлик билан уларни ейишга киришди. Очкўзлик балоси. Ичимизга тўла-тўқис ютиб, яна раҳмат айтиб қайтариб ташлаймиз. Аввали шириналлик, кейин шунинг ўзидан газак. Мистер Блум ўзини эҳтиётлаб наридан ўтди. Чайновчи маҳлуқлар. У энди иккинчига айлантириб туширяпти. Улар юқори жағларини ишлатадилар. Кизиқ, анов Том Рочфорд ўзининг ихтироси билан бирон нимага эришармикин? Анов Флининга тушунтираман деб, ўлиб бўлади унга эса ичига ютиб турса, бас. Ориқ эррайимнинг бўғзи улуғ. Маҳсус бир зал ёки бошқа бир жой қилинсанки, унда ихтирочилар бўш вақтларида ўз ихтиrolарини бажарсалар. Рост, унда барча мияси айнинганлар у ерни эгаллаб олишади.

У ҳар бир тактнинг охирги ноталарини тантанавор акс садо билан чўзиб, хиргойи қила бошлади:

Don Giovanni, a senar teco M'invitasti¹.

Энди бироз яхшиман. Бургуц шароби. Одамни хурсанд киласди. Майни ким биринчи бўлиб ўйлаб топган? Фам-андуҳга ботган бирон жигарсўхтадир. Мастлик мардлик. Ҳозир Миллий Кутубхонага бориб анов «Килкенни пипл»ни топишим керак.

Уилям Миллернинг витриналарида топ-тоза ярақлаб турган, ўз вақти-соатини кутаётган унитазлар — ванналар ҳамда ҳожатхоналар асбоб-апжомлари — унинг хаёлларини жойига туширди. Ҳа, буни қилип мумкин: бошдан оёқ кузатса бўлади. Гоҳида бехос ютиб юборилган игна бир неча йилдан сўнг қайсиdir қобирғанинг тагидан чиқиб қолади, бутун аъзойи баданингни айланиб юради сафро ва хилтнинг ҳаракатлари ўзгаради, қора талоқ, жигар зириллайди, меъда шираси худди резина қувурлар каби ичаклар айланаси. Факат афтода қария ичак-чавогини ҳаммага кўрсатиб тикка туриши керак бўларди бу вақтда. Илм-фанинг равнақи учун.

— A senar teco.

¹ О, Дон Жуан, зиёфатингга таклиф этдинг мени (*итал.*).

Нима дегани экан тесо? Эҳтимол бугун кечкурун деганидир.

О, Дои Жуан зиефатингга
Таклиф эттинг мени бу кеч,
Та-рам тара-рам.

Яхши чиқмаяпти.

Ключчи: агар Наннеттини икки ойга кўндиrolсам. Бу мисол учун икки фунту ўн ёки икки фунту саккиз бўлади. Ҳайнинг қарзи уч. Иккю ўн бир. Прескотт нилхонасининг фургони турибди ҳов ана. Агар Билли Прескоттнинг рекламасини қилиб беролсан, бу: иккю ўн беш. Ҳаммаси бўлиб беш гиней. Омад келганга ўхшайди.

Моллига анов шоҳи ички кўйлаклардан бирини боғичларига мос қилиб олиб берсан соз бўларкан.

Бугун. Бугун. Ўйлаб ўтирма.

Кейин жануб сафари. Инглиз денгиз курортлари бўйлаб юрилса, бунинг нимаси ёмон? Брайтон. Маргейт. Ой нури ёғилган гаван. Унинг овози денгиз узра сузади. Ҳов ўша соҳил гўзаллари. Жон Лонгнинг пивохонаси рўпарасида бир дайди деворга суюниб мудрайди, оғир ўй суриб сўгал бармоқларини тишлайди. Моҳир уста иш қидирмоқда. Баҳоси қиммат эмас. Одми таомларга қаноат қиласди.

Мистер Блум Кэтрин Грэй қандолатхонасининг сотилмаган торталар қўйилган витринаси олдида бурчакка қайилди-да ҳазрат Томас Коннелланнинг китоб дўконидан ўтди. «Нега мен католик черков билан алоқани уздим», «Куш уяси». У ерда барча ишларни хотинлар қўлга олишган. Айтишларича, картошка ҳосили бўлмаган йили улар йўқсилларнинг болаларини протестантликка ўтишлари учун суюқ овқат билан боқишишган; ундан нарида яна бир жамоа бор, у ерга қашшоқ яҳудийларни насронийликка ўтказиш учун папа борган. Ўша-ўша битта тузоқ. *Нима учун биз католик черков билан алоқамизни уздик.*

Кўзи кўр йигитча йўлка четида туриб, ингичка таёфини тўқиллатарди. Трамвай кўринмайди. Кўчани кесиб ўтмоқчи.

— Сиз нариги томонга ўтмоқчимисиз? сўради мистер Блум.

Кўр йигит жавоб бермади. Унинг қотган юзи билинар-билинмас қимирлади. У ишонқирамай бошини ўгирди.

— Сиз Доусон-стритдасиз, — деди мистер Блум. — Олдингизда Моулсворт-стрит. Сиз ўтмоқчимисиз? Ҳозир йўл очик.

Таёк титраганча чапга йўналди. Мистер Блум ўша ёқка қараб Дрейгонинг «Париж сартарошхонаси» олдида турган нилхонанинг усти ёпиқ аравасини кўрди. Ўша унинг мой суртилган саватдай соchlарини кўрувдим ўшанда мен. Калласи солиқ от. Аравакаш — Жон Лонг дўконига кириб кеттан. Томоғини ҳўллагани.

— Арава анави ерда, — деди мистер Блум, — лекин у жойида қимиirlамай турибди. Мен сизни қўчадан ўтказиб қўяман. Сиз Моулсворт-стритга боришингиз керакми?

— Ха, — деди йигитча. — Жанубий Фредерик-стритга.

— Юринг, — деди мистер Блум.

У авайлаб унинг тирсагидан тутди — кейин башоратгўйларники каби юмшоқ қўлини ушлади, олға етаклади.

Унга бир нима десакмикин. Фақат раҳмдиллик қилаётгандай бўлиб ўзини кўрсатмаслик керак. Улар сўзларга ишонмайдилар. Жуда оддий бир сўз айтиш.

— Ёмғир бу ерии четлаб ўтди.

Хеч бир жавоб йўқ.

Пиджаги доғ-дуг. Овқатни тузук-куруқ эплаб еёлмаса керак. Барча таъмларни бошқача туюди. Олдин қошиқчада овқатлантиришига тўғри келган. Қўли худди боланикiday. Илгари Миллининг қўли шундай эди. Сезгир. Назаримда қўлимдан менинг қандайлигимни билиб олади. Қизик исми бордир. Ёпиқ арава. Таёғи отнинг сёғига тегмаса бас: оғир юқ тортган жонивор майли дам олсин. Ана шундай. Ҳаммаси жойида. Букани ортидан — отни олдидан ўт.

— Раҳмат, сэр.

Мен эркаклигимни билади овозимдан.

— Жойида бўлдими? Энди биринчи қайилиш чапга.

Кўр йигитча таёқчаси билан йўлка четини топиб, уни тўқтўқ уриб йўлида давом этди.

Мистер Блум нобино қадамлар ва арчагулли ҳалпиллаган твид костюм ортидан борарди. Бечора йигитча! Лекин у қандай мўъжиза билди анав ерда ёпиқ арава турганини? Демак, қандайдир сезган-да. Балки уларнинг манглайларида кўрадиган кўзлари бордир: шарпа қорани ҳис қилишар балки. Коронгиликдан ҳам коронгироқ алланарсани, вазн ва шаклни сезиншар. Қизик, бирон нарсани олиб қўйилса у сезармикин. Бўшлиқ сезгиси. Тошларни дўқиллатиб уриб юриб у Дублинни қандай фалати бир тарзда тасаввур қилсайкин? Тўғри йўлдан таёқсиз юриб бора олармикин? Рухоний бўлишга тайёрланаётган одамдай юзи қонсиз ва итоатгўй.

Пенроуз! Анов йигитнинг исми шарифи шундай.

Кўр улар қанчадан-қанча турли-туман нарсаларни қила билишади. Бармоқ билан ўқинади. Роялларни созлашади. Биз эса уларнинг қандайдир ақли борлигига ҳайрон қоламиз. – Ҳар қандай ногирон ёки букир биз ўзимиз ҳам биладиган сўзни айта қолса, дарров бизга ақлли бўлиб туюлади. Албатта, бошқа ҳислар ўткирлашади. Тикишни билишади. Саватлар тўкинади. Одамлар уларга ёрдам беришлари керак. Мисол учун мен Моллининг турилган кунига ишларини солиб қўядиган саватча тортиқ қилишим мумкин. Лекин унинг тикишга сира тоқати йўқ. Яна жаҳли чиқиб ўтирумасин. Уларни тагин сўқир ҳам дейишади.

Улар хид билишга ҳам кучли. Ҳар ёқдан хидлар ёпирилади, омухта бўлиб, қоришиб. Ҳар кўччанинг ўз хиди бор. Ҳар одамнинг ҳам ҳиди ўзгача. Кейин баҳор, ёз: хидлар. Таъм билиши-чи? Майнинг мазасини юмуқ кўз билан ёки тумов пайтида билиб бўлмас эмиш. Қоронги ерда тамаки чексанг ҳам, роҳати унчалик татимас экан.

Мисол учун хотинлар билан қандай экан-а. Агар кўрмасанг, уяти камроқ бўлади. Ҳов ана, Стюарт Институти олдидан бир қизгина ўтиб боряпти, димоқ-фироқ осмонда. Кўриб қўйинг бизни. Мана мен ўзим, барча яроқ-аслаҳаларим шай. Бу жуда қизиқ бўлса керак-а, қизни кўрмасанг. Йигитчанинг тасаввуррида шакл, тарҳ ҳақида қандайдир тушунча бор. Овоз, ҳарорат: йигитча қизчага қўлларини теккизганда, унинг тарҳи, дўмбоқликларини қариб кўргандай бўлиши керак.

Мисол учун унинг соchlарини силайди. Айтайлик, қизнинг сочи қора. Қойил. Буни Қора дейлик. Кейин унинг оқ баданини силайди. Бунинг сезгиси бўлак чамаси. Оқлик сезгиси.

Почта. Жавоб ёзиш. Бугун оворагарчилик кўп. Унга икки шиллинг ёки ярим крон пул жўнатсан. Мендан арзимас совғамни қабул эт. Мана, қофоз дўкони ҳам шу ерда. Бироз шошмайлик. Аввал ўйлаб олай.

Унинг бармоқлари енгил ва жуда секин ҳаракат қилиб қулоғининг тепасидан орқага тараалган соchlарини силади. Яна бир марта. Ингичкадан ингичка сомон парчаларида. Кейин худди шундай енгил оҳиста ҳаракат билан ўнг юзининг терисини силаб қўйди. Бу ерда ҳам майин туклар ўсибди. Унчалар силлик ҳам эмас. Энг силлик жой қориннинг пастида. Атроф кимсасиз. Факат анов Фредерик-стритга буриляпти. Чамаси Ливенстоннинг рақс синфларидаги роялни созлаш учун боряпти. Балки мен шимимнинг тасмаларини тўғрилаб оларман.

Дореннинг қовоқхонаси олдидан ўта туриб, у қўлини шими билан нимчасининг орасига тез тиқди-да, қўйлагини бироз кўтариб қорнининг андак қаватланган терисига тегиниб пай-паслади. Лекин мен биламан-ку, ахир у оқиши-сариқ. Мабодо қоронғида бўлса нима бўларкин, кўриш керак.

У қўлини чиқариб, кийимларини тўғрилади.

Шўрлик! Ҳали оғзидан сут кетмаган. Бу ёмон. Жуда ёмон. Кўзи кўрмайдиган одамнинг тушлари қандай бўларкин? Унинг учун ҳаёт уйку. Сен шундай туғилган эсанг адолат қайда ўзи? Нью-Йоркда денгиз саёҳати пайтида қанчадан-қанча хотинлар ва болалар ёниб, чўкиб кетди ҳаммаси¹. Гекатомба². Бу баҳт-сиз толе ўтмиш ҳаётингда содир этилмиш гуноҳларнинг ўтиши кўчириш метампсихоз метин пўписа оз. Ё худойим, худойим, худойим. Албатта, жуда ачинарли — аммо қандайдир нимадир борки уларга ҳақиқий маънода яқинлашиб бўлмайди.

Сэр Фредерик Фолкинер масонлар биносига кириб кетяпти. Худди Трой³ каби жиддий. Эрлсфорт-террасдаги уйида тўйиб нонушта қилиб олган. Эски судья оғайнилари билан бирга шиша бўшатишган. Судлар ва кўчма сессияларнинг тарихлари, кўкмундирлилар мактабининг латифалари.

Мен уни ўн йилга кесдим. Менимча у боя ичган шаробимдан ичиб қўрса, тоза афтини буришириарди. Уларга фирмаларнинг вино омборларидан олиб чиқишади, шишаларни губор босган, ҳар бирига солинган йили қўрсатилган. Суднинг адолати нима деганда, унинг ўз тушунчаси бор. Яхши ниятли мўйсафид. Полиция маълумотларида ишлар тиқилиб ётибди, ўзлари учун фоизини оширишади, арзир-арзимас нарсалардан жиноятлар ясашади. У эса бунақа ишларнинг барини ўзларига қайтаради. Судхўрларни додип беради. Рувим Ж.ни бутунлай балчикка қоришириб ташлади. Унинг жаззаси шу, ҳамон ифлос жуҳуд деб айтгандан кейин. Судларда ҳокимият катта. Ясама соч кийган жанжалкаш қари чоллар. Ўқрайиб карайди. Худонинг раҳми келсин ширин жонингга.

Қара, афиша. Майрас хайр-саҳоват бозори. Генерал-губернатор ҳазрат олийлари. Ўн олтинчида. Демак, бугун. Мерсер ка-

¹ 1904 йил 16 июнда Ист-Ривер дарёсида кемада ёнғин чиқиб, 500 бола ва аёллар нобуд бўлишган эди.

² Гекатомба — қадимги Юнонистонда 100 та буқанинг қурбонлиларни килипиши. Кўчма маънода улуғ қурбонлик.

³ Трой — Дублин архиепископларидаи бири.

салхонасига ёрдам. «Мессия»нинг илк ижроси мана шу касалхонага ёрдам тариқасида бўлган эди. Ҳа. Гендел. Э, балки у ерга бориш керакдир: Боллсбриж. Ключчига кириб ўтиш. Э йўқ, унга тиқилинч қилиш керак эмас. Муносабатлар бузилиши мумкин. Кираётганда танишлардан биронтаси йўлиқиб қолса эҳтимол.

Мистер Блум Килдер-стритга чиқди. Биринчи галда шу ерга. Кутубхонага.

Похол шляпа офтобда йилтираб кетди. Кўнғиз нусха пойабзал. Манжетли шим. Худди шундай. Худди шундай.

Юраги андак ҳаприқди. Ўнгга. Музей. Илоҳалар. У ўнгга бурилди.

Э аниқми? Ишончим комил. Қарамайман. Юзим шаробдан қизарган. Менга нима бўлди? Тез юрдим чоғи. Ҳа, худди ўзи. Қадамлаб. Қарама. Қарама дейман. Юр, юравер.

У музей дарвозасига катта, лекин ишончсиз қадамлар билан яқинлашаркан, бошини кўтарди. Кўркам бино. Сэр Томас Диннинг лойиҳаси бўйича қурилган. У орқамдан келмаяптими?

Балки мени пайқамагандир. Кўзига қуёш тик тушиб турибди.

У қисқа-қисқа ҳарсиллагандай нафас ола бошлиди. Тезроқ, муздек совуқ ҳайкаллар: у ёқ тинч. Яна бир дақиқа ва мен кутулдим.

Йўқ, у мени кўрмади. Иккидан сўнг. Дарвоза ёнида.

Юрагим уриб кетди!

Униш кўз қорачиқлари қисқариб тошдаги пушти жингала изларига тикиларди. Сэр Томас Дин грек меъморчилиги вакили эди.

Нимадир излайман мен.

Кўлини шошилинч чўнтағига тез суқди, олиб, шундок ўқиди. Агендан Нетайм. Қаерга кетяпман?

Ташвиш-ла бокиб.

Тезгина яна Агенданни жойига қўйди.

Хоим тушдан кейин деган.

Мен уни қидиряпман. Ҳа, уни, барча чўнтакларингни қара. Рўмолча. «Фримен». Каёққа кетяпман? Эх-ҳа-я. Шимимда бир дона картопка. Ҳамён. Қайга?

Жадалла. Тинчлан. Яна бир зум. Қандай урялти-я юрагим.

Тимирскиланган кўл ўша қаерга қўйдим шимнинг чўнтағидан совун бўлагини топиб олди лосиён олиш керак исиб кетибди қоғози ёпишиб қолибди. А-ҳа, совун шу ерда мен ҳам. Дарвоза.

Кутулдим!

9-ВОҚЕА

Муҳиб-кутубхоначи уларни назокат билан тинчлантириб, овозини паstлатиб вирди забон қиларди:

— Ахир бизда бор-ку, «Вилгелм Мейстер»нинг ўша бебаҳо саҳифалари, тўғри эмасми? Улуғ шоирнинг — ўз санъаткор биродари ҳақида ёзганлари. Кулфатлар уммонига қарши беомон жангга кирган, жонли ҳаётдаги каби шубҳа-гумонлар ва қарама-қаршиликлар ичидаги ўртаниб-кўйган, иккиланган ҳаросон кўнгил.

У саҳтиён башмоғини бал рақсига тушаётгандай ғижирлатиб бир қадам олдинга чиқди ва яна рақсни адо этаётгандай яраклаған паркет узра бир қадам ортга ташлади.

Индамас ёрдамчиси оҳиста эшикни очиб, унга сассиз бир ишора қилди.

— Бир зум, — деди муҳиб-кутубхоначи фирчиллатиб қадам ташларкан, яна одимларини секинлатиб. — Ҳаётга сира мослашолмаган гўзал ҳаёлпараст шафқатсиз борлиқ билан азобли тўқнушувларда. Ҳаётнинг муҳокамалари қанчалар ҳақиқат бўлганлигига доим имон келтирасан киши. Уларнинг ҳақиқати янада тенароқ таҳлилларда аён бўлади.

У сарой залида рақс этаётгандай оёқ остини икки бора ғижирлатиб таҳлилини ўзи билан олиб кетди. У ялтироқ бошини камоли эҳтиром билан эгиб, эшик олдида ёрдамчисининг сўзларига камоли диққат билан катта қулоқларини тутди: сўзларни тинглади: кириб кетди.

Икковлон қолдилар.

— Мё де ла Паллис, — заҳарханда кулимсади Стивен, — ўлимидан чорак соат илгари ҳали тирик эди.

— Сиз олтита валломат табобатчиларни топдингизми? мияси ачиған чолларга ўхшатиб сўради Жон Эглинтон. — Улар сиз айтиб турсангиз, «Йўқолган Жаннат»ни ёзиб олишардими? Буни у «Шайтоннинг надоматлари» деб ҳам атайди.

Тиржайгил. Крэнли тиржайиши бирлан тиржайгил.

Аввал қўксига босди
Кейин силтади силаб
Кизчага у негадир
Найча қўйди уқалаб.
Бўлмаса ўзи доктор
Шўх йигит тенги йўқдир...

— Менимча, «Хамлет» учун сизга яна битта ошиқча керак бўлади. Етти рақами фасиҳлар учун жуда қимматли. В. Б. ибораси билан айтганда, порлоқ еттилик.

Столдаги кўк чироқ ёнида ўтирган олов сочли йилтиркўз ўзидан наридаги зумрад қоронфиликдан юзини соқол босган, оллаб, куддускўзни қидиради.

У секин кулди: Расмий Тринити коллежи толибининг кулгиси. Жавоб олинмаган кулги.

Серовоз иблис тинмай ҳўнграбон
Фарнштадай йиглади оқиб кўз ёши.
Ed egli avea del cui fatto trombetta¹.

Менинг телбаликларим унга гаровга қўйилган.

Аждодларнинг ерларини озод қилиш учун Крэнлига Уиклоудан ўн битта азamat керак.

Яна тўрт зумрад яйлов эгаси чўтирир Кэтлинни²: унинг уйига бегона³ кирган. Уни қутлайдиган яна кимдир бўлиши керак: аве, равви:

Тайнахилидан келган ўн икки валломат у водийда сояда ғувфув сайраб уларни чорлайди. Кўнгил ёшлигини унга берганман: кечама-кеча. Худо мададкор. Овингиз бароридан келсин.

Менинг телеграммам Маллиганда.

Телбалик. Қаттиқ тургаймиз телбаликда.

Бизнинг ёш ирланд бахшиларига, — оғир ҳукм ўқигандай давом этди Жон Эглинтон, — англосакс Шекспирнинг Хамлети ёнида туришга сазовор сиймони яратишга ҳали вакт бор; гарчи мен худди мўйсафид Бен сингари унга қойил қоламан-у, лекин асло санам қилиб сифинмайман.

¹ Орқасини қувур қилиб кўрсатди (*итал.*) Данте. Дўзах. XXI.

² Йейтснинг «Кэтлин» пъесасида Кэтлин ээзилган, аммо гўзал Ирландия тимсоли. Тўрт зумрад ўтлоч — Ирландиянинг тўрт вилояти.

³ Бегона — инглиз мустамлакачиси.

Булар ҳаммаси соғ илмий масалалар, — овоз чиқарди Рассел ўзи ўтирган қоронги, бурчақдан, — Ҳамлетнинг кимлигини ё Шекспирнинг ўзи, Яков Биринчи, ё Эссекс айтсин. Черков намояндалари Иисуснинг тарихийлиги ҳақида баҳслашганлар. Санъат бизга шаклдан маҳрум бўлган ғоялар, руҳоният мөхиятларини очиб беришга чорланган. Санъат асарининг асос масаласи -- уни дунёга келтирган ҳаётнинг қанчалар теранлигини кўрсатиш. Гюстав Моронинг рангтасвири — бу — ғоялар рангтасвири. Ҳамлетнинг нутқлари, Шеллининг бениҳоя теран шеърлари онтимиизга мангу донишмандликка, Афлотун ғоялари оламига ошино бўлишимизга имкон беради. Шулардан бошқа ҳаммаси шогирдларниң шогирдларининг бекорчи ўй-хаёллариидир.

А.Э. америкалик аллакимга берган сұхбатида шундай бир гапни орага қистириб ўтган: X-ўйп, котирдингиз-да, Худо урсин проф!

— Ҳамма олимлар ҳам аввалда шогирд бўлишган, — деди Стивен ҳаддан зиёда одоб билан. — Аристотель ўз вақтида Платоннинг шогирди эди.

— Ишончим комилки, у кейин ҳам шундай бўлиб қолмиш, — такасалтангланиб деди Жон Эглинтон. — У одамнинг кўэзига қўлтиғига мактоб ёрлигини қистириб юрган, ҳаммага ўрнак бўладиган ўқувчи бўлиб кўринади.

У соқолдор Зотнинг башарасига қараб кулди, жавобига ҳам кулги бўлди.

Шаклдан маҳрум руҳоният. Падар Калом ва Муқаддас Нафас. Умумпарвар, самовий инсон, Иэсос Кристос, гўзаллик афсунгари. Логос (калом) ҳар дамда биз учун изтироб чекур. Бу ҳақиқатан ҳам ўша. Мен меҳроб узра нур. Мен мойман қурбонлик учун.

Данлоп, Жаж, румолик эса ҳаммадан ортиқ олижаноб эди, А.Э., Арвал, Айтилмаган Исм, Олий шон самоларда: К.Х., уларнинг муршиди, унинг кимлиги боҳабарлар учун сир эмас. Буюк оқ тақянинг биродарлари бизнинг ёрдам керакмасми деб, кечакундуз кўз юммайдилар. Христос ҳамшира-қаллиқ билан бирга, дунё шабнами, бокира қиздан янгиланмиш қалб бирла дунёга келган, тавба-тавалло айлагувчи оқила, Будда томон йўл тутмиш. Эзотерий ҳаёт оддий одми одамга тўғри келмас. О. Ч. аввало ўзининг паст толейидан халос бўлмоғи жоиз. Бир куни миссис Купер Оукли бизнинг улуғвор ҳамширамиз Е. П. Б. -нинг юлдузини бир зум қўришга мұяссар бўлмиш.

Уф-ф, намунча bemaza! Pfuiteufel!¹ Рост, яхшимас, ойимқиз, жуда ҳам яхши эмас хонимнинг юлдузи кўзга чалинганда унга нигоҳназар ташламоқ.

Мистер Супер кириб келди — ёш, дароз, енгил ва назокатли. Унинг қўли нафосат ила дафтарча тутиб туради — катта, чиройли, тоза ва сарангжом.

— Ана ўша ўрнак бўладиган шогирд. — деди Стивен, — у Ҳамлетнинг ўз мунир қалбининг келажак ҳаёти борасидаги хаёлларини — шу нотабийй, нокерак, нотамом сўз шовваларини — худди Платон ёзувларидаи сийقا — деб ҳисобласа, ажабмас.

Жон Эглинтон қовоғини солғанча дарғазаб жўш урди:

— Мен онт ичаманки, Аристотелни Платон билан таққосланларида томирларимда қоним қайнаб кетади.

— Айтииг-чи, улардан қайси бири, — сўради Стивен, — мени ўз давлатидан қувғин қиласди?

Таърифларнинг ханжаларлари — қинлардан чиқарилсин!

Байталийлик бу — умумбайталнинг нимавийлиги. Улар зонлар ҳамда майларнинг мавжларига сифинурлар. Худо — кўча шовқини: перипатетиклар руҳига тўғри келади. Макон — сенинг истайсанми, истамайсанми, кўз ўнгингдаги нарса. Инсон қонининг кичик қизил қоп танаачалари Блэйкнинг икки думбаси билан изма-из маконлар оша абадиятга сизғиб ўтдилар, бунинг ушбу ўсимлик дунёси — фақат соя, холос. Шу ерда ва ҳозирни маҳкам тут, зеро мана шулар оралаб келажак ўтмишга қараб ботади.

Дўстона ҳиссиётларга тўла мистер Супер ўз ҳамкасбига ёндашди.

— Ҳейнс эса кетди, — маълум қилди у.

— Э шундайми?

— Мен унга Жюбенвилнинг анов китобини кўрсатган эдим. Биласизми, у Ҳайднинг «Коннахтнинг ишқий қўшиқлари» китобидан қаттиқ ҳайратга тушди. Уни бу ердаги мубоҳасани тинглашга олиб келолмадим. У Гиллнинг дўконига чопиб кетди ўша китобни сотиб олгани.

Димоғдор ўкувчи ҳукмига,
Китобим, сени йўлладим.
Ожиз ушибу инглиз тили,
Чекингга тушганин ўйладим.

¹ Ёмон уят! (*Nem.*)

— Торф ботқоқларимизнинг уфунати унинг бошини айлантириб қўймиш, — таҳминлади Жон Эглинтон.

Бизким, инглизлар, англаймиз — Тавба қилаётган ўғри. Кетди. Мен эса унинг тамакисига шерик бўлдим. Живирлаган кўк тош. Денгиз кўзига қўйилмиш зумрад.

— Ишқий қўшиқлар қанчалар хавфли бўлиши мумкинлигини одамлар билмайдilar, — Расселнинг тухумсимон шуълалари буни хурофан огоҳлантириши. Дунё тўнтаришларини келтириб чиқаридиган харакатлар қандайдир бир дехқоннинг қалбидаги орзу-хаёллари ва рўёларидан тепа ёнбағрида туғилади. Улар учун замин зироат экиладиган ер эмас, тирик онадир. Академиянинг ва саҳнанинг диққинафас ҳавоси икки чақалик роману кафешантан кўшиғинигина дунёга келтиради. Франция Малларме тимсолида бузуқликнинг бенихоя нафис гулини яратади, аммо Хомер феаклар¹ и яшайдиган орзу-аъмолдаги ҳаёт фақат бизнинг руҳиятимиз томонидан кашф этилур.

Шу сўэларни айтиб, мистер Супер Стивенга муроса назари билан бокди.

— Биласизми, — деди у, — Малларменинг ажойиб насрий шеърлари бор, Стивен Маккенна уларни менга Парижда ўқиб бермиш эди.

Уларнинг бири «Ҳамлет» ҳақида. У: «Il se promene, lisant au Livre de Lui-même²» — дейди. Тушундингизми, ўзи ҳақида ўзи китобни ўқиб.

У француз вилоят шаҳарчасида «Ҳамлет»ни қандай қўйганингларини тасвирлайди, тушундингизми, чекка бир шаҳарча. У ерда шундай афиша чиқаришган.

У бўш турган қўли билан ҳавода майда нафис белгилар чизди.

HAMLET OU LE DISTRAIT Piese de Shakespeare³

У яна бир карра тиришган Жон Эглинтоннинг манглайига қараб деди:

¹ Феаклар — Одиссей ўз саргузаштларида дуч келган қавм — тищ, баҳтиёр умр кечирган. Ажойиб-гаройиб Схерия деган оролда яшаганлар, ажойиб-гаройиб кемаларда денгизларда сузишган.

² У ўзи ҳақида ўзи китобни ўқиб кезинур (франц.).

³ Ҳамлет еки паришон Шекспир пьесаси (франц.).

Pice de Shakespeare, тушундингизми. Француэлар шундай бўлишади, худди уларнинг руҳида. Hamlet ou...

— Беташвиш гадо, — тугатди Стивен.

Жон Эглинтон кулиб юборди.

— Ҳа, бу жуда тўғри келади, — рози бўлди у. — Ҳеч шакшубҳасиз ажойиб одамлар, лекин баъзи бир масалаларда ҳайрон қоласан, ҳеч узоқни кўришмайди.

Қотилликларнинг тантанали-тўпори ғарами.

Роберт Грин уни юрак жаллоди деб атаган, — сўзлади Стивен. — У болтасини силкиб, қўлига туфлаб турган қассобнинг ўғли бўлгани бежиз эмас. Ушинг отасининг битта ҳаёти учун — бошқа тўққиёта ҳаёт курбон бўлган. Арафотда Бузрук Падар бор бўлгай. Ҳаки кийган ҳамлетлар ҳеч иккиланмай отади. Бешинчи саҳнадаги қонли қирғин — Суинберн қўйлаган конслагернинг бапорати.

Крэнли, мен унинг гунг жиловбардори, жангларни кузатар йирокдан.

Оналари ва болалари ғанимнинг
Биздан ўзга шафқат қилмас уларга...

Сакс табассуми ва ёки янки қиҳ-қиҳи. Сцилла ва Харибда.

У: «Ҳамлет» бу — шарпалар воқеаси деб исботлашга уринади, — деб пшанг берди Жон Эглинтон мистер Суперга қаратса. — У «Пиквик клуби»даги семиз йигитга ўхшаб бизнинг жисмимиз даҳшатдан қотиб қолишини истайди.

O, тингла, тингла, тингла!

Жисмим унга қулоқ тутар: тек қотиб эшитар.

Ва агарда сен...

— Шарпа ўзи нима, нима дегани? — деб сўради Стивен шаҳд билан, тўлқинланиб. — Ўлим боис ёки хулқларнинг йўқолиши ва ё ўзгариши туфайли сезилмас бўлган алланимабаломи? Бузук Париж маъсум Дублиндан қанча узоқ бўлса, Елизавета даврининг Лондони ҳам Стратфорддан шунчалар йирок. Limbo patrum¹ дан бўлган, уни унугиб қолдирган дунёга қайтаётган ўша шарпа ким ўзи? Ким қирол Ҳамлет?

Жон Эглинтоннинг жиккак жисми қимиirlаб тебранди ва чамасига етолмай ўзини орқага тортди.

¹ Оталар диёри (лот.).

Чўқиди.

— Июннинг ўртаси, кундузги мана шу вақт, — деб бошлиди Стивен дикқат қилишни сўраб нигоҳини тез югуртириб. — Дарё бўйидаги театрнинг томида байроқ илинганд. Нариоқда, Париж боғида айик Саккерсон ўз ўрасида бўкириб ётади. Илгари замонларда Дрэйк билан уммонларда бўлган қари денгизчилар одамлар ичида тикига туриб колбасаларини чайнашади.

Маҳаллий ўзига хослик. Нима билсанг, жағиллайвер. Иштирок этиш шарафини уйфот.

— Шекспир Силвер-стритдаги гугенотлар уйидан чиқиб келди. Мана у оққушлар боғчалари ёнидан ўтиб боряпти. Лекин у қамишлар орасига полапонларини ҳайдаётган она оққушни боқиши учун тўхтамайди. Оқкуш Эйвоннинг эса хаёллари бошقا.

Жой тасвири. Муқаддас Игнатий Лойола, тез ёрдамга кел!

— Томоша бошланади. Ярим қоронғида сарой олифтаси-нинг эски сипарини кийган, овози паст, бақувват бир эр актёр пайдо бўлади. Бу — шарпа, бу кирол, кирол ва қирол эмас, актёр — бу Шекспир, беҳуда ўтмаган бутун умрининг йилларини «Ҳамлет» ни ўрганишга, шарпа ролини ўйнашга бағишлаган Шекспир. У ўз ролининг сўзларини айтиб, унинг олдида ўлим пардасининг орқасида турган ёш актёр Бербежга мурожаат этади ва унинг исмини тилга олади:

Ҳамлет, мен ўз отаңгнииг руҳи бўламан

ва унинг гапига қулоқ беришни талаб қиласди. У ўз ўғлига, дилбандига, навқирон шаҳзода Ҳамлетга, пуштикамаридан бўлган фарзаидига мурожаат қиласди. Стратфордда ўлган Гамнет Шекспирга, унинг номини ўзига олган мангум яшайди деб, мурожаат қиласди.

Наҳотки, актёр Шекспир, ўзи бўлмагани боис шарпа, кўмилган Дания подиосининг лиbosларини кийган, ўлим боис шарпа, ўзига мансуб сўзларни ўзига мансуб ўғилнинг (агар Ҳамнет Шекспир тирик бўлганда, у шаҳзода Ҳамлетнинг эгизаги бўларди) номини кўтариб юрган кимсага айтиётганда, наҳотки, деб сўрайман мен, наҳотки мана шу сабаблардан келиб чиқиб у мантикий хуросалар чиқармаса ёки буни назарда тутмаса, яъники: сен таҳтдан жудо қилинган ўғил — мен ўлдирилган ота — сенинг онанг жинояткор қиролича, яъники, қизлик номи Ҳэтуюэй бўлмиш Энн Шекспир, — наҳотки, наҳотки шундай бўлмоғи мумкин?

— Аммо бу буюк инсоннинг шахсий ҳаётини титкилаш, — сабрсизлик билан орага қўшилди Рассел.

Ўхў, қария, ҳали сен ҳамми?

— Бу фақат маҳкама котибига қизиқ туюлиши мумкин. Бизнинг пъесаларимиз бор. Бизнинг олдимизда «Кирол Лир»нинг поэзияси турганда, шоирнинг қандай яшагани билан нима ишимиз бор? Вилье де Лил айтгандай, одми ҳаётни биз учун бизнинг хизматкорларимиз яшаса ҳам бўлаверади. Нима кераги бор исказ топишни: шоир ичарди, шоир қарзга ботганди. Бизнинг қўлимида «Кирол Лир» мавжуд ва у абадийдир.

Сўзлар аталган кимса — мистер Супернинг юзи розилик аломатини билдириди.

Сенга тобе сувларни оқизғил бошимиздан
Мананаан, Мананаан, Мак-Лир...

Хой, омон бўлгур, сен оч қолганда, у бир фунт берган эди,
ўша нима бўлди?

О, бўлмасам-чи, мен ёмон муҳтоҷ бўлмиш эдим.

Шу тилла танга сеники, ол.

Валдирашни қўй! Сен уни қашишнинг қизи Жоржина Жонсоннинг тўшагида қолдириб келгандинг. Кўнгил патоси.

Сен қарзингни тўламоқчимисан?

О, ҳеч шубҳасиз.

Қачон ахир? Ҳозирми?

Ҳўп... Ҳозир эмас.

Унда қачон?

Мен ҳеч кимдан қарз эмасман. Қарз эмасман.

Тинчлан. У Бойннинг нариги қирғоғидан. Шимоли-шарқдан.
Қарз эса елкангла.

Йўқ, шошма. Беш ой бўлди. Молекулалар бари ўзгаради. Мен энди бошқа менман. Қарз олганда бошқа эдим.

Наҳотки? Ох-ох-ох!

Аммо мен энтелихия¹ман, шаклларнинг шакли, хотирам туфайли сақлайман, зотан шакллар тўхтовсиз ўзгариб туради.

Мен, ўша гуноҳ қилган, ибодатга турган, рўза тутган менман.
Ота Конми саваланишдан қутқарган бола.

¹ Ички ҳаёт қуввати. Мисол учун, жон, дил табиий тананинг ҳаёт кучи, энтелихияси.

Мен, мен ва мен. Мен.

А.Э. Мен сиздан қарздорман.

Сиз уч юз йиллик анъанага қарши чиқмоқчимисиз? заҳарханда қилиб сўради Жон Эглинтон. — Хонимнинг шарпаси ҳеч кимни ҳеч қачон безовта қилмаган. У адабиёт учун тамом бўлган — ҳар холда ўзи шуғулланмасдан бурун.

— Хоним ўлган, — қайтарди Стивен, — ўзи туғилгандан олтмиш етти йил кейин. Хоним унинг ҳаётга кириб келаётгани ва ундан чиқиб кетаётганини кўрган. Хоним унинг илк маъшуқаси эди. У ўлим тўшагида ётганда хоним қовоқларига чақалар қўйиб, унинг кўэларини ёпган.

Ўлим тўшагида ётган онам. Шағам. Парда тортилган кўзгу. Менга ҳаёт ато этган хилқат кўэларига чақалар босилганча, арzon гуллар қучогида ётадир бунда. *Liliata rutilantum*.

Мен ёлғиз йигладим.

Жон Эглинтон ўз чироғи олдидаги жизғинак бўлган парвонага тикилиб турарди.

— Шекспир хато қилган деб ҳисоблашади, — сўзлади у, лекин хатосини иложи борича тезроқ тузатиш пайида бўлган.

— Бекор гап! — кескин гапирди Стивен. — Даҳо хато қилмайди. Унинг тентирашлари атайин, улар кашфиётларнинг дарвозаси.

Кашфиёт дарвозаси фирчилламай очилди ва сочи тўкилган, шалпангқулоқ, кордон муҳиб-кутубхоначи ичкарига кирди.

Кайсар хотинни, — деб қайсарона эътиroz билдириди Жон Эглинтон, — кашфиётлар дарвозаси деб тасаввур қилиш жуда қийин. Кизик, Сократ қандай кашфиёт қилган экан. Ксантиппа туфайли?

Диалектикани ихтиро қилган, — жавоб берди Стивен, — волидаси туфайли эса тафаккурнинг туғилиши санъатини. У ўзининг бошқа хотини Миртодан (*absit nomen!*¹), Эпипсиҳидион Сократид-идиондан нимани ўрганганилигини на биронта эркак ва на биронта аёл киши билади. Бироқ на доясининг ақл-фаросати ва жаҳzl аралаш айтилган ўгит-насиҳатлар уни Шинн Фейн архонт²ларидан ва на тулкосада тутилган заҳар цикута³-дан қутқара олди.

¹ Номини тушириб қолдирамиз! (Лот.)

² Олий мансабдор шахс.

³ Сократга ичирилган заҳар.

— Аммо ҳар қалай Энн Хэтуэй? — янгради мистер Супернинг паст муросасиз овози. — Чамаси, биз уни унтутиб кўяётирмиз худди илгари Шекспир уни унунтгандай.

У нигоҳини хаёл чулғаган соқолдан оғудай йилтираган сочиз бошга олди, самимий эслатиб кўйгиси ва танбеҳ бергиси келди, кейин назари бегуноҳ тақири тепада тўхтади.

Чақага чақса упинг ақли анча-мунча қиммат турарди, — деди Стивен, — хотираси ҳам унчалар илма-тешик эмасди. У «Ташлаб келдим маъшуқамни» куйини хуштак чалиб пойтахт шаҳарга кириб келган маҳалда, ўз хотираларини ўзи билан бирга олиб келганди. Вақтини ер қимирилаган кунга қараб айтмаганда ҳам, буларининг бари қаерда бўлиб ўтганлигини биз билишимиз керак эди — кучуклар тинмай акиллайди, шўрлик қуёнча кавакда биқиниб қалт-қалт титрайди, рўпарада эса ранго-ранг от жилови ва араванинг икки мовий дарчаси. Мана шу эсадилклар, «Венера билан Адонис» ҳар бир лондонлик ойимқиз хобхонаси-нинг қўли етадиган жойда турарди. Ахир, ҳақиқатан ҳам, қайсар Катарина шунчалар кўримсизми? Хортензио уни навниҳол ва гўзал деб атайди. Ёки сиз «Антоний ва Клеопатра»нинг муаллифи, эҳтиросли сайёр, бутун Уорикширдаги энг палакат мегажини ўз ёстиқдоши қилиб ташлаб, бирдан бутунлай кўр бўлиб қолди, деб ўйлайсизми? Тан олайлик: у эркаклар дунёсини бўйсундириш учун хонимдан юз ўгириди. Аммо унинг йигитчалар ўйнаган аёл қаҳрамонлари — булар йигитчаларниг аёл қаҳрамонларидир. Бу аёлларнинг ҳаёти, уларнинг фикри, сўзлари — булар ҳаммаси эржак тасаввурининг маҳсулларидир. У яхши қизни танламабдими? Менинг назаримда, у танламаган, уни танлашган. Бизнинг Вилл ўзи эркалатиб юрган бошқа қизларни, лекин фақат Энн бўйнига соглан арқон. Баҳс бойлашаманки, айб фақат қизнинг ўзида. Йигирма олти ёшли шўх-шан қиз уни боплаб ўзига боғлаб олган. Йигитча Адонис узра эгилган кўк кўзли илоҳа куйи тушар эгалламоқлик учун, бўлиб бу юксалмоқнинг бир дебочаси, худди мана шу стратфордлик ойимқизнинг ўзгинаси, у ўзидаи анча ёш ошиқни буғдойзорда ерга босиб...

Менинг наебатим келдими? Қачон?

Кел-эй!

— Жавдарзор эди, — дея тўғрилади мистер Супер ўзининг янги дафтарини тепага чароғон ва шодумон кўтариб чароғон ва шодумон ҳолда.

Кейин ҳамманинг эътиборига қарата оқпарона кўнгилхушлик билан овозини пасайтириб эслатди:

Жавдарзорда лаблар ёпишди,
Кўкраклар ҳам маҳкам қалишди.

Парис: кўнгил овловчи, кўнглини хўб овладилар.

Дағал жун либосли давангир қоронғидан қад кўтарди-да, ўзининг ясами соатини чиқарди.

— Афсус, мен «Хомстед»га боришим керак.

Қаёққа дейди? Ишлов берилгувчи тупрок.

— Сиз кетяпсизми? — сўроқланиб кўтарилиди Жон Эглинтоннинг ўйноқи қошлари. — Оқшом Мурницида кўришармиз? Уерга Пайпер келади.

— Пайпер? — қайта сўради мистер Супер. — Пайпер қайтиб келдими?

Питер Пайпер маству мустағрақ бўлиб, тўқди шафтолилар узра ковулларни.

— Қайдам, улгурмасман. Пайшанба. Мажлисимиз бор. Агар вақтлироқ кетишнинг иложини қилсан.

Жўгилоҳшир Доусоннинг мебелли хоналарида жойлашган экан-да. «Чодирсиз Изида». Уларнинг пали тилида ёзилган муқаддас китобини биз қандай бўлмасин беркитиб қўйишга уриндик. Дангалига пул тикиб соябон остида оёқларин чордана қуриб ацтек малики ўлтирас, ул Логос аниқлаб буржларнинг даражаларин, олийшон жон, маҳамаҳатма. Мусаддиқларнинг биродарлари, шогирд тушмоқлик учун етилган герметистлар унинг теграсида кўшиқ айтиб ўйинга тушдилар, нур ёғилишини кутадилар. Луис Х. Виктори, Т. Колфилд Ирвин¹. Нилуфар қизлари² асиру мафтун бўлишиб уларнинг кўзларига термуладилар, уларнинг гуддасимон ишқ безлари аллангаи оташ бўлиб ёнади. У эса ўз илоҳига ғарқ бўлиб, шоҳлик қиласи, бамисоли банан соясидаги Будда. Кўнгилларни ўз комига тортгувчи ва гирифтор этгувчи. Эркакларнинг кўнгиллари, хотинларнинг кўнгиллари, кўнгиллардан кўнгил озурда. Қуюн чирпирак қилиб учираш кетаётуб, фарёдлари ер-кўкни тутаётуб, улар чарх уриб нола-афғон чекаётирлар.

¹ Луис Х. Виктори, Т. Колфилд Ирвин – XIX аср ирланд адабиётчилари.

² Нилуфар қизлари – хипд асотирларида парилар.

Мағизининг хилват ичкарисига
Кўнгил кулар нафс зинданига

— Адабиёт оламида бизни бир гаройиб воқеа кутаётганини айтишяпти, — дўстона ва жиддий оҳангда сўз котди муҳиб-кутубхоначи. — Онозаларга қараганда, мистер Рассел бизнинг ёш шоирларимизнинг мажмуасини тайёрлаган эмиш. Биз жуда қизиқиб кутяпмиз.

У чирокнинг шуълалари ёритган, йилтираб турган уч башара-га ҳам катта қизиқиш билан қараб кўйди.

Кўргил ҳам эсингда тутгил.

Стивен тиззаси орасида таёқча учида қимиirlаб турган ҳали каллага қўнмаган таъвия шляпага бошини эгиб нигоҳ ташлади. Менинг дубулғам на шамширим. Кўрсаткич бармоқ учи билан аста тегиниб қўяйлик. Аристотель тажрибаси. Биттами иккита-ми? Нарсаларга бошқача бўлишнинг сира имкони бўлмаган ҳол бу — зарурат. Мавжуд битта шляпа, демак, бу — битта шляпа.

Дикқат қилгил.

Ёш Колем билан Старки Жорж Робертс савдо билан боғлиқ ташвишларни ўз устига олибди. Лонгворт «Экспресс»да бу ҳакда боплаб жар солади. О, чинданми? Менга Колемнинг «Сорбон»и ёқди. Афтидан, унда мана шу даҳоликнинг гаройиботлари ха, борга ўхшайди, ҳа. Нима сиз унда даҳонинг учқунлари бор деб хисоблайсизми? Йейтс унинг бир сатрига қойил қолиб юради: «Шундай ернинг қора қаърида гоҳо антик мармар порлайди». Чинданам шундайми? Умид қиласанки, сиз ҳам бугун борасиз. Мэйлахи Маллиган ҳам келади. Мур ундан Ҳейнсни олиб келишини сўради. Сиз Мур ҳамда Мартин ҳақидаги Митчелл хо-нимнинг ҳазилини эшитгандирсиз? У Мур бу — Мартиннинг ёшлиқ чоғларидаги гуноҳлари, дебди? Жуда топиб айтган, тўғри-ми? Улар икковлон Дон Кихот билан Санчо Пансага ўхшашади. Доктор Сигерсон кўп тақрорлагандай, бизнинг миллий эпосимиз ҳали яратилмаган. Мур бунга қобил одам. Дублиннинг маъюс тамизлик валломати. У заъфарон этак-кўйлакдами? О'Нил Рас-сел? У қадим улуғ лаҷжада сўзланин керак-ку. Ахир, унинг Дул-синеяси-чи? Жеймс Стивенснинг ёзётган очерклари ёмон эмас. Ҳар қалай, биз маълум даражада салмокқа эга бўлиб боряпмиз.

Корделия. Cordog Lio¹. Лирнинг қизлари ичидаги энг ёлғизи.

¹ Fam-қайғу (*итал.*).

Овлоқ. Энди эса ўзингнинг Парижда орттирган ялтирилтиларингни кўрсат.

— Сиздан фоятда миннатдорман, мистер Рассел, — деди Стивен ўрнидан кўзғаларкан. — Агар сиз ўша хатни мистер Норманга бериб кўя олсангиз эди...

— О, албатта. Зарур деб топса, чиқаради. Биласизми, хатларимиз шу қадар кўпки.

— Тушунаман, — деди Стивен. — Раҳмат. Худо етказсин. Хинзиরтахлит газетча. Ҳаддан ортиқ буқасевар.

Синг ҳам менга «Дан» учун мақола ваъда қилди. Лекин бизни ўқишишармикин? Назаримда, ўқишар. Гэлл лигаси ҳам ирландча ёзилган нарса сўраяпти. Кечкурун келарсиз деб умид қиласман. Старкими ҳам олакелинг.

Стивен яна ўтириди.

Хайрлашаётганлардан қутулиб муҳиб-кутубхоначи қайтиб келди. Кизаринкираган қиёфада деди:

— Мистер Дедал, сизнинг мулоҳазаларингиз буларнинг ҳам масига ажойиб тарзда равшанлик бағишлади.

У оёқ учини ғичир-ғичир қилиб у ёқдан-бу ёқка қўтариб босар, пошна баландлиги даражасида кўкларга интиларкан, узоқлашиб бораётган қадам товушларига қоришиқ ҳолда секингина сўради:

— Демак, сизнинг фикрингизча, хоним шоирга вафосизлик қилганми?

Каршимда ташвишли нигоҳ. Нега у яна қайтиб келди? Одоб сақлаганими бу ёки ички бир интилишми?

— Муроса бўлган ерда, — оғиз очди Стивен, — ундан аввал рок айрилиқ бўлиши тайин эди.

— Тўғри айтасиз.

Дагал саҳтиён шим кийган Лис Христов, қувғинди, таъқибдан тезак ҳиди сасиган уяларда қочиб юрибди. Маҳрами йўқ, таъқиб этувчилардан бир ўзи қочиб боради. У ўзига хотинларни, майин жинс әгаларини, Бобул бузукларини, судъяларнинг хонимларини, қўрс қовоқхоначиларнинг хотинларини оғдирган. Фозлар ва тулки ўйини. Мана энди Нью-Плэйсда — куч-қуввати кетган, шон-шавкатидан айрилган бир хилқат, бир маҳаллар у худди навниҳол каби шунчалар мунис, шунчалар тоза ва шунчалар кўркам ва дилбар эди, энди эса барча барглари битта қолмай тўкилган, коронғи тўр азобидан ваҳимага тушган, кечириб бўлмас бир зот.

— Тўғри. Демак, сизнингча...

Кетган кимса ортидан эшик ёпилди.

Хилват, кошиикор ҳужрага бирдан жимлик чўқди, бу тинчлик ва илиқлиқ хаёл суришга ундарди.

Маъшуқа ёқкан шам.

Шунда у юзага чиқмаган бир воқеани ўйлади: агар Цезар башоратчи фолбинга ишонганда, қандай яшаган бўларди, деб хаёл суради: ўшанда пималар бўлиши мумкин эди, бўлиши мумкин бўлган нарсаларнинг қандайдир имконлари — номаълум ноаён нарсалар — Ахилл хотинлар орасида яшаган вақтларда уни қандай ном билан чақиришгани ҳақида ўйларди.

Менинг теграмда тобутлар, мақбараларга солинган, хушбўй сўзлар билан мўмиёланган хаёллар кезади. Илоҳ Тот, кутубхоналар ҳомийси, бошига ой қўндирилган худо-тайр. Ва мен Миср бош коҳинининг сасин эшитдим. Сопол китоблар уюлиб ётар нақшинкор қасрларда.

Улар кимир этмасди. Бир замонлар қайнар эди одамларнинг ақлларида. Энди тек қотган: Лек ўлим васвасаси кемирар уларни ҳамон: Ҳиқиллаб қулогимга шивирлар ўз зарбулмасалларин, иродасин зўрлаб ўтказар менга.

Шак-шубҳасизки, — фалсафа сўқади Жон Эглинтон, — барча улуғ одамлар ичиди у энг сирли бўлиб кўринади. Биз у ҳақда ҳеч нарса билмаймиз, яшагани юзоб чекканини биламиз, холос. Тўғрироғи шуни ҳам билмаймиз. Бошқалар беришар саволимиизга жавоб, қолган барчаси қоронғиликка чўмган.

Аммо ахир «Ҳамлет» — шахсий нарсалар унда шунчалар кўп, сизга шундай туюлмайдими? — Тилга кирди мистер Супер. Мен демоқчиманки, бу худди кундаликка ўхшайди, тушундингиэми, шахсий ҳаёт кундалиги. Мен демоқчиманки, мени унда ким жинояткор эканлиги ёки ким ўлдирилганлиги сира қизиқтирмайди, тушундингиэми...

У стол қирғонига гард юқмаган оппоқ дафтарини қўйди ва кескин сўзларини кулимсаб юмшатди. Шахсий кундаликнинг асли нусхаси. Та an bad ar an tir. Taim imo shagart¹!. Болакай Жон, сен бунга инглиз тузидан сеп. Кичкинтой Жон Эглинтон сўз айтади:

Мэйлахи Маллиган бизга айтиб бермисш ҳикоядан сўнг, мен кутилмаган нарсаларни кутгандим. Бироқ мен сизни огоҳлантириб қўяй: мабодо сиз Шекспир бу — Ҳамлет деган ме-

¹ Кема соҳилга келди. Мен коҳинман (иrlen.).

нииг ишончимга путур етказмоқчи бўлсангиз, бу оғир вазифа, қўлингиздан келмайди.

Андак сабр-тоқат сўрайман. Стивен чимирилган қошлар остидаги заҳарли йилтираган кўзларнинг ҳеч нарсага ишонмовчи оғир нигохига дош берди-да, «аждаҳо, калтакесак» деб ўйлади. E quando vede L'uomo L'attosca¹. Мессир Брунетто, керакли сўзни топиб берганинг учун ташаккур.

— Худди биз, ёки — Дананинг² онасими? — деди Стивен, — молекулалар кечаю кундуз у ёқдан-бу ёққа ҳаракат қилувчи жисмоний вужудимизни тўхтовсиз тўқиб борганимиз каби ижодкор ҳам тиним билмай ўз асарини тўқиб ёзади. Худди кўксимдаги хол туғилган чоғимда қандай бўлса, ҳозир ҳам ўнг ёғимда шундай турганидек, бутун танам бу пайт ичида кўл марталаб янги тўқималардан қайта тўқилиб чиққанига қарамасдан, худди шундек, руҳи безовта отанинг шарпасида марҳум ўғилнинг сиймоси жонланади. Олий завқу илҳом онларида, Шелли сўзлари билан айтганда, бизнинг руҳимиз худди ланғиллаб турмиш чўғ каби, илгари ким бўлганим ва эндилиқда кимга айланганим ва ниҳоят келажакда кимга эврилишит ҳаммаси бирлапиб жам бўлади. Шундай қилиб, ўтмишнинг дояси бўлмин келажак замонда мен эҳтимол, ўзимни яна бир карра шу ерда ўтиргандай кўра биларман, лекин буни ўшанда ким эсам, унинг кўзи билан кўражакман.

Болохонадор услугга доир бу ўхшатма — Хоторденлик Драммонд³ ёрдамида амалга оширилди.

— Э-ха-ҳа, — мистер Супернинг навқирош саси жаранглаб чиқди. — Ҳамлет менга жуда ёш бўлиб кўринади. Эҳтимолдирки, аламлари унга отасидан ўтгандир, бирок Офелия билан кечган воқеалар — ҳеч шаксиз ўғилнинг ўзидандир.

Осмонга нуқилмиш бармоқ. У менинг отамда. Мен унинг ўғлида.

— Мана бу қора хол ҳаммадан кейин йўқолади, — дея садо берди Стивен кула-кула.

Жон Эглинтон норози бўлиб афт-башарасини буриштириди.

— Агарда бу даҳонинг белгиси бўлганда, — деди у, — даҳолар бозорда жуда арzonга сотиларди. Шекспирнинг Ренанин ҳайратга соглан кейинги асарлари бошқача руҳ билан суғорилган.

¹ Одамга нигоҳ ташласа, уни заҳарлайди (*итал.*).

² Дана — ирланд асотирларида ер илоҳаси.

³ Драммонд — XVI аср шотланд шоири.

— Муроса рухи билан денг, — шивирлади тўлиқиб мухиб-кутубхоначи.

— Муроса мумкин эмас, — деди Стивен, — агар аввалда айрилиқ бўлмаса.

Бу олдинроқда айтилмиш эди.

— Агарда сиз «Қирол Лир», «Отелло», «Ҳамлет», «Троил ва Крессида»нинг кўрқинчли замонларида қандай воқеа-ходисалар-нинг шарпа-соялари ётганлигини билмоқчи бўлсангиж, — у ҳолда ушбу соялар қачон ва қандай тарқалишини фаҳмлашга ҳаракат қилиб кўрингиз. Дунёнинг бўронларида далва-далва бўлиб кетган, худди Одиссей каби кўп нарсани кўрган, Периклдай Тир шаҳари князи бўлган кимса юрагини нима билан юмшата олади?

Чўқки қизил қалпоқ кийган, қулоқчинлари туширилган, кўз ёшлари шашқатор қалла.

— Болакай, қизалоқ унинг қўлида, Марина.

— Сўғистоияларнинг апокрифларнинг¹ холи сўқмоқларига ишқивозлиги бу — ўзгармас миқдор, — дея қашфиётини баён этди Жон Эглинтон. — Катта йўллар зерикарли, аммо айни улар шаҳарга олиб боради.

Мўйсафид Бэкон: бутунлай мөғор босган. Шекспир — Бэконнинг ёшлиқдаги гуноҳлари. Рақамлар ва тамғаларни кўзбой-логич қилиб ўйновчилар катта карвон йўлларида одим отарлар. Синчков ақллар буюк изланишда.

Шаҳарингизнинг оти нима, муҳтарам алломалар? Номларга бурканмиш: А.Э. — Эон²; Сехгарлар — Жон Эглинтон. Куёшнинг шарқроғи, ойнинг фарброги. Тіг па п-ог³. Иккаласи этик кийган, асо кўтарган жуфт⁴.

Дублингача неча мил?
Уч мартаба бешу беш
Кийинми кечга стиш?

— Жаноб Брандеснинг фикрича, — деди Стивен, — бу охирги даврнинг илк пьесаларидан.

— Йўғ-е? Бу ҳақда Сидней Ли, баъзи бирорларнинг гапича, Симон Лазар нима дейди?

¹ Черков тан олмайдиган диний адабиётлар, маноқиблар.

² Эон — аср, давр (юнон.).

³ Ёшлиқ диёри. Бу ерда Фарбий Ирландия маъносига (ирл.).

⁴ Рассел ва Эглинтоннинг либосларига ишора.

— Марина, — давом этди Стивен, — бўрон фарзанди. Мирдана — мўъжиза, Пердита — қўлдан кетган. Нима қўлдан кетган бўлса, унга қайтиб келди: қизининг боласи. Перикл айтган: «Менинг азиз завжам шу қизга ўҳшарди». Сўраш мумкинми, одам онасини севмаса, қизини сева оладими?

Бобо бўлиш санъати, — фўлдиради мистер Супер. — *L'art d'etre grandp*¹...

— Бу хотин сиймосида ўзга бир тимсол ҳамда шу билан бирга ўя ёшлигининг ёди қайта тирилганини кўрмаяптимикий?

Нима ҳақида галираётганингни биласаними? Ҳа, севги. Бу сўзни ҳамма билади. *Amor vero alibuid alieni bonum vult unde et ea huae concupiscimus*²...

— Кўксисда мана шу даҳолик деган ғаройиб нарса бўлгап ҳар бир киши учун ҳар қандай руҳий ҳамда амалий тажрибанинг мезони факат унинг ўз сиймоси ҳисобланади. Буидай турдаги ўҳшашлик уни тўлқинлантиради. Лекин унга қондош бўлган бошка кипиларнинг қиёфалари унга таъсир қилмайди. Табиат менга ўҳшаш одамларни дунёга келтириш учун бекорга зўриқяпти, деб ўйлади.

Муҳиб-кутубхоначининг хайриҳоҳ чехраси умиднинг пушти ранглари билан ёришиди:

— Умид қиласманки, мистер Дедал омманинг маърифати учун ўз назариясини янада ривожлантиради. Шу билан бирга биз яна бир ирланд шарҳисининг ҳам номини эслаб ўтишимиз жоиз — у ҳам бўлса Жорж Бернард Шоу. Бу ўринда Фрэнк Харрисни ҳам эсламай илож йўқ: «Сатердей ревью»да унинг чиройли мақолалари чиқди. Қизик жойи шундаки, у ҳам сонетларда тилга олиниши корача хоним билал баҳтсиз роман бўлиб ўтганлигини қайд этади. Вилиям Херберт, граф Пемброк — баҳтли ракиб. Лекин мен аминманки, шоир мабодо рад этилган бўлса ҳам, бу — нима деб айтсанам тўғрироқ бўларкин — бизнинг рўй бермаслиги керак бўлган нарсалар ҳақидаги тасаввурларимизга кўпроқ мос келади.

У мамнун ҳолда жим бўлди, такир бошини маъсумона тарзда олдинга чўзди, баайни оқ ҷарлоқининг тухуми, баҳсада ютиб чиқканга бериладиган соврин. Мабодо у эрлик вазифалари тўғрисида сўйласа эди, бу инжилона ғоятда жиддий янграган бўларди. Сен шу завжни севарсанми, Марям? Уни сенга Раббинг етказди.

¹ «Бобо бўлиш санъати» (франц.). Виктор Хюго шеъри.

² Севги ҳар кимга яхшилик тилайди, нима учун биз қаттиқ истаган нарсалар... (лат.).

Шу билан бирга бу мустасно эмас, — давом этди яна Стивен, — Хётелинг мистер Маги мисол келтиришни яхши кўрадиган ҳикматли сўзи бор. Ёшлик чоғларингда интиладиган нарсаларингдан эҳтиёт бўл, зеро, сен уларга камолга етган пайтингда тўла эрншасан. Нега у эл-юртга отнинг қашқасидай маълум ғиолагоба¹ хузурига аллақандай майда лорд зотни менинг ўрнимга сиз унга меҳрибонлик қилинг деб, жўнатади? — бу соҳилга кўп эркаклар лангар ташлашган эди-ку ва бу хотин ҳали қизлик чоғларидаёқ ёмон донг чиқарганди-ку? Ахир, унинг ўзи нафис адабиётнинг лордига айланмаганмиди, азamat йигит бўлиб этишмаганмиди, «Ромео ва Жулетта»ни ёзиб битирмаганмиди? Хўш, у ҳолда нега? У ўз-ўзига ишончини бевакт йўқотган эди. У буғдойзорда (кечирасиз, жавдарзорда) ерга қулатилгандан сўнг — ха, худди мана шундан бошлиб энди ҳеч қачон ўзини ҳеч нарса-да ғолиб деб ҳис қилолмайди ва доим ўйин-кулгилардан кейин келадиган тўшак шўхликларида ҳеч вақт ўзини ғолиб топмайди. Зўраки донжуанлик уни кутқаролмайди. У қайта ясалмайдиган қилиб ясалганди. Унинг ишқ қони оқиб турган аъзосига тўнғиз сўйлоқ тишини уриб яралаганди. Хотини қийиқ бўлса ҳам, бўйсундирилган бўлса ҳам, барибир ихтиёрида аёл зотининг кўзга кўриимас қуроли бор эди. Мен унинг ҳар бир сўзи ортида уни нафс ва ҳирс худди санчки билан янгидан-янги эҳтиросларга ҳайдаб бораётганини сезаман, шуниси борки, бу эҳтирослар аввалгисидан ҳам баттарроқ, мужмалроқ, ҳатто ўзи хақида-ги тушунчаларни ҳам коронғилаштириб юборадиганроқ бўлиб туюлади. Уни худди шунга ўхшаш қисмат кутади ва ҳар иккала телбалик ягона бир қуюнга дўнади.

Улар тинглашяпти. Кулоқларига қуяётирман.

— Унинг жони ҳали аввалроқда қаттиқ жароҳатланганди, за-ҳар ухлаб қолган кимсанинг кулогига қуйилганди. Лекин уйқу пайтида ўлдирилганлар қай усулда ўлдирилганликларини билол-майдилар. Мабодо Парвардигор келгуси ҳётда уларнинг кўнгли-га бунинг хабарини етказса, бу бошқа гап. Қирол Ҳамлетнинг шарпаси унинг ўлимига сабаб бўлган на заҳар қўйиш ва на икки кифтли ваҳшийдан хабардор эди, буни унга факат яратган эгам маълум қилган бўлиши мумкин эди. Худди мана шунинг учун ҳам, унинг сўзи (унинг нўноқ инглиз сўзи) доим қайларгадир

¹ Ёш чиройли аёл (*итал.*).

четлаб кетади, қайларгадир орқага қайтади. Зўравон ва жабрдийда, у истаган, лекин истамаган нарсалар унга тўхтовсиз эргашади, кўк томирли фил суяги тусидаги Лукреций яримшарларидан беш кирмиз хол нукталари ёйилган Имогенанинг ялангоч кўкрагигача бораверади тўхтамай. У ўэидан ўзини яшириш учун уюб ташлаган барча асарлардан ҳориб-толиб, яна орқага қайтади, қари ит каби кўхна яраларини ялади. Аммо унинг йўқотганлари — булар унинг топганлари, унинг қалби, шахсияти қуриш нималигини билмайди ва инчунин ўзи яратган донишмандликдан ва ўзи кашф этган қонуниятлардан ўзи учун ҳеч нарса олмай мангулик сари ҳаракат қиласди. Унинг дубулғаси юзидан кўтариб кўйилган. У ҳозир шарпа, у ҳозир соя, Элсинор қояларида увлаган шамол ёхуд бошка ҳар қандай нарса, денгиз нидоси, унинг шарпасининг моҳияти бўлмиш кимсагагина, падари бирлан ягона ялакат мағиз бўлмиш ўғилгагина бу нидо эшигитилур.

— Омин! — Эшик ёқдан жавоб садоси эшигитилди.

Фанимим, мени топиб келдингми!

Танаффус.

Жоме черкови бошлигиники сингари тумтайган, наҳс бир башара: Бак Маллиган масхарабозлардай ранго-ранг уст-бошда ўзини саломлагандай табассумларга пешваз юриб бораарди. Менинг телеграммам.

— Янглишмасам, сиз бу ерда заррасимон умуртқали махлук ҳақида гапираётгандингиз чофи? — деб сўради у Стивендан.

У сариқ нимча кийган ҳолда панамасини худди шоҳ асосидек силтаб барчага саломлар йўлларди.

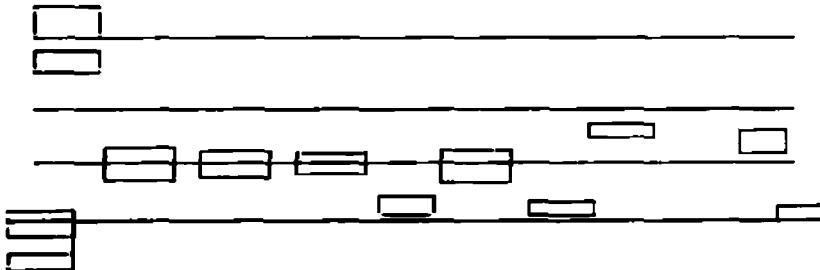
Улар уни хушҳол қарши олишарди. WAS Du verlachet wirst Du noch dienep¹.

Бир тўл ҳангоматалаб: Фотий, сохта-Малахия, Иоганин Мост.

Тот. Муқаддас Рух воситасида ўз-ўзини урчитган Зот. Ўз-ўзини ўзи ҳамда бошқалар ўртасида балогардон айлаган Зот. Ўзғанимлари томонидан таҳқирланмиш, яланғочланиб бичилмиш, кўршапалак мисол омбор эшигига парчинланмиш ва хоч узра очликдан ўлим шарбатини ичмиш Зот. Ўзини кўмгали бермиш ва тобутдан бosh кўтариб чиқиб келмиш, жаҳаннам эшигин ёпмиш ва самоларга ҳаволанмиш ва мана ўн тўққиз асрдан бери унда ўнг томонда ўз-ўзидан мақом тутмиш, бироқ ҳали

¹ Ниманинг устидан қулсанг, шунга хизмат қиласан (нем.).

яна қайта турган ва охирзамон етганда барча тириклар ўлик бўлганда тириклару ўликларни савол-сўроққа тутувчи Зот.

Glo—o— — ri— — — a iп ex—cel—sis De—o¹.

У қулочини кўтарди. Пардалар тушди. О, гуллар! Жом садоси, жом садоси, оламни тутган Жом садоси.

— Байни шундай, — жавоб қилди муҳиб-китобдор. Бағоят қимматли ибратомуз сухбат. Ишончим комилки, мистер Маллиганинг ҳам пъеса ҳамда Шекспир бораларинда ўз ғоялари бор. Ҳаётнинг барча томонларини ҳисобга олмок даркор.

У мафтункор табассум қилди, табассумини ҳар томонга баробар тақсимлади.

Бак Маллиган ҳайратланиб ўйга ботди.

— Шекспирми? — қайта сўради у. — Назаримда, бу номни қаердадир эшитгандайман.

Унинг кўпчиган юзида йилт этиб кулги ўйнади.

— Э-ҳа! — қувонч билан эслади у. — Бу анов худди Синг каби ёзадиган зот эмасми?

Мистер Супер унга ўгирилди.

— Сизни Ҳайнс қидирди, — деди у. — Уни сиз кўрмадингизми? У сиз билан учрашмокчи эди. Ҳозир у Гиллинг дўконига кетди, Ҳайднинг «Коннахтнинг ишқий қўшиқлари»ни сотиб олмоқчи.

— Мен музейдан ўтиб келдим, — жавоб берди Бак Маллиган. — Э, у бу ердамиди?

— Буюк нозимнинг ватандошларини, — деб гапга қўшилди Жон Эглинтон, — бизнинг ажойиб ғояларимиз зериктириб юборган бўлса керак. Эшитишимга қараганда кеча Дублинда бир актриса Ҳамлетни тўрт юзу саккизинчи маротаба ўйнабди. Вайнинг шаҳзода гўё хотин киши бўлган деб исботлашга урин-

¹ Салламно самоларда Илоҳо (лот.)

ган. Қизиқ, нега ҳеч ким шу пайтгача уни ирландияли деб чиқмади? Эсимда, судья Бартон шу мавзуда изланишлар олиб борган. У — мен аъло ҳазратларини эмас, ҳазрат олийларини назарда тутаман — авлиё Патрик номи билан онт ичяпти.

Аммо ҳаммасидан ажойиби — бу Уайлднинг ҳикояси, — деди мистер Супер ўзининг ғаройиб бокира дафтарини юқори кўтариб. — «В. Х. сурати»да у сонетлар Вилли Хюз деган аллаким томонидаи ёзилган деб исботлайди. Барча рангу жилвалар ушбу Эрнинг ҳукм-ҳиккасида экан.

— Сиз Вилли Хюзга бағишлиланган демоқчимисиз? — такро-ран сўради муҳиб-китобдор.

Балки Хилли Вюзгадир? Ёхуд Вилям ҳофизнинг ўз-ўзига-дир? Топ, мен кимман?

Ха-ха, албатта бағишлиланган, — деб тан олди мистер Супер ўзининг олимона тадқиқотига бажонидил тузатиш киритаркан. — Биласизми, буларнинг ҳаммаси бутунлай парадокслардан иборат, Хюз ва News, яъники, у кесади, ва пис, гулларни, лекин бу унга шунчалар хоски, ўзи ҳам буларнинг барини шундай боғлайди. Биласизми, бунда Уайлднинг айни моҳияти намоён. Ҳавоий енгиллик.

Унинг кулиб турган нигоҳи атрофдагиларнинг чеҳраларига ҳавоий енгиллик билан шарпа солиб ўтди. Окпари эфеб¹. Уайлднинг bemaza мағзи.

Мунча сўзамол бўлмасаңг. Магистр Дизнинг тангасига бир-икки қадах май отиб олгач.

Канча сарфладим ўзи? Кўп эмас, бир неча шиллинг.

Газетчилар издиҳомига. Ҳушёр ҳамда маст юмор.

Сўзамоллик. Сен ақлнинг беш турини, уни ҳам истисно этмай, ёшлиқнинг мағрур либосларига алмашар эдинг ўйлаб ўтирамай, у эса ушбу либосларда ороланиб чиқади. Кондирилган истакнинг белгилари.

Улар ҳали бўлгай бис. Уни мен учун сен қил. Қўшилиш палласида. Муштарий, висол чоғи уларнинг ишқ ўтини совут. Оҳа, у билан севги тилида сўзлаш.

Ҳавво. Буғдой андомли яланғоч гуноҳ. Илон уни кулча бўлиб ўрайди, муччилайди, ўпиб тишлайди.

Сиз буни фақат парадокснинг ўзи деб биласизми? — сўрокланди муҳиб-китобдор. — Баъзан масҳарабоз айнан жиддий бўлган чоғларда уни жиддий қабул қилмайдилар.

¹ Эфеб — балоғат ёшига етётган ўсмир.

Улар масхарабознинг жиддийлигини жиддий туриб мухопкама қилишарди.

Буқа Маллиган юзининг ифодаси қотиб, Стивенга оғир тикилди. Сўнг бошини сарак-сарак қилиб унга яқин борди-да, чўнтағидан буклоғлик телеграммани чиқарди. У лабларини тез-тез кимирлатиб ва яна хурсандчилик билан кулиб уни ўқигали тушди.

— Телеграмма! — хитоб қилди у. — Ажойиб илҳом! Телеграмма! Рим папаси фатвоси!

У чироқсиз столлардан бирининг устига ўтириб-да, кувноқ баланд овоз билан ўқиди:

— Ўз қилмиши учун масъулият оғирчилигини бўйнига олмай лаззатланишга қодир бўлган кимсани сентиментал¹ одам деб аташ мумкин. Имзо: Дедал. Буни қай гўрдан топдинг? Қайси ивирисиҳонадан? Йўқ. Грин коллежи. Тўрт тилла тангани аллақачон ичиб бўлдингми? Холанг сенинг шўри қуриган отанг билан гаплашмоқчи. Телеграмма! Мэйлахи Маллиганга, «Кема», Куйи Эбби-стрит. О, ўхшаши йўқ масхарабоз! Клиникйлар ичидан поп бўламан деб чиқкан зот!

У телеграммани жилди билан шартта чўнтағига солди-да, бирдан одми ҳалқ лаҳжасида чулдирай кетди:

— Меп ҳам шуни айтаман-да, барака топгур, Ҳайнс билан ўтириб у ёқ-бу ёқдан отамлашаётувдик, карасак ёнимиздан олиб ўтишяпти савилни. Ичимиз қуриб кетяпти, томофимиз тақиллаб, бунақасига роҳибии олиб келиб кўйсанг ҳам чидолмайди кечаси билан тер тўкиб энди ҳўл латтадай бўлиб ўтиргандан кейин. Биз бўлсак Коинерида ҳақ деб ўтирибмиз, ана ўтиридик, мана ўтиридик, илҳақ бўлиб кутяпмиз, қачон бизга ҳам томоғимизни ҳўллаш насиб бўларкин деб.

У ғингшиб шикоят қила кетди:

— Ўша ерда ўтирибмиз сарғайиб, жонингдан сенинг, сени бўлса парвойингга келмайди, яна денг манавнақи номалар жўнатади, бизнинг тилимиз бир чақирим осилиб қолган билан ишихуши йўқ, авлиёсини топиб олган шекилли, томоғимизга бир томчи томиғиси йўқми бу таъвиянинг!

Стивен хаҳолаб кулди.

Буқа Маллиган унга томон тез пўписа қилиб энгашди.

¹ Ҳассос, таъсирчан.

— Анов дарвеш Синг сени қидириб юрибди, ўлдираман дейди, — деди у. — Унинг Гластулдаги эшиги тагига сен сийиб кетган эмишсан. Ҳаммаёкни қараб юрибди, тутсам, жонини оламан дейди.

— Меними! — фарёд қилди Стивен. — Бу адабиётга қўшган сенинг ҳиссанг эди-ку.

Буқа Маллиган бениҳоя мамнун бўлиб, ўзини орқага ташлади-ю, унинг кулгиси ҳушёр зеҳн солиб турган коронги шилга урилди.

— Ўлай агар, суробингни тўғрилайди! — хихиларди у.

Сент-Андре-дезар кўчасида ичак-чавоқдан бўлган шўрвани ичиб ўтирганимиэда қадим алвастиларни эслатадиган япалоқ башара менга лўқ тикилди. Сўзлардан сўзлар сўзлар учун, *palabras*¹. Ойсин билан Патрик. У Кламар ўрмонида бир шиша майни силкитаётган фавн²ни қандай учратди. *G'est vendredi saint!*³ Ирланд тилини мажақлайди. Адашиб юриб у ўз образини учратди. Мен эса — ўзимникини. Мен ҳозир ўрмонда ҳазилкашни учратдим.

— Мистер Листер, — чақирди ёрдамчи эшикни қия очиб.

— ... унда ҳар ким ўз дидига мос нарсани топишни мумкин. Худди шундай судъя Мэдден ўзининг «Магистр Вилям Сайлэнс-нинг мактублари»да овга дахлдор сўзларни топмиш... Хўш-хўш, нима гап ўзи?

— Бир жаноб сўраб келди, сэр, — деди ёрдамчи яқинроқ келиб ташриф қофозни узатаркан. У «Фримен»да ишларкан, «Килкенни пипл»нинг ўтган йилти сонларини кўрмоқчи эдим дейди.

— Марҳамат, бемалол, bemalol. Э, нима, у жаноб...?

У ташриф қофозни олди, қаради, ҳеч нарсани кўрмади, карамай четга сурди, яна қаради, сўради, ғичирлади, сўради:

— А у... А, ҳов анатви ерда!

У рақс тушаётгандай диконглаб ташқарига одимлади. Йўлакда, йўлак ёруғида у барча мавжуд муҳиблар ичра энг хизматбарор, энг оккўнгил ва энг ҳалоли ўз бурчини тўла ҳис қилган ҳолда жонкуярлик ҳамда самимона бир тарзда болохонадор килиб сўзлаша бошлади.

— Шу жаноми? «Фрименс жорнэл»ми? «Килкенни пипл» керакми? Марҳабо, марҳабо. Салом, сэр. «Килкенни...» Хўш, албатта, бор, албатта...

¹ Сўзлар (*исп.*).

² *Фавн* — Рим асотирларида ҳосилдорлик илохи, дала-ўрмонлар, чорва ҳомийси. Юнон асотирларидаги Панга тўғри келади.

³ Бу кун муборак жума! (*Франц.*)

Соил сабр-тоқат билан кутар, эшитарди.

Барча етакчи вилоят нашрлари... «Нозернвиг», «Корк иқземинер», «Эннискорти гардиан». Ўтган йилги, минг тўққиз юз учинчи... Кўрмоқчимисиз? Ивенс, жанобга кўрсатинг... Шу киши билан боринг... Ёинки, майли, мен ўзим... Бу ёқка... Марҳамат қилинг, сэр...

У хизматбарорлик ҳамда шакарзабонлик ила уларни барча вилоят газеталари уюмлари томон бошлади, кифтлари бироз буқчайган қора соя унинг илдам қадамларига шошилинч эргашди.

Эшик ёпилди.

— Э анов олғир-ку! — деди Буқа Маллиган.

У шарт ўрнидан туриб ташриф қоғозга қаради.

— Оти нимайди? Ицка Мойшев¹ Блум?

Шу заҳоти у бидирлай кетди:

— Тананинг ирқинди-сирқинди аъзоларини йигиб юрадиган яхузо энди йўқ. Мен музейга қўпик ичра туғилган Афродитани кўргали киргандим, уни ўша ерда учратдим. Дуо айлаган чоғи ҳеч қачон қийшаймаган юнон дудоклари. Уни биз ҳар доим шарафлашимиз даркор. «О ҳаётлар ҳаёти, дудокларинг ёндирап сенинг».

Бирдан у Стивенга ўғирилди.

— У сени билади. Отангни ҳам танийди. Ўхӯ, кўрқаманки, у юнонларнинг ўзидан кўра ҳам юнонроқ. У оқ юзли галилеяликларга ўхшайди, унинг кўзлари гўзал ойимқиз ҳайкалининг пастдаги дўмбоғига тикилган эди. Венера Каллипига². О, белнинг шу чақини, «Париларни қувади така, беркингали қочади улар».

— Биз давомини эшитсан деган эдик, — деб фикрини айтди Жон Эглинтон, уни мистер Супер маъқуллади. — Биэни миссис Ш. қизиқтириб қўйди. Биз уни илгари вафодор Гризелда ёки ўчоқбошидаги Пенелопа бўлса керак, деб ўйлаган эдик (албатта ўйлашга тўғри келган пайтларда).

— Горгийнинг шогирди Антисфен³, — деб бошлади Стивен, — подшоҳ Менелайнинг хотини аргивлик Еленадан гўзалликда биринчиликни тортиб олди, Троянинг ушбу бияси ён-атрофида бир туман қаҳрамонлар айланишган эди, — кейин Антисфен бирин-

¹ XIX аср охирида турли асаларarda акс этган яхудийнинг жамланма номи.

² Каллипига — гўзал бел (юнон.).

³ Боккачонинг «Декамерон» асаридаги бир қанча ҳикояларнинг қаҳрамони.

чиликни соддагина Пенелопага берди. Шоир Лондонда йигирма йил яшади ва шундай вактлар бўлдики, у Ирландиянинг лорд-канцлеридан кам маёни олмади. У жуда бой турмуш кечириди.

Уитмен феодализм санъати деб атаган унинг санъатини хайли ҳашам санъати деб айтиш тўғрироқ бўларди. Қиймали таомлар, кўк қадаҳларга солинган херес майлари, асал қайлалар, атиргул япроқларидан мурабб болар, мafизли попуклар, ичига маймунжон солинган кабутарлар, шакарга ботирилган илдиз-томирлар. Сэр Уолтер Релини қамоққа олиш учун келишганда, унинг этнида ярим миллион турадиган либослар, жумладан, охириги модадаги корсет бўлган. Судхўр хоним Элизабет Тюдор кийим-кечакларининг ҳашамати Сабо маликасини юз бора аро йўлда қолдириб кетган.

Шоир йигирма йил қувончлари мусаффо завжа тўшаги билан бузук лаззатларга оғутига шармандали муҳаббат орасида капалакдек учди. Сиз Манинхемнинг анов тарихини биласизми? Шаҳарлик бир фуқаронинг хотини «Ричард Уч»да ўйнаган Дик Бербекни кўриб қолибди, уни уйига тўшакда бирга исинайлик, деб таклиф қилибди. Буни Шекспир эшишиб турган экан, ҳеч унча кўп шовқин-сурон чиқариб ўтирамай, дархол сиғирнинг шохидан маҳкам тутиби. Бербек тайинланган вақтга келиб, эшикни тақијлатиби. Шунда Шекспир алданган эрнинг кўрпаси тагидан овоз чиқариб нима дермиш денг: *келавер, билib қўй, Вилгельм Музaffer Ричард Учинчидан олдин подшоҳлик қилган*. Шўх дилкаш миссис Фиттон эса унинг устига мениб олиб, кичкириби: О! Унинг дилбар қушчаси Пенелопа Рич, ҳамда танноз кибор хоними актёрга ярайверади, соҳилбўйи қизлари ҳам унчалик қиммат эмас, бир чақага бир марта.

Кур-ля-Рен. *Encore vingt sous. Nous ferons de petites cochonneries. Minette? Tu veux?*¹

— Киборлар дунёсининг гуллари. Оксфордлик сэр Вилям Дэвенантнинг онаси ҳам, ҳар бир нарга бир жом май тутади.

Бука Маллиган кўзини осмонга қаратиб, дуо ўқигандай хитоб қилди:

- О, раҳмдил Маргарита Мария Ксамцускок!
- Олти марта уйланган Генрихнинг қизи ҳам, олижаноб шоир Лаун-Теннисон куйлаган унинг яқин атрофлардаги қўрғонлардан

¹ Яна йигирма су кўш. Аидак бузуқчилик қиласиз. Хоҳлайсанми, асалим? (Франц.)

чиққан бошқа дугоналари ҳам. Аммо сиз нима деб ўйлайсиз, мана шу йигирма йил ичидаги шўрлик Пенелопа Стратфордда гиштин дераза ромлари ортида нималар билан машғул бўлдийкин?

Ҳаракат қил, ҳаракат қил. Қилмиш. Мана, кўнгир соchlари оқара бошлаган зот ботаник Жерарднинг Феттер-лейндаги гулхонасида айланниб юради. Қизнинг томирларидан ҳам мовийроқ кўнғирокгул. Юнона киприкларидан ҳам нафисроқ бинафшалар. Сайр этмоқда. Ҳаёт бизга фақат бир марта берилган. Ва берилган битта тана. Ҳаракат қил. Аммо фақат ҳаракат қил. Узоқ эмас, ана – ифлос, ҳирснинг анқиган ўтқир хиди, оқ баданин ачоқладайди қўллар.

Буқа Маллиган Жон Эглинтоннинг столига қарсиллатиб урди.

– Шубҳа кимнинг устига тушяпти? – шиддатли сўради у.

– Фараз қилайлик, у сонетларда рад этилмиш ошиқ. Бир бора рад этилмиш, кейин яна бир бора. Аммо сарой ойимтилласи уни лордни деб ташлаб кетди, унинг менингбебаҳомуҳаббатими деб.

Ўз номини аташга журъяти етмаган муҳаббат.

Сиз демокчисизки, – гап қўшди Жон бурбон¹ Эглинтон, – у ҳар бир инглиз олифтаси каби ўз лордини севади.

Кўхна деворларда калтакесаклар питирлаб юргилайди. Шарантонда мен уларни қузатган эдим.

Афтидан, шундай бўлса керак, – жавоб берди Стивен, – худди отбоқар айғирга кўмаклашиб юборгандай, у ҳам унга-да ва бошқа ҳаммага ҳам, ҳали ишлов берилмаган сўққа андомга савоб учун ёрдам беришга ҳозиру нозир. Эҳтимолки, унинг худди Суқрот каби қийик-қайсар хотинигина эмас, балки доялик қиласидиган онаси ҳам бор эди. Аммо анов қийик шўх шаддод хотин бирон марта ҳам садоқатини бузмади. Шарпани икки фикр ўртайди: бурчнинг бузилгани ва тўмтоқбош эррайим, хоним марҳум эрининг шу акасига кўнгил берганди. Аминманки, дилбар Эннинг қони ғоятда қайнок эди. Бир марта йўлдан урган, иккинчи марта ҳам урмай қўймайди.

Стивен курсида ўтирганча кескин бурилди.

– Далиллар сиз томонда эмас, мен томонда, – деди у қониларини чимириб, – агар сиз «Ҳамлет»нинг бешинчи кўринишида хонимга беномуслик тамғасини босгандигини инкор килсангиз – унда менга тушунтириб беринг-чи, нега бутун ўттиз тўрт йил мобайнида хоним борасида чурк этиб оғиз очмади,

¹ Собитқадам.

унга хотин бўлиб теккан кундан бошлаб, то эрини қабрга қўйгучи оз фурсат ўтдими? Бу хонимларнинг бари эрларни қабрларга кузатиб қўйишган: Мэри — вафодор Жонни, Энн — шўрлик қимматли Виллини (эсингиздадир Вилли биринчи бўлиб ўлишини сезиб дарғазаб ҳолда хотини ёнига қайтганди), Жоан — тўртала акасини, Жудит — эри билан бирга барча фарзандларини, Сюзен ҳам — эрини, унинг қизи Элизабет эса, бобосининг айтишига қараганда, биринчи эрини нариги дунёга жўнатиб, иккинчисига тегди. О, албатта, эслатмалар бор. Шоир ўша йилларда Лондонда орқа-олдини кенг қўйиб яшаган чоғларда, хоним қарзини тўлаш учун отасининг чўпонидан қирқ шиллинг пул сўраб олгани рост. Энди буларнинг барини тушунтириб кўринг-чи. Яна шучи ҳам тушунтириб беринг-чи, унинг наслларга хоним ҳақида қўлдирган сўнгги сўлим кўшигини нима дейсиз.

Стивен уларнинг сукунатига қулоқ тутди.

Бунга Эглинтон шундай жавоб берди:

Сиз васият ҳақида айтяпсизми,
Юристлар тушунтириб ўтишган буни
Беванинг улуши хонимга теккан
Ҳаммаси қонуний.
У биларди қонун-қоидаларни.

Иблис унга шипшиди:

Майнавозчи. Ҳазилвон.
Шунинг учун илк нусхада.
Номи йўқдир хонимнинг.
Аммо унда батафсил айтилмиш.
Ҳадяларки, набираю барча қизларга,
Ола-сингиллару Лондон
Ҳамда стратфордлик эски дўстларга.
Нихоят, уни хонимнинг номини қайд этишига кўндиришганда,
Хонимни эслади ва унга
васият қилди: тўшаксиз
эски каравот.

Punkt¹.

¹ Нукта (нем.).

*Мерос қилди
Хотинга каравот
Бетүшак
Ўз каравотин
Мероскаравот
Тўшакмерос
Эски мероват.*

Dipp!

— У замонларда қишлоқда яшовчиларнинг мол-мулклари у кадар кўп бўлмасди, — деди Жон Эглинтон, — ҳозир ҳам қишлоқ ҳаётидан ёзилган пъесаларимизга қараганда, кўп эмас.

— У бой ер-мулк эгаси эди, — деб эътиroz қилди Стивен. — ўзининг туғроси, Стратфордда ерлари, Ирландия маҳаллотида кўрғони бор эди. Молиявий ишларда пайчилик қиларди, ўлпонлар билан ўгуулланарди, Парламентда конунларнинг ўтишига ўз таъсирини кўрсата оларди. Хотинига қолган кунларини тиич хотиржам хуррак отиб ўтказсин деб, нечук унга энг яхши каравотни мерос қилиб қолдирмадийкин?

— Афтидан, хойнаҳой, иккита каравот бўлган шекилли, бири яхшироқ, иккинчиси эса ўзига яраша мундоқроқ, — нозик тахмин билдириди ўзига яраша мистер Супер.

— Separatio a mensa et a thalamo¹, — тахминни янада камолга еткизди Бука Маллиган ҳамманинг кулгисини қистатиб.

— Кадимгиларда машхур кўрпа-тўшаклар эслатилган. Ҳозир эслашга ҳаракат қилиб кўраман, — пепонасиши тириштирди ўзига яраша Эглинтон тўшак равиш табассум этиб.

— Кадимгиларда эслатиладики, — унинг сўзини бўлди Стивен, — шалпангқулоқ ўқувчи, мажусийларнинг боши ялтироқ донишманди стагирлик ҳаким қувғинди ўлим тўшагида ётиб, кулларини тухфалар бериб озодликка чиқарган, аждодларни ёдлаб кор-хайр қилган ва мени хотинимнинг ёнига қўйинглар деб, васият айлаган. Дўстларидан эса ўзининг узоқ йиллик маъшуқаси (шу ерда янги Херпиллис, Нелл Хвиннларни эслаб ўтайлик) ҳақида ғамхўрлик қилиш ва унга ўз боғ кўрғонида истиқомат этишига имкон беришларини сўраган.

¹ Стол ҳамда такядан четлатиш (*лот.*).

— Э, сиз ҳам у шундай ўлиб кетган деб хисоблайсизми? — деб сўради мистер Супер бироз ташвишланиб. — Мен шуни назарда тутяпманки...

— У ҳушдан айрилгунча бўлиб ичиб ўлган, — деб масалага чек қўйди Буқа Маллиган. — Чоракта қуюқ ширали пиво шоҳона таом. Йўқ, майли, мен яхшиси, сизларга Доуденнинг гапини айтиб бераман.

— Нима гап экан? — сўради Супер Эглинтон.

Вилям Шекспир ҳамда Ко, акционерлик жамияти. Ҳаммага баробар Вилям. Шартлашув учун сўралсин: Э. Доуден, Хайдилд-хаус...

— Қойил! — ҳайратга тушиб хўрсинди Буқа Маллиган. Мен ундан шоирни болавозлиқда айблашаётгани ҳақидаги фикрини сўрадим. У қўлларини ҳавога ёзиб шундай деб жавоб берди: *Биз фақат шуни айта оламизки, ўша пайтларда ҳаёт булоқдай қайнарди.*

Қойилмисиз!

Бузук. Айниган.

— Гўзаллик туйфуси бизни эзгулик йўлларидан четга оғди ради, — деди маъюсчиройли Супер бесўнақай Кирғиртонга.

Тебранмас Жон эса сиполик билан жавоб берди:

— Бу сўзларнинг маъносини бизга доктор тушунтириб беради. Бўрилар ҳам тўқ, қўйлар ҳам бут бўлиши сира мумкин эмас.

Шундай сухан қилурсизми? Наҳотки улар биздан, мендан гўзалликда биринчиликни тортиб олмоқчилар?

— Ўзалик туйфусини ҳам тортиб олишмоқчи, — деб қўйди Стивен. — Шейлокни у ўзининг бепоён чўнтакларидан чиқарди. Судхўр ва ундириб янчилган буғдой сотувчи аллофнинг ўғли ўзи ҳам судхўр ва дон сотувчи аллоф бўлди, оч қолган халкнинг фалаёнлари пайтида ўн чора донни яшириб қўйди. Четтл Фалстаф айтган турли эътиқодга эга бўлган шахслар унинг барча ишларни ҳалол юритганига гувоҳлик берганлар — ҳеч шубҳа йўқки, уларнинг барчалари ундан қарздор бўлганлар. У ўзининг актёр биродарларидан бирини бир неча қоп янчилган буғдой учун судга берган эди, у ҳар бир қарз кўтарган кимсадан қарзига яраша фоиз тўлашни талаб қиласарди, ё буни гўшт хисобида ундириарди. Аксинча бўлса, отбоқар (Обри бўйича) ва суфлёр ёрдамчиси қандай қилиб бундай тез бойиб кетишарди? Нима иш қилинmasin, у ҳар бир нарсадан ўзига фойда чиқишини

кўзларди. Кироличанинг табиби Лопесни дорга осиб, кейин қўл-оёгини чопиб, бошидан жудо қилганларидан сўнг яхудийларни қисти-бастига ола бошлашиди, бунинг акс садосини Шейлокда кўриш мумкин, шўрликнинг жони узилмай туриб, юрагини кўксидан суғуриб олишди. «Ҳамлет» ва «Макбет»да алвастиларни гулханда қовуришини яхши кўрадиган шотландиялик файласуфнинг таҳтга чиқиши воқеалари акс садо беради. «Севгининг самарасиз кучанишлари»да у Буюк Армаданинг ҳалокати устидан қуллади. Унинг болохонадор таърихлари Мафекинг руҳида ҳайратларнинг тўлқинлари узра сузади. Уорикишир иезуитларини суд қилишаётган бўлса — шу ернинг ўзида дарбон мухмал қочиримлар назариясини қоралаб сўқади. «Ботир денгизчи» Бермуд оролларидан қайтиб келдими — шу заҳоти кейин Ренанни қойил қилган пьеса ёзилади ва унда бизнинг американлик жиянимиз Пэтси Калибан чикади. Чучмал сонетлар Сидни сонетларидан сўнг пайдо бўлди. Пари қиз Элизабет ёки «Виндзор ҳазилкашлари»нинг ёзилишига илҳом берган сочлари ҳумро ўйинқароқ қиз Бессга келсак, бунинг теран маъноларини олмонистонлик герр-меррлар ифлос кийимлар ташлаб кўйилган кир сават ичидан кавлаштириб қидираверсин.

Не қилдик, муҳокамаларинг ҳар қалай ёмон эмасга ўхшайди. Фақат яна бироз теологофилологологикага оид бир нималарни ҳам орасига қистириб юбор, яна ҳам соз фаранг бўлур. *Mingo, minxi, mistum, mingere*¹.

— У яхудий бўлганини исботланг, — ботиниб таклифини айтди Жон Эглинтон. — Мана, сизнинг декапингиз, у католик эди деб, айтяпди.

*Sufflaminandus sum*².

— Германияда, — деб жавоб қилди Стивен, — уни Италиянинг серғалва масалаларини бўяб-бежаб кўрсатувчи намунали фарангга айлантириб қўйишди.

— Чексиз қиёфали инсон, — топқирлик билан эслатди мистер Супер, — Колриж уни чексиз қиёфа деган эди.

*Amplius. In societate humana hoc est maxime necessarium ut sit amicitia inter multos*³.

¹ Сияман, сиярдим, сийилган, сийилмоқ (лот.).

² Кўндири мени (лот.).

³ Кейин. Инсон жамиятида кўлчиликнинг дўстлик ришталари билан боғланиши бехад зарурдир (лот.).

- Авлиё Фома, — оғиз жуфтлади Стивен...
- Ога роғ побіс¹, — фўнгиллади роҳиб Маллиган юмшоқ ўриндиққа чўкаркан.

Кейин йиғламсираб увиллаб қироат қилди:

- Pogne таҳоне! Acushia тасҳree!² Бизни ҳудо урганга ўхшайди, хароб бўлдик. Худо урди, хароб бўлдик!

Барчалари жилмайшиб қўйдилар.

— Мен, — деди жилмайшиб Стивен. — авлиё Фоманинг семиз жилларини ўз тилида ўқишини яхши кўраман. У яқин қариндошлар ўртасидаги жинсий алоқалар тўғрисида мистер Маги айтган янги Вена мактабига қараганди бошқачароқ фикр билдиради. Ўзининг оқилона ва оддий ўзгача усулида бу нарсани у туйгуларнинг етишмаслиги билан изоҳлайди. Бунда назарда тутилган нарса шуки, қони яқин кишига муҳаббат қўйиб, бу билан қони узокроқ одам четлаштирилди, ҳолбуки қони узокроқ кимса бу муҳаббатга сазоворроқ эди аслида. Насронийлар яхудийларни хасисликда айблашади, улар бошқа миллатларга қараганди кўпроқ яқин қариндошлар ўртасида никоҳ ўқитадилар. Аммо бу айблашларнинг сабаби қаҳр-ғазаб, холос. Яхудийларга бойлик тўплашга шароит яратган (ахир, улар билан лоллардлар³ бузук ҳаводангина паноҳ толишган) насроний қонунлари уларнинг бурчу мажбуриятларини ҳам пўлат чамбарак билан чирмаб ташлаган.

Бу гуноҳми ёхуд яхшиликми — Кўхна Умумпадар буни бизга фақат Қиёмат куни маълум қилгай. Лекин ўз хуқуқлари деб атаётган ва ўзига тегишли деб билаётган нарсаларни тутган инсон ўзи хотиним деб атаётган кимсага бўлган хуқуқлари дейдиган нарсани ҳам қаттиқроқ тутади. Шунинг учун яқин-атрофдаги фалончи-писмадончи ҳеч қандай сэр Смайл на унинг ҳўқизи ва на хотини ва на чўриси ва на қули ва на эшагини қўзи остига олишни хаёлига келтирмасин.

- Ва на моча эшагини, — жўр бўлди Буқа Маллиган.

Бизнинг серилтифот Виллига ёмон қаттиққўллик қилишган, — деб орага қўшилди латифона латофат билан мистер Супер.

- Қайси Ихтиёр⁴ни назарда тутяпсиз, — назокат билан деди Буқа Маллиган. — Биз чалкашиб кетадиганга ўхшаймиз.

¹ Бизни дуо қил (лот.).

² Мени орқамдаи ўп! Юрагимнинг уриши!

³ Лоллардлар — XIV асрда католикларга қарши курашган халқ тарғиботчилари.

⁴ «Вилл» (will) инглиз тилида «ихтиёр»ни билдиради.

— Яшаш ихтиёри, — деди олимона фалсафа сўқиб Жон Эглинтон, — Виллдан бева қолмиш бечора Энн учун ўлиш ихтиёрига айланиб кетди.

— Requiescat!¹ — дуо ўқиди Стивен.

Яшашга йук ихтиер
Кўп йиллар шудир қарор...

Ҳар қалай, хоним ана ўша одмироқ каравотга қизиқмаган кўринади: Сиз буни хўрланган малика деб исботламоқчи бўласиз, лекин у замонларда каравот худди ҳозир автомобилдай камёб нарса эди ва унинг ўймакор нақшлари етти маҳалланинг ҳавасини келтиради. Ёши улғайган чоғларда хоним даъватчилар билан яқиндан топишиб қолди (уларнинг бирори Нью-Плейсда турар ва шаҳар ҳисобидан чоракта херес майи оларди; аммо у қайси каравотда ётганини суриштириб ўтириш шарт эмас) ва ўзида жон деган нарса борлигини билди. Хоним унинг сафар халтасидаги китобларни ўқиди ёки унга ўқиб беришгаидир, бу китоблар «Ҳазилкашлар»га қараганда унга маъқулроқ туюлди, тунлари тувакка ўтириб бўшанаркан, у «Чин Диндорнинг Иштони учун Илгаклар ва Илмоқлар» ҳамда «Энг Тақводор Кўнгилларни Акса уришга Мажбур этувчи Энг Тоза Тар Тамакидон ҳакида» сингари китоблар устида хаёлга толарди. Илоҳа Венера лабларини дуога бурди. Кўнгил чирки: виждон қийноқлари. Куч-кувватдаи колган бузуқлик художўйликка тутинадиган вакт.

— Тарих буни тасдиқлайди, — inhiuit Eglintonus Chronologos². — Бир ёшнинг ўрнини иккинчи ёш эгаллайди. Аммо биз кўп обрў-эътиборга сазовор манбалардан биламизки, одамнинг энг ёмон душманлари — унинг оила аъзолари, унинг хонадони. Фахмимча, Рассел ҳақ. Унинг хотини, отаси билан бизнинг нима ишимиз бор? Менимча оиласвий ҳаёт оила ўчогини куйлаган шоирлардагина мавжуд. Фалстаф оила ўчоги кишиси эмасди. Менга колса семиз валломат — у яратган сиймоларнинг гултожи.

Озғин-ориқ зот ўзини орқага ташлади.

Қўрқоқ, ўз қардош-қабиладошлиарингдан, қаҳри қаттиқ тақводорлардан юз ўғир. Кўрқоқ, худони танимаганлар билан бир

¹ Раҳматга ёр! (Лот.)

² Сўйлади солномачи Эглинтон (лот.).

дастурхонда ўтиаркан, жом кўтармасликка уринар, Антром графлигидаги Олстримдан бўлган падари унга шундай буюрган эди. Шу кутубхонага ҳар уч ойда уни кўргани келади. Мистер Маги, сэр, сизни бир жаноб сўраяпти. Меними? У сизнинг отангизман деяпти, сэр. Менга Вордсвортни олиб беринг. Дағал матодан дағал камзул кийган, иштонининг барча тутмалари қадалган оқ соchlari ҳурпайган дағал жаноб Маги Мор Мэтю кириб келади, пайпогига етти ўрмоннинг лой-тупроғи сараган, кўлида ёввойи олманинг шохчаси.

Сенинг отанг-чи? У сенинг отангни билади. Сўққабош эр.

Шўх-шодумон Париждан ўлим тўшагида ётган хонимнинг қашшоқ кулбасига шошилинч келарканман, соҳилбўйида мен унинг кўлига тегиб кетдим. Кутилмаганда янграган меҳрибон овоз. Хонимни доктор Боб Кенни муолажа қиляпти. Менга яхшилик тилаган нигоҳ. Бироқ у мени билмайди.

— Падар, — деди Стивен умидсизликни енгишга уриниб, — бу мукаррар ёмонлик. У отасининг ўлимидан сўнг кўп ўтмай машхур пъесасини ёзди. Сочлари оқарган отанинг турмушга берадиган иккита етилган қизи бор, елкасига умрнинг ўттиз беш йилини ортиб олган, *nee mezzo del cammino di nostra vita*¹, лекин аслида эллик йилдан ортиқ ҳаёт тажрибасига эга шундай одамни сиз мурти ниш урмаган Виттенберг талабаси-ку, деб айтсангиз, унда унинг етмишга кирган қари онасини ҳирсу ҳаволик қиролича дейишингизга тўғри келади.

Йўқ. Жон Шекспирнинг мурдаси ярим кечаларда сайр қилиб юрмайди. У дам сайин-соат сайин чириганча чириб ётибди. Курол-анжомидан айрилган ота тинч, у оталикнинг эҳсосий ҳолатини ўз ўғлига ўткаэди. Италиянинг мўғамбир ақли Европанинг авом ахли тўдаларига ғажимоқ учун суяқдек ташлаган мадоннада эмас, баайни мана шу сир-асрор узра черков барқарор истиқомат этадир, зеро, бамисоли коинот каби, бамисоли олам сафиру олам кабирлар каби у бўшлиқ узра истиқомат қилур. Ақл бовар қилмас, ишониб бўлмас нарсалар устига курилгандир. Эҳтимолки, амог *matris*² холис ва хусусий тушум келишиги — бирдан бир ҳаёт ҳақиқатидир. Эҳтимол оталик — фақат

¹ «Ҳаёт йўлларининг ярмини ўтиб...» (итал.). Данте «Илохий комедия»нинг боши.

² Она севгиси (лат.).

хуқуқий бир ҳодисадир. Дунёда ўзи биронта ўғилнинг биронта отаси бормикин бу ўғил томонидан севилган ва уни севган?

Сен нимага шама қиляпсан ўзи, башаранг қурфур?

Билдим, билдим. Жим бўл. Қани туёғингни шиқиллат! Демак, шундай қилиш зарур.

Amplius. Adhuc. Iterum. Postea'.

Ёки пешонанг сенинг шунақами?

— Жисмоний уят ҳисси бизнинг ўртамизга шунчалар мустаҳкам тўсиқлар кўядики, қариндошлар орасидаги турли яқин алоқалар ҳамда айнишлар тўғрисидаги хабарлар билан тўлиб-тошган дунё ахбороти бу тўсиқларни бузуб ўтиш борасида лом-мим демайди.

Ўғиллару оналар, оталару қизлар, бир-бирини яхши кўрган опа-сингиллар, ўзини айтиш, ошкор қилишга ҳадди сифмайдиган севги-муҳаббатлар, жиянлару бувилар, маҳбуслару қалит соладиган тәнниклар, қироличалару рекордчи ғолиб буқалар.

Гўдак туғилмагунча она жуссасини қийшайтириб туради; туғилаётганда мислсиз оғриқ кўзғайди, кейин бурчу мажбуриятлар таҳсилланади, ташвишлар ортдан ортади. Кейин у янги нав эркак: унинг кўтарилиши бу — отанинг чўкиши; унинг ёшлиги — отанинг рашигини келтиради, унинг дўсти — ота ғаними.

Мен буни рю Мсе-ле-Пренсда ўйлаб топдим.

— Табиатда уларни нима боғлаб туради? Бир зумлик ваҳший ҳирс.

Мен отамикинман? Агар бўлганимда-чи?

Буришган қалтироқ қўл.

Дала-туз махлуқлари ичida энг айёр ересиарх Савеллий Афригий Отанинг ўзи — ўғилнинг ўзи деб айтарди. Бахсларда ҳеч қачон кураги ерга тегмаган булдог ит мавлоно Акваний уни рад этган. Хўб: ўғли бўлмаган ота — ота бўлмаганидай, отаси бўлмаган ўғил — ўғил бўлладими? Ратлэндбэконсаутхемптон-шекспир мана шу янглиши хатолар комедиясидан чиқкан шундай ном билан аталувчи бошқа қандайдир бир бахши «Ҳамлет»ни ёзгандайди, у ўз отасининг шунчаки ўғли бўлибгина қолмай, бироқ энди бошқа ўғил бўлмай, у ўзини бутун ўз уруғ-аймоғининг отаси деб англаған, ўз бобосининг отаси, ўзининг ҳали туғилмаган набирасининг отаси (бу ерда қавс ичida айтиб ўтайликки, бу набира ҳеч қачон дунёга келмади), чунки мистер Магининг айтишича, табиат барқамолликни ёқтиргмайди деб англаған эди.

¹ Кейин яна. Яна. Ундан кейин (лот.).

Эглинтоннинг кўзлари бир зум жонланиб яширинча мамнуният учқуиларини сочди. Порсонинг нигоҳи шод ва хиромон, гарчи гапларнинг тони игналар индирур.

Макташ. Аҳён-аҳён. Лек мақта.

— Ўзи ўзига ота, — фўдинглади ўз-ўзига ўғилмаллиган. — Тўхтанглар-тўхтанглар. Мен иккиқат бўлиб қолдим. Миямда туғилмаган бола бор. Афина-Паллада! Пъеса! Мана буни пъесса деса бўлади! Кўзим ёрисин, ёрдам беринг.

У ўзининг қорнипешонасини акушерларга ўхшаб қисди.

— Унинг хонадонига келсак, — давом этди Стивен, — онаси нинг уруғлари ҳали-ҳанузгача Арден ўрмонида яшашади. «Кориолан»даги Волумния билан боғлиқ саҳна онасининг ўлимини эслатиб туради. Унинг маъсум ўғлининг ўлими «Кирол Иоанн»да ёш Артур ўлимининг худди ўзгинаси. Қора шаҳзода Ҳамлет бу айни Ҳамнет Шекспирдир. «Бўрон»даги, «Перикл»даги, «Қиши эртаги»даги қизлар ким бўлгандигини — биз биламиз. Клеопатра ким эди, Миср заминидаги лиқ тўла гўшт қозон, яна Крессида ким, Венера ким, биз фақат тусмол қила оламиз буни. Лекин унинг хонадонининг яна битта аъзоси борки, унинг излари саҳифаларда.

— Фитна чигаллашмоқда, — деб қўйди Жон Эглинтон.

Муҳиб-китобдор-сакрамажон қайтиб келди, оёқ учida дикир-дикир сакрайди, башараси тинмай учади, қимиirlайди, ғимир-ғимир вақирлайди.

Эшик ёпилди. Хужра. Шуълалар.

Улар тинглашяпти. Учолон. Улар.

Мен. Сен. У. Улар.

Бошлаймиз, афандилар.

Стивен. Унинг уч акаси бор эди, Гилберт, Эдмунд, Ричард. Қариган чоғларида Гилберт олижаноб муҳтарам зотларга ҳикоя қилиб ўтиради: бир куни ҳурматли жаноб ҳисобчи қўлиминга текинга чипта тутқизса бўладими ўшанда ўша Лононда укагинамни қўрсам бўладими ха, жаноб Вилл пъессалар ёзади камедиялар қўяди, уриш-жанжал-тўполонни тоза авжига чиқаради Виллнинг елкасига эса сўқимдай эркак миниб олган бўладими. Партерда сотилаётган колбасадан Гилбертнинг шунчалар оғзи нинг суви қочибдики, асти қўяверасиз, қувончини ичига сиғдиrolмай ҳадеб илжаярмиси. Гилберт изсиз йўқолди, лекин фалон кас Эдмунд ва фалон кас Ричард меҳр-муҳаббатли Вилямнинг битикларида ҳамон кўзга ташланиб туришади.

Магиглинжон. Номлар! Нима дегани ном?

Супер. Ричард, биласизми, бу менинг исмим. Ишончим комилки, сиз Ричард ҳакида яхши бир сўз айтасиз, мен учун бу, биласизми.

Кулги.

Бука Маллиган (piano. diminuendo).

**Шунда медик Дик
Дэвига айтди ўтрик...**

Стивен. Фитначи ғаламислардан бўлган қора Вилларнинг учлигига Ричард-букир, Яго ва «Қирол Лир»да Эдмунд, иккисига тажаиг амакиларнинг номлари берилгац.

Ха, дарвоқе, мана шу охирги пьесани у акаси Эдмунд Саутуркда ўлим тўшагига ётганда ёзган ёки ёзиш пайида юрган.

Супер. Ишонаманки, Эдмундинг бошида калтак синади. Мен истамайманки адашим Ричард...

Кулги

Квакерлистер (a tempo). Бироқ кимда-ким менинг шарафли номимни ўғирлаб олса...

Стивен (stringendo). У ўз номини, ўзининг чиройли Вилям деган номини ўз пьесалари ичига беркитган, қаердадир уни статистга, қаердадир масҳарабозга берган, кўхна италияликларнинг суратларида рассом гоҳида ўзини ўзи билинар-билинмас қилиб бир жойда чизиб кетади. Лекин сонетларда у номини кўз-кўзлади, бунда ҳар ерда Вилямга дуч келасиз. Худди Жон О'Гонтга ўхшаб, унинг номи ўзи учун жуда қадрли, худди мисоли қалқону туғро каби қимматли, илло шу қалқону туғро учун у қанча ялиниб ёлвормади, кора белбоғда учи кумуш олтин найза, honorificabilitudinitatibus¹ — мамлакатдаги энг улуғ саҳнани ларзага солувчининг² шуҳратидан ҳам қимматлироқ. Номнинг маъноси нима? Болалик чоғида биринчи маротаба ўзига берилган номни ёзаётганда, ҳар бир бола бу саволни ўзига-ўзи беради. Кун ёруғида ҳам порлаб турувчи юлдуз, комидан ўт сочган аждар у туғилганда кўқда балқиди. Купла-кундузи у ёлғиз ягона ярқираб

¹ Хурмат-эътибор ёғилган ҳолдаги мақом (лат.).

² Шекспирнинг маъноси — найза силкитмоқ, шекисен дегани эса — саҳнани ларзага солмоқ маъносида.

турди, у тунда чиқадиган Венерадан ҳам ярқироқ эди, кечалар у Кассиопея туркумининг делтаси узра яракларди, бу туркум юлдузлар аро унинг номининг бош ҳарфини тасвирлаб ёнарди.

У ярим кечада Шоттеридан хонимнинг қучоқларидан чиқиб мудраган дала йўлларидан қайтаётганда унинг нигоҳи Катта Айқдан шарқроқда уфқ тубида ястанмиш бу туркумга тушар ва ўз номини ўқирди.

Улар икковлари мамнун. Мен ҳам.

Бу ёрқин юлдуз у тўқиз ёшга тўлганда ғойиб бўлганини уларга айтма.

Айрилди ой юзли оғушларидан ҳам.

Сени ийдириб қўндиргунларича кутасан. Эҳ, сен писмиқ. Ким сени авраб қўндиради?

Самоларда ўки. Аутонтимор-уменос. Боус Стефеноуменос¹. Қани қайда сенинг туркуминг? Стиви-Стиви сув ўтларини еди.

S.D.: Sua donna. Gia: Di Lui. Gelindo risolve di non amar S.D.².

— Аммо ўша нима эди, мистер Дедал? — сўради муҳиб-китобдор. — Қандайдир самовий ҳодисами?

— Кечаси — юлдуз, — жавоб берди Стивен. — Кундузи эса — булутлар устуни.

Яна нимани айтсин?

Стивен шляпаси, асоси, чоригига кўзини тикди.

Стефанос³, менинг тожим. Менинг шамширим. Манави чориғим оёқнинг заволи. Янгисини олиш керак: Пайпоклар йиртиқ. Рўмолча ҳам зарур.

— Сиз унинг номини яхши ўйнатдингиз, — тан олди Жон Эглинтон. — Сизнинг ўз отингиз эса бирмунчча галати. Назаримда, у сизнинг кутилмаган ақлий заковатингиздан дарак беради.

Мен, Маги ва Маллиган.

Афсонавий афсунгар. Лочин инсон. Сен учгансан. Қайга ахир? Нью-хайвен — Диеп, арzon одми вагон. Париж ва яна ортга.

Кўршапалак. Икар. Pater. ait⁴. Кулади, тўлқинларда чайқалади, бўғзига сув тиқилади. Шабнарак, мана сен кимсан. Шабнарак бўлмоқ.

¹ Ўз-ўзини қийновчи. Стивен — бука юраги (*юнон.*).

² С. Д.: ўз хоними. Ҳа-ҳа: уни. Кўнгли совиган С.Д. ни севмай қўйди (*итал.*).

³ Гулчамбар (*юнон.*).

⁴ Ота, айтади (*лот.*).

Мистер Супер осуда тўлқинланиб, бокира дафтарини юқори кўтарди:

— Бу жуда ҳам қизиқ, чунки ака мотиви қадимий ирланд асотирларида ҳам учрайди. Худди ўша сиз айтиётган нарса. Уч оға-ини Шекспирлар. Ака-ука Гриммларнинг эртакларида ҳам худди шунаقا, билдингизми? У ерда учинчи ака — ҳақиқий зўр қаҳрамон, у уйқудаги гўзал маликага уйланади, ҳаммаси шунаقا гаплар.

Супер-акалардан супер. Яхши, яхшироқ, суперроқ.

Муҳиб-китобдор сакраб-дикирлаб яқин келди.

— Мен бағоят қизиқиб қолдим-ку, — деб бошлади у, ака-укаларнинг қайси бирини айтияпсиз... Ақли ожизимча, оға-иниларнинг бири билан ҳалигиндақароқ иш бўлганми, шунга ишора қиляпсизмикин... Ёинки, балки, мен вақтидан бурун чант чиқаряпманмикин...

У ўз-ўзини тумшуғидан илинтирди — ҳаммага бирма-бир қаради — жим бўлди.

Ёрдамчиси уни эшик остонасидаи чақирди:

— Мистер Листер! Ҳаэррат Дайнин сўраяпти...

— Оҳ, ҳаэррат Дайнин! Ҳозир-ҳозир!

Илдам қадамлар ташлаб қарс-қарс оёқ уриб, шаҳд ила ғачирлатиб, қарс-қарс қарс-қарс чиқиб кетди.

Жон Эглинтон жабҳага турди.

— Хўп майли, — оғзини очди у. — Ричард билан Эдмунд ҳақида қандай гапингиз бор экан, кўрамиз. Афтидан, сиз бу гапни охирига қолдирганга ўхшайсиз?

— Ҳар икки олижапоб оға-иниларни, амакимиз Ричи билан амакимиз Эдмундни сиз эслаб қоласиз, деб кутиш, — деб жавоб қайтарди Стивен, — кўрилиб турибдики, жуда кўп нарсани кутиш билан баробар. Соябонни осон унутиб қолдирган-дек, оға-иниларни ҳам тез эсдан чиқарадилар.

Кўршапалак¹.

Аканг қаерда? Аптекачининг олдида. Менинг хачирим. У, сўнг Крэнли, сўнг Маллиган — энди маповлар. Сўзлар, сўзлар. Аммо ҳаракатингни қил. Сўз айтиб ҳаракат қил. Улар сени си наб, ҳазил-мазах қилишяпди. Ҳаракат қил. Ҳаракатта жавоб айт.

¹ Кўршапалак — сир сакловчи қуаш ҳам ҳисобланган. Икар парвоз килолмай кулаганда, илоҳа Афиниа унга раҳм қилиб, уни шабпаракка айлантириб қўйган.

Кўршапалак.

Менинг овозим Исаев овози¹, мен ўз овозимдан чарчадим.
Бир ютим ош учун — ярим салтанат.

Олға.

— У ўз асарлари учун воқеаларни тарихлардан оларди, сиз ўша номларни улардан олган дейишиңгиз мумкин. Уида нега у бошқасини эмас, айни шу номларни танлади? Ярамас буки Ричард, тамомила айниган одам бева қолган Эннга шилқимлик килали (номнинг кучини кўринг) ширин сўзлар айтиб мақтайди, баттарин кимса шўх бевани йўлдан уради, учинчи акаси босқинчи Ричард мағлуб Вилямдан кейин подшоҳлик қиласиди. Драманинг қолган тўртала саҳнаси мана шу биринчи саҳнага боғлиқ бўлиб гина қолмай, балки тўппа-тўғри унда осилиб туради.

Қироллар ичиди фақат Ричардни Шекспир дунёнинг ўзидаи бехуда қарздорлик эҳтироми билан куршамайди. Нима учун «Қирол Лир»даги Эдмунд чиқадиган қўшимча воқеа Сидни яратган «Аркадия»дан ўғирлаб олинниб, тарихдан илгариги замонларнинг келт афсонасига улаб юборилган?

Вилл шундай қилгандада, — шоирни ёқлади Жон Эглинтон. — Бу биз бугун скандинав сагасини Мередит романидан олинган парчага елимлаб ёпиштиришимиз керак дегани эмас. Que voulez-vous?² — Мур шундай деган. Унда Богемия денгиз қирғозида жойлашган, Одиссей эса Аристотелдан мисоллар келтиради.

— Нега? — давом этди Стивен ўз-ўзига жавоб бериб. — Чунки сотқин ака ёки босқинчи ака, ёки хиёнаткор ака, мавзулари ёки бу учаласи бир бўлиб ҳеч қачон Шекспирни тарк этмайди. Қувғин, ҳайдалиш мавзуси, юракдан ҳайдалиш, уйдан ҳайдалиш мавзуси «Икки вероналиқ»дан бошилаб то «Бўрон»-гача барча драмаларидан бирма-бир ўтади, «Бўрон»да эса Просперо ўз таёфини синдиради. Уни ерни жуда чукур қазиб кўмиб ташлайди, ўз китобини денгизга улоқтиради. Унинг камолга етган чоғларида бу мавзу шохлайди, бошқа мавзулар орқали акс садо беради, такрорланади, кетма-кет протазис, эпитазис, кататазис, катастрофа. У гўр ёқасига бориб қолганда, бу мавзу

¹ Исаев — Инжилда Исҳоқ пайғамбарнинг ўғли. Тўнғич ўғил бўлиб тутғилганлик ҳуқуқини, яъни ота тахтига ворисликни нўхот шўрвага алиштирган.

² Сиз нима истайсиз? (Фран.)

яна узоқка тушмас экан, бу пайтлар унинг турмушга чиққан кизи Сюзенни арига хиёнат қилди, деб айблашади. Илк гуноҳ унинг бошини айнитди, иродасини сусайтирди ва ёмонликка қаттиқ ружу қўйишга ундаdi. Майнутлик милорд епископларнинг тили билан айтганда, илк гуноҳ бошқа бир аллаким томонидан қилинганд қулоғга ўхшаганда, ўша гуноҳкор гуноҳларини такрорлаган бўлади. Бу у ёзган охирги сўзларнинг ичига яшириниб ётади, бу сўзлар унинг қабр тошига нақшлаб қўйилди, аммо бу тош остида унинг хотинига жой топилмади. Вакт унга ҳоким эмас. Гўзаллик ва осудалик уни суриб чиқаролмади. У яратган оламларда минглаб қиёфаларда сочилиб яшайверади, хоҳ «Йўқ ерда кўп шовқин»да бўлсин, хоҳ икки бора — «Сизга бу ёқадими?»да бўлсин, хоҳ «Бўрон», хоҳ «Ҳамлет», хоҳ «Чорага чора»да бўлсин ва мен ўқимаган бошқа барча асарларида бўлсин, яшайверади.

У кулди, ақли ўз ақлининг кишанларини итқитиб ташламоги учун кулди.

Ҳақиқат ўртарокда, — хулоса чиқарди ҳакам Эглинтон. — У шарпа ва шаҳзода. У — ҳамма нарсада мавжуд.

— Айнан шундай, — деб тасдиқлади Стивен. — Биринчи пардадаги бола — бешинчи пардадаги балоғатга етган эр. Бари барида мавжуд. «Цимбелин» билан «Отелло»да у қўшмачи ва алданган эр. У ҳаракатда ва ҳаракатларга жавобда. У идеалга ёки бузукчиликка кўнгил қўйиб, худди Хозе каби чин Карменни ўлдиради. Унинг бўйсунмас идроки — бу алданишдан ўлардай қўрқадиган, ҳабашнинг андак тинчлик, хотиржамлик билмай азоб-изтиробда қийналишини истайдиган Яго.

Ал-доқ! Ал-доқ! — уятсизларча ўкирди бўкирик Маллиган. — Ҳавфли сўз! Эрларни қиласи ёмон дилсўз!

Коронғи шипдан акс садо қайтди.

— Ҳа, Яго! Қаранг унинг феълини! — яна журъатланиб деди Эглинтон. — Барча гаплар айтилиб бўлганда, факат Дюма-ўғилга қўшилишгина қолади. (Ёинки Дюма-отагами?). Парвардигори оламдан кейин ҳаммадан кўпроқ яратган кимса бу Шекспирдир.

— У эркакларга қизиқмайди, хотинлар билан ҳам иши йўқ, — яна сўз олди Стивен. — Бутун ҳаётини бошқа ёқларда ўтказиб, нихоят у ўзи туғилган бир парча ерга қайтди, лекин на ўсмир ва на балоғат чоғларида бу ердан асло узилмаган ва доим тилсиз гувоҳ бўлиб турган эди. Шу ерда унинг ҳаёт саргузаштлари ту-

гайди ва у бунда тут дарахтини экади. Кейин ўлади. Харакат тугади. Гўрковлар Ҳамлет-отани ҳам, Ҳамлет-ўғилни ҳам ерга қўйдилар. Ниҳоят, Қирол ва шаҳзода ўлим ҳукмида, мотам музыкаси чалинади. Барча муnisалар ва мушфиқалари — гарчи уни ўзлари сотган, ўлим ёқасига келтирган бўлсалар-да — унинг дарди фироғида кўз ёшларини тўқадилар. Илло Дублин аёлларида бўладими ё Дания аёлларида — жон таслим этганларга ачиниш, раҳм-шафқат — уларнинг ҳеч қаҷон ажралишни истамайдиган бирдан-бир рафиқалари. Агар сизга эпилог ёқса, унга узокроқ тикилиб қаранг: гуллаб-яшинаған Просперо — тақдирланган эзтулик, Лиззи — бобонинг кичкинтой-эрмак овунчоги, Ричи амакижон — ўзоирона адолатли суд томонидан ёмон қоралар учун мўлжаллашган овлоқ ерларга жўнатилган иллат, катта парда тушади. У ўз ички дунёсида имконият каби яшаган нарсаларни таъпқи оламда мужассамини топган ҳолда кўрди. Метерлинк¹ айтади: Агар бугун Сукрот уйидан чиқса, эшиги остонасида донишманд ўтирганини кўради. Агар ҳозир Иуда² йўлга тушса, бу йўл уни Иудага олиб келади. Ҳар бир умр — биринкетин келувчи кўп-кўп кунлардир. Биз ўз-ўзимиз оралаб, ҳар дамда қароқчилар, шарпалар, девлар, чоллар, ўсмирлар, хотинлар, бевалар, руҳан яқин биродарлар билан кўришиб борамиз, лекин ҳар сафар ўз-ўзимизни учратамиз.

Бу дунёнинг фолиосини³ ёзган, дарвоҷе жуда ёмон ёзган (У аввал бизга ёруғлик берди, Қуёшни эса — икки кун ўтгандан сўнг ато этди) ўша драматург борлик нарсаларнинг ҳукмдори, уни ҳақиқий римликларнинг католиклари *dio bola*, жаллод-худо деб атайдилар, ҳеч қандай шак-шубҳа йўқки, у ҳар биримиздаги ҳамма нарсада мавжуд, у отбокар ва у қассоб, шу жумладан, мабодо Ҳамлет баshoreт этгандай самовотнинг кору борида никоҳларнинг бошка йўқлиги ҳалал бермаганда ва бунда одам қайта яралиб фаримптаандрогинга⁴ айланмаганда, яъни ўз-ўзига хотин ҳам бўлмаганида, у қўшмачи ҳамда алданган эр ҳам бўлиши мумкин эди.

— Эврика! Топди! — бўкирди Буқа Маллиган. — Эврика!

¹ Метерлинк Морис (1862 – 1949) — Бельгия драматурги, шоири. Нобель мукофоти лауреати (1911) — символик шеърият вакили.

² Иуда — Янги Аҳд илоҳий китоби хаворийлардан бири, устози Иосифни 30 кумуш тангага сотган. Кўчма маъниода: соткин, хиёнатгар.

³ Фолио — жуда катта китоб. Юончча Фолиум — улуғ китоб.

⁴ Андрогин — эрлик.

У кутилмаганда чехраси чараклаб очилиб, ўрнидан дик этиб турди да, кўз очиб юмгунча Эглинтон столи олдида пайдо бўлди.

Майлими? — сўради у. — Илоҳ Малахияга садо берди.

У кутубхона қоғозига алланимани ёзинга киришиди.

Кетаётганингда кутубхона қоғозларидан ола кет.

Кимки никоҳга кирибди, — деб хабар килди шавқиёр валломат мистер Супер, — биттасидан ташқари, майли шундай яшайверсин. Бошқалар майли, бундан ўзларини тийишин.

У ҳали никоҳ нималигини билмаган зот санъат бакалаври ҳамда бўйдоқ бўлмиш Эглинтон Иоанига қараб кулиб юборди.

Улар на хотин ва на ишқий ўйинлар нелигини билмай, хар қадамда тузоққа тушиб қолишдан қўрқкан ҳолда икковлари тун бўйи «Кийик қизнинг қийилиши»ни турли нусхаларию изоҳлари билан эзғилаб муҳокамадан ўтказишади.

— Сиз бизни хўп товлаб доғда қолдирдингиз, — гапнинг пўст-каласини айтди-қўйди Жон Эглинтон Стивенга. — Охирида бориб энг жўн ва одми учликни кўрсатиш учун бизни бутун мана ишу йўлни босиб ўтишга мажбур қилдингиз. Сиз ўзингиз шу назариянгизга ишонасизми, ахир?

— Йўқ, — жавоб берди Стивен дарҳол.

— Сиз буларни ёзмайсизми? — сўради мистер Супер. — Сиз буни диалог тарзида яратишингиз керак, биласизми, Уайлднинг платоник диалогларига ўхшаган бўлади.

Жон Эглинтон ўзгача эътиборли табассум қилди.

Үцдай бўлса, — деди у, — модомики ўзингиз бунга ишонмасангиз, нега унда қандайдир ҳақ кутишингиз керак, мен билолмаяпман. Доуден «Хамлет»да қандайдир бир сир борлигига ишонади-ю, лекин шундан бошқа ҳеч нарса демайди. Пайпер Берлинда учрашган анов жаноб Бляйброй Ратленд борасида бир тусмолни илгари суради ва ҳамма сир Стратфорд ҳайкалида яширинган, деб ўйлайди. У ҳозирги гериог ҳузурига бормоқчи эканлигини ва барча пъесалар уининг бобокалони томонидан ёзилганлигини исботлаб бермоқчилигини Пайпер айтташ эди. Бу олий ҳазратлари учун ҳеч кутилмаган воқеа бўлади. Бирок у ўз назариясига ишонади.

Раббим, имон келтиргайман, менинг ишонмасимга ёрдам қил. Яъники, менинг ишонишимга ёрдам қил ёхуд менинг ишонмасимга ёрдам эт? Ишонишга ким ёрдам қиласди? Egomen¹. Ишонмасга эса — ким? Бошқа бир азamat.

¹ Ўзим мен (лот.).

— Сиз «Диана» муаллифлари орасида жарақлаган ҳақ талаб қилувчи ягона кишисиз. Яқин сонларда чиқишига ишончим комил эмас. Фред Райен иқтисодий мақоласи учун жой колдиришимизни сўрайпти.

Фредрайн. Менга иккита жарақлаган танга қарз берган. Ўзингни ўнғарид ол. Иқтисод.

— Биттагина гиней учун, — деди Стивен, — сиз ушбу сухбатни босиб чиқарипшигиз мумкин.

Бука Маллиган табассум қилиб ёзишдан тўхтади ва табассум этиб ўрнидан турди. Вазмин овоз, ширингуфтор маккорлик билан у маълум қилди:

— Мен шоир Клинк ҳузурига унинг юқори Мекленбург стритдаги ёзги қароргоҳига ташриф буюарканман, у «*Summa contra Gentiles*»¹ни ўқиётгани устидан чиқдим. Унинг қошида бир жуфт сўзак хонимлар ҳам бор эди, диркиллаган Нелли билан Розали, соҳилбўйи кўмирхоналари фохишалари.

У оғзини юмди.

— Юр, энди Клинк, юр, дайди қушбозим, Энгус.

Юр, кетдик, Клинк. Биздан кейин қолиб барини еб битирдинг. О, албатта, мен ичак-чавоқлару сарқитлардан сен учун колдиришларини сўрайман!

Стивен ўрнидан қўзғалди.

Умр бу — адоқсиз кунлар. Буниси тугаяпти.

— Биз сизни оқшом кўрайлик, — деди Жон Эглинтон. — *Notre ami*². У ерга Мэйлахи Маллиган келади деб, Мур кутяпди.

Бука Маллиган панамасини ва кутубхона қоғозларини кўтарганча таъзим қилди.

— Мсие Мур, — деди у, — ирланд ёйларини французлардан хабардор киляпти. Мен бораман у ерга. Кетдик, Клинк, шоирларга қадаҳ уриштирмақ жоиз. Сен ўзи тўпла-тўғри юроласанми?

Тиржайтан калла...

Соат ўн биргача итдай ичиш. Ирландларнинг кечки майшатлари.

Масхарабоз қўғирчоқ...

Стивен шу қўғирчоқ ортидан одимларди. Бир сафар миллий кутубхонада баҳс бўлган эди. Шекс. Сўнг. Менинг қўғимнинг елкаси: ортидан бораман мен. Товонларига тегиб туртиниб кетаман.

¹ «Сумма мажусийларга қарши» (лат.).

² Бизининг дўстимиз (франц.).

Стивен ичкарида хайрлашиб чиққандан сўнг худди сувга бўктирилгандаи, кўғирчоқ ортидан, шу сочи силлиқ таралтан, соқоли янги кирдирилган, кунгурадор хужрадан ёруғ кунга чиқкан, қалдираган ва мияси пўст ташлаган ҳазилвоннинг ортидан юриб бораарди.

Мен нима топдим? Улардан? Ўзимдан?

Энди худди Ҳейнс каби юр.

Доимий кутубхоналар зали. Ташриф китобида Кэшел Бойл О'Коннор Фитсморис Тисделл Фаррелл жингалак дастхат билан ўз туроқларини такмил этади. Савол: Ҳамлет телба савдои эдими? Аббатча билан тепакал Мухибишинг чучмалкитобий сұхбати:

— О, ҳақиқатан, марҳамат қылсинлар, сәр... Бошим бени-хоя осмонга етади...

Башарасини ўйинқароқ қийшайтирганча Буқа Маллиган ўз-үзи билан бекор бозорлашар, ўзига-ўзи мамнун бош силкирди:

— Ўзидан хурсанд қўнғ.

Турниket.

Наҳотки...? Тасмаси зангори аёл шляпаси?.. Шошилмай бемалол ёзилганми?.. Нимайкан?.. Караб қўйдими?

Нақшинкор панжара айланаси, жимжит оққан Минций...

Пақ Маллиган панама дубулғаси остида зиналар оша зиналарга сакраб ўтар ва ямб вазнида хиргойи қиласарди:

Жон Эглинтон, жолажон Жон
Нега хотин олмас у хамон?

Кейин бирдан тариллади:

— Оҳ, анов ияги йўқ хитойлик! Чин Чон Эг Лин Тон. Биз бир куни Ҳейнс билан уларнинг слесарлар залидаги театрчалирига нимаям бўлиб кириб қолдик. Илгариги юнонлардай, худди бизнинг М. Метерлинкдай актёрларимиз Европа учун янги санъат яратмоқдалар. Аббатлик театри! Димогимга роҳибларнинг нозик жойларидан чиқаётган ҳидлар урилди.

У шалпиллатиб тупурди.

Унутибман: анов ярамас Люси қандай калтаклаганини у ҳеч унумтмайди. Ва яна: у ташлаб кетди *Le femme de trente ans*¹. Нега бошқа болалар бўлмаган? Тўнғичи нега қиз?

Кеч кирувчи ақл. Югур, қайт.

¹ Ўттиз яшар хотин (франц.).

Чимирилган зоҳид ҳамон унда (ўз хости насибасига эга) ва лазиз пайкар, хур жиловдор, Федоннинг ипак жингалаларин силамоқ бағишилар роҳат.

Э-э... Шу ерда мен... истардимки... айтиш эсимдан чиқди... Э-э...

— Лонгворт билан Маккерди Аткинсон ҳам бор эди...

Пақ Маллиган енгил рақс тушиб, чирилларди:

Тор кўчадан келади сўкиш овози,
Ойимча ўтади — ишқининг ғаммози.
Эсга тушар шунда бандоҳ дарров
Ф. Маккерди деган Аткинсон бирор
Оёғи ёғочдан ишланган мисол
Яна бирори бор, у ҳам бетимсол.
Бир қултум май ичмай, таъмиши билмай
Маги деганимиз ияксиз қолгай.
Хотинга тоби йўқ икковнинг чунон
Капаки қилишар яшириб ҳамони.

Майнавозчилик қилавер. Ўз-ўзингни бил.

У бир поғона пастда тўхтаб, менга масхараомуз разм солади. Мен тўхтаб тураман.

— Мозордан чиқсан ҳазилкаш, — ғингшиди Буқа Маллиган. — Синг энди қора кийим киймаяпти, бошқаларга ўхшай деяпти. Корадир факат карғалар, кашишлар ва инглизнинг кўмири.

У хирқираб, хириллаб кулади.

— Анов қари каламуш Греторини ёзганинг учун, — маълум қилди у. — Лонгвортнинг жони чиқишига оз қолди. Эҳ, сени териси шилинган жухудиезуит, инквизиция намояндаси! У сени журналда чиқармокчи, сен кўрнамак эса унинг жимжима ашъорини тасқарасини чиқарибсан. Ахир буни Йейтс усулида қилсанг бўлмасмиди?

У ҳамон қийшанглаб, қийтанглаб, қўлларини кенг ёзиб зинадан пастга тушиб борарди:

— Менинг замонамда ва менинг мамлакатимда бунёд бўлган китобларнинг энг гўзали. Бандоҳ Ҳомер эсингга тушади.

У зинанинг пастки қаватида тўхтади.

— Мен пъеса туғдим! Шайтоннинг тўқиган ривоятлари! — эълон этди у тантанавор суратда.

Зангибар усулидаги устунлар тиккайган зал, бир-бирлари билан кесишган соялар. Тўртбурчак, учбурчак қалпоқлар кийгани тўққиз раққоснинг зангиборона ўйини охирига етди.

Бука Маллиган оҳангдор тиниқ овози билан ўз лавҳини ўқишига киришди:

Ҳар ким ўз-ўзига хотин
ёки
кўлдаги асал ойи
(уч оргазмли милллий
ахлоқсиэлик)
Тентак Маллиган
асари

У иршайган тумшуғини Стивенга бурди.

— Мен ниқоб ҳаддан ташкари шаффоф деб қўрқяпман. Лекин давомини эшит:

У ўқишида давом этди, marcato:

— Иштирок этувчилар:

ТОБИ ДРОЧИНСКИЙ (жулдурвақа поляк)

МАНДАВОШ (ўрмон қароқчиси)

МЕДИК ДИК

ҳамда

МЕДИК ДЭВИ (биттасига иккита)

КАМПИРШО ГРОГАН (сув ташувчи)

ДИРКИЛЛАГАН НЕЛЛИ

ҳамда

РОЗАЛИ (қўмирхона қирғонидаги фоҳина)

У хахолаб кулганча, бошини дам у ёққа-дам бу ёққа сараксарак қилиб Стивенинг олдида борар — ҳамда шарпаларга, одамларнинг руҳларига қувюқ-шўх мурожаат этарди:

О, ўша Кэмден-Холлдаги кеча! Эриннинг қизлари сенинг устингдан сакраб ўтиш учун калта этакларини кўтаришлари керак эди, сен эса ўз майгун, ранго-ранг ва ҳар томонга ёйилган қусуғингга ёнбошлаб ётардинг!

Эрин ўғлонлари ичидаги энг-энг маъсуми, — садо берди Стивен. — қачонлардир уни деб, белдан пастда этаклар кўтарилиши эди.

Дарвозага етай деганда, у орқасида кимнингдир келаётганини сезиб, ўзини четга олди.

Ажрапмоқ. Айни пайти. Хўб, энди қаёққа? Агар бугун Сукрот уйидан чиқса, агар ҳозир Иуда йўлга тушса. Нима фарқи бор? Муқаррар макон кутар мени муқаррар вақтда — қутулиб бўлмас.

Менинг ихтиёrim ва унинг ихтиёри, юзма-юз. Ўртада чоҳ тубсиз.

Бир одам одоб билан таъзим қилиб улар орасидан ўтиб кетди.

— Яна бир карра салом, — жавоб қилди Буқа Маллиган.

Устунли айвон.

Мен бу ерда күшларнинг учишларига қараб фол очдим. Күшбоз Энгус. Улар учиб келади, учиб кетади. Мен ҳам учдим бу кечади. Енгил парвоз қилдим. Одамлар лол қолдилар. Кейин ойим-кизлар маҳалласи. У менга худди қаймоқдек майин қовун тутди.

Киргил. Ўзинг кўргайсан.

— Сайёр жуҳуд, — Буқа Маллиган кулгили тарзда даҳшатга тушиб шивирлади. — Унинг кўзини кўрдингми? У сенга жирс билан қаради. О, кекса дengизчи, мен сендан кўрқаман. Клинк, сен ҳалокат ёқасида турибсан. Маъсумлик камарбанди бирла белингни маҳкам қил.

Оксенфордча қилиқлар.

Кун. Күёш аробаси кўпrik ёйи узра.

Олдинда қора кифт борарди. Қоплон қадамлари, пастга тушибди, дарвоза остидан панжаранинг ўткир найзалари тагидан ўтди.

Улар изма-из боришарди.

Ҳақоратлайвер мени, давом эт. Гапир.

Очиқ ҳавода Килдер-стритдаги уйларнинг бурчаклари аён кўзга ташланарди. Битта ҳам қуш йўқ. Ўйлар узра кўтарилиган кувурлардан патларини ёйиб икки ҳарир пар юксалар ва насимланган насимда насим эриб кетарди.

Жанг қилишни тўхтат. Цимбелин друидлари¹ дунёси: мистериаллар: кенг замин — меҳроб.

Тангрига ҳамду сано!²

Мөҳроблардан ховурлар

Самоларга ўрласин!

¹ Шекспирнинг «Цимбелин» асаридаги охирги кўринишга ишора. Бунда башир батпорат айтади.

² «Цимбелин»нинг сўнгти сатрлари.

10-ВОҚЕА

Ректор, олий ҳазрат руҳоний Жон Конми, О.И. уй әшигигининг зиналаридан туша туриб, япасқи соатини яна ички чўнтағига солиб қўйди. Беш дақиқа кам уч. Артейнга сайд қилиш учун энг қулай вақт. Айтгандай, боланинг исми шарифи нима эди? Дигнам. Ҳа. *Vere dignum et instum est*¹. Биродарим Свонни зиёрат қилишим керак. Мистер Каннингемнинг мактуби. Ҳа. Иложи борича унга кўмак бермоқ лозим. Имонли католик, расмруслум, фарзларни адо этади, хайр-саховат ишларида қатнашади.

Кўлтиқтаёгини олдинга эринчоғлик билан итқитиб аста одимлаётган бир оёғи йўқ чўлоч матрос қандайдир хирқираган овоз чиқарди. Шафқат ҳамиширлари монастири олдида у сакрашдан тўхтаб хайр-садақа учун шапкасини олий ҳазрат руҳоний Жон Конми, О.И. га чўзди. Ҳазрат Конми саховат билан нур сочаётган қуёш остида чўнтағидаги қопчиғида фақат бир дона кумуш танга борлигини унутмаган ҳолда, уни яхшилаб дуо қилди.

Ҳазрат Конми Маунтжой-сквер томонга бурилди. Бир зум унинг хаёли оёқ-кўллари тўп ўқларига дучор бўлиб, эндиликда қолган кунларини ғарифхоналарда азоб-уқубатда ўтказаётган аскарлар ҳамда матросларга оғди, кардинал Волсининг сўзларини эслади: *Агар мен Худованди Каримга худди қиролимга хизмат қилгандай ғайрат билан хизмат қилсайдим, қариган чоғимда У мени ташлаб кетмасди*. Ҳазрат япроклар карсак чалиб тангачаларини ўйнаётган дараҳтлар соясида юриб борар, унинг рўбарўсидан эса худди шу тобда мистер Дэвид Шихи, Ч.П. нинг рафиқаси яқинлашиб келарди.

— Ташаккур сизга, жуда ҳам яхши. Ўзингиз тузукмисиз, руҳоний отам?

¹ Муносиб ва тақвадорона (лот.) ҳам кўп хурсанд бўлди.

Ҳакиқатан ҳам, ҳазрат ота Конми ўзини бағоят яхши ҳис килмоқда эди. Дарвоқе, Бакстонга сув муолажасига борса ҳам эҳтимол. Хонимнинг ўғлонлари қандай, Белведерда барча ишлар жойидами? Шундайми? Ҳазрат ота Конми буни эшитиб ростдан ҳам кўп хурсанд бўлди. Э, мистер Шихининг ўзи яхшими? Ҳалиям Лондондами. Э, ҳа, рост, парламент мажлислари давом этяпти-ку. Ҳаво қандай соз, ростданам ғоятда беназир. Хўб, ҳазрат Бернард Воехен эҳтимол ўз тарғиботларини яна давом эттирса керак. О, албатта: зўр муваффакият. Чиндан ҳам ғоят ажойиб инсон.

Ҳазрат ота Конми ҳакиқатан мистер Дэвид Шихи, Ч.П. нинг рафиқасини соғ-саломат, эсон-омон кўриб боши осмонга етди, менинг энг яхши тилакларимни жаноб Дэвид Шихи, Ч.П. га лутфган етказиб қўйишингизни илтижо қиласман, деди. Хўб, хўб, албатта уйингизга ҳам бораман.

— Яхши қолинг, миссис Шихи.

Ҳазрат ота Конми ўзининг шоҳи шляпасини кўтарди-да, - хонимнинг куёш шуълаларида тўсдай ярақлаган тўр рўмолининг шиша мунчоқларига тикилганча хайрлашиб табассум қилди. Бурилиб кета туриб, яна бир жилмайди. У ўзининг тишлари пальма мойи аралашмасидан тайёрланган паста билан тозалаб ювилгачини биларди.

Ҳазрат ота қадам отаркан, ҳазрат ота Бернард Воехеннинг ғалати филтиллайдиган кўзлари ҳамда унинг лондонча ширали сўзларини эслаб кулиб қўйди.

— Пилат! нега сен бу шум ғалаларни бўйнига уриб қувмадинг?

Аммо ғайратига тан бериш керак. Қойил, қойил. Ҳеч шакшубҳасиз ўз йўлига кўп фойда келтирган. Бундан кўз юмиб бўлмайди. У Ирландия ва ирланд халқини севаман, дейди. Қаранг-а, жуда яхши оиланинг фарзанди, кимнинг хаёлига келиби дейсиз? Чамаси, Уэлсдан-ов.

Э-ҳа, эсдан чиқмасин-да ишқилиб. Ота вилоятга¹ мактуб жўнатиш керак.

Ҳазрат ота Конми учта ўсмир мактаб ўқувчисини Маунтжойсквер муюлишида тўхтатди. Ҳа: улар Белведердан экан. Тайёрлов синифидан, а-ҳа. Мактабда яхши ўқияпсизларми? О-о, баракалла, азаматлар. Э, сенинг отинг нима? Жек Соҳан. Сен-

¹ Отa вилоят — иезуитлар мазҳабида муҳим лавозимлардан бири.

чи? Жер, Галлахер. Бу йигитчанинг исми? Унинг оти Бранни Лайнем экан. Қандай чиройли от.

Ҳазрат ота Конми ич чўнтағидан хатни олиб, Бранни Лайнемга берди-да, унга Фитсгибон-стритнинг муюлишидаги қизил почта қутисини кўрсатди.

Фақат эҳтиёт бўл, ўзинг ҳам яшик ичига тушиб кетма тағин, болакай, — ҳазиллашди у.

Болакайлар ҳазрат ота Конмига кўзларини ғилай қилиб караб, кулиб юборишди:

— О, сэр!

Қани, бир кўрай-чи, сен хат жўнатишни билармикинсан? — деди ҳазрат ота Конми.

Болакай Бранни Лайнем йўлнинг нариги бетига чопиб ўтди-да, ҳазрат ота Конмининг ота вилоятга хатини қип-қизил почта қутисининг ичига ташлади.

Ҳазрат ота Конми табассум қилди, бошини силкитди, яна табассум қилди-да, Маунтжой-сквернинг шарқий тарафидан илгарилаб кетди. Бонига қилиндр, устига оч мовий илак қайтарма ёқали камзул, оч сиёҳранг шим, сап-сарик қўлқоп ҳамда учи ўткир боғичли башмоқ кийган, оқ бўйинбоғ тақсан, ракс муаллими ва ҳоказо мистер Дэниес Ж. Мажинни салобат билан қадам ташларкан, Максвелл хонимдан Дигнам-корт муюлишида олдинга ўзиб ўтәтиб камоли иззат-икром билан ўзини йўлка четига тортиди.

Э, афтидан бу хоним миссис Макгиннесга ўхшайди-ку?

Қадди қомати келишган, соchlарига оқ оралаган миссис Макгиннес ўзи улуғвор кетиб бораётган нариги йўлкадан туриб ҳазрат ота Конмига таъзим бажо келтирди. Ҳазрат ота Конми табассум қилди ва бошини эгди. Яхши юрибсизми, хоним?

Хонимнинг савлатини қаранг. Худди Мария Стюартга ўхшайди, нимасидир бор. Ҳайроп қоласан киши — шундай шоҳона аёл — судхўр. Ана холос, ана холос! Шунақанги... нима деса бўлади... Шунақанги шоҳона рухсор билан...

Ҳазрат ота Конми Грейт-Чарлз-стритдан борар, икки кўзи чап томондаги ёпиқ протестант черковида эди. Санъат бакалаври, ҳазрат Т.Р. Грин (D.V.)¹ ваъз ўқиди.

Улар буни бенифициарий дейишиади. Лотинчасига, олийҳиммат. Ваъз билан художўйларга олийҳиммат кўрсатмоқчи. Бирок,

¹ *Deo Volante* — Худонинг хоҳиши (лат.).

келинг, бағри кенглик қилайлик. Енгиб бўлмас жаҳолат. Ўзла-ри ҳам билишмайди нима қилишаётганини.

Ҳазрат ота Конми муюлишда бурилиб, Шимолий айланма йўлдан юриб кетди. Мана шундай муҳим катта йўлда трамвай юргани қизик. Албатта, юриши керак.

Бир гала ўқувчи болалар елкаларида сумкалари билан Ричмонд-стритга дувиллаб чиқиши ва ҳаммалари бирварақай фижим бош кийимларини кўтаришиди. Ҳазрат ота Конми уларга бир неча бор илтифот кўрсатиб, бош силкиди. Насроний биродарлар мактабининг болалари.

Ўнг томондан ҳазрат ота Конмининг димогига кундур (ладан) ҳиди урилди. Муқаддас Иосиф черкови. Портленд-роу. Қартайган ва саҳоватпеша соҳибалар учун. Ҳазрат ота Конми Муқаддас Сир амали қошида бошини яланғочлади. Шундай, булар муруватпеша — лекин бальзан ишлари тоқатдан ташқари.

Олдборо саройи ёнидан ўтаркан, ҳазрат ота Конми бойлигини режасиз совурган ушбу оқсусякни йўлади. Мана энди бу ерга қандайдир идора ёки муассаса жойлашибди.

Ҳазрат ота Конми Шимолий Стрэнд-роудга чиқди, бу ерда у билан ўз дўконининг остонасида турган мистер Вилям Галлахер саломлашиди. Ҳазрат ота Конми мистер Вилям Галлахер билан сўрашди ва бекон гўштлари ҳамда йирик мой қатламларидан тараётган ҳидларни сезди. У Грогонинг тамаки савдоси дўконидан ўтди, бу ерга суюб қўйилган лавҳларга ёпиширилган газеталар Нью-Йоркда рўй берган даҳшатли фалокат ҳақида хабарлар босишганди. Америкада шундай ҳодисалар дам-бадам бўлиб турди. Одамларнинг шундай бехос ўлиб кетиши канчалар баҳтлизлик. Дарвоқе, фам-ғуссанинг алами боқий қолади.

Ҳазрат ота Конми Дэниэл Бергиннинг қовоқхонаси ёнидан ўтди, такя деразаси олдида икки бекорчи эркак деворга суяниб туришарди. Улар ҳазратга таъзим қилишиди, ҳазрат саломни қайтарди.

Ҳазрат ота Конми Г.Ж. О'Нилнинг дағн идорасини ёқалади, бу ерда оғзига чўп соглан Корни Келлехер ҳисоб дафтарига якун чиқаради. Маҳаллани айланиб юрган констебль ҳазратга салом берди, ҳазрат ҳам у билан омонлашди. Хинзор гўшти сотувчи Юкстеттернинг дўкони ойнасидан ичкарига назар ташлаб, ҳазрат ота Конми орастага шодалаб қўйилган ок, кора ва кизил колбаса ўрамларини кўрди. Чарливилл-мэлл дарахтлари соясида ҳазрат ота Конмининг кўзи торф ташувчи баржа соҳил-

да тўхтаб турганига тушди, қайиш тасмали отининг калласи қуий осилган, кирчир похол шляпа кийган қайиқчи баржада ўтириб тамаки тутатар ва боши тепасидаги терак шохини томоша қиласди. Манзара соддалиги билан мафтункор эди ва ҳазрат ота Конми Яратганинг ботқоқларда торф бунёд қилган оқилона башорати ва марҳамати хусусида ўйга толди, одамлар уни қазиб олсин, шаҳарларга ёқилғи қилиб олиб борсин, бева-бечора, камбағалларнинг уйларини иситсин деган-да, ахир.

Олий ҳазрат Жон Конми О.И. Нюкомен кўпригига чиқиб, Юкори Гардинер-стритдаги авлиё Франциск Ксаверий черковидан марказдан келаётган трамвайга ўтириди.

Шимолий Вилям-стритдаги авлиё Агата черковининг викарийси ҳазрат Николас Дадли марказдан келаётган трамвайдан Ньюкомен кўпригига тушди.

Ньюкомен кўпригига ҳазрат ота Конми марказдан келаётган трамвайга чиқди, илло у Мадайленд ёқалаб ўтувчи лой-ифлос йўлдан яёв юришни ёқтирамасди.

Ҳазрат ота Конми трамвайнинг бурчагига ўтириди, кўкимтири чиптани у қалин ва юмшоқ қўлқопининг тиқмасига сунди, тўрт шиллинг, олти пенс ва беш пенни қайтим танглари эса чиптачининг қалин юмшоқ қўлқопидан унинг пул қопчиғига сирғалиб тушди.

У чирмовуқ чирмалган черков олдидан ўтиб бораркан, мабодо чиптани бепарво ташлаб юборганда, албатта худди шу пайт – назоратчи келиб текшириб қолиши ҳақида ўйларди. Бундай қисқа ва арzon йўлда кетаётган йўловчиларнинг ёдайиб тантанавор ўтиришлари ҳазрат ота Конмига ортиқча бир нарсадай туюларди. Ҳазрат ота Конми самимий ҳолатларни ёқтиради.

Осуда кун. Ҳазрат ота Конмининг рўпарасида ўтирган кўзойнакли жануб нималарниди тушунтиришини тўхтатди-да, боини қуий эгди. Бу хотини бўлса керак, ўйлади ҳазрат Конми. Кўзойнакли жанубнинг хотини андак ҳомуза тортиб оғзини билинабилинмас очди. У қўлқопдаги кичкина муштчасини кўтариб яна ўшандок назокат билан ҳомуза тортиди, мўъжаз кафти билан оғзига уриб-уриб қўйди-да, билинабилинмас жилмайди, юмшоқ-юмшоқ.

У селган атирнинг иси ҳазрат ота Конмининг диққатини тортиди. Шу билан бирга у аёлнинг нариги ёнидаги бесёнақай эркак ўриндиқнинг нақ чеккасида ўтирганига эътибор берди.

Ҳазрат ота Конми минбарда туриб боши қалтироқ ва ўзи қовушмаган чолнинг оғзига қийинчилик билан ширинлик солди.

Трамвай Эннсли кўпригига тўхтаб эиди ўрнидан қўзғалмоқчи бўлганда, бир кампир кутилмаганда ўрнидан туриб эшик томонга юрди. Чиптачи унга трамвайнин тўхтатиш учун қўнфироқнинг ишини торти. Кампир саватлари билан тушиб кетди. Ҳазрат Конми чиптачи саватларни кўтаришга кўмаклашаётганини қўриб турди, кампир тўлаган тангасига қараганда, мўлжалдан нарига ўтиб кетишига сал қолди, шунга қарамай ҳазрат Конми биладики, кампир кўнгли тоза кишилардан бири, буларга доим хар куни икки марта сени дуо қиласман, қарофим, деб тақорлаш, гуноҳларингни худо кечиради деб юнатиш зарур, мени дуо қил. Аммо у бечораларнинг ҳаёти шу қадар ташвиш, югурюгур уринишларга тўла, бояқишлиар-а.

Мистер Южин Стрэттон афишалардан қалин қора дўрдок лабларини намойиш қиласман, ҳазрат ота Конмига иршаярди.

Ҳазрат ота Конми барча қора танли, мис танли, сариқ танли кишиларнинг дили ҳақида ўйга ботди, ўзининг авлиё Петр Клавер О.И. ҳамда Африка миссияси мавзусидаги тарғиботи ҳақида, чин динни тарқатили, миллионлаган қора, қўнгир ва сариқ жонлар, уларнинг қора тунда ўғридай бостириб келган ўлим соатида сув билан покланолмай, тавба-тазарру қилолмай ўтганликлари тўғрисида хаёлларга толди. Ҳазрат ота Конмининг назарида белгиялик Иезуитнинг «Le nombre des élus»¹ деган китобида анча-мунча жўяли фикрлар баён қилинган эди. Ахир Худонинг иродаси (D.V.) билан чин динга кирмаган миллионлаб жонлар айни вақтда Парвардигори оламнинг сиймосига ўхшаш ва монанд этиб яратилган жонлар эди. Буларнинг бари Худо яратган Худога тегишли жонлар эди. Ҳазрат ота Конми афтидан уларнинг таъбир жоиз бўлса, мисоли ортиқча чиқиндилар сингари изисиз ўйқ бўлиб кетишиларига ачинарди.

Хоут-роуд бекатида ҳазрат ота Конми тушиди ва чиптачининг хайрлашиб қилган таъзимига жавобан таъзим бажо келтирди.

Малахайд-роуд кимсасиз эди. Ҳазрат ота Конмига бу кўча ҳам, унинг номи ҳам ёқарди. Малахайд узра сузар шўх қўнфироқлар садоси. Лорд Толбот де Малахайд яқин атрофдаги дентизлар ҳамда Малахайднинг тўғридан-тўғри меросхўр лорд-адмирали бўлади. Тўй хабарини берган жом садолари ва яна худди шу соатда бошланган жанг ва оқибат хоним бир дамининг ўзида ҳам тул қиз, ҳам рафиқа ва ҳам бева хотинга айланади.

¹ «Мўътабарлар сони» (франц.).

Булар олис ўтмиш кунлар, беташвиш, бекайфу шаҳарлар замони, тинч, осуда замонлар, баронларнинг узоқ қадимиияти.

Ҳазрат ота Конми йўлида давом этаркан, ўзининг «Барон қадимиияти» деган чоғроқ китоби ҳақида ўйлади, шу билан бирга Иеузитларнинг уйлари ҳамда лорд Маулсвортнинг қизи Мэри Рочфорт, биринчи графиня Белведер тўғрисида ёзиш мумкин бўлган китобни хаёлидан ўтказди.

Энди ёши бироз ўтиб қолган маҳзун аёл Эннел кўли соҳиларида ёлғиз кезар, бу Мэри, биринчи графиня Белведер оқшомлар қайфуга ботиб сайр этар, қундузнинг сув бетида шалоплаб шўнғишлари аёлни на ҳайратга солар ва на кўрқитарди. Ким билади асл ҳақиқатни? Ҳойнаҳой рашк ўтида ўртсанган лорд Белведер эмасдир, бу унинг тавбасини қабул этган руҳоний ота ҳам эмасдир чоғи? Мабодо у ўз эрининг акаси билан токи *ejaculatio seminis inter vas naturale mulieris*¹ хиёнат гуноҳига охиригача жазм этмаган бўлса? Агар охиригача узил-кесил гуноҳга ботмаган эса, у факат чала-ярим тавба қилган бўларди, зеро, хотинлар шундай йўл тутишади. Шунда буни факат Худо, факат хотиннинг ўзи, факат эрининг акасигина биларди.

Ҳазрат ота Конми бетийик хирсий майллар ҳақида фикрлар, бироқ ер юзида шусиз инсон наслининг давом этиши асло мумкин ҳам эмас, зеро, худовандонинг тариқи батахқиқ бизнинг моҳиятан тариқимиз ҳам эмас.

Дон Жон Конми ҳамон йўлин қатъ айлаб, хаёлан узоқ ўтмиш замонларни кезди. У пайтлар у хурмат-эътиборга сазовор ва самимий эди. У ўз хотираси пучмоқларида таъба-тазарруларнинг сирларини саклар, меҳмонхона залларининг шипларига сарғайиб пишган меваларнинг чамбарлари осилган, паркет поллари мойланган саҳнларида олижаноб чеҳраларнинг табассумларига табассум ила жавоб қайтарарди. Ва яна олижаноб эр ва олижаноб аёл бўлмиш келин ҳамда куёвнинг қўлларини ковуштирас әди дон Жон Конми.

Ажойиб кун.

Даладаги четан орасидан ҳазрат ота Конмига қарам сафлари кўринди, улар пастки япроқларини кенг ёйиб унга таъзим қиласдилар. Кўк юзида паға-паға барра оқ булутлар подасини шамол оҳиста ҳайдаб борарди. Moutonper², дейиншади французлар. Аниқ сўз, жуда шииам.

¹ Аёл фаржига то эрлик уруғи тўкилгунча (лом.).

² Кўпирган жингала булат (франц.).

Ҳазрат ота Конми дуо сўзларини ўқиркан, Рэткоффи узра сузган барра булутларни кузатарди. Клонгауз далаларининг чўкиртак илдиз-поялари юпқа пайпоқдаги оёқларига қаттиқ ботарди. Оқшомлар у ўша ерда сайдар этар, дуолар ўқир, ўйин билан машғул болаларнинг қичқириқлари, сокин кечки ҳаво бағрида жаранглаган овозларини эшитарди. У уларнинг ректори эди — уларни ҳалимлик билан идора этарди.

Ҳазрат ота Конми қўлкoplарини ечиб, бурчаклари қизил дуо китобини чиқарди. Фил суюгидан ясалган китоб саҳифасини кўрсатиб турарди.

Соат тўққиз. Буни боя тушлиkkачa ўқиш керак эди. Аммо леди Максвелл келиб қолди.

Ҳазрат ота Конми Падаримиз ва Аве Марияни ичида такрорлади-да, чўқиниб қўйди. Deus in adiutorium¹.

У хотиржам кўнгил ила соат тўққизда айтилувчи дуони ичида ўқиб тинмай одим отар, ўқир, яна одим отар ва ниҳоят Решга етиб келди Beati immaculati:

— Princípium verborum veritas: in eternum omnia iudicia iustitiae tuae².

Қизариб-бўртиб кетган йигитча кўк четан орасини ёриб ўтиб, сўқмоққа чиқди, унинг ортидан кўлида сўлиган мойчечак дастасини ушлаган қизча пайдо бўлди.

Йигитча шоша-пиша бошидаги шляпасини кўтарди; қизча шошилиб таъзим бажо қилди ва этагига ёпишган хасни олиб ташлашга тутинди.

Ҳазрат ота Конми ҳар икковни сиполик билан дуо қилди-да, дуо китобининг юпқа саҳифасини варақлади Шин:³

— Príncipes persecuti sunt me gratis: et a verbis tuis Formidavit cor meum⁴.

* * *

Корни Келлехер катта ҳисоб-китоб дафтарини ёпди-да, солинган қовоқлари остидан худди соқидай бурчакда турган то-

¹ Худоё, таъжил айла мени халос этмоққа (лот.).

² Маъсумлар бахтиёрdir:

— Сенинг каломинг матин хақдир: сенинг ҳақиқатингнинг ҳар ҳукми мангудир (лот.).

³ Яхудий алифбоси ҳарфи.

⁴ Боёнлар мени бегуноҳ қувварлар, аммо дилим сенинг каломингдан кўркар (лот.).

бутнинг қаралай қопқоғига қаради. У қаддини ростлаб, унинг яқинига борди-да, ўки атрофида айлантириб, бўртиқлари ҳамда мис безакларини кўздан кечирди. Оғзидағи чўпни чайнаганча, у тобут қопқоғини кўйди-да, эшикка йўналди. Бунда у кўзини пана қилиш учун шляпасини пешонасига бостириди-да, эшик кесакисига суюниб эринчоқлик билан кўчани кузатди.

Ҳазрат ота Конми Нью Комен кўпригида Доллимаунтга олиб борадиган трамвайга ўтириди.

Корни Келлехер улкан бошмоқларини чалиштириб, манглайига бостирилган шляпа остидан атрофга кўз югуртирас, оғзидағи чўпни тинмай чайнарди.

Констебль 57 С, кўча соқчиси унинг қошида бир зум тин олди, ҳол-аҳвол сўрагиси келди.

- Хўб кун бўлди, мистер Келлехер.
- Оҳо, — пўнғиллади Корни Келлехер.
- Фақат бироз димрок, — деди констебль.

Корни Келлехер тишлари орасидан чўп чайнашдан ҳосил бўлган сўлакни чирт этиб тупурди, саховатли оппок қўл эса дे-раздан Экклс-стрит кўчасига танга ташлади.

— Хўш, нима яхши гаплар бор? — деб сўради Корни Келлехер.
— Мен фалон кишини кеча кечқурун кўрдим, — деди овози-ни пасайтириб констебль.

* * *

Чўлоқ матрос Макконнел аптекасининг бурчагига тўқиллаб ўтди, Рабайотти музқаймок сотувчисининг аравачаси ёнидан айланиб, қўлтиқтаёқларида Экклс-стрит кўчасида сакрай бошлади. У ўз эшиги олдида валангар турган Лалли О'Руркка яқинлашиб, атайлаб чинқирди:

- Англия учун...

У қаттиқ силтаниб олдинга ҳаракат қилиб, Кейти ва Буди Дедал ёнидан ўтиб, кичқирди:

- Уйимиз ва гўзаллигимиз учун.

Ж.Ж. О'Моллойнинг оқариб, ташвишга ботган башарасига караб мистер Ламберт омборхонада эканлиги, хузурида одам борлигини хабар қилишиди.

Тўладан келган хоним йўлидан тўхтаб, ҳамёнидан чақа танга чикарди-да ўзига томон узатилган шапка ичига ташлади.

Матрос тўнғиллаб миннатдорчилик билдири-да, ҳиссиз деразаларга қовоғини уйиб бўқди-ю бошини қуи солинтириб яна сакраб-сакраб тўрт қадам олдинга жилди.

Кейин тўхтаб қаҳрли қичқирди:

— Англия учун...

Икки ялангоёқ бола узун чўплардаги обакидандонни сўришаркан мажрух чўлтоқса сўлакайлари оққан оғизларини очиб тикилишди.

Матрос яна адл-адл силтаниб олға силжиди-да, тўхтаб, калласини юқорига кўтарди ва паст дўриллаган овоз билан бақирди:

— Уйимиз ва гўзаллигимиз учун.

Дераза ортидаги қувноқ ялла ва хиргойи яна андак давом этиб турди-да сўнг тўхтади. Дераза пардаси четга сурилди. «Мебелсиз квартиralар ижарага қўйилади» деган лавҳа тахтача сирғалиб пастга тушиб кетди. Яланғоч ва бўлиқ саховатли қўл оқички қўйлак ҳамда қуи этакнинг таранг бөғичлари орасидан лип этиб кўринди. Хотин кишининг қўли панжара орасидан танга ташлади. Танга йўлкага тушиди.

Болакайлардан бири югуриб келиб, тангани олди-да, тиланчининг шапкасига ташлади:

— Олинг, сэр.

* * *

Кейти ва Буди Дедал буғ тўла ошхона эшигига суқулишди.

— Сен китобларни олиб бордингми? — сўради Буди.

Мэгги плита олдида туриб билқиллаган совун кўпикларидаги туссиз кир уюмини икки марта таёқ билан титкилаб, пешонасини артди.

— Уларни олишмаяпти, — деди у.

Ҳазрат ота Конми Клонгоуз далаларидан юриб борар, чўкиртак илдиз поялар юпқа пайпоқдаги оёқларига тиқандек ботарди.

— Сен ўзи қаерга олиб бординг? — сўради Буди.

— Макгиннесс олдига.

Буди оёғини тапиллатиб ерга урди-да, сумкасини стол устига отди.

— Илоҳим, семиз жинни ёрилиб ўлсин! — қичқирди у.

Кейти плита олдига келиб, чўзилиб қаради.

— Қозонда нима бор? — сўради у.

— Қўйлаклар, — деди Мэгги.

Будининг жаҳли чиқиб бақирди:

— Қуриб кетсин, ейишга ҳеч нарса йўқми?

Кейти декчанинг қопқоғини ҳўл этаги билан ушлаб кўтарида-да, сўради:

— Бу нимайкан?

Декчадан хушбўй куюқ буғ кўтарилди.

— Нўхат шўрва, — деди Мэгги.

— Қайдан худо ярлақади? — сўради Кейти.

— Ҳамшира Мэри Патрик берди, — деди Мэгги.

Хизматчи кўнғироқ чалди.

— Жинг!

Буди столга ўтирди-да оч қичқирди:

— Қани бу ёққа ол!

Мэгги декчадан қуюқ сарғиши шўрвани унинг тарелкасига солиб берди. Кейти хотиржам ҳолда Будининг қаршиисига ўтириб, нон увоқларини бармоқлари учидаги оғзига соларкан, оҳис-та деди:

— Яхшиям, шу бор экан. Дилли қани?

— Отами кутиб олгани чиқди, — деб жавоб берди Мэгги.

Шўрвага нонни майдалаб соларкан, Буди қўшиб кўйди:

— Осмонда йўқ падаримизни...

Кейтининг идишигига ош соларкан, Мэгги норози бўлиб деди:

— Буди! Уялмайсанми!

Илиё келур деб, қофозни буқлаб ясалган қайиқча енгилгина тебраниб, силкиниб Лиффидан қуйига қараб сузиб борар, Айланма кўприк тагидаги йўғон устунлар атрофига бурама хосил қилиб қайнаган сув тўлқинларидан сакраб ўтиб, кемалару лангарлар занжирларини ёнлаб, эски божхона доки билан қирол Георг соҳили орасидан шарққа томон йўл оларди.

* * *

Торнтон дўконида оқ-сариқдан келган қиз тўқилгани сават остига шилдираган ялтироқ қофоз тўшарди. Буян Бойлан қизғиши қофозга ўралган шиша билан кичкина атири идишчани узатди.

— Ҳаммасидан олдип мана буларни, — деди у.

— Хўп, сэр, — деди сариқ қиз, — меваларни тепасига қўяман.

— Қойил, бу айни муддао бўлади, — деди Буян Бойлан.

Қиз дўмбоқ нокларни жуфт-жуфт қилиб, думларини ҳар томонга қаратиб авайлаб, чиройли қилиб жойлади, улар ора-

сига уятда қизариб кетган ғарқ пиптган шафтолиларни ўрнаштириди.

Буян Бойлан мева-чеваларнинг хушбўй исларига тўлган дўкон ичиди янги тўқ қизғиши ботинка кийган ҳолда айланиб юрас, мевалар, диркиллаб турган, серэт, серсув думалоқ помидорларни ушлаб кўрас, бурнига яқин олиб бориб, ҳидлаб қўярди.

М.Х.Э.Л.И. сафланиб оқ цилиндр қалпокларда Танжер-лейн бўйлаб ўз қўзлаган манзиллари сари салқи қадамлар ташлаб унинг кўз ўнгидан тизилишиб ўтдилар.

Бойлан бирдан қулупнай солинган идишдан юзини бурдида чўнтағидан тилла соатини чиқариб, занжири имкон берганча илгарига чўзиб, кўз ташлади.

— Буни ҳозирнинг ўзида жўната оласизми? Трамвайдаги?

Мерченг-арч раастасида елкаси қорайиб кўринган бир кимса кўча сотувчисининг аравачасидаги китобларни титкилаб варакларди.

— Ҳа, албатта, сэр. Бу шаҳардами?

— Ҳа, шундай, — жавоб берди Буян Бойлан. — ўн минутлик йўл.

Оқ-сарик қиз қофоз билан қалам узатди.

— Қаердалигини ёзиб бермайсизми, сэр?

Буян Бойлан қофозни тахта устига қўйиб, манзилни ёзди ва қизга берди.

Факат дарров жўнатинг, келишдикми? — деди у. — Бу бемор кипига.

— Хўп, сэр. Бажараман, сэр.

Буян Бойлан шими чўнтағидаги тангаларни шўх жаранглатди.

— Энди айтинг-чи, мени қанчагача тупирдингиз? — сўради у. Қизнинг нозик қўллари меваларни яна бир бошдан санаб чиқди.

Буян Бойлан қизнинг очиқ ёқасидан ичкарига мўралади. Кунчча. У баланд қўзадан бир дона қизил чиннингулни олди.

— Менга ярашадими? — деб сўради у олифтанамо.

Оқ қиз унга қиё бокди, сиполик билан қаддини ростлади, бироз четта қийшайган бўйинбоғига кўз қирини ташлади, қизаринкиради.

— Ҳа, сэр, — деди у.

Энкайиб у яна биққи ноклару бўртган шафтолиларни қайтадан санади.

Буян Бойлан унинг очилиб қолган қўйнига яна ҳам майл кўрсатиб бокди, иршайган тишларида қизил гул бандини иштача билан чайнади.

— Мен сизнинг телефонингизга икки оғиз сўз айтай, майлими, мисси? — деди у бепарволик билан.

* * *

— Ma!! — деди Алмидано Артифони.

У Стивеннинг елкаси оша Голдсмитнинг ғуддасимон бошига паришон назар ташлади.

Саёҳатчилар тушган икки вагон секинлаб ўтди, аёллар олдинда бандни ушлаб ўтиришарди. Оқтаниллар. Эркакларнинг қўллари уларнинг ингичка белларини тортинимай қучарди. Улар Тринити томондан Ирланд банкининг хилват серустун пештокига бокишар, бунда кабутарларгина ғув-ғувулашарди.

— Anch 'i ho avuto di queste idee — дерди Алмидано Артифони, — quand ero giovine come Lei. Ero i mi sono convinto che il mondo e una bestia. E peccato. Perche La sua voce... sarebbe un cespote di rendita via, Invece, Lei si sacrificia².

— Sacrificio inciuento³, — деди Стивен табассум қилиб ва шумтол оғочидан ясалган асосининг ўртасидан тутиб аста чайқаганча.

— Speriamo, — деди думалок, мўйловдор башара дўстона. — Ma, dia: retta a me. Ci rifletta⁴.

Гратаннинг тўхтанглар! деб амр айлаган қаттиқ тош дастпанжаси тагида Инчикордан келган трамвай Шотланд тоғ полки оркестрининг бир талай тўп солдатларини туширди.

— Ci riflettero⁵ — жавоб берди Стивен паства кенг иштонга караб.

— Ma, sul serio, eh?⁶ — дерди Алмидано Артифони.

Унинг оғир қўли Стивеннинг қўлини қаттиқ қисди. Одам нигоҳи. Бир зум нигоҳ ғоятда синчков бокди. Кейин шу заҳоти Долкидан келаётган трамвайга тез ўтди.

¹ Аммо! (*итал.*).

² — Менинг ҳам ҳаёлимга шундай фикрлар келганди... унда мен худди сиз каби ёш эдим. Мен у пайтларда шунга амин эдимки, дунё бу — ҳайвон. маъзур тутинг. Бироқ, сизнинг овозингиз... даромад манбайи бўлиши мумкин эди, кўринг-а. Бунинг ўрпига сиз ўзингизни қурбон қилмоқдасиз.

³ — Бу ўйланган қурбон (*итал.*).

⁴ — Умид киласиз... Бироқ менинг сўзимга киринг, ўйлаб кўринг (*итал.*).

⁵ — Ўйлаб кўраман.

⁶ — Факат жиддий бўлсин, хўпми? (*итал.*)

- Eccolo — шошилиб дўстона деди Алмидано Артифони.
*Venga a trovarmi eci pensi. Addio, caro!*¹
- Arrivederla, maestro², — жавоб берди бўшаган қўли билан шияпасини кўтариб. — E grazie.
- Di che? — сўради Алмидано Артифони. — Scusi, eh? Tante belle cose!³

Алмидано Артифони найча қилиб ўралган ноталарни худди сигнал бергандай кўтариб, кенг иштонини ҳалпиллатганча Долкидан келаётган трамвайга югурди. У бехуда уринар, бехуда ишоралар қиласди. Зеро, ҳаммаёқни ўз мусиқа асбоб-анжомларини Тринити дарвозасидан ташиб ўтаётган болдирлари ялангоч тоғликларнинг издиҳоми тутганди.

* * *

Мисс Данн Кейил-стритдаги кутубхонадан олинган «Оқ либосли аёл»ни тортманинг узоқроқ ичкарисига суреб қўйди-да, ёзув машинкасига почта рангли қофозининг варагини жойлади.

Бунда сирли нарсалар ҳаддан зиёд қўп экан. Анов эркак Мэрионни яхши кўрармикин, йўқми? Яххиси бошқасини олган маъкул, мисол учун Мэри Сесил Хэйнинг китобларидан.

Соатнинг кафгири уясида сирғалиб пастга тушди, андак силкиниб турди, сўнг тўхтаб дарчада олти рақами кўринди.

Мисс Данн тугмаларни тақиллатиб босди:

— 1904 йил 16 июнь.

Вульф Тоннинг ўрнатилмай қолиб кетган ҳайкалининг тагпойдевори билан Монимени ўртасидаги муюлишда оқ цилиндр кийган бепи қомат реклама лавҳаларини кўтарганча иланг-билинг қилиб ўтишиди, М.Х.Э.Л.И. ни кўрсатишиди, кейин қаердан келган бўлсалар, шу ёққа ғойиб бўлишиди.

Кейин у жозибадор танноз Мария Кендалл тасвиirlанган катта афишага қараб қолди, у ўзини ўйсиз орқага ташлаган, олдидағи дафтарга ўн олти рақами ҳамда «S»с бош ҳарфларини қириллатиб ёзарди. Тўқ сарғиши соchlар ва упа суртилган юзлар. Бунинг нимаси ёқади? Этаги тўрт энлик, яна шуни ҳам юқори кўтаради. Ҳа-я, у бугун музикага келармикин? Кийим

¹ — Мана келди... Келинг, гаплапшамиз. Ўйлаб кўринг. Хайр, азизим.

² — Хайр, маэстро... Ташаккур сизга.

³ — Нима учун?.. Ҳафа бўлмадингизми? Яхши қолинг! (*имтад.*)

тикувчини кўндирам, Сюзи Нэглинига ўхшатиб бурмали этак қилиб берармикин? Жуда алламбало. Шаннон билан яхт-клубдаги барча тузлар ундан кўзларини узишолмайди. Ё худо, у мени бу ерда соат еттигача олиб ўтирас, ахир.

Телефон қизнинг қулоғи остида чинқириб жиринглади.

— Алло. Ҳа, сэр. Йўқ, сэр. Ҳа, сэр. Мен уларга бешдан кейин қўнғироқ қиласман. Фақат шу иккаласи, сэр, Белфаст билан Ливерпулга. Хўп бўлади, сэр. Демак, агар сиз келмасангиз, мен олтида кетсам бўладими? Ўн бешта ўтганда. Ҳа, сэр. Йигирма етти-ю олти. Мен унга айтаман. Шундай: бир фунт, етти-ю олти.

Қиз конвертга учта рақамни ёзди.

— Мистер Бойлан! Бир зум! Анов «Спорт»даги жаноб кирган эди, сизни сўради. Ҳа, мистер Ленехан. У соат тўртда «Ормонд»да бўласман деди. Йўқ, сэр, ҳа, сэр. Мен уларга бешдан кейин чиқаман.

* * *

Фира-шира чироқнинг милтиллаган шуъласида икки қизаринган чехра чиқиб келди.

Ким бу? — сўради Нед Лэмберт. — Бу Кротти эмасми?

— Рингабелла ва Кроссхейвен, — овоз берди оёқлари билан зиналарда пайпасланаётган кимса.

— Э, бу сизмисиз, Жек, салом! — деди Нед Лэмберт ўзининг юшоқ таёқчасини жимирлаган шип тоқларига кутлаб кўтариб.

— Бу ёқка келинг. Эҳтиёт бўлинг, у ерда зина бор.

Руҳоний отанинг юкорига кўтарилган қўлидаги гугурт узун тиник айлана аланга сочди-ю, сўнг итқитиб юборилди. Унинг охирги учқуни оёқлари остида сўнди — яша улар бўғиқ дим ҳаво ўровида қолдилар.

— Жуда ажойиб-ку! — деди бийрон бир овоз қоронғида.

— Шундай, сэр, — дарҳол тийрак илиб кетди Нед Лэмберт. — Биз сиз билан ўша муқаддас Мария аббатлигининг тарихий палатасида ўтирибмиз, бу ерда 1534 йилда бўлган кенгашда ипак Томас исён бошланганини эълон қилганди. Бутун Дублинда бундан кўра тарихийроқ жой йўқ. О’Мэдден Берк тез орада у ҳақда бир нарса ёзмоқчи. Уния¹ бўлгунча бу ерда эски Ирланд банки жойлашганди, энг биринчи яҳудий ибодатхонаси ҳам шу ерда эди, кейин улар Аделаид-Роудда ўз синагогларини қуриб

¹ Уния — лот. бирлашиш; икки давлатнинг бирлашуви.

чиқиб кетиши. Жек, сиз ахир илгари бу ерга ҳеч келмаган эдингиз, түғрими?

— Биринчи келишим.

— У Дэйм-уок томондан кириб келган, — деди бояги бийрон овоз, — эс-эс хотирлайман. Килдерларнинг қасри Томас-кортда эди.

— Жуда түғри, — деди Нед Лэмберт. — Мутлақо ҳақсиз, сэр.

— Сиз шундай марҳамат кўрсатиб турсангиз, — деди рухоний ота, — балки сиз келаси сафар менга ижозат беришингизни сўйардимки...

— Ҳа, албатта, — деди Нед Лэмберт. — Қачон хоҳласангиз, фотоаппаратингиз билан келаверинг. Мен манави қопларни ромлардан олиб қўйишларини айтаман. Сиз манави ердан ёки у ердан бемалол суратга олаверасиз.

У заиф липиллаган чироқ ёруғида таёқчасини дон тўла қоплар ҳамда полнинг суратга олиш қулай ерларига тўқ-тўқ уриб у ёқ-бу ёққа юриб турарди.

Шахмат тахтаси устига узунчоқ башаранинг соқоли осилган, кўзи бир нуқтага қадалган эди.

— Сиздан гоятда миннатдорман, мистер Лэмберт, — деди рухоний ота. — Қимматли вақтингизни бошқа олиб ўтирмаи...

Доим тортинимай келаверинг, — деди Нед Лэмберт. — Фақат хурсанд бўламиз. Хоҳласангиз, кейинги ҳафтада келинг. Сизга кўриняптими?

Ҳа, ҳа. Хайр бўлмаса, жаноб Лэмберт. Танишганимиздан бошим осмонга етди.

— Мен ҳам жуда хурсаңман, сэр, — жавоб берди Нед Лэмберт.

У меҳмонни эшиккача кузатиб қўйиб, ҳовлида юмшоқ таёқчасини устунлар тагига улоқтириди. Кейин Ж.Ж. О'Моллой билан бирга шошилмай Муқаддас Мария аббатлиги томонга ўтди, бу ерда юқчилар О'Коннор учун усти ёпиқ араваларга алғарроб ҳамда пальма унлари солинган қопларни ортишарди. Вексфордга жўнатилади.

У қўлида тутиб турган ташриф қоюзчасини ўқиши учун тўхтади.

Ҳазрат ота Хю К. Лав, Рэткоффи. Ҳозирда манзили: Сент-Майклс, Соллинс. Кўп яхши одам кўринади. У менга Фитсжералдлар тўғрисида китоб ёзаётганлигини айтди. Худо ҳақи, тарихни беш қўлдай билади.

Қизгина ҳафсала билан этагига ёпишган хашакни олиб ташлади.

— Мен ўйлабманки, бу ерда сиз порох йигиб янги фитна тайёрлайпизми деб, — деди Ж.Ж. О'Моллой.

Нед Лэмберт бармоқларини ҳавода шараклатди.

— Ўх, қуриб кетсин! — хитоб қилди у. — Мен унга герцог Килдерни гапириб бермабман-ку. У Кэтысидаги боли жомени ёкиб юборган эди. Бунинг воқеасини биласизми? Мен буни қилганимдан жуда ёмон ўқинчдаман, у шундай деб айтган эди, лекин қасам ичиб айтамани, мен архиепископ жоменинг ичидә деб ўйлабман. Балки бу руҳоний отага ёқмаган бўлармиди. Лаббай? Йўқ, барибир буни унга хикоя қилиб бераман. Бу ахир герцог Фитжералд эди. Улар ҳаммаси юрагида ўт-олов қайнаган одамлар эди, Жералдайнлар бари шундай эди.

У абзал қайишлари бўшалиб безовта силкиниб турган отлар ёнидан ўтди. У кўкиш холдор отнинг дириллаб турган сарисига шапатилаб, қичқириб қўйди:

— Хе-е, тўполончи!

Кейин Ж.Ж. О'Моллойга ўгирилиб қаради-да, сўради:

— Хўп, майли, Жек. Нима бўлди? Ох, бирпас тўхтанг. Шошманг-чи.

У бошини анча оркага тортиб, оғзини катта очиб, бир зум қотиб қолди, кейин каттиқ акса урди.

— А-апшу! Ох, қуриб кетсин!

— Бу қопларнинг чангি, — одоб сақлаб деди Ж.Ж. О'Моллой.

— Унақамас, — зўрга нафас чиқарди Нед Лэмберт, — қайдан дучор бўлдим... Совуқ кеча ўтган... Вой шайтон... Ўтган куни кечаси... шундай совуқ шамол бўлдики...

У аксириқ яна хуруж қилиб келаётганини сезиб рўмолчасини чиқарди...

— Мен... эрталаб... Гласневинда эдим... анов бечора... оти нимайди... А-апшу!.. Вой қисталоқ!

* * *

Том Рочфорд ўзининг қирмизи нимчасига босиб турган тахламдан устки дискни олди.

— Кўрдингизми? — сўради у. — Олайлик, ҳозир олтинчи сон кетяпти. Уни мана бу ерга қўяман, қаранг. Саҳнда номери чиқади.

Уларнинг кўз ўнгига у дискни сўл уяга жойлади. Диск ариқчадан пастга сирғалиб тушди, андак силкиниб турди-да, сўнг тўхтади ва уларга дарчадан олти рақамини кўрсатди.

Ўтган замонларнинг калонпо ва калондимоғ юристлари қонунга боғлиқ ишларни адо эта туриб Ричи Гулдинг бошқармасидан фуқаролик судига қараб Гулдинг, Коллис ва Уорд фирмасининг папкасини кўтариб ўтишига бўқиб туришар, шунингдек, улар ёши катта улуғифат бир аёл оғзидағи ясама тишларини кўрсатиб бадгумон илжайганча, кенг қора шоҳи кўйлагини шилдиратиб қирол судининг адмиралтея бўлимидан апелляция суди тарафга ўтаётганини кузатишарди.

— Кўрдингизми? — қайтарди у. — Қаранг, охирги туширганим энди у ерда тепага чиқди: Ўтган Рақамлар. Босим. Дастак усули. Тушунарлимис?

Уларга ўнг томондаги тобора кўпайиб бораётган дисклар тахламини кўрсатди.

— Усталик билан ўйлаб топишган экан, — деди пишиллаб Флинн Узун Бурун. — Демак, ким кеч қолган бўлса, ҳозир қайси рақам эканлиги ва қайслари ўтиб бўлганини шундоқ кўриши мумкин.

— Кўрдингизми? — такрорлади Том Рочфорд.

У яна бир карра томоша қилиш учун дискни қайта туширди — диск пастга шўнғиб, силкиниб, тўхтаб, сўнг тўрт рақамини кўрсатганини кузатди. Рақам сахнда.

— Мен уни ҳозир «Ормонд»га борганимда кўраман, — деди Ленехан, — Қани кўйнига бир қўл солай-чи. Керакли рақам тағин чиппакка чиқиб ўтирасин.

— Бўпти, — маъкуллади Том Рочфорд. — Унга айтиб қўй, мен бу ерда ўзим Буян бўлиб қолдим, сира сабрим чидамаяпти.

— Хўп, мен ухлагани кетдим, — деди такаллувфисизлик билан Маккой. — Иккингиз бир иш бошладингизми, тамом...

Флинн Узун Бурун дастак устига энгашиб пишилларди.

— Э манавиниси қандай юради, Томми? — сўради у.

— Фув-фув, кабутарлар, — деди Ленехан. — Тезда кўришгуича.

У Маккой билан изма-из Крэмpton-кортнинг кичкина чорси ҳовлисидан ўтиб кўчага чиқди.

— У қаҳрамон, — деди у содда қилиб.

— Биламан, — деди Маккой, — Сиз оқава ариғини айтяпсиз.

— Оқава ариқ дейсизми? — сўради Ленехан. — Э, бу қопқоқли қудукда рўй берган.

Улар Дэн Лаурининг мюзик-холли ёнидан ўтишди, бу ерда афишада гўзал танноз Мария Кендалл уларга бўяма табассумнинг жозибасини сочарди.

Сайкмор-стритнинг йўлкасидан пастга эниб бораркан, Ленехан «Эмпайр» мюзик-холл олдида Маккойга воқеа қандай бўлганини тушунтириди. Мана шу оғзига қопқоқ қўйилган қудукларнинг газ қувуридан фарқи йўқ. Бир пешанаси шўр одам қувурга тиқилиб қолибди, канализация газларидан бўғилиб ўлар ҳолатга келибди. Шу пайт Том Рочфорд келиб қолиб, устидаги кийимларини ҳам ечмай қудукка тушибди, фақат ўзини арқон билан боғлаб олибди. Худо ҳаки дэнг, амал-тақал қилиб ҳалити бечорани арқонга илиштириб боғлабди. Кейин ҳар икковларини ташқарига тортиб олишибди.

— Қаҳрамонлик қилибди, — деб хулоса чиқарди у.

Улар «Делфин» олдида тўхташиди ва Жервис-стрит томонга тасирлаб чолган тез ёрдам каретасини ёнларидан ўтказиб юборишиди.

— Бу ёқка, — деди у ўнгга томон буриларкан. — «Тож»га бошламасига қанча қўйишаётганийкин? Пайнемнинг олдига кириб билиб чиқай. Занжирли тилла соатингиз нечани кўрсатяпти?

Маккой аввал Маркус Терциус Мозеснинг қоронғи дўконига қаради, кейин О'Нилнинг соатига кўз ташлади.

— Тўрт бўляпти, — деди у. — Жокей¹ ким?

— О'Мэдден, — жавоб берди Ленехан. — Оти ютадиган отлардан.

Темпл-барда қолган Маккой йўл устида ётган бanan пўчоғини оёғининг учи билан аста оқава ариққа тушириди. Кечаси бирор кайф устида босиб олса, сирғалиб ариққа тиқилиши хеч галмас. Бўйни синади.

Вице-қиролнинг отлиқ ҳамроҳлари учун қароргоҳ панжара-сидаги дарвоза ланг очилди.

— Бирга бир, — деди Ленехан қайтиб келиб, — У ерда мен Бэнтам Лайонсни учратиб қолдим. У қаёқдаги бир қирчангига қўйибди, аллаким унга айтганмиш, лекин бу отдан хеч қандай умид йўқ. Биз бу ёққа кирамиз.

Улар пиллапояллардан кўтарилиб, Мерчентс-арч растаси орабаб ўтдилар. Елкаси қорайиб кўринган кимса китобфуруш аравачасидаги китобларни титарди.

— Э, мана унинг ўзи, — деди Ленехан.

— Қизиқ, у нимани сотиб олмоқчийкин? — сўради Маккой орқасига қараб.

¹ Пойгачи чавандоз.

«Леопольдо ёхуд улбулумлашган кангул тарихи», — деди Ленехан¹.

— У шунақа ёймачилар бозорларини ўлгудай яхши кўради, — деди Маккой. — Яқинда у билан Лиффи-стритга бордик. У аллаким бир чолдан икки шиллингта китоб сотиб олди. Ўша китобдаги суратларниг ўзи икки баравар қиммат эди, ҳаммаси юлдузлар, ой, думли кометалар. Астрономияга ўхшаган бир нарса экан.

Ленехан кулди.

— Мен сизга ҳозир думли юлдузлар ҳақида бир ажойиб воқеани айтиб бераман, — ваъда қилди у. — Офтобга чиқайлик.

Улар чўян кўприкдан ўтиб, Веллингтон соҳили бўйлаб папжараларни ёқаладилар.

Раста йигитча Патрис Алоизус Дигнам Манганининг (собиқ Ференбах) гўшт дўқонидан бир ярим қадоқ хиззир қийма котлети харид қилиб чиқди.

— Гленкридаги болалар колониясида чиройли зиёфат бўлаётган эди, — бийрон гап бошлади Ленехан. — Биласиз, ҳар йили шундай зиёфат беришади. Ҳамма ясан-тусап кийинган. Мехмонлар орасида лорд-мэр ҳам бор эди. У пайтда Вэл Диллон лорд-мэр эди, сэр Чарлз Камерон ҳам шу ерда, Дэн Доусон мъяруза қилди, кейин концерт бўлди. Бартел Д'Арси ашула айтди ва Бен Доллард...

Мен биламан, — деб унинг сўзини бўлди Маккой.
Менинг азизам у ерда бир марта саҳнага чиқсан.

— Ростдан-а? — деди Ленехан.

«Мебелсиз уйлар ижарага берилади» деб ёзилган лавҳа яна дераза ромида пайдо бўлди. Экклс-стрит.

У бир зум жилмайиб қолди, лекин шу заҳоти ҳаҳолаб кулди.

— Майли, мен ҳикоямни айтай, — деб яна бошлади у. — Кэмден-стритлик Делеҳант дастурхонни ноз-неъматлар билан таъминлади, каминангиз эса қадаҳларга май қўйиб турдим. Блум ҳам хотини билан келган. Ичкилик дарё денг — портвейн дейсизми, херес, кюрасо, ҳаммасини ҳурматини жойига қўйиб армонсиз ичдик. Ўйнадик, кулдик. Суюқ нарсалардан қуюқ нарсаларга ўтдик. Яхна гўшту қийма таомлар, э, асти қўяверинг... тоғ-тоғ ўюлиб ётарди...

Мен биламан, — деди Маккой. — Ўша йили менинг азиз рафиқам ҳам ўша ерда бўлган...

¹ Ленехан Блум номини асқия қиляпти.

Ленехан унинг тирсаги тагидан жўшиб қучоқлади.

— Келинг, майли, хикоямни давом эттирай, — яна бошлади у. — Мана шу кайфу сафодан кейин биз яна ярим тунда енгил овқатландик, биз ўрнимиздан қўзғалганда, кечаси соат ўн иккидан ошган эди. Ажойиб қиши кечаси эди, уйга Фезербед тоғи орқали келдик. Блум билан Крис Каллинан каретанинг нариги ёғида, мен эса унинг хотини билан бу ёғида ўтирадик. Байту лапарлар айтишдик: *Қара, тонг ҳам ёришиди*. Хотини Делехант портвейнидан яхшигина отган эди. Шу дент, ярамас арава ҳар сафар ўнқир-чўнқирга тушиб силкинганда, хоним нукул менинг устимга қулайди дент. Бунақа эрмак қайда бор! Иккала кўксини айтмайсизми, э, Худо берган унга. Мана бу — ундай.

У кафтларини айлана қилиб ўзидан бир қулоч нари қўтарди-да, пешонасини тириштириди:

— Мен бўлсан ҳадеб унинг белию оёқларини шоли рўмоли билан ўрайман, бўйнидаги шарфини тўғрилайман дент. Тушуняпсизми, менинг гапларимни?

Унинг қўллари ҳавога қўтарилиб бўлиқ, думалоқ бир нарсани кўрсатмоқчи бўлади. У мазза қилиб қўзларини юмди, бутун гавдаси билан олдинга энкайди-да, ингичка хуштак чалиб юборди.

— Узун гапнинг қисқаси, бой назар бола ғўддайиб турди дент, — деди у хўрсиниб. — Хоним ўзига етгунча жуда шўх. Тўғриси ҳам шу. Бу орада Блум дент Крис Каллинан билан аравакашга осмонлардаги турли юлдузлар ва кометаларни кўрсатади дент: мана-манави Катта Айиқ, анави Геркулес, анави Катта Илон ва ҳоказо ва ҳоказо алмойи-алжойи гаплар дент. Мени айтмайсизми, мен Сомон йўлида бутунлай адашиб-улоқиб кетдим. Блум ҳамма юлдузларни номма-ном билади, худо урсин агар. Бир маҳал хоним шу қоронгиликда осмоннинг ит топмас узоқ бурчагидаги кичкина юлдузчани топиб кўрсатди-да, анави-чи, Полди¹, у қандай юлдузча? — деб сўради. Блум миқ этолмай қолди, гапнинг очиши. Сиз ҳов анов юлдузчани айтъапсизми? — дейди Крис Каллинан. — Э, нима бўларди, қоронгидаги бир қозик-да. Айни нуқтасига урди гапни азamat.

Ленехан тўхтаб, ўзини кулгидан тўхтата олмай кўча панжарасига суюниб қолди:

— Вой, ўламан, — нафаси тиқилиб дерди у.

¹ Полди — Блумнинг Леопольд исмининг кичрайтириб айтилиши.

Маккойнинг туси қочиб, сал-пал жилмайгандай бўлди-ю, дархол жиддий торти. Ленехан йўлида давом этди. У узун ёқасини кўтарди-да энсасини қиртиллатиб қашиди. У офтобнинг ўткир тифида Маккойга кўзини қисиб қаради.

— Блум жуда билағон ва маданиятли киши, — деди у жиддий тортиб. — Кўчада лақиллаб юрган бир валакисаранг эмас... билдингизми... Бизнинг қария Блум, ўзи қандайдир артистларга ҳам ўхшаб кетади.

* * *

Жаноб Блум «Мария Монкнинг кўрқинчли фош этилиши», Аристотелнинг «Органон» китобларини эринчоқлик билан варақлаб туарди. Ҳарфлари бўлмағур босилган, жингалак. Ранги расмлар: гўдак гумоналар қон-қизил рангли курсоқда, қассобхонадаги янги сўйилган буқанинг жигарини эслатади. Худди мана шу дақиқаларда бутун дунёда мана шунақалар жуда кўп. Ҳаммалари бошчалари билан туртинишади, у ердан чиқмоқчи бўлишади. Ҳар дақиқада қайдадир бир гўдак туғилади. Миссис Пюрфой.

У иккала китобни четга қўйиб, бошқасига қаради: «Гетто кундаликлари». Леопольд фон Захер-Мазоҳ¹.

— Буни ўқиганман, — деди у китобни четга суриб.

Сотувчи унинг олдига иккита китоб жилдини ташлади.

— Манавиларни кўринг, жуда бошқача, — қизиқтириди у.

Китоббурушининг тишлари чириган, оғзидан пиёз ҳиди келарди. У энгашиб бир даста китобни нимчасига босиб кўтарди-да кир парда ортига ўтиб кетди.

О'Коннел кўпригига кўпчилик йўловчилар рақслар устаси ва ҳоказо жаноб Дэнис Ж. Мажиннининг қоматдор дароз гавдаси ва рангдор либосларига кўз қирларини ташлаб ўтишарди.

Жаноб Блум ёлғиз қолиб, китобларнинг номларини кўздан кечирди. «Мафтункор қийновчилар», Жеймс Лавберч. Гавронпараст. Нималиги маълум. Уйда бормиди бу? Ҳа.

У китобни очди. Худди ўшанинг ўзи.

Кир парда ортида аёл кишининг овози. Эшитайлик-чи. Эр-как ҳам бор.

Йўқ, хонимга бундай китоб унча ёқмайди. Мен унга олиб борганман.

¹ Захер-Мазоҳ (1836 – 1895) – Австрия романисти.

У бошқа сарлавҳаларни ўқиди: «Гуноҳнинг лаззатлари». Афтидан унга бу тўғри келади. Қани, кўрайлик-чи.

Тусмоллаб очиб, у ўқиди:

— У эри қўшқуллаб, ҳовучлаб берадиган долларларни магазинлардан қимматбаҳо кийим-кечаклар ва турли-туман безактақинчоқлар сотиб олишга харж қиласарди. *Фақат унинг учун! Фақат Раул учун!*

Ҳа. Айни муддао. Давомини кўрайлик-чи.

— Лабларини ташна ва лаззатли бўса жисп қовуши тирди. Унинг қўллари эса ҳарир ички кўйлак остидаги бўлиқ сўлқиллаган аъзоларини силаб-сийтаб эркаларди.

Ҳа. Ярайди. Охири нима бўларки?

— Сиз кечикдингиз, — тўнғиллади у хирилдоқ овоз билан хотинга ёмон шубҳали боқиб.

Гўзал танноз майин сувсар мўйнаси тасмачалари қадалган мантосини ечиб ташлади, бўлиқ ажойиб елкалари ҳамда сўлқиллаб тик турган кўкраклари кўзларни қамаштиради. Нозанин унга қараб хотиржамгина бурилганда унинг тарҳи ниҳоятда чиройли дудоқлари янада жозибалироқ кўринди.

Жаноб Блум яна бир карра ўқиди: *Гўзал танноз...*

Унинг баданига қандайдир юмшоқ ҳарорат югурди, жисми бўшаши. Либослари тўклиб тушган баданлар эгилиб таслим бўлади; кўзларга ҳирс қони тўлади. Ўлжани туйган бурун катаклари кенгаяди; хушбўй тараттан кўкраклар резаланади (*унинг учун! Фақат Раул учун!*) Кўлтиқдан ўткир пиёз иси таралади. Балиқ шилимшиғи (*лорсиллаган беллар!*) Ушла! Эз! Кучинг борича маҳкам сиқ! Арслон тезагидан чикаётган ҳид! Ёшлик! Ёшлик!

Ёши бироз ўтинқираб қолган басавлат аёл лорд-канслер суди ҳамда қироллик суди, солик суди, фуқаролик суди биноларини тарқ этди, биринчисида у Поттертоннинг ақлан заифлигини тан олиш, иккинчиси, адмиралтея¹ бўлимида, тарафлардан бири қатнашмаган ҳолда, «Леди Кэрнс» мулкдорларининг «Мона» кемаси мулкдорларига даъвосини ва ниҳоят апеляция судида — Харванинг Денгиз суғурта компаниясига қарши ишини кўриб чиқишини кечикириш кабиларни эшитди.

Китоб дўконида дўриллаган йўтал ҳавони зириллатди, кир пардани мавжлантириди. Парда сурилиб китобфурушинг тароқ урилма-

¹ Денгиз флоти бошқармаси.

ган оппоқ оқарған боши күрінди, унинг башараси йүтәлнинг зўридан қизариб-бўзарип кетган эди. У қаттиқ томоғини қириб, кўчган балғамни полга тупирди. Кейин балғамни этигининг пошнаси билан эзib-суртиб, соchlари сийрак бошини қуи солди.

Жаноб Блум унинг калласига бокди.

У ўзининг жунбишга келган ҳирсини босишга уриниб:

— Мен мана буни оламан, — деди.

Китобфуруш сурункали шамоллашдан ёшланган қўзларини унга кўтарди.

«Гуноҳ лаззатлари», — деди у муқовага шапатилаб уриб. — Зўр китоб.

* * *

Диллон аукцион залиниг әшигидаги хизматчи яна қўнфироқчасини икки маротаба чалди-да мўъжаз безак столчанинг бўй билан чизилган ойнасига қаради.

Кўча йўлкасида турган Дилли Дедал қўнфироқчанинг жиринглагани ва аукционерларнинг залдан чиқаётган овозларини эшишиб турарди. Тўрту тўққиз. Мана ажойиб пардалар. Беш шиллинг. Жуда чиройли ораста пардалар. Янгиси икки гиней турган бўларди. Беш шиллинг, ким кўпроқ? Сотилди беш шиллингга.

Хизматчи қўнфироқни кўтариб, силкитди:

— Жиринг!

Пойганинг сўнгги давраси ҳақида хабар бериб чалинган қўнфироқ пойгачиларни шитоб билан олға ташланишга чакириди. Ярим чақиримга чопишда Ж.Э. Жексон, У.Э. Уайли, Э. Монро ҳамда Х.Т. Гахан бўйинларини ҳар томонга чўзиб Университет кутубхонаси олдидаги айланадан чарх уришарди.

Мистер Дедал узун мўйлабини тутамлаб Вилямс-роу тарафдан чиқиб келди. У қизининг олдига бориб тўхтади.

— Вақтингиз бўлди, — деди қизи.

— Ҳазрат Исо ҳақи-хурмати қаддингни тик тут! — деб хитоб қилди мистер Дедал. — Ёки сен бўйнингни елкангта қисиб найчи амакинг Жонга ўхшамоқчимисан? Мунча зериктирдинг, э, Худо!

Дилли елкасини қисди. Мистер Дедал қизининг кифтига кўлини қўйиб орқага қайирди.

— Қаддингни кўтар, қизалоғим, — такрорлади у. — Бўлмаса умуртқанг қийшайиб қолади. Та什қаридан караган одамга қандай қўринаётганингни биласанми?

У бирдан бошини олдинга ва қуи эгди, елкаларини буқчайтириди ва даҳанини пастга туширди.

— Бас қилинг, дада, — деди Дилли. — Одамлар сизга карашяпти.

Мистер Дедал қаддини кўтариб, яна мўйлабини тутамлади.

— Пул топдингизми? — сўради Дилли.

— Каердан топаман? — жавоб берди мистер Дедал. — Дублинда бирон кимса менга сариқ чақа ҳам карз бермайди.

— Йўқ, сиз топганга ўхшайсиз, — деб қўйди Дилли отасининг кўзига тикилиб қараб.

— Сен буни қаердан биласан? — деди мистер Дедал юзига сирли тус бериб.

Мистер Кернан эса, иш ўнгидан келганидан мамнун бўлиб, Жеймс-стритдан қаддини ўоз тутиб, кеккайтанча кетиб борарди.

— Кўриниб турибди, — деди Дилли. — Сиз ҳозир Скотч хаусда эдингизми?

— Йўқ, мен у ерга борганим йўқ, — деб қўйди мистер Дедал жилмайиб. — Нима, роҳибалар ўргатиб қўйишдими адабсизлик қилишни? Ма, ол.

У қизига бир шиллинг танга узатди.

— Бунга бирон нима эпланглар, — деди у.

— Манимча, сиз беш шиллинг топгансиз, — жавоб берди Дилли. — Менга яна озгина беринг.

— Э, ҳали шошмай тур, — пўписа қилди мистер Дедал. — Нима, сен ҳам бошқаларга ўхшаб қолдингми? Онангиз шўрлик қазо қилгандан бери одамни худди кутурган лайчалардай талайсиз. Ҳали тўхтаб туринг-чи! Тезда мен билан гаплашиш қандай бўлишини билиб оласиз. Одамни куппа-кундуз куни шиласиз! Лекин тезда сизлардан кутуламан. Мен гўрга кираманим, бу билан ишингиз йўқ. Ўлди-кетди вассалом. Тепадаги уйда яшовчи ўлди, тамом.

У орқасига қайрилиб, нари кетди. Дилли шу заҳоти унга чопиб етиб олди-да, енгидан ушлади.

— Яна нима? Нима дейсан? — деди ота юришдан тўхтаб.

Кимошди хизматчисининг қўнғироқ чалган овози уларнинг елкалари оша эши билди.

— Жиринг!

— Э, йўқол-е, тусинг курсин! — хитоб қилди мистер Дедал аукцион хизматчиси томонга ўтирилиб.

Хизматчи унинг сўзларини пайқади, қўнғироқни яна силкитди, лекин бу сафар пастроқ:

— Жингг!

Мистер Дедал кимошди хизматчисига диққат билан тикилди.

— Ановини қаранг-а, — деди у. — Бу жуда ибратли. —

Худо хоҳласа, ҳали бизни гаплашгани қўяди.

— Сиз ахир кўпроқ топгандирсиз, дада, — деди Дилли.

— Мен тез орада ҳаммангизни боплайман, — ўдағайлади мистер Дедал. — Христос жухудларни ташлаб кетгандай, ташлаб кетаман сизларни. Мана кўр, бор-йўғим шу. Мен Жек Пауэрдан икки шиллинг қарз олдим, икки пенсни таъзиядан олдин соқол олдиришга ишлатдим.

У тажанг бўлиб ёнидан бир ҳовуч чақаларни чиқарди.

— Сиз яна бирор жойдан пул қидириб кўрмайсизми? — сўради Дилли.

Мистер Дедал ўйланиб туриб, бош силкитди.

— Ҳаракат қилиб кўраман, — деди у жиддий қиёфада. — Мен бутун қўчани қидириб чиқдим, мағазава ариқ ёқаларини ҳам қарадим. Энди манов қўчани излаб кўраман.

— Ҳалиям ҳазилингизпи кўймайсиз, — деди Дилли лабини қийшайтириб.

— Мана, ол, — деди мистер Дедал қизига икки пенни тангани узатиб. — Ўзинг сут олиб ич, юмшоқ нон олиб е, оч юрма. Мен тезда уйга бораман. У қолган тангаларни чўнтағига солиб, ўз йўлига кетди.

Вице-қиролнинг отлиқ аъёнлари Боф дарвозасида кўринди, полисменлар уларга хушомадгўйлик билан этилиб таъзим қилишиди.

Мен аниқ биламан чўнтағингизда яна бир шиллинг бор, — деди Дилли.

Кимошди хизматчиси кўнғироқни баланд chalди.

Мистер Дедал кўнғироқ садолари остида орқага қарамай кетиб борар, лабларини чўччайтирганча ўз-ўзига алланелар деб ёўлдиради.

— Роҳибагиналар-а! Нозиккина ширингина азизалар! Оҳ, нима деяпсиз! Оҳ, ҳеч қачон ундан бўлмаган! Наҳотки бу ҳамшира онамиз Моника!

* * *

«Пулбрук ва Робертсон» фирмаси учун ўзи тузган шартномадан мамнун бўлган мистер Кернан Жеймс-стритдан қаддини роз тутиб қуёш соати томондан Жеймс-гейтга Шекстон дўкони ёнидан ўтиб борарди. Ҳаммасини ҳамирдан қил суғургандай адо этди. Аҳволларингиз яхшими, мистер Кримминс? Аъло, сэр. Мен сиз-

ни Пимликодаги идорангиздамикин, деган хаёлга борган эдим. Ишларингиз яхпими? Аста-аста боряпти. Бугун жаво жуда гўзал. Ха, жаво гўзал. Дала ишлари учун қулай-да. Биласиз-ку, фермерлар доим тўнғиллаб юришиди. Менга қолса, факат сиздагина то-пиладиган ўткир жин ичимлигидан бир қултум ичсам, деган эдим, мистер Кримминс. Андаккина жин бўлсин, дейсиз-да, сэр. Шундай, сэр. «Генерал Слокум»даги портлашни айтмайсизми, сэр, жуда ёмон фожия бўлди-да. Жуда ёмон, жуда ёмон! Мингга яқин одам ҳалок бўлди. Одамнинг юрагини ёриб юборадиган ҳолатлар. Болалар ва хотинларнинг устидан топтаб қочаётган эркаклар. Бориб турган ваҳшийлик. Нима дейишяпти, сабаби нима экан? Кутимаганда ёниб кетибди. Турли жанжалли ҳолатлар аниқланибди. Қутқариш қайиқларининг биронтаси яроқли эмас экан, барча ўт ўчириш шланглари илма-тешик бўлиб ётган экан. Лекин мен ҳеч бир нарсани калламга сиёдиролмайман, назоратчилар бундай хароб кемани қандай қилиб денгизга чиқаришган... Аҳа, мана сиз мистер Кримминс, масаланинг энг оғриқ жойини топдингиз. Биласизми, нега? Керакли одамларга қистиришган. Наҳот шу рост бўлса? Заррача шак-шубҳа йўқ. Бир ўйлаб кўринг-а. Яна Америка — озод инсонлар мамлакати дейишади. Мен ҳамма нарса факат бизда чатоқ деб юрарканман.

Мен бу гапга табассум билан жавоб бердим. Америка, дедим мен унга, ўзи асли нима деган нарса? Барча мамлакатлардан чиққан супуринди, шунилг ичida биз ҳам бормиз. Нима, тўғри эмасми? Чин гап.

Бу коррупция, муҳтарам жаноб. Рост, қаердаки пулнинг хиди чиқса, дарров ўмаришга тайёр кимсалар топилади.

У менинг редингот¹ камзулимга оғзи очилиб қараб қолди. Энг аввало — камзул. Муҳими, кўринишинг соз бўлсин. Аниқ нишонга уради.

— Эҳ-а, Саймон! — деди ҳазрат ота Каули. — Ишлар жойидами?

Дўстимиз Боб келяпти, — деди тўхтаб мистер Дедал.

Мистер Кернан қадамларини Питер Кеннедининг сартарошхонаси олдида секинлатиб, ўзини қия ўрнатилган катта кўзгуга солиб қаради-да, мамнун бўлди: нимасини айтасиз, жуда кетворган камзул. Доусон-стритдаги Скот тикиб берган. Унинг учун Нирига

¹ Редингот — отлик юриш учун мўлжалланган узун камзул.

ярим соверен бердим, арзиди. Бупинг янгисини тикишга уч ги-нейдан кам олмайди. Ярашганини қаранг. Килдер-стритдаги клубнинг олифталари ҳавас қиласа арзиди. Кечада Гиберни банкининг бошқарувчиси Карлайл қўпригига менга кўзини лўқ қилиб қара-гаича қолди, худди менга бир нарсани кўрсатиб қўймокчидай.

Ох-ҳо! Бу жаноблар олдида обрўни сақлаш керак. Жентл-мен-тужжор. Катта йўллар валломати. Мабодо, мистер Крим-минс, бизга яна буюртма беролсангиз, бошимиз осмонга етарди. Бу қадаҳ хурсанд қиласа қиладики, асло маст қилмайди, дейил-гандай эски мақолларда.

Фижим қофоздан ясалган кемача паромдан тараган тўлқин-ларда чайқала-чайқала Шимолий қалъа девори ва Жон Рожерсон соҳили ёқалаб турли кемалару лангарлар занжирлари орасидан ғарбга сузиб борарди. Кўқдан Илёс келур.

Мистер Кернан ўзининг аксига хайрлашгандай назар ташлади. Тўғри, юзимиз қизил. Мўйловларимизга оқ оралаган, Хинди斯顿дан қайтган зобит. У елкаларини азаматларча кериб олға босди, қўнжли узун пайпоқ кийган оёқлар ягриндор гавдани қушдай енгил қўтариб борарди. Анов ёқдаги ким бўлди, Нед Лэмбертнинг биродари Сэм эмасми? Лаббай? У эмасми? Жуда ўхшар экан. Йўқ. Қуёш нурларида автомобилнинг олдойналари яраклаб кетди. Кўзим камашди чоғи. Бу бошқа одам.

Оҳ-ҳо! Кора арча уруғидан ясалган шарбат — жиннинг ўтли кучи унинг димоқлари ва ичини қиздиради. Бир қадаҳ жин қанчалар соз! Қуёшнинг порлоқ нурларида унинг рединготининг этаклари қадам олишига уйғун тарзда липилларди.

Хов анов ерда Эммет осилган ва тўрт бўлак қилиб чопилган эди. Кора кир арқон. Лорд-ҳокимнинг хотини ўз экипажида ўтиб бораётган чоғда, итлар ҳали қўчага тўкилган қонларни ялашарди.

Оғир замонлар эди. Нима қилиб бўларди. Энди буларга барҳам берилди. Ўша пайтлар ўлардай бўқиб ичишган. Хумларнинг тагида думалаб ётишган.

Тўхтанг-чи. Уни қаерда дафн қилишган эди, авлиё Мичендами? Ундеймас. Ярим тунда Гласневинда кўмилмаганмиди ахир. Жасадни девордаги яширин эпикдан олиб киришган. Энди Дигнам ҳам ўша ерда. Кўз очиб юмгунча ўлди-кетди. Қўлимиздан нима келарди. Яххиси, шу ердан бурила қоламан. Айланиб ўтаман.

Мистер Кернан бурилиб, Уотлинг-стритдан қиялаб пастга эна бошлиди, бу ерда Гиннесга келувчилар учун кутиш зали жойлаш-

ганди. Дублин май-ичимлик компаниясининг омборлари олдида усти очиқ аравалар турар, аравакашлар кўринмас, жилов тизгинлари ғилдиракларга ўраб қўйилганди. Э, бу жуда ҳам хатарли-ку! Типпереридан келган қишлоқи аллақандай тўнка фуқароларнинг ҳаётига хавф соляпти. Отлар бирдан олиб қочса борми.

Жон Генри Ментоннинг идорасида бир соатдан ортиқ ўз қалин китобларини кўтарганча кутиб чарчаган Дэниес Брин шу тобда Коллис ва Уорднинг дўконига О'Коннел кўприги оркали йўл олган, орқасидан хотинини ҳам эргаштириб борарди.

Мистер Кернан Айленд-стритта чиқди. Нотинч сергулув замонлар. Нед Лэмбертдан сэр Иона Баррингтоннинг хотираларини олишни сўрасам бўлар экан. Ўша олис ўтмиш замонларга ҳозирнинг тартиботи-танзилоти нуқтай назари билан қарасанг. Дэлидаги қартавозликлар. Фирромлар у вақтлар йўқ эди. Битта муттаҳамнинг кўлига ханжар уриб столга санчиб қўйишган. Қаердадир худди маја шу ерда Лорд Эдвард Фитджералл майор Серрнинг кўзини шамғалат қилиб қочган. Мойра саройи ортидаги сайисхоналар.

Ёмон ўткир экан-а, бу жин қурғур.

Жуда зўр навқирон ботир йигит. Насл-насабининг зўрлигини айтмайсизми. Анов нафармон қўлқоп кийган ярамас бадбахт зодагон уни сотиб ўтиrsa-я. Рост, улар ноҳақ иш учун курашишган. Чекларига ёвуз ва нотинч замона тушган. Инграмнинг гўзал шеъри бор. Улар ҳақиқий номусли одамлар эди. Бен Доллард жуда таъсирили қилиб айтган ўша балладани. Ижроси ҳам койилмақом.

Ҳалок бўлди ота Росс остонасида.

Пемброк соҳилбўйидан аъёнлар отларни майда йўрттириб ўтишарди, эгарларда, эгарларда арава ҳайдовчилар бир меёрда силкинишар — сакраб, сакраб силкинишарди. Рединготлар. Сарғиши шамсиялар.

Мистер Кернан оғир ҳарсиллаганча қадамларини жадаллатди.

Аъло ҳазратлари! Омаднинг чопмаганини кўринг! Бир зумга кечикдим, бир зумга! Эҳ, шайтон! Мунча ачинарли!

* * *

Стивен Дедал чанг-ғубор ўтирган деразадан туриб заргарнинг бармоқлари вақт ўтиб хира тортган занжирчани пайпаслаб кўраётганини кузатарди. Дераза ойналари ва витрина токчалари қалин чанг билан қопланган эди. Тирноқлари худди лочил чангали-

дай ҳаракатчан бармоқлар ҳам фубордан қорайганди. Бронза ва кумушларнинг хира жимжималари, қизил рух ва ёқут парчалири, занг егаи қорамтири-қирмизи тошларни ҳам чанг босганди.

Буларнинг бари курт босган ершиш зулмат чоҳларида бүйёд бўлган, ёвузликнинг совуқ аллангалари, зулмат қўйнида жилваланиб туради. Кувғинди малак бунда ўз манглайидан юлдуз узади. Хинзирнинг ифлос тумшуғи, қўллари қазийди, тинмай қазийди, чанглаб ташлаб, ташниб кетади.

Ёнаётган мум ва саримсоқ ҳидлари аралашган бу сассиқ хуфтонда ракқоса ўйин тушади. Соқоли супургидай қизғиши матрос қўзачадан ром ҳўплаганча ундан юҳо қўзларини узолмайди. Денгизчининг ўлардай ютоқкан гунг ҳирси. Рақкоса чарх уради, сонларини дириллатади, белларини ўйнатади, бўлиқ корни устида тухумдай ёқут селкиллади.

Қари Рассел тошни эски духоба латта билан артди, уни айлантириб ўзининг мусавий соқолининг учига олиб келди. Орангутанг бобо ўғирланган бойлик томошасига берилади.

Ахир сен мозористонлардан кўхна сиймо суратларни қазиб топиб чиқмайсанми? Суфистояларнинг довдираган каломлари: Айтисфен. Ақлни ухлатиш санъати -- Шарқнинг буғдойи ва мангулиги, азал-азал борлиғи азалий.

Икки кампир зол денгизнинг сарин зарротларидан тўйиб нафас олиб Айриштаун орқали Лондон-бриж-роуд томонга судралишар, уларнинг бири кум ёпишган шамсия, иккинчиси ичига ўн битта чифаноқ солинган доялар халтасини кўтариб олган эди.

Трансмиссияларнинг чатирлаши, электростанция динамомашиналарининг зинфиллаши унинг қулоғига чалинар, нари одимлашга чақиради. Мавжудсиз мавжудотлар. Шошмагил! Сендаги ва сенсиз мангу зарблар. Ҳамон ўз юрагингни куйлайсан. Улар аро мен. Бу қайда? Гулдираган икки олам аро, бир гирдоб ичра улар бирлашган жойда бу -- мендирман. Уларни заррага айлантир, аввал бирини ва сўнг иккинчисин. Аммо мени-да зарб ила гумдон этур. Кимнинг кўлидан келса, мени ҳам фуборга айлантирасин. Кўшмачи ва қассоб, дедим мен. Бўлмасам-чи! Аммо андак кут. Атрофга бок.

Ха, мутлақо тўғри. Жуда катта, ажойиб, гўзал юриши. Мутлақо, тўғри, сэр. Душанба куни эрталаб, ўзингиз айтгандай.

Стивен Бедфорд-роу ёқалаб тушиб келар, шумтол асосининг дастаси билан курагига уриб-уриб қўярди. Клохиссидаги витринага қўйилган 1860 йилнинг тузи ўчган гравюраси унинг дикқа-

тини тортди, унда Хинен билан Сейерс ўртасидаги бокс кураши тасвирланганди. Арқон тўсиқлар ортида бобомнинг замонидан қолган шляпаларни бошига кўндирган, ўйинга пул тиккан томошабинларнинг кўзлари жайноқланарди. Белига тор лунги ўраган оғир вазнлилар бир-бирларига одоб билан чўнг зўлдирдай кўлларини узатишарди. Бу — уриб турган қаҳрамонлар юраги.

У муюлишда бурилиб, қийшайиб турган китобфуруш аравачаси олдидা тўхтади.

— Ҳар бири икки пенсдан, — дерди китобфуруш. — Олти пенсга тўртта.

Титилиб кетган саҳифалар. «Ирландия асаларичиси», «Арслик дарвешнинг ҳаёти ва мўъжизалари», «Килларни чўнтак китоби».

Бу ерда менинг мактабда олган мукофотларим гаровга қўйилиб думалаб ётган бўлиши ҳам мумкин.

Stephano Dedalo alumno optimo, palmam ferenti¹.

Ҳазрат ота Конми кичик дуоларни хатм қилиб, Донникарни қишлоғидан кечки дуоларни ўқиб ўтиб борарди.

Манави муқова жуда ажойиб экан, нима бўлса экан? Ҳазрати Мусонинг саккизинчи ва тўққизинчи китоблари. Сирлар сири. Довуд юлдузи. Кўп ва рақланган саҳифалар: қайта-қайта кўп бора ўқилган. Мендан илгари бу ердан ким ўтдийкин? Кўл ёрилса, қандай тузатиш керак? Оқ майдан сирка тайёрлаш усули. Аёл кишининг муҳаббатини қозониш. Айни мен боп экан. Кўлни қовуштириб уч маротаба мана бу дуони ўқиши:

— Se el yibo nebrakada feminium! Amor me solo! Sanktus! Amen².

Ким ёзган буни? Дарвешлар дарвеши аббат Питер Саланкининг дуо ва тасхирлари, чин эътиқод эгалари учун босиб чиқарилди.

Бошқа аббатларнинг тасхир илмидан ҳеч қолишимайди, ҳар ҳолда Иоахимнинг довдирашларидан тузукроқ. Хей кал, тез пастга туш, бўлмаса жунингдан калава ясаймиз.

— Сиз бу ерда нима қилиб юрибсиз, Стивен?

Дилли, ўзи бўйдор, кийимлари эски Дилли.

Тезроқ ёп бу китобни, у кўриб қолмасин.

¹ Стефан Дедалга, аълочи ўқувчига, мукофот учун (лат.).

² Менинг мўъжаз осмоним, роҳатбахш асл андоми! Ёлғиз мени севгил! Муқаддасим! Омин (лат. бузилган испанча, арабча).

— Ўзингиз нима қиляпсиз? — деди Стивен.

Мислсиз Чарлзнинг стюартмонанд юзи, текис тушган, силлик ўримлар. Олов қаршисида ўтириб, эски бошмоқларни ташлаб ёқаётганида, унинг юзлари қип-қизил ўт бўлиб ёнарди. Мен унга Парижни ҳикоя қилиб берардим. Эски-тускиларни устига ташлаб кўрпада узоқ ётиши яхши кўради, Дэн Келли унга тортиқ қилган тилласимон билагузукни тинмай ўйнагани ўйнаган эди. Nebrakada feminium.

— Нима бу? — сўради Стивен.

— Анов дўйончадан бир пеннига олдим, — деди Дилли асабий илжаяркан. — У бир нарсага ярармикин?

Унинг кўзлари меникига ўхшайди, дейишади. Бошқалар мени мана шундай алфозда кўришармикин? Тийрак, мард ва бегона. Ақлимнинг кўланкаси.

У Диллининг қўлидан муқоваси йиртилгал китобни олди. Шарденал. Бошловчилар учун француз тили.

Нега олдингиз буни? — сўради у. — Француз тилини ўрганмоқчимисиз?

Дилли дув қизариб, лабларини қимтиб, бош силкитди.

Хайрон бўлганингни билдирма. Бу жуда табиий ҳол-ку.

— Олинг, — деди Стивен. — Нега ярамасин, ярайди. Эҳтиёт бўлинг, Мэгги уни гаровга қўйиб келмасин. Менинг китобларим ҳаммаси гаровга кетган бўлса керак.

— Бир қисми, — деди Дилли, — Мажбур бўлиб қолдик.

Дилли шўрлик чўкяпти. Абгорлик. Уни қутқар. Абгорлик. Ҳаммаси бизга қарши. У мени ҳам ўзи билан бирга чўқтиради, кўзлару соchlар. Сув ўтларининг силлиқ сўлим ўрамлари мени чирмаб олади, чирмар юрагим, жонимни. Аччиқ яшил ўлим.

Бу биз.

Кўнгил абгорлиги. Абгорланган кўнгил.

Аlam! Алам!

* * *

— Воҳ, Саймон! — деди ҳазрат Каули. — Ишлар қалай?

— Қария Бобни кўряпман, — деди тўхтаркан мистер Дедал.

Улар «Редди ҳамда қизи» дўкони олдида кафтларига карсллатиб уриб кўришдилар. Ҳазрат Каули кафтларини қайиқча қилиб мўйлабини оҳиста силади.

— Қандай яхши гаплар бор? — сўради мистер Дедал.

— Ўзига яраша, — жавоб берди ҳазрат Каули. — Саймон, мен бу ерда иккита азаматдан беркиниб ўтирибман, улар уйими пойлашяпти, ичкарига киришмоқчи.

— Қизиқ-ку, — деди мистер Дедал. — Уларни ким юборган?

Шунака, — деди ҳазрат Каули. — Танишларимиздан бир судхўр.

— Анов қайирма қозиқми? — сўради мистер Дедал.

— Худди ўзи, Саймон, — жавоб берди ҳазрат Каули. — Рувим уруғидан бўлган Рувим. Мен бу ерда Бен Доллардни кутиб ўтирибман. У Узун Жоннинг олдига бориб икки оғиз менинг тарафимни олмоқчи, манов гўрсўхталарадан қутқармоқчи. Менга бироз вақт беришса бўлгани.

У ноаён бир умид билан соҳилбўйининг дам у-дам бу тарафига кўз ташлади. Унинг йирик кекирдаги томогида лақирлаб бўртиб кўринарди.

— Биламан, биламан, — деди бошини қимирлатиб мистер Дедал. — Эски жонкуяримиз Бен. Доим меҳрибончилик қилиб юради. Шошманг-чи!

У кўзига пенсне қўндириб, бир зум чўян кўприк томонга қараб турди.

— Келяпти! — хабар берди у. — Ўз кетини ўзи кўтариб келяпти, Худо ўзи кечирсан. Чўян кўприк томондан соҳил бўйлаб эскича шляпа, қопдай ҳалпиллаган шими устида кенг калта мовий камзули этаклари ҳилпираган Бен Доллард елиб келарди. У хот тагларини зўр бериб қашиганча йўртоклаб яқинлашарди.

Мистер Дедал саломлашди.

— Ушланглар манов қанор шимликни.

— Қани-қани, ушлаб кўринг-чи, — деди Бен Доллард.

Мистер Дедал Бен Доллардга бошдан оёқ совук нафрат сочиб кўз югуртириди. Кейин ҳазрат Каулига уни ишора қилиб, заҳарханда деди:

— Ёзинг кийими бундан ортиқ бўлса ўлсин!

— Нима-нима? — ўдағайлади Бен Доллард. — Тилингизга тирсак чиқсан, мен умрим бино бўлиб шунча кўп костюм-шим кийганманки, сиз уларни тушда ҳам кўрмагансиз.

У уларнинг ёнида туриб қарияларга, ўзининг қанор қопдай либосларига қараб хандон-хушон кулар, мистер Дедал эса унда-бунда ёшишган қилларни олиб ташларкан: — Йўқ, нима десанг ҳам, Бен, бу кийим балоғат ёшидаги эркак учун тикилган, — дерди.

— Буни тиккан жухудининг кўли синсин, — деб маъқуллади Бен Доллард. — Худога шукур, унинг ҳали пулинин тўлаганим йўқ.

— Basso profondo яхши юрибдими, Бенжамин? — деб сўради ҳазрат Каули.

Кэшел Бойл О'Коннор Фитсморис Тисделл Фаррел кўзига монокл¹ такиб Килдер-стритдаги клуб ёнидан нималарнидир фўлдираб ўтди.

Бен Доллард қопларини чимирди, кейин оғзини қўшиқчилардай чўччайтириб, хуштак чалди.

— О-о! — гулдиради у.

— Қойил-е! — деб қўйди мистер Дедал маъқуллаб бош силкиб.

— Хўш, қалай? — сўради Бен Доллард. — Занглаб қолмабманми? А?

У галма-гал ҳар икки қарияга қаради.

— Жуда соз, — деди ҳазрат Каули ва бош қимирлатиб қўйди.

Ҳазрат Хю К. Лав муқаддас Мария аббатлиги жомесининг собиқ биносидан ўтиб, Жеймс ва Чарлз Кеннеди спирт тозалаш заводи ёнидан чорва кечиги ортидаги Фолсел деган жойга борар, тасаввуридан бири-биридан барваста ва бири-биридан мард-жасур Жералдайнларнинг авлодлари ўтарди.

Бен Доллард магазинлар витриналари томонга вазмин оғган ҳолда бармоқларини шўх-шўх ўйнатиб қарияларни олға бошлиди.

— Мен билан бирга полицияга борасизлар, — дерди у. — Рок яқинда бир барно йигитни пристав қилиб қўйди, шуни сизларга кўрсатаман. Бир қарасангиз, зулусларнинг подшосига ўхшайди, бир қарасангиз, Жек талончига ўхшайди. Кўриб қўйсангиз, арзийди. Юринглар. Мен ҳозиргина тасодифан Жон Генри Ментонни Бодегада кўриб қолдим, бу менга жуда қимматга тушиши мумкин, агарда мен... Сал шошманг... Бизнинг ишимиз ҳақ иш, Боб, менга ишонаверинг.

— Унга айтинг, менга бир неча кун вакт берсин, — деди ҳазрат Каули юраги сикилиб.

Бен Доллард тақа-тақ тўхтаб, оғзини катта очиб унга бақрайиб қолди. У яхшироқ эшитиш учун ёшланган кўзларини артаркан, кенг камзулининг ипига осилиб қолган битта тугмаси ялт-юлт қимирларди.

¹ Монокл — кўзойнак ўрнига кўзга тутиб қараладиган линза ойнак.

— Бир неча кун вақт нима дегани? — гулдиради у. — Уй эгаси пулни түлатиш ҳақида ариза бермадими?

— Берди, — жавоб қилди ҳазрат.

— Унда биродаримизинг ижро варақаси у ёзилган бир варақ қоғознинг нархига арзимайды, — деди Бен Доллард. — Биринчи бўлиб даъво қилиш доим уй эгасининг ҳақи. Мен унга барча маълумотларни бердим. Винзор авеню, 29. Унинг фамилияси Лавми?

Ха, ха, — деди ҳазрат Каули. — Мистер Лав ҳазратлари. У бир вилоятда руҳоний. Лекин сизнинг ишончингиз комилми?

— Мендан *Вараввва*¹га етказиб қўйинг, — деди Бен Доллард, — у ўша варақасини маймунлар ёнғоқ яширадиган ерига беркитиб қўйисин.

У биқинига ёпишган ҳазрат Каулини шахт билан судраб борарди.

Менимча бу ўрмон ёнғоғи бўлуви керак, — дея пўнғиллади мистер Дедал уларга эргашиб бораркан, бандли ойнагини камзулининг қайтарма ёқасига иларкан.

* * *

Боланинг иши ҳаммаси жойида, — деди Мартин Каннингем Касл-ядр дарвозаси ёнидан ўтиб боришаётганда.

Полисмен қўлини шапкасига тегизди.

— Худо хайрингизни берсинг, — деди маъқуллаган кўйи Мартин Каннингем.

У кутиб турган аравакашга имо қилди, у жиловни силтаб Лорд-Эдвард-стрит томонга йўл олди.

«Ормонд» меҳмонхонасининг дарпардаси ортида аввал мис, кейин олтин, кейин мисс Кеннедининг бошчаси ва ортидан мисс Дуснинг бошчаси пайдо бўлди.

— Ҳа-ҳа, — деди Мартин Каннингем, соқолини ўйнаб. — Мен ҳазрат ота Конмига хат ёздим, ҳаммасини унга баён қилдим.

— Сиз биродаримизга ҳам айтиб ҳаракат қилсангиз бўлармиди, — деди кечикиброк мистер Пауэр.

Бойдгами? Э, раҳмат сизга, — рад қилди дарҳол Мартин Каннингем.

¹ *Вараввва* — ҳазрат Исо замонида Байтул-Муқаддасда яшаган жиноятчи. Пилат томонидан Исо билан бир вақтда судланган. Ҳайит муносабати билан оломон ҳазрат Исони эмас, Вараввва ни озод қилишни сўраган.

Рўйхатни ўқишга овора бўлиб орқада ҳаяллаб қолган Жон Уайз Нолан Корк-хилл бўйлаб уларни тез қувиб етди.

Ратушанинг зиналарида маслаҳатчи Наннетти пастга тушиб, тепага чиқаётган олдермен Каули билан маслаҳатчи Брахам Лайонни қутлади.

Ичи бўш муниципал араваси Юкори Экс-чейнж-стритга бурилди.

— Ўзингиз кўринг, Мартин, — деди Жон Уайз Нолан уларга «Мейл» редакцияси олдида етиб олиб. — Мен бу ерда Блум беш шиллингга ёзилганини кўрдим.

— Мутлақо тўғри, — деди Мартин Каннингем ундан варакани олиб. — Яна бунинг устига у пулни дарҳол тўлади.

— Айюҳаннос солиб ўтирумай, — деди мистер Пауэр.

— Фалати кўринади-ю, лекин бор гап, — дея қўшиб қўйди Мартин Каннингем.

Жон Уайз Нолан жуда ҳайратга тушиб кўзларини катта очди.

— Жуҳуднинг яхшилиги кўп, десак бўлади, — деб иқтиbos айтди у.

Улар Парламент-стрит бўйлаб юришди.

— Мана Жимми Генрининг ўзи, — деди мистер Пауэр, — Каванага шошилиб боряпти.

— Ундан бўлса, — деди Мартин Каннингем, — биз ҳам унинг изидан борамиз.

Буян Бойлан *La maison Claire* олдида Жек Мунининг букри кўёвини тутиб олди, у яхшигина ичиб ширақайф бўлиб ҳозир Либертизга қараб кетаётган эди.

Жон Уайз Нолан энди мистер Пауэр билан орқароқда боришар, Мартин Каннингем эса кулранг жилвир костюм кийган кичкина ораста бир одамни қўлтиқлаб олди, у Микки Андерсоннинг соат дўкони олдидан андак гандираклаган ҳолда шошиб ўтиб борарди.

— Кўриниб турибди, муниципал миrzаси ёрдамчисининг оёғидаги қадоқлари азоб бергаётганга ўхпайди, — деди Жон Уайз Нолан мистер Пауэрга.

Улар Жеймс Кавананинг май қовоқхонасига бора туриб, муюлишни айланиб ўтишди. Эссекс-гейтда турган муниципалитетнинг усти ёпиқ бўш араваси олдидан чиқишиди. Мартин Каннингем ҳамон обуна варагини кўрсатиб, Жимми Генрига сўйлар, бу бўлса варақага бир марта бўлсин ўгирилиб қарамасди.

— Ана Уэун Жон Феннинг ҳам шу ерда, — деди Жон Уайз Нолан, — бутун савлату шоп-шалопи билан.

Узун Жон Феннингнинг басавлат гавдаси эшикни тўла тўсиб турарди.

— Яхшимисиз, жаноб бош нозир, — деди Мартин Канингем, сўнг ҳаммалари саломлашиш учун тўхтаңди.

Узун Жон Феннинг уларга йўл бермади. У кескин бир ҳаракат билан оғзидан катта сигарасини олди, унинг зўлдирдек думалоқ кўзлари уларга ўқдек қадалиб, ақлли ва бетамиз бокди.

— Римнинг сенаторлари тинч сухбатга гарқ бўлиб юришиб дими? — деди у муниципал миrzаси ёрдамчисига карата янгроқ овоз билан истеҳзоли оҳангда.

— У ерда тоза шовқин-сурон кўтаришди, — деб гап бошлиди ирланд тилининг тавқи лаънатга қолганидан дарғазаб бўлган Жимми Генри. — Мажлислар залида тартиб-интизомни сақлаб туриш ўрнига Жон Парнелл нима билан шуғулланади ўзи? Ҳокимият асосини сақловчи қари чол Барлоунинг эса астмаси тутиб қолади, асони столдан қидириб топиб бўлмайди, ҳамма ёқ ғалва-тўполон, кўпчилик овоз йиғилмайди, лорд-мэр Хэтчинсон эса Ландуднога кетган ва ўзининг ўрнига анов ёш бола Лоркан Шерлокни қолдирган, қуриб кетсин, шу аждодларимизнинг тили, минг лаънат.

Узун Жон Феннинг оғзидан укпар тутун чиқарди.

Мартин Канингем соқолининг учини бураб, яна гапга тушди, у дам бош нозирга, дам муниципал миrzасининг ёрдамчисига мурожаат қилас, Жон Уайлз Нолан эса миқ этиб оғиз очмасди.

— А анов Дигнам қанақа? — сўради Узун Жон Феннинг.

Жимми Генри башарасини буриштириб, чап оёғини ҳавода кўтариб силкитди.

Оҳ, менинг қадоқларим! — шикоятомуз ингранди у. — Худо ҳақи, юринглар тепага чиқайлик, мен бирпас бўлса ҳам ўтирай! Ув-ув! Оҳ-оҳ-ҳо! Қани!

У тажанг бўлиб Узун Жон Феннингнинг биқинидан сиқи-либ ўтиб, зинадан юқорига кўтарилди.

— Ха, юринглар, тепага чиқайлик, — деди Мартин Канингем бош нозирга. — Назаримда сиз уни билмасдингиз, гарчи, албатта эҳтимол.

Мистер Пауэр билан Жон Уайлз Нолан уларга эргашишди.

— У камтарин ва ҳалол яхши инсон эди, — гап бошлиди Жек Пауэр Узун Жон Феннингнинг кенг яғринига, Узун Жон Феннингнинг қомати рўпарадаги катта тош ойнада акс этиб турарди.

Ўзи унча йирик одам эмасди. Дигнам анов Ментон деганинг ишхонасида хизмат қиласди, — деб тўлдирди Мартин Каннингем.

Узун Жон Феннинг уни сира эслолмади.

Кўқдан от тақаларининг тарақлаган саси эши билди.

— Нима бу? — сўради Мартин Каннингем.

Ким қаерда турган бўлса, ҳамма ўгирилиб қаради. Жон Уайз Нолан яна пастга тушибди. У долоннинг салқин соясида туриб отларнинг Парламент-стритдан кетиб бораётганини кўрди, уларнинг эгар-жабдуқлари ва йилтираган бақайлари офтобда яракларди. Улар шошилмай, шод-кувноқ ўтиб кетишиди, у совук вағаш назар билан кузатиб қолди. Олдинда отлар югуран, олдинда эгарларда ўтирган чавандозлар бир маромда сакрашарди.

— Хўп нима экан ўзи? — сўради Мартин Каннингем яна юқорига чиқа бошлашганда.

Лорд-ноиб билан Ирландиянинг генерал-губернатори, жавоб берди Жон Уайз Нолан зина пастида туриб.

* * *

Улар қалин гилам устидан юриб боришаркан, Буқа Маллиган панамаси билан оғзини тўсиб Ҳейнсга шипшиди:

— Парнеллнинг укаси. Ҳов анов бурчакда.

Улар деразага яқин мўъжаз столни танлашди, рўпарада башараси чўзинчоқ, соқоли ва нигоҳи шахмат тахтасига тўкилган бир одам ўтиради.

Э, у шуми? — сўради Ҳейнс ўтирган ерида ўгирилиб.

— Шундай, — деди Маллиган, — Бу кипи Жон Хаурд, унинг укаси, шахримизнинг церемонимейстери (маросим сардори).

Жон Хаурд Парнелл оқ филни хотиржам сурди-да, яна тириоқлари қорайган панжасини пешонасига тиради ва қимирламай ўтиреди. Бир зумдан сўнг унинг кўзлари панжа остидан рақибга тез йилт этиб нигоҳ ташлади-ю, яна шу замон тахтанинг жанг қизиган нуқтасига тикилди-қолди.

— Менга венача қахва, — деди Ҳейнс официант қизга.

Венача иккита қахва, — деди Маллиган. — Яна бизга саримой, юмшоқ кулча ва қанақа бўлмасин, ширинликлар келтиринг.

Официант қиз кетгач, Маллиган кулиб деди:

Биз БСҚ деганда, Бемаза Совук Қаҳвани назарда тутамиз. Шундайку-я, лекин сиз Дедалнинг «Ҳамлет» ҳақидаги сўзларини эшийтмадингиз-да.

Хейнс ўзи янги сотиб олган китобни очди.

— Афсусланиб қолдим, — деди у. — Шекспир ҳаётда мувозанатини йўқотган одамлар учун доим асқотади.

Чўлоқ матрос Нелсон-стрит, 14 га яқинлашиб қичқирди:

— Англия кутар...

Буқа Маллиганининг лиму тусли нимчаси унинг кулгисидан силкинди.

— Сиз уни бир кўришингиз керак, — деди у, — баъзан вужуди мувозанатни йўқотиб қўяди. Мен уни Дайди Энгус деб юраман.

— Ишончим комилки, унда қандайдир бир *idee fixe*¹ бор, деди Хейнс даҳанини бош ва кўрсаткич бармоқлари билан уқалаб. — Бу нима бўлса экан деб кўп ўйлайман. Бундай одамларда доим шундай фикр бўлади.

Буқа Маллиган жиддий тортиб стол оша ҳамсұхбатига эгилди.

— Жаҳаннам азоблари манзараларини қулогига қўйиб, — деди у овозини пасайтириб, — бошини ишдан чиқаришган. Энди у ҳеч қачон эллинлар даражасига етолмайди. Эллин овози бизнинг шоирларимиз ичida факат Суинберн²да бор эди, «ўлимнинг оқлиги, туғилиш қизили, мағзи бир, ягона». Дедалнинг фожиаси шунда. У ҳеч қачон шоир бўлолмайди. Ижоднинг завқи...

— Мангу изтиробларда, — деди Хейнс одоб билан бош силкиб, — ха мен тушунаман. Бугун эрталаб мен уни дин мавзуйида бироз қийнадим. Миясида нимадир ўтиргани аниқ билиниб турди. Буларнинг ҳаммаси анча-мунича қизик, чунки Венада профессор Пакорий бу нарсалардан жуда ғалати хулосалар чиқаради.

Буқа Маллиган официант қиз келаётганини сеэгирилик билан пайқаб, унга патнисни бўшатипга қўмаклашиди.

— Қадимги Ирландия асотирларида у ҳатто жаҳалинам ишорасини ҳам тополмади, — деб қўйди Хейнс қаҳванинг тетик хушбўйидан роҳатланиб. — Айтидан, асотирларда маънавий ғоя ҳам йўқ, толе, қасос ҳиссияти ҳам йўқ. Унда баайни шундай *idee fixe* ўрнашиб қолгани жуда ғалати. У сизнинг адабий ҳарататингизга қатнашиб турадими?

У бир ёндан чакқонлик билан икки бўлак қандни устига қаймоқ солинган қаҳва идишига ташлади. Буқа Маллиган иссиқ

¹ Идэ фикс — мияга ўрнашиб колган ва сира кетмайдиган фикр (лот.).

² Алжерин Чарлз Суинбери (1837—1909) инглиз шоири, хиссиятлар ва мажусиёна гедонизмни (роҳатпарастлик) куйлаган, маънавий эркинликий сиёсий эркинлик билан боғлиқ деб ишонган.

кулчани ўртасини ёриб, қайнок ичига мой суртди. Иштаха билан катта тишлади.

— Ўн ийл, — деди у кулиб оғэидаги лукмани чайнаркан. — Ана шунча вакт ўтгандан сўнг у ниманидир ёзади.

Анча узоқ муддатни айтдингиз, — деди Ҳейнс қошиқчалини ўйланганча юқори кўтариб. — Шундай бўлса ҳам, охирокибат у буни эплашига ишонаман.

У ўз финжони юзасидан қаймок кўпикчасини йифишириб олиб, қошиқчасини ялади.

— Ҳақиқий ирланд қаймоги шекилли, — деди у риоя оҳангода. — Мени лақиллатишларини асло ёқтиримайман.

Фижимланган енгилгина қоғоз қайиқча, Илёс келур, катта-кичик кемалар ёнларидан бир дунё пўкаклар ичра сузиб борар, Нью-Воппинг-стритдан ўтиб, Бенсон пароми ва Брижуотердан фишт ортиб келаётган уч мачтали «Роузвин» шхунаси билан бирга шарқ томонга интиларди.

* * *

Алмидано Артифони аввал Холле-стритдан, кейин Сюэлл ховлисидан ўтди. Кэшел Бойл О'Коннор Фитсморис Тисдалл Фаррелл қўлидаги плашасосоябонни силкитганча унинг орқасидан юриб, мистер Лоу Смитнинг уйи олдидаги фонар ёғочидан анчагина ўзиб кўчани кесиб, Меррион-сквердан одимлаб кетди. Унинг орқароғида анча узокда кўр йигит университет богининг панжараси бўйлаб ўз йўлини тўқиллатиб топиб борарди. Кэшел Бойл О'Коннор Фитсморис Тисдалл Фаррелл мистер Люкс Вернернинг чароғон витриналарига етди-да, кейин ўгирилиб қўлидаги плашасосоябонни силкитганча орқага Меррион-сквер йўлига қайтди.

Уайлд уйининг муюлишида у тўхтаб қолди, Метрополитен-холлнинг деворига ёзилган Илия номига қовоғини уйиб қаради, кейин Ҳерцог саройининг олисдаги кўк деворига бокди. Унинг тумтайган ойнаги офтобда ярақлаб кетди.

Каламушникидай тишларини кўрсатиб у фўнфиллади:

— Coactus Volui¹.

Кейин у ўзининг жасур сўзларини ямлаб Клэр-стрит томонга нари одимлаб кетди.

У тиш доктори мистер Блумнинг деразаси қаршисидан ўтаёт-ганда, унинг силкиниб бораётган плашчи кўр йигитнинг тўқил-

¹ Мажбурият остида мен истадим (*лом.*).

лаётган ингичка таёғини кескин суриб юбориб, ориқ-тирик жуссасига ҳам шартиллаб урилди. Кўр йигит касалманд башарасини ўткинчи киши томонга қаратди.

— Ким бўлсанг ҳам, лаънат сенга! — деб қичқирди қаҳразабга тўлиб. — Мен эмас, сен кўрсан, итдан тарқаган!

* * *

Раста йигитча Патрик Алоизиус Дигнам бир ярим фунт думалоқланган хинзир киймасини бағрига босиб Рогги О'Донохунинг емакхонаси қархисидан Уиклоу-стритга ўтиб борар, куннинг илиқлигидан роҳат қилиб, теварак-атрофга аланг-жалаңг қаради, кийма гўшти у собиқ Ференбах, ҳозирда эса Манганинг гўшт дўйконидан олганди. Мотам бўлаётган залда миссис Стор ва миссис Квигли ҳамда миссис Мақдауэлл билан ўтириб дикқинафас бўлиб кетасан, дарпардалар ҳаммаси туширилган, улар эса юм-юм йиғлашади, бурунларици қоқишиди ва аъло навали херес майнини тортишади, буни Барни амаки Таниидан олиб келган. Мевали пирогларни охиригача еб, қимирламай лўқ этиб ўтиришаверади, яна фақат бир хил гапларни тинмай гаплашаверишади, дам-бадам хўрсиниб-хўрсишиб қўйишади.

Уиклоу-лейндан ўтгач, унинг дикқатини сарой тикувчиси Дойл хонимнинг витринаси тортиди. У бокс тушишга тайёр турган, белигача яланғоч иккита рақибга тикилиб қолди. Ёнбоцдаги ойналардан қора мотам либоси кийган иккита ёш Дигнам бўзрайиб боқарди. Дублиннинг арзандаси Майлар Кео Портобелинг тўқмоғи сержант Беннет билан учрашади, соврин эллик соверен, ўх-ўх, қойил, мана буни жанг деса бўлади, қани энди кўриб томоша қиласанг. Майлар Кео дегани анови кўқ белбоғта ҳужум қилаётгани. Кириш икки шиллинг, солдатлардан бир шиллинг. Ойимни-ку осонгина кўндираман-а. У ўгирилди, чап ойнадаги ёш Дигнам ҳам ўгирилди. Э, мотам кийимидағи менман-ку. Қачон бўларкан? Йигирма иккинчи майда. Эҳ, омад келмаганини, кечикибман. У яна ўгирилди, бошидаги шапкаси ёнига қийшайди, ёқаси ечилиди. У ёқасини қадаб қўйиш учун томогини кўтарди, боксчилардан нарироқда мафтункор нозании Мария Кендаллнинг суратини кўрди. Бундай ойимқизларнинг суратлари сигарет кутиларида кўп. Оғайним Стор сигарет қолдиқларини йигиб юради, бир марта чекиб турганда отаси қўлга тушириб, ўлардай калтак еган.

Раста йигитча Дигнам ёқасини қадаб олди-да, йўлида давом этди. Зарбасининг зўрлиги жиҳатидан боксчилар ичида Фитсиммонс биринчи ўринда туради. Бунақси биқинингга бир туширса, бир ҳафта ўзингга келолмайсан, оғайни. Лекин усталикда Жем Корбеттга етадигани йўқ эди, кейин Фитсиммонс унинг барча устомонликларини бурнидан булоқ қилиб чиқарди, ичакчовоқларини бошига кийдирib қўйди.

Грэфтон-стритга етганда, йигитча Дигнам оғзига қизил гул тишлаган башанг бир олифтани кўрди, оёғидаги ботинкаси ҳам қошиқдай, қандайдир ширакайф киши унга алланималарнидир жавраб тушунтиради, у эса нуқул тиржаяди.

Сэндимаунт трамвайидан ҳалигача дарак йўқ.

Йигитча Дигнам хинзир қиймасини бошқа қўлига олиб, Насау-стритдан кетди. Ёқаси яна ечилиб кетиб, уни қўйлаги ичига бостириб қўйди. Ярамас тугма, ҳеч тешигига тўғри келмайди, жуда жонимга тегди. Йўлда сумкаларини осган мактаб ўқувчилари учради. Эртага яна бормайман, душанбагача қоламан. Қаршисидан яна ўқувчилар келишди. Қизик, улар мотам кийимида эканимни пайқашдимикин? Барни амаким бутун газетага эълон бераман деди. Унда ҳамма газетада менинг ва отамнииг номи босилиб чиққанини кўради.

Унинг доим қип-қизил бўлиб юрадиган башараси ҳозир бўздай оқарган, ўнг бетида пашша кўзига қараб ўрмаларди.

Тобутга михларни бураб маҳкамлашаётганда ёмон ғичирлади, уни ластга олиб тушаётганларида хунук гумбурлаб турди.

Отам тобут ичида ётарди, онам залда юм-юм кўз ёши тўкарди, Барни амаким эса тобутни бурилишдан қандай олиб ўтишни кўрсатарди. Тобут шунаقا катта, баланд, кўринишдан оғир эди. Ҳаммаси қандай бўлди? Охирги кеча отам ичиб маст бўлди, зина тепасида туриб оёқ кийимимни топиб беринглар, Танининг дўконига бориб бош оғриғи қилиб келаман, деб бақирди, отам яланг қўйлагида шундай семиз ва пакана бўлиб кўринарди. Бошқа ҳеч қачон уни кўрмайман энди. Буни ўлим дейишади. Отам ўлди. Менинг отам ўлди. У менга онангга яхши ўғил бўл деди. У яна нималар деганини мен яхши тушунолмадим, лекин галирмоқчи бўлаётганини тили билан тишларидан кўриб турдим. Шўрлик отам. Бу мистер Дигнам, менинг отам эди. У ҳозир арофатда бўлса керак, чунки у ҳазрат Конройнинг олдинга шанба оқшомида бориб тавба-тазарру қилиб келган эди.

• • •

Вилям Хамбл, граф Дадли, ва леди Дадли нонуштадан сўнг полковник Хеселтайн етакчилигида вице-қирол қароргоҳидан чиқиши. Кейинги каретага муҳтарама миссис Пэжет, мисс де Курси ва муҳтарам Жералд Уорд, навбатчи адъютант тушган эди.

Аъёнлар асьасаси полисменларнинг серхушомад таъзимлари остида Феникс-паркнинг қуий дарвозасига йўл олиб, Қирол кўпригидан ўтиб, шимолий соҳилбўйи ёқалаб кетди. Вице-қирол пойтахт кўчаларидан ўтиб бораракан, ҳамма жойда самимий кутловларга дуч келди. Мистер Томас Кернан Ўонли кўприкда туриб, дарёнинг бериги ёғидан, узокдан ўз саломларини йўллашга жонжаҳди билан уринарди. Лорд Дадлининг вице-қирол кареталари Қиролича кўприги билан Уитворт кўприги орасидан ўтишди, бу ерда улар хукуқ бакалаври ва санъат магистри мистер Дадли Уайтнинг кутловларига мусассар бўла билишмади, бу зот Арон-стрит бурчагидаги судхўр хотин миссис М.И. Уайт уйиннинг ёнидаги Аран-куэйда туриб, хаёл ичидаги бурнини ишқалар, Фибсборога уч маротаба чиқиб-тушиб бўлса ҳам, трамвайдаги етармикинман, ё извошда борсам яхшимикин, ё Смитфилд орқали яёв ўта қолсаммикин, Конституция тепаси билан Бродстоун вокзалидан ўтсан бас, деб бир қарорга келомасди. Суд палатасининг устунли пешайвони олдида «Гулдинг, Коллис ва Уорд» фирмасининг папкасини кўтартган Ричи Гулдинг асьасага ҳайрон бўлниб қараб қолди. Ричмонд кўпргитининг орқасида ёқловчи адвокат, Ватанпарвар суғуртга компаниясининг агенти Рувим Ж. Доддининг идорасига кираверишда ёши бироз ўтиб колган хоним ичкарига кирмокчи бўлиб турди-ю, яна фикри ўзгариб, келган изидан ортга қайтди-да, Кинг идорасининг деразалари ёнида тўхтаганча, Олий ҳазратларининг ноиби томонига вафодор бир табассум йўллади.

Тўм Деваннинг идораси остида жойлашган Вудкузӣ деворидаги новдан ўтган Поддл сойи ўз сасиган оқими оқава суви билан садоқатини ифодалади. Бронза узра олтин, мисс Кеннедининг боишаси ортида мисс Дуснинг боишаси «Ормонд» меҳмонхонаси дарпардаси оша дабдабани шод-хуррам томоша қилишарди. Мистер Саймон Дедал Ормонд-куэйда кўча ҳожатхонасидан полиция бошқармасига ўтаркан, шляпасини қуий тушириб, кўчанинг ўртасида лолу ҳайрон қотиб қолди. Ҳазрат Олийлари мистер Дедалга шоён назокат илиа жавоб саломи йўллади. Қахилл босмахонаси бурчагида санъат магистри ҳазрат Хю К. Лав узок замонларда

донгдор боёнлар саховатли қўллари билан эътиборли черков имтиёзлари тарқатганиклари устида ўйларга ботганча, таъзим бажо келтириди, аммо унинг таъзими эътиборга тушмади. Граттан қўпригида Ленехан ва Маккой хайрлашмоқчи бўлиб туришар, ўтиб бораётган кареталарга қарашарди. Рожер Грин идораси билан Доллард босмахонасининг катта қизил биноси ёнидан ўтиб, ўзининг бемор отасига хатлар ҳамда Кэтсби линолеумлари намуналарини олиб бораётган Герта Макдуэлл кареталарнинг кўринишидан лордноиб рафиқаси билан бирга кетаётганлигини фаҳмлади-ю, бирок барибир Ҳазрат Олиялари қандай лиbosлар кийганлигини ажратса олмади, чунки баайни лорд-ноиб туфайли трамвай ҳамда Спрингнинг катта сариқ араваси унинг олдини тўсиб қўйишганди. Ланди ва Фут фирмаси уйининг орқасида Кавана қовоқхонасининг қоронғи эшигига турган Жон Уайз Нолан лорд-ноиб билан генерал-губернаторга совуқ табассум йўллади, лекин улар буни пайқашмади. Мухтарам Зот Вилям Хамбл, Викториянинг Катта Хоч ордени нишондори граф Дадли Микки Андерсоннинг тўхтовсиз занг уриб турган соати ҳамда Генри ва Жеймснинг мум ҳайкаллари ёнидан ўтишди, жентлмен Генри ва derpiegsg Жеймс кўркам костюмлар кийишган, икки бетлари қип-қизил эди. Деймгейтта орқа қилиб туришган Том Рочфорд билан Узун Бурун Флинн асьаса-дабдабанинг яқинлашиб келишини кузатиб туришарди. Леди Дадлининг нигоҳи ўзига тушганлигини сезган Том Рочфорд катта бармокларини дарҳол қизил нимчасининг киссадан чиқариб, бошидан шапкасини олди. Мафтункор позанин, улуғ Мария Кендалл икки юзи бўялган ва этаги кўтарилган ҳолда ўз афишасидан туриб Вилям Хамблга, граф Дадлига, жумладан, полковник X. Ж. Хеселтайнга, айни чоқда ҳурматли навбатчи адъютант Жералд Уордга бўялган табассумини инъом этарди. ДХК деразасидан Буқа Маллиган ва Ҳейнс вице-қирол дабдабасини бири майнавозчилик қилиб, иккинчиси эса ғоятда сиполик билан томоша қилишар. Ҳаяжонга чулғангаи хўрандалар шахмат таҳтасига тушиб турган ёргуни тўсиб қўйишган, Жон Хауард Парнелл эса ҳамон дикқат билан тикилган кўзларини таҳтадан узмасди. Фаунс-стритда бошини Шарденалнинг француз тили дарслигидан кўтарган Дилли Дедал очилган шамсиялару айланадиган гилдиракларининг яраклаган симларини кўрди. Савдо палатаси эшигига турган Жон Генри Ментон май ичавериб балиқининг кўзидай бурдайган нигоҳини тикиб қимир этмай турар, йўғон чап

қўлида овчиларнинг қалин тилла соатини тутган, шу ҳолида на унга қарар ва на унинг борлигини ҳис қиласади. Қирол Билли отининг олдинги оёғи юқорига кўтарилган ерда мисс Брин форейтор отининг туёқлари остидан эсанкираб қолган эрини тортиб олди. У эрининг кулоғига қичқириб воқеани баён қилди. Эри тушунди, ўзининг қалин эски китобларини сўл кўли билан бағрига босди-да, иккинчи аравага таъзим йўллади. Ҳурматли на вбатчи адъютант Жералд Уорд бундан ҳайратга тушиб дарров жавоб қилди. Понсеби яқинидаги бурчакда оқ идишча Н. ҳориган кўйи тўхтади, унинг ортидан яна тўрт цилиндр кийган оқ идиш ҳам тўхтади, Е.Л.Y.S. Бу орада улар олдидан отлар ва караталар елиб ўтдилар. Пиготтнинг музыка асблоблари савдоси қаршисида рақс муаллими ва ҳоказо мистер Дэнис Ж. Мажинни ялтироқ либосларда салмоқли қадам ташлар, вице-кирол уни танимай от чоптирганча ўтиб кетди. Ректор уйи қошида бепарво юрган Буян Бойлан кўринди, унинг қорамтири-қизғиши ботинка ва мовий-кўқ чизиқли пайпоқ кийган оёқлари «Йоркширик оғатижоним» деган қўшиқнинг оҳангиди кўтарилиб-тушарди. Суворийларнинг шиддатли забтига ва мовий-кўқ лачакларнинг ҳил-пирашига қарши басбойлароқ Буян Бойлан мовий-кўқ бўйинбоги, чаккасига чапаниларча қийшайтириб бостирилган айвони кенг похол шляпаси, нафис шевиотдан тикилган мовий костюми-ни кўз-кўзлади. Унинг костюми чўнтакларига солингган қўллари шляпани ечишни эп кўрмади, бироқ у ҳар учала хонимга уларни маъқул кўриб сурбетларча нигоҳ отди ва оғзида тишлаган қизил гулни намойниш этди. Нассау-стритдан ўтаётгандарида Ҳазрати Олийларнинг эътибори Ҳазрати Олияларига тушди, ул Олия Зот тўрт томонга ва хусусан, Коллеж-парқда ижро этилаётган музика дастурига марҳаматли бош силкир эдилар. Бу ердан жуссалари кўринмаётган Шотланд тоғларининг шоввоз солдатлари карнайлар ва ноғораларни кифтини келтириб чалар, гулдирос оҳанглар йўртгани отлар изидан эргашарди.

Севгилим – оддий ишчи
Содда, одми кийинган.
Тарарабум.
Аммо кўнглимни ром этгани
Йоркширик ўша қушча.
Ўша менинг севгилим.
Тарарабум.

Тўсиқнинг нариги томонида чорак чақирим масофага аралаш пойганинг иштирокчилари М.К. Грин, Х. Шрифт, Т.М. Пейти, К. Скейфи, Ж. Б. Жеффс, Г.Н. Морфи, Ф. Стивенсон, К. Эдрли ва У.К. Хаггард навбатма-навбат пойгани бошлиши. Финн меҳмонхонаси ёнидан бораркан, Кэшел Бойл О'Коннор Фитсморис Тисдалл Фаррелл тажанг ойнагини экипажлар оша Австрия-Венгрия вице-консулигининг деразасидаги мистер Е.М. Соломонснинг калласига тўғрилади. Ленстерстритнинг ичкарисида, Тринитининг орқа дарвозасида Аъло Ҳазратларининг содик фукароси Хорнблоуэр ўзининг овчилар бош кийимига қўлини текзиди. Силлиқ ялтираган отлар Меррион-сквердан йўртиб чопишганда, шу ерда кутиб турган раста йигитча Патрик Алоизиус Дигнам ҳамма цилиндр кийган жанобга таъзим бажо келтираётганини кўриб, у ҳам хинзир қиймаси ўралган қофоздан ёғ юқсан қўллари билан янгигина қора шапкасини кўтариб қўйди. Унинг ёқаси яна ечилиб кетди. Мерсер касалхонасининг фойдасига Майрас хайр-саҳоват бозорини тантанали суратда очиш учун йўлга чиқсан вице-қирол ўз аъёнлари билан бирга Қуий Маунт-стрит томонга юрди. Бродбент дўқони ёнида улар кўр йигитча олдидан ўтишиди. Қуий Маунт-стритда жигарранг макинтош кийган пиёда йўловчи қора ноннинг қобигини чайнай-чайнай шитоб билан вице-қиролнинг йўлини кесиб ўтди, унга ҳеч ким халал бермади.

Қирол каналидаги кўприкда қалин чўччайган лабларини табассумга ёяркан, мистер Южин Стрэттон афишадан барча Пембрек маҳалласига келувчиларни кутларди. Ҳэддингтон-роуднинг муюлишида уст-бошларига қум юқсан, қўлларида соябон ва ичидаги ўн битта чиғаноқ думалаган сумка тутган икки аёл лорд-мэр ҳамда унинг рафиқасини, уларнинг олтин занжирсиз эканликларини кўриб ҳайрон бўлиб тўхтаб қолишиди. Ҳазрат олийлари Нортемберленд-роуд ҳамда Лэнддаун-роудда сийрак эркак йўловчилар, унинг таъзимларига, марҳума қиролича 1849 йилда эри, шахзода-консорт билан бирга Ирландия пойтахтига ташриф буюрганда, айтишларича таҳсин-тасаннолар билдириган уйнинг боғ эшиги олдида турган икки кичик ёшли мактаб ўқувчисининг таъзимига, ва шунингдек, Алмидано Артифонининг кенг шимининг таъзимига сира кандай қилмай жавоб берди, сўнг лип этиб кўринган бу шимни эшик ютиб юбориб кетидан қарсиллаб ёпилди.

11-ВОКЕА

Бронза ва олтин тақа-тақа жаранг туқа-туқ туёқ товушин эшитдилар.

Хирахандон дондондон.

Кир тирнок тагидан кирни қитирлатиб кириб, Кирлик.

Куриб кетсин! Олтин янада олтинрок қизарди.

Найдан ғириллаган товуш уфурди.

Уфурди. О, Блум, бул-булумғаш кўнгил.

Сочларнинг олтин тожи.

Шоҳи кийган, шоҳи кўкракда атиргул қимиirlар, Кастилия атиргули.

Тараннумдан тараннум: Адолорес.

Қани, айтинг, ким бизда... олтисоч?

Афсусланиб бронза қўнғироқ чалинди мунгли.

Мусаффо, чўзиқ, титраган товуш. Оҳиста тиниб борган бир сас.

Оҳанрабодай. Нафис сўз. Қарасанг-чи: юлдузлар сўниб боради. Ноталар, вижирлаб айтади жавоб.

О, атиргул! Кастилия гули. Сутдай тонг отади.

Қисирлаб, ғижирлаб коляска келар.

Танга жаранглади. Ҳаққуш кукулади.

Иэхор. Sonnez. Сен билан бирга. Бофичлар орқага тортилган. Айрилиб кетолмасман. Гул. La cloche! Гул этиб сонига урди. Изҳор. Иссиққина. Азизим, яхши қол!

Коляска ғижирлайди. Блу.

Гумбурлади сўнгги оҳанглар. Мухаббат алнга олганда. Уруш! Уруш! Қулоқ пардаси. Елкан! Тўлқинлар узра хилпираган рўмол.

Йўқолди. Майна сивизға чалади. Баридан ажралди энди.

Қичишади-ей. Унинг бадани.

Келиб кўрдики. Ёху!

Биратўла ол. Тўлақонли зарблар.
Чуруллайди товланади қуш овози. Оҳ, имлар! Ўзига тортар.
Марта! Кела қол, энди!
Гупгуп. Гупгупгуп. Гупупуп.
Худоё ҳеч қач онуҳаёт даэшитма. Пэт кал қарқара бювар¹
келтирди пичоқ олди.
Ойдин тунда чорлаган овоз: олисда, олисда.
Қайғуга ботдим. Р.С. Ёлғиз ўзи бу — улоқиб.
Тингла.
Денгиз карнай чалади, буралиб, шохланиб, саринлашиб. Сен-
дами? Ўзига, сўнг бошқа, шалдирар ва гунг бўлиб ўкирар.
Дурдоналар: у куйлаганда. Лист рапсодиялари. Ш-ш-шип.
Ахир сиз?
Йў-йўқ, йўқ — ишонмаган — Лидлид. Хўроз топтайди, қички-
ради куқуку.
Қора. Паст октавалар. Қани, Бен, қани.
Зўр берадиу хизматни қилади. Хи-хи. Ишлар ёмон эмас.
Бироқ шошма!
Зулмат мағора, ер қаърларида. Тўда рудалар.
Namineadmine. Руҳоний.
Барча ҳалок бўлди. Жангда жон берди. Мўъжаз жингилалар,
қиз бола соchlарининг титроқ гажаклари.
Омин! Фазабдан тишлар ғижирлар.
Ортга. Олдинга-ортга. Муздек қозиқ диккаяр.
Бронзалидия олтипмайна ёнида.
Теран уммонларниң зумрад сояларида бронза ва олтин ёни-
дан Блум. Кадрдон ошно Блум.
Тўқ-тўқ, эшик тақиллади, босмок, қуқулаб қичқирмоқ.
Уни дуо қилингиз! Дуо қилингиз, яхши одамлар!
Унинг гудда-гудда бармоқлари қасирлайди.
Улкан Бенабен. Улкан Бенбен.
Кастилия ёзининг охирги атиргулин ташлаб кетди блум
ҳасратли ёлғизлик ичиди қолдим.
Пи-и! Кичкина шамол келди чўзилиб и-и.
Ҳалол фуқаролар. Лид Кер Кау Де ва Долл. Ана-ана, худ-
ди сенингдек.
Қўтаришар сенга тегишли данғ ва дунғни.

¹ Папка, портфель.

Пффф! Оҳ!

Яқиндаги бронза қани? Узоқдаги олтин қани? Қани тақалар?
Пуррр. Жингг. Грамфр.

Ана ўшанда, аммо ўшандадан илгари эмас. Бўлур мислипф-
фис. Менинг эпрриталффиям.

Тугатдим.

Бошла.

Емакхона дарпардаси уэра бронза кетидан олтин, ойим Кеннедининг бошчаси ойим Дуснинг бошчаси ортидан вице-қирол тақалари ўтиб боришини томоша қилишар, жабдуқлар жарангларди.

— Анави ўшами? — сўради ойим Кеннеди.

Ойим Дус ҳа, деб жавоб берди, ўтирибди хожасининг ёнида,
бўз марварид либослар ичра, eau de Nil¹.

— Қанчалар нафис ранглар, — деди ойим Кеннеди.

Бирдан ойим Дус ҳаяжонга тушиб, тўлқинланиб деди:

— Қара-чи, ана у, цилиндрда!

Қани-қани? Қайси? — янада тўлқинланиб сўради олтин.

— Иккинчи каретада, — деди ойим Дус офтобда йилтираган лабларини кулгидан йифиштиролмай. — Вой, бу ёқقا қарайпти.
Нари тур, мен ҳам кўрай.

У худди бронза ўқ ёй каби нариги деразага ўзини отди, юзини ойнага босди, ҳаяжонли қайноқ нафасидан ойнада хира туманли доира қолди.

Сўлим лаблар шивирлади:

— Кўрди! Жонидан жудо бўлди!

У хихилаб кулди:

— Йиғлагим келади! Бу эркакларнинг ҳаммаси ўлгудай тентак!

Ҳар қалай, қайгули эмас.

Ойим Кеннеди деразадан тушиб турган ёруғликдан чиқиб, у ёқдан-бу ёқقا ҳасратли қадам ташлар, тўғиб тўқилган соч толаларини қулоғининг орқасига қистиарди. У ҳасратли айланаркан, энди олтиндай товланмас, жамалакларини бураб ўрарди. У бўйсунмай тўғиган олтин ранг соч толасини ҳасрат-ла ўраб нафис қайрилган қулоғининг ортига жойларди.

— Нима қилсалар — эрклари ўзларида, — деди у ҳасрат тўла эътиrozли оҳангда.

Эркак.

¹ Зумрад-мовий рангларда (франц.).

Блуким Муленг қувурлари ёнидан ўтиб борар, кўксидагуноҳ лаззатларини сақлар, Уайн мозийхонаси атрофидан ўтар, хотирасида гуноҳ сўзларнинг лаззатларини асрар, Кэрролнинг хира йилтираган эгик ошхона кумуш анжомларини ортда қолдиради, Раул учун.

Уларга, емакхона ичида турганларга, бармен ойимларга хизматчи ходим яқинлашди. Ойимлар унга эътибор беришмади, у улар учун қўлидаги идишчалар тўла патнисни миз устига қарсиллатиб қўйди, чинни идишлар шақирлаб кетди. Хўб.

— Мана, чойларингиз, — деди.

Ойим Кеннеди қўлларини оҳанжама қилиб ўйнатиб, патнисни бегона кўзлардан узоқроқ олиб, пастдаги минерал сувлардан бўшаган тўнтарилган яшик устига қўйди.

— Нима бор у ерда? — деб овозини баланд кўтариб қизиқди оҳанжама қилиқларни билмайдиган хизматчи ходим.

— Ўзинг ўйлаб кўр, — унинг гапини бўлди ойим Дус ўз кузатиш жойини тарк этаркан.

— Маъшуқингми дейман-а?

Бронза бунга жавобан бурнини танқайтириди:

— Сени миссис де Мессига айтиб бераман, қани иккинчи марта шундай дегин, бетамиз.

— Хирахандон дондондан, — масхара қилгандай ўдағайлади бетамиз башара келган жойига қайтиб равона бўларкан ойимнинг пўписасига жавобан.

Блум.

Ойим Дус гулчаси устида қовоғини солиб, деди:

— Бу пакана патти жуда суюлиб кетди. Ўзини яхши тутиб юрмаса, кулоқларини кесиб оламан.

Хонимнинг ярашикли нафис ранглари.

— Эътибор берма, — унинг кўнглини кўтарди ойим Кеннеди.

У чойни чинни идишчага қўйди, кейин идишчадан яна чойнакка солиб қайтарди. Икковлон то чой яхши дам егунча баланд миз ортида оёқларини яшиклар устига қўйиб тик кутиб туришди. Кўкракларини қора шоҳи бурма кўйлакларини тўғрилашди, бу шоҳи матонинг бир қулочи икки шиллинг тўққиз пенс, чой ўбдан чиқишини пойлашди, бу икки шиллингу етти.

Ҳа, шундай, бронзанинг берисида, олтин ранг нарисида, жабдуқлар саси яқинида, тақалар товуши узусида, тақатуқларни, тақалар жаранглашини эшишиб туришар, от туёқлари дарангларди.

— Мен, ростдан, жуда қорайиб кетибманми?
Ойим бронза бўйнидан ёқасини очди.

— Йўқ, — деди ойим Кеннеди, — дарров эмас, кейин се-
кин қораяди. Сен борат билан лавролча сувини аралаштириб
суртиб кўрмадингми?

Ойим Дус оёқ учида туриб рамасида олтинбронза белгилар
туширилган, рейн ҳамда бургон майлари тўлдирилган қадаҳлар
турган катта раковина акс этган бар кўзгусига ёнламасига қара-
ди, терисини кўздан кечирди.

— Иҳи, кейин изи қўлимда қолсинми, — эътиroz билди-
ри у.

— Кейин глицерин билан тозалайсан, — таклиф этди ойим
Кеннеди.

Ойим Дус бўйни ва қўлларини ҳайрон кўздан кечириб

Бундай дорилардан тошма тошади, холос, — деб қабул
қилмади ва жойига қайтиб ўтириди.

— Мен анави қари бойкушдан терига сурадиган яхши дори
топиб беришини илтимос қилган эдим.

Ойим Кеннеди ўбдан дам еган чойни чинни идишчаларга қуяр-
кан, юзини кийшайтириб ўпкаланди:

— Оҳ, худо ҳақи, эслатма уни менга!

— Йўқ, тўхта, барибир айтиб берай, — қўймасди ойим Дус.

Ширин чойининг устига сут қуйиб, ойим Кеннеди қулоқчала-
рини бармоқчалари билан ёпди.

— Оҳ, йўқ, керакмас! — қичқирди у.

— Эшитмайман, эшитмайман! — яна қичқирди у.

Лекин Блум?

Ойим Дус қариб қолган одамларга тақлид қилиб ёқимсиз мин-
ғирлади:

— Нима учун, нима учун? Менга айтган гапи. Ойим Кеннеди
эшитиши учун, гапириш учун бармоқчаларини тушириди — лекин
яна қайтарди, яна ёлворди:

— Оҳ, уни гапирма менга, сира чидай олмайман! Ярамас қари
тасқара! Эсингдами, ўша кеча Эншент залида.

Юзини нафратланиб буриштириб, у қайнок аччиқ чой ҳўпла-
ди — ютиб бўлиб — ширин чой ҳўплади.

— Мана ўзинг кўр унинг қандайлигини, — деди ойим Дус
бронза бошчасини ёнига қийшайтириб ва бурун катакларини
кериб. — Хр-р! Хр-р!

Ойим Кеннедининг бўғзидан қаттиқ қаҳқаҳа отилиб чиқди. Ойим Дус пишиллаб, бурун катаклари билан хўрхўр қилиб, хирахандон дондондоннинг искаётган, титаётган тумшуғини қилиб кўрсатди.

— Вой ўламан! — чинқириб инграрди ойим Кеннеди. — Эсишдами, унинг кўз соққаси қандай отилиб чикқанини?

Шунда ойим Дус ҳам ўзининг янгроқ бронза кулгисини ҳеч тўхтатолмади:

— Ох, ишқилиб, бизга кўзи тегмасин-да!

Блумий қора кўзлар шу номни ўқиди: Арон Фигфурт. Нега мен доим буни Фигфунт деб ўқийман? Фунт фиг бўлса керак-да, балки шунинг учундир. Проспер Лоре — гугенот исм-шарифи. Блумнинг қора кўзлари Бассининг витринасидаги муқаддас билалга нигоҳ ташлади. Мовий плашч, тагида оппок бадан, кела қўйингиз менга. Улар ишонишади, бибини худо деб билишади — ё илоҳа? Ҳозирги илоҳалар. Яхши кўролмай қолдим. Анов йигит халал берди, студент. Кейин у Дедалнинг ўғли билан кўришиди. Балки бу Маллиган бўлса керак. Жуда ёқимтой бибилар. Бу бузукларни шу нарса жуда ўзига тортади: оқ бадан.

Унинг кўзлари тобора ичкарироққа мўраларди. Гуноҳнинг лаззатлари. Лаззатларнинг лаззати.

Гуноҳлар.

Қўнғироқдай жаранглатиб кулишаркан, ёшларнинг икки овози Дус ҳамда Кеннедини, олтину бронзани бир тану бир жон қилиб юборди, ох, ишқилиб, кўз тегмасин-да. Қах-қах уриб бошларини орқага ташлаб, бронзакулги билан олтинкулги, кулги тўсиқсиз янграсин деб, биргаликда баравар қийқиришарди, ишқилиб, кўз тегмасин-да, бир-бирларига имо-ишоралар қилишар, хандон ташлаб хаҳолашарди.

Во-оҳай, зўрға нафас ростлашади, пастлашади. О-оҳ, аста сўниб, аста ўчиб, қувонч-кулгилари ҳам тугади.

Ойим Кеннеди яна чойини оғзиға олиб борди, лекин ҳўплаб-ҳўпламай яна қикирлай бошлади. Дус ойим эса бошини патнисга эгиди, яна бурнини жийириб, шоҳкосасидан чиқкан кўзларини кулгили қилиб айлантиришга тушди. Ҳихиленниди эса, яна эгилиб соchlарини тагигача кўрсатиб, эгилиб, энсасига қадалган тошбақа тарогини намойиш этиб, кулгисининг зўридан оғзидағи чойини сочиб юборди, томоғига чойи ва кулгиси тиқилди, қалқиб кетди, энтиқди, ўҳи-ўхи йўталди, чинқириди:

— Мой босган кўзлар! Эринг шундай бўлишини бир тасаввур қил! Яна така соқол бўлса!

Бунга жавобан Дуснинг бўғизидан шаркираган бир чинқириқ отилиб чиқди, бу чинакам аёлларча чинқириқ эди, унда завқ-шавқ, шод-хуррамлик, нафрат мужассамлашган эди.

— Ёғлиқ буруннинг хотини, — деб кийқирди у.

Дам овозларини пасайтириб хихилаб, дам товушларини баланд кўйиб хаҳолаб, дам бронза каби, ва дам олтин каби жаранглаб, улар бир-бирларини тинмай қаҳқаҳа уришга қитиқлашар, гоҳ бронза-олтин бўлиб, гоҳ олтин-бронза бўлиб янгроқ акс садо таратишар, гоҳо баланд, гоҳо паст, шарақ-шурак яна шараклаган кулги овозлари самони тутарди. Ва яна ҳеч тўхтамай хандон отишарди. Оҳо, жуда ёғлиқ, меп биламан. Ниҳоят гамом ҳолдан тойиб, нафаслари томоқларига тиқилиб, улар титраган бошларини миз тахта устига кўйдилар, тож мисоли баланд турмакланган соч ўримларини ялтироқ идиш тахлагичга тирадилар. Улар кулгининг зўридан қип-қизил буғриқиб (уф-эй!), жиққа терга ботиб, оғир нафас олиб (уф-эй!), икковлари базўр ўзларига келишарди.

Ёғ-мой босган Блум деганга эрга тегишни айтинг!

— Вой, худо кўтартсин! — хўрсиниб сўлиши олди ойим Дус тақсан гулинини қимирлатиб. — Бундай кулишга бало борми менга. Жиққа хўл бўлдим.

— О, ойимчам Дус! — норози бўлди ойим Кеннеди. — Мунча ҳам ёмон бўлиб кетмасангиз!

Шунда у янада қаттикроқ бўртиб қизариб кетди (уф, башараси курсин!), янаям тиллароқланди.

Ёғлиблум Кантвэлл идораси ёнидан мойбўёклардан йилтираган Чеппи қизлари олдидан оёғини судраб босиб ўтди. Отам шўрлик Наниеттининг қўлида мойбўёқ ташиб сотарди, худди менга ўхшаб эшикма-эшик юарди. Дин-даромадли иш. Ключчи масаласида яна унинг олдига бориш керак. Аммо олдин тамадди қилиб олайлик. Очидим. Йўқ ҳали. У соат тўртга деган. Вақт тўхтамай ўтяпти. Соат тинмай тикилляпти. Юра қол. Каерда овқат еб олсак экан? Кларенс, Дельфин. Юра қол. Раул учун. Еб ол. Анави рекламалардан беш гиней ишлаб олсак эди. Пушти ички ипак кўйлакка курбимиз етарди. Ҳали қайда. Гуноҳ лаззатлари.

Қизиллик озайди — янада озайди — олтин оқарди.

Бекорчи одамлардай қадам ташлаб емакхонага мистер Дедал кириб келди. Катта бармоқнинг қораймиш тирноғидан гард-

ни қиришлаб, қиришлаб гардни. Гарлар. Бекорчилардай қадам ташлаб.

— Э-ха, яхши қайтиб келдингизми, мисс Дус.

Кизга қўлини узатди. Яхши дам олдингизми?

— Мазза қилдик.

Ростреворда ҳаволар жуда яхши бўлгандир, деб мулозамат қилди у.

— Ҳаво шундай ажойиб, — деди ойим Дус. — Менга қараб ҳол сўрайверинг, кўринишим яхшими, қалай? Кун бўйи қумда ётдик.

Оқарган бронза.

— Биз бечораларга раҳмингиз келмади, — қизнинг қўлини илтифот билан силаркан, гина қилди мистер Дедал. — Шунча қийноқларга солдигиз.

Ипак ойим Дус қўлини майинлик билан бўшатди.

— Оҳ, кўйинг, ундан деманг, — деди у таманино билан.

Сизми ҳали бечора, ким ишонади бунга.

У эса шундай эди.

— Э, йўқ, биласизми, — деди у гапни чўзиб, — мен барибир бечораман. Беланчакда ётганимда, шунчалар мўмин-қобил эканманки, мени шундай бечора Саймон деб атаб қўя қолишган.

— У пайтда сиз роса ширинтой бўлгандирсиз, — жавоб берди ойим Дус. — Бугун сизга доктор нимани буюрган?

— Биласизми, — гапдан қолмасди у, — бу ёғи сизнинг фикрингизга ҳавола. Мабодо сизга малол келмаса, мен тоза сув билан ярим стакан виски сўраган бўлардим.

Жангир-жунгир.

— Хўп ҳозир, — деди ойим Дус.

Кантрелл ҳамда Кокрейн маҳсулотлари акс этиб турмиш четига тилла суви югуртирилган тошойнага у ҳозиржавоблик билан чаққон ва чиройли ўгирилди. Биллур идишдаги тилларанг товланган вискидан чаққон ва чиройли қўйди. Мистер Дедал бу орада камзулининг этагини кўтариб, чубук ва тамаки халтачасини чиқарди. Хизматни чусту чаққон адо этади. У чубукни оғзига солиб хириллаб уфлади.

— Рости ни айтсан, — дерди у гапини давом эттириб, — мен Моурн тоғларига бораман деб, бир неча марта отланганман. У ернинг ҳавоси жуда яхши, одамни тетик қиласди. Лекин узоқ отлансанг, бир куни омон-эсон етиб борасан, дейишади. Рост-рост. Ха, рост.

Рост. У чубук ичини сув париси Виржиниянинг малла сочларидай ингичка толачалар билан тўлдирди. Толалар. Сочлар. Фикр қиласроқ. Сассизроқ.

Ҳеч ким миқ этмади. Рост.

Ойим Дус қадаҳларни қувноқ артар ва куйларди:

— О, Адолорес, машриқ уммонлар гўзали!

— Бугун жаноб Лидуэлл бу ерга кирдими?

Емакхонага мистер Ленехан кирди. Теваракка назар солди. Мистер Блум Эссеекс кўпригига етиб келди. Ҳе-ҳ, мистер Блум Хэссеекс кўпригидан ўтди. Мартага хат ёзиб юбориш керак. Коғоз олиш. Дэлидан. У ернинг сотувчиси ширин қиз. Блум. Кадрдон Блум. Қалби бўлим бўлим Блум.

— У тушлик учун кирган эди, — деди ойим Дус.

Ленехан миз тахта олдига келди.

— Мени жаноб Бойлан қидириб келмадими?

Сўради у. Қиз жавоб қилди:

— Мисс Кеннеди, меп тепада юрганимда жаноб Бойлан кирмадими?

Сўради қиз. Ойим Кеннеди яна бир аёқ чой ичиб ўтирас, кўзлари китоб саҳифасига қадалган, шу ҳолда жавоб йўллади:

— Йўқ, киргани йўқ.

Ойим Кеннедининг ўзи кўринмас, аммо овози эшитилар, у китобдан бошини кўтармасди. Ленехан ўзининг думалоқ гавдасини сендвичлар солинган идиш қопқоғи теграсида чаққон айлантириди.

— Хўш-хўш, қани бу ердаги ким бўлди?

Қиз унга ўгирилиб ҳам қарамади, у яна бир карра уриниб кўрди. Нуқталарни унутманг. Манави қора-кура белгиларни ўқинг: думалоғи бу о, эгилгани бу — эс.

Коляска арава шўх ғичирларди.

Олтинқиз атрофга бокмай, китоб ўқирди.

Эътибор берма. Қиз эътибор бермасди. У эса худди мактаб ўқувчисидай бўғин-бўғин қилиб, чўзиб, оҳангга солиб, қизга зарбулмасал ўқигани тушди:

— Бир куни тулкий лаҳлакни кўйиб қолди-и. Шунда тулкий лаҳлак-ка ди-ди: тум-шу-фийни томо-ғим-га тиқ ва ти-қилган суюкни тор-тиб ол-л.

Унинг ҳаракатлари зое кетди. Ойим Дус нарироқда турган чой идишга юзини ўгириб олди. У четга қараб хўрсинди:

- Ох, шўрим курсин! Ох, баҳтсиз бошим.
 - У мистер Дедалга салом берди, у ўз навбатида алик олди.
 - Шарафли ўғилдан шарафли отага саломлар!
 - Ким бўлди бу? — қизиқди мистер Дедал.
- Ленехан бенихоя самимият билан қўлларини ёзди. Ким бўларди?
- Ким бўларди? — қайтариб сўради у. — Сўраганингизни қаранг. Ким бўларди, сизнинг ўғлингиз Стивен-да, ёш шоири замон.

Курук.

Шон-шуҳратга чулғанган ота мистер Дедал қурук гамаки тўлдирилган чубугини бир чеккага қўйди.

- Тушунарли, — деди у. — Аввал ақлимга келмабди. У таникли одамлар даврасида бўлармиш деб эшитаман. Сиз уни ҳозир яқинда кўрдингизими?

Кўрибди.

- Худди шу бугун биз у билан бирга амброзия ичдик, — деб ҳикоя қилди Ленехан. — Муни ҳузурида эдик еп *ville* кейин Муни *sug meг¹*. Назмининг ютуқлари унга кейин ютуқ музд келтириди.

У бронзанинг чой ичиб ҳўпланган лабларига ва диққат билан тинглаётган кўзларига кулиб бокди.

- Эрин аслзодалари унинг оғзидан тўкилган ҳар бир сўзни жон қулоги билан тинглайди. Аларнинг ичинда шахримизнинг машхур ёзувчиси ва маншури профессор Хю Макхю бирлан ёввойи ҳамда захкаш қарбнинг анов навқирон қуйчиси, хушлаҗжа исмли О'Мэдден Берк деган ҳам бор эрди.

Ўртага чўккан бироз жимлиқдан сўнг мистер Дедал стаканини кўтарди-да:

- Назаримда бу жуда қизиқ бўлгандир ҳойнаҳой, — деди у. Энди мен кўриб турибман.

У кўриб турибди. У ҳўплади. Унинг нигоҳи узоқ ҳасратли тоғларда, Моурн тоғларида кезарди. Стаканини қўйди.

- У салоннинг очиқ эшигига қаради.
- Роялни бошқа жойга кўчирибсизлар-да.
- Бугун созловчи уста келган эди, — тушунтириди ойим Дус, — ресторон дастурига мослаб берсин деган эдик. Бундай нафис чалганини ҳаётимда биринчи эшлишим.

¹ Шахарда... сўнг денгиэда (*франц.*).

- Ростдан-а?
- Тўғрими, мисс Кеннеди? Ҳақиқатан зўр чалди. Буни қарангки, у кўр экан. Болапақир ҳали йигирмага ҳам чиқмаган кўринади.
- Ростдан-а? — такрор деди мистер Дедал.
- У ичкиликни ҳўплаганча нари кетди.
- Бечоранинг юзига қарасангиз, одам ачиниб кетади, — юраги куйиб деди ойим Дус.

Минг лаънат сенга, ит эмган.

Таассуфки, қўнгироқ инграгандай жиринглади, официантни чақиришяпти. Емакхона зали эшигига бошида туки йўқ Пэт йўл олди, ташвишга ботган Пэт йўл олди, официант Пэт йўл олди. Мижоз пиво сўрайпти. Қиз пивони шошилмасдан кўйди.

Ленехан бесабр баттол Бойланни сабр-тоқат билан кутарди, қулоғи эшикнинг шўх қўнгироғида эди.

У (ким?) роялнинг қопқоғини кўтариб, тобут (тобут?) ичига қараб, уч қатор (роялнинг) бўлиб қия тортилган торларни кўздан кечирди. У (қизнинг қўлинни илтифот билан силаган одам) уч клавишни силади, оёғида педални юмшоқ босган кўйи уларга бармоқла-рини ботирди, юмшоқ фетрнинг олдинга қандай силжиши, болгача-ларнинг охиста даранглаб тушишини эшитиш учун энгашди.

Мен Хилийнинг қўлида ишлаб юрганимда доно Блум Генри Флауэр Дэлининг дўйконидан икки варак (биттасини кейин ишлатишга) аъло навли қалин оқ сарғиш қофоз иккита хатжилд сотиб олди. Нима оиласи турмушингда сен баҳтсизмисан? Менга таскин учун гулчечак қолди, тўғноғич эса узар муҳаб. Нималардир бордир бу гуллар тили. Ўша дасторгул эдими? Демак бокиралик. Ибодатдан сўнг маъсума қиз муштоқ кутади. Раҳмат-э-э сизга-а. Доно Блум эшикда реклама кўрди, сув париси тўлқинларда чайқалиб чекади. Сув парисини чекинг, бу энг енгил сигарет. Тўлқинланиб тўкилмиш соч толалари — баҳтсиз севги. Қандайдир эркак туфайли. Раул учун. Унинг кўзи узоқда Эссекс кўпригига енгил коляска арава узра йилтираган шляпани илғади. Худди ўзи. Яна. Учинчи марта. Тўғри келяпти.

Коляска арава қурч шиналарда тебраниб, жангир-жунгир қилиб кўпrikдан Ормонд соҳил бўйига бурилди. Орқасидан борамиз. Таваккал фақат тезроқ. Соат тўртта яқин қолди. Бошли.

- Сиздан икки пенс, сэр, — журъят қилиб эслатди сотувчи қиз.
- Оҳ, ростдан ҳам... Эсим қурсин... Кечиринг...

— Яна тўрт.

Хотин тўртда, сотувчи қиз бўёлумбўлумблумга оғатижон кулди. Бўл-блум бўлиб табассум билан тез чиқ. Кундуз. Сен ўзингни унинг филдирагидаги асосий симқўға деб ўйлайсанми? Бу хотин ҳаммага шундай. Ҳамма эркакларга шундай.

Мудроқ сукунат ичра олтин сахифа узра эгилмиш эди.

Салондан оҳиста сўниб бораётган узоқ янграган оҳанг эши-тилди. Бу созловчи уста унутган, у тегиб кетган камертоннинг (нохун) овози эди. Яна товуш. Бу товушни у чиқарди, хоэир шу товуш титраб тараларди. Эшитяпсизми? Товуш яна ҳам соф ва софорқ, яна ҳам майнин ва майипроқ икки шохобчаси билан зириллаб титрарди. Яна товуш узоқ сўнди.

Пэт қурч пўқакли шишага мижоз учун тўлади-да — ва ниҳоят мана патнис, қадаҳ, қаттиқ пўқакли шиша узра, сочсиз боши ташвишли оҳиста ойим Дуснинг хиргойисига оғушта тарзда залга ўтди. Ичкаридан қўпик овози келар ва унга эргашарди:

— Оҳиста сўнар юлдузлар,
оплоқ тонг отар...

Сезгир бармоқлар остидан қанот қоқиб учиб чиққан оҳанглар галаси янграб жўр бўлди. Биллурий қувноқ оҳанглар уйғунликда бир-бирлари билан туташиб, шудринг тушган тонгни, ёшлиники, севги фироқини куйлаш учун, ҳаёт тонги ва муҳаббат тонгини куйлаш учун овозларни чорларди.

— Ва биллур шудринглар...

Тахта миз олдида турган Ленеханнинг лабларидан секин чорловчи ҳуңтак товуши учди.

— Лекин қаранглар-а, — деди у. — О, Кастилия атиргули.

Коляска арава йўл четида шалдираб тўхтади.

Кастилия атиргули ўрнидан туриб, қўлидаги китобини ёпди. Фамбода ва ёлғиз, у ўйга ботиб ўрнидан қўзғалди.

— Хотиннинг ўзи йиқилдими ёки уни итариб юборишиди-ми? — сўради киши.

Қиз тепадан жавоб қилди:

— Ёлғон эшитмайман десанг, гап сўрама.

Худдий хонимлардай, ҳақиқий хонима.

Баттол Бойланнинг чиройли қўнғир бошмоги майхона полини ғичирлатиб босди. Ҳа, олтин яқин, бронза олис. Ленехан эшитди, билди, саломлади:

— Ботир келур бўйсундириб.

Коляска арава билан дераза орасида пусиб, биқиниб Блум ўтиб бораарди, бўйсунмаган мард. Кўриб қолиши мумкин. Манави ўриндиқда ўтирган: ҳали иссиқ. Кора нарра мушук саломга папкасини кўтарган Ричи Гулдинг томонга ўзини пана қилиб ўтарди.

— Ва биз иккимиз...

— Шу ерда эканингни билган эдим, — деди Баттол Бойлан.

Оқпар ойимқиз Кеннедини саломлаб у бошидаги қийшиқ қўндирилган кийимиға қўл тегизиб қўйди.

Ойимқиз унга табассум йўллади.

Бироқ бронза дугонаси ундан-да ўтироқ тушди табассумда, ойимқиз келишган йигит учун ўзининг булутдай кўпирган сочларини тузатди, кўкракларини ва атиргулини кўтарди.

Йилтироқ Бойлан ичкилик буюрди.

— Айт, кўнглинг нима тусайди? Тахир пиво дейсанми? Ё ўткирроғидан бўлсинми, менга эса тиканолхўридан ясалган жин бўлса, бас. Телеграмма ҳали келмадими?

Йўқ ҳали. Хотин соат тўртда. Тўрт деб ким айтди?

Полиция бошқармаси эшигида Каулининг қизил қулоғи ва кекирдаги кўзга ташланади. Унинг кўзига кўринма. Гулдинг келиб қолгани эса, бу — омад. У Ормондда нима қилиб юрибди? Коляска арава кутяпти. Кутиш керак.

Салом. Йўл бўлсин? Овқатгами? Мен ҳам шунга боряпман. Мана бу ерга. Нима, Ормондгами? Дублиндаги энг яхши жой. Ростданми? Ресторанг. У ер — тинч. Кўзингта қара, сени кўришмасин. Майли, мен ҳам сиз билан бора қолай. Олға. Ричи биринчи бўлиб кирди. Блум папка кетидан эрганиди. Шаҳзодага лойик зиёфат.

Ойим Дус графинни олиш учун чўзилди, ипак қўллар жони борича кўтарилди, кўксидаги кўйлаги тирсиллаб ситилиб кетай дейди, курсин жуда баланд.

— О! О! — вакилларди Ленехан қизнинг уринишларини кўриб.

— О!

Бироқ қизойим ниҳоят идишни қўлга киритди ва уни мамнуният ила пастга қўйди.

— Халиям бўйингиз етмайдими, ойимқиз? — сўради Баттол Бойлан. Бронзасочли ойимқиз унга графиндан қуюқ ширагли ичимликни қуяркан, унинг чўзилиб оқиб тушаётганига

қараб (ёқасига гул тақиб олибди, қизиқ, ким берган экан-а?) овозини ширин қилиб нозланди:

— Кичкина деманг бизни... Ўзини айтяпти. Шарбатни томизмай яхшилаб қўйди.

— Соғ бўлинг, — деди Буян.

У миз тахта устига йирик танга ташлади. Танга жаранглади.

— Шошманг-шошманг, — деди Ленехан, — Мен ҳам...

— Соғ бўлинг, — деди у кўпирган пиво идишни кўтариб.

— Тож албатта ютади, гаров ўйнайман, — деди у ишонч билан.

— Мен ҳам андак таваккал қилдим, — деди Бойлан ва кўзи-ни қисиб қўйиб, қадаҳни кўтарди. — Рост, ўзим учун эмас. Бир дўстим хоҳлаб қолди.

Ленехан пивони тортаркан, дам пивога, дам ойимқиз Дуснинг денгиз қўшигини оҳиста хиргойи қилган ярим очик дудоқларига қараб илжаярди. Қиз олдинроқ бу қўшиқни жарангдор овоз билан куйлаган эди: Адолорес. Машриқ уммонлари.

Соат шовқин солди. Ойимқиз Кеннеди идишлар қўйилган патнисни кўтариб унинг (лекин тулни унга ким берган ўзи) ёнидан ўтди. Ҳаққуш хуҳулади.

Ойимқиз Дус тангани олди-да, кассанинг дастагини тез айлантирди. Касса жаранглади. Ҳаққуш яна хуҳулади. Миср гўзали хумор буралиб, яшчикдаги тангаларни жаранглатиб, куй-куйлаб қайтимни санади. Шафақ ёйилган уфқقا умид билан қаради. Вакт бўлди. Мен учун.

— Соат нечага занг урди? — сўради баттол Бойлан. — Тўртми?

Соат тўртми.

Ленехан кичкина қўзлари билан куйлаётган қизга, қуйлаётган кўкракка еб қўйгудек бўлиб тикиларкан, Бойланнинг енгидан тортиди.

— Келинг соатнинг занг уришини эшитайлик, — деб таклиф қилди у. Гулдинг, Коллис ҳамда Уорднинг папкаси Блумнинг бўлинган кўнглини қаққайган столлар орасидан эргаштириб борарди. Боши тақир Пэтнинг мунтазир нигоҳи остида ҳаяжони тобора ортиб эшикка яқин столни танлади. Яқинроқ бўл. Соат тўртда. Нима, унинг эсидан чиқдими? Ё айёрлик қиляптими? Бормаса, иштаҳа яна ҳам очилади. Мен бундай қилолмасдим. Лекин кут, кут. Пэт мунтазир кутарди.

Учқунлаган бронзанинг зумрадлари Попушакбойланнинг тиниқ кўк қўзлари ва бўйинбоғига назар солди.

— Қани, бўлинг, — қўймасди Ленехан. — Ҳозир ҳеч ким йўқ. У эса ҳеч эшитмаган.

— ...*Қуёш келди тиккага.*

Баланд ва мусаффо товуш юксаларди.

Бронза киз Дус андак қизаринқираган атиргул билан сирлашиб, Буяннинг кўзига, унинг гулчечагига синовчан боқди.

— Сўраймиз, сўраймиз.

У қиздан қайта-қайта сўрарди.

— *Ташлаб кетмайман сени.....*

— Ҳозир эмас, кейинроқ, — ваъда қилди моҳпора Дус.

— Йўқ-йўқ, ҳозир! — қўймай сўрарди Ленехан. — Sonnez La cloche!¹ Илтимос! Ҳеч ким йўқ-ку.

Қиз аланг-жаланг қаради. Кўзлари ялт-юлт қилди. Ойим-қиз Кен эшитмайди. Шахт билан эгилди. Йигитларнинг юзлари лов-лов ёнар, кўзларини қиздан узолмас эдилар. Куйнинг оҳанглари тентираб адашди, яна ўз йўлига тушди, яна адашди, яна қоқилиб, ўз йўлини топди. Адашиб-улоққан оҳанг.

— Ҳа, бўлинг! Тезроқ! Sonnez!

Қиз энганишеб, калта қўйлаги этагини тиззасидан юқори кўтарди. Тўхтади. Энкайиб, кутиб, муғамбирона боқиб, уларни яна бироз қийнади.

— Sonnez!

Гуп! Қиз кутилмаганда таранг боғични тортиб бирдан қўйиб юборди, боғич қизнинг ҳароратли сонига шапатлагандай урилди, шапатлашга чорлагандай бўлди.

— La cloche! — шўх кичқириди Ленехан. — Ўзи ўрганган! Қипиқ эмас бу сизга.

Қиз кибр билан кулиб илжайди (йиғлагим келади! Бу эркаклар ўзи...), аммо юзи ёришиб, Бойланга эркаланиб кулди.

— Жуда уятсиз бўлиб кетибсизлар, — деди қиз сирғалиб.

Бойлан қиздан кўзини узолмасди. У қадаҳини дўрдоқ лабларига олиб борди. Кўкимтири, куюқ қатраларни ичига тортиди. У бар залидан кўзгулар томонга сирғалиб ўтган қизнинг чиройли бошчасига сеҳрлангандаи қараб тўймас, кўзгуларнинг тилларанг равоқида қора пиво, рейн, бургон майлари тўлдирилган қадаҳлар, мугузли садаф живирлаб акс таратарди. Қизнинг бронзаси кўзгуларда акс этиб, ундан ҳам нурағишонрок бошқа бронза билан кўшилиб кетди.

¹ Қўнғироқни жиринглатилиг (франц.).

- Ха, бронза шундай яқин, ёндош.
- ... Азиэ ошно, хайр энди...
 - Бўлди, кетдим, — деди сабрсизлик билан Бойлан.
 - Олдидағи қадаҳни нари сурди, қайтим пулини олди.
 - Озгина тўхтаб тур, — безовта бўлиб қолди Ленехан, шошиша қадаҳни охиригача ичиб. — Сенга айтадиган гапим бор. Том Рочфорд...
 - Э, бор, кўп бошни қотирма, — энсаси қотиб силтади Буян. Ленехан шошиб қолган-қутганини ҳам ичди.
 - Ит кувиб келяптими сени, нима бало? — Ҳайрон бўлди у. — Шошма, борялман.

У фарчиллаган бошмоқлар ортидан йўрта кетди, лекин осто-нага етганда, ориқ ва семиз икки одамга дуч келиб, товсиллади, саломлаши.

- Сизга ҳурматларим, мистер Доллард!
- Нима-нима? Ҳурмат! Ҳурмат! — йўғон овози билан паришон жавоб берди Бен Доллард бир зум ота Каулининг ташвишларидан холи бўлиб. — У сизни ҳеч нарса қилолмайди, Боб. Олф Берген найнов билан гаплашиб қўяди. Бу сафар Иуда Искариотга дум бойлаб учирив юборамиз.

Мистер Дедал салондан қовоғини силаб ўтди.

- Ҳо-ҳо, эй-эй, — тиролча оҳангни замзама қилди Бен Доллард. — Саймон, бизга қўшиқ айтиб берсангиз бўлармиди. Роял овозини эшитдик.

Мунтазир официант, тақир бош Пэт ичкилик буюришларини кутарди. Хўп, Ричига — виски. Блумга-чи? ўйлаб кўриш керак. Ортиқча овора қилиб не ҳожат. Ҳойнаҳой, оёғининг қадоги безовта қилса ажабмас. Тўртта. Кора кийимлар исиб кетди. Албатта, асаблар ҳам чатоқ. Кора кийим иссиққа иссиқ қўшади (ҳар қалай шунақароқ).

Каллалашиб кўрайлик. Сидр. Бир шиша сидр ёмон бўлмайди.

- Қўйсангиз-чи, — эътиroz билдириди мистер Дедал. — Мен шунчаки бармоқларимни машқ қилдим.
- Майли-майли, чалаверинг, — қўймасди Бен Доллард. — Ташвишларни йифиширинг. Юринг, Боб.

Бен Доллард улкан шалворини ҳилпиратганча (агар хушинг келса, менинг мановимдан ушлаб тур, қани, ҳа) уларнинг олдига тушиб салонга ўтди.

У Доллард, ўзини курсига ташлади. Бўғимдор қўллари клавишларни босди. Босди-ю тек қотди.

Тақир бош Пэт эшикда олтинсочни учратди. Мунтазир официант виски ва сидр истарди. Бронзасочли дераза олдида ўтирап, бронза нарироқда эди.

Коляска арава шарақлаб ўрнидан қўзгалди.

Блум шарақлаганини эшилди, элас-элас кетяпти. Гунг қўклатган чечакларга унинг ожиз титроқ хўрсиниши етиб борди. Шақирлади. Кетди. Шақирлаб. Қулоқ сол.

— Худди эски замонларда бўлгандай, — деди мистер Дедал. — Ишқ ва урущдан оламиз, Бен.

Журъатли ойимкиз Дус барча нигоҳлардан холи қолиб, ўз нигоҳини қўзни қамаштирувчи шуълалардан четга олди. Ўйчан (ким билсин?), фаромуш ҳолда (қамаштиргувчи шуълалар), у тизимчадан тортиб дарпардани туширди. Ўз бронзаси ва барни хаёллар соясига чулғади (нега анов йигит тезгина кетиб қолди, ахир мен?), барда эса боши тақир билан олтин соч ёнма-ён туришар, бир-бирларига сира қовушмас, инжа нафислик бузилган, сокин салқин ноаён қўкимтири мавжланган теран соя, eau de Nil.

— Ўша кечада шўрлик Гудвин жўр бўлган эди, — деб эслади ота Каули ҳам. — Фақат у роял билан унча тил топнишмаган эди.

Унчамас.

— Ҳамма ёқни бошга кўтариб баҳс қилишган эди, — қўшиб қўйди мистер Дедал. — У пайтда унга бас келадиган топилмасди. Андак отиб олса, чоли тушмагур жуда ҳаволаниб кетарди.

12-ВОҚЕА

Шундай килиб, мен Арбор-хилл муюлишида ДШПда¹ ишлайдиган отахон Трой билан офтобда исиниб ўтирсам, аллақаёқдан ярамас мўркон тозаловчи пайдо бўлиб, супургисини ўйнатиб сал бўлмаса кўзимни чиқариб кўяёзди. Боплаб сўкмоқчи бўлиб, бошимни бурган эдим, кўзим Стони-баттер кўчасидан саланглаб келаётган кимсан Жо Хайнсга тупса дент.

— Ў-ҳу, Жо, ўзингмисан, — дейман — Тирикмисан ишқилиб, хумпар? Манави эшшак мўркончини қара, қўйиб берса, кўзимни чиқараёзди.

У нима дейди денг:

— Қора қурум баҳт келтиради. Жа шакаргуфторлик қилиб ўтирганинг бу эзма-чурук чол ким бўлди?

— Трой амакинг, — дейман унга, — илгари полицияда ишлаган. Мен манави шоти кўтарган рўдапони супурги-сиригиси билан бирга ҳаммага ҳалақит бераётгани учун ёқасидан тутсамми деб турибман.

У нима дейди денг:

— Ўзинг бу томонларда нима қилиб юрибсан? Қайси шамол учирди?

— Э, кўявер, — дейман, — арзимаган бир иш. Шу ёқда бир шайтон урган товламачи туради, анов Чикен-лейнда, гарнizon черковининг орқасида, мана, Трой амакинг унинг қилмиш-қидирмишлардан гапириб ўтирган эди. Ўша қаллоб менинг Даун томонда катта бой фермам бор, анча чой ва шакар йиғиб кўйганман, уларни пакана-пачақ Моше Херцог дегандан ҳафтасига учшиллингдан тўлаб тураман деб кўтарага олганман дермиш, Моше деганинг анов ёқда Хейтсбери кўчаси яқинида турармиш.

— Чул-чул қилинганми? — сўрайди Жо.

¹ Дублин шаҳар полицияси.

— Балли, — дейман. — Жиндай учидан чиноқ қилинган. Хиротий деган бир уста мисгар. Икки ҳафтадан буён орқасидан югураман, қани энди думини тутқазса, кисталоқ.

— Сен ҳали шунаقا хунар чиқарғанмисан? — дейди гапнинг тагига етиб Жо.

— Балли, — дейман. — Зўрлар қулагандан бери! Ашаддий ва шубҳали қарздорлардан қарзларни ундириб бераман. Лекин манависи десанг — фирт ғасбчи, бунака қароқчини кундуз чироқ ёқиб тополмайсан. Башарасини ҳам шундай чўтириб босганки, ёмғир ёғса челаклаб сув йифилади. Унга айтиб қўйинг, дейди, эҳтиёт бўлиб юрсин, сизни бу ёқка жўнатишдан минбаъд ўзини тийсин, дейди, мабодо яна сизни юборса, мен уни рухсатсиз савдо-сотик қилаётгани учун судга бераман, ўнг қулоғи-чап қулоғи билан яхшилаб эшишиб қўйсин, дейди. Ўзи бўлса, унинг ҳисобидан шунчалар қорин қўйганки, тарс ёрилиб кетмаганига хайронман. Жуҳудбой тушмагур сочини битталаб юлаётганини кўриб, кула-кула ўлай дебман. «У бўлса маним шо-йимни ишати. Тағин маним қантимни шимати. Шу тағин пийа маним манатимни бермайти?» эмиш.

Дублин шаҳрида, Сент-Кевин-пәрайд кўчаси, 13-йй, Вудкуэй маҳалласида муқим истиқомат қилувчи, бундан кейин «сотувчи» деб аталувчи сотувчи Херцог Моисейдан сотиб олинган тез айнимайдиган товарни Дублин шаҳрида, Арбор-хилл кўчаси 29-үйда яшовчи, эсквайр, бундан кейин «харидор» — деб номланувчи Э. Майкл Хиротийга сотилган ва етказиб берилган, яъни сотилиш вазни беш қадоқ миқдорида ҳар фунт вазнининг қиммати уч шиллинг ноль пенс бўлмиш олий навли чой ҳамда сотилиш вазни қирқ икки фунт миқдоридаги сотилиш вазнининг ҳар бир фунти уч пенс бўлмиш майдга шакарга мазкур харидор мазкур сотувчига бир фунт стерлинг беш шиллинг ва олти пенсдан иборат мазкур товарнинг баҳосини тўлаши шарт, ушбу пул мазкур харидор томонидан мазкур сотувчига ҳар ҳафтада матьлум миқдорда, яъни ҳар етти кунда бир маротаба уч шиллинг ноль пенс миқдорида тўланиши шарт. Мазкур тез айнимайдиган товар гаров сифатида фойдалалилиши ёки гаровга қўйилиши мумкин эмас, айни чоқда мазкур харидор томонидан чайковга солиниши, бирорвга оширилиши ҳам ман этилади, яъни мазкур сотувчининг ҳар томонлама ҳамда мутлақ эгалигида турари ва сақланади, токи мазкур харидор мазкур сотувчига мазкур пулни юқорида қайд этилган тартибда тўла тўлаб бўлмагунча шул қоида амал қиласкеради, ушбу қоида ушбу санада

мазкур сотувчи, унинг меросхўрлари, ворислари, ишончли кишилари, мирзалари билан бир томондан ҳамда мазкур харидор, унинг меросхўрлари, ворислари, ишончли кишилари билан иккинчи томондан, келишиб олинди ва қабул қилинди.

— Сен қалай, ичкиликни бутунлай ташлаб юборганимисан? — сўрайди Жо.

— Икки қадаҳнинг ўртасида бир томчи ҳам ичмайман, — дейман унга.

— Унда ташналабларнинг дўсти олдига бормаймизми? — дейди яна Жо.

— Қандай бўларкин? — дейман. — Балки у йўқсил Жоннинг олдида тентаклар билан эсини еб ётгандир, шўрлик...

— Ўзининг заҳар дамламасиданми? — дейди Жо.

— Ана-ана, топдинг, — дейман. — содали виски миясига урган.

— Унда Барни Кирнанг борамиз, — дейди Жо. — Мен анов Фуқарони кўришим керак.

— Бўпти, Барни жонон йигит, — дейман. — Нима қизик гаплар бўляпти дунёда?

— Ҳеч вақонинг тайини йўқ, — дейди Жо. — Мен мана «Шаҳар тамғаси» клубидаги йиғилишдан келяпман.

— Нима гаплар бўлди? — дейман.

— Чорвадорлар оқсим касалидан ташвишга тушишган, — дейди Жо. — Анов Фуқарога шу аччиқ ҳақиқатни айтмоқчиман.

Шундай у ёқ-бу ёқдан вақир-вуқур қилишиб, биз Линенхолл казармаларини айланиб ўтиб, орқа томондан суд биноси ёнидан кетиб боряпмиз. Жо туінмагур жуда аломат йигит, кармонида кумуш тангалар жиринглаб турса, унга тенг келадигани йўқ, лекин калламни гаровга қўйиб қасам ичаманки, унинг чўнтагида танга жиринглаганини ҳеч ким эшитган эмас. Жин чалган лўттивоз Хиротийнинг таъзирини бериб қўймоқчи эдим, бўлмади. Купла-кундузи одамларни шилади. Рухсатномасиз савдо-сотиқ билан шуғулланиб юрганини қаранг.

Гўзал Иnisфайл¹ диёрида бир макон бор. Ул шоён ўлка авлиё Миченнинг ерларидир. Унда қўриқчилар қўргони узоклардан қўриниб туради. У ерларда улканлар ухлар, ўлигидаги

¹ XIX аср Ирландия шеъриятида псевдоромантик услугга тақлид. Романтик шоир Мэнгенинг «Олдфрид йўли» шеъридаги юксак қўтаринки оҳанг наслий йўл билан баён этилади.

тириқдай шон-шуҳратга кўмилган жангчилар, князлар. Унда эркин жилғалар қўшик куйлади, чарх уриб айланар балиқлар, ўйноқлайди маслиқ ва пикша, лиманда ва палтус, оддий зогора ва қалқонли, оқ чавақлару сайди ва тинда, ҳар турли жайдари ойнакўзлар сузади, сакрайди, яна сув салтанатининг ранго-ранг махлуқлари чир-чир айланар, ҳеч кимса уларниң сон-саноғига етмас. Мағрибу машриқдан тинмай өсган насим шабадалар учи осмонга туташган улкан дараҳтларнинг олий нав қуюқ япроқларини аллалайди, Лубнон кедрларию қарағайлари, мушк-анбар таратган хушбўй заранг ва анжир буталари, юксак чинорлару шифобахш эвкалифтлар — бу ернинг гўзал безаги бўлмиш ранго-ранг оғочлар тебранар, солланар шаббода қўйнида. У ерда жонона қизлар жонон дараҳтларнинг ҳузурбахш соясида ўлтириб, жон олғувчи куйларни куйлашар, ҳар турли малоҳатли ўйинчоқларни ўйнашар, ёмби олтинлару нукра балиқчалар, идишлар лиқ тўла қиличбалиқлар, тўр тўла илонбалиқлар, трескаю лосос чавақларига лим-лим саватлар, уммонларнинг қирмизи ҳадяларию шўх учган қўнгиз-қумурсклар. Эбландан то Сливмарггача, дунёни турли чеккаларидан донгдор валломатлар ул паривашларнинг назарига тушмок учун от ўйнатиб еларлар, улар орасида бор бўйсунмас Мунстер ва Тақводор Коннахтнинг тенгсиз шаҳзодалари, Лейнстернинг ипак водийлари, Краухан юрти, улуғвор Арма, шукуҳли Бойлдан келаётган олийнасаб шаҳзодалар, шонли йигитлар.

У ерда ҳашаматли ярқироқ улкан сарой қад кўтарган, унинг шаффоф биллур қуббасида минглаб чироқлар порлайди, шу ерларга етиб келиш учун атай ясалган кемаларда дунё океанлари ни кезган денгизчилар ушбу чироқларга умтилади, бу ерлар томон барча подалар ва сурувлар гусурлаб оқиб келади, бу ерларнинг ҳосил самаротлари шу томонга интилади, алҳол, йўлбошчи ва ота-боболари йўлбошчи О'Коннел Фицсаймон улардан божхирож ундиради. Улуғвор араваларда далаларнинг ҳосиллари ни элтадилар, қоп-қоп карамлар, гулкарамлару брюссел карамлари, колраби карамлари, фарам-фарам исмалоқлар, идишларда тайёрланган ананаслар, рангун ловиялари, тоғ-тоғ помидорлар, анжир шодалари, тўда-тўда қовоқлар, қовоқсимонлар, сават-сават қўзиқоринлар ва қўзиқоринсимонлар, шолғомлару бодринглар, арпа, сули, дум-думалоқ картошкалар, боғ-боғ қизғиш товланган пиёzlар ер юзининг тожлари ва кизил кўк сарик

тўқ сариқ нимпушти устини майин губор қоплаган ширин қими-зак пишган йирик зарнигор олмалар, саватчалар ва ғалвирларга тўлдирилган тук босган шарбат тўла маймунжонлару кора-ғатлар, шоҳлару шаҳзодаларга пешкап қилса арзигулик шун-доққина шоҳдан узиб келтирилган анвойи мева-чевалар.

Унга айтиб қўйинг, дейди, эҳтиёт бўлиб юрсин, дейди, мин-баъд эҳтиёт бўлсин, дейди. Хей, сен Ҳиротиймисан, қани, бу ёққа чик, сен йўлтўсар қароқчининг устига мен бир ўйнаб қўяй!

Яна ўша томонларга оқиб-улоқиб боради наслдор қўйларнинг сон-саноқсиз подалари, бўйнига қўнғироқ осилган улкан қўчкорлар, қўзичоқлар, ғунаҗинлар, юнги янги олинган совлиқлар, бўз ғозлар, айқирган сўлим буқалар, сур ташлаган байталлар, тўқол (бузоқчалар) меринослар, бўрдоки қўйлар, Каффанинг соғин сигирлари, чала чорполар, бўғоз хинзирлар, гўштга боқилган чўчкалар ва тўнгиз уругининг яна бошқа кўпдан-кўп хоназот наслдошлари, Энгуснинг наслдор ғунаҗинлари ва зотдор буқалар, семиртирилган ўjak-бузоқлар ва рекорд қўйган соғин сигирлар; Ласка ва Раша ва Каррикмайнснинг поёнсиз ўтлоқларидан, Томондинг серсув яйловларидан, Макгилликадди-Рикснинг қадам ет-мас тиэмаларидан, улуғвор ва теран Шаннон дарёси соҳилларидан, Кир уруғи юртининг хушҳаво ёнбафирларидан ер топтаб, оғир тўзон кўтариб келаётган чўчқа, қўй, чорва тўдаларининг гулдуроси, шовқин-сурони, тўполони, маътраши, барави, ўкириши, бўкириши, хўриллаши, чинқириши ҳеч қачон босилмагай, соғин сигирларнинг сут тўла елинлари тирсиллайди ва яна худди шу ерларда ёғ-мойларга тўла саркублар уюлиб ётади, каллаланган пишлоқлар, сўйилган қўйларнинг нимталари, қанор-қанор доидунлар, юз-юз минглаб турли рангдаги, турли катталиқдаги, чўзинчоқ ва думалоқ тухум-юмуртқалар¹.

Шундай қилиб, Барни Кирнанинг дўконига кириб борамиз, бу ерда Фуқаро одатдагидай ўзи билан ўзи овоз чиқариб сўйлашади, исқирт ити Гарриоун² ҳам шу ерда, ҳар икковлари емак-ичмакдан бирор нима тегиб қолишини пойлашади.

— Каранг, ўз инида ўтирибди, — дейман, — қўлидан қўймайди идишин, олдидаги бир уюм қофоз, тер тўқади улуғ иш учун.

¹ Бу ерда ирланд сагалари, тарихий достонларининг баёни усууллари, улар поэтикасига тақлидий тасвир оংгли суратда яратилган, замонавий ўта жўн ҳаёт тарзига киноя кўзда тутилган. (*Тарж.*)

² Гарриоун — қопағон, жаҳлдор ит маъносида. (*Тарж.*)

Бизни кўриб ярамас ит жони борича ириллади, жағлари қалтиради. Қани энди бир азамат уни бўғиб ўлдириб қўя қолса, савобига қоларди. Бир қуни у патент олишига огоҳлантириш учун келган полисменнинг шимини далва-далва қилиб йиртиб ташлабди.

- Тўхта, ким келяпти? — дейди у.
 - Тинчлан, Фуқаро, — дейди Жо унга. — Биз ўзимиз.
 - Жой-жойингта ўтириш, — дейди у бунга жавобан.
- Кейин қўзларини кафти билан ишқалаб, сўрайди:
- Ҳозирги вазият ҳақида сизнинг фикрингиз қандай?

У тоғ-тошларда пистирма қўйган ватанпарвар жангари Рори¹ қиёфасига киради. Лекин ўлай агар бунда Жо ҳам бўш келмайди, боплаб жавоб беради.

- Менимча, акциялар кўтариляпти, — дейди у олдини қашиб.

Шунда, ўлай агар, Фуқаро тиззасига турсиллатиб урди-да, бор овози билан қичқирди:

- Хориждаги урушлар², ҳаммасига сабаб шу!
- Жо эса бошмалдоғини чўнтағига тиқиб дейди:
- Ҳаммасини ўрислар қиляпти, дунёга дасиса, дағдаға солишмоқчи.
- Менга қара, — дейман мен, — ҳадеб маҳмаданагарчилик қиласверма, Жо. Менинг томогим қакраб кетди.

Жо эса:

- Нима ичамиз, айт, Фуқаро, — дейди.
- Ватанимизнинг майини ичамиз, — деб жавоб беради у.
- Сен-чи? — сўрайди Жо мендан.
- Мен олдинги нотиқнинг сўзига қўшиламан.
- Демак, уч қадаҳни тўлдириб қуй, Терри, — дейди Жо.

Соғлиқларинг ўзи қалай, Фуқаро?

— Энг аъло, жонажоним, — дейди у. — Хўш, қалай, Гарри? Биз ютамизми? Ў-ўв!

У шундай деб яғир итининг бўйнидан чунонам сиқдики, сал бўлмаса шўрликнинг жони чиқиб кетай деди.

Думалок қўргон остида буюк харсангтош устида ўлтирган зот кенг ягринли кўкраклари гупчакдай ҳар бир аъзосидан куч-

¹ Ирландияда XIX асрнинг 80-йилларида ер ислоҳоти учун курашган жангариларнинг умумлашган номи.

² 1904—1905 йилдаги рус-япон урушига ишора. Бу уруш Россиянинг ҳукмронлика интилиши деб қаралган.

қудрат ёғилган ўткир кўали олов сочли қуюқ сепкилли пахмок соқолли оғзи ўрадай бурни бўридай калласи гуваладай овози ингичка тиззалари ялангоч панжалари пўлатдай оёқларини жун босган башараси қизарган қўлларининг мушаклари сапчадай-сапчадай ўйнаб чиқкан қаҳрамоннинг нақ ўзи эди. Унинг елкалари қийшайиб бир неча қулоч чўзилган, худди бошқа аъзолари каби кўзга ташланиб турган тоф қоялари сингари тиззалари қуюқ қўнғир ғўдир қатқалоқ билан қопланган, унинг тузи ва қаттиқлиги ёввойи тиканга ўхшарди (*Ulex Europaeus*). Унинг карракдек бурун тешикларидан қўнғир туклар осилиб турар, улар шунчалар катта эдики, бу қоронғи гўшада дала тўрғайи бемалол ин курса бўлаверарди.

Унинг йиги ва табассум мангу ўрин талашган кўзлари энг катта карам бошидан ҳам каттароқ келарди. Унинг тубсиз кўкракларидан қудратли қайноқ нафас мунтазам отилиб турар, унинг улкан юрагининг азамат зўрабор зарблари бир маромда гулдираб, яшин қалдироқлари каби заминни ларзага солар, юксалиб кўкка бўй чўзган қўрғонни зир-зир титратар, ундан ҳам юкори-роқ бўй чўзган ғор деворларини қақшатарди.

Унинг эгнида янгигина шилиб олинган бука терисидан енгиз лиbos худди совут каби тиззасигача тушиб турар, белини қамиш ва қиёқдан чирмалган белбоғ ўраганди. Бу лиbos остида буғу терисидан мушак толалари билан дағал қилиб тикилган чоловор кўринарди.

Унинг болдиirlари қирмизи сув ўти билан безалган болбри-геннинг баланд жўроби билан ўралганди, оёқларига эса ошланган мол терисидан тикилган бошмоқ кийдирилган, бошмоқ мол ўпкасидан ишланган тизимча билан боғланганди. Унинг даҳшат солувчи гавдасининг ҳар қимирлашида белбоғига осилган денгиз чиганоқлари қўрқинчли шалдирарди. Уларда дағал бўлса-да ажаб маҳорат билан қадим Ирландия, Кухулин, 103 жанг ўтган Конн, тўққиз асир олган Найл, Кинкорли Брайен, Буюк Малахия, Арт Макмопр, Шейн О'Нил, Жон Мерфи ота, Оуэн Роу, Патрик Сарсфилд, Сариқ Хю О'Доннел, Сариқ Жим Макдермот, Сог-гарт Оуэн О'Грони, Майкл Двайер, Френси Хиггинс, Генри Жой Маккракен, Голиаф, Хорацио Уитли, Томас Коннеф, Пег Уоффингтон, Қишлоқ Темирчиси, Тунги Капитан, Капитан Бойкот, Данте Алигери, Христофор Колумб, авлиё Ферс, авлиё Брендан, маршал Макмагон, Буюк Карл, Теобалд Вулф Тон, Макка-

вейлар онаси, Охиригри Могикан, Роза Кастилия, Чин Холуэйс, Монте-Карлода Кагта Пул Юттан Киппи, Дарвоза Соқчиси, Журъат Этмаган Хотин, Бепжамин Франклин, Наполеон Бонапарт, Жон Л. Салливен, Клеопатра, Savourgeen Deelish¹, Юлий Цезар, Парацельс, сэр Томас Липтон, Вилгелм Телл, Микеланжело Хейс, Мухаммад пайғамбар, Ламмермур Келини, Дарвеш Пётр, Қаллоб Пётр, Корача Розалин, Патрик В. Шекспир, Брайен Конфуций, Морт Гутенберг, Патрисио Веласкес, Капитан Немо, Тристан ва Изолда, биринчи Уэлс Шаҳзодаси, Томас Кук ва ўғли, Шоввуз Аскар Йигит, Agtañ па Pogue², Дик Терпин, Людвиг Бетховен, Collen Bawn³, Маймок Хили, Худо Қули Энгус, Доллимаунт, Сидни Кагта Кўчаси, Хоут Кўрфази, Валентин Грейтрејкс, Одам ва Момо Ҳаво, Артур Уэлсли, Дўка Крокер, Ҳеродот, Бола Пақир, Гаутама Будда, Леди Годи ва Лилия Килларни, Бейлор Ёмон Кўз, Сабо Маликаси, Экки Нэгл, Жо Нэгл, Александро Волта, Жереми О'Донован Росс, Дон Филип О'Салливен Бир сингари қабилалар раҳнамолари, қадим қаҳрамон Эрлар ва аёлларнинг қиёфалари чизилганди. Унинг ёнгинасида тарашланган тошдан ишланган учи ўткир наиза ётарди, оёғининг тагида эса ит уруғидан бўлмиш қаҳрли ваҳший ҳайвон узала тушган, маҳлук ҳавотирли уйқуга чўмган, хириллаб нафас оларди — бўғиздан хиркираган товушлар отилар, вужуди ваҳшиёна қалтиради, хўжаси қўлидаги палеолит тошидан ясалган кудратли чўқмори билан унинг бу хуружларини вақт-бевақт тинчлантириб турарди.

Шундай қилиб, Терри уч қадаҳни тўлдириб келди, Жо эса ҳамон тикка серрайиб турар, шунда мен, биродарлар, унинг чўнтакдан бир гиней чиқарганини кўриб, ўлай агар, ўлай дедим. Ишонмасангиз, қасам ичаман. Ростакам тилла танга.

- Бу чиққан жойда бунақалар яна кўп, — дейди у.
- Черков газнасини ўмармадингми, мабодо? — дейман.
- Ҳалол меҳнат самараси, — жавоб беради у. — Ақлли бир нусха илтифот қилди.
- Сен келмасдан бурун мен уни кўрган эдим, — дейман. — У Пилл-лейн билан Грик-стрит орасида санқиб юрувди, думалоқ кўзи билан думалоқ нарсаларга қарагани-қараган эди.

¹ Вафодор севгили (*иrlen.*)

² Бўсаларга Мубтало (*иrlen.*)

³ Чиройли Сочли Киз (*иrlen.*)

Кора қалқонни ёлиб ким эди у Мичен ерларини кезган? О'Блум, Рори ўғли – бу ўша. Кўркув нелигин билмас ўшал Рори ўғли, юраги оқилдир унинг.

– Принс стритдаги кампир учун¹, – дейди Фуқаро. – Ўша пули тўлаб турилган кичкина газета учун. Палатада келишувга риоя қилишиади. Анови бемаъни рӯдапога қаранг, – дейди у. – Йўқ, сиз бир қаранг, – дейди яна у. – Сизга ёқади-ку, «Айриш индепендент» мустақил ирланд газетаси, ишчиларга хизмат қилсин деб, унга Парнелл асос солган эди. Ана энди Ирландиянинг ирландлар учун чиқариладиган газетасига бир қаранг, ҳаммаси рўйхат, ўлганлар ва туғилганлар рўйхати, яна тўйлар, қаерда қандай тўй бўляпти, рўйхат.

У баланд овоз билан ўқийди:

– Гордон, Барнфилд-Креснит, Эксетер; Редмейн, Иффли, Сент-Энн-он-Си: Вилям Т. Редмейннинг рафиқаси ўғил туғди. Бунга нима дейсиз, а? Райт ва Флинт, Винсент ва Жиллет Роза ҳамда марҳум Жорж Алfred Жиллетнинг қизи Рота Мэрион билан, Клафам-Роуд, 179, Стокуэлл, Плейвуд ва Рисдейл, Сент-Жуд, Кенсингтон, никоҳ Вустер Жоме черкови хатиби доктор Форрест ҳазратлари томонидан ўқилди. Э-ҳа? Таъзиялар Бристоу, Уайтхолл-лайн, Лондон; Кэрр, Стоук Ньюингтон, қорин оғриғи ва юрак боди; сўзак, Мот-хаус, Чепстоу...

– Бу йигитни биламан, – дейди Жо, – аччиқ тажриба.

– Сўзак. Димси, Дэвид Димси рафиқаси, Флот бошқармасида хизмат қилган; Миллар, Тоттнем, саксон беш ёшда; Уэлш, 12 июн, Кэннинг-стрит, 35, Ливерпул, Изабелла Хелен. Қанчалар ярашади булар ҳаммаси миллый газеталарга, башарасини ел есин? Шундан кейин анов бентрилик сиёsatдон ярамас Мартин Мэрфи энди ким бўлди, нима дейишимиз керак?

– Ҳай, майли, – дейди Жо қадаҳларни биз томонга суруб. – Биздан кўра илгарилаб кетгандари учун хурсанд бўлайлик. Сен, яхиси, манавини ур, Фуқаро.

– Жоним билан, – дея жавоб берди ул муҳтарам эр.

– Қани, олдик, Жо, – дейман. – Маросимни очиқ деб эълон қиласман.

¹ Ирланд миллиатпарварларининг «Фримэнс журнэл» деган нашрини кинояли номи.

Ўҳ! Бормисан-ей! Сўз йўқ! Менга факат шу икки қултум етмай турганди. Хўп, расман маълум қиласан, бу жонон ичимга кириб, етадиган жойига етиб, фулқ этиб тушди яна.

Аммо қаранглар-а! Улар хуррам бодани тотар-тотмас ҳузурларига худди айнулсамо каби порлоқ соҳибжамол бир йигитча илоҳий бир элчи мисол учиб кирди, унинг ортидан Муқаддас Конун ўрамларини кўтарган кадди-басти тик мағрур бир қария ва унинг рафиқаси, насли-насаби тоза, ўз қавмининг яқдонаси бўлмиш аёл келишарди.

Йигитча Олф Берген эшикдан шамол янглиғ отилиб кириб, худди ёрилиб кетадигандай кула-кула ўзини Барнининг орқа хонасига урди. Мен бўлсан, ким экан дебман, аввал пайқамаган эканман, бурчак томонда ҳеч нарсани билмай бир бадмаст хуррак отиб ухлар, афтидан Боб Доренга ўхшарди. Нима антиқа воқеа рўй берганини сира уқолмайман, Олф эса эшикда туриб нукул қандайдир имо-ишоралар қилгани-қилган. Шунда эшикда кимнинг қораси кўринди дент, биродарлар, худди тентаги чиққан Дэнис Бриннинг ўзи, оёғида ҳаммомнинг чориги, қўлтиғида эса, онасини эмсин, иккита катта жилд қистирган, орқасидан эса бадбахт ночор хотини худди қумурсқадай судралиб эргашган. Бу Олфни кўрмайсизми, ичаги узилиб-узилиб кулади.

— Э, томонша қилинглар буни, — дейди у. — Бу ўзимизнинг Брин. Кимдир унга очиқ хат жўнатибди, унда фақат куку! деб ёзилган эмиш. Энди бутун Дублинда кирмаган жойи қолмади, даъво кў... кўта... а...

У хаҳо-хаҳо қилиби бўғилиб кулади.

— Анимани? — дейман.

— Даъво қиляпти, — дейди у тушунтириб. — Бор-йўғи ўн минг фунт талаб қиляпти!

— Иштаҳаси карнай-ку! — дейман.

Ўўски ит бегона кишининг шарласини туйиб, одамнинг юрагини чиқариб яна қаттиқ ириллади, аммо Фуқаро унинг бикинига боплаб бир тепди.

— Bi i dho hush¹!, — деди Олф.

— Хўп, ким экан у? — сўрайди Жо.

— Брин, — дейди Олф. — У Жон Генри Ментонга борди, кейин Коллис ва Уорлд билан учрашиди, кейин Том Рочфорд

¹ Ўчир овозингни! (Ирл.)

билан кўришди, Том уни қулги учун полиция бошлиғига жўнатди. Вой кула-кула ичагим узилди. К. к.: ку-ку. Янаям анов найнов қувиб чиқармай қабул қилди, қамаб қўйса нима бўларди, раҳмат десин. Энди бу миясини еган Грин-стритга кетяпти, айғоқчи ёлламоқчи.

— Қачон Узун Жон бу азаматни Маунтжойга¹ осаркин? — сўрайди Жо.

— Берген, — мўнғирлайди Боб Дорен уйғонаркан. — Кимсан ўзинг, Олф Бергенмисан?

— Ҳа, менман, — дейди Олф. — Осади дейсизми? Шошманг, сизга бир нарсани кўрсатаман. Ҳой, Терри, менга ҳам битта куй. Йўқ,вой бу тентак,вой жинни! Ўн минг фунт эмиш. Узун Жон унга қандай қилиб қараганини кўрсангиз эди. Ку-ку...

Яна хахо-хахолаб қулади.

— Сен кимнинг устидан куляпсан? — хириллаб дейди Боб Дорен. — Кимсан ўзинг, Бергенмисан?

— Терри, олиб кела қол тезроқ, — сўрайди Олф.

Теренций О’Райен унинг илтимосига биноан ўша заҳоти усти кўпикланиб турган кора эл пивосини биллур идишда лиммо-лим ола келди, кора элни қадим-қадим замонлардан бери ўзларининг ғаройиб дошқозонларида Пивоайви ва Пивоардилон деган икки олижаноб эгизак пиширишар, улар ўлмас Леданинг ўғиллари каби жуда ақлли ва муғомбир эдилар. Зеро улар қулмоқнинг шарбат тўла меваларини териб, тозалаб, ёйиб, жўвалаб, сўнг дошқозонда қайнатиб, уларга ўткир шарбатлар қўшиб, аралаштириб, шу аталани муқаддас ўтга қўярлар, тунларча, кунларча улар узра тер тўқарлар ақлли, муғомбир эгизклар, улкан дошқозонларнинг соҳиблари.

Сен эса, о валломат Теренций, ўз туғма назокатинг билан унга амбар каби гулобни биллур қадаҳда тутдинг ўша ташнаб, валломат қалб мангуба ўлмаслар каби мангуба гўзал йигитга.

Аммо О’Бергенларнинг навқирон шоҳи олиймақом ишларда бошқаларнинг ўзидан ўзиб кетишини истамас, шу боис саҳоват қўлини кенг ёзиб, бебаҳо йирик бронза тангасини тортиқ қилди. Мисгарнинг моҳир қўллари шул бебаҳо танга юзига Брунsvikлар хонадонидан чиққан, исми Виктория бўлган Олийшон аъло ҳазратлари, Худойимнинг ҳукми-иродаси би-

¹ Дублиндаги қамоқхона.

лан Буюк Британия Бирлаптган Қироллиги ҳамда Ирландия, денгиз орти ўлкалар қироличаси, дин ва дунё ҳимоячиси, Хиндистон маликаси, сон-саноқсиз тобе халқларнинг ҳукмдори ва уларнинг маҳбуби, зеро уни қуёш чиқадирган ва ботадирган кавну маконларда оқтаниллар ва қоратанлилар, қизил танлилар ва ҳабашлар тан олган, севиб қолган эдилар.

— Анави итвачча фармазон, — дей тўнғиллайди Фуқаро, нима қилиб ташқарида изғиб юрибди?

— Ким-ким, нима? — сўрайди Жо.

Мана, — дейди чўнтағидан танга чиқариб Олф. — Сиз демак осиш ҳақида гапиряпсизми? Унда мен сизга ҳозир бир нарсани кўрсатаманки, бунақасини ҳеч қачон кўрмагансиз. Одамларни дорга осадиганнинг хати. Мана, қаранг.

У шундай деб чўнтағидан бир талай кирланган хатлар ва қофоз жилдларни чиқарди.

— Бизни лақиллатялсанми? — дейман.

— Чин сўзим, — дейди у. — Олинг, ўзингиз ўқинг.

— Қани, — Жо хатларни қўлига олди.

— Сен кимдан куляпсан, — деб ўдағайлайди Боб Дорен.

Кўнглим бир ишқал чиқишини сезади. Боб хурмачасига сикканча ичиб, кейин жанжал чиқаради. Шунинг учун у чалғисин деб, иложи борича хотиржам туриб дейман:

— Анов Вилли Мерри деганинг ишлари қандай, Олф?

Билмадим, — дейди у мента. — Мен уни ҳозиргина Кейпл-стритда Падди Дигнам билан учратдим. Аммо шошиб кетаётган эдим...

— Нима-нима? — Жо бошини хатдан кўтариб қаради. — Ким билан учратдим дединг?

— Дигнам билан, — қайтарди Олф.

— Анов Падди деганими? — сўрайди Жо.

— Ҳа ўша-да, — дейди Олф. — Хўш, нима бўлибди?

— Ахир сен билмайсанми, у ўлган-ку, — дейди Жо.

— Падди Дигнам ўлганми? — дейди Олф.

— Баайни шундай, — дейди Жо.

— Э, икки-уч дақиқа бурун мен уни ўз қўзим билан кўрдим, — дейди Олф. — Қасам ичаманки, мана сизни кўриб тургандай уни ҳам кўрдим.

— Ким ўлибди? — сўрайди Боб Дорен.

— Сен унинг арвоҳини кўрибсан-да, — дейди Жо. — Худоим ўзи сақласин.

— Қандай-қандай? — гўлдирайди Олф. — Худоё Худовандо, ахир мен уни хозиргина... Қандай бу?.. Унинг олдида яна Вилли Мерри бор эди, улар билан анов, ҳаҳ, отинг қурғур, бирга турган эди... Нима бўляпти ўзи? Дигнам ўлдими?

— Нима бўпти Дигнамга? — яна Боб Дореннинг овози дўриллади. — Ким бу ерда уни фийбат қил...

— Ўлди! — дейди Олф. — Э, у сендан кўра тирикроқ.

— Қайдам, — дейди Жо. — Лекин бугун эрталаб бурчимизни бажариб, жойига қўйиб келдик.

— Қандай, ахир, Падди? — дейди Олф.

— Шундай-да, — жавоб беради Жо. — Худонинг иродасини бажо келтирди, ўзи раҳмат қилсин.

— Ох, Исо парвардигорим! — дейди Олф.

Худо ҳаки, йигитча лолу ҳайрон бўлиб, афрайиб қолган эди.

Коронгилиқда руҳнинг¹ қўли титраётгани сезиларди, тантра маросими бўйича ибодат маълум бир соҳага қараб йўналтирилгач, ёқутранг тусдаги ёруғлик аввалига заифроқ тарзда, сўнг борган сари оҳиста-оҳиста кучайди. Ҳаво қатламларида одамнинг эши айниқса калла ва башарадан тараляётган кўзга кўринмас зарраларнинг таъсирида ҳаётсимон бир шакл касб этарди. Алоқа гипофиз бези воситасида рўй бермоқда эди, кўкрак чуқурчаси ва сирли ерлардан чиқаётган ним қизил ва аргувоний рангларга чулғанган шуълалар алоқани яна кучайтирмоқда эди. Унинг ҳаёт чоғидаги номини айтиб чақирдилар, руҳоний оламлардаги кечмишини сўрадилар, у ҳозирда пралайа, яъни қайтиш йўлидан ўтаётганини айтди, аммо йўлнинг аввалида кўйи юлдузлар муҳитида қандайдир конхўр хилқатлар ҳукмига тобе эканлигини билдириди. Кавну маконларнинг буюқ босқичларидан ўтаётгани чоғда нималарни ҳис қиласётганини сўралганда, у олдин худди хира ойна ортидан кўраётгандай бўлганлигини айтди, аммо бир босқич погонасидан ўтгач, атма² тараққийсининг энг олий имкониятлари намоён бўлади. Ундан каввинот ҳаёти бизнинг ердаги турмуш кечиришимизга ўхшайдими, деб сўрадилар, у руҳоний оламнинг юқоририоқ погоналаридағи хилқатлардан эшишишимча, уларнинг маконлари энг замонавий уйларнинг

¹ Спирит сеанслар тақлиди.

² Танgra, пралайа, атма — қадимги ҳинд диний фалсафасига оид атамалар.

кулайликлариға, чуиончи, талафонтра, лифттра, сортирттра ва ата-палентраларга әгалигини айтганлар, энг олий погоналарга мұяс-сар бўлганлар эса туганмас энг мусаффо лаззатларга чўмар эканлар. Шарпа бир кўза қайнатилган сут сўради, буни дарҳол бажо келтирдилар ва ўртага анча енгиллик кўчди. Кейин ундан, ер юзида тирик юрганларга қандай истакларингиз бор, деб сўрашди, шунда у ҳамон ёлғон томонда яшаётган, Майя эхтирослари-га кўмилганларни ҳақиқат йўлига киришга чақирди, зотан, де-вон доирларида маълум бўлишича, Миррих ҳамда Муштарий бир-бирларига зиддиятли мақомда туриб, Ҳамал ҳукмронлик қилаётган Машриқ хонасига хавф колаётган эмиш. Ундан ма-жиди раҳматга сазовор бўлмишларнинг тилакларини сўралган-да, жавоб шундай бўлди: *Бизнинг ерда қолган биродарларимиз, сизга саломлар ийлаймиз, сизки ҳамон хоки туроб қобигида-сиз. Фақат К.К. деган зот қуюшондан чиқиб кетмагай, эх-тиёт бўлгайсизлар.* Маълум бўлишича, кўрсатилган бош ҳарфлар Г. Ж. О'Нилга тегишли кўмиш идорасининг бошқарувчи-си, майитнинг дўсти Корнелиус Келлехерга мансуб бўлиб, у кўмиш маросимини бошдан-оёқ ўзи бош бўлиб ўтказган эди. Шарпанинг кетадиган вакти бўлгач, у суюкли фарзанди Пэтсига бир илтимосини етказиб қўйишни ўтинди, ўғли қидириб юрган бошмоқнинг иккинчи пойи бурчакдаги хонада комод тагида ётибди, оёқнинг ҳар иккала пойини уста Колленга олиб борсин, тагчармлар ҳали бус-бутун бўлгани учун фақат пошнасини ту-затсин. Шарпа ўзга оламда худди шу нарса унинг рухини оғир қийноққа солганини айтиб, ўтингимни албатта адо этгайсиз, деб илтижо қилди. Уни барча зарурий ишлар адо этилгай, деб ишонтирилгач, бундан мамнун ва рози бўлингани сезилди.

У бебақо дунёни ташлаб кетди, О'Дигнам, тонгги қуёши-миз. Сенинг енгил қадамларинг энди ўрмон гиёҳларини бос-мас, о, манглайи порлаган Патрик. О, Банба, унга шамолла-ринг ила кўз ёшларингни тўқ, бўронларингни чорла, о, Океан.

- Ана у яна ўралашибти, — дейди Фуқаро ойнага қараб.
- Ким? — дейман.

— Анов Блум-да, — жавоб қиласди у. — Худди боғлаб қўйган соқидай ўн дақиқадан буён нари боради-бери келади.

Шунда мен, худо ҳақи, унинг нусхаси бирдан кўриниб, яна бир зумда фойиб бўлганини пайқадим.

Йигитча Олфнинг эса бошига бирор тўқмоқ билан урган-дай, ҳамон ҳеч ўзига келолмасди.

— Вой, Мехрибон Худойим-ей! — дейди. — Қасам ичишга тайёрман, худди унинг ўзи эди.

Шунда яна Боб Дорен, шапкаси орқасига тушиб, ўдагайлади; унга бир тегса, тамом, ҳаммаёқнинг тўс-тўполонини чиқарди, зўравон-да.

— Қани, ким бу ерда «Вой, Мехрибон Худойим-ей!» деди?

— Пердон, афандим, — дейди Олф.

— Сенингча, бу меҳрибонлик экан-да, — деб ёдинглайди Боб, — шўрлик Вилли Дигнамни орамиздан юлиб кетгани меҳрибонлик бўладими?

— Биласизми, нима, — деб тилёғламаликка ўтади Олф вазиятни юмшатишига уриниб, — унинг энди ҳеч қандай ташвиши йўқ.

Шунда Боб яна вағирлаб берди:

— Сассиқ пасткаш; бечора Вилли Дигнамни биздан тортиб олганлар шунаقا дейдилар.

Терри ичкаридан чиқиб, унга кўзини қисиб, ўпкангни бос, оғайнни, бизнинг дўконда бундай гал-сўзларга ўрин йўқ, дегандай бўлди. Шунда Боб Дорен, ўлай агар, чин сўзим, Падди Дигнамни эслаб, ростакам кўз ёш тўкиб, дийдиё қилди.

— Қандай яхши одам эди, — дейди инграб, пиқиллаб Боб, — шундай пок, шундай ҳалол инсон.

Кўзларда ёшинг шашқатор. Ҳамон тинмай итдай фингшийсан. Ундан кўра ўз қанжиғинг олдига борсанг бўлмасми. Сени ўша жинни Муни, чекка ёқлардаги аллақандай бир приставнинг қизига уйлантириб қўйишмаганми. Онасининг Хардвик-стритда анавнақа меҳмонхонаси бор эди, менга Бентам Лайонс ҳикоя қилиб берган, Муни пиллапояларда қанқиб юаркан, баъзан кечалар соат иккита қип-яланғоч чиқиб, ўзини кўрсатаркан, қани, ким бор, кел, ҳаммангнинг керагича ҳожатинг чиқади.

— Энг ҳалол, энг олижаноб инсон, — ҳамон ҳиқиллайди Боб. — Энди орамизда у йўқ, шўрлик Вилли, бечора Падди Дигнам бизни ташлаб кетди.

У самоларнинг сўнган машъаласига оғир ва аччик алам, туганмас қайғу ичидаги шундай мотам тутарди.

Шунда қариган қўски ит Гарриоун яна эшик остонасида ўралашаётган Блумга ириллади.

— Э дадил киравермайсизми, еб қўймайди, — дейди Фукаро.

Блум итга олазарак қараб, ичкарига киравкан, Терридан бу ерга Мартин Каннингем келмадими, деб сўради.

— Ох, Худойим Мак-Кеун! — дейди Жо ҳамон хатлардан бошини кўтартмай. — Манавни эшитинглар-а, ўқиб берайми? У ўқишга тушади.

*Ливерпуль
Хантер-стрит, 7
Дублин полициясининг бошлигига,
Дублин*

Иссат-ҳурматли Сэр эслатилган нозик иш бўйича хизматнингизни бажо қилишга тайёрман. 12 февраль 1900 йилда Бутл қамоқхонасида мен Жо Гани осганман кейин яна...

— Кўрсат, қани, кўрсат-чи, Жо, — дейман.
— ... *Пентонвил қамогида Жесси Тилзитни ўлтириб қўйган Артур Чейсни ҳам осдим.*

— Ё алҳазар, — дейман.
...бундан ташқари ваший қотил Тод Смитни Биллингтон осганда ҳам унинг ёрдамчиси бўлғанман...

Шу ерга келганда Фуқаро унинг қўлидан хатни тортиб олмокчи бўлди.

— Сабр қил, — деди Жо унга ва ўқишда давом этди: — Яна сиртмоққа солишининг пошқа усилини ўйлап топқанман, минг қиганда чиқип кетмайди шуларни айтип сизнинг марҳаматинеизга мунтазирдурман яна айтип қўяйинким, менинг нархим беш гиней.

*X. Рамболд,
Сартарош.*

— Кўрсанг магар шундай сартарош, аямай ур бошига тош, — дейди Фуқаро.

— Ифлос ярамас маҳлук, — тупурди Жо. — Ма, — дейди, — Олф, ол, кўзимдан нари йўқот. Саломлар, — дейди, — Блум, нима ичасиз?

Улар бири олиб-бири қўйиб илтифотга зўр беришди, Блум, мен ичмайман, дейди, менга мумкин эмас, дейди, сиз кўнглигизга келтирманг ва ҳоказо, ҳоказолар дейди, ниҳоят, ҳеч иложи қолмагандан кейин, майли, унда мен битта сигара ола қолман, дейди. — Худо ҳаки, жуда ақлли бамаъни бола-да шу, қойил қолмай илож йўқ.

— Бизга энг яхши тамаки тутатқидан бер-чи, Терри, — дейди Жо.

Олф эса бу орада ҳалиги сартарошга ўхшаганлардан бири таъзия билдириб хат жўнатгани, хатининг ҳошиясини қора тасма билан ўраганини ҳикоя қилиб берди.

— Мана шу сартарошларнинг бари, — дейди, — қоралар мамлакатларидан чиқади, улар йўл харажатларига қўшиб, беш фунт учун отасини ҳам осишга тайёр.

Иккитаси пастда туриб, деб ҳикоясини давом эттиради у, сиртмоқ яхши тортилсинг деб, маҳбуснинг оёғига осиладилар, кейин арқонни майдо-майдо кесиб, ташқарида сотишади, алла-канча шиллинг пул ишлашади.

Тифнинг қасоскор валломатлари қоронги ўлкаларда яшашар. Ўлим арқонларин тайёр тутишар, кимки бировнинг қонини ёвузларча тўккан эса, қўймай улар жонини жаҳаннамга отишар, зеро, бундайларга ҳеч тоқатим йўқ, деб айтади Худо.

Шунда улар ўлим жазоси ҳақида баҳслаша бошладилар ва Блум нимага-ю қандайлар устида гап сўқиб кетди ва оғзини бу ишнинг аҳмоқона ҳукуқий-инсоний томонлари билан тўлдирди ит эса ҳеч тўхтамай уни ҳар томондан исқайди менга бу жуҳудлардан қандайдир бошқача бир ис анқийди деб айтишганди, буни итлар жуда сезилшаркан. Кейин у қўрқитиш воситалари ва чоралари тўғрисида нималарнидир узоқ чайналади ва ҳоказо ҳозал қиёс.

— Мен бир нарсани биламан, унга ҳеч қандай қўрқитиш таъсир қилмайди, — дейди Олф.

— Қанақасига? — сўрайди Жо.

— Шўрлик осилганинг олати, — жавоб беради Олф.

— Ростингми? — дейди Жо.

— Худо урсин, — дейди Олф. — Мен ўзим бош нозирдан эшигтанман. У енгилмас Жо Брэдини Килмаинхемда осиншганда, ўз кўзи билан кўрган экан. Шўрликни сиртмоқдан чиқариб олишганда унинг олати шағамдай тик туриб, уларнинг бурунларига тегиб кетай дебди.

— Ҳирс ҳокимдир ўлимда ҳам, деган экан машойихлар, — дейди Жо.

— Илм-фан буларнинг барини тушунтириб берган, — дейди Блум. — Бу табиий феномен, биласизми, бунинг сабаби шуки...

У феноменлару илму фанлар, яна анов феномендан келиб чиқадиган манов феномен ҳақида шунчалар пешдаҳан қилдики, ҳар бир сўзи камида дандон синдиради.

Машхур олим герр профессор Луитполд Блюмендуфт шундай бир тиббий асослар келтирдики, уларга кўра бўйин умурткаларининг кутилмаганда синиши ва шу билан боғлиқ ҳолда орқа мия томирларининг ёрилиши тиббиёт фанининг ишончли ва аниқланган қоидаларига кўра олат тизими нерв марказларини кучли ганглион қувватлантиришга муқаррар тарзда олиб боради, натижада согрода савегпоса¹ қайишқок уялари шиддат билан кенгаяди, бу ўз навбатида пенис ёхуд жисмоний олат деб аталувчи эрлик аъзосига қон оқимининг қуилишини кучайтирадики, буни тиббиётда патологик филопрогенитив тик-қия эрекция *in articulo mortis per diminutionem capitis*² деб аталади.

Турган гапки, Фуқарога шундай бир баҳона керак бўлиб турган эди, у шу заҳоти енгилмаслару эски гвардия, олтмиш еттингчи йил қаҳрамонлари тўғрисида гап сўқа кетди, тўқсон саккизинчи йилни ҳам абадул-абад эсимиздан чиқармаймиз, Жо ҳам унга қўшилиб маъқуллаб туради, кимни осишган, кимни кийнаб ўлдиришган, кимни ҳарбий-дала судида хукмини ўқишган бўлса, ҳаммасини эслашди, янги Ирландияни яратамиз, янгиликлар қиласиз ва ҳоказо-ҳоказолар дейишиди. Агар сен янги Ирландия бўлишини истасанг, энг аввало ўзингга янги бир ит топиб ол, кейин гапир, мен, мисол учун, шундай деб ҳисоблайман. Овозинг ўчгур қўтир ҳамма ёқни хидлаб чиқади, сўлагини оқизади, тўхтовсиз қичинади, қашинади, мундоқ қарасам, Олфга ичкилик олиб бераётган Боб Дореннинг оёғига суйкалади. Турган гапки, Боб ит билан майнавозчилик қиласиди:

— Қани, қўлингни бер! Қўлингни бер, кучуквой! Чиройли, яхши кучук! Бўл, бўла қол, қўлни чўз!

Agrah³, у итнинг панжаларини силаб-сийпаламокчи бўлиб, курсида ўтирган кўйи нақ лаънати итнинг устига ағдарилиб тушай деди, Олф уни базур ушлаб қолди, ўзи эса тинмай бемаънидан бемаъни қилиб алжирайди, наслдор, ноёб ит, ақлли ит, уни эркалаб, силаб-сийпаб ўргатиш керакмиш,вой ўргилдим, қўнглинг айнайди бу гаплардан. Кейин Терридан олдин aka-ука Жекобларнинг ширин кулчаси солинган эски тунука қутичани сўраб олди-да, унинг ичидаги колган-қутганларини итга

¹ Порали таначалар (*лом.*).

² Калла кесилгандা, ўлим онида (*лом.*).

³ Майли (*ирл.*).

коқиб беришга тушиди. Ит эса уларни хап этиб паққос тушириди-да, тилини узун осилтириб, яна сўрай бошлади. Тунука-пунукаси билан ютиб юборай дейди шаллақи.

Фуқаро эса Блум билан ака-ука Ширслар, шу яқин атрофда Арбор-ҳиллда яшаган Вулф Тон, Роберт Эммет ва ватанга фидо бўлиш, Томми Мурнинг Сэра Каррэнга бағишланган «У ўша ердан узоқда» деган йиғлоқи шеъри ҳақида узундан-узоқ баҳслаша кетдилар. Блумни кўрсангиз, қойилмақом сигараси, ёғ томчилаган семиз башараси билан шунаканги чиранадики, асти қўяверасиз, ўзини худди аслзодалардай кўрсатмоқчи бўлади. Феномен! Унинг хўппа семиз хотини бир хум ёғ — бу ҳам ажойиб феномен, елкасида хўп боплаб шар думатсанг бўлади. Менга Секун Берк деган гапириб берганди, улар «Шаҳар тамғаси»да туришганда ёнларида жиннисанғирок жияни билан бир кампир яшаркан, Блум ўзини нуқул касалга солиб кампирни ийдиришга, у билан авраш ўйинини ўйнаб, кейин ўзига бир нималарни васият қилиб қолдиришларини кўзларкан, кампир ўта тақводор бўлгани учун унга ёқаман деб, жума кунлари гўшт емас анов жиннисанғини сайр қилдириб ўйнатиб келаркан. Кунлардан бир кун жиннивойни худди ақлли қўйчивондай Дублиннинг барча қовоқхоналарига олиб борибди, тоза пишқирадиган қилиб итдай ичирибди, уйга фирт жишишасини чиқарип олиб келибди-да, унга оғуnung зиёни ҳақида сабоқ бердим дебди.

Худо ҳақи, учта хотин — ҳалиги кампир, ўзининг хотини ва меҳмонхона бекаси Миссис О'Дауд бир бўлиб уни еб қўйишлирига оз қолибди, нақ циркнинг ўзи дейсиз. Анов Берк деган уни ўхшатиб сўйлаб бергандা кула-кула ўлай дебман, хотинлар бири олиб-бири қўйиб юмма талашса, Блум нуқул нима дермиш денг, ҳа энди қарамайсизми, ҳа энди бир чеккаси. Яна энг қизифи нима денг, аnavи жиннисанғи улгуржи вино сотувчи Коун-стритлик Пауэрнинг қўлида ишлаб худонинг берган куни уйга оёқда туролмайдиган фирт маст бўлиб қайтар, ишида ҳамма винолардан бирма-бир тотинмагунча қўймас экан. Феномен!

— Ҳалок бўлганлар хотираси учун, — дейди Фуқаро ва ўзининг қадаҳини кўтариб Блумга тикка қарайди.

— Тўғри, — деб қўшилади Жо.

— Лекин сиз менинг фикримни илғамадингиз, — дейди Блум унга. — Мен айтмоқчи эдимки...

— Sinn Fein! — унинг гапини бўлади Фуқаро. — Sinn Fein атҳайн!¹ Жонажон дўстлар биз билан ёнма-ён, қаттол душман турар юзма-юа².

Сўнгги видолашув бехад ҳаяжонли бўлди.

Барча узок-яқин жомхоналардан мотам бонг садолари эши-тиларди, мотам белгиланган жой теварак-атрофларидан юзларча дўмбирапларнинг бўғиқ тарақлаши машъум башорат каби та-ралар, уларга тўпларнинг гулдираган садолари жўр бўларди. Момақалдироқнинг қулоқни батанг қилувчи гумбурлашлари ва яшиннинг кўзни қамаштирадиган чақнашлари мудҳиш саҳна юзини ёритиб, шусиз ҳам киши юрагига титроқ солган томоша-ни янада ваҳималироқ қилиб кўрсатиш учун само тўлхонаси ўзининг фавқулодда қудратини намоён этишга қарор бергандай эди. Дарғазаб кўк ўз дарвозаларини очган каби йифилган оло-моннинг бошига чеълаклаб ёмғир куяр, баъзи одми хомчўтларга қараганда, издиҳомда беш юз мингдан кам бўлмаган одам жам эди. Дублин шаҳар полиция қўшилмаси шахсан бош комиссар раҳбарлигида бош-кети кўринмас ушбу издиҳомни тартибга со-либ туар, Йорк-стритнинг катта оркестри эса асбоб-анжомла-рини мотам тасмалари билан безаб жамоатни зериктирмаслик учун бизга беланчакдан буён қадрдон бўлиб қолган Сперанца-нинг йифлоки музаси тортиқ қилган мислсиз оҳангларни улуғ-вор бир тарзда ижро этарди. Тезюарә саёҳат поездлари ва юмшоқ ўринли йўловчи кареталар бизнинг вилоятлардаги биродарла-римиз хизматида бўлиб, улар томошагохга тўда-тўда етиб келар-дилар. Дублин шинавандаларининг суюкли Сайёр қўшиқчила-ри Л-н-х-н ва М-лл-г-н ўзларининг «Ларри осиладиган тун ара-фасида» деган қўшиқларини ҳамон ўшандай жўшқин ва кувноқ ижро этиб, ҳамманинг юрагига ҳаяжон солди. Бизнинг икки бетакрор кулги усталаримиз кулги муҳибларидан ақл бовар қил-мас пул тўпладилар, улар ўзларининг шоҳ қўшиқларининг сўзи ва музикасини алоҳида варакага ёзиб тарқатдилар, жиндак бўлсин ҳамоқат аралашмаган ирланд ҳажвининг қалблари меҳр-муҳаб-батга тўла шинавандалари пешона тери тўкиб беш танга топиш учун жон куйдирган санъаткорларига ҳеч қачон таъна-дашном қилмаслар. Ташландиқлар етимхонасининг эркак ва хотин жин-

¹ Биз ўзимиз!.. Факат биз ўзимиз! (Ирл.)

² Томас Мурнинг «О, шундай қул бормикан» шеъридан.

сидан бўлган болакайлари воқеа майдонига қараган деразаларга мўр-малаҳдай ёпишиб куннинг асосий томошасига кутилмаган ушбу қўшимчалардан бошлари осмонга етиб қувонишар, биз худди мана шу ўринда ота-онадан маҳрум шўрликкина болакайларга ҳақиқий маънодаги ибратли ажойиб томоша кўрсатиш ғояси билан қалблари ёнган роҳиба тарбиячиларнинг шаънига чин миннатдорчилик сўзларини айтишимиз керак. Орасида кўп порлок кибор хонимлар бўлмиш вице-қиролнинг меҳмонлари олий ҳазратларининг етакчилигига катта трибуналдаги қулай жойларга ўтиб ўрнашдилар, айни чоқда Зумрад Орол Дўстлари сифатида маълум-машхур ранго-ранг либослардаги хорижий делегация қарама-қарши томондаги трибунага жойлашди. Делегация таркиби тўла йиғилган бўлиб, унинг ичидаги командор Бачибачи Бенинобеноне (гуруҳнинг дуайени гавдасининг ярми фалажланган ҳолда бўлиб, ўз жойига буғ билан ишлайдиган кучли кўтарма кран ёрдамида ўринлатилганди), мсие Пьер-Пол Птикорин, улук ҳазилбон Владимир Сморкальников, эски ҳазилбон Леопольд Рудолф фон Шванценбад-Ходенталер, графиня Мара Вирага Кишасони Путрапешти, Хайрем А. Бомбуст, граф Атанатос Карамелпулос, Али Бобо Бакшиш Роҳат Луқум Афанди, сениор идалго кабалеро дон Пекадило-и-Палабрас-и-Патерностер де ла Малора де ла Маларча, Хокопоко Харакири, Чан Чик-чик, Олаф Кобберкедделсен, мингерр Трик ван Трумпс, пан Польски-Педеревски, гусъподик Прклстр Кратчинабритчисич, Барбос Гопников, герр Бардакдиректорпрезидент Ханс Хуэхли-Стоитли, ординарприватдоцентдавлатгимназияларимузейларисанатотрийларисуспензорийлариумумийтариххэкстраординарпрофессордоктори Кригфрид Юбералгемайнлар ҳозир эдилар. Делегатларнинг истисносиз ҳаммалари ўзлари баногоҳ гувоҳ бўлишларига тўғри келган кўз кўриб кулоқ эшитмаган ваҳшийликни рангбаранг тиллар ҳамда ранг-баранг ифодаларда қораладилар. Шундан сўнг ЗОД аъзолари ўртасида Ирландия авлиёси ва раҳнамосининг муборак таваллуд куни саккизинчими ё тўққизинчи мартми деган савол устида қизғин баҳс кетди. Баҳсда барча фаол қатнашди. Баҳс асносида замбарак ўқлари, эгри ётағон қиличлар, бумеранглар, аркебузлар, тутунли ғовлар, ойболталар, шамсиялар, палахмонлар, кастетлар, тўқмоқлар, чўян тўлалар дадил қўлланди; зарбалар самимий ва дўлдай ёғилди. Бутерстайдан маҳсус чопар орқали чақирилган Бола-пакир деган миришаб

Макфадден бир зум ичиди тартиб-интизомни тиклаб, ажойиб бир топқирилик билан ҳар икки тарафни тенг-баробар қониқтирувчи таклиф киритди, авлиё раҳнамонинг таваллуд куни ўн еттинчи март бўла қолсин деди. Бўйи икки метрли ёмби Болапақирнинг таклифи барчага маъқул тушди ва бир овоздан қабул қилинди. Барча ЗОД аъзолари миршаб Макфадденга чин самимий ташаккурлар билдиришди, уларнинг кўплари жароҳатлар олишганди. Командор Бенинобеноне раислик курсиси тагидан тортиб чиқарилди. Унинг юрисконсулти Аввокато Пагами мининг маълум қилишича, Бенинобеноненинг ўттиз иккита чўнтағидан чиқкан турли-туман нарсалар тўс-тўполон пайтида ёшроқ ҳамкасбларнинг ёнларидан тортиб олинган бўлиб, ёшларни шу йўл билан акл-идрокка чақириш мақсадини кўзланган экан. Мазкур нарсалар бари (шу жумладан, бир неча юзлаб эрекак ва аёлларнинг олтин ҳамда кумуш соатлари) дархол эга-эгаларига қайтарилиб, ўртада муросаю мадора тантана қилишига олиб келди.

Одми иш кийими кийган, ёқасига ўзига севимли *Cladiolus Cuentus*¹ таққан Рамболд жазо саҳнига сипо ва расо кўтарилиди. У тепага чиқиб, соф Рамболдчасига ёқимтой йўталиб қўйди, унинг қисқа, ясама, такрорланмас, фақат унинг ўзига хос бу йўталига кўп одамлар тақлид (албатта, унчалар ўхшатолмай) қилишга уринишарди. Бутун дунёга машҳур жаллоднинг келиши йифилган улкан издиҳом томонидан гулдурос олқишилар, кий-чувлар билан кутиб олинди, вице-қирол ўрамидаги хонимлар ҳаяжон ичиди рўмолчаларини силкитишар, улардан ҳам кўпроқ хурупига мингани хорижий қўноқлар ғолибона қийқиришар, овозлар талотумида *хоҳ, баңзай, эйен, живио, чинчин, полла крония, гип гип, вив, Тангри* деган ҳар турли нидо сўзлар эшитилар, улар орасида қўшиклиар диёридан ташриф буюрган делегатнинг эзвива деган жарангдор ҳайқиригини осон ажратиб олиш мумкин эди (унинг юксак ва узок фа оҳангига бир замонлар бичилган Каталани бизнинг қадим момо-момоларимизни ўзига мафтун эттан ўша ғаройиб ўткир ноталарни эслатарди). Соат роппа-роса ўн еттида мегафонлардан дуо ўқишга чақирилди ва шу заҳоти ҳамма бошлар яланғоч бўлди. Риенци қўзғолони замонларидан бери командор хонадонига тегишли бўлмиш қўхна сомбреро элчининг шахсий навбатчи врачи

¹ Кирмизи гладиолус (лот.)

доктор Пиппи томонидан унинг бошидан эҳтиёткорлик билан ечиб олинди. Қатл остонасида аборг қаҳрамонга бизнинг муқаддас динимизнинг сўнгги тасаллиларини етказиш учун етиб келган олиму уламо прелат кора ридоси этагини оқарган бошига тортиб ҳақиқий насроний сабр-тоқат билан ёмғир кўлмагига тиззасими қўйганча раҳмат салтанати саждагоҳига ўтли ёлворишлар йўллади. Кунда ёнида қатл этгувчининг мудҳиш жуссаси қаққайган, унинг бошига икки кўз учун икки темпиқ қолдирилган катта кўва кийдирилган, ўйикдан икки кўзи қаҳрли йилтираб боқарди. У охирги ҳукмни кутиб ўзининг кўркинчли қуролининг қанчалар ўткирлигини синаб кўрар, тифни дам мушаклари бўртиб чиққан елкасига ишқалар, дам унинг каттол, аммо заруратли ҳунарининг ишқибозлари томонидан сўйиш учун келтирилган қўй-қўзиҷоқларнинг каллаларини шартта-шартта узид ташларди. Унинг олдидаги қизил оғочдан ясалган нафис стол устида нимталаш учун пичок, ичак-чавоқларни чиқариб олиш учун маҳсус ускуналар (Жон Раунд ва ўғилларининг машҳур Шеффилд фирмаси томонидан маҳсус буюртма бўйича энг моҳир усталар томонидан олий навли пўлатдан тайёрланган) ўн икки бармоқли ичак, йўғон ичак, ингичка ичак, кўр ичак ва ҳоказолар бирма-бир чиқариб жойланадиган сополдан ясалган хумча, яна бебаҳо қурбонликнинг бебаҳо қони солинадиган икки кўзача туради. Мушуклар ва итларнинг бирлашган етимхонасининг хўжалик бошлиги бу кўзачалар қон билан тўлгач, уларни ушбу эҳсон уйига етказиш ҳақида кўрсатма олганди. Қайнатилган тухум ва гўшт, пиёз билан қовурилган мазали бифштекс, иссиқ курсилдоқ нон ҳамда тетиклик бағишловчи қайноқ чойдан иборат таомлар фожианинг бош қаҳрамонига маросимни ташкил этувчилар томонидан пешкаш этилди.

Мақтул ўлимга ҳозирланаркан, аъло кайфиятда эканлигини кўрсатиб, рўй берәётган ҳодисанинг барча тафсилотларига қизиқиш билан қаарди; бироқ шу онларнинг улуғорлигини англаган ҳолда бизнинг кунларимиизда кам топиладиган фидо-корлик туйғуларини намоён этиб, у ўзининг сўнгги ҳоҳиширодасини намоён қиласроқ (унинг ҳоҳиши дарҳол бажо келтирилди) менга аталган таомлар ҳурмат-эътиборимнинг рамзи ўлароқ Беморлар ҳамда Йўқсил Уй ижарачилари Жамияти аъзолари ўртасида тенг тақсимлаб берилсан, деган ихтиёр билдириди. Унинг аҳд-паймон қилган қайлиги томошабинларнинг

зич қаторларини ёриб ўтиб, юзлари оловдай ловуллаб унинг мардона кўксига, оғатижон кўзлар учун бир зумдан сўнг ўлим шарбатини ичадиган марди майдон кўксига ўзини отганда, оломон сўнг даражада тўлқинланароқ пес plus ultra, non plus ultra¹ аҳволига етди. Қаҳрамон унинг ингичка белини муҳаббат билан кучароқ, эркалаб шивирлади: *Шейла², менинг севгилим.*

Қаҳрамони унинг номини тилга олганини эшитгач, қайлиқ йигитнинг зинданбоп кийим кечагига ҳам қарамасдан қайси жойи тўғри келса, шу жойини эҳтиросли бўсаларга кўмиб ташлади, уларнинг аччик кўз ёшлари жилғага айланиб бир оқимга бирлашди, қиз йигит хотирасини мангу кўксисда сақлашга онт ичди, ўзининг ўлим дақиқаларини худди Клонтерк паркидаги хоккей ўйинига кетаётгандай лабида оташин қўшиқ билан қаршилаган ботир йигитни ҳеч қачон унутмасликка қасамёд қилди. Қиз қаҳрамон йигитга Анна Лиффи бўйларида шўх ва маъсум ўйинлар ўйнаб бирга ўтган болалик дамларини эслатди. Рўй бераётган воқеанинг бутун даҳшатини унутароқ, ҳар икковлари хандон ташлаб тинмай кулишаркан, барча йигилганлар ҳазрат пастор ҳам қўшилган ҳолда улар билан бирга чексиз шод-хуррамликка берилдилар. Мудҳиш издиҳом том маънода ичаги узилиб қуларди, бироқ кўп ўтмай қайғу-алам ўз ишини қилди; мана икковлон сўнгги бора қўлларини бирга қовуштиридилар, яна кўз ёшлари ариқ-ариқ бўлиб отилди ва шунда сонсаноги йўқ оломон юрагининг қаъларига мислсиз ларза тушиб, юраклари ёрилиб кетгудай ўкириб-ўкириб йиғлай бошлади. Худонинг юмушларини адо этгувчи қария уламонинг ўзи юрак-юракдан тўлқинланарди. Ирландия қироллик полициясининг тобланган азamat сиёқли эрлари, жамоат тартиб-интизомини сақловчи девқомат алпбардорлар, ҳеч яшириб ўтирмай рўмолчалири билан кўз ёшларини артардилар, бинобарин, росмана тан олиб айтиш жоизки, ушбу бепоён издиҳомда кўзига ёш олмаган бирон кимса қолмади. Не сўз билан айтайлики, шундан сўнг энт фусункор бир ҳодиса содир бўлди: навқирон ҳуснда якто йигитча, Оксфорд университетининг битирувчиси, гўзалларга ўзининг валломатларча муносабатлари билан машҳур навқирон ҳусну малоҳатда якто йигитча жаҳд билан олдинга чиқди-ю,

¹ Бундан ортиғи бўлмас (*лот.*).

² Ирландиянинг яна бир шоирона мажозий номи.

шаҳодат қофози, чек дафтари ҳамда шажара аъмолини тақдим этароқ баҳтиқаро навниҳол ойимқизнинг қўлини сўради ва дарҳол тўй кунини белгилашини илтижо қилди. Унинг таклифи жон-дилдан қабул бўлди. Оломон ичидаги ҳар бир хонимқизга чаноқ ва суяклар расми ўйилган нафис тўғноғич тортиқ этилдики, воқеага чандон мос бу сахонатли ҳадя барчани яна янгидан янада жўштириб юборди. Оксфорднинг ўта назокатли толиби — йўл-йўлакай айтиб ўтايликки, у Албион тарихида энг донгдор хонадон соҳибларидан биридир, — лоладай яшнаган қиз қайлиқнинг нозик бармоғига тўрт япроқдан иборат зумрад салоса узукни тақиб қўйган чоғда оломоннинг тўлқинланиши барча қирғоқлардан тошиб кетди. Нима ҳам дейсиз, қайгули маросими ни бошқариб турган, ҳарбий полициянинг қаҳрли раҳбари подполковник Томкин-Максвелл Френчмаллен Томлинсоннинг ҳатто ўзлари, ҳа-ҳа, ўша, сипойиларни киприк қоқмай замбараклар оғзига боғлаб нақ жаҳнамга тўда-тўдалаб жўнатган ўпіа азатнинг ўзи ҳиссиётларини тутиб туролмай кўзлари намланди. Темир қўлқоп кийган унинг қўллари бехос қалқиган ёшни сидириб ташлади-ю, унинг атрофини куршаб *entourage*¹ турган шаҳарнинг сара казо-кузаролари унинг томоги хириллаб шивирлаганини ўз қулоқлари билан эшита олдилар:

— Воҳ, Худойимнинг қовурғаси-я, Худойимнинг қовурғаси, воҳ шундай оймитла-я. У шундай деб, Худонинг қовурғаси-я, деб хирилладики, бу жононга қараб туриб, Лаймхаусдаги уйда мунтазир ўтирган эски тоборани нечук эслайсан, ахир.

Мана шунда Фуқаро ирланд тили тўғрисида сўз очиб қолди, муниципалитетдаги мажлисни гапирди, яна алланимабалолар, кейин *shoneens*² дейди — ўз она тилини билишмайди. Жо орага понасини суқади, бир гал аллакимга бир фунт жарима соглани ҳакида кўпиради, Блум ҳам бўш келмайди, томогини қиради, Жонинг пулига келган сарик чақага арзимайдиган сигарасини бурқитади, Гэлл лигаси ҳакида супрасини ёзади, ичиришга қарши лигани оғзига олиб, гапни айлантиради, нима эмиш, ичкилиkbозлиқ — Ирландиянинг нақ тавқи лаънати эмиш. Ичирмасанг, ошина-оғайни олдига ичкилиқ қўймасанг, вассалом, ҳаммаси жойида бўлади-қўяди. Гапни олиб қочишини бир қаранг, нимани та-

¹ Даира олиб (франц.).

² Сохта жаноблар (ирл.).

лиф қилма, йўқ демай лўқ этиб томоғига ташлайди, ўзи лоақал кўпикни олдингга кўймайди, унга ишонсанг, Исо Масихонинг қайта тирилиб келишини кутишинг керак. Бир куни мен ошнам билан уларнинг мусиқа тўгарагига бордим, рақс ўйинлару қўшиқлар денг, қиз ётади ғарамга, йигит, қани, қаранг-а, ундан кейин Хушёрлар жамиятининг тамғасини тақсан бир арбоб зўр бериб ирландчасига олиб гап сўқади, атрофда эса бир талай *colleen bawns* алкоголсиз ичимликлар кўтариб айланиб юришади, қанақадир тамғаларми-ей, оранжад, лимонадми-ей, уриниб қолган ширипликларми-ей, узун гапнинг қисқаси, сотиб юришади, тўқчилик, *flahoolagh*¹ хайлу ҳашам, эрмак. Ирландия хушёр — Ирландия эркин². Кейин қари такага ўхшаган аллаким сурнайни чўзади, кейин бу гўрковлар бари бирварақай оёқ тапиллатиб рақс бошлайди, сигир мабодо буни кўрса, тили осилиб ўлади.

Бу ҳам майли-я, иккита узун ридо кийган рўдапо ҳеч ким хотинларга тегиша кўрмасин деб, кўз-кулօқ бўлиб туришади, бунисига нима дейсиз, белингиздан пастига боплаб тепган билан баробар.

Узун гапнинг қисқаси, бир боғдан бир тоғдан дегандай, мен нимани айтиётгандим, ҳа, қари ит шўрлик, тунука идишда ҳеч нарса йўқлигини кўриб, мен билан Жо иккимизга ялтоқланиб суйкалади. У менинг итим бўлганда, эркалааб, силаб-сийпалаб тавбасига таянтирадим, шундай қилмасам, мен — мен эмасман. Яхшилаб бир тепсанг, кейин эсдан чиқмайдиган қилиб яна бир сўқсанг, бинойи умр эсидан чиқармай унутмайдиган бўлади.

Нима, қолиб олади, деб кўрқаяпсанми? — дейди Фуқаро иршайиб.

— Йўғ-ей, нега, — дейман. — Фақат менинг оёғимни кўча чироғининг устуни деб ўйламаса, бас.

Ити тушмагурни чақириб олди.

— Нима бўлди сенга, Гарри, нима бўлди? — дейди у ити тушгурга.

Кейин уни ерга ағанатиб, жунлари, бўйинларини пийпалаб, силаб-сидириб, ирландчасига нималарнидир уқтиради, ити эса ҳурпайиб ириллайди, икковлари шундай қараб турсанг, операда дуэт айтишаётганга ўхшайди. Уларнинг ўртасида бўлиб ўтаётган

¹ Кийячасига (ирл.).

² Кенг тарқалган Ирландия шиори.

ир-ир, ак-акларни бошқа ҳеч ерда ҳеч қачон эшиитмайсан. Бошқа иши йўқ, қўли бўш одам газеталарга хат ёзиб жўнатсайди, ревюпо *publico*¹ токи мана шунаقا қопагон итларнинг тумшугини тўр билан боғлаб юрсинлар. Ириллайди, вағиллайди, ташналиқдан кўзига қон тўлган, тумшуғидан қутурган сўлак оқади.

Бизнинг қуий тараққиёт босқичида турган жондош биродарларимизга (уларнинг эса сон-саноғи йўқ) одамзод маданиятини сингдиришга қизиқувчилар илгари *sobriquet*² деб маълум-машхур қизғиши-сариқ ирланд сеттер-бўрибосари томонидан на-мойиш этилган кинантропиянинг ҳайратомуз кўринишларини ҳеч қачон эътибордан қочирмасликлари керак. Бироқ, Гаррио-ун таниш-билишларнинг кенг доираси томонидан яқинда номи ўзгартирилиб, Оун Гарри деб аталади. Ҳар томонлама дикқат билан ишлаб чиқилган овқатлантириш усули ҳамда эркалаб таълим-тарбия беришнинг кўп йиллардан бери амал қилиб ке-лаётган хуносаларининг хотимаси бўлган юкоридаги кўринишлар бошқа бир қатор ютуқлар сирасида шеър ўқишликни ҳам ўз ичига олади. Фонетика бўйича ҳозир саломат бўлган энг ирик мутахассиси (унинг номи ичимииздан омбир билан тортсанг ҳам чиқмайди!) ўқилган шеърларни қиёсий таҳлил этиш учун ҳайратомуз меҳнатлар қилди ва буни қарангким, уларнинг қадимги келт баҳшиларининг байтларига *гаройиб бир тарзда ўхшашлигини қайд этиб ўтди* (курсив бизники).

Биз бу ерда Нозик Ниҳол деган мафтункор таҳаллус остида юзига парда тутган муаллиф бутун китобсеварлар дунёсига та-ништирган гўзал ишқий шеърлар ҳақидагина эмас, балки ун-дан-да ортиқ барча кескин ва шахсий (бу ҳақда бизнинг оқшом-ги нашрларимиздан бирида мистер Д.О.К деган кимса қизик маълумот бериб ўтади) мотивлар борасида-да тўхталинади, бизга ушбу оҳанглар илгари машхур Рафтриининг ҳажвий тараннумлари, шунингдек, Донол Макконсидайнинг назмларидан та-ниш эди, биз бу ўринда кундан кунга маърифатли жамоатчи-ликнинг назар-эътиборини тортаётган бизнинг замонавийроқ лирик шоиримиз тўғрисида айтиб ўтирамай қўя қолайлик. Куйида биз ҳозирча исми-шарифини ошкор қилишга ҳақимиз бўлмаган кўзга кўринган ирик олим томонидан бажарилган таржима-нинг бир парчасини эътиборингизга ҳавола этамиз, ишончимиз

¹ Жамоатчилик тинчлиги учун (лот.).

² Лақаб.

комилки, китобхон айрим маҳаллий ишоралардан чайнаб берилганга қараганда, кўпроқ маълумот ола билади. Ит аслияти-нинг вазн тузилиши валлия энглин шеърининг оҳанжамадор аллитератив ва изосиллабик қоидаларини эслатса-да, ундан кўра мураккаброқ қурилишга эга бўлиб, биз шунга аминмизки, китобхон аслиятнинг руҳи аъло тарзда акс эттирилганини тан олмай иложи йўқ. Яна шуни қўшимча қилиб қўяйликки, агар Оуннинг шеърларини қаҳрли бўғик ириллашга ўхшаш овоз билан оҳиста ва ноаён бир тарзда ўқилса, унинг таъсири эҳтимол яна да кучлироқ бўлади.

Қаҳрим келиб ириллаб
Томогимни қираман
Бўғзинг қурсин, Барни Кирнан
Сени ёмон қарғайман.
Бир култум сув бермас баттол
Бўғзим куриб қақшайман
Ичакларим ўтдай енар
Ичак-чавоқ берсанг, нетар.

Шу ерга келганда, у Терридан итга сув келтиришни сўради, итнинг сув ичишини кўрсангиз, Худо ҳақи, шалпиллатиши бир чақирим наридан эшитилиб турди.

Жо эса ундан яна бир мартадан ичкилик чақирсак, қарши эмасмисиз, деб сўради.

— Жоним билан, — жавоб берди у, — *chara*¹, йўқ десам, кўнглингга олиб ўтирма тағин.

Худо ҳаққи, у ўзини елкасида худди бир бош карам эмас, калласи бордай тутади. Қари чол Гилтралнинг мана шу кучуги билан ҳамма қовоқхоналарда санғиб юради, кўз очиб юмишга улгурмай уни ичкилик билан сийлагинг келиб колади, буни ўзингга шараф деб биласан, шу алфозда сайловчилар ва солиқ тўловчиларнинг бўйнида ўтиргани-ўтирган. Одам ва махлук учун мангубайрам. Жо эса мендан ҳам сўрайди:

— Қалай, яна битта оласаними?
— Ўрдак сузишни билмайдими? — деб сўрайман ундан.
— Бизга яна олиб кел, Терри, — дейди Жо. — Совутилган ичкиликлар бўлса, сизга кетмайдими, нима дейсиз? — деб сўрайди у Блумдан.

¹ Ошнам (иrlen.).

— Йўқ, раҳмат, — жавоб қиласи у. — Очигини айтсам, мен бу ерга Мартин Каннингем билан кўришгани келгандим, шўрлик Дигнамнинг суғурта ишларини маслаҳатлашиб олмоқчи эдим. Мартин гаров қўйиш идорасига кириб чиқишимни сўраган эди. Гап шундаки анов Дигнам бечора суғурта коғозини гаровга қўйган экан, суғурта компаниясини эса бундан огохлантирган экан, ана шундай ҳолларда қарздор гаровга қўювчи киши қонун бўйича ҳеч нарса ололмас экан.

— Ана, кулги, — хиринглайди Жо, — ана, найранг. Қари Шейлок ўзига-ўзи панд берибди-да. Унда хотинининг омади келган бўлади, тўғрими?

— Ҳар қалай, — дейди Блум, — бу унинг ошиқ-маъшуқларининг иши.

— Қанақа ошиқ-маъшуқлар? — дейди Жо.

— Қонунчилар демоқчиман, унинг хотинининг адвокатлари, — деб гапини тўғрилайди Блум.

Кейин гаровга қўйиш қонунчилиги ҳакида гапни олиб қочади, Лорд-Канцлернинг қандай қарор чиқаришини, марҳум бевасининг манфаатларини, жамғарма ташкил этилганини тушуниради, бошқа бир томондан Дигнам бир миқдор пул Брижмендан қарздор бўлиб қолган, мабодо энди бёваси ёки хотини гаровга қўювчи қарздорнинг ҳақ-хуқуқини шубҳа остига қўймаса деб, бошимни ўша гаров қонунчилиги билан тоза қотириб ташлади. Ўзини айтмайсизми, калтадум, қонун сиртмоғига тушмаганингга хурсанд бўлиб юр, ҳей қаллоб ва санғи, раҳмат де, ошнанг судда қутқариб қолди. Венгрия қирол лотереяси деб, қандайдир сохта чипталар сотган, ҳокимиятдан имтиёзлар олган. Ишонмайсизми, онт ичаман. — Йўқ, гапирманг менга жуҳудларни! Ҳокимият имтиёзи остида Венгрия қироллигининг талончилиги!

Шу пайт гандираклаб Боб Дорен пайдо бўлди ва Блумдан миссис Дигнамга ўз ҳамдардлигини билдириб қўйишни сўради, минг афсус мен кўмиш маросимида қатнашолмадим, менинг шу гапларимни таъзиядорга етказинг, Дигнамни билган ҳар бир инсон ундан кўра яхшироқ, ундан кўра ҳалолроқ кимсани ҳеч қачон кўрмаганлигини албатта айтади, бизнинг шўрлик Вилли ана шундай бебаҳо одам эди-да, дейди сўзларни чалкаш-чулкаш қилиб, оғзи-бурнидан сўлак оқиб. Башарасига аламли фожиона тус бериб, Блумнинг қўлинин қисади, шуларни айтиб қўйинг дейди. Биродар, қўлни ташла, қўлни. Сен ҳам фирибгар, мен ҳам фирибгар.

— Афандим, умид қилишга журъат этамапки, — дейди у, — танишилигимиздан фойдаланяпти, деб ўйламанг (танишибилишчилигимиз ҳам вақт тақозосига кўра унча узоқ деб бўлмаса ҳам, ҳар қалай ишончим комилки, ўртамиздаги ўзаро ҳурматга асосланади), шу боисдан сиздан марҳаматингизни дариф тутмасликни сўрайман. Мабодо, мен баҳтга қарши, камтарлик чегарасидан чикқан бўлсам, унда ҳиссиётларимнинг тўла маънода самимий эканлиги ҳамоқатимни кечиришингизга хизмат қила олади, деб умид билдираман.

— Марҳамат айлангиз, афандим, — дейди унинг суҳбатдоши. — Сизни орзиқтирган ҳиссиётларни мен бафоят эъзозлайман, сизнинг илтимосингизни адо этмак учун жонимни ҳам аямайман, баҳонаи сабаб қанчалар қайгули бўлмасин, каминага билдирган ишонч-эътиборингизнинг ўзи бу зардобга тўла аламли косани эгасига еткизмоғимга инод бўлажак.

— Ундай бўлса, изн беринг, қўлингилини қисиб қўяй, — деб хитоб айлайди ул. — Заррача шубҳа қилмагаймен, ки сизнинг қалбан олижаноблигингиз менинг ожизона сўзларимдан кўра тўғрироқ йўлни кўрсатгай, шояд мени оғир қийноқларга солган изтиробларимни ифодалаб бермоқ йўлини топгайсиз, зеро бу аламли ҳиссиётларга кўмилган кўйи менинг тилим сўз айтмоқдан ғоят ожиздир.

Шундай деб, у ўзини тўғри тутишга харакат қилганча туёғини шиқиллатади. Соат энди беш бўлди, у эса ўлардай маст. Бир куни кечаси қамоққа тушишига оз қолди. Омади келиб, Падди Леонард ўша 14 А тамғали миршабни таниркан. Брайд-стритдаги қовоқхонада итдай ичган, қовоқхона беркилгандан кейин ҳам иккита суюғоёқни ёнига олиб тоза ҳангома қилган, қаҳвахона мушуги ҳам улар билан бирга бўлғаш, катта-катта жомларда портер шаробини тинмай сипқоришган. Ойимтиллаларга ўзини француз Жозеф Манюо деб танишитирган, католик динини таҳқирлашга тушган, буни қаранг, ўзи эса болалигида Одам Ато ва Момо Ҳаво черковида ибодат чоғида хизмат қилиб юрган, кўзини чирт юмид Янги Аҳд билан Эски Аҳдни ким тўқиб чиқарганини ифшо қилган, ўртада ойимтиллаларни эзиб, ачомлаб, хурушга кирган. Ойимтиллалар қиқир-қиқир кулишади, лакалангнинг чўнтакларини қоқлашади, у эса каранотга шаробларни тўқади, қийқиришади, хаҳолашади, ҳингирлашади ўзида йўқ.

Қани, бизга кўрсат Аҳдингни! Жуда эскириб қолибди-ку, бу сенинг Аҳдинг? Яхшиямки, ўша ердан Падди ўтиб қолибди.

Якшанба кунлари унинг суюфоёқ хотини билан черковга борганини кўрсангиз, хотини орқасини у ёқдан-бу ёққа силкитиб ўтади, оёғида унча-мунча эмас локли туфли, кўкрагига бинафшалар қадалган, бўйирсоқдай ёқимли, ўзини бека ойимлардай кўрсатмоқчи бўлади. Жек Мунининг сингилчаси. Онаси эса эски бузук, кўча бузуқларига жой тайёрлаб қўяди. Жек ўзича унинг танобини тортиб қўиди. Килфиликни қилиб қўйиб, агар уйланмасанг, боплаб адабингни берамиз, деб янди.

Инчунин Терри уч қадаҳда тўлатиб ичкилик келтириди.

— Олинглар, — дейди Жо бизни сийлаб. — Қани, олинг, Фуқаро.

— Slan Leat¹, — деб жавоб беради у.

— Жо, омадингни берсин, — дейман. — Соғ-саломат бўл, Фуқаро.

Онасини эмсин, у дарров ярмини уриб қўйибди. Уни ичириш учун чўнтағингда миллионинг бўлса тузук.

— Найнов кимни мэр қилиб қўтармоқчи, Олф? — сўрайди Жо.

— Сенинг бир оғайнингни, — жавоб беради у.

— Наннетти? — сўрайди Жо. — Аъзони-я?

— Отини айтмаймиз, — дейди Олф.

— Ўзим ҳам ўйлагандим, — дейди Жо. — Мен уни ҳозиргина бир депутат билан кўрдим, чорвадорлар йигинида Вилли Филд билан ўтирган эди.

— Сочи узун Иопад², — дейди Фуқаро, — отилиб турган вулқон, барча мамлакатларга суюкли, ўз диёрининг маъбуди.

Шундан сўнг Жо Фуқарога оқсимдан гап очиб, чорвадорлару шошилинч чора-тадбирлар кўриш борасида сайрай кетди, Фуқаро э, қўйсанг-чи, шу чора-тадбирларингни, деб қўл силтайди, Блум эса қўтирилганни даволашда олтингугурт суви ҳақида олимона гап сўқади, бузоқларга йўталга нима ардоб ичириш, актиномикозга³ қарши нима асил малҳамлиги устида сухандонлик қиласди. Бир маҳаллар у кассобхонада ишлаган. Қўлига дафтар-қалам кўтариб санғиб юрган, одамларнинг оёқлари остида

¹ Соғ бўл (урл.).

² Қадимги Рим шоири Вергилийнинг «Энеида» достонида тилга олинган номлардан бири.

³ Йилтироқ замбуруғлар келтириб чиқарадиган йирик қорамолларнинг юқумли касаллиги. (Тарж.)

ўралашган, кейин бир чорвадорга қўрслик қилгани учун Жо Кафф унинг кетига бир тепиб ҳайдаган. Олган нишони шу. Мистер Билафон. Хоҳлаган кишингни товуқни соғинига ўргатади. Секун деган ошнам айтиб берган эди, унинг хотини «Шахар тамғаси»да нуқул ойимқиз О’Даудга мени қат-қат ёғ босяпти, деб кўз ёши қиларкан. У хотинини ҳатто бемалол артиниб олишга қўймайди, атрофида айланиб-ўргилиб, майдалаб, қандок қилиш кераклигини ўргатиб туради. Бугунги режаларинг қандай? — деб сўрайди. Э-ҳа. Инсоний муносабат. Ахир, шўрлик ҳайвонларнинг жони оғрийди, мутахассисларнинг сўзларига қараганда, маҳлуқка озор бермайдиган энг яхши воситалардан бири, касал жойини қўл билан юмшоқ қилиб қашлаш. Худо ҳақи, унинг қўли фақат товуқ пайпаслашга ярайди.

Кут кут қуткуқ. Ко қо қо, товуғим. Мана бу, Кора товук. У бизга тухум туғиб беради. У тухум қўйганда хурсанд бўлади. Қақаҳ-қаҳ-қаҳ. Ко қо қо. Ана яхши амаки Лео. У қўлини Кора товуқнинг тагига тиқиб, тухумни олади. Қақаҳ-қаҳ-қаҳ кут қутуҳ. Ко қо қо-о.

— Ишқилиб нима бўлмасин, — дейди Жо, — Филд билан Напиетти бугун Лондонга жўнашади, жамоа палатасига савол билан чиқишмоқчи.

— Рост айтъпсизми, — сўрайди Блум, — маслаҳатчи бугун кетяптими? Аттанг-а, мен уни кўрмоқчидим.

— Бугун кечда почта кемасида кетяпти, — деб жавоб қилди Жо.

— Аттанг, аттанг, — дейди Блум. — Зарур ишим бор эди. Балки, фақат мистер Филдинг ўзи кетаётгандир. Мен қўнғироқ қиломадим. Йўқ. Ростдан ҳам аниқ гапми?

— Наннан ҳам жўнаяпти, — дейди Жо. — Лига унга вазифа топширган, полиция комиссари паркда спортнинг ирланд турларини ўйнашни тақиқлаган, эртага у шу масалани қўтармоқчи. Бунга нима дейсан, Фуқаро? Sluagh па h-Eigeapp¹.

Мистер Шохбоз-Скотт (Молтифарнэм, миллатчи): Менинг ҳурматли дўстим, Шиллела депутати кўтарган масала муносабати билан Мухтарам ҳамкасбимдан сўрамоқчи эдим; ҳукумат ҳақиқатан ҳам, молларнинг паталогик ҳолатининг тиббий белгилари бўлмаганига қарамасдан уларни забҳ этишга кўрсатма берганми?

¹ Ирландия қўшини (ирл.).

Мистер Чала-Түёқ (Тамошант, консерватор): Хурматли палата депутатлари Парламент қўмитасига тақдим этилган маълумотларга эгадирлар. Ушбу маълумотларга жиддий бир қўшимча қила оламан, деб ўйламайман. Хурматли палата аъзосининг сўровига жавоб ижобий.

Мистер Орелли О'Рейли (Монтенотте, миллатчи): Айнан шундай кўрсатмалар Феникс паркида спортнинг ирландча турлари билан шуғулланишга журъят этган инсон наслига кирувчи маҳлуқларни забҳ этиш учун берилганими?

Мистер Чала-Түёқ: Бунга жавоб салбий.

Мистер Шохбоз-Скотт: Мухтарам ҳамкасбнинг машҳур Митчелстаун телеграммаси¹ газнахонадаги жанобларининг сиёсатига ўз таъсирини кўрсатмадими? (Залда шовқин-сурон.)

Мистер Чала-Түёқ: Бу масалада мен материалларни кўришим керак.

Мистер Сийقا-Ҳазил (Банком, мустақил): Ҳеч иккиланиб ўтирумай ўт очинг. (Оппозиция жойидан кинояли чапаклар.)

Раис: Тартиб! Тартиб! (Мажлис ёпилади. Қарсаклар.)

— Манови одам, — дейди Жо, — ирланд спортини тирилтириди. Бизнинг ичимизда ҳеч нарсани билмагандай ўтирибди. Бу Жеймс Стивенсни турмадан чиқариб олган инсон. Ўн олти фунт оғирликдаги чўян ғўлани отиш бўйича бутун Ирландиянинг ғолиби. Энг узоққа отганинг қанча эди, Фуқаро?

— Na bacleis², — деб жавоб беради Фуқаро ўзини камтарона кўрсатиб. — Илгарилар мен ҳам бошқалардан қолишмас эдим.

— Бу гапларни қўй, Фуқаро, — дейди унга Жо. — Бошқаларнинг тушига ҳам кирмасди сени қувиб етиш.

— Нима бу, рост гапми? — сўрайди Олф.

— Ҳа-ҳа, — жавоб беради Блум. — Ҳаммага маълум гап. Нима, сиз билмасмидингиз?

Шундан сўнг спортнинг ирландча турлари ҳақида гап бошланиб, қизигандан қизиб кетди, shoneensларнинг эрмаги бўлиб

¹ 1887 йилнинг сентябрида Парнеллинг сафдоши Жон Диллон Митчелстаун деган жойда нутқ сўзлашга уришганда, полиция ўт очган. Учкниши ўлган. Митинг қатнапчилари норозилик билдириб, парламентга телеграмма жўнатишган. Ушандан бўён бу телеграмма Конституциявий хукуклар учун кураш рамзи саналиб келади.

² Арзимайди (ирл.).

қолган ўша лаун-тенис ўйини дейсизми, ирландча хоккей ва тош отиш дейсизми, асиł тупроқ ва янада бўлсин миллат¹ дейсизми, ҳаммаси шунаقا гаплар.

Блум шу ерда ҳам жим турмайди, юраги заиф кишиларга куч ишлатиладиган машқлар зарарли, деганга ўхтиаш гапларни айтмаса, кўнгли жойига тушмайди. Ўзимнинг ички иштоним билан қасам ичаманки, агар ердан бир парча ҳасни олиб, мана шу Блумга кўрсатиб: *Буни қара, Блум, манави хашакни кўряпсанми? Бу хашак бўлади*, – десанг, энамнинг энаси номига қасам ичаманки, у сизга буни роса бир соат тушунтиради, мен сизга аниқ айтияпман, хеч қачон тили ҳам тутилмайди.

Срод-Бретон-Вегдаги Брайен Д'Кирноннинг кўхна саройида Sluagh па h-Eireann ҳамкорлигида қадим гэлл спорт турларини ва жисмоний маданиятни тиклаш миллатнинг ўсиши учун қанчалар аҳамиятга эга эканлиги ҳақида мунозара бўлиб ўтди. Жисмоний тарбия Қадим Юнонистон, Кўхна Рим ва эски Ирландияда қандай тушунилгани устида гап борди. Обрў-эътиборли ассоциациянинг муҳтарам президенти раислик курсисида ўтирас, тумонот одам йифилганди. Жўшиб ва қотириб сўзланган раиснинг мазмундор нутқидан сўнг қадимги ўйинлар ҳамда кўхна панкельт аждодларнинг спорт машғулотларини тиклаш имкониятининг зарурияти борасида ўта қизиқ ҳамда бехад сермазмун баҳс кетди. Мунозара бу доираларга одатий бўлиб қолган одоб-икром руҳида ўтди. Бизнинг қадим тилимиз соҳалирида кенг танилган ва теран ҳурматга сазовор бўлган мистер Жозеф Маккарти Хайнс қадимги гэлнинг спорт ўйинлари ва машқларини тирилтиришга қизғин даъват этди, уларни эрта тонгда ва кеч тушганда Финт Мак-Кул берилиб машқ қиларди, шу тариқа асрлар қаъридан бизгача етиб келган куч-қудрат, иродат-матонатнинг энг яхши анъаналарини тиклаш, жонлантириш мумкин бўлади. Л. Блум эса ҳам қарсаклар, ҳам ҳуштаклар билан қарши олиниб, қарама-қарши нуқтаи назарни ифода қилди, шундан ўзи овоз (вокал) устаси бўлган раис одамлар билан лиқ-лиқ тўла залпинг барча томонларида янграган қарсаклар ҳамда кўпдан-кўп илтимосларни ҳисобга олиб, мунозарани ўлмас Томас Осбори Дэвиснинг сўзига ёзилган ҳақи-

¹ Ирланд шоири Томас Осбори Дэвис (1814 – 1845) кўшиғининг номи, аслида, миллий мадхияга айланган.

қатан ҳам, ҳеч қачон қаримайдиган «Янада бор бўлсин миллатими» деган қўшиғини ажиди бир тарзда ижро этиш билан якунлади (қўшиқнинг сўзлари ҳаммага маълум бўлгани учун бу ерда такрорлаб ўтирумадик). Зиддиятга бориб қолишдан чўчи-масдан, бу ўринда қайд этиб ўтайликки, бизнинг Фахримиз, Ватанпарваримиз, чемпионимиз бўлган зот бу ижроси билан ўз-ўзидан ҳам ўзиб кетди. Ирландларнинг Карузоси-Гарibalдиси шундай камолга етган эканки, унилг момогулдиракдек овози замона муқаддас айлаган мадҳияда ўзини тўла намоён қилдики, бунга фақат Ирландия фуқароси бўлган Зотгина қодирдир. Қўшиқчининг шусиз ҳам жуда юксак даражада бўлган обрў-эътибори қўшиқнинг энг олиймақом ижросидан сўнг янада юқори қўтарилиб, анжуман қатнашчиларининг алангали ол-қишлоғиға сазовор бўлди, улар орасида кўплаб кўзга кўринган динимиз намояндаларини, айни чоқда матбуот ходимлари, суд ва ҳуқуқ табакалари вакиллари ва бошқа маърифатли доираларни кўриш мумкин эди. Шу билан анжуман охирига етди.

Рұхоний-диний доираларнилг намояндалари орасида улуғ ҳазрат Вилям Делани, нафис адабиёт доктори О.И.; илоҳийшунослик доктори ҳаз. Жералд Моллой; Муқаддас Рух жамоасидан ҳаз. П.Ж. Кавана; викарий ҳаз. Т. Уотерс; черков хатиби ҳаз. Ж.М. Айверс; франциск мазҳабидан ҳаз. П.Ж. Клири; тарғиботчи биродарлар мазҳабидан ҳаз. Л.Ж. Хикки; франциск-капуцинлар мазҳабидан улуғ ҳаз. биродар Николас; ялангёёқ кармелитлар мазҳабидан улуғ ҳаз. Б. Горман; ҳаз. Т. Махер, О.И.; улуғ ҳаз. Жеймс Мерфи, О.И.; вазифадор викарий ҳаз. Жон Лейври; илоҳиёт доктори улуғ ҳаз. Вилям Доэрти; марианлар мазҳабидан ҳаз. Питер Фейган; августин мазҳабидан ҳаз. Т. Бранган; викарий ҳаз. Ж. Флавин; викарий ҳаз. М.Э. Хэккетт; викарий ҳаз. В. Хәрли; бош викарий монсенийор Макманус; Бокира Биби Марям мазҳабидан ҳаз. Б.Р. Слэттри; черков рұхонийси ҳаз. М.Д. Скалли; тарғиботчи биродарлар мазҳабидан ҳаз. Ф.Т. Перселл; черков рұхонийси, қалоник улуғ ҳаз. Тимоти Горман; викарий, ҳаз. Ж. Фланган бор эди. Фуқаролар орасида П. Фэй, Т. Кверк ва бошқа яна кўплаб кишиларни кўриш мумкин эди.

— Айтганча, куч ишлатиб қилинадиган машқлар дедингиз, — дейди Олф, — сиз анави Keo — Баннет учрашувида бўлдингизми?

— Йўқ, — дейди Жо.

Эшишишмча, мистер Фалончи шу учрашувда мўмайги на юз фунт ишлаб олганмиш.

— Ким экан? Буянмасми, мабодо? — сўрайди Жо.

Шу ерда Блум гап қистиради:

— Мисол учун теннисда кўз ўткир бўлиши, чаққонлик керак.

— Ким бўларди, Буян-да, — дейди Олф. — Майлерга қўйиш масин деб, эртадан кечгача ичиб ётган эмисп деб миш-миш тарқатди. Ҳақиқатда эса Майлер кечао кундуз тайёргарлик кўраётганди.

Уни биламиз, — дейди Фуқаро. — Сотқиннинг боласи. Биламиз чўнтагидаги инглиз тиллалари қаердан келаётганини.

— Ойни этак билан ёпиб бўлмайди, — унинг гапига қўшилди Жо.

Шу ўринда Блум яна лаун-теннис ва қон айланиши борасида гап қистирди-да, Олфдан сўради:

— Сиз бунга нима дейсиз, Берген?

— Майлер уни ерга парчинлаб ташлади, — деб ўзиникидан қолмайди Олф. — Агар солиштирангиз, Хинен-Сейерс учрашуви болаларнинг ҳазил-мазахи. Шундай дўппосладики, ановга сичқоннинг ини минг танга бўлди. Бунинг томошасини қўрсангиз эди, бирори қалампирдай буришган, ҳарифининг киндигидан келмайди, буниси эса қулондай гижинглаб турибди. Эҳ, охирида бўксасига шундай урдики, ичак-чаваги ағдарилиб кетай деди. Лекин Куинсбери қоидасига тўғри келади, ҳаммаси жойида. Эсда қоладиган, раҳмсиз жанг бўлди, Майлер ва Перси эллик соверенли байрок учун майдонга тушдилар. Дублин ишқибозларининг эркатои ҳарифига қараганда анча енгил вазнда бўлиб, бу етишмовчилик ўрнини афсонавий маҳорати билан тўлдиради. Охирги чиқишининг хайлу ҳашами сал бўлмаса ҳар икки чемпион учун ғурбатга айланарди. Ундан олдинги чиқишда оғир вазнли замбаракчи эркатоининг тумшуғига боплаб тушириб бошламасига қизил қонини бироз оқизиб қўйди, шу боисдан Бош Талабгор Keo, у ёғидан қараганда ҳам, бу ёғидан қараганда ҳам, худди фирт маст одамдай оёқда туролмай қолди. Аскар бола сўлдан қисқа кучли зарба бериб ишини давом эттириди, лекин шунда ирланд гладиатори Беннеттнинг жағи остини мўлжаллаб, тўғридан чақмоқдай мушт тушириди. Қизил мунир сапчиб ўзини четга олди, аммо шунда бизнинг дублинлик азamat чапдан энкайиб, ҳарифининг кўксига зарб урди. Рақиблар яқиндан тирама жангга киришдилар. Майлер ҳариф-

га қоплондек ташланиб, уни кўз очирмай қўйди, чиқиш охирлаганда азамат арқонларга чўзилиб қолган, зарбалар унга дўлдай ёғиларди. Ўнг кўзи батамом юмилиб қолган инглиз ўз бурчагига бориб турди-да, тўйиб сув ичиб олди, занг урилган маҳали яна тетик ва жасоратга тўла эди, у эбланлик жангчини бир зумда нокаут қилишига заррача шубҳа қилмасди. Жанг то ғалаба қозонгунча эди, ғалаба эса ўз ғолибини кутарди. Ҳар икковийулбарсдай олимидилар. Томошибинлар хаяжони сўнг нуқтага етди. Жангчи Перси рақибига осилиб бутун оғирини ташлагани учун судья уни икки бора огоҳлантириди, бироқ эркатой фоятда чакқон эди, унинг оёқлари қандай ишлаганини бир кўрсангиз эди. Енгил қарс-қурс зарбалар давомида аскарнинг ўта нозик апперкот зарбидан сўнг Майлernerнинг оғзидан қон дарё бўлиб оқди, шунда эркатой ҳар томонлама қаттиқ хужумга ўтди ва Беннетнинг корнига чапдан ҳайратомуз зарб урди. Жангчи ерга бир боғ ғарамдай қулади. Бу соғ ва моҳирона нокаут эди. Таранг сукунат ичра портобеллик Зўрабор устида сониялар сана-ла бошлади. Аммо худди шу пайт Беннетнинг секунданти Оле Пфотте Веттштейн рингга оқ сочиқ улоқтириди, шундан сўнг Сентридан чиққан азамат эр ғолиб деб эълон қилинди, рингга гулдурос-гулдурос қарсаклар, қийқириқ-ҳайқириқлар ёғилди, қаҳрамон оёқлар остида топталиб кетишига оз қолди.

- Бойлан устомон, фойдасини қўлдан чиқармайди, — дейди Олф. — Бир гап эшигдим, у шимол томонларда концерт қўярмиш.
- Мен ҳам эшигдим, — дейди Жо, — тўғри эканми?
- Ким? — дейди Блум. — Эҳ, ха. Жуда тўғри. Ёзги гастроль дегандай, тушундингизми? Шундай, сайру саёҳат.
- Б. хоним энг порлок, энг ёруғ юлдуз бўлсалар керак, шундай эмасми? — деб сўрайди Жо.
- Менинг хотинимми? — дейди Блум. — Ҳа, у қўшиқ айтади. Менимча, ҳаммаси жойида бўлар. Анов шундай яхши ташкилотчи. Яхши.

Оҳо-ҳо, мана гап қаёқда дейман ўзимга ўзим. Буни топинг, дўстларим. Буян най чалади. Концерт қўйишади. Айлен-бритлиқ қари Дэн, сассик товламачининг ўғли, бурлар билан уруш бўлгандаги отларини икки қайтадан ҳукуматга пуллаган қаллоб. Мистер Нима-нима, Сизнинг олдингизга соликлар масаласида келдим, мистер Бойлан, сув солиғи ва камбағалларга ёрдам. Нима дедингиз? Солиқ, сув солиғи ва камбағалларга ёрдам,

мистер Бойлан. Нима-німа? Ҳа, ўша сурбет олифта анов хотинни боплаб ўйнатади, мен бунга кафиллик бераман. Ҳамма гап ўртамизда қолади, жўжачам, дейди.

Қояли Калпа тоғларининг фахри, сочлари қора қарғанинг қанотидан ҳам қорароқ ойимқиз, Твидининг моҳпораси. Ҳавоси мушмула ва писта дараҳтларининг муаттар ҳидлари билан тўлган ўша ерларда қиз камолга етди, хусну чиройда тенгсиз соҳибжамол бўлди. Аламеда боғларида күшдай учиб юрди, зайдунзорлар унга оинно бўлди, чиройли бутоқларини эгиб таъзимлар қилди. Ўшадир Леополднинг бокира жуфти ҳалоли, ўшадир кўкраклари гуркираган гўзал Мэрион.

Ие, ие, қаранглар-а, О'Моллойлар қавмидан бўлган оқ юзли, келишган, икки бетига ҳарир қизиллик юргурган, аъло ҳазратларининг маслаҳатчиси, қонунларни сувдай ичиб юборган эр қадам ранжида қилаётир, унинг қаватида олиjanоб Лэмбертлар уруғининг шаҳзодаси юа меросхўри келмоқда.

- Салом, Нед.
- Салом, Олф.
- Салом, Жек.
- Салом, Жо.
- Худо мададкор, — дейди Фуқаро.

— Сизларга ҳам ўзи мадад берсин, у Мехрибон, Раҳмли Зот, — дейди Ж.Ж. — Сиз нима хоҳлайсиз, Нед?

- Менга андак ярим қадаҳ, — дейди Нед.

Ж. Ж. Ўзларига ичкилик буюради.

— Судга борган эдингизми? — сўрайди Жо.
— Ҳа, — деб жавоб беради Ж.Ж. — У ҳаммасини тўғрилади, Нед, — дейди У Недга қараб.

- Умид қиласиз, — дейди Нед.

Инчунин, буларнинг нима иши бўлиши мумкин? Ж.Ж. бирорвни вакиллар рўйхатидан чиқартиради, бирорв эса унинг чўнтагини тўлдириб қўяди. Унинг номи аллақачон Стаббсга¹ тушган. Бир кўзли ойнак таққан олифта капалаклар билан қарта-қурта ўйинлар, маишат, шампанлар дарё бўлиб оқади, охири нима бўларди пайдар-пай тўлов қофозлари, судга чақирувлар ёғилади. Фрэнсис-стритдаги Камминсга тилла соатини гаровга қўйган, бу ерда уни ҳеч ким билмайди, мен эса у ерга Маскун билан бирга бориб

¹ Стаббс нашр қилган «Дейли пейпер» газетаси назарда тутилади.

колгандим, у ўшанда гаровга қўйилган этигининг пулини тўлаб, қайтариб олаётган экан. Исми шарифингизни айтинг, сэр? У эса: Тоув, деб жавоб беради. А-ҳа, дейман мен қараб туриб, бу ҳам тайёр бўлибди-ку, ҳа, тайёр, дейман. Худо ҳақи, бир кунмас-бир кун у аччиқ афсус-надомат чекади, мана мени айтди дерсиз.

— Э, сиз у ерда каллаварам Бринни кўрмадингизми? — сўрайди Олф. — К.К.: Ку-ку.

— Кўрдик, — дейди Ж.Ж. — Хусусий детектив излаб юрибди.

— А-ҳа, — деб давом этади Нед, — у тўғри суднинг олдига кирмокчи бўлиб турган экан, Корни Келлехер учраб қолиб, орқага қайтарибди, аввал дастхатни текширтириш керак дебди.

— Ўн минг фунт-а! — кулади Олф. — Эҳ, қани энди унинг суд ҳамда вакиллар олдида турганини бир кўрсам, бошқа сира армоним йўқ эди.

— Мабодо, бу сенинг ишинг эмасми, Олф? — сўрайди Жо. — Тўғрисини айтинг, фақат тўғрисини, тўғрисидан бошқасини гапирманг, ана ундан кейин мадад берсин сизга Жимми Жонсон.

— Меними? — Норози бўлди Олф. — Менинг поку мусаффо шаънимга заррача доғ солмасликни сўрайман.

— Сизнинг ҳар қандай сўзингиз, — дейди Жо унга қараб, — Сизга қарши далолат сифатида фойдаланилиши мумкин.

— Унинг даъвосини албатта, қабул қилсалар керак, — дейди Ж.Ж. — Ахир у ерда унинг *compos mentis*¹га эга эмаслиги назарда тутилади. К. К.: Ку-ку.

— Compos-ингни бурнингга тиқ! — кулади Олф. — Сен, нима билмайсанми, унинг каллаварамлигини? Унинг калласига қарасанг, бас. У эрталаб шляпасини кияётганда, уни пойабзал қошиб билан калласига дўндиради, биласанми?

— Ҳа, — эътиroz билдиради Ж.Ж., — аммо қонуннинг кўз ўнгига маломатга қўювчи маълумотларнинг ҳақиқийлиги уларни ошкор қилганлик учун суд олдида масъулиятдан озод қилмайди.

— Ай-яй-ай, Олф, — ачинади Жо.

— Аммо, ҳар қалай, — дейди Блум, — унинг шўрлик хотинига қийин, хотин киши-да, минг қилса ҳам.

— Ҳа, ачинарли, — дейди Фукаро. — Умуман эри на ундоқ, на мундоқ хотинларнинг ҳаёти ачинарли.

¹ Соғлом ақл (лот.) айланган.

— На ундоқ, на мундоқ дегани нима? — сўрайди Блум. — Сиз айтмоқчисизки...

— Мен айтмоқчиманки, на ундоқ, на мундоқ, — такрорлайди Фуқаро. — Яъни, на сих ва на кабоб.

— Икки жаҳон овораси, — дейди Жо.

— Ҳа, худди шундай, на ўлик, на тирик, — дейди Фуқаро. — Pishogue¹, агар бу сўзнинг маъносини тушунсангиз.

Кўринг-а, сезиб турибман, секин арининг ини бузиляпти. Блум эса тушунтиргани-тушунтирган, бечора хотинга жуда кийин, ўзининг жин урган дудук эри орқасидан судралиб ҳамма ерда юриш, бу шафқатсизлик, мен шуни назарда тутгандим. Бу чиндан-да махлуқларга нисбатан шафқатсиз муносабат, шу йўқсил савдои — Бринни ўтлоққа чиқариб юбориш нима деган гап, соқоли ерда судралиб юрса, бундай ахволдан осмон йиғламай ким йиғласин? Шу хотин унга турмушга чиқаёттандада, жуда бурнини юқори кўтарган эди-я, ҳа, нима дейсизки, эрининг узоқ амакиси — кимсан, Папа ҳузуридаги черковнинг ходими. Саммерхиллик синиор Бринни, шопмўйлов, ўзи итальянлардан аъло ҳазрат ҳузурида Папанинг зуави, махсус сарбози, унинг сурати деворда осиғлик, у соҳиблўйи уйини тарк этиб, Мосс-стритга кўчиб ўтган. Қани, айтинг-чи, у ким бўлиди ўзи? Э, ҳеч ким, учинчи қаватда уйи бор, ҳафтасига етти шиллинг тўлайди, деразаси ҳовлига қараган, у бутун дунёга иддаоси бордай кўкрагига аллақандай турли тақир-туқирларни осиб қўча айланиб юради, ўргилдим.

— Почта хати, — дейди Ж.Ж. давом этиб, — иш ошкор этилганини билдиради. Сэдгроувнинг Хоулга қарши кўрилган маълум ишида буни ёвуз ниятнинг етарли далолати деб тан олинди. Менинг фикримча, даъвони қабул қилишлари мумкин.

Яна йигирма беш, келдик. Кимга керак сенинг фикринг? Куймайсанми ахир, пивомизни хотиржам ичайлик. Худо ҳақи, шунга ҳам кўйишмайди, шекилли-да.

Сизнинг соғлигингиз учун, Жек, — дейди Нед.

— Сизнинг ҳам, Нед, — дейди Ж.Ж.

— Э, ана, яна унинг ўзи, — дейди Жо.

— Қани-қани? — сўрайди Олф.

Ие, худо урсин агар, анов савдои яна ташқаридан имиллаб ўтиб борялти, қаппайган икки жилдини қўлтиғига қистирган,

¹ Айнигана (урл.).

ёнида хотини билан Корни Келлехер, у қалайга ўхшаган кўзлари билан биз томонга бир ўқрайиб қаради, ўзи ёнидаги кишига тўхтовсиз нималарнидир оталарча тушунтиряпти, бир марта ишлатилган тобутни яна унга тиқиширмоқчи.

- Канададаги қаллоблик яна кўриладими? — сўрайди Жо.
- Кечикирилди, — жавоб қиласи Ж.Ж.

Бу қирғийбурун биродарлардан Жейм Воут деган кимса Шапиро ҳам шу, Спарк ҳам шу, Спайро ҳам шу, газеталарда эълон чиқарибди: Ҳар ким йигирма шиллинг тўласа, унга Канадага бориш таъминланади. Вой-бў? Нима, сиз мени аҳмоққа чиқаряпсизми? Буларнинг ҳаммаси фирт товламачилик-ку. Нечук дейсизми? Ҳаммани — фирт чув туширган, фақат уй хизматкорлари-ю Мит графлигидаги содда эркакларнигина эмас, ўз қавм-қариндошларини ҳам доғда қолдирган. Ж.Ж. хикоя қилиб берган эди, Зарецкий деган отинг курғур бир қадим яҳудий бошида шляпаси билан гувоҳлар ўтирадиган ерда туриб кўз ёш қилар эмиш, Мусо Калимнинг номига қасам ичармиш менинг икки фунт пулимни ўмариди кетишиди деб.

- Ишни ким кўрди? — сўради Жо.
- Бош судья, — жавоб берди Нед.
- Шўрлик қари сэр Фредерик, — дейди Олф, — уни оғзидан сути кетмаган бола ҳам лақиллатиб кетиши мумкин.

— Олф, унинг юраги жуда катта, филникидан ҳам катта, — дейди Нед унинг галини тасдиқлаб. — Унга ижара қараларию хотини касал ётгани ва бола-чақаси қўплиги ҳақида кўпиртириб чўпчак айтиб беришса, бас, курсида ўтирган жойида йиғлаб юборади.

— Худди ўзи, — деб қўшилади Олф. — Ж. Рувимнинг иши ўнгидан келиб турган экан, Гамли бечорани хонавайрон қилгани учун ҳеч бўлмаса қамоқда ўтириши керак эди, ҳозир Гамли Батт кўпригига том қўриклаб ўтирибди.

- У мўйсафид бош судьяга тақлид қилиб, дийди ўқийди:
- Ҳеч замонда бўлганми! Шўрлик заҳматкаш! Қанча болангиз бор? Ўнта, дейсизми?
- Шундок, тақсир. Хотиним ичбуруғ.
- Хотини ичбуруғ бўлиб ётибди! Шармандалик! Дарҳол бу залдан чиқиб кетинг, сэр. Йўқ, сэр, ундириб олиш ҳақида қарор чиқармайман. Бу ерга шундай даъво кўтариб келишга қандай ҳаддингиз сиғди, сэр! Кўли ишдан бўшамаган бечора меҳнаткаш! Мен ишни тўхтатаман!

Шаҳло кўзли илоҳа ойининг ўн олтинчи куни эди, Яктан ва Якто Учлик (Салоса) мунаввар байрамининг учинчи ҳафтаси, самоларнинг қизи, малика моҳнинг биринчи чораги Худо ярлақади ва Маъруф судьялар қонун чиқарувчи ҳарамларига қадам ранжида қилдилар.

Ўша ерда палатада мажлис қилаётган магистр Кортни ўз мулоҳазасини ҳавола этди, мерос ишлари бўйича судда маслаҳатчи-ларсиз иш кўраётган магистр Эндрюс тасдиқланиши лозим бўлган васиятнома ҳамда вафот этган майфуруши, ҳозирда мархум Жекоб Холлидейнинг кўчмас ва кўчар мулкига оид сўнгги васият фармойишида қайд этилган мол-мулкка бўлган биринчи даъвогарнинг ҳукукини вояга етмаган руҳий касал ва компанияон Ливингстоннинг ҳукукига қарши ҳар томонлама диққат билан кўриб чиқди. Мана, ниҳоят, Грин-стритдаги суднинг тантанавор равоқлари остига сэр Фредерик Күшбеги ўз пойқадамини қўйди. Бутун вилоят ва унинг теварак-атрофлари ҳамда Дублин шаҳар графлиги учун кўйилган комиссияда брехонлар қонунлари бўйича адолатли судни амалга ошириш учун у кеч соат бешларга яқин ўз хизмат вазифасига ўтириди. Ва унинг билан биргаликда Иарлар ўн икки бўғинининг буюк синедриони қўр ташлади, ҳар бир бўғиндан бир эр иштирок этди, Патрик бўғини ва Хюг бўғинидан, Оун бўғини ва Конни бўғинидан, Оскар бўғини ва Фергус бўғинидан, Финни бўғини ва Дермот бўғинидан, Кормак бўғини ва Кевин бўғинидан, Куилти бўғини ва Оссиан бўғинидан ҳаммаси бўлиб ўн икки софдил ва тақводор эрлар қатнашди. Улар соғлом ақл билан адолатли суд қиссинлар ва ўз ҳукмдорлари бўлмиш қиролнинг судланувчига қарши кўрилаётган ишида одил ҳукм чиқар-синлар ҳамда барча кўргазмаларга мувофиқ адолатли қарорга келсинлар деб, уларни Хочда ҳалок бўлган Зот номидан қасамёд қилдирди, шояд Худо мададкор бўлгай ва унинг китобини бўси муборак қилингиз. Бинобарин, шул ўн икки Иар бўғинлари ўринларидан турдилар, Воҳид Худо номидан унинг одил судини амалга оширишга қасам ичдилар. Шундан сўнг қонун мишлоаблари дарҳол одил суд изқуварлари олинган маълумотларга биноан тутиб келтирган кимсани қалъя зиндонидан олиб чиқдилар. Унинг оёқ-кўллари кишанланган, на гаров ва на кафолат эвазига чиқарилган, ёлғиз суд ихтиёрига топширилган, зеро у баттол ва ёвуз эди.

— Хўп ғалати ишлар бор-а, — дейди Фуқаро. — Ирландия-мизга ҳар турли қаланғи-қасанғилар келишиб, бургаларни кўпай-

тиришади, холос. Шунда Блум ўзини ҳеч нарсанни эшитмагандай тутади, кейин Жога қараб анов майда-чуйда устида биринчигача ташвиш чекмасангиз ҳам бўлади, лекин сиз мистер Кроуфордга мабодо бир оғиз сўз айтиб қўя олмасмикинсиз, дейди. Жо эса олам тургунча туринг деб, жамики авлиёю анбиёлар номидан қасам ичиб, сиз учун жонимни ҳам аямайман, дейди.

— Нега деганда, биласизми, — деб тушунтиради Блум, — реклама такрор билан тирик. Ҳамма сир мана шунда.

— Менга ишонаверинг, — ваъда беради Жо.

— Дехқонларни алдашади, — деб ўз айтганидан қолмайди Фуқаро, — ирланд қашшоқларини талаб, бойишади. Биз энди уйимиизда бегоналар бўлишини хоҳламаймиз.

— О, ишончим комилки, ҳаммаси яхши бўлади, Ҳайнс, — дейди Блум. — Бу Ключчи шуни хоҳляяпти-да, билдингизми.

— Иш битди деб, ҳисоблайверинг, — дейди унга Жо.

Илтифотингиз учун катта раҳмат, — миннатдорчилик билдиради Блум.

— Етти ёт бегоналар, — деб қўймайди гапини Фуқаро. — Э, айбор ўзимиз. Уларни ўзимиз киритганмиз. Ўзимиз ча-кирганмиз. Анави манжалаки ўзининг ўйнаши билан бу ерга англосаксларни бошлаб келди, бизни итдай талатиши.

— Иш қайта кўрилади, — дейди Ж.Ж.

Энди Блум ўзини бурчакдаги алланимани, ўргимчак инидир балки, жуда қизиқиб томоша қилаётганга солади, Фуқаро унга чақчайиб қарайди, оёғида ётган ити эса бошини кўтаради, биронга ташланадиган вақт келмадими дегандай.

Шарманда хотин, — дейди Фуқаро, — бизнинг барча кулфатларимизнинг сабаби мана шунда.

— Ана ўша хотиннинг ўзи, — дейди Олф, улар Терри иковлари пештахта олдида «Полис газетт»ни варақлаб хихиласарди, — юзига чапламаган бўёқ қолмаган.

— Қани, биз ҳам кўрайлик-чи, — дейман.

Улар америкаликлар ишлаган уят расмлардан бирини томоша қилишашётган экан, бундай расмларни Терри Корни Келлехердан олади. Нозик аъзоларни катталаштиришнинг сири. Кибор жононнинг ўйхликлари. Чикаголик бадавлат ишбилармон Норман В. Таппер ўзининг оғатижон, бироқ бевафо хотинини капитан Тэйлорнинг кўйинидан топди. Нафис иштончалар кийган ҳурилиқ шўйликларга берилади, маъшуқ уни силаб-сийпалайди, Норман В. Таппер

эса тўппончасини ўқталиб отилиб киради, ҳурилиқо эса бу пайт капитан Тэйлор билан айни човли-чамбар йўнаётган бўлади.

— Оҳ, Женни, оппоғим, — дейди Жо, — шамоллатма оёғинг!

— Кўнглинг суст кетяптими, Жо, — дейман унга. — Бузоқчанинг юмшоқ жойи бўлса йўқ демасдинг, а?

Ундан-бундан валақлашамиз, бу орада Жон Уайз Нолан билан Ленехан келиб қолипди, Ленеханнинг башараси чўзмадай чўзилиб кетган.

— Хў-ўшиш, — дейди Фуқаро, — воқеа жойидан тез хабарлар айтинг. Муниципалитет косиблари ўз йигинларида ирланд тилини нима қилмоқчи бўлишди?

Ялтир-юлтир либослар кийган О'Нолан буюк ва қудратли, қаҳрли Эрин ҳукмдорига таъзим бажо келтириб, мадҳлар ёғдирди-да унга бугун рўй бермиш барча нарсаларни сўйлай кетди, бутун салтанатда иккинчи ўринда турувчи дунёда энг итоатгўй шахри азимнинг кўркам оқсоқоллари уларни Фолсел саройи равоқлари остида қарши олиб, илоҳу илоҳаларга манзури назар тиловатлар қилишиб, тантанавор кенгаши юритиши, агар имконият жоиз бўлса, мумкинмики, бу омонат дунёда денгизлар бўлиб-парчалаб ташлаган келтларнинг қанотли сўзу сўзликларини яна тикламоқ, улуғламоқ.

— Иш юришди, — дейди Фуқаро. — Э, онасини палон бу валақлаган саксларнинг.

Бироқ шунда Ж.Ж. Ўзини гўё маърифатли хўжасаролардай кўрсатиб, ўзи бунда ҳар турли нуқтаи назарлар бўлиши мумкин, одамлар фактлардан юз ўгирадилар, Нелсоннинг нима қилганини эсланг, кўр кўзи билан дурбин қаради¹, ахир бир бутун миллатни ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ, ялписига қораляши тўғри бўлармикин, Блум эса меъёр лозимлиги, ишқаллар кўплигию уларнинг мустамлакаларию цивилизациялари ҳақида гап айлантириб, унга қўшилади.

— Сифилизация, мана қандоқ дейинш керак! — ўкиради Фуқаро. — Э, онасини палон-пистон! Бу тумса ҳаромиларнинг башараси курсин! На мусиқаси, на адабиёти, на тасвирий санъати, ҳеч бирида ҳеч вақо йўқ, ҳаммаси зўрма-зўраки нарсалар.

¹ 1801 йил 2 апрелда Копенгаген ёнида Дания флотига ҳужум килган Нелсон чекиниш ҳақида буйруқ олиб, унга бўйсунмайди. У бўйсунмай бу жангда ғалаба қозонди.

Цивилизациясида бор-йўқ ҳамма нарсалар — биздан олиб ўғирланган. Айниган манқалар тўдаси!

— Европа халқлари оиласи, — вақиллади О’Моллой...

— Улар ҳеч қандай европалик эмас, — шарт кесади Фуқаро. — Мен парижлик Кевин Иген билан Европада бўлганман. Ҳеч қайда Европада на уларнинг биронта изи бор, на тили бор, мабодо *cabinet d'aisance*¹да бўлмаса агар.

Жон Уайз бўлса бундай дейди:

— Шунчалар кўп гулларни қўрмас ҳеч кимнинг қўзи.

Ленеханнинг эса бунақа нарсаларга суюги йўқ, унга жўр бўлади:

— *Conspuez Les Anglais! Perfide Albion!*²

У шундай деди-ю, катта, дағал ва кучли қўлида ўткир, кора, кўпиклангаи эл (пиво) қадаҳини баланд қўтариб, ўз қавми *Lamh Dearg Abu*³нинг жанговар чорловини қичқирди ва уни душман устидан ғалаба қозониш, денгизларда ҳукмронлик қилган, але-бастр тахтларда ўтирадиган, худди ўлмас худолар каби маскун, қудратли ботир қаҳрамонлар қавми устидан ғалаба қозониш учун сипкорди.

— Сенга бир нима бўлдими ўзи? — сўрайман Ленехандан. — Уч юзни кутиб, пуч сўзга дуч келган одамдай кўринасан.

— Олтин соврин, — деб жавоб беради у.

— Ким ютди, мистер Ленехан? — сўрайди Терри.

— Реклама, — жавоб беради у. — Бирга йигирма тўланади. Соф аутсайдер (итнинг орқа оёғи). Қолган барчанинг қўли қупкуруқ.

— Басснинг байтали-чи? — Терри яна сўрайди.

— Яқинда етиб боради, — дейди Ленехан. — Биз ҳаммамиз чув тушдик. Бойлан менинг маслаҳатим билан Тожга икки фунт қўйди, ўзи ва яна бир хоним учун.

— Мен ўзим ҳам ярим крон қўйган эдим, — дейди Терри, — Мускатга, менга мистер Флинн маслаҳат берди. Лорд Хауард де Уолденнинг оти.

— Бирга йигирма, — такрорлайди Ленехан. — Шундай бемаза бир ҳаёт. Реклама, — такрорлайди у, — ҳамманинг бошини айлантириб, ҳаммасини ўз жигилдонига урди. Эй, Тож, отинг сенинг — маккорлик.

¹ Холи жой (франц.).

² Нафратлашинглиздан! Маккор Албион! (Франц.)

³ Кизил Қўлга Ғалаба (ирл.).

Шундай деб, у Боб Доренниг тунука қутисини қўлига олиб, нима қолганийкин деб қарайди, исқирт ит эса ифлос оғзини ланг очиб, бирон нарса тегиб қолармикин, дегандай мўлтайиб туради. Ўчоқ бошида кампир итга суюк қарайди.

— Сенга шимильтириқ ҳам йўқ, итвой, — дейди у.

— Думингни хода қилавер, — юпатади Жо. — Мана шу қанжик бўлмаса, Тож ютиб чиқарди.

Ж.Ж. билан Фуқаро эса ҳамон тариху қонунлар устида гап сотишади, Блум эса, албатта четда қолмайди, бурнини тиқади.

— Айрим кишилар, — дейди Блум, — бирорнинг кўзига чўп тушганини кўришади, ўзининг кўзидағи ходани эса ҳатто пайқашмайди.

— Raimeis¹, — деб жавоб беради Фуқаро. — Кўрга ойнак танлаб бўлмайди, деб бекор айтмаганлар. Бизнинг йигирма миллион ирландларимиз қаёққа кетди, ҳолбуки ҳозир факат тўрт миллионгинамиз, қолган бўғинларимизни йўқотдик. Қани бизнинг дунёдаги энг яхши кўзачиларимиз, бизнинг матоларимиз? Бизнинг сукноларимизни ҳали Ювенал замонларида Римда сотишарди, бизнинг канопларимиз, Антромда тўклиладиган камчати полотноларимиз, Лимерикда тикиладиган тўрларимиз, бизнинг ошланган териларимиз, Баллибоҳ яқинидан келадиган флинтгласимиз, Лионлик Наккар пайтларидан бўён бор гугенот поплинимиз, бизнинг тўқилган ипакларимиз, фоксфорд твидимиз, Нью-Россдаги кармелитлар монастирида ишланадиган крем гиппюримиз, бунақаси дунёнинг ҳеч бир ерида йўқ! Ҳозир Гибралтар деб аталадиган ва инсониятнинг душмани томонидан босиб олинган Геркулес устунларидан ўтиб келадиган Вексфорддан сузиб ўтиб улуғ Кармен бозорида Тир алвонлари ва олтин билан савдо-сотик қилувчи грек савдогарлари қани? Тацит билан Птолемейни ўқинг ё лоақал Гиралд Камбренлига бир кўз ташланг. Шароблар, мўйналар, Коннемари мармарлари, Типперэрининг мутлақо тенгсиз нуқра кумушлари, бизнинг отлари миз эса ҳанузгача машхур, ирланд юкчи зотлари, бизнинг сувларимизда балиқ овлаш учун исплан қироли Филипп бизга божхирож тўлагани тайёр эди. Бизнинг барбод бўлмиш савдо-тижоратимиз, бизнинг харобага айланган кулбаи вайроналаримиз учун тиррақи Жон Булл биздан қанча қарэлигини ким ҳисоблаб беради? Барроу ва Шанноннинг ўзанлари-чи, улар

¹ Махмадоналиқ (ирл.).

буни тозалаш ва чуқурлаштиришни истамайдилар, улар биэга миллионлаб таноб ботқоқликларни қолдирмоқчилар, бизни силварам бўлиб қирилиб кетишимизни истайдилар.

— Кўп ўтмай Португалиядагига ўхшаб бизнинг ўрмонлари миздан асар қолмайди, — деб орага гап қистирди Жон Уайз, — ёки худди аллақандай Гелголанд каби биттагина дараҳт қўққай-ган ўлка бўлиб қоламиз. Агар ўрмонлар ўстирмасак. Арчалар, зманлар, игнабарглиларга мансуб барча дараҳтлар кўз ўнгимизда туғаб боряпти. Мен лорд Кеслтауннинг маърузасини ўқиган эдим...

— Уларни тез кутқариш керак, — дейди Фуқаро. — Голуэйдаги улуғвор шумтол, Килдердаги авлиё Бригиттанинг гужуми, кучоқлайман, десанг, қирқ қулоч, бўйига ўлчасанг, юз қулоч, ирландларнинг келажак наслларига Ирландия дараҳтларини асрароқ керак, Эйренинг гўзал адирларида! О!

— Европа сизга қарамоқда, — дейди Ленехан.

Бу оқшом бутун Европанинг асл киборлари Ирландия Миллий Ўрмонлик Мулклари олий бош нозири буюк шевалие Жон Уайз де Нолан билан Карагай Водийсидан мисс Санубар Карагайн ўрталаридағи никоҳ маросимиға йифилдилар. Леди Эктам Қораўрмон, миссис Куюқ Ўрмонли, миссис Ўланой Эрмон, ойимқиз Манон Ўрмонча, Миссис Хилда Чирик-Буток, миссис Эдна Сен-Шохли, ажралмас дугоналар Норма Курук-Ўтун ва Порция Занг, миссис Қайин Пўстли, таниқли адива Жейн Тоғтерак, миссис Жулия Тош-Болут, мисс Энн Қорақайин, миссис Элен Варанг, миссис Сильвия Улуғ-Чинор, миссис Тебена Ёнфоқ, мисс Урук Топ, мисс Сара Карагай, мисс Полли Оққарагай, мисс Китти Кедри, миссис Мона Гул-Барг, опа-сингил мисс Лилия ва мисс Виола Ниҳол-Нек, миссис Чирмовуқ Үрал-Ёпиш, мисс Лаура Мирт, мисс Орхидея Тоғли, миссис Майра Лол-Лоло, миссис Гортензия Флок, ойимқиз О'Мимоза-сан ҳамда Эрман толлик миссис Глория Тўнка-Нав никоҳ тантаналарининг чин безаги бўлдилар. Катта Ёнфоқлик муҳтарам эсквайр Лоло-Қарагайнинг қизи бўлмиш келин нафислик ва малоҳатнинг мислсиз тимсоли бўлиб, кулранг қопламали бурама Зумрад шохи либосда чорси зумрад-кўк белбоғ ўраган, ундан бироз тўқроқ рангда уч қатор кежим-бурама солдирган ва барча бу гўзалликлар устига нозик бели атрофига ҳалқачалару шаболуд тусли попукчалар қатор тишиб тикилганди. Карагайнлар хонадонидан бўлмиш мисс Пиния ва мисс Туя қаллиқнинг яқин қариндошлари бўлиб, улар ҳам келинга рангу-рабода айни мос либослар кийишган, фақат либос-

ларга нимпушти резалар тортилган, ушбу нафис ишланмалар яшил яшм тусли, Турна патларининг оқиш маржонларидан ясалган укпарлар билан безатилганди. Арғанун чалиб ўтирган сениор Энрике Флор ўзининг донғи кетган санъатини намойиш этиб, никоҳ маросимида одатда доим ўйналадиган музикага қўшимча қилиб, «Ўрмончи, ўрмончи, сен бу болутни кесмагил» деган қўшиқни ажойиб бир тарзда янги йўсинда ижро этди. Ёшлар Папанинг фотиҳасини олиб, эманзордаги Авлиё Фақир черковини тарқ этишаркан, қувноқ ҳазиллар билан уларни бошларидан ҳар турли ёнғоқлар, уруғлар, лавр япроқлари, тол қўзиқулоқлари, мажнунтол новдалари, акас мевалари, омела чўпичаклари ҳамда пастак арча куртакларини дув-дув сочдилар. Мистер ва миссис Уайз Қарағайн Нолан ўз асал ойларини биргаликда Кора Ўрмонликада ўтказдилар.

— Биз эса Европага қараймиз, — дейди Фуқаро. — Шу лайчалар ҳали кўзи очилмаган кучук эканида биз Испания билан ҳам, француздар ва ҳолландлар билан ҳам савдо-сотиқ қилганимиз, испан кемалари Голуэйга кайфиятни чоғ қилувчи нарсаларни кўтариб, аргувоний денгиз узра аргувоний майлар ортиб етиб келишган.

— Ҳали яна сузиб келишади, — дейди Жо.

— Бокира қиз Биби Маряннинг мадади билан яна келишади, — деб такрорлайди Фуқаро тиззасига қарсилатиб уриб. — Хувиллаб қолган бандаргоҳларимиз яна гавжум бўлади, Куинстаун, Кинсейл, Голуэй, Блэксод-бэй, Вентри Керри графлигига, дунё бўйича катталикда учинчи Киллибэгс ҳаммаси-ҳаммаси, кемаларнинг мачталари ўрмон бўлиб кўринади, Голуэйлик Линчлар тўпининг, Кавана О'Рейли, дублинлик О'Кеннедиларнинг қатор-қатор кемалари, граф Десмонд билан эса император Карл Бешинчининг ўзи иттифоқ тузганди. Ҳа, сузиб кетишади, — деб эзади у, — одамлар ҳали биринчи ирланд зирҳли кемасини ҳам ўз кўзлари билан кўражаклар, у Ҳенрих Тюдорнинг қарғиши урган арфа шакли туширилган байроби билан эмас, йўқ, бизнинг ўзимизга тегишли байрок, моний дала узра уч олтин тож, Милезийнинг уч ўғлони тасвирланган Десмонд ва Томонд вилоятларининг энг қадимги байроби остида денгизларни ёриб ўтажак.

У шундай деб, қадаҳни тўла сипқоради. Moya¹. Худди гўнг-кўнғиз каби қаҳрли. Бизни лақиллатмоқчи бўлади. Ўзининг сарик

¹ Наҳотки (иrlen.).

чақага арзимайдиган валдирати билан Шейноголденда халқ олдига қани чиқиб күрсингчи, у ерда қорасини ҳам күрсатмайди, нега десангиз, Молли Магуайр унга кўргошин уругини ҳозирлаб кўйган, шеригини қувиб мол-ҳолини босиб олгани учун.

— Ўхӯ, ўхӯ, — дейди Жон Уайз, — бу гапни бир эшитинга. Нима ичасан?

— Кирол суворийлари далда учун ичадигани бўлсин, — жавоб беради Ленехан.

— Яримтани ёнига қўшиб олиб кел, Терри, — деб буюради Жон Уайз. — Ҳой, Терри! Ухлаб қолдингми?

— Хўп бўлади, сэр, — дейди Терри. — Яримта виски билан бир шишша эль. Олиб боряпман, сэр.

У Олф билан анови битлиқи газетчадан бошини кўтаролмайди, хизматни жойига қўйиш ўрнига бузук расмларни қидиради. Бир-бирларига калла уриб уришаётган одамлар, бирори бошқасига калласини буқадай эгиб хужум қиляпти. Яна бир сурат: Жоржия штатининг Омаха шаҳрида корамолни мана шундай ёкиб юбордилар. Конвой шляпаларини кўзларигача бостириб кийган бир тўда шоввозлар дарахтга осилган қора танлига ўқ ёғдиришади, бечоранинг эса тили осилиб қолган, пастда гулхан ёқилган. Вой-ей, уни энди денгиэга чўктириш, электр курсига ўтқазиш ва хочга ёпиштирии қолибди, холос, шуларни ҳам қилсалар кўнгиллари жойига тушарди, галабага ишончлари ортарди.

— Енгилмас флот нима бўлади, — сўрайди Нед, — барча душманларни титроқка солган?

— Мен сизга бу ҳакда бир гапни айтиб бераман, — дейди Фуқаро. — Бу ер юзидағи энг ваҳшний жаҳаннам. Портсмутдаги машқ кемаларида таёқ билан калтаклашлар тўғрисида газеталарни ўқиб кўринг. «Норози» деган имзо қўйиб аллаким ёзган.

Шундан кейин бизга қийнокка солиб жазолашлар ҳакида кўпира кетди, бутун команда на зобитлар саф тортишади, учбурчак бош кийимидағи адмирал ҳам шу ерда, протестантлар Инжилини қўлида тутган пастор ҳам бор, қисқаси, жазо чоғида ким бўлиши зарур бўлса, барчаси ҳозир. Тинмай бўралаб сўкинаётган шўрлик йигитчани келтиришади, замбаракнинг лафетига ётқизишиади, ўраб боғлашади.

— Буни эски бандит сэр Жон Бересфорд чекилган лақقا гўшт ва қайнок қамчилар деб атаган, — дейди Фуқаро. Ҳозирги Кромвеллар буни денгиз расм-русуми дейишади.

Жон Уайз орага гап қўшади:

— Сақлагандан кўра йўқотган маъқул одат.

Анов эса ҳикоясини давом эттиради, узун таёқ кўтарган кема нозири чиқади ва бечорани бўкиртириб саваланига тушади.

— Мана сизга шон-шұхрати кетган Британия флоти, — дейди Фуқаро. — У ер юзида хукмрон. Булар эса ҳеч қачон кул бўлмайдиган азамат йигитлар, Худонинг ёруғ дунёсида уларнинг биттагина меросий палатаси бор, барча ерлар эса ит овидан бошқа ҳеч нарсани тушунмайдиган димогидан курт ёқкан баронлару буқамўйинларнинг қўлида, улар мақтанган буюк империя мана шу, оғир меҳнат билан калтаклаб абгор қилингандарнинг — қулларнинг империяси.

— Унинг узра ҳеч қачон күёш чиқмагай, — қўшиб қўяди Жо.

— Бутун фожиа мана шундаки, — деб давом этади Фуқаро, — уларнинг ўзлари бунга ишонадилар. Шўрлик ёввойилар ишонадилар бунга.

Таёқни тарбия деб билиш, терини шилиб олиш, ер юзини дўзахга айлантиришга, ўткинчининг боласи, қорни оч Мэри бузук дунёга келтирган матрос Жекка ишонадилар, кироллик флоти учун туғилган, қийма гўшт ва қайнок дарра азобини тортган, бичилган, тўқмоқланиб абгор қилинган, ваҳший ҳайвон мисоли бўкирган, қўлланма бўйича учинчи куни каравотидан турган, бандаргоҳга келиб, таёқлар зарбидан зир қақшаган орқасини ерга қўйиб яна буйруқни кутиб ўтирган ана шу бола бўлади, кейин яна бир бурда нон учун у кўрадиганини кўраверади.

— Аммо ахир, — орага суқилади Блум, — тартиб-интизом ҳамма жойда бир эмасми? Мен айтмоқчиманки, агар сиз кучга қарши ўз кучингизни ишлатсангиз, яна шундай натижага эришмасмидингиз?

Ана, мен сизга нима девдим? Шу ичиб турган шаробим менга насиб қиласин, агар у охирги қатра нафасигача сизга қорани оқ деб исботлашга уринмаса.

— Биз кучга қарши куч қўямиз, — дейди Фуқаро. — Бизнинг океан ортида улуғ Ирландиямиз бор¹. Мудхиш кирқ еттинчи йилда уларни қадрдан уйлари, она юртларидан қувиб чиқаринди. Уларнинг лойдан ясалган кулбалари ва йўл бўйларидағи ҳужра, капаларини ер билан яксон қилишди. «Таймс»да эса юраксиз сакс-

¹ Ирландлар XIX асрда оммавий суръатда АҚШга кўчиб борганлар. Ирландлар Кўшма Штатларни шундай деб атаганлар.

ларга яқында Ирландияда ирландлар Америкадаги қизилтанлилардан ҳам камайиб кетади, деб хабар бериши. Ҳатто турк подшоси бизга қўлидан келганча ёрдам кўрсатди. Аммо сакслар миллатни атайлаб очарчиликка гирифтор этиб, уни бўғиб ташлашга уринишиди, гарчи ердан мўл ҳосил олинган бўлса-да, Британия чиябўрила-ри ҳаммасини кўтара сотиб олиб, Рио-де-Жанейрода пуллашди. Улар дехқонларимизни тўда-тўдалаб ҳайдашди! Уларнинг йигирма минги сузувчи тобутларда ҳаёт билан видолашди. Аммо озод одамлар диёрига этиб олганлар, қулдай ҳаёт кечирган ерларини унутмадилар. Улар ҳали қайтиб келишади ва қасдларини олишади. Булар сизга сувга бўккан товуклар эмас, Грануилнинг ўқлонла-ри, Кэллин-ни-Хулиханнинг ҳимоячилариdir.

— Жуда тўғри, — яна Блум ўз айтганидан қолмайди, — лекин мен шуни назарда тутган эдимки...

— Ха, биз буни қачонлардан бери кутамиз, Фуқаро, — деб орага киради Нед. — Шўрлик кампиршо бизга француздар қирғомизга тушиши, деб хабар берганидан буён кутамиз. Ўшанда улар Киллалага тушган эдилар.

— Тўғри, — дейди Жон Уайз. — Биз Стюартлар учун жанг қилдик, улар бизни сотиб, вилямчиларга тутиб бериши. Пимерикни ҳам эсланг, тош шартномасининг бузилишини эсланг. Бизнинг энг яхши йигитларимиз Франция ва Испания учун кон тўкишиди, ёввойи ғозлар! Фонтенуа жангининг ўзи нималарга арзимайди! Сарсфилд-чи, О'Доннел-чи, Испанияда герцог Тетуан-чи, Камуслик Улисс Браун-чи, Мария Терезия лашкарининг фелдмаршали. Лекин биз буларнинг эвазига бирон марта бирон нима олдикми?

— Француздар! — пирқирлайди Фуқаро. — Билмагандай гапирасиз-а. Ирландия учун уларнинг сарик чақалик қиммати йўқ. Ҳозир улар ўлардай жон кўйдиришяпти, entente cordiale¹ деб, маккор Англия билан оғиз-бурун ўпишяпти, худди Тэй Пэй зиёфатларидаи. Улар Европанинг биринчи ўринли ғаламислари, доим шундай бўлиб келган!

— Conspriez Les Francais!² — дейди Ленехан пиво кружкасини кафтлари орасига олиб.

¹ Юракдан муроса (*фран.*).

² Нафратланинглар француздардан! (*Фран.*)

— Пруссаклар ва ганноверликларни айтмайсизми, — маъкуллайди Жо, — таҳтимида бастард-колбасачилар оз ўтириди-ми? Курфюрст Георгдан тортиб анов немисгача, ундан анов қорни қаппайган қари манжалакигача, яхши, яқинда тирракдек қотибди?

Кейин у пушти ойнак таққан кампиршо Викни шундай тасвирлаб бердики, Худо урсин, ҳаммамиз қотиб-қотиб кулибмиз, қаранг, дейди, кандай қилмай ҳар оқшом кампир қирол саройида бир кўзача тугамай иккинчисини очтириб шаробу шарбатни лўқ-лўқ ичади, ўлардай ичиб, чийиллашга тушгандан кейин аравакаши келиб шартта кўтариб олади-да, тўпакка бўғчадай итқитади, кампиршо эса унинг сокол-мўйловларидан тортиб Рейн бўйидаги Эрен ҳақидаги могор босган ашуаларини айтади, у ерларда арzon ичкилик бисёр, дейди.

Нима ҳам қилдик! — дейди Ж.Ж. — Зоро, энди тепамида Эдуард сулҳпарвар ўтирибди.

— Тентакларга айтинг бу чўпчакни, — дейди унга Фуқаро. — Бу айғирнинг тинчлик у ёқда турсин, сўзак юкишидан бошқа дарди йўқ. Эдуард Гвелф-Веттин!

— Ановлар-чи, улар ҳақида нима дейсиз, — пичинг қилади Жо, — мен анов авлиё таъвияларни, ирланд поплари ва епископларини айтяпман, улар қиролнинг Мэйнутдаги ҳарамини уларнинг сассиқ кўзиқоринлари, яъники Британия аъло ҳазратларининг пойта тамғалари-ю, чавандозлари минадиган барча отларнинг суратлари билан безатиб чиққанларига нима дейсиз?

— У ерга у мингандан барча хотинларнинг ҳам суратлари кўйилсади, — деб таклиф киритади Олф.

Бунга Ж.Ж. сиполик билан жавоб беради:

— Уларнинг ҳазрат ҳузурларидан жой етишмагани боисидан бу фикрдан қайтганлар.

— Яна битта оларсан, Фуқаро? — сўрайди Жо.

— О, албатта, сэр, — дейди анов.

— Сен-чи? — дейди Жо менга.

— Чексиз миннатдорман, — дейман. — Худо давлатингни мундан ҳам зиёда қилсин.

— Бизга яна олиб кел, — буюради Жо.

Блум эса калласига қорақўнғирлойботқоқ рангли бош кийимини кўндирганча Жон Уайз билан гуфтигўни авжга миндиради, хурушга киради, кўзлари соққадай-соққадай бўртиб чиқади.

- Таъқиб-таэйиклар, — дейди, — бутун дунё тарихи улар билан тўлиб ётиби. Миллатлар орасига низо, нифоқ солишади.
- Сиз биласизми ўзи, миллат нима дегани? — деб сўрайди Жон Уайз.
- Ха, — дейди Блум.
- Унда нима бу? — сўрайди Жон Уайз яна.
- Миллатми? — дейди Блум. — Миллат бу бир ерда яшовчи одамлар.
- Вой, ичагим узилиб кетди-ей, — кулади бунга Нед. — Ундай бўлса, миллат бу мен эканман, мен беш йилдан бери бир ерда яшайман.
- Шунда ҳаммалари Блумни кулги қилдилар, у эса нокулай ахволдан чиқишига уринади:
- Балки, турли ерларда яшовчи кишилардир.
- Бунисига мен тўғри келаман, — дейди Жо.
- Билсак бўладими, сизнинг миллатингиз нима ўзи? — сўрайди Фуқаро анунақароқ бир писмилик билан.
- Ирландман, — жавоб беради Блум, — Мен шу ерда туғилганман. Ирландияда.
- Фуқаро индамади, лекин оғзини очиб шундай кўлоблатиб тупурдики, денгизнинг катта чифаноги узок бурчакка бориб тушгандай бўлди.
- Хўп, қани, олдикми, Жо, — дейди у бўйинини артиш учун чўнтагидан рўмолчасини чиқариб.
- Олдик, биродар, — деб жавоб беради у. — Буни ўнг қўлингизга олиб, мен билан бирга манави сўзларни такрорланг.
- Ирландларнинг сирли кашта билан қопланган кўхна бебаҳо гаврапўши, уни ривоятлар Баллимот Битигининг муаллифлари дромолик Соломон ва Манус Томалтак-ог-Мак-Доноҳ номлари-га олиб бориб тақапади, бағоят эҳтиёткорлик билан ташқарига олиб чиқилди, ҳамма оҳ-воҳ қилиб ҳайрат бармоғини тишлади. Унинг чор бурчи мислсиз маҳорат чўққиси, лекин биз шуҳрати самоларга ёйилган бу мафтункор гўзалликни таъриф-тавсиф қилиб ўтирамаймиз; фақат шуни айтиб ўтамизки, уларда тўрт устазодага ўзларининг тезобланган эман таёфи, Шимолий Америка сиртлони (йўл-йўлакай шуни ҳам эслатиб ўтайликким, бу Британия турросига сурати нақшланган маҳлуқнинг акси ўлароқ ҳайвонларнинг олижаноб шохидир), Керри буқаси ҳамда Каррантухилл олтин бургути сингари хушхабарга оид рамзларини

топшираётган тўрт Хушхабар котибларини аниқ кўриш мумкин эди. Бўялган майдон эса бизнинг қадимги дунлар, ратлар, кром-лехлар ва гринонлар¹, шунингдек, бошқа маърифатгоҳлар, бўлиб ўтган кулфатларнинг тош қубба ёдномалари билан қопланган бўлиб, улар Слайго мусавирлари ўз хәёлий тасаввурларини жиловсиз кўйиб юборган Бармоқийлар кўхна замонларидаги каби шунчалар нафис ва бўёклари ҳам шунчалар нозик-ингичка эди. Глендалоҳ, мафтункор Килларни кўллари, Кланмакнойс харобалари, Конг аббатлиги, Глен Ин ва ўн икки Қайроғоч, Ирландия Нигоҳи, Талл Кўк Адрлари, Крок-Патрик, Артур Гиннес, ўғли ва Компаниянинг (МЧЖ), пиво пишириш фирмаси, Лох-Ней соҳиллари, Овоки водийси, Изолда минораси, Мейпс эҳроми, сэр Патрик Дун касалхонаси, Клир кўрфази, Ахерлоу водийси, Линч қасри, Скотч-хаус, Локлинстаундаги Рэтдаун ётоқхонаси, Толламор турмаси, Касл-кониел, Килбал-лимак – шонакилл тош соҳиллари, Монастербойс Хочи, Жури отели, Муқаддас Патрик Аърофи, Буғу Сакраган, Мэйнут коллежи ошхонаси, Кэрлис-ҳоул, герцог Веллингтон биринчининг учта туғилган ери, Кэшел қояси, Аллен ботқофи, Генри-стрит омборхоналари, Фингал мағораси – ушбу жойларнинг ҳаяжонли тасвирлари ҳамон нигоҳлар ўнгидга. Неча-неча замонлар ўтган бўлса ҳам, қанча-қанча жала ёмғирлар остида қолса ҳам, не-не қатламлар устига қат-қат ўтса ҳам, улар ҳамон гўзал ва борган сари янада гўзал бўлиб бораверади.

— Идишларнинг қайси бири кимини? — дейман Жоға қараб. — Бизга ажратиб бер.

— Манави меники, — дейди Жо, — шайтон ўлик полисменга шундай деб айтган.

— Шуни ҳам айтишим керакки, — деб талини давом эттириди Блум, — мен одамлар унча хуш кўрмайдиган, таъқиб-тазиикқа оладиган қавмга ҳам тегишлиман. Ҳали ҳанузгача тинч қўйишмайди. Шу тобда ҳам, ҳатто шу ернинг ўзида ҳам.

Вой худойим-ей, сигараси тутаб тугаб бармоқларини куйдиряпти-я.

— Талон-торож қилишади, — деб давом этади Блум. Талашади, тортиб олишади. Таҳқирлашади. Таъқиб этишади. Бизга тегишли нарсаларни тортиб кетишади. Айни мана шу да-

¹ Кўрғонлар, қалъалар, тош саройлар, очик саҳналар (иrlen.).

қикада, — дейди у ва муштини кўтаради, — Марокашда кимошибди савдосида худди қулдек, корамолдек сотишади.

— Сиз нима, янги Куддусни галирятсизми? — ўсмокчилади Фуқаро.

— Мен адолатсизликни айтяпман, — жавоб беради Блум.

— Майли, — дейди Жон Уайз. — Унда қаршилик кўрсатинг, куч ишлатинг мундоқ эркакка ўхшаб.

Ана унда хўп томоша бўларди-да. Ўпирувчи ўққа нишон. Замбараклар оғзида турган қари салқиган башара. Лекин қўлига узун супурги тутқизиб қўйилса, жуда ярашарди-да. Яна тасмалари боғланган пешбанд ҳам тутган бўлса. Кейин бирпасда унинг юраги орқасига тортиб кетади, энди у бутунлай бошқача нарсаларни айлантиради, шўринг қурғур ожиз банда, латта.

— Лекин фойдаси йўқ буларнинг барининг, — жавоб беради у.

— Куч-қудрат, нафрат, тарих, ҳаммаси. Ҳақоратлар ва нафрат, одам бундай яшамаслиги керак. Ҳақиқий ҳаёт — бутунлай бошқа нарса, буни ҳамма билади.

— У қандай бўлади? — сўрайди ундан Олф.

— Муҳаббат, — жавоб беради Блум. — Мен нафратнинг акси бўлган нарсани айтяпман. Мен ҳозир боришим керак, — дейди у Жон Уайзга қаратса, — шу яқин орада, судга кириб чиқаман, Мартинни кўришим керак. Агар у келиб қолса, илтимос, унга айтиб қўйинг, мен тезда қайтиб келаман. Бораману келаман.

Э, хей, ким сени ушлаб турибди ўзи? У йилт этган йўғон йилдиримдек дик этиб ғойиб бўлди.

— Мажусийларнинг янги ҳаворийси, — минифирлади Фуқаро, — Ҳаммага муҳаббат.

— Нима бўлибди, — дейди Жон Уайз, — бу бизнинг қулогимизга қоқишаётган нарсанинг худди ўзи-ку? Ўз яқинингни сев.

— Ким дейсиз? Мана шу ўрдакми? — дейди Фуқаро унга. — Биласизми унинг шиори нима? Ўз яқинингни тала. Мапіт муҳаббатим! Ромео ва Жулетта, тоза нусха.

Севги севгини севишини севади. Тиббий ҳамшира янги аптекачини севади. 14 А тамғали констебль Мэри Келлини севади. Герти Макдауэлл велосипедли йигитчани севади. М.Б. чиройли сарик кишини севади. Ли Чи Хан яхши кўради ўпид қўяди Чо Пу Чжони Юмбо деган фил Алиса деган филойимни севар, қулогига эшлиш учун овоз чаноги тақъсан қария Вершойл ясама кўз қўйган кампир миссис Вершойлни севади. Жигарранг

макинтош кийган одам ўлиб кетган аёлни яхши кўради. Кирол Олий ҳазратлари Қиролича Олия ҳазратларини севадилар. Миссис Норман В. Таппер капитан Тэйлорни севар. Сиз кимнидир севасиз. Ўша кимдир яна аллакимни яхши кўради, чунки хар ким аллакимни севади, Худо эса ҳаммани севади.

— Майли, бўлти, Жо, — дейман, — соғ бўл ва қўшиқ айт. Сенинг эса куч-қувватинг ортсин, Фуқаро.

— Яшасин! — бўкиради Жо.

— Худо, Мария ва Патрик сизга ёр бўлсин, — дейди Фуқаро. Кейин томоғини ҳўллаш учун чоғирни оғзига тўнтаради.

— Биламиз биз унинг ашулаларини, — дейди у. — Насиҳатни қоқлади, ўзи чўнтағингни қоқлади. Дрогедда барча хотин-халаж, бола-бакрани қиличдан ўтказган анов художўй Кромвел билан унинг Темирбелларига ўхшайди. Уларнинг замбаракларининг оғзига Инжилдан олинган «Худо муҳаббатдир» деган сўзлар ёзиб қўйилганди. Инжил! Бугунги «Юнайтед айришмен»да зулус қабила бошлигининг Англияга келгани хақидаги мақолани ўқимадингизми?

— Йўқ, нима дебди? — сўрайди Жо.

Фуқаро ўзининг шахсий архивидан газетанинг сонини чиқариб, биэга ўқишига тушади:

— Манчестер шаҳрининг энг йирик пахта магнатларининг бир гурухи кеча Протоколнинг наъбатчи бошлиғи Кераксиз-Жойдаги Кераксиз Процедурадан келган лорд Процедур томонидан Аляки Обеакут аъло ҳазратларига таништирилиб, инглиз савдо-саноат доираларининг унга тегишили мамоликларда катта имтиёзлар яратиб берилгани учун кайноқ миннатдорчилклари аъло ҳазратларига изҳор этилди. Гурух аъзоларига пешкаш қилинган зиёфат охирида қора танли ҳукмдор ёрқин нутқ ирод айлади, унинг нутқи британ капеллани ҳазрат Аланий Худотарс Барбон томонидан эркин таржима қилиб турилди. Аъло ҳазрат ўз сўзида масса Процедурага миннатдорлик билдириб, Обеакут билан Британия империяси ўртасидаги муносабатларнинг самимийлигини таъкидлади, унинг учун оқ танли аҳолининг йўлбошли маликаси, буюк скво Виктория хотун томонидан Саодатманд Тухфадорнинг шахсий дастхати билан лутфан тақдим этилган суратли Инжил, Англиянинг қудрати ҳамда Худо қаломи музассамланган Китобни мен ўзим учун энг улуғ бебаҳо тухфа деб биламан деб қизғин ташаккур айтди. Шундан сўнг ҳукмдор

Алаки «Оқлар ва қоралар» учун қадаҳ күтариб, аъло навли ирланд вискиси билан тўлдирилган чаноқни бир қултум қолдирмай бўшатди, бу ерда шуни ҳам эслатиб ўтишимиз керакки, ушбу чаноқ Какачакачаклар сулоласининг тахтида ундан олдин ўтирган Қирқ Учук номи билан танилган ҳукмдорнинг бош суюгидан ясалган эди. Шундан сўнг у Пахтаполиснинг энг йирик фабрикаларидан бирида бўлиб, Ташрифномалар китобига ўз қўшув аломатини чекди, сўнг Обеакутнинг энг қадимги мафтункор жанговар рақсини ижро этди, рақс чоғида жуда кўп пичоқлар ҳамда санчқиларни бўғзига тиқиб ютиб юборди, навқирон ишчи кизлар бундан беҳад завқланиб тинмай чапак чалиб туришди.

— Бева малика, — дейди Нед, — ҳар қандай шубҳадан холи. Аммо қизик, аъло ҳазрат Инжилни менга ўхшаб ишлатмаганмикин?

— Шундай ишлатган, балки ундан ҳам яхши ишлатган, — ишонч билан сўзлайди Ленехан. — Зеро, ўшандан сўнг ўша ҳосилдор бўлиқ ерда япроқлари супрадай манго дарахти қулф уриб кўкарди.

— Ким ёзибди, Гриффитми? — сўрайди Жон Уайз.

— Йўқ, — дейди Фуқаро. — «Шангана» деб имзо чекилмаган. Факат П. ҳарфи қўйилган.

— Каранг, қойилмақом имзо, — дейди Жо.

— Уларнинг қиласидан ишлари шундай, — дейди Фуқаро. — Байроқ орқасидан савдо-сотиқ боради.

— Шундай, — деб тасдиқлади Ж. Ж., — агар улар ўзларини Конгодаги белгияликлардай тутсалар, унда ҳаёт ҳароб бўлади. Сиз анов маърузани ўқимадингизми, ким ёзган эди...

— Кейнсмент, — эслатади Фуқаро. — Айтганча, у ирландиялик.

— Тўғри, тўғри, ўша, — деб давом этади Ж.Ж. — Аёллар, қиз болаларни зўрлашади, ерликларнинг қорнига уришади, шундай қилсак, улардан охирги қизил каучукни ҳам сиқиб оламиз, дейишади чоғи.

— Билдим унинг қаёққа кетганлигини, — дейди кутилмаганда Ленехан ва бармоқларини қасирлатади.

— Ким? — деб сўрайман ундан.

— Блум, — дейди у. — Судга бораман дегани қип-қизил ёлғон. У Рекламага пул тиккан, ўшанга фойдасини супуриб олгани югуриб кетди.

— Нима, анов кўзи оқ занжими? — ишонқирамайди Фукаро, — Э, ўла қолса ҳам, ҳатто отга пул тикмайди у, ҳатто зардаси қайнаса ҳам, тикмайди.

— Йўқ, у ўша ёққа жўнади, — айтганидан қолмайди Ленехан. — Мен ҳали Бэнтам Лайонсни учратган эдим, у худди ўша отга пул тикмоқчи бўлиб турган экан, мен уни қайтардим, у менга Блум мени шунга ундали, деди. Нимага хоҳласанг, шунга гаров ўйнайман, у ҳозир қўйган беш шиллингини юз шиллинг қилиб йиғиштириб оляпти. Бутун Дублинда бундан ортиқ катта пул ўмарган йўқ. Номаълум отга пул тикканини қаранг.

Унинг ўзи жин чалган номаълум от, — тўнғиллади Жо.

— Қани, мени ўтказиб юбор-чи, Жо, — дедим. — Бу ердан чиқишининг кириши қаерда?

— Хўв, у ёқда, — бошини қимиirlатади Терри.

Яхши қол, Ирландия, мен Горт томонга кетдим. Хўб, орқа томонга бўшантгани чиқдим, э Худо урсин агар (беш шиллингга юз шиллинг) у ерда чоптириб турганимда (Реклама йигирмага аллаканчани уриб қўйди), заҳарим танғигани ариб ўз-ўзимча бир нималарни ҳисоблаган бўламан, Худо ҳаки у (Жо ковоқхонасида икки пинт¹ ва Слэттерида бир пинт ичди), бирон ёққа чиқиб кетгиси келади-да (юз шиллинг деганинг ҳам ахир беш фунт-да) улар (иси-миси номаълум) жойда яшашганда Секун айтиб берган эди карта ўйнаб ўтиришаркан ўзларини боласи касалдай қўрсатишаркан (бунинг устига ичгани беш литрдан асло кам эмас) шунаقا пайтда унинг думбадор хотинчаси ички телефондан хабар бераркан менинг аҳволим яхши ёки аҳволим (оҳ!) ёмон деб бу гапнинг режаси шуки, эрим қулай пайтни топиб ютиб турганда қочиб қолсин деркан, бунинг устига (пешоб қопчаси ёрилиб кетмаганини қаранг) патент олмай туриб савдо-сотиқ қилади (оҳ!), Ирландия менинг миллатим дейди (пурр! пўкпўкпўк!), йўқ бу жинчалган Иерусалим мўғизбардорларидан (уф!) ҳеч қачон (оҳ-еј, охиргиси ҳам чиқди) ўзиб кетолмайсан.

Узун гапнинг қисқаси, мен ичкарига қайтиб кирдим, ҳаммалари вағир-вуғур гап сўқишияпти, Жон Уайзнинг бидир-бидир ҳикоя қилишича, гўё Блум шинфейнчиларнинг қулоғига шилшиб қўйган эмиш, Гриффит ўзининг газетасида вакиллар

¹ Пинт — ярим литрдан ошиқроқ (тарж.).

гурӯҳининг турли-туман найранглари, қаллобликларини фош қилиб ташласин ёхуд соликлар борасидаги фирибгарликларни рўйирост очсин, ундан кейин ҳамма мамлакатларга вакиллар жўнатиб ирланд товарлари савдосини кучайтирсин. Хуллас, бигиз сотиб совун олсин. Бу ёғи мен сизга айтсам, гирт зимиштон, агарда анов кўзи қисиқ таъвия бизнинг ишларимизга бурнини суқа бошлиса борми, сўнг асти қўяверинг. Кўйинг, бизга қандай ўлишини ўргатманг. Худоё-худовандо, Ирландияни жир босган шумлардан ва уларга ўхшаганлардан ўзинг асра. Мистер Блум ва унинг шахер-мажерларидан ўзинг паноҳ бер. Ундан илгари отаси муттаҳамлик қилиб кун кўрган, қари Мафусайл Блум, йўлтўсар бизнесмен, заҳар ичиб ўлди, лекин ўла-ўлгунча бутун мамлакатни тақир-туқурларга, сариқ чақага арзимайдиган бриллиантларга тўлдириб ташлади. Қулай шартлар билан почта орқали қарз кўтариш. Тилҳат орқали истаган миқдорда пул жўнатилади. Масофа чекланмайди, Кафолат талаф этилмайди. Нақ Ланти Макхейлнинг кучукчасига ўхшайди, ким кўринса шунга думини ликиллатади.

— Бу чин гап, — дейди Жон Уайз, — Мана, бу нарсаларнинг барини ипидан игнасигача биладиган одам ҳам келиб қолди, Мартин Канингем.

Ҳақиқатан ҳам, бино олдига муниципалитет кэби келиб тўхтади, унинг ичida Мартин, Жек Пауэр ва яна бир нусха ўтиришарди, бу тусинг қургурнинг оти Крофтерми ё Крофтонми, шунга ўхшаганроқ, ўзи норанжбардорлардан, божхона идорасидан нафақа олади, яна Блэкбернинг юмушларини бажаради, унга бутун мамлакат бўйлаб давлат ҳисобидан лақиллаб юрганига пул тўлашади, ё оти Крауфорд эдими, а?

Йўловчилар карвонсарой олдида тулпорлардан ерга тушиши.

— Ҳей, хизматкорлар! — деб қичқирди янги келганлардан бирори, кўринишдан у буларнинг йўлбошчисига ўхшарди. — Ярамас ландавурлар! Бери келинглар!

Шундай деб қичқириб, у қиличнинг сопи билан очиқ деразанинг панжарасини тақиллата бошлиди.

Унинг чақириғига жавобан дарҳол йўл-йўлакай плашининг белбогини боғлаган қовоқхона хўжайини лаббай деб чиқди.

— Хайрли оқшом, марҳаматли жаноблар, хуш келибсиз! — деб қарши олди уларни ялтоқланиб таъзим қилиб.

— Тез қимирла, жонинг борми, ишёқмас! — деб қичқирди унга панжарани тақиллатаётган. — Айт бизнинг от-аравамизга

қарашсин, нималаринг бор бу харобангда, нима яхши нарсанг бўлса, ҳаммасини олиб кел, қорнимиз оч.

— Афсус, марҳаматли жаноблар! — деб жавоб берди бунга қовоқхоначи. — Фариб уйимида ўеч вақо йўқ, омборхона ҳам, қазноқ ҳам бўм-бўш. Бошим қотиб қолди, сиз жанобларга нима таклиф қилсан экан?

— Сен нима деб вақиллаяпсан ўзи? — деб қичқирди бу сўзларни эшигтгач келувчиларнинг иккинчи бирови, бу одамнинг истараси иссиқ, чехраси ёқимли эди. — Сен ҳали қирол чопарларини шунака қарши оляпсанми, қорнингни қара, муттаҳам!

Кўз очиб юмгунча хўжайиннинг туси ўзгарди.

— Марҳабо, марҳабо, азиз валломатлар! — мулойим ўтинди у. — Сиз қиролимизнинг (Олий ҳазратларини Худо ўз паноҳида асрасин!) чопарлари бўлсангиз, бор-йўғимизни муҳайё килализ. Қирол (Олий ҳазратларини Худо ўзи ёрлақасин!) ҳазратларининг дўстлари менинг ўз уйларидай билсинлар.

Қани, бўлмаса тез-тез ҳаракатишгни қил! — деб буюрди олдин индамай турган йўловчилардан бири, унинг бутун қиёфасидан яхши еб-ичишга суяги йўқлиги қўриниб турарди. — Қани, бизни нималар билан меҳмон қилмоқчисан?

Хўжайин яна бурни ерга теккунча таълим қилиб, жавоб берди:

— Эй, муҳтарам валломатларим, марҳамат қилгайсиз, ёш ка-
бутар гўштидан қиймам бор, буғу гўштидан бифштекс, бузоқ-
нинг бели, қип-қизил беконда қовурилган ўрдак, писта солин-
ган тўнғиз калласи, ширин қайнама крем, қора четан шарбати
билан пудинг ва кўзаларда кўхна рейн виноси. Бўладими?

— Яшавор! — қичқирди бояги киши. — Буни тушунса бўла-
ди! Писталар-а!

— Ўҳу! — кулди истараси иссиқ йўловчи. — Ана сизга
ғарип кулба-ю, бўм-бўш қазноқ! Бу ярамас тоза ҳазилкаш
чиқиб қолди.

Шулардан сўнг Мартин кириб келиб, Блум қапи, деб сўради.

— Қаерда бўларди? — жавоб қилди Ленехан. — Бева-бечо-
раларнинг чўнтагини қоқлаб юрибди.

— Мен Фуқарога Блумнинг Шинн Фейн билан алоқаси
борлигини айтиб турган эдим, — дейди Жон Уайз. — Шу гап
тўғрими, йўқми?

— Ҳа, рост гап, — дейди Мартин, — ҳар қалай, шундай
узунқулоқ гаплар юради.

- Ким узунқулоқ ғап қиласы? — сўрайди Олф.
- Мен, — дейди Жо. — Менинг узун қулоқчиним бор.
- Бирок, ҳар қалай, — деб минғирлайди Жон Уайз, — нега энди яхудий худди бошқалардек ўз юртини севмасин?
- Нима ҳалал беради унга? — дейди Ж.Ж. бунга жавобан. — Агар ватани қаердалигини билса, севаверсин.
- Унинг ўзи ким, яхудийми ё мажусийми ёки католик ё методист ёки жин урсин, яна бошқа бир нарсами? — сўрайди Нед. — Умуман у ким ўзи? Сиз мендан хафа бўлманг, Крофтон.
- Жуниус дегани ким? — дейди Ж.Ж.
- Биз уни хоҳламаймиз, — дейди Крофтер, ўша норанжбардорми-ей ё яна алламабаломи-ей, деганимиз.
- У ажралган яхудий, — тушунтиради Мартин, — Венгрия-нинг қаериандир чиққан, венгер тизимиға доир барча режаларни у ишлаб чиққан. Бизнинг шаҳар идорамизда буни билишади.
- Э, у тиш доктори Блумнинг қариндоши эмасми? — сўрайди Жек Пауэр.
- Йўқ, фамилиялари ўхшащ, холос, — дейди унта Мартин. — Унинг ҳақиқий фамилияси Вираг. Бу ўша заҳар ичиб ўлган отасининг фамилияси. У фамилиясини ўзгартириш учун рухсат олган, мен унинг отасини айтяпман.
- Ўргилдим Ирландиянинг янги халоскоридан! — дейди Фуқаро. — Донишмандлар ва авлиёлар ороли!
- Ҳар ҳолда, улар ҳалигача ўз халоскорларини кутишлатти, — дейди Мартин. — Шу маънода биз ҳам уларга ўхшаймиз.
- Тўғри, — дейди Ж.Ж., — ҳар бир янги дунёга келган гўдакка улар мана шу халоскоримиз бўлса керак деб қарашади. Шуни ҳам тахмин қилса бўладики, ҳар бир яхудий ота ё она бўлганини аниқ билмагунча ер юзида ўзини қўйгани жой топмайди.
- Ана-мана гўдак келгай, деб кутади, — қўшиб қўяди Ленехан.
- Вой, онам-ей, — эслаб қолди шунда Нед. — Сиз ўғли туғилмасдан илгари Блумни кўрсангиз эди, анов ўғли-чи, кейин ўлган. Эсимда, мен уни жанубий бозорда учратдим, у ердан болаларбоп озиқ-овқат олаётган экан, ҳолбуки ҳали бола туғилишига бир ярим ой вақт бор эди.
- En ventre de sa mère¹, — дейди Ж.Ж.

¹ Она курсоғида ётган (франц.).

Шу ҳам сизнингча эркак бўлдими? — сўрайди Фуқаро.

— Қизик, ўзи бирон марта ҳеч боплаб босганикин? — дейди Жо.

— Ҳар қалай, иккита боласи туғилди, — дейди Жек Пауэр бунга.

— Бирордан гумони бормикин? — сўрайди Фуқаро.

Ўлай агар ҳар бир ҳазилнинг таги зил. У ҳам эмас, бу ҳам эмас, бориб турган хунаса у, Секун айтиб берганди у ўзининг меҳмонхонасида ҳар ой бошим оғриди деб ётиб оларкан худди хотинлар ҳайз кўргандай. Гапнинг ўғил боласини айтайми сизга? Мана шунақанги хунасай даргоҳни гиппа томоғидан олиб мушук боладай денгизга ташлаб юбориш керак, асаканг кетмайди, хўп қулинг ўргулсин соз иш бўлади. Одам ўз-ўзини ҳимоя қила билиши керак-да, ахир. Бўлмаса нима, шу ҳам иш бўлдими, мўмайгина беш фунт пулни қўйнига урса-да, шартта қочиб қолса, одамларга томоқни ҳўллаш учун бир қултум ич-килик қўймаса. Эй, Худойим, ўзинг раҳм қил! Чўнтакда ҳемири қолмаганини қара.

— Яқин кишиларимизга раҳм-шафқат қилишимиз ҳақида эслайлик, — дейди Мартин ўртани босиб. — Лекин қани қаерда унинг ўзи? Кутиб ўтиришга вақтимиз йўқ.

— Кўзи терисини кийган бўри у, — дейди Фуқаро. — Хунгарилик Вираг! Агасфер¹ десам ҳам ҳақим кетмайди! Худонинг қаҳрига қолган.

— Андак томоқ ҳўллаб олишга вақтингиз бўладими, Мартин? — деб сўрайди Нед.

— Андак бўлса майли, — дейди у. — Биз шошиб турибмиз. Ж.Ж. билан С.га ҳам келтиринглар.

— Сиз-чи, Жек? Крофтон? Демак, буларга ҳам ола келинг, Терри.

— Авлиё Патрик яна Балликинлар сохилига тушсайди ва бизнинг ақлу хушимизни жойига келтирсайди, — дейди Фуқаро, — акс ҳолда манавиндақалар юртимизни наҳса бостириб юборди.

— Бўпти, олдик, — дейди Мартин шошилганча безовта бўлиб қадаҳни кўтараркан. — Бу ердагиларнинг ҳаммасидан Худо ўз марҳаматини дариф тутмасин.

¹ Ўрта асрлар Фарбий Европа адабиёти ва афсоналари қаҳрамони — «Мангу жуҳуд». Исо Масиҳ хоч кўтариб бораётгандада унга шоҳид бўлган, мадад бермаган.

— Омин, — хулоса қиласи Фуқаро.

— Дариғ тутмас, дариг тутмас, шубҳа қилманг, — дейди Жо.

Шундай қилиб, муқаддас қўнғироқ садолари остида хочбардор етакчилигида ҳонипчилар, бухрардорлар, кемабардорлар, қироатхонлар, эшикбонлар, дякон ва иподяконлар, улар ортидан эса митрофор аббатлар, приорлар, черков бош руҳонийлари, роҳиблар боришарди ва улар изидан ғариб мазҳабларнинг қаландарлари қадам ташларди: Венедикт Нурсият роҳиблари, картузийлар, камалдуллар, систерсийлар ва оливетийлар, ораторийлар ва валломброзийлар, августин биродарлари, бриггитинлар, премонстранлар, сервитлар, тринитарийлар ва муқ. Петр Коланнинг болалари келишарди; шунингдек, Кармел тоғидан епископ Алберт ҳамда Тереза Авил етагида Илёс пайғамбарнилг оёқяланг ва оёғи бут қизларию ўғиллари одимлашарди; яна қўнғиртобу бўзбош биродарлар, ғариб Францискнинг ўғлонлари, капусинлар, корделерлар, минимлару обсервантлар ҳамда Клоранинг маъсумлари; Доминик ўғлонларию даъватчи оғалар, тағин Винсент болалари; муқ. Волстан роҳиблари; Игнатий жужуқлари; ҳазрат Эдмунд Игнатий Райс етагидаги насроний биродарлар жамоалари. Улар ортидан барча авлиёлару жабборлар, санамлару таввоблар қадам ранжида қилишарди: муқ. Киррик ва муқ. Исидор Омоччи ва муқ. Ёкуб, Раҳмон ҳабиби, ва муқ. Фока Синопий, ва муқ. Юлиан Мусофирларвар, ва муқ. Феликс Канталий ва муқ. Симеон Пясиво ва муқ. Стефан Музазиб ва муқ. Иоанн Богоий ва муқ. Ферреол ва муқ. Лигард ва муқ. Феодот ва муқ. Вулмар ва муқ. Ричард ва муқ. Винсент де Пол ва муқ. Мартин Тодий ва муқ. Мартин Турний ва муқ. Алфред ва муқ. Юсуф ва муқ. Дионисий ва муқ. Корнклий ва муқ. Леопольд ва муқ. Бернард ва муқ. Терентий ва муқ. Эдуард ва муқ. Оуп Сапісіліс¹ ва муқ. Аноним ва муқ. Эпоним ва муқ. Псевдоним ва муқ. Омоним ва муқ. Пароним ва муқ. Синоним ва муқ. Лаврентий О'Тул ва муқ. Иаков Дингл ва Компостел ва муқ. Колумсиллий ва муқ. Колумба ва муқ. Селестин ва муқ. Колман ва муқ. Кевин ва муқ. Брэндан ва муқ. Фригидиан ва муқ. Сенан ва муқ. Фахтна ва муқ. Колумбан ва муқ. Гэлл ва муқ. Ферси ва муқ. Финтан ва муқ. Фиакр ва муқ. Иоанн Непомук ва муқ. Фома Аквиний ва муқ. Ив Бретоний ва муқ.

¹ Кучукча (лот.).

Мичен ва мук. Герман Иосиф ва ўсмирларнинг уч муқаддас раҳнамоси, мук. Алоизий Гонзага ва мук. Станислав Костка ва мук. Иоанн Берхманс, ва мук. Гервасий, Сервасий ва Бонифаций, ва мук. Брайд ва мук. Киран ва мук. Канисий Килкенчий, ва мук. Иарлат Туам ва мук. Финбар ва мук. Паппин Баллимуний ва биродар Алоизий Сулҳпарвар ва биродар Людовик Мубориз ва мук. Роза Лим ва Роза Витерб ва мук. Марта Вифаний ва мук. Мария Мисрий ва мук. Лукия ва мук. Бригитта ва мук. Аттракта ва мук. Димпна ва мук. Ита ва мук. Мэрион Жабалтарикия ва Сабий Исо ҳамшираси обида Заифа Тереза ва мук. Варвара ва мук. Макулот ва мук. Урсула ёнида ўн бир минг бокира бирлан. Ва уларнинг ҳаммалари бошлари узра ҳолалар, чамбарлар, шарафалар намоён бўлиб, кўлларида палма бутоқлари, арфалар, шамширлар ва зайдун чамбараклар элтишар, улар хизматларининг муқаддас рамзлари тикилган ёпинчиқ либослар кийишиган, уларда довотлар, камон ўқлари, нон-насибалар, кўзалар, кишаинлар, болталар, оғочлар, кўприклар, тосда чўмилаётган болакайлар, чиганоқлар, қопчиқлар, қайчилар, калитлар, аждажолар, лилиялар, замбарак ўқлари, соқоллар, бўрдоқи чўчқалар, шамлар, сандонлар, асалари кутилари, ёғоч қошиқлар, юлдузлар, илонлар, босқонлар, вазелин кутичалари, кўнгироқчалар, кўлтиқтаёқлар, жарроҳлик қисқичлари, буфу мугузлари, резина этиклар, калхатлар, тегирмон тошлар, патнисдаги кўзлар, мум шағамлар, сув сочар чўткалар, яккашоҳлар тасвиранганди. Улар Нелсон устуни ёнидан Генри-стрит, Мэри-стрит, Кэйпл-стрит, Кичик Бритн-стрит бўйлаб Surge, ¹Шитипаге²дан бошланувчи Еріphania Domini³даги чиқиш куйини куйлаб боришаркан ва ундан сўнг de Sava veniet³ деб садо берувчи энг лаззатли ҳамда вазмин Omnes оҳангидаги куйни ижро этишаркан, жинажиналарни ҳайдашиб, ўлганларни тирилтириб, балиқларни увилдириқларидан кўпайтириб, нобинолар ва ожизларни даволаб, турли-туман йўқолган нарсаларни топиб, Инжилни куйлаб, айни чоқда талқин этиб, дуолар ва башоратлар айтиб мўъжизалар кўрсатардилар.

Ушбу карвоннинг охирида зарҳал чодир остида Ҳазрат ота О'Флинн ҳазрат Малахия ҳамда Патрик ҳамроҳлигига бори-

¹⁻² — Тур, ёғдулан (*лот.*); Худонинг кўриниши; ҳаммаси...

³ Сабодан келур (*лот.*).

шарди. Табаррук оталар Бернард Кирнан ва К° мас. чекл. уйи, баққоллик ашёлари билан улгуржи савдо қилувчи, винолар ва конъяклар сотувчи, пиво, вино ҳамда ўткир ичимликларни эркин пуллашга патенти бўлган Кичик Бритн-стритнинг 8, 9, 10-уйлари ёнидан ўтиб боришаркан, руҳоний бу уйларни дуо қилди ҳамда унинг деразалари, ромлари, тавақалари, тоқу ра-вокларнинг бўртмалари, чиқиқлари, туташ жойлари, шарафалари, тик устунларнинг тена қошлари, фронтонлари, карнизлари, тароқсимон гумбазлари, найзадор учлари, қуббалари ва уларнинг мураббаларини табаррук сув сепиб муборак қилди, Худо Иброҳим, Исҳоқ ва Ёқуб хонадонларини қандай ёрлакаган бўлса, бу хонадонни ҳам шундай ёрлақасин, уларга ўзининг нурдан бўлган фаришталарини туширсин ва уларга ма-кон қилсин деб дуо фотиҳа ўқиди.

Алалхусус, у хонадон ичига муборак пойқадамини қўйиб лазиз неъматлар ва шарбатларни алқади ва жамики орифлару солиҳлар унинг дуоларини такрорлашиб турдилар.

- *Adiutorium nostrum in nomine Domini.*
- *Qui fecit coelum et terram.*
- *Dominus vobiscum.*
- *Et cum spiritu tuo!*

У солиҳлар ва орифлар бошлирага қўлини кўйди, уларга раҳмат тилади ва дуо қилди ва барчалари бирга дуо фотиҳа ўқишиди:

— *Deus, cuius verbo sanctificantur omnia, benedictionem Tuam effunde super creaturas istas; et proesta ut quisquis eis secundum legem et voluntatem Tuam cum gratiarum actione usus fuerit per invocationem sanctissimi nominis Tui corporis sanitatem et animae tutelam Te auctore percipiat per Christum Dominum nostrum?*

- Биз ҳаммамиз шундай фикрдамиз, — дейди Жек.
- Умрингиз узоқ бўлсин, Лэмберт, — дейди анов Крофтон ёки Кроупфорд.

- ¹
- Бизга мадад Худо исмларида.
-
- Замину самони яратган Зотда.
-
- Худо биз билан.
-
- Сенинг Рухинг билан (
- лот.*
-).

² Худоё, нарсаларни табаррук қилган каломинг билан ўзинг яратган ушбу нимарсаларга раҳматингни ёғdir. Кимки Сенинг Шукрингни айтиб, Сен буюрганинг ва Сен ирова этганинг каби, муқаддас исмларингни ёд айлаб неъматларингни истифода қилса, Исо Масиҳо воситасида Сенинг мададинг билан сиҳат-саломатлигини зиёда қилгайсан (*лот.*).

— Яхши иш, — жавоб беради Нед виски тўла қадаҳини кўтариб. — Еб-ич, даврингни сур.

Кимнингдир калласига жўяли бир фикр келиб қолмасмикин деб атрофга олазарак қарайман, шунда ана холос, қуриб кетсин, яна худди оёғини қўлига олиб чопиб келгандай, у кириб келди.

— Мен бўлсам, — дейди, — ҳозиргина сизни қидириб судга бордим. Мен ишқилиб, кеч...

— Йўқ-йўқ, — деб жавоб беради Мартин. — Биз тайёrmiz.

Судда эдим дейди-я, қани, бир кўзимга қара-чи, киссаларинг тилла тангаларга тўлиб кетгандир ахир. Қизталоқ зиқна, чала тушган. Ўлиб қолсанг ҳам, яримта қўймайсанми! Бир мири чиқмайди чўнтағидан! Жуҳуд бўлмай кет! Факат фойда олсан дейди. **Хожатхонадаги** қаламушдан баттар ис олади. Бешига юз-а.

— Ҳеч кимга айтма, — дейди Фуқаро.

— Кечирасиз? — дейди Блум унга.

— Юринг, юринг, — шоширади Мартин латта тутай бошлаганини қўриб. — Йўлга тушайлик, вақт бўлди.

— Ҳеч кимга айтма, — такрорлайди Фуқаро зардаси қайнаб, тутақиб. — Сир сакла.

Бу итнинг жигига тегади, у ириллайди.

— Хўп, биз кетдик, кўришгунча, — дейди Мартин. У Жек Пауэр ва анов отинг қурғур Крофтонмиди ва уларнинг ўртасидаги таъвияни тез ташқарига қараб итариди, Блум эса гўё тушуммагандай ўзини билмаганга солади, ҳаммалари ўша қуриб кетгур кэбга тиқилишади.

— Ҳайда, — дейди Мартин аравакашга.

Кордай оппоқ дельфин бошини бир силкитди-да, кемачи олтин ўрнига ўтиб, елканларни шамолга тўлдирди-ю, олға елиб кетди. Барча елканлари тўлиб кема ўнгу сўлга қулай қайишиб учиб боради. Ўнгу сўлдан гўзал сув парилари тўда-тўда бўлиб сузиб ёпирилиб комрон кема сари яқинлашарлар, худди устомон ғилдирак ясовчи ғилдиракка равон текис тиргаклар тиркагандай порлоқ кема қовурғаларига муодил тиркаларлар ва ботир эрларнинг шитоб қадамларига йўллар очилар хоҳ шиддатли жанг майдонлари ва хоҳ тортишувлар қизиган овонлар сари, улар истайдилар гўзал хонимларнинг табассумларин ҳадя олмокни. Шундай сузиб келиб беозор жойлашарлар хайриҳоҳ сув парилари, мангу опа-сингиллар. Оқ кўпикли тўлқинларда шўх ўйин тушиб хандон отиб қуларлар, кема эса шахт билан ёриб борур денгиз пўртаналарин.

Лекин шунда мен қадаҳимни стол устига қўйиб улгурмай, Фуқаронинг ўз ўрнидан туриб, пишқириб, кўпириб, бўғриқиб эшик томон гандираклаб ташланганини кўриб қолдим, а анов таъвия томонга Кромвел сўкишларини ирландчасига олиб тупук сочиб ёғдирадар, тинмай лаънат ўқир, болохонадор қилиб ҳақоратлар, худди қутургандай тўрт томонга тукурас, кичкина Олф билан Жо эса унга зулукдай икки томондан ёпишиб, тўхтатиб қолишга уринишарди.

— Қўйиб юборинглар мени, — деб ўкирарди у.

Ўлай агар, у то эшиккача юлқиниб борди, шериклари икки томондан уни маҳкам кучоқлаб олишган, кутилмаганда у бирдан овоэзининг борича қичқириди:

— Яшасин, яшасин Исройл!

Аграҳ, Худо ҳақи, жимгина орқангни босиб ўтири, бутун шаҳарга ўзингни кулги қилиб нима обрў топасан. Ўлай агар, ҳар ерда доим бир безбет бефаросат топилади, аразимас нарсалардан ишкал чиқариб ҳамманинг ўтакасини ёради. Бутун дўконга тирақилаб ташлайди, бир қултум пиво ичгинг келмай қолади.

Дарров эшик атроҳфида Дублиннинг жами ялангоёқ суюғоёқлари тўпланди. Мартин аравакашни туртади, тез ҳайда, Фуқаро шалақ бўкиради, Жо билан Олф уни босишта уринишади, анов таъвия эса аравада ўтирганча ҳамон жуҳудлар ҳақида гап сўқади, бекорчилар қани, нутқ сўзла, азamat деб, атрофдан гижгижлашади, Жек Пауэр тилингни тий деб енгидан тортади, кўзи боғланган, қийшиқ, буқри томошабинлардан бири «Бориб қолса агар жуҳуд ойга» деб хиргойи қилиб бақиради, бир фохиша эса чинкиради:

— Хей, йигит! Олдинг очилиб қолиби! Йигит!

«Йигит» эса арава кетидан овоз беради:

— Менделсон яҳудий эди, Карл Маркс, Меркаданте, Спиноза ҳам яҳудий. Халоскор яҳудий эди, отаси ҳам яҳудий. Сизга Худо бўлади.

— Унинг отаси бўлмаган, — дейди Мартин. — Бас, бўлди, кетдик.

— Кимнинг Худоси? — сўрайди Фуқаро.

— Унинг амакиси яҳудий бўлган, — деб тилини бермайди анов. — Сизнинг Худоингиз яҳудий бўлган. Исо Масих худди менга ўҳшаб яҳудий эди.

Фуқаро бу сўзларни эшитиб, ўзини яна қовоқхона ичига урди.

— Худо ҳақи, қасам ичаманки, — деб ириллайди, — Худо номини булғагани учун бошини уриб ёраман, миясининг қати-

ғини чиқараман. Худо ҳақи, қасам ичаманки, мен уни хочга қоқиб ташлайман. Қани ҳалиги бўшаган тунука қути?!

— Тўхта! Тўхта! — қичқиради Жо.

Дублин ва унинг атрофларидан жуда катта ва баобрў жамоат, дўйстлару таниш-билишлар Надяшагош урам Липоти Вираг¹ билан хайр-хўшлашгани тўпландилар, зеро, Олий ҳазрат матбаачиларидан, жж. Александр Том ва К° корхонасининг собиқ хизматчиси бўлмиш бу жаноб узок ўлкаларга, Сажарминч-борюгуляш-Дугулаш² (Чулдираб Оқкан Сувлар Водийси) томонларга сафар ихтиёр этмиш эдилар.

Жонли вазиятда ўтган хайрлашув маросими самимият ва меҳру муҳаббат билан йўғрилганди. Анжуман аҳлининг аксарияти томонидан атоқли феноменологга тухфа этилган, ирланд усталарининг миниатюралари билан безатилмиш қадим ирланд пергаментининг ўрами ва шунинг билан биргаликда қадим келт орнаментлари усулида нозик безаклар билан жило берилган кумуш кутича бу ноёб асарларни яратганилар ва хусусан, Жекоб Agus³ Жекоб жанобларга буюк шараф ато этажак. Сафарга отланган меҳмонни гулдурос қарсақлар билан олқишиладилар, бизнинг энг яхши зурначиларимиздан ташкил топган оркестр таниш ва қадрдан «Эринга қайт»ни ижро этаркан ҳамда унга Рако Цимарти уланиб кетаркан, йигилган одамларнинг кўплари қайнок кўз ёшлирини тиёлмадилар. Тўрт деңгизнинг барча қирғоқлари бўйлаб ва шунингдек, Хоут тепалигининг юксакликларида, Брэй-Хед бўғозининг Трирок тоги ва Шугарлоф тоғларида, Морн, Галти ва Окс тоғларида, Донегал ва Сперрин чўқкиларида, Нэгл ва Богра тоғларида, Коннемари тепаликларида, Макгилликадди-Рикс тоғларида, Оти тоғларида, Берн тоги ҳамда Блум тоғида мана шу воқеа шарафига қорамой бочкаларида машъалалар ёқилганди.

Само тоқларини зириллатиб силкитган тантанавор олқишлиару, Кембрания ҳамда Каледониянинг олис адирларига ёйилган кўпдан-кўп сафдошлар, ҳамфир маслакдошларнинг қалбдан отилиб чиққан акс садолари остида улкан сайёҳлар кемаси соҳилдан оҳиста жилди, унинг изидан соҳилга тўпланган сонсаноқсиз гўзал хонимларнинг хайрлашув тухфалари, ўсимлик-

¹ Жаноб олийлари аъло ҳазрат Леопольд Чечак (*венгр.*).

² Бир юз ўттиз бузок чўпон — Кўналға (*венгр.*).

³ Ишланган (*лот.*).

лар, ўт-ўланлар дунёсининг ажойиб ҳадялари ёғилди. Сонсаноқсиз баржалар куршовида йўлга чиқкан кеманинг байроқларини туширган ҳолда Порт бошқармаси ҳамда Божхона олқишилаб қолдилар, уларга Каптархонадаги электростанция ҳамда Пулбег маёқ-машъали қўшилдилар.

Visszontlatasra kelves baratom!

Visszontlatasra! У юракларимизни ўзи билан ўғирлаб олиб кетди.

Ўрай агар, у ўта лаънати тунука идишни чангаллаб олиб орқага қайтди, ҳеч ким уни тўхтатиб қололмасди, Олф унинг орқасига осилиб елкасидан қучоқлаб олган, бадбаҳтнинг бўкиришини кўринг, ҳудди сўйилаётган чўчқанинг ўзи, Қироллик театрида ҳам бундай томоша ўйналмаган асло.

— Қани у, ҳозир ўлдирман!

Нед билан Ж.Ж. хаҳолаб кулишади.

— Вой, ўламан, — дейман. — Қўйиб юборинглар, жуда бўлмаса, охирини кўрай.

Бироқ шунда аравакаи ниҳоят аравасини буриб, отларни никтай бошлади.

— Ҳей-ҳей, Фуқаро, — дейди Жо, — шошма.

Қаёқда, Фуқаро қўлидаги тунука идишни қулочкашлаб отади — қарс! Яхшиямки, офтоб унинг кўзига тушиб турганди, акс ҳолда бошини ёради. Мисол учун, айтайлик, Лонгфорд графлигигача донг таратарди. От қўрқиб олға интилди, жонинг чиккур ярамас ўзини арава орқасидан отди ҳудди кутурган итдай, атрофни ўраб олган одамлар қах-қах уришади, қичқиришади, лаънати тунука идиш эса тош йўлда тарақлаб думалайди.

Ҳалокат бир зумда рўй берди, оқибати жуда даҳшатли бўлди. Дансиңк обсерваторияси ҳаммаси бўлиб ўн битта ер қимиранлашни рўйхатта олди, Меркалли шкаласи бўйича уларнинг ҳар бири беш баллга етарди. Бизнинг оролимизда 1534 йилдан бери, яъни Ипак Томас исёнидан буён ер бундай қаттиқ қимиранламаганди. Чамаси, фалокат маркази пойтахтнинг Инн-куэй маҳалласи билан мук. Мичен бутхонаси атрофларида эди ва, афтидан, қирқ бир акр, икки руд ва бир квадрат перч майдонни эгалларди. Одил суд саройи яқинидаги барча муҳташам қароргоҳлар бари вайрон бўлди, ҳалокат рўй берган пайтда муҳим суд ишлари ўтаётган

¹ Хайр, хайр, қадрли дўст! Хайр! (Венгр.)

кўркам комрон саройнинг ўзи эса кўз очиб юмгунча хароба тепага айланди, энг аянчли ва хатарли жойи шундаки, бино ичида бўлганларнинг ҳаммалари тириклай тупрок тагида қолган бўлсалар эҳтимол. Тирик қолган гувоҳларнинг шаҳодат беришларича, сейсмик ларзалар чоғида ҳаво қатламларида жуда кучли ўзгаришлар рўй берган, улар тўфон тусини олган. Қироллик ҳамда муроса судининг муҳтарам котиби мистер Жорж Фотрелга тегишли эканлиги кейинчалик аниқланган бош кийими, шунингдек, улуғвор аллома ва беҳад ҳурматли зот, уч ойлик суд йиғилишларининг раиси, Дублин шаҳрининг бош судяси сэр Фредерик Фолкинернинг бош ҳарфлари, тургоси ҳамда уй раками қайд этилган олтин сопли шоҳи соябон қидирув гуруҳлари томонидан оролимизнинг узоқ нуқталаридан қидириб топилди. Чунончи: юқорида эслатилган ашёларнинг биринчиси Улканлар Шоҳ кўчасидаги учинчи тош қубба устида, иккингчиси эса, Кинсейл кўрфазидаги қадим қоялар ёнидаги Хоулопен қўлтифининг қумлок соҳилида тирсак бўйи чуқурликда кўмилиб ётган ҳолда топилди. Бошқа бир гувоҳларнинг шаҳодат беришларича, чўғдек оппок оқарган бенихоя йирик бир номаълум жисм ҳаво қатламларида шиддат билан ҳаракат қилиб, фарб-жанубий-фарб томонга қараб жуда ғалати бир тарзда оғиб-қийшайиб учиб ўтган. Дунёнинг ҳамма тарафларидан таъзия ва ҳамдардлик сўзлари ҳар соатда ёғилиб келмоқда. Табаррук ҳазрат Папанинг марҳаматли эзгу амрига кўра, Муқаддас Тахтгоҳнинг ҳукми фармонида бўлган барча епархияларнинг Жоме ибодатгоҳларида бизни мана шундай ҳеч кутилмаган тарзда тарк этган, черковнинг садоқатли тобеинларининг руҳларини ёд этиб, диний ходимлар томонидан ҳамма бир вақтда алоҳида missa pro defunctis'ни адо қилиш топширилди. Кутқариш ишлари, бузилган ерларни тозалаш, ўликларни йиғиш ва дафн этиш ва ҳоказолар Майл Мид ва ўғли фирмаси зиммасига юкланди: фирма Катта Брансвик-стрит, 159-уда жойлашган; шунингдек юмушлар Т. ҳамда К. Мартин фирмаси томонидан ҳам адо этилади: фирма Норс-Волл, 77, 78, 79 ва 80 да жойлашган. Ушбу фирмаларга кўмак тариқасида Қирол аъло ҳазратларининг умумий кўмондонлиги остида, юксак ҳурматли контр-адмирал сэр Геркулес Ганнибал Хабеас Корпус Андерсоннинг герцог Корнуол енгил пиёдалар полкининг аскарлари ҳамда офицерлари сафарбар қилинди.

¹ Жаноза ибодати (лот.).

Б.О.К., М.П.О.К., С.О.В., М.М., Х.О.К., П.А., М.С., Т.Б., Б.Х.О.К., Т.О.У., И.Ж.Б.Х., Х.Б., М.Д., Х.Ж.Н., Д.Т.К.Ф.Д., К.П.У.Ф.Д., К.П.В.К.Ф.Д., Қ.И.Ж.К.Ф.Д¹.

Сиз дунёга келиб бундайини қўрмагансиз ва қўрмайсиз ҳам. Ўлай агар, ушибу лотерея билети унинг чекига тушганди, у албатта олтин кубокни эслаб қолган бўларди, ўла-ўлгунча эсидан чиқармасди, лекин ўлай агар, унда Фуқарони қўл кўтариб ҳакорат қилганликда, Жонни эса уни қўллаб васвасага солганикда айблаб қамоққа тиқишарди. Аравакаш отни қамчилаб уни балодан куткарди. Бу Худо Мусони Яратганидай аниқ гап. Нима, нотўғрими? Ўлай агар, куткарди. Яна уларнинг орқасидан ачиб-сасиб, бўралаб сўкиб қолганини айтмайсизми?

— Боплаб адабини бердимми, тўғрими? — сўрайди у.

Кейин бурга босган итига қараб бўкиради:

— Ол, фус! Fuc-fuss! Гарри! Fuc-Fuc уни! Fажи! Тиши!

Охири нимани кўрдинг дeng. Арава муюлишда бурилди. Анов таъвия бошини қўйга ўхшаб сарак-сарак қилиб, ҳалиям ўз гапини маъқуллади, қўлларини силкитиб боради, манави тирриқ эса диконглаб ўша ёққа югуради, кулогини қисиб ириллайди, далва-далва, бурда-бурда қилиб ташлагиси келади. Бешга юз эмиш! Ўлай агар, қасам ичиб айтаманки, у жазосини олди, ўл бу кунингдан!

Шундай қилиб, улуғ ёғду кўринди, улар ўша аробани кўрдилар, Ул ўшал аробада туриб алҳол кўкка кўтариларди. Ани ароба узра шон-шавкат ёғдусига бурканган ҳолда кўрдилар, либослари бамисоли офтоб эди, ойдай гўзал эди ул ва қаҳрли, титрашиб алар анга кўз тикиб қаролмас эди. Шундай қилиб, самолардан садо келарди: Илиё! Илиё! Ул буюк наъра тортиб ҳайқиради: Авва! Адонаи! Шунда алар кўрдилар, кўрдилар анинг ўзини алар, бен Блум Илиё фаришталар ичра учарди, шон-шараф ёғдуларини кучарди, бу Кичик Грин-стритдаги Доноху пивохонаси узра қирқ бееп даражага бурчак ясаган ҳолда юз берарди ва мисоли бир қурак тезакка ўхшарди.

¹ Боглам Ордени Кавалери. Мук. Патрик Ордени Кавалери. Саждагоҳинингилар Ордени Валломати. Махфий Маслаҳатчи. Ҳаммом Ордени Кавалери. Парламент Аъзоси. Муроса Суди. Тибиёт Бакалаври. Беминнат Хизмат Ордени Кавалери. Бачча. Тулки Ови Устаси. Ирланд Журналист Биродарлари Ҳомийси (ёхуд Менинг Олижаноб Ирланд Кетим). Ҳукуқ Бакалаври. Музика Доктори. Хайрия Жамияти Нозири. Дублин Тринити Колледжи Фахрий Доктори. Қирол ирланд Университети Фахрий Доктори. Қирол Ирланд Врачлари Колледжи Фахрий Доктори ҳамда Қирол Ирланд Жарроҳлари Колледжи Фахрий Доктори.

13-ВОҚЕА

Ёз оқшоми оламни сирли ёғдулари билан чулғай бошлади. Күёш фарбга қараб оққан, афсус кўз очиб юмгунча ўтиб бораётган куннинг сўнгги шуълалари денгиз сатҳи-ю қумлоқ соҳил, кўрфаз сувларини садоқат билан мангу қўриқловчи кўхна Хоутнинг мағрур туртиб чиққан дўнги, денгиз чалчиғи билан қолланган Сэндимаунт соҳил бўйи қояларини ва ниҳоят, ҳаммадан ҳам муҳими, кўримсизгина бутхонани эркалатиб ёритиб оҳиста хайрлашарди; оқшом сукунатида бутхона қўйнидан одамларнинг тириклик уммони узра сарсари кезган қалбларини худди мангу машъала мисол мусаффо ёғдуси билан нурафшон этган зот – Уммонлар Юлдузи Марямга қаратा янграган дуоларининг саслари ёйиларди.

Соҳилбўйи тошлари узра уч қиз, уч дугона ёқимли сарин денгиз шаббодаси ва ажойиб оқшомдан роҳатланиб ўтиришарди. Денгиз майин мавжланиб, енгил тўлқинлар соҳилга чўлпиллаб урилар, Сисси Кэффири ва Эди Бордмен бу ерга келиб дам олиб ўтиришни яхши кўришар, ўзларининг қизларга хос турили иш-юмуниларини сўйлашар эдилар, улар аравачага солинган гўдак билан бирга денгизчилар кўйлакчаси ҳамда устига АҲК' «Беллайл» деб бир ҳилда ёзилган денгизчилар қалпоқ-часини кийган жингалаксоч икки болакайни ҳам бирга олиб келишарди. Томми ва Жеки Кэффири деган бу болакайлар эгизак бўлишиб, эндинигина тўрт ёшга чиқишиган, ўтакетган ўйинқароқ ва шўх бўлишларига қарамай жуда ёқимтой ва ширин, юзкўзларидан қувноқлик ёғилиб турарди. Улар белкураклари ва челякчаларини тарақлатиб қумда ўйнаб юришар, қалъалар ясашар, барча болалар каби катта рангдор коптоқни отишар, ди-моқлари тозаям чоғ эди. Эди Бордмен эса аравачадаги дўмбок

¹ АҲК – Аъло Ҳазрат Кемаси.

чақалоқни тебратар, ёш жентлмен маза қилиб миқиллаганча ухларди. У эндиғина ўн бир ой-у түккіз кунни тұлдирған, ҳали жуда мурғак, лекин шунга қарамай, бир нарсалар деб гувраниб гапирмоқчи бўларди. Сисси Кәффри унинг кичкинагина думалок қоринчаси билан даҳанидаги чиройли ўймачасини китиклаб қўйиш учун унга энгашди.

— Вой, менга қара-чи, дўмбоғим, — деб жилмайди у. — Қани, менга сув беринг деб, бир бақириб бер-чи.

Болакай унга бу-булаб жавоб берди:

— Був-був дий.

Сисси Кәффри гўдакни майин эркалаб қўйди, у кичкина болакайларни жонидан ҳам яхши кўрар, улар шамоллаб-нетиб қолсалар атрофика гиргиттон бўлар, шунинг учун ҳам Сиссидан бошқа ҳеч ким Томми Кәффрига буринчасидан секин тутиб туриб суюқ дорини ўлақолса ҳам ичиролмас, ҳар қанча ширинлик, асал кулча ваъда қилмасин фойдаси йўқ эди. Бу қиз шунчалик устомон эди! Аммо, кафил бўлиш мумкинки, жажжи Бордмен, ҳақиқатан ҳам, жуда ширин, нақ этак тақсан фариштачанинг ўзгинаси эди. Сисси Кәффрининг ўзи эса Флора Макфлимсига ўҳшаган бурни кўтарилиган гердайган гўзаллар тоифасидан эмасди. Унинг юрагини табиатан тилла деса арэирди, лўлиларникидай катта-катта кўзлари кулиб турар, лаблари пишган гиолосдай бўртган, иссиқ истараси қўймай ўзига тортарди. Эди Бордмен ҳам унга қўшилиб жажжи укачасининг бидирлашига қотиб-қотиб куларди.

Аммо шунда тойчоқ Томми билан тойчоқ Жеки ўзаро тортишиб қолишиди. Ўғил бола — барибир ўғил бола-да, бизнинг эги-закларимиз бу қоидадан заррача ҳам мустасно эмасдилар. Жанжал тойчоқ Жеки ясаган Қум қалъадан чиқди, тойчоқ Томми эса янаям яхшироқ бўлсин деб, қалъани такомиллаптириш фикрига тушди ва унга худди Мартелло кўрғонидагидай каттакон дарвоза курмоқчи бўлди. Томми айтганидан қолмади, бироқ Жеки ҳам чакки йигитчалардан эмасди, у ҳар бир кичкинтой ирланд боласига унинг уйи — унинг айни қалъаси деган хикматга амал қилиб, дархол ярамас рақибга ташланди, буни кутмаган ислоҳотчи бир зумда ерга кумалатилди, у билан бирга нечоғлик ачинарли бўлмасин, жанжал сабабчиси қалъа ҳам вайрон этилди. Мағлуб Томмининг дод-фарёди дархол ҳушёр дугоналарнинг қулоғига етиб борди, бўлмасам-чи.

— Томми, қани, бу ёққа кел-чи! — жиiddий қичқирди опаси. — Тез-тез! Ҳой, Жеки, сенга нима бўлди, нега уканг шўрликни ифлос қумга ағдардинг. Шошмай тур, ҳали сени татай-татай қиламан.

Кўзлари филқ ёшга тўлган тойчоқ Томми опасининг олдига борди, зеро эгизаклар катта опанинг сўзидан чиқмасдилар. Тала-фотдан сўнг тойчоқнинг ахволи ғоят ачинарли ҳолда эди. Кўйлак-иштонига батамом қум ёпишганди, аммо Сисси аввалдан бундай майда-чуйда ишкалликларни дарров тузатишга моҳир бўлиб кетган эди, кўз очиб-юмгунча тойчоқнинг энгил-бошида қумдан асар ҳам қолмади. Аммо болакайнинг кўзларида ёш ҳалқоб бўлиб, хўнграб йиғлашга тайёр турар, шунинг учун Сисси болакайнинг хўрлиги арисин деб, маҳкам қучиб ўпид қўйди-да, ёмон бола Жекига бармоғи билан пўписа қилди, сен ҳали қараб тур, мендан кўрасан, деди ва қовоғини солди.

— Ярамас тўполончи Жеки! — овозини кўтарди у.

Кейин кичкинтой денгизчини бағрига босди-да, секин эрка-лаб сўради:

— Опасининг кими бу? Опасининг попукчасими ўзи?

— Қани, бизга айтгин-чи, — деди орага қўшилиб Эди Бордмен. — Кимни ҳаммадан кўп яхши кўрасан? Ҳаммадан кўп Сисси опангни яхши кўрасанми?

— Йў-ў, — чўзилди ғингшиб Томми.

— Унда Эди опангними? — сўради Сисси.

— Йў-ў, — ғингшиби Томми.

— Мен бўлсан биламан, — деди унчалик суюнмай Эди, унинг узоқни яхши кўрмайдиган кўзларида муғамбирлик ўйнади. — Биламан, Томми ҳаммадан кўп кимни яхши кўришини, у Герти-ни яхши кўради.

— Йў-ў, — чўзилди Томми ўкириб йиғлашга чоғланиб.

Аммо Сисси оналик туйфуси билан бу ерда ишқал нимада экан-лигини сезди-да, Эдига тойчоқни аравача панасиға олиб ўтишни шипшиди, қараб тур, янги бошмоқчасини ҳўл қилиб қўймасин, деб тайинлади.

Аммо Герти деган қиз ўзи ким?

Герти Макдаузлл дугоналаридан сал нарироқда узоқ-узоқларга хаёлчан бокиб ўтиарди. Ирланд қизининг бундан ҳам мафтункорроқ сиймосини чизишга ҳатто энг хассос рассом ҳам ожиз эди. Барча таниш-билишлар бир овоздан уни гўзалларнинг гўзали деб аташарди, ҳолбуки баъзи кезлар қиз Макдау-

эллардан кўра кўпроқ Гилтрапларга тортган деб ҳам қўйишарди. Унинг қадди-комати ингичка ва жуда нафис, ҳатто ҳаддан ташқари нозик эди, у темир моддаси қўшилган дори ича бошлаган ва бу (Бева Велчнинг ҳаб дориларидан фарқли ўлароқ) илгаригига ўхшаб шилимшик кетишини камайтирган ва жони зирқираб оғришини тўхтатганди. Фил суюгидай тоза ва оппок юзи бу дунёning хилқатига ўхшамас, бироқ илоҳий тарҳ тортиб турган дудоклари шунчалар баркамол эдики, кишининг ёдига беихтиёр қип-қизил фунча билан ёй тортиб турган болакайни тушириарди. Унинг нафис бармоқлари кўк чизиқлари билинар-билинмас силлиқ мармарни эслатар ва тагин шу қадар оқ эдики, бунақасига фақат лиму жавҳари ҳамда Қиролича кремини суртгандагина мусассар бўлиш мумкин эди, лекин шуни ҳам айтиб ўтмоқ керакки, у кечаси лайка қўлқоп кийиб ётади ва оёғини сутга чаяди, деган ғаламис гаплар қип-қизил бўйтондан бошқа нарса эмасди. Бир куни Берта Сапл оғзини тиёлмай Эди Бордменга шундай дебди, лекин бу тўқима гап холос, чунки ўша кезлари у Бертига аччиқ-тиззик қилиб юарarkan (албатта, бу дугоналар ўртасида ҳам бошқа ҳамма қатори ўз майдачуйда араз-гинахонликлар бўлиб турарди). Яна у бу гапни ким айтганлигини унга ҳеч қаҷон билдирумасликни сўраган, акс ҳолда сен билан бир умр гаплашмайман, деб пўписа қилган. Кўя қолсин. Ҳар кимнинг қилмишига яраша. Герти қандайдир табиий нафис-назокатли эди, француزلар *Nauteur*¹ дейдиган бир хумор бор эди, буни ҳатто маликаларга хос бир нарса деса ҳам бўлади, қўлларининг бағоят нафислиги, оёқларининг бўртиб туриши ҳеч шак-шубҳасиз шундан далолат бериб турарди. Мабодо баҳт-иқболи ёр бўлиб, аслзодалар хонадонида дунёга келганида ва баркамол тарбия кўрганида Герти Макдауэлл бутун мамлакатнинг энг ёрқин хонимлари билан бемалол тенглашган, ҳашамдор либослар кийиб, пешонасига тиллақош тақса, не-не кибор ошиқлар унинг оёқлари остида ётиш баҳтини бирбирлари билан талашмасми эдилар. Унинг инжа, нафис чехрасида гоҳ-гоҳ сирли маънога тўла аллақандай дилтантглик ифодаси зухур этар, фусункор кўзларида ғариба бир андуҳ пайдо бўлар, буларнинг ажиб жозибасига ҳеч ким турish беролмасди, буларнинг барига сабаб ахтарсак, байни ана ўша армон

¹ Кибр (франц.).

бўлиб қолган муҳаббатга бориб тақаларди эҳтимол. Қиз кўзларининг афсункор сехр-жодуси қайдан пайдо бўлади? Гертиning кўзлари ирланд ложувардидан ҳам ўтиб тушган ложувард бир нур сочиб порларди, шуъла таратиб турган киприклари ва маънодор учган қора қошлари кўзларига ўзгача бир гўзаллик бағишишларди. Аммо мафтункор қошлар азалдан шундоқ эди деб бўлмасди. Бу Вера Верайти¹ хоним ўзининг «Малика янгиликлари»даги Гўзаллик Бурчагидан қизга биринчи маротаба қошга қандай бўёқ суртишни маслаҳат берган, бу нигоҳингизга сехр-жоду бағишишлайди, шоҳона модага риоя қилувчилар бундан устомонлик билан фойдаланадилар деганди. Герти унинг маслаҳатига кириб кейин бундан ҳеч афсусланмади. Яна ўша ерда қизариб-бўзариб юрмасликнинг илмий юситаси ҳам баён қилинган, яна ҳар ким бўйини ўстириши мумкинлиги, бўй баланд бўлса чеҳра ҳам жозибадор кўриниши айтилган эди, аммо бурун нима бўлади? Бу охиргиси айпиқса Дигнам хоним ойимга жуда аскотармиди, чунки унинг бурунчасининг тугмачадан асло фарқи йўқ. Лекин Гертиning шухратини таратган унинг пўрим соchlари эди. Қорамтири кўнғир бу соchlар туғма тўлқинланиб турарди. Қиз янги ой чикиши муносабати билан шу куни эрталаб андак қирқиб қўйган, улар сон-саноқсиз кўнғироқчалар каби чиройли бошини чулғаган эди. У бугун пайшанба бойлик келтиради деб, тирноқларини ҳам олди. Мана ҳозир шу тоғда Эдининг сўзлари таъсирида унинг ёноклари худди атиргул япроқларидаи ёнгил ва майн қизариб ёнди ва унинг қиз болага хос ширин ийманиши шу қадар латофатли эдики, Худо ўз паноҳида асраган бутун Ирландия диёрида гўзалликда унга teng келадиган кимсанинг топилиши амримаҳол эди.

У яна бирпас бопини маъюс эгиб жимгина ўтирди. У жавоб бермоқчи бўлиб оғиз жуфтлаганди, лекин нимадир уни сўзлашдан тутиб колди. Унинг галиргиси келарди, бироқ фурури галиришга йўл қўймасди. Олчадай лаблари андаккина бўртди, лекин шу заҳоти кўзини юқори кўтариб, май ойининг эрта тонги каби шўх жаранглатиб кулиб юборди. У нима учун ғилай кўзли Эди бояги гапни айтганлигини жуда яхши биларди, билмай ўлибдими: чунки йигит унга совукроқ муомала қилган, аслида бу эр-хотининг уриши — дока рўмолнинг қуриши дегандай

¹ Ҳақиқат (ингл.).

бир гап. Ўзи доим шундай бўлади, анов велосипедли бола Гертининг деразаси олдидан лип-лип айланishiб ўтадиган бўлиб колгани учун ўзини кўярга жой тополмаётганлар йўқ эмас. Аммо хозир унга отаси кеч кирганда уйда ўтириб, имтиҳонларда мукофот олиш учун яхшилаб тайёргарлик кўришни тайинлаган, холос, у мактабни битириб, докторликка ўкиш учун Тринити коллежига кирмоқчи, акаси У.И. Уайли ўша ерда ўқиган, у университет велосипед пойгасида қатнашган. У балки қизнинг кўнглидан нималар кечაётганини унча билишни истамас, гоҳигоҳида қиз қалби қанчалар бўм-бўш бўлиб қолиб, бутун жонини тешиб юборгудай оғриқ туришини балки ўша йигит хаёлига ҳам келтирмас. Аммо у хали жуда ҳам ёш-да, яна ким билсин, балки вақти-соати келганда, севиш нималигини ўрганиб қолар. Йигитча протестантлар хонадонидан эди, Герти эса, албатта фаҳмларди Ким биринчи ўринда туришини ва ундан сўнг — Улвий Марям, ундан кейин эса — Улвий Юсуф. Аммо шакшубҳасиз йигитчанинг ташки кўриниши жуда кетворган, ўзига тортиб туради, бурни чиройли қаламдай тўғри, ундан ташқари тирноғининг учидан тортиб ҳамма-ҳаммаси чинакам рисоладаги йигит, боши курғурни айтмайсизми, айниқса, боши яланглигига орқасидан қарасангиз, қандайдир жудаям бошқача кўринади, ҳар қандай жойда ҳам таниб олса бўлади. Ундан кейин у рулни қўли билан ушламай велосипедини фонарнинг олдидан чаққон айлантиради, унинг қимматбаҳо сигаретлари ҳам шунчалар яхши хид таратади, ундан кейин ҳар икковларининг бўй-бастлари ҳам худди куйиб қўйгандек бир-бирларига баравар, шунинг учун ҳам, Эди Бордмен ўзини жуда ақлли деб ўйлади, лекин шундай бўлса ҳам, негадир йигитга Эдининг кўримсиз боғчаси атрофида велосипедда айлангиси келмайди.

Герти одмигина кийинган эди, Мода Олий Ҳазратларининг содик қуллари одатда шундай бехато дид-фаросат билан либос танлайдилар, қизнинг кўнгли сезиб турардики, бугун уни кўриш учун кичкина бўлса ҳам имконият туғилади. У кўкракка кийиладиган кўкимтирик кулранг нафис калта кўйлакчасини ўзи энг яхши сифатли бўёқ билан бўяган (ўшанда Аёлларнинг Суратли журнали кўкимтирик кулранг электрик тезда модага киради деб ёзганди), кўйлакча то кўкрак чуқурчасигача чиройли қилиб қийилган ва рўмолча солиш учун мўъжаз киссача тикилган (аммо рўмолча дўмпайиб тургани учун Герти бу киссачага доим ўзи-

нинг севимли атиrlари сепилган бир чимдимгина пахта солиб юради), этаги бирмунча кенгайтирилган учу чорак узунлигидаги тўқ мовий юбка унинг келишган ипакдек қоматини янада чиройлироқ килиб кўрсатарди. Унинг бошига илган ғоятда хушбичим ясанчоқ шляпачаси қора похолдан йирикроқ қилиб тўкилган бўлиб, пастки томони кўк-сарик баҳмал ип билан чамбарак солиб ўралган, икки ёни эса худди шу ранглардаги мўъжаз бантчалар билан безалганди. Киз мана шу рангдаги баҳмал попукни топиш учун ўтган сешанбада ярим кун вақтини сарф этган ва ниҳоят кўнглидагини ёзги Клери ёйма бозоридан топганди, тўғри попук тасмача ёймачида ётавериб бироз уніқкан, лекин бу дафъатан қараганда унча билинмас, нархи ҳам бир қулочига икки шиллингу бир пенс эди. Ундан кейин у бунинг барини ўзи ўз қўли билан мослаб чиқди, кейин илк бора ўлчаб кўраётганида юраги қувончдан орзиқиб кетди, ойнада акс этган латофатли киёфасини кўриб табассумини асло яшиrolмади! Кейин лиbosни тарҳи текис турсин деб, катта доира чамбарга тортиб кийгизаркан, тез орада ўзининг айрим таниш-билишлари димоқ-фироқларини камайтиришга мажбур бўлишларини аниқ-таниқ биларди. Унинг бошмоқчаси энг янги усулда тикилганди (Эди Бордмен менинг оёғим энг petite деб ўлгудай кариллаб юради, лекин Гертиниг оёғидай ўттиз учинчи оёқ унда ҳеч қачон бўлганмас ва то дунё охир бўлгунча ҳам бўлмайди), бошмоқчанинг уч қисми табиий теридан ясалган ва баланд қайрилма дўнгаси устида битта чиройли илгак қўйилганди. Унинг юбкаси остидан худди йўниб ишлангандек чиройли тўнифи кўриниб турар, товони қалин ва боғич қисми кенг юпқа пайпоги бир текис сиртилган болдиrlари фақат керакли бир меъёрда кўзга ташланарди. Ички кийимларга келганда, Герти уларни ҳаммадан кўпроқ ташвиш чекиб танлар, гарчи муnis ўн етти ёшнинг (гарчи Герти ўн етти ёши билан аллақачон хайрлашган бўлса ҳам) бутун ҳаяжонли умид-аъмоллари ва қўрқинчларига ошно бўлган қайси кимса тошибағирлик килиб Гертини бу нарсаларда айбсита оларди? Унинг жимжи-ма тўрли ва безакли ва ҳар бири уч турли нарсадан иборат тўрт ички лиbosлари ҳамда бунинг устига тунги кўйлаги бўлиб, ҳаммасининг тасмабандлари пушти, зангори, нимкўй баргикарам, очбинафша сингари ранго-ранг эди, уларни кирхонадан олгач, ўзи қуритар, ўзи рангга солар ва ўзи дазмолларди; у бир

ғиштча ғамлаб қўйған, даэмолчасини шу ғишт устида сақлар, кир юувучи хотинлар нарсаларнинг қанчалар увадасини чиқариб юборишларини кўрганидан уларга бу ишларни сира ишонмасди. Ва ҳеч нарсага қарамай, у баҳт келтирсин деб, мовий қўйлагини кийди, бу у яхши қўрадиган ранг ва бунинг устига келинлар киядиган ранг агарда қайдадир унинг мовий ранг кийими бўларкан нега десангиз ҳув ўша куни у яхши қўйлагини кийганда бу баҳт келтирмади, чунки отаси ўғлини кўчага чиқармай мукофот олсин деб, уйда дарс тайёрлагани ўтқазиб қўйди, нега десангиз қиз ўйладики, балки ниҳоят у бугун кўчага чиқиб қолар, нега десангиз қиз эрталаб кийинаётганда анави эски қўйлагини сал бўлмаса тескарисини киярди, бу эса нукул баҳт келтиради ва севишгандар учрашишади, мабодо сен қўйлакни тескари кийиб қўйсанг, баҳтинг очилади, фақат бу жума куни бўлмаса, бас.

Ва лекин! Ва лекин! Нечук чехраси бунчалар танг бўлмаса! Худди аллақандай яширин бир дард уни тинмай кемираётгандай. Унинг бутун юраги кўзларидан акс этиб туради, у хозир ўзининг осуда ёт кўзлардан йироқ хонасида ҳеч кимга кўринмай ёлғиз қолишни истар, чамаси, бунинг учун ҳамма нарсага рози, юрагини эзган ҳиссиётларни яширмай, тўйиб-тўйиб йиғлагиси келар, лекин бунда ҳам асло ҳаддидан ошмагани маъқул, албатта, нега деганда, у ойна олдида туриб қандай қилиб чиройли кўзёши қилиш кераклигини ўрганаарди. Тошойна ҳам унга, о Герти, ўзинг ҳаммадан чиройлисан, деб айтган. Ботаётган куннинг шуълалари унинг мислсиз маъюс ва хаёлчан чехрасини ёритади. Бекорга изтироб чекяпти Герти Макдауэлл. Ҳа, у бошданоқ биларди турмушга чиқиши тўғрисидаги орзулари рўёбга чиқмаслигини, Д.Т.К¹ миссис Регги Уайленинг тўйи ҳақида хабар қилиб дарангдурунг жомлар чалинмайди (чунки миссис Уайлига унинг катта акаси уйланажак) ва киборлар ҳаётидан бериладиган эълонларда миссис Гертруда Уайли мовий тулки мўйнасидан чиройли беклар тақиб ясатилган кўкиш либосларда пайдо бўлдилар деганга ўхшаш сатрлар ҳам чиқмайди. Буларни тушуниш учун йигит ҳали анча ёшлик қилади. Бунинг устига у севигига ҳам ишонмаса керак, бу аёлларнинг қисмати. Қачонлар эди, Сторлар хонадонидаги меҳмондорчиликда (у ўша пайтларда ҳам калта иштонда юради), у билан юзма-юз ёлғиз қолишганда, у

¹ Дублин Тринити Коллежи.

ўғринча белидан қучоқлаб олган, қизнинг эса ранги қумдай оқариб кетгаиди. Йигитча ўзгариб кетган, фириллаган товуш билан уни шириントй деб атаган ва шоша-пиша лабларини андак теккизib муччи олганди (бу қиз ҳаётидаги илк бўса эди!), лекин бунда бурнининг учи тегди, холос, кейин шу заҳоти егулик келтирай деб нимадир минғирлаб тез хонадан чиқди-кетди. Нима бало, довдир-совдирми-ей! Регги Уайли хеч қачон кучли феъл-автори билан ажралиб турмасди, ҳолбуки Герти Макдаузлни бўйсундириб, ўзига эргаштириб кета оладиган кимса, албатта, ҳеч шакшубҳасиз ҳақиқий эркак бўлиши керак. Шунинг учун фақат кутиш зарур, сенга эътибор қаратишларини кутишга тўғри келади, бунинг устига мана кабиса йили ўтиб боряпти, ҳаш-паш дегунча тугаб ҳам қолади. Йўқ, унинг идеалидаги опиқ оёқлари тагига севгисининг ажиб ва ноёб тухфаларини тўқадиган кўркабой шахзода эмас, йўқ, тўғриси, бу қатъиятли, вазмин ва кучли чиниккан эр киши, у ҳётда ўз орзуларига эришолмаган бўлиши мумкин, балки эҳтимол унинг чакка соchlарига оқ ҳам оралагандир, мана шундай кимса қиз юрагини яхши тушунарди, уни ўз бағрига маҳкам босарди, қайноқ қалб эҳтирослари билан қучоғидан бир зум чиқармас, дудоқларидан узоқ ҳеч туганмас бўсалар оларди. Жаннатда ҳам топилмасди бундай лаззат. Мана шу хаёлчан ёз оқшомида шулар ҳақида гизли орзуларга чўмған эди қиз. То ўла-ўлгунча, хоҳ камбағаллик ва хоҳ давлатмандликда, хоҳ ожизнотавонлик ва хоҳ сидат-саломатликда қиз шу кўёвнинг ёлғизягона, пешонасига битган ёри вафодори бўлишини чин юракдан хоҳлайди ва худо хоҳласа, шундай бўлажак.

Эди Бордмен кичкинтой Томми ва унинг аравачаси билан овора экан, Герти шундай бир кун келармикин, мен ўзимни унинг хотини деб аташга мұяссар бўлармикинман, деб хаёл сургани-сурган эди. Ана ўшандан кейин Берта Сапл ҳам, Эди ҳам оғизларига сиққанча гапираверишсин, Эдини айтмайсизми, жуда заҳар қиз бўлган, нега деганда, ноябр ойи келса, йигирма иккига киради-я. Герти эрига ҳамма қулайликларни яратган бўларди, истаганча ғамхўрлик қиласди, чунки Худога шукур, Гертининг ақли-хуши жойида, аёлнинг қиласидан ишини билади, ҳар қандай эркак ўз уйида саранжом-саришталиктини яхши кўришини тушунади. Унинг қип-қизил лоладай қилиб пиширилган оладиялари, янги қаймоқ ҳидини таратиб турувчи Қиролича Анна деган мазали пудинглари доим мақтovларга сазовор бўлган, нега деганда унинг

қўли доим енгил, олов ёқишига уста, нега деганда ун юпқа қилиб сепилади, қуруқ хамиртуруш сочилади, кейин доим бир томонга қараб аралаштирилади, ундан кейин сут билан яхши ийланган оқсил қўшилади, ўзи гап овқат устида кетганда бу унга унчалар ёқмайди, ҳам қисинади одамлар олдида, нега ажойиб бинафшалару атиргуллар билан овқатланишмайди-я, деб қўяди ичида, яна ўзи меҳмонхоналарини жуда чиройли қилиб безатади, ҳар хил суратлар гравюралар қўяди, Гилтрап бобонинг ити Гарриоуннинг суратини илади, нега деганда бу ит нақ одамнинг ўзи, гапириб юборай-гапириб юборай деб туради, кейин ўзи курсиларга чиройли гулдор қолчиқлар қоплайди ва бойларнинг уйларида бўладиган кумуш тостер олади. Клери ултуржи савдо растасида у шундай нарсани қўриб кўз остига олиб қўйган. Эри баланд бўйли, елкалари кенг бўлади (у доим эри кенг елкали бўлишини орэу қиласади), мўйлаблари чиройли кузалган, кулганда оппоқ тишлари яркираб кетади, кейин улар асал ойларини ўтказиш учун катта ерга боришади (роҳатбахш уч ҳафта!) ундан кейин ўзларига чоғроқ бўлса ҳам чиройли шинам бир бошпана олишади, ундан кейин ҳар куни эрталаб бирга нонушта қилишади, нонушта жуда оддий лекин кам-кўстсиз тайёранади ва фақат икки кишига мўлжалланади, бошқа ҳеч ким таклиф қилинмайди, эри кейин хизматта отланаркан, жоним деб хотинипи маҳкам бағрига босади ва бир зум унинг кўзларига чукур-чукур термилади.

Эди Бордмен кичкинтой Томми Кэффридан ҳаммасини бажариб бўлдингми, деб сўради, болакай ха, деди. Шундан сўнг унинг иштони тугмасини қадаб қўйди-да, бор энди Жеки билан яхши бола бўлиб ўйнанглар, уришманглар, деди. Аммо Томми коптогимни олиб бер, деди, Эди коптокни кичкинтой ўйнаяпти, олиб қўйсак, жанжал-тўполон чиқади, деб кўнмади. Аммо Томми йўқ, бу менинг тўпим, менга тўпимни олиб бер, деб оёқларини тапиллатди. Ол-а, бу зумрашани қаранг-а? Вой, қайсар-е! Бу Томми тушмагур хали йўргакдан чиқмай туриб эркаклик қилмоқчи бўлади-я. Аммо Эди унга уч карра йўқ, йўқ, йўқ, деб жавоб берди, хархашани йиғиштириб деди ва Сиссига ҳам сен унинг ёнини олма, деб қўйди.

— Сен опам эмассан, — деди қулоқсиз Томми. — Коптогимни олиб бер.

Аммо шунда Сисси Кэффри қўзичоқ Бордменга: мана, мана, менга қара, бармоғимни кўрдингми, деди-да, дарров коптокни

тутиб олди. Уни қумда думалатиб юборди, Томми ғалаба қозониб, копток орқасидан чопди.

— Мұхими, қулоғимиз тинч бўлсин, — деб кулди Сисси.

У қўзичноқ тезроқ эсидан чиқарсин деб, унинг дўмбоқ юзчалирини қитиқлаб эркалади-да, у билан зағизғон-қарға йўйинини йўйнай бошлади: зағизғон бўтқа қилди, болаларига берди, унга берди, мунга берди, ановга берди, энг кичкина синчалоққа бермади. Аммо шу ерга келганда Эдининг жаҳли чиқди, бу ёмон бола ўз айттанини қилдиради, ҳамма уни эркалайверса охири нима бўлади.

— Ҳали шошмай туринглар, — деб пўписа қилди у, — мен уни бир жойига ата-та қиласман.

— Орқасига ата-та, — кувноқ кулди Сисси.

Герта бошини қуий әгди, дув қизарип кетди, Сисси ойимқизларга ярашмайдиган сўзни айтди, деб ўйлади, мен ўла қолсам айтмасдим бундай сўзни, яхшиси уятдан ўлардим, унинг юзи ўтдай қизил тусга кирди, Эди Бордмен эса, анов яқин ерда ўтирган киши ҳаммасини эшитган бўлса керак, деди. Аммо бундан Сисси зифирча ҳам тап тортмади.

— Эшитса эшитаверсинг! — деб хитоб қилди у бошини бефарқ силкиб, бурунчасини шўх жийираркан. — Унинг ҳам ўша жойига боплаб туширамиз. Мен буни боплайман.

Сочлари қўнғироқ шўх-шаддод Сисси. Кулдравериб ўлдирали. Мисол учун, сен лимонад ич, мен бўлсан шайтон билан чой ичаман, дейди. Ёки қизил бўёқ билан бир тирноғига қадаҳни чизади, иккигчисига эса эркак расмини, ҳамма бундан котиб-котиб кулади ёки хожат қистаб қолса, бирдан мен мисс Лишш ҳузурига боришим керак деб қўяди. Ана шунака-да турган-биттани бу Сиссикумс ойимқизнинг. Вой, ҳеч одамнинг эсидан чикмайди, бир куни оқшом у устига отасининг кийими ва шляпасини илиб, тиқинни куйдирриб ўзига мўйлов ясад сигарета чакиб Трайтонвиллроуд бўйлаб сайр юриш қилса бўладими! Ҳазил-мазоқ ўйинларда ҳеч ким унга тенг келолмайди. Лекин айни замонда ўзи жуда ҳам соғдил қиз, Худо яратган маҳлуқлар ичида энг мард ва садоқатли хилқатлардан биттаси, ҳаддан ортиқча назокати тўғри иш қилишга йўл қўймайдиган иккюзлама кимсалардан эмас.

Шу ерга келганда ҳавода хонишлар ва арганун овозлари янгради. Бу ҳазрат тарғиботчи Жон Хюз, О.И. раҳбарлик қилувчи эркаклар хушёрхонасида Табаррук Тухфаларни муборакбод этиш ҳамда хутба ўқиш, ибодат қилиш маросими адо этилмоқда эди.

Бу ерда улар ҳеч қандай табақаларга ажралмаган ҳолда бирга тўпла-нишар (бинобарин бу ғоятда ибратомуз йиғилиш эди), зотан улар-нинг ҳаммаларини дунёниг бўронлари, тўлқинлар қирғоқдаги ушбу камтарин хонақога чиқариб ташлаган ва ҳаммалари Бокира-нинг оёқларига тиз чўкиб, Лорет Модар Худосига дуо ўқишар, Муқаддас Мария, Муқаддас ва Мутаҳҳар Мария Она сингари жуда кўхна ҳамда ғоятда таниш каломлар билан мурожаат қилишиб, ҳимоят тилашарди. Шўрликкина Герти бу саслардан қанчалар қайгу-ҳасратга чўммасди! Қанийди, оҳ, отаси аҳд қилибми, қасам ичибми ёки «Пирсонс уикли»да ёзилган майхўрлик бало-сидан ҳалос этадиган ҳаб дорилардан ичибми, ишқилиб, ўша ёвуз аждаҳонинг комидан бутунлай ҳалос бўлслайди, қизгина ҳозир ҳеч кимдан қолишмай, кам бўлмай ўз ҳашаматли каретасида сай-ру саёҳат тортиб юрмасми, ахир. Қизгина ўти ёниб охирлаёт-ган камин олдида маъюс ўйларга ботиб ўтиаркан, буларни ўз-ўзига сон-саноқсиз бир тарзда тўхтовсиз такрорлар, шу ҳолда у чироқни ҳам ёқмас, зеро икки ёқдан тушадиган ёруғликни ҳеч жини ёқтирасди, ёҳуд гоҳо ёмғир занглаған ахлат кутига тасир-лаб урилаёттанига дарчадан соатлаб термулиб ўтиар ва шундай тубсиз ўйларга бериларди. Аммо шунчча ўчоклару қанчалаб оила-ларни барбод этган машъум ичкилик оғуси қизгинанинг маъсум болалик чоғларига оғир соя ташлаб улгурганди. Ҳазил эмас, қиз-гина ўз қадрдон уйида маст-алааст жанжал-тўполонларни кўрган, жонажон отаси ичкилик зўридан тамомила эс-хушини йўқотга-нига ўзи гувоҳ бўлган ва бинобарин Герти бу ёруғ дунёда бир нарсани ҳаммадан ҳам қаттиқ билиб олганди: агарда, эркак киши аёлга меҳру муруватдан бўлак бир тарзда муомала қиларкан, у ҳолда энг тубан абллаҳ номигагина муносибdir.

Овозлар ҳамон Муқаддар Биби, Муфарраҳ Биби шарафига дуолар ёғдириб хониш қилишарди. Ўз ўй-хаёлларига чўмган Герти эса гўё буларни эшитмас ва на дугоналари, на шўх ўйна-ган эгизак болакайлар ва на Сэндимаунт Грин томондан пайдо бўлган бир кишини кўради. Сисси бу кишини унинг отасига ўхшатди, у соҳил бўйлаб оҳиста кезинарди. Албатта, отаси ҳеч қачон одамлар кўзида маст-алааст юрмасди, лекин барибир қиз-гинага у ота сифатида ёқмасди, балки ҳаддан ташқари қари бўлгани учундир, ёки яна бошқа бирон нарса боисдир, ёки эх-тимол бапараси хунуклиги сабабдир (ҳар ҳолда бу ерда доктор Фелл ҳодисаси бўлса керак), ёки ёўдда-ёўдда бўжамаси кўпчи-

ган бурпими, ё бурни остидаги оқара бошлаган қўнғир мўйловими, хуллас, нимасидир ёқмасди. Бечора отам! Қанча айблари бўлмасин, қизгина уни яхши кўрарди, отаси «О, Мэри, айт, сенга қандай етайн» ва «Менинг уйим ва севгим Ла Рошелита яқин» қўшиқларини айтганда, қизгинага бу хуш ёқарди, кечки дастурхонга димланган чифаноқлар ва майонез солинган салат қўйилган, отаси мистер Дигнам билан бирга «Ой чиққаңда»ни айтишарди, шўрлик Дигнам юраги хуруж қилиб бирдан ўлиб қолди, дарров кўмиб ҳам келишди, Худо раҳмат қилсин. Онасининг таваллуд куни эди, Чарли таътилга чиқиб уйда эди, Том ҳам, мистер Дигнам хотини билан келишганди, Пэтси ва Фредди Дигнам ҳам шу ерда эди, кейин ҳаммалари бирга суратга тушиди. Ким ўйлабди ҳаёти шундай охирлаб қолган деб. Ҳозир гўрда ётибди. Онаси эса отасини огоҳлантириди, абадул-абад бу сенга огоҳлантириш ва ибрат бўлсин, отаси эса ҳатто таъзияга ҳам боролмади, оёғи оғриб ётиб қолди, шунинг учун қизгина унга идорасидан хатлар билан Кэтсби линолеумлари намуналарини келтириб берди, унинг бадиий безаклари саройга қўйса ҳам ярашади, ўзи жуда мустаҳкам, уйни ҳам ёруғ ва чиройли қиласди.

Герти қиз эмас, хазина эди, уйнинг иккинчи фариштаси деса ҳам бўлади, ҳар бир ишда мададкор ва химояткор, қалби олтин эди. Онасининг боши нақ ёрилиб кетай деб ёмон оғриб қолганларида, Герти дарров унинг пешонасини ялпизли олқинди билан ишкарди, аммо онасининг тамакини бурнаки қилишини сира ёқтириマс, ёлғиз мана шу хусусдагина она-бола ўртасида доим тортишувлар бўлиб туради, ҳа, бурнаки. Барчалари қизгинани ширин муомаласи учун оғизларидан бол томиб макташарди. Уйда фақат Герти газни кечаси ўчиради, уйдаги нозик бир жойни ҳам Герти ҳар икки ҳафтада бир марта хлор сепиб тозаларди, қизгина айни мана шу жойнинг деворига баққол Танни амаки совға қилган «Идиллия замонларида» деган тақвимли суратни осиб қўйди. Мана шу суратда эскича кийинган, бошига учбурчак тумоқ қўндириган ёш йигит ўз суюкли қизига дераза панжарасидан ўша замонларга хос ҳақиқий одоб-икром ҳамда назокат билан бир даста гул узатарди. Шундоқ қўриниб турибди — бунинг тагида бир гап бор. Бўёқлари ҳам чиройли таинланган! Қиз сирилиб турадиган майин оқ либосда, кўркам ва нафис бир киёфада, азamat эса жигарранг тусдаги уст-бошда сочидан тирноғигача аслзода эканлиги ошкор. Қизгина бу ерга у-бу эҳтиёж билан кириб қолган

чоғларида уларга хаёл оғушида тикилиб қолар, енгларини андак шимариб суратдаги қизникига ўхшаш онпоқ на юмшоқ қўлларини ушлаб қўярди-да ўша кўхна замонлар ҳақида ўй сурарди, нега деганда бобоси Гилтрапдан мерос қолган Уокернинг талаф-фуз луғатида идиллия нима деганини топиб ўқиган эди.

Эгизак болакайлар энди оға-инилардай бўлиб бирга ўйнашар, уларга қараб кишининг ҳаваси келар, лекин мана ниҳоят ҳақиқатан ҳам жуда шўх тирмизак бўлган, бундан қаёққа ҳам қочиб кутулиши мумкин, кичкинтой Жеки қитмирлик билан коптоткини жони борича пўпанак босган қоя тошлар томонга қараб тепди. Ўз-ўзидан равшанки, бечора Томми дунёни бошига кўтариб норозилик билдириди, аммо, бахтни қарангким, ўша ерда ёлғиз ўтирган кора кийимдаги амаки шартта ўрнидан сакраб туриб ёрдамга шошилди-да, коптоткини тутиб қолди. Ҳар икки муарфақ рақиб шу заҳоти бақириб-чақириб жонажон коптоткларини қайтариб беришни талаб қилишди. Болаларни тинччиш учун Сисси Кэффри амакига коптоткини менга ташланг, деб илтимос қилди. Амаки бир-икки мўлжал олди-да, тўпни қум устидан Сисси томонга думалатди, лекин тўп қияликка думалаб бориб, қоя остидаги кўлмакча яқинида тўхтади, бу худди Гертининг этаги олдида эди. Болакайлар ҳамон беринг, беринг, деб қичқиришарди, шунинг учун Сисси коптоткини болаларга тепиб юбор деб сўради, ким ушласа, ушлаб олсин, деди. Шунинг учун Герти оёғини йиғиштириди аммо тентак тўп унинг олдига келишни истамасди оёғи билан тўпни тепиб юбораман деди-ю, лекин удасидан чиқмади, Эди билан Сисси кулиб юборишиди.

— Бонккатдан теп, — деди Эди Бордмен.

Герти маъқул дегандай табассум қилди-да лабини тишлади. Унинг нафис ёноқларига қизиллик югорди, бироқ уларга кўрсатиб қўйгиси келди, кейин халақит бермасин деб, юбқасини салпал кўтариб яхшилаб мўлжаллади-да, оёқчаси билан тўпни қаттиқ тепиб юборди, тўп узоқ-узоқка бориб тушди, болакайлар шағал устидан унга қараб югуришиди. Албатта, бу ерда орага жиндаккина рашик ҳам аралашибди, у нарироқда кузатиб турган амакининг эътиборини тортишни истади. Қизгина икки юзи ўтдай қизариб, алангай оташ бўлиб ёнганини ҳис қилди, бу эса Герти Макдауэлл учун доим хатарли бир белги эди. Ҳозирча улар бир-бирларига кўз учида боқиб қўйишганди, лекин энди қизгина янги шляпачасининг соябони остидан у то-

монга тикилиброқ қарашга журъат этди. Назарида умри бино бўлиб ҳеч қачон бундайин ғамгин башарани кўрмагандай эди, секин ёйилиб келаётган оқшом ёруғида унинг юзи қизнинг назарида қандайдир ғалати чўзилган ва ўта ҳорғин эди.

Черковнинг очик дарчаларидан муаттар ҳидлар тараларди, ва улар билан бирга бокира онанинг анбарин бўйли исмлари ёйиларди, ё раҳбоний Заврақ кема, бизни дуо қил, ё Заврақи саждагоҳ, бизни дуо қил, ё тақво Заврақи, бизни дуо қил, о сирли-синоатли атиргул. Унда эди ташвиш паришонхол айлаган диллар, унда эди риэқ-рўз учун заҳмат чекмиси жонлар, бесару сомон саргардонлар, уларнинг чашмаи айnlари тавба-тазаррулардан намланмиш эди, ва яна умид муждаси бирла фараҳланарди, зеро ҳазрат ота Хюз уларга буюк валий Бернардинг Биби Марямга қаратса айтган дуосидан хабар бермиши: Бокира Она ҳар қачон ҳар кимни шафоат айлар, унга нидо қилгувчи, уни чорловчи ҳеч кимса ҳеч бир замонда нажот топмай қолмагай.

Болакайлар ҳамон бемалол шўх ўйнардилар, зеро, болали-гимизда бизнинг озорларимиз худди ёз ёмғири каби тез ўтиб кетади, Сисси ҳалиям жажжи Бордменни ўйнатарди, жужук эса қўлларини ҳавода силкитиб, мазза қилиб қийқиради. Сисси аравача копчиғи ортига яшириниб, тук-тук! деб овоз берар, Эди эса, қани, қаерга кетди Сисси деб сўрарди, ана шунда Сисси боини чиқариб, мўралаб ку-ку! деб қичқирад, жужукча эса роҳат қилиб қиқирлаб куларди. Кейин Сисси унга дада дегин деб ўргата бошлади.

Қани, жужук, дада де. Айт: да-да-да-да-да-да.

Дўмбок эса зўр бериб дудуларди, нега деганда, ҳамма бола энди ўн бир ойлик бўлганига қарамай яхши ўсяпти, тили чиқяпти, ўзи бақувват ва соғлом, қараб тўймайсан, шундай ажойиб ширинтой дейишар ва ҳаммалари бу катта бўлганда, улуғ одам бўлса керак, деб қўйишарди.

— Алла-ла-ла-ала.

Сисси унинг оғзини рўмолча билан артди-да, қулайроқ қилиб ўтқизиб қўймоқчи бўлди, шунда да-данни яхшилаб айтади, деб ўйлади, лекин жужукни ўрнидан қўзғаши билан у бай-байлаб юборди,вой, азиз авлиёлар, бу тагини жиққа хўл қилиб қўйибди-ку, тезроқ тагини янгилаш керак, турган гапки, ушбу туза-тишлар жужук ҳазратларини тинчини бузиб ёмон ғашига тегдики, бу ҳақда ҳеч пайсалга солмай оламга жар солинди:

— Уваа ува-ува, ааа.

Унинг қўзларидан иккита катта-катта думалоқ ёш юзини ҳўл қилиб оқиб тушди. Овутишнинг иложи бўлмади, нима бўлди, а, нима бўлди шириним, вов-вов, миёв-миёвлар ҳеч бир кор қилмади, аммо Сисси узоқ ўйлаб ўтирмай дарҳол унинг оғзига шиша сўргични тутди, шундан сўнг митти тўполончи дарров жим бўлди.

Герти улар тезроқ йиғлоқи чақалоқни уйга олиб кетишлирини хоҳларди, асабингга тегишади, умуман миттининг уйга қайтадиган вақти бўлди, манави мишиқилар ҳам ўйнаб чарчашиди. Қизгинанинг нигоҳи денгиз уфқларига қадалганди. Бу манзаралар кўча рассоми йўл устига рангдор бўрлар билан чизган суратларни эслатарди ва жуда ҳам ачинарли эди уларнинг кўча бетида қолиб, сўнг ўчиб кетиши, оқпом, сузиб юрган булутлар, кўрфаз томондаги Бейли маёfi, сен эса шундай осуда ўтириб, музика оҳангларини эшитасан, димофингга хушбўй хидлар урилади, улар черковда кундур тутатишяпти. Аммо олисларга кўз ташлаган сайин унинг жажжи юраккинаси тинмай дукур-дукур уради. Ҳа, у киши фақат менга қаради, қарашлари ҳам яна бир бошқача-еъ. Унинг қўзлари юрагининг тубтубига боққандай ва уни англамоқчи бўлгандай кўнглига ўт ёқарди. Бу қўзлар жуда ажойиб эди, улардан мислсиз бир ифодавийлик ёғилиб турарди, фақат уларга ишониб бўлармикин? Одамлар жуда ғалати-я. Унинг қора қўзлари ва оқариб турган зиёли чехрасидан бу ерларнинг одами эмаслигини дарров билib олса бўлади, қизгинада энг машхур актёр Мартин Харвинг сурати бор, агар мўйловлари демаса бу киши унинг худди куйиб қўйган ўзи, аммо бу мўйловлар қизгинага бирам ёқади, нега деганда қизгина Уинни Риппингамга ўхшаб театр жинниси эмас. Уинни ҳатто кел, иккаламиз бир хилда кийинамиз дейди, нега деганда писесада шунақа экан, бироқ қизгина ўтирган жойдан қараганда актёрнинг бурни қандайлигини, шунқордайми ёки бироз *retrousse¹ми*, билиб бўлмайди. У бошдан-оёқ мотам лиbosлари кийган, қизгина буни дарров пайқади, юзидан ҳам қайfu ва азблар қиссасини ўқиши мумкин. Қизгина дунёдаги бор нарсасини беришга тайёр эди бунинг сабабини билишлик учун. Нигоҳини узмай қаттиқ тикилиб қаради-я. Қизгина коптокни қандай тепиб юборганини у кўрди, шунинг учун қизгинанинг туфличасидаги тамғачалари қандай ярақла-

¹ Танкайган (франц.).

ганига кўзи тушгандир, ҳойнаҳој, агар мана бундай қилиб учини пастга қилиб қимирлатиб ўтиrsa, айниқса. Эрталаб мана шу шаффоф пайпоқни кийишни кўнгли сеэиб айтиб турди, бирам яхши-я, лекин унда балки Регги Уайлини кўриб қолармикинман деб ният қилганди, аммо энди булар ҳаммаси орқада колди. Қизгина шунча орез қилган кимса мана кўз ўнгидан намоён бўлди. Шу киши ва фақат шу кипи унинг қўзлагани қизгина-нинг чехраси шодликдан ял-ял ёнарди, нега деганда қизгина ёлғиз шу кишини дерди, нега деганда қизгина бутун юраги ва жон-жаҳони билан ўзининг яккаю ягонаси, атовлиси эканлигини сезиб турарди. Бор аёллик қизлик қалби билан қизгина унга, орзуларида ардоқланган ёрига талпинарди, нега деганда бир қарашдаёқ бу ўша ўзининг ёлғизи эканлигини билганди. Агар у киши дардга ботиб, бошқалар олдида гуноҳкор бўлмаса, аксинча, фақат бошқалар унинг қошида айборд эса, мабодо ҳатто бунинг аксича бўлсин, мабодо ҳатто илгари унинг ўзи гуноҳкор, чакки одам бўлсин, бу қизгинани асло тўхтатиб қоломасди. Мабодо у киши қизгинани чин юракдан севса ҳаттоки у протестант ёки методист бўлганда ҳам, барибир қизгина уни ўзига осон оғдириб ола билади. Жароҳатларни даволашга қодир биттагина юрак малҳами бор. Қизгина чинакам аёл эди, у зиғирча ҳам латофати бўлмаган ҳозирги енгилтакларга ўхшамайди, у кишим билса ҳам керак шу велосипед минадиган ҳамма нарсаси очик-сочик кўзга ташланиб турадиган қизларни. Ал-қисса, қизгина ҳаммасини билишга ташна эди, ҳаммасини кечириш ўтида ёнарди, қанийди у кишим чин дилдан севишига эришса, қизгина буларнинг барини адо этарди, ўша ўтмиш хотиralар кучини йўққа чиқара оларди. Ана ўшанда эҳтимол у кишим уни ҳақиқий эр йигитлардай авайлаб-ардоқлаб кучган, нозик белларидан маҳкам ўзига тортиб бағрига босган, жажжи қизчам, ёлғизим деб суйган, эркалаган бўларди.

Мужримлар паноҳи. Барча ғамбодалар саодати. Ога *pro nobis*¹. Қандай яхши айтилган-а, унга имон-эътиқод билан чин дилдан ибодат этган кимса ҳеч қачон ора йўлда қолмас ва рад этилмас, ва яна қанчалар яхши-я, у барча аламдийдаларни ўз ҳифзи ҳимоятига олади, уларга паноҳ беради, нега деганда Бибимизнинг қалбини етти ғам-алам тешиб ўтган. Герти чер-

¹ Бизни дуо қил (лот.).

ковдаги бутун манзарани, деразаларда жилоланган рангдор ойналар, шамлар, гуллар ва Муқаддас Биби мазҳабининг мовий турроларини шундоқ кўз ўнгига келтирди, меҳроб томонда эса ота Конрой ҳазрат Каноник О'Ханлонга кўмаклашади, бошини қуи этиб турли-туман ашёларни олиб келади ва олиб кетади. У авлиёга ҳам ўхшаб кетар, унинг изҳорхонаси доимо бирам тоза ва осуда бўларди; бу ерда майин нимқоронғилик ҳоким эди ва унинг қўллари ҳам худди оппок шағамдан ясалгандаи кўринарди, мабодо бир кунмас-бир кун уларнинг оқ либосларини кийиб, Доминик роҳибаси бўлиб қолса, унда балким у кишим дайрхонага авлиё Доминик пучмоғига уни кўргани келармиди бандоғоҳ. Анов бир сафар қизгина ҳазрат ота хуэурига бориб изҳори дил айтаркан, ҳайз ҳақида сўради ва сочининг тагигача дув қизариб кетди, у ҳозир менга тикилиб қарайди деб юраги пўкиллади, ҳазрат бундан ташвиш чекманг, деб жавоб берди, бу табиатнинг муждаси, холос, ухровий ҳаётимизда биз ҳаммамиз унинг қоидаларига бўйсунамиз, бунинг ҳеч қандай айби йўқ, нега деганда Худо аёлнинг табиатини қандай яратган бўлса ўшандан келиб чиқади, ҳазрат шундай деди ва ҳаттоқи бизнинг ҳукума Онамиз Жаброил алайхиссалом ҳазратларига айтдики, майлига, менинг ҳолим Сенинг Сўзингдек бўлгай. Ҳазрат шундоқ нуроний ва шундоқ меҳрибон эдики, қизгина тез-тез унга қандайдир совға-тортиклар килгиси келар, кашталар солиб тикилган чойнак филофими, ёки соатми, гарчи ундоқ деганда уларнинг соатлари бор, қизгина бу соатни каминнинг токчасида кўрган олтин халли оқ соат тепасида кичкина уячаси бор, ҳар ярим соатда у ердан қушча учиб чиқади-да, янгроқ овоз солиб қичқиради, қизгина ўша куни қирқ соатлик таъзим ибодати учун гуллар ҳақида сўрагани кирганди, нега деганда ахир совғот учун нарса танлашнинг ўзи қийин-да, балким Дублин ёки бошқа бирон чиройли жойнинг кўринишлари тасвирланган альбом олиш керакмикин.

Афting куртур тирмизаклар яна шовқин-сурон кўтаришяпти. Жекки тўпни дengiz томонга бор кучи билан тепди, кейин икковлари копток кетидан чопиб кетишиди. Баттол маймунлар, куздаги кўлмаклардек жонга тегишиди. Уларнинг боплаб таъзирини бериб кўйиш керак, вақт етди. Эди билан Сисси ҳозир тўлқин ёпирилиб келиб уларни кўмиб кетмасин деб, кўрқиб, ҳовлиқишиб, орқага қайтларинг, деб қичқира бошлашди.

— Жеки! Томми!

Қайрилиб ҳам қарашмайди! ўзларига етгунча ақлли булар! Шундан кейин Сисси энди сизларни ҳеч қачон ўйнатгани олиб чиқмайман, деб қичқирди. У сакраб турди-ю, соchlарини йўл-йўла-кай елкасидан ошириб силтаб ташлаб, уларнинг орқасидан нишоблик томон югурди, соchlарининг ранги-туси ёмон эмас, лекин яна бирозгина узунроқ бўлгандайди; айтмаса, сочига нима-нималарни сурмади-я, қайсинисини айтасиз, лекин барибир тирноқча ҳам ўсгани йўқ, нега деганда тагида бори ўзи шу, нима ҳам қилсин бечора, чидайди-да. Сисси худди турнага ўхшаб оёғини силтаб чопар, бунака чопишда юбкасининг тириллаб йиртилиб кетмаганига ҳайронсан, Сисси Кэффрининг кўп килиқлари ўғил болаларга ўхшар, бунинг устига доим ўзини бир кўрсатиб қўйгиси келиб туар, ҳозир эса ўзича ҳаммадан ҳам чиройли чопаёттандай бўлар, анов кишим кўриб қўйсин деб, жони борича тиришар, ички кўйлагининг этакларини ҳилпиратар болдиrlарини уялмасдан яланғоч жойларигача қўз-қўзларди. Хўб ажаб бир иш бўларди-да, агарда ҳозир унинг баланд ингичка французча поиниаси бирон нарсага илиниб, қокилиб, бурни билан йиқилса, ана унда бўйини доим баланд қилиб кўрсатиш нималигини биларди.

Ана томоша! Tableau¹. Тўйгунингча қара, эркак кишининг кўзлари кувонади.

Фаришталар маликаси, бузрук оталар маликаси, набийлар ва барча валийлар маликаси, деб дуо ўқишарди улар, уч карра Муқаддас Чорбоғнинг маликаси, шундан сўнг ҳазрат ота Конрой бухрдонни ота каноник О'Ханлонга узатди ва у идишга кундур тутатиб, Муқаддас Ҳадяларни табаррук этди, Сисси Кэффри эса шумтакаларни тутиб олди, яхшилаб уларнинг қулоқларини чўзиб қўймокчи бўлди, лекин яна бу фикридан қайтди, нега деганда анов кишим менга қараб турган бўлса керак деб ўйлади, лекин сирам у ўйлагандек эмасди, нега деганда Герти қарамай турибоқ у кишимнинг ўзидан асти кўз узолмай турганини сезаётган эди, ундан сўнг ота Каноник О'Ханлон яна бухрдонни ҳазрат ота Конройга қайтарди-да, тепага, Муқаддас Ҳадяларга қараб тиз чўқди, шунда хонишчилар Tantum ergo ни қуйлай бошладилар ва шунда Герти музика оҳангига берилиб оёғини қимирлата бошлади, tantum ergo sacramentum². У мана шу пай-

¹ Томоша! (*Франц.*)

² Tantum ergo sacramentum -- Мана буюк синоат (лот.).

поқни уч шиллингу ўн бир пенс бериб Жорж-стритдаги Спэрроу дўконидан харид қилди, бу сесанба, йўқ, душанба куни эди, мана ҳозиргача барча илгаклари жойида, шаффоф таги кўринади, анов кишим мана шунга қараган, анов қизнинг нимасига қарайди, на тархи на жисмининг тайини йўқ (вой бети қаттиқ!) у кишим кўр эмасдир-ку, ахир, фарқласа керак ўзи.

Сисси денгиз томондан икки шумтакани етаклаб коптокни кўлида тутиб келарди, бошқа ҳар қандай стрил³дан сира фарқи йўқ эди, чопганидан шляпаси ёнига қийшайган, икки ҳафта бурун сотиб олган нафис уст кўйлаги ғижимланган ва булар ҳам етмагандай орқасидан ички кўйлагининг этаклари чиқиб турарди, нақ кулгили суратларда чизилгандай. Ва худди мана шу онда Герти соchlарини тўғрилаш учун бошидан бир зумга шляпасини олди. Худо шоҳид, бундан кўра нафисроқ, мафтункорроқ бошни қиз елкалари ҳеч қачон кўтариб юрган эмас, ўзининг латиф ма-лоҳати билан ақлдан оздиришга қодир мўъжиза каби порлаган чеҳра. Нимтатир ёнфоқ тусидаги бундайин соч, жамила соч жамалакларини топаман деб уринган кимса ер юзини жуда узоқ айланиб қидириши керак. Қизгина ул кишимнинг кўзларида бунга жавобан ҳайрат учқунлари ялт этиб чақнаб кетганлиги ни кўргандай бўлди-да, бундан бутун юрагининг қиллари титраб, таранг тортилди. У яна шляпасини бошига илди-да, нигоҳи билан кузатиб туриш қулай бўлсин учун соябони тарҳини манглайига андак бостириброқ кўйди, бошмоқ тўқаси ярақланган мўъжазгина оёқлар энди андаккина тезроқ чайқала бошлади, нега деганда ул кишимнинг кўзларида чақнаган ўша ўтни кўрганда, Гертининг нафаси ичига қайтиб кетди. Бўғма илон ўз емишига қандай қараса, у ҳам қизгинага шундай қарамоқда эди. Қизгина аёллик кўнгли билан ул кишимнинг ичидаги шайтонни уйғотиб юборганини сезди ва шу фикр хаёлидан ўтиши ҳамоноқ қайнок қон унинг бўйнидан пешонасига томон кўтарилди-да, юзи қип-қизил атиргул тусига кирди.

Бу ҳолат Эди Бордменнинг наэаридан қочмади, нега деганда у лабини қийшайтириб кулганча қариқизларга ўхшаб кўзойнак остидан сира Гертидан кўзининг қирини узмасди, шу билан бирга ўзини гўдакни аллалаётгандай қилиб кўрсатарди. Ҳар қандай нишдор чивиндан ҳам хирароқ бу қиз бундан ке-

¹ Стрил — палпис хотин (иrlen.).

йин ҳам шундай бўлиб қолади, мана шунинг учун ҳам ҳеч ким билан чиқишолмайди, нега деганда ҳар доим бирорларнинг ишига аралашиб юради. Шунда Эди Гертига:

— Вой, қизиқ бўлиб кетди-ку, ниманинг хаёлини суряпсан? — деди.

— Нима — деб оппок тишлигини кўрсатиб табассум қилди Герти. — Кеч бўлиб кетмадими деб ўйлаб ўтирган эдим.

Нега деганда қизгина манов мишики тирмизаклар билан анави гўдак ниҳоят қачон уйга омон-эсон жўнашаркан, деб маҳтал бўлиб кутар, шунинг учун ҳам жуда одоб билан кеч бўлмадими деди. Сисси уларнинг ёnlарига қайтиб келгач, Эди ундан соат неча бўлди деб сўради, оғзидан чиққанини ёқасига ёпишириди-ган мисс Сисси эса бешта бўса кам бўса оладиган вақт бўлди деб ҳазиллашди. Аммо Эди аниқ билишни истар, негаки унга вактлироқ қайтинглар деб тайинлашганди.

— Унда тўхтаб тур, — деди унга Сисси, — чопиб бориб ҳуванави қўнқайиб ўтирган амакимдан сўраб келаман, осма соатингиз неччи бўлди дейман.

Шундай деб Сисси анов киши томонга юрди, у киши Сисси ўзи томонга келаётганини кўриб, қўlinи чўнтағидан чиқардида, безовталаниб қолди, осма соатининг занжирини ўйнаб, черков ёкка қараб олазарак бўлди, Герти буни сезди. Рост, бу кишим жуда қизиқон одамга ўхшайди, шунга қарамасдан у ўзини фоятда вазмин ва сипо тутарди, бу Гертига аён кўринарди. Ҳозиргина у қизгинага росмана мафтун бўлиб, сира ундан кўзини узолмай турганди — мана энди кўз ўнгимизда ниҳоятда жиддий жентлменга айланди-қолди, басавлат гавдасининг ҳар бир чизигидан ўзини яхши тутадиган одам эканлиги кўринарди.

Сисси узр сўраб, ундан соат неча бўлди, айттолмайсизми, деди, у соатини чиқарди-да, қулоғига тутди, кейин кўзини кўтариб, йўталиб қўйганча, минг афсуски, соатим тўхтаб қолибди, лекин назаримча ҳозир саккиздан ошиб қолди, нега деганда, қуёш ботди, деб айтди. Герти буни кўриб турди. У босиқ овоз билан гап оҳангини келишириб сўйларди, лекин шунга қарамасдан унинг мулойим гап йўсинида қандайдир титроқ сезиларди. Сисси унга ташаккур айтиб қайтиб келди-да, тилини чиқариб, амакимнинг осма соати ётиб қолибди, деди.

Сўнг улар «*Tantum ergo*»нинг иккинчи бандини куйладилар ва ота каноник О'Хаплон яна ўрнидан туриб Муқаддас

Ҳадяларга кундур тутатди-да, тиз чўқди, шунда у ота ҳазрат Конройга битта шам қофоз гулларга яқин ёнепти, деб қўйди, шунда ҳазрат ота Конрой ўрнидан туриб шамни ҳам, гулни ҳам тўғрилаб қўйди Герти эса анов кишим соатини бураб юряптимикин деб кулогига тутганини кўрди-да, яна музика товушига мослаб оёқларини ликиллата бошлади. Анча қоронги тушиб қолган, лекин барибир у кишимга ҳамон ҳаммаси қўриниб турар, шунинг учун у соатини буаркан ё бошқа нима ҳам қилаётган экан, қизгинадан кўзларини узмасди, кейин у соатини яна қайтиб киссасига солди-да, яна қўлини чўнтағига тикиди. Қизгина бутун вужудида нимадир жимирилаётганини ҳис қилди: боши тўхтовсиз қичишар, белидаги тасмалари қисар ва қизгина энди анов касали бошланаётганини аниқ билди, нега деганда бу охирги маротаба янги ой чиққан кези соchlарини калта қилиб кесганида рўй берганди. У кишимнинг қора кўзлари яна қизгинага қадади-да, худди уни ютиб юборадигандек ва худди уни илоҳдек кўриб таъзим қилгандек бўлди, буни қиз аниқ-таниқ билди. Ва умуман эр кишининг нигоҳи қачондир эҳтирос билан суюб, очик-ошкора тикиларкан — мана ҳозир худди шундай ҳол рўй бермоқда эди, бу унинг башарасига ёэилганди. Ушбу суюш хирожи сенга, Гертруда Макдауэлл, буни ўзинг ҳам яхши биласан.

Эди йўлга отлана тушди, вакт алламаҳал бўлиб қолганди, Герти ўзининг бояги гапи нишонга текканини сезди, нега деганда қумлоқ соҳилдан то бола аравачаси олиб чиқиладиган ергача анча-мунча бор эди. Сисси эса эгизакларнинг бош кийимларини ечиб, уларнинг соchlарини ҳафсалла билан тарай бошлади, албатта, у ўзини чиройли кўрсатишни жуда яхши кўради, ота каноник О'Ханлон эса тиз чўккан еридан турди, унинг узун хирқаси йиғилиб, елкаси устида дўппайиб қолди ҳамда ота ҳазрат Конрой унга бир ёзилган варакни узатди ҳамда ота Каноник Рапем de coelo praestitisti eis¹'ни қироат қила бошлади. Эди билан Сисси эса ҳануз вақтни сўрашар ҳамда Гертини ҳоли-жонига қўйишмасди, аммо Герти уларга боплаб жавоб берди. Эди энг яхши ошиғинг кутилмагандан ташлаб кетиб юраккинангни вайрон қилиб юбормадими, деб сўраган эди, қизгина одамнинг жигарини эзадиган одоб билан қисқагина жавоб қила қўйди, лекин юрагига худди ҳанжар санчилгандай гужанак бўлиб

¹ Уларга самовий ўтмак ҳадя этдинг (лат.).

қолди. Кўзлари шу ондаёқ мислсиз нафрат ёғдириб, совуқ ўтлар чақнатди. Бўлмасам-чи, бу унга азоб беряпти, бу вужудини қий-малаяпти, нега деганида бу Эди нақ маккор мушук, худди ҳеч нарсани билмагандай бўлиб одамнинг юрагини қиймалайдиган, одамни ўлдирадиган гапларни гапиради, буни ўзи жуда яхши билади. Гертининг дудоқлари очилди, сўзлар ҳам отилиб чиқишга тайёр эди, лекин айттолмади уларни, ўкраб йиғлагиси келди, томоғи ғиппа бўғилди, ҳар қандай мусаввирии ҳайратга солишга қодир шундай узун ва мавзун ажойиб юмшоқ бўғзида айтар сўзлари тиқилди-қолди. Ўша бола қизгина уни қанчалар қаттиқ севиши-ни билмасди. Енгилтак бетайин алдоқчи, шу жинсга тегишли барча кимсалар каби бевафо йигитча шу қизгина учун дунёда ҳамма нарсадан қимматли эканлигини ҳеч качон хаёлига ҳам келтирмасди, шунда қизгинанинг кўзларини бир зумгина қуйилиб келган аччиқ ёш ачиштириди. Лекин рақибалар бераҳм кўзларини ўқдай тикиб унга қараб туришарди, шунинг учун у ўзини қаҳра-монларча енгиб босиб олди-да, атай уларни қуйдириш учун ўзи-нинг янги валломатига ийдириб юборадигандай сузилиб бокди.

О, — чақмоқдек тез жавоб қайтарди Герти кулиб, боши-ни мағурур кўтарганча, — бу кабиса йили-ку, кимни хоҳласам, ўзим шуни танлайман.

Қизгина ёввойи кўкарчиндек молиш қилиб, соф жарангдор овоз билан сўзлади, шунга қарамай орага чўккан сукунатда унинг сўзлари кескин ва совуқ эшитилди. Бу навқирон сасда нимадир аниқ-равшан сезилди ва шундан очик дарак бердики, қизгина ҳеч качон ҳеч кимнинг кўлида ўйинчок бўлмаяжак. Мистер Реггини эса қизгинанинг барча бойликларию мактап-чоқликлари билан бирга қўшиб, кўчадаги ахлатни сургандай оёғи билан осонгина бир четга суриб қўя биларди, кейин ҳеч качон эслаб ҳам ўтирмасди ҳамда анави куриб кеткур хатини ҳам майда-майда қилиб йиртиб ташларди. Ва мабодо йигитча қачондир яна хирадлик қиласидиган бўлса, қизгина унга шундай бир нафрат билан боқар эдики, у турган жойида тахтадай қотиб ўлиб қоларди. Шўринг қурсин, мисс Эдининг юзи мунча чўзи-либ кетмаса, ҳатто қора булутдан ҳам қорароқ деса ҳам бўла-ди. Герти кин-адоват зўридан унинг пакқос ёрилиб кетай деб турганини кўрди, лекин кичкина киннат¹, ўзига сув юқтирумай-

¹ Манжалаки (иrlen.)

ди, нега деганда унинг энг нозик жойи кунчилигига тегиб кетди, бўлмаса, ҳар икковлари ҳам билишади, бу ишларга у сира ҳам бефарқ қаролмайди, ахир ва мана шу ҳаёт байрами унга мангу бегона ва яна аллаким ҳам буни жуда яхши билади ҳамда кўриб туради, шундоқ экан, энди факат бурнингни артиб олсанг, ўзингга яхши бўлади, холос.

Эди уйга отланиб, гўдакни қулайроқ ётқизди, Сисси белкураклар, челякчалар, тўпларни йиғиштириди, вақт аллақачон бўлди, кичкина Бордмен ухлайдиган чоғ етди. Сисси ҳам унга шипшиди, шу якин атрофда Вилли Кўзингни Юм ҳам айланниб юрибди, демак, ширинтойлар алло қилишади, аммо ширинтой гапга ҳеч кўнмай, кўзларини катта-катта чарақлаб очиб қийқириб куларди, бундан Сиссининг ҳам кулгиси қистадида, гўдакнинг дўмпайган қоринчасини енгилгина таталаб кўйди, ширинтой эса ҳеч кимдан сўраб-нетиб ўтирумай жўшқинлик билан янгигина тутилган фартукка сўлакларини оқизди.

— Ана, холос! — хафа бўлди Сисси. — Қилар ишимизни килдик. Фартук расво бўлди.

Бу енгилгина *contretemps*¹ унинг қўлини ушлади, аммо у бирпасда яна тартибга келтириб кўйди.

Гертининг бўғзидан бўғиқ бир индов эшитилди, у асабий йўталиб кўйди, Эди ҳам шу заҳоти нима-нима деб сўради, қизгина унга карлар учун ибодат икки карра ўқилмайди демокчи бўлди, аммо у ҳеч қачон одоб-икром доирасидан чиқмасди, шунинг учун назокат билан дуо-фотиҳа ўқиляпти деб кўйди, нега деганда худди мана шу дамда соҳил узра сукунат бағрида черков жоми бонгурди, нега деганда каноник ота О'Ханлон ҳазрат ота Конрой унинг елкасига ташлаган либосда меҳробга кирди-да, қўлида Муқаддас Ҳадяларни тутган ҳолда дуо-фотиҳа ўқирди.

Ёпирилиб келаётган шом қоронғилигига бу манзараларнинг бари, ва ҳам Эринанинг видолашаётган гўзаллиги, ўйларга ботиравчи жомнинг хуфтон садолари, ва ҳам чирмовуқ чирмаган жомхонанинг пучмокларидан чиқиб учиб юрган кўршапалакнинг пириллаган шарпаси юракларни ҳаяжонга соларди, кўршапалаклар ранг-кути ўчиб бораётган осмон бағрида шикояткор бенажот чириллаб чарх уриб айланишарди. Узоқ-узоқларда машъал маёқларнинг чироқлари шундай чиройли шуъла сочарди, қизгина буларнинг ҳаммасини бўёқлар билан чизгиси келарди, ахир бу

¹ Ишқал (франц.).

одамни чизишга қараганда осон-да, ҳали тезда фонусчи черков ёнидан ўтиб йўлга тушади, кейин жуфт-жуфт бўлиб серсоя Трайтон-виллда сайр этиб юрганлар орасидан ўтади, кейин қизгинанинг дарчаси яқинидаги фонарни ёқади. Регги Уайли доим велосипеди-ни мана шу ердан қайтариб кетади ва ҳаммаси мисс Камминс ўзининг «Фонусча» деган китобида ёзгандек давом этади, бу хоним ойим ундан ташқари «Мейбл Воехен» деган китоб ва бошқа асарлар ҳам ёзган. Гал шундаки, Гертининг ўз сирли орзулари бўлиб, уларни ҳеч кимсага ошкор этмасди. У шеърларни севарди, бир куни Берта Сапл унга турли фикрларни ёзиг юриши учун маржон муқовали жуда шинам пушти альбом тортиқ қилди, қизгина альбомни ўз безак кутичасига солиб яшириб қўйди, безак кутиси албатта у қадар ҳашамдор бўлмаса ҳам, лекин ҳар доим саранжом-саришта, чиншидай тоза, ярақлаб турарди. Қизгина кутичада ўзининг қизлик ҳазиналарини сақларди, бу ерга тошбака қалқонидан ясалган тароқлари, Мария болалари тамғаси, «Оқ атиргул» атри, қошининг бўёқлари, атир соладиган кутичаси, ювилган кийим-кечагига тақдидиган тасмаларини жойлаб қўярди, альбомига турли чиройли сўзлар ёзилганди, у ҳикматли сўзларни Дэйм-стритдаги Хили дўконидан сотиб олган бинафшаранг сиёҳ билан ёзарди, у ўзини худди шеър ёза оладигандай ҳис қиласарди, қанийди анови шеърдагидай қилиб силлиқ, чиройли ёза олсайди, ўша шеърни у тасодифан мева-чева ўралган газетада кўриб қолди, шеър шунчалар ёкиб қолдики, дарров бошидан охиригача кўчириб олди. У «Гўзалим маним, сен армонимсан» деб аталарди, уни Маэртфелтлик Луис Жо Уолш деган ёзганди, у «оқшом чоғлари, о сен, о қачон ахир?» — деганга ўхшаш сўзлар билан давом этарди, ўзининг нафис гўзаллигига шунчалар маъюс бу сатрларни ўқигандан қизгина кўзларида сассиз ёшлари ҳалқаланаар, нега деганда йиллар тўхтамай бири кетидан яна бири ўтиб борар, у буни жуда ҳам қаттиқ ҳис қиласарди агарда мана шу биттаю битта камчилиги демаса унга ҳеч қандай рақиб дош беролмасди.

Ҳаммасига ўша Долки-хиллдан тушиб келаётганда рўй берган воқеа сабабчи бўлди, энди қизгина буни қандай қилиб бўлмасин яшириш, билдирамасликка урингани-уринган. У сезиб юрибди, қачонгача бундай аҳвол давом этади, ахир. Агар қизгина анов кишимнинг кўзларида чақнаган фусункор чорловни илғаб олсайди, унда ҳеч нарса уни тўхтатолмасди. Севгини қулфлаб бўлмайди. У ўзини тамомила бағишлиб юбориши мумкин. Бутун кучкуватини сарфлаб, унга ҳамфикр бўлишга интилади. Унинг учун

дунёдаги ҳамма нарсадан кўра ҳам қимматлироқ одамига айланиши, унинг кунларини баҳту саодат билан лиммо-лим тўлдириши мумкин. Бироқ бу ўринда яна бошқа бир муҳимдан муҳим масала ҳам қўндаланг туарди, у кишим уйланганми ёки сўққабошми, қизгина қандай бўлмасин, буни аниқ билиши керак, балки хотинидан айрилгандир, балки бирон фожия рўй бергандир, анов қўшиқлар диёридаги аслзодага ўхшаб, севгилисини жинниҳонага элтишга, ҳам раҳм-шафқат ва ҳам тошбагирлик қилишга мажбур бўлгандир. Бундай қараганда, хўп, нима қилибди? Ўртада фарқ унча катта эмас, шекилли? Юраги тубида жуда чукур ўрнашган ҳиссиёт уни андак бўлсин андишасиазлик, қўполлик қилишдан сақларди. У тубан кетган аёллардан нафратланарди, улар Доддер соҳилида айланиб юришади, аскарлару ҳар хил эркакларнинг қўйнига киришади, номусларини унугтишади, қизлик щаънига доғ туширишади, уларни ҳатто полиция тутиб олиб кетади. Йўқ, йўқ, нима бўлса бўлсин, фақат бу эмас. Улар икковлари яхши дўст бўладилар, худди вояга етган ака-сингилдай, бошқа ҳеч қандай унақа нарсаларнинг ҳожати йўқ, катта ҳарф билан ёзиладиган Жамиятнинг бутун одатларига зид ўлароқ, худди шундай бўлади. Балки эсдан чиқиб ҳам кетган кунларда бошидан кечирган ўтмиш ҳою ҳавасларини хотирлаб шундай қора кийиб юрармикин? Қизгина-нинг назарида у буни англагандай эди. Қизгина уни тушунишга уринган бўларди, нега деганда, эркаклар бири-биридан фарқли бўлади. Аввалги севги кутар, ҳамон кутар, чўзар пешвоз оптоқ нозик қўлларин ва ёлворар, ёлворар мовий кўзлар олға боқиб. Оҳ юрагим! Қизгина ўз севгиси, орзузи деб ҳеч орқага қарамай кетган бўларди, фақат юрагининг амрига қулоқ соларди, юраги эса ул кишини бутун дунёда ёлғиз, ягона дерди, ҳамма-ҳаммаси ўшанда дерди, зотан оламда фақат муҳаббат ҳаммасига ҳоким. Бошқаси ҳеч нарсага арзимайди. Нима бўлса бўлаверсин, қизгина барча занжирларни, барча тақиқларни узиб ташларди, озод бўларди.

Каноник ота О'Ханлон Муқаддас Ҳадяларни ҳадядонга қайтариб қўйди, тиз чўқди, хонишчилар «*Laudate Dominum omnes gentes*»¹ни куйлашга тушди ва у ҳадядонни ёпди, нега деганда дуо-фотиха маросими тугади ва ота ҳазрат Конрой унга шляпасини узатди. Анави Эди бўлса, ярамас мунцук, нима, сен кетмайсанми, деб сўради аммо шунда Жеки Кэффири қичқириб юборди:

— Вой, Сисси, анавини қара!

¹ Раҳмонни ҳамд айлангиз бандалар (лот.).

Ҳамма ўша ёққа қаради, балки бу ёлқинлардир, лекин Томми ҳам буни кўрди, ўша ёқда, дараҳтлар ва черков орқасида қизил ва мовий ва яшил шуълалар порилларди.

— Эй, бу мушак-ку, — деди Сисси.

Шундан сўнг ҳаммалари кумлокдан ўша ёққа чопиб кетдилар, черков ҳамда уйлар оша ёлқинларни кўришга ошиқдилар, Эди гўдак Бордмен тушган аравачани торти, Сисси Томми билан Жекининг қўлидан ушлаб етаклади, бўлмаса югураман деб йиқилишлари ҳеч гапмас.

— Герти, бу ёққа кел, — чақирди Сисси. — Хайрия байрамига мушак отишяпти.

Аммо Герти ўз айтганидан қолмади. Уларнинг орқасидан бўйнига бўйинтуруқ солингандай чопишга тоқати йўқ. Сизларга ёқса, ўзларинг ит қувгандай югураверинглар, мен шу ерда ўтираман, менга шу ердан ҳам яхши қўринади. Унга қадалган кўзлар қизгинанинг юрагини ёқиб, қонини жўштироқда эди. Бир зум қизгина у кишимга тик бокди, шунда уларнинг кўзлари тўқнашди, бутун вужудини чақмоқ ич-ичдан ёритгандай бўлди. У кишининг нигоҳида ёндирувчи бир ўт ёнарди, у мисоли қабр каби сассиз эди ва мана шу ўт қизгинани унга опуфта қилди. Ниҳоят икковлон ёлғиз қолишди, энди бошқалар халал беришмас, жонларига тегишмасди, қизгина мана шу одамга ҳаёт ва ўлим онда тўла ишониш мумкинлигини биларди, у шундай садоқатли ва маҳкам, ҳар бир тукига қадар номусли инсон. У кишининг қўллари ва башараси титрарди, шундан қизгинанинг вужудига қалтирок кирди. Қизгина мушакни кўриш учун орқасига қаттиқ энгашди, мувозанатни йўқотмаслик учун тиззаларини қўли билан қучоқлади, бошқа ҳеч ким мутлако кўрмайди, фақат у киши-ю ўзи, у чиройли оёқларини бутунлай очди, мана шундай қилиб, оёқлари ипакдай майнин, худди сайқал берилгандай нафис ва бўлиқ эди, қизгина назарида у кишининг оғир ҳансираган нафасини, юрагининг гурсиллаб ураётганини эшитгандай бўлди, нега деганда у мана шундай қони жўшқин, эҳтиросли эркаклар тўғрисида аллақачон эшитганди, нега деганда Берта Сапл бир куни ҳеч кимга ҳеч қачон оғиз очмайсан деб, ўлардай яшириб бир гапни айтиб берганди. Аҳолиси зич Районлар бўйича Комиссияда ишлайдиган бир киши ҳақида, уларнинг уйида ижарада яшаркан, у журнallардан яланғоч ва яримяланғоч, оёғини кўтарган ашулачи ва ўйинчи хотинларнинг суратларини қирқиб йигаркан, Берта,

у аллақандай бемаза, ёмои ишлар билан шуғулланарди, энди ўзинг билиб олавер унинг түшакда ётганда гоҳида нималар қилишини, деди. Лекин ахир хозир бу ерда бутунлай бошқача-ку, нега деганда жуда катта фарқи бор, нега деганда қизгина у киши юзини ўзига тортганини ҳис қилиб турарди, бу ўт каби күйидувчи чиройли дудоқларнинг ilk маротаба шиддат билан жазиллаб босилганини бутун жони билан туйди. Агарда, анави нозик ишларга то никоҳ ўқилгунча йўл қўйилган бўлса, ахир ота руҳоний томонида гуноҳларнинг кечирилиши ҳам йўқ эмаску, ундан кейин руҳонийлар ҳам аёллардан бўлса яхшийди, уларга ҳаммасини сўз билан тушунтириб ўтиришнинг ҳожати қолмасди, улар шундоғам тушуниб туришади. Сисси Кэфрининг юзи ҳам баъзан шундай мулоимим бўлиб қолади, кўзларидан ҳам мулоимлик ёғилади, шундай экан, сен ўзинг ҳам, азизам, анави Уинни Риппингам-чи, актёрларнинг суратини кўрса, жинни бўлиб қолади, ундан ҳам қолаверса ҳаммасининг сабаби анави иш бошланиб қолганидан, ҳаммаси ўшандан.

Шунда Жеки Кэфри ана, қаранглар яна, деб қичқирди, шунда қизгина ўзини янада орқага ташлади, тасмалари мовий эди бу шаффоф пайпоққа ғоят ярашарди шунда барчалари қаранглар, қаранглар, ана, у ерда деб бақирдилар ва кўрдилар, қизгина эса мушакка қарайман деб, орқасига яна кўпроқ эгилди, шунда ҳавода қандайдир тушуниб бўлмайдиган қора бир нарса ҳаралатта келиб, у ёққа-бу ёққа лап-лап бориб келарди. Шунда қизгина дараҳтлар узра кўтарилаётган улкан Рим шамини кўрди, у тобора, тобора баланд ҳаволарди, ҳамма лол қолиб нафасини ичига ютганча овоз чиқармай шамнинг янада ва янада юқорироқ кўтарилиб боришини оғизларини очиб кузатишар, қизгина эса то шам деярли кўздан йўқолгунча тағин, тағин юксалиб учишни кўриб қолиш учун яна ҳам, яна ҳам ўзини то кураги ерга теккунча орқага ташлар ва мана шундай ҳолатдан қизгинанинг юзига ажиб бир фусункор қизиллик югуради, ана шунда у киши ҳам энди кўп ғариба нарсаларни кўрди, матоси одамнинг баданига ёқадиган ва анов қидириб-қидириб топилган ва тўрту ўн бирга олинган кўк матоҳдан минг марта яхши батист иштон, бунинг устига ўзи ҳам оппоққина, қизгина шундоқ, у кишимга йўл қўярди ва кўраётганини ҳам кўтарди, шам эса шунчалар баландлаб кетдики, бир зумга бутунлай кўздан ғойиб бўлди ва мана шундоқ ўзини чалқанча ташлаганидан қизгинанинг барча пайлари титрай бошлади, у кишимнинг кўз ўнгидаги эса қизнинг

тиззасидан юқори барча жойлари тўла очилган қизгина бунақасини ҳеч кимга ҳеч қачон кўрсатмаган ҳатто аргимчоқ учганда ёки сувни кечиб ўтганда ҳам тиззасидан юқорини сира очмаганди, аммо қизгина бундан заррача уялмасди, у кипи ҳам еб қўядигандек тикилиб турганидан асло тортинмасди, кўэ ўнгида ҳаммаси бунчалар худди сёқларини қип-яланғоч очиб юборадиган ракқосалар каби очик-ошкора намойиш этилаётгани боис у бундай ажиб томошадан ўзини тўхтатолмасди. Қанчалар уят бўлмасин, эркаклар уларга қарашиди, у кишим ҳам ҳеч қўзини узмай тикилгани-тикилган эди. Қизгина қичқиргиси келар, қалтираган овоз билан уни чақирмоқчи бўлар, келинг ахир, деб оқкушдек оппок нозик кўлларини ёзишни истар, ўзининг тиник пешонасида унинг лабларининг алангасини ҳис қилгиси келар, барча замонлар ва давру давронлар оша жарангига ҳали ҳамон акс садо бераётган, беихтиёр унинг кўксидан отилиб чиккан ожиз, босинки, навниҳол қиз севгисининг қичқиргини туйсам дерди. Шунда ракета тиккасига осмонга учди, бир зум кўзларни қамаштириди, Оҳ! ва Рим шами поқ этиб ёрилди, хўрсиниш овози келди, худди Оҳ! тортгандай ва шунда ҳеч ким ҳавас-ҳаяжондан ўзини тўхтатолмади, Оҳ! Оҳ! Ва ўша ёқдан тилла иплар ёмфири ёғилди, улар яраклаб оқиб борар, оҳ! ва пастига худди зумрад-олтин юлдузларнинг шабнам томчилари каби учеб тушарди, оҳ, бу қандай гўзал! Оҳ, бу ажойиб, эртак мисол, мўъжиза!

Ва худди шабнам томчилари каби қуюқлашашётган оқшом қорон-ғилигига эриб кетдилар-да, сўнг жимлик чўқди. Оҳ! Қизгина апил-тапил қад ростлади ва у киши томонга майнин иболи бир таъна, журъатсизгина норозилик билан тўла андишлини нигоҳ ташлаб ялт этиб қаради, бу қарашибдан у кишим мисоли қиз боладай дув қизарди. У елкаси билан қояга суяниб турарди. Леопольд Блум (ҳа, бу кипим айни унинг ўзи эди) қизгинанинг мусаффо, маъсум нигоҳи остида индамай бошини қўйи эгганди. Қандай ярамас нусха! Яна эски қилигини бошладими? Навниҳол моҳпора бир қизгина уни ўзига чорлади, у нотавон бўшбаёв бандай ожиз, бунга жавобан нима қилди? Ўзини энг тубан маҳлук каби тутди! Яна ким денг? Ўзи! Аммо қизгинанинг нигоҳларида чексиз бир раҳмдиллик ҷарақларди, майлига у адашган ва гуноҳ ишлар қилган бўлсин, майлига йўлини йўқотгандир, бу нигоҳлар ҳамма-ҳаммасини кечиришга тайёр эди. Ахир қиз буни сўйлаб берснми? Йўқ, минг карра йўқ. Бу уларнинг сири, шахсий ўз сири, уни оқшом қоронфиси ёпиб кетди, уни

фақат икковларигина ва яна ёлғиз хуфтон чоғи кўршапалагиги-на билади, ана у дам у ёқ-дам бу ёққа майин чарх уради, ҳар ҳолда кўршапалаклар сир сақлашни биладилар.

Сисси Кэффири ўғил болаларга ўхшаб ҳуштак чалди, ўзининг фавқулодда қобилиятларини кўрсатиб қўйгиси келди-да, овозини баландлатиб чакирди:

— Герти! Герти! Биз кетяпмиз, юр! Биз ҳали яна тепадан туриб ҳам томоша қиласмиш.

Шунда Гертининг миясита бир фикр келиб қолди, севгининг шунақа ҳийла-найранглари бўлади. У бармоқларини қўқрак киссаны сукди, атир сепилган пахта бўлагини чиқарди-да, гўё унга жавобан пахтани кўтариб силкитди, қўзлари билан у кишини таъкиб қилиб турди, кейин пахтани яна жойига солиб қўйди. Дарвоке, у кишигача бу ердан атча узоқмасмикин? Қизгина ўрнидан кўзғалди. Хайрлашадиган пайт бўлдими? О йўқ, хозир кетиши керак, лекин улар яна қўришадилар, яна шу ерда қўришажаклар, унгача ўша дақиқалар келишини орзу қилиб яшайди, эртан яқинда рўй берган воқеани орзулайди. Қизгина қадди-бўйини ростлади. Уларнинг қалблари сўнгги, узун ва хумор нигоҳда бирлашди, унинг ғалати сирли шуъла сочган қўзлари қиз юрагининг энг тубига бориб етди ва ўзи худди сехрлаб қўйилгандай қизнинг гулдай нафис юзидан асло узиломмади. Қизгина унга заифгина табассум қилди, бу мунис ва ҳаммасини кечирувчи табассум эди, сал ўтмай кўзёшлирга айланадиган табассум эди, — сўнг улар айрилдилар.

Қизгина орқасига қарамай нотекис кумлоқдан Сисси, Эди, Томми, Жек Кэффири ҳамда бўбак Бордмен томонга оҳиста юриб кетди. Ҳийла қоронғи тушиб қолди, кумлоқнинг ҳар қадамида дам тошлар, дам ёғоч бўлаклари, дам шилимшиқ сув ўтлари учарди. Қизгина табиатига сиигиб кетган вазмин фурур билан ва шу билан бирга ғоятда эҳтиёткор ва ниҳоятда секин қадам ташларди — нега деганда Герти Макдауэлл...

Туфлиси қисмоқдамикин? Йўқ. У чўлоқ-ку! О-о!

Мистер Блум чўлоқланиб бораётган қизнинг орқасидан қараб турарди. Бечорагина! Ҳамма югуриб кетгандан шунинг учун жойидан турмай ўтирган экан-да. Ўзим ҳам ўйлаган эдим-а, қизнинг равиш-рафтторига қараганда нимасидир бошқача деб. Ташиб кетилган ойимча. Аёл зоти бунақада жуда чатоқ бўлади. Боиқа бир ёқдан жуда хушмуомала бўлиб қолишади. Қизгина намойишини бошлаганда буни билмаганим ҳам тузук бўлган экан. Лекин баривир жуда ўт-олов экан, курмағур. Йўқ

демасдим. Ажойиб-ғаройиблар тоифасидан, Роҳиба дейсанми, Қора Занжи дейсанми ё анов кўзойнак тақадиганларданми дейсан. Анови кўзи қийифи, айтганча, жуда хипча экан. Ой кўрадиган куни яқин, шекилли, бундай пайтда қитиқлари қўзиди. Бугун бошим қаттиқ оғрияпти. Қаерга қўйдим анов хатни? Бу ерда экан, ҳаммаси жойида. Ҳар хил алмойи-алжойи киликлар чиқаришади. Тангаларни ялашлади. Трапквилл монастиридаги роҳиба ҳикоя қилиб берганди, ўша ердаги бир ойимқиз қорамойнинг ҳидини жонидан ҳам яхши кўраркан. Қариқизларни-ку қўяверинг, охири бориб эс-ҳушларидан айрилишади. Ҳамширанинг оти нимайди? Дублиндаги қанча хотин-қизлар ҳозир шуни бошларидан ўтказишашётган экан-а? Анов, Марта. Ҳавонинг ўзида нимадир бор. Ой таъсир қилади. Унда нима учун ҳамма хотинлар бир пайтда ҳайз кўрмайди? Ойнинг чораклари бир хил-ку? Афтидан туғилган пайтига ҳам боғлик бўлса керак. Балки аввалига ҳамма бир хил бошлаб, кейин тартиб бузилса эҳтимол. Молли билан Миллида бир пайтда бошланади. Қандай бўлмасин, мен ўзим вазиятдан фойдаланиб қолдим-ку. Эрталаб ҳаммомда унинг аҳмокона мактубига қараб ўтиրмай тўғри қилдим, мен сенга ўргатиб қўяман эмис. Эрталабки анави трамвай эвазига бу менга таскин. Тентак Маккой майда-чуйдалар билан бошимни қотирди. Унинг хотини вилоятда концертлар бермоқчи, бир чамадон таклиф, чийилдок овози белингни арралаб қок иккига ажратиб ташлайди. Андак ёрдам кўрсатганингиздан миннатдорман. Бунинг устига жуда арzon. Гапимни қайтармадингиз. Нега десангиз, ўзлари шуни хоҳлашади. Табиий истак. Ҳар куни кечкурун идоралардан гала-гала бўлиб чиқишади. Ўзингни сақлаганинг мъқул. Агар орқаларидан чопмасанг, ўзлари ёпишиб олишлади. Иссиғи кетмай бағрингга бос. Эҳ, афсус, улар ўзларини ўзлари кўришмайди-да. Ичига иштаҳани очадиган гўнит тўлдирилган бир нарсалар бўлса уларга. Қаердайди? Ҳа-ҳа. Кейпл-стритдаги ёйма бозордаги суратлар, фақат эркаклар учун. Томнинг кўзи нимага тушди. Виллининг шляпаси ва қизлар уни қандай ўйин қилгандари. Уларни шундай қилиб суратга олишармикин ёки бу шунчаки бир оҳанжамами? Lingerie¹ жуда чиройли кўрсатади. Ҳарир кўйлаклар устидан унинг кўкракларини силадим. Бундан улар жўшга тушишади. Қара, қандай оппоққинаман, кел,

¹ Ички либос (франц.).

булға мени. Ўзларини қурбон қилишдан олдин бир-бирларини роса безантиришади. Моллининг янги кўйлагига Миллининг хурсанд бўлгани. Бошламасига. Ҳамма нарсани кияди, кейин ҳаммасини ечади. Молли. Нега ҳам унга қулранг боғичлар со-тиб олдим. Биз ҳам чакки эмасмиз: бўйинбогини кўринг, ши-мининг почасига қаранг, пайпоқлари мунча чиройли. Ўша би-ринчи учрашувга у янги гетр кийиб келди. Кўйлаги посон, со-чининг жингалаларига, нима деб ўйлайсиз? — гулжамалак. Сочининг тўғноғичини тушириб қолдирса, назарида севгилиси-ни йўқотиб қўйгандай бўлади. Қадаб қўйишади. Эҳ, Мэрининг иштони, факат тўғноғич қадалган. Ким учундир ҳудди мода кўғир-чоқдай ясанган. Кўпинча мода ҳисобига мафтункор кўриниша-ди. Мода жонларига тегса, уни дарров ўзгартиришади. Шарқда эса ундей эмас: Мария, Марфа, илгари қандай бўлса ҳозир ҳам ўшандай. Ҳеч қандай жиддий таклифдан юз ўгирилмайди. Анов қиз ҳеч қаёққа шошгани йўқ. Улар факат учрашувга шошишади. Кейин буни ҳеч эсдан чиқаришмайди, чамаси, шунчаки ўз баҳ-тини синагани чиққан бўлса керак. Уларнинг ҳаммалари тасо-дифга ишонишади, бу табиатларида бор. Дугоналари анов қизга нуқул кесатиб гапиришди. Сабоқдош дугоналар доим кучоқла-шиб, қўлларини бир-бирларига чалкаштириб юришади, дам-ба-дам ўпишишади. Биронта хонақо монастирнинг бокчасида ўлар-дай махфий қилиб, бир-бирларига бўлар-бўлмас олди-қочдиларни пичирлапиб айтишади. Тоза ўраниб чирманган, юзларини бўр солинган сутда чайган роҳиба қизлар тасбихларини айлантири-шиб, ўзларига ман этилган барча нарсалардан аччиқлари чиқа-ди. Тиканли сим. Фам чекма ва менга хат ёзиб тур. Мен жавоб қиласман. Факат ёзармикинсан? Молли ва Жози Паузелл. Ўзига топиб олмагунча, кейин йилда бир маротаба кўришиб туришади ваъда бўйича. Tableau! Оббохолам, йўқ, қаранг, бу ким экан! Қани қандай, сен нечуксан? Сен томонларда аҳвол қалай? Ўпи-шишади,вой мунча яхшисан, ўпишишади, яхшиямки, сени кўрдим — бир-бирларидан камчилик қидириб, тоза зеҳн соли-шади. Мунчаям чиройли бўлиб кетибсан, жонажон кўнгиллар жононча табассум қилишади. Қани-қани, тишларинг ҳаммаси бутми? Бир-бирларидан бир чимдим тузни аяшмайди.

Эҳ!

Улар ҳайз кўрганларида азбаройи шайтонлаб қолишади. Юз-лари тунд, иблисона тусга киради. Арзимага нарсалар ҳудди бир тонна юк бўлиб кўринади, дейди Молли. Ёки, қани, ме-

нинг оёғимнинг тагини қитиқла дегандай. Аҳа, аҳа, ана шундай! Ох, қандай яхши! Менда ҳам шундай бўлиб туради. Ўзига яраша нафас ростлаш, қизиқ, улар билан шундай кунлари алоқа қилиш зарарли эмасмикин? Бир чеккаси, бехавотир. Шундай кунларида сутлари ивib қолади, гижжакнинг қиллари узилиб кетади. Қаердадир ўқигандим, боғда очилиб ётган гуллар сўлиб қолармиш. Агар хотин гул тақса-ю, гул тез сўлиб қолса, демак, у хотиннинг қичиги зўр дейишади. Э, уларнинг ҳаммаси ҳам. Анов қизча мени пайқаб қолди-ён. Бунақа ишга иштиёқинг келиб турган бўлса, албатта, рўпаратнгдан чиқади. Нима, у кизга ёкиб қолдимми? Улар доим қандай кийингганингта қарашади. Агар эркак кимгадир илакишиб юрган бўлса, шу заҳоти пўрим ясан-тусанидан аниқлашади. Табиатда ўзи шунақа хўроздару арслонлару ёки кийиклар дейсизми, ҳаммаси шунақа. Агар баъзан бўйинбогингми, ё бошқа бирон буюминг қийшайиб қолган бўлса, бу уларга бирдан ёкиб қолади. Шимингми? Э, мабодо бирдан мен анави ҳолда, анави ахволимда? Йўқ-йўқ. Жуда эътиборли бўлиш керак. Ҳайвонга ўхшаб ташлансанг, ёқтиришмайди. Кеча қоронфисидаги бўса ва мангусир. Анави қизгинага мен ёкиб қолдим чоги. Нимам ёқдийкин? Аллақандай назмбоздан мен тузукроқман-да, соchlарига айиқнинг мойини суртади, пешонасига жингала соч ёпиштириб юради. Жентлменга адабиёт ишларида ёрдамчи. Менинг ёшимда одам ўзига эътибор бериб юриши керак. Мен қизгинага тик қараганим йўқ. Лекин бу ишларни билиб бўлмайди. Туппа-тузук қизлар бадбашара одамларга турмушга чиқишиади. Тасқара ва оғатижон. Кейин мен ҳар қалай Молли эмасдирман. Қизгина соchlарини кўз-кўзлаш учун бошидан шляпасини олди. Айвони кенг шляпа. Бунақаси танишини кўриб қолса, юзини яшириш ёки,вой, хиди мунча ўткир, деб гулдаста хидласа, бошини куйи эгииш учун сотиб олинади. Ишк-муҳаббат чоғида соchlарни. Ҳоллс-стритда ночор яшаётганимизда мен Моллининг тўқилган соchlарини ўн шиллингта пуллаган эдим. Нима бўлибди? Ё ки у Моллига пул берди дейлик. Нима бўлибди? Эскича қарашлар. Моллига қанча деса шунча, ўн, йигирма ё анча кўпроқ берса арзиди. Ҳадеб теп-текинга бўлаверадими. Хатиннинг гўдайғанлигини айтмайсизми. Ойимқиз Мэрионга. Мен хатда кўрсатилган жой номини унутганим йўқ, акс ҳолда худди Флиннга жўнатилган анов очиқ хатдай бўлиб қоли-

ши мумкин. Эсингдами, бир куни Дриммнинг ҳузурига йўл олиб, бўйинбог тақиб олишни унуганинг? Лекин ўшанда мен Молли билан бўлган жанжалдан адойи тамом бўлгандим. Йўқ, эсимда, ёзиб қўйгандим. Ричи Гулдинг эса ундаи эмас. Ҳаммасини тарозуда тортиб кўради. Қизиқ, соатим тўрт яrimда тўхтаб қолибди. Чанг ўтирган. Акула жигаридан олинган ёф билан мойлашади. Ўзимнинг ҳам қўлимдан келади. Ҳам арzon. Балки бу худди у Моллининг олдига борган пайтидир?

Ха, у Молли билан бўлди. Олдига кирди. Молли у билан бирга қўшилди.

Эҳ!

Мистер Блум кўйлакнинг нам тортган этагини ҳафсала билан тўғрилади. Ҳаммасига чўлок шайтон айбдор. Нам тушяпти, эт жунжикади. Оқибати учалар ҳам хайрли эмас. Нима қилиш керак, ўзини нима биландир чалғитини керак-ку. Улар бундан уялмайдилар. Балки бундан кўнгиллари кўтарилади. Кейин қизгина уйга қайтади, кечки пайт сутга қўшиб юмшоқ нон ейди, уйқуга ётишдан олдин болалар билан бирга дуо ўқийди. Нима, уларни бошқача деб ўйлайсанми? Уни қандай бўлса шундайлигича кўрсанг, таъбинг тирик бўлади, холос. Бу ўринда хайлу хашам, либослар ва упа-эликлар, муқом ва музика керак бўлади. Ном ҳам муҳим. Актриса аёлларнинг иштиёқлари. Неел Гвинн, миссис Брейс – Гердл, Мод Брэнском. Парда кўтарилади. Кумуш зарларини сочган ой. Андоми ўйчан актриса чиқади. Кучофимга кел, ширинзабоним. Лекин ҳар қалай, сезилади. Одамга куч-кувват беради. Бунинг бутун сехри мана шунда. Диг намницидан чиққанимда девор тагида роҳат қилиб бўшаниб олдим. Ширин сув. Бошқачасига чиқмас эди. Ундан сўнг қўшиқ айтгинг келади. Лакауз эсант¹, тара-тара. Борингки, қизгина билан гаплашдим ҳам дейлик. Лекин нима ҳақда? Қандай тугатишни билмасанг, яхшиси, гап бошламаган маъқул. Бир нарсани сўрасанг, дарров бошқа нарсани сўрашади. Гапнинг қаловини топсанг, яхши. Албатта, сен унга хайрли оқшом, деб айтсанг, бу жуда яхши, у ҳам дарров хайрли оқшом, деб жавоб қайтарса, қандай соз. Оҳ, бир куни Аппий йўлида кечки пайт миссис Клинчга гап отганим эсимга тушса борми, уни ҳалигиндақа хотин деб ўйлабман. Даҳшат! Эртасига кечда Мит-стритда ойим-

¹ La causa e santa (итальянча бузилгани) – иш муқаддас.

тиллани гапга солдим. Ҳар хил маза-бемаза сўзларни такрорлатдим. Менинг тумбам дейди ановисини. Бошқачасини қидириб топиш қийин. Ҳа-ҳо! То кўникиб кетмагунча бирор билан гап бошлапши мушкул бўлса керак. Ким ҳам унга эътибор берарди дейсиз. Икки шиллинг ошиқча берган эдим, кўлимни ўпди. Автоматлар. Тугмачасини боссанг, қуш учиб чиқиб, чирқиллади. Лекин сэр деб атамагани тузук эди. Коронфида унинг лаблари қандай эди-я, о! Уйланган эркак ва енгил оёқ қиз. Уларга уйланган бўлсанг, ёқади. Бошқадан унинг эрини тортиб олаётгандай ҳис қиласди ўзини. Ёки бунинг ҳикоясини эшитгиси келади. Менда бунақа одат йўқ. Бироннинг хотинига илакишиб юрмайман. Бегона кишининг саркити. Ошхонада анов кишининг олдидаги чала чайналган кемирчакларга ўхшайди. Мухофазам эса ҳамон чўнтағимда турибди. Ишингнинг ярмини енгиллатади. Лекин бир кунмас-бир кун рўй бериб қолиши мумкин-ку, тўғрими? Кириб борасан. Ҳамма нарса тайёр. Мен бунда кўзим илинибди, дейди. Нима? Ҳаммасидан қийини нимадан бошлаш. Дидаға тўғри келмайдиган одамни кўрилса, бирпаста сехрлангандай ўзгаришади. Савол ташлайди: сиз қўзиқоринни яхши кўрасизми, бу аллакимнидир танирдим дегани. Ёки яна шундай: сиз нима деб ўйлайсиз, ўша аллакимнидир бирдан айниб қолиб, ишни бажармай қўйганига нима дейсиз? Лекин ниятинг жиддий бўлса, хоҳлайман деб айт, гапни ўғил болача қил. Дангалига ўт. Буни у тушунади. Унинг жигига теккандай бўл. Кејин сипориш қил. Ниманидир жонингдан ҳам яхши кўргандай қилиб кўрсат ўзингни, кейин айни уни деб бундан воз кечётганингни билдириб қўй. Буни улар жуда ёқтиришади. Бу орада у ҳамма вақт кимнидир аллакимнидир ўйлаётган бўлади. Нима бўлибди? Ўйлашни ўрганганидан бери уни бўлмаса, буни ўйлайди. Ҳаммасини биринчи бўса ҳал килади. Сирли дам. Таранглик кетади. Киши билмас эриб кетади, ҳамон бўш келмаса ҳам, кўзидан эригани билинади. Илк бўсани бошқа ҳеч нарса билан қиёслаб бўлмайди. То ўла ўлгунча эсида туради. Мавритания девори ёқасидаги боғда лейтенант Мални Моллини ilk бора ўпганда, шундай бўлган. Ўзининг айтишича, ўшанда ўн беш ёшга кирган экан. Аммо қўкраклари чиққан. Кейин жуда қаттиқ ухлаб қолибди. Эсингдами, Фезербед тоғи устидан йўлда кетаётганимиз, ўшанда Гленкридаги зиёфатдан кейин уйга қайтаётган-

дик. Уйқусида тишларини ғижирлатарди. Лорд-мэр ҳеч ундан кўзини узолмасди. Вэл Диллон. Қоқшол.

Ана, қизгина шериклари билан бирга мушакларни томоша қиляпти. Менинг ҳам мушакларим жунбушда, худди ракетадай кўтарилиб, ипдай осилиб тушяпти. Болакайлар эса худди эгизакларга ўхашади ва бир майнавозчилик томоша бўлишини кутишади. Катта одам бўлиб қолишни исташади. Ойисининг кўйлакларини устиларига илишади. Ҳали вақт бор, ҳали дунёда ҳамма нарсалар қандай қурилганлигини билиб улгуриншади. Аnavи соchlari тўзғиган кора қизни қаранг, лаблари занжиникидай дўрдок. Ўзим ҳам билувдим унинг ҳуштак чалишини. Лаблари ҳам шунга мос. Худди Моллига ўхшаган. Анов Жамметдаги офатижон фоҳиша қиз, аммо нега унинг юзига тушган тўри мунчалар калта, фақат бурнигача тушган? Айбга буюрманг, соат неча бўлди, айттолмайсизми? Ўз вақтида албатта айтаман, фақат пана бир жой топайлик. Агар лабларинг қалин дўрдок бўлса ҳар куни эрталаб қирк марта: питир-питир, пири-деб такрорла. Гўдакка жуда меҳрибон экан. Ташқаридан яхши кўринади. Рост улар ҳайвонларни гўдакларни қупларни яхши тушунишади. Бу уларнинг маҳрига тушган.

Кўмлоқдан ўтаетганда қизгина ўгирилиб қарамади. Ўзига эп кўрмади. Шимол денгизи бўйларидаги анов гўзаллар-чи. Қизгинанинг кўзлари чиройли, чараклаган. Одам кўзининг оки кўзга ташланади, қорачиклар унчалик эмас. Ҳар қалай, қизгина сездимикин мени? Билмасинми-я? Мушук шундай ит етолмайдиган жойга сакраб чиқади-да, унга караб туради. Хотинлар бизнинг Уилкинсга ўхшаганлардан эҳтиёт бўлиб туришади, у мактабда Венеранинг расмини чизади, ўзи эса ғўдайиб туради. Балки маъсумликнинг ўзи шудир? Бетамиз шўрлик! Ҳали хотинига томоша бўлади. Улар ҳеч қачон янги бўялган ўриндиқقا ўтирамайдилар. Бутун атрофга кўз югутириб чиқишиади. Ўзлари ҳам негалигини билмай каравот тагига қарашади. Доим ўткир бир нарсаларни қидириб юришади. Ўзлари ҳам худди игнадай ўткир бўлишади. Кафф-стритнинг муюлишида учратган кишимиз келишган одам деб Моллига айтсан, унга ёккандай бўлиб кўринган эди, нима деб жавоб берди динг, қўллари унинг ясама-ку. Ҳақиқатан ҳам. Уларнинг бундай нарсаларга қандай ақллари етаркин-а? Рожер Гриннинг котибаси зинапоядан икки ҳатлаб кўтарилади, орқа томондан

барча латофатларим кўриниб турсин дейди. Одатлар отадан, тўғрироғи, онадан болага ўтади. Уларнинг қонида бор. Миллини олсак, у дастрўмларини дазмоллаб ўтираслик учун ойна устида қуритади. Агар аёлларнинг бирор нарсасини реклама қилиб кўрсатмоқчи бўлсанг, бунга ойнадан яхши жой йўқ. Ёки Миллини шотланд шол рўмолини Прескоттдан олгани юборганимизда, дарвоҷе унинг ҳақидаги эълонни жойлаштириш эсимдан чиқмасин, қайтиб келаётганда, ортган пулни пайпогига беркитибди. Ўлгудай айёр! Ҳеч ким буни унга ўргатган эмас. Бирон нарсани қўлида кўтарса, чиройли, осон қилиб кўтаради. Бунақа нарсалар эркакларнинг эътиборини тортади. Агар қўли қизариб қолган бўлса, юқорига кўтариб силкитади, қон қайтиб, қизаргани йўқолади. Буни сенга ким ўргатди а? Ҳеч ким. Менга энага айтди. Уларни ўқитиш ҳам ортиқча! Уч яшар пайти бир куни онасининг безак столчасига ўтириб олибди, ўшанда қарбий Ломбард-стритдаги уйимиздан кўчмокчи бўлиб турган эдик. Мен чилойлиман дейди. Маллингар. Ким билади? Ҳаёт ўзи шундай. Ёшгина талаба. Лекин нима бўлганда ҳам, маҳкам оёқка турди, анави қизгинага ўҳшаган эмас. Лекин бу қизгина ҳам чаккимас. Э, худойим-ей, мунча нам бўлмаса. Қургур, яна қандай денг. Оёқлари дўмбоқина. Пайпоклари шаффофф, шунчалар тортиб боғлаганки, худди ситилиб кетаётгандай. Анов тасқара А.Э. эмас. Пайпоги оёғида йиғилиб қолган. Ёки анави Грэфтон-стритда учраган хотиндей. Оқ пайпок. Фу! Лакқа гўшт!

Чарсиллаб учқунлар сачратиб мушак пақиллади. Пақ-пақ — парақ! Шу заҳоти Сисси ва Томми Жеки билан томоша қилгани чопишиди, улар ортидан Эди аравачани тортиб ютурди, кейин Герти қоятошни айланиб ўтиб уларга эргашди. Ўгирилиб қаармикин? Бир қараб кўй! Қарасанг-чи. У каради. Худди сезгандай. Гўзалим, мен сени хўб кўриб олдим. **Ҳамма-ҳаммасини кўрдим.**

О, Худойим-эй!

Нима деманг, мен ҳар қалай, енгил тортдим. Кирнандан сўнг, Дигнамдан сўнг жуда бўشاшиб кетгандим. Кайфимни чоғ қилганингиз учун сиздан миннатдорман. «Ҳамлет»дан. О, Худойим-эй! Ҳаммаси бир вактга тўғри келганини қаранг. Одамни жўштиради. Унинг энкайганини кўриб тилимнинг учигача жимирилашиб кетди. Шўрлик қизгинанинг бошини айлантиришади. Буни тўғри айтди. Бундан баттарроқ қилиши мумкин

эди бемаънидан бемаъни бидир-бидир қилгандан кўра шу ҳам яхшироқ. Ўшанда сенга ҳаммасини айтиб бераман. Бир ёқаси, бирозгина муомала ҳам қилганмиз. Айтганча, тағин унинг ўзи бўлиб чиқмасин? Йўғ-эй, уни ўртоқлари Герти деб чақиришиди. Яна ким билади, меникига ўҳшаган сохта ном бўлса ҳам ажабмас, Долфинс-барн деган манзилимиз ҳам ахир ясама.

Кизлигига оти эди Жемма Браун,
Келинг, дерди, маконимиз Айриштаун.

Шу жой хаёлимни олиб қочди. Уларнинг бари бир гўр. Патларини пайпокларига суртишади. Лекин коптотк худди билгаңдай унинг оёғи тагига думалаб борди. Ўқ ўзи нишонини топади. Рост, мен мактабда ҳам коптотки тўғри отолмасдим. Доим бошқа ёққа бориб тушарди. Одамнинг ичи ачийди, уларга икки-уч йил гуллаш вақти берилган, ана ундан кейин идиш-товоқ бошланади отасининг иштони Виллига лоп-лойик келади гўдакни «а» қилгани ўтқазиш кейин оёқлари орасига упа сепиш дегандай. Ҳаёт қанду новвот эмас-да. Бироқ Халоскор. Имондан чиқишдан сақлаб туради. Жисмоният. Гўдакларни чўмилтиришади, ўликларни ювишади. Дигнам. Этакларидан бола аримайди. Бошлари худди ёнғоқдай, ҳали миялари қотмаган, маймунчанинг худди ўзи, тагликлари сузмага тўла, ачимсиқ чучмал ҳид. Анави гўдакка ичи бўш сўрғични бермаслик керак эди. Бу уларнинг ичини дам қиласди.

Миссис Бюфой, Пюрфой. Тугруқхонага ўтсам бўлармиди. Анави ҳамшира Каллан ҳам ўша ердамикин. Молли қаҳвахонада ишлаб юрганида, тоҳо болага қараб тургани келарди. Ҳа анави ёш доктор О'Хейр, бир куни ўша ҳамшира унинг пальтосини тозалаётганини кўрдим. Бир замонлар миссис Брин билан миссис Дигнам ҳам худди мана шундай узатиладиган қизлардай эдилар. Энг ёмони кечалар, менга миссис Дугган «Шаҳар тамғаси» да сўйлаб берган эди. Эр уйга оёқда туролмайдиган бўлиб келади, унга қовоқхонанинг ҳидлари ўтириб қолган, худди сас-сиқкузандек сасийди. Тун бўйи шу бадбўй уфунатни ҳидлаб ётишдан бошқа чора йўқ. Эр эрталаб кўзини очиб, кеча андак отиб қўйибманми? — дейди. Лекин барибири ҳаммасини эрнинг устига ағдариш ҳам тўғри эмас. Ўҳшатмасдан учратмас. Пес песни коронгида танийди. Аёлларни ҳам айбсиз деб бўлмайди. Шу ерда Моллига ҳеч тараф йўқ десак бўлади. Жануб қизи. Маро-каш гўзали. Чехраси, қоматини айтмайсизми. Сўлқилдоқ хо-

тин, қўлларим эркала б тўймайди. Ҳеч қиёси йўқ. Баъзилар хотинни қоқсуяк қилиб уйга яшириб қўяди. Аммо ижозат этинг, хотинимни сизга танитай. Шунда бир нарса сузиб, сузилиб чиқадики, нима деб аташингни ҳам билмайсан. Эркакнинг нозик жойларини доим хотинидан билиб олса бўлади. Бошқа бир томондан, бу пешонага ёзилгани, кимни севиб қолишингга боғлиқ. Ҳар бир эр-хотиннинг ўз сири-синоати бор. Агар хотин киши маҳкам тутмаса, баъзи эркаклар аллакачон чўкиб кетардилар. Ёки олингки, хотини читтак, эри ҳам читтак. Худди бир-бирлари учун яратилгандаи. Бундай карасанг, болалари ноппа нозандай, будли-шудли. Нимчорак, нимчорак, чорак. Ёки етмишга етай деб қолган бадавлат чол — унинг ёнида лоладай очилган навниҳол қиз. Мияси айнаб уйланиб, эртасига қолади айниб. Ух-ух, чилпиллаган нам ҳўпам ёқимсиз-да. Чип-чип ёпишади. Яхшиямки чиппа эмас. Қани, аста қўчирайлик-чи.

Им-мо!

Ёки айтинг, марди калонча, хотинчasi эса келмас киндигигача. Узун ва қисқа. Калон ва чучалон. Бу соатимга бир бало бўлди ўзи. Кўлсоатлар узоққа чидамайди. Балки одамлардан қандайдир магнит тўлқинлари ўтиб таъсир қиласа керак, э ахир худди шу дамларда анов. Ҳа, ўйлашимча бирданига. Мушукнинг қочгани — сичқоннинг байрами. Эсимда, мен Пилл-лейнга қараб турган эдим. Ҳозирги нарса ҳам магнетизм. Ҳар бир нарсанинг ортида магнетизм яширин. Мисол учун ер, ўзи ҳам тортади ҳамда тортилади. Ҳаракат шундан ҳосил бўлади. Вакт-чи? Бу ҳам тушинарли. Ҳаракат бўлгандан кейин унга вакт керак. Демак, қайлардадир нималардир тўхтаб қолса, бутун астрология ҳам шундай секин-аста тўхтайди. Шундай қурилган бу дунё. Магнит мили қуёшу юлдузларда нима бўлаётганлигини билдириб туради. Бир парча оддий темир. Магнитни аста темирга яқин олиб борсанг. Яқин. Яқин. Хўп! Худди эркак билан аёлдай. Магнит ва темир. Мен ва Молли. Ясан-тусан қилишади, кўзларини сузишади, нозишиша, кўзингни ўйнатишади, қитигингга тегишади, қани, яхшилаб қарасанг-чи, эркакмисан, йўқми, бу ёғи худди акса ургинг келгаандай, оёклари, тикиласан, тикилаверасан, ёғоч эмассан-ку, эркаксан-ку, ахир. Хўппала! Дунёдан умидингни уз.

Қизиқ, нозик жойларининг аҳволи қандай экан? Уялгандаи бўлиб фақат томошабингга кўринишади. Аслида кўпроқ пай-погидаги тешикни ўйлади. Моллини олинг, бошини орқага

ташлаган, лаблари қимтилган, у отлар кўргазмасига боргандা ўзини шундай кўрсатганди анов қўнжли этигига ниқа таққан фермернинг олдида. Фарбий Ломбард-стритда рассомлар бор эди. Биттасининг овози зўр эди. Жульини бошида шундай куйларди¹. Менинг бўёғимни бир ҳидлаб кўр. Худди гулдай. Ҳа, рост. Бинафша ҳиди келади. Бўёққа қўшилган новшадилдан чиқса керак. Нима ҳунарлар қилишмайди-я. Бу ишлар билан шуғулланганда, улар эшлишмасин деб, полда юмшоқ шиппагини судрарди. Менимча, уларнинг қўплари жазавани охирига етказишмайди. Соатлаб давом этишади. Жазава бутун аъзойи бадани билан орқа белидан ўтади.

Тўхта-чи. Ҳим-ҳим худди ўзи. Унинг атири ҳиди. Қўли билан шуни силкитаётган экан-да. Мен узоққа кетганимдан кейин, кўрпа тагига кирганимдан кейин мени эсла, мени ўйла, шунинг учун сенга эсадалик қилиб қолдирдим. Бу ниманинг ҳиди бўлди? Ҳаворанг қуёш қўкмаразими? Йўқ. Сунбулми? Эҳм-м. Атиргул шекилли. Қизгина шундайини севса эҳтимол. Арzon ва таранг, ўткир, лекин тез айнайди. Шунинг учун Молли опопонакс²ни маъқул кўрса керак. Озгина ёсуман қўшилса, унга жуда ярашади. Худди унинг овозидаги қуи ва юкори ноталар каби. Молли у билан танса кечасида танишган, соатлар тансаси. Иссиқда ҳидлар ўткирроқ қўтарилади. Молли қора кўйлагини кийганди, кўйлақда илгари сепилтган атирининг иси сақланиб қолганди. Қора яхши ўтказувчан бўлади. Ё бўлмайдими? Ёруғ ҳам шунаقا. Балки бунинг алоқадорлиги бордир. Мисол учун, коронфи ертўлага тушсанг, биласан. Умуман сирли. Мен нега ҳозир пайқаб қолдим? Худди унинг ўзи каби аста, лекин оғишимай ҳаракат қилади. Ахир буни тасаввур қилиш мумкин, миллионлаб-миллионлаб кўринмас зарралар ҳавода учеб юради. Баайни шундай. Нега деганда Зираворлар Ороллари, айтгандай, эрталаб сингалез одамларини эсладим, узок-узоқ ҷакириллар наридан сезилади. Ҳозир бунинг нима эканлигини айтаман.

Бу уларни бошдан-оёқ чулғаб олган ҳарир тўр ёки ўргимчак уясига ўхшайди, жуда-жуда ҳарир, қандай-қандай дейми, бами-соли унинг ҳарир рўмоли каби ва улар бу ҳаво каби нозик бу

¹ Антонио Жульини – XIX асрда яшаган итальян тенор қўшиқчиси.

² Оппонакс – Ўрта ер денгизи теварагида тарқалган, соябонли қўпйиллик ўсимлик. Илдизидан парфюмерияда фойдаланилади (*тарж.*).

нарсани ўзларидан чиқариб тинмасдан тўқийдилар, ўзлари сезмаган ҳолда камалакнинг сингари рангларга чулғайдилар. Ва у ўз жисмидан ечган ҳар бир нарсада йўқолмайди, қолади. Пайпогининг товонлари. Илиқ туфлича, Белдам. Лозим. Уни итқитиб ташлаш учун аста оёғини силтайди. Хайр, кўришгунча. Мушук ҳам унинг лиbosларига бошини тиқитни яхши кўради. Минглаб хидлар ичидан унинг хидини топиб олардим. У ваннада чўмилган сув. Маймунжон ва қаймоқ иси келади. Қизик, қаердан чиқаркин бу ҳид? Анави ёқданми, қўлтиқданми, ёки икки кўкраги орасиданми? Худди барча тешикчалардану барча чуқурчалардан келаётгандек бўлиб туюлади. Чамаси, сунбул атрини унинг буғланган мойидан ясашади. Мушк каламуш. Унинг думчаси остида кичкина халтачаси бўлади, унга уруғчалар жойлашган, ҳар биридан чиқсан ҳид йиллаб сақланиб туриши мумкин. Итлар бир-бирининг орқасидан келади. Пақ-пук. Ҳурматимиз. Сизга ҳам. Ҳидлаб маза қилдингизми? Пақ-пук. Пақ-пук. Жуда соз. Мипнатдорман. Ҳайвонларни сезги бошкаради. Яхшилаб зеҳн солсанг, ўзимиз ҳам шундай. Мисол учун баъзи аёллар ҳайз кўрганда, олдида туриб бўлмайди. Яқинига борсанг, димоғингга шундай бир ҳид уриладики, қорнингни ёриб ташлагинг келади. Нимага ўхшайди? Сасиган балиқ ҳидигами? Пуф-ф! Мана шу гулхонага қадам босманг, илтимос.

Улар эса бизнинг эркаклик ҳидларимизни сезишар балки. Нимаси бор бунинг? Сигара ҳиди анқиган қўлқоп, Найнов Жоннинг столи устида ётувди. Оғиздаги нафасми? Ундан фақат нима ичган ва нима еган бўлсанг, шунинг иси келади. Бу эмас. Эркакнинг ҳиди маъносида. Анов иш билан боғлиқ бўлса керак, нега деганда, бу иш билан шуғулланмайдиган руҳонийлардан бошқача ҳид таралади. Аёллар қиёмга ёпишган пашшалардай уларнинг атрофида айланишади. Мехробга киритишимаса, бошқа ҳар қандай йўлини топиб яқинлашадилар. Ман этилган поп уларга жуда ширин. Оҳ, падарим, хоҳлайсизми? Мен кўз очиб кўрганингиз бўлай. Буларнинг бари вужудга нечукдир таркайди ва ҳар бир ҳужайрага сингийди. Ҳаёт булоғи. Ҳиди ҳам шундай ажойиб, бир ғалати. Селдер қайласидай. Қани бер-чи.

Мистер Блум бурнини тиқди. Пақ-пук. Нимчасининг. Пақ-пук. Қўлтиғига. Писта ҳидими? Йўқ. Лиму ҳиди. Э-ҳа, совун-ку.

Айтмоқчи, айтмоқчи, лосйон-чи. Эсимда, бошимда бир нарса турганди. Кирмадим, совуннинг ҳам пулинин бермадим. Анави қарға кампирга ўхшаб эрталабдан шишалар кўтариб юришни

ёқтирмайман. Хайнс энди уч шиллингни берса бўларди. Эсига солиш учун Маэрни тилга олсан бас. Лоақал у анави эълонга ёрдам берсайди. Икки-ю тўққиз. Энди у мен тўғримда нима деб ўйлади? Эртага кириб ўтиш. Сиздан қанча қарзман? Учу тўққизми? Икки-ю тўққиз, сэр. Э-ҳа. Бошқа маҳал у қарзга бермаслиги мумкин. Шундай қилиб мижозлар камайиб кетади-да. Қовоқхоналарда ҳам ахвол шундай. Баъзи бирорлар қарз ҳисоби бир қулоч бўлиб кетишини кутишади, кейин бошқа қовоқхонани топишади, бунисини эса доим четлаб ўтишади.

Яна анов сипо ўтятти. Нима шамол учирди? Ҳозиргина ўтганди, дарров қайтатти. Кечки овқатга ўз вактида боради. Сип-силлик йилтираб турибди. Иштаҳа билан овқат еган. Энди табиатдан роҳатланади. У овқатдан сўнг бир чақирим пиёда юришини канда қилмайди. Банқда ўзининг ҳисоб рақами бор, давлат хизматчиси. Унинг орқасидан изма-из бориб, бугун болалар кетимдан дувиллаб юришгандай. Ўнғайсиз аҳволга солиш мумкин. Лекин бу нимагадир ўргатади. Унинг ва бошқаларнинг нигоҳи нималарни кўраркин? Фақат хотинлар кулмаса бўлди, қолганининг нима аҳамияти бор? Шу йўл билан билиб олиш мумкин. Ё шундоқ ўтириб унинг кимлигини тахмин қил. «Қумлок соҳилдаги ғалати киши», мистер Леопольд Блумнинг мукофот олган ҳикояси. Бир устунига бир гиней қалам ҳаки. Бугун мозордаги анов жигарранг макинтош кийганга ўҳшаган. Афтидан унинг омади пўст ташлаганга ўҳшайди. Аммо соғлом одам енгиб ўтади. Ҳуштак ёмғир чақиради дейишади. Бирон ерда балки ёғаётгандир. «Ормонд»даги туз нам. Одамнинг бадани ҳаводаги ўзгариши сезади. Бетти кампирнинг суюклари қақшайди. Онахон Шиптон кемалар бора-сида башорат қилди, бир зум ичиде ер юзини айланиб чиқади деди. Йўқ. Ёмғир ҳиди келяпти. Қиролича башоратчиси. Шунда узоқ адирлар яқиндай бўлиб қолди.

Хоут. Бейли маёфи. Икки, тўрт, олти, саккиз, тўққиз. Чироғи пирпираши керак, бўлмаса буни уй деб ўйлашади. Кутқарувчилар. Грейс Дарлинг. Одамлар қоронғидан қўрқишиади. Йилтироқ қўнғизлар, велосипедчилар улар ҳам чироқларини ёқадиган вақт бўлди. Ҳаммасидан ҳам қимматбаҳо тошлар, олмослар яхши ярқирайди. Хотинлар. Ёруғ кишини тинчлантиради. Хатар қочгандай бўлади. Албатта ҳозир илгаригига қараганда яхши. Катта йўлда. Ичак-чавоғингни ағдариб кетишади ҳеч қандай сабабсиз. Тўқнани

келадиган одамлар икки турли бўлади. Бадқовоқлар ва чеҳраси очиқлар. Пардон! Йўқ, йўқ, хечқиси йўқ. Ўсимликларга сув куядиган энг яхши пайт, қуёш ботгандан кейин. Ҳали бироз ёруғ. Ҳаммадан узун қизил шуълалар. Ўқитарди бизни Вэнс, бир кун келиб Жак Зангчи калла уриб фонарни қулатди: қизил, заргалдоқ, сариқ, кўк, мовий, ҳаворанг, бинафшаранг. Ана, ўлдуз ҳам чиқди. Зухроми? Ҳали билиб бўлмайди. Ана, иккинчиси кўринди, учта бўлганда тун чўккани. Тунги булуллар, улар олдин ҳам бормиди? Ҳудди кема шарпаси. Йўқ. Шошма. Балки бу дараҳтлардир? Баъзан кўз алдайди. Сароб. Бу ер кунботар мамлакати. Гомрул қуёши жануби шарқقا ботади. Она ерим, сенга хайрли тун.

Шабнам тушди. Қизгина, сенга тошда ўтириш заرارли. Оқин мараз оқмалар. Чақалоқ туғилишда қийналади, мабодо паҳлавон бўлсагина зўр бериб ташқарига чиқади. Ўзим ҳам бавосил орттириб олишим ҳеч гапмас, ёзги тумов каби ё лабларнинг қалтираши каби одамга қаттиқ ёпишиб олади. Агар қофоз ёки қуриган хашак тилиб кетса ундан ҳам чатоқ. Ўтирган ўрнинг силлиқланади. Қанийди, қизгина ўтирган қоя бўлиб қолсан. Оҳ, дилбар шакарим, қанчалар ширин бўлганингни сен ўзинг ҳам билмайсан. Менга шу ёшдаги фўргина қизчалар ёқа бошилади. Нима десанг, ҳаммасига кўнади. Менимча, фақат мана шу ёшдагина оёқларини чалиштириб ўтиришни ёқтиришади. Бугун кутубхонадаги диплом ёзаётган қизларни кўрсанг. Уларнинг тагларидаги курсиларга маза. Лекин бунга оқпом ҳам таъсир қилади. Улар ҳаммалари буни ҳис қилишади. Ўз вақти-соатларини билишади, ҳудди гуллар каби очилишади, кунгабокарлар, ноклар, улкан заллардаги қандиллар, хиёбонлардаги фонарлар мисоли ял-ял ёнишади. Мэт Диллоннинг богидаги турфа тунги чечак, мен Моллининг елкасидан ўлгандим ўшанда. У ўша пайтлар қандай бўлса шундай бор бўйича мойбўёқ билан ишланган суратини чиздирсам эди. Мен унга ошиқу бекарор бўлиб юрганимда шундай июнь ойи эди. Йил қайтади. Тарих қайтади. О, тоғ зирвалари, мен яна қайтиб келдим ҳузурингизга. Бизнинг кичкинагина куррамиз атрофида ҳаёт ва муҳаббат айланиб юради. Бу галгиси нима бўлди? Унинг чўлоқлиги ачинарли, албатта, аммо эҳтиёт бўлмоқ жоиз, ҳаддан зиёд раҳм-шафқатта берилиш яхши эмас. Улар бундан фойдаланишади.

Хоут кўрфази жим-жит. Узоқ адирлар холи. Биз ўша ердамиз. Рододендронлар. Балки мен эшакдирман. Унга олхўрининг меваси тегди, менга данаги. Менинг насибам. Кўхна адир

бундай нарсаларни кўп кўрган. Номларигина ўзгаради, холос. Ошиқ-маъшуқларга чўлп-чўлп.

Негадир ҳоридим. Ўтиравераманми ҳадеб? Ох, шошма-чи. Қизгина бутун эркаклик кучимни сугуриб олди. У мени ўпди. Менинг ёшлигим. Бошқа қайтмайди. Ҳаётда бир марта. У ҳам шундай. Эртага у ерга борсамикин? Йўқ. Бу унчалик ўхшамайди. Гўдак она қурсоғига қайтмайди-ку. Янгиси бўлсин дейсан. Ёруғ дунёда хеч нарса янги эмас. Долфинс-барн, талаб қилувчига. Сен шундай оиласвий ҳаётингда бахтсизмисан? Менинг ёмонгинам, менинг асалгинам. Долфинс-барнда Люк Дойл қаҳвахонасида тошишмоқ топалоқ ўйнардик. Мэт Диллон бир гала қизлари билан иштирок этарди: Тайни, Этти, Флуи, Мэйми, Луи, Гетти. Молли ҳам қатнашарди. Ўшандада саксон еттинчи йил эди. Тўйимиздан бир йил олдин. Андак-андак отишни яхши кўрадиган кекса майор. Қизиги шуки, у ҳам, мен ҳам оиласда ёлғиз фарзандмиз. Қайтар дунё. Қочиб қутулдим дейсан-у ўз-ўзингта тутиласан. Уйга қайтишнинг энг қисқаси — айланана йўл. У анов билан бирга бўлганда. Байни циркнинг оти майдон бўйлаб айланадигандай. Биз Рип ван Винкл ўйнадик. Рип — Хенни Дойлнинг белига сурп ўрадик. Ван — уйдаги ванина. Винкл — Ювин ва Кул. Охирида мен Рип ван Винклнинг қайтишини кўрсатиб бердим. Молли жавонга суюнганча томоша қилиб турарди. Ҳабаший кўзлар. Уйку форида йигирма йил ухлаб қолди. Ҳаммаси ўзгарди. Уни унтишиди. Ёшлар қариби. Шудринг тушиб, милтиқ занглади.

Пирр. Нима бу учиб юрган? Қалдирғочми? Кўршапалакка ўхшайди. Шабкўр мени ёғоч деб ўйлаяпти. Кушлар ҳид билмайдими? Метемпсихоз. Қўчиш. Улар дарду ғамдан дарахтга айланиб қолиш мумкин деб ишонишарди. Мажнунтолга. Ана, ана, учяпти. Вой, сени кара-ю, митти Чифой. Қизиқ, у қаерда яшаркин? Жомхона шу ердан кўриниб турибди. Ўша ерда яшаса, эҳтимол. Оёғида осилиб турари авлиёдай қимир этмайди. Жом садоси чўчитиб юборган, шекилли. Ибодат тугаганга ўхшайди. Ҳаммаси эшитилиб турди. Бизни дуо қил. Ҳа, бизни дуо қил. Такрорлаш қимматли усул. Худди рекламадай. Биздан сотиб ол. Ҳа, биздан сотиб ол. Рухонийнинг уйидаги даричадан ёруғ тушиб турари. Камтарингина дастурхон устида кечки таом. Эсимда. Томнинг кўлида ишлаётганимда мен баҳо беришда адамигандим. Аслини олганда, у ерда йигирма саккиста. Уларнинг уйи иккита. Габриэл Конройнинг акаси викарий (сўфи) бўлиб ишлайди. Пирр. Яна кўршапалак. Нима учун улар тунда сичкон-

дай довдирашади? Алланечук бир турли чатишма. Қушлар худди сакраб-сакраб чопаётган сичқонлардай. Улар нимадан кўрқаркин, ёруғданми, ё товушданми? Яхшиси жим турилса. Анов қушни айтаман, ташна бўлгач, кўза ичини тош билан тўлдириб, сув ичгаидай, ҳар бир инстинкт (савқ) худди шунга ўхшайди. Кўллари кичкина-кичкина, устига чопон ёпинган митти одамнинг худди ўзи, суяқчалари ингичка. Йилтираб кўриниб туради, нимтатир кўкиш. Ёруғлик қандай ёритишига қараб бўлади. Мисол учун кўзингни юммай, худди бургутдай қуёшга тик қара, кейин оёқ кийимингта кўз ташла: сарғиши соя парчасини кўрассан. Ҳар нарсага ўтириб ўз изини қолдиришни истайди. Айтайлик, эрталаб зинада ўтирган анов мушук. қалати қўнғир ботқоқранг. Уч хил рангдагиси бўлмайди дейишади. Ёлғон. «Шаҳар тамғаси»¹даги шерзод мушук, қўнғир, қора ва оқ, манглайида эм ҳарфига ўхшаёт тамғаси бор. Эллик хил рангдаги мўйна. Хоут ҳозиргина худди сафсар каби товланди. Маёқ нур сочди. Анов донишмандни айтаман, отинг қурғур, кемаларни ойнаси билан ёндириб юборган. Баъзан буталар ўзидан ўзи ёниб кетади. Бирор гуттурт чакмаган бўлмаса. Унда нимадан? Балки тўхтовсиз шамолда қуруқ шоҳлар бир-бирига ишқаланавериб ўт чиқар. Ёки буталар орасида ёттан синган шиша парчаси, қуёшнинг нури тушгач, у қуруқ буталарни ёндириб юборади. Архимед. Топдим! Хотирам ҳали чакки эмас.

Пирр, яна. Ким билади, нега улар тинмай учади. Ҳашарот овлайдими? Ўтган ҳафта ҳонага ари учиб кирди, шиддаги ўзининг соясини қувиб юрди. Мени чаққан анов ари мендан хабар олгани кирдимикин? Қушлар-чи? Нима демоқчи эканликларини ҳеч билолмайсан. Бизнинг чурқиллашимиз-чи? Мен нима дедим, у нима деди? Океан ошиб у ёққа, сўнг бу ёққа учиб ўтиш учун қанча куч керак. Бўронларда, симларга урилиб қанчалари ўлиб кетади. Денгизчиларнинг ҳам хаёти ҳаёт эмас. Улкан океан кемалари тун қучогида пишқириб олдинга интилади, худди денгиз сигирлари каби ўкиришади. Faughha ballagh!¹ Koch йўлдан, э, онангни палон-пистон! Елканлари болаларнинг кўйлакчаларидай бошқа кемачалар кучлироқ шамол турса, тўлқинлар бағрида худди пўяқақдек сакрапашади. Уйида хотини қолганларни айтинг. Йилларча уйларига боришмайди, ер юзининг турли бурчакларида санғиншади. Ернинг эса охири йўқ, у

¹ Йўл бўлсин! (Ирл.)

дум-думалоқ. Ҳар бир портда уларнинг хотини бор дейишади. Денгизчи хотинининг ҳаёти қаттиқ, агар Жонни қайтгунча ўзини ўзи овунтириб юрмаса мабодо. Ҳали қайтадими йўқми, бу ҳам номаълум. Унга энди барча бандаргоҳларнинг овлоқ кўчалари хидлари ўриаб қолган. Денгизни яхши кўриб нима қиласкин? Аммо яхши кўрадилар. Лангарни қўтарадилару денгизга чиқадилар, бўйинларига хочу қўлтиқларига тумор осиб оладилар омад учун. Хўп, ана пима бўлибди. Шўрлик отамнинг отаси — катта дадамнинг эшиги тепасида, анов, оти нимайди, тефилим, йўқ, бошқачароқ эди, осилиб турар, унга тегиниб ўтиларди одатда. Миср маконидан чиқиш ва қуллик уйига кириш. Мана шу хурофотларнинг ҳаммасида нимадир бор, йўлга чиқа туриб, билмайсан ахир, бошингга ҳималар тушибини. Бир парча тахтага ёпишиб ё бир ёғоч устига ўтириб, ҳаво тўлдирилган кутқариш нимчасини кийиб аборг бўлган ҳаётини сақлаб қоламан дейди, томоғига дам-бадам денгизнинг шўр суви тикилади, унинг охирги ичган нараси шу, кейин шўрликни акулалар парча-парча қилиб ташлайди. Кизик, баъликлар денгиз касаллиги билан оғришармикин?

Кўп ўтмай — денгиз ажиг тинчиди, теп-текис, осмонда бир парча булат йўқ, ҳаммаёқ тинч, осуда, сукунат. Кемачилар ва уларнинг юклари денгиз подшоҳининг курсофига тушиб майдамайда бўлиб сингиб кетган. Самода ой осуда боқади. Азаматлар, бу менинг ишим эмас дегандай. Мерсер касалхонасининг эҳтиёжлари учун хайрия йиғишга отилган Майрас хайрия бозорининг кечиккан охирги мушаги ҳавога кўтарилиб сўнг паастга оқ юлдузчалардай сочилар, улар ичида биттаси шукрадай яракларди. Юлдузчалар осмонда учишар, қуйига шўнғишар, учишарди. Қоронғи хуфтон, кучоқлашлар, ўпичлар, ваъдалар палласи. Хат ташувчи кечки хатларни кўтариб эшикма-эшик юради, одати бўйича икки марта тақиллатиб одамларни қувонтиради, лавр буталари оралаб унинг белидаги фонарчаси дам у ер-дам бу ерда ярқ-юрқ қиласди. Фонарчи Лихи-террасда бешта ёш дарахт қуршовидаги фонарни қўлидаги пиликни баланд кўтариб ёқади. Чироқлар ёруғи тушиб турган деразалар, фира-шира боғчалар оралаб ингичка янгроқ қичқириқлар жаранглайди: «Ивнииг телеграф! Шошилинч хабарлар! Олтин Кубок пойгасининг яқунлари!» Дигнамлар уйининг эшигидан бир бола югуриб чиқиб, уларнинг орқасидан чопади. Кўршапалак чийиллаб у ёқданбу ёққа чарх уради. Кўрфаз суви кўтарилиб, кўпирлиб, ифлосла-

ниб тобора қутуриб олис-яқин қумларни ямлайди. Узок чўзилган кун, рододендронлар орасида чўлп-чўлп ўшишлар чарчатган қария Хоут тунги уйқуга ётар, унинг қамиш-қиёкларини шитирлатиб сийпаб ўтаётгап майин тун шамоли унга ғоят хуш ёқарди. У чироғини оламга ёқиб, кўриқлаб, оҳиста, босинки нафас олиб, бир вақтнинг ўзида ҳам мудраб, ҳам кўзларини юммай оромга толди. Узокларда Киш саёзлигида сузиб юрувчи маёқ мистер Блумга кўзларини қисиб им қоқарди.

У ердаги йигитларга осон эмас. Худди бойлаб қўйилгандай ўтири. Ирландия маёқлар бошқармаси. Килган гуноҳларингнинг жазоси. Соҳил соқчилари. Уларнинг мушаклари, илгаклари, сув белгилари, күтқарувчи қайиқлари бор. «Эрин қироли»да дengиз саёҳатига чиққанимизда уларга бир боғлам эски газеталарни ташлаб келганимиз. Қафасдаги айиқлар. Бемаъни бир сайд. Жигарларини тозалаш учун чиққан ичкиликбозлар. Бортдан туриб қусишиади, балиқларни бокишиади. Денгиз касали. Барча аёллар титраб-қақшаб туришди. Милли эса ҳеч нарса бўлмагандай қиқирлайди. Зангори рўмолчаси шамолда хилпирайди. Бу ёнда ўлим нималигини билишмайди. Бунинг устига ҳали қоринлари соғлом. Фақат йўқолиб қолиш уларни қўрқитади. Кромлинда дараҳт орқасига беркиниб олганимизда шундай бўлган. Мен рози бўлмадим. Ойи! Ойижон! Ўрмонга борган болалар. Уларни яна ниқоб кийиб қўрқитишиади. Ёки осмонга отиб яна тутиб олишни айтинг. Ў-ў, ҳозир отиб юбораман, ерга кулаб тушасан. Бунинг нимаси эрмак? Уларнинг ўзлари эса уруш-уруш ўйнашади. Ростакамига. Қандай қилиб одамга милтиқ ўқталиш мумкин? Баъзан ўзидаи ўзи отилиб кетади. Шўринг курғур болалар. Қизим ҳеч оғримагаи, фақат қизамиқ ва қизилча тошган. Эсимда дори олиб келганим. Дарров енгил тортди, Моллининг ёнида ухлаб қолди. Она-боланинг тишлари бир хил. Болаларни нимага яхши кўришаркин? Ўзига ўхшагани учунми? Бир куни унинг орқасидан соябон кўтариб юргандим. Балки шунчаки, оғритмасдан. Қизчамнинг томири қандай уришини ушлаб кўрганман. Дукирдукир уради. Кўлчалари кичкина-кичкина эди — энди каттайган. Қимматли отажоним. Кўлини ушласанг, ҳамма нарсани айтиб беради. Нимчамдаги тугмаларни сапашни яхши кўрарди. Биринчи этакли кўйлак кийгани эсимда. Хўп кулган эдик. Кўкракчалари энди раста бўла бошлаганди. Чамаси, чап кўкрак сезгиррок. Менда ҳам шундай. Юракка яқин бўлгани учунми? Агар бўлиқ кўкрак модада бўлса, пахта қўйишади. Балоғатга етаётгап кезла-

ри кечалари оғриб чиқарди, инграрди, мен уйғониб кетардим. Табиат биринчи марта ўз кучини кўрсатганда, қандай қўрқиб кетган эди-я. Бечорагина болакай! Онаси учун ҳам бу фалати бир ҳол. Ўзининг қизлик пайтларини эслайди. Гибралтар. Буэн Вистадан кўринадиган манзаралар. О'Хара минораси. Денгиз узра чағалайлар чағиллаши. Маймунлар, битта эркак маймун барча болаларини еб қўйган. Қуёш ботади, тўп отилади — ҳамма қалъага қайтсин дегани. Менга жавобини айтиётганда, денгизга қараб турди. Худди бугупгидай оқиом эди, фақат бундан ҳам тиникроқ, бундан кўра ҳам булатсиз эди. Мен доим ё лордга, ё ўзининг чиройли кемаси бор бой кишига турмушга чиқаман деб ўйлардим. *Buenas noches, señorita. El hombre apua la muchacha hermosa!*¹. Унда нега мен? Сен ҳаммадаи бошқача эдинг.

Нега мен бу тошга шиллиққуртдай ёпишиб олдим? Бундай жавода миянг ишламайди. Ёруққа қараганда, соат кечки тўққизлар. «Лия»га ҳам, «Лилия Килларни»га ҳам энди кеч бўлди. Уйга. Э, йўқ, ҳали уйқуга ётмагандир. Касалхонага кираман, кўриб чиқаман. Кўзи ёриган бўлса, ажабмас. Бугун мен учун жуда узун кун бўлди. Марта, ҳаммом, ўлик кўмиш, Клитлар уйи, музей ва илоҳалар. Дедалнинг қўшиғи. Кейин Барни Кирнан дўконидаги анов бақирок. Лекин мен уларга бўш келмадим. Бадмаст пўсироқлар. Унинг Худосини бопладим, башараси қийшайиб кетди. Зарбага зарба билан жавоб қайтариш — хато. Ёундай масми? Йўқ-йўқ. Яхшиси, уй-уйга тепа тўйга тарқалиб, кейин қотиб-қотиб, ичак узилгунча ўз-ўзингдан кулиш керак. Бир қисм тўда бўлиб олиб, ундан кейин кучаниш истаги. Худди ёш болалардай ёлғиз қолишдан қўрқишиди. Агар отган нарсаси менга текканда-чи? Бунга унинг нуқтаи назаридан қарайлик. Унда ҳеч қўрқинчли ери йўқ. Балки у мени уришни, жонимни оғритишини хоҳламагандир. Истроилга уч карра шон-шарафлар. У оғиздан бол томиб мақтаган, оғизда охирги учта тиши қолган унинг қайлиғига уч карра шон-шарафлар. Гўзалликнинг ўша нусхаси. Киборона зиёфатнинг дилбар ахли. Борнеолик ёввойининг қайинсинглиси шаҳарга келибди. Эрталаб туриб ёнгинингда шунақасини бир кўз ўнгингга келтириб кўр-чи. Сигирнинг тумшуғини ялаб, дид-фаросат ва ранг танлашнинг ўртоғи йўқ деган экан. Моррис. Аммо Дигнамникига бориб тоза ҳолдан той-

¹ Хайрли оқиом, сеньорита. Эркак киши чиройли аёлни яхши кўради (исп.).

дим. Мотам ичидаги уй одамни жуда ээшиб юборади, нега деганда нима кераклигини билмайсан. Аммо бекага пул зарурлиги аниқ. Ваъда бериб қўйдим, энди «Шотланდ бевалари»га кириб ўтишим керак. Қизик ном. Биз албатта олдинроқ кетишимиз назарда тутилади. Крамернинг яқинида бир бева — қачон эди, душанбадами? — менга шундай бир қарадики. Эрини ерга топшириб, энди суғуртасига кун кўряпти. Беванинг ҳиссаси. Нима бўлибди? Ундан нима истайсан? Яшаши учун буёғига нимадир қилиши керак-ку. Эркак беванинг аҳволини Худо кўрсатмасин. Эс-хушини йўқотгандай галдираб юради. Бечора О'Коннорнинг хотини билан бешта боласи чиғаноқ еб заҳарланишди. Оқава сувлар. Аҳволи жуда почор. Биронта шляпа кийиб юрадиган раҳмдил тижоратчи хотин уни ўз бағрига олса бўларди. Юзлари тўлин ойдай, олдига каттакон этак тутган хотин абгоргина шўрликни паноҳига олса нима қилибди. Бир жуфти уч шиллинг турадиган, бунаقا арzonини асти топиш қийин, кўкиш фланелдаи тикилган лозим-иштон. Хунук хотинни яхши кўриб қолсанг, кейин айнимайсан дейишади. Фақат биронтаси ҳам ўзини хунук деб ҳисобламайди. Сев, алда ва чиройли бўл, нега деганда, эртага ўламиз. Бир неча марта кўрдим, ҳалиям ким унга оғир ҳазил қилганини билмоқчи бўлиб изғиб юради. К.К.: ку-ку. Пешонаси. Унинг бошига тушди, менга етса бу бало нима қиласдим? Кўпинча биронта савдо-сотиқ билан шундай бўла-ди. Худди аччиқ қисматдай ёпишиб олади. Бу кеча бирон-бир туш кўрдимми? Тўхта. Қандайдир чалкаш бир нарса. У оёғига қизил шиппак илган. Турклар тиккан. Эркаклар шимини кийган. У балки бир кийиб кўтар? У енгил уй кийимида менга ёқармикин? Бунга жавоб бериш жуда қийин. Наннетти жўна-ди. Почта поездидা. Ҳозир Ҳолихедга етгандир. Ключчи учун анов рекламани ўтказиш керак. Ҳайнс билан Кроуфордни кўнцир-сан, бас. Моллига ички кийим, кийса кийгудай бўйига яраша-ди. Бу нима экан? Балки, пулдир?

Мистер Блум энгашиб қумда ётган қофозни кўтарди. Кўзига яқин келтириб дикқат билан тикилди. Хатми? Йўқ. Ажратиб бўлмайди. Жўнай энди. Начора. Жуда чарчадим. Қимир эттани ҳолим йўқ. Эски дафтарнинг варафи. Бу чуқурчалар, тошчалар, ким уларнинг ҳисобига етади? Истаган нарсанг топила-ди. Кема чўкаётгандা сувга ташлаб юборилган, кўмилган ҳази-налар ҳакида қофозча солиб оқизилган шиша. Жўнатиладиган нарсалар почтаси. Болалар ҳар турли нарсаларни денгизга таш-

лашни яхши кўришади. Ишонувчанликми? Сувларга оқизилган нон. Э, манави нима? Ўйинчоқ куракчами?

Оҳ, бу моҳина мени адойи тамом қилди. Ёшлигим ўтиб кетганга ўхшайди. Эртан қизгина келармикин бу ерга? Бирон ерда уни бир аср кутсанг. Қайтиб келиши керак. Қотиллар доим қайтади. Мен-чи?

Мистер Блум кичкина куракчани олиб, эринибгина уни қумга тиқди. Агар қизчага бирон сўз ёзиб қолдирсам-чи? Балки ўчиб кетмас. Фақат нима деб?

Мен.

Барибир биронта маймоқёқ эрталаб босиб кетади. Фойдаси йўқ. Ё ювилиб кетади. Сув қўпайганда шу ергача келади. Қизганининг шундоқ оёғи остида сув кўлмакчаси бор экан. Бопини аңдак қуий эгса, кўлмакнинг қора ойнасида юзини кўради, пулласа кўлмак бети мавжланади. Атрофда тирналган, расм чизилган, ёзиб ташланган қоятошлар. Оҳ, унинг шаффофлиги! Бунинг устига улар билмайдилар. Ўша шуъла нима эканлигини. Мен сени ярамас бола дедим, нега деганда менга мутлақо ёқмайди.

Ха А. бор.

Жой йўқ. Бўлмаса бўлмас.

Мистер Блумнинг оёқ кийими ҳарфларни аста ўчирди. Қум – чатоқ нарса. Унда ҳеч нарса ўсмайди. Ҳаммаси сўлади. Бу ерда катта кемалардан кўрқмасанг ҳам бўлади. Фақат Гиннеснинг баржалари. Киш атрофида саксон кун. Худди атайлаб қилингандай. У ўз таёгини қулочлаб силкитди, куракча сирғанчиқ қумга тик ботди. Бошқа вақтда мана шундай қилиш учун ҳафталаб уриниш керак бўларди. Тасодиф. Биз бошқа ҳеч қаҷон кўришмаймиз. Аммо мазза қилдик. Хайр, моҳина, раҳмат сенга. Мен яна ўзимни яшаргандай сездим.

Яна озгина мизғиб олсайдим. Ҳозир тўққизга яқинлашиб қолди. Ливерпулники кетиб бўлди. Тутуни ҳам кўринмай қўйди. Қизгина кетди. Майли. Айтганча, у аллақачон. Белфаст. Мен бормайман. У ёққа шошиб бориш, у ердан шошиб қайтиш Эннистга. Бўларича бўлди. Майли у. Бир зумгина кўзларимни юмай. Ухламайман, фақат мизғиб оламан. Уйқу аниқ икки марта такрорланмайди. Яна кўршапалак. Ҳеч зарари йўқ. Мен сал-пал.

Оҳ шириним сенинг бутун оқ иштону кўйлакларингни кўрдим фоҳиша брейсгердал мени мажбур қилди сев ёпишқоқ

биз икковлон ярамас Грэйс Дарлинг у билан ерда ётди итнинг думи остига тақир-тукирлар Раулга сенинг хотининг қандай атири қора соchlар кўпиради баланд кўтарилиб тушарди унинг бўлиқ сенйорита Малвининг маъсум кўзлари дўмбоқ-дўмбоқ тушлар қайтади овлоқ кўчалар Агендат шўхшанг шириним менга кўрсатди нозик келаси йил иштонда келиб яна келаси йил ўз келаси йил.

Кўршапалак пир этиб ўтди. Бу ёкка. Яна у ёкка. Мистер Блумнинг оғзи очилиб қолган, чап оёғининг пойабзали қумга тиқилган, ёнига ёнбошлаганча аста хуррак отарди. Мен сал-пал. Коронгида узоқдан соатнинг жом чалгани эшилди, унинг бир маромда бом-бум қилишидан равшан бир садо келарди

Шо-хи бор
Шо-хи бор
Шо-хи бор

Рухонийнинг уйида камин токчасидаги соат ҳам занг урди, бу ерда каноник О'Ханлон, ота Конрой ва ҳазрат Жон Хюз, о.п. устига ўткир қайла қуюлган қўйнинг юмшоқ этини тановул этишар, бўлиқ кулча еб, чой ичишиб, шу ҳакда суҳбат қуришардиги

Шо-хи бор
Шо-хи бор
Шо-хи бор

Нега деганда худди шу соатларда қушча ўз уячасидан сакраб чиқиб шунчалар қичқирардиги Герти Макдауэлл бу ерда бўлганида уни пайқаганди нега деганда у ҳаммасини дарров пайқарди, шундай қиз эди-да Герти Макдауэлл, у яна шу захоти пайқаган эдики, тош устида ўтириб ундан кўз узмаган бояги хорижий жентльменнинг бошида

Шо-хи бор
Шо-хи бор
Шо-хи бор¹

¹ Шохи бор – бу ерда «алданган эр», «гўсҳур», «хотини хиёнат қилган эр» маъносида қўлланган (тарж.).

14-ВОҚЕА

Туш чоғида Ҳоллсга етгаймиз. Туш чоғида Ҳоллсга етгаймиз.
Туш чоғида Ҳоллсга етгаймиз.

О, нурафшон равшан нигор Ҳорхорн, бизни юкимиз ва гумонимиэдан халос қил. О, нурафшон равшан нигор Ҳорхорн, бизни юкимиз ва гумонимиздан халос қил. О, нурафшон равшан нигор Ҳорхорн, бизни юкимиз ва гумонимиздан халос қил.

Хўппа-ла эр йигит хўппа-ла! Хўппа-ла эр йигит хўппа-ла!
Хўппа-ла эр йигит хўппа-ла.

Ҳар қачон ва ҳар қайдада шундай одамни ҳар бир нимарсалардаким ақли кўтаҳ саналарким, тирик жонлар ичра билгичлари аларни ўрганмак учун энг фойдали деб топурларким билмагани ўрганургаким илми донишнинг нозикфаҳмлари ва ақлу идрокнинг бебаҳо зийнатларига эга бўлганликлари боис бафоят эҳтиромга лойик зотлар шу ақидада турурлар ва доим бир оғиздан тасдиқлаб келмишларким, бошқа барча ҳол-аҳволлар тенг бўлган шароитда мамлакатнинг гуллаб яшнамоги ҳашамату бархурдорлиғ бирла эмас, балки шул марому меъёр билаким то наслларнинг давом этмоғи ва тинмай кўпаймоғи борасинда ғамхўрлик қилиниб ва тобора ўсиб борур илло бунга нуқсон етур тақдирда барча ямонликларнинг илдизига чеврилур илло хайрли тарзда давом эттирилур ҳолда ушбу ҳукмфармо зоту бобара-котларнинг туганмас хайрли нишонига айланур. Бинобарин ҳеч ерда шундоғ бир кимса топилурмики, гарчи андаккина ақл юритиб ҳашамат ва бархурдорлиғ қинғирлик йўли эканини англамас ва тубанлик ёпинчиғи эрканлигини билмас ва аксинча ким нечоғлик ақли қосир ҳамда маърифатсиздирки, табиат неъматлари ичидаги ҳеч қайси бири урчимоқ неъмати бирла тенг бўлолмаслигини англаб етмас ва шу боисдан ҳар бир фазлу фаросат соҳиби ўз қавму қардошлари ўртасида бунга рағбат уйғотмоғи ва мавъизалар айламоғи лобиддур ва кўшиш қилмоғи лозим-

дур, зеро, аввалда салтанатда шундоғ улуғвор тарзда бошланган иш келгусида ғайратсизлик орқасида залолат ботқоғига ботиб кетмагай ва замон-замонлар оша або-аждодлар саъй-ҳаракати бирла бизгача етиб келмиш босафо одатлар разолатта чўқмагай, зеро шундоғ бир улуг жасорат зарурат бўладурким, дунёда ўшал васият ва демак ўшал ўгит ва демак ўшал аҳдни бегайратлик бирла унутмоқдин ташламоқдин ортиқ разил қабих иш йўқлигини баралла айтиб жар солмоқ лозим келадурким, ушбу сас ўлим шарбатини тотгувчи барча жонларга ё фараҳмандлик башоратини қилур ва ё мангу қашшоқлик ва фурбат ахборини етказур ва аларнинг қайтмас энг улуғвор бурчи наслни тўхтовсиз ҳолда тинмай давом эттиришлик эканлигини уқтирур.

Инчунин, бизга ажабланиб ўтиришнинг фойдаси йўқ, зеро, бағоят әътишмодли йилномаларда ривоят қилинмиши, келтлар ўртасида табиатан мақталишга лойиқ бўлмаган нимарсаларни кўкка кўтариб мақташ одати йўқ экан, улар табобат ҳунарини ҳар томонлама эъзозлаганлар. Етимхоналар, пес-моховлар учун беморхоналар, иссиқ ҳаммомлар, вабо чукурлари куриш ва ташкил этишни гапирмаганда ҳам, уларнинг О'Шил, О'Ли ҳамда О'Ҳикки хонадонларидан чиқсан донг таратган табиблари беморлар ва айни чокда касали қайталайдиганларни тузатиш, сиҳат-саломатлигини қайтариш йўлида кўп ранг-баранг даволаш чора-тадбирларини топдилар, ҳатто сил ва пешобини тутиб туролмайдиганларни ҳам дардини енгиллатдилар. Авомнинг умумий манфаати андаккина бўлсин муҳим аҳамиятли бўлган ҳар бир ишда жиддий тайёргарчилик кўриш foятда зарурлиги ҳеч қандай шак-шубҳадан холи бўлгани боис улар шундай режатадбирларни кўриб чиқдиларки (бу тадбирлар ё узоқни кўрганликданми ва ё болиғ тажрибакорлик орқасидами ўйлаб топилди, буни ҳозир айтиш қийин албатта, ҳар нечук энг кейинги текширувчиларнинг муҳокамалари ўзаро ранг-баранг бўлиб ва ҳаттоки айни кунларга довур равшанлик киритилмаган) унга кўра оналик ҳар қандай ишкал қийинчиликлардан халос этилиши жоиз, зероки, ҳар бир аёл учун юқдан халос бўлишнинг ушбу энг муқаҳҳар дамларида қандай ёрдам талаб этилмасин, у энг оз харажат ҳисобига бўлса-да, дарҳол сира кечиктирилмай кўрсатилиши керак, зеро, катта давлатта эга бўлганларгина эмас, шу билан бирга маблағ тополмай, гоҳо қашшоқ ва гоҳо қашшоқликдан кўра ҳам ночорроқ қисматда кун кўраётганлар

ҳам бу ёрдамдан баҳрамаңд бўлгайлар. Ҳозирда ва бундан сўнг уларга ҳеч қандай оғирчилик, мушкуллик етказилмагай, зеро барча шунга рози бўлиб, қарор қилдиким, фаровонлик ҳамда амну эминлик кўзи ёрийдиган оналарда бўлмас эса, у ҳеч қачон бўлмагай, бинобарин, мангулик фақат Ҳудога ярашур, маҳлуқларга эса насл қолдириш муносиб бўлгани боис ҳомила-дорга ғамхўрлик кўрсатмоқ ва вакти-соати етганда уни аробада олиб бормоқ туғуруқ ерига омон-эсон еткизмоқ учун ҳаммалари кўшиш ва ғайрат кўрсатмоқлари, бир-бирларини даъват қилмоқликлари лозим келадур. Оқил ва одил мамлакатнинг белгиси шулким, буларни фақат назарда тутганидагина эмас, балки ҳатто уни ташқаридан билганда ҳам бисёр-бисёр мақтовларга сазовордурки, улар олдиндан билиб, уни она каби эъзозладиларки, она буни дарҳол кўрди ва сездики, энди у ҳар ёқдан муҳофаза қилинмиш ҳамда ороланмиш!

Бувак ҳали тугилмади, аммо талабгор ҳаводорлар ғайрати авжика. Ҳали она курсоғида ётур, одамийлар муҳаббати уни аллалар. Бунга даҳлдор нарсалар бари мадоҳил қунту ихлос била амалга оширилди. Тинч жой ҳозирланган, жонбоз энагалару доялар қувватли озуқалар билан тоза тагликлар, йўргакларни олдиндан тайёрлаб қўйдилар, ҳаммаси осон бўшаниш учун бўлди, яна шуллар билан бирга зарур бўлган барча табобат дори-дармонлари жамланди ва туфиш билан боғлиқ табибларнинг турли-туман асбоб-анжомлари шай қилиб қўйилди. Ер юзининг барча кенгликларига хос жойларнинг унтутилмас тарзда адо этилмиш ҳақиқий ёқимли манзаралари илоҳий ҳамда инсоний гўзаллигини томоша қилиш баробарида хилватдаги аёлларнинг кони жўш урадирким, бу бўшанишини хайрли тарзда енгиллатади, ушбу тўлғоқ қўргонларининг энг юксак маъноси ва моҳияти қуёш нурлари билан моҳирона ёритилиши ва безаклар билан безатилиши қорни улғаймиш аёлни туғилиш соати яқинлашганда дардими осон қиласди.

Мужиб ва ғариф бир эран келиб дард тутган маҳалда туғуруқ уйининг остонасида турди. У ер юзи пучмоқларида дарбадар кезмиш Истроил қавмига тегишли одамлардан бўлиб, бу ерга жуда-жуда олислардан етиб келмишди.

Шул туғилиш фурсатини кўзлаб ёлғиз йўл босиб, ушбу тўлғоқ қўргонига қадам ранжида этмишди.

Ушбу эв хўжаси Хорнтир. Ушбу тўлғоқ ерида у сони етмишта бўлмиш жой ва тўшак ҳозирлатмиш, уларнинг барчасида ҳоми-

лали бўғоз хотинлар ётурлар ва дард чекиб олам ёруғига одам болаларини келтиурлар, уларни мулойиклар ва Биби Марям қўллар. У ерда оппоқ кийинган энагалар уйқудан кечиб тўлғоқ азобида ётганларга тез ёрдам берурлар. Ўн икки ойда етмиш ҳамшира оналар азобини енгиллатурлар. Туғуруқнинг ушбу меҳрибон ходималари Ҳорн даъвати ва номи билан туғуруқ жойларида тинчлик осойишталик озодаликни сақлаб туурлар.

Ходима бошини чоршаб билан чирмамиш ўшал раҳмдил эран келганлигини эшишиб дарвозани унга очгани чиқди. Шунда кўрдики, кўз очиб юмгунчалик вақт ўтмай Ирландия ғуруби кўкини улуғ бир йилдирим чақнаб ёритди. Ходима бағояти қўрқди, неъматлар яратувчи Қодиру Қаҳхор жамики одамзод қавмининг залолату гуноҳлари учун сувга юттириб ҳалок қилмокчириб деб хаёл қилди. Уни қўллари билан чўқинтириб, тезда уй ичкарисига олди. Шунда ўша Эран Ҳорн қўрғонида ҳамма нарса хайрли қурилмишини қўрди.

Бемаҳал келиб бу ердагиларнинг тинчлигини буздим деган хавотирда эран хижолатда туриб қолди. Бир замонлар у мана шу ходима билан қўшичиликда суюкли хотини ҳамда суюмли қизи билан яшарди, бироқ мана тўққиз йилдан бери турли мамлакатлар ва денгизларда саёҳат қилиб юрмиш эрди. Бир куни уни шахар бандаргоҳида учратиб қолиб, у билан саломлашмай ўтмиси эди. Шунинг учун ундан ёлвориб ўзини кечиришини илтижо қилди ва уни шундок қўргани замон шу нарса эсига тушганини айтди. Унинг бу сўзларидан ходиманинг қўялари порлаб, икки ёноғи қизарди.

Зеро у эраннинг кора кийганини қўриб, унинг бошига кулфат тушганмикин деб қўрқмиш эрди. Бироқ ундаи эмаслигини қўриб қувонди. Нега табиб О'Хейр узоқ соҳиллардан хушхабарлар юбормади, деб сўради. Бунга аччиқ хўрсиниб, эндиликда табиб О'Хейр боқий дунёга йўл олганлигини айтди. Буни эшишиб эран кўп қайғурди, ич-ичидан бисёр ачинди. Ходима унга ўшал ошонинг ёш ўтиб кетганлигини тўла айтиб берди, кўэ ёшларини шашқатор оқизди, аммо қайғу-ғам қанча оғир бўлмасин, Худонинг иродаси ҳақ деди. Худо уни мағфират қилсин ва гуноҳлар юқидан ҳалос этсин. Шундан сўнг эран ходимадан мағфур қандай ўлим билан ўлганлигини сўради, роҳиба у Моне оролида қориндаги саратон оғриғидан жон таслим этганлигини айтди, бу воқеа сабийлар қирилган кунда бун-

дан уч йил аввал рўй берибдир. Раҳмдил Худо уни мангу раҳматига олсин, деб дуо қилди. Эран бу қайгули сўзларни эшитиб, бошидан бўркини олди, кўзларида ёш ғарқоб бўлди. Бир замон шундай ғамга ботиб туриб қолди.

Зеро, ҳар ким охири ўлим шарбатини тотади, хотин кишининг қурсоғидан тушган ва дунёга теп-тек ялангоч келган зот охири дунёга қандай келган бўлса худди шундай қайтади.

Шундай қилиб, пайшанба, июннинг ўн олтинчи қуни. Патк. Дигнам миясига қон қуюлиб ўлди, қора ерга қўйилди. Қаттиқ курсоқчиликдан сўнг, Худога минг қатла шукур, ниҳоят кетмакет ёмғирлар ёғди, эллик чақирим ё шунга яқин йўл босиб солда торф олиб келишди, солкаш на адирлар ва на пастликларда экинлар унмаётгани, далалар қуриб ётгани, ҳаммаёқ аянчли кўрингани ва сассик тарқалаётганигини айтиб берди. Нафас олиб бўлмайди, узоқ вақт бир томчи ёмғир сувига зор бўлган навниҳол экинлар сўлиди, ҳеч ким илгарилар ҳам шундай бўлганини эсломлади. Атиргулларнинг фунчалари корайиб қуриди, адирларда нимжон ўтлар сарғайиб буталар ковжиради, учқун тушса ёниб кетадиган даражага келди. Ўтган йилги февралдаги мамлакатни ҳароб қилган даҳшатли довулдан ҳам бу курсоқчилик офати ёмон бўлди деб одамлар гапириб юришиди. Аммо мана энди, эслаб ўтилганидек, қуёш ботгандан сўнг ҳамон ўша ўша ғарб шамоли тўхтамай эсиб, аста-секин оғир ҳайбатли булатлар йиғила бошлади, осмон китобини ўқийдиган билгичлар улардан кўз узмай тикилишарди, кейин тунга яқин осмонда ялт-юлт этиб чақинлар чақнади, ундан ҳам кечрок, соат ўн бирларда бирдан момақалдироқнинг қудратли садоси эштилди, худди ўт тутаётгандек бўлиб жала қуиб юборди ва ҳамма бир зумда уй-уйларига тумтарақай қочди, эркаклар сомон шляпаларини рўмолчалари ва ёки қандай бўлмасин латта билан тўсар, аёл зоти эса ёмғир қуя бошлаган заҳоти этакларини баланд кўтара дикирлаб югуришарди. Ҳозиргина худди Сахройи Кабир сингари қуриб ётган ерларда, Или-плейс бўйлабми ё Бэггот-стрит, Дюкс-қўлтиғиданми, бу ердан эса Мэррион Гринга

ва ундан Холлс-стрит ёқларга ёмғир суви дарё бўлиб оқарди, атрофда на извош ва на катта-кичик арабалар қолган, бироқ момогулдирак ўша биринчи зарбасидан сўнг қайта тақрорланмади. Мухтарам судя Фитсгибоннинг (у суд хизматчиси мистер Хили билан биргаликда коллежга ажратилган ерлар тўғрисида муҳокамага кириши керак эди) эшиги рўпарасида олижанобларнинг энг олижаноби Мал. Маллиган адабиётчи мистер Мурнинг (собиқ Папа тарафдори, ҳозирда узунқулоқ гапларга караганда садоқатли Вилямхонлардан) уйидан чиқиб, сочини калта олдирган Ал. Баннонга (ҳозир сочни қисқа олдириш кечки кўк твид плашчлар билан бирга урф бўлмоқда) дуч келди, у эса поча аравасида ҳозиргина Маллингардан келиб турганди, у ерда унинг амакиваччаси ва биродари Мал. М. яна бир ой, то авлиё Свитингача турар экан, у сизни бу ерларга қайси шамол учирди, деб сўради, мен уйга кетяпман, мен эса Эндрю Хорн томонга боряпман, у ерда оғайнилар зиёфатга таклиф қилишган, аммо сизга бир қулинг ўргилсин жонон ҳақида гапириб бергим келяпти, ўзи жуда кетвортган, ёшига қарамай бикқигина, ёмғир эса бу орада қуйгандан қуяр, шунинг учун улар тўғри Хорн томонга йўл ола қолишиди. Бу ерда Кроуфорднинг газетасида хизмат қиласидиган Леоп. Блум жанжал-тўполонга суюги йўқ бир тўда бевош бакироқлар даврасида қўр тўкиб ўтиради, булар ичиди Мотамсаро Биби Марямнинг талабаси кичкина Диксон, асли шотландиялик азамат Вин. Линч, Вил. Мэдден, пойгачи зотдор бир отга пул тикиб қуиб ўтирган Т. Ленехан ҳамда Стивен Д. йиғилган эдилар. Леоп. Блум эса булар орасига ҳаддан зиёд ҳолдан тойиб чарчаш орқасида тушиб қолганди, бироқ ҳозир яна димоги чоғ, ўзини ўнглаб олганди, ўтган кеча эса у ўзининг ойбалдоғи миссис Мол. ҳақида кўп ғалати туш кўриб чиқканди, унда ойбалдоқ қизил духоба шиппак ва туркча шалвор кийганди, бу эса билгичларнинг айтишларича ўзгаришнинг белгиси, миссис Пюрфой ҳам ҳамон шу ерда эди, у бу ерга ўз курсофининг даъвати билан қадам ранжида қилмишиди, эндиликда у шўрлик муддатидан икки кун ўтиб кетган бўлса-да, чалқанча ёйилиб ётиб урингандан уринар ва ҳамон кўзи ёри мас, доялар зир югуришар, қайнатилган гуручдан ҳомиладорнинг кўнгли озар, ҳолбуки бу сувни қочиришликтининг энг яхши чораси эди, оғир, қийналиб нафас олар, аммо туртунишига қараганда, ҳомила — соппа-соғ, Худойим унинг омон-эсон кутулишига ма-

дад берса, бас. Эннитишмча, бу унинг тўқизинчи туғиши, охиргисининг тирноғини эса Хушхабар куни олишгаи, демак, ўшанда у бир яшар бўлган ва худди анов кўкрак бериб боқилган учтаси каби у қазо қилган ва Қирол Яков Инжилига чиройли қилиб ёзib қўйилганди. Унинг эри элликлардан ошган методист бўлиб, черковга қатнар, ҳаво очик якшанба кунлари эса уни икки ўғилчasi билан доим Баллок соҳилида кўришар, у қирғоқдами ё таги ясси қайиқ ичидами оғир ғалтакли қармоқ ташлаб, оққуриўк ва қалқон балиқ овларди, у қармоқни жуда оҳиста эҳтиёт бўлиб ташлар, айтишларича ови доим бароридан келарди. Хуллас, гапнинг қисқаси, челаклаб жала қўйди, табиат яна жонланди ва яна мўл ҳосил кутса бўлади, аммо турли-туман билгичлар шамол билан сувдан сўнг ўт келади деб фол очадилар, модомики Малахия календарининг башоратича (менга яна шу нарса ҳам маълум бўлдики, мистер Россел ўзининг дехқонлар учун чиқарадиган газетачасида шунга ўхшашиб башоратни ҳиндустоний лаҳжасидан тайёрлаб босиб чиқарибди) ушбу учала табиат ҳодисаси доим бирга келармиш, бироқ бу қари кампирлар ва лакмалар учун эски бир чўпчак, сира жўяли жойи йўқ, гарчи улар гоҳо-гоҳо ўз мўъжизалари билан айни ҳақиқатни баён этсалар-да, лекин қандайлигини ҳеч ким билмайди.

Шунда столнинг нариги бошидан оқшом саҳифасидаги мактуб ҳакида гапириб бермоқчи бўлиб Ленехан ўрнидан турди ва ўзини хатни гўё у ёқ-бу ёғидан қидиргандай қилиб кўрсата бошлиди (у хатни ҳаддан ортиқ тўлқинлантирганини айтиб зўр бериб қасам ичар, ўлай агар дерди), аммо Стивенинг маслаҳатига кириб, қидиришни тўхтатди-да, келинг, ёнимда ўтиринг, деган таклифга дарров кўнди-қолди. У ўзига етгунча сергалва афандилардан бўлиб, ўзини жуда жангари қилиб кўрсатар ва қаланғи-қасанғи ишларга суюги йўқ эди, гап хотинлар, отлар ва яқинда бўлиб ўтган жанжал-тўполон борасида кетганда у доим ҳозиру нозир эди. Гапнинг пўстқалласини айтганда, унинг сармояси юпқа эди ва кўпроқ вактини қовоқхоналару қаҳвахоналарда одам ёлловчилар, аравакашлар, текинхўрлар, малайлар, устазодалар, пойга айғоқчилари, кўча ва фоҳишаҳона қизлари ҳамда шуларга ўхшашиб турфа хил авомуннос билан апоқ-чапок ўтказар, баъзан эса тун бўйи дуч келган жосус ё суд хизматчиси билан вақильлашиб ўтирас, томоқни дам-бадам ҳўллаш асносида улардан энг янги фийбат, олди-қочдиларни эшитарди. У энг арzon емакхоналарда қорнини тўйғизар ва гоҳо охирги сарик ча-

қасига қолған-қуттан сарқитлар билан овқатланишга түғри келса-да, тили капирдек айланишдан тұхтамас, кайфиятини туширмас, суюғоёқ хотиңданми ё яна бошқа аллакимдан қулоғига илиб олган қызизқ сўзни тақрорлаб, ҳамманинг ичагини узарди. Улар билан ўтирган Костелло дегани бу гапларни эшишиб, нима бу шигирми ёки бўлган воқеами, деб сўради. Ундаи эмас, Фрэнк (ҳалигининг оти шундай эди), деб жавоб берди шериги, гап ирланд сигирлари устида кетяпти, вабо тарқатаётганилиги туфайли уларни сўйиб ташлашни буюришяпти. Э, қуриб кетмайдими ҳаммаси, дейди Фрэнк ва кўзини қисади, менга деса сигир гўштими, бошқами, ҳаром қотмайдими. Мана, бизнинг балиғимиз бор, балиқмисан балиқ, бунақасини ҳали ҳеч ким овламаган, дедида, у ёнида турган чавоқ балиқларни зўр илтифот билан улаша бошлади, у қорни қачондан бери сурнай чалаётгани учун боядан буён минг оҳанжама билан бир амаллаб балиққа етиб борган эди. *Mort aux vaches*¹, деб кўйди кейин Фрэнк француз лаҳжасида, у илгари Бордо шаҳрида омборлари бўлган шаробфурӯш қўлида ёрдамчи бўлиб ишлаган, французчани худди жентлменлардай қойил қиласади. Унбу Фрэнк энг мурғак чоғларидан буён бориб турган шалпангкулоқ эди, даҳа назоратчиси бўлмиш отаси уни ўқитиш, ҳарита танитиш, мактабга юбориши учун жонини жабборга бериб ҳаракат қиласар, кейин ниҳоят уни механикани ўрганиш учун университетга жойлади, бироқ шу ерга келганда тирмизак худди асов тойчоқдек нўхталарини узиб, бош бермай кўйди, бинобарин, ўша пайтларда суд хизматчилари ва тунги коровуллар билан тил топишган, уларни ўзи ўқиётган фанлардан кўра яхшироқ биларди. Бир вақт у артистликни хоҳлаб қолди, кейин кўнгли бозоргонликни, кейин қартабозликни, кейин бир қарасангиз, хўroz уриштиришу айик овига берилиб кетади, кейин дengiz-okeanларни кезиш, йўлларда лўлилар билан дарбадар юришини кўнгли тусаб қолади, бу лўли ҳалқи тинч ўтиrmайди, дам бойларининг ўғилчасини ўғирлайди, дам дорга осилган кийим-кечакларни ўмаради, дам девор ортидан пусиб бориб, товукларнинг бўйинини қайриб келади.

У тангрининг инсоналарга васияти қанча бўлса, шунча маротаба саргузаштларга бош олиб кетади-да, ҳар сафар яна қари отасининг ҳузурига икки қўлини бурнига тиқиб кайтади, у бечора эса

¹ Сигирларга ўлим (франц.).

хар сафар дарё-дарё кўзёшлари тўқади. Йўғ-эй! — деб хитоб қила-ди қўлларини кўксидা чалкаштириб ва чиндан ҳам ташвишга тушиб, наҳот уларнинг бари сўйилиб кетса. Мен норозилик билди-раман, дейди у, мен уларни бугун эрталабнинг ўзида кўрдим, уларни Ливерпул кемаларига ҳайдаб боришарди. Мен буни тузатиб бўлмаслигига сира ишонмайман, дейди у. Билъакс, бу бора-да, наслдор қорамоллар борасида, бузоқлар, буқалар, юнги оли-надиган қўй-қўзилар борасида у фоятда катта тажрибага эга эди, зеро бундан бир неча йил бурун мистер Жозеф Кафф деган бока-рам тижоратчи зотнинг қўлида мирза бўлиб ишлаганди, бу зот молларни атрофдаги фермалардан сотиб олиб, уларни Праша-стритлик мистер Гэвин Лоуингтинг қўрғони ёнида фойдасига қайта пулларди. Бу масалада менинг фикрим бошқача, дейди у. Назаримда, бу ерда вабо эмас, қандайдир нафас йўлларининг касалланганлиги ёки актиномикоз ҳақиқатга яқинроқ. Бу гап бироз қитиқ патига теккан мистер Стивен унга камоли назокат билан жавоб бериб дедики, ҳеч қандай шак-шубҳага ўрин йўқ. Зеро, унинг ихтиёрида император қўрасининг бош дум ходавозидан келмиш маълумот борким, унда меҳмондўстлик учун чин миннатдорлик баён этилиб, бу томонларга бутун Московия сигирлари-ни забт этган маълуму машҳур доктор Эпизоотиев икки чирпит дори-дармон билан бирга жўнатилганлигини хабар қилмишди, зеро у сигирларнинг энасини кўрсатар эмиш. Гапнинг пўсткалла-сини айтадиган мистер Винсент орага қўшилиб, э, оласиз, деди. Ирландия сигирига иши тушгандан кейин унинг ўзи ҳали онаси-ни кўради. Зоти ҳам, номи ҳам ирландчасига денг, деди тўлқин-ланиб мистер Стивен, чайқалганча қўлидаги пивосини тўкиб юбо-риб. Инглиз чинни дўконига кириб қолган ирланд буқаси. Фик-рингизни тушундим, деди мистер Диксон. Бу ўша тумшуғидан зумрад ҳалқа ўтказилган, бизнинг оролимизға барча чорвадор-ларнинг энг шоввози фермер Николай юборган буқа-да. Ҳак гапни айтдинг, дейди столнинг нариги бошидан мистер Винсент, мен буқанинг қулоғи билан қасам ичаманки, дейди у, уч япроққа (себаргача) чоптирадиганлар орасида ҳеч қачон бундай сирт тиф-из силлиқ буқа бўлган эмас. Унинг мугузларига киши қараб тўймас, териси олтиндай ялтирав, бурун тешикларидан қайнок буғ отилиб чиқардики, оролнинг жамики хотинлари тўқув-сўкув асбобларини ташлаб буқайи аълони капалакгуллар чамбараги билан безаб унинг орқасидан жон ҳалпида югуриб юришди. Бун-

дан нима чиқарди, деди мистер Диксон, ахир уни буёкка жўна-тишдан олдин фермер Николай ўзи ҳам бичилган бўлгани учун уни ҳам яхшилаб moyқдан халос қилишни буюрди ва бу вазифа-ни докторлар ҳайъатига топшириди, булар ҳам маълум маънода барчалари бирваракай Николайнинг айни ўзи эдилар. Ана энди боравер, дейди фермер Николай, менинг укам Искирт-Гарри ни-мани буюрса, ўщани қил, ундан сўнг мана бу сенга бизнинг фер-мерлик йўлловимиз бўлсин деган сўзлар билан унинг юмшоқ жойига яхшилаб шаппалаб уриб кўйди. Аммо оқ йўл ўрнига ўтган бу шаппати унга омад ҳам келтириди, дейди мистер Винсент, ахир анов уни йўқотганидан кўра яхшироқ нарсага ўргатган бўлса ке-ракки, то бугунги кунгача хотин ҳам, қиз ҳам, бева ҳам, чўри ҳам, бари бир оғиздан жўр бўлиб айтадики, коронғи охурда унинг қулоғига эркалаб шивирлаш ва бунинг эвазига у уларнинг мўйин-ларини узуандан-узун кўп қутлуғ тили билан ялаб сийпалаб кўйиши Ирландия тўртала подшоҳлигининг энг азamat йигити билан ўпи-шиш, апоқ-чапоқ қилишдан яхшироқ дейишади. Шу ерга келганда ҳамсұхбатлардан яна бирори орага сўз кўшди: хотин-халаж бариси унга тўр кўйлак ички ипаклар кийгизишди, дейди у, усти-ни тўр, кажава тасмалар билан безацди, манглайига жингала ясал-ди, бутун баданини мушк-анбар билан мойлашди ва йўлнинг ҳар бир айрилишида унга олтин тослар ўрнатилган охурлар куриш-ди, уни бозордаги энг яхши хашакларга тўлдиришди, яхшилаб ухлаб олсин ва роҳат килиб белини бўшатсин дейишди. Аммо бу вақтга келиб, вафодорларнинг отаси (уни шундай деб аташарди) шунчалар семириб кетдики, ўтлоққа зўрға етиб борарди. Унинг аҳволини енгиллатиш учун бизнинг хонимларимиз ва ойимқиз-ларимиз озуқани этакларига солиб унга олиб келишни одат қилиш-ди, қорнини яхшилаб тўйғизгандан сўнг, у баъзан орқа оёқлари-да тик тураг, олий иқтидорли хонимларга унинг бутун сир-синоати намоён бўлар, ўзиning буқаларча тилида ўқирар, химранар ва барчалари унга жўр бўлишарди. Баайни ҳақиқат, деди сұхбат-дошлардан бошқа яна бирори, у нихоят шундай эрка бўлиб ке-тибдики, мамлакатда менинг эҳтиёжим учун кўк ўтдан бошқа хеч нарса ўсмасин деб талаб қўйибди (кўк ўт рангидан бошқа барча рангларга унинг сира тоқати йўқ эди), шунинг учун оролнинг кок марказида баланд тепа устида босма ҳарфлар билан шундай эълон ўрнатишибди: Искирт-Гаррининг иродаси билан ер юзида кўкли-ган барча кўклар кўкат бўлсин. Мистер Диксон эса бунга шундай

қўшимча қилди: агар Роккоммон ёки Коннемарининг овлоқ пучмокларида мол ўғриси пайдо бўлганлигини пайқаса ёким Слайдаги биронта деҳқон бир ариқ рапс ва ё хантал экканлигидан хабардор бўлиб қолса, у шу заҳоти дарғазаб қутуриб ўша ерда ўсган зироатни мугузлари билан таг-тугидан қўпориб ташлаш учун бутун оролни ҳайҳаннос босиб ўтишга тайёр эди ва буларнинг бари Искирт-Гаррининг амри-иродаси билан адо этиларди. Босида улар унча келишмай юриши, дейди мистер Винсент, Искирт-Гарри фермер Николайни йўқолсин, башарасини кўрмай ўша етти фоҳиша яшайдиган қўранинг эгасини дер ва ҳали унга кўрсатаман, барча хуфиёна ишларини очиб ташлайман, деб пўписа қиласади. Мен отамдан мерос қолган манави рўдайган зорманда билан, деб дўқ уради у, бу ҳайвонга дўзах хиди қандай бўлишини кўрсатиб қўяман. Аммо бир куни кечкурун, деб ҳикоя қиласади мистер Диксон, қайикда сузиш пойгасидан қайтиб, тамадди қилиш тараддуудида қиролларча қашиниб ўтиаркан (албатта, у пойгода ҳаммадан устун чиқкан, сузиш қоидалари ҳам шунга яратса тузилган, яъники, у эшкак ўрнида катта бел ишлатар, қолганлар эса паншаха санчқи билан сув шопирадилар), қазноқда турдиган эскириб яғири чиқкан кўхна эртаклар китобини титиб, у кутилмаганда ўзида буқага фавқулодда ўхшашликни сезиб қолди, ҳеч шубҳа қолдирмайдиган тарзда ўзига маълум бўлдики, Искирт-Гарри бир тармоғи билан румоликларнинг машҳур Bos Bouum¹ деган (ошпазларнинг соғ лотинчасида бу барча буқаларнинг боши дегани бўлади) пойгачи буқасидап тарқалганини билиб қолди. Шундан сўнг, деб ҳикояни давом эттириди мистер Винсент, Искирт-Гарри барча сарой аъёнларини чакириб, улар ҳузурида бошини сигирнинг ем тосига тиқади-да, кейин у ердан калласини кўтариб, ўзининг янги отиши эълон қиласади. Сўнг уст-боши куримай туриб, катта момосидан қолган эски кўйлак нимчани кийиб, бука тили дарслигини сотиб олишга шошилади, фақат китобдан биринчи шахс олмошидан бошқа биронта ҳам сўзни ўрганолмайди, зотан шу биргина сўзни у йирик килиб ёзиб қаттиқ ёдлаб олади, ўйнагани кўчага чиққанда ҳам чўнтагига бўр солиб, кўнгли қаерни тусаса, ўша ерга ёзаверади, тош устига дейсизми, қовоқхона столигами, пахта тойларигами ё қармоқларнинг пўкагигами, майли-да. Узун гапнинг қисқаси, у билан ирланд буқаси шу қадар

¹ Буқаларнинг буқаси (лот.).

апоқ-чапоқ бўлиб кетишадики, нафси замрига иштон деган кетга бунча яқин бўлмайди. Яқинликка яқин-а, дейди ҳикояни давом эттириб мистер Стивен, бироқ бу ишларнинг оқибати шу бўлдиди, оролдаги эркаклар ҳамон барча хотинлар нокаста эканликларини кўриб, бошқа ҳеч қаердан мадад йўклигига ишонч ҳосил қилгач, жуда катта сол ясашди-да, унга барча ашқол-дашқоллари ни ортишди, тик мачталар ўрнатишли, асбобларни бошқарадиган команда тузишли, солнинг олдинги бурнини йўлга тўғрилашиди, қўзғалишга ётишли, томоқни ўтли шароб билан ёқишиди, бурунларини бел чизиқдан қуи эгишиди, лангарни тортишиди, рулини бортта қараб сўлга буришиди, қароқчилар байроғини кўтаришиди, уч карра урралаб қичқиришиди, пат-патни ишга туширишиди, лайча итни бир тепиб, ана шундай чигин Американи очишга равона бўлишиди. Шу муносабат билан, деб ҳикояни якунлади мистер Винсент, уларнинг боцмани шўх бир лалар тўқиди, яъни:

Эҳ, тезак есин Папа Петр
Ва ҳоказо, ва ҳоказо.

Мухибларимиз юқорида ҳикоя қилинган шоҳномани тугатиб ултурмай оstonада бизнинг муҳтарам танишимиз мистер Мэйлахи Маллиган ўзи ҳозиргина учратган ошнасининг ҳамроҳлигига пайдо бўлди. Қайсики бу кимсанинг исми Баннон Алек бўлиб, шаҳарга у бугун кечқурун келган, ўзига ҳарбий қўшилмадан прaporщик ёки поручик унвонини сотиб олсаму бирон ерларда жанту жадал исини ҳис қилсан, дерди. Мистер Маллиган ушбу истакни хийла маъқуллади ва уни ўз қўзлаган ишига асло зид эмас деб топди, инчуунин бу ишини у биз юқорида таҳлил этиб ўтган кори бадни бартараф этмоқлик учун ўйлаб чиқармишиди. Шу сўзларни айтиб, сўнг у йигилганларга қаттиқ картондаи ясалган бир қанча шапалоқдек қоғозларни кўрсатди, уларни у матбаачи мистер Квинеллга ясатган бўлиб, чиройли, йирик ҳарфлар билан шу сўзлар босилганди: Мистер Мэйлахи Маллиган. *Кочирувчи Нар ва Инкубатор*. Лэмби ороли. Эслаб ўтилган иш-юмуш баробарида такасалтанг ялло-тараллолардан тамомила воз кечиши кераклиги бўйнига қўйилмишиди, бундай ишлар билан эндиликда сэр Сатанг Таралло ҳамда сэр Баёв Бачча хоҳлаганча шуғулланаверсинглар, ул эса бундан буён олий мақом юмушларга ўзини тўла баҳшида этсин, зеро, бизнинг жисму жонимизнинг ўзи ҳам худди шунга мослаб бино этил-

мишдир. Э, қойил, ошнажон, қани, бу ҳақда бизга бир ҳикоя қилиб бер-чи, дея майл билдири мистер Диксон, ишончим комилки, бу ишга кизлар ҳам аралашса керак. Э, ўтиргинглар, икковларинг ҳам, тик оёқда тургандан нима фойда. Мистер Маллиган ушбу таклифни бажонидил қабул қилиб, ўзи ўйлаган иш тўғрисида гап очди. Қулоқ тутиб ўтирмишларга унинг маълум қилишича, илк маротаба бу ғоя насл қолдирмаслик сабаблари устида бош қотириб ўтирмишида хаёлига келибдирки, наслсизлик атайлаган ҳамда атайламаган тўсиқлар орқали ҳосил бўлади, зеро ўз навбатида аларнинг биринчиси оиласвий уриш-жанжаллар ва ёхуд зиқна ҳисоб-китоблар орқасида юзага чиқур, кейингиси эса ёхуд туғма камчиликлардан, ёхуд ўрганиб қолинган ношоеъ одатлардан туғилур. Унинг жоннисор айлаб айтишича, никоҳ тўшагини унинг энг қимматли хизматидан маҳрум қилгандарида унинг юрак-бағри ээзилиб кетар экан; бева қолган бойлигини қаерга сарфлашни билмаган гулдай нозик бойвучча хонимларни айтмайсизми, уларнинг кўплари анов ярамас бонзаларнинг тайёр ўлжасига айланмайди дейсизми, улар ўз гулнорларини қоронғи зинданларига беркитиб қўядилар ёхуд гўзал нигорларнинг сехрли нигоҳларини хўппоз бир олифтанинг қўйнида сўндирадилар, уларнинг қўлларида битмас-туганмас роҳат-фароғатнинг қалитлари бор, атроф-тумонатда ишқибозлика бағоят талабгор келишган кўркам азаматлар турган ҳолда ўз андомлари гўзалликларини қурбон айлайдирлар, — мана шу нимарсаларнинг бари унинг юрагини тинимсиз тирналаб, аёвсиз қийноққа согланини қай сўз билан ифодаласин, ахир. Мана шу кайфиятни бартараф этишлик учун (бу нарса унинг таҳқиқ этишича, ичida ёнаётган алангани ўчириш асносида вужудга келганмиш) у ўз ишини билгич ва қадри баланд кишилар бирлан маслаҳат қилибди, тегишли ва тегишли бўлмаган нимарсаларни хўб дикқат билан тарозига солиб чиқибди ва ниҳоят мерос мулк бўлмиш Лэмби оролини мангуга сотиб олишга қарор берибди, оролнинг ҳозирги эгаси лорд Толбот де Малаҳайд торийларга мансуб дворян бўлиб, ҳозирги ҳоким партиямиз уни нечукдир сиқувда сақлайди. Мэйлахи Маллиган оролда «Омфал» номида миллий қочириш фермасини ташкил қилиш, унда худди Мисрдагига ўхшаш устун йўниб ўрнатиш ва табиат тақозосини адо этиш учун унинг қошига қадам ранжида қилган ҳар бир аёл зотига тоифа-табақасидан қатъи назар қочириш бўйича хизматлар кўрсатишни мўлжаллайди. Гап даромад олишида эмас, дейди

у, ўз меҳнатлари эвазига у бир тийин ҳам ҳақ олмайди. Камба-
ғал ошпаз хотинми, гул-гул яшинган кибор хонимми, модомики
жисму жонлари ва мижозлари уларнинг илтимосларини бажа-
ришга ишонч билан даъват этаркан, унинг сиймосида тенг-баро-
бар ўз эркакларини топажаклар. Бериладиган озиқ-овқатлар
борасида уларга таомлар сирасини тақдим этади, лаззатли мева-
чевалару шириниклар, лаққа балиқлару қуёнлар тортилади,
зеро, жуда кўп ва тез болалайдиган ушбу кемириувчи жонивор-
нинг гўшти қўэланган ишлар учун бағоят фойдали, айниқса,
хоҳ чўпга тиқиб чўғда пиширилсин, хоҳ яхнагина ейилсин, боз
устига агарчи мушку андак ширин қалампир сепилсин, бай-бай,
минг дардга даво денг. Ушбу маърузасини илҳом билан жўшиб
ирод этаркан, мистер Маллиган шляпасининг устига ташланган
рўмолчани силтаб тортиб олди. Шуни пайқаш ҳам қийин эмас-
дикি, ҳар иккала ошина кутилмагандан ёмғир остида қолган, бош-
ларини қанча тез шоша-пиша панага олмасинлар, бироқ барі-
бір шилтаю шалаббо бўлишган, мистер Маллиганинг костю-
мининг этаги шундан далолат берар, зеро, унинг кулранг дағал
матоси ола-ола бўлиб кетганди. Вокеал, лойиҳа хушвақтлик би-
лан қабул қилиниб, барча тингловчиларнинг самимий мақтовори-
га сазовор бўлди. Фақат Мунгли Биби Марямдан келган мистер
Диксонгина холис қолди, зотан ушбу охиргимиз муғамбирона
такаллуф бирлан сўрдиким, мабодо мистер Маллиган шулар би-
лан бир каторда яқин атрофдаги Лиффи дарёсига сув олиб бор-
моқчи эмасмилар? Аммо бу ўринда мистер Маллиган мумтоз
намояндадардан муносиб бир мисол келтириб, биродарларнинг
маъруф қисмини ўз томонига оғдиришга муваффақ бўлди, у хо-
тирасида сақланиб қолмиш ўшал иқтибосда ўз мўлжалларига
ғоят нозик ва бағоят тўлақонли мустаҳкам далолат топишни
орзуладарди: *Talis ac tanta degravatio hujus seculi, Ohirites, ut
matres familiarum nostrae Lascivas cuiuslibet semiviri Libisi
titillationes testibus ponderosis athue excelsis erectionibus
centrurionum Romanorum magnopere anterponunt¹*, қайсарроқлар-
ни эса у ҳайвонлар салтанатидан мисоллар келтириб ишонтири-
ди, зеро, булар ёввойи ўрмонлардаги нару мода кийикни, фер-

¹ Ушбу замон ёмон бузилди, о, қувирийлар, бизнинг ойжамолларимиз
Румо кентуроинларининг залворли шашварлари ва салмпқли асбоблари-
дан чала эркак галларнинг хирсу ҳавасли силаб-сийпашларини афзал кўра-
дилар (*лот.*).

ма ҳовлисидағи мода ўрдагу нар ўрдакни еса бўлади деб ишонишарди.

Йиғинда ҳозир бўлганлар ўзлари эшигидан лойиҳани оғизларидан бол томиб мақташар, бизнинг ҳақиқатан қўйиб қўйилгандай келишган қиссаҳонимиз ўзининг олифта-посон либосларию олижаноб қилиқлари хусусида анча баланд фикрда бўлганидан ўз уст-бошини бир чеккадан таърифлашга тушди, ора-орада табиатнинг кутилмаган хурмача қилиқларидан қанчалар озурдалигини ҳам билдириб турди. Унинг оғнаси бўлмиш ёш жентлмен ўзи яқинда бошидан кечирган саргузаштдан ёқимли нафис ҳаяжонга тўлиб тургани боис ўзини тўхтатолмай ёнида ўтирган шеригига бошидан кечирганларини сўйлашга тушди. Мистер Маллиган эса олдидаги столга нигоҳ ташлаб, бунча балиқ ва егуликлар кимга, деб сўради, кейин ўзига нотаниш кишига кўзи тушиб, унга одоб билан таъзим қилиб, шундай деди: сиздан илтимос қиласман, сэр, айтинг-чи, сизни бу ерга доялик хизматига эҳтиёж олиб келмадими, бу хизматни сизга биз ҳам кўрсатишимиш мумкин эди-ку? Унга жавобан ҳалиги киши ўзини улфатона кайфиятдан баланд ва муносиб тутиб, самимий миннатдорлик билдири ва Хорннинг муассасига ҳозир шу ерда ётган бир хонимнинг ахволидан хабар олгани келганлигини айтди, негаки хотин кишининг оғир қисмати (шу ўринда у вазмин хўрсаниб қўйди) уни ғалати бир ҳолатга қўйиб, эндиликда баҳтли бир соат етишиб, балки енгиллашгандир, мақсадим шуни билиш эди, деди. Алҳол, мистер Диксон рақибиға муносиб тарзда жавоб қайтариш учун мистер Маллигандан шундай деб сўради: унинг вентрал тарзда аксланган сфероидсимон корпуленциясини простата утрикуласидаги, бошқача айтганда, эркаклик курсофидаги овобластик гестация натижаси деб қарасак бўладими ёинки, номдор медик мистер Остин Мэддонда учрагани каби эндоген филофагиясининг ўсиб борувчи синдроми симптоми деб қарашимиз керакми? Жавоб ўрнида кайфи ғоятда чоғ мистер Маллиган ўзининг чоловорига қараб туриб кўкрак қорин тўсифидан пастроқقا шаппатилаб уриб, башарасида онахон Гроганнинг (айтиб қўяйлик, жуда жонон хотин, лекин афсуски, енгил табиатли) ўта кулгили қичик қилиғини ифодалади-да: манави қурсоқ ҳеч қачон қанчиқни катта қилмаган! — деб қичқирди. Бу ажойиб ҳазилдан ҳамма шарақ-шарақ кулиб юбордики, ниҳоят яна ҳамма кутиш залида тамом ўзларидан кетганча хурсандчиликка бе-

рилдилар. Бу фавро тўполон, торт-торт, масхарабозликлар то эшик шарак-шуруқ очилгунча давом этди.

Айни шу ерга келганда соchlари худди канопдек оқ, бағоят жўшқин йигит, шотланд талабаси ёш жентлменни ниҳоятсиз жўшиб муборакбод қилди ва энг қизиқ жойида унинг ҳикоясини тўхтатиб, ёнидаги шеригига оловли эликсир (оби замзам) солинган идишни бу ёққа узатиб юборолмайсизми, деб назокат билан сўради-да, айни замонда бошини саволомуз кўйи эгди, шу захоти май шишиаси ҳам тескари томонга энкайди, — бир аср нафосат тарбияси билан машгул бўлганда ҳам бундай мислсиз назокатни ўрганиб бўлмайди асло — қиссанонга сўз билан айтгандан кўра минг карра маънолироқ тарзда май қадаҳи таклифини қилди. Mais bien sur, олижаноб нотаниш, бажонидиллик билан жавоб берди анавниси, et milla complisents¹. Айпи муддао. Мана шу бир қадаҳ майсиз кўнглим тўлмаётганди. Аммо, меҳрибон осмон, агарда менга хуржун тагида бир бўлак қотган нону қудуқда бир қултум сув қолган бўлса, ана ўшанда ҳам, ё Худойим, уларга қаноат қилиб, юрагим буюрганча тиз чўкиб, неъматлар ато этгувчидан етган ушбу баҳт-саодат учун илоҳий кучларга шукrona айтган бўлурдим. Шу сўзлар билан у қадаҳни дудофига олиб борди-да ғоятда мамнуният билан бир қултум ютди, кейин турмакланган сочини тўғрилаб, қўйнига қўл суқиб, суюкли сиймо сурати сақланган ипак тизимчага осилган медальонни кўрсатди, уни суюклиси ўз қўли билан бағишлов ёзиб берганидан бери ёнидан қўймай олиб юрарди, шунда у суратдаги қизнииг гўзал чехрасига чексиз мунислик билан боқиб, кўксидан шу сўзлар отилиб чиқди: Ох, мсе, сиз уни худди мен каби ўша ҳаяжонли дақиқада бир кўрганингизда эди, у чиройли кўйлак кийган, бошида шўхроқ бир шляпача (табассум билан менга айтишича, буни унга фаришталар кунида совфа қилишган экан) ва яна буларнинг ҳаммасида чиройли бир бепарволик кўзга ташланар, сизга онт ичиб айтаманки, юрагим эриб тўқилиб бўлди, мсе, ишонинг, сизнинг ҳам олижаноб табиатингиз мана шундай рақиб қўлига батамом таслим бўлишга ва ёхуд жаиг майдонини бутунлай ташлаб кетишига кўндирган бўларди. Сизга жоним курбон бўлсин, мен ҳеч қачон ҳаётимда бунчалар таъсиранмаган эдим.

Худойим, сенга Ҳамду Санолар бўлсин, кунларимнинг Яратувчиси ва битмас-туганмас Чашмаси ўзингсан! Мана шуңдай

¹ Ҳа, албатта... Минг бора ташаккур (*франц.*).

мўъжизакор хилқат кимга кўнгил берса, ўша уч карра баҳтли-дир. Майин хўрсиниш унинг сўзларини янада латофатлироқ қилиб кўрсатди, медальонини яна қайта кўксига яшириб, у кўзларини артди-да, яна хўрсинди. Эй, ўз маҳлуқларига чексиз яхшиликлар етказувчи Қодир Худовандо, Сенинг бу лаззатли азобинг нақадар улуг ва нақадар чексиз, у озодни ҳам, кулни ҳам, содда қишлоқи ва пойтахт олифтасини ҳам, эҳти-рослари жўшиб тошган йигитча турмуш тажрибаларида чи-ниққан кадхудони ҳам ўз занжиридан бўшатмайди. Аммо, хос-сатан, сэр, мен анча ташқарига чиқиб кетдим. Бу сарзамин узра бизнинг кувончларимиз қанчалар ўткинчи ва заиф! Лаънатлар бўлсин! Нега кўнглим менинг плашч олмоқни сездирмади, Худовандо Каримга шу маъқул эканми? Буни ўйласам, ўки-риб йиғлагим келади. Ахир ўшанда етти қават осмон ёрилганда ҳам, бу бизга ҳеч қандай зиён-заҳмат еткизмас эди. Бироқ майли, шамол учирсин уни, деб қичқириб юборди у манглайи-га қаттиқ шапалоқ уриб, бугун бўлмаса эртага, мен битта marchand de capotes¹ни биламан, оти мсе Пойнс ундан арзима-ган бир ливр пулга французлар тиккан энг қуладай плашчни сотиб оламан, у хонимойимни қор-ёмғирдан ҳаммадан яхши сақлайди. Те-те-те! Унинг сўзини бўлди Le Fecondeur², ме-нинг дўстим мсе Мур, дунёга донғи кетган саёҳатчи (биз ҳозир aveclui³ мана шу шаҳарлик кўзга кўринган қизиқчилари давра-сида яримтани бўшатдик) мени ишонтириб айтдики, Горн қўлтиғида, ventre biche⁴ шундай ёмғир ҳам бўлар эканки, у ҳар қандай мустаҳкам плашчни тешиб ўтаркан. Унинг менга айти-шича, бундай қутурган жалаларда қолган одам Sans blague⁵ бир зум ичиди нариги дунёга равона бўларкан.

Пуф-эй! Бир ливр-а! Қичқириб юборди шунда мсе Линч. Умуман, шу беўхшов нарсалар бир тийинга ҳам арзимайди. Биттаю битта қўзиқорин салласидек соябон мингта плашчинг-дан яхши. Биронта ақлли-ҳушли хотин бундай нарсаларни хоҳ-ламайди. Азизам Китти менга бугун нима дейди денг, бундай ҳалоскор кема ичиди очликдан азоб чеккандан кўра дунёни сув босгани яхшийди дейди, нега деганда (пориллаб учётган ка-

¹ Плашч сотувчи (*франц.*).

² Қочирувчи (*франц.*).

³ Биргаликда (*франц.*).

⁴ Эчки корни (*франц.*).

⁵ Беҳазил (*франц.*).

палаклардан бошқа ҳеч ким, гарчи бизни эшиштмаётган эса-да, у ажид бир тарзда қизариб қулоғимга шивирлади) она табиат Худонинг иродаси билан дилимизга шуни солғанки ва бу ҳатто топишмоққа айланиб кетғанки, *il y a deux choses*¹, бизнинг туғма либосимизнинг бокиралиги бошқа баъзи бир ҳолатларда одоб расмини бузуб бўлса ҳам, энг зарур ва ҳатто якка-ягона муносиб либос бўлиб кўринади. Уларнинг биттаси шуки, деди у (менинг мафтункор донишмандим, уни тилбюрига ўтқизарканман, дикқат-эътиборимни ўзига яхшироқ тортиш учун тилининг учи билан қулоғимнинг ичини енгилгина ялади) аввалио бу ванна... Лекин гап шу ерга келганда эшик ёқдан эшишилган кўнғироқ овози билимларимизни беқиёс бойитиши мумкин бўлган унинг мана шу хикоясини бўлиб кўйди.

Хуллас, бекорчи такасалтанлар авжга миндирган вағир-вур анжуманинг нақ ўртасида бирдан кўнғироқ жаранглаб, ҳамма бунинг сабаби нима бўлдийкин деб қараб турганда ойимқиз мисс Каллан кириб келди-да, ёш мистер Диксонга оҳиста бир нималар деб яна чуқур таъзим қилганча чиқиб кетди. Бир зумгагина бўлса-да, камтарликнинг барча фазилатлари билан безанганд, қанчалар гўзал бўлса, яна шунчалар хушфеъл бу қизнинг сатанг авбошлар ичидан пайдо бўлиши ушбу бетийик бетавфиқларни бирмуғча хушёр тортириди, бироқ у чиқиб кетиши биланоқ бепарда уят гап-сўзларнинг бари яна авжга минди. Худо мени жуда катта болға билан уриб ўлдирсин, деб бўкирди башараси пачақ Костелло маст-аласт ҳолда. Ўлай агар, мана буни жонон деса бўлади! Худо ҳаққи, у сени учрашувга чақирди-ёв. Үндай эмас, дейсан-да, а айғир! Сен уларни эплай оласанми ўзи! Худо урсин. Сендан кўра тузукроқман, деди Линч. Улар ахир мунглуғ Она қошида кўрпа-тўшак нималигини анча тушуниб қолишиган. Ҳайё ҳуйт, эй, анов доктор О'Гагл ҳамшираойларни томонини қитиқлаб ҳоли-жонига қўймайди. Жоним қурбон бўлсин, майли, менга ҳаммасини Китти айтиб берган, у ерда ўзи етти ойдан бери энагалик қиласди. Ох, доктор, Худо ёрлақагур доктор, деб нидо қилди сарик нимчадаги анов йигитча, бутун танасини қийшанглатиб, ҳар турли қичиқ ва уят қиликлар қилиб, ох, мунча менинг қитиғимга тегасиз! Ўлиб кетсин дунёда ҳаммаси! Вой, Худойим-ей, нега мунча қўзичноқдай қалтирайман. Вой, сиз жуда ҳам хатарли ёмон одам экансиз, Бўсанинг Отаси-

¹ Икки нарса борки (*франц.*).

мисиз, нима бало! Мана шу май косаси томогимга тиқилиб ўлай, деб яна бўкириб юборди Костелло, унинг бўйида бор. Мен ойим-қизни биламан, унга шундай бир қарасам, бас, бўғозлиги менга маълум. Бироқ шу ўринда ёш жарроҳ жойидан турди-да, мен боришим керак, ҳамшира айтди, палатада бўлишим зарур, деб жамоатдан узр сўради. Мехрибон Ҳаллоқи Оламнинг розилиги енсенте¹ бўлмиш ойимнинг дардлари ниҳоят ариб, намуна бўларли иродат-матонат кўрсатиб, ёруғ дунёга соғлом ўғил чақалоқни келтирибди. Мен истардимки, деди ул, хаёт беришга матонати ва илм беришга илми етмайдиган, Кодир Худойимга иззат-хурмат кўрсатишни истисно қилганда, ер юзида баҳт келтирувчи энг қудратли куч бўлган олижаноб қасбни қораловчи кимсаларга нисбатан менга сабр-тоқат берсин. Сизни ишонтириб айтиманки, агар зарурат бўлса, унинг энг муносиб ва эзгу хизмат эканлигига ҳеч қийинчиликсиз булутлардан ҳам бисёр далолат келтирган бўлардим. Зоро, ушбу хизмат беписанд айбситишларга эмас, одамлар қалбида фараҳ ва ифтихор уйғотишга сазовордир. Мен уларни эътибордан соқит қиломайман. Нечук ахир? Ўз жинсининг кўрки ва биз эркаклар учун мўъжизамиз, илтифотлиларнинг илтифотлиси ойимқиз мисс Калланга ўхшаган инсонни қоралаш, ёмонлаш мумкинми? Яна бу жони муваққат ва ожиза хилқатнинг қисматига тушадиган энг қимматли даққада-я? Бу ҳақда фикрнинг ўзи даф бўлсин! Шундай хайрсиз уруғлар сочилган қавмнинг келажагини ўйлаганимда, то Хорннинг ушбу даргоҳида ҳам ҳатто аллақачон она билан қизни муносиб эъзозлашни унугланларидан алам-изтиробга тушаман. У ўз даъват ва инкорини шу тариқа ўқиб, қолганлар билан хайрхўшлашди-да, эшикда ғойиб бўлди. Ҳар томондан гувиллаб маъқуллаган овозлар эшпителди. Баъзилар анов разил бадмастни шу заҳоти хайдаб чиқаришни талаб қилдилар ва бу дарҳол амалга оширилиши тайин эди ва мабодо агар ўзи шоша-пиша орқага қайтмаганда, қилиғига яраша тўла жазо олган бўларди. Ҳаммаларига Худо номи билан ёмон қасам келтириб (сўкиш-лаънат ҳеч унинг тилидан тушмасди), муқаддас ва чин черковнинг у каби созу мумтоз ўғлони минбаъд бўлган эмас, деб онт иҷди. Турган еримда тил тортмай ўлай, деб бўкирди, сизнинг қошингизда турган бу Фрэнк Костелло ҳар доим юракдан хис қилади ва ота-онани ҳаммадан ҳам ортиқ хурматини жойига қўяди онам

¹ Коҷирим сўзлар (франц.).

чўчка гўшти устига мураббо қуйиб пиширишини бопларди ямламай ютиб юборардинг уни доим әслаб йиғлайман.

Аммо мистер Блумга қайтайлик, бу ерга кириб келган пайтида у баъзи уятсиз ҳазил-хузулларни пайқади, лекин уларни ёшликтнинг тийиқсизлигига йўйиб, тишини тишига босди, ахир кўпчиликка маълум бундай ёшда киши бераҳм бўлади. Очиқ гап шуки, ёш ошқовоқлар худди катта болалардек шўх-зил ҳазилларни ҳаддан оширишарди; уларнинг шовқин-сурон билан тўлган айқаш-үйқаш тортишувларида янграётган сўзларни англаб бўлмас, аксари одобдан ташқари эди; уларнинг терс қўполлиги, ҳакоратомиз motsлари ғашга тегарди; боз устига улар одоб-икромга ҳам риоя қилиб ўтирмасдилар. Шунга кара-масдан, уларнинг қайнаб турган навқирон куч-қудрати худди оҳанрабодай ўзига тортарди. Бироқ у мистер Костелло гап сўзларининг равиш-рафторига сира тоқат қилолмай энсаси қотар, туркига караса кўнгли айнар, кўзига у чиноккулок бир ножинс бўлиб кўринар, шундай жуда бедаво буқри, кимдан туғилганининг тайини йўқ, дунёга худди буқрилардай оғзида тиши билан оёғини олдинга чўзган ҳолда келган, бунинг далили ўлароқ унинг бош чаноғида тортиб олинаётганда қисқичларнинг изи муҳрланиб қолган, бинобарин, марҳум мистер Дарвиннинг ихтирочи ақли излаган, яратилиш тизимида йўқолиб кетган деб тахмин этилган ўша оралиқ махлук шу Костелло эмасмикин деб ўйларди. У бизга тақдир ато этмиш умр муддатининг ярмидан ошиб ўтди, турмушнинг сон-саноқсиз эврилиш, синовларини кўрди; у эҳтиёткор одамлар сирасидан бўлгани ва айни замонда ўз юрагини ноёб бир тарзда олдиндан кўра олгани учун апчадан буёқ ўзини қаҳр-ғазабга берилмасликка ўргатган, аксинча, бундай ҳиссиётларни дарҳол кечикитирмай усталик билан жиловлар, кўксида ҳар тасодифга кўникувчи ажаб бир осудалик, хотиржамликни сакларди, аммо худди мана шу нарсани баъзи одамлар қоралайдилар, тез хулоса чиқарувчи кишилар эса жирканадилар ва шундоқ бўлса ҳам, барча бу нарсаларга чидаса бўлади деб қарайди, аммо шунга қаноат ҳосил қилиб нарига ўтмайди. Аёлларнинг устидан кулиб, майнавозчилик қилувчиларнинг (бундай муносабат унга бутунлай бегона эди) на номус-ориятли номи ва на олижаноб тарбиясини тан оларди; бошвоғини йўқотиб энди бутунлай йўқотадиган нарсаси қолмаганларга қарши туроладиган унинг биргина ўткир

яроғи қолғанди — у ҳам бўлса тажрибакорлик әдики, унинг воситасида тарбиясизлик ва қўполликни шармандаларча орқа-га чекинишга мажбур қиласди. Лекин бу жўшкун ёшликка унинг хайриҳоҳлигини асло инкор этмас, ёшлик қариб-чуриганлар-нинг мингир-мингири, жиддий одамларнинг танбеҳ-койишла-рига қарамай (Муқаддас Адабнинг бокира сиймоларида акс этгани каби) ман этйлмиш мевани тотиб кўриш учун ҳар доим интилади; бироқ ўз зиммасидаги вазифани адо этаётган оли-жаноб хоним аёлга нисбатан бу қадар менсимай қараб одамий-ликни барбод этишга ҳеч қачон журъат этмаган бўларди. Хул-лас, хулоса ясайлик: гарчи ҳамширанинг олдин айтган сўзлари тез орада яхши бир натижа рўй беришига умид уйғотган эса-да, лекин шулар баробарида, шунча оғир синовлардан сўнг хайр-ли тилаклар рўёбга чикқани ва шу орқали Ягона Олий Вужуд-нинг меҳрибончилиги ва саховати яна бир карра намоён бўлган-лигини билгач, у ўзини мислсиз енгил сезди.

Шу воқеа муносабати билан у ўз фикрларини ёнида ўтирган қўшнисига айтиб беришни лозим кўрди, шу нарса юзасидан ўз тушунчаларини баён этди (асли баён этмагани ҳам тузук эди), унинг фикрича, фақат юраги бир парча муз ва бутун руҳияти ҳиссиётдан маҳрум одамгина аёлнинг кўзи ёриганини эшишиб хурсанд бўлмайди, ахир аёл бечоранинг бошига ҳеч қандай айби бўлмай туриб қанча шафқатсиз синовлар тушди-я. Ясанган йигитча ўша қийноқларнинг барчасига унинг эри айбордor ёки ҳар қалай айб унда бўлиши керак, мабодо аёл анов Эфесдан чикқан холамбувишнинг бошқача бир нусхаси эмасдир ахир, деди. Сиз-га айтиб ўтишим керакки, деб сўз бошлади шунда мистер Крот-терс ва ўз сўзларини мустаҳкам қоқиш учун столни чертиб та-рақлатди, аёлнинг қари Алласи бугун яна келди, ёши анча ўтиб қолибди, икки чаккасида мўйлари осилган, нуқул пингиллаб гапиради, бир оғиз билгани келдим, Вилгелминанинг аҳволи қалай, у менинг бор ҳаётим, дейди хотинини. Мен унга тайёр туринг, тезда иш пишади, дедим. Ана сизга масала. Ўз хотини-нинг супрасини яна бир бора қоқиширишни эплаган бу чол, унинг белидаги куч-кувватига қойил қолиш керак. Барчалари бир оғиздан қарияни мақтай кетишиди. Фақат ясанган йигитча-гина олдингидек ўз фикрида турди, бу ишда хотиннинг қону-ний эри эмас, бошқа аллаким ўзини кўрсатган, балки у руҳо-нийдир, балки фонусчи (савоб учун) ёки уй бекаларига зарур

рўзғор ашёларини сотиб юрувчи дайди бозорғондир. Воҳ, ажаб! Аёллар қанчалар ҳайратомуз товланиб, териларини ўзгартириб туришади, деб ўз-ўзига сўйланарди меҳмон, ахир болапарвар осудалик ва мурда қийиш театри ҳозир уларда ахлоқсиз енгилтаклик академиясига айланиб кетган, инчунин бу илмий корпорацияяга киришнинг ўзи етарли, такасалтанг эрмакларнинг кули бўлган бир зум ичидаги шундай бир айланиб, кўп шарафли эрларга фоят муносиб кўринган ўша санъатнинг ҳавасланарли ходималарига чевриладилар. Бироқ, деб давом этди у шундан сўнг, бу одми турмушда уларни эзиб ётадиган ҳисларни асраб ўтираслик учун бир баҳонайи сабаб бўлади, зеро, мен бунинг исботини неча-нечада бора кузатганман, байни балиқчи балиқчининг ёнида хурсандчилик қилади.

Лекин, унинг раҳнамоси бўлмиш олижаноб лорддан бир оғиз сўрашга ижозат беринг, саховатли раҳбарнинг раҳм-шафқати билангина фуқаролик ҳуқуқларига эга бўлган манов келгинди наҳот ўзини бизнинг ички ишларимизга олий ҳакам қилиб кўрсатмоқчи? Тобе одам холис бўлиши керакмасми? Шуми унинг миннатдор бўлгани? Яқинда уруш бўлганда, гоҳида душман ўзининг гранаталари билан устунликка эришганда, бу ўз қавмига сотқинлик килган кимса ҳар гал қулай вақт топса, империяга қарши курол ишлатмадими? Ҳолбуки, бу ерда унинг бошини силашади, у эса ўзининг тўрт фоиз фойдасидан бошқа қайғуни билмайди. Ёки у ўзига берилаётган барча қулайликларни унутаётгандек, буни ҳам унутиб қўйдими? Ёки бошқаларни бурнидан ип ўтказиб юришга ўрганмиш бу зот, ниҳоят ўз-ўзини ҳам алдаб қўйдимикин? Агар миш-мишлар рост бўлса, ўз баданидан фақат ўзи лаззат олар эмиш ахир? Жасур майорнинг қизи бўлмиш муҳтарама хонимнинг ётоғига бостириб кириш — камтарликка қарши ўлароқ қилинган шак-шубҳасиз гуноҳ, ёхуд ўшал хонимнинг моҳпоралигини шубҳа остига олиш ҳам ярашмаган иш, бироқ бунга унинг ўзи бизнинг диққатимизни тортаркан (бундан у чиндан ҳам ўзини тийиши лозим эди). Майли, унда шундай бўла қолсин. Шўрлик хотин, унинг қонуний ҳақ-хуқуқларини ҳаддан ортиқ узоқ ва ҳаддан ортиқ қаттиқ туриб тан олмай келган эдиларки, эндиликда унинг таъна-дашномларига умидсизликка тушганларнинг нафратидан ўзгача муносабат билдиrol масди. Ушбу ахлоқ-одобнинг қўриқчиси, эзгуликнинг чин лайлаги, унинг ўзи-ку уларни ташлаб кетадиган, у-ку табиий

алоқаларни унугиб, виждан овозига қулоқ солмай, жамиятнинг энг паст табакаларидан олинган чўри қиз билан файриқонуний муносабатларни қидириб юрган! Агарда ушбу ойимқиз ўз супургиси тимсолида ҳақиқий халоскор фариштасини топмаса эди, мисрлик Ҳожарнинг аччиқ қисматига шерик бўлиши тайин эди! Яйловларга келганда эса, унинг қайсар жангарилиги шу қадар жонга теккан эдики, чорвадорлардан бири азбаройи фифони чиққанидан уни роса бўралаб сўккан ва мистер Кафф бунинг гувоҳи бўлган эди. Бунаقا битикни тарғиб қилишга унинг ҳақи йўқ. Ахир унинг шу яқин атрофда қўриқ бўлиб ётган ерлари йўқми ва уларни омоч солиб ҳайдаш керак эмасми? Киши балорат ёшига етаёттанида ўрганадиган ярамас қилиқ вояга етганда шармандалиkdir, аммо, афсуски, бу унинг иккинчи табиатига айланган. Оғзидан она сути кетмаган бузуқларнинг сиҳат-саломатлигини тиклаш учун у Галааддан келтирилган малҳамини ишониб бўлмайдиган таърифу тавсифлар билан кўкларга кўтариб мақтаб тарқатмоқчи экан, унинг бу ишлари ўзи ҳозир эътиқод этаётган таълимотларга энг яхши маънода мос ва муносиб бўлиши керакмасми? Унинг эрлик юрагида шомуслик одамлар тилга олишга ор қиласидиган хуфя сирлар сақланади. Аллақандай сўлиган ойимқизнинг ҳаёсиз гаплари рад этилмиш ва йўлдан озмиш рафиқасининг ўрнига унга таскин-тасалло бера олади, бироқ янги чиккан ушбу иллатларни даволовчи ва яхши хулқлар тарафдори қиёфасида у нари борганда қандайдир ғалати экзотик дараҳтга ўхшар, у она Шарқнинг заминига илдиз отган, барқ уриб кўкариб, гуллаб ўзидан мўл-кўл малҳам чиқарган, аммо мўътадил иқлим шароитига қўчириб ўтқазилгач, илдизлар аввалги куч-куватидан айрилиб, ундан сизиб чиқувчи малҳам эса чириб, ачиб, ўз кучини йўқотганди.

Порлок Порта саройлари удумларига муносиб буюк эҳтиёткорлик билан янгилик иккинчи энага томонидан даволаш бўлимининг навбатчиларидан ёрдамчи энагача маълум қилинган, у ўз навбатида вакилларга меросхўр валиаҳд туғилганидан хабар берганди. У аёллар бўлимига йўлдоши ажратиб олиш тантанали маросимида ички ишлар бўйича давлат котиби ҳамда яширин кенгаш аъзолари билан бирга қатнашиш учун чиқиб кетди, улар ҳорғин сукут ичиди бу ишни бир овоздан маъқуллашарди, депутатлар узоқ сукут сақлаб, кутиб туришдан зерикишиб, ниҳоят қувончли воеа ўзларини расм-русум зулмидан озод қили-

шига умид боғлаб ва бунинг устига сарой хоними ва аъённинг йўқлигидан фойдаланиб, дарҳол вағир-вугурни авжга миндирдилар. Комиссионер Блумнинг юмилоқлик, сабр-қаноат, тинчликни сақлашга чақирган овозини ҳеч ким эшитмасди. Шунаقا нутқларни машқ қилиш учун ушбу дамлар фоятда қулай эди, бир-бирига сира ўхшамаган бу одамларни уларнинг маърузалари гина бир-бирларига боғлаб турарди. Мавзунинг лоақал бирон-бир тафсилоти уларнинг ўткир тигидан четда қолмади: бир курсоқдан тушган оға-иниларнинг туғма равишда бир-бирларини кўролмасликлари, болани ёриб олиш, ота ўлимидан сўнг ёки камроқ бўлса ҳам, она ўлимидан сўнг бола туғилиши, адват жаноб Бушнинг эҳтиросли нутқи боис оқланган ва шуҳрат козонган, ака-укалар қони тўкилган Чайлденсинг иши, иккита ёки учта эгизак бола туғилганда биринчи бўлиб туғилганинг ҳақ-хукуқлари ва ёрдам пуллари олиш, қасддан ёки хуфя бола тушириш ва ўлдириш, юраги йўқ *foetus in foetu*¹лар, катта қонтомирларидаги тиқилиб қолиши натижасида пайдо бўладиган апросопия, аллақайси хитойларнинг ияксиз агнатияси (жаноб Кандидат Маллиган томонидан хабар қилинган ҳодиса), бу жағчиқиқларининг медиал чизик бўйлаб яхши чатишмаслиги оқибатида туғилади, бундай ҳолларда (бу унинг гапи) бир қулоқ иккинчиси гапирганда эшитади, уйқу дорилар воситасида тувишини енгиллатиш, вепа қон томирига босим тушиши натижасида охирги боскичда дард тутишнинг узайиши, сувнинг бевақт қочиши (хозирги ҳолатда кузатилади) игна ёрдамида сунъий уруғлантиришда киннинг хавфли қисқариши, ҳайз кўриш чоғида киннинг букилиб қолиши, зўрлаш оқибатида хотин кишининг бўйида бўлиб қолганда, буни тувиш ё туғмаслик, бранденбургликлар *sturzgeburt*² дейдиган тувишнинг энг серқийноқ тури, монстрлар туғилишининг маълум-машҳур мисоллари, тувишгандар ўртасида ва ҳайз кўриш пайтидаги алоқалар оқибатида икки моякли ва кўп эгизакли болаларнинг туғилиши — хуллас инсон дунёга келишининг барча ранг-баранг шакл-шамойиллари бирма-бир тилга олинди, булар асли Аристотелдан қолган кўхна гаплар, унинг рангли суратлар билан безатилган китобларида ҳам акс эттирилган. Акушерлик илми ва суд медицинасининг

¹ Шаклланаётган гумона (лом.).

² Тез тувиш (нем.).

энг теран масалалари таҳлилдан ўтказилди, айни замонда ҳомиладорликка дахлдор оддий ҳалқнинг хурофий қарашлари ва расмусумлари ҳам дикқат-эътибордан четда қолмади, чунончи ҳомиладор аёл шоҳ-шабба босилган четан девордан ошиб ўтмаслиги керак, акс ҳолда чақалоқнинг бўйнига ичак ўралиб қолиши мумкин ёки ҳирси қўзғалиб майл истаги жўш урса, қўлини оналар қадимдан шаппатилаб урадиган аъзосига маҳкам боссин ва ҳоказо. Айрим ҳолларда қуён тумшук, туфма йирик ҳоллар, оқ-корақизил тоҷлар, маймоқлик, кўпбармоқлик, кўк парча, ангиома сингари ғайритабиий нарсаларни йиғилганлардан кимдир гоҳида чўчқабошлар (шу ерда мадам Гриссел Стивенс ҳам эслаб ўтилди) ёки териси ит терисига ўхшаган болаларнинг туғилиши билан қай бир тарздадир ўз-ўзидан боғланиб кетишини тушунтиришга уринди. Каледониялик вакил томонидан ўртага қўйилган плазма хотира гипотезаси у мансуб мамлакатнинг метафизик анъаналарига муносаб бўлиб, юқоридагидай ҳолларда ҳали қандайдир одам қиёфаси шаклланиб етмаган босқичда эмбрионал ўсишни тўхтаб қолишини англатади. Хориждан ташриф буюрган депутат бу ҳар иккала назарияни инкор этиб ҳайвонларнинг нарлари билан хотинларнинг қўшилиши борасидаги назарияни қизғин ишонч билан ёқлашга тушди, Минотавр хақидаги афсоналар аслида бўлган иоқеа, буни лотин шоирининг нафис даҳоси яратган «Метаморфозалар» асарида бежиз ҳикоя қилмаган деди. Унинг сўзлари дарҳол, аммо ҳавоий таъсир қилди. Жаноб Кандидат Маллиган ўзининг бекиёс ўйноқи услубида нутқ ирод этиб, бояги гап қандай туғилган бўлса, худди шундай пухакдек ўчди, жаноб Маллиган ҳаммадан яхшиси бу — озодагина, сариштагина чол, деди. Шу билан айни бир вақтнинг ўзида жаноб Депутат Мэдден ва жаноб Кандидат Линч қўшалоқ Сиём гўдаклари туғилганда, улардан бирининг ўлими оқибатида юзага чиқадиган диний ҳамда ҳуқуқий масалалар тўғрисида алангали баҳс бошлаб юборишли, улар ўртада туғилган чигалликни дарҳол жаноб Комиссионер Блумга маълум қилдилар, у эса ўз навбатида буни дарҳол жаноб Коадютор Диакон Дедалга етказди. Ушбу жаноб эса ички овозга бўйсунибми ёки ўз либосининг ғалати бир даҳмазадорлигини таъкидлаб кўрсатиш учунми, ҳаддан ташқари ўзига жиддий тус бериб шу чоққача индамай турмокда эди, на илож, ундан сўрашгандан сўнг, йиғилганлар назаридан белисандлик билан мухтасар тарзда Худо қўшган нарсани инсон айримасин, деган черков ақидасини баён қилди.

Бироқ Малахиянинг қиссаси уларнинг юракларини тўлқинлан-тирмоқда эди. Бутун саҳна уларнинг кўз ўнгидаги жонланди. Кутимаганда камин (оташгоҳ) ёнидаги деворнинг бир қисми товуш чиқармай четга сурилди-да, ортида махфий йўлак очилди ва ичкарида... Ҳейнс кўринди! Ким вужуди даҳшатдан тош қотиб қолмаганини хис қилмабди? Унинг бир қўлида хуржун, иккеничисида — «Заҳар» деб ёзилган идиш. У ҳаммага ўликнинг тиржайиши билан бокар, одамларнинг башараларида ҳайрат, нафрат, хаяжон акс этарди. У иблисларча хаҳолаб, мен шундай бўлишини кутган эдим, деди, менимча, бу ҳали воҳеанинг ярми. Ҳа, сиз янгишмадингиз. Мен Сэмюэл Чайлдснинг қотилиман. Аммо ёмон жазоландим! Мен дўзахдан қўрқмайман. Мана, менинг башарам! Жаҳаннам ва мангулик, гудраниб деди у, қачон мен осуда бўлгайман, Дублин маъволаридаги қўшиқларимни ортмоқлаб юрурман, у мени ҳар қайдаги таъкиб этур, худди south¹ каби, худди bullawurtus² каби. Менинг дўзахим ва Ирландиянинг дўзахи — шу дунёнинг ўзида. Мен унутиб юбориш учун ўзимни нималарга мажбур қилмадим! Ўйин-кулги, қарға ови, гэлл тили (бу тилда у бир неча жумла сўз айтди), оғу (у идишни оғизига тутди), саёҳатлар. Ҳаммаси бекор! Унинг шарпаси мени таъкиб этаверади. Банг — бирдан-бир умидим шу... О-о! Ҳалокат! Қора қоплон! Шунда у бирдан қўрқинчли қичқириб ғойиб бўлди, девор яна сирғалиб жойига қайтди. Бироқ бир зум ўтмай унинг боши нариги қарама-карши томондаги эшикда пайдо бўлди-да, шу сўзларни айтди: Мени Уэстленд-роу бекатида ўн дақиқа кам ўн иккода кутинглар. У кетди! Бевош йигиннинг кўзидан дув-дув ёш оқди. Башпоратчи кўлларини кўкка чўзиб, шивирлади: Мананааннинг қасоси! Донолар тақрорлашарди: Lex talionis. Қилиб кўйган иши учун масъулиятни бўйнига олмай роҳат-фароғат қилишга қодир бўлган кишини кўнгилчан деб аташ керак. Ҳаяжондан титраган Малахия жим қолди. Сир очилди. Оғаниниларнинг учинчиси ҳам бор эди, ана шу учинчиси — Ҳейнс, унинг асл исм-шарифи — Чайлдс. Қора қоплон ҳам унинг ўзи, ўз отасининг шарпаси. У ҳаммасини унутиш учун оғулар ичиб юради. Дардимни енгиллатганингиз учун миннатдорман. Мозор ёнидаги ёлғиз кулба кимсасиз. Бирон тирик жон у ерда

¹ Арвоҳ (иrlen.).

² Ўлим ҳиди (иrlen.).

яшамайди. Унда ёлғиз ўргимчак уя тўқийди ва гоҳо кечалари каламуши инидан бош чиқарип мўралайди. Қарғиши теккан бу ерга. Бунда шарпа кезиб юради. Бу қотилнинг ери.

Одамзотнинг жони неча ёшида? Атроф-тумонатда ҳар вақт ўзгариш бўлганда, у ҳам буқаламун каби ўзгаради, бу унинг туғма салоҳияти, қувноқлар орасида қуввиоқ, сўлғинлар ичидаги сўлғин, ўзи ҳам кўринмайди, унинг ёши ҳам худди кайфияти каби ўзгариб туради. Мана шу ерда ўтирган Леополд, ўйга ботиб, тинмай хотира саҳифаларини варактайди, у энди матбуотнинг вазмин ходимигина эмас, инвестициялар шаклидаги камтаргини сармоянинг әгаси ҳам эмас. Йиллар учиб қочиб кетдилар. У — навқирон Леополд. Мисоли у орқага қайтиб, худди ойна ичидаги ойна каби (хўп — бошладик!) у бир бошидан тартиб билан ўзини томоша қиласди. Ўша олисда қолган йиллар, ўша навниҳол болакай, ёшига нисбатан улуғифат кўринади, Клэнбрасл-стритдаги эски уйдан чиқиб тиниқ тонг аёзида мактабга шошади, бўйнига сумкасини ўқдори камаридаи осган, унда онаси солиб қўйган бир бурда буғдой ион. Бир-икки йил ўтиб, мана яна ўша қиёфада, у бошига янги ихчам шляпа илган (о, қандай кун эдия!), ишга тушган, отасининг фирмасида росмана тижоратчи, ёнида буюртмалар дафтари, атир сепилган рўмолча (фақат кўз-кўзлаш учунгина эмас), халтасида ранг-баранг йилтироқ майдачуйдалар (афсус, энди ортда қолди!), ҳар бир сотиб олишга мойил бўлиб турган ва нарсанинг баҳосини бармоқларини букиб санаб кўраётган ҳар бир бекач ёки сўзларни ва унинг мулоийим илтифотларини ийманибгина тинглаётган, гул-гул яшнаган ёш қизгина (аммо юрак садоси? Тан олинг!) унинг жуда ёқимли жилмайишлари ва хушомадларига беш кетади. Хушбўй атирлар, нафис табассумлар ва ҳаммадан ҳам қора кўзлару майин илтифотлар кечга қараб фирма бошлиғига жуда қўп буюртмалар келтиради, у уй тўрида бамисоли Иаков (Ёкуб) каби шундай меҳнатлардан сўнг қўр тўкиб ўтиради (хамир кесиб солинган суюқ ош тезда пишиб қолади алҳол) ва бурнига мугуз ойнагини қўндириб қитъадан келтирилган бир ой бурунги эски газеталарни ўқиёди. Аммо ойнага нафас уфурдилар, ойна хира тортиди: ана, бошладик! — Навқирон саргузаштчи тожир ортга суриласди, тобора, тобора кичрайиб-кичрайиб боради ва туманлар ичидаги йилт этган зарра каби эриб кетади. Энди унинг ўзи оила бошлиғи, унинг атрофидағи манави ёшлар ўғиллари бўлиши

мумкин эди. Ким нима дейди? Ўз боласини биладиган ота до-нишманддир. Унинг ёдига ёмғир шивалаб турган кеча тушиди, дарвозалари берк омборлар ёнида, ўша ўзининг биринчи кўз очиб кўргани. Икков бирга (уй-жойсиз бечора қиз, шармандалик кўчасига чиқсан, унга ҳам, бунга ҳам бўлаверади, озгина чақасини берсанг, бас), бирга қоровулларнинг оғир қадам то-вушларига қулоқ тутишади, бошига ёпинчиқ ёпган икки шарпа қирол университети ёнидан ўтиб боради. Брайди! Брайди Келли! Ҳеч эсидан чиқмайди бу ном, бу кеча, илк бора қўшилиш кечаси ҳеч қачон унугтилмайди. Зим-зиё тун қўйнида улар ачомлашиб бир вужудга айланадилар, ўлжа ва овчи, сўнг кўз очиб юмгунча (*fiat!!*) оламни ёруғлик денгизи қоплади. Аммо қучдими юрак юракни? Эвоҳ, гўзал малагим, ўқувчи! Ҳаммаси бир нафасда содир бўлди – бироқ тўхтант! Орқага! Керакмас! Шўрлик қиз зулмат қўйнида ғойиб бўлди. У тун келини, зулмат қизи. У куннинг қуёш юзли бўбагини кўтармайди. Йўқ, Леопольд! На хотира ва на исм сенга таскин беришга қодир. Ўз куч-кудратининг навқирон масаррати батамом ўтди. Пушти камарингдан бўлган ўғилча йўқ энди. Леополд Рудолф учун ота эди, лекин ким энди Леополдга ота бўлолади?

Товушлар туманли сукунатида қўшилиб эриб кетади, жон илгари яшаб ўтган сон-саноқсиз авлодларнинг номаълум ўлкалари узра шиддат билан ҳеч сас чиқармай учиб ўтади. Ўлқаки, унда говгумнинг оқаринкираганғири-шираси мангу тушиб келади-ю, аммо ўз қоронғилигини ёйиб, юлдузларнинг ўлмас шудрингларини тўкиб ҳеч қачон экинзорларнинг тиник кўк кенгликларига ёйилмайди. Кизча нотекис қадамлар ташлаб она ортидан боради, гўё байталга эрганиган тойчокдай. Фусункор гўзалликнинг шаклларига чулғанган гиравшира тасвиirlар, келишган думалоқ сағир, мушакдор чиройли баланд бўйин, тарҳида маъсум хавотирлик акс этган бош. Маъюс хаюлолар, улар ўчади; мана бари ғойиб бўлди. Агендат – курук, беҳосил сахро, тунги бойқушлар ва кўзлари шилпиқ бойғулилар макони. Олтин Нетайим ортиқ йўқ. Булутли сўқмоқлардан боради қорамолларнинг шарпалари, уларнинг исёнкор ўкириклиари босинки янграйди. Ў-ўў! Ур-р! Ў-ўў! Осмон камалаги уларни орқадан ҳайдаб боради, унинг чақмоқлари худди чаёндай ча-

¹ Бўлсин! (Лот.)

қади. Ўўтослар, буғулар, Васан ва Бобил буқалари, мастодонтлар ва мамонтлар тифиз пода бўлиб *Lacus Mortis*¹, ўлик денгиз пойига тушиб борадилар. Мудхиш, қасоскор жангжў Бурж! Улар булатлар узра туёқ ботириб ўкирадилар, қувушшохлар ва такашохлар, хартумдорлар ва сўйлоқдорлар, арслон ёллилар ва узуншохлар, судралувчилар ва тўнғизтумшуклар, кемирувчилар, кавшанувчилар ва қалқонлилар, айюҳаннос солиб пишқирган олонмон, қўёш қотиллари.

Улар ўлик Денгиз сари сув ичгали гувиллаб борар, даҳшатли ҳаприқиб сув ичар ва унинг шўр, мудраган, туганмас сувларини ичиб ҳеч тўймаслар. Шунда Тулпор туркуми яна юксалиб, яна самоларнинг сахроларида бош кўтарур, бутун коинот кенгликларини эгаллар, сўнг унинг ўрнига Сунбула Уйининг ҳайханноси ёйилур. О, ана, қарагил, о Эврилиш мўъжизаси, дам у бокира Қайлик, дам Кун юлдузининг элчиси, Қайлик ва Бокира қиз. Дам у, Мартадир, менинг ўқотганим, дам Миллисентдир, навниҳол, муниис, мунааввар. У тонг оқариб келаётгандан Сурайё туркумида пайдо бўлур ўз шоҳона либосларида ва нақадар осудадир у, оёқларида яраклайди олтин бошмоқ ва ҳиллирар шаффофф рўмоли. Савр уни чулғаб олур, юлдуз жисми узра сузур, Каҳрабо ва Зумрад, Зилол ва порлоқ қўёшли нурлар билан ўйнар, юлдузлар буржлари аро учган муз каби совуқ шамолларнинг забтида тўлқинланар, айланар, гирдобланар, шўрлик юлдузларнинг бошини айлантирас, бутун само бўйлаб сири хатлар битиб буралар ва ниҳоят, рамузотлар чексиз ўзгаришлари, буқаламунликларидан сўнг Савр манглайдаги ёқут салоса энг ёруғ юлдуз сўнур.

Шу ерга келганда, Фрэнсис Стивенга Конми замонларида мактабда бирга ўқиганликларини эслатди. У Стивендан Главкон, Алквиад, Писистрат ҳақида сўради. Уларнинг тақдири нима бўлган? Икковлон ҳам билмас эдилар. Сен ўтмиш ва унинг шарпалари ҳақида сўраяпсан, деди Стивен. Уларни нима деб ўйлайсан? Агар мен олис Унут замонлар сувлари аро уларни ҳаётга чорласам, ахир шўрлик ҳаюололар тўда-тўда бўлиб келмагайларми менинг чорлов овозимга? Улар узра ким ҳоким? Мен ким, Бус Стефануменоңдурман, буқаларни севгувчи баҳши, мен уларнинг хўжаси ва ҳаётбағишловчи дурмен. Шунда у Винсент-

¹ Ўлик Денгиз (лат.).

га табассум қилиб ўзининг қайсар жипгалак соchlарига узум япроқларидан чамбар кийдириди. Сен бир талай ўйноқи қасидалар ёздинг, улар сенинг даҳонгни падар деб атагали лойиқмидирлар? Сенинг жавобинг, деб сўйлади Винсент, ва сен бошипгга кийган чамбар янада кўпроқ, ха, янада кўпроқ асарлар яратганингда, сенга янада кўпроқ ярашган, сен унга янада кўпроқ муносиб бўлур эдинг. Сенинг барча мухлисларилиг умид билан сендан шуни кутарлар. Ҳамма сен ёзаётган асарга илҳақ. Уларнинг умидлари рўёбга чиқишини чин дилдан истайман. О, ундан эмас, Винсент, деди таскин бериб Ленехан ва қўлини ёнидаги қўшини-сининг елкасига қўйди. Ҳавотир олма. У онасини ёлғиз ташлаб кетмайди. Ёш нозимнинг чеҳраси тундлашди. Унга берган вавъдаларини писанди қилишлари ва яқинда бошидан кечирган жудоликни эслатишлари қанчалар оғир ботганилигини ҳамма кўрди. Агар теварагидаги шовқин-сурон овозлар уни чалғитиб, оғрикни босмаганда, у даврани тарк этган бўларди. Мэддэн Тожга беш пул кўйиб бой берди, у чавандознинг исми ўзига фалати туюлиб, шу отга тикканди; Ленехан қарийб шунча пулинин бой берганди. У пойга ҳақида ҳикоя қила бошлади. Байроқ тушиди-ю, шу заҳоти, у-ух, ҳамма отлар югурди, байтал шахдам дадил олға интилди, уни чавандоз О'Мэддэн бошқаарди. Байтал пойганинг олдида борар, ҳамманинг юраги тасирлаб уради. Ҳатто Филлис ҳам ўзини тўхтатолмас, у шарфини силкиб: Ур-ра! — деб қичқиравди, Тож голиб чиқяпти. Отлар охирги масофага чиқдилар, улар бир-бирларига зич, тифиз чопишарди, бирдан уларга Реклама деган қора от яқинлашиб, Тожга етиб олди ва ундан ўтиб кетди. Ҳамма бой берди. Филлис индамас, унинг кўзлари маъюс бинафшага ўхшарди. О Ююна, хитоб қилди у, мен ҳароб бўлдим, мен ўлдим. Бироқ хуштори унга олтин кутича узатди, кутида шакарли, думалоқ олхўрилар солинганди, қиз жон-жон деб ундан бир нечасини еди ва тезда таскин топди. Фақат унинг киприкларидан бир томчи ёш оқиб тушди. Энг чапдаст чавандоз, деди Ленехан, бу У. Лейн. Кеча тўрт ютуқ, бугун учта. Ким унга бас келолади? Уни тuya ёки ёввойи кўтосга ўтқизиб кўйсанг ҳам, у барибир шошилмай биринчи бўлиб етиб келади. Бироқ қазонинг шафқатсизлигига чидаймиз, қадимгилар шундай қилишган. Омадсизларга раҳм-шафқат! Шўрлик Тож! — деб у енгил хўрсинди. Байтал чарчаган, шекилли, гаров ўйнайман, бошқа бунақа от бўлмайди. Қандай эди-я, сэр! Тож эмас,

тождор! Эсингдами у, Винсент? Афсус, сен менинг маликамни бугун кўрмадинг, жавоб қилди Винсент, у ёш, яшиаб кетганди (Лалага ҳам унинг олдида ип эшолмасди) оёғида қаҳрабо туфлича, эгнида муслин кўйлак, билмайман, бунақа фасонни нима дейдилар. Теварак-атроф ҳаммаси шаболудлар (каштан) гуркираб гуллар ва ҳар ёқка ўткир ифорини сочарди, уларнинг енгил ҳовури тўрт томонга тараларди. Офтобрўяда тошлар шу қадар қизигандики, уларнинг устига майизли кулча ноп ёпсанг, пишарди. Бундай кулчаларни Периплепомено¹ кўприк олдидаги дўкончида сотиб ўтиради. Аммо қизалоқинг тишлаб ўтиришига яроқли ҳеч нарса йўқ, уни қучоқлаб ўтириб, қаттикроқ сиксан, у шўхлик қилиб қўлимни тишларди. Бир ҳафта бурун у касал бўлиб, тўрт кун тўшакда ётди, лекин бугун у қувноқ ва беғам, ҳар қандай хавф-хатар устидан баралла куларди. Бундай пайтларда у янада лобар бўлиб кетади. Унинг гулдасталари-чи! Биз ўт-ўланларга етганимизда, унинг қанчалар чечак терганини кўрсангиз эди. Оғайним, қулоғингга секин айтиб қўяй, даладан қайтаётганимизда кимни кўриб қолганимизни айтсан, сира ишонмайсан. Олдимииздан Конми чиқса бўладими! У четан ёқалаб юриб, алланимани ўқирди, балки ўзининг баёзидир, ишончим комилки, баёзнинг орасига китоба ўрнига аллақайси Хлоя ёки Глиkerиядан келган мактубларни жойлаган бўлса, эҳтимол. Ширин қизалок уялиб бошини қаерга қўйишини билмай қолди, ўзини кўйлагини тузатган қилиб кўрсатди, этагига қандайдир хас-хашнак ёпишган, шекилли, ўзини худди орқасида дарахт судраб бораёттандай тутади. Конми ўтиб кетгач, у ҳар доим ёнида олиб юрадиган ойначасини чиқарди-да, малоҳатли аксига боқди. Аммо Конми уришмади. Бизни дуо қилди. Худо меҳрибон, деб сўз қўшди Ленехан. Агар байталдан омадим келмаган бўлса, балки Басснинг дориси мени даволар. У шу заҳоти қўлини яқинда турган май шинласига узатган эди, бироқ Малахия буни кўриб уни тўхтатди ва нотаниш одам билан қизил ёрлиқни кўрсатди. Жим, шивирлади у, друдниг тинчлигини бузманг. Унинг жони бу ерлардан узокда. Балки рўёлардан уйғонини бу ёруғ дунёга келиш сингари ғоятда азоб-укубатли. Ҳар қандай нарсани узоқ тикилиб кузатсангиз, муроқабага кетсангиз, илоҳларнинг мангу маконларига элтувчи дарвозалар очилгай. Сен бунга қўшиласанми, Стивен? Мени бундан Теософий хабардор қилган, деб жавоб берди Стивен, унинг

¹ Мевалар сотувчи чорбозорчи (юнон.).

аввалги эврилишида Миср коҳинлари қазо сирларидан огоҳ этдилар. Ойнинг шаффоф қаҳрабо ҳукамолари, дерди Теософий, Ой даврасининг Алфа сайдасидан учиб келиб зарротларнинг эгизаклари бўлишига йўл қўймайдилар, шунинг учун ушбу охиргилар иккинчи буржнинг тўқ қизил Эгоси билан чулғанмиш эди.

Бироқ аслини олганда, у гипноз ёхуд хаёл қочиш ҳолатида бўлган эди, деган қовушмаган фикр юзаки қарашиб адашишнинг оқибати бўлиб, сира ҳақиқатга тўғри келмасди. Булар ҳаммаси рўй берадиганда кўриш аъзолари мана шу ҳолатларда жонлана бошлаган шахс бошқа ҳар қандай тириклардан ортиқ бўлса ортиқ, лекин кам эмас, ҳушёр эдики, кимда ким бунинг тескарисини айтса, ўтирилиб қарашибга ултурмай кўлмакка ўтириб қолган бўларди. Кейинги тўрт дақиқа ичидаги (эҳтимол, беш дақиқадир) у ўзининг йилтироқ қизил ташки кўриниши билан диққатни тортадиган ва шундоққина рўпарасида бошқа шишалар орасида турган «Басс, биринчи сон» деб номланган, «Бертон-он-Трентдаги Басс ва К» фирмаси чиқарган пивога қаттиқ тикилиб қолди. Кейин маълум бўлишича, фақат унинг ўзигагина аён бўлган ва рўй берадиган воқеаларга тамомила бошқача тус бағишлигар сабабларга кўра, у ўзининг ўсмирлик ва пойга кунлари ҳақидаги ўйловларидан шунчаки оддий алла-алайна икки ёки учта ўз бошидан кечган воқеалар хусусида хотираларга чўмди, бу воқеаларнинг рўй беришида анов иккови ҳудди туғилмаган гўдакдай бегуноҳ эдилар. Бироқ охир-оқибат уларнинг тўрт кўзи тўқнашди ва анов ҳам шишани қўлга киритишни мўлжаллаб турганини сезиб қолди-ю, кутилмаганда уни ўзи әгаллагиси келди-да, пайсалга солмай ўртacha катталиқдаги ичи тўлиб турган шишани бўғзидан тутиб, бирваракай ярмигача бўшатди ва бир томчиси ҳам ерга тўкилмаслиги учун бутун диққат-эътиборини қаратди.

Бундан кейинги мусоҳабалар мазмуни ва ривожига кўра айни ҳаётнинг ўзини эслатиб юборди. Анжуман ўрни ҳам, унинг иштирокчилари ҳам, шубҳасиз, ўз манзурликларини намоён айладилар. Мусоҳиблар мамлакатнинг энг кўзга кўринган кишилари қаторида туришар, баҳслари ҳам олижаноб ва муҳим эди. Ҳорн хиргоҳининг юксак равоқлари ҳеч қачон бундай обрўли ва атовли ранг-баранг кишилар жамиятини кўрмаган ва ушбу кўхна муассасанинг қадимий устунлари ҳеч қачон бундай қомусий маъruzаларни эшиitmamiш эди. Чиндан хўб ажабтовор манзара. Бу ерда столнинг у четида Кроттерс азамат ўтирап, у шотландча лиbosлар кийган, юзларини Малл-офф-Галло-

вей шамоллари ялаб бўрттирганди. Унинг рўпарасида Линч жойлашган, унинг афт-башарасида эрта бузуқлик йўлига кирган ва шу ёшидаёқ кўп балоларни бошидан кечирган одамнинг нуқслари аён кўзга ташланарди. Шотланднинг ёнидаги жойни феъл-атвори ғалати Костелло деган нусха эгаллаган, унинг ёнида эса Мэддэннинг тўладан келган вазмин қадди бўй ростларди. Унбу хиргоҳ соҳибининг оташгоҳ (камин) олдидағи ўрни бўш турар, лекин унинг икки ёнида бир-бировига мутлақо ўхшамайдиган икки зот қўр тўкишганди, уларнинг бири Баннон худди сайёҳ каби устига твид чалвор ва оёғига қалин чарм бошмоқ кийганди, иккинчиси каҳрабо нимчали Мэйлахи Роланд Сент-Жон Маллиган бўлиб, хуисурат, хушбичим ва қилиқлари пойтахтга хос. Нихоят, столнинг тўрида навқирон шоиризиз қад ростлаган, у сукротона сухбатнинг дўстона вағир-вугурида муаллимлик машаққатлари ва асрорий муроқабалардан тин оларди, унинг ўнг ва сўл томонида бу ерга тўғри отчопардан етиб келган якто ва бепарво башоратгўй ҳамда бизнинг йўллар ва жанглар губорига ботган, шармандалик ва шармисорлик аламларини беҳисоб тотган ҳормас-толмас сайёҳимиз жойлашган ва бу сўнгиси бутун васвасалар ва қўркинчлар, хавотирлар ва хўрликларга қарамай ўз садоқатли ва матонатли кўксида ўша мафтункор ва фароғатли сиймо қиёфасини қўймай саклаб келардики, у сиймо келажак асрлар учун Лафайетнинг илҳомёр қалами билан ўлмас қилиб муҳрланмиш эди.

Бошдаиқ шу ернинг ўзида кўрсатиб ўтмоқ мақсадга муводиқдирки, мистер С. Дедалнинг (Илоҳ. Ҳак.) муҳокамаларида кўзга ташланиб турган, афтидан, унинг бедаво бир тарзда берилганлигини кўрсатадиган трансцендентализм қабул қилинган илмий методларга тўғридан-тўғри зиддир. Шуни тўхтовсиз таъкидламоқ даркорки, илм-фан фақат ҳиссий феноменларни кўздан кечиради. Илм-фан кишиси, худди бошқа одамлар каби элг оддий фактлардан келиб чиқади, уларни ҳеч қачон четлаб ўтолмайди ва уларга ҳаммадан кўра яхширок тунгунтириш беради. Мутлақо ҳақиқатдирки, илм-фан ҳали жавобини тоимаган айрим масалалар ҳам йўқ эмас, мисол учун мистер Л. Блум (Рекл. Аг.) томонидан қўйилган биринчи масала, бу чақалоқнинг қайси жинсга тегишли эканлигини олдиндан билиш. Бунда биз Тринакриялик Эмпедоклнинг нуқтаи назарини қабул қилишимиз керакмикин, унинг фикрича, ўнг мояқ (бошқа бир қарашларга кўра, ҳайз кўришдан кейинги даврда) ўғил болалар туғилишини таъмин-

лайди ёки узок муддатлардан бери етарлича тан олинмай келинаётган манийларни (сперматазоид) ажратиб берувчи омил сифатида хизмат қиласы, бошқача айтганда, булар (немаснерма) немаманийлардирки ёхуд жуда күп эмбриологлар, хусусан, Калпеппер, Спалланцани, Блюменбах, Ласк, Хертвич, Леополд ҳамда Валенти тахмин қилишларича, униси ҳам, буниси ҳам, ўз ўрнига әгами? Охиргиси, яъни *nibus for, formativus*¹ немаманий, бир томондан, ва пассив элементнинг муваффакиятли ҳолат топиши, *succubitus felix*², — иккинчи томондан, — қўшилиши билан тенгбаробар кучга эга бўларди. Айни тадқиқотчи томонидан кўтарилиган иккинчи муаммо ҳам айникса муҳимдир — бу гўдакларнинг ўлими. Эътиборга лойиқки, унинг ғоят теран бир мулоҳазасига кўра, биз ҳаммамиз бир хилда туғиламиз, аммо хийла бошқабошқа бир тарзда ўламиз. Мистер М. Маллиган (Hug. et Eug. Doc.³) айбни санитария шароитларида кўради, шу боис ўпкаси кўкарган шаҳар аҳолиси аденоидларга дучор бўлади, чанг-тўзон ичиди тўлиб-тошиб ёттан бактериялардан нафас олиб, нафас аъзолари касалликларига учрайди.

Унинг таъкидлашича, худди мана шу факторлар ва шу билан бирга, бизнинг кўчаларимиздаги жирканч манзаралар — хунукдан-хунук рекламалар, барча турдаги динларнинг ранг-бараңг ходимлари, мажрух аскарлар ва денгизчилар, баданини қора яра босган извошчилар, ўлган ҳайвонларнинг осиб қўйилган лошлиари, савдои салт бўйдоклар ва уруғдонига уруғ тушмаган сингинди хотинлар — унинг сўзларига қараганда мана шулар ҳаммаси миллат таназзули ва баҳтсизлигининг ҳақиқий сабабчилиридир. У, тез орада каллипедия барча томонидан тан олинади, деб башорат қиласы, ўшандага ҳаётнинг энг яхши неъматлари, чинакам зўр музика, қизиқарли саргузашт адабиётлар, енгил фалсафа, ибратли суратлар, Венера ҳамда Аполлон сингариларнинг мумтоз ҳайкалларидан ўшланган нусхалар, чиройли гўдак болаларнинг рангли бадиий суратлари, — мана шуларнинг бари эътибор билан тақдим этилганда, боши қоронги бўлган хонимларга ой-кунларни тинч-осуда ўтказишга ёрдам қиласи. Мистер Ж. Кроттерс (Disc. Bass⁴) муҳокама қилинаётган гўдакларнинг

¹ Шакл ясовчи импулс (*лот.*).

² Кулай қўйила ётиш (*лот.*).

³ Гигиена ва евгеника доктори (*лот.*)

⁴ Риторика бакалаври (*лот.*).

ўлимига дахлдор нарсаларнинг маълум бир қисмини ишчи хотин — курсоғидаги захалар натижасида келиб чиқади деб ҳисоблайди, улар ишда оғир меҳнатга, уйда эса — хотинлик вазифаларини бажаришга мажбур этилади, аммо кўпчилик қисми ҳафсаласизлик ва бепарвонлик (ҳам расмий ва ҳам хусусий шахслар томонидан) оқибатида рўй беради, буларнинг чўққиси эса, янги туғилган чақалоқни итқитиш, жиноий тарзда бола олдириш ва мудҳиш бола ўлдириш ҳолларидир. Гарчи оҳирги ҳол (биз ҳафсаласизлик ҳақида сўзламоқдамиз) ҳеч қандай талашиб-тортишиб ўтиришга ўрин қолдирмаса-да, лекин унга ишора қилувчи мисоллар ҳам йўқ эмас; агарчи ҳар куни учрамаса-да, лекин ҳамширалар қорин бўшлиғида пўқакларни қайта ҳисоблаб чиқишини унтиб қўйганликлари каби ҳодисалар оз бўлса ҳам, рўй бериб туради. Ҳақиқатда эса яқинроқдан қараганда, шу нарса аввало ажойиб бўлиб туюладики, кўп ҳомиладорлик ва туғиши ҳоллари ғоятда муваффақиятли кечади, ҳолбуки, бизнинг инсоний нуқсонларимизни қўшиб ҳисоблагандা, барча факторлар, табиатнинг ўзи буюрган ҳодисанинг рўй беришига бошдан-оёқ тўсқинлик қиласи. Мистер В. Линч (Vacc. Arith¹) бошқа бир бағоят теран ғояни илгари сурди, унга кўра, туғилиш ва ўлиш, шунингдек, эволюциянинг бошқа турли феноменлари, жумладан, сув кўтарилиши ва пасайиши ҳаракатлари, ой фазалари, кон ҳарорати, турли касалликлар — хуллас, табиатнинг чексиз устахонасида юз берувчи ҳодисалар — кўз илғамас олис маконларда юлдузларнинг ҳалокатидан тортиб, то шаҳар боғларимизни безаган гулзорларнинг энг кичик чечагигача, — булар ҳаммаси маълум бир сонларнинг қонуниятига бўйсунади, аммо афсус, бу қонуният ҳали очилмаган. Бироқ, бошқа бир томондан, нима учун соғ-саломат, рисоладаги ота-оналарнинг болалари, ўзлари ҳам соғлом бўлишлари, яхши парвариш қилинаётгандикларига қарамай, тушуниб бўлмайдиган бир тарзда гўдак чоғларида ўлиб кетадилар (гарчи ўша бир никоҳдан туғилган бошқа болалар бунга дучор бўлмайдилар) деган оддий ва тўғри савол, шоирнинг сўзи билан айтганда, олдиндан бизни ўйлашга ундейди. Ҳеч қандай шак-шубҳа бўлиши мумкин эмаски, табиат ўзининг ҳар бир ҳаракатида ээгу ҳамда асосли сабабиятларга эга ва эҳтимолки, бундай ўлимлар аллақандай олдини олиш қонунияти туфайли юз беради, унга кўра касаллик қўзғовчи бакте-

¹ Арифметика бакалаври (лот.).

риялар томонидан яшаш макони қилиб танланган аъзолар (ҳозирги илм-фан тўла исбот этдиким, протоплазмаинг фақат биттагина моддаси ўлмайди) — ривожланишинг анча илгариги бос-қичларида йўқ бўлиб кетишга мойилдирлар — бу бизнинг ҳиссиятларимизни (ва биринчи навбатда оналарга) азоб етказувчи хусусият бўлса ҳам, бироқ айримларимизнинг ишонч билдиришларича, охир-оқибатда, туғиш учун хайрлидир. Зеро, энг чидамлиларнинг яшаб қолишини таъминлайди. Шу ўринда мистер С. Дедалнинг (Илоҳ. ҳак.) луқмасини (ёки буни ўртага аралашиш деб айтсан, тўғрироқ бўлармики?) кўриб ўтамиз, унингча, ҳар нарсани еяверадиган, парво қилиб ўтирумай чайнаш, ютиш, ҳазм айлаш ва одатий канал орқали ташқарига чиқариб ташлашга қодир хилқат, худди туғишида ҳолдан тойган канкремоз аёллар, эркин қасбли қориндор эркаклар, сарғайиб кетган сиёсатдонлару камқонли роҳибалар каби ширвоздар баррасини пак-қос тушириб, ўз корнида енгиллик сезиши биз юқорида эслатган анъянанинг ҳақлигини ҳаммадан кўра равшанроқ ва ҳаммадан кўра салбийроқ тарзда кўрсатади. Шаҳар күшхонаасининг туриш-турмуши билан маюв эмбрион шаклидаги файласуф, ҳиссиёти варам инжик эстет, илмий ишларида ўзига шуҳратпастларча бино кўйган, аммо кислота (тезоб)ни ишқордан ажратолмайдиган кимсачалик таниш бўлмаганларга маълумот учун айтиб ва тушунтириб ўтайликки, бизнинг энг тубан қовоқхоналаримиз эгаларининг дағал лафзида ширвоздар барраси дегандা, онасининг қорнидан янги тушган овқатга яроқли бузоқ гўштини тушунадилар. Мистер Л. Блум (Рекл. Аг.) билан Марказий Туғуруқ Уйининг (Холлс-стрит, 29, 30 ва 31), директори, бизнинг машҳур ва истеъдодли тиббиётчимиз доктор Э. Ҳорн — (Вр. Ак. И. В. Қ. Ж.С.В.П¹) катта залида бўлиб ўтган очик баҳс чоғида қатнашган кишиларнинг айтишларича, у агар хотин зоти хуржунига мушукни жойлаган бўлса (бизнинг эстетимиз энг мурракаб ва ажойиб табиий жараёнлардан бири, жинсий алоқа ҳолатига ишора қилаётганлигини тушуниш қийин эмас), ундан кейин мушукни чиқариб юбориши ҳам керак бўлади, деб уқтириди-да, ёки унга ҳаёт ато этиши зарур, чунки деб қўшимча қилиб кўйди у, бу билан ўз жонини қутқаради. Тўғрироғи, ўз ҳаётини хавф остига қўйиб, деб унинг суҳбатдоши жўяли луқма ташла-

¹ Врач-Акушер, Ирландия Врачлари Қирол Жамиятининг Собиқ Вице-Президенти.

дики, лукманинг салмоини унинг вазмин ва муносиб оҳанги янада ошириди.

Бу орада врачнинг маҳорат ва сабр-тоқат билан олиб борган иши боис ҳомиладорнинг кўзи омон-эсон ёриди. Тинимсиз дард чекиб турганга ва унинг докторига бу қанчалар қийин, жуда кийин бўлганлигини бир Худонинг ўзи билади. Акушерлик маҳорати нимани талаб қиласа, ҳаммаси адо этилди, жасур аёлнинг ўзи ҳам эркаклардан қолишмайдиган матонат билан ғайратига ғайрат қўшиб турди. Биз буни дадил айта оламиз. Аёл зўр мардликка ноил эди ва энди у ниҳоят ўзини баҳтиёр сезар, тўла маънода баҳтли эди. Чамаси, бу дунёни тарк этганлар, биздан олдин кетганлар ҳам, бу тўлқинлантирувчи маиззарага кўклардан табассум билан боқиб, улар ҳам баҳтиёру комрон туюлар эдилар. Биз ҳам фараҳ тўла назар билан боқамиз: мана, заҳматкаш аёл болишларга ҳорғин ёнбошлади, унинг кўзларида оналиқ туйгулари чўғ бўлиб ёнади, жужуқнинг кичкина бармоқчаларига қараб тўймайди, ташналиги босилмайди (о, қанчалар лаззатли бунга боқиши) у яна бир карра гул-гул очилган оналиқ боғидан туриб Кўклардаги Ягонага қараб юракдан шукрон — дуо ўқийди. У ўз жужуғига битмас-туганмас майнинлик билан нигоҳ солиб, яна бир меҳр кутади — унинг жонажон Додиси¹ шу ерда, ёнида бўлишини, қувончини бирга баҳам кўришини, кутлуғ севги-мухаббатларини меваси, Худованд лойидан ясалмини Заррали қучиб бағрига босилини истайди. Энди Доди қариди (биз ҳам буни секин бир-биримизнинг қулогимизга шипшиймиз), елкалари бироз чўқди, ва ҳар қалай нима бўлмасин, Олстер банкининг Коллеж-Гриндаги бўлимийнинг тиришкоқ кичик ҳисобчиси йиллар гирдибодида ўз муносиб даражасига, обрў-эътиборга эришиди. О, Доди, ўтмиш кунларнинг суюклиси, эндиғи чоғларнинг содик ҳамроҳи, ўша узок гуллар чаманлар замони энди ҳеч қачон қайтарилмас! Аёл чиройли бошчасини силкиб — илгаридан қолмиш одати! — хаёлларга толади. Худоё, қанчалар гўзал эди у кунлар, энди олис йиллар туманида ортда колди! Айни чоқда унинг тасаввуррида тўшаги теварагида ўзи ва Додининг болалари гужон ўйнашади, Чарли, Мэри, Элис, Фредерик Алберт (қанийди у тирик бўлса), Мейми, Бажи (Виктория Фрэнсис), Том, Виолетта Констанция Луиза, суюкли жужуқ Бобси (Жапубий Африка урушининг қаҳрамони лорд Бобси

¹ Эри дейилмокчи (*тарж.*).

Уотерфорд Қандахорий шарафига қўйилганди бу исм), ва мана улар муҳаббатининг янги гарови. Энг покиза Пюрфой, ноёб ва ягона, бурничасидан ҳам кўриниб турибди, асл Пюрфой. Бу ганжинайи давлатни Мортимер Эдвард деб аташади амакиси мистер Пюрфой шарафига, у Дублин қасрида, фазнанинг қарзлар бўйича идорасида хизмат қиласди. Вакт шундай ўз йўли билан судралиб боради, аммо бу ерда Вакт (Хроос) илохининг қўли енгил келди. Йўқ, кўксингдан оҳ отилиб чиқмасин, о меҳрибон Майна! Сен эса, эй Доди, ўз вақти-соатинг етганда (у кун ҳали узоқ бўлсин!), ўз севган эски чубуғингни қоқиб кулинни тўқ-да, ёруғида Илохий Китоб ўқилган шамни ўчир. Зоро, шамдоннинг мойи охирлаб қолди ва пок дил билан мангу осудалик тўшагига чўзил. У сени билади ва сени ўзи хоҳлаган вақтда хузурига чорлади. Сен ээгу матонат билан яшадинг ва эр номини шараф билан оқладинг. Мана, сизга менинг қўлим, сэр. Ҳаммаси яхши, ээгу ва садоқатли банда!

Одам унутишни, кўнгилнинг энг яширин пучмоқларига беркитиб қўйишни истайдиган гуноҳлар (уларни дунё қандай атаса, шундай деймиз) ёки ёмон хотиралар бўлади — бироқ улар яшириниб ётиб, ўз вақти-соати етишини кутади. У уларни хиралаштириш учун хотирани мажбур қилиши, уларни ташлаб қўйиши, гўё улар ҳеч қачон бўлмагандай ўзини пақкос ишонтириши ёки улар умуман бўлмаган эди-ку, нари борса улар тамомила бошқача эди деб, ўйлаши мумкин. Аммо тасодифий бир сўз кутилмаганда уларни уйғотиб юборади-ю, унинг кўз ўнгидаги улар энг ақл бовар қилмас ҳолатларда, рўёларда ёхуд уйқуда, ёхуд най ва арфа куйларини тинглаб юраги шодланиб урганда, ё кумушдай тиник оқшомнинг салқин масарратида, ё базм чоғлари май сархуш айлаганда намоён бўлади. Ва бу рўё унинг бошига ғазаб ва қаҳр билан ёпирилмайди, ҳақорат қилмайди, тириклардан тортиб олиб, ўчини олмайди, йўқ, у қайфу-ҳасрат либосида кўрингай, ўтмиш кафанида сассиз ва ёт таъна-надомат этгай.

Нотаниш одам ҳамон кузатиб турарди, у ўз қархисида кўриб турган чеҳрадан ясама осудалик оҳиста фойиб бўлиб борар, афтидан, одатланиш бўйича ва қасб этилган равиш-рафтор билан айтилаётгаңдай сўзларнинг қаҳрли кескинлик билан янграши сўзловчининг турмушнинг шафқатсиз томонларига носоғлом қизиқиши, flair¹, билан қарашини фош қилиб турарди. Кузатувчининг хоти-

¹ Сезим (франц.).

расида шу қадар одми ва содда сўз туфайли тирилган бир манзара ўз-ўзидан гавдаланардики, ўша олис кунлар ўз жонли роҳат-фароғатлари билан чиндан ҳам, ўша ерда (айримларнинг бунга ишончи комил) мавжуд эди, деб ўйлаш мумкин. Баҳаво май оқшоми, майсаси қирқиб текисланган ўтлок, Раундтаунда очилган сиренлар, гуркираб кўпириб тошган гуллар, оқ ва пушти ранглар, ўйиннинг келишган, ўзларидан хушбўй таратган томошабинлари, улар кўм-кўк майсалар узра секин думалаб бораётган соққаларни шоён қизикиб кузатадилар, соққалар тўқнашиб, зир титраб бир-бирларининг олдида қотиб тўхтайдилар. Нарироқда кўкимтири фавворанинг мавзун сувлари чулдираб оқади, бу ерда яна бир ажиб гулдаста хушбўй таратади, булар опа-сингиллар Феун, Этти, Тайни ва улар ёнида қорасоч дугоналари; ўшанда бу қизнинг туриши, иқоматида нимадир ўзига қўймай тортарди. Олча таққан Мадонна, унинг қулоғида икки нафис олча осилиб турарди, қизнинг бу ерларга хос бўлмаган иссиқ бадани муздек қизариб турган меваларни жуда нозик бир тарзда бўрттиради. Ярим юнгли костюмча кийган беш ёки тўрт яншар болакай (гул айёми, лекин тез орада соққаларни йигиб, жойига жойлаб қўйилгач, оташгоҳ олдида дўстлар билан ўтириш ҳам мароқли) фаввора ёқасида меҳрибон қизларнинг меҳрли қўллари чамбарида туради. У ҳозир мана шу йигитчанинг худди ўзидай андак ҳўмраяди, чамаси, ҳатардан онгли тарзда жуда ҳам роҳатланади, бирок ўқтин-ўқтин гулзор олдидаги piazzetta¹ га қараб-қараб қўяди, у ерда онаси ўтириб унга бўқади, унинг қувноқ нигоҳида ҳузн-қадар ва таънанинг енгил шарпаси кезади (*alles Vergangliche*²).

Келажак учун буни белгилаб қўй ва эсингда турсин. Туганч тўсатдан келади. Бу туғилишнинг арафасига кир, у ерда маърифат олувчилар йигилган, уларнинг башараларига бўқ. Афтидан уларда ҳеч қандай шошилинч, ҳеч бир тийиксиз тиқилинч йўқ. Аксинча, соқчилари шу уйдаги хизматларига ярана сезгир, ҳушёр, вазмин кўринадилар, Яҳудия Вифлеемидаги хонақоҳлар теграсида узоқ замонларда чўпонлару фаришталарнинг посбонлигидай. Бироқ момақалдироқ қасирғасидан олдин кора булутлар йигилади, намга ҳаддан ортиқ тўлиб улкан тўпга айланади, еру осмонни қурч қамраб олади, сувга ташна экинзорлар, мудроқ буқалару сўлғин буталар ва ўт-ўланлар узра осилиб туради. Кейин бир зум

¹ Майдонча (*платформа*).

² Ҳаммаси ўткинчи (*неман*).

и чида чақмөқ чақинлари улар бағрини тилади ва гулдурос қасир-ғалар и чида шовуллаб жала қуяди, — сўз оғиздан чиқар-чиқмас худди мана шундай ҳамма нарса шиддат билан бирдан ўзгарди.

Бёрк сари борамиз! Чорлов нидосини ҳайкириб айтиб биринчи бўлиб милорд Стивен сакраб ўриидан турди, шу ердаги ҳийлагар ва фирибгар, барча уришқоқ ва қўрс, қаланғи-қасанғилар унинг ортидан чопдилар, улар изидан олифта Блум, ҳаммалари баравар шляпалар, қиличлар, хассалар, панамалар, филофлар, алпенштоклар — нима дуч келса, барини бирдан қўлга кўтардилар. Жўшқин ёшлиқ, сут ва қон, мовий томирлар. Йўлакда ҳайрону лол ҳамшира Каллан ва айни чоқда хушхабар билан пастга тушган жарроҳ уларни йўлдан қайтариб тутиб қолишдан ожиз.

Чақалоқнинг йўлдоши осон ажратиб олинди, вазн жойида, миллиграмм ками йўқ. Қани, бошла! Кетимиздан юр! Буйруқ шундай. Эшик! Очиқми? Ҳа-ҳа. Ҳамма — ташқарига, тез қадам ташла, қани, югур. Бёркка борамиз, Дензилл ва Холлс томонга, ҳаммамиз! Диксон уларни сўккани-сўккан, лекин кўп ўтмай ўзи тукириб, ҳаприқиб, уларга эргашди. Блум баҳтли онани янги меҳмон билан табриклаш учун ҳамшира олдида ушланиб қолди. Муҳими — яхши таом ва тинчлик. Онанинг ранг-рўйи жойидами? Ҳорн ҳарамларида ётиш одамнинг рангини паға қилиб юборади. Атрофда ҳеч ким қолмади. Блум кези келганда икки оғиз ҳазил қилгиси келиб, ҳамширанинг қулоғига шипшийди: Ҳоним, сиз томонга лайлак қачон учиб келади?

Ташқаридаги ҳаво ёмғирли намчил, ҳаётбахшида зарралар, юлдузлар яшнаган ёрқин само остида Дублин харсанѓтошлари узра томчилар ялтирайди. Ҳудонинг ҳавоси, ҳамма-ҳамма нарсаларнинг падари, учқунлар сочувчи, ҳар ёкка кириб борувчи, ҳаёт туғдирувчи ҳаво. Чукур нафас ол. Ҳудо шоҳид, сен Теодор Пюрфой, сен ишни қойил қилдинг, юзингни ерга қаратмадинг! Онт ичаман, сен буқаларнинг энг яхисисан, мана шу фийбат-фитна билан тўлган, ҳамма нарсани ўз ичига сифдирган, ўтагида чалкаш воқеа и чида сен ҳеч қандай истисносиз бопладинг. Сенга ҳасанот! Пошшахоннинг и чида Ҳудо ато этмиш ва Ҳудо узук шаклига киритмиш буюк Имкон ётарди, сен камтарин эрлик кувватинг билан уни тўлдириб уруғлантирдинг. Хотининг этагидан маҳкам тут! Хизмат қил! Мехнатингни аяма, садоқатли итдай тинмай эргаш, қуриб кетсин барча малтусчилару уларнинг илмлари. Сен кўп боланинг отаси, отажонисан, Теодор.

Оғир турмуш тўрваси елкангда, қассобнинг ҳисоб-китобидан бошинг қотган, банкда олтин куймаларини (бировники) санаб чарчайсан. Бошингни баланд кўтар! Ҳар янги ташлаган уругинг учун ботмон-ботмон оқ буғдой олгайсан. Бок, жунларинг нам тортибdir. Умид қиламанки, сен Дерби Даlмер билан унинг жуфайи Жоанг ҳасад қилмасанг керак? Уларнинг бақироқ тўтию ифлос итидан бошқа нимаси бор. Туф-эй, хеч кимга кўрсатмасин! Сабий болаларни ўлдирган Ироддан нима фарқи қолди? Нақ хачирнинг ўзи, на қорнида, на оёғида қучи бор, ўликдан фарқ қилмайди, баҳоси синган сариқ чака. Уларнинг жимосида хеч нима йўқ! Ҳа, йўқ, йўқ! Дейман мен! Қаранг-а, бу сабзавотларни – боласиз хўжалик! Хотинига қони силқиб турган хом, қип-қизил бифштекс керак. Барча касалликлар унинг учасига милиб олган, томоқ оғрифи, боп оғрифи, пўст танилаш, учук тошиш, без келиш, гўшт қотиш, тож тушиш, безгак, бўқоқ, пес, буйрак кўчиши, ўтқопининг тошига тўлиши, жигар оғрифи, семириб кетиш, томирларнинг кўпчиши. Таъзия мотамлари йиги-сигиу гўянда-мўяндаю ҳаммаси йўқолсин! Йигирма йил хўб буларни кўрдинг, эшитдинг. Сен бошқаларга ўхшамайсан, улар бир нарсани истаб-истамайди, қилиб-қилмайди, ўйлаб охирига етолмайди. Сен топдинг ўз Американгни, ишинг тайин, жуфайнинг асалдонини меҳнаткаш асаларидек канда қилмай тўлдириб турасан. Зардўшт нима деганди? Deine Kuh Trebsal melkest Du. Nun trikest Du die sesse Milch des Euterg!¹ Бок! Бошингга мўл-кўл ёғиляпти. Ич уни, эй одам, бу тўлган елинда қанча бўлса, борини ич. Пюрфой волиданинг сути, инсоннинг меҳр сути, ёмғир зарралари оралаб ярақлаб кўринган Сомон йўли юлдузларининг сути, қовоқхонада авбош таррорлар боши билан шўнгийдиган қутурган сузонгич сигир сути, ва телбалик сути, ва Ханаан Заминининг сути ва боли. Сигирингнинг эмчаклари шунча тирсиллаганми? Майли, аммо унинг сути ҳам иссик ҳам ширин ҳам қуюқ. Унчамунчамас, ҳақиқий ёғлик bonnyclaber². Қари бузруквор, унинг лаззатини тот! Ич! Per deam Partulam et Pertundam nunc est bibendum!³

¹ Сен ҳасрат помли сигирингни соғасан. Сен энди унинг эмчагидан ширин сут эмасан (нем.).

² Ардоб (ирл.).

³ Партула ва Пертунда илоҳлари ҳақи сиз ҳозир ичингиаз! (Лот.)

Хорнинг ҳарамларидан барча маҳрамлар қўлни қўлга бериб шовқин-сурон солиб, бўкириб чиқиб келдилар. Одат шуки, бемаҳал келган йўлчиларга ҳам қарайдилар. Қайда бугун тунқотиш?

Тим пачак идиш. Тўлган курсоқ. Ўрамизда борми биладиган? Қани у даюс суюкчи билан чайқовчи? Ҳузур, мен невилий. Ҳурра, ана, уна, Дикс! Тез бўл, етиб ол баққол. А Панч қани? Мунғайган қинғайган. Ийя, ийя, пасторни қаранглар, туғуруқдан пашша босиб чиқаётир! *Benedicat vos omnipotens Dens, Pater et Filius!*. Садака, мистер. Қойил дензил-леййниклар. Соң минг шайтон! Коч йўлдан! Абрам, йўқот уларингни ярамас саҳнадан. Биз билан борасиэми, афандим? Бурнимизни суқмаймиз бироннинг ишига. Э бу Лу қўли очик гулув. Битта тосада қорилган. *En avant, mes enfants!*² Зўмбарак бир, от! Бёркка борамиз! Қисқаси, улар беш фарсах босдилар. Слэттри отлик пиёдалари. Қани анув ярамас Зубот! Истив-пастор, бизга Кофирларинг динини тушунтир! Тўхта, Маллиганд! Ана, кемада! Олға бос! Вакт зик! Ҳали ҳайдайди. Малли! Нима бўлди сенга? Ма теге т’а матгее³.

Британия роҳиблари! Трамм тарарам парапапам. Ххейсни китобчага. Ҳарид Друид нашиёти босиб чиқаради. Муқоваси келишган икки қиз муқовалайди. Муқоваси бузоқ териси пешоб ранг кўкимтири. Ҳозирги рангтасвирда алламбало. Менинг замонамда Ирландиянинг энг соз китоби.

*Silentium!*⁴ Югуриб етамиз. Тек кот! Вазифа: энг яқин қовокхонани ишғол этиш, ёнилғи омборини эгаллаш. Бошладик! Трух турух, ҳаммамиз (сафлан!) пивога. Бутилка, бифштекс, бизнес, библия, булдог, броненос, бардак ва бархудолар. Ажал майдонига чикамиз. Бутулка ва бифштекс Библиёдан ўтади. Магар жонажон Ирландия учун. Осганларни осамиз. Алвастисиймо! Саф бузилмасин! Ўламиз. Бархудога бочкамас бутулка. Тўхта! Ёт. Регбидаи. Айқаш-уйқаш. Ўйинчилар тепилмасин. Вой-йай, кўлим! Оҳ, сизга тегиб кетдими? Уч ботмон узрлар!

Шундай савол. Ким бизга қуяди? Мой суртилган шининг мағрур эгаси. Синганини маълум қиласман. Қоқ боши колди. *Mia Niolina soldi.*

¹ Сизни Қодир Худо қўлласин (*Лот.*).

² Олға, пўпокларим! (*Франц.*).

³ Ойим мени эрга берди (*Франц.*).

⁴ Сукут (*Лот.*).

Ҳафтанинг охирига сариқ чақа. Сизга-чи? Übermensch учун оталар ичкиси. Шуни қайтаринг. «Басс биринчи сон»дан бешта пиво. Сизга-чи, сэр? Алкоголсиз имбир. Мени ушланг, извошчиларнинг дориси. Куввати зўр. Так-тукдан бўшамайди. Тўхтаб қолди чолнинг вакти-соати. Менга абсент, ферштейн? Карамба! Яхиси, шўртак хўрдани ҳўпла. Нима бўлди? Гаровга қўйилди олтин. Ўнтакам. Ўлардай раҳмат — тузук, арзимайди. Жароҳат ўпкасидами, Дикс? Маълум нарса. Боғда ухлаб қолипти кетини ари чақилти. Мунгли Она ёнида падар. Бўйнида жилов. Фрауни кўрган? Албатта-салбатта кўрган. Эшикка базёр. Пошшани кўйлаксиз кўрсанг. Зўр товар. Қизларнинг шираси яхши бўлар тўласи. Мунисига нима дейсиз, ориғига тўймайсиз. Пардан торт, асалим. Ардилондан иккита. Бизга ҳам. Кўзингга қара, сирғанчиқ. Йиқилсанг, тур, ётма. Беш, етти, тўққиз. Тайёр! Йигит эмас, олабука, сакратворади. Шу қизни қўлтиқласам, бир хум шароб қучоқласам. Кўрмагунча куймайсан. Ўйноқлаган кўзларингу оққушдайин мўйнингни кўрсам шамдай эрийман. Лой лашала — ботиб қашала. Сэр, ҳов сэр? Картишкани ярайсизми артишка? Қофиясини қиртишла. Сиз кечиринг мен нима дейман, лекин бу икки пулга қиммат. Ҳой-полойларга-да¹ бу гап. Яна ким билади-ю, сиз шалпангқулоқ қовоқ мия бўлсангиа керак. Ҳўп, нима дейсиз, док.? Родляндиянгдан бош кўтариб чиқдингми? У ерда сендай товонтумшуқларга ҳаммаси окэйми? Кети қизил бўвакларни анов сиво (хотин) нима қиляпти? Яна биронгаси бўшандими? Тўхта, отаман. Парол. Асбобни тўғри тут. Бизга ўлим оқ, туғилиш қизил. Салом ҳой. Қўлтиғингга туфлама ҳой. Масхарабоздан хабар. Чўмилган Мередитда кўмилган. Вой бу исосимон, мояксимон кана ғажиган езуит! Холам унинг додасига мени чақади. Таёқ ўйин. Чиллак. Тирриқ Стивен эркатой Малахияни йўлдан урди.

Хур-ра! Коптокка ёпиш, хом-хатала зормандани айлантири. Ҳей, тоғдан тушган пиво билан ўпшиган, мана сенга бўзангни ур. Ўчоғинг икки минг йил сасиди, шароб унда ҳамон пишийди! Мен қўяман. Мерси. Бизнинг соғлиғимиз. Эй, қаёқка? Ўйиндан ташқари ҳолат. Э менинг этагимга тўкма, янги кийганман. Ҳой, ўтирганлар, қалампирни узат. Тут. Бу гармдори кайфга дори. Билдинг? Чўнқир сукут. Ҳар азаматнинг

¹ Ҳалойик, кора ҳалқ (юнон.).

кўзлагани бир қиз. Венера Пандемос. *Les petites Femmes*¹. Маллингардан чиқди қиз қизик. Қулогига секин айт мен унга қашол. Охуни майин қучоқлади у. Малахайд йўлида шундай бўлди. Менми? Асири этган эди бир маҳал қолмадими энди ҳеч бағал. Тўққиз пенсингга тезак берадими сенга? Мачри Макрускин². Ҳўрагина Молли тўшагида диконглар балли. Ҳаммамиз бир бўлиб эшкак эшамиз. Баллимиз!

Қарзга қўй, хўжайин. Косада узат. Дикирчагингга гаров. Зўпписини чиқарди тепкисини олсин. Чучундингми? Хов ановнинг занчаси адлиб³. Боядан бери кўзимни олади унинг уч қизил чирвони бор. Ким бизни бу ерга ҳуштак чалиб олиб келди, сенми сен эмасми? Қани фирдак атаганингни чиқар. Капуста пўстагингни ўзинг е. Икки йиртиқ бир думалоқ. Ҳазилингни қўй, ким қурвақаҳўр! Аклимиз етади. Болакай маъюс. Тагимизга қора бостириб келяпти. Туллак экансан қўчкортой. Мана ҳов кайфимиз ошди. Кайф ҳов кайф-да. Тарақ-парақ. Орезервуар, мусю. Коттакон ахлат.

Сўз сўрай. Фўлдираб қолдим, билдингми? Қовоқхона бошпана. Тўйгунча ич. Ўлгунча ич. Билдингми, падлаъ. Бэнтам, икки кун оғзига олмади фақат бордо ичаман дебди. Ўйна, кул! Қара бу ёққа, ҳей. Худойинг борми, мен ўлай. Ичдим санчдим, гум экан бу оғзига дум. Шериги ёнида тумсайган тасқара. Ҳов, шунақа денг! Операни яхши кўрадими? Кастилия атиргули. Афти қийшиқ. Полиция! H_2O беринг жентлмен ҳушдан кетти. Боқ, Бэнтамнинг читтий гуллари. Жон оғайнилар, томогимни бир ҳўллай. О Коллин бон. Оҳ Коллин бон. Ҳей сен, тек тур! Ким бор, буни оғзига этик тиқинглар. Унга зўрини топиб бердим, ютган отга қўймоқчи экан. Стивен Хэнднинг бошини шайтон узсин, мени битлиқи кирчангига рўпара қилди. Ҳат ташувчи шумтакани қўлга тушир, у бутун Басс отхонасининг хўжайинидан даҳа миршабига хуфя ҳат олиб кетаётган экан. Кафтига порани боссанг, ҳаммаси сен айтганча бўлади. Байтал айни тобида. Илло-биллога келтирмай боплайди. Ҳати нима бўпти, ахлат. Ўлай агар. Жавобгарлиги борми? Мен шундай дебман. Ҳа. Ўйлайдиган жойи йўқ. Қонунчилар кавласа, жойи турма. Мэдден кўйди Мэдденга, чуви чиқди аттанг-а. О,

¹ Кичкина хотинлар (юкон.).

² Юрагим менинг (иrlen.).

³ Истаганча топилади (лот.).

илинжу хоҳишимиз бизнинг паноҳимиз ва қудратимиз. Кетаман. Нега шошасан? Ойим кутиб қолди. Оҳ, тўхтанг. Юзим қизарганини унга кўрсатманг. Агар изимга тушган бўлса, ўлдим. Бэntam, уй-уйга, тепа тўйга. Адийю, мовийю¹. Айиктовонларингни унутма. Қани, бир тан олиб айт. Анов тойчани ким шипшиб кўйди сенга. Орамизда қолади. Арвоҳ ҳам билмайди. Байталнинг қари айғирига. Қани, ёрил. Лео, миқти дўстим. Ҳалолига, а? Ўлай агар бирорвга миқ этсан. Сен бизнинг энг улфати, дилкаш авлиё отамизсан. Оғзингга қозик қоқилганми димсан? Ҳа, гирра, адабингни берамиз. Худо рози бўлсин, омин!

Таклифинг борми? Стиви, бўталоқ, сен бизнинг ғазнамизсан. Ярамас ичкиликдан борми яна? Бизнинг акобириу ашроф бўсабозимиз ўзини тўла ва якто ҳамда ғайрифавқулодда мудавварий тарзда шаробга бахшида айлаган акобир ақлбозимизга фавқулодда ҳашамдор ва фойдали базмимизни охирлатиб якунлапларига ижоза берадиларми мабодо?

Уф-эй, терлаб кетдим-а. Хўжайн, бўл тезроқ, шароб бер, тўла бўлсин қадаҳлар, лим-лим тўлсин қадаҳлар, Стабу Стабелла! Олдин бир мазасини тотиб кўрайлик, бир ҳўплам, бир ҳўпламдан қуй. Яна қуй. Олдик, Бонифаций! Ҳаммага қуй. *Nos omnes biberimus viridum toxicum, diabolus capiat posterioga nostra*². Жентлменлар, биз якупнаймиз. Нима? Бойвачча Блумга мушку анбар. Қани ким келиштириб айта олади акобириу ашроф олий ҳазратлари деб? Блу? Реклама эланиб юрадиганми? Фотомоделниңг отасими? Кулинг ўргилсии. Кетамиз, кетварамиз бу ердан. Жўнаймиз. *Bonsoir la compagnie*³. Бадбахт касал сифилиснинг фитналаридан нарироққа. Қайга кетди анов Буқа сўлакай оққан бўз бола билан? Пўст ташлашдими? Кошиб қолишли. Майли, ҳар кимга йўл берсин. Шоҳ ва мот. Қирол руҳга қарши. Ҳой, яхшилар, ҳужрасининг қалитини оғайниси олиб кўйган бўз болага ёрдам қилинглар, етти карра чамбар кийган қимматли бошга бошпана берингизлар. Тилим тутиляптими? Алжиб қолдимми? Вой хувари. Жуда алламбало алланечук ғаройиб базм-жамшид қилдик, сен бунга қўшилмасанг кел, иштонимнинг почасидан торт, эй санфи ит. Ҳой,

¹ Adieux, mon vieux сўзининг бузиб айтилгани – хайр, қария (франц.).

² Биз ҳаммамиз кўк оғу ичамиз, биздан кейингилар иблисга учрагайлар (лом).

³ Оғайниларга хайрли кеч (франц.).

қовоқхоначи, манав ширин тойга жичча шира бер. Маза қилсин, нима, йўқми? Тишга босгудай бир нарса-я? Унинг сифилисини жаҳаннамга улоқтириш ва барча сотишга руҳсат этилган ичкиликлар ҳам қўшмозор бўлсин. Жентлменлар, вақт бўлди! Эй олам санғилари. Барча ҳозири нозирлар учун. А La votre¹.

Во ажабо, оғайнилар, анов макинтош кийган қасанғи ким эди? Тўзонда қолган Родси. Қайси ахлатхонадан бу жандани топиб олибди? Вой, онам! Топган-тутгани шуми? Таитанаға қўзичоқ. Э, ана қара, Боврил. Ўз ёғингга қоврил. Вой жонингдан, бўларингча бўлибсан. Сизга танишми ўша йиртиқ пайпоқлар? Ричмонддан илдиз-пилдизи билан суғурилган қўзиқорин эмасми мабодо? Гаров ўйнайман, ўша! Асбобим кўрғошиндан қўйилган дерди. Балки найрангдур. Биз уни Бартл-Нонхўр деб чакирадик. О сўрлар, илгари у бинойидай хурматли одам эди. Иштони йўқ бебағал етимча бўб кашол. Аммо етимча қочиб кетди. Этагин очиб кетди. Қаршиңгида турар ташландиқ. Хилват жарликларда тентирайди Макинтош. Ўмаради-ю думалайди. Ёпди-ёпди қилишади. Миршаб бор жойда иш иштал. Нимайкан? Бугун кўмиш-пўмишга ўралашганини кўрдингми? Сен юрагимни ўртами, Полди жўра! Юм-юм кўёш тўқдик шилта бўлиб унга чўқдик, дўстимиз Падни, шўрлик ётар қора ерда яшикда ўзи бўлиб парчагина қошиқдай. Барча қора авом ичинда Падни эди энг яхшимиз очунда. Дунёга келибманки, ундайини кўрмадим. Tiens, tiens².

Лекин буларнинг ҳаммаси жуда қайгули, қайгули, оғанини. Э, тўқмай куйсанг-чи, тепага чиқишида зўр бер, оласан бирингга тўққиз. Ўки айланадиган автонинг чўзма хамирдан фарқи йўқ. Бирга қарши икки. Енатси олдида ёш боладай бурнини тортади. Жаланларми? Юқоридан тикка ўқ ёғедир, inyah!³ чўқтириб юборишли, маҳсус ахборотда айтишли. Крисга эмас, ўзига ёмон дейди. Вақт битди. Ўн бир киши эди. Қўзғалинг, қўзғалинг. Қинғир қирчанғилар, қимирла! Хўб. Хўб. Аллоҳ таоло бу кеча сени ўз паноҳида асрасин.

Шошма-чи! Тоза кайф бўпмиз. Қани айт-чи: полицай таёқ кўтариб шай. Қувласо полицо. Ҳазир бўлинглар, бургутлар,

¹ Тўғри! (Ирл.)

² На илож, на илож (Франц.).

³ Рост! (Ирл.)

бу ерга у кусяпти. Курсоқ ичинда мисён, Хўппа. Яхши. Мона, вафодор муҳаббатим. Хўпа. Мона, сен ёлғиз муҳаббатим. Пам.

Эшитяпсизми? Сандукчангни сал беркит. Бўмм! Бўмм! Чироқлар. Ана югуриб кетяпти. Ўт ўчирувчилар! Шотини кўтар, аравантнни қайтар. Меррион-сквер орқали. Кесиб ўтамиз. Бўмм! Кетдикми? Сиз-чи, қола? Сакрат, чоптири, ким олдин. Бўўмм!

Линч! Хўш? Кел ёнимга. Мана бу ёққа, Дензил-лейинга — Байт Латафда¹ тушамиз. Ойимқиз айтдики, биз икковимиз зўр ишратхона топамиз, кутиб олар унда жонона Мэри. Мен нима, бир дилкаш одам. *La etabuntur in cubilibus suis!*² Сен қаердасан? Куриб кетсин, менинг қулоғимга айт, ким анов қора кийган мажзуб? Тишиш! Нурга қарши гуноҳ қилди ва энди дунёни у ўт бирлан тергаш учун келадиган кун яқин. Бўмм! *Ut impletentur scripturae!*³ Анов байт эсингдами, айт. Шунда табиб Дик ўз ҳамкасби Дэвига деди. Тухумлар Худога яқин, бу яна қандай ахлат, Мерион-Холлдаги анов бачки инглиз даъватчи? Илиё келур! Қўзи конига бўялиб. Ҳаммаларингиз келингизлар, майпарастлар, пивопарастлар, жинпарастлар баринг ташнакомлар! Ҳаммаларингиз келингизлар итқулоқлар, ҳўқизтуёқлар, қўнғизпешана, пашшабош, чўчқатумшуқ, тулкикўзлар, қартабозлар, ва-лақлаган маҳмадоналар ва бошқа барча қаланиғи-қасанғилар! Келингизлар одамзоднинг энг сара пасткашлари, тубанларнинг тубанлари! Бу мен, Александр Ж. Масихо Дауи, мен Сан-Францискодан то Владивостокка қадар сайёрамизнинг улкан бир қисмини халоскорлик сари бошлаб келгандирман. Худо сизга ўйин сандиги эмас, ваъдани катта қилиб, сўнг бошмалдоғини қисиб кўрсатадиган. Сизга айтар гапим шуки, Худо бу ҳайратомуз бизнес, олди-берди ва ҳаммаси ҳалолидан. У энг улуғ асвоби сабабдирки, муни миянгизга қуйиб олингиз. Ва ҳаммамиз бир бўлиб қичқирайлик: Халоскоримиз Исо-Масиходир, у подшоҳдир. Эй, журм қилган, сен эрта сахарлаб тур, оҳ жуда эрта ўрнингдан қўзғал, агар Қодир Ҳудони ийдирмоқчи бўлсанг, эрта тур. Блум! Нима бўлипти. Сенга, ошнам, унинг чалворининг орқа чўнтағида йўталга қарши бир дори ғамлаб қўйилганки, зумда дардингни олади. Тезроқ олу ичиб кўр.

¹ Фоҳишахона дейилмоқчи (*марж.*).

² Ўз тўшакларида роҳатланур (*лот.*).

³ Битиклар сўзи рост чиқсин деб (*лот.*).

15-ВОҚЕА

Тунги шаҳарга Мэббот-стрит томондан кириш. Олисроқ-да трамвай айланаси, излар нақ ернинг ўзига ётқизилган, қизил ва кўк липирлаган чироқлар хатарнинг белгилари. Ис босган қора уйлар, эшиклари валангар очиқ. Фонуслар сийрак, уларнинг ойналарида алнга пилпиллайди. Рабайоттининг муз гондоласи турибди, унинг атрофида ориқ-сурқ рангпар эр хотин кишилар. Устига асал ва лавлагининг оқ кукуни сепилган вафлиларни талашиб тортшиб олишадилар. Аста уларни шимиидилар ва секин тарқаладилар. Болалар. Гондоланинг оққуш тожи юксакка бўй чўзиб кеча зимиstonини ёриб ўтади ва маёқ шуълаларида оқ ва мовий тусдга порлайди. Ҳуштак овозлари бирбирига акс садо берив жаранглаб чорлади.

Чорлов. Тўхта, шириним, сенда ишим бор.

Акс садо. Орқа томонда, отхона ортида.

Кўзининг соққаси иргиб чиққан гунг телба лаблари осилиб тушган оғзидан сўлagini оқизиб қийтанглайди, диринглайди ваража тутгандай.

Болалар. *Kithoguel!* Яхшимисан!

Телба (қалтироқ чап қўлини кўтаради, гўнгиллайди). Апаҳухэ!

Болалар. Қайда қайда ёруғ ёрийди?

Телба (сўлакайлари оқиб сачраб).

Апаҳухэ-ҳа.

Болалар телбани ўз ҳолига қўядилар. У қийшанглаб нари кетади. Четанлар ўртасида тортмилган арқон аржамчидаги митти-пакана учиб, овозини чиқариб санаб беради. Ахлатхонада аллаким қўли ва бўрки билан ўзини тўсисиб чўзилиб ётади; у хўрхўр хуррак отади, авдарилади, ўхрайди, тишларини вижирла-

¹ Чапақай! (Ирл.)

тади ва яна хуррак тортади. Ахлат титаётган пакана зина устига чиқиб йиққан латта-путта, эски-тускисини қопга жойлаб орқаламоқчи бўлиб туради. Унинг олдида қари шумкампир мойчироқни тутатиб пакананинг қопига яна битта шишани тиқишига уринади. Пакана ўлжасини орқалаб, бошига қалпоғини қийшиқ ўрнатиб, индамай жўнаб қолади. Шумкампир чирогини ликиллатиб ўз қўнагасига тиқлади. Остонада ўтирган ориқ итириқ бола қоғоз котогини қорнига босганча унинг орқасидан ёнламасига сакраб-сакраб боради, этагидан тутади ва тик оёқда туради. Маст фабрика ишчиси гандираклаб икки қўли билан четанга ёпишади. Муюлишда гавдали икки соқчи ёмғирпӯшда қўлларини тўқмоқларидан олмай туришади. Қаердадир чинни синади; хотин киши чинқиради; бола ҳиқиллайди. Эркак киши бақириб сўқинади, тараққа-турук қиласди, кейин шовқини босилиб, жим бўлади. Соялар сирғалади, ўеринча шўнгийди, ўралардан бош кўтаради. Кулба ичида шишага тиқилган шам ёргуида жувон сепкил босган боланинг бошини қазеоқдан тозалайди. Ич кўчадан Сисси Кэффрининг ёш ўткир овози эшишилади.

Сисси Кэфффири.

Дастурхон устида чаққон
Моллига атаб шу он
Коз оёғин бергайман
Эҳ, ғоз оёғини.

Оддий аскар Kapp билан оддий аскар Комптон таёқларини қўлтиққа қистириб, қоқилиб-сүқилиб судралишади, кейин баробар ўғиришишиб, баробар бўрсиллатиб ел чиқаришади. Ичкўчадан эркак кулгиси эшишилади. Хўппа семиз акабачча уларни сўқади.

А к а б а ч ч а. Хўппоз чиқсин, ўсироқлар. Каванадаги қизнинг белига худо қувват берсин.

Сисси Кэфффири. Омадим келди. Каван, Кутхилл, Белторбет. (*Ашула айтади.*)

Кўрпа ичида чаққон
Неллига атаб шу он
Ғоз оёғин бергайман
Эҳ, ғоз оёғини.

Оддий аскар Кэрр билан оддий аскар Комптон орқаларига қараб сўқинишиади, хира фонус шуъласида уларнинг мундирлари қип-қизил қон рангидаги кўринади, қирдирилган оқ-сариқ бошлари бош кийим тагида қораяди. Стивен Дедал билан Линч қизил мундирлilar яқинида одамлар ичидан ўтиб боришади.

Оддий аскар Комптон (бармозини нуқиб). Аъламга йўл беринг.

Оддий аскар Кэрр (ўғирилиб чақиради). Хе-ей, аълам! Сисси Кэффири (унинг овози баландлайди).

Дарровгина кўнар у
Фоз оёғин бирпасда
Кор жойига сунар у.

Стивен чап қўлида тутган шумтот таёчини силкитиб ўйнаб ҳайит маросимининг кириш қўшигини шод-хуррам хиргойи қила-ди. Линч бошидаги чавандозлар қалпоғини пешонасига бостирганча унга масхараомуз норози қиёфада эргашади.

Стивен. Vidi aguat egredientem de templo a latere dextro. Alleluia¹.

Эшикдан қари қўшмачининг оч синган еўлатишлари кўринади. Қўшмачи (хириллаб шипшийди). Таш!

Буёққа кел, гапим бор. Бу ерда пардаси тешилмаган моҳпай-кар бор. Фақат жим-м!

Стивен (*altius aliquantulum*). Et omnes ad quos pervenit aqua ista².

Қўшмачи (уларнинг орқасидан заҳарханда қилиб тупуриб). Тринитилик тирриклар. Қувури бузуклар. Чўнтағида ҳемири йўқ, фўдайган.

Эди Бордмен бурнини тортиб Берта Сапл ёнида ўтиради, тумшиғини рўмол билан елтийди.

Эди Бордмен (ачиқ қилиб). Анув-чи, менга нима дейди, сени кўчада хушторинг билан кўрдим, дейди, анов-чи, ялтоқи-шалтоқи, бошига юр тўшакка ётамиз нусхасидаги шляпа кийган. Кўйсанг-чи, шу гапни, дедим унга. Кимнинг сигири мўнграяпти ўзи дедим. Мени ҳали фохишаҳонада ули-жойли шотланд эр-

¹ Эҳромнинг ўнг ёғидан жорий бўлмиш сувни кўрдим. Салламно (лот.).

² (бироз баланд овозда). Кимни босди ўша оқим сув (лот.).

как билан ҳали ҳеч ким тутиб олганича йўқ. Шундай дедим унга. Вой, савил! Ҷақимчилик ҳам қиласди. Эшакдай қайсар! Яна бир-варакай иккита йигит билан юрганини айтмайсанми.

Стивен (*triumphaliter*). Salvi facti sunt¹.

У шумтол таёгини силкитиб, фонус шуъласини чайқалтиради, дунё узра ёруеликни ёради. Оқ қизғиши им унинг орқасидан тўқиниб бориб, ириллайди, Линч уни тениб ҳайдайди.

Линч. Хўп, нима бўпти?

Стивен (*атрофга қараб*). Гап шундаки, баайни ишора, ха, музика эмас, ҳидлармас, баайни ишора универсал тил бўлиши мумкин эди, бу тилларнинг шундай бир тухфасики, у одми маънони эмас, айни илк энтелхияни, тартибий ритмни кўзга кўринарли намоён қиласди.

Линч. Порнософик филотеология. Мекленбург-стрит кўчасининг фалсафаси. Метафизика! Тасаввуп!

Стивен. Шекспир ўжар хотиннинг зулми остида яшарди. Суқротни унинг мегажини чўқилаб ташлади. Ҳатто донолар доноси Стагирийни палончи жонон маҳкам ушлаб, жиловлаб, эгар уриб мулойим қилиб қўйди.

Линч. Э-воҳ!

Стивен. Қандай бўлганда ҳам, ким бир бурда нон билан кўзани тасвирловчи икки ишорани истайди? Мана шу ҳаракат, бўлак нон ҳамда кўзани тасвирга олади, бу Умар Хайёмдаги нон ва кўзанинг худди ўзи. Таёқни ушлаб тур.

Линч. Жонга тегди бу сариқ таёқ. Яхшиси айт, қаёққа кетяпмиз?

Стивен. Жоржина Жонсон олдига, *La belle dame sans mersi*² хузурига, *ad deam qui Laetificat iuventutem meam*³, о фахш линкс⁴.

Унга таёқни зўрлаб тутқизиб, бошини орқага ташлайди, қўлларини чўзиб қулочини кенг ёзади, кесма сатҳ бўйлаб кафтлар пастга қаратилган, бармоқлар сал-пал очиқ, чап қўл баландроқда.

Линч. Хўш, қани бу ерда кўза билан нон? Бари бир гўр. Нима бу, нима ҳов божхонами. Тасвирла, тасвирла. Қўлтиқтаёғинг ўзингга буюрсин, юр энди.

¹ (*Тантанавор*). Куткариб олинди (лат.).

² Бераҳм гўзал хоним (франц.).

³ Ёшлигимни шод-хуррам айлагувчи илоҳага (лат.).

⁴ Сиртлон (лат.).

Улар яна йўлга тушадилар. Томми Кэффри чўккалааб фонус устуни олдига келади, уни қучоқлаб майда сакраб юқорига сиргалади. Энг тепага чиққач, пастга сиргалиб тушади. Жеки Кэффри юқорига чиқмоқчи бўлиб устунни қучоқлайди. Нариги томонда фонусга фабрика ишчиси гандираклаб мункайиб яқинлашади. Эгизаклар қоронегига қочишади. Ишчи гандираклаганча бурнининг бир ёзини бармоғи билан босиб қаттиқ миширади. Кейин у фонус устунини елкасига ортади-да, овир қадамлар ташлаб издиҳом оралаб чироқни кўтариб боради. Дарё томондан оҳиста туман таралади. Кўлмаклардан, ўралар, оқава ариқлар, ахлатхона ва кирхоналардан сассиқ уфунат ёйлади. Да рёбошидан анча жанубда аллақайларда тонг ёғдуси оқаради. Ишчи оломон ўртасидан трамвай айланасига қараб маст чайқалиб боради. Олисда темир йўл кўпрги остидан Блум кўринади, у қизарив кетган, ҳарсиллайди, чўйтакларига нон ва шоколадларни тиқишиширади. Гиллен сартарошхонаси ойнасида у қаҳрамон Нелсоннинг суратини томоша қиласди. Ён томондаги қабариқ ойналар унга муҳаббатда шўрпешона сомондай саргайган тутутумшайган Буфлуфдумни намоён этади. Вазмин Гладстон унга сен қандайсан ўзи дегандай тик боқади. Блум Веллингтоннинг қаҳрли ўткир нигоҳидан қунишиб нари кетади, қабариқ кўзгуда сал ўтмай унинг лабларида кесатиқ аччиқ пичинг ўйнагани кўзга ташланади, хўтта семиз икки юзи лўпти-лўппи болакай Полдининг чўчқача кўзлари яна жонланади. Блум Антонио Рабайотти эшигига тўхтайди, симчироқнинг ёрқин ёруғида ундан оқаётган тер томчилари ялтирайди. Гойиб бўлади. Сал ўтмай яна пайдо бўлиб, йўлида давом этади.

Б л у м. Картишкали балиқ. Бўлмайди. А-ха!

Чўчқа гўшти дўйконининг пардасини кўтариб ичкарига кириб кетади. Кўп ўтмай парда ортидан пишиллаган Полди, адаш ган Блум шўнгисиб чиқади. У ҳар бир қўлида биттадан тугунчак кўтариб олган, биррида — чўйқанинг ҳали иссиқ сон гўшти, иккинчисида — қўйнинг совуқ оёғи, унга майдаланмаган қалампир сепилган. У пихиллаб тўхтайди. Ёнбошига энкаяди, тугунчани биқинига босади, хирқираиди.

Б л у м. Оҳ, бикиним санчяпти. Нима мен худди ит қувлагандай?

У тин олиб, ўзини ўнглагач, аста ёруғ тушиб турган трамвай изи томон одимлайди.

*Блум. Бу нима бало? Ўт чакпаяпти. Катта чироқми?
Кормак олдида тұхтаб, аланс-жаланг қарайди.*

Блум. Шимол ёғдусими? Ё пўлат қуийшяптими? Э-ҳа, ўт ўчирувчилар ўтищди-ку. Қаранг-а, жануб ёқда. Анча ёняпти. Балки унинг уйи бўлса-чи. Беггарс-буш томонда. Бизга хавфи йўқ. (Бардам хиргойи қиласди). Лондон, бутун Лондон ёняпти, ҳой одамлар, югуринглар! (Талбот-стритнинг охирида оломон ишидан туртаниб келаётган фабрика ишчисига кўзи тушади.) Бунақада уни кўролмайман. Чопдик. Тез. Яхшиси, бу ердан ўтаман.

Кўчани кесиб югурлади. Болаларнинг қичқирганлари эшитилади.

Болалар. Ҳей, мистер, кўзинг қаёқда?

Икки велосипед минган унинг ёнидан өзизлаб ўтишади, қозоз чироқлари чайқалади, қўнгироқлари жиринг-жиринглайди.

Кўнғироқлар. Қоч-қоч-қо-оч!

Блум (кутилмаган оғриқдан тахтадай қотади). Охҳ!

Атрофга аланглаб қараб, кескин олдинга интилади. Қалин қуюла бошлигаган туман ичидан унга пусганча аждаҳодай қум сепувчи машина кичик тезликда яқинлашади, тепасида катта қизил чироқи липирлайди, чироқнинг сим ёйи вишиллаб, қисирлаб учқун сочади. Ҳайдовчи қўнгироқ тугмасини босади.

Бонг. Динг-донг. Тар-тур. Бум Булум.

Тормоз зўр бериб ғачирлайди. Блум полисменларнинг оқ қўлқопидаги қўлини кўтариб, излардан тезроқ ўтиб олмоқчи бўлади, лекин кутимагандан, оёқлари унга бўйсунмайди. Симлар, ускуналар билан қуршалган ҳайдовчи олдидаги рул чамбарагига ҷўчайгаган бурни билан урилади, жангир-жунгир ўтиб кетаркан, бўкиради.

Ҳайдовчи. Ҳов, онангни... тиррақи. Нима п... еяпсан бу ерда?

Блум (четга чиқиб, яна тұхтаб туради. Чўчқа гўшти кўттарган қўли билан юзига сачраган лойни артади).

Ўтиб бўлмайди-я. Сал қолди босиб кетишига, аммо бикиним санчгани ўтиб кетди. Яна Сэндоу услуги билан жисмоний машқлар қилсан тузук эди. Қўлни ерга тираб оёқни тик кўтариш. Кўчада бахтсиз ходисага суғурта тўлдириш. Провиденшелда. (Шимининг чўнтағини пайпаслайди.) Шўрлик онамнинг тумори. Трамвай йўлида пошна тиқилиб қолиши мумкин, туфли бофичи ғилдиракка илашиб қолиши ҳеч галмас. Бир марта кора

карға чоригимни ғилдирак бостириб ўтган. Леонарднинг муюлишида эди. Учинчи марта омадим келиши. Тиррақи эмиш. Коски. Шикоят қылсак бўларди. Ҳайдовчилар зўриқиб асаблари ишдан чиқади. Эрталаб кўзимдан ойимқизни тўстан шу бўлса керак. Гўзалликнинг ўша нусхаси. Аммо чақонлик қилдим. Оёғим чалкашиб кетгани-чи. Ҳар бир ҳазилда ҳақиқат уруғи. Лэд-лейндаги анов расво оқава. Ёқмайдиган бир нима едим, шекилли. Омадсизликка йўйишади. Нега бўлсайкин? Балки гўшт чатоқдир. Ҳайвон белгиси. (*Бир зум кўзларини юмади*). Негадир бош айланяпти. Ҳар ой сурункали бош оғриғи ё бошқа бир нарса таъсир қиласди. Миям ичидаги туман. Жуда чарчадим. Ортиқ чидолмайман. Вой!

О'Бейрн дўйкони ёнида деворга суюниб бир мудҳиш гавда оёқларини чалкашириб туради, башараси нотаниш, қора симоб билан тирналган. Кенг айвонли сомбреро шляпаси остидан унга ёвқарашиб қилиб хўмраяди.

Б л у м. Виепас noches, señorita Blanca, que calle es esta?¹

Гавда (қўй билан ишора қилиб, қуруқ овозда дейди). Парол. Срод Мэббот.

Б л у м. Аҳа. Мерси. Эсперанто. Slan leath. (*четга қараб.*) Гэл лигаси жосуси, анов ўлимса ҳазилкаш жўнатган.

Блум яна илгарилайди. Йўлини латта-путта кўтарган рўдана то тўсади. Блум ўзини чапга олади, рўдано ҳам чапга.

Б л у м. Ўтиб кетай.

Рўданодан четланади, ёнлаб ўтади, яна илгарилайди.

Б л у м. Ўнгга, ўнгга, ўнгга қараб юр. Агар Стэпсайдда Турклуб йўл кўрсатувчи белги ўрнатган бўлса, бу яхши ишга ким сабаб бўлди? Мен туфайли бўлди бу иш, адашиб қолувдим, кейин «Ирландия велосипедчиси»да «стэпсайд чангальзорида» деб мақола ёэдим. Ўнг, ўнг, ўнгдан юр. Рўдано, Тун оққандагалонпо. Нима бало, деворми? Котил қадам ранжида қиласдиган биринчи жой шу. Фоний дунё гуноҳларини ювиш.

Томми Кэффрини қувиб келаётган Жекки Кэффри Блумга қаттиқ урилиб кетади.

Б л у м. Оҳ-ҳ!

Оёғи заиф Блум чайқалиб тўхтайди. Томми билан Жекки өойиб бўйлишади, Блум қўй гўшти кўтарган қўйли билан пул ҳамён

¹ Хайрли оқшом, сеньорита Бланка, бу кўчанинг номи нима? (Исп.)

солинган чўнтағига уриб қўяди, соат солиб юриладиган киссанни қарайди, қўйин чўнтағини кўради, нозик лўкидони атрофи ҳамда картишка совун турган чўнтағини пайпаслайди.

Булум. Киссавурлардан эҳтиёт шарт. Буларнинг эски усули шу. Сенга келиб урилиб, чўнтағингни кесиб кетади.

Атрофда дайди им кезади, тумшугини ерга згиб искаланди. Ноаён мубҳам гавда акса уради. Соқолдор қадди буқчайган чол пайдо бўлади, устида Сион оқсоқоллари киядиган кенг узун этакли камзул, бошида олча попукли кўк жуҳуд дўппи. Мугуз кўзойнаги бурни учига осилиб тушган. Заҳил юзида оғунинг сарғиши додлари.

Рудолф. Яна ақчани бекор сарфлаб келдингми. Бир кунда икки марта-я. Аммо сенга айтувдим: ҳеч қачон маст гойимлар билан юрма деб. Э? Сен бу аҳволда пул жамғара олмайсан.

Булум (бошини солинтириб, орқасига қўлидаги тугуналарни яшириб, елкасида чўчқанинг иссиғи ва қўйнинг совуғини ҳис қилиб туради). Ja, ich weiss, parapchi¹.

Рудолф. Бундай жойда нима қилиб юрибсан? Ё сенинг юрагинг йўқми? (Қалтираган бармоқлар. Блумнинг тумсайган юзини пайпалайди.) Еки сен менинг ўғлим эмасмисан, Леополд ўғли Леополд? Ё сен ўз ота маконини ташлаб кетган, аждод-аболари Авраам ва Иаковнинг ягона илоҳини қолдириб ёт элларга келган менинг азиз ўғлоним Леополдмасмисан?

Булум (оҳиста). Худди шундай, отажон. Мозентал. Ундан қолган-қутқани.

Рудолф (қаҳрли, хўмрайиб). Ҳар нечук бир куни сени уйга маст ҳолда ташлаб кетдилар, барча пулларингни харжлаб бўлган экансан. Пул яхши. Анов йигитчалар югуриб юришибди, улар ким?

Булум (чиройли мовий Оксфорд костюмини кийган елкаси тор йигитча, нимчаси оқҳошиялар ўтказиб тикилган, бошида жигарранг Тирол шляпаси, ёнида «Шаҳзода Алберт» деган қўшалоқ занжирли, муҳрли ва осма кағирли соғ кумушдан ясалган Уотербери соати. Костюмнинг бир томони ифлосланган, ифлоси қурий бошлиған). Кроссенелар, ота. Бу бир мартагина холос.

Рудолф. Бир марта эмиш. Бошдан-оёқ лойга ботибсан. Қўлингни кесибсан. Тутқаноқ. Улар сени охири адойи тамом қиласажак, Леополдлебен. Сен эҳтиёт бўл бу йигитчаларга.

¹ Ҳа, дода, биламан (идиш).

Б л у м (ишончсиз). Улар мени узоқ масофага югуришга кўндиришди. Йўл лой эди, мен бехос сирғаниб йиқилдим.

Рудолф (ижирғаниб). Goim nachez¹. Онанг сени шундоқ кўрса нима дерди!

Б л у м. Ойи!

Элин Блум (бошида худди ҳалқ үйинларидағи хонимоим каби тилла ипли шамшура рўймол ташлаган, от ёлидан тўқилган Кринолин матосидан кўйлак кийган ва худди Твэнки бевасидай турнурда, елкасида тугмачали қалта блузга кўйлак, енглари фо-нус каби кенг, кўкиш қўлқонда, қабариқ яшм тоши; соchlарини тўр билан ўраган. Хонимоим пиллатоя тепасидаги саҳнчада қўлида шамдонни қийшиқ тутганча пайдо бўлади, қўрқиб қичқириб юборади). Вой, раҳмидил Худойим, уни не кўйга солдилар! Менинг тузларим! (Этакларини кўтариб, йўл-йўл ички кўйлаганинг чўнтакларини апил-тапил кавлаштиришга тушади. Чўнтакдан мўъжаз шишача. Тангри қурбонлиги сурати тўширилган тамга, буришган картишка ва йилтироқ қовоз қўеирчоқлар чиқади.) Вой азиз Биби Маряям, эҳ-оҳ, қайда, қайда эдинг, болам?

Блум нималаридир гўлдираб кўзларини ерга тикканча тугучаларини чўнтакларига тиқишишишга уринади, бусиз ҳам лиқ тўла чўнтакларга бошқа ҳеч нарса сизмайди, шу аҳволда еўнг-еунг қилганча серрайиб туради.

О в о з (кескин). Полди!

Блум. Ким бу? (Бошини эгиб, зарбадан ўзини базўр олиб қочади.) Хизмат?

У кўзларини кўтаради. Сароб янглия палмалар кўкка бўй чўзган, улар олдида малаксиймо бир қиз турк гўзали либосида кўринади. Тилла ип билан тикилган кўйлак, қирмизи алвоң шалвор узра бўлиқ лобар қадди-қомати тирсиллайди. Белини кенг каҳрабо шол билан сиқиб ўраган. Кечакоронегисида нимтатир кўзга ташланган оқ ҷодраси юзини ёнади, фақат катта-катта қора кўзлари-ю қарга қанотидай тим сиёҳ соchlаригина очиқ.

Б л у м. Молли!

Мэрион. Йўғ-эй? Шу қундан эътиборан, олтиним, мени энди миссис Мэрион деб чақирасан. (Кулиб.) Бизнинг бечора эrimiz кўп сайр-томуша қилиб оёқларини шамоллатиб қўймадилармикин?

¹ Гойимнинг баҳти (идиш).

Б л у м (оғирлигини у оёғидан бу оёғига ташлаб). Йўқ-йўқ.
Хеч ундаи эмас.

У ҳавони ҳаприқиб симириб, чукур нафас олади, ҳаяжони жўш уради, у сўроқланади, умидланади, мана, сизга кечки овқатга чўчқа сонини олиб келдим, дейди, сизга шунчалар кўп нарсаларни айтишим керак, мени маъзур тутинг, сизнинг сўзларингизни тинглашни истайман, дейди, жўшиб ўзини қаерга қўйишни билмайди. Онасининг манглайида танга ярқираиди, оёгининг бармоқларига қимматбаҳо тақинчоқлар тақилган. Тўтиеига нафис ҳалхол ўтказилган. Унинг калласига баланд қилиб салла ўралган тую, белида эгар ва қажава, қажавадан пастга кўп пиллапояли ипак чизимча осилиб туради. Тую кўксидаги ёлларини силкитиб безовталанади. Хонимоим түянинг саерисига норози бўлгандай уриб-уриб қўяди, шунда билакларидаги билагузуклари, тақинчоқлари майин ва зардали жиринглайди. Хонима түяни ҳабашчасига уришади.

М э р и о н. Nebrakada! Feminimutum.

Тую олдинги икки оёғини кўтариб дарахт шохидан катта анбаҳ мевасини узуб олиб, туёқлари орасида қисиб, хонимоимга тутади, кўзларини пирпиратади. Кейин калласини қуи эгид, бўйини букиб пирқираб-пирқираб тиз чўжишга уринади. Блум етти букилиб, тепки ўйини ўйнаётгандай орқасини тутади.

Б л у м. Мен сизга... Сизга меменежер бўлиб... Миссис Мэрион... мабодо сиз...

М э р и о н. Ўзаришни сездингми ишқилиб? (Безак тақинчоқлар билан безатилган белини оҳиста силайди. Майин маҳрамона илжаяди.) Эҳ, Полди-Молди тўнкасан-да, тўнка йўнилмаган! Сен ҳаётни кўришинг керак. Дунёни кезсанг кошкийди.

Б л у м. Доим анов лосийонни олиб келаман дейман, қаҳрабо тусли мум. Пайшанба куни эрта ёпилади. Мен эрта эртаминан биринчи галда шуни қиласман.

(Чўнтагини тапиллатиб уради.)

Бу адашган буйрак. А!

У жанубни, сўнг шарқни кўрсатади. Янгигина, тозагина лимон совунининг олқиндиси кўкка кўтарилади, ўзидан ёғду ва муаттар ҳидлар таратади.

С о в у н.

Мен ва Блум, кўринг, ҳаммадан
ҳам биз муҳим:

Ерни у ёритади, кўйда эса
мен муким.

*Күёшойнинг кунгурасида баққол Свени деганинг сепкил бос-
ган юзи намоён бўлади.*

Свени. Учу бир пенини, олинг, марҳамат.

Блум. Хўп-хўп. Бу рафиқам, миссис Мэрионга. Махсус
тайинлаган.

Молли (*эркала*). Полди!

Блум. Лаббай, нима дейсиз, ойим?

Молли. Ti trema un росо iлсуоре?¹

Лабини буриб нари кетади, момикдай кўпчиган тошган ба-
дани кийимидан ошган одамнинг шавқини келтириб майда одим
отиб, «Дон Жуан»дан лапар айтиб боради.

Блум. Лекин анов Voglio деганингизга ишончингиз комил-
ми? Мен айтмоқчиманки, талафзузи...

*Унинг изидан искаланиб лайча юради. Қари қўшмачи Блумнинг
енгидан ушлайди, унинг холи устидаги мўйлари йилтирайди.*

Кўшмачи. Ўн шиллинг. Тешилмаган. Диркиллаган, ҳали
хеч кимнинг кўли тегмаган. Ўн беш. Ҳеч кими йўқ, ёлғиз ота-
си, тўшак тишлаб ётиди.

*Кўли билан кўрсатади. Ичи қоронеги кулбасининг қия очилган
эшигига ёмғирда иwigан Брайди Келли тортинибгина туради.*

Брайди. Ҳэтч-стрит. Балки, бирон нима хоҳларсиз?

У оҳ-воҳ қилиб, шол рўмолини худди кўршапалак қаноти-
дай силкитиб қочиб кетади. Катта қўпол этик кийган бар-
занги унинг ортидан югуради. Зинага қоқилиб мункийди, кейин
турниб зулмат қўйнида ўйқолади. Аранг-қаранг кулги эшити-
лади, кейин жимлик чўқади.

Кўшмачи (*унинг кўзлари бўридай ёнади*). Вой, бунинг
килигини қаранг. 'Хей, менга қара, сен олифта бошқа ерда
бунақа қизни тополмайсан. Ўн шиллинга-я. Мунча кўп бо-
шингни қашийсан, қўлга тушиб қоламиз. Э, анави олтмиш
еттидан бир қанжик.

*Кўзларини мулойим сузиб Блумга Герти Макдаузл яқинла-
шади. Нозли ҳаракатлар қилиб кўзи билан моҳпора ерга боқиб
орқасидан қонга белангган ичкимларини чиқариб кўрсатади.*

¹ Юрагинг аста қалтирайдими? (*Итал.*)

Герти. Ер юзидағи бор бисотимни сенга ишониб топшираман охир сен (*Овозини пасайтириб*). Буни сиз қилдингиз. Ох, сизни күргани күзим йўқ.

Блум. Менми? Качон? Тушингизга киргандир. Сизни биринчи марта кўриб турибман.

Кўшмачи. Қани, нари тур, фирибгар, жентлменнинг йўлини тўсма. Йигитларга алдам-қалдам хатлар ёзади. Кўча четида йўлдан уради. Онанг боплаб саваламабди-да, а, ҳой, афтиңг курсин, суюгёек.

Герти (Блумга). Сиз оёғимнинг орасидаги бор сирларими кўриб олдингиз. (*Унинг енгини силаб, инграйди*). Уйланган шўрлик! Мени шундай қилганинг учун сени севаман.

Қиз ёнлаб сурлиб оқсоқлана нари кетади. Катта тош кўчанинг ўртасида чўнтаклари йирик-йирик эркакча фриз пальто кийган миссис Брин туроди. Унинг кўзлари катта-катта очилган, нигоҳида тубсиз маккорлик акс этади, оғзини очиб кулганда барча майсачайнар эчкинамо тишлари кўзга ташланади.

Миссис Брин. Мистер...

Блум (вазмин йўталиб қўйиб).

Хоним, биз ўзимизнинг ўн олтинчидаги охирги ёзишмамиизда шундай хуносага келган эдикки...

Миссис Брин. Мистер Блум! Сиз бу учига чиқкан фаҳш уясида! Ҳа-ҳа, қўлга тушдингиз-ку! Вой, бу ярамасни қаранглар!

Блум (шоша-пиша). Бундай қаттиқ чақирманг. Нима деб ўйладингиз? Мени шарманда қилманг. Деворнинг қулоги бор. Ишларингиз яхшими? Қанча замонлар бўлди кўришмаганимизга. Жуда чиройли бўлиб кетибсиз. Қандай яхши. Об-ҳаволар мавсумга яраша. Кора ранг иссиқни ўтказади. Биласизми, мен уйга шу томондан қискароқ деб кетаётгандим. Қизиқ жойлар. Мария Магдалина хонақоси, йўлдан озган хотинларни халос этиш. Мен котибман...

Миссис Брин (бармогини норози бўлиб силкитади). Қўйинг, қўйинг, бичиб тўқиманг! Биламан, бу ишлар ёқмайдиган одамни. Шошмай туринг ҳали, ҳаммасини Моллига айтиб бераман! (*маккорона.*) Хуллас, ҳозирнинг ўзида ё тўла хисоб берасиз ё ўлдим деяверинг!

Блум (орқасига қараб қўйиб). У кўргим келади, деб кўп айтарди. Худди қашшоқларнинг вайроналарига қадам ранжида қилган амалдорларга ўхшаб. Қизиқ қўринса керак-да. Агар бой хотин бўлганда либос кийган кора хизматкорларни сақларди.

Отелло, қора маҳлук. Южин Стрэттон. Ливермор ўйингоҳида ҳам ҳатто масхарабозлар қора бўлиб чиқишиади. Оға-ини Боухлар. Мўркон тозаловчилардай.

Том ва Сэм Боух сакраб чиқишиади, бу икки эстрада артисти оқ костюм, қип-қизил қўлқоп кийишган, самбо усулида крахмалланган кўкрак бурма тутган, ёқаларида катта қизил дастор гул қадалган. Ҳар бирининг бўйнига банжо музика асбоби осиалиқ. Қораларга хос кичкина рангсиз қўллари тиринглаган торларни тортади. Улар бир-бирларига елкама-елка туриб, бурунлари ва кўзларининг оқлари йилтираб, қўпол чориқларини дўпирлатиб, тарақ-туруққа зўр беришади, товонга бос – оёқ учи, товонга бос – оёқ учи, бирваракай тарақ-туруқ, қалин, дўрдоқ лабларини чалтиллатиб, чўлтиллатиб чулдирашади.

Кимдир бордир уйда Динам олдида,
Кимдир бор уйимда, билдим, билдим.
Кимдир бордир уйда Динам олдида,
Эски банжосини чалаяпти-ку.

Улар ўзларининг семиз кўнгилчан башараларидан қора ниқобларини сидириб олиб ташлайдилар, тинмай сакраб, тинмай қизитиб, тинмай дўпир-дўпир, тинмай тақ-туқ қилиб улар кекуока ўйинига тушадилар чук-чуки-чук чиричичи.

Блум (*ширин истеҳзоли кулиб*). Агар майли десангиз, бир яйрамайликми? Йўқ демайсизми агар бир зум сизни бағримга боссам – факат бир зум, о?

Миссис Брин (*шўх-қувноқ чўчиб*). Боринг-е, шу ҳам ишми! Башарангизни кўринг, ойнага қаранг бир!

Блум. Эски пайтларни эслалиб, а? Тўрт кини бўлсак ёмонми? Икки жуфт эр-хотин бирлашсан. Биласизми, сизга доим кўнглим суст кетарди (*ширин хаёлга ботиб*). Ахир кийик ҳақидаги ғазални сизга хатда ёзиб юборган мен эдим.

Миссис Брин. Вой, худойим-ей, аммо ҳозир худди лўттивозга ўхшайсиз! Кула-кула ўласан (*қўлини узатади, жиддий сўроққа тутади*). Нимани беркитяпсиз боядан бери орқангизда? Яхши бола бўлиб, дарров жавоб беринг.

Блум (*бўш қўли билан унинг билагидан ушлайди*). О, мана шу қиз Жози Пауэлл эди. Дублинда илк бора қандай чиқкан эди-я! Вақт шунча тез ўтади! Ўтмишга шундоқ бир тартиб билан боқиб эслаб кўрмасмикинсиз, ўша олисда қолган янги йил

кечасини, Жоржина Симпсон янги уйга кўчганини, ўшанда Ирвинг Бишоп бўлиб ўйнаган эдик, бошқаларнинг нима деб ўйлаганини топган, кўзларимизни бойлаб тўғноғич қидирғандик? Навбатдаги ўйинчига, қани топ, бу қутичада нима бор? — дердик.

Миссис Брин. Сиз ғамгин-қувноқ қилиб шеър ўқигандингиз, ўша зиёфат кечасида ҳаммадан ўзиб кетиб биринчи бўлгандингиз. Ролни қотириб ўйновдингиз. Сизни ахир хотинлар доим яхши кўришарди.

Блум (*инак ёқачали смокинг кийган, ёқасига масонларнинг кўк тамғаси қадалган, қора капалакнусха боғич ва садаф тугмалар таққан азамат йигит шампань тўлдирилган билур қадаҳни баланд кўтаради*). Леди ва жентлменлар, мен Ирландия учун, уйимиз ва унинг гўзаллиги учун қадаҳ кўтаришни таклиф этаман.

Миссис Брин. Ўша унутилмас азиз кунлар. Севгининг эски ширин қўшиғи.

Блум (*овозини маънодор пасайтириб*). Сизга айтсан, жуда кизиқиб қолдим, мисоли худди чойнакнинг ўзиман. Кимдадир нимадир ҳозир мабодо чойнак эмасми?

Миссис Брин (*зукколик билан пайрав бўлиб*). Чойнак бўлганда ҳам қандай! Мен худди Лондонга ўхшаб чойнак бўлиб турибман (*Блумни бели билан шўх туртади*). Кейин меҳмонхонада сир-сир ўйини бўлди, арчага шақилдоқлар осилди, кейин биз омела бутаси тагида пиллапоя пастидаги ўриндиққа ўтиридик. Бизга ҳеч кимнинг кераги бўлмай қолди.

Блум (*наполеонча қизил уч қиррали, қаҳрабо яримойли шляпада, унинг қўллари қизнинг билагидан тутуб аста юмшоқ, майин, пўрсилдоқ кафтига сиргалади; қиз дилбарона изн беради*). Ҳозир тунги сехр-жоду пайти. Мен бу нафис қўллардан зирапчани оҳиста, авайлаб олиб ташладим. (*Қизнинг қўлига ёқум узук тақиб*) La ci darem la mano.

Миссис Брин (*ой ёғдусидай майин мовий ҳарир бутун бичилган бал либосида, манглайида силфиданинг иштироқ диадемаси, бал дафтарчаси мовий ой тусли шоҳи туфлича ёнида тушиб қолган. Кафтларини майин букиб, тез-тез нафас оларкан*). Voglio е поп. Оҳ, оловдай ёняпсиз! Мени куйдириб юборрасиз. Чап қўл юракка яқин.

Блум. Сиз кутилмаганда шундай қарорга келганингиздан сўнг, ҳамма бу эртакка ўхшайди деб юрди. Тасқара ва гўзал.

Йўқ, мен сизни бу учун ҳеч қачон кечиролмайман (*қўлини мушт тугиб пешонасига олиб боради*). Муни қаранг-а! Сиз жону жаҳоним эдингиз! (*хиршлаб*). Хотин киши, бу мени ўлдиради!

Денис Брин бошига оқ цилиндр қўндириб, Уиздом Хилининг реклама таҳталарини кўтарганча улар ёнидан ўтади, унинг оёқларида тунги шиппак, чанг ўтирган пахмоқ соқоли олдинга туртиб чиққан, дам ўнг томон, дам сўлга қараб нималарни дир гудранади, чиллик туз тусида кийинган бўз болакай Олф Берген унинг орқасидан изма-из юриб, қадам босишига тақлид қиласди ва азбарои кулгисининг зўридан ёрилиб ўлай дейди.

Олф Берген (*масхара қилиб реклама таҳтасини туртади*). К.К: Ку-ку.

Миссис Брин (*Блумга*). Пастда тортишиб фанта ўйнашарди (*айёrona нигоҳ отади*). Аммо сиз нега менинг кафтими ни ўпиб қўймадингиз, ҳаммаси ўтиб кетарди? Сиз ахир хоҳлаб турган эдингиз-ку.

Блум (*таажжубда*). Яна Моллининг энг яхши дугонаси-я! Бунга қандай ҳаддингиз сиғади?

Миссис Брин (*унинг ширали тили лаблари орасидан чиқиб Блумга оғатижон бўса ҳадя этади*). Оҳ-оҳ. Бу саволингизни газетага юборинг. Анов менга совға эмасми?

Блум (*атай бепарволик билан*), шунчаки кечки овқатга. Таом. Сливи қиймаларисиз уйда қандай тирикчилик қиляпсизлар? Мен «Лия»га тушдим. Миссис Бэндмен Палмер. Шекспирнинг мафтункор ижрочиси. Эсиз, дастурини ташлаб юборибман. Шу яқин ўтада чўчқа сони топиладиган ажойиб жой бор. Мана, ушлаб кўринг.

Ричи Гулдинг кўринади, унинг бошига учта хонимлар шляпаси қўндирилган, қўлида уни ёнига энкайтириб қўйган Коллис ва Уорднинг қора фирмаси портфели, бунинг устига оҳак билан бош чаноги ва суякларнинг сурати чизилган. У портфелни очиб, ичи тўла чўчқа сосискалари, юмшоқ треска, дудланган шўр балиқ ва хабдорилар солинган қутиларни кўрсатади.

Ричи. Дублиндан топса бўладиган энг яхши нарсалар.

Кал Пэт йўл чеккасида ташвишга ботган қўёнга ўхшаб турибди, қўлида сочиқ, хизматга ҳозир юзир хизматкор.

Пэт (*яқинлашиб келади, қўлида қийшиқ тутган идишдан қайла оқоқоқади*). Буйракли бифштекс. Шишада пиво. Хихихи. Пэт хизматда, мижоз иззатда.

Ричи. Вой худойим-еј. Эрталабдан туз тотмадим.

Бошини солинтириб, нари кетиб боради. Фабрика ишчиси гандиралаб унинг ёнидан ўтади, қўлидаги фонуснинг учи билан Ричининг биқинига туртиб юборади.

Р и ч и (*оғриқдан қичқириб, биқинини чанглайди*). Во-ойвой! Бикиним! Олов!

Б л у м (*ишчини кўрсатиб*). Айғоқчи. Кўзига тушманг. Бемаъни издиҳомга тоқатим йўқ. Бу ерга эрмак қидириб келмадим. Ахволим чаток бўлиб қолди.

М и с с и с Б р и н. Ялтоқланиш учун доим ҳар хил сабаб-баҳоналар қидириб юрасиз.

Б л у м. Бу ерга қандай келиб қолганимнинг кичкина бир сири бор, сизга айтиб бераман. Лекин орамизда қолсин. Моллига ҳам айтмайсиз. Бошқача бир сабаб бор-да, бу ерда.

М и с с и с Б р и н (*камоли қизиқиб*). Ҳечам, ҳечам айтмайман.

Б л у м. Балки бироз юрсакмикин, майлими?

М и с с и с Б р и н. Ҳа, албатта.

Кўшмачининг уринишлари бекор кетади. Блум миссис Брин билан нари юради. Лайча улар орқасидан ангиллаб, думларини ликиллатганча эргашади.

К ў ш м а ч и. Чалавой!

Б л у м (*бошида кулранг котелок, эгнида кичик ёқасига та-таргул қадалган сарғиши спорт костюми, посон крем кўйлак, бўйнига Андрей хочли катак шарф ташланган, оқ узун пайпок, жигарранг қизешиш башмоқ; кўксига дурбин осилган, қўлининг билагида сарғимтириш плаш*). Эсингиздами, бунга узок вақтлар бўлди, ёддан ҳам чиққандир. Ўшанда Миллини Эркатой деб чақирардик, уни эндигина кўкракдан ажратган эди, ўшанда ҳаммамиз Фэрихаусдаги пойгага борганимиз.

М и с с и с Б р и н (*устида посони жиддий жуда чиройли келишган қорамтириш-мовий костюм, оқ велюр шляпа, юзига нағис тўр ташлаган*). Лепардстаунда эди.

Б л у м. Ҳа-ҳа. Лепардстаунда. Ўшанда Молли «Сир» деган уч яшар отга кўйиб етти шиллинг ютганди. Кейин биз ҳаммамиз даққиёнусдан қолган жуда эски аравага тушиб Фоксрок орқали уйга қайтганимиз; ўшанда сиз бениҳоя малоҳатли эдингиз, бошингизда янги оқ велюр шляпа, четларига суғур мўйнаси чатилган уни сизга сотиб олишни миссис Хейнс маслаҳат берганда нархи ўн тўққиздан ўн бирга тушириб арzonлашти-

рилган деб сизни кўндирган эди, ҳолбуки ўзида бир сим бўла-
ги-ю велюр латтадан бошқа нарсаси ҳам йўқ эди, баҳс бойлай-
манки, буни атай сизни лакиллатиш учун қилган эди...

Миссис Брин. Тоза чув туширган мени, ёлғончи пишак
ўлгур! Кўйинг, менга буни эслатманг! Бемаъни маслаҳатгўй!

Блум. Нега деганда у сизга унчалик ҳам ярашимаган эди, сизга
анави жуда мўъжаз колибри пати кадалган кичкина шляпачангиз
фоят кетворганди мен ундан сира кўзимни узолмасдим о, сиз уни
кйиганда жуда мафтункор бўлиб кетардингиз, лекин нега деганда
ўша тирноқча келадиган қушча жониворни ўлдиришганига жонин-
гиз ачимасмиди, юрагингиз мунча қаттиқ бўлмаса, ўша бечора митти
жоннинг жони ҳам лола донасидан ҳам кичикроқ келади ҳолбуки.

Миссис Брин (*унинг қўлини силаб, нозланиб*). О, рост
айтасиз, мен жуда ҳам беражм эдим!

Блум (*оҳисста, овозини сирли теззлатиб*).

Молли эса миссис Жо Галлахернинг саватидаги гўштли сен-
вични иштаҳа билан ерди. Ҳақиқатини айтганда, унинг мух-
лислари ҳам, бўлислари ҳам етиб ортиб ётса ҳам, унинг одат-
ларига кўпда шайдо бўлган эмасман. У шундай эдики...

Миссис Брин. Қандайдир ҳаддан ортиқ...

Блум. Худди ўзи. Биз ферма ёнидан ўтиб кетаётганимиз-
да Рожерс билан Тасқара О'Рейли қуқувлаша бошлаганларида
Молли ўзини тўхтатолмай хандон ташлаб куларди, шунда ёни-
миздан чойфуруш Маркус Терциус Мозеснинг коляскаси ўтиб
колди, коляскада унинг ўйинчи Мозес деб чақиришадиган қизи
ҳам бор эди, қизнинг тиззасида фоятда сипо лайча пудел кўр
тўкиб ўтирас ва ўшанда сиз мендан сўрадингизки, сиз ўқиган-
мисиз, ё эшитганмисиз, ё кўргандирсиз, ё учратгандирсизки...

Миссис Брин (*ҳаяжонланиб*). Ҳа, ҳа, ҳа, ҳа, ҳа, ҳа.

Блум қошида турган унинг қомати гойиб бўлади. Блум ўйли-
ни жаҳаннам дарвозаси томон, давом эттиради лайча ҳамон
ингиллаб унга эргашади. Бир дарвоза олдида хотин киши тик
турганча чатаноғини ўириб, олдинга энкайиб худди сигирга
ўхшаб пешоб бўшатади. Эшиги ётиқ қовоқхона олдида ўйнага-
ни кўчага чиққан устазодалар бурни пачақ бўлган устани ўраб
туришади, уста томоғини қириб, хириллаб уларга қандайдир
бир масални ҳикоя қилиб бермоқда, ҳазиз ҳузил гапириб шо-
ғирдларнинг димоғини чоғламоқда. Иккита қўлсиз киши ора-
дан ажраб чиқиб, бир-бирлари билан кураш тушиб, аенаб, ду-
малаб, масхарабозлик қиласилар, вәеирлайдилар.

Уста (букчайиб, манқаланади). Шу денг Кернс кўчада ёғоч устидан тушиб денг, нима қилди денг, кўча четида сувоқчилар бир челак тўлдириб пиво қўйишган экан, тўғри бориб шу челакка ўтириб қисталанг ишини бажарибди денг.

Устазодалар (бўридай оқизларини катта очиб хаҳолаб куладилар).

Хо-хо, э, ўл-а!

Уларнинг бўёқ чапланган қалпоқлари чайқалади. Майиб-мажруҳлар уст-бошларига кулбаларининг оҳак, елимлари сараган кўйи уста теварагидаги сакрашиб, шўхлик қилиб ўйнашадилар.

Блум. Яна ўша гап. Улар буни кулгили деб ўйлашади. Шуям кулги бўлди-ю. Куппа-кундузи-я. Етиб олишга уриндим. Яхшиям, хотинлар йўқ эди.

Устазодалар. Кўйишини қаранг, падарлаънат, Бўшаштириб юборди. Пивога чўкиб ўлтур!

Блум йўлини давом эттиради. Рўммол ўраган, баъзилари боши очиқ фоҳишалар жуфт-жуфт бўлиб ё ёлғиз ўзлари барча ичкўчалар, эшиклар, муюлишларда туриб одам чақирадилар.

Фоҳишалар.

Жўра, бизга бир қара,
Қозиғинг бўлмас яра.
Борми сенда бир гугурт?
Турғиз дессанг, турғизай.

Блум уларнинг кулбалари оралаб нарида кўриниб турган ёруе кўчага қараб юради. Дераза пардасини туртиб граммофоннинг пачақ мис бўйни чиқиб турлади. Чеккароқда хуфя қовоқхонанинг бекачи фабрика ишчиси ва икки аскар бола билан гаплашади.

Фабрика ишчиси (кеқириб). Қани қаерда ўша ярамас уй?

Бекач. Пердон-стрит. Бир шиша арак – бир шиллинг. Мен ҳалол хотинман.

Фабрика ишчиси (Аскарларни ёқасидан ушлаб олиб, гандираклаганча улар билан бирга ўрнидан жилади).

Британия қўшиллари, олға!

Оддий аскар Карр (унинг орқасидан). Ўлардай ичибди.
Оддий аскар Комптон (кулиб). Гапирма!

Оддий аскар Карр (*ишигига*). Портобелло казармалари. Овқат беради. Каррни сўрайсан. Карр десанг, бўлди.
Фабрика ишчиси (*бўкириб ашула айтади*).

Вексфордлик бўёз йигитлар.

Оддий аскар Комптон. Кара-я! Старшинага нима дейсан?

Оддий аскар Карр. Беннетми? У менинг жўрам-ку. Сўқим Беннет жону дилим.

Фабрика ишчиси (*бўкириб*).

Шарманда занжирлар.

Она юртга озодлик.

Уларни судраб олға босади. Блум тайсаллаб тўхтайди. Тилини осилтириб ҳарсиллаган им келади.

Блум. Топиб бўпсан энди. Уй айқаш-уйқаш бўлиб кетган. Қай гўрга тушиб ётибдийкин. Фирт маст ҳам ундан тезроқ юради. Бошдан-оёқ chalкаш-чулкаш. Аввалига Уэстленд-роуддаги анов томоша. Кейин чипта учинчи тоифа вагонга олинган бўлса ҳам, биринчи тоифага чиқдим. Кейин бекатимдан ўтиб кетдим. Паровози билан поезд орқада. Малахайдга ё бўлмаса тунги депога олиб кириб кетиши мумкин эди ёки бошқа бир поезд билан уришиб кетишни ҳам ҳеч гап эмасди. Ҳаммаси иккинчи ичишдан. Бир мартаси — меъёрида. Нега мен унинг орқасидан юрибман? Алави қаланғи-қасангилар ичida тузукроғи шу. Агар Бюфой- Пюрфой хонимни эшитмаганимда, у ерга кирмаган ва уни учратмаган бўлардим. Толе. У пулларининг барини совуриб юборади. Бу ерда камбағалларга ёрдам идораси бор. Ҳартурли қаллобликлар урчиб ётиби. Хўш-хўш, қийинчилик бўлиб қолдими? Бот келган бот кетади. Анов трамбангчироқ-чирийизсимжаггернаут туфайли ўлиб кетишимга оз қолди. Яхшиям, ўзимни йўқотиб қўймадим. Гарчи огоҳлик ҳар доим ҳам кутқаравермаса-да. Ўша куни агарда Трулокнинг деразаси ёнидан икки дақиқа кечикиб ўтганимда, ўққа учган бўлардим, жисмнинг ўйқолиши. Агар факат ўқ қўйлагимнинг ўзини тешиб ўтганда, беш юз фунт суд орқали ундиришим мумкин эди. Ҳаётини хавф остига қўйиш. У ердаги анов ким эди? Киллерстрийт клубига тегишли туэларданмикин? Худоё худовандо уларнинг овчиларини ўз паноҳингда асра. (*Деворга чизилган*,

тагига «Ширин уйқу» деб бўр билан ёзилган эркаклар олати суратини томоша қиласди.) Масхарабозлар! Буни Молли чизсин-да! Унинг Кингстаунда вагоннинг музлаган ойнасига чизганига етмайди. Бу нима унинг олдида?

Упа-эликларга бўялган қўйирчоқлар деразалардан мўралашади, ланг очиқ эшиклар олдида арzon сигареталарни тутатишади. Ширин, кўнгилни оздирувчи тутун Блумга томон ҳалқа-ҳалқа бўлиб, буралиб оқади.

Тутун ҳалқалар. Ширин-ширин, тотли-тотли. Гуноҳ шириналлари.

Блум. Умурткамга нимадир бўлганга ўхшайди. Яна юраверайми ё қайтсамми? Бу чўчқа гўшти олганимга бало борми. Уни ейсан-у, ўзинг ҳам чўчқага айланасан. Калла йўқ. Эсиз пул. Бир шиллингу саккиз пенс тўлаб қўйдик-да (*дайди им думини ликиллатиб, муздек тумшуғини Блумнинг қўлига туртади*).

Кизик, нега улар ҳаммаси менга эргашаверади-я. Бугунги анов кўрқинчли ҳайвонни айт. Олдинига улар билан яхшилаб гаплашиш керак. Улар худди аёлларга ўхшайдилар, gencontres¹ни яхши кўрадилар. Фақат сассиқкузандек жуда сассиқ-да булар. Chacun son gout². Балки у қутурган итдир. Фидо. Нима қилишини билмайди. Яхши кучук, яхши! Гарриоун! (*Бўрибосар оёгини осмонга кўтариб ётади, ликонглайди, панжаларини чўзиб овқат сўрайди, узун қорамтири тилини чўзади*). Ташқи мухитнинг таъсири. Э, бериб қўя қол шунга, тамом. Ҳеч ким йўқмикин. (*У худди браконерга ўхшаб ўеринча ва ҳаракатлари қовушмай сассиқ анқиб ётган бир четга имни авраб чақиради, им унга эргашади. Бир тугунчани очиб чўчқа оёгини ташламоқчи бўлади, кейин товсилиб, қўй оёгини олади*) Уч пенсга шунча нарса. Ҳа, чап кўлимда бўлгани учун вазминроқ туюлади. Кўпроқ куч кетади. Нимага шундай? Негаки, чап қўлда камроқ иш бажарилади. Майли, бўпти. Ташла. Иккию олти.

Чўчқа оёги ва қўй гўшти ўралган тугунни афсусланиб, ачиниб ерга ташлайди. Ит тугунни тумшуғи билан титиб, очкўзлик билан гўштга ташланиб, ириллаб суякларни қасирлатиб чайнайди. Ёмғирпўш ёпинган икки соқчи индамай, пусиб, эҳтиёт билан яқинлашади. Бир бирлари билан пиширлашади.

¹ Учрашув (франц.).

² Ҳар кимнинг диди ҳар хил (франц.).

Соқчи. Блум. Блумни. Блумга. Блум.
Иккови қўлини Блумнинг елкасига қўяди.

Биринчи соқчи. Қоидани бузაётганда ушланди. Жамоат жойларини ифлос қилди.

Блум (тутилиб). Лекин мен бошқаларга яхшилик қиляпман.

Бақлоналар ва чағалайлар тўда-тўда бўлиб Лиффи кўрфа-зининг лойқа сувлари узра оч чағ-чуглашиб кўтарилишади, ҳар бири тумшувида ширин нон парчаларини кўтариб олган.

Чагалайлар. Чав-чав жуда ширрин нон.

Блум. Одамларнинг дўсти. Яхши тарбия қилинган.

Қўли билан кўрсатади. Баланд ўриндиқда чайқалиб ўтирган Боб Дорен чапиллатиб еяётган ит устига энгашади.

Боб Дорен. Вой исқирт-ей. Қўлингни бер. Хўп, қўлингни бер.

Булдог ит ириллайди, бўйнидаги жунлари тикка тикка туради, чўчқа гўштини чайнаётган тишлари орасидан қутуриб сўлак оқади. Боб Дорен ертўлага олиб борадиган қора ўрада өйиб бўлади.

Иккинчи соқчи. Ҳайвонларни шафқатсиз муносабатдан сақлаш.

Блум (қизегин). Олийжаноб иш. Мен конка ҳайдовчини кўприкда уришиб бердим, у отга яхши қарамаган, жониворнинг бўйни шилиниб кетибди. Менга яна нима дейди денг, меҳри-бончилигингни хотинингта қил эмиси. Бунинг устига совуқ эди, охиригина вагон эди. Цирк ҳаётидан ёзилган барча ҳикоялар ўта файриахлоқий.

Синъор Маффеи устида олмос тұгмалар қадалған күйлак ва арслон ўргатувчи либо сларида отилиб олдинга чиқади, қўлида қозоз үралған ҳалқа, доира бўлиб турған қамчи ва тўппонча, у тўппончани овқат чайнаётган дод итга юзи қаҳрдан оқариб ўқталади.

Синъор Маффеи (дарғазаб иршайиб).

Хонимлар ва жентльменлар, қаршингизда менинг ўргатилган итим. Пампасларнинг қаҳрли мустанги Аяксни мен бўйсундирганман, мих қадаладиган эгарни мен ўйлаб топганман ва патент олганман. Тугунланган қамчи билан от қорнига уришни мен очганман. Ҳалқага бўйнидан арқон билан тортиб осиш ҳар қандай қайсар арслонни қўлбола қилиб қўя олади, менга деса у нақ Ливия одамхўри Leo ferox¹нинг ўзи бўлмайдими. Чўғдай қилиб қизи-

¹ Қаҳрли арслон (лот.).

тилган мисранг билан куйган жойларга суртиладиган алоҳида сурткни бизга фикрловчи чиябўри Фриц Амстердамни яратиб беролди (*кўзлари йилтирайди*). Ҳиндларнинг сеҳрлаш усули менга маълум. Таъсирчаликка кўзларимнинг порлаган нури ҳамда кўксимдаги мана шу олмосларнинг яркираши билан эришилади (*мафтункор кулиб*). Энди эса аренамизнинг фусункор гўзали ойим-қиз Рубини сизга таништиришга ижозат этгайсиз.

Биринчи соқчи. Хўш. Исли-шарифинг. Манзил.

Бум. Биласизми, эсимдан чиқиб қолди. Эх, ҳа! (*Башанг шляпасини ечади, таъзим қилади*) Доктор Леопольд Блум, тиш доктори.

Сиз, албатта, фон Блюм пошани эшигтан бўлсангиз керак. Санаб адо этиб бўлмас миллион-миллион пуллар! Доинерветтер! Австрия-нинг ярми уничи. Миср ҳам унга қарайди. Амаким бўлади.

Биринчи соқчи. Исбот.

Блум шляпасининг ичидан бир парча қоғоз тушади.

Бум (*Қози либосларида, бошида қизил фас, белида кенг яшил белбог, кўксисда ясама Фахрий Легион ордени, қоғозни шошиб-пичиб ердан кўтаради ва соқчига тутади*). Жоним билан. Кўшин ва Флотнинг Ёш Офицерлар Клубининг Аъзоси. Менинг вакилларим: Жон Генри Ментон фирмаси, Бэйчлорэ-уок, 27.

Биринчи соқчи (*ўқийди*). Генри Флауэр. Яшаш жойи номаълум. Дайдилик, кўча ҳаракатига тўсқинлик қилиш.

Иккинчи соқчи. Алиби. Сиз огоҳлантириласиз.

Бум (*кўкрак чўнтағидан ээилган сариқ гулни чиқаради*). Флауэр, гул. Мана ўша гул. Уни менга бир одам берди, исми-шарифини билмайман (*ишони билан*). Сиз билсангиз керак анави эски ҳазилни, Кастилия атиргули.

Бум. Фамилия ўзаргани. Вираг (*маҳрамона ва ишонч билан овозини пасайтириб*). Сиз, сержант, тушунасизми, биз ни-коҳдан ўтганмиз. Бу ерда хотин киши аралашган. Ишқий иш-каликлар (*иккинчи соқчини аста елкаси билан туртиб қўяди*). Албатта, баъзан Ватерлоо жанги ҳам бўлиб туради. Вакт то-пиб кечки пайт бир келинг, бир шиша эски бургон майи бор. (*Иккинчи соқчига дадил жаранглаган товуш билан*.) Мен сизни таништириб қўяман, инспектор. Адашмайсиз. Ҳаш-паш де-гунча ҳаммасини боплаб қўяди.

Қорамтириб симоб тортилган башара пайдо бўлади, унинг ортида юзига тўрпарда тортган аёл.

Кора симоб. Уни қаерда қидиришяпти.

Уни армиядан шармандасини чиқариб хайдаши.

Марта (*юзи қалин түр парда остида, бўйнига алвон тасма осилган, қўлида «Айриш таймс» газетасининг сони; Блумни кўрсатиб, ўткалааб*). Генри! Леополд! Лионел! Айрилганим! Менга пок номимни қайтар.

Биринчи соқчи (*қовоқ уйиб*). Юриинг идорага.

Блум (*қўрқиб ўзини орқага олади, шляпасини кияди, кейин ўнг қўлини юраги устига қўйиб, тирсагини тўғри туттиб, иккинчи даражали масон ишорасини адо этади*). Йўқ-йўқ, муҳтарам уста, бу аёл бузук. Шахсияти янглиш кўрсатилган. Лион почтаси Лезюрк ва Дюбоск. Сиз ўз биродарини ўлдирган Чайлдс ишини эслайсизми? Биз ахир медиклармиз. Болта билан чопиб ўлдирсан. Мен янглиш айблангандан кўра яхшиси, бир айбдор қочиб кета қолсин.

Марта (*түр остида ҳўнграйди*). Бу аҳдни бузиш. Менинг ҳақиқий исмим Пегги Гриффин. У менга жуда баҳтсизман, деб ёзди. Бераҳмларча йўлдан урди, сени акамга айтаман, у регби ўйнайди, «Бектайв» ҳимоячиси.

Блум (*оғозини хуфя беркитиб*). У маст. Бу хотин ичкилик таъсирида (*Ефремликларнинг ижозаномасини ғўлдираб айтади*). Вшиволет.

Иккинчи соқчи (*кўзига ёш олиб Блумга*). Уялинг-е, уялинг-е бундан кўра.

Блум. Жаноб вакиллар, тушунтиришга ижозат беринг. Булар бари чўпчак. Мени нотўғри тушуниши. Айни менга ағдаришяпти. Мен ҳурмат-эътиборли, оиласи кишиман, номимга ҳеч қачон доғ туширмаганман. Мен Экклс-стритда тураман. Рафиқам, хизмат кўрсатган саркарда, мард жентльмен ва соф виж-донли инсоннинг кизи, оти нимайди, генерал-майор Брайен Твиди, у бизнинг қаҳрамонларимиздан бири, Британия учун жанг майдонларида кетма-кет зафарлар қозонган. Роркс-Дрифтни қаҳрамонларча ҳимоя қилгани учун унвонини оширишган.

Биринчи соқчи. Полкини айтинг.

Блум (*тепадаги одамларга қаратса*). Дублин Кироллик ўқчилари, менинг болаларим, ер юзининг мағизлари, уларни бутун дунё танийди. Назаримда, орангизда эски қуролдош дўстларимдан айримларини кўраётгандай бўламан. Д.К.ў. Бизнинг тинчлигимизни қўриқловчи пойтахт полициямиз билан

бирга энг чаққон, энг жасур йигитлар подшоҳимизнинг хизматидалар.

Овоз. Сотқин! Яшасин бурлар! Жо Чемберленни ким ҳуштак чалиб безор қилган эди?

Блум (*қўлини биринчи соқчининг елкасига қўяди*). Менинг қари отам ҳам қози эди. Сиз каби мен ҳам, сэр, асл тош-метин британияликман. Мен генерал Гоф қўмондонлигига бехавотир урушда бизнинг байробимиз остида қирол ва салтанат учун жанг қилганман, генералимиз ҳозир паркда кўкрак кериб турибди, ўшанда Блум-фонтейн ҳамда Спайон-Кол ёнида ярадор бўлганман. Буйруқларда қайд этиб ўтилган. Оқ танли одамнинг қўлидан нима келса, барини қилдим (*секин. Ҳиссиёт билан*.) Жим Бладсо. Қайиқни қирғоқча яқин ол.

Биринчи соқчи. Касбингиз, машғулотингиз.

Блум. Фаолиятим тури – адабиёт. Мен ёзувчи ва журналистман. Дарвоқе, ҳудди ушбу кунларда биз мукофот олган ҳикояларнинг тўпламини чиқараётимиз, бу менинг ғоям, мутлақо янги бир нарса. Мен инглиз ва ирланд матбуоти билан боғланганман. Агар қўнғироқ қилмоқчи бўлсангиз...

Майлс Кроуфорд қадамларини силтаб-силтаб ташлаб, оғзида ғоз патини тишлаганча пайдо бўлади. Похол шляпа остида унинг қип-қизил тумшигу аланга олгандай кўринади. Бир қўлида испан пиёзлари бовини кўтарганча силкитиб боради, иккинчи қўли билан телефонни қулоғига босган.

Майлс Кроуфорд (*унинг хўрозча монанд зираклари ликирлайди*). Алло, етмиш етти саксон тўрт. «Уикли сор тир» ва «Фрименс дристалл» редакцияси, Европани танг қиласиз. Ким-ким? Суддан? Ким ёзувчи? Бу Блумми?

Мистер Филипп Бюфой ораста визиткада гувоҳлар ўрнида ранги оқарив туради, кўкрак чўнтағига учбурчак қилиб рўймолча жойланган. Кўкимтири шими яхши дазмолланган, оёғида локланган бошмоқ. Қўлида «Мэтченнинг моҳирона зарбалири» деган қоғоз ёпиширилган семиз портфель.

Бюфой (*сўзларни чўзуб*). Йўқ, сиз заррача ҳам, сиз ҳеч қандай даражада ҳам, билишимча. Бундай фикр ҳатто ҳаёлимга келгани йўқ. Жентльмен бўлиб туғилган биронта одам, андаккина бўлсин жентльменлик хусусиятларига эга бўлган биронта киши ҳеч қачон бундай шармандали вазиятга тушмайди. У шундайлардан, милорд. Плагиатор. Ўзини ёзувчи деб кўрсатадиган

силлиқ аблар. Ҳеч қандай шак-шубҳасиз, исботланганки, ўзининг тубан табиатига биноан, у менинг маълум-машхур асаримни ўғирлаб олган, уни чин шоҳ асар, ҳакиқий маънодаги олмос, ҳар қандай шак-шубҳадан холи ишқий воқеаларга бой асар деб айтоламиз. Бюфойнинг сиз олий ҳазратларига шубҳасиз таниш бўлган муҳаббат, хайлу ҳашамат ва дов-давлат ҳақидаги китоблари бутун салтанатда машҳурдир.

Б л у м (*қовоги ўюлган, уялган ҳолда ювош мингирилади*). Кулиб турган фусункор анов қизгина билан қўлма-қўл ушлашиб турилган жойига келганда факат мен қўйилган айбни рад этган бўлардим, агар ижозат бўлса...

Б ю ф о й (*такаббур табассум билан лабини чўччайтириб, залга қўз югуртиради*). Фирт эшшак! Сизинг табсиз тўпорилигингиизни айтиб адo этишга сўз етмайди! Ўйлайманки, бу масалада ўзингизни асло уринтиранг. Бу ерда менинг адабий агентим Ж.Б. Пинкер ҳозир, умид қиласанки, милорд, кўрилган зиёнимизнинг ўрни қопланади, бу гувоҳларга тегишли, тўғри эмасми? Шу бачкана шакаргуфторнинг, реймс зағизғони, ҳатто университетда таҳсил кўрмаган нодоннинг жатига биз анча-мунча зарар кўрдик.

Б л у м (*мингирилади*). Ҳаёт универсиети. Бўлмагур адабиёт.

Б ю ф о й (*қичқириб юборади*). Бу ўша қабиҳ ёлғон, бу унинг ахлоқий чириганлигини кўрсатади! (*Нортфелини силкитади*) Мана бу ерда, милорд, шубҳадан холи далолатлар, *corpus delicti*¹, махлуқнинг манфур чангали теккан, менинг баркамол ижодим намуналари.

Тепадан овоз.

Жуҳуд шохи Мусо Калим

«Таймс»га артинар жим.

Б л у м (*ўзини тутиб олиб*). Ошириб юборишган.

Б ю ф о й. Аблаҳ корамол! Э сени кўлмакка чўқтириш керак, бит! (*судга қаратади*.) Э унинг хусусий ҳаётига қаранг! Минг турли товланиб кун кўради! Кўча хандон, уй зиндан! Э унинг отини хонимлар олдида тилга олиб бўлмайди! Асримизнинг бош фитнаси!

Б л у м (*судга қаратади*). У эса, бўйдоқ, қандоқ қилиб...

¹ Жиноят таркиби (лот.).

Биринчи соқчи. Қирол Блумга қарши. Гувоҳ Дрисколлини чақиринг.

Котиб. Мэри Дрисколл, ошпаз хотин!

Ёш хизматкор Мэри Дрисколл қийшайиб кетген туфлида кўринади. Бир қўлининг билагига челак илинган, иккинчисида супурги.

Иккинчи соқчи. Яна биттаси. Сиз анов бадбаҳтларданмисиз?

Мэри Дрисколл (*норози бўлиб*). Мен сизга енгил оёқ змасман. Мен ҳалол хизмат қиласман, охирги хўжайнникида тўрт ой ишладим. Яхши жой, йилига олти фунт маош, яна устига мукофот, ҳар жума дам олиш, лекин кетишга тўғри келди, нега деганда, одамга ёпишаверади.

Биринчи соқчи. Уни нима деб айблайсиз?

Мэри Дрисколл. Менга тирагиб туриб олади, менинг ақли-ҳушим ўзимда, камбағал бўлсан нима қипти.

Блум (*юмшоқ уй кийим-бошида, фланел шим ва шинпакда, соқоли қиримаган, сочлари тўзғиган; пастга тушиб*). Мен сенга олийжаноб қиз деб муомала қилганман. Нарсалар совгасалом қилиб турганман, ўзинг кимсану Зумрад тасма олиб бериб ўтирибман сенга. Сени қўли эгри деб айбланигданда, дарров ёнингни олганман. Ҳаммасининг меъёри бор. Ҳалол ишла.

Мэри Дрисколл (*жўшиб*). Мана Худо тепамда, ўша баликни мен олган бўлсанам!

Биринчи соқчи. Ҳақорат етказганлик хусусида. Бирон кор-ҳол бўлганми?

Мэри Дрисколл. У мени уйнинг орқасида босди, орқада, ҳазрат олийлари, уй бекаси эрталаб у-бу сотиб олишга кетувди, бу келиб тўғноғич сўради. Шунақсанги чанг солиб босдики, кейин тўрт жойим кўкариб қолди. Кейин икки маротаба иштонимга ёпишли.

Блум. Ўзига ҳам ёқди-ку. Ҳа, ёқмай ўлсин.

Мэри Дрисколл (*нафратланиб*). Э мен супургимга ачиндим, холос. Мен уни жойига қўйдим, милорд, у эса: сен фақат ҳеч кимга айтма, дейди!

Ҳамма кулади.

Жорж Фотрелл (*Қироллик ҳамда маҳаллий суднинг котиби, янгроқ овоз билан*). Тартиб! Тартиб сақлансиз! Ҳозир айбланувчи сохта баёнотини эшиттиради.

Блум ўзини айбдор деб тан олмайди, қўлида очилган нилуфар гулни тутиб узундан-узоқ сўзлаб, бир боғдан, бир тоғдан кела-ди. Бу ерда ҳозир бўлганлар ҳали унинг ҳимоячисининг судга қил-ган эҳтиросли мурожаатини ҳам тинглашади. Ҳаётда унинг ке-маси батамом ҳалокатга учради, аммо, агар таъбир жоиз бўлса, худди дирдов қўй каби тавқи лавнот қилинган эса-да, у тузалиш йўлига киришини истайди, ўтмишини мисоли ҳамширалардай му-саффо ҳаётга алмаштириш ва худди маъсум ўй ҳайвонидай бўлиб асил табиатга қайтишини хоҳлайди. У етти ойлигига дунёга ке-либ, қарив чуриган тўйшакка қадалиб қолган волида томонидан меҳру мурувват билан бокилиб, вояга етказилмишиди. Эҳтимол-дан холи эмасдирки, адашган ота ҳатолар қилган, йўлдан озгани-дир, шунга қарамай у ҳаётнинг янги саҳифасини очишни истайди-ки, мана эндиликда шармандалик дорига икки қадамгина қолган-да, шоми гарибон яқинлашганда, оила бағрида меҳр оғушида тинч хотиржам яшаши орзулайди. Шу ернинг табиий об-ҳаво-сига мослашган чин британиялик, у ўша ёз оқшоми парвознинг тўйгарак майдончасида турароқ майли, узук юлуқ бўлса-да шун-дай манзараларни кўрдики, бу орада ёмғир ёвайми-ёвмайми деб турди-ю, ёғасликка қарор берди, Дублиннинг оила мұхаббати билан лиммо лим турмуш ўчоқларида жилоланган лавҳаларини деразаларда ўз кўзи билан кўрди ва шаҳар атрофларидағи ҳақи-қий жаннатий ҳаёт баҳт иқболини кузатди, бу уйлар Докрелл-дан олинган бир ўрами бир шилгингу тўйқиз пенс турадиган гул қозозлар билан безатилмишиди, у британиялик бўлиб тумилган бегуноҳ маъсум бўбакларни кўрдики, улар Муқаддас Гўдакка қара-та бидирлаб дуолар ўқишарди, ёш мактаб болалари китоблари узра мук тушшиб дарс қилишарди, ибратли моҳпора қизлар фор-тепиано ҷалиб ўтиришар, ёхуд бутун оила янги йил арафасида гуриллаб ёнаётган камин-ўчоқ теграсида Яратган Эгамга ҳамду санолар айтишар, қишлоқ йўлларида, кўм кўк сўқмоқларда *collens* ўз иигитлари билан сайру сафо айлашар, арганун овозли аккор-деон садолари янграбар, улар «Британия» қотишмасидан безак бе-риб ясалган, тўрт регистр ва ўн икки пуфламалик гирт текин деса ҳам бўлади, кам учрайдиган ноёб бир ҳолки... Яна ҳамма кулади. У узук юлуқ сўзларни айтиб ғудранади. Репортёрлар, мұхбирлар яхши эшиштамаяпмиз деб шикоят қилишади.

Протоколчи ва стенографчи (ёзишдан тўхтамай). Унинг жўмрагини бураб қўйинг.

Професор Макхю (журналистларга ажратилган столда ўтириб, акса уради ва далда беради). Кўянер уларни, йигит, ишинг бўлмасин. Бор гапни дангал айтавер.

Хар томондан сўроқ-тергов, кўрилаётган масала – Блум ва челак. Катта челак. Блумнинг шахсан ўзи. Қорин оғриши. Бивер-стритда. Ҳа, санчиб оғрияпти. Ҳа, чидаб бўлмайди. Сувоқчилар челягигача базўр чидаб боради. Тасвирлаб бўлмайдиган азоблар, мисоли ўлим талвасаси. Тушга яқин. Севги ёки бургон майи. Ҳа, бир озроқ шпинат. Чидаб бўлмас ҳолат. Челакка қарагани йўқ. Ҳеч ким кўринмади. Анча ифлос. Охиригача етмади. «Парчалар»нинг эски сони. Ҳайқириқлар ва ҳуштаклар худди бир неча мушуклар баробар мов бўлгандай. Оҳакка бўялган йиртиқ камзул, эзилган ва қийшайиб қолган цилиндр, бурни устига елим қоғоз ёпиширилган Блум овози эшилмаса ҳам, сўзини давом эттиради.

Ж. Ж. О'Моллой (*адвокат либосида, бошига парик кийган, қайгули норози оҳангда*). Ичкиликни меъёридан ортиқ ичиб қўйган бир шўрлик одамнинг устидан куладиган жой эмас. Биз ҳайвонот боғида эмасмиз, биз талабалар базмида ўтирганимиз йўқ, одил судга тақлид қилиш ниятимиз ҳам йўқ. Мен ҳимоя қилаётган инсон – ҳали ёш бола, йўқсил муҳожир, ишни ҳеч вақо йўқ жойдан бошлаган, кемага тушиб бу ерга чиптасиз келган-да, эндиликда вижданан тер тўкиб ўз нонини топиб ейиш пайида. Бу ерда унинг бир хатти-ҳаракатини карнай килишяпти, аслида бу ирсиятнинг саробангиз айнишидан келиб чиққан бир ҳолат бўлиб, унинг асл юрти, фиръавилар диёрида бу нарса ажабланарли бўлмай, бирмунча одат тусига кирган, унга айб қилиб тақалаётган бебошликнинг келиб чиқиши шундай. *Prima facie¹*, эътиборингизни шунга қаратмоқчиманки, бу ўринда жимо (алоқа)га интилиш бўлмаган. Яқинлик юз бермаган, ойимқиз Дрисколл шикоят қилиб айтган тажхирлаш, яъни унинг масъулиятига тажовуз бошқа тақрорланмаган. Мен бу ерда атавизм, эски иллатнинг юзага чиқишини кўраман. Менинг ҳимоямдаги шахснинг оиласида ойкезиклик ҳамда кема ҳалокатидан қўрқиши ҳодисалари кузатилган. Айбланувчи зот сўйлай билганда эди, у бизга шундайин бир қиссани ҳикоя қилиб берган бўлардики, у бизга энг ажойиб ва гаройиб, фақат китоблардагина ёзиладиган

¹ Аввал (лот.).

вокеалардан бўлиб туюларди. Милорд, ахир унинг ўзи ҳам, бамисоли ҳалокатнинг бир парчасидай, кўкраги заиф, йўқсиллар касаллигига гирифтор, тинмай йўталади. Уни оқладиган нарса шуки, у мўғул ирқига мансуб бўлиб, ўз хатти-харакатларига жавоб беролмайди. Эс кетган, билдингизми?

Б л у м (ориқ, оёқяланг, ночор кўйлак иштонда, қисинганидан оёгининг бармоқларини буқлаб қисиб, кичкина қундуз кўзларини бақрайтириб, атрофга аланглаб боқади, кафти билан пешанасини ишқайди. Кейин иштонини кўтариб ушлаб, катта бармоғи билан осмонга ишора қилиб шарқона одоб-икром билан судга таъзим бажо қиласди). Ошімон кусни бизга кусал килди. (Соддалик билан хиргойига тушади.)

Яшши бала бир куни
Хинзир гўсти калтириди
Икки бўлагин бериб...

Бақириқ-чақириқлар, ҳұштак овозлари уни босиб кетади.

Ж. Ж. О'Моллой (*тўдага қаратса зарда қилиб*). Бу ниҳоятда тенгсиз жанг. Стикс билан қасам ичаманки, менинг ҳимоямдаги зот қандай бўлмасин, чиябўри ва шақал тўдалари унинг устидан кулиб масхаралашига йўл қўймайман. Жунгли ва тўқайлар одати ўрнига Мусо Калимнинг оятлари келди. Мен одил судловнинг мақсадларига қарши боришни мутлақо истамаган ҳолда яна шуни ҳам қатъият билан айтаманки, айбланаётган кимса жиноят воситачиси эмас эди ва даъвогар устидан зўравонлик адо этилмаган. Менинг ҳимоямдаги зот ёш аёлга худди ўз қизидай муносабатда бўлган (*Блум Ж.Ж. О'Моллонинг қўлини олиб ўпади*). Мен рад этувчи далолатлар келтираман, ва мен ҳеч қандай шак-шубҳасиз исбот қиласманки, бу ўринда яна ўша кўринмас дастдароз иш кўряпти. Айб қилган номаълум, шунинг учун – ушланг Блумни. Менинг ҳимоямдаги зот уятчан ва қисинчоқ, табиатан шундай, у табиатан камтарликка қарши ўлароқ қандайдир ножӯя ва қандайдир номақбул бир иш килишга қодир эмас, ёки ҳеч қачон журму гуноҳ йўлига кирган бечора хотинга тош отмагай, ҳолбуки бопика бир аглаҳ кимса аёлни йўлдан уриб, ундан ўз лаззати йўлида фойдаланган. Менинг ҳимоямдаги зот тўғри йўлдан боришни истайди, мен уни ўзим учратган инсонлар ичида энг муносиб кимса деб биламан. Шу дақиқаларда у мушкул бир вазиятга

тушиб қолган, зотан у ўзининг Кичик Осиё ичкариларидаги жуда кенг мулукатларини Агендат Нетайимга гаровга қўйишга мажбур бўлмоқдаки, бу нарсанинг диапозитивлари ҳозир сизга шамойини этилажак. (*Блумга*) Сиз ўзингизни чиройли бир томондан кўрсатсангиз бўларди.

Блум. Хар фунти бир пенни.

Оқ девор бетига Киннерет кўли манзарасини тушаришади, кумушсимон ҳовур оралаб ўтлаб юрган подалар кўринади. Кўзи сассиқкузанпинг кўзига ўхаша оқпар Моше Длугач кўк мардикор чоловорида тепада бир қўлида лимон, иккинчисида хинзир буйрагини кўтариб туради.

Длугач (хириллаган товуш билан).

Берлин W13, Бляйбройштрассе.

Ж.Ж. О'Моллой пастроқ бир минбар устига чиқади, мантиясининг ёқаларини сиполик билан тўйерилайди. Унинг башараси чўзилади, оқаради, соқоллари ўсади, кўзлари чуқурлашади, ёноқларига алвон парчалар тошади: Жон Ф. Тэйлорнинг сил-варам қиёфаси. У оқ рўмомчасини оғзига тутади ва очқизеш қон юқини кўздан кечиради.

Ж.Ж. О'Моллой (овози базур чиқади). Маъзур кўринингиз, мен қаттиқ иситмалаб турибман, мен ҳали яқинидагина тўшакдан турдим. Бир неча foят мухтасар сўз (унинг боши қуш бошига, мўйлови тулки мўйловига айланади, у Сеймур Бушнинг чўзинчоқ тумшуқли наттоқлигини касб этади). Фаришта китобни очадиган вақт келганда, агарда нимадир муносиб яшаш, нимадир янгилаинган қалб ёки қалбни янгиловчи билан яшашга тўғри келса ва у ўйчан бағир ичра етилган бўлса, унда мен айтаманки: айланувчига шак келтиришликнинг муқаддас шарафини ато этингиз.

Судга нимадир ёзилган қоғозни тақдим этишади.

Блум (сарой ходими либосида). Энг марғуб тавсияларни тақдим этмоғим мумкиндири. Маҳаллий қози мистер Уиздом Хили, менинг қадим валинеъматим Жо Кафф, Дублиннинг собиқ лорд-мэри мистер В.Б. Диллон. Мен Дублин киборлар дунёсининг... энг порлок ва мафтункор маликалари даврасида юрганиман (бепарво). Кеча оқшом вице-қиролнинг тор доираидаги қабулида мен ўзимнинг эски ошнам қирол мунажжими сэр Роберт ва унинг рафиқаси леди Болл билан узоқ сухбатга берилиб кетибман, Сэр Боб, дейман унга...

Миссис Йелвертон Барри (устида кўкраги кенг очиқ сарғимтирил бал либоси, қўлига фил суюги тусидаги узун

қўлқопни тирсагигача тортиб кийган, елкасида савсар мўйнаси-ни чоклаб йўрмаланган шаштин авралик елкапўш, сочларига ол-мос тароқ ва тўёнағичлар, эгретка қадалган). Констебль, уни қамокқа олинг. У менга исмисиз мактуб жўнатди, эрим Шимолий Типперери округида Мунстер кўчма сессиясида эди, имзосини болаларга ўхшаб ажи-бужу қилиб кўйган атайлаб, тагига Жеймс Тўқмоқбоп деб ёзган. Унинг ёзишича, тепада ўтириб менинг мисл-сиз дўмбок жойларимни кўрибди, мен ўшанда «Роял» театри-нинг ложасида «Чирилдоқлар»ни томоша қилаётгандим, уни ноиб-нинг илтимосига биноан қўйишганди. Унинг ёзишича, мен уни алангайи оташ қилиб ёндириб юборибман. У менга уятсиз так-лиф қилди. Мени келаси пайшанба куни ўз оиласиб бурчимни бузишга ундаи, Данシンк меридиани бўйича соат тўрт яримда. Шу билан бирга у менга почта орқали мсе Пол де Кокнинг «Учта корсет туттган қиз» асарини жўнатишини мъълум қилди.

Леди Беллингам (мўъжазгина шляпачада денгиз мушу-гига ўхшатиб тикилган товушқон мантилиясига ўралиб ўз лан-до аравасидан чиқади ва кўзларига тошбака қалқонидан ясалган лорнетини опоссум мўйнасидан бичилган чиройли муфтаси ичи-дан олиб тутади). Мени ҳам шундай қилган. Ҳа, ўйлашимча, бу ўша-ўша шубҳали киши. Нега десангиз, бир куни сэр Торнли Стокернинг эшигига турган эдим, ёмғир ёғарди, у келиб каретам-нинг эшигини ёпди, бу тўқсон учинчи йилнинг қаҳратон совуқ кунлари февраль ойида бўлганди, ўшанда уйимдаги ванна тоси-нинг клапани ва сув оқиб кетадиган қувурнинг сим тўри музлаб қолганди. Шундан сўнг у мени деб, қаерлардандир ахтариб то-пиб бойчечак юборганди, буни сиз учун тоф чўққиларидан топ-дим деганди. Мен бу чечакни ботаника бўйича мутахассис олим-га кўрсатдим, у уйда етиштириладиган картошканинг гули бўлиб, намунали ферманинг иссиқхонасидан ўғирлаб чиқилган экан.

Миссис Йелвертон Барри. Ўлсин шарманда!
Суюқ аёллар ва дайдиларнинг оломони ёпирилиб киради.

Суюқлар ва дайдилар (бўкиришиб). Ушила ўғрини!

Қойил қилдинг, Кўк Соқол! Ицке Мошега уч карра урра!

Иккинчи соқчи (қўл кишанини олади). Мана, ҳалқа тақамиз.

Леди Беллингам. У менга ёзувини турлича қилиб ўзгартириб мактублар ёзди, мактоб мадхияларни дўлдай ёғдирди, мени мўйнали Венера деб атади, мен билан каретада бирга

юрадиган хизматкорим Палмерга жуда совқотиб кетибсиз, сизга қаттиқ ачинаман, деди, яна шу заҳоти унинг қулоқчини ва қўзип-үстинига жуда ҳаваси келганини айтди, хизматкор қора дала узра олтин оҳу калласи чизилган маҳсус либосларда мен ўтирадиган ўринидикнинг орқасида туради, сиз дейди бу кишим хонимга шундай яқин туриш бахтига эгасиз, кошкийди сизинг ўрнингизда бўлсайдим, қадди-коматимнинг қуий қисмини оғзидан бол томиб мактайди, сиртилиб таранг тортилган ипак пайпоқдаги бўлиқ тирсиллаган болдиrimни кўкларга кўтаради, менинг бошқа хазинаю дафиналаримни ҳам оғзидан кўймайди, улар гарчи бебаҳо ипак тўр остида яширинган бўлсалар-да, хаёлимда тинмай жонлантириб қўз ўнгимга келтираман деб ҳаддан ошади. У мени унатишга кўп уринди, тезрок қўшилайлик, қачонгача битта эрга қараб ўтирасиз, имконият топинг, деб мени шоширди.

Баронесса Толбойс (чавандоз аёллар либосларида, оёнида нағалли қўнжи баланд этик, алвон нимчада, мушкетчиларнинг зарҳал тикилган қўлқотида; чавандоз аёлларга хос узун ҳилтираган рўмол, қўлида овчилар қамчиси, дам-бадам этигининг қўнжига қарсиллатиб уриб қўяди). Мени ҳам шундай килди. У мени Феникс-паркдаги поло ўйинида кўриб қолди, Бутун Ирландия Бошқа барча Ирландиягга карши ўйини бўлаётганди. Биламанки, менинг кўзларим илоҳий тарзда порларди, нега деганда, драгунлар капитани Денни Темир Панжа ўзининг суюкли тулпори Кентаврда зафар қучмоқда эди. Манов зоти паст Дон Жуан кеб араванинг орқасида туриб мени еб қўйгудек бўлиб кузатарди. Кейин менга икки қават конвертга солиб бир уят сурат юборди, бунақа суратларни Париж хиёбонларида яшириқча сотиб юришади, уларни кўрса ҳар қандай хонимпинг ори келади. Бу сурат ҳали ҳам менда. Суратда ярим яланғоч нозиккина, кўхликини сеньорита (*тантанавор*) тарзда ишонтириб айтишича, (бу унинг хотини бўлиб, ўзи суратга олган экан) кўринишдан қароқчиларга ўхшаган мушак пайлари ўйнаб чиққан тореро буқа ўйнатувчи билан ғайриқонуний яқинлашашётган экан. У мени ҳам шундай қилишга кўндиromoқчи бўлди, гарнизон зобитлари билан айш-ишират қилишга ундади. У менга ёзган мактубини мутлақо айтиб бўлмайдиган нарса билан булғаб беришимни сўраб ялиниб ёлворди. Менга қолса боплаб адабини берардим, устига миниб олиб бор кучим билан қамчилаб қора терга ботирган бўлардим, у шунга сазовор.

Леди Беллингам. Мени ҳам шундай қилди.

Миссис Йельвертон Барри. Мени ҳам.

Бир неча бағоят ҳұрматли Дублин хонимлари Блумдан олған мактубларини бошларига күтәрадилар.

Баронесса Толбойс (*кутилмаганда бениңдөй дарғазаб бүлиб, оёқларини тапиллатади, нағаллари жириңглайды*). Худо ҳақи, айтганимни қиласман. То кучим етганча үшібу ярамас күркөкни савалайвераман, савалайвераман. Унинг терисини тириклай шилиб оласман.

Блум (*құрқиб күзларини юмади*). Нима? Шу ерда-я? (*құрққапидан қалтираб*). Янами! (*Сесканиб, оғир нағас олади*). Мен хавф-хатарни севаман.

Баронесса Толбойс. Шошмай тур! Ҳозир адабингни ейсан! Күзингга күрсатаман!

Леди Беллингам. Иштонини тушириңглар! Бемаза таъвиянинг жазосини беринглар!

Миссис Йельвертон Барри. Уят! Ҳеч оқлад бўлмайди! Уйланган эркак!

Блум. Ҳамма менга қарши. Мен шундоқ бир-икки шапалоқ уришни назарда тутгандим. Одамни қизитади, баданни жи-мирлатади, лекин қон чиқмайди. Қон айланишини яхшилаш учун бир киройи муолажа.

Баронесса Толбойс (*таҳқирилаш йўсимида*). Э, ҳали шундайми, жонидан? Бўпти, майли. Худо шоҳид, сен ҳозир бир умр унутмайдиган тортиқ оласан, гапимга ишон, сени омониз таёқлайман, бунақасини ҳали ҳеч ким кўрмаган. Ўзинг айбдор, мени шери жаёнга айлантирдинг.

Леди Беллингам (*лорнет кўзойнаги ҳамда муфтасини қасоскорона силкиб*). Жонини ол унинг, ўтда куйдир, Ханна, жонгинам. Думининг тагига қалампир сурт. Ярамас итни шундай урки, вангиллаб ётсин. Арқонни бураб ур, буров сол. Кесиб ташла ва киркиб ол.

Блум (*қалт қалт титраб, эти увишади, кафтларини ёлво-риб бирлаштиради*). Ўх, мунча совук! Титраб кетяпман! Ҳаммасига сизнинг жон олгувчи малоҳатингиз сабаб. Унутайлик. Узр-маъзур қилайлик. Бу фол. Менга раҳм қилинг, бир марта-гина (*бошқа юзини тутади*).

Миссис Йельвертон Барри (*қаҳрли*). Уни аяб ўтири-манг, баронесса! Унинг таъзирини боплаб бериш керак!

Баронесса Толбойс (*шартта қўлқопини ечиб*). Аяш йўқ! Чўчқа, ифлос ит, наслинг-васлинг ўзи шундай! Менга гапини қаранг! Ҳамманинг олдида кора қонингга белайман. Бикинига нағалларимни ботираман. У алданган, шохи чиққан, ҳамма билади (*қаҳрланиб қамчини ўйнатади*). Қани-чи, бу ёққа қаранг, сэр! Бўлинг, тез келинг! Дарров унинг иштонини туширинглар.

Б л у м (*қалтираб, саросимада бўйсунади*). Ҳаво шундай илик эди-я.

Болакай газетачилар қуршовида соchlари жингалак Дэви Стивенс ўтади.

Дэви Стивенс «Исо Масиҳ юраги хабарчиси» ва «Ивнинг телеграф» Муқаддас Патрик Кунига бағишиланган Иловаси билан. Барча дублинлик алданган, шохи чиққанларнинг энг янги турар манзиллари берилган.

Олий ҳузур каноник О'Хаплон тилла билан тикилган парча чопонда таъзим ва пойбўс учун мармар соатни баланд кўтариб ўрнатади. Унинг қошида туришган ота Конрой ва ҳазрат Хюз, О.И., ергача бош эгид таъзим бажо келтирадилар.

Соат (*эшиги ланг очилиб*).

Шо – хи
Шо – хи
Шо – хи

Каравотнинг мис тўр сими ғичир-ғичир, жақир-жуқур қисир-лайди.

М ис т ў р. Қичир-ғичир, жиқ-жиқ, жиқа-жиқ, ғичир-ғичир, жиқ-жиқ.

Туман пардаси шиддат билан ўиртилиб, тарқалади, шундан сўнг вакиллар – жойида ўтирганлар кўзга ташланади, баланд цилиндрда оқсоқол Мартин Каннингэм, Жек Пауэр, Саймон Дедал, Том Кернон, Нед Лэмберт, Жон Генри Ментон, Майлс Кроуфорд, Ленехан, Падди Леонард, Флинн Узун Бурум, Маккой ҳамда юз чизиқларини англаб бўйлас қиёфасиз аллаким.

Аллаким. Эгарсиз от миниш. Вазн ёшга қараб. Ўлай агар, у хонимни ташкил қилган.

Вакиллар (*улар бошларини унга бурадилар*). Ростми?

Аллаким (*қаҳрланиб*). Орқаси ҳаммадан баланд. Юзга беш шиллинг.

Вакиллар (улар тасдиқлаб баравар бош қимирлатадилар). Биз ҳаммамиз деярли шундай деб ўйловдик.

Биринчи соқчи. Уни кўз остига олганмиз. Яна бир қизчани жамалагидан маҳрум қилди. Қидирув эълон этилган: Жек ўқловчи. Мукофот минг фунт.

Иккинчи соқчи (қойил қолиб, қўрқиб шипшийди). Бошдан-оёқ қора кийимда. Мормонга ўхшайди. Анархиячи.

Котиб (баланд овоз билан). Леополд Блум, тураржойи ноаниқ, таррор, сохта пул ясовчи, қўшхотинли, қўшмачи ва гўсхўр шоҳдор кимса, Дублин шахри фуқаролари учун ижтимоий хавфли эканлигини эътиборга олган ҳолда ҳамда яна шуни ҳам эътиборда тутиб, мазкур суд йиғилишида ҳазрат...

Дублиннинг бош қозиси сэр Фредерик Фолкинер ҳазрат олийлари сангсор суд либосларида ўрнидан қўзгалади, сангсоқол. Унинг қўлида шамсия таёқ. Манглайи оша Мусоники янгила қудратли мугузи қўриниб туради.

Бош судья. Мен тирик товар билан қабих савдо-сотиқ қилишга чек қўяман ва мен Дублинни ушбу шармандали жароҳатдан халос этаман. Ҳеч қулоқ эшитмаган! (*Қора қалпоқча сини кияди*). Жаноб бош нозир, фармойиш берингким, уни судланувчилар ўриндиғидан қўлга олинсин ва Маунтжой турмасига Кирол Олий ҳазратларига маъқул бўлган муддатга қамалсин ва у ерда осиб ўлдириш орқали ўлим жазосига ҳукм этилсин, бунинг ижроси тўла сизнинг зиммангизга юклатида, Худовандо ўзи раҳм қилсин. Уни олиб кетилсин.

Қора қалпоқча унинг бошига қўнади. Катта ҳидли сигара ни тутатганча бош нозир Уэун Жон Феннинг пайдо бўлади.

Узун Жон Феннинг (*саҳнани оғир нигоҳ билан кўздан кечиради ва ўйғон гулдираган овоз билан сўрайди*). Ҳўш, ким осади Иуда Искариотни?

Сартарош X. Рамболд алвон қизил камзулида ва терифурӯш этагини туттиб, елкасига арқон ўрамини ташлаб, қатлгоҳга кўтарилади. Белида қўргошин тўйқмоқ ва чўқмор, михлар қадалган узун таёқ, кастетлар тақилган қўлини қаҳр билан ишқайди.

Рамболд (бош қозига мудҳии беписандлик билан). Жаллод Гарри, ҳазрат олийлари, чақмок Мерси. Бир ҳалқаси беш гиней. Бўйни бўлса бас, арқон топилади.

Муқаддас Георгий черковида жом чалинади, оҳиста гулдираган, худди гўрдан чиқаётгандай овоз.

Жом. Ҳей-ҳей! Эй-ҳей!

Блум (умидсизланиб). Тўхтанглар. Бас қилинг. Ҷағалай-лар-чи? Оқ кўнгил. Мен кўрдим. Маъсумлик. Маймунлар панжараси олдидағи қиз. Ҳайвонот боғида. Хирсадай шимпанзелар (*бўғилади*). Тос ҳовуз. Унинг чеҳрасидаги нафис қизиллик мени мафтун этди (*ҳаяжонини босолмайди*). Мен бу маконларни ташлаб кетдим (*оломон ичидаги кимсалардан бирига илтижо оҳангода мурожаат қилиб*). Ҳайнс, сизга икки оғиз сўз айтса бўладими? Сиз мени биласиз. Менга анов уч шиллингни бермасангиз ҳам майли. Агар сизга яна бироз керак бўлса...

Ҳайнс (совуқ). Сизни биринчи марта кўриб турибман.

Иккинчи соқчи (бурчакни кўрсатиб). Бомба ўша ерда. Биринчи соқчи. Соат механизми портловчи модда.

Блум. Йўқ-йўқ. Бу чўчқа гўшти. Мен таъзияга борган эдим.

Биринчи соқчи (тўқмоғини ўқталиб). Ёлғончи!

Овчи им бошини кўтаради, ҳамма Падди Дигнамнинг қум учган турқини кўради. У барини еб битирган. Ундан ўлимтихўр мурдорнинг иси анқийди. У одам шакли ва қиёфасига киради. Итнинг териси мурданинг кафанига дўнади. Кон тўлган кўк кўзи йилтирайди. Қулоғининг бир чети, бурнининг ҳаммаси ва қўлларининг бош бармоғини ялмоғизлар еб қўйган.

Падди Дигнам (бўғиқ овоз билан). Бу рост. Бу мени кўмиш маросими. Доктор Финюкейн ўлим табиий сабабларга кўра юз берганлигини ёзган, мен касал бўлиб ўлдим.

У мажағланган, кулдек туссиз башарасини ойга қаратиб, қайгули улийди.

Блум (хурсанд бўлиб). Ана, эшитинг!

Падди Дигнам. Блум, мен Падди Дигнамнинг руҳиман. Ў эшиит, эшиит, эшиит!

Блум. Бу Исаевнинг овози.

Иккинчи соқчи (үққиниб). Бу қандай қилиб?

Биринчи соқчи. Бу ҳафтияқда ёзилмаган.

Падди Дигнам. Бу кўчириш. Таносух. Метемпсихоз. Арвоҳлар.

Овоз. Вой нусхангдан.

Падди Дигнам (ишонч билан). Аввалда мен қози, қасамёдлар ва гувоҳликлар бўйича ишончли вакил мистер Жон Генри Ментоннинг хизматчиларидан бири эдим, Бэйчлорз-уок, 27. Ҳозир мен марҳумман, юрак хасталиги. Иш юришмади.

Хотиним шўрлик, чарчаб ҳолдан тойиб қолди. Унинг ахволи қандай? Қўлида анов бир шиша херес майи қолган, олинг. (*Атрофга нигоҳ ташлайди.*) Фоигус. Мен ёзилишим керак. Кайнатилган сут негадир ичимни бузди.

Бошқарувчи Жон О'Коннелнинг басавлат гавдаси қора чизимчага тизилган қалитларни кўтариб олдинга чиқади. Унинг ёнида мутавалли ота Гробби, қорни чиққан бўйни қийшик, устидиа ридо, тунги қалпоқ ўрнига бошини чит рўмол билан ўраб боғлаган, кўкинор бандларидан ўраб тўқилган асони қўлида қисимлаб туради.

Ота Гробби (*ҳомузга тортиб, хириллаб, вақиллаб қўяди*). Намине. Жекобе. Вобисквит¹. Омни.

Жон О' Коннел (мегафон орқали, сиреналарнинг қўрқинч овозлари). Марҳум Дигнам, Патрик Т.!

Падди Дигнам (сесканиб, қулоқларини диккайтирган ҳолда). Юксак садолар (буралиб-айлануб олдинга чўзилади, қулоғини ерга қўйиб эшилади). Хўжайнинимнинг овози келяпти!

Жон О' Коннел. Кўмиш гувоҳномаси 78500 ЎЛ. 17 Секция. Калитлар уйи. 101 Бўлим.

Падди Дигнам зўриқиб тинглайди, ўйланади, думи таёқдек туради, қулоқлари диккайган.

Падди Дигнам. Худо раҳмат қилсин, дуо қилинг.

Ертўла тешиги орқали пастга ўрмалаб кетади, кафанинг этаклари майда шагал устидиа шатирлайди. Унинг орқасидан қари семиз қаламуш ўрмалайди, тошбақа оёқлари туссиз қалқон тагидан худди қўзиқорин бўёими каби чиқиб туради. Дигнамнинг товуши ер остидан итнинг бўғиқ акиллашидай эшитилади: «Дигнам ўлди, кўмилди, мозорига қўйилди». Худди кўкраги қизил қушдай кўкси алвон Том Рочфорд, бошида фуражка, кетида чоловор, икки колонкали машинасидан сакраб тушади.

Том Рочфорд (қўлини кўксига қўйиб таъзим қиласди). Рувим Ж. Пул қўйиб бўлса ҳам, уни топаман (ертўла туйнугига тап тортмай сергак кўз ташлаб). Хўш, нафбат меники. Карлоуга олға, менинг ортимдан!

У сакраб ўмбалоқ ошиб туйнук ичиди ғойиб бўлади. Колонкадаги икки диск бир чайқалиб иккита нолни кўрсатади. Ҳаммаси ўйқолади. Блум кулбалар, ахлатхоналар оралаб нарига

¹ Лот. бузилган: исми... сиз билан (лот.).

ўтиб боради. Чароғон бир уй олдида түхтаб, қулоқ солади. Бўсалар ўз уяларидан пориллаб чиқиб, унинг гирдида айланади, чурқиллайди, чулдираиди, гувиллайди.

Бўса郎 (чурқиллаб). Лео! (чириллаб.) Жарангдор қайноқ нозик ширин Лео учун! (гув-гув қилиб) Чўлп-чўлп! Умм-умм! О-оо! (чурқ чурқ этиб.) Чиввитт! Шуу-ун-да! Лео-пу! (Чурқиллаб). Лео-ле, Лео-хўб! (чир-чираб) Лео-лео, лео-хўб!

Улар унинг лиbosлари узра тир-тир учишади, чарх уришади, ёрқин ва учқур зиёлар, кумуш каби кукунлар.

Блум. Эрлар музикаси. Фамгин музика. Черков музикаси. Балки мана шу ердадир.

Енгилоёқ ойимқиз Зоя Хиггинс, сарғиши тор бел кўйлак кийган учта бронза рангли тасма таққан, бўйнида чорсигина қора дуҳоба, унга бош силкиб зинадан тушиб келади ва жуда яқин туради.

Зоя. Сиз бирорни қидиряпсизми? У ичкарида дўсти билан ўтирибди.

Блум. Бу миссис Макнинг хос жойими?

Зоя. Йўқ, у нарирокда, бу саксон бир, миссис Коэн. Нарига кирсанг, панд ейсан, шунаقا гап бор. Онахон Пантуфля (эски танишига сўзлагандай). Бекачнинг ўзи бу кечада молдўхтири билан банд, ўша кўнғизвой унга энг тўғри нарх-наволарни айтиб туради ва бунинг устига бекачнинг ўғли Оксфордда ўқийди, ўқишининг пулинин ҳам молдўхтири тўлайди. Ишдан ташқари иш, аммо ҳозир бекачнинг баҳти тўнкарилган. (Гумонсираб.) Мабодо, сиз ўғлининг отаси эмасмисиз?

Блум. Кўйсангиз-чи!

Зоя. Негаки, иккенинг ҳам қора-да. Унда, хойнаҳой, бароқхон эрмак ўйнагани қарши эмасмилар?

Унинг жисми ойимқизнинг яқинлашган бармоқларидан жўшга киради. Ойимқиз унинг чап биқинини силайди.

Зоя. Қани соққалар?

Блум. Биқинда. Қизиги доим ўнгда. Чамаси, у оғиррокдир. Менинг Мизайес деган тикувчим миллиондан биттаси шунаقا бўлади дейди.

Зоя (*тўйсиндан ташвишга тушиб*). Ие, бу каттиқ ғўддаку¹.

¹ Гап сифилисома касаллигида ҳосил бўладиган шанкр (ғўдда) ҳакида боряпти (*тарж.*).

Б л у м. Ундеймасдир-ов.

З о я. Мен ушлаб турибман, ахир.

Ойимқиз қўлининг шимининг чап чўнтағига тиқиб, ҳорайиб кетган буришган бир дона картошкани чиқаради. Тароватли дудоқларини ярим очиб, дам қўлига, дам Блумга қараиди.

Б л у м. Оила тумори омад келтиради.

З о я. Бу Зояга, тўғрими? Ширин қиз бўлганим учун, а?

Картошкани шоша-пиша чўнтағига тиқади, кейин Блумнинг қўлидан ушлаб, қўлтиқлаб уни қайнок ва маҳкам қучоқлайди. Блум зўриқиб илжаяди. Оҳиста шарқона музика эшистилади, оҳанг оҳангга уланади. У ойимқизнинг сурма тортилган шаҳло қўзларига боқади. Табассуми самими тортади.

З о я. Мен билан келаси сафар бўласан.

Б л у м (айрилиш гуссасига ботиб). Ҳеч қачон севмадим ўшал гўзал охуни, гарчи тақдир...

Кийиклар тоз ёнбагирларида ўйнаб, сакраб юради. Нарида кўл. Унинг соҳилларида кедр ўрмонзорлари қорайиб кўринади. Муаттар ислар эсади, мумнинг хушбўй ҳиди буралиб кўкка кўтарилади. Шарқ томон аланга ичиди, зангори осмонни қурч бургутларнинг парвози кесиб ўтади. Унинг остида сарин хумор ва ҳашамга тўлиб оптоқ яланеоч аёлузум ётади. Дамашқ атиргуллари билан қуршалган фавворанинг сувлари ҳар томонга отилиб шивирлайди. Токлардаги қирмизи узумвошлари соясида атиргулларнинг улкан гунчалари нималарнидир пичираётгандай. Сирли чулдираб май оқади, уят, қон, ҳирс майи.

З о я (музика оҳангига мос пичирлаб хиргойи қиласди, тинмай илжаяди, тугмачагулдай шарбатга тўлган лаззатли лабларига гулоб ва ҷўчқа мойи қўшилган). Шораҳ ани веноувваҳ, беноит Ершалоим¹.

Б л у м (мафтун бўлиб). Сенинг лафзингни тинглаб нажиб шоҳадан эканингни билувдим.

З о я. Билгандан билмаган яхшилигини билмасмидинг?

Блумнинг қулогини тилла қоплама қўйилган гуручдай тишлари билан шўх ўйнаб тишлайди, нафасидан ўткир саримсоқнинг туриб қолган ҳиди анқийди. Атиргулларнинг оралари очилиб, шоҳларнинг мақбаралари ва уларнинг суюк-суруклари кўринади.

¹ Куддус қизлари! Мен қораман, аммо чиройли (қадимги ивритча).

Б л у м (*гайри шуурый равишда қизнинг ўнг кўкрагини ясси шалвираган кафти билан силаб, ўзини орқароққа тортади*). Сен Дублинданмисан?

З о я (*чиқиб қолган сочининг толасини ўриаштириб*). Кечир, нарирок сурил. Мен инглизман. Сен кўп тутатиб юбормайсанми?

Б л у м (*олдинги ҳолатида*). Мен кам чекаман, дўндиғим. Гоҳи-гоҳида битта сигара. Болалардай эрмак. (*Шўхчан.*) Оғизни тамакидан бошқа тузукроқ нарсалар билан чучитиш мумкин.

З о я. Ол-а, ол. Яна бир шарса де.

Б л у м (*бошида ўғрибезори апашалар шляпаси, дағал велвет шим ва ишчиларнинг қора кўйлагида, бўйнига қип-қизил капалак нусха бўйинбоя таққан*). Одамзодга даво йўқ. Сэр Уолтер Рели бизга Америкадан шу тамаки ўсимлигини топиб келтирди, гиёҳ аввал юқумли инфекцияларни киради, кейин кўз, қулок, юрак, хотира, ирода, ақл-идрокни ишдан чиқаради. Кўймайди. Шундай қилиб, у бизга бир аср аввал оғу келтирди, ановниси, унинг оти ёдимдан чиқди, озиқ-овқатларни кейинрок келтирган. Ўз-ўзини ўлдириш. Ёлғончилик. Бизнинг бутун хулқимиз. Бизнинг жамиятдаги ҳётимизни қаранг!

Узоқ жомхоналардан бонг овози келади.

Б он г. Қайт, Леопольд! Дублиннинг лорд-мэри!

Б л у м (*шаҳар бошқармаси аъзоси олдермен либосида, занжир билан*). Арран-куэй, Иннс-куэй, Ротонда, Маунтжой ва Шимолий Докларнинг сайловчилари, мен сизларни ишонтириб айтаманки, энг яхвиси, бу молбозордан дарёгача трамвай изи ўтказиш. Бу келажакнинг музикаси. Менинг дастурим шу. *Cui bono?*¹ Аммо бизнинг қароқчилик билан шуғулланувчи Учар Голландларимиз ўз капитанларининг кўзга кўринмас кемаларида...

С айловчилар тўдаси ичидан. Бизнинг бўлғуси магистратимизга уч карра уч бора урра!

Машъала кўтарган намойиш қатнашчиларини шимол ёғдуси ёритади.

М а шъа л бо н л а р. Урра!

Шаҳарнинг хеш-ақраболари, маҳаллий тузлар ва ҳурматли зотлар Блумнинг қўлини сиқиб табриклишади. Дублиннинг уч бора шаҳар бошлиги бўлмиш Тимоти Херрингтон мэрнинг алвон либосида оқ ишак бўйинбоя ва тилла занжир тақиб өоятда

¹ Кимга фоида? (Лот.)

салобатли кўринади, у маслаҳатчи Лоркан Шерлок билан Locum tenens ниманидир гаплашади. Икковлари муросага келиб бошларини шавқ билан силкитадилар.

Собик лорд-мэр Херрингтон (*бўйнида кенг оқ шоҳи рўмол, устида алвон либос ва тилла занжир, қўлида раҳбар асоси*). Олдермен сэр Лео Блумнинг нутки солиқ даромадлари ҳисобидан чоп этилсин. У таваллуд топган уйга хотира лавҳаси ўрнатилғин. Корк-стрит яқинидаги Сигир Яйлов деб аталган жой бундан буёи Блум хиёбони деб номлансан.

Маслаҳатчи Лоркан Шерлок. Бир овоздан қабул қилинди.

Б л у м (жўшиб). Анави Учар Голландлар ёки тўғрироғи, ёпиш-коқ Голландларин айтаман, улар ўз каюталаридағи гиламлар устида ағанаб ётганиларида, зерикиб кетиб суюқ соққа ўйнаганларида, бошқа нима билан ишлари бўларди дейсиз? Уларнинг бирдан-бир ташвишлари — машиналар, шунга сифинадилар, шуни тумор деб биладилар. Ускуналар ва автоматлар, қўрқинчли механизмлар, ўзаро қирғин учун ясалган қонхўр қурол-аслаҳалар, мудҳиш жаллодлар, бизнинг сўтаклаштирилган меҳнатимизга канадай ёпишиб сўриб ётган капиталистларнинг очкўзлиги боис тобора урчиб кўлаймоқда. Қашшоқ шўринг қурғур, азбаройи оч бўлгани учун дам олади, улар эса ўз ҳузурларини кўзлаб қирол кийикларини боқадилар, қирғовуллар ва лойхўраклар овлайдилар, олтин ичиди чўмилиб, платина ичиди сузадилар. Уларнинг киборлиги бу маккорлик, бизнинг давлатимиз уларнинг салтанати, ахир қачонгача, ўртоқлар, бу лайн лаънати...

Узоқ тинмаган гулдурос олқишилар. Ҳар томонда зафар арклари, қуббалар, байрам байроқлари қад кўтаради. Кўча узра «*Cead mille failte*»¹, «*Max tob melek Izrail*»² деган шиорлар ёзилган лавҳалар осилади. Барча деразаларда завқ-шавқи тошган томошабинлар кўпроқ аёллар суқулишиб бошларини чўзиб қараради. Бутун ўйл бўйлаб тизилган Дублин Қирол ўқчилари, Олий ҳазратлари қўл остидаги чегарачи шотланд гвардия чилари, Камерон тоғ ўқчилари ҳамда Валлия ўқчилари полклари тикка туриб оломонни тўхтатишга уринади. Мактаб ўқувчилари барча телеграф ва фонар устунлари, барча сув ва

¹ Юз минг саломлар (ирл.).

² Қанчалар кўркамдир Шоҳинг сенинг, Исройл! (Қад. иер.)

үт құвурлари, дөраза токчалари ва айғончалар, деворлар, панжаралар ва тарновларга мұр-малахдай ётишиб, увиллаб, чувиллаб, ҳүштакбозлик қыладилар. Узоқда тутун қубба бўлиб кўтарилади. Найлар ва дафлар чалиниб, «Кол Нидре»¹ оҳанги эши билади. Илғорда келаётган сафлар пайдо бўлади, улар узра император бургутлари парвоз этади, байроқлар ҳилпираиди, Пальма новдалари тўлқинланади. Аҳоли байроқлари орасида соти олтин ва фил суюгидан ясалган Рим папасининг туви юксалади. Сафларнинг ўртаси яқинлашади, уни шаҳар доругаси, катак камзул кийган, Атлон кичик геролдмейстери ва Олстер геролдмейстери Жон Хауард Парнелл бошқариб, йўлбошлик қилиб боради. Унинг ортида Дублиннинг лорд-мэри мухтарам Жозеф Хатчинсон, кейин Корк лорд-мэри ҳазратлари, ундан сўнг Лимерик, Голуэй, Слайго ҳамда Уотерфорд мэрлари ҳазратлари, ийигирма саккизта ирланд вакил-пэрлари, таҳт безакбардорларини кўтарган сардорлар, грандлар, маҳаражалар, Дублин пойтаҳт ўт ўчириш хизмати, ҳар бири ўзининг амал-аркон даражасига қараб молиянинг муборак зотлари ва ўқ устунлари Даун ва Коннор епископи, олий муборак Зот Майкл кардинал Лоч, Арман архиепископи, бутун Ирландия примаси, муборак Зот, олий ҳазрат доктор Вилям Александр, бутун Ирландия примаси, бош раввин, пресвитерлар президенти, баптистлар, анабаптистлар, методистлар ва Морав биродарлари жамоаларининг бошлиqlари, шунингдек, Дўстлар жамиятининг фахрий котиби. Улар ортидан байроқларини ҳилпиратиб ҳунармандлик корхоналари, гилдиялар ҳамда шаҳар ҳимоячилари келаёттир. Бочкасозлар, құшбозлар, қийиқчилар, реклама агентлари, нотариуслар, уқаловчилар, майфурушлар, белбоечилар, мўркон тозаловчилар, мой эритувчилар, барқут ва поплин тикувчилар, молдўхтирлар, кўкфурууш штальянлар, черков усталари, поїабзалилар, марҳумларни кўмиш муассасаларининг мудирлари, ишакшоҳифурушлар, тош йўннувчилар, аукциончилар, тиқинсозлар, ёнгиндан сувурта қилувчилар, бўёқчилар ва дояларни иўқотувчилар, шишаларга солинган спиртили ичимликларни четга чиқарувчилар, мўйнадўзлар, лавҳа ясовчилар, тамға, мухрсозлар, отбоқарлар, саррофлар, крикет ҳамда ёй ўқларини тайёрловчилар, элакчилар, картошка

¹ Барча қасамёдлар (қад. ивр.).

ҳамда түхум ишгувчилар, пайпоксоз ва құлқопсозлар, сув қувурлари ҳамда канализация ишларини бошқарувчилар. Улар орқасидан камерюнкерлар, Қора Чүкмор, Богич Ордени геролдмейстери, Олтин Асо, шталмайстер, лорд обер-гофмаршал, генералд палатаси президенти, бүюк коннетабл, қирол шамшири, мүк. Стефан Темир Тожи, потир ва Инжилбардорлар. Түрт пиёда горничи трубаларини чаладилар. Лейб-гвардиячилар мугузлардан муборакбод ғәдириб уларга жүр бүладилар. Четларига сув-сар мүйнаси ўтказилган алвон мантия кийган, боши яланғоч Блум пайдо бүлади; унинг қўлида мукаддас Эдуарднинг чўқмопри, кабутарли салтанат таёзи, раҳмат шамшири. У оқ отмингандан, отнинг думи ниҳоятда узун ва алвонранг, ёпиқчаси гоятда ҳашамдор ва югани олтиндан. Сергулув шодиёна. Хонимлар балконалардан туриб унга гуллар сочишади. Ҳаво гуллар ҳиди билан муаттар. Эркакларнинг ҳайқирган муборакбодлари. Блум нинг пайкар ишитчалари оломон орасида қўлларида дўлана ҳамда қичитқи бутоқларини кўтариб борадилар.

Пайкарлар.

Кушлар шохи газанда,
Сени роса қидирдик.
Мүк. Стефан куниди
Толиб сени синдиридик.

Темирчи (*гўлдираб*). Вой Раббим Худо! Наҳот шу Блум бўлса? Башарасидан ҳали ўттиз бирга ҳам кирмаганга ўхшайди.

Тошкесар ва тош ётқизувчи. Мана сизга Блум, жаҳоннинг энг улуғ ислоҳотчиси. Таъзим бажо қилингиз!

Ҳамма бошидан кийимини ечади. Хотинлар харросона шивир-шивир қилишади.

Миллионер хотин (*тилидан бол томиб*). Вой мунча алламбало!

Оқсуюк аёл (*оқсуякларча*). Дунё кўрган одам!

Аёллар эрки тарафдори (*мардана*). Қанча ишлар қилган!

Жом қуювчи. Мумтоз ва кўркам! Дошишманд пешона.

Оби ҳаволар Блумга ёвишиб, шимол-зарб томонда ёрқин шуълалар порлайди.

Даун ва Конор епископи. Мен сизга сизнинг мислисиз император-президентингиз ва премьер қиролингиз, ушбу сал-

танинг мунавар, меҳрибон ва қудратли подшохини тақдим этиш шарафига эга бўлдим. Худовандо, Леополд Биринчини ўз паноҳингда асралар!

Ҳамма. Худовандо, Леополд Биринчини ўз паноҳингда асралар!

Блум (*далматий либос ва алвон мантия кийган ҳолда Даун ва Коннор епископига мағрур туриб*). Миннатдорман, олий фалонфалонким, сэр.

Армак архиепископи Вилям (*алвон либослар ва кенг соябонли шляпада*). Сенинг подшохлик даврингда барча амру фармонларингда Ирландия ва унинг ерларида қонун ва раҳм-шафқат барқарор бўлмоғини бўйништга ҳамда иродангга олишга ваъда берурмисан оё?

Блум (*ўнг қўлини мояги устига қўйиб қасамёд этади*). Менга Худо бунда мададкор бўлсин. Барини тўлиқ адо этурман.

Армак архиепископи Майкл (*Блумнинг бошига бир бонка бриллиантин қуяди*). Gaudium magnum appuntio vobis. Наветус сарнегесим¹. Леопольд, Патрик, Эндрю, Дэвид, Жорж, ушбу масҳни қабул эт!

Блум зар мантияни кияди ва ёқут узукни тақади. У кўтарилиб, Тақдир Тоши узра қойим бўлади. Вакил-пэрлар ўзларининг йигирма саккизта тожларини киядилар. Исо Масих, муқ. Патрик, муқ. Георгий черковлари ва бутун шодимон Малаҳайдан жомларнинг шод-хуррам даранг-дурунглари эшишилади. Майрас хайр-эҳсон бозорининг ҳар ёнидан кўкка ранго-ранг мушаклар сочилади, ҳавода ажаб бир ўнқай-қўнқай шаклу суратлар ҳосил қиласиди. Иэрлар бирин-кетин яқин келиб, тиз букиб садоқат билан хизмат қилишга қасамёд этадилар.

Пэрлар. Сизга тўлиқ ва батамом вассал бўлишга, сизга имон ва ҳақ бирлан хизмат қилишга тайёрман.

Блум ўнг қўлини кўтаради, унда Кўҳинур олмоси ярақлайди. Унинг оти пишқиради. Шу заҳоти жимлик чўқади. Ўитъалар аро ва сайдералар аро телеграф узаттичлар ахборот узатишга тайёр.

Блум. Менинг фуқароларим! Ушбу фармонимиз билан биз тулпоримиз Копулу Феликс²ни ўзимизнинг меросхўр Улуг Вазиримиз этиб тайинлаймиз, ва алҳол маълум қилурмизким,

¹ Улуг қувонч хабарини айтайин сизга. Сизнинг жаллодингиз бор (лат.).

² Бахтиер ришталар (лат.).

шу кундан эътиборан биз аввалги рафиқамиэни рад айладик ва саодатли қутлук қўлимизни кечаларнинг гўзали малика Селенага тортиқ қилдик.

Блумнинг собиқ рафиқасини шартнома муддати тугаганини боис шошилик қора қарғада олиб кетадилар. Малика Селена моҳиёна мовий либосларда, бошига яримой тожи ўрнатилган ҳолда икки барзанги кўтариб келган маҳофадан тушади. Шоён таҳсин ва муборакбодлар янграйди.

Жон Хауард Парнелл (қирол тажасини кўтариади). Шон-шарафларга бурканган Блум! Менинг улуф оғамнинг вориси!

Блум (Жон Хауард Парнелни қучиб). Ям-яшил Эрин диёрида, аждод-боболаримизнинг асл тупроғида бизни ҳақиқий қиролларча кутиб олганинг учун Жон, сенга чин юракдан ташаккур айтаман.

Блумга шахар қонун-қоидалари битилган номати келтирадилар, Дублиннинг алвон ёстиқчага қўшалоқ қилиб қўйилган калитларини тутқизадилар. Блум ҳаммага ўзининг кўк пай-поқда эканлигини намойиш этади.

Том Кернан. Сиз бунга сазоворсиз, муҳтарам зот.

Блум. Бундан роса йигирма йил бурун худди мана шу куни биз азалий рақибимизни Ледисмитда енгдик. Бизнинг тўпларимиз ҳамда туяга етаклатилган замбарак-фалконетларимиз душман сафларини ағдар-тўнтар қилиб ташлади. Икки ярим чақирим олдинга! Улар бостириб келмоқда! Тамом бўлдик! Наҳот чекинамиз? Йўқ, асло йўқ! Биз уларни подадай ҳайда-дик! Олға! Ҳужумга! Бизнинг енгил отлиқ аскарларимиз сўл қанотдан айланиб ўтиб, Плевна тепаликлари оша «Одил Саваоф» жанговар ҳайқириғи остида машриқлик сарасин тўпчи-ларининг барини битта қўймай қириб ташлади.

«Фримен» ҳарф терувчилари. Эшигинглар! Эшигинглар!

Жон Уайз Нолан. Манави инсон Жеймс Стивенсни турмадан кутқариб олган.

Кўк кўйлаклар мактаби ўқувчиси. Қойил!

Оқсокол. Сиз ўз ота юрtingизнинг ифтихорисиэ, сэр, тўғрисини айтишим керак.

Олма сотувчи аёл. Мана шунаقا одам керак Ирландияга.

Блум. Менинг суюкли фуқароларим, ҳаётингиз узра янги даврон шуълалари чикмоқда. Мен, Блум, сизга чинини айта-

манки, у оstonага қадам қўйди. Сизга Блумнинг сўзини бераман, тез орада сиз ҳаммангиз келажакнинг олтин шаҳрига қадам ранжида қилурсиз, у янги Блумусалим деб аталади, у келажакнинг янги Валоятидир.

Ирландиянинг барча вилоятларининг нишонларини таққан ўттиз икки ишчи пудратчи Дерван бошчилигига янги Блумусалимни бино қиласидилар. Бу қирқ минг хонаси бўлган улкан иморатнинг томи биллурдан, шакли чўчқанинг буйрагига ўхшатиб солинган. Қурилиш ўрнида бир қатор бинолар ва ёдгорликлар бузиб ташланади. Ҳукумат идоралари вақтинча юк омборларига кўчирилган. Кўплаб тураржойлар теп-текис қилиб олиб ташланганди. Уларнинг аҳолисини устига қизил ҳарфлар билан Л.Б. деб ёзилган бочкалар ҳамда яшикларга жойлашган. Бир неча камбааллар зиналардан ийқиладилар. Устига шаҳарнинг юзлаб содик томошабинлари миниб олган деворларнинг бир қисми қулаб тушади.

Томопабинлар (жон бературиб). Moriturite salutant!¹ (ўладилар) Яширин эшикдан жигарранг макинтош кийгаи одам югуриб чиқади. Узун бармоғини чўзиб Блумни кўрсатади.

Макинтош кийган. Биронта сўзига ишонманг. Бу - Леопольд Макинтош - маълум-машҳур ўт қўювчи. Унинг ҳакиқий исми Хиггинс.

Блум. Отиб ташлансан! Насоролар ити! Макинтошга барҳам берайлик!

Тўп садолари. Макинтош кийган одам ғойиб бўлади. Блум асо билан лола қўсакларини уриб туширади. Жуда кўп кучли рақиблар, чорвадорлар, парламент аъзолари, доимий комиссиялар аъзоларининг тўјсатдан ўлгани тўйерисида хабарлар келади. Блумнинг тан маҳрамлари Улуғ Пайшанба купигача садақа тарқатадилар, хотира нишонлари, нон ва балиқ, ҳушёрлар жамияти тамғалари, қимматбаҳо сигаралар, тўрвадан чиққан суюклар, зар ин билан боғланганди қоғоз пакетчаларга солинганди превервативлар, қаймоқли обакидандонлар, ананас обакилар, тумор қилиб тугилган ишқий мактублар, тайёр кийим-бошлар, ҳамирга ўралган котлетлар, Жейкнинг дезинфекция суюқликлари солинганди шишалар, товар купонлари, қирқ кунлик бароат хатлари, сохта танглар, янги тувилган чўчқалардан тайёрланган кол-

¹ Жон таслим қилаётгандар сени табриклайдилар (лот.).

басалар, театр контрамаркалари, барча трамвай маршрутларининг ягона мавсум чипталари, ҳукумат томонидан имтиёз берилган Венгрия қироллик лотереяси чипталари, текин овқатланиш талонлари. Дунёдаги Ўн Иккита Энг Ёмон Китобнинг арzon нашрлари: «Фрицлар ва құрбақаҳүрлар» (сиёсий), «Болага қарааш» (бала тарбияси), «Етти ярим чақага 50 хил овқат» (пазандалик), «Исо Қуёш афсонаси әдими?» (илоҳиёт), «Бу касални йўқот» (табиблик), «Гўдакларга коинот ҳақида» (билим), «Баравар пишқирамиз» (кулги), «Реклама агентининг йўлномаси» (журналистика), «Онахон доянинг ишқий хатлари» (эротика), «Коинотда кимлар бор?» (илми нужум), «Юракка тўклигган қўшиқлар» (музиқий), «Миллионларга сарик чақалик йўл» (жамғарма). Гала-говур, тўс-тўполон. Аёллар Блумнинг этагига қўл теккизиш учун сукилишиб ўтиб боришади. Леди Гвендолен Дюбеда оломонни нари-бери суріб, Блумнинг отига сакраб минади ва оломоннинг қий-чуви остида уни қучоқлаб икки бетидан упади. Магний чақнайди. Оналар ва оталар чақалоқларнинг этаклари ва шитончаларини силкитиб баланд кўтарадилар.

Аёлла р. Падари бузрукворимиз! Падаримиз! Калонтаримиз!
Этак иштончалар.

Яхши ширин боламан,
Леодан тўп оламан.

Блум бўбак Бордмен устига энгашади, унинг қоринчасини эркалаб қитиқлайди.

Бўбак Бордмен (ҳиқиҷоқ тутади, оезининг четидан ивиган сут оқади). Ба-ба-бу-бу.

Блум (кўр ўйигитнинг қўлини сиқади). Укамдан ҳам ортиғим! (Кексайган эр-хотиннинг елкасидан қучади) Менинг қадрдан кўхна дўстларим! (Жулдур кийимдаги болалар билан ўшин қилади.) Ҳа, ана! Хуушт! (Эгизакларни аравачада тебратади.) Тик-тиқ юрар соатим, этикчида бошмоғим. (Кўзбўёқчилик қилади, оэзидан қизил, сарик, кўк, мовий, яшил, сиёҳранг шоҳи рўмолларни тортиб чиқаради.) Бир куни занг чалур (Жак) бошини фонусга уражак. Дақиқада 32 фут. (Бевага тасалли беради.) Айрилиқ яшартар юракни. (АЗаматларча шотланд рақсига тушади, масҳарабозлардай эшилиб-буралиб, қийшанглайди.) Хей, қимирла, дангасалар! (Тўшакда қимирламай ётиб

қолган ветераннинг увишган жойларини ўпади.) Фахрли жа-роҳатлар. (Семиз полисменни ҳазил қилиб чалади.) К.к.: Ку-Ку. К.к.: Ку-Ку. (Юзи дув қизарган официант қизнинг қулоғига шивирлайди ва самимий хаҳолаб кулади.) Вой, айёр! Айёр! (Морис Баттерли деган фермер келтирган шолжомни хомлигича гачирлатиб ейди.) Қойил! Ажойиб (Журналист Жозеф Хайнс бермоқчи бўлаётгани уч шиллингни олмайди.) Йўқ, йўқ, оғайни, бу ишинг кетмайди! (Палътосини устидан ечиб, уни тиланчига беради.) Илтимос, олинг, бу сизга. (Майиб мажруҳ, қари-қартанглар билан тиззалааб судралиш мусобақаси ўйнаиди.) Олға бос, йигитлар! Тезроқ қимиранг, қизалоқлар!

Фуқаро (азбароий тўлқинланиб зумрад шарфига кўз ёшиларини оқизади). Ишқилиб Худо хайрини берсин!

Қўйкор мугузлари жим бўлишга чорлаб дўриллаб мўнграйди. Сион юртининг түгини кўтаришади.

Блум (ўз важҳу салобатини кўрсатароқ камэулини ечиб ташлаиди, ишча қилиб ўралган варақни очиб, таштанавор суратда ўқийди).

Алиф Бет Гимел Далет Хагада Тефилим Кошер Йом-Кипур Ханука Рош-Гашана Б'Най Брит Бар Мицва Маца Ашкеназим Мешуге Талиф.

Кичик муниципал котиб Жимми Генри расмий таржимани ўқиб эшиштиради.

Жимми Генри. Эндиликда виждон Суди очилади. Насроний олий ҳазратлари очиқ осмон остида одил судловни бошлиайди. Тиббиёт ҳамда хукукиёт бўйича текин маслаҳатлар, мажхул ребусларни ечиш, турли ранг-баранг масалаларни ҳал қилиш. Барча хоҳловчилар чин юрақдан таклиф этилади. Собит шаҳаримиз Дублинда иншо этилди. Жаннатий Давроннинг 1-йили.

Падди Леонард. Солиқ ва божлардан қандай кутулсан бўлади?

Блум. Уларни тўламоқ керак, оғайни.

Падди Леонард. Бош эгаман, ташаккур.

Филин Узун Бурун. Мен ўт ўчиришга қилган сугуртамни гаровга қўйсам бўладими?

Блум (қоидапарастларча). Сэрлар, сизга маълум бўлсин-ким, фуқаролик хукуқига биноан сиз ярим йил мобайнида ўз устингизга олган мажбуриятларингиз бўйича беш фунт миқдорида тўловдорсиз.

Ж. Ж. О'Моллой. Ҳақиқий Дониёлнинг ўзи, э, у ҳам гапми! Йўқ! Нақ Питер О'Брайен деяверинг!

Филип Узун Бурун. Мен бу бадбахт беш фунтни қайдан ўмараман?

Берк. Агар қовуғи чатоқ бўлса-чи?

Блум (*дориларни санаб*). Суюқ дорилар. Кунига уч марта.

Крис Каллинан. Аддабарон субсолляр эклиптикасининг параллакси нимага баробар?

Блум. Сизни эшитганимдан хурсандман, Крис. К.11.

Жо Хайнс. Нега расмий либос киймадингиз?

Блум. Менинг худо раҳмат қилгур катта бобом заҳ зинданда Австрия мустабидининг либосини кийиб юрганда, сизнинг або-аждодларингиз қаерда эди?

Бен Доллард. Капалак гулларми?

Блум. Жамоат паркларимизни безайди.

Бен Доллард. Эгизаклар қачон бино бўлади?

Блум. Ота ўйланиб қолади.

Ларри О'Рурк. Янги қовоқхона очдим. Бир ҳафтага патент керак. Еттинчи уйда яшаганмиз, мени эсласангиз керак, падар Лео. Хонимингиз учун портер жўнатиб юбораман.

Блум (*хушламай совуқ*). Мени жуда кўнгилчан деб ўйламанг. Леди Блум совғалар олмайди.

Крофт он. Байраммисан байрам бўлди.

Блум (*салмоқланаб*). Сиз буни байрам дейсиз, мен буни тақдисона деб атайман.

Алессандро Ключчи. Қачон бизда калитлар уйи бўлади?

Блум. Мен шаҳар ахлоқини ислоҳ қилиш тарафдориман. Ўнта васиятга соғ ҳолда риоя этилса дейман. Эски уфқлар ўрнига янгилари пайдо бўлади. Ҳамма яҳудийлар, мусулмонлар, мажусийлар бирлашади. Ҳар бир табиат фарзандига уч акр ер ва битта сигир. Энг яхши тобутлар автомобилларда. Жисмоний меҳнат барча учун мажбурий. Парклар куну тун очик. Идиш-товоқлар электр асбобларда тозаланади. Сил, ақлий заифлик, урушлар ва қашшоқликлар тақиқланади. Умумий афв эълон этилади, ҳар ҳафта карнавал, хоҳлаган ниқобни тутиш мумкин, ҳамма мукофот олади, бутун жаҳон тили эсперанто ҳамда бутун жаҳон биродарлиги ўрнатилади. Ичкилиқбоз ва каззобларнинг сарик сув очган ватанпарварлиги етар энди. Эркин фуқаролар давлатида эркин молия, эркин рента, эркин муҳаббат ва эркин фуқаро черкови бўлади.

О'Мэдден Берк. Эркин товуқхонада эркин тулки.

Дэви Берн (*ҳомузга тортади*). Ииинишаааах!

Блум. Ирқлар аралашади. Никоҳлар аралашади.

Ленехан. Аралаш ҳаммомлар ҳақида нима дейсиз?

Блум ўз яқин-атрофидаги турғанларга ижтимоий ўзгаришлар ҳақидағи режаларини түшүнтиради. Ҳамма розилик ва құллаб-құвватлашини билдиради. Қылдар-стритдаги музейнинг мұтасаддиси пайдо бўлади, у яланғоч илоҳаларнинг ҳайкаллари чайқалиб турған жуда катта усти ясси аравани тортиб келади – Венера Каллипига, Венера Пандемос, Венера Метемпсихоз ҳамда – Тижорат, Опера музикаси, Мұҳаббат, Реклама, Саноат, Сўз эркинлиги, Кўп карра овоз бериш, Озиқ овқатлар. Шахсий Озодалик, Дам олиш жойларидаги Концертлар, Түгшиш дардларини камайтириш ва ҳаммабоп Илми Нујум сингарилар шу билан бирга түққизта янги музалар тасвирланган яланғоч ганч ҳайкаллари ҳам шу ерда.

Ота Фарли. У баттарин англикан, агност, кўп динли, у бизнинг муқаддас динимизни қўпормоқчи.

Миссис Риордан (*васияти ёзилган қоғозни йиртади*). Сиздан ҳафсалам пир бўлди! Сиз яхши одам әмассиз!

Онахон Гротан (*Блумга қараб отиш учун оёғидаги бошможини ечади*). Вой, сен ҳайвон! Ярамас абраҳам!

Флинн Узун Бурун. Бизга куйлаб бер, Блум. Эски ширин қўшиқлардан айт.

Блум (*завқ-шавқи тошиб*).

Сўз берганиман ташлаб
кетмайман дебон,
Жонопп боплаб мени, адабим
ебон
Мен ла ла лала лала ҳулалла.

Ниначи Холоҳан. Кария Блум! Ҳеч кимга ўхшамайди, бунинг ургини топиб бўлмайди, ноёб.

Падди Леонард. Оператороп шонли ирланд!

Блум. Гибралтардаги чўлоққа қайси опера ўхшайди? Атиргул ва қўлтиқтаёқ.

Кулги.

Ленехан. Қалам ўғриси! Йўқолсин Блум!

Чодир ёпинган Сивилла (*жўшқин*). Мен Блумчиман, шу билан фахрланаман. Қандай бўлмасин, мен унга ишонаман. Унга ҳаётимни бағишлиашга тайёрман, бошқа бундай масҳарабоз дунёда йўқ.

Блум (*атрофдагиларга кўз қисади*). Бас бойлайман, жуда чиройли қиз.

Теодор Пюрфой (*балиқчилар кийими ва сув ўтмас курткада*). У табиатнинг муқаллас мақсадларига ҳалал етказиш учун турли механик воситаларни кўллади.

Чодир ёпинган Сивилла (*ўз кўксига ханжар уради*). Менинг қаҳрамоним, менинг илоҳим! (*Ўлади.*)

Жуда кўп эҳтиросли ва мафтункор хонимлар ҳам ўз жонлари га қасд қиласидилар, ўзларига тиғ урадидилар, сувга чўқадидилар, турли ишқорлар, заҳар ичайдилар, томирларини кесадидилар, овқат ейшидан воз кечайдилар, буг машиналар тагига ётадидилар, Нелсон қуббасида Гиннеснинг катта пиво пишириладиган қозонига ўзларини ташлайдилар, газхонага бошларини сукадидилар, чиройли боғичларда осадидилар, юқори қаватлардан пастга отадидилар.

Александр Ж. Даун (*бор овоз билан*). Исо Масихога имон келтирган оғайнилар, Блум деган махлукқа қарши бўлган биродарлар, Блум дейилмиш ушбу одам — ҳақиқатан ҳам жаҳанинм олови ва насроний оламига айни ҳақоратдир. Бешикдагидан шайтон хирсу ҳавасига берилмиш бу Зот, Мендесдан чиққан сассик така, жуда эрта болалик бузукчиликларига берилди, мисоли водийларга ёғар дўл каби, қарид чуриган камнир билан бўлди. Ушбу пасткаш риёкор, учига чиққан беномус муқаддас Апокалипсисда айтилган ўша оқ буқанинг ўзгинасидир. У Бобил фоҳишасига сифидаи ва барча васвасалар унинг тумшуғидан баднафас билан бирга чиқади. У гулханда ёниш, қайнаб турган мой қозонига ташланишга сазовор. Калибон!

Оломон. Дорга осилсин! Ўтга ёқилсин! У Парнеллдан ҳам ёмон. Мистер Фокс!

Онахон Гроган бошмөшини Блумга отади. Юқори ва қўйи Дорсет-стритнинг дўйондорлари унга турли тақир-туқирлар, қуюлтирилган сутдан бўшаган тунукалар, сасиган карам бошлари, мажорлаган нон бўлаклари, қўйларнинг думлари, пишлокларнинг дурдаларини улоқтирадилар.

Блум (*саросимада*). Бу яна офтоб уришига ўхшайди, яна қандайдир бемаза бир ҳазил. Худо ҳаққи, менинг айбим йўқ,

қуёш нури тунимаган қордай оппоқман! Сиз айтаётган одам менинг биродарим Генри. У мен билан эгиз. У Долфинс-барида туради, иккинчи уй. Бу тухмат илондан ёмон, бошимга ёлғон айблар келтириди. Биродарлар ва элдошлар, *sgenl inn ban bata coisde gan сарал!*¹. Мен эски дўстим, жинслар бўйича мутахасис, доктор Мейлахи Маллигандан мен ҳакимда тиббий бир хулоса беришини сўрайман.

Доктор Малигаи (*автомобиль пойгачиларининг чарм курткасида, пешонасига кўк консерва ойнак қўндирган*). Доктор Блумда бисексуал аномалия қузатилади. У яқинда доктор Юстейснинг телба эркаклар ётадиган хусусий шифохонасидан кочиб чиқди. У никоҳдан ташқари туғилган, ҳаддан ортиқ жинсий уринишлар натижасида ривожланиб кетган ирсий эпилепсияга дучор бўлган. Аввалги авлодларида фил касаллигига мойиллик ҳоллари учрайди. Сурункали эксгибиционизмнинг аниқ белгилари бор. Яширин мунофиқлик ҳам кўзга ташланади. У ўз-ўзини уқалашга берилганлиги туфайли сочи эрта тўкилган, шу боис айнигар ҳаёл-парастга ва ясама тишли бузукқа айланган. Оила борасида у вақтинча хотирасини йўқотган ва назаримда у бошқалар олдида гуноҳкор эмас, факат бошқалар унинг олдида айбдор. Мен ички вагинал текшириш ўтказдим ва S 427 орқа, кўлтиқ ости, кўкрак, олат усти қилларининг ишқорийлиги бўйича тест қўллаб шу хулосага келдимки, гувоҳлик бераман, бу киши *virgo intacta*² экан.

Блум жинсий аъзоларини люкс шляпаси билан тўсади.

Доктор Мэдден. Шунингдек, ривожланган гинсоспадияга ҳам гирифтор. Наслларнинг манфаатларини кўзлаган ҳолда мен зарарланган аъзоларини спиртга солиб, уларни миллий теротология музейида сақлашни таклиф этаман.

Доктор Кроттерс. Мен касалнинг пешобини таҳлил қилдим. У оқсилланган. Сўлак ажралиши етарли эмас, тиэза рефлекслари узук-юлук.

Доктор Панч Костелло. Фоятда билиниб туради *fetor judaicus*³.

Доктор Диксон (*тиббий хулосани ўқиб эшиштиради*). Профессор Блум янги типнинг тугал намунаси – у аёлманд эр-

¹ Бармоқ сўриб топилган воқеа (*бузил. ирл.*).

² Бокира қиз (*лот.*).

³ Жуҳуд сассиги (*лот.*).

как. Унинг маънавий хусусиятлари содда ва жозибали. Аксарият одамларнинг фикрича, у foятда дилбар инсон, ажойиб шахс. Умуман олганда, унинг ғалати томонлари йўқ эмас, тортинчоқ, лекин тиббий маънода ақли заиф эмас. У Эврилган Руҳонийларни кўллаб-куватлаш жамиятининг юрисконсультига жуда чиройли хат ёзди, ҳақиқий достон, унда ҳаммаси тўла-тўқис тушунтириб ўтилади. Амалда у мутлақо ичмайди ва тасаввур этишнимча, со-мон тўшакда ухлайди ва бенихоя камсуқум овқатланади, кўпроқ кўкфурушдан қуриган нўхот олиб тановул қиласди. Ёзда ҳам, қишида ҳам ирландча жул камзул кияди ва ҳар шаиба ўз-ўзини қийнаб имтихон қиласди. Менга шу нарса ҳам маълумки, у бир вақтлар Гленкрининг балоғатга етмаган кичик ёшли жиноятчилар ахлоқ тузатиш колониясига бириичи разрядли ҳукуқбузар сифатида тушибган. Бошқа бир хабарга қараганда, у отасининг ўлимидан сўнг түғилган. Бизнинг нутқ аъзоларимиз талаффуз қилишга мусассар бўлган сўзлар ичида энг муқаддаси номига сизни раҳм-шафқатга чакираман. У тез орада бола кутмоқда.

Ҳаммани ҳамдардлик чулгайди. Хотинлар беҳуш ишқилади. Бадавлат америкалик Блум фойдасига хайр-эҳсон ишгади. Олтин ва кумуш тангалар, банк чеклари, қоғоз пуллар, қиммат баҳо ашёлар, газна облигациялари, тўлови етган векселлар, қарз тилҳатлари, никоҳ узуклари, соат занжирлари, медалионлар, билагузук ва маржонлар дўйлдек ёвилади.

Блум. Оҳ, мен қанчалар она бўлишни истайман.

Миссион Торнтон (энага боқувчи либосида). Мени маҳкамроқ ушила, жонгинам. Ҳаммаси тезда тугайди. Маҳкамроқ кучокла, жоним, маҳкамроқ.

Блум уни қаттиқ қучоқлайди ва саккизта сарик ва оқ ўғил болаларни юзага чиқаради. Улар қирмизи гилам билан ғаройиб ўсимликлар қўйилган пиллатоя зиналарида пайдо бўлишади. Саккизловон барчаси чиройли, чехралари олтин-кумушдай, келишган, яхши кийинган ва ажойиб тарбияланган, бешта жонли тилда бемалол гаплаша олади ҳамда турли фанлар, санъатларга қизиқадилар. Ҳар бирининг исми кўйлагининг кўкрагида аниқ таниқ ёзив қўйилган: Назодоро, Голдфингер, Хризостом, Мэндоре, Сильверсмайл, Зилберзелбер, Вифаржан, Панаргирос¹. Уларга шу заҳоти турли

¹ Олтин бурун (ингл.) Олтин бармоқ (ингл.), Олтиндудоқ (юнон.), Тиллакори кўл (франц.), Кумуштабассум (ингл.), Ўзи кумуш (нем.), Симоб (франц.), Бутункумуш (юнон.).

жамлакатларда юксак ва масъул лавозимларни топширадилар, улар банк директори, темир йўл диспетчери, масъулияти чекланган компанияларнинг президентлари, меҳмонхоналар синдикатларининг вице президентлари курсисига ўтирадилар.

Овоз. Блум, сен Масих бин Юсуфмисан ёки бин Довуд? Блум (*сирли*). Сен айтдинг.

Биродар Торт-Йирт. Унда мўъжиза кўрсат.

Бэнтам Лайонс. Башорат қил, Сент-Лежерни ким ютади?

Блум дор арқонидан юриб боради, чап кўзини чап қулоғи билан беркитади, деворларни ёриб ўтиб кетади, Нелсон қуббасига ўрмалаб чиқиб, энг тепа токчада осилиб туради, ўн икки дужин чиганоқ (чиганоғи билан) ютади, ширинча билан охриган бир қанча беморларни тузатади, юз тузилишини ўзгартиради, жуда кўп тарихий сиймолардан ажратиб бўлмайдиган ўхшашлик касб этади: лорд Биконсфилд, лорд Байрон, Уот Тайлер, Мусо Мисрий, Мусо Маймоний, Мусо Менделсон, Генри Ирвинг, Рип ван Винкл, Кошут, Жан Жак Руссо, барон Леополд Ротшилд, Робин Крузо, Шерлок Холмс, Пастер ва ҳоказолар, ҳар бир оёғини бир вақтнинг ўзида ҳар томонга айлантиради, денгиз сувини орқага қайтаради, жимжилогини кўтариб қўёшли қорайтиради.

Папа нойиби Брини (*Нана зуав қўриқчиси либосида, кўксида пўлат кираса совут, қўл ва оёқларида пўлат калла, шопмўйлов, қора бумазий ётинчиқда*). Leopoldi autem generato¹.

Мусо Нуҳни туғди, Нуҳ Евиухни туғди, Евнуҳ О'Халлонни, О'Халлоран Гугенхеймни, Гугенхейм Агендатни, Агендат Нетаимни, Нетаим Ле Гиршини, Ле Гирш Иесиумни, Иесиум Маккейни, Маккей Остролопни, Остролоп Смердозни, Смердоз Вейссни, Вейсс Шварцни², Шварц Адрианополни, Адрианопол Аранхуэсни, Аранхуэс Луи Лоусонни, Луи Лоусон Ихаводоносорни, Ихаводоносор О'Доннел Магнусни, О'Доннел Магнус Христбаумни, Христбаум Бен Маймунни, Бен Маймун Тўзон Родсини, Тўзон Родси Бенаморни, Бенамор Жонс-Смитни, Жонс-Смит Саворгновични, Саворгнович Яскисни, Яскис Вентетюнемни³, Вентетюнем Сомбатхейни, Сомбатхей Вирагни, Вираг Блумни туғди et vocabitur поимен eius Emmanuel⁴.

¹ Мана Леопольдинг, шажараси (лат.).

² Қора, ок (нем.).

³ Йигирма биринчи (франц.).

⁴ Ва ном қўюрлар унга Эммануэл (лат.).

Мурда қўли (деворга ёзади). Блум бу – шайтанат.

Манда вош (ўрмон қароқчиси аслаҳасида). Килберрек орқасидаги молхонада нима қилувдинг?

Кичкина қиз (шақилдоқ шақиллатиб). Баллибоҳ кўприги тагида нима қилувдинг?

Иғнабарг. Ажина жарда-чи?

Блум (дув қизарип, чап кўзидан уч томчи ёш оқади). Менинг ўтмишимга раҳм қилинг.

Ерларидан хайдалган Ирланд ижарачилари (коржомаларда, қўлларида таёқ-тўйқмоқ).

Sjambo¹ урилсин!

Блум эшаксимон қулоқлари осилиб тушганча сазо устуни тагида ўтиради, қўлларини чалкаштирган, оёқларини узатган, «*Don Giovanni, a senar teso*»ни ҳуштак чалиб хиргойи қиласди. Артейн етимхонасидан чиққан қизчалар қўлларини қўлларига бериб унинг теграсида айланадилар. Турма Дарвозаси Зовиясининг қизлари қўл ушлашиб, унинг атрофида тескари томонга айланишади.

Артейн етимчалари.

Лайча у, чўчка у, исқирт бу одам
Ўйлади ўзига хонимлар ҳамдам.

Турма дарвозаси қизлари.

Кўрсанг уни хе,
Дарров тортиб ол-е,
Тез ичига кир-е
Турма қараб, бўл-е.

Хорнблоуэр (овчилар кийим-анжомида, башиборат қиласди). Ва у халқнинг журму гуноҳларини саҳроларда кезувчи рух Азозилга, тун алвастиси Лилитга элтгай. Ва тошибурон қилгайлар уни, хўрлагайлар уни Агендат Нетаимдан тортиб ва Мицраимдан тортиб, барча Хом ерлари.

Ҳамма Блумга картондан ясалган тошларни отади. Қовоқхоналардан галдираб чиққан бадмаслар ва тўда тўда санги итлар Блумга келиб уст-бошини ҳаром қиласдилар. Лапсердак

¹ Таёқ (африкаанс).

ва узун пейсларда Мастянский ва Цитрон пайдо бўлади ва Блумга соқолларини силкитиб шора қиладилар.

Мастянский ва Цитрон. Велиал! Лемляйн истралик! Ёлғончи-Масиҳ! Абулафия!

Блумнинг бичиқчиси, қўлтигига дазмол қистирган Жорж С. Мизайес кўринади ва тўлов қоғозини узатади.

Мизайес. Қайта тикилган шим учун ўн бир шиллинг.

Блум (қўлларини ишқалаб, ўзига келиб). Худди эски пайтлардагидай. Шўрлик Блум!

Рувим Ж. Додд, қорасоқол Искариот, бадфеъл руҳоний елкасида ўзининг чўкиб кетган ўзининг жасадини кўтариб сазо устунига яқинлашади.

Рувим Ж. (хиряллаган овозда пицирлаб). Бир қанжиқ сотди. Ахлатлар орқасида қичишади. Чангларингни кўчир урийқит талон-торожда.

ЕНГИН ўчириш тўдаси. Паамм!

Биродар Торт-йирт (Блумга баланд учили тумоқ ва аланга сурати акс эттирилган сарик чопон кийдиради. Унинг бўйнига халтага солинган ўқ-дори осиб, сўнг маҳаллий ҳоки мият вакилларига топширади, йўл-йўриқ кўрсатади.) Унинг қарзларини ўзига ҳавола этамиз.

Жамоатчиликнинг якдил илтимосига кўра Дублин ўт ўчириш тўдасидан лейтенант Майерс Блумни ёқиб юборади. Ўкириб ишлаган овозлар эшишилади.

Фукаро. Самомизга ҳамду санолар!

Блум (И.Х.С. ҳарфлари тушнилган ёпинчиқда, худди Қақнус каби аланга ичиди осилиб туради). Эрин санамлари, кўз ёши тўқмангиз менга.

Дублин репортёrlарига жисмининг куйган жойларини кўрсатади. Қора кийинган, қўлларида катта дуо китоблари ва ёниб турган узун шамлар туттган Эрин санамлари тиз букиб дуо ўқийдилар.

Эрин санамлари.

Блумнинг буйраги, бизни дуо қил.

Тирмиз Гули, бизни дуо қил.

Ментор Ментопи, бизни дуо қил.

«Фримен»нинг реклама агенти,

бизни дуо қил.

Раҳмадил Масон, бизни дуо қил.

Саргардои Совуи, бизни дуо қил.
Гуноҳ Лаззати, бизни дуо қил.
Сўзсиз музика, бизни дуо қил.
Фукарони Бўйинсундирувчи, бизни дуо қил.
Барча боғичлару Иштончаларнинг дўсти,
бизни дуо қил.
Рахмдил, Мехрибон доя,
бизни дуо қил,
Вабо моховдан сақлагувчи Картошка,
бизни дуо қил.

Винсент О'Брайен раҳбарлигидағи олти юз овозли хор «Салламно» қўшишини ижро этади, органда Жозеф Глинн жўр бўлади. Блум қотади, бужмаяди, қора кўмирга айланади.

З о я. Вақир-вукур сўйла кўмир бўлмасингдан бурун.
Б л у м (*кулар нигоҳ билан тасмасига лойдан ясалган чубук қистирилган эски шляпа, чанг босган бошмоқ, муҳожирнинг қизил тугунини кўтариб, худди куйдирилгандай қора тўнаизни чипта арқонга боялаб етаклаб боради*). Қани, йўл бер-чи, бекача, йўқса, бутун Коннемаридаги эчкилар ўлсин, менинг теримни шилиб олишади. (*Кўзига ёш олиб*.) Бу ҳаммаси жиннилик. Юртчилик, ўлганларга мотам, музика, миллатнинг келажаги. Бўлмоқ ё йўқолмоқ. Ҳатто уйқуси интиҳосига етди. Уни тинчлик билан якунла. Улар майлига яшаши давом этирсинглар. (*Узоқларга қайгули қарайди*.) Менинг қўшиғим битди. Жиндаккина маргимуш бўлса, бас. Пардаларни тортилади. Хат. Ана шундан сўнг оёқни узатиб хотиржам ётилади. (*Аста хўрсиниб*.) Бас. Мен яшаб бўлдим. Алвидо. Алвидо.

З о я (*бахмалласини тўгерилаб, бепарво*). Нима, жиддий айтяпсанми? Унда, ҳозирча. (*Кулгига олиб*.) Сен, чамаси, бугун чап ёнинг билан турганга ўхшайсан, балки ўз суюклигининг қониқмай қолгандирсан. Биламан мен сизларни.

Б л у м (аламли). Эркак ва хотин, муҳаббат, булар нима ўзи? Бўчка ва тиқин.

З о я (бирдан жаҳли чиқиб). Шу инжиқ битлиқиларга сира тобим йўқ. Фоҳиша билан ҳам одамларга ўхшаб муомала қилиш керак.

Б л у м (ўқиниб). Рост, нима учундир тўпорироқ бўлиб қолибман. Сиз бу зарурат бўлган ёмонлик. Сен қаерликсан? Лондонликмисан?

З о я (сўзамоллик қилиб). Чўчқадопдан, у ерда чўчқачалар орган чалишади. Асли йоркширликман, яъни ўша ерда туғилганман. (*Кўксига узатилган Блумнинг қўлини қайтаради.*) Кулоқ сол, Сичқонча Томми. Кўй бу ишни, бошқа ишкалроқ иш билан шуғуллан. Қисқа муомалага лойик яроғинг борми? Ўн шиллингга кучинг етадими?

Б л у м (табассум қилиб, оҳиста бош қимирлатади). Кўпрогига ҳам, пари, кўпрогига ҳам кучим етади.

З о я. Кўпига ишқ ҳам кўп. (*Уни баҳмал қўллари билан эрка-лаб шапатилайди.*) Хўп, бўлмаса, кетдикми, бизнинг янги пианоламиэни ҳам кўриб чиқасан? Серсув мева билан меҳмон қиласман.

Б л у м (журъатсизлик билан энсасини қашийди, қизнинг тирсиллаб турган нокларининг нафис ярашган санъатини кўриб бирдан оғзи очилиб қолган кўча сотувчисидай). Аллаким билиб қолса, ёмон рашқ қиласди. Кўк кўзли жодугар. (*Жиддий.*) Биласан-ку ўзинг, бу қанчалар қийин, сенга тушунтириб ўтириш шарт эмас.

З о я (тамтамланиб). Кўз кўрмай юрак оғримас. (*Уни си-лаб-сийтайди.*) Юр, юр энди.

Б л у м. Кулонгич жодугар. Бешик тебратган кўл.

З о я. Болакайим!

Б л у м (кичкина шитончалар ва пальточа кийган, боши катта, сочи паҳмоқ, кўзларини катта-катта очиб қизнинг жи-мирлаган кўйлагига қарайди, дўмбоқ қўлчалари билан кўйлак боғичларини санаиди ва сўлакайшини оқизиб, тилини чиқариб ҷулдирайди). Пий йиккий йиккий уч.

Б оғиҷ л а р. Севади. Севмайди. Севади.

З о я. Сукут ризолик аломати. (*Бармоқлари ёзилган жажжи қўлчалар унинг кафтини тутади, кўрсаткич бармоқ унинг кафти ичига муқаррар юз берishi керак бўлган нарсанинг белгиси-ни худди йўлбошловчи каби чизади.*) Кўл қайноқми, демак томоқ қуриган.

Б л у м музика, муаттар ҳидлар, ёқимли нарсалар ишқида ёниб иккиланиб туради. Ойимқиз уни пиллапоялар томон етаклайди, бадан ҳидлари билан маст қиласди, сурма тортилган кўзларнинг сузуклиги, кўйлагининг майин шилдираши билан ҳушини олади, бу кўйлакнинг илондай авроқ бурамаларида унга қўли теккан барча эркакларнинг ваҳший бир ҳидлари ўрнашиб қолган, ахир.

Н а р л а р (ҳирс ва гўнгнинг олтингугурут ҳидларини тара-тиб, охурларда ўқириб қутуриб оёқларини тикка кўтариша-ди, кўзлари ола-кула бошларини чайқатишади). Зўррр!

Зоя ва Блум икки ойимқиз ўтирган эшикка яқинлашади. Ойимқизлар бўялган қошлири остидан Блумга қизиқсиниб қарашади, шоша-пиша қилинган таъзимга жавобан кулимсирайди. У бехос қоқилиб тушади.

Зоя (уни чаққон ушлаб қолиб). Хўп-па! Юқорига қараб йиқилинмасин.

Блум. Сўфи етти марта йиқилади. (Бусагада тўхталиб, ойимқизни ичкари киритади.) Қоида бўйича сиздан кейин.

Зоя. Аввал хоним, кейин бегим.

Бўсағани босиб ўтади. Блум товсилланади. Ойимқиз орқасига ўғирилиб, уни ичкарига тортади. Блум бўсағадан ошади. Даҳлизэда мугуз қозиқларда эркак шляпаси ва ёмөирпўши осиёлиқ. Блум шляпасини бошидан олади, кейин уларни кўргач, қовожини солади, кейин қандайдир ўй-фикр оғушида жилмаяди. Уй ичидаги иккинчи қаватнинг эшиги очилади. Қизил кўйлак оёғига қора пайтоқ ва кулранг шим кийган киши кал, эчикисоқол бошини баланд кўтариб, маймунга ўхшаб биланглаб ўтади, у сув тўла кўзани қучоқлаб олган, шимининг қора икки тасмаси орқасида то тово-нигача тушиб судралиб боради. Блум ундан дарҳол юзини ўгириб, даҳлиздаги стол устидан югуриб бораётган тулкининг ит кўзларини яхшироқ кўриш учун бошини эгади; кейин диможи билан ҳид олиб, Зоя ортидан салонга ўтади. Қандилнинг ёруғи пуш тироқ силлиқ қояз абажур билан тўйсилган. Парвона ёруғ теграсиди гирдикапалак, урилади, учади, урилади, учади. Номга қора, зангори ва қизил тўртбурчаклар солинган линолеум тўшалган. Унинг устига ранг-баранг шаклдаги оёқ излари тушиб қолган: товоғига товоғи, оёқ ўртаси ва товоғи, оёқ учига оёқ учи, жислашган товоғи, бир пайтлар ҳаккалаб сакраган ҳабаш ўйинига тушибган жисмисиз шарпаларнинг аралаш-қуралаш тартибсиз оёқ излари. Деворларда тол навдаларининг чорси шакли туширилган гулқонозлар. Камин оташгоҳ олдида товус патларидан ишланган чорчўп. Линч чордана қуриб камин олдида кигиз тўшалма устида ўтирибди, бошидаги кийимнинг айвонини орқага, энсасига қаратиб қўйган. У қўйидаги асони оҳангга мос тўқиллатади. Китти Риккетс деган юзидан қони қочган, суяклари бўртиб турган фоҳиша денгизчилар уст-бошида, билагузукларини кўрсатиш учун шимариб қўйилган замша қўлқоп кийган ҳолда ҳалқалар тақилган сүмкачасини кўтариб стол четиди ўтиради, оёқларини нари-бери чайқатади, камин тенасидаги зар гардишили катта ой-

нага қараб, ўз аксини томоша қиласади. Кўйлаги остидан корсетининг ишлари осилиб ётади. Линч истеҳзо билан пианино олди-даги йигит-қизга имо қиласади.

Китти (кўли билан оғзини тўсиб ўйталади). Ойимқизнинг эси йўқроқ. (Чаккасига бармоғи билан нуқади.) Боси кетган, хуши учган. (Линч таёги билан унинг этагини кўтаради, оппоқ ички кўйлаги кўрипнади. Қиз дарҳол кийимини тўғерилайди.) ўзингиздан кетманг, яхши йигит. (Ҳиқичноғи тутуб, матросча шляпасини тез қўйи әгади, тагида хинага бўялган сочлари йилтираб кўзга ташланади.) Ох, кечиринг!

Зоя. Момоқаймоклар, чироқ пилигини кўтаринг. (Кандил олдинга бориб, чироқ газини охиригача очади.)

Китти (чироқ аланигасига қараб). Унга бир нарса бўлдими?

Линч (тобутдан чиққандай товуш билан). Шарпа ва уй парилари киради.

Зоя. Ҳамма Зояга қарсак чаламиз.

Линчнинг қўлидаги таёқ ярақлаб кетади, бу мис косов. Стивен пианола олдида турнибди, унинг бош кийими ва ҳассаси пианола устига наридан бери ташлаб қўйилган. У икки бармоғини уриб соғ тиник оҳанглар чиқаради. Ҳўппа семиз, ҳамирдай кўпчиган, устига ириган қулупнай тушибдаги эски энгил кийган Флорри Толбот диван четидаги ялқовлана яслана тинглаб ўтиради. Ҳолсиз тўла қўли пастга осилган, мижжасида катта қотган говмичча.

Китти (Яна ҳиқичноқ тутади, аёқларини ликонглатади). Ох, кечиринг!

Зоя (ҳозиржавоб). Йигитинг сени соғиняпти. Ич кўйлагингга тугунча туғиб кўй.

Китти Риккетс бошини ҳам қиласади. Унинг бўйнидаги рўмоли йигилиб, ҳалқаланиб, елкалари, қўлларида сироалиб пастга тушади. Линч ўралиб ётган қуртни калтаги билан туртади. Китти бўйнини қўллари билан худди илондай ўрайди ва ўрамига биқинади. Стивен бош кийимини тескари кийган кишига қарайди.

Стивен. Аслида буни Бенедетто Марчелло тўқиганми ёки тайёр ҳолда топиб олганми, бу муҳим эмас. Расм-руссум — шоирнинг ҳордиги. Бу Деметрага аталган қадимги гимн ёки «*Coela enarrant gloriam Domini*»¹ га илова бўлиши ҳам мумкин. У худ-

¹ Самолар Худо шаънига мадхия айтур (лат.).

ди гиперфригий ва миксолидий каби турли-туман оҳанглар ҳамда пардалар бўлишига ва худди руҳонийлар Довуд меҳроби қошида вағирлагандай бир қанча бир-бирига сира ўхшамаган матнлар келишига йўл қўяди, яъники Цирцея йўқ мен нима деяпман ўзи Церера ва Довуднинг ўз туганмас куч-кудрати борасида етакчи тромбончисига кўрсатма бериши. Mais pom de pom¹, булар бари бошқа бир нарсадан. Jetez la gousche. Faut que jeunesse se passe². (Жим бўлиб қолади; жилмайганча Линчнинг бош кийимини кўрсатади, қиқирлаб кулади.) Ақл шишинг қайси ёқда?

Бош кийим (*қайгу-аламга ботиб*). Ёлғон! Ўзи шундай, чунки ўзи шунаقا. Хотинлар мантиқи. Жуҳуд-юнон бу юнон-жуҳуд, зиддиятлар бирлашади. Ўлим ҳаётнинг энг олий шакли. Ёлғон!

Стивен. Сеп атай менинг хатоларимни, авроқларим, саноларимни ёдлаб оласан. Қачонгача мен кўз юмайин бу соткинликка? Хўтиқ!

Бош кийим. Ёлғон!

Стивен. Ундоқ эса, ана сенга шундоқ. (*Қоғозини солиб*.) Бунинг сабаби шундаки, доминанта ва тоника бир-биридан имкон қадар энг катта масофа билан ажралади, зеро...

Бош кийим. Зеро! Хўп, у ёғи нима? Билмайсан.

Стивен (*кучаниб*). Масофа яъни. Имкон қадар эллипс мавжуд. Якуний қайтишга мос. Октава. Қайсики.

Бош кийим. Қайсики?

Ташқарида граммофон қулоқни қоматга келтириб, ўкириб «Муқаддас шаҳар»ни ижро этади.

Стивен (*куч билан*). Ўз-ўзи билан кесишмаслик учун оламнинг четига борадиган бир нарса. Худо, қуёш, Шекспир, Тожир ўз-ўзлари билан кесишиб, борлиқда ўзларини топадилар. Тўхта. Бир зум тўхта. Кўчадан ёмон шовқин-сурон эшитиляпти. Ўзларини топадиларки, бу олдиндан ҳеч ўзгартириб бўлмас даражада шарт қилиб қўйилмиш эди. Ессо!³

Линч (*хахолаб кулиб, Блум билан Зояга қараб масхараомуз кўз қисади*). Профускоримизни қаранг-а?

Зоя (*жонлануб*). Майнангни асрар, у сендан кўра кўп нарсани билади, бу сен унутган нарсалардан кўпроқ.

¹ Аммо, бу қуриб кетгур (*франц.*)

² Ёниб яшанг. Ёшлик ўз ҳакини олсин (*франц.*).

³ Ана! (*Итал.*)

Флорри Толбот Стивенга семиз одамларда бўладиган тўмтоқ анқовлик билан қараб туради.

Флорри. Менга бу йил ёзда дунё охир бўлади деб айтишди.

Китти. Вой, паҳотки?

Зоя (*хандон ташлаб*). Худо кўтарсан!

Флорри (*хафа бўлиб*). Дажжолни ҳатто газеталарда ёзиши. Вой, оёғим қичишиб кетди.

Жулдуровқи газета сотувчи болалар бақир чақир қилишиб, думли варракни судраганча товоонларини гурсиллатиб ўтишади.

Газетчи болалар. Шошилинч сон! Коњкида сакраш пойгаси натижалари. Қирол каналидаги денгиз илони. Дажжол муваффақият билан етиб келди.

Стивен орқасига ўғирилиб қараб. Блумни кўради.

Стивен. Замон, замонлар ва ёрти замон.

Рувим Ж. дажжол, мангу жуҳуд, кафти таранг очилган қўлларини орқасига қўйиб, оғир қадамлар билан олдинга чиқади, белида саргашта одамнинг халтаси, унинг оғзидан қарз тилхатларн, тўланмаган пул қозозлари чиқиб туради. У қўлида узун чангак кўтариб олгаи, унда Лиффи кўрфазидан тортиб олинган ёлғиз ўғлининг ўз шаклини йўқоттан шишиб кетган лоши илиниб туради. Туниб келаётган қуюқ қоронгиликда Панч Костелло қиёфасига кириб олган ажина ўмбалоқ ошади, унинг бош сяги гидроцефал чаноғига ўхшайди, манглайи қийшиқ, тумшуғи тўмтоқ, қипкизил бурни шишиб кетган, букри ва бел сумбати қинғайтади.

Ҳамма. Бу пима?

Ажина (*жағларини қасирлатади, ҳар томонга сакрайди, кўзларини соққасини чиқаради ва чинқиради, чаққон панжаларини очиб, худди кенгуру сингари чопади, кейин лабсиз луникини икки оёғи орасига сукуб ўша ердан шақиллайди*). *Pnient! G'est moi! L'homme primigene!*¹ (*Жойида турган ҳолда қутуруб айланаб, дарвешлардай фарёд солади.*) *Sieurs et dames, faites vos jeux!*² (*Қўлларини ўйнатиб, чўқади. Мўъжаз сайёralар қўлларида худди рулетка пуфакларидаи учади*). *Les jeux sont faits!*³ (*Сайёralар учча-учча бир бирларига урилади, қарсқурс этган овозлар чиқади*). *Rein n'vea plus!*⁴ (*Сайёralар пул*

¹ У келгай! Бу мен! Кулувчи одам! Азал одам! (*Франц.*)

² Жаноблар ва хонимлар, пул тикинглар! (*Франц.*)

³ Пуллар тикилди! (*Франц.*)

⁴ Бонقا пул тикилмайди (*франц.*).

*факдек шишиб, юқорига кўтарилади ва кўздан ғойиб бўлади.
Ажина поёнсиз бўшлиқса сакраб унда эриб кетади).*

*Флорри (тўнкадай қотиб туради, ўеринча ҷўқинади).
Охирзамон бўлди!*

*Ундан аёлликнинг илиқ ҳарорати ҳовурлари таралади. Олами
ни қора булут қоплайди. Ташқарида сузаётган туманлар аро
оёқ ва йўтал товушларини босиб граммофон ўкиради.*

Граммофон.

Муқаллас Куддус!
Оч дарвозаларни ва айт
Салламио...

*Ракета осмонга учиб чиқиб пақиллаб ёрилади. Унинг ўрни
га оппоқ юлдуз чиқади, у борлиқнинг ҳалокати ва Илиёнинг
иккинчи бор намоён бўлишидан хабар беради.*

*Уфқдан то надир қадар тортилмиш, кўзга кўринмас, боши
ҳам, охир ҳам йўқ арқондан туманлар оралаб ўмбалоқ ошароқ
Охирзамон думалайди, у икки бошли саккизоёқ овчилар кийи-
мида, гусарларнинг баланд ясси уқтарли папоги, шотландлар-
нинг катак калтacha юбкасида Мэн Учоёғи шаклига киради.*

Охирзамон (шотландча лаҳжада). Ким бизга ўйнайди
тоғларда, тоғларда, тоғларда?

*Таралиб бораётган гулдорос ҳамда қаттиқ йўтал товуш-
ларини босароқ худди қизилоёқ қушнинг чинқиришидай Илиё-
нинг саси юксакларда бўғиқ қариллайди. Уни ўзи башараси че-
рков ходимига ўхшаб, Америка байроғи ёзилган кафедра узра
муаллақ туради. Уни кенг ва узун, енглари чорси стихарион
кўйлакда тер босади. Кафедрани муштлаб тақиллатади.*

Илиё. Уй ичидагала-ғовур бас қилинсиз. Жейк Крейн,
Кўшмоқ Сю, Дав Кемпбелл ва Эйб Киршиер, сизлар эса, марҳ-
амат қилиб, кўлингизни оғзингизга тутиб йўталинг. Хўб, шун-
дай қилиб, мана шу йўналишинг ҳаммасига мен қарайман. Бо-
лакайлар, айни вакти бўлди. Худойимнинг соати — роса 12.25.
Ойингга айт, ўша ерда бўлишингни. Тез ишни бажар ва марра
сеники. Мангулик — Саралашгача тўғри экспрессга ол чипта-
ни! Дарҳол сафимизга кўшил! Яна бир сўз Худолигинг борми ё
сенни жин чалганми? Агар иккинчи бор келиши Кони-Айлендда
бўлса, биз бунга ҳозирмизми, йўқми? Флорри Масиҳий, Сти-

вен Масиҳий, Китти Масиҳий, Линч Масиҳий, сиз ҳаммала-
рингиз бу самовий қудратни сезишиңгиз керак. Биз, нима, само
қошида ортга чекинамизми? Ҳеч-да! Фаришталар томонида бўл.
Қабариқ-призма бўл. Ичингда анови нарса бор-ку, а, энг олий
мен. Сен Исо Масиҳо, Гаутам Будда, Ингерсолл билан сўйлаша
биласан. Қани, ҳа, бу титроқларни сезяпсизларми? Аминман-
ки, ҳис қиляпсизлар. Биродарларим-а, бир марта бу нарсани
билиб олсангиз, иши битди деяверинг, осмонга қўрқмай саёҳат
қилаверасиз. Сизга тушунарли бўлдими? Бу ҳаётнинг машъя-
ли, сизга айтсан, ҳаммасидан кўра кучлироқ малҳам, энг лазиз
патир. Барча ташқи йўналишлар ичида энг яхшиси ва қулайи.
Ажойибу ғаройиб, энг ҳашаматли бир нарса. Жонингизни ки-
ритади. Титроққа солади. Ахир мен биламан, тушунаман тит-
роқлар нималигини. Майли, ҳазилни қўяйлик, ишдан келай-
лик. А.Ж. Масиҳий Дауи ва гармониал философия, сизга бу
равшанми? О'Кей. Фарбий олтмиш тўққизинчи кўча, етмиш
етти. Ёздингизми? Маъқул. Истаган вактингизда менга солно-
фондан қўнғироқ қилаверинг. Ҳаражатдан иқтисод қилинг, эй,
эски кайфийлар. (*Овози борича бақиради.*) Ана энди ҳамма бир-
галикда ажойиб қўшиғимизни айтамиз. Ҳамма бирга, баравари-
га, жўшқин, бошладик! Бўлмади, бошқатдан! (*Ўқиради.*) Иеру...

Граммофон (*янада қаттиқроқ шовқин солиб*).

Ххиерусаломмоммом... (*патефон игнаси лаппак устида*
тижирлайди.)

Уч фоҳиша (*қулоқларини беркитиб, чийиллаб*). Воояй!

Или ё (*енги шимарилган кўйлакда, юзи қоп қора, бор кучи*
билан қичқиради.) Аркон давлат биродаримиз, хўжайин Президент, бу сенга гапим, эшиит. Мен сенга қаттиқ ишонаман, хўжайин Президент. Бошим ишлайди, ўйлайман, мисс Хиггинс билан мисс Риккетс динга кирди, юраги тўла дин. Нега мундок қўрқиб кетдинг, мисс Флорри? Хўжайин Президент, бир келсанг-чи, ҳамшираларни қутқарайлар бирга. (*Тинглов-чиларга кўзини қисади.*) Хўжайин Президент, бу қиз ҳамма нарсани тушунади-билади, аммо индамайди.

Китти - Кейт. Эс-хушимни йўқотиб қўйдим. Кўнглим бўша-
шиб кетди, шунақа бўлиб қолди, бир кирди-ю, Конституция
майдонидан чиқди. Мени епископимизнинг ўзи динга кирит-
ган. Она томондан бир холам Монморонсига турмушга чиқсан.
Мен бокира бегуноҳ қиз эдим, мени водопроводчи йўлдан урди.

Зоя - Фани и. Мен бўлсам, бердим-қўйдим, қизиқ бўларкан.

Флорри - Тереза. Фарангларнинг уч юлдузлисидан ичиб ўтирувдик, кейин портвейига ўтдик, у ёғи бошланиб кетди. Хилан қўйнимга кириб олди, гуноҳ қилиб қўйдик.

Стивен. Аввалда Сўз бўлмиш, охири эса, дунёниг охири йўқ. **Фароғатлидир саккиз фароғат.**

Фароғат дегани бу — *Диксон, Мэдден, Кроттерс, Костелло, Ленехан, Банон, Малликан ва Линч тиббиётчиларнинг оқ халатини кийиб, тўрттаси бир саф бўлиб, ғоз юриш қилиб, тапир-тупур ўтадилар.*

Фароғат (аралаш-қуралашига). Бир шинша, бифштекс, барно, брондог, булжон, барнум, бардакум, борийул.

Листер (*квакерларнинг¹ кулранг калта иштонида, кенг айвонли шляпада, назокатли йўсинда*). У бизнинг дўстларимиздан. Номларини айтиш ҳожат эмас. Ёруғлик тилагил.

Курантлар² қадам ташлаб узоқлашади. Сартарошга ухшаб кийинган Супер киради, тоза оҳорланиб қотирилган, текис иштиратиб дазмол босилган, соч жингалаклари тасма-чилвирга ўралган. У орқасидан Жон Эглинтонни эргаштириб келади, у мандаринларнинг³ калтакесакнамо ҳарфлар туширилган сариқ нанка кимоносида, бошидаги баланд шляпаси будда-вийларнинг бутхонасига ўхшайди.

Супер (*жилмайганча бутхонасини бошидан кўтаради, қирдирилган қубба кўринади, қуббанинг тепасида бир тола ўрилган заргалдоқ бояичи етим соч*). Биласизми, мен бу ерда унга пардоз бериш билан овораман. Чирой ҳам фароғат. Яъни, чиройга дахлдор барча нарсалар, тушунарлимни? Буни Йейтс айтган, э, йўқ, мен Китс демоқчиман.

Жон Эглинтон (*таги кўк хира фонар олиб, у билан бурчакни ёритади, мижловлик қилади*). Эстетика билан косметика хотинларнинг хосхонасига ярапади. Мен ҳақиқат қидираман. Оддий одамларга ярокли оддий ҳақиқат. Тандеражи фактлар бўлишини хоҳлайди ва уларни олиш иятида.

Кўмир чеҳлакини орқа томонида бир парча ёруғлик — у оллав, назаркарда ва серсоқол Мананаан Мак Лир, у ўйга бот-

¹ Насроний дини жамоаларидан (тарж.).

² Минора соат (тарж.).

³ Эски Хитой амалдорлари, маслаҳатчиларишининг номи (тарж.).

ган, даҳанини тиззалари устига қўйган. У оҳиста қад ростлайди. Унинг друидларга хос комидан денгизнинг совуқ шамоли эсади. Унинг боши атрофини илонбалиқлар, мингоёқлар ўраб олган. Ҳамма ёғига чиганоқлар ва сув ўтлари ёпишган. Ўнг қўлида велосипед насоси. Чап қўлида улкан қисқичбақанинг қисқичларидан ушлаб олган.

Манаанаан Мак-Лир (*тўлқинлар тилида*). Оум! Гек! Вал! Ак! Хуб! Мор! Ма! Илоҳларнинг оқ йоғлари. Гермес Триスマгистнинг асрорий поймандри. (*Денгиз шамолининг увиллаши каби*.) Пунаржанам балдапанжоб! Мени лакиллатолмайсан. Бир замонлар айтилганди: Сўлдан эҳтиёт бўл, шакти динидан. (*Бўрон қуши ниодси билан*.) Шакти, шива, зулматга яширинган Падар! (*Насос билан қисқичбақани мажақлайди. Унинг кооператив циферблати осмон буржларини кўрсатади. Уммонларнинг улуғ тўлқинлари каби гулдираиди*.) Оум! Боум! Бижгаум! Мен кўрғон шуъласиман, мен аъло навли қаймоқ ва саримойман.

Иудаошининг узатилган қўли ёргуликни сўндиради. Яшил ранг ўча бориб пуштига дўнади. Газ оқими аяччи инграйди.

Газ оқими. Пуффу-а! Пуффуниуфу!

Зоя қандил томон югуриб келиб, унинг алангасини тўэрилади.

Зоя. Ўт олдирай мен, ёкиб тургин сен!

Линч (*столга сигарета улоқтиради*). Ол.

Зоя (*нафсонияти озор чекиб, бошини шахд кўтариб*). Хонимни сигарета билан сийлаш — калтак кўтариш эмас! (*У сигаретани чироқ алангасида оҳиста айлантириб ўт олдиришга уринади, қўлтиқидаги сарҳимтири туклари кўринади. Линч қўлидаги косов билан унинг этагини ён томондан сурбетларча кўтармоқчи бўлади. Кўкимтири сариқ ичкўйлак остидан иштонбожичларининг юқорисида унинг бадани худди парилар жисмидай сутдай кўкиш товланади. У ҳеч нарсага парво қилмай керишади*.) Ҳа, қалай, орқамдаги холимни кўриб олдингми?

Линч. Мен қараганим йўқ.

Зоя (*қўй оғиздан чўп олмагандай бўлиб*). Ростданми? Ҳа, албатта, сиз қараб ўтиргмаган бўлардингиз. Сиз кўзимдан йўқолсангиз, қандай бўларкин, а?

У ўзини ибо-ҳаёли қилиб кўрсатиб, айни замонда Блумга қиё боқиб қарайди ва у томонга тез айланиб, этагини таёқдан ҳолос этади. Унинг бадани яна мовий мавжланади. Блум катта

бармоқларини айлантиради, унинг илжайшида ҳирс жилолана-ди. Китти Риккетс ўрта бармоғини тупуклаб, ойнага қараб қош-ларини силаб текислайди. Басиликограммат¹ Липоти Вираг камин-оташгоҳ қувуридан шиддат билан тушиб, букилмас пушти ёғоч оёқда чап томонга жиддий қадам ташлайди. У устма уст бир қанча чопон кийиб, эгнига яна жигарранг макинтош ҳам ил-ган, қўлтиқига бир ўрам пергамент-қозоз қистириб олган. Унинг чап кўзида Кэшел Бойл О'Коннор Фицморис Гисделл Farrellл нинг монокл-ойнаги. Бошига Миср қалпоги – психентни қўнқай-тирган. Ҳар икки қулоғига ғоз патқаламини қистирган.

Вираг (этигини жуфт қилиб, таъзим бажо этади). Мен сомбатхейлик Липоти Вирагдирман. (Ўйчан йўталиб-йўталиб, қуруқ-қина оҳангда.) Бу ерда бузук ечинишлар аён кўринмоқда, э? Шуниси таажжубланарлики, ойимқизнинг орка томондан кўринишига кўра, шу нарса равшан бўлмокдадирки, у нозик жойларига аврат энгил тутмас экан, сен бундай энгилларни томонга қилишга ишқибозсан, тўғрими. Унинг думғазасига итга санчиб дори юборишган, чамаси, сен буни фаҳмлагандирсан? Давом этамиз.

Блум. Гапрапачи². Аммо...

Вираг. Бошқа бир томондан, иккинчи рақамли, олча эликли ва оқ шляпадаги, у сочига бизнинг халқимиз ясаган гофирида рапахтидан олинган мой-эликсир сурган экан, у сайр кийими-ни кийиб олибди ва қандай ўтиришига қараганда баданида йиртилиб кетгудай таранг тортилиб турибди. Худди хода ютгандай. Хато айтсан, тўғриларсан, лекин нозик жойларини очиб шўхлик қилишга мойил хонимлар сени шу яланғоч бўлишга ишқибозликлари билан ўзларига жалб этиб келишган. Мабодо, бир сўз билан айтсан, Гиппогриф. Тўғри айтяпманми?

Блум. Ойимқиз бироз озғин.

Вираг (қаноат ҳосил қилиб). О, мутлақо! Ростини айтдинг, кўйлагидаги ташқи чўнтаклар ва бел қисми кенгайтириб тикилгани, белини тўла ва лорсиллаган каби кўрсатиш учун мўлжалланган. Ба охирги бозорда харид қилинган, унга қанчадан-қанча товуқнинг пари кетди деявер. Бу росмана кўзбўяма-чилик. Яна кўп майда-чўйда нарсаларга ҳам диққат-эътибор қаратаркан. Бугун киядиганини эртага қолдирмас экан. Парал-

¹ Подиоҳ мирзаси (юнон.).

² Бобожон (идиш).

лакс! (*Бошини асабий лиқирлатиб.*) Бошим тасирлаб отилиб кетади. Эшитяпсанми? Полисиллабаке!

Б л у м (*тирсагини кафтига олиб, бармоғини яноғига қадаб*). У маҳзун кўринади.

В ираг (*сассиқкузанники каби сарғайған тишларини кўрсатиб, бармоғи билан чап кўзини сурбетларча пастга тортиб, хириллаб, акиллаган товушда*). Аҳмок қиласди. Ўзипи кўй оғзидан чўп олмагандай ва ниҳоятда қайғу-ҳасратга ботгандай қилиб кўрсатадиганлардан шоён эҳгиёт бўл. Кўча чечаги. Уларнинг ҳар бирида Руалдус Колумбус очган бўйдоқнинг тугмаси бор. Бағрингга ол уни, тўшини сила. Буқаламун. (*Юшаб.*) Майли энди, учинчи рақамга ўтишга ижозат беринг. Оддий кўз билан ҳам аниқ кўрса бўлади, тўши жуда катта. Бомиданоқ айтиб ўтайлик, калласига бир дунё чучитилгаш ўсимлик моддаси суртилган. Ўх-ху, у пойга чопади! Тўдага қўшилиб қолган исқирт ўрдак, оёклари узун харидай ва белига қулоч етмайди.

Б л у м (*афсусланиб*). Милтиқсиз овга чиқсанг, ўлжа ҳар қадамда оёғингнинг остидан чиқади.

В ираг. Бу ерда сен учун барча навлар — кучсиз, ўртача, кучли тақдим этилади. Пулини тўлаб, хоҳлаганингни ол. Қандай баҳтли бўлоласан агар ҳар қайси...

Б л у м. Яъни, қайси?..

В ираг (*тамшаниб*). Ҳм-мам! Унинг улуғвор тўшини кўр. Билқ-билқ мой. Шубҳасиз, сут эмизувчилар турига киради, кўкрагининг салмоғига қараганда, олди томондан икки катта бўртиги бўртиб турибди, овқатланаётганда, ликопи ичига тушшиб турса ҳам ажаб эмас, бунинг устига ичкарироқда яна иккита солинчаги ҳам бор, у йўғон ичакнинг нечоғли қудратли эканидан дарак беради, улар уқалаш ва эзиш учун ниҳоятда кулай, унинг таранглигидан бошқа ҳеч нарсани орзу килмасанг ҳам бўлади. Бу гўштдорлик хўб яхши овқат ейишинг натижаси. Тор жойда яхши боқилса, унинг жигари филникидан ҳам каттайиб кетиши мумкин. Бўғирсоқ, ширин ўтлар на хушбўй шарбатлар ва бунинг устига сифатли кўк чой қисқа вақт ичиди уларни улкан ҳажмдаги табиий ёстиқларга айлантиради. Сен шундайларини ёқтирасан-да, э? Миср заминида ичи тўла гўшт осилган дошқозонлар. Хоҳлаганча думала, ўмбалоқ ош. Ликоподий. (*Бўйни тортишади.*) Тарақ-парақ! Мана, яна бошланди.

Б л у м. Ҳар қалай, менга говмичча ёқмайди.

Вираг (қошини чимириб). Олтин узукни ўша ерга босса, тузатади дейишади. *Argumentum ad feminam*¹, биз қадимги Рим ва қадимги Юнонда Диплодок ва Ихтиозавр консуллигига шундай дердик. Қолган ҳаммаси — Момо Ҳаввонинг мислсиз воситаси. Сотилмайдиган нарса. Фақат ижарага берилади. Гугенот. (*Яна асабий.*) ғалати товушлар. (*Маъқуллагандай ҳимранади*). Балки бу сўгалдир. Эсингдадир бу хусусда шимани ўргатганим? Буғдои уни, асал ва мускат ёнғоғи.

Блум (ўйлануб). Ликоподий ва силлабакс қўшилган буғдои уни. Топиш учча осон эмас. Бугун жуда қаттиқ чарчадим, бошимга кўп ҳангомалар тушди. Тўхтанг. Ахир сўгалли қон сўгал чиқаради, сиз эса...

Вираг (жиддият билан сўйлайди, бурни қанқаяди, кўзи гилаиланиб тир тир учади). Кўлингни қайлраверма-да, яхшилаб ўйлаб кўр. Қара, ёдингдан кўтарилибди. Хотирада саклаб қолини усулингни ишга сол. *La causa e santa. Tara-tara.* (*Четга.*) Ишончим комил, эсига тушади.

Блум. Сиз яна розмарин дердингиз. Мен агар тўғри англаган бўлсанм, ишламай қолган ялқов тўқималарга таъсир кўрсатиш керак. Йўқ, бундай эмас, энди эсимга тушяпти. Ўликнинг қўли тегса тузалади. Мнемо?

Вираг (хурсанд бўлиб). Ана-ана. Худди ўзи. Ўша. Техника. Мнемотехника (*Куч билан пергамент-қояз ўрамини уради.*) Мана бу ерда қандай қилиш кераклиги ёзилган, барча тафсилотлари айтилган. Кўрсаткич бўйича ҳаммасини билиш мумкин, доимий кўркув ҳолатида аконит, меланхолияда хлорат кислотаси, боғот мақсадлари учун бойчечак. Ана энди Вираг кетказиш ҳақида хикоя қилиб беради. Бизинг эски танишнимиз каустик-ортик. Уни от ёли билан таг-туғидан кесиб ташлаш керак. Бироқ биз болгарлар ва баскларга мурожаат қиласиз, сен ниҳоят эркакча кийингиз аёллар ўзишта ёқин-ёқмаслигини аниқладингми, йўқми? (*Ясама кулади.*) Сен бир йил диний масалаларни ўрганмоқчи эдинг, 1886 йилнинг ёзида эса айлананинг квадратурасини топаман ва ўша бир миллионни қўлг киритаман дегансан. Ана алаҳсираш! Буюклик билан кулги бўлишнинг ораси бир қадам. Мисол учун, пижамаларми? Ёки айтайлик, айри ёпиқ трикотаж иштоними? Ёки анов мураккаб либос комбинация билан бирга унинг изорими? (*Масхараомуз қуқулайди.*) Кү-кү-кув!

¹ Аёлларга далолат (лат.).

Блум ҳар учала ойимқизга журъатсизгина кўз югуртиради, кейин пушти мато билан тўсилган қандилга қарайди, чирилдоқнинг туганмас садосини тинглайди.

Б л у м. Унда мен ҳозир тугатишни хоҳлардим. Ҳеч қачон тунги кўйлаклар бўлмаган. Шундан келиб чиқадики. Аммо эртага бу янги кун бўлажак. Ўтган кун бугун эди. Нима ҳозир бўлса шу ҳозир эртага ҳозирдай бўлгай ҳозир эса кечадай.

В и р а г (*унинг қулоғига энгашиб пичирлайди ва шавқ билан хур-хур хуриллайди*). Бир кунлик ҳашаротлар ўзларининг бир лаҳзалик ҳаётларини тақрор-тақрор қўшилиш ичидаги ўтказишида, уларни ўртача соғлом моданинг ҳиди ҳавога тарқалиб тинмай ўзига тортади, моданинг жинсий ҳарорати унинг елка қисмига тарқалади. Андоми чиройли! (*Унинг тўтинамо сариқ тумшужи палағада ағозиллайди*.) Такрибан бизнинг эрамизнинг беш минг беш юз эллигинчи йилларида Карпат диёрларида шундай мatal айтиларди: бир неча бочка солод сиркасига қараганда бир қошиққина асал биродаримиз ҳирс-айиқвойни кўпроқ ўзига тортади. Асалариларнинг учб юриши айиқни қизитади. Бироқ буни кўя турайлик. Балким, бошқа бир сафар давом эттирармиз. Бизга келсак, биз жуда, жуда хурсанд бўлдик. (*Йўталади, бошини солинтиради ва буқланған кафти билан бурнини шиқаллайди*.) Ушбу тунги ҳашаротларни ёруғлик ўзига тортишига эътибор бергайсан. Лекин бу тўғри эмас, сен албатта уларнинг ташқи муҳитта мослашмайдиган кўзларини эслаб кўр. Ушбу чигал ва мушкул масалаларни менинг «Сексология асослари ёхуд севги эҳтироси» деб аталган ўн еттингчи жилдимдан қара, уни доктор Л.Б. Йилнинг энг машҳур китоби деди. Биргина мисол, яна шундайлар ҳам мавжудки, уларнинг ҳаракати автоматик тарзда содир бўлади. Назар сол яхшироқ. Унинг учун бу унинг қуёши. Тунги кушлар, тунги қуёш, тунги ўйинлар. Маҳкамроқ қучокла. Жимми! Ж-ж-ж-ж!

Б л у м. Эсимда, пашша ўзининг девордаги соясига жинни бўлиб ҳужум қилди, ундан кейин жинни бўлиб ўрмалаб кўйлагим ичига кириб олди яхшиямки тағин...

В и р а г (*юзида совуққонлик ифодаси ҳосил бўлади, аёлларча ёёли хихилаб кулганча*). Э қойил! Иштони ичига тилла қўнғиз кириб олибди, булбулчасига хантал малҳам қўйибди. (*Ҳаяжонланиб бидирлайди, курка бағбака ҳалқаларини силкилади*.) Тўдди-бўдди! Тўдди-бўдди! Каердамиз? Сим-сим, оч эшикни! Келур! (*Шоша-пиша қоғоз ўрамини очиб, ўқишига ту*-

шади, бурни йилтироқ қўнгиздай ва панжаси қаторлар устидан ўнгдан чатга чопади.) Ҳозир, ҳозир, оғайнижон, сен қидирган саволга жавоб топиб бераман. Тез орада бизга Ред-бэнкдан ейишга чиганоқлар келтиришади. Энг зўр ошпаз мен ёзим! Улар биз учун бафоят фойдали, Перигордан келган ер ости қўзиқоринлари, ҳамма нарсаларни қўймай еяверадиган хўра мистер тўнғиз хўрак ер остидан кавлаб чиқарадиган ширин туганклар, улар ҳам асаб ожизликлари ҳамда эркаклаб кетиш ҳолларида бафоят наф беради. Гарчи улар сассиқ, лекин худди оловдай иссиқ. (*Бошини силкитади, бидирлайди, майнавозчилик қиласди.*) Ҳазилкаш авжакда, қўзлари ойнакда.

Блум (*паришон*). Ойнакда кўрганимиз шундан иборатки, хотинлар қўштабақалиларнинг энг чатоқ ҳодисаси. Доим очик сим-сим: қўшайган жинс. Шунинг учун улар ҳашаротлар, ўрмаловчи, судралувчилардан ўлгудай қўрқишиади. Аммо Момо Ҳавво ва илон бунга зид ҳодиса. Лекин бунга тарихий далил йўқ. Менинг ғоямнинг аниқ аналогияси. Бундан ташқари илонлар аёлнинг сутини жуда яхши қўришиади. Шарбатга тўлган қўштавақалининг кўкрагини сўриш учун не-не ўрмонлар, нечаче чақиримлар йўл босиб судралиб келади. Элефантулиазис ёдингиздадир, у ўтлоқдаги Рим аёллари ҳақида ёзганди.

Вираг (*қат-қат буришган лабларини чўччайтириб, қўзларини тошдай қаттиқ юмб, бегона бир талаффузда худди оят қироат қилгандай унли маъюс садо чиқаради*). Ва елинлари тирсиллаб тўлган сигирлар маълумки...

Блум. Мен ҳозир увлаб юбораман. Мени кечиринг. Нима? Мана. (*Худди дарсда жавоб берадигандай*.) Улар ўзлари сўрдириб ташлатиш учун газанда уясини излаб боришган. Чумоли шираларни қитиқлаб соғади. (*Чукур фикрлаб*.) Дунёни инстинкт бошкаради. Ҳаётни ҳам, ўлимни ҳам.

Вираг (*бошини ёнига қийшайтириб, елласини букиб, куракларини буқчайтириб, соққаси чиққан хира қўзларини парвонага тикиади, чангак бўлиб қолган панжалари билан уни қўрсатиб, қичқиради*). Ким у Жер-Жер? Ким у азиз Жералд? О мен унинг хато қилишидан жуда-жуда қўрқаман. Бу палакатнинг олдини оладиган киши йўқмики, тоза сочиқ олиб уни ҳайдаб юборса а? (*Миёвлайди*.) Пиш-пиш-пиш, кел бу ёқقا. (*Хўрсинади, ўзини орқага ташлайди ва қимиirlамай энгаги осилган ҳолда ерга қиятиклиб қолади*.) Нима қилдик, майли. У тезда тин олади.

Мен түғилдим учмокка,
Баҳорни шўх қучмокка,
Айлапмокка, кўчмокка.
Алдамайман, шоҳ эдим,
Боқий нарса йўқ дедим,
Поенига стиб келдим,
Оҳа!

(Учиб бориб чироққа урилади, қанотларини пир-пир типирлатади.) ғоят, ғоят, ғоят, ғоят, ғоят чиройли қанотчалар.

Тепадаги сўл эшикдан Генри Флауэр чиқиб келади-да, сирсангандай икки қадам ташлаб, салоннинг ўртасидан чапроқда тўхтайди. Устида ётинчиқ ва бошида бостириб кийилган патли сомбреро. Қўлида даста оғочидан нуқра торли чанг ва узун бамбук наили аёл бошига ўхшаш сопол чилими. Қора баҳмал чоловори таранг тортилган, балга киядиган туфлиси кумуш боғичли. Халоскорнинг масрур қиёфаси, гажаклари жингалак бўлиб тушган, мўъжаз мўйлабча, соқоли жуда сийрак. Товони кичкина кичкина турна оёқлари тенор қўшиқчи Марио, князъ Кандинскийга тегишли. У тўр манжетини тўгерилайди, тароватли лабларини лаззатланиб эҳтирос билан ялади.

Генри (гитарасини типиллатиб, паст ва хуморли овозда). Мана гўзал гул яшнаб очилгаи.

Вирағ пўнисали қиёфада жағларини маҳкам босиб қандилга тикилади. Блум кўзларини Зоянинг бўйнидан узолмайди. Олифта Генри ўртаси ўймоқча энгагини қимирлатароқ пианинога бурилади.

Стивен (ўзича минеирлаб). Кўзингни юмиб чал. Худди отажондай. Мен қорнимни чўчқанинг емили жавдар билан тўлдирдим. Тўйиб кетдим ҳаддан ортиқ. Борай мен ўз ҳаводоримга. Гўёки бу худди ўша. Стиви, сени чорлар ҳалокатли йўл Қария Дизининг хузурига ўтиш ё телеграмма бериб хабар қилип керак. Бизнинг бугунги учрапувимиз менда унутилмас таассурот қолдирди. Гарчи бизнинг ёшимиз. Эртага тўлароқ ёзаман. Дарвоқе, айтиб қўяйки, мен ичганман. (Яна чалади.) Энди минор аккорд. Ҳа. Ҳар қалай, унчамас.

Алмидано Артифони мўйловларини таҳдишли қимирлатиб, наича қилиб ўралган ноталарни узатади.

Артифони. Сі rifletta. Lei rovina tutto¹.

Флорри. Бир нима айтиб бер. «Мұхаббатнинг эски ширип қўшиғи»ни айт.

Стивен. Овозим йўқ. Мен тамом бўлган санъаткорман. Линч, мен сенга уд ҳақидаги хатни кўрсатган эдимми?

Флорри (*аҳмоқона илжайиб*). Билади қўшиқ айтишни, лек айтмас.

Деразада икки Сиём эгизаги Филип Ҳушёр ва Филип Маст, икки Оксфорд профессори майса ўрувчи машина кўтариб пайдо бўлишади. Икковлари ўзларини Мэтю Арнолдга ўхшатиб ниқоблашган.

Филип Ҳушёр. Тентак ақллига нима дейди, эшит. Иш ишқал. Сиёхи йўқ перо билан хўл қофозга ёз. Уятсиз ибратли ёш йигит каби. Ойлик эди уч фунту ўн икки, икки фунти қофоз пул, бири олтин танга, яна икки крон, билса эди буни ёшлиқ. Муни en ville, муни sur mer, Мойрада, Ларчетда, Хиллс-стритда табибларда, Беркда. Тўғрими ҳаммаси? Мен сенга қараб турибман.

Филип Маст (*сабрсизлик билан*). Йўқот бу бошогригини Худонинг жаннатига! Ҳеч кимдан қарзим йўқ. Октауани ўйлаб олсан бўлгани. Шахснинг иккинчи бор иккиланиши. Ким менга айтди унинг отини? (*Унинг ўт ўраги шовқин солиб тариллаи ди.*) А-ҳа, ана. Zoe ту сас arano². Гўёким, мен бўлгандайман бу ерда илгари. Фақат қачон, балки Аткинсон билан, қаердадир менда унинг сурати бор эди. Қандайдир Мак. Ёки Тумак. Қулоғимни еган эди айтиб кимнидир, ким эди, шошма, Суинберри эмасми?

Флорри. Бас, қўшиқ айтасанми?

Стивен. Рух бардам, жисмимиз ожиз.

Флорри. А сен Манутни тугатмаганмисан? Сен менинг ўша ерлик бир танишимга ўхшайсан.

Стивен. Мен унга барҳам берганман. (*Ўзича.*) Эҳ, намунча ақлли.

Филип Ҳушёр ва Филип Маст (*ўт ўраг потирлар, ўрилган ўтлар ерга отилиб ётар*). Ақлли-тақилли. Тугатди-тук отди. Айтганча, китоб, анов нарса ва таёқ ўзингдами? Ҳа-ҳа, мана улар. Ақлли-шақлли, тугатти-сугатти. Бардам бўл. Биздан ўрган ва сўрган.

¹ Ўйлаб кўринг. Сиз ҳаммасини буздингиз (*итал.*).

² Ҳаётим, мен сени севаман (*юнон.*).

Зоя. Ўтган кеча бир руҳоний келди, мақсади маълум нарса, ўзи бошдан-оёқ тугмаси қадалган, чопонини ҳам ечмайди. Нега мунча хавфсирайсиз, дедим унга, шундоғам сизни биламан, католик қашишсиз, дедим.

Вираг. Унинг шундай қилиши ниҳоятда табиий. Гуноҳкорлик сари қадам ташлаган. (*Кескин, кўз қорачиқлари кенгайиб.*) Куриб кетсин Папаси! Оламда ҳеч бир янги нарса йўқ. Мен Вирагман, мен роҳиблар ва бокираларнинг яширин ахлоқларини фош қилиб ташладим. Нега мен католик черковдан алоқани уздим? «Руҳоний, аёл ва тавбаҳона»ни ўқинг. Пеноуз. Иблис Флибертид жиббет. (*У жазавага тушади.*) Қамишдан бўлган белбоғини ечиб ташлаб аёл ҳаёning нафис лаҷжаси билан лингамга ўз йонисини тақдим этади. Ундан сўнг тез орада эркак аёлга тўқайзорлардан ўлжа, бир бўлак гўшт келтиради. Аёл хурсанд бўлиб, ўзини тери ва укпарлар билан безайди. Эркак унинг йонисини катта маҳкам лингами билан севар. (*Қичқиради.*) Coactus volui. Сўнг енгилтак хотин қочмоқчи бўлар. Эркак зўр берид унинг қўлидан тутар. Хотин чинқирав, тукурав, тишлар. Фазабга минган эркак хотиннинг бўлиқ ядганасига¹ қаттиқ урар. (*Ўз думини тутиши учун айланади.*) Пуф-паф! Пух-пух! (*Тўхтайди, акса уради.*) Апшу! (Олдини қашийди.) Уфиরруҳҳ!

Линч. Хўш, қандай бўлди у ёғи? Сен ҳазрат отани тавбасига таянтирдингми? Черков замбарагини отгани учун тўққиз марта «Э, Падар» дуосини ўқитгандирсан?

Зоя (*бурнидан худди морж мўйловлари каби туклар отилиб чиқади*). Замбаракка бало борми? Бир андаккина сезим, холос. Ҳисоб қуруқ.

Блум. Бечора!

Зоя (*бепарво*). Ўзи айбдор.

Блум. Қанақасига?

Вираг (*унинг башираси бужмайиб ваҳшиёна бир ўра ҳосил бўлади, ундан қора мавжлар отилиб чиқади; суяклари кўриниб турган бўйни олдинга туртиб чиққан. Нокас тумшувини кўтариб увиллайди*). Verfluchte Goim!² Унинг отаси бўлганми ё кирктами отаси. Э, унинг ўзи ҳеч қачон бўлмаган. Чўқкалар Худоси! Унинг иккита чап оёғи бор эди. Бу Иуда Иакҳ, Ливия

¹ Лингам, йони, ядгана — эр-аёл олатлари, орқа (*санскр.*).

² Лаънати тоимлар! (*идиш.*). Гоим — яхудийлар тилида жоҳил одамлар.

бичилган қули, Папа бастарди! (У қийшайиб кетган олдинги панжасига чўкади, тирсаклари тўмтоқ ва қаттиқ, гардани билан қўшилиб кетган бош чаноғи ичидан кўзлари ола-кула талваса қиласди, сукунатга ботган оламни унинг чинқириқ уввоси тутуб кетади.) Фахш насллар. Алокалипсис.

Китти. А Мэри Шортоллни айтинг. Анов кўк шапкали Жонгинам Жимми билан ўйнаб қорнини қаппайтириб олдию касалхонага тушди, туқсандан кейин боласи томоқни ютолмай кўйди, шунаقا охири тўшакчасида бўғилиб ўлди, ҳаммамиз уни кўмгани пул йиғдик.

Филип Mast (жиддий). Qui vous a mis dans cette fichue position, Филип?

Филип Ҳушёр (қувноқ). C'etait le sacre pedion, Филип.

Китти шошмасдан бошидан шляпасини ечади ва хина билан бўялаган соchlарини тузатади. Ҳаммабоп аёлнинг шунчалар чиройли боши ва шунчалар чиройли мафтункор соchlари бўлиши мумкинлигини ҳеч кимса дунё бино бўлиб хаёлига келтирган эмас. Линч унинг шляпасини олиб бошига бостириб кияди. Ойимқиз дарҳол уни тортиб олади.

Линч (кулиб). Мечников деган одам мана шунаقا нарсани одамсимон маймунларга эмлаган¹.

Флорри (бош силкиб). Локомотор атакси².

Зоя (қувнаб). Вой-вой, менинг энциклопедиям қаёқда?

Линч. Уч оқила қиз.

Вират (безгак тутгандай қалтирайди, тутқаноққа гирифтор кишининг ўпқа лабларида сариқ кўпик жимирлайди). У мум, меҳригиёҳ малҳами, норанж гули сотиб юрди. Рим саркардаси Пантер уни ўз қурол-асбоби билан йўлдан оздирди. (Ялтираб турган чаёндай тилини чиқаради, кафтини оёғининг орасига сукади.) Масихо! У қизнинг қулоқ пардасини йиртиб юборган. (Худди павиан маймуни каби ваҳшиёна чинқириб жипанглайди, белларини уятсизларча ўйнатади.) Хак! Хек! Хик! Хок! Хук! Кок! Кук!

Башараси қип-қизил, қўллари мушакдор, бурни сертук, кўрпасоқол, шалпангқулоқ, кўкси сержун, пахмоқсоҷ, эмчакдор Бен Дароз Доллард олдинга чиқади, гўштдор белига қора چўмилиш иштони кийган, гўштлари иштондан осилиб туради.

¹ Мечников 1904 йилда маймунларга заҳм эмлаган.

² Ҳаракатлантирувчи аппарат фаолиятининг бузилиши.

Бен Доллард (улкан кафтларида тошларни шарақлатиб ўйнайди, гулдураган овози билан шўх тиролча оҳангларни куйлади). Муҳаббат юракда ўт олса.

Она Каллан ва она Квигли, икки қиз хизматчилар билан тўсиқлардан ошиб сакраб ўтиб, уни кенг қулоч ёзид қучоқларига босадилар.

Қизлар (ҳаяжон оғушида). Катта Бен! Бен, менинг жоним!

Овоз. Мановини ушлаб туринг манов аҳмоқ иштонда.

Бен Доллард (қаҳ қаҳ уриб кулиб, нафаси ичига тикилиб, сонига шапиллатиб уради). Қани, қани, бопланг!

Генри. (Кесилган аёл бошини бағрига босиб, майин шивирлайди.)

Сенинг юраккинанг, менинг севгилим. (Уд торларини чертиб.)

Ажиб сиймо бўлгач намоён...

Вираг (терисини ўзгартиради, қуюқ патлари туллаб тўклилади). Бекор!

(*Кон-қора оғиз ўрасини кўрсатиб ҳомузга тортади, яна жағларини ёпади, пастки жажини қоюз ўрами билан туртиб қўяди.*) ўшандан кейин шуни айтиб мен жўнаш учун отландим. Алвидо. Кечир алвидо. Dreck!¹

Генри Флауэр шошиб-пишиб соқоли ва мўйловчасини тароқ билан тараиди, бармоқларини туплаб ҳўллаб соchlарини силликлайди. Ингичка қилич билан ўзига йўл кўрсатиб, эшикка шўнгенидди, елкасига осилган арфа шўх тиринглайди. Вираг ёғочоёқда ўхшоғиз икки сакраб эшикка етади, думини хода қилади ва йўл-йўлакай чаққонлик билан деворга ирган-сариқ варақани ёпишириади ва боши билан уриб уни текислайди.

Варақа, К. 11. Эълонлар ёпишириш ман этилади. Сирни тўла сақлаш. Д-р Гай Фрэнкс.

Генри. Энди ҳаммаси тугади.

Вираг чаққонлик билан калласини бурраб олади-да, уни қўлтишига қистириади.

Вирагниг боши. Фирибгар!

Бирин-кетин жўнайдилар.

Стiven (Зояга елкаси оша). Протестантларнинг хилоф таълимотига асос солган ўша чиранчиқ пастор сенга кўпроқ

¹ Ахлат! (идиш.).

ёкиши мумкин эди. Лекин сен итга ўхшаган донишманд Анти-гфендан эҳтиёт бўл, ундан сўнг ересиарх Арийнинг ўлимидан кўрк. У бадрафхонада омонатини топшириди.

Линч. Унга ҳаммаси битта худо.

Стивен (*художўйлик билан*). Раҳмон ҳар нарсага қодир.

Флорри. Менинг нийончим комил, сен амалсиз руҳонийсан. Ёки роҳибсан.

Линч. Тўғри-тўғри. У кардиналнинг ўғли.

Стивен. Кардиналнинг ўғури. Бурама мазҳаби роҳиби.

Бутун Ирландия руҳонийларининг раҳбари Табарруқ Зот Саймон Стивен кардинал Дедал қизил камзул, сандал ва пайпок кийган ҳолда эшикда кўринади. Унинг ёрдамчи ходимлари етти оғир гуноҳ, маймусимон пакана миттилар ҳам алвон либосларда, унинг ортидан ётингчиқнинг узун этакларини кўтариб ва ҳам этак остига дам-бадам қараганча келадилар. Табарруқ Зотнинг бошида ён томонга қийшайган тижим цилиндр. Катта бармоқлари қўлтишига тиқилган, кафтлари олдинга чиқиб туради. Бўйнида шиша тиқинларидан тасбех, унинг ўртасидан кўксига буров-бурама хоч осилиб тушган. У катта бармоқларини қўйнидан чиқариб, уларни ҳавода кенг юмшоқ ҳаракатлантириб, кўкдан раҳм ва раҳмат сўрайди ва тантанавор, болохонадор хитоб этади.

Кардинал.

Асирикка тушди-да Консервио,
Чуқур зиндан упинг бўлди макони.
Банди бўлди,
Кўл-оёғи кишанда,
Уч ботмоидан ортиқ эди авзони.

У бир зумгина ўнг кўзини қисиб ва чап лунжини шишириб ҳаммага олазарак боқади. Кейин ўзини босолмасдан мункайди ва орқасига чайқалади, сўнг азаматларча қувноқлик ва саховат билан баралла қўшиқ куйлади.

Эркак ўрдак хўп яхти,
Сап-сап-сариқ панжаси,
Семиз эди, дўмбоқ ва сузигир,
Аммо ваҳшит ўрдакхўр

Ўз қорнини ўйлаб, кўр,
Отди уни, ўлди сағир.

Искабтопар чивинлар унинг кийими ёнида гувиллаб учишади. Қўлини кўксидга чалкаштириб ҷеҳрасида азоб ифодаси билан белларини уқалаб, қашиниб, нидо солади: Мен дўзах азобида қолдим. Энг бўлмағур сафсата билан қасам ичаманки, Исо Масихога таҳсинлар айтурман, бу майда резги халкнинг ҳаммаси ҳам бир хил эмас, акс ҳолда мени бу қурмағур куррамиздан суриниб чиқариб юборгай эдилар.

У бошини ёнига солинтириб, ўрта ва кўрсаткич бармоқлари билан атрофдагиларга тез-тез дуо қиласади, байрамона бўса-гузорликларни адом этади, кейин алпанг-талпанг шипиллаб узоқлашади, бошидаги цилинтри қийшайиб қолган, у шитоб билан кетаркан, ўз ёрдами ходимлари каби кичрайиб боради. Миттилар байрам бўсаларини улашароқ иланг-биланг одим отиб, пишиллай, хихиллай, ўғирилиб, бурилиб мўралай-мўралай, ҳар ёққа қараи-қараи унинг орқасидан юрадилар. Олислардан унинг мардона ва шафқатли, майин ва оҳангдор овози янграйди:

Юрагимни сенга элтар,
Юрагимни сенга элтар.
Майин кеча шамоли
Юрагим сенга элтар!

Ёни өшикнинг қабзаси буралади.

Эшик қабзаси. Сееенгаа!

Зоя. Эшикка иблис келди.

Эркак киши шарпаси гижирлаган пиллапоялардан тушиб келади, у қозиқдан шляпаси ҳамда ёмғирпўшини олаётгани өшитилади. Блум беихтиёр ўрнидан қўзгалади, олдинга юради, йўл-йўлакай өшикни қия ёнади, кейин асабийлашиб чўнтағидан шоколад бўлагини чиқариб Зояга узатади.

Зоя (унинг сочини ҳазиломуз исказ). Ҳимм. Онангга бали. Жонимдан ҳам яхши кўраман, севаман.

Блум (ташқаридаги даҳлизда ойимқизлар билан гаплашаётган эркак кишининг овозини өшитиб, сергакланади). Яна у бўлса-чи? Яна-я? Ё иш чаппа бўлдими? Ёки майшат устига яна майшатми?

Зоя (зар қоғозни очиб). Санчқидан олдин бармоқ ўйлаб топилган. (Бир бўлак ширинлик ушатиб оазига солади, яна бир бўлагини Китти Риккетсга узатади, Линчга ҳазиллашади.) Сенга ҳам оҳҳа берайми? (Линч бош силкитади. Ойимқиз унинг жигига тегади.) Берайми ё бермайми? (Линч бошини орқага ташлаб оезини очади. Ойимқиз шоколадни дам у ёққа, дам бу ёққа айлантиради, йигитнинг боши унга эргашади. Яна орқага қайтади, йигит ойимқизга қарайди.) Ол!

Ойимқиз шоколад бўлагини итқитади. Йигит уни оези билан ҳан этиб тутуб, қасирлатиб чайнайди.

Китти (чайнаб). Мен билан Майрасга ўйнагани борган анов инженер, унинг шоколади яхши эди. Ичига ликёрлар солинган. Бу бозор куни вице-қиролнинг ўзи рафиқаси билан келди. Биз у ерда Тофтнинг арғамчисида роса учдик, ҳозиргача ўзимга келолмайман.

Блум (Свенгалининг мўйна пўстинида пешонасига, наполеонча жамалак туширган, қўлини кўксидা чалкаштирган, худди сўзлай туриб маҳсус машқлар бажараётган нотиқ каби манглайини тириштириб, эшик томонга лочиндан ўткир на зар ташлайди. Кейин чап оёғини олга ташлаб, кучаниб шитоб билан шиддатли айланади ва ўнг қўлини сўл елкасидан тушириб, ложа устасининг ишорасини адо этади). Даф бўл, даф бўл, даф бўл ким бўлсанг ҳам, сени қарғайман!

Ташқарида туман қўйнида узоқлашаётган қадамлар ва эррактинг шўтали эшишилади. Блумнинг чехрасидан енгил тортгани сезилади. У қўлини нимчасининг қатига тиқиб хотиржам, bemalol бир алфозда туради. Зоя унга шоколад узатади.

Блум (вазминлик билан). Ташаккур.

Зоя. Айтдимми, қулоқ сол. Қани, ол!

Зинада оёқ товуши баралла эшишилади.

Блум (бир бўлак шоколадни олиб). Қўзғатадими? Мен ўйлаган эдимки. Ванил тинчлантирадими ё бўлмасам? Мнемо. Сочилган нур, хотира сочилиб кетади. Қизил силга таъсир қиласи. Ранглар аёлларнинг табиатига таъсир қиласи, уларда бу бироз бўлса ҳам бор. Қора одамни фамга ботиради. Еб-ичинглар, ўйнаб-кулишлар. Зоро эртага. (Овқат ейди.) Дидга ҳам таъсири бор, пуштисимонлик. Лекин мен анчадан бери. Худди нотанишдай қўзға. Анов руҳоний ишқилиб, бўлсин-да. Ҳеч бўлмаса кеч бўлсин. Эндрюснинг қўзиқоринини синааб қўрсакмикин.

Эшик очилади. Бу ернинг бекаси тўла семиз Белла Коэн киради. Устида оқиш сариқ узун кўйлак, этагига ялтири-юлтирип попилтириқ осилган. У иссиқдан ториқиб қора суюк елтичи билан елтинади, бу билан «Кармен»даги Минни Хокка ўхшаб кетади. Чап қўлида иккита, никоҳ ва сақловчи узук. Башара сига зайдун тузи урган, терлаган, кўпчиган, бурни гўштдор, бурун тешикларига сарғимтирилик ўтирган. Кўз атрофлари қуюқ бўялгаи. Мўйлар ўсив кўзга ташлашиб қолган. Қулоқла рига катта зумрай исиреа осилган.

Белло. Вой, иссиқ! Вой, тутаб ҳовурим чиқиб кетяпти.

У жуфтлашиб турганларни бирин-сирин кўздан кечиради, кейин назари Блумга тушади, нигоҳи ҳукмфармо, қатъиятли. Катта елтичики унинг юзи, бўйни, лорсиллаб турган бадани ни енгилгина елтийди. Кўзлари қарчигайдай ёнади.

Елтичи (олдин тез, сўнг оҳисста елтиб). Кўриб турибман, сен уйлангансан.

Блум. Ҳа... Унчаликмас, мен қайгадир йўқотиб қўйдим...

Елтичи (дам очилиб, дам ётилади). Жиловинг хотининг нинг қўлида, гах деса, кўлига қўнасан.

Блум (аҳмоқона илжайиб ер чизиб қолади). Бу рост.

Елтичи (ётилиб, қулоқ устида тўхтайди). Сен мени унуттингми?

Блум. Ҳа. Йўқ.

Елтичи (ётилигича бел устида). Мен ўшаман ха ўша сен олдин кимни орзу қилгандинг? Ўшидан у ва шериги бор эди. Ўшандан бери бизни билармидинг? Мен ҳам уларнинг бари ва хозир ҳам биз ҳаммамиш ўша-ўшами?

Белла Блумнинг ёнига боради, уни елтигичи билан оҳисста уради.

Блум (сесканиб). Ҳукмфармо хилқат. Кўзимдаги хотинларга ёқадиган хуморин сезди.

Елтичи (шапатилаб). Биз кўринишдик. Сен меникисан. Тақдир шунаقا.

Блум (бўйсуниб). Лобар хотин мен сенинг ҳукмингти кутган ва истагаңдим. Мен чарчадим, ташлаб кетишди, ёшим ўтиб қолди. Мен инсон ҳаётининг бош почтахонасида кечиккан хатлар учун қўйилган яшик олдида турибман, қўлимда қўшимча ҳақ тўланадиган ҳали жўнатилмаган хат, ҳа, шундай десак ҳам бўлади. Бирбирига тўғри ланг очилган дераза ва эпик орасида отни йикита-

диган елвизак эсади, жисмларнинг қулаши қонунига кўра... Мен ҳозиргина чап қуймичимнинг томираиде яллиғланиш оғригини сездим. Бу дард оиласизда бор. Отам раҳматли тул қолиб шу касалга чалинган, унинг оғриқларига жуда сезгир эди. У ҳайнонларнинг иссиғи бунга ёрдам беради деб итпонарди. Қиши киргаңда мушук терисидан тикилган нимча киярди. Ҳаётининг охирларида шоҳ Довудни ва маъшуқаси асном аёлни эслаб, Атосни ёнида олиб ётарди, гўрга киргунча содик маҳрами эди. Сиз эҳтимол, билсангиз керакки, итнинг сўлаги... (*Сесканади.*) Ох!

Р и ч и Г у л д и н г (*катта портфель кўтариб киради*). Қулги билан доим енгасан. Дублиндаги энг яхши нарса. Шаҳзодаларга лойик жигар ва буйрак.

Елпифиҷ (*шапатилаб*). Ҳаммаси тугайди. Меники бўл. Ҳозир.

Б л у м (*иккиланиб*). Ҳаммаси ҳозирми? Туморни бекор бериб юборибман. Ёмғирда қолдим, шабнам тушганда тошлар устида ётдим, менинг ёшимда бу хато. Ҳар бир ҳодисанинг ўз табиий сабаби бўлади.

Елпифиҷ (*секин пастини кўрсатиб*). Сен қила оласан.

Б л у м (*пастга қараб, ойимқиз оёғининг чизимчалари бўшалиб ётганини кўради*). Бизга қараашяпти.

Елпифиҷ (*кескин пастини кўрсатиб*). Қилишинг керак.

Б л у м (*ҳам хоҳлаб, ҳам хоҳшига қарши бориб*). Мен ҳакиқий ясси тугун қилишга устаман. Югурдак бўлиб юрганимда ўрганиб олганман. Келлетнинг почта буюртмалари бўлимида ишлаганман. Қўлимни қадоқ қилганман. Тугунлар тили. Ижозат беринг. Илтифот қилинг. Мен боя тиа чўкиб туриб эдим. Ох!

Белла қўйлагини андаккина кўтариб, оёқда мустаҳкам туриб олгач, курси четига чизимча билан боғланган ботинка кийган шойи пайтоқдаги лақقا гўштдор оёғини қўяди. Оёғи буқланмайдиган, ёши ўтинқираб бораётган Блум бу туёқ устига энгашиб, юмшоқ бармоқлари билан чизимчанинг учини тешикчалардан ўтказади.

Б л у м (*завқи келиб гувранади*). Менсфилдинг қўлида хотин-қизлар бўлимида мирза бўлиб хизмат қилади. Клайд-роудлик леди хоним учун ясалган мислсиз мўъжаз, тагига атлас астар тўшалган ўлардай посон лайка ботинкача, унинг тутгмаларини қадаш, то тиззагача чалкаштириб чизимчаларни тешикдан ўтказиб тортиш менга ҳеч туганмас ажойиб-ғаройиб лаззат бағишлар-

ди, бу ўсмир чоғларимдаги муҳаббатимнинг орзуси эди. Ҳатто мум майекенга бўлса ҳам завқим тошарди, мен ҳар куни томоша қилгани Раймондга борардим, леди хонимнинг парижликлар киядиган майда тўр пайтоғио оёғининг равочга ўхшаган кичкина бармокчаларини кўрганда шавқим келиб ўз-ўзидан жўш уради.

Ту ёк. Эчкиларникадай менинг илиқ пўстимни хидла. Менинг шоҳона оғирлигимни ўзинг хис қил.

Б л у м (*чишимчаларни боғлаб*). Сикмаяптими?

Ту ёк. Агарда чалқаштириб юборсанг, соққаларингни шундай тепаманки, учеб кетади.

Б л у м. Мухими, бопка тешикка ўткизиб юбормасам бўлди, бир хайрия балида шунақаси ҳам бўлган. Кори бад. Сиз эслаган хонимнинг... тешиги тегишли жойида эмас экан. Ўша балда у кимни учратди денг... Тайёр!

Чишимчаларни боғлаб қўйди. Белла оёвани пастга туширди. Блум бошини кўтарди. Ойимқиз беканинг башараси ва кўзлари унга тик боқиб турарди. Унинг кўзлари хирадашади, учади, кўзостлари халта бўлиб осилади, бурни кўпчийди.

Б л у м (*ноаниқ пўнгиллаб*). Марҳаматли жаноблар, яна қандай хизматлар бўлса, биз тайёrmиз...

Б е л л о (*қуюқ дўриллаган овоз билан, кўзи худди одам ўлдирадиган калтакесакнинг кўзидаи қаҳрли ёниб*). Ярамас лайча!

Б л у м (*ошуфта бўлиб*). Малика!

Б е л л о. (*икки бети пастга чўкиб*). Хиёнаткор болдиirlарнинг қули!

Б л у м (*ийёламсираб*). Ҳар нарсага қодир!

Б е л л о. Нажасхўр!

Б л у м (*мушаклари латтадай бўшашиб*). Ажойиблар ажойиби!

Б е л л о. Тиз чўк! (*Унинг елкасига елтиғиҷ билан уриб.*) Оёғингни буқ! Чап оёғингни орқага торт. Йиқиласан. Йиқиляпсан. Тиз чўк!

Б л у м (*кўзларини сузиб, катта-катта очиб, бекач уларни юмади ва чинқиради*). Кўзиқорин!

Худди тутқаноқ тутғандай қаттиқ чинқириб у тиз чўкади, тишшлайди, хирқирайди, тумшуги билан унинг оёғи тагини кавлайди, кейин худди ўлиб қолгандай узала тушив ётади, кўзларини пир-пир учган мижжалари билан чимдид беркитади, бу намунали устанинг ҳолатига ўхшайди.

Белло (*сочи қалта олинган, бақбақаси қип-қизил, қуюқ ўсиқ мўйлаби оғзи теграсида тақадай айланаб туғиган; у тоғликларга хос ғамаш кийган, кўк чопонининг тугмалари кумушдан, кўйлаги эркин бичиб тикилган, бошида каклик пати қадалган тиролча шляпа. Қўллари этик шимининг чўнтағига цуқур тиқилган. У оёғини Блумнинг гарданига қўйиб пошнаси билан қаттиқ эзади*). Менинг бутун потимни билиб қўй. Хукуқсиз қул, ўз хукмдорингининг ғолиб пошпалари тахти олдида тиз чўқ, токи улар сенинг устингда мағрур ва порлоқ қад кўтариб турсинлар.

Блум (*таслим бўлиб мингирлайди*). Қасам ичаманки, ҳеч қачон сизнинг сўзингиздан чиқмасман.

Белло (*қаҳ-қаҳ уриб*). Ўл-е эшшак! Бошингга нима тушишини сен ҳали билмайсан. Сенинг ночор тақдирингни мен ҳал қиласман, мени сени мажақлаб ташлагувчи қўрқинчли маҳлукман. Мен ҳаммани коктейль билан сийлаб айтаманки, бўталоқ, сенинг барча муғамбирликларингни бошингдан уриб чиқараман. Қани, мента бир гап қайтариб кўр-чи. Бунга журъат этсанг, жаззанг! Сен жисмоний трико кийиб менинг пошна билан қиласдан тарбиям нималигини биласан.

Блум дивон тагига кириб кетади ва мўралаб олазарак қарайди.

Зоя (*этагини ёйиб уни беркитмоқчи бўлади*). Бу ерда у йўқ.

Блум (*кўзларини чирт юмаб*). Бу ерда у йўқ.

Флорри (*уни этаги билан тўсиб*). У бундай қилмоқчи эмасди, мистер Белло. У ўзини тузатади.

Китти. Сиз уни кечиринг, мистер Белло. Сиз уни кечира-сиз-а, тўғрими, мадам сэр?

Белло (*авроқ*). Қани, кела қол, жонгинам. Сенга бир сўз айтаман, шарифам, биз жазони аниқлаб оламиш, холос. Юррак-юракдан сўйлашамиз. (*Блум ботинчайгина бошини чиқаради*.) Ана ўзи,вой оқила қизим. (*Белло унинг сочидан тутуб ташқарига тортиб чиқаради*.) Сен тузалгин дейман-да, бу сенинг фойдангга, юмшоқ зарарсиз жойинингда. Хўб, қани, қандай думбачамиз? О, мунча юмшоқ бўлмаса. Хўп, майли, қани тайёрлан.

Блум (*эир қақшаб*). Оҳ, йиртиб юборманг менинг...

Белло (*зуғумкорона*). Тумшуғига ҳалқа, қисқич омбирлар билан қийнок, таёқлаш, сўйилга тортиш, қамчиласи, буларнинг ҳаммасини қадимги замонлардаги нубиялик кул каби бир бошдан тотиб кўрасан, бунга най садосини жўр айлаймиз. Сен энди

қўлга тўшдинг! Ўла-ўлгунча мени эсингдан чиқармайсан. (*Унинг афтига қон теччийди, пешона томирлари бўртиб чиқади.*) Мен ҳар кўни эртаминан Маттерсондан келган чўчқа қовурдоқни еб бир шинша портер пивосини ичиб тўйиб понушта қилгач, сенинг устингда худди ўриндикда ўтиргандай ўтираман. (*Кекираади.*) Яхши сигарани тутатиб, «Қовоқхоначилар газетаси...»ни ўқийман. Кейин балким, сени молхонада сўйишлари ва ўтга қўйиб куйдиришларини буюраман, бир луқма-бир луқма тўғри оловдан олиб мазза қилиб чайнайман, этларинг тишимда қисирлайди, фарки йўқ ўтда пишган чўчқачанинг этидан боз устига гурунчу лимон ва қорафат қайласидан андак-андак қўшиб тановул этамиз-да бафуржা. Албатта, жонинг бироз оғриса ҳам керак.

Унинг қўлларини қайира бошлиади. Блум чинқириб чалқанча ўиқилади.

Блум. Керакмас, оғриди, ойи! Керакмас!

Белло (*яна қайириб*). Яна бир!

Блум (*инграйди*). О-о! Жаҳаннам! Ёмон оғриди! Жонимни сугуриб олишяпти!

Белло (*қичқиради*). Койил, қонли капрал билан қасам ичаман! Мен учун бу йилги энг яхши янгилик! Қани-чи, жин ургур, мени куттириб қўйма! (*Унинг башарасига шапалоқ тортади.*)

Блум (*еиншийди*). Сиз мени урмоқчисиз. Мен ҳаммасини айтиб бераман...

Белло. Уни ушлаб туринглар, қизлар, ҳозир мен устига ўтириб оламан.

Зоя. Оҳа! Мен ҳам минаман. Хоҳлайман.

Флорри. Мен ҳам хоҳлайман, қизғанчиқ бўлма.

Китти. Йўқ, мен. Уни менга беринглар.

Муассасаса ошпази миссис Кео буришган-тиришган, энгагидаги туклари оқарган, чирк этак тутган, оёғида бошмоқ ва туссиз кўк эркаклар пайтози, енги шимарилган қўллари қип-қизил, ҳамма ёғига ун сочилган кўйи эшикда пацдо бўлади, қўлида хамир ёпишган жўва.

Миссис Кео (*қонга ташна одамдай*). Сизга ёрдам-пордам керакмасми?

Улар Блумни тутуб турган жойида михлаб қўядилар.

Белло (*Блумнинг юзига ўтиради, хир хир қиласди, сигара тутматади, шошмасдан семиз оёғини чўзади*). Кўриб турибман, Китинг Клейни Ричмонддаги жиннихонанинг президенти қилиб

сайлашди, шундай экан, айтиб ўтиш ўринлики, Гиннеснинг дивиденди қайд этилган акциялари ўн олти-ю уч чоракдан ўтмокда. Крейг ва Гарнер айтишганда мен ахмоқлик қилиб ўша пакетни сотиб олмагандим. Ҳаммаси менинг омадсизлигимдан, жин чалсин буларни. Бунинг устига манав ярамас Реклама бирга йигирмани йиғиштириб кетди. (*Жаҳл устида сигарасини Блумнинг қулоғига тиқиб ўтиради.*) Каёкда қолди бу ярамас расво кулдан?

Блум (*босилган, топталган, куйган алфозда*). Аа! Оо! Махлук! Жаллод!

Белло. Буни ҳар ўш дақиқада сўра. Ялин-ёлвор. Илгари ҳеч нарсани сўрамагаидай илтижо қил. (*Унинг бурнига бароматини ўхшатиб сүқади, тутмаган сассиқ сигарани тиқади.*) Қани ўп. Буни ҳам, уни ҳам. Ўп. (*Оёгини у ёққа олиб, Блумга минади ва уни икки тўла оёги билан сиқиб, худди чавандоздай амр қиласди.*) Хўппа-хўппа! Ёнғоқ тергани кетдик! Мен унга миниб Эклипс пойгасида қатнашаман. (*Ёнига қийшайиб, ўзи мингап отнинг моякларини дагаллик билан қисади ва тинмай қичқиради.*) Ҳей-ҳей, хўппала! Чаққон-чаққон! Сени ўзим чопадиган қиласман. (*Худди пойгачидек оти устида сакрайди, эгарда кўтарилиб-кўтарилиб қўяди.*) Хоним юрар одим-одим, арава борар йўртиб-йўртиб, чавандоз учар шамолдек.

Флорри (*Беллони силтайди*). Энди менга беринг. Сизга шу етади. Мен олдин сўровдим.

Зоя (*Флоррини силтайди*). Йўқ менга, менга. Сен нима, ҳалиям тугатмадингми, зулук?

Блум (*ҳансираб*). Бошқа ҳолим қолмади.

Белло. Ҳали бўлмади, тўхтаб тур. (*Нафасини ростлаб.*) Ўх лаънати. Оҳа. Ҳозир. Пўқакни отиб юборди. (*Ўз орқасини ишиб очиб, юзини буриштириб қаттиқ ел чиқаради.*) Қани, ушлаб турчи. (*Яна орқасини иширади.*) Ў, жин урсии, ўн олти-ю уч чорак.

Блум (*қора терга тушиб*). Эркак эмас. (*Хидлаб кўриб.*) Хотин киши.

Белло (*унинг устидан тушади*). Бас, думингни ликиллатаверма. Орзийингга еттинг. Сен бундан бўён эркакликдан тушдинг, энди тўла менга қарайсан, бўйнигда бўйинтуруқ. Ислоҳ либослари ҳақида. Сен эркаклар кийимини ташлайсан, буни тушуниб олдингми, Руби Коэн? ва дарҳол жимиirlаб турадиган, бош томондан кийгаида шилдирайдиган ярак-юрук шохи кўйлаклар оласан.

Б л у м (гужанак бўлиб). Ипак, деб буюрди хонзода! О, шилдироқ! Фичир-ғичир! Мен унга тирноқларимнинг учини текизсам бўладими?

Б елло (ўз ойимқизларини кўрсатиб). Кейин сен худди манавилардай бўласан, чиройли улама соч тақасан, ула-элик, мушку атиrlар сепасан, қўлтифингни тоза тутасан. Баданингга мослаб ўлчовингни олишади. Сен тифиз тортилган жуда тор корсет киясан, унинг матоси кўк, ўзи кит мўйловидан ясалган боғичлар билан бойланади, энг чеккасигача, то тостгача олмослар билан безатилади, бу ерда сен тўлишасан, шунинг учун тўкилиб турадиган матолардан кўйлаклар киясан, белкўйлакларинг ҳавойи, ҳарир ва чиройли бурамали бўлади, албатта уларнинг ҳаммасида менинг уйимнинг тамғалари туширилади, Алиса учун нафис либослар, Алиса учун энг аъло атиrlар. Алиса ўзини худди эгар-жабдуқнинг соҳибасидай сезади. Бундай ҳавойи ҳарир либослар кийган Мария ва Марфалар ўзларини совқотгандай сезадилар, лекин яланғоч тиззаларни чирмаган енгил жимжимадор тўрлар сенга шуни эслатадики...

Б л у м (соchlари хантал рангига ўйқаш жозибадор бекац, икки бетига қуюқ упа-элик тортилган, аммо қўллари ва бурни эркакларники каби катта-катта, оғзи нафс хурушларига мояйил). Мен факат икки маротабагина ўша ойимқизнинг устибошларини Холлс-стритда кийиб кўргандим ҳазил қизиқчилик учун. Ишлар касод бўлган пайтларда кийимларни мен ўзим ювардим пулни тежами учун. Энгил-бошимни ҳам ўзим қайта бичиб тикардим. Соф иқтисод.

Б елло (захарханда қилиб). Кўрсатган хизматларингни писанда қиласан-да, а, онахон мақтасин деб, а? Ана ундан кейин худди байрамдай ясан-тусан килиб, деразаларнинг барча пардаларини тортнб, ойна олдида ўзини ҳар мақомга согланини кўрсангиэ, дам қип-яланғоч сонларини кўрсатади, дам така эмчакларини, дам худди берәётгандай турли ҳолатларга киради! Хоҳо! Кулгум қистайди! Кўп кийилган кора комбинация ва калта иштон, охирги зўрланиш чоғида барча чоклари сўқилиб кетган, буни сенга Шелборн меҳмонхонаси бекаси Мириэм Дэндрейд сотган эди, тўғрими?

Б л у м. Мириэм. Қора комбинация. Ярим кибор хоним.

Б елло (қўпол кулиб). Худо урсин, бу шунчалар қизиқ! Сочингни олдириб, орқа эшикдан кириб олиб, ўзингни оғати-

жон Мириэм қилиб кўрсатган экансан-да, а, тўшакка кўндаланг ётиб, нафас чиқармай кутиб, а, байни миссис Дэндрейдинг ўзи-я, ахир у лейтенант Смайл Смайл, мистер Филип Огастес Блокуэлл, Ч.П., синйор Лачи Даремо, барно тенор, мовий кўзли Берт, лифт ҳайдовчи, Гордон Беннетдай машхур Анри Флери¹, худди Кайковусдай бой квартиррон Шеридан, кўхна Тринити сузувчилар командасининг саккизинчи раками, ўзининг пойгада ютиб олган катта итлари Понто ва Бобс, бева герцогиня Мэнорхамилтон томонидан зўрланмасдан сал олдин шундай ётиб эдида. (*Ҳахолайди*.) Худо урсин, бунақасини ҳеч ким кўрмаган, хаёлига ҳам келтирмаган, кула-кула ўласан агар!

Блум (*унинг юзи, қўли қалтирайди*). Мен Жералд туфайли корсетларга ишқивоз бўлиб қолганман, ўшанда мактабда «Аксинча» деган пьесада аёлни ўйнаганман. Ҳаммасига жонажон Жералд сабаб. У катта оласининг корсетини жуда ҳам яхши кўриб қолган экан, бари ана шундан бошланган. Энди жонажон Жералд тилла бўёқ билан юзини қизартиради, киприкларини бўяйди. Гўзалликка сифинади.

Белло (*гаразли кулиб*). Гўзалликмиш! Кулгили алаҳсираш! ўз чиройли бежама бурмаларингни тагингга йигиштириб, ялтираган силлиқ таҳт устида худди ойимқиздай ўтиришни биласан.

Блум. Илм-фан учун. Биз бошимиздан кечирадиган рангбаранг ҳузур-ҳаловатларни қиёслаш учун. (*Жиддий*.) Шундай туриш ҳақиқатан ҳам яхши... Нега деганда, қанчадан-қанча пайтлар қўл...

Белло (*кескин*). Бу яна қандай найрангбозлик? Ана у бурчакда сен учун қилиқ солиб кўйилган. Мен сенга қатъий кўрсатмалар бергандим, сен, нима унутдингми? Буни тик туриб адo этинг, сэр! Мен сенинг ярамас одатларингни йўқотмай қўймайман! Тагликларингда бирон марта доғ қолдирганингни кўрсам, ўлдим деявер! Доренning эшаги номига қасам ичаманки, сени дор устида ўйнатаман. Ўтмиш гуноҳлар сенга қарши бош кўтарган. Улар сон мингта саноғи йўқ.

Ўтмеш гуноҳлари (*бира олиб бири қўйиб*). Қора Черковнинг қоронғусида у камида битта аёл билан яширин никоҳга ўхшаган бир нарсани ўқитганди. У Д'Олиер-стритлик мисс Даннга хаёлан қўнғироқ қилиб, ўзини кўча будкасидаги аппа-

¹ Блумнииг француэчалашгаги «Генри Флауэр» лақаби.

рат олдида уятсиз бир ҳолга келтирганча, унга ақлга сиғмайдиган нарсаларни сўйлаган. У бир кечаси санғийдиган қизни нажас ҳамда бошқа нарсаларини бўш ётган бинолар олдидағи ҳожатхонада санитариияга эид ҳолда қолдириб кетишга ҳам сўзи ва ҳам иш кўрсатиб унатган. У бешта жамоат халажойларида ўзининг қонуний рафиқасини олати салмоқли ҳар бир эркакка тақлиф этиб қалам билан ёзиб чиқсан. У сассик купорос бўёқлар чиқарадиган фабриканинг орқасида ошиқ-маъшуқларнинг ён-верига жойлашиб олиб, нималарни қандай ва қанча томоша қилиш мумкинлигини чамалаб кўрмаган деб ким айта олади? Ётмаганми у тўшакда худди семиз ахта чўчқа каби, ишлатилган ҳожатхона қоғозининг кўнгилни ағдарарадиган бир парчасига кўзи билан еб юборгудай бўлиб тикилмаганми, буни унга палид бир фоҳима тортиқ килмаганми ширин кулча билан почтадан келган пулга алданиб?

Белло (*чинқиритириб ҳуштак чалиб*). Тузук-тузук! Сенинг бутун жиноий фаолиятингда энг ярамас уятсизлик нимадан иборат эди ўзи? Палид шу ҳоливгда баён эт. Барини ичингдан чиқариб кус! Умрингда бир очик гапир!

Гунг ноинсоний қиёфалар қоронегиликдан тўда-тўда бўлиб чиқади, улар қаҳрли гилайланади, ноаниқ чурқиллайди, чириллайди, гойиб бўлади, булар Буфлуффум, Нолди Кок, бир чақалик Чизимчалар, Кэссиди ёнидаги аъжуба, кўр ийгитча, Ларри Каркидон, ана ўша қиз, ана ўша хотин, ана ўша суюгоёқ, ана ўша бошқа, ана ўша...

Блум. Мендан сўраманг! Бизнинг умумий зътиқодимиз. Плизентс-стрит. Мен ўйламаган эдимки, ярми ҳам... Энг муқаддас нарсалар номига қасам ичаманки...

Белло (*амрона*). Жавоб бер. Ярамас паррихта! Мен талаб қиласман. Димофими чоғ қил, уят нарсалардан сўйла, ё олабўжилардан айт, ё шеърлар ўқи, фақат тез бўл, тез! Қаерда? Қандай? Қачон? Қанчаси билан? Учгача санайман. Бир! Икки! У...

Блум (*тили тутилиб, калдираб*). Ммеен бууринииимни тииквидиим ўўшиша ииифилосс...

Белло (*каландимоёлик билан*). Йўқол, сассик кўпвак! Тилингни тий! Гаш сўраганда гапир!

Блум (*таъзимда*). Жаноб! Бегойим! Эркакларни бўйсундирувчи!

Кўлларини кўтаради. Билагидан билагузуклар шилдираб тўқилади.

Б е л л о (масхаралаб). Кундузлари бизнинг исқири тустубошларимизни ювиб чаясан, биз, аёлларининг тобимиз қочганда, эта-гингни қистириб, бизнинг халажойларимизни тозалайсан, думинг ўрнида идиш-товоқ сочиғини ишлатасан. Қандай яхши, тўғри-ми? (*Блум унинг қўли бармоқига ёқут узук тақади.*) Хўш! Шу узук билан сени қабул қилдим. Ташаккур, бегойим деб айт.

Б л у м Ташаккур, бегойим.

Б е л л о. Сен кўрпа-тўшакларни йиғасан, менга ванна тайёрлайсан, барча бўлмалардан тунги тувакларни олиб чиқасан, жумладан, ошпаз хотин – миссис Кеонинг ҳам заруратини қум билай йигинтирасан. Эсингда турсин, еттовини ҳам топ-тоза қилиб ювасан ёки шамнандай охирги томчисигача ичib қўясан. Меникини иссик-иссик ич! Ана шундай! Менинг ҳузуримда қўл қовуштириб турасан, акс ҳолда барча қилғилик, гуноҳларингни бирма-бир юзингта соламан, боғлаб таъзиrintingни бераман, орқаигни яланғочлаб қаттиқ чўтка билан ураман. Шундай қиламаники, барча хатоларингни билиб оласан. Кечаси билагузукли қўлларингни крем суриб силликлайсан, кирк уч тугмачали қўлқопчалар киясан, упа-эликни аямайсан, бармоқларинг учларини атиранбарга белайсан. Бундай назокатлар учун валломатлар қадим замонларда жонларини тикардилар. (*Илжаяди.*) Бундай жонон парини кўргандан кейин менинг азаматларим ўзини тўхтатолмай қолади, ҳаммадан ҳам полковник хурсанд бўлади, улар бу ерга тўй олдидаи келишади, менинг тилла кавушчали нозанинимга кўрмана бернишади. Аммо олдин сен билан ўзим бир роҳат қиламан. Менинг отчопарда Чарлз Алберта Марш деган бир танишим бор (мен ҳозиргина унинг тўшагидан турдим, кейин лорд-канцлер идорасида ишлайдиган бир жентльмен ҳам мен билан бирга эди). У ўзига бир ходима излаб юрибди. Кўкрагингни кўтар. Табассум қил. Елкаигни туширма. Ким қанча бермоқчи? (*Қўли билан уни кўрсатиб.*) Мана шу нарсага, хўжайнин юк кўтаришни ўргатган, саватини тишида тишлаб кўтаради. (*Енгларини шимариб қўлини Блумнинг чотига тиқади.*) чукурлиги ўзига яраша! Хўш, қандай, йигитлар? Юрақда ўт борми? (*Қўлини харидорга нуқади.*) Ҳамма тепага чиқсин. Бошлаймиз!

Х а р и д о р. Бир флорий!

Диллоннинг ходими қўнироқни чалади.

О в о з. Бир шиллингу саккиз пенис ортиқча беряпти.

Х од им. Доне!

Чарлз Алберта Марш. Афтидан ҳали қиз болага үхшайди. Нафаси ширин. Ёқимли.

Белло (*тўқмоқчани уради*). Икки шиллинг. Бундан арzon бўлмайди, арзимас баҳо. Бўйи ўн тўрт қарич. Ўзингиз уни қўл билан ушлаб кўришг. У ёқ-бу ёғини айлантиринг. Бадани майин, мушиаклари юмшоқ, териси ипакдай. Қанийди олтин тоштешарим ўзимда бўлса! Еигил соғилади. Кунин ўн тўрт литр тоза сут беради. Насл қолдириши ҳам аъло, бир соатдан кейин қўзилайди. Унишг аждодларидан бири соғин бўйича ҳаммадан олдинда бўлган, қирқ ҳафтада минг галлон¹ сут берган. Оҳо-о, олтиним! Кўрсат бор бисотингни! Оҳо-о! (*Блумнинг елкасига ўз К. тамғасини босади.*) Ана сизга! Коэн кафолатлайди! Икки шиллинг, жентлменлар, ким қўпроқ?

Корача юзли киши (*лаҳжасини яширишга уриниб*). Жуз вундт-этерлинг.

Овозлар (*шов-шув қилиб*). Халифа Хорун ар-Рашид учун.

Белло (*мамиун*). Маъқул. Майли, ҳаммаси ёпирилиб келсин. Энг, энг калта қўйлак, енгилгина, тиззадан ҳам юқори, ок тўр интон кўришиб туради, бундан зўр курол йўқ, нозик тўр билан тўқилган ипак пайпоқ, зумрад попилдириқли, чоки ниҳоятда тўғри тушган, тиззадан юкорига қараб ўрлаб кетган, ишқибозларимизнинг энг нозик ҳиссиётларини жунбишга келтирмай қўймайди. Бармоқ бўйи баланд пошинада бедана юришни ўрган, қоматни юонончасига адл тут, сағри тараиг, беллар биланглаб лорсиллайди, ўзига тортади, тиззалар бир-бирига ўпишгандай тегиб туради. Уларни қўзларингнинг бутун жодуси билан ўзингга жалб эт. Уларинг ғарiba хоҳип-истакларини қўллаб юбор.

Бдум (*бўғриқсан башарасини қўлтишининг тагига яширади, оғзига бармоғини тиқиб бетамизона иршаяди*). Оха, сиз нимага ишора қилаётганингизни мени биламан.

Белло. Бошқа нимага ҳам ярайсан, ҳажиқиз? (*Энгашиб қарайди, қўлидаги елшинч билан Блумнинг сонлари орасига уриб қўяди.*) Ўзингга қара! Ўзингга қара! Думи йўқ мушук! Нима бор у ерда? Думинг қани, ёки уни чопиб ташлашдими, а? Сайра, қушим, сайра. Олти яшар болакайнинг булбулчасидай осилганидан айланай. (*Жўшиб қичқириб*.) Эркакмисан ўзи, йўқми?

Бдум. Экклс-стритдаги анави...

¹ Бир галлон – 4,54 л.

Белло (аҷитиб). Сенинг туйғуларингни аягим келади, аммо сенинг ўрнингни мушақдор барзанги эгаллаб бўлди, замонлар ўзгарди, менинг шўх йигитчам! Ана уни эр деса бўлар, гавдаси ҳам бор. Сен чала туғилган шундай кўк томирлари бўртган, фўдир, дағал бир қозиққа эга бўлганингдайди. Бас бойлайман, у замбарагини отди. Оёқ оёқда, тизза тиззада, корин қоринида, кўкрак кўкракда! Йўқ, уни ахта деб бўлмайди. Орқаси – сариқ тук босган, мисли тиканзор. Тўққиз ой сабр қил, ўзинг кўрасан! Жин урсин уни, чучкиришни кўр, диконглаши кўр! Кутуриб кетасан кипи, тўғрими? Ҳиқилдоқдан олади, тўғрими? (ғижиниб тупуради.) Пуф-эй, латта!

Блум. Менга адабсизларча муомала қилишди, мен... мен полицияга арз қиласман. Юз фунт. Акл бовар қилмайди. Мен...

Белло. Ичагинг ингичкалик қиласди, ўлимса. Бизга росмана жала ёғсин, сенинг ёғар-ёғмасингни бошга урамизми.

Блум. Бунда жинни бўлиб қолиш мумкин! Молл! Эсимдан чиқибди! Кечир! Молл! Ахир биз... ҳар холда...

Белло (шафқатсиз). Йўқ, Леопольд Блум, ҳаммаси хотин кишининг иродаси билан ўзгарди, сен эса бу пайтда Уйқу горида узала тушиб ухлаб ёттинг. Сенинг кечанг йигирма йил давом этти. Қайт ва бок.

Хувиллаб ётган майдон узра қадим Уйқу горининг овози.

Уйқу гори. Рип ван Винкл! Рип ван Винкл!

Блум (Соч-соқоли ўсан, кўзлари ич-ишига ботган, қуруқ чакак бўлиб қолган Блум йиртиқ бошмоқ кийиб, қўлида занглағи эски милтиқ кўтариб, оёқ учида ўсмоқчилаб қадам ташлайди, катак-катак ойначалардан ташқарига қараб нидо солади). Мен уни кўраётирман! Бу унинг ўзи! Мэт Диллон уйидаги биринчи кечки зиёфат! Аммо бу кўйлак, яшил! Сочлари ҳам оч рангга бўялган, анави...

Белло (масҳараомуз кулади). Вой кўр япалоқкуш-эй, бу ахир ўз қизинг-ку, маллингарлик студент билан турибди.

Сочлари оч тусли, енгилгина түфлича ва енгилгина кўк кўйлак кийган, бўйнидаги зангори шарфи худди шимол денгизи гўзаллариники каби шамолда ҳилтираган Милли Блум ошигининг бағридан бир зум узилиб, ҳайрат тўла порлаган кўзларини катта-катта очиб хитоб қиласди.

Милли. Вой! Бу отам-ку! Аммо қандай...вой, дадажоним, сиз мунча қариб қолибсиз!

Белло. Нима, ўзгариб қолибдими? Мана, ўзинг кўр, бизнинг жовонимиз, бизнинг ёзув столимиз, унинг устида ҳеч нарса ёзилмаган, Ҳегарти Холамизнинг юмшоқ креслоси, кўхна расомларнинг суратлари. Бу ерда бир эркак ўз ошна-оғайнилари билан тараллабедод яшайди. Бу ер алданган эрлар макони! Нима бўпти? Кани айт-чи, қанча хотинларни кўрдинг? Ясситовон каллахўм, қорнингни қулдиратиб уларни хурушга келтириш учун не-не кўчаларни кечалар санғимадингми? Нега индамайсан, эй, кўча хандон эр? Уй харажатларини қилиб келаётган одоб-икромли хотинлар. Энди тамомила тескариси. Экканингни ўрасан!

Блум. Улар... Мен...

Белло (*гапини бўлади*). Ренда бўлган олди-соттида сен Брюссел гиламини олган эдинг, улар гиламингни оёқ ости қилиб топтاشади. Улар шўх сатанг Молл билан бошоломон ўйнашиб, кўйлагиппинг тагидан бурга тутиб, сен ёмғирда қолиб келтирган ҳайкалчани йиқитишади, синдиришиди, сен санъат — санъат учун деганча қолаверасан. Кейин сенинг қўйи кутингдаги барча сирларнигни билиб олишади. Сенинг астрономияга оид китобинигни тамаки ўраб чекишади. Кейин сенинг камин оташгоҳингта мис панжара устидан чиртиллатиб тупуришади, эсингдами бу мис панжарани Хэмптон Лидомдан ўн шиллинигга сотиб олгандинг.

Блум. Ўну олти. Фақат учига чиққан абллаҳлар шундай иш киладилар. Мени қўйиб юборингиз. Мен қайтаман — мен исбот қиласманки...

Овоз. Қасам ич!

Блум қўлларини мушт қилиб, олдинга силжийди, тишлари орасида овчилар пичони.

Белло. Ижараби бўлибми ва ё сифинди? Тамом кечикдинг. Сен ўз уйингда арzon ўриш-тўшак қилиб қўйибсан, энди унда бопқалар ётади. Сенинг марсиянг ёзилиб бўлди. Сен қудукнинг тубига тушдинг, чириган тўнка, буни маҳкам ёдингда тут.

Блум. Қани адолат! Бутун Ирландия битта одамга қарши! Наҳот ҳеч ким... (*Бармоқларини тишлайди.*)

Белло. Сенда агар жиндаккина нанг-номус сақланиб қолган бўлса, бу кунингдан ўлиб қўя қол. Сенга жуда ноёб кўхна бир май берсам ҳам бўларди, уни ичиб тўғри дўзахга борардингу яна қайтиб келардинг. Васиятингни ёзиб, бор сармоянгни бизга қолдир. Агар у йўқ бўлса, қандай қилма топ, ўғирлик қил, босиб ол, жонингни жабборга бер! Кейин биз сени ахлат-

хона ёнидаги буталар тагига кўмамиз, у ерда менинг ўгай қариндошим Алданган қари Коэн билан бирга нажас ичидан тинч-хотиржам ётгайсан, одам қуригандай келиб-келиб шу лаънати бўйни қийшиқ, итвачча қўшмачи, ярамас эски увишиқ ҳажи-қизни эр қилган эканман, менинг бошқа ҳамма эрларим ҳам ўша ерда, бари, билмайман, ўнтами ё ўн битта, эсимда йўқ, бу бадбахт гўрсўхталарнинг отларини ҳам унугланман, ҳаммаси гўрида ётиб ювиндисида чирисин, илойим. (*Ҳахолаб, хирқираб ҳандон ташлаб.*) Биз сизнинг тагингизга гўнг солиб қўямиз мистер Гулчечак! (*Майнавозчилик қилиб, ғингиллайди.*) Хайр-хўш энди, Полди! Хуш қолинг, дадаси!

Б л у м (*бошини чанглаб*). Менинг иродат кучим! Хотирам! Гуноҳ қилдим! Мен азоб... (*Кўз ёши тўқмай ҳўнграйди.*)

Б е л л о (*масхаралаб*). Майли, йиғла, оппоғим, ува, ува! Тимсоҳдай кўэ ёши тўкасан!

Қурбонлиқ келтириш учун маҳкам ўраб-чирмаб қўйилган Блум тушкунликка тушиб, юзтубан ийқилиб ўкиради. *Мотам жами ҷалинади.* Йиғи девори олдида суннат қилинганиларнинг қора гавдаларига куллар сочишган, жулдур кийимларга бурканган, булар М. Шуламовиц, Жозеф Голдуотер, Моше Герцог, Харрис Розенберг, М. Мойзел, Ж. Цитрон, Минни Уотчмен, О. Мастянский, ҳазрат Леополд Абрамовиц, кантор. Улар қулоч ёзив қўлларини силкитиб, увиллашиб, чинқиришиб муртад Блум учун ишни очганлар.

Суннатдорлар (*бўғиздан чиққан узун мунгли сўлиш билан улар унинг бошига чириган-ириган сабзавотларни иргитадилар; гуллар йўқ*). Шема Исаэр Адонайи Элоим Адонайи Эҳад!¹

Овозлар (*хўрсаниб*). Ори, жон берди. Ҳа, ҳа. Ҳа, жон берди. Блум? Ҳеч эшитмаганман. Ҳайми? Фалати бир зот эди. Манакай, беваси. Мановми? Ҳа, ҳа.

Эри ўлган бега хотинни ёқиш учун тайёрланган гулхан узра аланга ўрлайди, қатронли кофур оғочидан таралган дуд атрофда сузади. Хушбўй ҳид пардаси аста тарқайди. Болут роми ичидан соchlари ёйилган парий чиқиб келади, у ёоятда нафис фамил-қўнғир тусли ҳавоий лиbosларга чулланган, у ўз горидан тушади, мажнунтоллар навдалари чодирлари остидан хосланниб ўтиб Блум узра сокин бўлади.

¹ Тингла, Истроил: Раббимиз Илоҳ, Раббимиз Ягона Аҳад! (*Қад.яҳ.*).

Мажнунтоллар (япроқлари шивирлаб). Опа. Бизнинг Опамиз. Ш-и!

Парий (секин). Ўладиган жон! (Эркалаб.) Ох, қўй, ишграма!

Блум (худди муз парчасидай тол бутоқлари тагига кириб кетади; Қуёш шуъалари тарам-тарам тушади; гурур билан). Мана шу аҳволда. Мендан шуни кутишаётганини сезгандим. Одатланиб қолганман.

Парий. Ўлимга маҳкум! Сен мени бемаъни ахлоқсизлар ичидан топдинг, кафешантан ракқосалари, кўча санғи сотувчи-лар, бокечилар, маълум-машҳур генераллар, тор лиbos кийган ахлоқсиз пантомима артистлари, таниқли шимми ижрочила-ри, Ла Аурора ва Карини, музика асари, аср шов-шувлари. Мен керосин ҳиди келиб турган пушти арzon қоғозга берки-тилгандим. Мени клуб такасалтангларининг сийқа уятсизлик-лари, гўр ўсмирларга жозибали туюладиган бўлар-бўлмас ҳап-гомалар, соя-силуэт расмлар, энг янги қимор сокқалари, сий-набандлар, патентли товарларнинг рекламалари, бандаж тақиши фойдалари, чурраси тушган жентльменнинг тавсиялари, уй-ланган йигитларга нозик маслаҳатлар куршаганди.

Блум (парийнинг оёги остида тошбақадай бошини кўтаради). Биз илгари учрашганимиз. Бошқа юлдузда.

Парий (ғамгин). Резина маҳсулотлар. Ҳеч қачон узилмайди. Бизнинг кибор мижозларимиз шунисини ёқтиришади. Эркаклар учун корсетлар. Тутқанокни даволайма!, касал тузалмаса, пулини қайтараман. Профессор Уолдменнинг кўкракни ўстиришга дахлдор ажойиб малҳами ҳақидаги холис гувоҳларнинг сўзлари. Миссис Гэс Раблин менинг кўкрагим уч ҳафтада етмиш олти мм ўси-деб хабар беради ва бунга суратини қўшиб жўнатади.

Блум. Сиз «Фотосуратлар»ни назарда тутяпсизми?

Парий. Шундай. Сиз мени у ердан олиб кетдингиз, зар-ҳалланган болут ромга солиб, тўшагингиз тепасига илиб қўйдингиз. Ёз кунларининг бирида кечқурун бикиниб туриб мени тўрт жойимдан ўпдингиз. Сиз мени яхши кўриб қалам билан кўзим ва кўкрагим, нозик жойимнинг расмини чиздингиз.

Блум (тавозе билан унинг узун сочларини ўлади). Сизнинг мумтоз тарҳингиз булар, о мангу латофат. Мен сизни кўриб турганимдан баҳтиёр эдим, сиз гўзалликка дахлорсиз, сизга сифинишга ҳам тайёрман, мадҳингизни айтиб тугатолмайман.

Парий. Коронғи тунларда мен сизнинг сийлов сўзларини-гизни эшитардим.

Б л у м (шошилиб қолиб). Э, ҳа, ҳа. Сиз айтмоқчисизки, мен... Болаларни ҳисобга олмаганды, бошқа ҳамманинг тушига энг ёмон нарсалар киради. Биламан, мен түшакдан қулаб тушдим, яъники мени ағдариб юборишди. Айтишларича, агар шароб-май ичига пўлатга ўхшаган бир темир нарса ташлаб қўйилса, хуррак отишга қарши нафи тегаркан. Яқинда менга бир инглиз сохта малҳамининг баёнини юборишди, бошқа нарсаларга фойдаси бор деб, аммо ўзи менга адашиб келиб қолган манзил чалкашиб. Ёзилишига қараганда, у бўшанилганда шовқин-сурон ва ҳид чиқишидан сақларкан. (*Хўрсиниб.*) Бу ўзи доим шунақа-да. Никоҳ-эй, сенинг номинг — маккорлик.

П а р и й (бармоқлари билан қулоқларини беркитиб). Вой бу сўзлар! Мен уларни луғатдан топмадим.

Б л у м. Аммо сиз уларни тушуидингизми?

М а ж н у н т о л л а р. Ш-ш!

П а р и й (юзини қўли билан беркитиб). Нималарни кўрмадим мен бу ётоқда? Кўзларим нималарга тушмади?

Б л у м (узроҳлик оҳангидা). Мен тушунаман. Кир кийим-бош кирлигича ташқарига қўйилган. Каравот ҳам ғичирлаб қолган. Гибралтардан денгиз орқали олиб келинган, анча вақт бўлди.

П а р и й (бошини қўйи эгиб). Баттар! Баттар!

Б л у м (оҳиста ўйланиб). Курсича қийшайиб қолган. Бу рафиқам оғир бўлгани учун эмас. У ўша пайтларда роса етмиш кило эди. Болани эмизмай қўйгач, тез семириб кетди. Курси ёрилиб синган, елими кўчган. Лаббай? Яна бу сариқ ўйли тувак, бир томондаги банди синган.

Шаршаранинг шовқини эшитилади, шариллаган, шовулланган товушлар келади.

Ш а р ш а р а.

Пулафука Пулафука

Пулафука Пулафука.

М а ж н у н т о л л а р (навдалари бир-бирига тутташиб).

Эшитинг. Шивир-шивир. Опамиз ҳақ. Биз Пулафука шаршарасида ўстганимиз. Биз ҳаволар дим ва иссиқ бўлган ёз кунлари соя-салқин берганмиз.

Ж о н У а й з Н о л а н (олисда, Ирландия миллий ўрмончилиги кийимида, саломлашароқ патли шляпасини кўтариб

құяды). Ў, Ирландия дарахтлари! Ўсиңг, күкариңг! Ҳаво иссиқ пайтлар соя-салқин беринг!

Мажнунтоллар (шивирлашиб). Ким келганди Пулафу-кага мактабдан саёшат қилиб? Ким синфдошлар билан ёнғоқ теришга бормай, бизнинг соямызда ўлтирганди?

Блум (күкраги озжин, ишидан нахта құйилған елкалари чиққап, түссиз қора күримсиз ўсмирлар костюмини кийган, костюми ҳам энді тор келиб қолған, оёғида оқ тенинис туғли, тепаси қайрилған камбар ҳошияли пайтоқ ва бошида тамғали мактаб шапкасы). Мен у пайтлар бола әдим, ўсмир. Менга күп нарса керакмасди, калтираган, дирилдоқ вагон, Э ва А дан анкиб турған омухта ҳидлар, эски «Роял» қўноқхонаси зинаси олдида тўпланишиб турған одамлар, улар бари ур-йиқитни ёқтиришади, нода инстинкти, ва ҳирсу шаҳват ҳиди ўтириб қолған театрнинг нимқоронғи ҳавоси шалоқ туйғуларни жўширади. Ҳатто кийимларнинг тури. Бундан ташқари, иссиқ. Ўша ёз қуёшда доғлар бор әди. Ўқув йилининг охири. Буфетда ром ичган аёллар. Дориломон қунлар.

Дориломон қунлар, оқ мовий кўйлак ва калта иштон кийган ўқувчишлар, ўша чоғлар ҳам наврастга Доналд Тернболл, Абраҳам Чаттертон, Оузен Голдберг, Жек Мередит, Перси Эпжен ўтлоқда дарахтлар соясида туриб ёш Леопольд Блумни чақиришади.

Дориломон қунлар. Ҳов Корчалон! Кел буёкка. Ура! (Бақиришиб саломлашадилар.)

Блум (ҳаракатлари қовушмаган ва ўнқовсиз ўсмир, иссиқ қўлқоп кийган, онаси бўйнига жун шарф ўраб қўйған, уни қор бўрон қилишади, ўрнидан туришга уринади). Яна! Мен ўн олтига кирдим: ўх, жуда чиройли! Монтегю-стритдаги барча жомларни чалингиз. (*Ингичка овоз билан хитоб қилиб.*) Энг яхши мактабимизга ура!

Акс садо. Эшшак!

Мажнунтоллар (майин шивирлашиб). Бизнинг Опамиз ҳақ. Шивирлаш. (*Бутун ўрмон шивир-шивир ва бўса овозларига тўлиб кетган. Ўрмон маҳлуклари гамадрилиялар япроқлар юзида, дарахтлар таналарида жимирилаб кўринадилар, улар япроқларини ёзаётган, очилаётган гулларга айланадилар.*) Ким бизнинг соя-салқин сукунатимизни бузди?

Парий (уялиб, панжаларини ёзib юзига парда қилиб). Вой, ўлай! Оппа-очиқ жойда-я?!

Мажиунтоллар (ергача бош эгиб). Шуни айтинг, опа! Бизнинг маъсум ва бокира ўрмонимизда.

Шаршара.

Нулафука Нулафука
Фуфуфука Фуфуфука.

Парий (папжаларини кенг ёзигб). О! Қандай шармандалик! Блум. Мен эрта вояга етдим. Ўсмирилик. Дов-дарахт ўт-ўлан. Мен ўрмон илоҳига қурбонлик қилдим. Гуллар баҳорда очилади. Ишқ фасли эди. Ҳовури ҳовурингни тортади, бу табиий ҳодиса. Зифир сочли Лотти Кларк деган қиз, мен отамнинг театр дурбинида уни кўрганман, у уйқуга ётиш олдидан ечинарди, дераза пардаси яхши тортилмаганди. Жуда шўх қиз эди, оғзида ҳар хил ўтларни чайинаб юради. Риалто ёнидаги кўприк олдидан тепалик бўларди, у мени шўхликлари билан ўзига жалб қилиш учун ўша тепалиқдан ўтлар ичида пастга думаларди. Ўша ерда уларникида бир катта қийшинқ дараҳт ўсади, қизча дараҳт устига чикди, кетидан мен ҳам чикдим. Ҳеч одам ўзини тўхтатолмайди. Мени шайтон урди. Бунинг устига ким кўриб ўтирибди дейсиз?

Яниги туғилган мугузчалари оппоқ бузоқча навдалар, ўт-ўланлар орасидан кавшанаётган ҳўл тумшувини чиқаради.

Барра бузоқча (*сўлаклари оқиб чўзилади, унинг бўртиб чиққан катта катта кўзларидан ёш оқади*). Мееенгаа. Мееенгаа ўй.

Блум. Буни эҳтиёжни қондириш дейдилар. (*Аламли эҳтирос билан*.) Мен юраман десам биттаем қиз кўнимади. Мен итбўки эдим. Улар мен билан ўйнагилари келмасди...

Хоут кўрфази томонда баландда рободендронлар орасидан елини тирсиллаган бир эчки чиқиб келади, калтагина думчаси тинмай ликиллайди, йўл-йўлакай қумалоқлайди.

Эчки (маърайди). Бее-бе-бе-бе! Э-э-а-э-э-ааа!

Блум (*юзи қизаруб кетган, бошяланг, қоя тиканаклари ва қушқўнмаслар орасида*). Қонуний никоҳ бўлган. Аҳвол-шароит ишни ўзгартириб юборади. (*Пастга, кўрфаз ёқقا қаттиқ тикилиб қарайди*.) Бир сонияда ўттиз икки бора ўмбалоқ ошади. Газеталарда васваса. Илиёнинг бош айланиш касали тутти. Коядан кулаш.. Босмахона хизматчисининг фожиали ўлими.

Ёз ҳавосининг кумуш сукунатида худди мўмиёдай ўраб-чирмалганди. Блумнинг қўйирчоғи Арслон Калланинг чеккасидан кўким-

тир-қорамтири мой янглии мунтазир сув томон ўмбалоқ ошиб ағанаб боради.

Б л у м у м и я . Блублублубулқ!

Узоқда күрфаз нарёгида Бейли билан Киш маёклари орасида «Кирол Эрин» кемаси юзиси боради, трубкасидан қуюқ қора тутун ўрлаб, қирғоқ бўйлаб ёйилади.

Маслаҳатчи Наннетти (қирғийқарашиб туради, эгнида алпоқ пиджак, қўлини нимчасининг зиҳига тиқиб палубада ёлеиз ўзи вирди забон қиласди). Менинг мамлакатим ер куррамизнинг миллатлари ўртасида ўз ўрнига эга бўлганда, ана ўшанда, майли ўшанда менга марсия ёзилсин, аммо асло ундан бурун эмас. Мен конун...

Б л у м . Чил. Пуфф!

Парий (димоғ-фироз билан). Биз мангу латифалармиз, сиз бугун ишонч хосил қилгандирсиз, бизнинг ундаи жойимиз йўқ ва мўй ҳам ўсмайди бизда. Биз мисоли харсангтош каби тоза ва совуқдирмиз. Биз оҳанрабо нурларидан қувват олурмиз. (Баданини жозибадор бурайди, бармоқларини оғзига тиқади.) Сиз менга осилдингиз. Мен орқадан эшиздим. Нечук журъат эттингиз?..

Б л у м (ўсал бўлиб, кафтлари билан супургигулни силайди). Боқинг, мен бамисоли чўққанинг ўзиман. Ичимни сурги билан тозаладим. Бир озгина дуккак кассий билан бир ош кошиқда тиконли туз. Ичкарироққа юбориш керак. Ҳамилтон Лонг игнаси, у аёлларнинг маҳбуби.

Парий. Менинг хузурумда-я. Упа-элик учун момик пахта. (Кизарив енгил таъзим қиласди.) Кўй, бошқа гапирма.

Б л у м (таъби тириқ бўлиб). Шундай. Рессави!¹ Мен ўшатирик меҳробни эъзозлардим, унда елка — елка деб номланмайди. (Кутимаганда қизишиб.) Нега муаттар нафис қўл, кимматбаҳо жавоҳирлар билан безалган қўл, ҳукмдор қўл...

Гавдалар силжир, дарахтлар оралаб қўлма-қўл иланг-билинг сирғалар, ялқовлана бир ўрмон нақши ҳосил қилур, бир-бирлари-ла хуморлана садоланур.

Киттининг овози (тўқай ичра). Бизга ўша ёстиқчалардан бирорини кўрсат-чи.

Флоррининг овози. Мана, кўр.

¹ Гуноҳкорман! (Лот.)

Карқур қанотларини қаттиқ патирлатиб бутазордан учиб чиқади.

Линчнинг овози (тұқайзорда). Ўх! Қайноқ!

Зоянинг овози (тұқайда). Қайноққина жойдан.

Вирагнинг овози (қүшлар қабиласининг бошлиғи, ҳарбийча зангор түсларга چулғанған, патлар-парлар билан ясанған, арчаларнинг құзоқлари-ю күсакларни босиб янчыб, қамишзор оралаб қатта қадамлар ташлаб учиб борур ва құлида найзасини қаттиқ-қаттиқ силкитур). Қайноқ! Қайноқ! Үтирган хўкиздан қўрқинг!

Блум. Жоним садаға. Иссик бадандан қолмиш иссиқ жой. О, аёл ўтирган ерда ўтироқ, айниқса, энг аъло яқинлик олдида унинг сонлари ораси бирмунча очилган бўлса, ва ундан ҳам нақадар созки, агар у ўтироқ оқ сатин этагининг астарини янада юқорироқ кўтарган бўлса-да. Бундан-да ортиқ аёлвоналик йўқдир. У мени банди жон этар ва юрагим тошар.

Шаршара.

Тошатошар Пулафука
Пулафука Пулафука.

Мажнунтоллар. Шш-ш! Опа, гапир!

Парий (унинг кўзи йўқ, роҳибаларнинг оқ либосида, сочида кенг қанотли тўрбезак нусха ва ҳавроча; нигоҳ назарсиз майинликда). Транквилл хонақоси. Опа Агата, Кармел тоғи, нок ҳамда Лурд башоратлари. Энди истаклар қолмади. (Бошини қўйи эгиб, хўрсаниб.) Ёлғиз ҳаво ва заррот. Ҳой, туманли оқ чорлок, қайга учиб борурсен, айт менга — қандок.

Блум ўрнидан қўйжалади, шимининг орқасидаги тугмалари сўтилиб отилиб тушади.

Тугма. Тқирр!

Елкасига шол рўмол ташлаган қумлик икки қиз чинқириб-қичқириб ёмжирда рақсга тушишади.

Кизлар.

Леопольдининг чолвори
суст

Богичи йўқ чолворда
Уйга қаңдай боради,
Уйга қаңдай боради?

Б л у м (совуқ). Сеҳрни барбод қилдинг. Сўнгги томчи. Агар фақат ҳавою заррадан боиқаси бўлмаганди, сиз оқ қизлару соқ қизлар ҳаммангиз қаерда бўлардингиз? Бир қараса, қочиб турасиз, бир қараса, қучиб турасиз, мисли эшак чоптиргани тургандек.

М а ж н у н т о л л а р (*улар япроқларидан кумуш нукралар учиб кетмиш, қоқсуяк, заиф қўллар ожиз титрамишлар*). Хазон фасли!

П а р и й. Қандай разолат! Менинг номусимга тегинмоқ! (*Унинг либосида бир парча ҳўл дое пайдо бўлади.*) Шаънимга доғ туширмоқ! Сен мусаффо аёл либосига қўл урмоққа нолойиқсан. (*Унинг қўли либослар қатида ненидир тутади.*) Аммо шошмай тур. Ошиқона қўшиқлар айтмагайсан эпди, шайтон. Омин. Омин. Омин. Омин. (*У тақводор валломат либосида қўйнидан ханжар чиқариб, унинг қорнига уради.*) Некум! Йўқ бўл!

Б л у м (сакраб туриб, унинг қўлини тутади). Ҳей! Небракада! Ҳудди мушукдай чайир! Ҳалол бўлсин, бегойим! Пичоқни қўйинг. Тулки ва узум, тўғрими? Тиканли сим сизга камлик қилдими? Хоч жуда мўртми? (*Унинг ҷодра пардасини тортади.*) Сенга ким керак ўзи, ҳазрат аббатми, ё чўлоқ боғбон Брофими, ё сув ташувчининг қуруқ ҳайкали, ё меҳрибон онаҳон Алфонс, ё биродари азиз Лисми?

П а р и й (*унинг қўлида ҷодрасини қолдириб қичқирганича қочади, унинг ганчи ёрилиб, ёриқлардан сассиқ ҳидлар тўзишиди*). Поли...!

Б л у м (унинг ортидан). Сиз ўзингиз асло қўй оғзидан чўп олмагандек! Йирганиб нима қиласан, ўзинг бошдан-оёқ шилимшиқсан. Бу ҳақда мен баъзи бир нарсаларни биламан. Сизнинг бутун кучингиз бизнинг ожизлигимиизда. Қани-чи, биз, насл қолдирувчиларга қанча тўланади? Сиздан бочкасига қанча? Мен ўқиганман, сиз Риверада маъшуқларингизга пул тўлар экансиزلар. (*Қочиб бораётган парий ҳўнграб ишелайди.*) Ҳо! Мен ўн олти йилдан буён қулдай тер тўкаман. Ҳўш, суд менга лоақал беш шиллинг нафақа ажрим қилдими? Бошқаларни лақиллатинг, менга кетмайди. (*Исканади.*) Буниси тагин нима. Пиёз. Чирик. Олтингугурт. Чирк.

Унинг қошида Белла Коэн ҳозир бўлади.

Б е л л а. Мени келаси гал таниб оласан.

Б л у м (*совуқ назар билан қараб*). Гули тўкилибди, Дирдов қўй қўчкор бўламан дейди. Тишлари ликиллаб қолибди, тук чиқиб кетибди ҳар ёғидан. Ётиш олдидан хом пиёзни суртсанг, юзингнииг ранги очиларди. Бақбақаларни үқалаб йўқотиш мумкин. Кўзларинг ҳам тулки ўйинчоғингнинг кўзларидай хира, бўм-бўш, шишадай. Бошқа ҳаммасига шунакаси ярайверади. Бахузур. Мен уч сумбали милтиқ эмасман.

Б е л л а (*нафратомуз*). Рост, сен бўшсан. (*Унинг оёғи орасидан акиллаган товуш эшистилади*.) Фоҳрахт!

Б л у м (*нафратомуз*). Ўйинчоғингни олдин яхшилаб тозала, у ердан айғирингнииг шарбати чакиллаб томаётиди. Хашак олиб арт.

Б е л л а. Биламан сени, реклама қилиб юрасан! Ахта отдан фарқинг йўқ!

Б л у м. Ўзинг кимсан, акабачча! Ҳамма иллат сенда!

Б е л л а (*пианино томонга юз буриб*). «Саул»даги ўликлар маршини ҳозир ким чалади?

З о я. Мен, сўгалларингизни эҳтиёт қилинг. (*Пианино олдига югуриб келиб, қўлларини чалкаштирганча клавишларни босади*.) Мушук томга ўйнагани чиқди. (Аланглаб.) А? Ким менинг мушукчаларим билан ошиқ-маъшуқ ўйнаяпти? (Яна югуриб стол ёнига қайтади.) Сенинг ҳамма нарсанг меники, менинг ҳамма нарсам ўзимники.

Китти норози қиёфада тишларини кумуш зар ҳожоз билан қоплади, Блум Зоя ёнига келади.

Б л у м (*мулойим*). Анави картошкани менга қайтариб бер, яхшими?

З о я. Бу фант, фантга яхши нарса экан.

Б л у м (*тўлқинланиб*). Бу ўзи арзимаган нарса ахир, менга эса онамдан, бечора онагинамдан ёдгорлик.

З о я.

Бу нарса менга керак,
Худо сўрар қайда у?
Сен айтасан менда йўқ –
Жанинатдан ҳайдар сени.

Б л у м. Уни қўриб эслаб юраман. Ёнимда юрса дейман.
Стивен. Бўлсин бўлмасин мана масала.

Зоя. Ол ана. (*Этагини кўтариб, сонларини очади, пайпогининг ёқасига ўраб қўйилган картошкани олиб узатади.*) Ким яширса, ўша топади.

Белла (*қовоғини солиб*). Бу нима қилиқ? Бизда варете йўқ. Пианинони синдириб қўйманг. Пулни ким тўлайди?

Пианола олдига келади. Стивен чўнтагини кавлаб қоғоз пул чиқарив унга узатади.

Стивен (*багоят, назокат билан*). Топган гул келтиур. Мен ҳурматли дублинлик зотларни ийдирдим. Маъзур тутасиз, хоним. Ижозат этинг. (*Қалтираган қўли билан Линч ва Блумни нуқиб кўрсатади.*) Биз ҳаммамиз бу пойгода гаров ўйнаймиз, Клинк ҳам, Линк ҳам. *Dans ce bordel ou tenons nostre etat!*

Линч (*камин томондан овози чиқади*). Дедал! Унга фотиҳа бер менинг номимдан.

Стивен (*Беллага пул беради*). Тилла тантага. Унга бердим.

Белла (*пулга, кейин Зоя, Флорри ва Киттига қарайди*). Сиз учта қизни хоҳлайсизми? Бизда ҳар бири ўн шиллинг туради.

Стивен (*жўшиб*). Юз минг узр-маъзурлар. (*Яна чўнтақ кавлаб икки крон топиб унга узатади.*) Марҳамат қилинг, *brevi tапу²*, кўзим яхши кўрмайди.

Белла (*пулларни санааш учун стол ёнига боради, Стивен еўнегиллаб ўзи билан ўзи гаплашади. Зоя столга энгашади. Китти Зоянинг елкаси оша қарайди. Линч ўрнидан туриб картузини тўгерилайди ва Киттининг белидан қучиб бошини улар орасига олади.*)

Флорри (*ўрнидан туришга уринади*). Оҳ! Оёғим увишиб қолибди. (*Стол томонга чўлоқланив юради, Блум ҳам шу ерга келади.*)

Белла, Зоя, Китти, Линч, Блум (*ҳаммалари баравар тез-тез сўйлаб*). Манави жентльмен... ўн шиллинг... уч кишига тўлади... йўқ, тўхтанглар, бир дақика... жентльмен алоҳида тўлади... ҳей, қитмир?.. вой... сен кимни қитиклаяпсан... сиз бир кечагами ёки вақтингчами?.. ким?.. бу ёлғон, сизга айтсан... жентльмен ҳақиқий жентльменлардай тўлаб кўйди... ичкилик... Қачон эди ўн бир бўлгани.

¹ Бу шумшук уйда биз ўтириб колдик (*франц.*).

² Кечиктирмай (*лот.*).

С т и в е н (*пианола олдида түриб нафратланиб қўл силтайди*). Ҳеч қандай шиша керакмас! Нима-нима, ўн бир? Жумбоқ.

З о я (*этагини кўтариб ярим соверенни пайтоғига яширади*). Елкамизнинг яғирини чиқарип топамиз.

Л и н ч (*Киттини кўтариб, столдан нари олади*). Кетдик!

К и т т и. Шошма-чи. (*Икки кронга чангол солади*.)

Ф л о р р и. Мен-чи?

Л и н ч. Хўппа!

У н и *кўтариб олиб бориб диванга босади*.

С т и в е н.

Тулки куйлайди, хўроz учади.

Кўкда бонг чалинди

Ўн бир бўлибди

Кизнинг шўрлик жони қайга боради.

Учиб кетишдан ўзга

Чора йўқ энди.

Б л у м (*Белла билан Флорри ўртасига ярим соверенни столга хотиржам қўяди*). Шундайми, ахир. Қани-чи. (*Бир фунт қоғоз пулни олади*.) Учта ўнтадан. Ора очик.

Б е л л а (*қойил қолиб*). Сизни лақиллатиб бўлмайди, эски юрган одамсиз. Ўпид олгим келяпти.

З о я (*Блумни кўрсатиб*). Уними? Хоҳлаган жойингга соувун сурмай кириб кетади.

Л и н ч *Киттини диванга итқитиб, ўпади*. **Б л у м** қўлидаги қоғоз пул билан **Стивеннинг** олдига келади.

Б л у м. Бу сизнинг пулингиз.

С т и в е н. Нега ундей? Le distract ёки ишсиз гадо. (*Яна ҷўнтақларини кавлаб бир кафт танга чиқаради. Нимадир ерга тушади*.) Тушди.

Б л у м (*эзгилиб ердан бир қути гугурт олиб унга узатади*) **Мана**.

С т и в е н. Люцифер¹. Ташаккур.

Б л у м (*мулоҳазакорлик билан*). Балки, пулингизни менга бериб қўйганингиз яхшидир сақлаш учун. Ортиқча тўлашнинг нима кераги бор?

¹ Бу ерда гугурт маъносида. Ўт сўрайти.

Стивен (бор пулини унга тутқизиб). Олдин адолат қил, кейин саховат.

Б л у м. Шундай қиласиз, аммо бу ақлдан бўлармикини? (*Ҳисоблайди.*) Бир, етти, ўн бир, яла беш. Олти. Ўн бир. Бунгача йўқотгандарингиз учун мен жавоб бермайман.

Стивен. Нега хўрус? Нега ўн бир? Пропаракситон¹. Лес-синг айтган: муҳими қотиб қолган он.

О ч тулки. (*Ҳаҳолаб кулади.*) Хотинини кўмади. Балки уни ўлдиргандир.

Б л у м. Бу ерда бир фунт олти шиллинг ўн бир пенс. Чорагини олиб ташласак, росмана етти фунт.

Стивен. Хеч қандай аҳамияти йўқ.

Б л у м. Шундайку-я, аммо...

Стивен (стол олдига келади). Илтимос, сигарета беринг. (*Линч дивандан туриб столга сигарета отади.*) Шундай қилиб, Жоржина Жонсоннинг жони узилди ва никоҳдан ўтди. (*Стивен столдаги сигаретага қарайди.*) Мўъжиза. Салонлар жодуси. Никоҳдан ўтти. Ҳим. (*У сирли, хаёлга ботган кўринади, гугурт чақиб, сигаретани ўт олдиришга туминади.*)

Л и н ч (осмонга қараб). Менга қара, агар гугуртни яқинроқ тутсанг, тутатсанг эҳтимол.

Стивен (гугуртни кўзига яқин олиб боради). Сиртлон кўзлари. Ойнак тақиши жоиз. Кеча синдириб қўйдим. Ўн олти йил аввал. Масофа. Кўзга ҳамма нарса ясси бўлиб кўринади. (*Гугуртни нари олади, у ўчади.*) Мия фикрлайди. Яқиндан-узоқдан кўринниб турган нарсадаги ажралмас модаллик, (*сирли тумтайиб.*) Ҳм. Сфинкс. Абу Ҳавл. Ярим кечада бу маҳлукнинг елкаси иккита бўлиб қолади. Никоҳдан ўтти.

З о я. Унга бир савдогар уйлалиб, ўзи билан бирга олиб кетти.

Ф л о р р и (бош силкиб). Лондонлик мистер Агнер.

Стивен. Агнер. Тақдир. Лондондан тақдир, дунё гуноҳла-рига балогардон.

Л и н ч (диванда Киттини қучоқларкан, қийқиради). *Donna nobis pacem*².

Сигарета Стивенинг қўлидан тушиб кетади. Блум уни олиб каминга ташлайди.

¹ Ўқ, ўзак (*юнонча*).

² Бизга тинчлик ато эт (*лот.*).

Блум. Чекманг. Овқатланишингиз керак. Агар анов ярамас ит бўлмагандо. (Зояга.) Ейнига ҳеч нарса йўқми?

Зоя. Нима, қорни очми?

Стивен (унга табассум билан қулини чўзиб, «Илоҳлар ҳалокати»даги қасамёд оҳангидаги хотини қиласди).

Hangende Hunger
Fragende Frau,
Macht uns alle Kaput!¹

Зоя (аламангиз). Ҳамлет, мен отангнинг ҳиди бўламан! (Унинг қўлидан тутади.) Мовий кўз барни йигит, кел, қўлини бер, бир фол очиб кўяй. (Унинг пешонасига ишора қилиб.) Ажин йўқ — ақла йўқ. (Санаиди.) Икки, уч, Миррих — бу ботирлик. (Стивен калласини чақайди.) Бола йўқ.

Линч. Кўй ичида кўчкор. Кўркув нималигини билмайдиган бола. (Зояга.) Ким сенга фол очинши ўргатган?

Зоя (унга ўғирилиб). Буни катта момонгдан сўра. (Стивенга.) Мен башарангдан биламан. Кўзлари мана мундай. (У бошини эгиб, нешонасини тиришитирди.)

Линч (кула-кула Киттининг орқасига икки марта шапталаиди). Жаҳли чиқиб, қамчи сўқиб.

Икки бора қамчиниг қарсиллаган овози эшишилади. Пианоланинг қопқоғи қатниқ отилиб кетади ва у ердан ота Доланинг кичкина думалоқ тепакал боши худди шиша ичидан чиққан ажинадай сакраб чиқади.

Ота Долани. Ким бу ерда қамчи хоҳлаб қолган? Ойнагингни синдириб қўйдингми? Кичкина дангаса ёлғончи. Кўзингдан биламан.

Пианола тобути ичидан ректор Жон Конмининг раҳмдил, кўнгилчан, ҳукмфармо, тавънаомуз калласи кўринади.

Ректор Жон Конни. Хўб айттингиз-да, ота Долан. Хўб айттингиз. Ишончим комилки, Стивен — яхши бола.

Зоя (Стивеннинг кафтини кўздан кечирапкан). Аёлча қўл.

Стивен (тичирилаб). Гапир-а гапир. Ёлғонла. Мени қучоқла. Мени эркала. Мен ҳеч Худонинг хатини ўқиёлган эмасман. Фақат унинг бошмалдоғининг пикши балиғидаги дактилосконияси бундан мустасно.

¹ Сизбуви очлик, терговчи хотин гўрга киритар бизни (нем.).

З о я. Қайси кунда туғилгансан?

С т и в е н. Пайшанбада. Бугун.

З о я. Пайшанбанинг боласи — узоққа етар қораси. (*Унинг қўлидаги чизиқларни кузатиб.*) Тақдир чизиғи. Обрўли дўстлар. **Ф л о р р и** (*кўрсатиб*). Тасаввур.

З о я. Ой бўртиғи. Сенга дуч келади... (*Бирдан кафтга қаттиқ тикилиб.*) Ёмонликни галириб ўтирумайман. Ёки барибири билишни истайсанми?

Б л у м (*унинг бармоқларини четга суриб ўзининг кафтини очади*). Фойдасидан зиёни кўп. Мана менинг қўлимни ўки.

Б е л л а. Кани, кўрсатинг-чи. (*Блумнинг қўлини ўзига тўярилаб.*) Ўзим ҳам билгандим. Бўғимдор бармоқлар, хотинбоз.

З о я (*Блумнинг кафтини кўради*). Панжара. Узоқ денгиз сафари. Хотини пул.

Б л у м. Тўғри чиқмаяпти.

З о я (*жонланиб*). Оҳа, кўрдим. Калта жимжилоқ. Сенинг курк товуғинг сени ёмон чўқилабди. Яна тўғри чиқмаяптими?

Б ў р доира ичида тухум босиб ўтирган катта қора товуқ ўрнидан қўзгалади, қанотларини қоқади ва қақағайди.

Қ о р а т о в у қ. Куд-куд-кудо қо-қо-foo. (*Тухумидан ёнбошлиб узоқлашиб, лапанглаб кўздан ғойиб бўлади.*)

Б л у м (*қўлини кўрсатиб*). Чандиқ бу баҳтсиз ҳодиса. Йигирма икки йил аввал йиқилиб тушиб, қўлим ёрилган. Ўшанда ўн олти яшар эдим.

З о я. Кўраётиман, деди кўр. Кизикроқларини айт бизга.

С т и в е н. Кўряпсанми? Ягона улуғ мақсад сари боряпти. Мен ҳам йигирма иккига кирдим. Ўн олти йил илгари мен йигирма икки ёшимда йиқилиб тушдим, йигирма икки йил аввал у ўн олти ёшида мингган отидан қулади. (*Юзини буриштириб.*) Қўлимнинг бир жойи синди. Тиш дўхтирига бориш керак. Пул-чи?

З о я билан Флорри пичирлашади. Блум қўлини тортиб олиб стол устида тескарисига қийшайтириб, ажи-бужу қилиб нималарнидир ёзади.

Ф л о р р и. Нима-нима?

С азриси йилтираб турган байтал қўшилган уч юз йигирма тўртинчи сонли кеб файтон гулдираб ўтиб боради, эгарда Жеймс Бартон (*Хармони-авеню. Доннибрук*). Ўриндиқларда Буян Бойлан ва Ленехан ялтайшган. Файтоннинг орқасида «Ормонд» инг хизматчиси жойлашган. Дарпардалар оша Лидия Дус билан Майна Кеннеди юқорига маъюс боқадилар.

Хизматчи (аёқ учуда сакраб, уларга бурнининг учини кўрсатади). К-кимм-ни қ-қатни қиичи-ди қаати қиичидий-ей!

Бронза ва олтип пичирлашади.

Зоя (Флоррига пичирлаб). Пичирлаб айт. (*Пичирлашини давом эттиришади.*)

Буян Бойлан кебдан ташқарига осилади, унинг нафис со-
мон шляпаси чаккасида қийшайган, оғзида қизил гулни тиш-
лаб олган. Денгизчилар шапкасини бошига илган, оқ туфли
кийган Ленехан **Буяннинг** костюми елкасидан узун соч қилини
ялтоқланиб олади.

Ленехан. Оҳо-ҳо Буни қаранг! Бирон ўргимчакнинг ини-
ни буздингми, нима бало?

Бойлан (*қорни тўқ одамдай иршаяди*). Товуқнинг пати-
ни юлдим.

Ленехан. Кечаси тер тўкибсан-да.

Бойлан (*тирноқлари калта бармоқларини ёэйб, кўзини
қисади*). Буянга яраша мол. Ё энг олий сифатли бўлиши ке-
рак, ё пулни қайтар. (*Кўрсаткич бармоғи билан унинг бурнига
нуқади*). Қани, бир ҳидлаб кўр-чи, мана.

Ленехан. (*кулиб эгилади*). Умм! Қаймоқ! Қаймоқ! Умм!

Зоя ва **Флорри** (*баравар ҳахолашади*). Ва-ҳа-ҳа-ҳа!

Бойлан (*ерга шахдам сакраб тушиб, ҳаммага эшитти-
риб баланд овоз билан чақиради*). Ҳей, Блум, бормисан! Мис-
сис Блум кийиниб бўлдими?

Блум (*хизматчиларнинг қорамтири мовий плюш либосида,
калта иштон, сариқ пайпоқ ва утапланган парикда*). Чамаси,
ҳали тайёр эмаслар, сэр. Пардоз-андоз дегандай...

Бойлан (*унга олти пенислик тангани отади*). Бирон нар-
са ичарсан, (*шляпасини беписандлик билан Блумнинг пешона-
сидан ўсиб чиққан кийик мугизига илади*). Мени олиб чиқ. Хо-
тининг билан қиласидиган андак ишимиз бор. Тушундингми?

Блум. Ҳа, сэр. Ташаккур, сэр. Твиди хоним ваннада
чўмилаятилар, сэр.

Мэрион. Бу унга кўрсатилган катта ҳурмат. (*Сувни ўйин-
қароқлик билан шалоплатиб кўкрагини чиқаради*). Раул, кел
буёқка, жоним, елкамни ишқалаб қўй. Ойим Ҳавводай шир
яланғоч ўтирибман. Бошимда янги шляпаму қўлимда чўткам.

Бойлан (*хурсанд бўлиб, кўзлари ёниб*). Э, ўргилсан!

Белло. Нима-нима? Нима гап? Зоя унинг қулогига шивир-
лайди.

Мэрион. Майли, у қарайверспи, pishogue! Кўшмачи! Бурнии тишласин! Мен қамчисидан қон томган бирон ойимтилла-га айтаман, е бўлмаса соқоли чиққан хотин Бортоломонега хат ёзib юбораман, боплаб гулпидай қилиб шиширишсин, кейин менга бунинг муҳрланган ва қўл кўйилган қофозини олиб келиб кўрсатади.

Белло (*хахолайди*). Хо-хо-хо!

Бойлай (*Блумга елкаси оша қараб*). Тирқищдан қараб мазза қилиб томоша қилиб ўтири, хотин кишининг кўнглини олиш қандай бўлишини кўрасан.

Бдум. Раҳмат, сэр. Айтганингиздай қиласман, сэр. Мен яна иккита ошиамни ҳам чақириб келсан бўладими, сэр? Улар ҳам гувоҳ, ҳам суратга олишарди. (*Суриладиган малҳам солииган идишии узатади*.) Мойупа керакми, сэр? Ёки пўртахол мойи?.. Иссик сув дегандай? а?..

Китти (*динандада ўтириб*). Айтиб бер, Флорри, айтиб бер. У ерда нима...

Флорри унинг қулоғига шивирлайди. Ишқ замзамалари шивирлар, шитирлар, шириллар, пойма пой бижирлар, сўзлар пилч-пилч шир-шир чилп-чилп.

Майна Кениеди (*жўшиб кўзларини ола-кула қилиб*). Ох, бу ёронгулининг хидимикин ва ё шафтолининг! Ох, ҳамма ёғини ўпяпти, эркаларатяпти! Чирмашиб кетишди! Ох, кўмди бўсаларга!

Лидия Дус (*дудоғи очилиб*). Ҷўлп-ҷўлп! Вой, уни қўлида кўтариб хонани айланяпти, вой, нима қиляпти уни! Таёғига даст кўтарди! Вой, овози Парижга етти, Нью-йоркка кетти! Оғзи тўла маймунжон, оғзи тўла қаймоқ.

Китти (*кулади*). Хи-ҳи-ҳи!

Бойлан овози (*майин ва ширин, хирқироқ ва бўғиқ*). Ўих! Ўўх! Бий-бий-лан! Ўхбийлаан!

Мэрион овози (*наст ва лаззатли, хирллаган ва шириллаган*). Ооҳ! Оҳвва-янаа, янаа оҳвва, оҳвва-янаа?

Блум (*ўзини қаттиқ қисиб, кўзлари им қотгандай ола-айб*). Четга! Ёп! Четга! Бопла! Бопла! Яна! Ур! Сол!

Белло, Зоя, Флорри, Китти. Хо-хо! Ҳа-ҳа! Ҳи-ҳи!

Линч (*кўрсатади*). Табиатининг ойнаси¹. (*Кулади*.) Ҳе-ҳе-ҳе-ҳе!

¹ Шекспир. Ҳамлет. III, 2.

Стивен ва Блум ойнага қараб тиришибди, ойнада Вильям Шекспирнинг кўса, худди тиришиб қочиб қолгандек башараси пайдо бўлади ва боз устига кийик мугузлари ҳамда даҳлиздаги кийим қозиклари кўринади.

Шекспир (камоли жиддият билан нутқ ирод этади). Қаттиқ кулиш ақлнинг заифлигидан дарак берур. (Блумга.) Сен шундайчиқин кўзга кўринмайчиқин келмоқчи бўлдунг. Ол энди кўр. (У худди Қора ахта хўроз каби қичқириб кулади.) Ё ёгаго! Қани маним Отелло ўлдириб қўйди-ку Суздимонани! Ҳо-ҳо! Ёгого!

Блум (ойимтиллаларга ўқинч-аламли илжайиб боқиб). Қачон мен эшиятгайман сизнинг шув-шув ҳазилларни?

Зоя. Улгурмайсан икки марта уйланиш ва бир марта хотинсиз қолишга.

Блум. Хатолар кечирилади. Ҳаттоқи буюк Наполеон ҳам ўлимидан сўнг танасига мос slab кийим бичаётганларида...

Икки бети ва тулма бурни қайгули гуфтагўлардан, кўз ёшлару олий навли Херес майидан лоладай қизарган бева хотин миссис Дигнам бошига шляпачасини қийшиқ қўндириб, йўл-йўлакай юзи, лаби ва бурнини бўяб, упа-элик сепиб кўча йўлка сидан шоша-пиша майдада қадам ташлаб ўтиб боради, она оқ-қуш бир гала оққушча жўжачаларини олдига солиб сузади. Дигнам хонимнинг этаги тагидан марҳум эрининг одми эски шими ва каттакон қийшайиб кетган бошмоғи кўриниб туради. У қўлида Шотландия беваларининг сувурта полиси ва жуда катта гумбаз зонти кўтарган, зонти остига унинг барча жўжачалари жойлашган, чунончи, ёқа валангор, фақат битта оёғига бошмоқ илган ва қўлидаги чўчқа котлети солингган тугунчакни силкитиб сакраб-сакраб бораётган тирмизак Нэтси, ҳиқил лаган Фредди, оғзини қийшайтириб йиғлаётган Сюзи, укасини ликиллатиб кўтарган Элис бари шу Зонти остида. Дигнам ойи уларни туртиб-суртиб, шапатилаб юришга ундейди, унинг барча елканлари ва байроқчалари шамолда ҳилтирайди.

Фредди. Ойи, мунча мени судрайсиз?

Сюзи. Вой, ойижон, қистаб кетяпти, чидолмаяпман.

Шекспир (шол одамлардай ожиз қаҳр-ғазабга миниб). Ҳожат ббаҳай бўлсин иккинчида.

Шекспирнинг кўса башараси Мартин Канингемнинг серсо-қол афти билан алмашади. Гумбаз зонти мастрона чайқалади,

болакайлар бир четига қочишиади. Зонт остида кимоно кийган, бошига құвноқ бева шляпасини илган миссис Каннингем пайдо бұлади. У тавозе қылароқ ёnlама юриб, сирғалиб, японларга үхшаб буралиб-эшилиб келади.

Миссис Каннингем (ашула айтади).

Шарқда ўзим ҳаммадан аъло.

Мартин Каннингем (унга лоқайд қараб). Ажойиб! Беттейик қилпиллама!

Стивен. Et exaltabuntur cornua justi¹. Маликалар эңг зўр буқалар билан қўшилдилар. Пасифаяни эсланг, унинг кўнглини оламан деб, менинг қадим-қадим абоаждодим эңг дастлабки из-ҳорхонани қурди. Хонимойим Гриссел Стивенсни ҳам эсингиздан чиқарманг, яна шунингдек, Лэмбертларнинг чўчқаёғи уруғини ҳам унутманг. Нуҳ эса май ичиб қўйди. Ва унинг кемаси очилиб кетди.

Белла. Оғзингизни тийинг. Бу ерга ярашмайди.

Линч. Индаманг унга. У бизга Париждан келди.

Зоя (Стивеннинг олдига чотиб келиб уни қутоқлайди). Вой, ростми? Сен бизга парлфрансни ўргатасанми?

Стивен шляпасини бошига бостириб кийиб, бир сакраб камин олдига бориб қолади ва елкаларини кўтариб, қўлларини худди балиқ сузгичидай ёзиб, нотабиши мерт табассум қилганича серрайиб туради.

Линч (диванни муштлаб). Ррам прам прраммм.

Стивен (тез-тез ноаниқ гапириб, худди чизимчага осилган қўяирчоқдай лиқирилайди). Чўнтакни қоқловчи эрмаклар учун минглаб жойлар қўлқоплару ва яна алланимабалолару ва балки юракларини ҳам сотувчи ширин хонимойимлар билан гаштли кечалар пиволару сосискалар эңг нозик талабчан дид-фаросатлилар учун мўлжалланган эңг ажойиб хосхоналар оймитиллалар бамисоли оппоқ пиллалар либослари ғаройиб нақ маликаларга лойик канкан рақсига тушар ўйин худди масхара-боз қилбўйин Париждан келмиш экан сочини ўрмиш экан аҳмомингни топибсан хорижликка ёпиш сан ўзи бўйдоқ боши тўмтоқ инглизча фўлдирайди гап билмайди чулдирайди ана сенга қил мазза оқизиб юбор тиззадан. Жентльменлар комилфо дезир

¹ ...ва тақводорнинг шохлари ўсгай (лот.).

плезир келинг-келинг визитэ бизнинг бунинг ҳаммаси ўлала-ла ҳам дўзаху ҳам жаинат ўликка ёқинг шам суннат жентлменлар сочар олтин бирон кеча олмас тин. Ана бизда энг зўри буни дейди вери шокинг ким қўйибди сенга динни кулги қилишни мсъе дунёга бир келибсиз роҳат қилинг тўлибсиз. Қиё-қиё боқиб келар ана қанча ойимқизлар ясан-тусанни қилиб сўнг барини итқитиб ечиб ташлашар қизиб, томошанинг зўри бунда қарант бир барзангি ёшгина ширингина роҳибани қилар ҳанги кийимлари аллақанги. (*Тилини баралла такиллатади.*) Ўлалала-я! Се pif qu'il la!

Линч. Vive le vampire!²

Ойимқизлар. Қойил! Парлефрансе!

Стивен (бошини орқага ташлаб, майнавозчилик қилиб, қаҳ-қаҳ уриб кулиб, ўз ўзига қарсак чалади). Тўла ғалаба, ҳамма кулади. Ойимтиллаларга ўхшаган фаришталару босқишчи зўравонлардай табаррук ҳаворийлар. Ярим кибор хонимлар кўзларни яшнатувчи ясан-тусан безакларда олмос, биллур тақинчоқлар чиройлари ял-ял очилур. Ёки мсъе ҳозирги замонавий гаройиб эрмакларни хоҳлайдиларми, кексалик ожизлик тушунарли ахир? (*Алланималарни муболағадор қилиб ҳаводи чизади; ойимқизлар билан Линч беихтиёр унинг ҳаракатларини қайтарадилар.*) Резинадан ясалган, ҳақиқийсидан фарқ қилмайдиган аёл қоматини бемалол томоша қилиш мумкин шундайича қип-яланғоч қучоқлаб ўпиш мумкин беш марта ўн марта. Жентльменлар кирсинлар томоша қилгали, ҳамма ҳолатлар ойнада акс этар трапецияда ўйнагандай ундан кейин агар мсъе хоҳласалар алоҳида ўйин ҳам бор ҳайвон бир қассоб ана жигарни олиб чик-чик қилур қорнига қўйиб қўймоқ чўзур Шекспир пъесасидай, а-ха.

Белла (кула-кула ўлади, қорнига тинимсиз шапатилаб ҳандон отади). Коринда... куймоқ... Ҳа! Ҳо! Ҳо! Ҳо! Коринда... куймоқ!.. Ҳо!

Стивен (қичиқ ҳаракатлар қилиб). Мен сени севади, ширин сэр. Мен сенга англизчасига айтади, тушундими. О ҳай, мен Loup³. Пул тўланадими? Ватерлоо. Ватерклозет. (*Бирдан бармоғини юқори кутариб жим қолади.*)

¹ Вой, унинг хартуми! (*Франц.*)

² Яшасин вампир! (*Франц.*)

³ Бўталоғим (*франц.*)

Белла (ҳаҳолаб). Қўймоқ...

Ойимқизлар (ҳаҳолашиб). Анкор! Анкор!

Стивен. Менга қаранглар. Тушимга тарвуз кирибди.

Зоя. Чет элларга бор, хорижлик қизлар билан ошиқ-маъшук ўйна.

Линч. Ер курраси бўйлаб хотин қидириб...

Флорри. Тушлар тескари чиқади.

Стивен (қўлларини олдинга чўзади). Мана шу ерда бўлганди. Ойимтиллалар маҳалласи. Серпентайн авенюда Велзувл менга уни, семиз бева хотинни кўрсатди. Қаерда тўшалган ўша алвон гилам?

Блум (Стивеннинг ёнига келиб). Менга қаранг...

Стивен. Йўқ, мен учган эдим. Менинг душманларим тагимда қолди. Асрларча мангу. Дунёнинг охири йўқ. (Кичқириб.) Pater! Озодман.

Блум. Ахир эшитсангиз-чи...

Стивен. Отам руҳимни синдирур, а? О, merde alors!¹ (Кичқиради, унинг чангалида тирноқлари ўткирлашади.) Ҳей! Оҳо-ҳо!

Саймон Дедалнинг овози гарчи ўйқусираган бўлса-да, дарҳол унга акс садо беради.

Саймон. Ҳамма ёқ тинч! (Лочиннинг куҷли қанотларида аста товсилланиб тушиб келади, кўкда давра солиб далда бериб қийқиради.) Э-ҳей, ҳей, кичкинтой! Қалай, ютапсанми? Ҳо-ҳо! Пуф-ей! Бу ҷалажонлар билан битта охурдамисан! Мен уларни ўн чақирим ёнимга йўлатмасдим. Бўшашма! Туғлар баланд кўтарилисин! Кумуш дала узра учайдиган қизил бургут. Олстер тамғасози! Эхе эхей! (югурриб бораётган овчи итлардай акиллайди.) Акак! Аквакваквакв! Ҳей, кичкинтой!

Ясситекислик бўйлаб гулдор шохлар ва шуълалар шиддат билан учади. Уйғониб кетган семиз тулки ётогидан чиқиб, думини таёқ қилиб, ўз бувисини ерга кумиб буталар оралаб дала-га чопади, у кўзларини йилтиратиб хазонлар тагидан бўрсиқ уясини қидиради. Унинг кетидан овчи итлар галаси тумшукла-ри ер исказ, иссиқ қонга ташнаком бўлиб тинмай чав-чав қилиб югуряди. Жамоанинг овчи эр ва овчи хотинлари гала билан бир жону бир тан бўлиб, жон олиш, қон тўкишига ошиқади. Олти

¹ Жин урсин, шундай бўлгач! (Франц.)

Чақирим Буруни, Флэтаус, Тұққыз Чакиримдан худди булуттадай пиёдалар бостириб борадилар құлларида әүдір күзли шохбutoқлар, чангак-санчқилар, арқонлар, паншахалар, қамчи күтарған үйпендер, тосларни тарақлатған айық ҳайдөвчилар, ингичка қиличили тореодорлар, машъаллар күтарған оқ сочи занжилар. Важир вуәүр оломон ичида соққа үйин, танга үйин, қайши үйинчилар, қиморбоз қартабозлар. Үерилар, айғоқчилар, үйинга тикилған пулларни қабул қилиб олувчи, мунажжимлар нинг учи тумоғини кийған букмекерлар қулоқни қоматта келтириб важирлайдилар.

О л о м о н .

Пойгалар дастури! Пойгалар дастури!

Бирга ўн баровар!

Пул тикинг! Пул тикинг!

Бирга ўн, биттаси ҳисобмас!

Бирга ўн, биттаси ҳисобмас!

Пойга стол устида

Бахтингизни синанг!

Бирга ўн, биттаси ҳисобмас!

Беш юзгача тұлайман!

Қани йигитлар!

Беш юзгача!

Бирга ўн бераман!

Бирга ўн, биттаси ҳисобмас!

Чавандозсиз қора от финиш устуны ёнидан худди шарпадай жүгүриб үтади, ой нүрида унинг ёллари күтиради, күзлари бамисли юлдуз. Унинг ортидан бошқалари депсиниб, олд оёқларини осмонга күтариб боради. Булар қоқ сүяк отлар: Тож, Махсум Иккинчи, Мускат, Герцог Вестминстер үқи, Зарба, Герцог Бофорнинг Париж улогини олган Цейлони. Улар устида занглаған совутлар кийған миттилар әгарларда, әгарларда дикирлашади, сакрашади, дик-дик күтарылашади. Орқада майда булдуруқ сочилғандай арзанда Шимол Хүрөзи, у қора терга ботлан, вужудидан бүг күтарылади, бу сарық саман қирчангини Гэррет Дизи миниб олган, унинг бошида сарғыш-оқ картуз, әгнида күк камзул, енглари заржал, жиловга маҳкам әпишган, құлида ғавғон таёги. Унинг қирчангиси шпат билан оәриган оқ латта үралған орқа оёқларини депсиниб тошлоқдан үйртиб боради.

Зархаллилар жойи (майна қилиб). Ҳой, мистер, яхшиси ерга туш, отингни итар! Бир сакра! Зўр бер! Кечасига етиб борасан!

Гэррет Дизи (*таёқдай тўғри, қотиб эгилмас бўлиб қол ган бу киши уларга чавгон таёгини кўтариб пўтиса қилади, унинг тирналган башарасига почта маркалари ёпиштириб ташланган, мовий кўзлари машъял ёруеида чақнайди, бу орада унинг қирчангиси тўғри йўртиб бораверади*). Рег *vias rectas!*

Унинг ва шатталаётган қирчангни оти алвастисининг устуга челак-тогоралар, қўй гўштидан пиширилган, ичида сабзи, арпа, пиёз, шолғом, картошка бўлаклари сузиб юрган шўрвани тўнкаришишади.

Яшиллар жойи. Хўб ажойиб кун бўлди-да, сэр Жон! Ажойиб кун, зоти олийлари!

Оддий аскар Карр, оддий аскар Комптон ва Сисси Кэффири ҳар бири ўзича қўшиқ айтиб дераза тагидан ўтадилар.

Стивен. Чув! Оғайни, кўча-кўй шовқин!

Зоя (қўлини кўтариади). Жим!

Карр, Комптон, Сисси Кэффири.

Юрак қурғур интилар
Эҳ, Йоркширнинг гулига...

Зоя. Яъни менга. (Ховуч уриб.) Ўйнайлик! Ўйнайлик! (Пианола олдига югуриб келиб.) Ким икки пенс беради?

Блум. Ким...

Линч (қизга танга беради). Ол.

Стивен (бармоқларини сабрсиз қасирлатади). Тезроқ! Тезроқ! Қани менинг бахши таёфим? (Пианино томонга интилиб, таёқласини қўлга олади, тантанавор ўйин тушиб уч бора оёқларини тапирлатади.)

Зоя (дастакни айлантиради). Ана шундай.

Музика асбоби қутисига икки чақа танга ташлайди. Ол тин, қизил, нафармон чироқлар ёнади. Дигирчак аста айланниб, сузилиб вальс чалади, Маэстро Гудвин бошида кокилли парик, эгнида сарой либоси, унинг устидан эски енгисиз ёмегирпўш кийган ҳолда қўллари қалтираб, кўхна қариялардай бели букилиб, хонадан юриб ўтади. Жимитдай бу одам бармоқлари ўйқ таёқдай қўллари билан пианино чалишга ўтириб куйга

ҳамоҳанг тарзда аёлларча нафосат билан бошини қимирлатади, кокили ҳам шунга яраша тинмай ликирлайди.

Зоя (пошинаси уриб айланади). Ўйнанглар, ахир. Ичингизда биронта яроқли борми? Ким ўйнайди?

Ранг-баранг чироқлари пар-пар ёнганди пианола «Менинг ѹоркширлик севгилим» дебочасидаги вальсни чалади. Стивен таёгини стол устига ташлаб Зояни белидан ушлайди. Флорри билан Белла столни камин томонга суринади. Стивен Зояни қучиб ясама бир назокат билан хона ичидага вальсга тушади. Блум бир чеккада туради. Зоянинг кўтарилган тирсагидан енги очилиб эмланган жойининг оқ тамеаси кўринади. Профессор Мажини дарпардалар орасидан оёгини суқади, оёгининг учидаги баланд цилиндр айланаб туради. У чаққонлик билан цилиндрни бошига итқитиб кияди ва шу тариқа пўрим шляпада худди конъки учувчилардай хонани айланади. Унинг устида қизил қайтарма ёқали кулранг-мовий сюртук, крем тюлдан бўйин рўмолча, ўртаси кенг қийилган яшил нимча, оқ бўйинбоғ ва тик қотирилган ёқа, тор қўкимтириш имом, лакланган бал туфли ва сарғиши қўлқоп. Ёқасида каттакон картошкагул. У деярли кўзга ташланмайдиган ҳассасини ҳар томонга айлантирадида, сўнг уни маҳкам қўлтишибига қисади. Чиройли бир ҳаракат билан қўлинни кўксига қўяди, ҳар ёққа таъзим қиласади, бармоқларини гул ва тугмачаларга тегизади.

Мажинни. Ҳаракат нафосати, ритм ва пластика санъати. На Левинстон ва на Леггет Берн хоним буни эплолмаган. Либослар кийиладиган балларни ташкил этиш. Қад-қоматни қўйиш дарслари. Катти Ланнер усули. Ана шундай. Менга қарашингизни сўрайман! Менинг хореографик талантим. (*Енгил боларидай оёқларида менузэтдан учта па адод этади.*) Tout Le monde en avant! Reverence! Tout Le monde en place!!

Ўйин охирлайди. Маэстро Гудвин кўринар-кўринмас таёқ қўйлари билан ҳамон куй чалганча бужмайиб кичраяди, ҳойиб бўлади, қуруқ ёмғирпўшнинг ўзи курси устидан сидрилиб тушади. Вальс оҳанглари янада баландроқ янграйди. Стивен билан Зоя енгил ҳаволаниб айланадилар. Олтин, пушти, нафармон чироқлар ярқ этиб ёниб, аста-секин учади.

Пианола.

¹ Ҳамма олдинга чиқади! Таъзим! Ҳамма ўз жойига турсин! (Франц.)

Икки йигит олисларда

КОЛГАН

Ўз қизини сўйлайди...

Муюлишдан олтин сочли, чикка бел қўллари, нозик ва мусаффо, тиниқ мовий либос кийган, енгил сандал шиппакдаги субҳидам соатлари тириллаб учиб чиқишади. Улар қўлларидағи арқончалар устидан сакрашиб чиройли рақсга тушишади. Улар ортидан қаҳрабо-олтин тусдаги пешин соатлари чиқишади. Улар соchlарига қадалган баланд тароқлари ярқиллаб, қўлларини баланд кўтарганча ойначалардан шўх сакраган, дикирлаган шуълачаларни ҳар ён таратишиб, бир-бирларига хандон ҳушон чирмашиб қўшиқ хониш қиласидилар.

Мажинни (ҳарир қўлқопларда ҳовуҷ уриб). Carte! Avant deux! Равон нафас олинг! Balance!¹

Субҳидам ва пешин соатлари ўз жойларида турганча айланиб вальс тушадилар, ўз жуфтларига яқинлашиб, эшилиб-буралиб таъзим қиласидилар. Уларнинг орқасида йигитлари қўлларини ёйдай эгиб, кафтларини қизларнинг елкаларига қўядилар, сўнг яна қўлларини оладилар.

Соатлар. Сиз қўлингизни менинг...

Йигитлар. Мен сизга тегинсам майлимни?

Соатлар. Ҳа, оҳистагина!

Йигитлар. О, оҳистагина!

Пианола.

Вой, ёримнинг беллари

мунча ингичка.

Зоя билан Стивен ўзларини эркин тутиб шитоб билан айланышади. Оқшом соатлари кечки соялар ичидан пала-партиш лапанглаб чиқиб келадилар, улар сузилиб хумор боқадилар, ёноқларига андаккина хина ва ол бўёқлар суртилган. Улар қорамтирир ҳарир либосда, кенг сиёҳранг енглари худди кўршапалакнинг қанотларидаи кечки сарин елда ҳилтирайди.

Мажинни. Avant! Huit! Traverse! Salit! Cours de mains! Croise!²

¹ Чорси! Жуфт бўлиб олға!.. Тебранамиз! (Франц.)

² Олға! Буралиб! Кўндаланг! Таъзим! Қўлларни алмаштирамиз! Ўтиш! (Франц.)

*Тун соатлари битта-битта бўлиб бўш жойларга ўтишади.
Субҳидам, пешин, оқшом соатлари улар олдидан орқага чеки-
надилар. Улар ниқоб тутган, сочлари орасига ханжар сукил-
ган, қўлларида сассиз қўнгироқчалар осилган билагузуклар. Улар
бошларига чодирлар ётниб, ҳорен таъзимда эгиладилар.*

Билагузуклар. Хей-эй! Эй-хей!

Зоя (айлана туриб, кафтани пешанасига босади). Ох!

Мажинни. Les tiroirs! Сbaine de dames! La corbeille! Dos a dos!

*Улар оҳиста муқом билан чирмашиб, нақшлар ҳосил қилиб,
яна улардан чиқадилар, таъзим ясаб, тиз букиб, айланиб,
шўрликларнинг бошларини айлантирадилар.*

Зоя. Бошим айланиб кетди.

**Стивени қўйиб юбориб, курсига шилқ этиб ўтиради. Сти-
вен Флоррини тутиб, энди у билан рақсга тушиб айланади.**

**Мажинни. Boulangere! Les ronts! Chevaux de bois!
Escargots!**

*Бир-бирлари билан чирмашиб, чекипиб, қўлларини алмаш-
тириб тун соатлари ҳар бири бошقا бирининг ёйдай эгилган
қўлига туташароқ ҳаракатчан бир ранг-баранглик ҳосил қила-
дилар. Флорри Стивен билан бирга ўнгайсиз депсиниб туради.*

**Мажинни. Dansez aves vos dames! Changez de dames!
Donnez le petit bouquet a votre dame! Remerciez!**¹

Пианола.

Менимча, шундай жуда яхши,

Тарарабум!

Китти (сакраб туриб). Вой, мана шу куйни Майрасдаги
арғамчи ўйинда ҳам чалишган эди!

*Стивенинг олдига югургилаб боради. У Флоррини дарров
ташлаб, бу қиз билан ўйинга тушиб кетади. Япалоққушнинг
хириллаган чинқириқ товуши эшитилади. Улкан машина чи-*

¹ Кичик доира! Хонимлар кўлма-кўл! Катта доира! Ўгириламиш!
(Франц.)

² Новвой қиз! Доиралар! Кўприклар! Уловлар! Чифаноқлар! (Франц.)

³ Ҳар ким ўз хоними билан! Хонимларни алмашамиш! Ҳар ким хоним-
га гулдаста беради! Йигитлар, хонимларга ташаккур билдирадилар!
(Франц.)

йиллаб қарсиллаб тиҷирлайди, улкан айланда аргамчи оҳиста хонани яна хона атрофида гир айлантиради.

П и а н о л а .

Йоркширилик қиз бола.

**З о я. Бошидан-оёқ Йоркшир. Қани, қани, ҳамма ўйнасин!
Флорри билан ўйинга тушади.**

С т и в е н. Эркакча якка ўйин!

У Киттини Линчнинг құчоғига штариб юбориб, стол устидан шүмтөл ҳассасини олиб, ўйнайды. Ҳамма вальс гирдебида, ҳамма айланади, ўргилади, чирмашади, учади Блумбелла. Киттилинч, Флорризоя елимшак дирілдөк хотинлар. Стивен үзининг шляпаю ҳассаси билан ҳамманинг ўртасида дам құрбақадай چалпак бўлади, дам оёқларини баланд кўтариб ақл бовар қўлмас дикирлайди, дам тишларини бир-бирига қаттиқ қисиб икки қўли билан белларини тутади. Отўйин машинаси чириллаб гулдираб жанг-жунг қилиб увиллаб зувиллаб ақиллаб ириллаб айланганни айланган сарик кўй мовий учқунлар отилгани отилгани отлар олтин илонларга осилган уларга миниб ўтирганларнинг бутун ичак-чавақлари сочилган фонданго сакраб ўт туртиб ўт оёғингни чўзиб ўт тур ийқил яна тур.

П и а н о л а .

**Менинг қизим – фабрикдан
Жуда одми кийинган.**

Тўдалашиб учарлар ёнар порлоқ чироқлар ҳамма чарх уради ўқирибон қасирлабон увиллабон тўёда бўлиб ағдарилар паралабон. Тарапабух!

Т у т т и. А н к о р! Я ш а! Қойил! А н к о р!

С а й м о н. О наң г ни ота-онаси ни эсл а!

С т и в е н. Ўлим рақси.

Донг-дунг яна донг-дунг жаранглайди ходимнинг қўнегирози, от, байтал, ҳўқиз, тўнгизчалар, Конми Христоснинг эшагини миниб олган, денгизчи қўлтиқтаёқ ва ёғоч оёқда қўлларини кўксида чалиштириб, гоҳ арқонни тортиб баҳрийларча ўйинга тушади гирт баҳрий. Тарапабум! Қирчанеиларда қўнегироқ осилган бўрдоқи чўчқаларда отларда мечкайларда Корни тобутда пўллат акула бир қўлли тош Нелсон олхўри еб оғизлари кирла-

ган икки ялмоғиз кампир болалар аравасидаи отилиб чиқишар ҳеч нарсага қарамасдан. Эҳ, шайтон, ҳаммадан ҳам у ўқтам! Кўк пилик бочкадан чиқсан пэр ўқит. Лав кечки зиёфат ёлланган извошга тушган Буян енти букилган кўрлар велосипед ҳайдовчилар қор ушилаган Дилди одми хийшган. Зурка нафас олаёт тирман ҳозир ийқиламану ўлиб қоламан вице-қирол билан қироличага ўхшаган эски бир жомашов юрак қургур интилар оҳ-воҳ ўлдим эҳ ўша шлепширлик гулойимга. Тарарабум!

Жуфтлар тарқашар. Стивен айланадан ўзини тўхтатолмайди, хона эса у билан бирга айланади. Кўзларини чирт юмиди, гандираклаб бир одим отади. Олов излар маконларга йўл солар. Қуёшлар, юлдузлар ваҳшат ичра чарх урад. Олтин чивинлар девор бўйлаб гириллар. Стивен қокилган қозикдек тек қотар.

Стивен. Хооп!

Озган, тўзган, қоқсуяги қолган Стивенинг онаси моховларнинг кўкиш либосида сўлиб қуримиш гулчамбарда ва ииртилиб кетган никоҳ ҳарир рўмолида хонанини поли тагидаи кўтарилиб чиқади, унинг бурунсиз ағбор башарасини қоронки гўрнинг монори босган. Сийрак сочлари тикка. Кўкимтири ҳалқа ичидаги бўмбўш кўз косаларини у Стивенга қаратмиш, тишлари түшиб кетган комини очмиси ва неларни дир сассиз-садосиз сўйламиш. Бокира қизлар ва изҳорхонлар овоз чиқармай хониш қулурлар.

Хонинчилар.

Liliata rutilantium te
Libilantium te confessorum...
virginum...

Бука Маллиган масҳарабознинг сариқ аралаш қизил рангоранг либосида, қўнгироқчали ҳазилвон қалпоқча кийган ҳолда қўрғон тенасида тураркан, қўлида бўрсиллоқ ион ва саримой тутуб Стивенинг онасидан кўзини узмайди.

Бука Маллиган. Унинг жоини узилган. Қандоқ ачинарли! Маллиган қайгули ғамбода онани қарши олгай. (Кўзларини ола-кула қилиб кўкка қараиди.) Шалдир-шулдир Малахия!

Она (ўлимнинг нозик ва телба табассуми билан). Мен илгари гўзал қиз Мэй Гулдинг эдим. Мен қазо қилдим.

Стивен (даҳшат ичида). Лемур, сен кимсан? Бу қандай мудҳиш ҳазил?

Буқа Маллиган (*қўнгироқчасини жангиллатиб*). Кулакула ўласан! Шўрпешона ит Клиник шўрпешона қанжиқ итни нариги дунёга равона қилди. Шўрлик тобутга тушди. (*Эриётган мой кўз ёш бўлиб унинг кўзларидан оқиб нон устига тўкилади.*) Бизнинг улуғвор ва мунис онамиз. Эпи ойнопа понтон.

Она (*Зах қоронеги гўрнинг чирик мовор ҳидуни нафаси билан оҳиста уфуриб Стивенга яқинлашади*). Бу барчанинг бошида бор, Стивен. Дунёда эркаклардан кўра хотинлар кўп. Сенга ҳам бу кун келади. Вакт-соати етади.

Стивен (*надомат, даҳшат, қўрқинч ичидаги ўртаниб*). Улар сени ўлдирган мен деб билишади, ойи. Анов киши сенинг руҳингга тухмат қилди. Ахир бу рак-ку, мен эмас. Пешона.

Она (*оғазининг бир четидан кўкимтирир сафро оқиб тушади*). Менга бу кўшиқни айтиб бергандинг. «Мұхаббатнинг аччик асрори».

Стивен (*ўлгудай ташна бўлиб*). Сен менга ўша сўзни айт, ойи, хозир агар эсингда бўлса. У ҳамма биладиган сўз.

Она. Сен Падди Ли билан Долки поездига сакраб чиқкан оқшом ким сени куткарди? Бегоналар ичидаги юриб жонингдан тўйганингда, ким сенга раҳм-шафқат қилди? Дуонинг куч-кудрати чексиз. Урсула аҳли панд-насиҳатларида азоб-уқубат чекаётган қалбларни дуо қилиш айтилади, қирқ кунлик тавбатазарру буюрилади. Тавба қил, Стивен.

Стивен. Қонхўр арвоҳ! Илон-чаён!

Она. Мен у дунёда сени дуо қилгайман. Дилли кечқурунлари ақлий меҳнатларингдан сўнг сенга гурунч пишириб берсин. О, ўғлим, кўп йиллар сени севиб ардоқладим, тўнгичим, сени ўз бағримда кўтариб юрдим.

Зоя (*камин устидаги турган лавҳ билан елпиниб*). Мен эриб сув бўлиб оқаётирман.

Флори (*Стивенни кўрсатиб*). Қаранглар! Унинг ранги оқариб кетди.

Блум (*ойна олдига бориб, уни кенгроқ очади*). Бошим айланди.

Она (*хира ёнган кўзлари билан*). Тавба қил! Жаҳаннам ўти!

Стивен (*оғир нафас олиб*). Мурдахўр! Чаноқ ва қонли сүяклар!

Она (*унинг юзи яқинлашиб келиб, чириган ўлик нафасини уфуради*). Огох бўл! (*Куриб қораиган қўлларини оҳиста Стивенни*)

венning кўксига яқинлаштиради, бармогини олдинга чўзади.) Огоҳ бўл! Худонинг амри! (*Кўзлари қаҳрли ёнган яшил қисқичбақа қисқичларини керив уларни Стивеннинг кўксига ботиради.*)

Стивен (қаҳр-еазаби тошиб, бўғилиб). Қозурот! (*Унинг юзи осилиб, кўкариб, сўлжайиб қолади.*)

Блум (дераза олдида туриб). Нима бўлди?

Стивен. Ах non? Par exemple!¹ Хаёл ўйинлари! Менга ё хаммаси, ё ҳеч вақо! Non serviam!²

Флорри. Тўхтанглар, унга сув берайлик. (*Эшикдан ташқарига чиқади.*)

Она (*қўлларини аста синдириб, аламли инграйди*). Ё Исо Масихонинг табаррук юраги, унга раҳм қил! Уни жаҳаннам азобидан куткар, о табаррук юрак!

Стивен. Йўқ! Йўқ! Йўқ! Ҳаммангиз қани менинг руҳими синдириб кўринг-чи, қўлингиздан келарми! Мен барингни тиз чўқтираман!

Она (*ўлим талвасасида хириллайди*). Худоё, мен учун Стивенга раҳм қил! Мен Қазо Майдонида видо йўлин тутганимда, қайгу, алам, муҳаббат азобин тотганимда, чексиз ғам гирдобига ботган эдим.

Стивен. Нотунг!

У иккала қўли билан ҳассани чангаллаб ушлаб бор кучи билан қандилга уради. Охирзамоннинг зангори алвои олови кўкка ўрлайди, сўнг чўйкан зулматда маконлар остин-устин бўлади, ҳамма нарса ойна ва тош синиқларига дўнади.

Газ оқими. Пфук!

Блум. Тўхтанг!

Линч (*Стивен томон ўзини отиб, қўлидан тутади*). Ҳей! Қани, тўхта! Жинни бўлма!

Белло. Полиция!

Стивен ҳассани улоқтириб, боши ва қўлларини кескин орқага ташлаб, оёқларини ерга қаттиқ тираб хонадан эшик олдида турган қизлар ёнидан ташқарига учиб чиқиб кетади.

Белло (чийиллаб). Ушла уни!

Икки ойимқиз эшик ёққа чотишади. Линч, Китти, Зоя ҳаяжонларини босолмай гаплашганча хонадан югурниб ташқарига чиқишиади. Блум улар ортидан боради-ю, кейин изига қайтади.

¹ Йўқ, шунчаки, мисол учун! (Франц.)

² Йўқ, хизмат қилмайман! (Лот.)

Ойимқизлар (*эшикда тўдалашиб туришади, кўрсатишади*). Ана у ерда.

Зоя (*аниқроқ кўрсатиб*). У ерда. Ҳув ўша ерда нимадир бор.

Белло. Ким чироқнинг пулинни тўлайди? (*Блумнинг этагидан тутуби*.) А-ха, сиз у билан бирга эдингиз-ку. Чироқ синди.

Блум (*даҳлизга югурлади, яна орқага қайтади*). Яна қана-ка чироқ, ҳей хотин? Ойимқиз. У кийимиши йиртди.

Белло (*бармоғини нуқади, кўзлари қаҳр-ғазабдан ёнади*). Мана манавинга ким тўлайди? Үн шиллинг. Сиз гувоҳсиз.

Блум (*Стивенинг ҳассасини қўлига олади*). Менми? Үн шиллингми? Нима, сиз уни боплаб қоқламадингизми? У ахир...

Белло (*бақириб*). Майли, гап сўқиб нима қиласиз? Бу ер капитархона эмас. Бу ернинг баҳоси ўн шиллинг.

Блум (*пастидан чироққа қараб, чизимчасини тортади. Газ чирсиллаб ёниб қийшайған пушти, оқиши абажурни ёритади. Ҳассани кўтаради*). Фақат шишиси синибди. У мана бундай...

Белло (*ўзини ортга ташлаб чинқиради*). Вой худойим! Керакмас!

Блум (*ҳассани тушираади*). У абажурни қандай урганини кўрсатмоқчидим. Беш пенслик ҳам заарар етмаган. Үн шиллинг дейсиз!

Флорри (*бир стакан сув кўтариб киради*). А қани у?

Белло. Нима, полиция чақирайми?

Блум. А, буни биз биламиз. Ўзи кўриқчию сизга қўшиқчи. Аммо бу йигит Тринитининг студенти. Сизниг энг бопта мижозларингиздан. Бу жентльменлар яхшиликни унучишмайди. (*Масонларга хос ишора қиласади*.) Бунинг нималиги сизга маълумми? У вице-канцлернинг укаси. Сиз жанжал чиқишни хоҳламасангиз керак?

Белло (*саркашлик қилиб*). Тринити! Қайнек пойгасидан кейин бу ерга ўшҳлик қилгани келишади-ю, пулинни тўлашмайди. Сиз нега бунда хўжайинлик қиласиз? Қани у? Устидан шикоят қиласам! Шармандасини чиқараман! (*Чақиради*.) Зоя! Зоя!

Блум (*ўз сўзида туриб*). Агар бу сизнинг Оксфордда ўқидиган ўғлингиз бўлганда-чи? (*Таҳдид билан*.) Мен биламан, ахир.

Белло (*бир зум лол бўлиб*). Э сиз ўзи кимсиз? Хуфями? Зоя (*эшикда*). Кўчада жанжал бўляпти.

Блум. Қаерда? Нима бўпти? (*Стол устига бир шиллинг ташлаб чиқиб кетмоқчи бўлади*.) Қаерда? Манави сизга тишшашингиз учун! Мен тоза ҳаво олишим керак!

Шошиб ташқарига чиқади. Ойимқизлар кўрсатишади. Флорри қийшайган стаканинг сувини оқизиб унинг орқасидан боради. Зинапоя устида барча ойимқизлар тўйдалашивагирлашиб, туман тарқалаётган ўнг томонни кўрсатишади. Сўл ёқдан бир арава қўнижирокларини жиринглатиб келиб уй олдида тўхтайди. Блум эшик ёнида турганча Корни Келлехер келганини пайқайди, у ерга тушмоқчи бўлиб туради, ёнида икки жалатой ҳамроҳи ҳам бор. Блум четга бурилади. Даҳлиз ичкарисидан Белла қизларни бўшашибмасликка ундаиди. Ойимқизлар қайноти ширин янгроқ чўлл-чўллларини ҳаволаб ҳадя этишади. Корни Келлехер ҳирсу ҳаво билан иршайиб уларга жавоб қайтаради. Индамас жалатойлар аравакашга ҳақини тўлашади. Зоя билан Китти ҳамони ўнг томонни кўрсатиб туришади. Блум эса ҳиндуларнинг пончоси (*кигизтўши*) ва халифаларнинг ёпинчиеини устига ташлаб ўраниб, баша расини яширганча улар ёнидан пастга чопиб тушади. Бамисоли хуфя Хорун ар-Рашид. У индамас жалатойларнинг орқасидан ўтиб, қоплонча енгил одим отиб панжара ёқалаб боради, унинг ортидан ўиртиқ пайтаваларнинг арпабодиён ҳиди таралади. Шумтол ҳассаси қадамларига ҳамоҳанг тўқиллайди. Эски туссиз чоловор ва шебоқарлар қалпогини кийган триптилик Хорнблууэр қамчинни чарс чарс уриб исковуҷ имларни узоқдан ҳайдаб бошқарив боради, имлар галаси из олиб, тинмай акиллаб тилини осилтириб ҳансирағи нафас олиб, изни йўқотиб, у ёқдан-бу ёққа санеиб, етиб олай деб, товоғи, этакларини тишлаш пайида бўлади. У қулоқларини қисиб, югурди, изини чалқаштиради, жони ҳалқумига тиқилганча чопади. Унга тош, шагал, косов, карам, турли қутилар, кар тошқа, тухум, сасиган балиқ, аёлларнинг тиртиқ-сиртиқ туфли, кийим-бошларини отишади. Унинг кўриниб турган изидан шовқин-сурон солиб, ҳуаштаквозлик қилиб чарх уриб оёқларини қўлларига олиб бир издиҳом Ҳаллослайди, булар: кўча соқчилари 65 С ва 66 С, Жон Генри Ментон, Уиздом Хили, В.Б. Диллон, Маслаҳатчи Наннетти, Александро Ключчи, Лалли О'Рурк, Жо Кафф, миссис О'Дауд, Секун Берк, Нишонсиз миссис Риордан, Фуқаро, Гарриоун, Тотсзобом, Қайдакўрдим, Учрашмаган, Кимгайдир ўхшаган, Эсим дайўқ – ўлайагар, Крис Каллинан, сэр Чарлз Камерон, Бенжамин Доллард, Ленехан, Бартелл Д'Арси, Жо Ҳайнс, Сарик

Мерри, ношир Брайден, Т.М. Хили, жаноб судя Фицгиббон, Жон Хауард Парнелл, мұхтарам Консер ва Б'Акра, профессор Жоли, миссис Брин, Дэнис Брин, Теодор Пюргой, Майна Пюргой, Уэстленд-роу почтаси хизматчиси, Ч.П. Маккой, Лайонснинг ошнаси, Ниначи Холохан, Күча одами, Бошқа күча одами, Ботинка, Танқабурун ҳайдовчи, Бой протестант хотин, Дэви Берн, миссис Элин Макгиннес, миссис Жо Галлахер, Жорж Лидуэлл, қадоқ құлли Жимми Генри, бошқарувчи Лейреси, ота Каули, Божхона идорасидан Крафтон, Дэн Доусон, омбирлари билан тиши дүхтири Блум, миссис Боб Дорен, миссис Кенфик, миссис Уайз Нолан, Жон Уайз Нолан, Клонски трамвайда салмоқлы түшига тиржилишиб суркалишган чироили эри бор хоним, «Гуноҳ Латофатлари»ни сотувчи, мисс Дюбеда, Жералд Морен хоним ва Ребекдан Станислаус Морен хоним, Дримминг катта хизматчиси, полковник Хейс, Мастянский, Цитрон, Пенроуз, Арон Фигфурт, Моше Герцог, Майл Э. Герати, нозир Трои, миссис Гэлбрейт, Экклс-стрит чоррағасидаги констебль, стетоскоп күтартған кекса доктор Брэди, құмлоқ соқылдаги сирли нотаниш киши, дайди лайча, барча жазманлари билан бирга миссис Мириэм Дэндрейд.

Ху штаквозлик (бақырчақырурыйқит). Ҳов ана, Блум! Ушла Блумни! Ушлаб Блумни! Тут ўғрини! Ҳой! Ҳой! Муюлишда ушла!

Блум ҳаллослаб келиб Бивер-стрит муюлишидаги оғочлар остида күрдики, шовқин-сурон оломон, билмай нима ўзи бу бошоломон ва кимга етгай шармандалик беомон ва ҳей, ҳей, каранглар-чи, чикмайдими зўр ур-тўполон! — деб тўхтайди.

Стивен (жуда чуқур ва ниҳоятда секин нафас олиб, шу билан бирга ўз хатти-ҳаракатларини кузатиб). Сиз менинг меҳмонларимсиз. Чакирилмаган. Георгларнинг бешинчиси ва Эдуардларнинг еттинчисининг амру иродаси била. Айбор тарих. Хотира оналарининг масаллари.

Оддий аскар Карр (Сисси Кэффрига). Нима, у сени хақорат қилдими?

Стивен. Мен уни атов йўсинида чақирдим. Тушум келишиги. Қаратқич эмас.

Овозлар. У сўkkани йўқ. Ойимтилла ёлғон айтяпти. Бу йигит Коэншида эди. Нима бу шовқин? Аскар бола шунақа қиладими?

Сисси Кэффири. Мен аскар болалар билан айланиб юрган эдим, улар чеккароққа ўтишди, биласиз-ку, улар нима қилишини, шу пайт бирдан манави йигитчя ўралашиб қолди. Мен ким билан кетган бўлсам, шу билан кетдим, мен лафзимда турман, бир шиллинглик қиз бўлсам ҳам.

Стивен (Линч ва Киттини бошидан таниб қолади). Саломлар сенга, Сизиф. (*ўзи ҳам атрофдагиларни кўрсатиб.*) Шоирона. Неошоирона.

Овозлар. Лафз килади кимга.

Сисси Кэффири. Мен уни нима қиласман. Мен аскар бола билан эдим.

Оддий аскар Комптон. Бу илоннинг қулоқ чаккасига солайми а? Гарри, сол афт-башарасига!

Оддий аскар Карр (Сиссига). Биз ҳожат бўшатаётганда, у сенга тегишдими?

Лорд Теннисон (инглиз байроғи рангидаги куртка ва крикет ўйинига қийладиган шимда, яланг бош, соқоллари ҳилтираб). Уларнинг вазифаси – гап сўқмаслик.

Оддий аскар Комптон. Сол башарасига, Гарри.

Стивен (Комптонга). Сизнинг исмингизни билмайман-у, аммо сиз ҳақсиз. Доктор Свифт айтганларки, битта совутли одам одми кўйлакдаги ўн кишини уради. Бу ерда кўйлак си-некдоха, яъни кўчим. Бутуннинг бўлаги.

Сисси Кэффири (оломонга). Ҳа йўқ, мен манов аскарлар билан эдим.

Стивен (илтифотли). Бунинг нимаси айб? Аскар йигит шоввоз йигит. Мисол учун, мен шундай деб ўйлайманки, ҳар бир хоним...

Карр (шапкасини қийшиқ қўйндириб Стивеннинг устига бостириб боради). Менга қара, хўжайн, ҳозир оғзингга бир туширсан, нима дейсан а?

Стивен (осмонга қарайди). Нима дердим? Бу жуда ёмон. Ўз-ўзини оклашнинг олийжаноб усули. Шахсан ўзим зўравонликни ёқтирмайман. (*Қўлини қимирлатади.*) Кўлим оғрийди. Enfin ce sont vos oignons.¹ (*Сисси Кэффирига.*) Қандайдир англашилмовчилик бўляпти бу ерда. Тушунириброқ айт-чи ахир, нима гап?

¹ Хуллас, бу ишларни сиз бошладингиз (франц.).

Долли Грей (балкондан рўмолчасини силкитади, иерихонлик қаҳрамон қизнинг шорасини қилади). Раав. Ошпазнинг ўғли, хайр энди. Доллига омон-эсон қайт. Сени кутиб қолган маъшуқанг тушингга кирсии, у эса кўргай сени тушларида.

Аскарлар булашиқ кўзларини ола-кула қиладилар.

Блум (тирасаклари билан йўл очиб, Стивени шаҳд билан енгидан тортади). Юринг, профессор, экипаж сизни кутмоқда.

Стiven (ўғирилади). А? (*Енгини бўшатади.*) Мен у билан гаплашмайми ёки бошқа биронта ясси куррамиз узра типпа-тик юриб турган махлуқ билан муомала қилмайинми? (*Бармоқ билан кўрсатиб.*) Мен мурожаат қилиш ёки кўз билан кўриш мумкин бўлган кимсадан кўркмайман. Типпа-тик турган бўлса. (*Чайқалиб кетиб, орқага бир қадам ташлайди.*)

Блум (уни тутиб қолади). Ўзингизни ушланг.

Стiven (бемаъни кулиб). Оғирлигимнинг маркази бошқа ёққа кўчди. Бу оҳанжама ёдимдан қўтарилибди. Келинг, бирон ер топиб гаплашиб ўтирайлик. Ҳаёт учун кураш борлиқнинг қонунияти, аммо ҳозирги сулҳпарварлар ва айниқса чор подшоҳ билан инглиз қироли, қозиликка учинчи томонни тортишди. (*Нешонасига уради.*) Бироқ мана шу ерга келганда, мен руҳоний билан қиролни ўлдиришим керак.

Күнча сўзакча. Эшиттингизми, профессор нима деди? У коллеж профессори.

Тугмача Полли. Ҳа-ҳа. Жуда яхши эшиттим.

Күнча сўзакча. Унииг сўзлари жуда нозик ифодаларга бой.

Тугмача Полли. Ха, шундай. Бунинг устига ҳазил-мазҳни ҳам боплаб жойига қўяди.

Карр (атрофдагиларни итариб олдинга чиқади). Сен ҳозир менинг қиролимни нима дединг?

Арк остида Эдуард Еттинчи пайдо бўлади. Унинг устида оқ пахталик, унга Муқаддас Юрак, Боян, Күшқўнмас, Олтин тери ҳамда Дания Фили нишонлари, Скиннер ва Пробоин полкларининг тамеяллари, Линcoln адлия корпорацияси ва кўйна мўътабар Массачусес тўпчилар бригадасининг белгилари нақшланганди. Қирол қизил қашт сўради. Эгнида энг олий камолотга етган ва Буюк Кадамжонинг энг улуг устаси унвонини қозонган Зот-

нинг либослари, этаги ва курагида «Германияда ишлаб чиқарилган» деган ёзув босилган. Унинг чап қўлида «*Defense d'uriner*¹ сўзи босма ҳарфлар билан ёзib қўйилган сувоқчиларнинг чelаги. Уни гулдурос олқишилар билан кутуб оладилар.

Эдуард Етти (*оҳиста, тантанавор, аммо ноаниҳ*). Сулх, ҳақиқий сулҳ. Таниб олишиларинг учун менинг қўлимда чelак. Салом, менинг йигитларим (*ўз табааларига ўтирилади*.) Биз бу ерга ҳалол ва адолатли олишувни кўриш учун тўпландик. Биз чин дилдан ҳар иккала муборизга омад тилаймиз. Маҳак мақар абак². (*Карр, Комптон, Стивен, Блум ва Линчларнинг қўлларини қисиб қўяди*.)

Умум қарсаclar. Эдуард Етти чelакни назокат билан юкори кўтариб миннатдорлик билдиради.

Карр (*Стивенга*). Қани, яна бир айт.

Стивен (*Асабийлашади, аммо ўзини қўлга олади, дўстона оҳангда сўзлайди*). Мен сизнинг нуқтаи назарингизни тушунаман, гарчи худди мана шу дамларда шахсан менинг қиролим йўқ. Ҳозир патентланган дори-дармонлар асри. Бунда баҳс юритиш жуда қийин. Аммо масаланинг моҳияти мана бундай. Олайлик, сиз ватан учун ўласиз. (*Кўлини оддий аскар Каррнинг енгига қўяди*.) Ўйламанг, сизга ўлим тилаётганим йўқ. Аммо мен шундай дейман: борсин менинг ватаним мен учун ҳалок бўлсин. Шу вақтгача у шундай қилиб келди ҳам. Мен унинг ҳалок бўлишини истамайман. Даф бўлсин ўлим! Яшасин ҳаёт!

Эдуард Етти (*Исо-қизиқнинг нурли гардиши ва либосларида ўликларнинг ўюмлари узра ҳавода учиб чарх уради, шульладор либосида оқ попук*).

Даволашим менинг оддий
ва осон:
Очилгай кўрнинг кўзи қум
сочганим он.

Стивен. Қироллар ва каркидонлар! (*Бир қадам орқага чекинади*.) Келинглар, бирон ёққа борайлик-да. Анов қиз ўзи ниҳма деди?

Комpton. Ҳой, Гарри, уни нозик жойига бир бопла. Сук найзангни!

¹ «Пешоб қилини тақиқланади» (франц.).

² Маккор отанг сен билан бирга (араб. *бузилган*).

Блум (аскарларни юмшоқлик билан инсофга чақиради). У нима деётганини ўзи ҳам билмайди. Хурмачадан ортиқ отиб кўйди. Заҳар-закқум. Кўзлари кўк аждаҳо. Мен уни биламан. У жентльмен, шоири. Эътибор берманг.

Стивен (бош силкиб, қаҳ-қаҳ уриб кулади). Жентльмен, юртпаст, олим ва қаллобларнинг қозиси.

Карр. Тупурдим унинг кимлигига.

Комpton. Тупурдик унга, ким бўлса ҳам.

Стивен. Уларнинг кўзига ёмон кўриниб қолдим, шекили. Бука кўк рангни кўргандай.

Кевин Иген Парижли попукли қора испанча кўйлак ва протестант жангарилари бош кийимида Стивенга турли ишоралар қиласди.

Кевин Иген. Вонjour! Бу *vielle ogresse с dents jaunes*.

Унинг елкаси оша товушқон башарали Патрис Иген мўралайди, у беҳи япрогини чайнаб туради.

Патрис. Socialiste!

Дон Эмил Патрицио Франц Руперт Попу Хеннесси (*устига иккита учиб кетаётган ёввойи гоз сурати чизилган ўрта асрлар совути ва дубулгасини кийган ҳолда сипарга ўралган қўллари билан олийжаноб қаҳрга миниб аскарларни кўрсатади*). Werf бу мишиқиларни footboden, сўқимга ўҳшаган булар рогос, жонбуллар, устига тўрва тўкилган todos булар¹!

Блум (Стивенга). Юринг уйга. Ишкал чиқадиганга ўҳшайди бу ерда.

Стивен (гандираклаб). Мен четга чиқмайман. У менинг миямни ўртаяпти.

Кушча сўзакча. Ҳар қандай одам бир қарашда билиб олади — бу бола аслзодалардан.

Хунаса. Яшил қизилдан баланд эмиш, у шундай деяпти. Вулф Тон.

Кўшмачи. Қизил яшилдан ёмон эмас, ҳатто яхшироқ. Яшасин аскар болалар! Яшасин қиролимиз Эдуард!

Безори (ҳаҳолаб). Хо-хо! Ҳамма таслим бўлсин!

Фуқаро (қўлида тўқмоқ, жуда узун ва кенг шарфда).

¹ Кўтариб ур... ерга (бузил. нем.); чўчкаларнинг барини (*исл.*).

Вақти келса, осмондан
Учиб келар капитарлар
Тинслари мисли ханжар.
Дорга осган бизни барча
Ўша инглиз кўплакларни
Коринларин ёргали.

Боши тақир қирилган йигитча (бўйнида сиртмоқ, икки қўли билан қорнидан оқиб чиқаётган ичак-чавоқларни тутиб туради).

Менда йўқдир ҳеч кимга
ҳеч қандай дуපманлик
Кирол-мироллардан киммат
юртим хушмандлик.

Рамболд, сартарош демон (қора ниқоб кийган икки ёрдамчисини эргаштириб, чарм ҳалта кўтарғанча олдинга чиқади ва уни очади). Хонимлар ва жаноблар, манави гўшт тўғрайдиган пичноқни миссис Пирси миссис Моггни сўйиш учун сотиб олган. Манави ойболта билан Вуазен ўз юртдошининг хотинини майда-майда қилиб чопиб ташлаган. Хотин бечоранинг танасини чойшабга ўраб омборхонасига яширган, шўрликнинг томоғи у қулоғидан бу қулоғигача сўйилган. Манави маргимуш тўлдирилган шиша мисс Барроннинг танасидан топилган, бунинг учун Седдон дорга осилган.

У арқонни силтаб тортади, ёрдамчилари қурбонга ташла ниб, ириллаб оёгини пастга тортишади; боши қирилган йигитчанинг тили пастга осилиб тушади.

Боши қирилган йигитча.

ХХабих ққаббих ҳхаддух маҳхехи

Жон чиқади. Осилганинг ўлим лиbosлари ичидан майдонга маний тизиллаб отилиб чиқади. Миссис Йелвертон Барри, Беллингем хоним ва баронесса Голбойс рўймолчаларини унда ҳўллаш учун югуришади.

Рамболд. Сал қолди ўзиши ҳам торт-торт қилишарди. (*Сиртмоқни бўшатади.*) Бу кўрқинчли исёнчи осилган арқон. Кирол Олий ҳазратларининг ижозатлари бор: бир бўлаги ўн шиллингдан сотиласди. (*У бошини осилганинг ёриб ташланган қорнига сукуб, ичидан ҳовур чиқариб турган чалкашиб ётган*

и чак-чавоқларини олади.) Мен машъум ишимни бажариб бўлдим. Худоё, киролни паноҳингда асра!

Эдуард Етти (шошмасдан бир маромда ўйнайди, мамнун хиргойи қиласди, қўлидаги пақир шарақлаиди).

Тож киярда ўйнаймиз,
Тунда асло тинмаймиз,
Ичиб-ичиб тўймаймиз!

Оддий аскар Карр. Хей сен. Менинг қиролимни нима деб айттинг?

Стивен (*қўлини юқорига кўтариб*). О, мунча чайнадинг бу гапи! Мен ҳеч нарса деганим йўқ. У ўзининг Британ империяси учун менинг пулим билан жонимни олмоқчи, фақат хоҳиш бошқа сабр-тоқат бошқа. Менинг пулим йўқ. (*Фаромуш ҳолда ҷўнтакларини кавлайди.*) Кимгадир бердим.

Оддий аскар Карр. Кимга керак арзимас пулинг?

Стивен (*кетмоқчи бўлади*). Қайга бош олиб кетсан, бу тийилмас золимлардан қутуламан, ким билади? Са se voit aussi a Paris¹. Нима қилибманки... Аммо муқаддас Патрик номига қасам ичаманки!..

Хотинларнинг бошлари битта ягона бошга айланади. Салладор замбуруғе устида ўтирган Тишиз Кампиршо кўринади, бошида тўйтарилган қалпоқ, кўксисда ўлим гули, вабо қораӣ тирган картошка.

Стивен. А-а! Мен сени биламан, ялмоғиз! Ҳамлет, ўч ол! Чўчқаларини еб қўядиган кари мечкай!

Тишиз кампиршо (*олди-ортига чайқалиб*). Ирландиянинг муҳаббати, Нўхот подшоҳнинг қизи, alanna². Уйимни бегоналар босди, ҳеч ким уларни қучоқ очиб қарши олмас! (*Худди баҳши каби ув тортади.*) Ochone! Ochone!³ Бой қўнғиз! (*Инграб, нола қилиб.*) Сен Ирландияни кўрдинг, унинг ахволи пеҷук?

Стивен. Сенга қандай чидаяпман, мендан шуни сўра. Шўрлик кўзбойлағичлар! Муқаддас салосанинг учинчиси қани? Soggarth Aroon⁴? Ҳазрат Қарғагажир?

¹ Парижда ҳам ахвол шундай (*франц.*).

² Болагинам (*ирл.*).

³ Дод! Дод! (*Ирл.*)

⁴ Шонли руҳоний (*ирл.*).

Сисси Кэффири (чишиллаб). Ажратинг уларни!

Безори. Бизникилар қочяпти.

Оддий аскар Каар (камарини маҳкамроқ тортуб).

Менинг ҳиллираган қиролимга қарши ким бир сўз айтса, бўйни-ни қайираман!

Блум (ташвишланиб). Лекин у ҳеч парса демади. Бир оғиз ҳам. Англашпилмовчилик бўляпти.

Фуқаро. Erin go Bragh!

Майор Твиди билан Фуқаро бир-бирларига тажга, нишонлари, ҳарбий ўлжалари, жароҳатларини кўз-кўзлайдилар. Бир-бирларини қутуриб қутлайдилар.

Оддий аскар Комптон. Жағига ур, Барри! Кўэига сол. Бу илон бурлар тарафдори.

Стивен. Менми? Качон?

Блум (қизил мундириларга). Биз сиз учун Жанубий Африка-да жанг қилдик, биз ирланд пиёдалари. Ахир бу тарихга кирмадими? Қиролнинг Дублин ўқчилари. Ҳукмдоримиз уларни тақдирлаган.

Фабрика ишчиси (гандираклаб бу ердан ўтиб бора ди). Ўх, шайтон! Ўх,вой шайтон! Ўхх, сўқкуни шиллиб ташла! Бақбақпак!

Найзабардорлар совут-сипарларда найзаларининг учига ичак-чавоқларни илдириб ғажир тўйда бўлиб боради. Майор Твиди Қаҳҳор турк каби шоп мўйлови қимирлаб, хўрот пати қадалган айнқ қалпоқ кийиб, олтин ҳалли эполетлар тақиб, барча қурол-аслаҳаларини кўтариб, барча мукофот нишонларини намойиш этароқ сафга туради. Саргашта эҳромий сарбоз сингари имо-ишоралар қиласди.

Майор Твиди (қаҳрли ўкириб). Роркс Дрифт! Гвардия-чилар, олдинда душман, олга! Магер-шелал-хаш-боз².

Оддий аскар Карр. Ҳозир соламан!

Оддий аскар Комптон (оломонни четга суруб). Ҳалол бўлсин. Илонни бирпасда қиймасини чиқарамиз.

Сон-саноқсиз оркестрлар «Гарриоун» ва «Худоё, қиролни сақла»ни ижро этишади.

Сисси Кэффири. Ҳозир уришади! Мени деб!

¹ Ирландия то қиёматгача! (Ирл.)

² Талон шошар, ўлжа тошар (қад. яҳ.).

Тугмача Полли. Ботирлар парилар учун!
Күшча сўзакча. Чамамда қора валломат ушбу майдонда зўр жасорат кўрсатур.
Тугмача Полли (*қизарид*). О, йўқ ойимқиз. Мен алвон камзул ва шод-хуррам авлиё Георг тарафидаман!
Стивен.

Фохишалар чорлови туш чоғида
Кафан тўкир сенга, Ирландия.

Оддий аскар Каар (*камарини ечади, бўкиради*). Ҳилпираган илоннинг бошини янчаман, қани айтсин бир ёмон сўз ҳилпираган қиролим шаънига!

Блум (*Сисси Кэффрини елкасидан тутуб силкитади*). Э, айтинг уларга! Нима, соқов бўлиб қолдингизми? Ахир сиз — халқлар ҳалқаси, насллар боғлови! Гапир эй, хотин, сен эмасми қутлуғ ҳаёт ҳадя этгувчи!

Сисси Кэффри (*ҳаросон ичиди аскар Карнинг енгидан тутади*). Сенга нима бўлди? Ахир мен сен билан биргаманку? Мен эмасми сенинг маъшуқанг? Сисси сенга маҳрам. (*Бақираиди.*) Полиция!

Стивен (*Сисси Кэффрига қараб, жўш уриб*).

Йигитчага жоду кўз,
Ифлосланар капитарлар.

Овозлар. Полиция!

Олис овозлар. Дублин, Дублин ёняпти! Ҳалойик, ёнғин!
Кўкка кўкиш алангалар ўрлайди. Дуд-тутун булутлари айланади. Оғир пулемётлар тариллайди. Пандемониум. Қўшиналар саф тортади. Тақалар тақиллайди. Замбараклар. Хирқироқ буйруқлар. Жомлар чалинади. Бадмастлар бўкиради. Пойгада ўйинчилар вазирлайди. Ойимтилалар чинқиради. Сиреналар увлайди. Жангари саслар. Ўлим ёқасидаги оҳ-воҳлар. Найзалар со-вутларга санчилади. Мурдорлар ўлганларни талаиди. Йиртқич қушлар дengizлардан келиб, ботқоқлардан кўтарилиб, тоқлардан шўнгиз, қийқира қийқира айланурлар, сув қушлари, қоравойлар, калхатлар, қарчигайлар, лойхўраклар, лочинлар, қирғай миққийлар, қарқурлар, сув бургутлари, чагалайлар, чорлоқлар, ёввойи гозлар. Ярим кечада чиққан қуёшни зулмат қоплади. Ер силки-

нади, зириллайди. Шоҳийўл ва Иероним тоғидан чиққан Дублин мурдалари бирлари оқ қўй пўстинида, бошқалари қора эчки пўстакларда бош уриб кўпларнинг кўз ўнгида намоён бўлурлар. Тубсиз қаър сассиз комин очур. Спорт либослари кийган бошқон Том Рочфорд умуммиллий тўсиқлар оралаб чопиш мусобақаси қатнашиларига етакчилик қиласкан, ҳеч ерда тўхтамай шу югурганча тубсиз бўшлиққа сакрайдур. Бошқа югурувчилар унинг ортидан тўхтосиз эргашурлар. Ақл бовар қилмас алфозларда зулмат ҳоҳига кетурлар. Уларнинг жисмлари маҳв бўлур. Оҳанжама кийимлардаги фабриканинг қизгиналари қип-қизил чўққа айланган йоркишр тарарабомбаларини итқитурлар. Ўзларини мұҳофаза қилиш учун кибор хонимлар калта кўйлакларини бошларига тортурлар. Қисқа алвон кўйлакдаги сеҳр-жодули қизлар хандон отиб узун супургиларда учиб борурлар. Квакерлистер пластир ва клистирларини қўюрлар. Аждаҳо тишлари ёмғир бўлиб ёғилур. Ундан сўнг далаларда қуролланган қаҳрамонлар кўкариб чиқишур. Улар Қизил Хоч валломатларининг шартли қутловларини бир-бир овларига дўста на йўллаяроқ ўзаро дуэль тортиб қиличбозликка киришурлар: Вулф Тон Генри Граттон билан чопишур, Смит О'Брайен Дэниэл О'Коннелл билан, Майл Дэвітт Айзек Батт билан, Жастин Маккарти Парнелл билан, Артур Гриффит Жон Редмонд билан, Жон О'Лири Лир О'Жонни билан, лорд Эдвард Фицжералд лорд Жералд Фицэдвард билан, Водийдаги Донахю уруғи аъзолари Донахюдаги Долинс уруғи аъзолари билан сўғешурлар.

Курраи заминнинг марказидаги баландликда Авлиё Варвара нинг кўчма меҳробини тиклаётирлар. Унда қора шамлар инжилий томонда ҳам, ҳаворий томонда ҳам туради. Минораларнинг юксак шинакларидан кўтарилмиш икки шуълали найза турутун билан ўралган қурбонлик тошига бориб санчилади. Унинг устида ақлсизлик илоҳаси миссис Майна Пюрфой кишанланган кўйи ялангоч ётади, табаррук май жоми унинг кўпчиган қорнидан жой олган. Ҳазрат Малахия О'Флинн тўқилган калта кўйлакда мурсакни тескари кийиб, икки сўл оёғини тақимини олдига қилиб, кўчма ибодатни адo этади. Санъат магистри ҳазрат Хю К. Хейнс Лав ридо ва университетнинг қора шляпасини кийган ҳолда боши ва ёқасининг олди-орқага қараб ибодатни бошқараётган Зот тенасига шамсия тутуб турур.

Ота Малахия О'Флинн. Introibo ad altare diabali¹.

Ҳазрат Ҳейнс Лав. Иблиски, менинг ёшлигимни хур-
рам қилур.

Ота Малахия О'Флинн (*табаррук жомдан май олиб,
мөхмөнга пешкаш этур, ундан эса қон томиб туради*). Согрис
теум².

Ҳазрат Ҳейнс Лав (*ибодатни бошқарувчининг калта
кўйлаги этагини юқорига баланд кўтариб, унинг бўзариб жун
босган думбасини кўрсатади, улар орасида солинчак осилиб
турур*). Менинг таним.

Барча гуноҳкорлар саси. Орез, онмаллас идлиратўк
агишра килҳошдол одух зимиббар ичвигрут битут инасрсан аммаҳ.

Осмондан Адонаи овози.

Адонаи. Орууууух!

Барча тақводорлар саси. Зеро, ҳамма нарсани ту-
тиб тургувчи Рabbимиз Худо подшоҳлик Аршига кўтарилди,
Салламно!

Осмондан Адонаи овози.

Адонаи. Хууууудо!

Зарҳаллар ва яшиллар партияларининг тарафдорлари бир-
бирларидан қаттиқроқ бақиришга ҳаракат қилиб «Рим Папа
сига тепки» ва «Ҳар дам шарафла Марияни» деган қўшиқлар-
ни ижро этишади.

Оддий аскар Каар (*ваҳшат билан ҳар бир сўзини
дона-дона қилиб*). Ҳилпираган башарангга соламан! Илоннинг
канжиқ битлики бошини ҳилпираган янчиб ташлайман!

Тишилиз кампиршо (*Стивеннинг қўлига ҳанжар тут-
қизади*). Йўқот уни, acushla³. Соат 8.35 да сен кўкка чиқасан,
Ирландия эса озод бўлгай. (*Ибодат қиласди.*) Ё раҳмдил мөх-
рибон Худо, уни қабул эт!

Блум (*Линч олдига югуршиб*). Сиз уни ажратиб олиб кетол-
майсизми?

Линч. У диалектикани, универсал тилни яхши кўради.
Китти! (*Блумга*). Уни сиз олиб кетинг. У менинг сўзимга
кирмайди.

¹ Иблиснинг қурбонгоҳига яқинлашгайман (*лот.*).

² Менинг танам (*лот.*).

³ Бу ерда: жоним (*ирл.*).

У Киттини олиб кетиб қолади.

Стивен (*Уни қўрсатиб*). Exit Judas. Et Lagueo se suspendit¹.

Блум (*Стивенга югурниб*). Тезрок кетайлик. Хозир баттар бўлади. Мана, таёғингиз.

Стивен. Таёқ, йўқ. Ақл. Бу пок Ақлнинг базми.

Сисси Кэффири (*аскар Карни қўлидан тортиди*). Кетдик, оёқда туролмаяпсан. У мени ҳақорат қилди, мен эса уни кечирдим. (*Унинг қулогига бақиради*.) Кечирдим ҳақорат қилганини.

Блум (*Стивеннинг елкаси оша*). Ҳа-ҳа, юринг. Кўриб турибсиз-ку унинг ахволини.

Оддий аскар Карр (*юлқиниб*). Унга хозир қўрсатаман ҳақорат қилишни!

Мушт қўтариб *Стивенга ташланади, унинг юзига уради*. Стивен бир қадам ташлаб, чайқалиб йиқилади. Юзтубан карахт бўлиб ётади, унинг шляпаси девор тагига тушади. Блум шляпани қўлига олади.

Майор Твиди (*ўқиради*). Карабинлар тасмага! Ўт очиш тўхтатилсин! Со-о-қ-чи!

Дайди ит (*қаттиқ вовиллайди*). Ов-ов-ов-ов-ов!

Оломон. Турғиз уни! Ётганни урма! Ўзига келсин! Ким? Ҳа, аскарбола урди. У профессор. Ёмон урилтими? Тегма! У хушидан кетибди.

Дайди ит оломон атрофида ўралашади, исканади, қаттиқ вовиллайди.

Кампир. Аскарнинг нима ҳаки бор бирорни уришга, яна ўзи ҳам итдай ичиб олган? Борсин бурлар билан урушсин!

Қўшмачи. Вой, сен қолувдинг буйруқ бермаган! Нима, аскар бола, энди қиз бола билан ўйнаб-кулмасинми? Анови дарров кочиб қолди, ҳаммани сотишга тайёр!

Кампир ва қўшмачи бир бирларига ташланишиб, сочларини юлишади, юмдалашади, башараларига туфлашади.

Дайди ит (*вовиллаб*). Ҳов-ҳов-ҳов-ҳов!

Блум (*уларни ажратиб, нарига сурниб*). Қочинглар, нари туринглар!

Аскар Комптон (*шеригини тортиб*). Ҳей, Гарри, юр кетдик! Фараонлар!

¹ Иуда чиқди. Ва ўзини осди (лот.).

Бошлари ёпинчиқли икки барваста соқчи тўдда ичига киради.

Биринчи соқчи. Нима бўляпти бу ерда?

Аскар Комpton. Биз манов ойимқиз билан кетаётувдик, манов ҳақорат килди ва шеригимни урди. (Ит акиллайди.) Э, кимнинг лайчаси бу тинмай акиллайди?

Сисси Кэффири (қизиқсиниб). Вой, қони оқяпти!

Эркак (тиззасидан туриб). Йўқ. Хушидан кетган. Зарари йўқ, ўзига келиб қолади.

Блум (бу кишига ишонмай қараб). Уни менга қўйиб беринг. Ўзим қарайман, мен...

Иккинчи соқчи. А, сиз ким бўласиз? Сиз уни биласизми?

Аскар Карр (тили қалдираб соқчи олдига келади.) У менинг қизимни сўклиди.

Блум (жаҳли чиқиб). Сиз ўзингиз уни ҳеч сабабсиз урдингиз. Мен гувоҳман. Констебл, унинг қисмини ёзиб олинг.

Иккинчи соқчи. Мени ўқитманг, хизмат вазифаларими яхши биламан.

Аскар Комpton (шеригини тортиб). Ҳей, Гарри, юрэнди. Бўлмаса, Беннет авахтага ташлайди.

Аскар Карр (гандираклаганча оёқ тирараб туриб олади). Қўйдим сенинг ўша Беннетингга! Итнинг тезаги! Ўлганда яқинига бормайман!

Биринчи соқчи (дафтар чиқариб). Унинг фамилияси нима?

Блум (оломон оша қараб). Ана кэб ҳам келиб қолди. Сержант, менга агар озгина ёрдам бериб юборсангиз...

Биринчи соқчи. Исми шарифи. Туаржойи.

Тўда орасида шляпасига қора латта бойланган, қўлида момтам гулчамбари кўтарган Корни Келлехер пайдо бўлади.

Блум (жонланиб, хурсанд бўлиб). Айни муддао! (Шивирлаб.) Саймон Дедалнинг ўғли. Озрок отиб қўйибди. Айтинг, полисменлар манови ҳайвонларни тарқатиб юборишин.

Иккинчи соқчи. Хурматимиз сизга, мистер Келлехер.

Корни Келлехер (соқчига маънодор қараб). Арзимаган иш. Мен уни танийман. Пойгода ютуқ чиқкан экан. Олтин кубок. Рекламага қўйибди. (Кулади.) Бирга йигирма. Тушундингизми?

Биринчи соқчи (оломонга ўгирилиб). Нимага оғизларингизни очиб турибсизлар? Тарқал, тарқал.

Оломон гивир-шивир қилиб аста ён кўчаларга тарқалади.

Корни Келлехер. Менга қўйиб бераверинг, сержант. Ҳаммаси жойида бўлади. (*Кула кула бош чайқайди.*) Биз ҳам ўз вақтида шундай бўлганимиз, балки батаррок. А? Нима дедингиз?

Биринчи соқчи (кулади). Ҳа, рост гапингиз.

Корни Келлехер (*иккинчи соқчини аста тирсаги билан туртиб*). Бу ишни ёпди-ёпди қилиб қўя қоламиз. (*Хониш қиласди.*) Ва ўша менинг тарала-тарала-тарала. Хўш, қалай, ҳаммаси тушунарли бўлдими?

Иккинчи соқчи (қувноқ оҳангда). Албатта, бизнинг ҳам бошимиздан ўтган.

Корни Келлехер (*кўзини қисиб*). Ёшлигим – бебошлигим. Менинг извошчим бор.

Иккинчи соқчи. Яхши, мистер Келлехер. Хайрли тун.

Корни Келлехер. Ҳаммаси жойида бўлади.

Блум (*соқчилар билан қўй олишиб хайрлашади*). Жентльменлар, раҳмат сизга, катта раҳмат. (*Овозини дўстона пасайтириб.*) Тушунасиз-ку, биз шов-шув бўлишини истамасдик. Унинг отаси элга таниқли, ҳурматли одам. Ёшлиқда нималар бўлмайди дейсиз.

Биринчи соқчи. Ҳа-ҳа, тушунарли, сэр.

Иккинчи соқчи. Ҳаммаси жойида, сэр.

Биринчи соқчи. Агар тан жароҳати олган бўлса, мен маълумот ёзишга мажбурман.

Блум (*мағқуллаб бош силкийди*). Албатта. Мутлако тўғри. Бу тўғридан-тўғри хизмат бурчингиз.

Иккинчи соқчи. Бурч ўз номи билан бурч-да, сэр.

Корни Келлехер. Хайрли тун, йигитлар.

Соқчилар (баравар чест бериб). Хайрли тун, жентльменлар.

Улар вазмин, оҳиста кетадилар.

Блум-енгил нафас олиб). Уфф, хўб вақтида келиб қолдингиз, Худо етказди сизни. Ростданам, извошчингиз борми?..

Корни Келлехер (*кула-кула елкаси оша оғочлар олдида турган извошга ишора қиласди*). Жемметда икки савдогар ҳаммани шампань билан сийлади. Худди шаҳзодалардай, Худо ҳақи. Биттаси пойгада икки фунт ютқизган экан. Аламдан ичишибди, кейин ойимқизлар билан кўнгил очгилари келибди. Шундай қилиб, уларни аравага чиқардим-у тўғри Беханга йўл олдим, бир кўз очсак, шўх маҳаллага келиб қолибмиз-да.

Б л у м. Мен эса Гардинер-стрит орқали уйга қайтаётгандим, мутлақо бир тасодиф билан...

Корни Келлехер (*кула кула*). Муни қарангки, улар мени ҳам ойимқизлар ҳузурига судрашди, кемага тушганинг жони бир деб. Йўқ, дедим, бизга тўғри келмайди. Сиз билан бизга ўхшаган иссиқ-совуқни кўрган тўнкаларга йўл бўлсин. (*Хира нигоҳ билан кўзини гилайлатиб кулгани кулган.*) Бу нарса, Худога шукур, уй-имиизда ҳам топилади, а, тўғрими? Ҳа-ҳа-ҳа!

Б л у м (*зўраки кулиб*). Ҳи-ҳи-ҳи! Ҳа. Мен дўстим Вирагни кўргани келгандим, сиз уни билмайсиз (*бечора ўтган ҳафта ётиб қолганди*) у билан қиттай-қиттай отдик-да, мен уйга қайтаётсам, кимни кўриб қолдинг денг...

От кишнайди.

О т. Иххо-хо! Хоҳоҳо!

Корни Келлехер. Буни қаранг Бехан эса менга нима дейди денг аравакашимиз савдогарларни Коэнша ойимга қолдирганимиздан кейин мен унга шошмай тур-чи, мен ҳам бир кўз учиди бўлса ҳам қўрай-чи... (*Тинмай кулади.*) Менга ҳушёр аравакашлар керак тобут олиб боргани. Нима қилдик, уни уйга олиб бориб қўямизми? Қўналғаси қаерда? Кабре ёқлардамикин, а?

Б л у м. Йўқ, Сэндикувда, чамаси у шундай дегандай бўлаётганди.

Стивен осмонга қараб ётиб, нафас олади. Корни Келлехер отга қия назар солади. Блум қовогини осилтирганча уйга ботган.

Корни Келлехер (*энсасини қашиб*). Сэндикув! (*Эгilib Стивенни чақиради.*) Ҳей! (*Яна чақиради.*) Ҳей! Умуман олганда, унинг ҳаммаёғи қипик бўлиб кетибди. Фақат шилиб кетишимасайди.

Б л у м. Йўқ-йўқ. Унинг пули ва шляпаси менда, таёқчаси ҳам.

Корни Келлехер Ҳечқиси йўқ, ўзига келиб қолади. Ҳеч ерига зарар етмаган. Мен энди боришим керак. (*Кула-кула.*) Эрталаб учрашувга чиқаман. Ўлганларни қўмиш керак. Нима қиласиз иш шунаقا-да!

От (кишнайди). Оҳоҳоҳо!

Б л у м. Хайрли тун. Мен бироз кутай, уни бирон ерга...

Корни Келлехер извошга ўтиради. Асбоб-анжомлар шарақлайди.

Корни Келлехер (извошда туриб). Хўп, хайр. Блум. Яхши қолинг.

Извошли жиловларни силкиб, отларга далда бергандай қамчипни кўтариб қўяди. Извош ва от оҳиста ортга тисари либ, бурилишади. Корни Келлехер ўринидикда Блумнинг иочор аҳволидан кулиб, бошини чайқаб-чаиқаб қўяди. Унинг ёнида аравакаш ҳам текин томошага қўшилиб бошини сараклатади. Ўз навбатида буларга жўр бўлиб калласини шодмон лиқиллатади. Корни Келлехер кафти ва бош бармоги билан полисменлар энди уйқуда ётган кимсанни безовта қилиб ўтиришмайди, бу ерда қиласиган ишлари қолмади, деб ишонтиришга уринади.

Блум бошини эгуб миннатдорчилик билдиради Стивенга худди шу нарса керак дегандай. Извош жаранг-журунг қилганча тралала тор кўча муюлишида тралала қайрилади. Корни Келлехер Блумни яна бир карратралала ишонтиради. Корни Келлехер бунига камолитрулала ишончлала ҳосил қиласи тралала ишо. Тақаларнинг тақа-туқи, анжомларнинг шақир-шукӯри узоқлашган саритралала алала узолала лалалалалашади. Блум қўлида Стивеннинг таёқаси ва қипиқча қоришган шляпасини тұтиб, нима қилишини билмай боши қотиб туради.

Блум. Ҳей! Эҳей! (Жавоб йўқ, у яна эгилади.) Мистер Дедал! (Жавоб йўқ.) Отини айтиб чакирилса-чи. Худди ойке-зиклардай. (У яна эгилиб, бироз иккиланиб турғач, лабларини ётган кимсанинг қулоғига яқин олиб келади.) Стивен! (Жавоб йўқ. У яна бир карра чакиради.) Стивен!

Стивен (юзи тундлашади). Ким бу? Кора қоплон. Конхўр. (Хўрсиниб, керишади ва барча унли товушларни ҷўзиб поаниқ минеирлайди.)

Ким... Фергус-ла... учар
Ёриб... ўрмон кўланкаларин?

Чап ёнига аздарилади, хўрсинади, гужанак бўлиб ётади.

Блум. Шеър. Жуда билимдон. Юрагинг ачийди. (Энгашиб Стивен нимчасининг тугмаларини ечади.) Енгилроқ нафас олади. (Стивеннинг кийимларини эҳтиёткорлик билан қипиқлардан тозалайди.) Бир фунту етти шиллинг. Хайриятки жароҳати йўқ, соппа-соғ. (Қулоқ тутади.) Нима-нимам? Стивен (ағлдирайди).

... кўлкалари... ўрмонларнинг...

... дengiz тўлқинлари...

... оқариб кўринар кўкрак...

Кўлларини чўзади, яна хўрсинади, муккайиб ётади. Блум шляпа ва таёқчани ушлаб қоматини ростлаб туради. Олисларда итлар акиллайди. Блум таёқчани ушлаган бармоқлари ни дам бўшатади, дам қисмлайди. Стивеннинг алоҳон ётган гавдаси, чеҳрасини назардан ўтказади.

Блум (тунга мурожаат қилиб). Юзи менга шўрлик онасини эслатади. Ўрмон кўланкалари. Оқ кўкрак. Чамаси, у Фергусон деб айтти. Киз бола. Аллақандай қиз бола. Бу унинг учун энг соз бўлурдиди. (Fўлдирайди.) Қасамёд қиламанки, ҳар доим муқаддас санаб ва ҳар доим сақлаб ва ҳеч қандай қисмию қисмлари, хабару ахборларини ошкор қилмагайман... (аўлдираб.) дengизнинг қумлоп тубида... соҳилдан юз эллик қадам нарида... сув қайтар ерда... оқим ҳам...

У хуфия мураббий каби бармоғини лабларига босиб сассиз, ҳушёр ва ўйга ботганча қўриқлаб, сақлаб туради. Қоронги девор сатҳида аста-секин бир рўје пайдо бўлади, бу ёши ўн бирга чиққан сеҳрли бола, уни бир пайтлар парийлар ўеирлаб олиб кетган; устида мўъжаз иштон курткачаси оёғида бишлур бошмоқчалар, бошида митти бронза қалпоқ, қўлида китоб. Бола китобни овоз чиқармай ўнгдан чапга қараб ўқиради, табассум қилиб варақларни ўпади.

Блум (лол қолиб, сассиз чақиради). Руди!

Руди Блумнинг кўзларига қарайди, уларни кўрмай, ўқиша да давом этади, табассум қилиб, китобни ўпади. Унинг ёноқларини майин қизиллик қоплаган. Кийимидағи тугмалари олмос ва ёқутдан. Чап қўлида фил суюгидан ясалган ингичка нафис таёқча, унга нафармон попук тақилган. Унинг нимчасининг киссасидан оппоқ қўзичоқ мўралайди.

Учинчи қисм

16-ВОҚЕА

Мистер Блум ҳаммадан бурун Стивенниңг уст-бошига ёлишган чанг-қипиқларни қоқиб тозалади, кўлига шляпаси билан таёқ-часини тутқизди, художўй раҳмидил одамлардай унинг кўнглини кўтариб далда берди, инчунин шу тобда Стивенниңг аҳволи гоятда noctor эди. Гарчи у, нима деймиз, эс-хушини бутунлай йўқотмаган эса-да, лекин ҳали тўла ўзига келмаган, оёқда тик туролмасди. Шу тоб Стивен томоғи қақраб сув ичгиси келаётганини айтдики, ичига бўлмагандага ҳам, қўл-бет ювишга яроқли Вартри¹ ариғидан келаётган сув қувурлари узок эди, бунинг устига вақт алламаҳал бўлиб қолганди, шунга қарамай мистер Блумниңг миясига ярқ этиб бир фикр келиб, хартугул бир чора ўйлаб топди, Батт кўпригидан шундок қўл чўзса етадиган жойдаги, ҳаҳ, отинг қурғур, «Аравакаш қўноғи» жонимизга оро кириши мумкин, у ердан томоқни хўллашга ярайдиган маъданли сув ва ё содали сут топилиб қолар деб ўйлади. Аммо ҳамма гап шундаки, ҳозир шу аҳволда у ерга қандай қилиб етиш мумкин. У бироз муддат нима қилишини билмай эсанкираб турди, бироқ бурчи юз берган аҳволга кўра дарҳол аниқ бир чора-тадбир кўришга ундар, шунинг учун хаёлида турли-туман йўл-йўрикларни зўр бериб чамаларди, Стивен эса бу орада тўхтовсиз эснамоқда эди. У Стивенниңг афт-ангори қумдай ўчганлигини кўриб туар, шунинг учун бу аҳволда қандай бўлмасин бир от-улов топмасалар, сира иложи йўқ эди. Зеро ҳар икковлари ҳам, айниқса, Стивен ҳаддан ортиқ ҳолдан тойган эди, аммо кошкийди ҳозир шундай улов топила қолса. Улар ўзларини қоқиб-суқиб андак тартибга келтиргандай бўлишди, шу асно у соқол-муртини олдиргандага хўп аскотган совун юқи рўмолласини унутиб қолдирганини эслади, кейин улар биргаликда Би-

¹ Дублинни ичимлик сув билан таъминловчи сой.

вер-стрит, бошқача айтганда, Қундуз кўча деб аталаған тор йўлдан юриб кетдилар, кўп ўтмай ветеринария шифохонаси ва Монтгомери-стрит мююлишидаги сассик араваҳоналарга етиб бориб, сўнгра сўл томонга бурилиб, Дэн Берганинг дўконини айланиб ўтиб, Эмйенс-стритга чиқдилар. Бироқ худди олдиндан билгандай, ўзларини олиб бориб қўядиган аравакаш зотини учратмадилар, фақат «Шимол юлдузи» ёнида қандайдир бир арава қорайиб кўринар, чамаси, ресторонда кайф-сафо қилаётган машшатбозларни кутарди, аммо ҳуштакбозлиқда ҳеч бир уқуви йўқ мистер Блум икки маротаба қўлларини кўтариб боши устидан айлантириб силкитиб, амал-тақал қилиб ҳуштак чалиб аравакашнинг дикқат-эътиборини тортишга уннаб кўрди-ю, фойдаси бўлмади, аравакаш лоқал қимири этмади.

Омад келмаса қийин экан, бироқ энди гапнинг пўсткалласини айтганда, бўлмаса бўлмасин шетай деб, қўлни қўлтиққа уриб «ён биринчида» йўлга тушишдан бошқа чора қолмади, биниобарин, пиёда жўнашиди. Улар йўлни кўндаланг кесиб осонликча Маллет ва Сигнал-хаус ёнидан ўтиб, истасалар-истамасалар Эмйенс-стритдаги вокзал томонга юришиди, бу орада бошқа бир ўнғайсизлик ҳам чиқиб, мистер Блумни анча-мунча алағда қила бошлади, гап шундаки, уннинг шимининг тугмаларидан бирори Кўҳна *mutatis mutandis* ҳикмати билан айтганда, бошқа барча тугмаларнинг қисматига учраб, узилиб тушиб қолганди, у эса мавжуд вазиятни ҳисобга олиб, иложи борича бу ишқалликка эътибор бермасликка тиришарди. Алалхусус, икковларининг ҳам сира шошиладиган жойлари йўқ, ҳаво эса Муштарий Плювний¹нинг куни-кеча қилган ташрифидан сўнг шунчалар ёқимли ва сарин эди, баҳархол улар эгасиз ва уловсиз қаққайиб қорайиб турган ёлғиз экипаж ёнидан судралиб ўтиб боришиди. Баногоҳ тўғри келиб қолганини қарангким, худди шу пайт Дублин Бирлашган Трамвай Компаниясининг қум сепувчи машиналаридан бири ўша кўчадан депога қайтиб келаркан, шу муносабат билан йўлчиларнинг каттаси шеригига ўзининг яқинида мутлақо гаройиб бир тарзда омон қолганлигини ҳикоя қиласарди. Улар Катта Шимолий вокзалнинг асосий дарвозаси олдидан ўтишиди, поездлар бу ердан Белфастга қатнайди, лекин турган гапки, шундай бемахалда ҳеч қандай қат-

¹ Муштарий Плювий – Юпитер асотирларда ёмғир илоҳаси.

нов йўқ эди, кейин ўлнкхонанинг орқа дарвозасидан ўтиб (мудхиш демаганда ҳам, айниқса, қоронги тунда ёмон вахималл жой-да), ниҳоят Порт қовоқхонасига стиб келишиди, бу ердан эса ўз-ўзидан полиция казармалари жойлашган К. работига, Стир-стритга бурилишиди. Ана шу ердан туғи соатларда чироқ ёкиб ёритилмаган Бересфорд-плейсдаги омборхоналаришинг баланд бинолари ўртасидан ўтиб бораракан, бирдан Стивенинг хаёлига Ибсен¹ келиб қолди, у қандайдир бир тарзда хаёлида Толбот-плейсдан ўнгга қараб юрганда биринчи муюлишидаги тоштарош Бердинг устахонаси билан боғлиқдай туюлди, бу орада унга худди содиқ Ахат² каби хизмат бажо келтираётган ҳамроҳи эса шу яқин атрофда жойлашган Жеймс Рурк новвойхоналаридан тараалаётган, айтиш жоизки, бизнисиг ризқ-рӯэнизи, одамзод таъминоти учун керакли нарсалар ичидан энг биринчиси ва энг зарури бўлган иониниг иштаҳа қўзғовчи исларини мазза қилиб ҳидлаб бораради. Ҳаётининг асосидир ион, ўз ионингни топ ўзинг, Билмайсанми ажаб ширини кулча қайдадир, Новвой Руркнинг қизиб ётган таидиридадир.

Мистер Блум ишқилиб денг кўпгина қобилиятларин хўб эгаллаган ва бағоят ҳушёр – бундан ҳам ўткариброк айтсак ёқимсиз даражада ҳушёр одам эди, у еп rente (йўл-йўлакай) ўзининг индамас ва яшириб ҳам нима қилдик – ҳали ҳуши ўзинга келмаган ҳамроҳига мурожаат қилиб, унинг қулоғига шу гапларини қаттиқ куярди, ёмон хотинлар, шилта учар болалар, туғи шаҳарининг яна бошқа кўп хавф-хатарларидан эҳтиёт шарт дерди, доимий бўлмагапда ҳам, жилла курса, унда-мунда кириб туриш мумкин бўлган жойларни айтарди, ахир булар ҳаммаси у тенги ёшлар учун ҳалокатли тузоқ ва айниқса ичкилик сабилга ўрганиб қолингандага алкоголь таъсирида ҳар турли ишлар рўй бериши мумкин, албатта ранг-барапнг тасодифларга қарши ёшлар жиу-житсу усуllibарини кўллаб, ўзларини химоя қилсалар ҳам ўрни бор, нега деганда йўл четида ағанаб ётган бадмаст ҳам, агар эҳтиёт бўлмасанг, баногоҳ қаттиқ тепиши, лат етказиши мумкин. Яшам бирдан барака топгур Корни Келлехерининг келиб қолгани Худонинг айни марҳамати бўлди, Стивен эс-хушини йўқотиб ертарчни бўлиб йиқи-

¹ Ибсен Генрик (1828 – 1906) – Норвегия драматурги, чуқур рамзијлик, психологизм билан тўла драмалар ёзган. (Тарж.)

² Содиқ Ахат – Вергиллийнинг «Энеїда» достоинида Энейнинг ҳамроҳи.

либ ётган эди. Кечаси ўн бирларда шу азамат келиб қолмаганда, Худо билади нималар рўй берарди, оқибатда у биронта тиббий пункттга тушиши ёки ундан ҳам баттарроғи турмага ташланиши ҳеч гап эмасди, ана ундан кейин эртасига мистер Тобиаснинг олдида тикка туриб жавоб бериб турибсиз-да, тўғрироғи, қария Уоллинг кошида демоқчиман, ановиниси фақат назорат мутасаддиси ёинки Мэхони дегани савол-сўроқقا тутади, кейин буни тўрут томонга жар солиб, даранг-дурунг овоза қилишади, ана ундан кейин одамнинг бадном бўлгани қолади, холос. Нима учун бу гапларни айтялман, нега деганда бу полициячилар ўла колса оғзидағини олдирадиганлардан эмас, шундайки уларнинг яқинига йўлагим келмайди, уларнинг ярмидан кўпи Тахтнинг хизматини қилиб, кўзини бақрайтириб туриб оқни қора деб қасам ичаверади. Шундан сўнг мистер Блум Клэнбрасл-стритдаги А бўлимида рўй берган воқеалардан баъзи мисоллар келтирди. Керак бўлганда ҳеч қачон уларни жойидан топиб бўлмайди, холбуки Тембрук-роудга ўхшаган тинч-осойишта жойларда бу қонун пойлоқчилари тўп-тўп бўлиб юришади, чунки казо-казоларни қўриқлагани учун уларга пул тўлашади-да. Унинг яна бир айтган танқидий гапи шу бўлдики, аскарларга шаҳарга чиқиши учун рухсат берилганда, улар ёнларида турли-туман совук ёхуд ўточар қуролларни олиб юришади. Худа-бехудага яроқни ишга солишга уринишади, кейин аҳоли билан улар ўртасида низолар авж олади. Сиз вактингизни ҳам, обрўйингизни ҳам, соғлиғингизни ҳам бой беряпсиз, деб бағоят жўяли панд-насиҳат қиласди у, пулингизни орқа-олдига қарамай совуряпсиз, анави чалачаққон хотинларнинг ҳаммаси пенсу шиллингларни кўя турайлик, катта-катта пулларингизни ўмармоқчи бўлишади, ким билан ичишни билмасангиз жонингизни хатарга қўясиз, маст-аласт қилувчи ичкиликларга келганда, мен ўзим ҳам фурсатга қараб бир қадаҳ тоза май ичишга қарши эмасман (айнинса, бургунд майидан қолган ҳаммаси ўтаверсин), бургунд майининг хаёми ҳам яхши, ҳам қонни бойитади, ични ҳам юмшатади, бирок ичганда ҳеч қачон чегарадан чиқмайман, ишканни сезишим ҳамон дарҳол тўхтатаман, ичкилик кишини атрофдагилар олдида батамом ожиз шамгин қилиб қўяди. У, айнина, Стивеннинг ҳамшиша улфатларидан норози бўлиб гапирди, биттасидан бошқа ҳаммаси уни ташлаб кетишиди, тиббиётчи ошналар юзинг борми-кўзинг бормай сотқинлик қилишди.

— Анов биттаси ҳам сотқин Иуда эди, — деб қўйди шу пайтгача щунча гапга миқ этмай келган Стивен.

Шу ва шунга ўхшаш нарсаларни гаплашиб, улар божхона орқасидан тўғри ўтиб, Вилоят Темир йўли кўприги тагидан чиқишиди, шунда қоровулхонага ўхшаган бир томчанинг олдидағи кўмири аланга олиб турган бир қўра уларнинг эътиборини тортиб, ўша ёққа алдам-қалдам юриб боришиди. Стивен бефойда турган тош уюмларига қараб ҳеч қандай важ-сабабсиз ўзидан-ўзи тўхтаб қолдида, кўранинг шуъласи тушиб турган нимкоронғи қоровулхона ичida шаҳар қоровулининг фира-шира қорасини илғади. У нималарнидир эслагандай бўлди, назарида бу худди илгари бўлиб ўтгандай эди ёки аллаким шундай бўлган дегандай эди, хотирасига тушириш учун кучана-кучана у ниҳоят эслади, бу коровул отасининг илгариги ошнаси Гамли эди. Стивен у билан дуч келиб қолишни истамай, ўзини кўпrik устунлари панасига олди.

— Сиз билан кимдир саломлашяпти, — деди мистер Блум.

Кўпrik панасида турган ўрта бўйли нусха унга яна салом бериб, қичкирди:

— Сизга ҳурматларим!

Стивен сесканиб тушди ва ҳайрон қоладиган жойи йўқ, саломлашиш учун чайқалиб тўхтади. Бошқаларнинг ишига бурпини тикиши керак эмас деб хисоблайдиган мистер Блум эса туғма бир назокатта риоя этароқ, дархол ўзини четта олди, дарвоҷе, qui vive¹ гарчи заррача чўчимаган бўлса-да, андак ташвишга тушди. У шуни ҳам билардики, гарчи Дублин атрофларида камдан-кам учраса-да, айрим газандалар ва чўнтагида ҳемири йўқ миркуруклар тинч йўловчиларнинг йўлини пойлаб тўсиб, шаҳар чеккасида кимсасиз овлоқда пешонасига тўппонча тираб талончилик қилишар, улар Темза бўйларида оч санғиган дайдиларнинг шериклари ёки шунчаки пўстак қароқчилар ҳам бўлиши мумкин эди, улар дуч келган ўлжани ғасб қилиб қўлга тушириб, ҳамёнингиз ва ҳаётингизни барбод этиб, бунинг устига бошқаларга ибрат бўлсин деб, оғзига латта тикиб ўлдириб ташлаб кетардилар.

Стивен ҳали кайфи тўла тарқамаган эса-да, ҳалиги кимса ўзига яқинлашиб келгач, оғзидан аниқиб турган ичкилик ҳидидан Корли деганини таниди. Баъзи одамлар уни лорд Жон Корли деб чақиради, унинг насли-насаби қуйидагича эди. У Г бўли-

¹ Бу ўринда: эхтиёт бўлиб (франц.).

мининг назоратчиси яқинда қазо қилган Корлининг ўғли бўлиб, Лут фермерининг қизи Кэтрин Брофига уйланганди. Унинг боғоси Патрик Майл Корли Нью-Росс деган жойдан бўлиб, ўша ерлик қовоқхоначининг бевасига уйланган, уни ҳам қиз чоғларида Кэтрин Толбот деб юритишарди. Ҳалойик ўртасидаги мишишларга қараганда (лекин исботи йўқ эди) бу аёл лорд Толбот де Малахайдлар авлодидан бўлиб — уларнинг қасрлари ҳақиқатан ажойиб, бориб кўришни тавсия этамиз — унинг онаси ёки холаси, ё яна аллақандай аёл қариндоши қароргоҳида идиштовоқ юувучи оқсоч бўлиб хизмат қилган экан. Алалхусус, худди мана шу сабабга кўра ҳам, ҳозиргина Стивен билан саломлашган, ҳали нисбатан анча ёш, лекин ўта бебош йигитни айримлар заҳарханда қилиб лорд Жон Корли деб аташарди.

У Стивенни бир четга тортиб, ҳаммага маълум сўзларни айтиб дийдиё қила бошлади. Ёнимда сарик чакам йўқ, ётибтурадиган жойимга тўлашга пулим қолмади. Барча дўст-ёронлар ташлаб кетишли. Бунинг устига Лепехан билан нари бориб-бери келиб уришиб қолибди, ҳозиргина уни бадмаст сассиқ пасткаш деб бащарасига сўкибди, авра-астарини ағдарибди. У ишдан ҳам мосуво бўлган экан, Стивендан қандай бўлмасин бир иш топишга ёрдам беришини илтижо қилди. Йўқ, бу идиштовоқ юувучи оқсочнинг қизи эди, у сулола меросхўри билан эмишган опа-ука эди, умуман, улар она томондан бир-бирларига боғланишган ва униси ҳам, буниси ҳам бир вақтнинг ўзида рўй берганди, албатта, яна бу воқеаларнинг бари агарда тўқиб-бичиб чиқарилмаган бўлса. Қисқаси, қандай бўлган тақдирда ҳам, пешонаси деворга бориб тақалганди.

— Сендан сўрамасдим, — деб давом эттириди у галиши, — фақат қаттиқ қасам ичиб айтаманки, Ҳудо шоҳид, ахволим жуда начор.

— Эртага ёки индинга, — деб таклиф қилди Стивен, — Долкидаги эрлар мактабида кичик ўқитувчи ўрии бўшайди. У ернинг бошлиғи мистер Гэррет Дизи. Ҳаракат қилиб кўр. Мени айтди десанг ҳам бўлади.

— Нима деяпсан ўзи, — эътиroz билдириди Корли, — ўқитувчи бўлишга менга бало борми, оғайни. Мен қаҷон сиз каллахумлар билан тенг бўлгани эдим, — деб қўшиб қўйди у иршайиб. — Икки йил Насроний биродарлар мактабининг куйи сипифида ўтирганман.

— Ўзимининг ҳам кечаси ётадиган жойим йўқ, — деб гапига қўйнимча қилди Стивен.

Корли дафъатан Стивен уйига биронта суюёқ қизни етаклаб келган бўлса, уни ҳайдаб юборишдимикин деб гумон қилди. Малборо-стритда бир тунги қўноқхона бўлгувчи эди, бекаси миссис Мэлони, ўзи кўримсиз жой бўлса ҳам, бир кечага олти пенс олади, яна қаланғи-қасанғилар билан тўла, ҳа-я, Макконахи айтиётган эди, Вайштэверн-стритдаги «Бронза калла»да арzonгина жойлашини мумкин экан (буни эшишиб Стивеннинг эсига элас-элас биродар Бэкон тушди). Боз устига у итдай очқаган, лекин ҳозиргача оғиз очмаганди.

Бундай қўлмиш-қидирмешлар ҳар кеча рўй бериб турса ҳам, ҳар қалай Стивеннинг кўнглида яхшилик қилиш истаги уйғонди, албатта у Корлининг бу чўпчаги олдингиларидан сира фарқ қилмаслиги ва унга ўла қолса ишониб бўлмаслигини биларди. Бироқ haud ignarus malorum miseris succurrere disco¹ ва ҳоказо дейди лотин нозими, боз устига тақдир тақозоси билан ҳар ойнинг ўртасида ўн олтинчида унга ойлик тўлаб туришади, бугун ҳам канда бўлгани йўқ, афсус, ҳаёт учун зарурий маблағларнинг талай кисмини тунги шамол совуриб кетди. Аммо ҳазилнинг қизик жойи шунда эдики, Стивен кам-кўстсиз яшаётган бўлса керак деган фикр Корлининг миясига ўринашиб қолган, назарида Стивен чўнтағига шундай қўлини солади-ю, қанча хоҳласа шунча жаранглаган тангаларни чиқариб бераверадигандай эди. Рост, шундай дориломон пайтлар ҳам бўлади. Шунга қарамай, чўнтағидан бир нарса чикишига ақли бовар қилмаса-да, у қўлини сукди, бир шиллинг атрофига озроқ қарз бериб турса, жиллақурса егуликка яратиб туради-ку, деган хаёлга борди. Бироқ, эвоҳ, чўнтағига ҳеч вақо колмаган, нақд пуллар барн қайгадир фойиб бўлганди. У кавлаштира-кавлаштира бирозгина нон увоқларини топди, холос. У йўқотиб қўйдиммикин деган хаёлда болини қотириб эслашга уринди, балки бирон ерда тушириб қолдиргандир, ахир шундай бўлиши ҳам мумкин-ку, агар бу тўғри чиқса, унда ўзи foятда танг аҳволга тушар, ҳолига маймунлар йиғларди. Хулласи калом, узоқ чўнтак кавлаштириб ўтиргани унинг асти ҳоли йўқ эди, лекин нон ушоқлари қаердан келиб қолди, у эсламоқчи бўлиб пешонасини ти-

¹ Бахтсизликлар тушиб бошимга — ўрганаман бошқаларга ёрдам беришин («Энгена» достонидан).

риштирап ва алланималар эс-эс ёдига тушарди. Лекин ким берди унга нонни ё бирон жойдан ўзи сотиб олдими. Бироқ бошқа чўнтағини қарай туриб, қўли нимагадир илинди, қоронғида чақа тангалар бўлсамикин деб ўйлади, бироқ бу ҳам тўғри чиқмади, сал ўтмай нималиги равшан бўлди.

— Оғайнни, буларинг ярим кронли чақалар, — деб тушунтириди Корли.

Чини билан ҳам, булар ярим кронли тангалар бўлиб чиқди. Стивен улардан бирорини ҳамсұхбатига узатди.

— Раҳмат, — деди Корли. — Жуда олийжаноб одамсан-да. Сенга албатта қайтараман. Ёнингдаги киши ким? Мен бир куни уни Кәмден-стритдаги «Ярадор от»да Бойлан деган корчалон билан кўргандим. Ошнам, бир оғиз айтиб қўя олмайсанми, ўша одам орқали мени ишга олишсин. Мен бу ерда тирик реклама бўлишга, шаҳар кўчаларида юришга ёлланмоқчи эдим, котибаси уч ҳафтагача олдиндан одам тўла деб айтди. Қара-я, шунака ишга ҳам анча олдиндан ёзилиб қўйиш керак экан, худди Карл Розага¹ навбат кутгандай-а. Ошнам, агар қандай бўлмасин, бир иш топсан, мўри тозалаш бўлса ҳам майлийди, бошқа ҳаммасига тепадан туриб тупурардим.

Тангани қўлга киритгандан кейин соҳибчангалнинг қулфи дили очилиб, тили ечилди, у Стивенга аллақандай Комиски Халта Иштон деган палоний ҳакида ҳикоя қилиб беришга тушди, сен уни яхши билишинг керак, у кема тайёрловчиси Фуллан қўлида ҳисобчи бўлиб ишлаган, қачон кўрсанг О'Мара билан бирга Нэглнинг олдиди ўралашарди, ёnlарига Тай деган бир пакана дудукни ҳам олишарди. Шу десанг, уни ўтган кечаси тунда олиб кетиб, ичкиликбозлик, тартибни бузиш ва констеблга қаршилик кўрсатганликда айблаб, ўн зўлдир жарима тўлашга ҳукм қилишди.

Бу орада мистер Блум коровулнинг бошпанаси атрофидаги тош уюмлари ва олов қўра ёнида айланаб юрар, чамаси сергайрат коровул бу ерда уйқуда ётган Дублин билан заррача иши йўқ, хурракни барабалла тортиб ухласа керак. Мистер Блум айни чоғда дам-бадам Стивеннинг сұхбатдошига қараб-қараб қўяр (унинг ночор усти бошини ҳам назардан қочирмас) назарида бу ўш оксусяк йигитни илгари қаерлардадир кўргандай бўлар, ле-

¹ Карл Роза — немис композитори ва дирижёри, Дублинда кўп концертлар берган.

кин қачон ва қаерда кўрганлигиги сира тасаввур қилолмас, аниқ бир фикрга келолмасди. Аммо калласи ишлайдиган, қўзи пишиқ-пухта одам бўлгаплиги боис, назаридан у йигитнинг на унниқ-кан эски шляпаси, на тўклилаёзган кийим-кечаги ва на тангу торликда қолгани қочиб қутулолди. Афтидан, у Стивен атрофида ўралашган текинтомоқлардан эди, лекин масалага чуқурроқ қаралса, ўз яқинлари олдида текинхўр бўлиб юрганлар оз эмас, улар ҳамма ерда, ҳар доим истаганича топилади, ҳатто, меъёридан ортиқ деб айтсак ҳам бўлаверади, барибир охир-оқибат бундай кўча намояндалари бир кунмас бир кун судга тортилади, мажбурий меҳнатга ҳукм қилинади ва ё жарима тўлашга буюрилади, лекин шундан ортиқ эмас, аксинчаси гага avis¹. Ҳар қалай, шундай қоронғи тунда, тўғрироғи каллаи саҳарда одамларнинг йўлини пойлаб туриш учун киши қанчалар совуққон ва безбет бўлиши керак. Ва қанчалар сур бўлиши керак одам.

Улар икковининг гапи тугаб, Стивен мистер Блумнинг ёнига қайтди, Блумнинг синовчан кўзлари Стивен текинтомоқнинг эланишларига лаққа тушганини пайқади. Ўзининг бу учрашуви ҳақида Стивен кула-кула шундай деди:

— Бояқишининг омади кетибди. Қандайдир бир Бойлан деган артистлар билан ишлайдиган одам бор экан, сиз ўшандан илтинос қилиб, уни рекламага ишга жойлаштиришингизни сўрайяпти.

Блум бу гапни хушламай қабул қилди. Чамаси ярим сония мистер Блум нигоҳини парироқдаги ер қазувчи машинадан узолмай турди, донг таратган «Эблана» номи билан аталган бу машина Божхона соҳилида арқонланган ҳолда турар, чамаси таъмирланадиган эди, кейин Блум сипориши қилиб деди:

— Ҳар кимнинг омади ўзига яраша, дейишади. Ҳозир сиз айтганингиздан сўнг унинг афт-башарасини танигандай бўлдим. Бироқ, келинг, буни кўя турайлик, унга ҳозир қанча пул бердингиз? — ўсмоқчилади Блум, — мени хирадлик қиляпти деб ўйламанг, тағин.

— Ярим крон, — жавоб берди Стивен. — У ҳозир шунга ниҳоятда муҳтоҷ, ҳатто ётадиган жойи ҳам йўқ.

— Эҳтиёж! — хитоб қилди мистер Блум бу гапни эшишиб, ҳатто ҳайрон бўлиб ўтирмаи. — Мен бунга тўла ишонаман, ҳатто аминманки, эҳтиёж уни ҳеч тарк этмайди. Ҳар кимнинг

¹ Камдан-кам учрайди (лот.).

эҳтиёжига ёки ҳар кимнинг меҳнатига яраша. Бироқ мавзуни давом эттирадиган бўлсак, — кулиб қўшимча қилди у, — ўзингиз қаерда ётиб қолмоқчисиз? Сэндикувга овора бўлиб боришини, ҳатто хаёлга ҳам келтирманг. Сиз мабодо шундай қилганингизда ҳам, Уэстленд-роу бекатидаги воқеадан сўнг ичкарига ҳам барибир киролмайсиз. Бекор овора бўлганингиз қолади. Мени асло аралашмоқчи деб ўйламанг, аммо ҳар қалай, нега отангизнинг уйини ташлаб чиқдингиз?

Бахтсизлик қидирмоқчиман, — деб жавоб қилди Стивен.

Бир воқеа сабаб бўлиб мен яқинда ҳурматли падарингизни кўргандим, — сипоришилаб давом этти мистер Блум. — Худди шу бугун ёки аниқроғи, кеча. У ҳозир қаерда турибди? Гапидан англадимки, у қаергадир кўчган, шекилли.

Чамамда, Дублинда бирон ерда тургандир, — лоқайд жавоб қилди Стивен. — Нима эди?

Ранг-баранг қобилиятларга эга бўлган одам, — деб таърифлadi мистер Блум Стивеннинг отаси мистер Дедални, — туғма қиссангай, бунақаси камдан-кам топилади. У сиз билан жуда фахрланади, ҳар қанча фахрланса ҳам арзиди. Балки сиз уйга барибир қайтсангиз дуруст бўлармиди, — деб айтишга журъат қилди у Уэстленд-роу бекатидаги анча-мунча хунук воқеани эслаб, ўшанда алави иккови, яъники Маллиган билан унинг инглиз сайёҳ ошнаси охир-окибатда учинчи шериклари, яъники Стивенинги виждонсизларча лақиллатишшиб, ўша қуриб кеткур вокзални худди ўз уяларидай билишиб, шўринг курғур Стивенни чалғитиб кетишганди.

Бироқ бу таклиф жавобсиз қолди, Стивеннинг бутуни хаёlinи ўз уйини охирги марта қандай кўргани тамомила банд қилганди, ўшанда сингилчаси Дилли соchlari ёйилган кўйи плита олдида ўтириб қурум босган чойнакдаги суюқшина қаҳва қайнаб чиқиншини кутарди, кейин қаҳвани сут ўрнига сули буламаси билан оқлаб ичишади, жума кунлари бир жуфтни бир пенни турадиган тўрбалиқ ейиншади, орада Мәгги, Буди ва Кейтига биттадан қўппимча тухум ҳам тегади, мушук эса кир солинган сават ёнида бир парча қофоз устидаги балиқнинг боши, сувак-саёғи ҳамда тухум пўчоқларини майдалаб ейди, зеро, кўрсатилмиш кунларда черков рўза тутиш ва еб-ичишидан тийилишга фатво (учинчи фатво) берган.

Бинобарин, бу айнан шундай рўза тутиладиган ёки об-овқатдан тийилинадиган, қисқаси шунакароқ кунлардан бири эди.

— Йўқ-йўқ, — ўз фикрини маъқулларди мистер Блум, — сизнинг ҳазилвон ва лўттивоз ошнангиз доктор Маллиганга ишонмаган маъқул, унга на маслаҳатгўй, на файласуф ва на дўст деб билиб суюнмаган бўлардим сизнинг ўрнингизда. Бу одам ҳеч қачон оғзидағини олдириб қўймайди, шуниси ҳам борки, у тайинли ризқ-рўзга эга бўлмаслик нималигини, ҳатто тасавурига ҳам келтиrolмайди. Албатта, сиз мен пайқаб қолган барча нарсаларни сезганингиз йўқ. Лекин мен агарда сиз ичаётган нарсага бир чимдим тамаки ё бўлмаса андаккина оғу қўшиб юборганинни билиб қолсан, ажабланмасдим, бунаقا ишлар яширин ниятлар билан адо этилади.

Дарвоқе, унинг қулоғига етиб келаётган маълумотлар шуни кўрсатадики, доктор Маллиган турли соҳалардан хабардор одам, унинг қизиқиш доираси тиббиётнинг ўзи билангина чекланиб қолмаган, ўз соҳасида у шитоб билан биринчи қатордан ўрин эгалла-моқда, мабодо қулоққа чалинаётга гаплар рост бўлса, у яқин орада даволовчи врач сифатида танилиб, анча бой амалиётга ва салмоқлигина даромадга эга бўлади. Бунинг устига у чўкиб кетаётган бир одамни сунъий нафас олдириб, ўлим чангалидан кутқариб қолди, буни ҳақиқий тез ёрдам дейишади, Скерри ёки Малахайдами бўлган экан бу воқеа, бу ҳам унинг касбий обрўсига яна обрў қўшиди. Блумнинг назарида бу жуда юксак мақтovларга лойик журъатли бир иш. Шунинг учун вижданан тан олиб айтганда, сизга бўлган бундай муносабатига қандай сабаблар аралашган, мутлақо тасаввур қилиб бўлмайди, балки қандайдир ғашлик қилаётгандир, ҳасад ўтида ёниб кўролмаётгандир.

— Эҳтимол, буларнинг сабаби биттадир, у ҳам бўлса, сизнинг ғояларингиз ва фикрларингизни ўғирлаётгандир, — деб ҳулоса қилди мистер Блум ниҳоят.

У шу дамларда чехраси ғоятда тундлашган Стиленга жуда эҳтиёткорона ва айни чоғда ҳамдардлик билан қизиқиб назар солди, Стивен ўзини лақиллатиб кетишларига оппа-осон йўл қўйиб бердимикин, шу саволга унинг юз ифодаларидан, оғзидан беҳос чиқиб кетган уч-тўрт хафакезик луқмалардан жавоб топмоқчи бўларди, ахир бунинг тамомила акси ҳам бўлиши мумкин-ку, яъни Стивен бу найрангларнинг барини аён кўриб-билиб тургандир-у, лекин фақат бир ўзигагина маълум сабабларга кўра ишни ўз ҳолига ташлаб қўйгандир... Оғир йўқчилик туфайли у шундай йўл тутишга мажбур бўлгандир, у бун-

га аниқ ишора қилиб ҳам ўтди, ўзининг илмли-билимли, маълумотли бўлишига қарамай жуда катта қийинчилликлар билан базўр учма-уч кун кечираётганига шама қилди.

Улар эркаклар бадрафхонаси ёнида музқаймоқ сотувчининг аравачасини кўрдилар, шу ерда бир тўда италиялик ўзларининг жарангдор лафзларида алланималарнидир талашиб, жон-жаҳдлари билан вағирлашардилар.

- Putana madonna, che ci dia i quattrini! Noragione? Culo rotto!
- Intendiamoci. Mezzo sovrano più...
- Dice lui, però.
- Farabutto! Mortacci sui!'

Мистер Блум ва Стивен ёғочдан қурилган кўримсиз «Аравакаш қўноғи»га қадам ранжида қилдилар, улар илгари бу ерда сира бўлмаган эдилар, мистер Блум ҳамроҳига ҳали қовоқҳонага кирмаёқ унинг эгаси ҳақида баъзи гапларни шинопшитиб кўйди, бу одамнинг асли исми Фишхаррис енгилмас қаҳрамони бўлиб, лақаби Эчки Пўстак эди, аммо бу одамлар оғзидағи гапларга унча ишониб ҳам бўлмас, уларда лоақал сарик чақачалик ҳақиқат йўқ эди. Ҳаш-паш дегунча бизнинг ҳар иккала тунги сайёҳимиз бурчакдаги холи бир жойга бориб ўрнашиши, бу ерда Хомо уруғининг хеч таснифга сифмайдиган нусхалари, қаланги-қасанги уйжойсиз дайди-сайдилар йиғилган бўлиб, улар еб-ичиб ўтиришар, янги кириб келганларга айтидан ажабланиб боқишар ва кўз қарашлари билангина саломлашардилар.

— Энди қаҳва ичилсами дейман, — деб ўртага тушган соvuқчиликка барҳам беришга тиришди мистер Блум, — сизга назаримча бир лукма овқат зарар қилмайди, балки бир бурда юмшоқ нон ерсиз.

Нафсиlamрга у биринчи навбатда мана шу ҳаёт неъматларини ўзига хос вазмишлиқ билан дарҳол буюрди. Ҳаммоллар, аравакаш киракашлардан иборат қора ҳалқ, майли яна ким бўлмасин, шундай бир нигоҳ солганларидан сўнг унчалик назарга лойик кўрмадилар шекилли, улардан юзларини ўгирилар, фа-

¹ — Қанжиқ мадонна, ким бизга ярим пенс беради! Нима, тўғрими? Чириган даюс!

- Келинг, келишайлик. Устига ярим соверен...
- Яна гапиради-я.
- Ярамас! Болингга солайми! (Итал.)

кат бир ичкиликхўр, кўринишдан баҳрийга ўхшаган, соchlари оқара бошлиған малла соқол кини яна бироз вақт ҳамроҳлардан кўз узолмай ўтириди-да, сўнг чақчайганча ерга тикилди-колди. Мистер Блум Voglio жиҳатидан гарчи ҳали тўғрисини айтганда барча шубҳаларидан кутулмаган эса-да, муноқаша тилидан бир-мунча хабардор одам сифатида сўз эркинлиги хуқуқидан истифода этган ҳолда ўзи ҳомийлик қилаётган ҳамроҳига ташқарида рўй бераёттан ва ҳамон жўшқин тарзда давом этаётган жанжалсурон борасида овозини барадла кўтариб сўз қотди:

Алламбало тил. Айниқса, кўшик айтаман десангиз. Нега сиз ўз шеърларингизни шу тилда ёзмайсиз? Bella Poetria! У шунчалар жарангдор ва оҳангдор. Belladonna voglio¹.

Стiven устма-уст бостириб келган эсноқдан ториниб ва умуман оғир ҳорғинликка ботган ҳолда жавоб қилди:

Филга ўхшаган хонимларнинг қулоқларига ёқсин учунми. Кўчадагилар пулнинг жанжалини қилишяпти.

— Ростдан-а? — деди мистер Блум. — Ҳа, албатта, -- деб ўйчанлик билан қўшиб кўйди у ва ичидан умуман олганда дунёдаги тиллар керагидан анча ортиқ деб кўнглидан ўтказди, — балки бу шунчаки жануб одамларига хос жозибанинг жазавасидир.

Юзма-юз ўтиришган маҳрамларнинг ҳаловатини бузиб қовоқхона эгаси стол устига буғи чиқиб турган номига бўлса ҳам қайноқ қаҳва идишни, унинг ёнига алмисоқдан қолгандай бўлиб кўринган пўрсилдок нонни қўйди-да, ўзи жойига қараб кетди. Мистер Блум ғалати бўлиб туюлмаслиги учун ҳозир эмас, сал кейинроқ нонни яхшилаб кўздан кечиришни кўнглига туғиб қўйди... Шу боисдан Стивенга қани энди олаверинг деган ишорани қилди, ўзи эса ҳалиги оти қаҳва бўлган нарсани аста-секинлик билан Стивен томонга эҳтиёткорона суро бошлади.

— Товушлар алдамчи, — деди Стивен бироз жимликдан сўнг, — худди шунингдек исмлар ҳам алдамчи. Цицерон, Подмор, Наполеон, мистер Гудбоди, Иисус, мистер Дойл; Шексиплар кам эмасди Мэрфилардан. Нима дегани исм?

— Ҳа, албатта, — самимият билан тасдиқлади мистер Блум. — Тўғри айтяпсиз. Бизнинг исмимиз ҳам ўзгарган, — деб қўйди номи юмшоқ нон бўлган нарсани оҳиста Стивен томонга суриб.

¹ Гўзал поэзия! Гўзал хоним (бузилган итмол.).

Шунда кўзини янги кириб келганлардан узмаган малла соқол Стивенга алоҳида бир эътибор билан қараб, дабдурустдан уни саволга тутиб қолди:

— Ўзингнинг исминг нима?

Мистер Блум шу заҳоти ҳамроҳининг ботинкасини туртди, бирок Стивен кутилмаган бу ишорадан етарли хулоса чиқармай, хотиржам жавоб берди:

— Дедал.

Малла соқол баҳрий уйқусираган шилпиқ кўзлари билан унга узоқ тикилди, кўп ичкиликдан ва айниқса, ўткир голланд жин ароғини сув қўшиб ичаверганидан кўзларининг ости халта бўлиб осилиб тушганди.

Бу Саймон Дедалии биласанми? — деб сўради у ниҳоят.

— Эшитганман, — деди Стивен.

Атрофдагилар гапга қулоқ солаётларини кўриб, мистер Блум бирмунча муддат ҳайрон бўлиб қолди.

— У ирланд, — деди шоввоз баҳрий ҳамон ундан кўз узмай ва калласини шитоб билан чайқаб. — Чинакам ирланд.

— Ҳатто ҳаддаи ортиқ ҳақиқий, — қўллади Стивен.

Мистер Блумга келадиган бўлсак, у бу воқеанинг мағзини чақолмай ҳайрои эди, малла соқол баҳрий худди ичидан келаётган кутилмаган бир фармонга бўйсунгандай атрофдагиларга ўғирилиб қўйидаги гапларни айтганда, бунинг сабабини тополмай ҳайрати янада ортди:

— Мен унинг эллик қулоч наридан елкаси оша икки шишага қўндирилган икки тухумни отиб туширганини кўрганман. Чап қўлида бехато отади.

У ҳиқиҷоғини базўр енгигб, ўзига бўйсунмаган қўлларини силкитиб, иложи борича яхшилаб тушунтиришга тиришди:

— Мана қара, манави шишалар. Эллик қулоч жой ташлаймиз. Шишаларнинг оғзида мояк. Ҳалигим тўппончани елкасига қўяди. Мўлжал олади.

У гавдасини ярим айлантириди, ўнг кўзини маҳкам қисди. Кейин башарасини қандайдир ён томонга қийшайтириди-да, бениҳоя бадбашара тус олиб тун кучоғига тикилди.

— Пак-пак! — кичқирди у бирварақай.

Энди иккинчи тухумнинг гали келгани учун тингловчилар навбатдаги пақпақни кутиб тек қотишиди.

— Пак-пак! — кичқирди у иккинчи бор.

Иккинчи тухум ҳам олдиндан парча-парча бўлиб кетганди. Малла соқол кўзини қисди, бошини силкитди-да, қонга ташна одамдай ун солди:

Қашарга урар доим Буффало Билл,
Бехато отади, адашмайди қўл.

Ўртага жимлик чўқди, шу аснода мистер Блум ундан бу воқеалар Бизлида ўтадиган ўқ отиш мусобақаларига ўхшаш жойларда рўй берармиди деб одоб юзасидан сўрашга журъат этди.

- Узр-маъзурлар, — деди баҳрий.
- Бунга анча вакт бўлиб қолгандир? — яна сўради мистер Блум ўз гапидан қолмай.
- Нима бўларди, — деб жавоб берди баҳрий ўроғи тошга теккандай иложсилиқдан бироз юмшаб, — кўп эмас, ўн йиллар бўлгандир. У Ҳенглер бошқарган қирол цирки билан бирга бутун дунёни айланиб юрарди. Ҳалиги томошасини Стокхолмда мен ўзим кўрганман.
- Бир-бирига тўғри келиб қолганини қаранг, — деб қўйди мистер Блум Стивенга қараб.
- Менинг исмим Мэрфи, — давом этди баҳрий. — У.Б.Мэрфи, мен Кэрригейлоу деган жойдан буламан. Бунинг қаердалигини биласанми?
- Куинстаун Харбор, — деди Стивен.
- Топдинг, — деди баҳрий. — Кэмден Форти ва Карлайл Форти. Булар менинг жойларим. Барча оғайнилар шу ердан. Хотин ҳам ўша ерда туради. Биламан, кутавериб кўзлари тўрт бўлган. Англия учун, уй учун, гўзаллик учун, қонуний маҳфиратли хотиним, уни кўрмаганинга ҳам етти йилдан ошди, дengizlarda, довулларда санғидимда-эй.

Мистер Блум унинг уйга қандай қадам ранжида қилишини шундок қўз ўнгига келтирди: баҳрий барча денгиз жинқарчаларини боплаб лақиллатиб ёмғир ёғиб турган коронеи тунда ўзининг йўл четидаги кулбасига қайтади. Дунёни чарх уриб хотинини қидирди. Бу мавзудаги воқеалар сон-саноқсиз. Алиса билан Бен Болта, Энох Арден ҳам, Рип ван Винкл ҳам шу ерда, балки кимдир қийшиқ О'Лирини ҳам эслар, ёддан ўқиш бироз қийин номер, аммо одамлар ёқтиришади, уни шўрлик Жон Кейси тўқиган, ўзига яраша содда жозибали, ахир чина-

кам тарона шу эмасми? Шунча гап-сўзларнинг ичидаги бирон марта дарбадарликлардан қайтгани ўтирган хотиннинг қандай бўлмасин вафо-садоқати хақида миқ этиб оғиз очмади. Дераза ойнасига тирадан пешона! Охирни уйининг эшигига этиб келди дейлик, ана энди унинг ҳайратдан лол қолиб қотиб қолганини кўринг, ниҳоят, шунда шўрлик хотинининг аянчли қисмати аён бўлади, энг орувли туйгуларни умидлари бари барбод топади. Сен мени кутмабсан, лекин мен қайтиб келдим, эндиги ҳаммасини бошидан қайта бошламоқчиман. Ана у сарғайиб сомон бўлган бевагина бечора ўтирибди мунғайиб бизнинг аввалги ўчоқбошида. Мени аллақачон ўлган деб ўйлади, тубсиз бешик ичидаги чайқалиб ётибди дейди. Ана, Миқти амакиси ҳам ҳозир у нозир, балки Миқти эмас, Орикдир, тақдир қилгани-да, «Лангар ва тоҷ»нинг хўжайини эса, пиджагини ечиб қўйиб пиёзли ромштексни туширади. Отасини ўтқизишга курси йўқ. Ув-ув-у! Шамол! Хотин охирги боласини тиззасига олган, ота ўлганидан сўнг туғилган. Енгил аравада, енгил аравада, ўнқир-чўнқирлардан, ўнқир-чўнқирларда, гуп этиб тушди чукурға! қочиб кутулиб бўлмайди, эг бўйнингни. Тишларингни қисирлатиб тиржай. Сени мудом севгувчи, юраги вайронга эринг У.Б. Мэрфи.

Дублинликларга сира ўхшамайдиган баҳрий бир извоишчидан ўтинди:

— Менга қара, чайнайдиган тамаки топилмайдими сенда?

Извошининг тамакиси йўқ экан, аммо қовоқхона хўжайини мих қозиқда осиғлиқ турган пишиқ курткаси чўнтагидан чайнайдиган бир бўлак лўнقا тамаки олиб узатди. Уни қўлмақўл қилиб узатиб юборишиди.

— Раҳматлар, — деди баҳрий.

У ўлжани лунжига ташлаб, чайнаркан, дам олиб-дам олиб охиста деди:

— Биз кеча эрталаб соат ўн бирда этиб келдик. Кемамиз уч маҷтали «Роузвин», Брижуотердан пишиқ ғишил олиб келдик. Бу ерга келиш учун ишга ёлландим, кейин бўшадим. Мана, ўзинг кўр, гувоҳнома У.Б. Мэрфи. Биринчи тоифа денгизчи.

У сўзларининг исботига ички чўнтагидан бирмунча корайиб қолган букланган ҳужжат чиқариб қўшиносига чўзди.

— Тоза дунёни кўрибсан, армонинг қолмабди, — деб қўйди хўжайин олдидағи тахтага тираб.

Нимасини айтасан, — деб жавоб берди баҳрий бироз ўйланниб тургач, — денгизга чиққандан кейин тоза айландим. Кизил денгизда бўлдим. Хитойда бўлдим, Шимолий Америкада бўлдим, Жанубийсида ҳам. Айсберглар, музтоғларнинг қанчасини кўрдим. Капитан Долтон билан Дарданелдан ўтиб Кораденгизга бордик, Стокхольмда бўлдик, кемасини чўқтириб юборган бадбахтлар ичидаги энг ашаддийси мана шу. Россияда бўлдим. Гоусподи поомилью. Руслар шундай дуо ўқишиади.

Ҳар хил ғаройиботларни кўргандирсан, ҳойнаҳой? — деди извошли.

— Нимасини айтасан, — тасдиқлади баҳрий оғзидағи тамаки лўнқани айлантиаркан, — ғаройиб нарсаларнинг унақаси ҳам, бунақаси ҳам кўп. Мен тимсоҳ лангарнинг бир тишини тишлаб олганини кўрганман, худди мен тамаки чайнагандай.

У оғзидан тамаки лўнқани чиқариб жағлари орасига қўйди-да фирч этиб ташлади.

— Қарчча! Мана шунақа! Перу деган жойда одамхўрларни кўрдим, улар мурдаларни ва отларнинг жигарини ейишар экан. Мана, қара. Ўшалар. Менга бир ошнам юборди.

У ўзига чамаси ҳамма вақт қазнок вазифасини ўтовчи ички чўнтағидан почта отkritkasini кавлаштириб чиқарди-да, стол устига ташлади. Унда бундай сўзлар ёзилганди: Choza de Indios. Beni, Bolivia¹.

Белига йўл-йўл лунги тутган бир тўда ерлик хотинлар ҳамманинг диққат-эътиборини тортди, уларни ғуж-ғуж болакайлар (улар жуда кўп эди) қуршаб олган, хотинлар шоҳ-шаббалардан ясалган ноҷор чайлалар олдида чордана қуриб ўтиришар, кўкракларини осилтириб бола эмизишар, бир хиллари пинакка кетган, бир хиллари кўзларини сузишар, қийшашглашарди.

— Эрталабдан кечгача кока чайнашади, — тушунтириди сўзамол баҳрий. — Коринларида худди тегирмонтош бордай. Туғиш пайтлари ўтгандан сўнг улар шу кўкракларини кесиб ташлайдилар. Мана бу ерда эса улар қип-яланғоч, ўлган отнинг совук жигарини ейишяпти.

Жаноб бекорчи ҳангоматалаблар бир неча вақт суратдан кўз узолмай томоша қилиб туришиди.

¹ Хиндулар кулбаси. Бени, Боливия (исп.).

— Уларни нима билан қўрқитиш мумкин, биласизми? — шавқланиб сўради баҳрий.

Ҳеч ким оғиз очолмади, у кўзини айёrona қисиб, ўзи жавоб берди:

— Ойна билан. Ойлани кўрса, уларнинг жони-пони чиқиб кетади. Ойна.

Мистер Блум ажабланиб ўтиrmади. Худди билмаган кишидай суратни ағдариб, унинг орқасидаги ўчиб кетган муҳри ва манзилига қаради: унда шу сўзларни ўқиди: Targeta Postal, Senor A. Boudin, Galeria Becche, Santiago Chile¹. Ҳеч қандай хабар, маълумот ёзилмагани унинг алоҳида эътиборини тортди. Мистер Блум баҳрийнинг исми билан почта қофозидаги исм ўртасида мавжуд фарқни кўриб (агарда у ҳақиқатан ўзини танитгандай одам бўлиб чиқса ва мабодо яширикча бегона байроқлар осган кемаларда сузмаган ва бирон-бир ерда батамом ўз исмини ўзгартиргмаган бўлса) ошнамизнинг bona fides² ҳалоллигига шубҳа қила бошлаган бўлса ҳам (тухумни отиб тушириш, Вилгельм Телл ҳамда «Маритано»даги маълум-машхур Ласарило — Дон Цезар де Базанинг саргузаштлари, Ласарилонинг ўки Дон Цезарнинг шляпасини тешиб ўтгани), айни пайтда у ҳикоя қилган мудҳиш воқеага унчалар ишонгиси келмай турган бўлса-да, барибир буларнинг бари у аллақачонлардан бери кўнглига туғиб юрган орзуларни қайтадан қўзғаб жонлантириб юборди бирон қулай чоршанба ёки шанбадами узоқ дениз сафарига чиқиб Лондонга боргиси келарди у ҳеч қачон кўп ва узоқ сафар қилмаган ҳам эди бироқ ёшлигидан юрагида саргузаштларга муҳабbat уйғонганди ҳолбуки қисмат ҳазили уни қурукликда муқим янашга гирифтор этганди дарвоке унинг бир марта Холихедга бориб келганини айтмасак, шундан буён бошқа ҳеч қаёққа бар уриб чиқмаганди. Бир неча маротаба Мартин Каннингем уни Иген орқали пулсиз сафарга чиқармоқчи бўлиб ҳам юрди, лекин шундай пайтда доим аллақандай аҳмоқона бир ғов ўртадан чиқиб коларди-ю, натижада ўйланган ният барбод бўлиб, сувга уриб кетарди. Мабодо, айтайлик, нақд пул тўлаганда ва мабодо Бойднинг юраги ёрилиб кетганда ҳам, барибир бу унчалик ҳам қиммат эмас, қурби етади,

¹ Почта хати. Сенъор А. Буден. Бекке галеряси Сантиаго, Чили (исп.).

² Иисоф (лом.).

айтайлик, хўп, у Маллингарга бормоқчи, бунга узоғи билан бир неча гиней сарфласа, бориши-келишга бор-йўғи беш шиллинг олти пенс харж қиласа, вассалом, оёқ остидан шамол ўтиб турари у ёғига. Шифобахш озон ҳавоси боис бу саёҳат ҳам сиҳат-саломатлик учун фойдали, ҳам бонқа ҳар жиҳатдан одамга ёқимли, айниқса, жигари оғриб турадиган кишига бунинг давосини айтмайсизми, йўл-йўлакай турли жойларни кўради, бу ёқда Плимут, Фалмут, Саутхемитон ва яна ундан ҳам нарироқлар, кейин бутун саёҳатнинг айни гултожи улуг пойтахт — ибратларга тўлиқ томошаси, замонавий Бобил манзаралари, жуда катта-катта ютуклар билан оиню бўлмасмиди бу ерда кўркам Парк-лейн, Тауэр, аббатлик билан танишнин давом эттирмасдими бу ерда. Бундан ташқари яна бир нозандай фикр миясидан ярқ этиб ўтди, у ерларда шароитни ҳар ёқлама кўздан кечириб, ҳашаматдор дам олиши жойларида бир қатор концертлар ташкил қилиш имкониятлари ҳакида маълумотлар тўплашни кўзларди, аёллар ва эркаклар учун умумий чўмилниш жойлари бўлган Маргейт, шифобахш сувли энг яхни курортлар, Истборн, Скарборо, Маргейт ва ундан нарироқлар, гўзал Боримут, Норманд ороллари ва шунга ўхшаш ажойиб-ғаройиб жойлар жуда ҳам катта фойда келтириши мумкин эди. Йўқ, албатта у ерларга сийқаси чиққан кимслар ёинки Маккойнинг хотинига ўхшаган маҳаллий хонимчалар билан бирга бориб бўлмайди, ҳа, нимайди, менга чамадонигизни бериб туринг, илтимос, мени эса сизга билет жўнатаман, ана холос. Йўқ-йўқ, фақат энг олий тоифадаги кишилар, Твиди ва Флауэр, Ирландия операсининг катта порлок юлдузлари, примиадонна сифатида ўз рафиқаси, кани бир Элстер Граймс ва Муди-Мэннерснинг танобини тортиб қўяйлик-чи, бу ишлар дарвоқе, уччалик ҳам мураккаб эмас, ютуқ тўла кафолатланган, фақат буни маҳаллий газеталарда иложи борича бонг уриб жар солса кифоя бунинг учун ишнинг кўзини биладиган қирриқ, эшикларни қарсиллатиб очувчи уста одам керак, у қаерда нима қилиш, қандай тугмаларни босиниш яхши билади, ишни ҳам дўндирали, фойдани ҳам ундиради. Лекин ким? Қани ўна одам? Ҳаммаси шунга бориб такалади.

Бундан ташқари мубҳамроқ бўлса-да, яна бир ўй унинг хаёлидан ўтади, яиги денгиз йўллари очилиши муносабати билан бошқа яна бир кенг фаолият майдони юзага чиқади, замона, даврнинг ўзи шуни талаб қиляпти, мана, масалан, Финнгард —

Росслер йўли бўлаётган гап-сўзларга қараганда, департаментларнинг кун тартибида яна пайсалга солиши, чўзиш бошланиб, чириган, мияси суюлиб қолган амалдорлар унга ғов бўлиб, турли важ-корсонларга кўмиб ташлаётган эмишлар. Бу ерда кенг саёҳатчилар оммасининг манфаатлари йўлида, ўртача инсон, яъни нима десак экан, Браун, Робинсон ва К°лар манфаатлари йўлида ишбилармонлик қилиш, куч-кувватлар сарфлашнинг катта имкониятлари очилиши турган гап эди.

Бошданоқ кўнгилни хира қиладиган бемаъни нарсалар бор, бизнинг кўкларга кўтариб мақталган жамиятимизнинг катта айбларидан бири шундаки, оддий одамлар киши аъзойи бадани таъмирлашга муҳтож бўлиб қолганда қаёқдаги арзимаган икки фунт пулни деб кенг дунёни кўришдан маҳрум бўлади, ахир шу ерда яшагандан кейин доим бир жойда михланиб ўтиравермайди-ку, хотилнинг чўрисига айланиб, кўзита мўлтайиб термулиб. Ахир охир-оқибат ҳар бир тирик жон ўн бир ойдан ортиқ етти букилиб тер тўккандан сўнг, падарига қусур, дам олишга ҳаки борми-йўқми, ҳаво алмаштиришга ҳаки борми йўқми, ахир шахар дегани одамни жизғанак қилиб ташлайди-ку, ёз чоғлари қандай яхши бутун она Табиат гул-гул очилиб яшнаб кетади шунда гўё онадан қайта туғилгандай ҳаётга қайтадан келгандай бўласан. Худди шунингдек, Аъло даражада дам олиш учун барча имкониятлар қуюқ ўрмонлар билан қопланган ажиб оромгоҳлар ўз жонажон оролимизда ҳам бор, ёшлигинг ва куч-кувватингни қайтарадиган қанчадан-қанча жойлар, талай-талай ўйин-эрмакгоҳлар Дублинда ҳам, унинг гўзал манзарали ён-атрофларида ҳам етарлича топилади, ҳатто поездда борса бўладиган Пулафукани айтмайсизми, лекин ундан ҳам нарироқда мияни қоқиб қўлга берадиган издиҳомдан узокроқда Уиклоу графлигини олинг, уни ҳақли равишда Ирландиянинг боғу бўстони дейишиди, ёғин-сочин намгарчилик бошланмасдан илгари велосипед миниб айланаман десанг, роҳатижон жойлар ва, айниқса, одамнинг ёши улғайгандা, ундан сўнг Донегалнинг ёввойи тўқайлари келади, қулоққа чалинган гаплар рост бўлса у ерларда кўз ўнгингда бекиёс улкан манзаралар очилар эмиш, гарчи у томонларга бориш унчалар ҳам осон эмас, шунинг учун ҳам саёҳатчилар нисбатан кам борадилар, ҳолбуки бундай зиёратлар нақадар бисёр фойда келтириши мумкин эди, шу билан бирга ўзининг турли дахлдор томонлари билан тарихий Хоут, Ипак Томас,

Грэйс О'Молли, Георг Тўртингчи, дengiz satxidan неча юз қулоч баландликдаги рододендронлар ранг-баранг тоифадаги одамларни ўзига жалб қилиб туриш жозибасига эга, айниқса баҳор кезлари ёшларнинг қони жўшган маҳаллар, гарчи ўлим ҳам ўз ўришарқофини доимчуваб турди, одамлар тасодифми ё бошқами, қоялардан қулаб тушишади, одатда бу ишлар кўпроқ қизиққонлик орқасида рўй беради, негаки ўша ерга Колоннадан бор-йўғи уч-у чорак соатда етиб борилади. Ҳаммасининг сабаби шуки, замонавий туризм, агар таъбир жоиз бўлса, ҳали бешик ёшидан чиқмаган, хизмат кўрсатиш соҳаси ҳам анча-мунча оқсан орқа оёқда судралиб келади. Унинг назаридаги қизиқ бўлиб кўринган яна бир нарса бор эди, у ҳам бўлса, серқатнов ҳаракат янги йўлнинг очилишига хизмат қиласидими ёки бунинг акси, ва ёки бунда ҳар икки томон баробарми. Мистер Блум почта қофозини суратли томонига ўгириб, уни Стивенга берди.

— Мен бир хитойликни кўрганман, — деб гапни айлантиради ҳормас-толмас эртакчимиз, — у ширачдан зўлдирчалар ясад олган эди, уларни сувга ташласа, ҳар бири ғалати бўлиб ёйилиб чиқарди. Бирори уй бўлиб қолади, бошқаси кемага айланади, учинчиси эса гул бўлиб очилади. Улар яна каламуш солиб шўрва қайнатишади, — деб қизиқитириб кўйди у яна, — ий-е, бу хитойиларни асти қўяверасиз.

Тингловчилар ишонқирамай қараб турганларини кўриб дengизчи яна бир қанча саргузаштларни ўртага ташлади.

Триестда бир италиялик бирорни ўлдириб қўйганини кўрдим. Пичоқни орқасига урди. Пичоги мана бундай.

У шундай деб ёнидан ўзига ўхшаган қўрқинчли катта пичоқ чиқарди-да, уни худди урадигандай юкори кўтарди.

Бўзахонада ичиб ўтиришган эди, иккита контрабандист орани очиқ қилиша турганди ким кимни тақалаган деб. Ёшроқ йигитча эшик орқасида биқиниб турган экан ташланиб қолса бўладими. Э, садағаси кетай. Жонингдан умидингни уз, деб бақиради. Кейин — ғарч! Пичоқни солигача ботириб елкасига урди.

Унинг кўзлари атрофга оғир уйқусираб боқар, кимининг бунга шубҳаси бўлса, қани айтсин деб, ер сузарди.

— Азamat нарса, — деб такрорлади у қўрқинчли ярогини кўлида айлантириб.

Кўрқмайдиган одамнинг ўтакасини ёриб юборадиган ушбу сўзлардан сўнг у пичоқни ширқ этиб қайирди-да, уни ўзининг мудхиш қазноғига, яъники, кармонига яширди.

— Пичоқ-яроққа келганды улар жуда устабузармоп, — деб баралла овоз чиқарди қоронғида таниб бўлмайдиган аллаким. — Шунинг учун анави енгилмаслар Паркда одам ўлдиришганда, муҳожирларнинг бўйнига ағдармоқчи бўлишган, негаки пичоқ ишлатишганди.

Ростакамига аноиб бўлиб туюладиган бу гапни эшитиб, мистер Блум билан Стивен ҳар бири ўзича икковлон бир-бирларига маънодор қараб қўйдилар, аммо икковлари ҳам дами ичидаги этиб оғиз очмадилар, фақат нарида сув қайнаётган идишидан оппоқ буғ чиқаётган қовоқхона эгаси Эчки Пўстакка тикилиб қолдилар. Унинг ҳар қандай таъриф-тавсиф ожиз мукаммал санъат асари ҳамда нарса ўзида бўлмиш башараси айтилган сўзларнинг ҳеч бирини эшитмагандай шам каби қотганди. Жуда қизиқ-а.

Ўртага узок жимлик чўқди. Шинавандаларнинг бирори қаҳва тўкилиб дое босган газетага мук тушди, иккинчиси ерлик ёввойиларнинг суратини зўр бериб томоша қилди, учинчиси баҳрийнинг гувоҳномасини кўздан кечирди. Мистер Блум эса хаёлга ботганди. Шама қилиб ўтилган воеа худди кечагина рўй бергандай бирдан кўз ўнгидага гавдаланди, у йигирма йилча илгари агарар бошбошдоқликлар замонида бўлиб ўтган, ўшандаги бутун маъруф жаҳои худди очиқ осмонда момақалдироқ гумбурлагандай ҳайратга тушганди, ҳа, саксонинчи йилларнинг бошлари эди, яна ҳам аниқроғи, саксон биринчи йил эди, ўшандаги эндиғина ўн беш ёшга кирганди.

— Менга қара, катта, — чўзилган жимликийни бузди баҳрий. Кани, менга қофозларимни узатиб юбор-чи.

Унинг илтимоси бажарилди ва у қофозларни чаққоп кафтига йигиштириди.

— Сиз Гибралтар қоясини кўрганмисиз? — сўради мистер Блум.

Баҳрий сақичини чайнаркан, ҳа-йўқ аломатини билдириб афтини бужмайтириди.

— Эҳ, сиз у ерда ҳам бўлганмисиз? — деди мистер Блум. — Европа бурнида, яна тасдиқлагандай қилиб айтди у, шояд қари қароқчи балким аллақандай хотираларни эслар деб риоя қилди, бироқ чол умидини оқламади, фақат қиниқ уюми устига кўлоблатиб тупурди-да, калласини ялқов-нохуши чайқаб қўйди, холос.

Тахминан қайси йиллар эди? — айтганидан қолмасди мистер Блум. — Сиз эслай олмайсизми кемаларни?

Бизнинг баҳрийимиз жавоб бермасдан худди оч қолгандай зўр бериб сақичини чайнади.

— Эҳ, жоғимга тегиб кетган бу қоя-сояларнинг бари, — деди у, — ўша кема-семалару тосу тоғоралар. Доим бир хил шўр, шўртак тузланган чўчқа гўшти.

У ғоятда ҳолдан тойған каби жим бўлди. Қизиқиб саволга туваётган киши эса бундай ўтакетган қирриқ ва муғамбир одамдан тайинли бирон нарсани билиш ниҳоятда мушкул эканлигини сезиб, сайёрамиздаги сув ҳавзаларининг бениҳоя улканлиги борасидаги бекорчи хаёлларга берилди, шундай ҳаритага бир на зар ташлаган киши дарров фахмлайдики, курранинг нақ тўртдан уч қисми сув билан копланган, шу ҳолнинг ўзиёқ уни денгизларда ҳукмронлик қилмоқ нима эканлигини жуда чукур ҳис килишга олиб келди. У Доллимаунтдаги Норс Булл яқинида ўнлаб маротаба қарниб чириған денгизчи бир чолни учратар, у ниҳоятда қартайған, одатда сасиган денгиз бўйидаги кўтармада ўтириб, ҳуш-бехуш сувга термулар, денгиз ҳам ундан нигохини узмас, чол қайдадир қайси бир қўшиқда айтилгаңдай, кўм-кўк яловлару сарин тароватли ўрмонларни хаёлидан ўтказарди. Бунинг сири нима экан деб қизиқарди Блум. Балки чол қандайдир жумбокни ечмоқчи бўлардими ва у зиддият билан бу зиддият орасида абгор бўлиб буларнинг дам остидан дам устидан чиқиб қалқиб юрадими гарчи бундай олиб қараганда нимапинг ҳам остидан чиқсин аммо шунга қарамай толеини тўхтовсиз синагани синаған эди. Аслида йингирмата имкониятнинг бари ҳечга баробар ва ҳеч қандай маҳфий сирнинг ўзи йўқ эди. Ҳар қалай, агар тафсилотларга қараб ўтирмаса ўзининг бутун мағрурлиги ва порлоқлигига денгиз мавжуд эди ва унинг узра сузмоқ кимнингдир бўлмасин пешонасига ёзилган ва қисмат нидосига лаббай деб жавоб беришга маҳкум эди гарчи охир-оқибат бу нарса одамлар ўз қардош-яқинлари елкасига кўтариб юриш ғоятда оғир ва ноқулай зил-залвор юкларни ортишига мойил эканликларидан дарак беради, ва бу айни жаҳанпам, лотерея ва суфурта деган бало-баттарларнинг ўзгинаси эди, ҳамма ерда шу асос битта, яъни бари бир гўр, шунинг учун ҳам якшанба кунги кутқариш хизмати бағоят мақтovга арзийдиган ташабbus эдики, соҳил бўйида ёки денгиздан олисда яшовчи кенг аҳоли уни қўллаб-қувватлар кимга қандай бўлмасин яхшилаб ўйлаб кўриб албатта бундан миннатдор бўларди, аҳоли жумладан банд

даргоҳ хизматчиларию қўриқчиларидан ҳам мамнун эди ушбу хизматлар ўз вазифаси тақоғосига кўра *Ирландия ўзининг ҳар бир фарзандидан кема бортида бўлишини ва ҳоказо ҳар қаңдай об-ҳаво шароитида табиат кучлари билан бас бойлашмоққа тайёр турмогини истайди қиши фаслида эса уларнинг ҳаёти янада қаттиқ бунинг устига ирланд маёқларини ҳам эсдан чиқармайлик, Киш ва бошқалари дам сайин тўнтарилиб кетаётгандай бўлади, бир куни у қизи билан бирга маёқлардан бирининг атрофидан айлашиб ўтган, ўшанда пўртана демаганда ҳам, камида қаттиқ чайқалишини бошидан кечирганди.*

— «Қароқчи»да бир шеригимиз бўларди, — деб гапини давом эттириди ўзи ҳам туп-тус қароқчига ўхшайдиган қари денгиз бўриси, — у кемадан бўшаб қуруқликка чиқди-ю, ўзига бир яхши иш топиб олди, бир бойга мулоғим бўлди, ойига олти червон олади. Манави устимдаги унинг чолвори, пичоқ ҳам уники, яна қалин ёмғирпўшини ҳам берди. Мен ўзим сочсоқол оладиган бир иш қилсан дердим. Дайдилик жонга тегди. Энди ўғилчамиз Дэнни, кўринг кеча денгизчи бўламан деб уйдан қочди, онаси Корқдаги мовутфурушга ишга жойлаб кўювди, қаранг енгил пул топаман деб жўнавориби.

— Унинг ёши нечада? — деб қизиқди тинглаб ўтирганлардан бири, ҳа, дарвоке, бу одам ташқаридан қараганда шаҳар маҳкамасининг котиби Генри Кэмбеллга ўхшар, аммо албатта унинг оғир машаққатли юмушларидан бу киши йироқ эди, ўзи исқирт устига ранг-баранг латта-путталар илган, бурун-тумшуғи ҳам шолғомдек қип-қизил эди.

— Нима-нима? — саволдан ҳайроналиги ошиб сёкин сўради баҳрий. — Менинг Дэнни ўғлимни айтяпсизми? Ўн саккизларга кириб қолгандир-ов Такавой.

Ана шундан сўнг бизнинг Скибберинлик отахонимиз асли кулранг бўлса ҳам, ҳозирда таниб бўлмайдиган даражада яғир-дағал кўйлагининг барини елнагай очиб юборди-да, игнада кўк сиёҳ билан лангар расми чизилган кўкрагини қиртиллатиб қаший бошлади.

— Брижуотердаги ҳужрани бит босган экан, — деб ҳикоя килди у. — Гапнинг очиги. Эрта-бириси кун ювиниб олсан бўларди. Анави қора-қураларга сира тобим йўқ. Хидига тоқат қилолмайман бу абллаҳларнинг, қонингни сўриб ичади занғарлар.

Ҳамма унинг кўксини томоша қилаётганини кўриб, кулайроқ бўлсин деб, кўйлагини янада кенгроқ очди, шундан сўнг

атрофдагилар баҳрийнинг анъаналар тақдис этган умид ва хотиржамлик рамзи лангар узра туширилган 16 рақамини ҳамда хўмрайиб турган йигитчанинг башарасини равшан кўрдилар.

— Игнада туширилган сурат, — тушунтириди намойишкор чол. — Ўшанда биз капитан Долтон билан Қора денгиздаги Одесса ютида тўхтаб тургандик. Бир йигит игна билан расм солиб қўйди. Оти Антонио эди. Мана унинг ўзи, юон бола.

— Игна санҷаётганда ёмон оғригандир? — сўради аллаким баҳрийдан.

Аммо бу пайт энди ул муҳтарам зот қайсиdir жойларини қайсиdir тарзда зўр бериб қашинарди, қашинармиди ва ё бошқа...

— Бу ёққа қара, — деди у Антониони кўрсатиб. — Мана бу ерда у жаҳли чиқиб босманни пешдаҳан бўралаб сўкиб турибди. — Энди эса қара! — давом этди у, — манави яна ўшанинг ўзи, — чол бармоқлари билан терисини сидириб тортиб, қизик бир нарсани кўрсатди, — энди у қизиқ бир ҳангомани эшишиб ҳаҳолаб куляпти.

Ҳақиқатан ҳам, Антонионинг қаҳрли юзи қийинчилик билан бўлса ҳам, кулгидан ёришди, бу алламбало санъатдан ҳамма ҳайратланиб лол қолди. Ҳатто бу сафар Эчки Пўстак ҳам қизиқсиниб бошини чўзиб қаради.

— ЭвоХ! — надомат сурди баҳрий ўз мардона тўшига боқиб. — Бу ҳам омонатини топширди. Уни акулалар еб кетди. ЭвоХ!

У чўзиб турган терисини қўйиб юборди, сурат яна асли ҳолига қайтди.

— Қойилман-е, — деб қўйди бандаргоҳ ҳаммоли.

— Рақам нимага чизилган? — қизиқди иккинчи дайди.

— Тирик еб қўйишдими-а? — сўради учинчи санғи баҳрийдан.

— Э-воҳ! — хўрсинди яна баҳрий бу гал энди унчалар ғамалам чекмай ва ракам борасида сўраган кимса томонга боқиб алланечук синик табассум қилди.

— Еб кетишиди. Ахир у юон бола эди.

Кейин ҳикоясининг мазмунига хилоф ўларок бирмунча аянчли ҳазил-мазах билан қўшиб қўйди:

Невлай мени баччагар Антониё
Ташлаб кетти аямай бу ёна-ё.

Бошига кора похол шляпача илган бўялган юзи ўлиқдай оқарган кўча фоҳишаси эшикни қия очиб бу ерда бизга қурбон

бўлгувчи йўқмикан дегандай аланг-жаланг мўралади. Ташвишига тушиб қолган Блум ҳамон сиполикни қўлдан бермай кўзларини қаерга яширишни билмай четга ўгирилди-да извошчими ё бошқа биромми, қолдириб кетган, Эбби-стритнинг маҳсулоти бўлган нимпушти газетани стол устидан олибоқ гўё нега бу пушти экан-а деб чуқур ўйга толиб газета пуштизорига тикилди-қолди. Ҳамма гап шунда эдик, бу бироз жиннисангироқ ойимчани у кундузи Ормонд-куэйда чала-ярим кўрган, у ўша боши берк қўчалик хотин бўлиб, анави жигарранг уст-бошлиқ хоним (миссис Б.) сизга тегишли бўладилар, а, деб ўсмоқчилаган, кейин сизнинг кийим-кечакларингизни юваб берсан майлими, деб сўраган ҳам эди, ҳа, бу худди ўша аёлнинг ўзгинаси. Нафсилаамрга, нега энди бирдан кийим-бошни юваб бермоқчи, буни негадир ҳеч тушуниб бўлмасди, тўгрими ахир?

Ювиш учун кийим-бош. Самимият юзасидан тан олиб айтиш керакким, Блумнинг ўзи Ҳоллс-стритда хотинининг кир кийимларини юварди худди шунга ўхшаб хотинлар ҳам сира жирканмасдан эркакларнинг шунга ўхшаш лаш-лушларини юваб-тозалаб беришади уларга Бюли ҳамда Дрейпер фирмасининг алоҳида сиёҳда белгилари кўйилади (Яъни хотинининг ювиладиган кийимларида шундай белгилар турарди) хотинлар чини билан яхши кўришса, бундай нарсалардан асло тортиниб-ториқиб ўтирумайдилар. Зеро мени севсанг, менинг кир кўйлагимни ҳам севасан-да. Бироқ Блум худди мана шу дақиқада ўзини худди игна устида ўтиргандай сезар назаридаги ҳозир бу ойимчанинг боридан йўғи яхши эди. Қовоқхона хўжайини ойимчага қўполдан-қўпол қилиб бу ердан туёғингни шиқиллат деган маънода қўл силтади, Блум бундан ўзини ниҳоятда енгил сезди. «Ивнинг телеграф» газетаси варафининг устидан Блум аёлнинг алланечук шишадай қотиб қолган телбасаро ақлу хуши ўзида бўлмаган чехрасини узук-юлук кўрди.

Аёл қия очилгани эшик орқасидан шкипер (кемачи) Мэрфи-нинг шўр босган тўшини ҳайрат ичидаги томоша қилаётган одамларга ҳайрон-ҳаросон тикилиб турди-да, сўнг дархол гойиб бўлди.

— Вой, чатоқ, — деб кўйди хўжайин.

— Тиббиёт нуқтаи назаридан, — деб ўз Фикрини Стивенга маълум қилди мистер Блум, — мени шу нарса ларзага соладики, таносил касалхонасидан чиққан мана шундай ойимтилла турли юқумли нарсалар тарқатиб ва боз устига яна сурбетлар-

ча хирилик ҳам қилади, ахир ҳар қандай соғлом фікрли әркак киши ўзининг сиҳат-саломатлигига бефарқ қаролмайди-ку. Шўрлик аёл! Ишончим комилки, охир-оқибатда бу аёлнинг шу аҳволга тушишида қайсиdir бир әркак айбдор. Лекин сабабу асблолар қандай бўлиншига қарамасдан, барибир...

Эшикдаги аёлни ҳатто фаҳмламаган Стивен елкасини учириб қўйди-да, гапни қисқа қилиб қўя қолди:

— Бу ўлкада ўша аёлницидан кўра беш баттарроқ товарни устомонлик билан пуллашади, яна мушакбозлик ҳам қилишади. Танасини сотувчилар, бироқ кўнгилларни харид этишга қурби етмайдиганлардан қўрқманг. У аёл ақлсиз сотувчи, қимматга олиб арzonга сотади.

Ёни каттароқ Блум гарчи риёкорлар ва қариқизлардан бўлмасда, буни жанжалли ва ўта бемаъни нарса деб атади, бунга ўхшаган тубан кетган хотинлардан қочиб қутулишининг иложи йўқлигини назарда тутиб (қари қизларнинг бу борадаги барча оҳ-воҳларини бир чеккага йифишириб қўйган ҳолда) бундай аҳволга қатъиян, узил-кесил чек қўйиш кераклигини айтди. Буни қарангки, улар тегишли маҳкамалар томонидан тиббий қўриқдан ўтказилмайдилар, рўйхатта олинмайдилар, шуни тўла хукуқ билан айтиш мумкинки, у *paterfamilias*¹ сифатида бундай чора-тадбирларнинг тарафдори бўлиб келган ва қатъиян уларни ёқлади. Шунинг учун кимда-ким унинг айтишича бу тадбирларни амалга оширишга киришса ва масалани асосли равниша эзлакдан ўтказса, тўғридан-тўғри барчамизга катта яхшилик қилган бўлар ва савобга қоларди.

— Сиз тана ва жон ҳакида галирганингизда, — деб қўшиб қўйди у, — чинакам католик сифатида жонга ишонасиз. Ёки сиз эҳтимол ақлни назарда тутарсиз ёки ҳар қандай ташқи нарсадан, айтайлик, манави столча билан идишдан қандайдир фарқ қилиб ажralиб турадиган миянинг фаоллигини айтаётгандирсиз? Бунга менинг ўзим ҳам ишонаман, зеро,.. билимдон одамлар буни миямизнинг эгри-буғри чизиқлари деб тушунтирганлар. Акс ҳолда бизда ҳеч қачон, мисол учун, икс-нурлар каби ихтиrolар бўлмасди. Сиз нима деб ўйлайсиз?

Стивен ўзини худди деворга тақаб қўйилгандаи ҳис қилиб, жавоб беришдан олдин бутун хотирасини ишга солиб эслаш ва фикрини жамлашга уринди.

¹ Оила бошлиғи (лот.).

— Энг яхши олимларга суюнган ҳолда мени шунга ишонтирган эдиларки, бу оддий ва шу билан бирга ҳеч қачон бузилиш нималигини билмайдиган жавҳар. Менинг тушунишимча, у ўлмайди, аммо ўзининг Биринчи Сабабияти томонидан маҳв этилиш имкони ҳам йўқ эмас. Яъни эшиттандаримга караб, ҳукм чиқарадиган бўлсақ, ўзининг шўхликлари ва найранглари қаторига анчайин оддий бир нарсани ҳам қўшиб қўйишга қодир Зотни назарда тутаман. Ҳолбуки, *corruption per se* ҳамда *corruption per accident*¹ самовий шариатда ман этилгандир.

Мистер Блум гарчи руҳоният нозикликлари унинг дунёвий карашларидан бирмунча узоқ бўлса-да, айтилган фикрнинг моҳиятига тўла-тўкис қўшилди. Бироқ бошқа бир томондан оддий деган сўзга эътироz билдириб ўтишни лозим топиб, дарҳол шундай деди:

— Оддий дейсизми? Менинчя, бу сўз ўринли эмас. Албатта, мен сизга ён бериб гапингизга қўшилишим мумкин, ҳақиқатан, омадингиз чопса, онда-сонда сиз оддий бир кўнгилни учратиб қолишининг эҳтимолдан узоқ эмас. Бироқ мен бу билан нима демоқчиман, айтайлик, Рентген ихтиро қилган нурлар бу бошқа масала, ёки телескоп, ё Эдисон, гарчи ундан анча олдин Галилей чиққанини айтмоқчидим, худди шунга ўхшаб табиатнинг қандайдир жуда улуғ ҳодисасини ва унинг қонунларини очиш мисол учун электр қувватига ўхшаган лекин агарда сиз айтсангизки, гайрифавқулодда илоҳий бир кучнинг мавжудлигига ишонман десангиз, унда бу бутунлай бошқа бир нарса.

— Аммо бу шак-шубҳасиз исботланган, — эътироz қилди Стивен, — бошқа аллақанча исбот гувоҳликларни айтмаганда ҳам, Инжилнинг бир қатор матнларида қайд этиб ўтилган.

Бироқ ушбу нозик масалада маълумотига ва умуман бошқа барча ҳолларда ҳам турли кутбларда турган, боз устига ёши жиҳатидан ҳам анча-мунча фарқ қиласидиган сухбатдошларимиз ўзаро тортишиб қолишиди.

— Исботланган дейсиз-да? — эътироz билдириб сухбатдошларнинг ёши улуғроғи ва тажрибакорроғи бўш келишни истамай. — Менинг бунга ишончим йўқроқ. Бундай нарсаларда ҳар кимниг ўз фикри борки, мазҳабчилик нуктаи назарига ўтмай турибоқ, таассуфки, сизнинг қарашингизга *intoto*² қўши-

¹ Ичдан бузилиш... тасодифан бузилиш (лат.).

² Умуман олганда (лат.).

лолмайман. Очиғини айтганда, сизнинг матн деганларингизнинг бари турган-битгани ясама яна ҳам тўғриси уларни роҳиблар кейин қўшиб қўйишган ёки бу ўринда ўша-ўша бизнинг буюк миллий шоиримизнинг муаммоси, ким ёзган ўша асарларни, «Ҳамлет»ни дейсизми, ёки Бэконни, лекин буни сизга менинг сўйлаб ўтиришим ортиқча, сиз ўз Шекспирингизни мендан қўра юз чандон яхшироқ биласиз, ҳатто қиёслаб ҳам бўлмайди. Менга қаранг, нега бу қаҳвани ичмаялсиз? Майлими, уни сизга мен аралаштириб берай, манави нонни ҳам енг. Гарчи у баҳрий чолимизнинг қўйнидан чиққанга ўхшаса ҳам. Аммо борига барака! Шукур қиласиз. Озгина тотининг.

— Томогимдан ўтмаяпти, — деди базўр Стивен, шу тобда унинг ақли-ҳуши шуғидан ортиқ сўзни топиб айтишига қодир эмасди.

Мистер Блум мақолда айтилганидек тортишиб ўтириш бефой-далигини сезди-да, қаҳва идиши тагидаги қанд думалоғини эзib аралаштиришга киришиди. Кошиқчани айлантираркан, Қаҳва Саройи борасидаги аччиқ хаёлларга берилди, унинг алкогоғла қарши (сердаромад) фаолиятини ўйлади. У конуний мақсадларни кўзлаған иш бўлиб, ҳеч шак-шубҳасиз, кўп яхшиликларни юзага чиқарди, мана бунга ўхшаган тунги мижозлар учун мўлжалланган ичкилик ичилмайдиган жойларни ташкил қилди, концертлар, театр оқшомлари, қуий табақалар учун олим кишилар ўқийдиган фойдали маърузалар (кириш эркин) уюштируди. Бошқа бир томондан унинг кўнгли оғриган пайтлар ҳам бўлган, бир маҳаллар унинг хотини, Мэрион Твиди хоним улар орасида жуда шухрат қозонган эди, аммо шунга қарамай унинг фортельянодаги ўйинларига жуда ҳам оз ҳақ тўлашганиди. Билошак, мистер Блум уларнинг хайрли ишлар қилишганига ишонарди, албатта фойда олишини ҳам ҳеч унугашмаган, воқеан улар билан рақобат қилувчилар ҳам бўлмаган эди. Кейин қуритилган иўхатдан мис сулфати, SO_4 , заҳари чиқди, буни у аллақайси арzon емакхонада ўтириб газетада ўқиган, аммо ҳозир тафсилотларини аник эслолмайди. Ҳа, қандай бўлмасин, барча турдаги озиқ-овқатларни назорат қилиб бориш, тиббий назоратдан ўтказиш ҳар қачонгидан ҳам ҳозир foятда муҳим бўлиб туюларди унга, эҳтимол доктор Тибллинг Вай-қаҳваси худди шунинг учун ҳам, уни тиббий кўрикдан ўтка-зилгани боис кўлчиликда қизиқиш ўйғотгандир.

- Қани, мана энди бир ҳўплаб кўринг-чи, — дейишига журъят қилди у, қаҳвани аралаштиргач.

Бу кистовга дош беролмаган Стивен ўзида андак бўлсин татиб кўриш мажбуриятини сезиб, залворли қаҳва идишни тагига тўкилган қўнғир кўлмакчадан чакиллатиб кўтарди-да, мазаматрасини билмай бир ҳўплам ичди.

— Барибир қуюқ овқатнилг ўрини бошқа, — деб қўйди меҳрибон киши, — меш қуюқ овқатни ёқтираман, — йўқ, унинг бирдан-бир мақсади лазиз овқатхўрлик эмасди, йўқ, асло ундин эмас, аммо ўз вақтида тўйиб овқатланиш ҳар қандай жиддий ақлий ёки жисмоний меҳнатнинг sine qua non¹. — Сиз доим кўпроқ қуюқ бакувват таом ейишингиз керак. Дархол бошқача одам бўлиб қоласиз.

— Меш бироигта суюқ овқат ичсам дегандим, — деди Стивен. Фақат барака топинг, мана бу пичоқни кўзимга кўрсатманг. Унинг тифига қаролмаяпман. Менга Румо тарихини эслатяпти.

Мистер Блум илтимосни шу заҳоти бажо этиб, норозиликка сабаб бўлган мугуз дастали одми ўтмас пичоқни кўздан узокроққа олиб қўйди, шуни ҳам айтиш жоизки, бу нарсаларнилг фарқига бориб ўтирайдиган одам айни ўринда на Румо ва на антик дунёга дахлдор бирон нарса борлигини хаёлига ҳам келтирмасди, бунинг устига пичоқнинг тифи ҳам тўмтоқ тароқдан фарқ қилмасди.

— Бизнинг умумий дўстимиэнинг, — ҳамсуҳбатига қаратса кўшиб қўйди мистер Блум пичоқлар мавзусига қайтиб, — барча ҳикоялари унинг исми-жисмига ғоятда мос. Сиз буларнинг ҳаммаси рост деб ўйлайсизми? Бундай олди-қочди ҳангомаларни кечаси билан ухламай айтиб чиқади, аммо ичиди жиндак тўғриси бўлса ўлсин. Ана унга ўзингиз қаранг.

Баҳрий чолнилг кўзи уйқусизлик ва денгиз шамолидан юмилиб-юмилиб кетаётганди, лекин ҳаётда ҳангомалару бир-бирига ўхшаб кетадиган қўрқинчли воқеалар учраб туради, шунинг учун бунда ҳаммаси бошдан-оёқ тўқима бўлмаслиги ҳам мумкин, гарчи унинг ўз қўйнидаги хазиналардан бирма-бир тортиб чиқараётганди олди-қочди ҳангомалари бир қарашда Хушхабарнинг соғ ҳақиқатларига сира ўхшамаса-да.

Шу аснода у рўпарасида ўтирган тасқаранинг турқига синчиклаб разм солар, ул кимса кўэ ўнгидаги пайдо бўлгандан бери ундан шерлокхолмсларча назарини узмасди. Бу кимса боши-

¹ Зарур шартни (лом.).

дан сочи тўкилиб кеттанига қарамай ўзини яхши сақлаган, равиши-рафтори ҳам анча дадил эди. Айни чоқда турқи-тароватида панжара орқасида бўлганига ишора қилувчи шубҳали аллапималар ҳам йўқ эмасди. Шунга қўра, кўзга ташланиб турувчи бу ғалати сиёкли Зот тош ва арава биродарларидан бири эмасмикин деб ўйлаш ҳам мумкин эди. Ҳатто ажаб эмаски, у ўз вактида рақибнинг додини ҳам берган ва балки ғаддор ғанимини нариги дунёга қандай жўнатганини ўзи гапириб юргандир бундайлар озми дунёда, ана ундан кейин жазони олиб тўрт йилми, беш йилми қамоқхонада азобини егацдир, анави мунштарак Антониони кўя турайлик (уни улуғ миллий шоиримизнинг қаламига мансуб драмадаги адаши билан чалкаштириб юбормайлик), у ўзининг қилғиликларини юқорида тасвирлангандай йиғлоқи дод-вой билан коварди. Бошқа бир ёқдан қараганда, шунчаки ёлғон гапирган бўлиши ҳам мумкин, бу кечирса бўладиган камчилик, нега деганда, дублинлик ҳалойиқининг бари Ҳудонинг бориб турган меров аравакашларига ўхшайди, ҳаммаси нодон ва калтафаҳм, ҳаммаси денгизлар ортидаги узоқ ўлкаларнинг ҳангомаларига ўлардай иш-кибоз, уларга қараб туриб дунё океанларини кезиб чиқсан пиҳини ёрган денгизчи «Геспер» кемаси ҳақидаги сийқаси чиқиб кетган олди-кочди ҳангомаларни айтиб лақиллатгиси келмайди дейсизми. Охири-оқибатда киши ўзи ҳақида бичиб-тўқийдиган ҳар қандай бўлар-бўлмас воқеалар ўша кишининг ўзи ҳақида бошқалар тўқийдиган ўтакетган бемаънилик олдида ёш боланинг чулдирашидай беозор бир нарса бўлиб кўринади.

— Эътибор беринг, мен унинг оғзидан чиқсан гапларнинг ҳаммаси ёлғон-яниқ деётганим йўқ, — давом этди Блум. — Бундай нарсалар онда-сонда бўлса ҳам, учраб туради. Масалан, улкан одамни ҳар куни кўравермайсан-ку, ахир. Ёки митти одамларнинг маликаси Маршеллани кунда учратмайсан-ку. Генри-стритда мум киёфалар ичиди мен ўзим ўз кўзим билан аштекларни¹ кўрганман. Уларнинг номи шунаقا. Улар чордана куриб ўтиришади, кейин оёқларини ҳеч ёзишолмайди, пул берсангиз ҳам уdda қилишолмайди, нега деганда уларнинг мана бу ердаги пайлари, мана, кўрдингизми, — у сухбатдошининг оёғини қўли билан чизиб кўрсатди, — ўнг тизза тагидаги пай-

¹ Мексикада ҳиндуларнинг йирик элати. Блум дарвеш йогларни кўргани бўлса керак, аштекларга чалкаштиряпти.

лар, яна нима десангиз, ўзингиз биласиз, мутлақо ишга ярамайдиган ожиз бўлиб қолишган, бу чордана қуриб ўтиришнинг натижаси, улар уззу кун шундай ўтиришади, одамлар уларга Худога сифингандай сифинишади. Мана сизга содда кўнгиллар деганингизга яна бир мисол.

Бироқ, келинг, биродаримиз баҳрий Синдбод ва унинг ақлни лол қолдирувчи саргузаштларига қайтайлик (бу киши унга Людвиг, яна бир оти Ледвижни эслатарди, Майкл Ганн «Учар голланд»ни бошдан-оёқ кўйганда, у «Гэйети»да кўшиқ айтарди, бу катта ютуқ эди, муҳлислар ёғилиб кетган уни эшитиш учун ур-ийқит қилиб ёпирилиб келишарди, лекин умуман олганда, кемалар қандай кўринишида бўлмасин, саҳнада жуда хунук чиқади, поездлар ҳам худди шунақа). У буларни бўлиши мумкин бўлган нарсалардай қабул қиласарди. Аксинча, орқадан келиб пичок уриш анави италянларнинг кўлидан бемалол келади, лекин у ўша Кумдаги мўъжазгина Италиядаги¹ музқаймок ёки қовурилган балиқ сотувчилар ёки кўчага картошка қовуриб чиқувчиларни умуман олганда ақли расо, тежамкор ва ишдан кочмайдиган одамлар деб ўйларди, фақат бир камчиликлари яrim кечалари юриб мушукка ўхшаш ювои ва фойдали маҳлуқларни овлашга ишқибоз эдилар, бу ҳайвонларни бирорга қарашли деб ҳам ўтиришмайди, эртасига булардан саримсоқ солинган хушхўр ўткир суюқ ош тайёрлаб сотишади, деб қўшиб қўиди у овозини пастлатиб ва яна секингина, бунинг устига арzon ҳам, деди.

— Ёки испанларни олинг, — даном этди у, — жуда қизикон ҳалқ, дарров жўшиб ҳовликиб кетишади, ҳаш-паш дегунча оломон қилиб юборишади, суд-пуд деб ўтиришмайди, озингизни очолмай қоласиз, тўғри жаҳаннамга жўнатишади, ханжарлари доим ёнларида, қоринга пакқа уришади-ю, тамом-вассалом. Бунинг ҳаммаси ҳавонинг иссиғидан, иқлим сабабчи. Менинг хотиним испан аёли, яъни яrim испан деса ҳам бўлади. Агар ҳоҳласа, испан фуқаролигини талаб қилиши мумкин, ҳаки бор, негаки у Испанияда (хужжатга кўра) туғилган, Гибралтарда. Туп-тус испан қизи. Ўзи росмана қораҷадан келган, ҳудди мумдай қоп-қора, имоним комил, иқлим одамнинг феълаторини белгилайди. Мен сиздан шеърларингизни италянчада ёзмайсизми, деб сўраганим боиси шунда эди.

¹ Кум ёнидаги кичкина Италия – Дублиндаги италянлар яшайдиган маҳалла.

— Эшикнинг нариги ёғидагилар, — орага гап қўшиди Стивен, — ўн шиллингга ҳирс қондирадилар. *Roberto ruba roba sua*¹.

Жуда ҳам тўғри, — маъқуллади мистер Блум.

— Ундан сўнг, — давом этди Стивен нигоҳини бўшлиққа тикиб ва худди ўз-ўзига ёхуд қандайдир аллакимга қаратса сўзла-гандай, — Дантенинг эҳтироси ҳамда тенг томонли учбурчак мавжуд, мисс Портинарини у севиб қолган эди, кейин Леонардо, ундан кейин Сан Томмазо Мастино².

Бу қон билан кирган, — дарҳол рози бўлди мистер Блум. — Ҳаммаси қуёш қонида ювилган. Биз учрашмасимиздан сал ил-гари мен Килдер-стритдаги музейга кирган эдим, тўғри келиб қолганини қаранг, қадимги антик ҳайкалларни томоша қилдим. Беллар, кўкраклар ниҳоятда бир-бирига уйфун. — Сиз ундан аёлларни бу ерда учратмайсиз. Мабодо истисно бўлмаса жуда кам. Рост, гўзаллар бор, ўз ҳолига жуда чиройли, келишганлари бор, аммо мен назарда тутган нарса бу қадди қоматнинг мавзун нафислиги. Ундан кейин уларининг либос танлашга фаросатлари етмайди, аксар ҳаммалари шундай, нима деганда ҳам, либос табиий гўзалликка янада гўзаллик қўшади. Бўлмаса пай-покни ҳам ғижим қилиб киядими, балки бу менинг ўз шахсий фикримдир, аммо ғижимланган кийимга ҳеч қарагим келмайди.

Орада улар теварагида бўлаётган гурунгнинг чўғи сўна бошлади, кейин денгизларда бўладиган турли воқеалар устида гап кетди, кемаларнинг туманлар қўйнида ғойиб бўлишлари, муз тоғлари билан тўқнашиб кетишлар ва ҳоказо гап борди. Албатта, бу борада бизнинг Полундра³мизнинг олдига тушадигани йўқ эди. У Яхши Умид бўғозидан бир неча бора айланиб ўтган, ёэу қиши Хитой денгизларида эсадиган муссон шамолларини кўрган, унинг ҳикоя қилишича, мана шу бало-офатларнинг ичида факат биргина нарса ўзининг тили билан айтганда унга ҳеч қачон хиёнат қилмаган экан, у ҳам бўлса, муқаддас тумори доимо уни қутқарган экан.

Сўнг гурунг бафуржга Норвегиянинг барк кемаси ҳалокатга учраган Даунт-роқдаги баҳтсиз воқеага бориб тақалди; ҳеч ким бу кеманинг номини эслолмади, ниҳоят, анов ўлардай Генри

¹ Роберто рўпоҳ рўдалосини ров қилар (*итал. тез айтиш*).

² Беатриче Портинари турмуш қурган эди. Мухаббат учлиги назарда тутилади.

³ Полундра — хавф-хатардан огоҳ қилувчи овоз (*халқаро сўз*).

Кэмпбеллга ўхшайдиган извоиичи пешонасига шап этиб урди, «Палме!» — деб қичкирди. — Бутерстаун қарисидаги ҳалокат. Ўшанда шаҳарда шов-шув бўлиб кетди (ҳатто Алберт Вильям Квилл бу воқеа муносабати билан ноёб фазилатларга эга, ҳақиқий шоҳ асар бўлган шеър ҳам ёзиб чиқди ва уни «Айрин Таймс»да бостирди), тўлқинлар кемани кўмиб юборди. Соҳилда ачиниб турган минглаб кишилар даҳшатдан тош қотиб қолишли. Шундан сўнг яна кимдир Суонсидан чиқсан «Леди Кернз» деган кеманинг ҳалокати тўғрисида алланималар деди, унга қаршидан келётган «Мона» кемаси урилиб кетибди, ўшанда денгиз зимистон қоропгуликка чулғапиб ётган экан, «Леди Кернз» бутун командаси билан бирга чўкиб кетибди. Ҳеч ким ҳеч қандай ёрдам беролмабди. «Мона»нинг капитанни кейин айтганимишки, тўқнапиб кетишидан қўрқдим, ишангоутлар чидамайди, деб ўйладим дермиш. Ҳолбуки унинг трюнида ҳатто сув ҳам бўлмаган.

Гурупг шу ерга келганда, кичкина бир воқеа рўй берди. Саёзликка чиқини эҳтиёжи шайдо бўлди, шекилли, баҳрий заҳар қистаб ўрнидан турди.

— Сенинг қаршингдан кесиб ўтишга ижозат бер, ошпа, — деб мурожаат қилди у уйқусираб, боши тушиб кетаётган ёнидаги кишига.

У оҳиста, оғир қадам босиб, ўзига йўл очганча эшикка қараб юрди, у эшикдаги бирдан-бир зиннадан вазмин сакраб тушди-да, чапга ўтди. Йўлинни топиб бораракан, уни ўрнидан қўзғалган вактданоқ кузатиб турган мистер Блум унинг ҳар битта чўнтагидан чамаси баҳрийлар ичадиган ва юрагининг ўтини босадиган ромшишаси туртиб чиқиб турганини кўрди, баҳрий чўнтагидан битта шиниаги чиқариб пўкагини очибми-бурабми олди-да, оғзиға тутиб ютоқиб ича бошлади, шиншанинг қултиллагани аёп эшитилиб турарди. Ўзининг билганидан қолмайдиган Блум қари масҳарабоз бизни чалғитиб, аслида аёл қиёфасидаги бояги рўданоиниг орқасидан тушиди, деб даргумон бўлди, бироқ у хотин аллақачон кўздан гойиб бўлган, шунинг учун қўзларини йириб очиб қараб, аранг шу нарсани илғадики, ромнинг кучидан анчамунча тетиклашган баҳрий чол Айлана кўприкининг мушаккал хўқизлари ва тўсинларига аланг-жаланг кўз югуртирас, худди ўз қўзларига ишонмаётгандай турарди, зоро унинг охирги маротаба кўрганига қараганда кўприк тубдан таъмирланиб, янгиланганди. Бу ердан ўзи кўришмаган кишилар унга Тозалик Комис-

сияси томонидан маълум максадларга кўра шу атрофда қурилган эркаклар бадрафхонасини кўрсатиши, аммо тамомила сукунат ичидан ўтган бир неча сониядан сўнг, баҳрий турган жойидан жилмасликка қарор бериб, шу ернинг ўзига бўшаниб қўяқолди, шундан сўнг ичидан шилдираб тушган сувлар тош йўлдан жилдираб оқиб борди-да, йўл четида тўхтаб турган отни безовта қилиб қўйди. Ҳар нечук, у тақасини тақиллатиб бошқа жойга ўринлади. От абзали шакирлади. Шаҳар тошлиқларининг қорувули ўзининг чўғлари яллиғланиб турган манқал ёнидаги кулбасида мудраб ётганча безовта қимирлади, бу ўша биз юқорида эслаган, ха деса ўрнидан сакраб турадиган, ишқал дунёда омади тубан кетган Гамли эди, у ҳозир амалда қавмнинг хайр-эҳсони ҳисобига кун кўрар манави вақтинчалик омонат ишга эскидан таниш-билишлигини риоя қилиб одамгарчилик юзасидан Пэт Тобин жойлаштирганди; Гамли кулбасида у ёнидан-бу ёнига ағдарилди-да, сўнг яна уйқу илоҳининг қучогида кўзларини юмди, ҳақиқатап ҳам бу оғир замонлар яхши оиласдан чиққап, бир умр пичоғи мой устидан тушмаган, ялло қилиб яшаган бу йигитни эзиз қисти-бастига олганди; бир сафар ҳатто ҳудди осмондан тушгандай йилига юз фунт даромад олишга муяссар бўлган, бирок уч карра эшакниг қўлидан бу мўмай даромад ҳам чиқиб кетганди. Мана энди баъзи кезлар бутун шаҳарнинг оғзи-бурнини мойлаб катта зиёфатлар бериб юрган бу кимса ўзи шир яланғоч, ош деганда тиши тақиллаб ширин жонига қайдан бошпана топишни билмайди. Нимасини айтасиз, яна бош кўтармай ичади, буниси ҳам яна бир ибрат денг, ҳолбуки, у каттакатта ишларни дўндириши мумкин эди, агарда, ха, барадла агарда деб айтайлик, ўзининг шу бадбахт одатини ташлай олсади.

Орада ҳаммалари Ирландиянинг ҳам узоқ, ҳам яқин масофа-га қатновчи кемачилигининг тушкунликка учраганлигини айтиб оҳ-вой қилишарди. Бу бир танганинг икки томонига ўхшаган ҳодиса эди. Александра кўрфазида Полгрэйв-Мэрфи учун бу йил фақат биттагина кема қурилиб сувга туширилганди. Рост, гавану бандаргоҳлар барчаси хеч қаёққа кетгани йўқ, ўз жойида турибди, фақат уларда кемаларнинг қораси кўринмайди.

Биласизларми, деди ковоқхона хўжайини, ҳалокатда ҳам ҳалокат бор, чамаси, у ахволнинг баридан ҳабардор эди.

У шуни билишини истардики, нима сабабдан ўша ҳалокатга учраган кема бутун Голуэй кўрфазидаги ягона қояга бориб бино-

гоҳ урилади, ахир бу воқеа анави отинг кургур Уортингтон энди Голуэй бандаргоҳининг лойиҳасини илгари суроётган бир пайтда рўй берди-ку, а? Қани, сизлар ҳаммашиз бориб дарғадан сўрангчи, унга инглиз ҳукумати кўрсатган бундай хизмати учун қанча ҳақ тўладийкин? Ливер йўналишидаги капитан Жон Ливер.

— Тўғри айтяпманми, кеп? — деб мурожаат қилди у бўшаниб ва бошқа юмушларини бажариб қайтаётган баҳрийдан.

Ушбу эъзоз-икромга сазовор бўлмиш Зот йўл-йўлакай қандайдир қўшиқнинг узуқ-юлук бир нағмасини денгизчиларча хиргойи қилиб кела туриб кейин бор овози билан бўкирди. Бунга зийрак қулоқ солиб турган мистер Блум баҳрий томоғига ёпишиб колган тамаки парчасини қиҳқиҳлаб чиқариб ташлашга уринаётганини англади (ҳа, бу ростдан ҳам оғизга солиб чайналадиган тамаки эди), у иштонини ечиб бўшанаётганда тамаки бўлагини кафтида сикимлаб турган бўлса керак, кейин енгиллашгач, анави оташин қултумдан сўнг бу тамаки лўнқаси унга ғоятда турш туюлган бўлса, ажабмас. Қисқаси, у ёзилиб-сузилиб бўлгач, атрофга ўткир ичкилик ҳидларини бурқситиб ашаддий денгиз дайди-санғилари каби ўкириб-бўкириб эшиқдан бостириб кириб келди.

Кемамиизда котган нон
Шайтоң теридан қаттиқ,
Тузланган гўшт шўрроклир
Лутниң хотинидан ҳам.
Эҳ, Жонни, Жонни Ливер,
Эҳ, Ливер Жонни, эҳ!

Ушбу нағмасидан сўнг одамни қўркитадиган бу тасқара дадил ичкарига қадам қўйди-да, омон-эсон ўз жойига етиб бориб мутика чўқди.

Чамаси Эчки Пўстак бўлса қандайдир ғаразли мақсади бўлса керак, Ирландия табиати ва ҳазиналарининг чексиз бой саховати борасида кўпирриб ўзининг норозиликларини зўраки дарғазаб оҳангда ёзғира бошлади, ҳа, шунга яқин бир нарсаларни пускуриб, нақ диссертация қилиб юборди, Ирландия ёруғ оламдаги энг бой мамлакат деб пишқириб тупугини сочди, Англия у билан тенглашаман деб чиранмаёқ қўйсин, бу ердаги конларда қўмир ғиж-ғиж тиқилиб ётибди, иилига олти миллион фунтлик ҷўчқа гўшли, ўн миллион фунтлик тухум ва ёғ чиқарилади, бу-

тун бойликларни Англия йиғиштириб олади, камбағалларнинг бошига оғир соликлар солади, бозордаги сара гўштнинг барини тортиб кетади ва ҳоказо, ва ҳоказо деб зўр бериб ўт устига ўт пуркайди. Бу ҳаяжонли мавзуда сўйламаган бир жон қолмади ва ҳаммалари аҳвол ростдан ҳам шундай бўлса керак деган тўхтамга келишди. Ер юзида нимаики ердан униб чиқса, албатта, Ирландияда ҳам кўкаради, деб ёзғирди у, ана, Каванада полковник Эверард бемалол тамаки етиштиряпти. Ирландия беконига нимани тенглаштирасиз? У ҳеч кимга гап бермай қўйди ва овозини баланд пардаларга кўтариб заррача шак-щубҳага ўрин қолдирмаган ҳолда, орани очик қиласидиган кун яқин деб қичқирди, қанча тилласи кўп бўлмасин, барча зулм-золимликлари учун зўравон Англия жавоб беражак. Тарихда мисли кўрилмаган талафот яқинлашмоқда. Немис-пемис, япон-сапонлар ўлжасини пойлаб туришибди, деб уқтириди у. Бурлар эса интиҳонинг ибтидоси бўлишди. Картондан бино бўлган салтанат қуламоқда, Ирландия унинг емирилишини охирига етказиб қўяди, зеро уни Ахиллеснинг товони деяверинг. Шу муносабат билан нотифимиз юони қаҳрамони Ахиллнинг нозик жойи қаерда эканлигини тушунириб ўтди. Шу жойни ҳам сомелар яна бир карра обдан тушуниб олдилар, зеро нотик товонидаги ўша жойни на мойиш қилиб кўрсатиб, тингловчиларнинг бутун диққат-эътиборини ўзига тортди. Ниҳоят, нотик ҳар бир ирландияликка маслаҳатлар берди: ўз юргингни ташлаб кетма, Ирландия учун заҳмат чек, Ирландия учун яша. Парнелл айтганидек, Ирландия ўзининг ҳар бир фарзандига таянади.

Нутқнинг оёғи тингловчилар томонидан эзгу сукунат ичидаги тингланди. Аммо бизнинг мусти метин йўлбошчимиз ҳада-ҳа ўғитни киприк қоқмай эшилди.

— Ундан кўра ўз ишингни қилсанг-чи, барака топгур, — деб пишанг берди бизнинг тошёнғоқдай маҳкам ва чақилмас биродаримиз болохонадор тарақа-туруқларга жавобан.

Қовоқхона хўжайини емирилиш ва бошқа шу кабилар бора-сида ён беришга тайёр эса-да, бироқ асосий масалада оёғини тираб туриб олди.

— Қўшиндаги энг яхши жангчилар ким? — ғазаб сочиб сўради чиниқкан фахрий. — Энг яхши чопағонлар ва сакровчилар ким? Ким бизнинг энг асл генералларимиз ва адмиралларимиз? Қани шуни менга айтиб беринг-чи?

— Кўплари ирландиялик, — деб маълумот берди извошчи. У ранг-бўёгини демасангиз, иак Кэмпбеллиниг ўзгинаси.

— Мен нима деяпман, — илиб кетди кўпин кўрган баҳрий. — Католик динидаги ирланд дехқони. Салтанатимизнинг асосий таянчи, умуртқаси шу. Жем Маллиисни биласизларми?

Хўжайин унинг ва бошқа ҳар қандай одамнинг бу борада ўз фикри бўлиши мумкинлигини айтиб, мен ҳар қандай салтантга, уникими, бошқаникими, тупурдим деди, аммо кимдаким бу салтанатга хизмат қилса, уни ҳеч қачон ирланд деб тан олмаслигини билдириди. Ўртада даҳанаки жанглар қизиди, баҳс аланга олди, одамлар сўкиш ва мушт кўтаришлар бошлинимасдан бурун мусобақани жон қулоқлари билан тинглашар, ракиблар ҳам энди ўзларининг ҳақ эканликларини тасдиқлатиш учун уларга тез-тез мурожаат қилишарди.

Бир қанча йиллар мобайнида тўпланган ишончли маълумотлардан боҳабар мистер Блум бундай башоратларни фирт бемаъни бир нарса деб билар, чунки ўша мақсад ёқадими, ёқмайдими, бундан қатъи назар, у шуни аниқ англаб билардики, агарда ўзларининг кўрфаз ортидаги қўшнилари мабодо у ўйлагандан кўра ҳам ахмоқроқ бўлмасалар, унда ўз куч-қудратларини ошкор қилгандан кўра яширганлари маъқулроқ эди. Бу маълум доираларда оруланиб келган ҳавойи орау-умидларга ҳам мос келардики, унга кўра шу миллион юз йилликлардан сўнг қардошлилар оролидаги кўмир конлари хазиналари батамом қуриб битади, нима ҳам дейиш мумкин, агарда неча юз йиллар ўтиб, шундай ҳодиса содир бўлганда ҳам, бу борада у ўзи томонидан фақат мана шуни айта олардики, бунчалар узок вақт орасида жуда кўп бошқа ҳол, бошқа шароитлар ўз-ўзидан юзага чиқиши мумкин эдики, улар охирги ечим учун юқоридагидан кам бўлмаган муҳим аҳамият касб этади шу боисдан ҳали турли туман гап-сўз, хукм-хуласалар давом этаётган экан, энг яхшиси — ҳар иккала мамлакатнинг пеъматларидан фойдаланаверган маъқул, гарчи улар икки дуниман қутбда турсалар-да. Шундан ўзга расо йўл йўқ. Яна бир эътиборли тафсилот шундан иборатки, агар қўпол авом тили билан айтадиган бўлсак, фоҳишелар билан уларнинг жазманлари ўртасидаги ишқивозликлар унга яна шуни ҳам эслатдики, ирланд жангчилари Англия учун қанчалар кўп урушган бўлсалар, айни чоқда унга қарши ҳам шунчалар кўп жанг қилганлар, ҳатто буниси олдингиси-

дан кўпроқ ҳам. Негадир шундай бўлгап-да, ахир. Шундай бўлгандан кейин ҳозирми ё илгарими бўлганими ё бўлмаганими, ўша машҳур енгилмаслардан деб тақиғган ва Фицхаррис деб ином қозонган бу қаҳвахона эгаси билаи ушинг ўроқда йўқ машинада йўқ хирмонда ҳозир муҳолифи ўртасида рўй бергаи ушбу даҳашаки жанг ипсон қалбининг дошишманид билимдони бўлмиш бизнинг кузатувчимизгагина бориб турган ғирт кўзбўя-мачилик бўлиб туюлди, яъни ҳаммаси худди олдиндан келишиб қўйилгандай эди, бошқалар эса буни фаҳмлаганлари, ҳатто, хаёлларига келтирганлари ҳам йўқ. Ижарадор ёки хўжайин ма-саласига келганда, у эҳтимол ўша донгдор кимсанинг ўзи ҳам эмасдир, сартопо оқили замон Блумда мутлақо ўзини оқлайдиган шундай қатъий сезим туғилдики, агарда сен каллаварам энвак бўлмасанг, бундай кимсалардан узокроқ юрганинг ва па улар ва на уларнинг жинояткор гуруҳлари билаи муомала қилмаганинг ва буни ҳаётингпинг қоидасига айлантирганинг яхши, нега деганда айғокчи хабаркаш чикмаслигига ҳеч қандай кафолат йўқ ана унда сени оёғингни ерга теккизмай қиролича про-курори қўлига топширишади, ҳозирда бу балки қиролдир ёки қандайдир Дэпнис ёхуд Питер Кәрига ўхшаган бирон таъвия ҳам бўлиши мумкини, лекин у бундай фикрларни қатъян ўзи-дан қуварди. Бунинг устига, ҳеч нарсага боғлиқ бўлмаган ҳолда, умуман у ҳар қандай жиноят ёки ёвуз қилғиликларни сира ёқтирасди. Ҳар қалай, жинояткорона майллар ҳеч қачон ва ҳеч қандай бир тарзда унинг қалбида уя курмаган эса-да, у шуни ҳам ҳис қиласр ва инкор этмасдики (ич-ичида ўзида мустаҳкам турган ҳолда), ўзининг сиёсий эътиқодидан куч-куват олган ҳолда керак бўлганда ҳақиқатан ҳам, ўткир пўлат пичноқни росмана ишга сололган (шахсан ўзи ҳеч қачон бундай журъат кўрсатишга жазм қилмасди) кимса олдида алланечук фахрла-ниш туйғусини сезарди, энди бундай қараганда, бу ишлар жа-нубий ўлкалардаги муҳаббат можароларида юз бериб туради-ган қасос олишлардан сира фарқ қилмасди, дорга осасанлар-ми-кўясанларни баривир бу киз меники, ёки баҳтиёр жазман хусусида хотини билаи икки оғиз гаплашиб сўнг (аввалдан кузатиб юриб уларни аниқ қўлга туширган эди-да), никоҳдан ташқари алоқага йўл қўйган ёстинқдошига тиғ уради, ханжар тикиб ўлдиради, кейин бирдан эсига келиб қолади, и-е бу отинг кургур Фиц-ку, лақаби Эчки палон-палон, у ҳақиқий ошуқ-

маъшуқларни аравага солиб отда олиб қочган, холос, демакки, агар унга тўғри маълумот етказган бўлсалар, Фицнинг ўзи пистирмада ҳам ўтирган эмас, шу сабаб бўлиб уни донгдор адвокатлардан бири ўлимдан қутқариб қолган. Нима бўлмасин, буларнинг ҳаммаси аллақачон унутилиб кетган, бизнинг дўстимиз қайсиdir Эчки Пўстак палон-палонга келсак, шухрат унга вафо килмади. Ҳар қалай, у ё аллақачон дорга тортилиши ва ё ўз ажали билан ўлиб кетиши керак эди. Бўлмаса, худди ҳозирги актриса хотинлардай, оҳ, алвидо, алвидо, бу сўнгги хайрлашув дейди-ю, кейин яна кулиб, табассум қилиб саҳнада пайдо бўлади. Ҳа, бемаънидан бемаъни саховатга бой, жўшқин ва харрос, иктиносид қилиш, тежаш хаёлида ҳам йўқ ва ҳар дамда осмондаги ойни қўйнига тиқиб келишга тайёр. Худди шунингдек, бизнинг оқилу доно кузатувчимиз, мистер Жонни Ливер яқин атрофдаги кемалар докларини тафтишу назоратдан ўтказиб бўлгач, сўнг, «Кўхна Ирландия» қовоқҳонасининг хушкайф кучогида чўнтағи роса қоқланган бўлса керак деб бежиз тахмин қилмасди, нима ҳам дейсиз, о, Эринга қайт ва ҳоказо ва ҳоказолар. Бошқа нарсаларга келганда эса, оқилу доно кузатувчимиз бундай қўшикларнинг барини яқинда эшигтан, энди шуларни Стивенга хикоя қилиб бермоқчи бўлиб турарди. У ўзини ҳақорат қилган кимсанинг боплаб таъзирини бериб қўйганини сўйлашга тушди:

— Ўша одам арзимаган бир нимадан ўзини хафа бўлгандай сезди, — деб тушунтириди шу жуда кўп ҳақоратларга қарамай беозор табиатини ўзгартирган муносиб зот, — оғиздан бехос бир сўз чиқиб кетибди. Кейин у мени жуҳуд деб сўқди, жаҳли чиқиб ғазаб қилиб ёпишди. Мен унга аниқ далиллардан чекинмаган ҳолда эслатиб қўйдимки, сизлар сифинаётган Худо, дедим, яъни мен Христосни назарда тутдим, у ҳам жуҳуд, унинг барча оила аъзолари ҳам худди мендек, аммо-лекин мен ўзим ундаймас, ҳақиқатни олганда. Шу денг, бу гапим унга ёмон тегиб кетди. Юмшоқ сўз жаҳлдан устун. Мик этолмай қолди шўрлик, ҳамма кўриб турди. Тўғри қилибманми?

У Стивенга ахир сен ҳақлимисан дегандай узоқ термулиб қолди, ўзи ракибга берган маъсум мулойим зарбадан юрагининг тубида ботинмайгина гизли фахрланарди, шу билан бирга бунда илтижо маъноси ҳам йўқ эмасди, зеро, унинг ҳозирги бутун туришидан алланима англашилардики, гўё бу ерда ни-мадир унчалик ҳам...

Ex quibus, — минфирилади қуруққина қилиб Стивен, орада хар икковиларининг кўзлари тўқнашиб бир-бирларини ўсмокчиларди, Christus ёки Блум унинг исми ёки хоҳлаган яна бошикаси, secundum carnem¹.

Албатта, — деб гапини тўғрилади мистер Блум, — масалани хар икки томондан кўрган маъқул. Ким ҳақ, ким ноҳақ, қандайдир аниқ қоида топиш кийин, лекин хар қалай доим яхшилик томонига имконият бор, гарчи ҳар бир мамлакат бизнинг шўринг қурғур диёримизни ҳам истисно қилмаган ҳолда ўзига яраша ҳокимиятга эга бўлади, қанийди ҳаммада жиндаккина яхши ният бўлсайди. Сен устунми, мен устун деб мақтаниш ёқади албатта, аммо унда ўзаро тенглик нима бўлади. Ҳар қандай зўранонлик билан жizzакиликпи қўришга тоқатим йўқ. Бу билан ҳеч нарсани тўхтатиб ҳам бўлмайди, ҳеч нарсага эришиб ҳам. Инқилобни орқароқка сурса ҳам бўлаверади. Одамларни, нима десамикин, бизнинг кўчамиизда яшамайди, бизнинг лаҳжамиизда гуфтор қилмайди деб улардан нафрлатланиш — ўтакетган бемаънилилк.

Конли кўпприқдаги тарихий жанг, — унга қўшилди Стивен, — Кўнчилар маҳалласи билан Ормон бозори ўртасидаги етти дақиқалик уруш.

Шундай, — тўла маъқуллади мистер Блум, бу ниҳоятда тўғри гап эди ва бутун дунёда ҳам бундай воқеалар ҳаддан ортиқ кўп эди.

Бу гап менинг ҳам тилимнинг учида турганди, — деди у. Барча фактларни бузиб кўрсатишади, уни учига тўғри келмайди, тўғрисини айтганда, хақиқатдан жуда узок...

Унинг камтарона фикрига қараганда, жангарилик безларимией ё шунга ўхшаш қичиқ жойларни тегажоқлик қилиб қитиқлайдиган, ор-номус ва шон-шараф иши деб тамомила нотўғри баҳодланадиган мана шу ҳеч нарсага арзимайдиган жиққамушт низоларнинг ҳаммаси айлантириб келганда кўпинча пул масаласига тақалади, барининг орқасида шу туради, очкўзлик, ҳасад ҳам шундан, ахир одамлар ҳеч нарсанинг чегарасини билишмайди.

— Улар айблашади, — овози борича гапирди у. Кейин у бошқалардан орқасига ўгирилиб олди, балки улар... Кейин яқинроқ сурилиб, секин сўйлади, бошқалар эшитиб-нетиб қолмасин... Мабодо улар агар...

¹ Уларнинг... Христос... пуштидан (лом.).

— Яхудийларни, — оҳиста сўзлари у Стивенниң қулогига, бузғуичиликда айблашади. Лекин бунда заррача ҳакиқат йўқ, қатъ иян ишонтириб айтаман. Билсангиз, жуда ҳайрон бўлиб қолмас микинсиз, тарих шуни инкор килиб бўлмас даражада исботлайдики, мутаассиб инквизиция яхудийларни қувғин қилганда, Испания таназзулга юз тутди, анов Кромвел фавқулодда иқтидорли зўравон ва яна қашчадан-қанча қулфатлар келтирган зот яхудийларни мамлакатга қўйганда, Англия гуллаб-яшнаш йўлига кирди. Нега шундай? Сабаби, яхудийлар ишбилармон одамлар, улар буни исботлаб қўйишган. Мен тилимга эрк бермоқчи эмасман... бу борадаги асосий қараашлар сизга таниш... сиз эътиқода ҳам соғдилсиз... Лекин иқтисодиёт соҳасида, агар диний жиҳатини бир чеккага йигиштириб қўйганда ҳам, руҳоний дейишининг ўзи қашшоқлик деган билан баробар. Яна Испанияни олайлик, сиз урушдан хулоса чиқарган бўлувингиз керак¹, Американи қаранг, тўхтамай олдинга силжияпти. Туркларни қаранг. Гап бу ерда ақидада. Агар улар ўлгандан сўнг тўғри жаннатга киришларига ишонмасалар эди, ҳаётларини бошқача йўл билан яхшилашига бел боғлашарди, ҳар ҳолда менга шундай туюлади. Маҳаллий қашишлар ҳаммани мана шу қармоққа илинтиришади. Аммо мен, — деб хуносага келди зўриқкан товуш билан қаҳрамонимиз, — анов сизга айтганим жаңжалкашдан сира қолишмайдиган фидокор ирландияликман ва мен истардимки, — деб таъкидлади у, — динию табақасидан қатъи назар, барча одамлар камтаринроқ бўлса ҳам, аммо етарли даромадга эга бўлсинлар, жуда ҳам қашшоқ эмас, айтайлик, йилига уч юз фунт даромад. Бу ҳаётий муҳим нарса ва унга етишиш мумкин, бошқа бир томондан бу одамлар ўртасида самимилик ўрнатилишига олиб келади. Ҳар калай менинг фикрим шундай, тўғрими, нотўғрими, Худо билади. Мен худди мана шу нарсани юртсеварлик деб биламан. Дорилфунунимизнинг мумтоз замонларида бизга шундай деб ўргатишган, Ubi patria... vita bene². Яъни, маъноси қаерда яхши меҳнат қилсанг, яхши яшайсан.

Номигагина қаҳва бўлган бемаза ичимлик устида ўтириб, киндикми, диндакми ва яна алланима балолар ҳакида доно гапларни эшитиб ўтираркан, Стивен қилт этмай бўшлиққа ти-

¹ 1898 йили бўлиб ўтган урушда Испания Америкадан енгилди.

² Қайдা ватан бўлса... унда яшаш яхши (лат.).

киларди. Албатта, турли-туман, урғулари ҳам ҳар хил бу сўзлар унинг қулоғига етиб келарди. Улар бугун эрталаб ўзи Ринг-сендда кўрган питир-питир қилиб ўзларини қум ичига яширган ва қумининг турли рангларида товланган ва чамаси шу яқин ўртада уя қурган қисқичбақаларга ўхшарди. У бошини кўтарди ва меҳнат қилсанг деб эшитилган овоз, йўқ, эҳтимол, сўз талаффуз қилган кўзлар билан тўқнашиди.

Илтимос, мени ўчириб ташланг, — зўр-базўр пичирлади Стивен меҳнат қилсангни назарда тутиб. Унинг кўзларида ҳайрат порлади.

Албатта, мен кенг маънодаги меҳнатни назарда тутаман, деб ишонтирди мистер Блум. — Шу жумладан адабий меҳнат ҳам, ахир у фақат шон-шуҳрат учунгина адо этилмайди-ку. Бизнинг замонамиэда газета энг тўғри канал, унга ёзиб туриш керак, зеро у ҳам меҳнат. Зарур меҳнат. Нафсилашрими айтганда, мен сиз ҳақингизда жуда кам нарса биламан, сизнинг илмбилим олишингизга жуда кўп маблағ сарф бўлган, сиз уларнинг ўрнини қоплашга ва ўзингизга яраша қадр-қимматингизга мос баҳо қўйиншга тўла маънода ҳақлисиз. Худди уста дехқон каби сиз ҳам фалсафа билан шуғулланиб ўз қаламишгиз билан ризк-рўзингизни таъминлашга сазоворсиз. Тўғрими? Сизнинг бoshingiz ҳам, қўлларингиз ҳам Ирландияга тегишли. Ҳар иккаласи ҳам бирдай муҳим.

Сиз айтмоқчисизки, — деб эътироуз билдириди Стивен мийиғида кулиб, — faubourg Saint Patrice¹та мансуб бўлганим учун салмоқ ва салобат касб этаманми, унинг қисқача номи Ирландия-да, а.

Мен ундан ҳам нарироқни айтган бўлардим, — деб бошлади мистер Блум.

Наздимда, — деди Стивен унинг сўзини бўлиб, — Ирландия менга тегишли бўлгани учун муҳим аҳамият касб этади.

Нима-нима тегишли? — деб эгилиб қайта сўради Блум ниманидир англолмай қолгандай. — Кечиринг, сўзингизнинг охирини эшитолмай қолдим. Айни сизга нима?..

Стивен нохуш бир кайфиятда галини такрорлади, қахвами ё бошқа бало баттарми солингга идишни нари суриб қўйди-да уччалик ҳам одобга риоя қилиб ўтиrmай қўшиб қўйди:

¹ Авлиё Патрик қасабаси (франц.).

— Биз юртимизни алмаштиrolмаймиз. Келинг, бошқа мавзуга ўтайлик.

Бу мақбул таклифдан сўнг мистер Блум гап мавзусини ўзgartириш мақсадида бошини қуий солинтириди, лекин у қандайдир саросимага тушганга ўхшарди, зеро, бутунлай нотаниш бўлиб эшитилган тегишли сўзи қайси гап бўлагига тегишли эканлигини билолмай боши қотганди. Ундан кўра кутилмаганда берилган дашном тушунарлироқ эди. Бунга яқиндагина бўлиб ўтган мишишатнинг бош оғриги таъсир этгандир, зардаси қайнаб гапирганининг боиси шудир, ҳолбуки, хушёр пайтида ҳеч қачон бунга йўл қўймасди. Балки мистер Блум улуғ аҳамият бериб қарайдиган оилавий ҳаёт етарлича бир қимматга эга эмасдими ёки йигитга ўзи муносиб доиралардан тенг-тўш ёру биродарлар етишмасдими ҳойнаҳой. Мистер Блум ёш ошинасидан ташвишга тушиб қолди, унинг яқиндагина Париждан қайтганлигини эсидан чиқармай бот-бот ўғринча ва журъатсиз назар солар, айниқса кўзлари отаси ва синглисига ҳайратомуз тарзда ўхшаб кетар, шу билан бирга, ҳалиги нозик масалада аниқ-равшаш бир тўхтамга келолмасди, ҳаёлида ҳаётда бўлиб ўтган турли воқеалар бирмабир гавдаланаарди, ҳаммага ажойиб умид бағишилаган юксак маданиятли шундай навқирон ёшлар ҳали ўн гулидан бир гули очилмай айниб кетишар ва бунда уларнинг ўзларидан бошқа бирон кимсани айблаб ҳам бўлмасди. Мисол учун эслайлик ҳаёлпараст О'Каллагани, унчалар давлатманд бўлмаса-да иззат-икромли хонадоннинг фарзанди эди, эс-хуши кўпинча жойида эмас, телба-тескари қилиқлар қиласарди, ичиб олганда кўрсатадиган ширин хунарларидан бири нарса ўраладиган қофоздан кийим ясаб, даврага шуни кийиб келарди (бўлган воқеа), маст ҳолида унга мутлақо тоқат қилиб бўлмасди. Майнавозчиликлари-да ҳаддан ошиб кетган чоғларда ишқал чиқарар, ҳатто орқаси тешиладиган даражага бориб етар, шунда бир қанча улфатлари уни кўздан узокроқ жойларга жўнатишарди, бир сафар Марказий полиция бошқармасида ишлайдиган Жон Меллон унинг Жиноий Кодекс қўшимчасининг иккинчи бўлимига биноан жавобгарликка тортилиши мумкинлигига ишора қилди, бунга кўра иш юзасидан сўроққа чақирилган кишиларнинг айримларининг номлари онкора этилмайди, бунинг сабаби елкасида калла кўтариб юрган ҳар бир кимсага яхши маълум. Хуллас, хуносанинг лунжига уриб айтадиган бўлсақ, олтию ўн олти, буни у ўла қолса эши-

тишини истамайди, Антонио ва шериклари, чавандозлар ва эстетлар ва игна санчиб ясалган суратлар, етмишинчи ёки шунга яқин йилларда урфга кирган нарсалар ҳаттоғи лордлар палатаси ҳам бундан истисно эмасди, нега деганда ўшанда ҳали таҳт вориси бўлмиш ҳукмрон подшоҳ ёш ҷоғларида шундоқ эди олий оқсуяклару улуғ киборларни-ку асти қўяверинг, улар бари давлат бошлигининг изидан эргашиб бордилар, у дунёning зўравонлари ва тождор зотларининг ахлоқ қоидаларига тамомила зид бўлган қилғиликлари борасида хаёлларга ботарди, мисол учун бундан бир неча йил бурун рўй берган Корнуэлл воқеасини олинг, ҳашаматли пештоқлар ортидагина она табиатга батамом эид ишлар бундай ишларни қонун ҳам, эзгу хулк-атвор ҳам коралайди, киши ўйласа даҳшатга тушиб сочи тикка бўлади, лекин шунда ҳам сабаб-асбобни бошқа бир нарсада кўришади, тахмин қилишади, лекин асосий сабаби бутунлай бошқа ёқда колиб кетади, асосан хотин-қизлардан ташқари булар кўпроқ бир-бирларига панд бериш, бир-бирларини чалиш билан овора ва айниқса асосан безаклару хайлу ҳашамга ўхшаган нарсалар борасида. Бошқачароқ либослар кийилгага дид-фаросати етадиган хонимлар, барча пўрим кийиниб юрадиган эркаклар ҳар қандай йўл билан бўлмасин жинслар ўртасидаги жарликларни, ўтиб бўлмас фарқларни иложи борича бўрттириб таъкидлашга уринишади, эркагу аёл ёлғиз колишганда биргаликда қилишадиган бехаёликларга янада ўткирроқ тус бермоқчи бўлишади, аёл эркакнинг тугмаларини ечади, эркак эса аёлнинг боғичу чизимчаларини бўшатади, э, эҳтиёт бўл, тўғноғич, ҳолбуки қандайдир одамхўрлар яшайдиган оролларда сояда ҳарорат қирқдан ошган пайтлар анов ёввойиларнинг бари бундай қичиқларни сариқ чақага олмай ўз ишини бажаради. Лекин, қани, гапнинг бошига қараб айланиб ўтайлик-чи, ахир шуңдай арбоб-ардобблар ҳам йўқ эмас-ку, улар энг қўйи зинапоячалардан энг юқори погоналарга-ча факат ўз куч-ғайратлари билан ёриб чиқиниган. Ёлғиз табиий қобилиятларига таянишган. Калламизни ишлатяпмиз, сэр.

Мана шу ва бошқа сабабларга кўра, назарida ўзининг манфаатлари ва иккинчи бир жиҳатдан бурчи шошилмаслик ва кутилмаган тасодифий учрашувдан фойдаланиб қолишликни тақозо этарди, гарчи у нимага шундайлигини аниқ-таниқ айттолмасди, ҳолбуки шундай ҳам бир неча шиллинг пул алла-қачон ҳавога совурилиб кетган ва бунга йигитнинг ўзидан бошқа

бирои айбдор эмасди. Лекин ҳар қалай, бошқаларга сира ўхшамаган, салоҳияти ва салиқаси кишини жуда чуқур ўй-хаёлларга толдирадиган инсон билан дўстлик ришталарини мустахкамлаш ҳеч шак-шубҳасиз юз берадиган оворагарчиликларни оқларди. Бундай интеллектуал рағбатлантириш вақт-бевакт, назарида ақлни пешлани учун фоятда қўл келарди. Бунинг устига бунда учрашув, сухбат, ракс, жанжал, қари баҳрий – ҳаммаси устма-уст келаверди, бирма-бир ўтаверди, лип этди-ю ўчди, бир олам воқеалар ва одамлар, барчаси бир бўлиб дунёниг тошга ўйилган нақшидай бўлиб қолди, ахир биз шу очунда яшаймиз-да, яна шуни ҳам алоҳида ҳисобга олиш зарурки, қашшоқ тубан табақалардан бўлмиш сув остида сузувчилар, кончи кўмир қазувчилар, ахлат йифиштирувчилар ва ҳоказо ҳоказоларниг турмуши охирги пайтларда зўр бериб микроскоп остида қаралмоқда эди. Олтин дақиқалар янада чиройлироқ ўтсин деб, у ўйладики, менга ҳам худди мистер Филип Бюофой сингари омад қулиб боқини мумкин, бунинг учун ёзишга ўтиrsa қалай бўларкин мисол учун биронта ҳеч кимнинг хаёлига келмаган ажойиб бир ҳодисани тасвирласа (у худди шунга ҳаракат қилмоқчи эди) ва ҳар бир устунига бир гиней қалам ҳаки қўйилса, айтайлик, бу нарса «Извошчи қўналғаси»даги таассуротларим» деган сарлавҳа остида босилиб чиқса...

Тақдир тақозоси билан «Телеграф» газетасининг пушти қоғозга босилган шошилинч сони, минг ёлғон ёзган билан қоғоз ўла қолса қизармайди, — мистер Блумнинг шундоқкина тирсаги тагида ётар, у эса ҳеч кўнгли жойинга тушмай ҳамон ўзига тегишли юрт тўғрисида ва павбатдаги ребус устида бош қотирарди кема Брижуотердан келди очиқ ҳат А. Буден помига жўнатилган капитаннинг туғилган йилини кўрсатинг, унинг кўзлари ўзининг соҳасига тегишли бўлган сарлавҳалар устида лоқайд қундалик газетамизни кунда қаңда қилмай еткизгайсан. У аввал сесканиб кетди, лекин маълум бўлдики, бу қандайдир X. Бойл деган кимса ҳақидаги алланима экан, ёзув машинкалари сотувчи агент ишқилиб шунга яқин бир нарса — катта жанг, Токио. Ирландча ошиқ-маъшуклик, зарар 200 фунт. Гордон Бенинет. Муҳожиротга оид кўзбўя-мачилик. Олий ҳазрат архиепископ Вилямнинг мактуби. Аскот Реклама такрор Дерби 1892 йил. Ўшацда сэр Хюго, кап. Маршаллининг қора тўриқ оти барча тахминларга зид ўлароқ бош совринни олди. Нью-Йорқдаги ҳалокат. Ҳалок бўлганлар минг киши атрофида, Оксим. Мистер Патрик Диғнамни кўмиш маросими.

Хуллас, у ўзини чалғитиш учун шўрлик Дигнамнинг ўлими ҳақида ўқий бошлади, уни охирги маконига кузатиш одамни маъюс қилиб қўядиган воқеалардан эканлиги ҳақида ўйлади.

— Бугун эрталаб (албатта буни Ҳайнс терган) марҳум мистер Дигнамнинг тобутини унинг Сэндимаунтдаги (Ньюбирж авеио, 9) уйидан Гласневин қабристонига қўйиш учун олиб чиқилди. Марҳум ноёб яхши одам эди, шахримиизда уни ҳамма танир ва севарди, қисқа давом этган касалликдан сўнг унинг қазо қилиши турли табақалардан бўлмиш фуқароларни чуқур қайғуга солди. Кўмиш маросимида (э-ҳа, буни Корни тикиштирган) марҳумининг кўпдан-кўп дўсту биродарлари иштирок этишди, маросимни «Ҳ.Ж. О’нил ва ўғли» фирмаси, Шимолий Стрэнд-роуд, 164, адо этди. Марҳумни кузатиш чогида қуидагилар ҳозир бўлишиди: Патк. Дигнам (ўғли), Бернард Корриган (қайиниси), Жон Генри Ментон, Мартин Каннингем, Жон Пауэр едвч S адор дорадор дурадор (шу ерга келганда у оқсоқол Монксни чақириб қолган бўлса керак Ключчи reklamasи хусусида), Томас Кернан, Саймон Дедал, Стивен Дедал, Б.И., Эдвард Ж. Лэмберт, Корнелиус Келлехер, Жозеф Макхайнс, Л. Бум, Ч.П. Маккой, ҳамда Макинтош ва бошқалар.

Л. Бум деб ёзилганига ғаши келиб (хато босилган) ва ҳарфлар чалкашиб кетган бояги қатор учун ҳафсаласи пир бўлиб, шу билан бирга маросимда умуман қатнашмаган Ч.П. Маккой, Стивен Дедал, Б.И. (Макинтоши-ку, галирмай қўя қолайлик) борасида тоза энсаси қотиб, Л. Бум Б.И. сингари чалкашликларни ўзининг ха деса оғзини катта очиб асабий эснаб ўтирган сухбатдошига кўрсатди, бу аҳмоқона хатоларни кўринг, деди.

— Э, у ерда яхудийларга Дастрлабки мактуб босилибдими? — деб сўради ёш сухбатдош оғзини эсноқдан базур йиғиштириб. Матн: Бўлса агар оқсим — бобосига сим қоқсин.

— Шундай, — жавоб берди мистер Блум (аввал ёш сухбатдош архиепископга ишора қиляптимикин деб ўйлади, кейин оқсимни эшишиб ундай эмаслигини билди) уни хотиржам қилиш имконияти туғилганинга суюниб ва шу билан бирга Майлс Кроуфорд охир-оқибатда шундай иншга борганига ҳайронлиги ортиб. — Ҳа, бор экан, шу ерда.

Стивен газетанинг иккинчи саҳифасининг охирини ўқиркан, Л. Бум (унинг газетада чиққан шу номидан вақтинча фойдаланиб турайлик) бир неча дақиқа бўш вақтдан фойдаланиб, ўз

томонида турган учинчи сахифадаги Аскотда бўлиб ўтган учинчи пойга ҳақидаги мақолага кўз югуртириди. Соврин 1000 соверен ва устамасига яна олтин билан 3000 соверен ахта қилинмаган ёш айғир ҳамда байталларга қўйилган. Мистер Ф. Александрдан Реклама, Рекрутдан тўр. байт., беш яшар, вазни 130 фунт, пойгачи У. Лэйн, I. Мускат, лорд Хауард де Уолденнинг оти, пойгачи М. Кэннон. II. Тож, мистер У. Басснинг оти. III. Тикилган пул: Мускатга 4 га 5. Рекламага 1 га 20 (аутсайдер).

Реклама билан Мускат баробар боришарди. Пойга лидерсиз ўтаётганди, аммо кейин Реклама бошқа отлардан ажралиб олдинга чиқди-да лорд Хауард де Уолденнинг саман айғири билан мистер У.Басснинг малла байталини 2,5 чақиримлик ма-софада орқада қолдириб кетди. Рекламани пойгага Э.Брейм тайёрлаган бўлиб, Ленеханинг гап-сўзлари кип-қизил бемаъниликтан бошқа нарса эмасди. Финии шак-шубҳадан холи эди, Реклама бир қадам олдин келди. 1000 соверен ва устига яна 3000 тилла соверен. Пойгада яна қатнашди: Ж. де Брамоннинг Максим Иккинчи деган оти (Бэнтам Лайонс мана шу француз отини ўйлаб қаттиқ ҳаяжонланаётган эди, у ҳали етиб келмаган, аммо тезда келиши кутилмоқда эди). Ютуқка қандай эришин ҳақида маслаҳатлар, мұхабbat чиқимлари. Анов бир қайнови ичиди Лайонс нўхтасини узиб жангга ташланди, войбў, аҳмоқ бўлиб қолишга бунча шошилмаса. Албатта, ўйинда таваккалчилик бўлади, иш чаппа кетиб шўринг қурғур тентак икки қўлинни бурнига тиққанича қолди, барча умидлари чилпарчин бўлди. Фолга ишонганинг шўри қурсин.

— Натижа шундоқ бўлиши олдиндан маълум эди, — деб кўйди Блум.

— Ким? — қайта сўради ёш сухбатдош қўли ҳамон оғриётганидан безовталик туйиб.

— Бир кунмас бир кун эрталаб, — дерди извошли, — газеталарни шундай очамиз-у, унда «Париселл қайтди» деган сўзларни ўқиймиз. Истаган нарсангизга бас ўйнайман. Яқинда кечаси мана шу «Қўналға»да Дублин ўқчиларидан бир аскар бола ўтириб, уни Жанубий Африкада кўрганлигини ҳикоя қилди. Мағрурлиги унинг бошини еди. Ўн бешинчи кабинетдаги йиғилишдан кейин у ё ўзини ўзи ўлдириши, ё бир қанча вақт уйдан чиқмай жимгина ўтириши керак эди, ундан сўнг яна ўзини тиклаб олар ва ҳеч ким унга миқ этиб оғзини очолмасди. Ана шун-

дан сўнг кўринг, қайтинг деб оёғига тиз чўкиб ялиниб-ёлворишлирини ўшанда у ақли-ҳушини албатта ўнглаб оларди. Э, ўлишга у ўлмаган. Қаёққадир яширинган, холос. Анави улар кўтариб келган тобутнинг ичи тош билан тўлдирилганди. У ўзининг отини ҳам ўзгартирган, у энди Де Вет, бурлар генерали. Факат руҳонийларга қарши бориб хато қилди. Ва ҳоказо ва ҳоказолар.

Блум (унинг тўғри номи шундай) нима бўлганда ҳам, уларнинг бу гап-сўзларига ҳайрон қолди, зеро ўндан тўқиз ҳолда бочка-бочкалаб ва ҳатто минглаб бочкада қора мой келтириб, уни тириклай ёкиб юборадиган эдилар, кейин эса орадан йигирма йил ўтар-ўтмай уни бутунлай эсдан чиқардилар. Албатта, мана шу гап-сўзларнинг тагида заррачалик ҳақиқат йўқ, лекин мабодо уларни тўғри деб топганда ҳам, бошқа ҳамма ҳол-аҳволларни ҳисобга олиб қараганда, унинг қайтишини Блум мақсадга мувофиқ деб билмасди. Афтидан, унинг ўлими қайси бир жиҳати билан уларга маъқул кўринмасди. Ё унинг зотилжам касалига чалиниб од-мигина жон таслим қилгани уларга ёқмасдими, ахир худди мана шу вақтга келиб унинг турли-туман сиёсий режа-тадбирлари писиб-етилиб амалга ошидиган палласига кирганди, ё яна шундай миш-мish ҳам тарқалдики, ёмғир-жалада қолиб, шалаббо бўлиб кийим-кечагини вақтида алмаштиришга парво қилмай, натижада шамолладими ва шунда ҳам врачларни чакирмай тўрт деворнинг ичидаги тўшакда ағанаб ётавердими то касаллик қисти-бастига олмагунча ва то жони шундан узилмагунча ва ҳаммани қайгу-ғам чоҳига ботирмагунча, атиги икки ҳафта ичидаги, икки ҳафтада-я, шу кўргилик рўй берди ва барча доғда қолди, ким билади, яна балки ўзлари бу ишга қўл урмаганликлари алам қилгандир уларга. Албатта, у илгари ҳам ўзининг юрар йўллари, борар манзиллари ҳақида ҳеч кимга айтмас, ҳеч ким унинг қаердалигини ҳеч қачон билмас, байни худди қўшиқда айтилгандай, «Алиса, сен қайга яшириндинг?» Кейин у Фокс, Стюарт деганга ўхшашиб турилни номларни қўллаб юрдики, шуларга қараганда ошно-аравакашнинг бичиб-тўқиётгандарида файрифавқулодда бир ишониб бўлмайдиган нарсалар йўқ эди. Парнелл ҳақиқий маънодаги туғма йўлбошчи эди ва албатта, ўша шарт-шароитлар унинг онгини заҳарламай қўймас ҳам эди, бунинг устига қадди-комати ҳам кўзга кўринган, ғоятда басавлат, бўй-басти икки қулочдан, борингки, балки озроқдир, кам бўлмаган киши эди, мана энди анави Фалон-Фалон жаноблар гарчи унинг оёғининг патагига арзимасалар-

да ҳаммасини ўз кўлларига олдилар, ҳолбуки ишга яроқли жиҳатлари бармоқ билан санайдиган даражада оз, унинг олдида буларниңг барининг думи тўмтоқ. Бунда осғи кесакдан бўлган паҳлавон ҳақидаги масал ёдга келади. Ундан кейин унинг етмиш иккита содик сафдошининг бари унга қарши чиқиши, яна бир-бирларининг устига тинмай мағзава ағдариши. Қотиллар ҳақида ҳам гап шундок. Сен яна ўша жойга қайтиб боришинг керак. Худди нимадир сени хеч ҳоли-жонингга кўймай тўхтамай тортиб етаклаб боради. Дублёрга бош қаҳрамонин обдан кўрсатиш зарур. Уни бир сафар баҳтли тасодиф туфайли «Инсалпресибл» ёки «Юнайтед Айрленд»ниң наборини тарқатишаётганда кўриб қолган, тақдирнинг тухфаси, буни у ғоятда қадрлайди, яна аниқ бўлган воқеа, бошидан тушиб кетганда, унга цилиндрини ердан кўтариб олиб берди, у эса «Раҳмат» деди, албатта у ҳаяжонда эди, аммо юзида хеч нарсани билинтирмасди, энди бу ҳар тўқисда бир айб арзимас майда-чуйда хижолатпазлик эди бир чеккаси — бироқ у туғма ўзини тутиб олган одам эди. Лекин барибир яна қайтиш масаласига келадиган бўлсак, агар сизга биринчи қадам қўйишингизнинг ўзидаёқ бир гала қутурган итларни қўйиб юбормасалар, шу катта омадим келгани деб санаётверинг. Доим бир сусткашлик, латтачай-нарлик бошиланади, буниси хўп дейди, униси йўқ. Аммо энг қизиги, сен бошқа бирор ҳамма ёқни эгаллаб бўлганида, қайтиб борасан, шундан кейин ўз ҳақ-ҳуқуқларингни яна бир бошдан исбот қила бошлигининг керак, Тичборн ишидаги аниви даъвогарга ўхшаб. Рожер Чарлз Тичборн, кеманинг номи эсидан чиқмаган бўлса «Белла» деб аталарди, меросчўр шу кемада чўкиб кетганди, бу нарса судда аён бўлди, дарвоқе унинг ҳам тўшигига игна билан нақш чизилганди, лорд Белю эди шекилли оти, тўғрими? У кемадаги биронта ошнасидан керакли барча тафсилотларни осонгина билб олиши мумкин эди ахир, кейин шунга қараб ташки кўрининини ўзгартириб, бемалол ўзини танитиши мумкин эди: «Пардон, жаноблар, мен мистер Фалончи Пистончи бўламан» ёинки шунга ўхшаган бир гап топарди. Блум ўзининг олдида ўтирган, устида гап бораётган машҳур зотга ўхшашиб кетадиган бағоят вазмини суҳбатдошига айтганидай, аввалига аҳволни ўрганиб кейин ҳаракат қилиши ақлга мувофиқроқ эди, албатта.

— Ҳаммасига ўша суюғоёқ, инглиз қанжиғи айбдор, — ёзғириб деди емакхона хўжайини. — Уни биринчи бўлиб гўрга итарган ўша.

— Аммо, барибир, жуда сўлқиллаган хотин экан, — деди шаҳар маҳкамасининг котибига ўхшаган нусха, — роҳатижон. Ким-ким билан бузукчилик қилмади. Соч олдиришига сарта-рошга кирувдим, ўни ерда унинг суратини кўрдим. Унинг эри офицерми, капитан экан.

Оҳа, — ҳазиломуз деди Эчки Пўстак. — Мажруҳлар тоифасидан.

Сидкидил саҳоватпеша кўнгилдан чиқмиш ушбу ҳазил боис атрофда жам бўлмишлар ҳахо-ҳахо кулиб юборишиди. Блумга келганда эса, у кулгига заррача қўшилмай эшик томонига қараб ўтирас ва тарихларниң тарихи бўлган воқеа ҳакида ўй сурарди, у ўз замонасида одамларни ўзига қаттиқ банд қилганди, ўша пайтлар ўтни янада гуриллатиш учун унга мой куйиб, барча тафсилотларни ва жумладан ишқий хатларни ҳам очиқдан-очик маълум килишганди, хатларнинг ўзи ҳам одмироқ, турли-туман шилқиллаган эркалашлардан иборат эди. Аввалига барни бегидир соғ инсоний муносабатлар эди кейин орага табиат қўшилиб ўз ишини қўлди бир-бирларига аста-секни боғланишиб қолдилар кейин шик гуриллаб аланига олди бутун шаҳарга мишишлар тарқалди ва ниҳоят машъум зарба тушиди унинг қулашини илҳақ бўлиб кутиб юрганлар, бадҳоҳ ғанимларнинг бутун бир ўрдуси бу қулашки тезлаштириб қўлларини роҳат қилиб ишқалашга тушидилар. Ҳолбуки бу воқеалар ҳеч кимга сир бўлмай қолган ва аслида у қадар шов-шув кўтадиган эмасди, уни кейинча бориб оламшуумул даражага олиб чиқиб шипшириб юбордилар. Хўп, уларнинг номлари қаерда бўлмасин биргаликда чайналаркан, агарда у маъшуқасининг ўзи сайлаган ошиқ экан, унда нима сабабдан улар тўшакда бирга ётадилар деб дунёга жар солишининг нима ҳожати бор эди ахир ҳолбуки бу нарса гувоҳлик ўрнидан туриб қасамёд қабул қилиниб айтилди ва шунда одамларга лик-лик тўла зал худди яшини теккандек сесканиб тушиди гувоҳлар қасам ичиб уни налон куни тушиги кийимларда нарвон ёрдамида тепадаги қаватдан тушаётганида кўрдик, у ерга яна худди шу йўл билан чиққан эди деб айтишди, бундан шираворга ўч шириштомоқ газеталар қоп-қоп пул сунуриб олишди. Ҳолбуки бутун гап айлантириб келганда жўнгина эрга бориб тақаларди у ўзини йўқотиб кўйиб паст кетганди эр-хотинининг бир фамилияда эканини айтмаса, ўрталарини боғлаб турадиган ҳеч нарса йўқ эди, э, мана шунда

орадан бир кучли ҳақиқий эркак чиқади, унипг ҳатто ожиз-ликлари ҳам ўзига яраша кучли ва у парининг жоду кўзларининг қурбони бўлиб йиқилади, оила аҳду бандларини бузади, маъшуқасининг ширин табассумларининг асирига айланади. Бу ерда яна ўз-ўзидан оила ҳаётининг азалий масаласи юзага чиқади. Мабодо ўртага учинчи эркак аралашган бўлса, эр-хотин ўртасида ҳақиқий муҳаббат бўлиши мумкинми? У эҳтирос тўлқинларига гарк бўлиб хонимчасини ер-кўкка ишонмас экан, улар ўртасида бундай гапга ҳеч қандай ўрин йўқ. Ҳақиқатан у инсон зотининг энг сара намунаси ва бунинг устига Худо талантларни бошидан саҳоват билан ёғдирганди, уни мундир кийган анати кўримсиз жўн одам билан асло солиштириб бўлмасди («Хайр, жасур капитан» қабилидаги стандарт нусха, аниқроқ айтганда, енгил отлиқлардан, янада анифи, 18-отлик бўлинмадан), албатта, ўт-олов ва қайсар (яъни қулатилган доҳий, лекин анов эмас), шунинг учун ҳам хонимчаси бундай инсон тез шуҳратга эришажагини дархол фаҳмлаб етди, ҳайтовор бари ўзи шунга қараб шитоб билан бораётганди, орада олдинига унинг ашаддий тарафдори бўлиб чиқсан Кашишлар ва умуман Хушхабарнинг ходимлари билан унинг жондан севган, ўз еридан ҳайдалган корандалари (у қишлоқ жойларда буларнинг ҳақ-хуқуклари учун жонини жабборга бериб ҳормай-толмай жанг олиб борган, улар бундан ортигини хаёлларига ҳам келтирмагандилар) унинг никоҳ билан боғлиқ режаларини батамом барбод қилдилар ва бошига ёниб турган чўғларни ағдардилар ва буларнинг бари ҳаммага маълум зарбулмасал бўри ва эшакка менгзаб кетарди¹. Агар бўлиб ўтган ўтмиш воқеаларини бир тартиб-интизомга келтириб қарасак, буларнинг бари алла-қандай тушга ўхшайди. Орқага қайтиш ҳам, бу ҳеч ақлга сифмайдиган иш, нега деганда, қайтсанг сен ўзингни ҳамма нарсада ортиқча эканлигингни сезасан, зеро вақти келганда барча нарсалар ўзгаради. Лоақал мана ўша Айриштаун-стрэндни олайлик, у ерларга қадам босмаганига мана бир неча вақтлар бўлди, у бу ернинг шимол қисмида истикомат қила бошлагандан бери қандайдир кўзига аввалгидан бошқача кўринадиган бўлди. Бироқ жанубми, шимолми, барибир, бунда соғ ҳолдаги жўшиқин

¹ Эзопнинг масалида бўри эшакнинг туёғига кирган қора тиканни чиқаришга рози бўлиб, эшакнинг тепкисидан ҳалок бўлади.

эҳтирослар жўшиб тошган ва у ҳеч нарсани ҳисобга олмас, кўзига ҳеч нарса кўринмас, ва буларнинг бари Блум айтган гапларни тасдиқларди, ахир бу хотин ҳам испанлардан ё жилла курса ярми испан эди, бинобарин бундай аёл ярим йўлда қолиб кетмайди, унинг жануб ўлкаларга хос эҳтироси тўхташ нималигини билмайди ва одоб-икромнинг колган-қутганларини ҳам шамолга совуришдан тоймайди.

— Айни мен айтган нарсани тасдиқлайди, — деди у Стивенга юраги гизли жазиллаб. — У хоним ҳам испан аёли эди, ё мен янгишялман.

— Испан қиролининг қизи, — жавоб берди Стивен бунга яна афтидан жумбоқ бўлиб туюладиган сўзларни ҳам қўшиб қўйди. Кечир энди, хайр-хайр испан камони ва ўлик деб аталарди илк соҳилнинг номи, Рамхеддан эса то Сциллигача ораси...

— Ростдан, а? — деб юборди Блум ҳайратланиб, аммо аслида ҳеч ҳайрон бўлмади. — Бундай гапларни мен ҳали эшитганим йўқ. Аммо, бу бўлиши мумкин, ҳар ҳолда хонимой у ерда яшаган. Шундай, Испания.

У «Севги жозибаси...» китоби тағин тушиб қолмасин деб қўйнидан ҳамёнини оҳиста чиқарди, орада Кейпл-стритдан олган китобни ҳали кутубхонага топширмагани эсига тушди, ҳамёни чала-ярим титкилаб кўрди-да, ниҳоят...

— Ҳа, айтганча, сиз нима деб ҳисоблайсиз, — деди у бироз иккиланиб тургач, ранги хиралашган бир суратни чиқариб, стол устига кўяркан, — манави испанча киёфани кўринг-чи?

Стивен унга мурожаат қилингани боис суратга қаради, унда билқиллаган бир хоним акс эттирилганди, бутун аёллик латофати ял-ял гуллаб яшина турарди, у кечки либосда ғоятда сўлқилдок кўринар, кўкрагининг узун қийилган қийифидан бор малоҳати очиқ саховати билан баралла кўзга ташланар, у атайдан ўзига жиддий тус берган, пўрсилдок лаблари андак очилган, шу боис марвариддек тизилган тишлари ҳам яширин қолмаган, жонон устида «Эски Мадридда»нинг ноталари ётган рояль ёнида турарди, ўша пайтларда бу гўзал баллада ниҳоятда машҳур бўлиб, кенг тарқалганди. Хонимнинг шаҳло кўзлари қани сенинг ҳайратга соладиган ниманиг бор дегандай Стивенга ҳозир кулиб юборадигандай бокарди. Бу антиқа суратни Уэстморленд-стритлик Лайфайет деган сураткаш олган бўлиб, у Дублинда бадиий суратнинг энг зўр устаси эди.

— Менинг рафиқам миссис Блум примадонна Мэрион Твиди хоним, — таништириди Блум. — Бир неча йил илгари олинган. Тахминан тўқсон олтинчи йилда. Ўша пайтда худди шунака эди.

Ёш таниши билан биргаликда унинг ўзи ҳам ҳозирда қопуний хотини бўлмиши хонимнинг суратига тикилар, Стивенга баъзи маълумотларни маҳрамона хикоя қиласарди, хотини майор Брайен Твиддининг қизи бўлиб, жуда нозик таълим-тарбия кўрган, кўшик айтишга таланти жуда эрта ўйғонган, нафис ўн олти ёшига чиқарчиқмас илк бор саҳнага кўтарилиб олқишу таъзимларга муяссар бўлган. Суратда юзининг ифодаси ҳайратомуз ўхшайди, аммо қадди-қомати бу ерда етарлича кўзга ташлашмайди, бироқ унга ҳар доим ўгирилиб қарашади, лекин бунда либоси ҳам нимагадир унча ўзига ярашмай тургандай. У тикка турган ҳолда ҳам коятда чиройли суратга тушиши мумкин эди, деди Блум, ўзи жуда ҳам келишган дўмбок аёл. Ёши вақтларида расмлар ҳам чизиб юрадиган Блум умуман аёл танасининг шакл андомлари ривожланиши хусусида гап очиб қолди, нега дегаңда худди атай қилгандай, шу бугун Миллий музейдаги шоҳ асарлар, такомилга етган ўша антик ҳайкалларни кўрганди. Ҳа, албатта, мармар асл шусхани, унинг елкалари, куракларини уйғун тарзда ифодалашига қодир. Колган ҳаммаси, ҳа, сиполик. Гарчи аслини олганда мук. Иосиф ҳукм-фармо... аммо биронта ҳам фотосурат бунга қодир эмас, нега деганда, қисқасини айтганда, бу санъат эмас-да.

У руҳнинг измига бўйсуниб денгизлар ошиғидан ибрат олароқ бир неча дақиқага суратни ўз жозибаси билан ўзини ёлғиз қолдириб бўшианиш баҳонасида нари кетмоқчиди... Ёш суҳбатдоши аёл латофатидан ўзи холий баҳрадор бўлишини хоҳлаганди, аёлнинг саҳнадаги кўриниши, очиини айтганда, шундай таассуротлар уйғотардиги, афсуски суратга туширадиган аппарат бунинг лазиз жозибасини беришга ожизлик қиласарди. Аммо бу ўз касбининг ахлоқ-одобига тўғри ҳам келмасди. Тун ҳавоси илиқ, ёқимли ва йилнинг бу фаслини эътиборда тутгандан ажиб бир тарзда сарин эди, худди момақалдироқдан сўнг қуёш чиққандай... У ҳақиқатан ҳам апави кишининг изидан боришига қаңдай бир зарурат сезгандай ва худди ички бир овоз ва ўз ўрнидан қўзғалиб заруратни адо этишига йўллагандай. Лекин қаңдай бўлмасин, у жойидан қўзғалмай суратдан шундок кўзини узмай тикилиб ўтириди, сурат бироз сарғайган, кўкракнинг баланд кўтарилиган жойлари андаккина эзилган, бироқ бундан унинг жозибасига заррача

хилоғ етмаганди, кейин ёш дўсти суратнинг кўпчиган сўлқиңдок нафосатга тўла жойларидағи бу қадар уйғунликни камоли дикқат ила қўздан кечираркан, уни бехос хижолатга солиб қўймаслик учун андиша қилгандай юзини ўтириди. Сурат оғизиа сарғайиб йилтираб колса, бу уни янада жозибадорроқ қилиб кўрсатади, баанини агар ички кийим унчалар тоза бўлмаса ҳам, бунинг асло зарари йўқ, аслини олганда бу котиб турганга қараганда анча яхширок ҳам. Уйга боргаңда, у йўқ бўлса-чи? Мен чироқни қидиргандим, у эса чироқ ҳақида кечаки менга бир нималар дегандай бўлаётганди, хаёлидан ўтди унинг, лекин фақат бир зумгина чунки у шу заҳоти дарҳол увиин-тўда бўлиб ётган эрталабки ўринн-тўшакни зслади ва х.к. Руби ҳақидағи китобча билан метемпсихоз (*sic*) қурғур худди атайд қилгандай тупғи тувакнинг ёнига учиб тушса бўладими биз бу жумлалар учун мактаб грамматикаси олдида ўзимизни айбдор деб сезамиз ва узр-маъзурларимизни изхор қиласиз.

Ёш йигит билан ҳамроҳ бўлиш ҳеч шак-шубҳасиз унга хуни ёқмоқдайди, жуда билимдон, *distingué*¹, ўзини тутиб олган, бошқаларга қараганда бир боин баланд, лекин унга қараб ҳеч хаёлингга келмайдики, йўқ ҳар қалай хаёлингга ҳам келади. Ундан кейин у суратни жуда чиройли деб айтди, нима деганда ҳам бу гап рост, лекин хонимнинг ўзи ҳам ҳозир аввалгидек эмас, анча тоб ташлаган. Нимаси бор бунинг? Булдай нарсаларнинг атрофида ўзини билмаганига солиши, мунофиқлик кўп, умр бўйи бу доғдан кутулолмайсан кўча газеталари ўлиб-тирилиб эр-хотинлар ўртасида азалдан урчиб келаётган жалжал-низоларни кўпиртириб оламга ёядилар, гольф ўйинчиси ёки ишқибозларнинг урф бўлган севимли актёри билан ноқонуний алоқаларни жўшиб-тошиб қоралайдилар, масалага мундок очиқ кўз билан тўғри ва вижданан қарамайдилар. Тақдир уларни қандай қовушитиргани, ўрталаридан қандай яқинлик уйғонгали, эл-юрт ичиди гап-сўзлар тобора кўпайиб боргани буарнинг ҳаммаси ҳақида судда айтилди ошик маъшуқларга ҳар турли фош қилувчи жумлаларга тўла хатлар келтирилди улардан очиқдан-очиқ бирга яшаганлари, ҳафтада икки ёки уч марта соҳилбўйидаги яхши тапиш меҳмонхоналарда бирга турганларига ҳеч қандай шак-шубҳа қолмади, уларнинг муносабатлари эр-хотиндан фарки қолмаганлиги ҳам равшан бўлди. Кейини суд шартли қарор чиқарди, ўлка прокурори ишни

¹ Нозикфаҳм (франц.).

кайта кўриб чиқишини талаб қилиши мумкин, у буни бекор қилишга эришимагандан сўнг, шартли қарор кучга кирди. Ишқ эктирослари кўзини кўр қилиб кўйган ошиқ-маъшуқлар буларниг барчасини назарга илмай юраверишлари табиий ҳол эди улар иш то адвокатнинг қўлига бориб тушмагунча худди шундай қилдилар ҳам адвокат ишни қонуний бир тарзда қўзғади жабр кўрган томон номидан даъво аризасини ўртага қўйди. Ўта тарихий *fracas*¹ рўй берган маҳалда Блум Эриннинг тож киймаган тирик қироли ёнида туриш шарафига мұяссар бўлганди ўшанда қулатилган йўлбошли хиёнаткор деб шармисор қилинган чоғда ҳам, ўз қарашларини охиригача тик туриб ҳимоя қилган ва йўлбошчининг ўнтами, ўн иккитами ёки ҳатто ундан кўпроқми содиқ сафдошлари «Инсаппресибл» йўғ-эй, «Юнайтед Айрленд» (дарвоҷе, бағоят қовушмаган ном, «Ягона Ирландия») босмахонасига ёриб кириб, болғалар ёки шуига ўхшашибир нарсалар билан босма ҳарф киссаларини мажак-мажак қилиб ташлаган, буни ўтган кунлар йўлбошчиси ҳамда нотигининг шахсий ҳаётини коралашни касб қилиб олган О'Брайен иғвогарларининг тухмат-бўхтонларига жавобан қасдма-қасд шундай қилдилар. Кўзга ташланиб турадиган соҳт-сумбатини сақлаган бўлса ҳам, йўлбошчининг ўзгаргани сезиларди лекин доимигидай уст-бошига кўпда эътибор бермас ва ўзининг ҳеч қачон ортга қайтмас сарсилмас иродаси жаноб Фалон-Фалончиларни анча вақтларгача чалғитиб келган ва охири улар нихоят ўзлари топинган қоя омонат лой заминда турганлигини кўргач, ҳайратдан ёқа ушлаган эдилар, ҳолбуки бундай бўш тагзаминга уни ўзлари кўтариб чиқаргандилар, аммо бу ишларнинг барини ҳаммаларидан бурун яна ўша аёлнинг ўзи найқади. Ўшанда тоза қиёмат-қойим бўлди ва ағдар-тўнтар издиҳом ичида Блум бўксасига тирсак билаи берилган адувнинг оғир зарбасини еди, аммо баҳтига бунинг ҳеч қандай асорати бўлмади. Унинг (Парнеллнинг) бошидаги шляпаси аникроғи цилиндрини эҳтиётсизлик билан тушириб юборишиди тарихий ҳақиқат шулки бошқа ҳеч ким әмас, айнан Блум нима воқеа рўй берганлигини кўриб ур-ийқит ичидан цилиндрни топиб етказишни истади (зигирча ҳам пайсалга солмай дарҳол эгасига қайтарди), Парнеллнинг эса ҳозир асти бош кийимини ўйладиган пайти эмасди, у бошяланг ҳолда оғир ҳанси-

¹ Жанжал, низо (франц.).

раб нафас оларди, шу билан бирга у эл-юртниң қайғусини чекадиган табиатан туғма жентельмен эди, майли у бу йўлга аввалио шон-шухратни ўйлаб киргани бўлса бордир, аммо бу нарсалар унинг қонида бор эди уларни она сути билан бирга ўз жонига сингдирганди, у одоб-икром, олийжаноб хулқ-автор эгаси эди ва бу дарҳол намоён бўлди, у шу заҳоти цилиндрни узатаетган кимсага ўгирилиб қараб вазминлик ва жиддият билан миннатдорчилик билдириди, «Ташаккур, сэр», деб қўйди, лекин бу товшининг оҳангি тамомила бошқача эди, бўлмаса худди шу бугун эрталаб Блум бир адлия шамси анворининг бошига учеб тушган шляпасини қўндиришига тўғри келган, андаккина фарқини демаса воқеа жуда бир-бирига ўхшарди, бу дўсти қадрдоннинг кўмиш маросимидан кейин рўй берди ва у ўз шон-шарафи билан қоронги ер бағрида ёлғиз қолди, ғамгин дўстлар бурчларини адо этиб алвиде айтиб бирин-бирин тарқалишдилар.

Бошқа бир томондан уни ҳаммадан ҳам извошлилар ва бошқа ҳангоматалабларнинг масхараомуз ҳазил-ҳузиллари қаттиқ хафа қиласиди, худди шулар буларнинг барини қип-қизил майнавозчиликка айлантириб юборишган, ҳаммалари тинмай ҳахолашар ва ўзларини худди барини биладигандай кўрсатишар, ҳолбуки аслида ҳеч вақони билишмас, ҳатто бурунларининг тагида нима бўлаётганини фаҳмлашмасди, ҳолбуки аслида икки манфаатдор томондан бошқа ҳеч кимга бу ишларнинг дахли йўқ эди, ҳамма гап шундаки, хотиннинг эри оти номаълум бир хайриҳодан хат олган ва шундан сўнг дахлдор томонлардан бирига айланганди, ўша хайриҳо ошиқ-маъшуқларнинг иозик бир ҳолатда қучоқлашиб турганларини кўриб қолиб уларнинг ғайриқонуний алоқалари ҳақида хабар етказганди, шундан кейингина эр-хотин ўртасида жанжал чиққан ва мужрима ўз хўжаси ва ҳукмдоридан тиз чўккан ҳолда ялиниб-ёлвориб кечирим сўраган, бошқа ҳеч қачон бу нарса такрорланмайди, бегона эр-как оstonамизга қадам босмайди, факат таҳқирланган эр ҳаммасини унутиб юборса ва бунга заррача ҳам аҳамият бермаса, бас, хотини уввос солиб юм-юм йиғлар, аммо бу тимсоҳнинг кўз ёшларига ўхшар, нега деганда, унинг яна бошқа кўз остига олганлари йўқ эмасди ҳар ҳолда. Шахсан Блумнинг ўзи табиатан шубҳачи одам бўлгани боис шунга ишончи комил ҳолда ҳеч қанақа эътиrozга ўрин қолдирмай айтар эдики, ҳар қандай аёл, борингки дунёда энг яхши аёл бўлган тақдирда ҳам, бир

эркакни ёки эркаклар рўйхатини кўз остига олиб қўяди ва улар бир-бирлари билан яхши муомала қилиб, апоқ-чапоқ бўлиб юришади, оила турмуши жонига тегиб кетиб, ўз бурчини ўташдан зерикиб қолса, жингдаккина бузуқлик йўлига киришдан ҳам тоймайди ва шунга шароит ҳозирлаб қўяди. Ўшанда у ўзи кўз остига олган эркакни шум инят билан авраб, ўраб-чирмашга тушади, юрак туйғуларини унинг йўлига нисор қилади, турмуш қурган ёши қирқларга яқинлашгаш кўпчиган хотинлар ёшроқ эркаклар билан кўп ҳолларда худди мана шундай *liaisons*¹ боғлайдилар, бунга ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ, хотинлар севиб қолган ҳоллар қанча хоҳласангиз, шунча топиладики, бу яна бир карра юқоридаги гапни тасдиқлади.

Энг ачинарлиси шунда эдики, баҳтли тақдир шу қадар саховат билан ақлу идрок это этган ҳозирги ҳамроҳи бўлмиш ёш йигит ўзининг олтиндан ҳам қиммат вактини бузуқ аёллар билан ўтказар, улардан бутун ҳаётини барбод қилиши мумкин бўлган биронта ёмон касаллик орттириши ҳеч гап эмасди. Бир кунмас бир кун саҳнада қаллиқойим пайдо бўлади-ю, бўйдоқлик кунлари билан хайрлашиб тақдир тақозосига кўра уйланади. Аммо ўшангача аёллар даврасида юрмай ҳеч иложи йўқ, бу йигитликнинг *conditio sine qua non*². Лекин бу борада Блумнинг баъзи гумонсирашларга асоси бор, шундай бўлса ҳам, у Стивендан мисс Фергусон ҳақида сўраб-сурештириб ўтирмоқчи эмас (ёш йигитни эрта аzonлаб Айриштаунга етаклаб келган йўлчи юлдуз балки худди шу қизнинг ўзидир), у қизнинг кетидан камтарона юришнинг ўзи билан чеклапармикини, ҳафтасига икки ёки уч маротаба чўнтагида ҳемири йўқ хиринглаган қизлар, осмонга кўтариб ҳамду сано ўқишлиар, маъсум, бегуноҳ сайру сулуклар, гулдасталар, попук қандлар етарли бўлармикини. Бошпанасиз, паноҳсиз бу етимчани аллақайси бекачлар шилиб олаётганини тасаввур қилишининг ўзи оғир, худди ўгай онадай, йўқ, унинг наққирон ёшида бундан ортиқ даҳшат йўқ. Гоҳигоҳида унинг оғиздан тошиб чиқаётган кутилмаганда ғалати-ғалати сўзлар ёши ундан каттароқ ҳатто отаси тенги эркак кишининг эътиборини тортар, аммо афтидан ёш йигит албатта тузукроқ овқат еб қорини тўқлаб олиши зарурга ўхшарди,

¹ Алоқа (*франц.*).

² Зарурний шартни (*лом.*).

майли-да, қўймоқми ё жуда бўлмаганда қайнатиб юмшоқ қилиб пиширилган тухумми, майли-да, хуллас, маза-бемаза нарсалар.

Қачон овқатланган эдингиз? — деб сўради у гавдаси ориқ, текис башарасида қиттак ҳам ажин йўқ, аммо зўр толиққан зотдан.

— Қачонлардир кеча, — жавоб қилди Стивен.

Кечами! — ҳайрон қолди Блум, аммо кейин яна бир эрта, яъни жума кирганини эслади. — Э-ҳа, сиз ўн икки соат илгари ёки кўпроқ демоқчисиз-да.

— Унда ўтган куни, — деб сўзини аниқлаштириди Стивен.

Бу гапдан лолу ҳайроғ бўлиб қолган Блум ўйга ботди. Ҳар икквларининг қарашлари ҳар доим ҳам тўғри келавермаса-да, лекин ораларида ҳар қалай аллақандай ўхшашлик бор эди, фикрлари худди бир йўналишда оқиб бораётганга ўхшарди. Блум ҳам тахминан унинг ёшларида бундан йигирма йиллар илгари Фогтер-Тўпчи замонларида парламент аъзоси бўлишга ёлғондакам даъвогар бўлиб чиқиб, сиёсатга бурнини тиқишига уринган чоғлари мана энди шунча вақтлар ўтиб эслайди (ва бу ўз-ўзидан унга юксак даражада бир қопиқиш беради) шундай кескин фикрлар, ғоялар олдида ўзида англаб бўлмас ҳурмат-эҳтиром туярди. Мисол учун, ўша еридан ҳайдалган корандалар масаласи эндигина кўтарилиб, ўйловчи, фикрловчи инсонларининг дик-қат-эътиборини жалб қилиб турганда, Парнелл албатта ёнидан бир тийин сарф қилмай танқид қилиб ўтиришга ҳам арзимайдиган шиорларга ёпишиб олмай аввал бошданоқ ҳеч бўлмаганда назарий тарзда дехқонларни ҳар томонлама қўллаб-куvvатлади, замонасозлик қилди (кейинчалик у ўз хатосини англаб етиб, бу ожизлиқдан батамом ҳалос бўлди) ва ҳатто сиз ўз радикал (кескин) ақидаларингизда Майкл Дэвиттдан ҳам ўтиб кетдингиз деган таъна-дашномларга қолди, у бир вақтлар ҳамма ялписига замиига қайтсин деб тарғибот олиб юрди, бир чеккаси мана шунинг учун ҳам жамоаларининг Барни Кирнан хузурида бўлган йигинида унга қарши ўта сурбетлик билан билдирилган тұхмат-бўхтоналарни кўнглига жуда оғир олди, ўзини бутунлай нотўғри ва тескари тушунаётганлари, шу билан бирга, буни ҳам таъкидлаб ўтмоқ керак, одам болалари ичидаги беозори бўлгани боис, шу ўз одатлари феъл-авторига хилоф равищда ракибининг (мажозан) тумшуғига урди, албатта қандай бўлмасин сиёсатта келгандаги ўзаро низо ва душманликни тарғиб-ташвиқ этиши ва авж

олдириш қандай оғир оқибатлар, қурбонларга олиб келишини у нихоятда яхши англарди, бу айниқса ёлиларнинг энг сара қисми-ни қашшоқлик ва азоб-уқубатларга гирифтор қилиб, энг мослашганларининг майдондан чиқиб кетишига сабаб бўларди.

Хар қалай нима бўлганда ҳам, орқа-олдини обдан чамалаб кўриб, вақт ҳам алламаҳал бўлиб қолганини ҳисобга олганда, туриб йўлга тушадиган пайт келганди. Ёш ҳамрохини ўз уйига элтай деса, бунинг ҳам ўз ишқалликлари чиқарди (хотинининг феъл-атворини билган ҳолда) бунда ҳеч кутилмаган бир нималар содир бўлиши ва барча тоат-ибодатии чиппакка чиқариши ҳеч гап эмасди, Блум бир куни кечаси уйга ҳеч ўйлаб ўтирумай оёғи синган бир кучукни (зоти номаълум) Онтарио-стритдаги уйига етаклаб келган эди (буни қаранг, ҳар иккала воқеа у қадар ўхшашиб бўлмаса-да, лекин бир-биридан жиддий фарқ ҳам қилмайди, ахир ёш ҳамрохининг ҳам қўли андак лат емадими) бу воқеани ўз бошидан ўтказиб уни ҳеч унутмасди, албатта. Бошқа бир ёқдан ҳозир Сэндимаунт ёинки Сэндикуув ҳақида оғиз очишнинг вақти ўтган, кеч бўлиб қолганди. Хар томонлама чуқур ўйлаб қараганда, ҳамма нарса бу туғилган имкониятдан тўла охиригача фойдаланиш лозимлигини кўрсатарди. Ёш ҳамроҳи олдин унга бирмунча димоғдор ва ҳаддан ташқари жиддий бўлиб кўриди, бу нарса бир ёқаси Блумга хуши ёкарди ҳам. Аммо, биринчидан, нима деса бўларкин, агар ёш ҳамроҳига бу фикрни айтса, у қўшилмаслиги ҳам мумкин эди, Блум бунга қандай ёндашиш, фикрини қандай сўзлар билан англа-тишини ҳам билмасди, мабодо у ўз таклифини қабул этса албатта бундан боши осмон фалакка етган бўлардику-я, қани энди ёш ҳамроҳи ижозат берса-ю, унга нақдина пул билан ёрдам кўрсата олса ёинки агар уст-бошига лойиқ келса у-бу кийим-кечакдан пешкаш эта олса, қанийди. Хар томонни ўйлаб кўриб, нихоят у шундай қарорга келди, кўча-кўйда бўлиб ўтган нохуш ҳодисани энди эслаб ўтирумаймиз, Эппснинг бир финжон қайноқ қаҳваси билан сийлаймиз, тагига бир-икки гиламча тўшаб, бошига ёстиқ ўрнига пальтони буклаб жойлаб кўлбола ўрин-тўшак ташлаймиз. Хар ҳолда у ишончли бошпана, иссиққина уйдан баҳра олади, мисоли балиқни чопонга ўраб қўйгандай, мана шу ҳолатда у кўнгилни хира қилиши мумкин бўлган бошқа ножоизликларни кўрмас эди, ишқилиб хотини

қандай бир бемаъни хархашаларини қилмаса, бас. Отни қамчиламок даркор эди, бинобарин анави жонғифон киши, эпашанг бева худди михлаб қўйилгандек ўтирган ўрнидан қимирламас, суюкли Күнстаун мазгилига ҳам шошилгиси келмас, чамаси шу яқин кунларда қўйи Шериф-стритдан пастидаги исловотхоналарда қўр тўкиб уйдан қочган ҳурилиқолар қуршовида айш-ишратини қилиб ётган ҳолда топиш мумкин бўларди, ушибу одамда шубҳа уйғотадиган алламбало нусхани, нима ҳам қиласди у ерда ҳурилиқоларни эзиз, уларнинг нозик ҳиссиятларини иссиқ тропик ўлкаларда содир бўладиган турли воқеалар, баданингни жунжиктириб юборадиган олти ўқли револьвер тўппончаларни ҳикоя қилиб жунбишга келтириб, ора-орада уларнинг бўлиқ-бўлиқ жойларини сўлқиллатиб таталаб ва яна анов қурғур самогондан ҳам қултиллатиб отиб ўтади-да, зерикканда яна мақтана-мақтана ўзи ҳакида зарбулмасаллар айтади, аммо аслида упинг кимлигини ҳеч кимса билмайди, бедананинг уйи йўқ қайга борса питтилдиқ, мадам Алгебра пассим¹ айтмоқчи, бизнинг ҳақиқий номимиз иксдан бошланади. Шуларии хаёлидан кечириб тураркан, Блум қон ва жароҳатларга қорилган ҳалиги валломатнинг хуружига қарши боплаб жавоб бергани, сен сифинган Худо яхудий эди, деб тилини калимага келтирмай қўйганини ичиди мамнун кулиб эсларди. Одам боласи бўри тишласа кўнади, лекин қўй сузиб йиқитса, ичи куйиб ўлади. Ўша дилрабо Ахилнинг энг нозик жойи ҳам ўша эди. Сиз сифинган Худо яхудий. Нега деганда, афтидан уларнинг ҳаммалари уни Каррик-Шанон ёинки яна қайсиdir Слайго диёрининг гадой топмас бир пучмоғидан келиб чиқсан, деб ҳисоблашса ҳам ажаб эмас.

— Мен шундай таклиф қиласман, — деди ниҳоят ёши улуг қаҳрамонимиз ҳар томонни обдан ўйлаб кўргач, суратни ҳаё-ибо билан ички чўнтағига жойлай туриб, — бу ер ёмон дим бўлиб кетди, келинг, бизникига борайлик, бемалол гаплашиб ўтирамиз. Менинг қўналғам бу ердан унча узоқ эмас. Манави зардобни ичмалиг. Жиндал кутиб турилг, мен ҳақини тўлаб келай.

Хозир айни жўнайдиган пайт, у ёғига Худо пошишо, шамол ҳайга етакласа, етаклайверади, Блум иболаниб суратни чўнтағига жойларкан, қўналға эгасига ишора қилди у эса ҳали...

— Шундай қилганимиз тузук, — деб ишонтириди у Стивенини, ёш ҳамроҳга эса хозир «Бронза калла»га боришадими ё

¹ *Пассим* — ҳар қайда (лат.).

янги дўстининг уйигами, ё яна бошқа бирон жойга, барибир эди ҳар қалай...

Блумнинг толиқиши билмайдиган миясида минглаб хаёлий режалар гувиллаб чарх урарди, билим (жуда юксак даражада), адабиёт, журналистика, конкурс ҳикоялар, замонавий реклама, инглиз курортлари бўйлаб концерт дастурлари, кўпдан-кўп театрлар, лик-лик томошибинлар, соф итальян тилида айтиладиган дузэт қўшиклар, яна қанча-қанчалаб бошқа шу каби ишлар, албатта, улар тўғрисида бутун жаҳонга, атроф тумонотга жар солиш шарт эмас, андаккина омад кулиб боқса, бас. Бошлаб юбориши керак, холос. Блум ёш ҳамрохи отасининг кучли овозини мерос олган деб, ишончи комил эди, у худди шу нарсага умид боғларди, бунинг ўрни ҳам бор эди, шунинг учун ёмон бўлмас ва зарар ҳам қилмасди агар шу тўғрида оғиз очса...

Газетани қўлига олиб ўқиб ўтирган аравакаш Лондоннинг қаериадadir бўлиб ўтган Аравакашлар бирлашмасининг расмий зиёфат маросимида собиқ вице-қирол, граф Кадоган раислик қилганини ўқиди, хаяжонли хабарни ўтирганлар жимгина эшишишди, икки-уч одам узоқ эснади. Кейин бурчакдаги эскидан колган бир нусха, чамаси, ҳалигача тетиклигини йўқотмаган шекилли, сэр Энтони Макдоннелл Юстон вокзалидан канцелярия бошлигининг қароргоҳига жўнаб кетганлигини ўқиди, ҳар қалай шунга ўхшашиб бир хабар. Одамни бунчалар тўлқинлантириб кўбрадиган бу хабарга бандоҳ акс садо чиқди:

— Қани, бобоси, мен бу хрестоматияни бир кўрай-чи, — деди ўз одатича тоқатсизланиб, пешанаси денгизларнинг шўрини кўрган баҳрий.

Бемалол, олавер, — деди илтифот билан бобоси.

Баҳрий ёнидаги қопчиқдан кўкимтирир кўзойнагини чиқардида уни ҳеч шошмасдан буренининг усти ва қулоғига қўндириди.

— Кўзингизни ишдан чиқарганимисиз дейман? — хайриҳоҳ ачиниб қизиқди шаҳар маҳкамасининг котибига ўхшаган кини.

— Кўрмайсанми ахир, — деб тушунтириди соқоли Шотландиянинг тўқ кўк рангларини эслатадиган баҳрий, иллюминатор деб атаса бўладиган кўк ойнагидан қараб, афтидан у адабиётга ҳам қизиқади чамаси, — ойнак тақиб ўқийдиган бўлиб қолдим. Қизил денгизнинг қуми кўзимни еди. Нима десамийкин, мен илгарилари фира-ширада ҳам ўқийверардим. «Минг бир кеча» билан «Кизилгул»ни бошимни кўтармай ўқирдим. Шундан ке-

йин у чангалига газетани олиб мук кетиб ўқишга тушди. Худо билади нимани ўқиди, сувга чўккан одам топилганими ё крикет¹ қиролининг қаҳрамонликлариними. Гневнингдом юздан ортиқ очко олибди, иккинчи кичик дарвоза, Ноттингем учун ўйигида, энди қўналға хўжайинига келсак (ўйин-пўйипниг билан нима ишм бор дегандай) у янгигина сотиб олинган оёғини қаттиқ қисаётган сўл томон пойабзали устида зўр бериб хир-хир килиб уринар, шунақа ярамас матоҳни сотган кишини оғзини тўлдириб сўкар, ҳали кўзи уйқуга кетмаган, бу уларнинг башаралариданоқ кўриниб турарди, хўрандалар эса ё индамай хўмрай-иб қарашар ё арзимаган бир гаплар қилиб қўйишарди.

Қисқаси, Блум шароитни тўла ҳисобга олган ҳолда мезбонни ортиқча ташвишга қўймаслик учун ўрнидан турди ва аввалио бу ернинг эгасига оқилона тақаллуф билал мурожаат килди (пулини нақд тўлайман деган ваъдасига биноан), бошқаларга билдиримайгина бошини енгил силкиб, тўланадиган пул тайёр деган ишпорани билдириди, ҳаммаси бўлиб тўрт пенс экан (у одоб-икром билан тўрт чақа тангани хўжайиннинг олдига қўиди, ўзиям охирги тангалар экан), у нархлар босма ҳолда ёзиб қўйилган қофоз варағини олдиндан кўриб қўйган, ўнга кўра қаҳва 2 п., қандол. маҳс. Худо ҳақи, Веzerap айтмоқчи, шинаванда икки баробар ошиқча тўлаган ҳам бўларди.

- Юринг, — деб ёш ҳамроҳига мулозамат килди у чўзилиб кетган машваратни ёпиш учун.

Иш хамирдан қил суғургандай осон битгани ва йўл очик эканини кўриб ҳар икковлари қўналғани тарқ этдилар, бу кулбай хизонада денгизчию яна бошиқа казо-казо жамоатгина қолишиди, уларни эса бу роҳатижон майшатдан ҳатто қаттиқ зилзила қўпиди ҳам қувиб чиқаролмасди баҳай. Стивен хамон оёги қалтираётгани, аъзойи бадани бўшашиб кетаётганини айтиб бир лаҳзагина... Эшик олдиди ҳарсилиб колди шу...

Мен ҳеч бир нарсани тушунолмайман, — деди у бир қизиқ тап айтгиси келиб. — Нима учун кечаси стулларни столлар устига оёғини осмонидан қилиб тўпташиб қўйишади, мен стулларни айтаман кафедаги...

Хозиржавоб Блум бунга дарҳол ўйлаб ўтирумай жавоб қилди:
— Эрталаб полни супуришади.

¹ Бир тур тўп ўйини.

Шу сўзларни айтиб, у ҳамроҳининг ўнг томонига ўтиб олиш нияти борлигини яширмай, узр сўраб чаққон ҳаракат қилди, унинг ўзи одати шундай эди, ўнг томонни ўзига яқин оларди, агар мумтоз ҳикматни қўллаган ҳолда қавс ичига олиб айтсақ, бу унинг нозик жойи — Ахиллес товони эди, деса ҳам бўлади. Стивен гарчи ҳали оёқда маҳкам ва адл туролмаётган эса-да, тунги сарин ҳаводан нафас олиш кишига чинакам роҳат бағишларди.

— Бу (ҳаво) сизни дарров тетик қилиб қўяди, — мулоҳаза билдириди Блум очиқ ҳавода сайдни ҳам назарда тутиб. — Мухими, андак юрайлик, кейин сиз ўзингизни бутунлай бошқача сезасиз. Кетдик. Бу ерга яқин. Сиз менга суюниб олинг.

Шунга мувофиқ у ўзининг сўл қўли билан Стивенни ўнг томондан қўлтиқлади-да, шунга мувофиқ йўлга бошлади.

— Э, ха-ха, — деб унга жавоб қиласарди унчалар ўзига ишон-қирамай қадам ташлаётган Стивен назарида бегона бир одамнинг қандайдир юмшоқ, латтадай ажабтовур қўлини вужуди билан ҳис қилиб.

Ҳар қалай, улар тош уюмлари, манқал каби нарсалар ёнидаги коровул кулбасидан ўтиб боришиди, бунда шахар майший хизматининг вақтинчалик ходими собиқ Гамли ҳамон ғафлат уйқусини уриб ётар, ҳаммага маълум ибора билан айтганда, ям-яшил ўтлоқлару тароватли ўрмонларни туш кўрарди. Ичи тош билан тўлдирилган тобутга келганда, бунда ғалати бир ўхшашлиқ бор эди, ахир очиғини айтганда, тобутни ўша саксондан ортиқ сайловчининг етмиш икки иафари тошга тўлдириган, улар бўлиниш чоғида бошқа томонга ўтиб олишганди, мухими, уларнинг кўпчилиги дехқонлар табақасидан эди, булар ўша йўлбошли шўрлик жон куйдириб ерларига қайтарган қувфинди чоракор кораидалар эди ҳойнаҳой.

Улар қўлтиқлашганча Бересфорд-плейсдан ўтиб боришаркан, сухбатни музикага кўчиришиди, Блум санъатнинг бу соҳасига чинакам мұҳаббат қўйганди. Вагнер музикаси гарчи ўзига хос буюк музика бўлиб туюлса-да, Блум учун бирмунча оғирлик қиласар ва дастлаб эшитганда уни англаб етиш қийин эди, лекин Меркадантенинг «Гугенотлар»и ё Мейербернинг «Хоч узра сўнгги етти сўз»и шунингдек, Моцартнинг «ўн иккинчи ибодат»ини у ғарки хаёл бўлиб тингларди, ўша ибодатдаги «Гlorия» унга энг етук музиканинг гултожи бўлиб туюлар, унинг олдида бопиқа ҳаммасининг чулдирашдан фарки йўқ эди. У католик черковининг муқаддас музикасини у билан бу борада рақобат қила

оладиган, фирма айтайлик, Муди ҳамда Сэнки гимнлари ёинки «Мени чорлагил ҳаётга ва мен содик бўлурман то абад»га ўхшигани нарсалардан беҳад баланд қўярди. У Rossini яратган «Stabat mater» асаридан ҳаммадан кўпроқ ҳайратга тушар, уни ўлмас дурдоналар сочмаси деб ҳисобларди, унинг рафиқаси примадонна Мэрион Твиди хоним бу асарни ижро этиб зўр олқишлилар олганди, ҳакиқий шон-шуҳрат, довруқ қозонганди, ишонч билан айта оладики, шундан сўнг хонимнинг шон-шуҳрати ортиб оламга тараалганди, Юқори Гардинер-стритдаги иеузит оталар черковида бошқа ҳамма унинг соясида қолиб кетган, муқаддас зал хонимни эшитиш учун тўпланган ўта моҳир санъаткорлар билан лиқ-лиқ тўлганди. Ҳамма ҳеч ким хонимга бунда бас келолмайди дер, фақат ибодат ва руҳоний музика чалинадиган мана шундай масканда хонимни тўхтовсиз қарс уриб саҳнага чорлашар, лол қолиб ҳайкиришарди, бу оз әмасдир ахир. Умуман олганда эса у «Дон Жуан» ёки «Марта» сингари енгил операларни кўпроқ ёқтирас, ўзига хос инжу деб билар, кўнглига яқин оларди, аммо шу билан бирга, дейлик, Менделсон каби жиддий мумтоз мактаблар хусусида юзакироқ тасаввурга эга эди. Шулар ҳакида сўйланаркан, у ўтмишнинг кўпчилик севадиган ариялари билан шак-шубҳасиз яхши танишлигини айтиб, *par exellence*¹ «Марта»даги Лионелнинг «Сен келганда» ариясини эслади, ажойиб бир тарзда шундай тўғри келиб қолдики, кеча кутилмаганда шу арияни эшилди, тўғрироғи, у қулоғига чалинди, у тақдирнинг бундай тухфаларини гоят қадрлайди, буни қарангки, уни Стивенинг муҳтарам падари бузруквори ижро этди, ниҳоятда авж пардаларга кўтарилиб бошқа ҳаммани бутқул ортда қолдирди. Гоятда сипориш билан сўралган саволга Стивен мен буни ижро этмаганман, деб жавоб берди. Шу билан бирга Шекспирнинг ўша даврдаги ёки нари борса ўша яқинлардаги қўшиклари ва айни чокда Феттер-лейнда ўсимликшунос Жерардга қўшни яшайдиган уд чалувчи Доулендни кўкларга кўтариб мақташга тушди. Доуленд ҳақида *appos* *Iudendo haus*, *Doulandus*² деган гап юради, деди. У мистер Арнольд Долмечдан олтмиш беш гинейга шундай чолғу асбоби сотиб олиш ниятида экан, Блумга бу зотнинг номи аллақандай танишидек туюлса ҳам, аммо аниқ эслолмади, Стивен яна овозлари ниҳоятда устакорона сайқал-

¹ Биринчи навбатда (*франц.*).

² Уд чалиб, ҳам умрин чалиб ўтди Доуленд (*лот.*)

ланган Фарнаби билан унинг ўғлини ва қиролича мусиқачила-ри қаторида ва яна қаерда имкон туғилса вержинал чаладиган Бёрдни (Вильям) тилга олди, яна қўшиқлар ва ариялар тўқий-диган муғаний Томкинс ҳамда Жон Булл ҳақида гапирди.

Улар сұхбатлаша кета туриб яқинлашаётган тош йўлдан осма занжири от ўзига тиркалган кўча тозалагични қалдиратиб судраб борар, оркасида ахлат-суприпдиларни бир чеккага суриб тўплаб қолдиради. Блум шовқинда олтмиш беш гиней ҳамда Жон Булл ҳақидаги гапни яхши эшитмай қолдим шекилли деб ўйлади. У сиз ўша машхур сиёsatчини айтмаяпсизми, деб қизиқениди, негаки, у икки бир-бирига ўхшаш номин эштиб ҳайрон бўлди, буям ажойиб бир ўхшашлик-да, деб ўйлади.

От занжирларини шарақлатиб аста бурила бошлади, шунда доим ҳушёр турадиган Блум ёш ҳамроҳининг енгидан енгилги-на тортиб ҳазилнамо огоҳлантириди:

— Бу кеч ҳаётимиз хавф остида. Манави буғ қалдироқдан эҳтиёт бўлинг.

Шу асно улар юришдан тўхтадилар. Блум отининг калласига қаради, у кутилмаганида шундоқ рўпараларидан қоронғида пайдо бўлди, у шу туриши, шу тўши, шу суяқ-саёклари билан жуда бошқача кўриниш, олтмини беш гинеининг ҳатто яқинига ҳам йўла-мас, зеро бу жонивор майдада қадам, оёғи оқсоқ, тумшуғи осилиб тушган, қорин ичига ботган, бир шўринг қурғур қирчанғи эди, унинг эгаси эса ўз жойида чуқур ўйга ботиб ўтиради. Шундай ўхшашни йўқ ажойиб маҳлук, Блум шу тобда чўнтағида бир бўлак қант йўқлигига ачиди, бироқ юз бериши мумкин бўлган тасодифларни ҳеч қачон олдиндан билиб бўлмайди, деб оқилона фикр қилди. Ҳа, бу жуда катта, жайдари, хуррак, телбасанғироқ энг жайдари от эди, унинг на ташқарисидан ва на ичкарисидан зарра-ча ақл нишонаси кўзга ташланмасди. Ҳаттоқи ит ҳам, деб ўйла-иарди Блум, ўша Барни Кирнаннинг хонаки итини олинг, агар у мана шунақанги баҳайбат бўлса, баногоҳ йўлинигдан чиқиб қолса, юраганиг орқапгга тортиб кетади-ей. Фақат ҳайвон айбдор эмасда, худди мана шу сахролар кемаси дейилган туюдай бўлиб туғилгани учун, жонивор ўзишиниг ўркачида токнинг зангини шарбатга айлантириб юборади. Ҳайвонотининг ўндан тўққизини қафасда сақлаш, қўлга ўргатиш мумкин, инсоннинг қўлидан ҳамма нарса келади, фақат арилар унга бўйсунмайди. Наханг найза билан най-залаанди, тимсоҳ бўйнидан қитиқланади, у сен ҳазиллашаётга-нингни дарҳол тушунади, хўрозвининг атрофига бўр билан доира

чишиб құясан, йўлбарсни бургутдай боқиб ром қиласан. Даладашт махлуклари борасидаги бу сердиққат мулоҳазалар уни Стивенниңг сўзларидаи бирмунча чалғитди, бу орада кўча кемасига ўхшаган от йўлда айланиб бурилишда давом этар, Стивен жуда қизнқ қадим ҳангомалардан сўйларди...

Мен нима дейстган эдим? Э-ҳа! Менинг хотиним, — деб маълум қилди Блум дарров *in medias res*¹ ўтиб, — сиз билан танишганидан ғоятда хурсанд бўлади, у ҳар қандай музикани жонидан ҳам яхши кўради.

Стивенниңг ён томонида тургани учун унинг чехрасига ёнлама қилиб қия дўстона қаради, ёп тарафдан у қуйиб қўйгацек ўз онасига ўхшарди, лекин отнинг қашқасидай бўлиб қолган хотинлар ҳеч ўзини тўхтатолмай бўйнига осилаверадиган истараси иссиқ тўнкалардан ҳам эмасди.

Ҳар ҳолда агар отасининг салоҳияти ўғлига ҳам мерос бўлиб ўтган дейилса, у эса бунга тўла амин эди, унда бу ҳол унинг онги тасаввурида янги уфқлар очар, чунончи леди Фингал ҳомийлигидаги Ирландия амалий ҳунарлари, ўтган душанбада улар концерт беришди ва умуман барча аслзодаларга умид боғлаш мумкин. У гапини амстердамлик (бу ерда суюқ ойимчалар йўқ) голланд Ян Питер Свединкинг «Ёшлик ўтар» темасидаги вариацияларига бурди. Лекин бундан кўра ҳам унга Иоҳаннес Иеенниңг сокин деңгиз ва нафис одамкуш париларнинг овозлари ҳақидаги қадим олмон қўшиғи жуда ҳам ёқаркан, бундан Блум андаккина чўчиб тушгандай бўлди.

Von der Sirenen Listigleit
Tun die Poeten dichten².

Қўшиқнинг бошини у куйлаб айтди ва extempore³ таржима қилди. Блум бошини силкиб қўйди-да, ҳаммасини жуда яхши тушундим, деб давом эттиришни сўради, Стивен унинг илтимосини қондирди.

Унинг овози ҳайратомуз гўзал эди, дастлабки пардаларданоқ унинг баҳосини билди, агар уни мисол учун Барраклоуга ўхшаган таниқли вокал мутахассиси қиёмига еткизса ва сайқал бер-

¹ Пўсткалласига (лат.).

² Маккор парилар чиройни
Куйланшар шоирлар (нем.).

³ Экспромт билан (лат.).

са, боз устига Стивеннинг ўзи нотадан хабардор бўлса, унда хеч қийналмай нархини ҳам кўтаравериши мумкин эди, ўшанда ба-ритонларнинг беш бори бир тангага кетаверарди ва кўп ўтмай унинг овози ўз саодатманд соҳибига энг бадавлат маҳаллаларнинг барча кибор салонларига, катта бизнеснинг пулдорлари ва номдор хонадонларга *entree*¹ кириб боришни таъминларди, у ёғини қарабсизки, у университетнинг санъат бакалаври дипломи (бу ҳам ўзига яраша реклама ахир) ҳамда чинакам жентльменнинг одоб-икромига (бу жуда яхши таассурот қолдиради ва унинг яна бир ютуғи бўлади) эга бўлган ҳолда, албатта катта муваффакият қозонади, калласи яхши ишласа ва яна бошқа нарсалар ҳам бу ерда гира ортиқчалик қилмайди, албатта, факат бу тоифа зотларнинг ишончини қозонити учун уни яхши лиboslar танлаб кийинтириш зарур бўлади, нега деганда, у ҳали жуда ёш ва тажрибасиз, киборларнинг лиboslarга бўлган нозик талабларни тушунмайди, ҳолбуки бу нарсага эътибор берилмаса кони зиён. Буларнинг барини нари боргандা бир неча ой ичида амалга оширса бўлади ва унинг кўз ўнгида ўзларининг музика оқшомлари ва анжуманларида иштирок этаётганликлари гавдаланиб кетди, айниқса янги йил арафасидаги рождество (мавлуд) байрамларида хонимларнинг ҳижома давраларида шивир-шивир саслар, ҳаяжонлар кўз ўнгидан ўтди, янгидан-янги таассуротларни ташна қидириб юрадиган хонимлар ва ойимқизларнинг эътиборини қозониш, бундан ўз ўрнида фойдаланиш ҳам одамга завқ-шавқ бағишлийди, Блум яхши биларди, бундай ҳодисалар тез-тез учраб туради — нимасини айтасиз, унинг ўзи ҳам ўз вақтида, факат уни карнай чалиб оламга овоза қилиб нима ҳам қилдик, ўз вақтида бу жиҳатдан тўла имкониятга эга эди. Шу билан бирга бунда даромад оқиб келишини ҳам назардан қочириб бўлмайди, бу менсимай қарайдиган нарса эмас, аксинча муаллимнинг кармонига қўшимча сармоя. Яна шундай тушунилмасинки, деб тирноқ ичида қўшимча қилиб қўйди у, бу ўша ярамас фойда даромадни кўзлаб бутун умрини батамом саҳнага бағишлиб юборсин, дегани эмас, асло. Кимга керак бундай даҳмаза. Аммо бу тўғри йўналишда ташланган тўғри қадам бўларди, бунда эътиrozга ўрин йўқ, пул томондан ҳам, руҳий томондан ҳам бу заррача унинг нафсониятига тегмас, гурурини ерга урмасди, одам шундай зориқиб қоладиган пайтлар ҳам бўлиб

¹ Кириш.

туради-ку, ахир. Кўзингга ҳеч нарса кўринмай турганда, чўкиб кетмаслик учун хаста ёпишадиган маҳалда бирдан қўлингта чек тутқизадилар, кўзинг ярқ этиб очилиб кетмасинми янаем. Бундан ташқари охирги пайтларда дидлар қаттиқ айтиди, шунга қарамасдан, одат тусига кириб қолган эскича ёчимлардан йироқ шу янги музика тезда юракларни ишғол қилиши керак, бу Дублин музика дунёсида улкан янгиликка айланади, ахир Айвен Сент-Остелл ва Хилтон Сент-Жаст ва genus отпе¹ шўрлик шинавандаларнинг жонига тегиб кетишди тенор учун чучмалдан чучмал соло ёғдиравериб қулоқларни батанг қилиб юборишиди. Ҳа, ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ, ном қозониши, юртдошлар назарида юксак чўккиларга кўтарилиши учун энг яхши имкониятлар мавжуд ва бунинг ҳаммаси унинг ўз қўлида, ўша чўккилардан туриб ўртага қатъий талабини қўя олади, нархини айта олади, олдиндан келишиб, Кинг-стрит саройида ҳашаматли концерт уюштиради, фақат қўллаб-кувватловчилар бўлса бас, агарда бироқ худди мана шу ерда агарда деб қаттиқроқ айтишга тўғри келади, кимdir уни аста-секин юқорига кўтарса, нима десак экан, йўлни муқаррар тўсиб чиқадиган фовлардан олиб ўтса, ахир ёшлар ва осон ютуқлардан талтайиб кетган эртапишлар худди мана шу нарсаларга келиб тез-тез қоқилиб йиқиладилар. Шуниси ҳам борки, у бошқа нарсалардан заррача ҳам ажралиб қолмайди, ахир у ўзига-ўзи хўжа бўлади, кўнгли тусаса адабиёт ишлари билан шуғулланиш учун ҳам жуда кўп вақт қолади, бу унинг хонанда сифатида шухрат қозонишига зид ҳам келмайди, зиён ҳам келтирмайди андак бўлсин, чунки бу фақат унинг ўзининг иши ва ҳеч кимга асло дахли йўқ. Аслини олганда ҳаммаси ўзи унинг қўлига киряпти, ва худди айни мана шу сабабдан ҳам, мусоҳибларнинг ёши улугроги узоқдан ўз фойдасининг ҳидини устомонлик билан сезиб, ёш йигитга илакишиди-қўйди.

Айни худди мана шу пайтда ит қурфур... бироздан сўнг у (Блум) агар имконият туғилиб қолса, ҳамроҳининг шахсий ишларига мутлақо аралашмаган ҳолда аҳмоққа тўқмоқ қабилида унга босар-тусарини билмай қолган фалончи медик билан мусносабатларни узил-кесил узиш кераклигини айтаман, деб кўнглига туғиб қўйди, Блумнинг фаҳмлашича ўша медик Стивенга ҳаддан ташқари менсимай беписанд қараб, орқасидан билса ҳазил билмаса чин йўсинида бемаза ҳазил-хузул қочириклар қилас-

¹ Барча оғайнилар (лот.).

кан, буни шундан бошқача аташ мумкин эмас, Блумнинг камтarona фикрича, бундай хатти-ҳаракат ўша медикнинг феъли бағоят бадфөйллигидан дарак бераркан, зарофат учун узр, албатта.

От, нима десак экан, кўчанинг чекига етиб тўхтади ва думини шахд билан кўтариб ерга ўз улушини ташлади, чўткалар тезда супуриб-сидириб оладиган кўча ўртасига ҳовури чиқиб турган учта катта тезак тушди. От — ўзининг осилиб тушган курсофини кетма-кет, уч маротаба шошилмай бўшатди. Аравакаш ҳам соф одамгарчилик юзасидан то ҳайвон ўз ишини бажо келтирмагунча икки томонга чалғилар ўрнатилган араваси ўрип-дифида қимир этмай кутиб ўтироди.

Блум билан Стивен араванинг кутилмагандага тўхтаб қолганидан фойдаланиб, устуннинг сўл-соқ томонидан занжирнинг бўш, очиқ орасидан ахлатларни четлаб ёнма-ён ўтиб олдиларда қуий Гардинер-стритга қараб юрдилар, Стивен йўл-йўлакай ҳамон паст овозда, аммо боягига қарагандага анча тетик ва дадил балладанинг охирини кўшиқ қилиб қуиларди:

Und alle Schiffe brucken' ...

Аравакаш миқ этмади, на ёмон, на яхши, на шунчаки сўз айтди. У ўз шарабанида икки одамнинг қорасига шунчаки қараб ўтиради — улар эса бири тўладан келган, бириси ориқ иккиси ҳам қора кийимда. Темир йўл кўттармаси томон қадам ташлашар, ни-коҳлаб қўй энди уларни падар Махер. Улар баъзан юришдан тўхтаб қолишар, кейин яна йўлга тушишар, одамии ақлу ҳушидан бегона қилувчи маккор парилар борасидаги маҳрамона сухбатларини (бунда аравакали иштирок этолмасди, албатта) давом эттиришарди, ора-сира шунга ўхшаш бошқа мавзуларни ҳам тилга олишар, тарихий мисоллар келтириб босқицчиликлар ҳақида мухокама юритишарди, ушбу аснода эса фаррош аравада, агар хоҳласангиз, сиз уни супурги арава деб атай колинг, ўтирган киши бу сухбатнинг бирор сўзини ҳам эшитмас, нега деганда, ҳамроҳлар хийлагина олислаб кетишган, у эса шунчаки қуий Гардинер-стритнинг охирида хос-бехос ўтирганча, *уларнинг худди бир аравага қўшилгандай бўлиб боришиларидан никоҳини узмасди*.

¹ Барча кемаларни бостирап (нем.).

17-ВОҚЕА

Блум ва Стивен қайтишаётганда қандай ёнма-ён йўл билан юришди?

Улар биргаликда Бересфорд-плейсдан сайр қилиб юргандек бамайлихотир қадамлар билан Қуи ва Ўрта Гардинер-стрит ҳамда Маунтжой-сквер бўйлаб ўтиб, шу зайлда кунботиш тарафга юрдилар; кейин қадамларини секинлатиб, ҳар икковлон сўлроққа олиб янгишиб Гардинер-плейс оралаб Темпл-стритнинг нақ муюлишига етдилар; сўнг оҳиста одимлаб дам тўхтаб, дам силжиб, ўнг томонга ёндошиб Темпл-стритнинг шимолий қисмидан Хардвик-плейсгача бордилар; бири-бирига сира ўхшамаган ҳамроҳлар айланиб юрган каби қадам ташлаб, икков мук. Георгий Черкови олдидаги айлана майдонни тик кесиб ўтдилар, нега деганда, ҳаммага маълумки, ҳар қандай айлананинг икки нуқтасининг ораси унга ёндош ёйнинг ўзидан қисқадир.

Сайру сулук чоғида икковлон қандай мавзуларда сухбат қилишди?

Музика, адабиёт, Ирландия, Дублин, Париж, дўстлик, хонимлар, фоҳишалар, парҳез, газ билан ёритиш, умуман қизиб ёнувчи ёй чироқларнинг ён-атрофдаги парагелиотроп дараҳтларнинг ривожланишига таъсири, умумга мўлжалланган шаҳар ахлат яшикларнинг шошилинч эҳтиёжлар учун фойдаланилиши, Рим-католик Черкови, руҳонийларнинг уйланмаслиги, ирланд миллати, иезуитларнинг ўқув юртлари, турли-туман ихтисослар, тиббиётни ўрганиш, ўтган кун, жума шанбанинг макрли таъсири, Стивенинг ҳушдан кетиши.

Атрофларини қуршаган ҳолларга ўзаро яқин ҳамда яқин бўлмаган муносабатларда Блум умумий яқинликларга дуч келдими?

Ҳар икковлари бадиий нафис таассуротларга бегона эмас эдилар, пластика ва тасвирий санъатдан кўра музикани афзал қўришарди. Ҳар икков оролда яшагандан кўра қитъада яшаш-

ни ва Атлантик океанининг бу ёғида истиқомат этишни у ёғида истиқомат этишдан кўра маъқул топишарди. Ҳар икков уй тарбиясини олиб чиникиб, бошқача тарзда фикрлап, қийинчиликларга кескин қарши туриш майл-одатларини мөрос қилиб олишган, жуда кўпдан-кўп диний, миллий, ижтимоий ҳамда ахлоқий ақидаларни (умум томонидан қабул қилинган) қатъи ян рад этишарди. Ҳар икков жинсларнинг оҳанрабодай ўзига тортиш кучининг ҳам қўзғатувчи ва ҳам ганг-караҳт қилувчи таъсирини тан олишарди. Қандайдир нарсаларга қарашларда уларнинг фикрлари бир-биридан фарқ қиласмиди?

Блумнинг парҳез ҳамда фуқаролик борасида ўз-ўзини камолга еткизиш мухимлиги тўғрисидаги фикрига Стивен очиқдан-очиқ қўшилмасди, Блум эса Стивеннинг адабиётда инсон руҳининг майнгу тасдиги хақидаги қарашларига овоз чиқармаган ҳолда ичидан қўшилмасди. Стивеннинг ирланд ҳалқининг друидлар эътиқодидан насронийлик динига ўтиши санасини эскирган деб топишини Блум ич-ичидан қўллаб-қувватларди, бу нарсани Папа Целестин Биринчи томонидан 432 йилда жўнатилган Патрик ўғли Калпурн, Потит ўғли, Одисс ўғли адo этган бўлиб, бу тақрийбан 260 йилда Лири подшоҳлиги ва Кормак Мак-Арт замонида (ваф. я. э. 260 йили) рўй берганди, бу зот бўғизга суяқ тикилиб Слеттида бўғилиб ўлмиши ҳамда Росснарига дағн этилмишди. Буни Блум курсоқнинг куриши ва алкоголнинг турлича қувват даражалари ва айрим аралашмалар улушининг ортиши ҳамда баъзи кимёвий бирималарнинг таъсири туфайли бўлган деб тушунтирди, бу нарса яна ақлий зўриқиши ҳамда одамни бўшаштирадиган тез айланма ҳаракатлар қилиш натижасида юз берган деди у, Стивен буни аввал аёл кафтидап унча катта бўлмаган булутнинг эрталаб яна қайтадан пайдо бўлиши билан изоҳлади (икковлари буни икки турли нуқтадан, Сендикув ва Дублиндан туриб кузатишганди).

Уларнинг қарашлари бир хил ва салбий бўлган нарса бормиди? Газсимон ва электр ёриткичининг яқин атрофдаги парагелиотроп дараҳтларнинг ўсишига таъсири масаласида. Улар шундай қарашарди.

Блум илгарилар бундай мавзуларни тунги сайрлар пайтида муҳокама қилганми?

1884 йилда Оуэн Голдберг ҳамда Сесил Тернбулл билан бирга шунда Лонгвуд-авеню билан Леопард муюлиши, Леопард муюлиши билан Синг-стрит ҳамда Синг-стрит билан Блумфилд-авен-

ню орасида шаҳар кўчаларини қезганда; 1885 йилда Перси Эпжон ҳамроҳлигидаги оқшомлари Апперкросс баронлигидаги Крамлиндаги Гибралтар саройи билан Блумфилд-хаус орасида деворга суюниб турган ҳолда; 1886 йилда ўқтин-ўқтин тасодифий таниш-билишлар ва эҳтимолки ҳаридорлар билан эшик остонасида ҳамда шаҳар атрофи темир йўлларининг учинчи даражали вагонларида; 1888 йилда майор Брайен Твиди ва унинг қизи Мэрион Твиди билан биргаликда ёки алоҳида-алоҳида Мэтю Диллоннинг Раунд Таундаги уйи айвонида; 1892 йилда бир марта ва яна бир марта 1893 йилда Жулиус Маствянский билан бирга ва ҳар икки ҳолда унинг (яъни Блумшинг) фарбий Ломбард-стритдаги уйи меҳмонхонасида бу гапларни муҳокама қилишганди.

То мўлжалдаги жойга етиб келгунларича Блумда 1884, 1885, 1886, 1888, 1892, 1893, 1904 бир-бирига боғланмаган йиллар ҳақида қандай фикрлар ҳосил бўлди?

Индивидуал ўсииш ва тажриба соҳасидаги прогрессив кенгайиш ўзаро индивидуал муносабатларнинг қарама-қарши томонида ретрессив торайиш билан бирга боради деб хаёл қилганди Блум.

Яъни айнан қандай?

Мавжуд бўлмасдан олдин мавжудликка кўп нарсалар келди ва қабул қилинди; мавжуд экан ҳар қандай ҳар қандай билан бўлгани каби у ҳар қандай билан бўлди; мавжудликдан номавжудлик сари борди; у ҳамма учун ҳеч кимга айланди, қабул қилинмайдиган бўлди.

Мўлжаллагап жойларига етиб келишгач Блум нималар қилди?

Эккл-стрит, 7 рақамига етиб келгунча бир қанча тоқ сонлар қаторидан ўтиб тўртингчининг логонасида Блум беихтиёр шиммининг орқа чўнтағига калитни олиш учун қўл солди.

Калит бор эканми?

У кеча кийилиб, уйда қолиб кетган шимнинг чўнтағида экан.

Нега у бундан икки карра ортиқ хафа бўлди?

Эсидан чиқаргани ва куни кеча ўз-ўзига икки маротаба эсингдан чиқарма деб атай тайинлагани учун.

Англашилмовчилик боис калитсиз (бехос) қолган ҳамроҳларнинг ҳоли энди нима кечади?

Уйга кириш ва кирмаслик. Эшикни тақиллатиш ё тақиллатмаслик.

Блум нима қарорга келди?

Йўл қидирди. Паст деворга оёғини тираб, у панжара устига чиқди, шляпасини бошига бостириброқ кийди ва устунларни

икки бўғимидан тутиб, оёғини оҳиста ҳовли томонга олди, ҳовлининг катталиги беш фут ва тўққиз ярим дюм, устига тош ётқизилган йўлканинг узунлиги икки фути ўн дюм эди. Шундан сўнг панжарадан ошиб тушиб, ерга йиқилишдан ўзини эҳтиёт қилиб энгашганча маконда эркин ҳаракатга кирди.

У йиқилмадими?

Инглиз оғирлик ўлчови тизими бўйича унинг танасининг оғирлиги ўн бир стон ва тўрт фунтга баробар эди, бу аптекачи ва доришунос Фрэнсис Фредменнинг Шимолий Фредрик, 19 даги хонасида жойлашған рақам чиқиб турадиган тарозисида доимий тасдиқдан ўтганди, бу ўтган Мерож байрамида, яъни насроний вақт ҳисобига кўра, бир минг тўққиз юз тўртинчи кабиса йилининг ўн иккинчи май куни (яхудий йил ҳисобида беш минг олти юз тўртинчи, мусулмон йил ҳисобида бир минг уч юз йигирма иккинчида), олтин санаси 5, эпактаси 13, даврий қуёш айланиши 9, якшанба белгилари СВ, Рим индикти 2, Юлиан айланиш давраси 6617, МСМ IV рўй берганди.

Ҳовлига тушгач у безарап юриб кетдими?

У ўз мувозанатили сақлаб мустаҳкам сёёкка турди, жуссасига сакраганда андак ларза тушган эса-да, дадил қадам босди, ташқи эшик лўқидонини кўтарди, унинг эркин ҳаракат қилювчи тилини ва таянч нуктадаги пишангни куч билан босди, андак ҳаяллаб пастроқ жойлашган қазноқдан ўтиб ошхонага кирди, «Люцифер» гугуртини ишқалаб ёқди, мурватини бураб газни очди, баланд аланга олдириди, кейин унинг алангасини пастроқ қилиб ростлади ва ниҳоят битта шам ёқди.

Стивен унинг бу ҳаракатларини қандай қабул қилди?

У панжараага суяниб ошхонанинг тиник ойнасидан газнинг алангасини ростлаётган кишини, шамни ёқаётган кишини, навбат билан пойабзалини ечаётган, ёниқ шамни кўтариб, ошхонани тарк этаётган кишини кўрди.

У киши яна қаерда пайдо бўлди?

Тўрт дақика ўтгандан сўнг унинг кўлидаги шами ичкарига кириладиган эшик тепасидаги ярим айлана, ярим шаффоф елпифичга ўхшаган ойнани ёритди. Эшикнинг ошиқ-маъшуғи оҳиста айланиб очилди, йўлақда қўлида шам кўтарган яланг бош киши кўринди.

Стивен унинг ишорасига юрдими?

Ха, у оҳиста қадам босиб ичкари кирди, эшикни ёпиб, илгагини илишга ёрдамлашди, шундан сўнг у оёғини мато билан

ўраган, кўлида шам ушлаган одамнинг орқасидан сассиз эрганиб, сўл томондаги эшик тагидан ёруғлик тушиб турган йўлакдан ўтдида, ён тарафга қараб бурилган пиллалоядан беш логонача пастга эҳтиёткорона оёқ босиб, Блум уйининг ошхонасига кирди.

Блум нима қилаётган эди?

У шамни каттиқ пуфлаб ўчирди, ўтирадиган жойи (макъади) чукурча қилиб ишланган иккита курсини оташгоҳга яқинроқ сурди, биттасининг елкасини ҳовлига қараган деразага тӯғрилаб Стивенга қўйди, иккинчисини зарур бўлиб қолса деб ўзига ўрнатди, бир тиззасини ерга қўйиб ўтирди, оташгоҳнинг панжараси устига суюқ мум шимдирилган пайраҳаларни устма-уст қалади, тагига қалин рангдор қоғоз парчаларини тиқди, «Флауэр ва Макдоналд», Д'Олиер-стрит, 14, фирмасининг омборларидан харид қилинган, тоннаси йигирма бир шиллинг турадиган, энг яхши Эбрем кўмиришининг лўнқаларини терди-да, «Люцифер» гугурти ning ёнаётган битта чўпи билан қоғознинг учта учи чиқиб турган жойидан ўт олдиреди, ёқилғидаги мужассам иссиқлик атрофга таралди, унинг таркибидағи углерод билан водород ҳаводаги кислород билан қўшилди-да, энергия ишга тушди.

Стивен яна шунга ўхшаш нарсалар устида ўйладими?

У бошқа жойлар ва бошқа вақтларда бир тиззасига ёки иккала тиззасига чўкиб ўтириб унга ўт ёқиб берган одамларни эслади, Килдер графлигининг Саллинс деган жойидаги Клонгоуз Вуд Иисус Жамияти коллежининг кичкина касалхонасида биродар Майклни эслади; Дублиндаги Фицгибон-стрит кўчасидаги ўн учинчи уйларида (уларнинг биринчи бошпаналари) шип-шийдон хонада отаси Саймон Дедални ёдига келтирди; Ашерг Айленд, 15 даги ўлим тўшагида ётган мисс Жулия Морканнинг опаси ўзининг энагаси мисс Кейт Моркан хаёлидан ўтди; Шимолий Ричмонд-стрит, 12 даги уйнинг ошхонасида 1898 йилда мук. Франциск Ксаверий байрами куни эрталаб онаси Мэри хотирасига тушди; Шимолий Стивенс Грин, 16 даги Университет Коллежининг физика кабинетидаги декан, ота Батт кўз ўнгидан ўтди; отасининг Кабредаги уйида опаси Диллии (Делия) ўйлади.

Стивен рўпарасидаги оташгоҳ тепасига бир қўл баландлигида қараб нимани кўрди?

Пастроқда қатор қилиб пружиначаларга бешта эшик қўнғироқчалари осилганди; оташгоҳ тиргаги ёнидаги камгак жойда икки илгакка қиялатиб эгри-буғри арқон тортилиб, унга тўртта

чорси рўмолнча буқлаб ташлаб қўйилган, лекин қисқич билан маҳкамланмаган эди, шунингдек, унда бир жуфт товони ва юқори қисми филденерс кулранг аёллар пайтоғи осилган, улар ёнидан ҳам, тепасидан ҳам учта ёғоч қисқич билан тортилганди.

Блум плита устида нимани кўрди?

Ўнг томондаги чоғроқ онқат иситиладиган токчада сирланган зангори кастрюль, сўл тарафида (бу томон каттароқ эди) – қора темир чойнак туарди.

Блум плитада нима қилди?

У кастрюлини сўл томонга олди, тунука чойнакни қўтариб сув тўлдиргани ўтди.

Сув оқдими?

Ха. Бу Уиклоу графлигидаги сифими 2400 миллион галлон бўлган Раундвуд омборидан келаётган ичимлик сув эди, у ер остидаги окведук (кориз) орқали бир ёки бир неча филтрли кувурлардан оқарди, узунасига ҳар бир ярди 5 ф.с. турадиган ускуналар лойиха бўйича ўрнатилганди, у Даргл, Рэтдаун, Даунс воийси ва Коллоухилл орқали ўтиб, 22 инглиз мили масофасини босиб Стиллоргендаги 26 акр майдонни эгаллаган сув омборига қуиларди, бу ердан яна бир қанча сув тўплагичлардан ва 250 фут сув туширгич қайирмалардан тушиб Юстейст қўприги ҳамда Юқори Лисон-стритда шаҳар чеккасига етиб келарди; Ёз ойларида узоқ давом этган қурғоқчилик туфайли ҳамда ҳар куни 12,5 миллион галлон истеъмол қилингани боис сув тўғоннинг обартовидан анча қуи тушиб кетарди; ушбу сабабдан ҳам сув тармоғининг инженери ва вилоят нозири М.И.¹ мистер Спенсер Хэрти сув оқова бошқармасининг кўрсатмасига биноан шаҳар сувини уйдан бошиқ барча жойларда ишлатишни тақиқлаганди (акс ҳолда худди 1893 йилда бўлгани каби ичиш учун мутлақо ярамайдиган Катта канал ҳамда қирол каналларидан сув олишга тўғри келиб қолиши мумкин эди), яна шуниси ҳам ошиб туниганди, ҳар бир йўқсилга кунига 15 галлон сув ажратилган бўлишига ва бу ўлчам олти дюмли сув ўлчагич билан тартибга солиб турилганига қарамай Жанубий Дублин Мискинлар уйи ҳар куни 20.000 галлон ортиқча сув оқизганлиги маълум бўлган, буни сув ўлчагич асбоби кўрсатган; муниципалитет юрисконсульт, ишончли вакил мистер Игнатий Райснинг далолатномасига кўра бу нарса

¹ Муниципал инженери.

аҳолининг бошқа бир қисми, соғлом ҳамда тўловга қобил солиқ тўловчиларга ҳаракат билан зарар етказиш деб баҳоланганд.

Сувсевар, суволар, сув ташир Блумни у плита ёнига қайтиб келганда сувнинг пимаси лол қилиб қўйди?

Сувнинг ҳаммабоплиги; ўз сатҳини текислашга интилишда табиатга содиклиги ва барчага баробар тенглиги; Меркатор бўйича хариталардаги сув океанларининг поёнсизлиги; Тинч океанидаги Зундам ботифида унинг 8000 дengиз сажинидан ошадиган ўлчаб бўлмас чуқурлиги; унинг барча соҳилларига навбат-банавбат тегиб ўтувчи тўлқинлари, мавжлари ва бошқа устки зарраларининг ҳеч чарчамас, тўхтамас ҳаракатчанлиги; унинг бўлакларининг мустақиллиги; денгизлар ҳолатининг доим ўзгариб туриши; сокин чоғида сокилиги; кўпайган ва камайган пайтларида ҳаракатчан кўпчиши; вайронагар тўфонлардан сўнг тинчидан қолиши; Арктика ва Антарктидада кутб музликларининг мутлақ тоза-мусаффолиги; унинг иқлим ва тижорат учун аҳамияти; ер куррасида унинг 3 га 1 нисбатда кўплиги; Жадий субэкватор чизигидан пастда жойлашган барча кўз илғамас маконларда унинг ҳукмронлиги; азал ҳавзасининг мултисекуляр барқарорлиги; қорамтири-малла ўзани; миллион-миллионлаган тонналардаги энг қимматли маъданларни ҳам қўшган ҳолда унинг барча эрувчан моддаларни эритиши ва эриган ҳолда сақлаши; унинг яримороллари ва чўкаётган бўғозларини тинмай ювиб кетиши; унинг аллювиал ётқизиқлари; унинг вазни, ҳажми, зичлиги; унинг маржон ороллар ва баланд тоғлардаги оҳактошли кўлларда ҳеч қачон ўзгар маслиги; унинг тропик, мўътадил ва совук минтақаларда рангларининг товланиш даражалари; китъалардаги транспорт шохобчаларининг кўлларининг оқимларига уланиб кетиши, дарёларининг ва тармоқларининг океанларга қуюлиши, трансokean оқимларга, экватордан шимол ва жанубга қараб Голфстрим ҳосил қилиши; унинг қутурган асов қудрати цунамиларда, тўфонларда, артезиан қудуқларда, лаваларда, ёмғир-жалаларда, гирдоб айланаларда, тошқинларда, босишларда, қаър тўлқинларида, алиш сув-айирғичларда, сув бўшатмаларда, гейзерларда, шовваларда, ўпконларда, малстремларда, сув олиб кетиш — селларда, жалаларда; уни ҳайбат билан ёй каби ерни қамраб олганлиги; унинг яширин булоқлари ва киши билмас намлиги, факат сув изловчи асблорду гидрометрия ўлчагичлари воситасида топилиши, бунинг мисоли шу яқиндаги қудук

ва Эштаун дарвозаси деворидаги тешик, ҳавони бойитиши, шудрингда шаффофлиги; таркибининг соддалиги, бир қисм кислородда икки қисм водород; шифобахш хусусиятлари; ўлик дengиздаги унинг кўтарилиш кучи, унинг сойлар, жилғалар, жарлар, бузук тўғонлар, кемаларнинг деворларидағи тиркишлардан ҳеч тўхтамай шиддат билан кириб бориши; унинг тозаланиши, ташналикини қондириши, ўтни ўчириши, ўсимликларни тўйдириши; унинг парадигма ва азал образ сифатида мукаммалиги; унинг буғ, туман, булут, ёмғир, қиров, кор, дўлга айланиши; қудратли гидрантлардаги унинг кучи; унинг кўллар, қўлтиклар, кўрфазлар, бўғозлар, қайрилмалар, тармоқлар, оҳактошли ороллар, маржон ороллар, архипелаглар, фиордлар, эстуарийлар ва майхоналардаги ранг-баранг кўринишлари; унинг муз тоғлар, айсберглар, дайди муз қоялардаги муст-метинлиги; унинг сув тегирмонлар, турбиналар, генераторлар, электростанциялар, унинг ювиши, оқлаш, ошлаш, саваш машиналарини холис, беминнат айлантириши; кемалар, қайиқлар қатнай оладиган каналлар ва дарёлар, сузиб юрувчи таъмирловчи докларда қўл келиши; сув кўтарилиган ва тушган пайтларда, юқори оқимларда уларни забт этиши ва кучини кўрсатиши; унинг сув ости фаунаси ва флораси (анакуст ҳамда фотобиб), уларни сон жиҳатидан ер устида яшовчи махлуқларга қиёслаш мумкин; у одам аъзо-баданининг 90 фоизини ташкил қиларкан, демак, у ҳамма жойда мавжуд; чириган балчиклар, ботқоқликлар, сўлиган гулларнинг туваклари ва ой шом еган чоғларда туриб қолган сувларда ундан сассиқ уфунат таралиши.

Нега ярим тўлатилган чойнакни гуриллаб ёна бошлаган кўмири устига кўйиб, у яна боядан бери оқиб турган жўмрак олдига борди?

У Баррингтон лимон совуни бўлаги билан қўлини ҳам ўзгарувчан ва ҳам ўзгармас янги муздек совук сувда ювмоқчи эди; бу совун қисман аввал ишлатилган бўлиб, устига қоғоз ёпишиб қолганди (совун ўн уч соат бурун тўрт пенсга харид қилинган, бироқ ҳали пули тўланмаганди), кейин у айланиб турадиган ёғоч поясига ташлаб кўйилган қизил ҳошияли узун хом сурп сочиққа юз-қўлини артиб куритмоқчи эди.

Блумнинг таклифини рад этиш учун Стивен қандай сабаб кўрсатди?

У сувдан кўрқаман деди, совук сувга тоқат қилолмас, юз-қўлини юволмас, бошдан-оёқ чўмилолмас экан (ўтган йил-

нинг октябрь ойида охирги марта сувга тушган экан), ойна, биллур каби сувга ўхшаш нарсаларни жини сўймас экан ва шу билан бирга нутқлар ва фикрлардаги сувчилликка сира ишонмас экан.

Тозалик озодаликка риоя килишнинг фойдаларини айтиб нега Блум Стивенга ўз фикрини уқтирумади? Нега каллани хўллаш, башара, бўйин, елкалар, кўкрак қафасига сувни шалоплатиб сачратиб ювиниш мушакларни қисқартириб, конларни жўштиришини исбот қилиб бермади? Ахир дарёда, денгизларда чўмилиш одамга роҳат бағишлади-ку?

Яна билиб қўйиш зиён қилмайдики, одам аъзойи баданинг совуққа чидамайдиганлари булар энса, курсоқ ва оёқнинг товонларидир.

Сувнинг табиий куч-кудрати билан даҳонинг ўзига хос инжиқлиги чиқишомласди.

У худди шундай яна қандай маслаҳатлар беришдан ўзини тийди?

Парҳез қилишга доир маслаҳатлар бериб ўтирумади: чунончи бекон, треска ва мой таркибида мавжуд оқсиллару иссиқлик калориялари, ва бу охиргиларнинг биринчи саноқнинг охиргисида йўклиги ҳамда охиргиларнинг саноқдаги биринчидаги мўл-кўллиги борасида.

Мехмон йигитнинг қайси сифатлари мезбоннинг кўзига ташланиб турди?

Аввало ўзига бўлган ишонч, колаверса, ўз-ўзини бошқариш, тасарруф қилиш, хаёлни сочиш ҳамда жамлашнинг teng-баробар ва қарама-қарши кучлари.

Аланга устига қўйилган сув солинган идишда йўл-йўлакай қандай ҳодисалар юз кўрсатди?

Қайнап ҳодисаси. Опхона билан оташгоҳ мўриси орасида узлуксиз оқим тариқасида юқорига тортилаётган қизиган ҳаво туфайли зўрайиб ёнаётган олов пайраҳалардан лўнқасимон кўмирга ўтар, кўмирда эса тарихдан аввалги олис ибтидоий замонларда зичлашиб, маъданлашган минераллар мужассамлашган эди, аввалда моҳияттан ўсимлик бўлмиш ушбу маъдан ўз навбатида дастлабки иссиқлик манбай (шуъладор) қўёпдан кучкувват касб этмишиди ва ушбу ўз навбатида нур таратувчи ҳар томонга ёйилган иссиқлик ўтказувчи эфир-ҳаво воситасида таркалмишди. Бундай ёниш чоғида кучайиб борувчи ҳаракатнинг

бир тури бўлмиш иссиқлик (конвектирланиб) қўзғалиб ўз манбаидан идишдаги суюқликка ўтиб борар, идишнинг тозаланмаган корайиб кетган устки тунукасини обдан қизитар, қисман яллиғланар, қисман ютилар ва қисман қувватини ўтказарди, шу тарика чойнақдаги сувнинг ҳароратини дам сайин қайнаш нуқтасигача кўтарарди, айни вактда ҳароратнинг кўтарилишини бир фунт микдоридаги сувни Фаренгейт бўйича 50° дан 212° даражагача қизитиш учун 72 иссиқлик бирлиги сарфлаш натижаси деб ифодалаш мумкин эди.

Ҳароратнинг шу кўрсатилган даражага кўтарилганини қаердан билиш мумкин эди?

Чойнак қопқоининг ҳар иккала томонидан худди ўроқсимон оппоқ буглар отилиб чиқарди.

Юкорида кўрсатилган тартибда қайнатилган сувни Блум қандай шахсий юмушларига ишлатиши мумкин эди?

Соқолини олиш учун.

Тунда соқол олишнинг қандай афзалликлари бор?

Соқол мўйи тунда юмшокроқ бўлади; устара у қиришдан-бу қиришгача қотган кўпик ичидаги атай қолдирилган бўлса, совун сурадиган чўтка юмшокроқ туради; бемаҳалда, холи жойда хотин жинсидан бўлган таниш-билишларни кутилмаганда учратиб қолинса, юз териси майинроқ бўлади; кун қандай ўтганлиги ҳақида бафуржа хаёл суриш; уйкудан тетик бўлиб кўз очганда, ўзингни силлиқ ва озода кўриб хушдол бўлиш; ҳолбуки, эрталабки шовқин-сурон, ноаён ҳислар ва тўсқинликлар, сутчининг бидонининг тарақ-туруқи, хат ташувчининг эшикни тақиллатиши, совунни қайта-қайта бир жойга кўпиртириб сураётганда такрор-такрор ўқилган газета ва бирдан кўнгилга оралаган қўрқув ва нимани қидираётган эдинг, деган безовта фикр ва сал ўтмасдан бу арзимаган нарса-ку, деган қарор соқол қиришини теззатиб юбориши ва натижада кесиб олиш мумкин кейин унга кичкинагина пластир қирқиб андак оғзингда ҳўллаб тўғри томони билан ёпишириб кўяссан бошқа на иложинг бор.

Нега уни ёруғликнинг йўқлиги эмас, шовқин-сурон кўпроқ ташвишга солиб қўйди?

Унинг бақувват миқти эркакмонанд аёлмонанд фаол суст қўлида инсончли сезги ҳиссиёти мужассамлашганди.

Бироқ қарама-қарши таъсири бўлган ҳолда айни чоғда у (унинг қўли) қандай қобилиятга эга эди?

Унда жарроҳлик қобилияти мужассам эди, бироқ айни чокда, ҳатто мақсад воситани оқлагандан ҳам, у инсон қонини тўкишдан нафратланарди, шу боисдан ҳам, табиий тартиби баланд у гелиотерапия, психофизиотерапия ва остеопатия жарроҳлигини афзал қўрарди.

Блум дарчасини очгап ошхона жавонининг пастки, ўрта ва юкори токчаларида нималар кўзга ташланарди?

Пастки токчада ёnlамасига териилган бешта майдага тарелка, олтита устма-уст тахланган лаган, улар устида тўнкариб қўйилган қандолатчалар, ўсган мўйловга мосланган тўнкарилмаган финжон, Кроун-Дерби тақсимчаси, тухум учун тўртта тилла ҳошияли оқ қадаҳча, ичида кўпроқ чақа тангалар кўриниб турган очик замша ҳамён, хушбўй (бинафиша исли) попук қантлар солинган идиш. Ўрта токчада сийқаси чиққан тухумдон, унинг ичига қалампир солинган, оштуз солинган туздон, ёғлиқ қофозга ёпишиб қолган тўртта зайдун меваси, Сливи пашитетидан бўшаган идиш, ичи бурама қофоз билан қопланган, ичида битта Жерси ноки турган тўқилган думалоқ сават, «Вильям Гилби ва К°» фирмасининг ичи яримлаган шифобахиши оқ портвейни шишаси, қирмизи-пушти қофозга ярим ўроғлиқ эрийдиган Эппс қаҳваси, Энн Линчдан харид этилган, бир фунти икки шиллинг турадиган, зар қофози ғижим олий нав чой, йилтироқ тунука идишга солинган қумоқ оқ қанд, иккита пиёз, бирори испан пиёзи, бутун, иккинчиси майдароқ ирланд пиёзи, қок ўртасидан бўлинганлиги туфайли бироз ёйилган ва шунинг учун ҳам ўткир ҳид таратиб турарди, Ирландия Намунали Сут Фермасининг қаймоқ солинган сут идиши, бу жигарранг сопол хурмачада бир миқдор қатик ивитиб қўйилган, уй ичи иссиқ бўлгани учун унинг зардоби юзига қалқиб чиққан ва бир қисми сузма ҳолига келган, у мистер Блум билан миссис Флемингнинг нонуштаси учун мўлжалланган, олиб келингандаги умумий ҳажми бир инглиз пинтидан ошмасди, унинг ёнида иккита саримсок бўлаги, ярим пенни ва янгигина антрекот бўлаги солинган мўъжаз талинка жойлашганди. Тепадаги токчада эса турлича ҳажм ва кўринишдаги мураббо ва ширинликларнинг шиша идишлари (ичи бўш) териб қўйилганди.

Жовонга тўшалган қофоз устидаги нима унинг диққатини тортиди?

Икки дона йиртилган қизил тотализатор чиптасининг 8 87, 8 86 рақамлари қўйилган тўртта чорси бурчакли парчаси.

Кандай нарсаларни эслаб унинг пешонаси вақтингча тиришди?

Олтин Кубок учун гандикапли пойгада натижа қандай бўлишидан берилган бир-бирига ўхшаш башоратлар (бундан хам гаройиб тўқималар бўлиши мумкин), пойганинг расмий охирги натижасидан у Батт кўпригидаги «Аравакаш қўналғаси»да «Ивнинг телеграф» газетасини ўқиб хабардор бўлди.

У кутилган ёки аллақачон ҳал бўлган ушбу натижалар ҳақида олдинги кўрсатмаларни қаердан олган эди?

Кичик Бритн-стрит, 8, 9, 10, Барни Кирнанинг патентли муассаси; Дюк-стрит, 14, Дэвид Берннинг патентли муассаси; куйи О'Коннел-стрит, Грэм Лемон эшигига, бу ерда бадқовоқ бир ёш йигит унинг қўлига реклама тутқизиб кетди (кейин уни ташлаб юборди), унда Илиё ҳамда Сион ибодатхонасини тиклаш ҳақида хабар келтирилганди; Липколн-плейсда, Ф.У. Свени ва Кі (мас.чек.жам.) аптекасига кираверишда, ўшанда, ўшанда Фредерик М. (Бентам) Лайонс «Фрименс жорнэл энд нэшил пресс»нинг охирги сонини шошиб-пишиб сўраб олди-да, тез-тез варақлаб, яна шундай йўсинга қайтариб берди, уни ўзи ташлаб юбормоқчи бўлиб турганди (кейинроқ ташлаб юборди), кейин у Лейнстер-стрит, 11 га шарқона усулда қурилган Турк ва Парли ҳаммом томонга кетди, унинг чеҳрасида Худо ато этган илҳом шуълалари ўйнар, қўлида пойганинг набийлар тилида битилган сир-синоатини кўтариб олганди.

Унинг дилгирлигини нима юмшатиши мумкин эди?

Талқиннинг қийинчиликлари, негаки ҳар қандай ҳодисанинг аҳамияти у бўлиб ўтгандан кейиноқ юзага чиқади, электрнинг чақнаши қулоққа етиб келганда ҳам шундай бўлади, худди шунингдек, нотўғри тушунилган ҳолда ҳақиқий зарарни кўрилиши мумкин бўлган зарарнинг тўла суммаси билан аниқ таққослаш, тўғри тушунилган тақдирда соқит қилинган ҳисобига ўтади.

Унинг қайфияти қандай эди?

У таваккал қилмади, умид боғламади, умидсизликка тушмади, у мамнун эди.

Нимадан мамнун эди?

Зарар кўрмаганидан. Бошқаларга ютиш имконини яратганидан. Тиллар ечилганидан.

Блум маъжусийга нима таом ҳозирлади?

У икки идишга тўла икки қошиқдан, ҳаммаси бўлиб тўрт қошиқ Элпснинг майдалангандан қаҳвасини солди, ундан кейин

Қутидаги кўрсатмага риоя қилиб, етарлича дам егандан сўнг кўрсатилган қўшимчаларни ҳар бир идишга кўрсатилганча усул билан кўрсатилган миқдорда қўши.

Мезбон меҳмонга яна қандай алоҳида мулозамат ва ҳурматиззат кўрсатди?

Унга яккаю ягона қизи Миллисент (Милли) Кроун-Дерди чиннисидан ясалган ва боз устига мўйловли кишига қулайлиги бўлган идиш совға қилганди, ҳозир у меҳмоннавозлигидан фойдаланиб, меҳмонга қандай идиш тутган бўлса, ўзига ҳам шундай идиш олди, меҳмонга ноёб истисно тариқасида худди шунингдек ўзига ҳам албатта озрок қуюқ қаймоқ солди, ҳолбуки, одатда бу эрталабга хотини Мэрионнинг (Молли) нонуштаси учун сақлаб қўйиларди.

Меҳмон ушбу меҳмоннавозликка қандай қаради, бунинг қадрига етдими?

Үй эгаси буларга лутф йўсинида унинг эътиборини тортганда, меҳмон буларни жиддий қабул қилди, шу алфозда лутфкорона муроқаба ичиди Эппснинг оммавий маҳсулоти бўлмиш лаззатли қаҳвани ҳўплаб ўтириши.

У кўнглига тугиб қўйган бўлса-да, лекин бошқа бир одамни ва қолаверса ўзини назарда тутиб, вақтинча орқага сурган, бошланган ишни якунига етказиш мақсадида келажакка қолдирган меҳмондорчиликнинг бошқа мақсадлари ҳам бормиди?

Меҳмон пиджагининг ўнг томонидаги 1,5 дюмча узунликдаги тириқни тикиб қўйишни кўзлаган эди. Меҳмонга дорга осилган тўртта аёллар дастрўмолчасининг биттасини тортиқ қилсан деганди, аммо бунинг учун олдин совғанинг яроқли-яроқсизлигига ишонч хосил қилмоқ керак эди.

Ким тезроқ ичди?

Блум ўз идишидан ўн сония илгари қошиқ билан ичишни бошлаган, қошиқнинг дастаси тўхтовсиз қизиб борар, Блум меҳмон бир ҳўплаганда, уч ҳўплар, икки ҳўплаганда, олти, уч ҳўплаганда, тўққиз бора ҳўпларди.

Ушбу бир зайлда такрорланаётган ҳаракатлар давомида унинг миясида қандай фикрлар уйғонарди?

Ўзининг ёш камтап биродарини кузатиб ўтириб, у ижодий хаёлга толиб бир нималар тўқияпти, деб ўйлади, аслида бундай эмасди, кейин Блум маърифий адабиётнинг ҳузурбахшлиги ҳақида фикр юритди, лекин кўнгилочар адабиёт бундай эмас,

буни у ўз тажрибасидан ўтказган, ҳаётда ёки хаёлингда пайдо бўлувчи кийин масалаларни ечиш учун бир неча бора Вильям Шекспир асарларига мурожаат қилган.

Улардан хулоса чиқарганми?

Асарларни сидқидилдан қайта-қайта ўқиган, баъзи бир тушуммаган жойларида изоҳли луғатларга қараган, шундай бўлса ҳам, барча саволларига тўла жавоб тополмаган, қисмангина ишонч ҳосил қилган.

1877 йилда 11 ёшида умидли ёш шоир ёзган шеърнинг охирги бандлари қандай эди?

Ўшанда «Уч япроқ» ҳафталиги конкурс эълон қилиб, унда учта 10 ш. 5 ш. ва 2 ш. 6 п. мукофот белгилаганди.

Умид килиб кутамап,
Чиқар деб кўз тутаман,
Ардоқланган ўйларим.
Унинг шундоқ тагига
қатор ташлаб қатига
кўлим қўйдим:
Леополд Блум.

У ўзи билан ёш меҳмони орасида тўрт фарқ борлигини ажратса олдими?

Ном, ёш, миллат, дин.

У ёшлигига ўз номи ҳарфларидан қандай анаграммалар ясади?

Леополд Блум
Елоплодмулб
Моллодопелуб
Боллопемулд
Моул Лоб, деп.

У 1888 йили 14 февраль куни мисс Мэрион Твиди ойимга ўзининг кичрайтма отининг бош ҳарфларидан фойдаланиб (кинетик шоир ахир) қандай мувашшах (акrostия) ёзib юборди?

Пилпиллаган шоирлар
Оғоз айлаб кўп дардлар
Лек мен кўзлаб олислар
Даврон сурайлик дейман,
Илҳақ тушиб баҳтимиз.

Ўтган кунлар ҳақида ёзилган, аммо замонага имо-ишора қилған «Агар Брайен Бору қайтиб келиб Дублинни бир кўрсайди» деб номланган долзарб асарини (Р.Г. Жонстон музикаси) тугаллашига унга нима халал берди? Унга бу асарга «Гэйети» театрини, Жанубий Кинг-стрит, 46, 47, 48, 49, ижарага олган Майкл-Гани буюртма берганди, уни ҳар йили Рождество (мавлуд) байрамида кўрсатиладиган «Синбад-баҳрий» катта томошасининг иккинчи қўйилишига (1893 йил 30 январь), олтинчи саҳна, олмос водийга киритмоқчи эди;

Аввало, умумимперия ва маҳаллий миқёсдаги воқеаларнинг тебраниб турганлиги; қолаверса, уни чалғитган ҳоллар: биринчидан, биринчи хонанда Нелли Буверистнинг унчалар интеллектуал бўлмаган, унчалар сиёсий бўлмаган ва унчалар замонабоп бўлмаган истараси иссиқ чехрасига кўнгли суст кетгани ва Нелли Буверистнинг интеллектуал бўлмаган, сиёсий бўлмаган, замонабоп бўлмаган оппоқ ички лиbosларига кўзи тушиб қолиб, бундан тўлқинланиб кетиб, бутун вужудида қаттиқ иштиёқ қўзгалгани ва ниҳоят янти лорд-мэр, янги бош шериф ва янги бош прокурорнинг номлари муносабати билан уларга ҳар томонлама жарангдор қофиялар ахтариб топиш мушкул бўлгани.

Блум ва ёш мусоҳибнинг ёшлари ўртасидаги фарқнинг нисбати қандай эди?

16 йил илгари, 1888 йилда Блумнинг ёши Стивеннинг ҳозирги ёши билан баробар бўлганда, Стивен ўшанда 6 ёшда эди. 16 йил кейин, 1920 йилда Стивеннинг ёти Блумнинг ҳозирги ёшига баробар бўлганда, Блум 54 ёшга киради. 1936 йилда Блум етмишга кирганда, Стивен 54 га киради...

Ушбу нисбатларни нима йўққа чиқариши мумкин?

Ҳар иккови ёки улардан бирининг дунёдан кўз юмиши ёки янги эрага ёки янги календарга ўтиш, дунёning ҳалокатига учраши ва бундан келиб чиқадиган инсониятнинг олдиндан айтиб бўлмайдиган, аммо муқаррар суратда йўқолиши.

Стивен ҳамда Блумнинг учрашишлари ва бир-бирларини танишлари олдиндан маълум бўлганимиди?

Бунинг иккита исботи бор.

Биринчиси — Мэтю Диллоннинг Медина саройидаги сирензор боғида, ўшанда Стивеннинг ёши бешда ва ёнида онаси ҳам бор эди, болакай унга қўл бермади. Иккинчиси «Брэслин» меҳмонхонасининг қаҳвахонасида, 1892 йил январь ойи-

нинг якшанба куни, ёмғир ёғиб турган эди, Стивеннинг отаси ва амакивачча томонидан бобоси бир ёнларида эди, ўшанда Стивен яна беш ёшга улғайганди.

Блум ота-бала уни тушликка таклиф қилишганда, таклифни қабул қилдими?

Блум олийжаноб инсон бўлгани боис самимий миннатдор-чилик билдириб, миннатдор самимият ва самимия таассуфлар ила узр айтди.

Нима учун яна бир кўнгил қолиши уни янада баттарроқ хафачиликка олиб борарди?

Негаки инсон ҳаётининг кескин бурилишлар содир бўладиган онларида тенгсизлик, очкўзлик ва халқлар ўртасида айрмачилик туфайли юзага чиқувчи жуда кўп ижтимоий борлик ҳодисаларини тузатиш, ислоҳ қилишни сидқидилдан истарди.

Демак, мана шундай ҳолларга барҳам берилганда, инсон ҳаёти чексиз яхшиланиб боришига қодир, деб у ишонардими?

Яна инсон борлигининг ажралмас қисми сифатида яна табиат қонуниятлари билан белгиланган уруғчилик билан боғлиқ томонлари ҳам мавжуд эди, маълумки, улар инсонийлик жиҳатларидан фарқ қиласди: ризқ-рўз топиш учун вайрон қилишнинг зарурати; индивидуал тирикликнинг ҳудудий ҳодисалари, туғилиш ва ўлишининг талвасалари; жинсий балоғатга етгандан то ҳайз кўришининг тўхташигача бўлган барча вақтларда мода маймунлар ва (қисман) инсонларда рўй берадиган ҳайз ҳолатлари; денгизларда, шахталарда, фабрикалардаги курбонлар; ўта азоб берадиган касалликлар ва улар билан боғлиқ жарроҳлик амалиётлари; туғма ақл заифлиги, ирсий жинояткорлик, оффат келтирувчи юқумли касалликлар; инсон онгига кўркув ва ваҳшат соловчи даҳшатли фалокатлар; маркази ахоли зич яшайдиган жойларда бўлган зилзилалар; ва ниҳоят, гўдаклиқдан балоғатга етгунча ва ундан то емирилишгача юз берадиган эврилишларнинг ларзага соловчи жараёнлари.

Нега у бу ҳақда ўйлашни бас қилди?

Негаки, йўқотилиши зарур бўлган номақбул ҳодисаларни бошқа мақбул ҳодисалар билан алмаштириш бу энг олий ақлидрокнинг вазифасига киради.

Стивен унинг умидсизлигига қўшилардими?

У англовчи ва фикрловчи маҳлук сифатида ўзига аҳамият бериб қарар, буни маълумликдан номаълумлик сари ҳаракат қилувчи силлогизмлар воситасида бажарар ва тасдиқлар, мубҳам бўшлиқ узра муқаррар ўрнатилган кичик ва катта коинотлар аро англайдиган ва фикрлайдиган тезлаштирувчи хилқат каби сезарди ўзини.

Блум бу фикрни қабул қилдими?

Сўзда эмас. Моҳиятан.

Идрокининг чалалигида унга нима таскин берарди?

У гарчи қалитсизланган, аммо катта тажрибага эга фукаро сифатида мубҳам бўшлиқ аро номаълумликдан маълумлик сари ғайрат қилиб силжиб бораётгани унга тасалли берарди.

Куллик маконидан тириклик масканига йўл олиш қай тартиб ва қандай расм-руsumлар билан адо этилди?

Шамдонда ёнган шамни

Б л у м

Олиб борди.

Кашиш шляпасини

Шумтол таёғига

Илиб

С т и в е н

Кўтариб борди.

Дарвоза остонасида улар нима қилишди?

Блум шамдонни ерга қўйди.

Стивен шляпани бошига кийди.

Кириш дарвозаси ким учун чиқиш дарвозаси бўлиб хизмат қиласади?

Мушук учун.

Улар, олдиңда уй хўжаси, орқада меҳмон уй ортидаги корон-ғи сўқмоқдан фира-шира боғчага жуфтқаро бўлиб жимгина чиққанларида нима кўзларига ташланди?

Осмоншажар юлдузлари тунги тар феруза мевалар каби сочилганди.

Алвон-алвон юлдузотларни Блум ҳамроҳига қандай оҳангдор сўзлар билан таърифлади?

У дунёнинг муттасил кенгайиб бориши ҳақида вирди забон айлади: янги ой бошида унинг кўзга кўринмаслиги ва орбитаси-нинг ерга энг яқин нуқтада бўлиши; қуюлмаган Сомон Йўли,

унинг поёнсиз ғалвирининг жимир-жимири, 5000 фут чуқурликдан туриб қараганда кузатувчига кундуз куни ҳам кўриниши; Катта Калб туркумидаги Сүҳайл юлдузининг Ердан 10 ёруғлик йили (57 000 000 000 000 мил) узокда жойлашганлиги ва ҳажмининг сайёрамиздан 900 марта катталиги; Арктур юлдузи; фаслларнинг тенгкунликлари; Орион туркумининг белбоғи, тэта олти карра қуёши ва унинг бизники каби юзта қуёш системасини ўз ичига сиғдира оладиган бепоён туманликлари; ўчаётган ва янгидан туғилаётган юлдузлар, чунончи 1901 йилда очилган Нова юлдузи; бизнинг Геркулес туркуми томон шитоб билан силжиётган системамиз; кўзғалмас (турғун) деб аталмиш юлдузларнинг паралакс ҳамда параллакт силжишлари, айни вақтда уларнинг ақл бовар қилмас олис замонлардан кўз илғамас келажак замонлар сари доимий ҳаракатда бўлишлари; уларга нисбатан олганда, бизнинг чекимизга тушган – 70 йил мухлат зифирча ҳам қўзга ташланмаслиги.

У тараққиётнинг тескари томонга кетиши устида ҳам зикр қиласмиди?

Ер қобиғи қатламларида муҳрланиб қолган геология даврларини тилга оларди; ер бўшлиқларида, силжиган қоятошлар остида, уялар ва кўрғонларда топиладиган миллиардлаган жуда ҳам майда энтомология ҳашаротлари, жонзотлари, микроблар, бактериялар, бацилла, манийларни сўйларди; битта тўғноғичдай бошда молекулаларнинг ўзаро қўшилиши, тортишиши, чатишиши оқибатида сақланиб турадиган триллионлар, биллионлар, миллионларча кўз илғамас сон-саноқсиз молекула зарраларини айтарди, инсон зардобининг бутун бир оламлари унинг оқ ва қизил қон танача туркумлари ўз навбатида буларнинг ўзлари ҳам бўш маконларда ўз оламларини ташкил қиласди, бошқа таначалар туркумларига қўшиласди, ҳар бири яна бўлинадиган ва яна бирекадиган оламлардан иборат, улар яна ҳар бири таркибларга бўлинади, яна-яна бўлинади, шундай экан, бўлинувчи ва бўлувчи яна-яна бўлинади ва бўлинади, лекин батамом бўлиниб кетишгача бормайди, токи, жараён тугал давом эттириладиган эса, ҳеч қайда ва ҳеч қачон ҳеч нарсага эришиб бўлмаяжак.

Нега у ўзининг бу ҳисоб-китобларини янада аниқроқ натижагача етказмади?

Нега деганда бундан бироз вақт аввалроқ, 1886 йилда айланга квадратурасини тадқиқ қиласкан, у нисбий даражадаги аниқликда

ҳисоблаб чиқилган сон мавжудлигидан хабар топди, у мисол учун шундай катталик ва шундай аломатга эга эдики, айтайлик, 9-даражада, 9-даражада 9, бунинг олингандан натижасига майда босилган 33 жилд зарур бўлар, ҳар бирига 1000 саҳифа кетар, сон-саноқсиз дест ва ҳинд қофози дасталари зарур бўлар, ушбу рақамлар қаҳкашони, бирликлар, ўнликлар, юзликлар, мингликлар, ўн минг мингликлар, юз мингликлар, миллионлар, ўн миллионлар, юз миллионлар, биллионларни жойлаштириш учун шулар ҳам камлик қиласди, шуниси ҳам борки, ҳар бир қатордаги ҳар бир аломатнинг туманлари ядроси ўзида энг юксак кинетик ривожланишга етгунча ҳар қандай даражанинг яна ҳар қандай даражасига етишнинг энг юқори имкониятини яширинча сақлаб туради.

У сайёralар ва уларнинг йўлдошларига қандайдир бир ирк ёки маълум бир турни жойлаштиришни ҳамда ушбу ирқнинг ўзини ижтимоий ва маълавий оқлаши, шундай халосқор чиқишини ботиқаларига қараганда осонроқ муаммо деб ҳисоблар эдими?

Бу ҳолда у бошқа бир қийинчилик кўрарди. Инсон организми одатдаги шароитда 19 тонна атмосфера босимини кўтаришга қодир, ер атмосферасида бундан кўра юқорирокка, тропосфера билан стратосфера орасидаги чегарага яқинлашганда, аҳволи тобора шиддат билан қийинлашиб боради, бурнидан кон кетади, боши айланади, нафас ололмай бўғилади, у буни билар ва муаммони ўртага кўяркан, йўл-йўлакай шундай фараз билдирики, бунинг иложи йўқлигини исботлапнинг иложи йўқ эди, унга кўра яхши мослаша оладиган ва анатомик тузилиши ҳам бошқачароқ бўлган ирк қандайдир алоҳида бир тарзда яшаб кетган бўларди, айтайлик Мирриҳ, Аторуд, Зухро, Муштариј, Нептун ёки Уран етарлича ва муодил шароитларида. Гарчи яратилишда ўзининг чўқисига кўтарилган инсоният турли-туман фарқлар ва ранг-бараң шаклларда вужудга келган хилқатлардан иборат бўлсада, охир-оқибатда бир-бирига ва жам ҳолида яхлитликка монандидир, ва ҳеч ажабмаски, унда ҳам, бунда ҳам қолиши мумкин эди ва беҳуда ишларни, беҳудаларнинг беҳудаларини, ҳар қандай беҳудаликни ҳеч қачон тарк этмасди.

Ўз гунохини ювиш масаласи-чи?

Кичкина далил катта далил билан исботланган.

Юлдузлар туркумларининг қандай хусусиятлари бирма-бир тилга олиди?

Ҳаётнинг турли босқичларидан дарак берувчи турли ранглар (оқ, сариқ, қизил, қирмизи, жигарранг); уларнинг ёрқинлик даражалари; уларнинг кўз билан кўриш мумкин бўлган катталиклари (7-даражагача); уларнинг жойлашишлари; Аравакаш юлдузи; Валсингам йўли; Довуд араваси; Кайвон халқалари; спираль туманликларнинг қуёшга айланиши; қўшқуёншларнинг ўзаро боғлиқ айланиши; Галилей, Симон Мариус, Пяцци. Леверрие, Гершел, Галленинг бир-биридан мустақил бир вақтда қилган кашфиётлари; Боде ҳамда Кеплернинг ма-софалар куби ва даврийлик квадратларини системалаштиришга интилишлари; думли кометаларнинг ҳадсиз қисқариши, уларнинг перигелийдан то афелиягача эллиптик узатиб борувчи ва яқинлаб келувчи орбиталарининг узоклиги; метеоритларнинг юлдузлардан келиб чиқиши; Мирриҳдаги Ливия сув тошқинлари деб аталган ҳодисанинг мунажжимларимизнинг ёшроғининг таваллуд кунига тўғри келгани; муқ. Лаврентий (жобир, 10 август) байрами арафасида ҳар йили метеоритларнинг ёғилиши; ҳар ойда янги ойнинг эски ой кафтида пайдо бўлиши; самовий жисмларнинг одамларнинг ҳаётига таъсири; Вильям Шекспирнинг таваллуди арафасида фавқулодда ёруғ юлдузнинг (1-даражали катталиқда) пайдо бўлиши ва кечакундузни ўз забти-ҳукмига олиши (бу янги қуёшнинг порлаши эди, у икки ўчган қуёшнинг тўқнашиб кетиши, қўшилиши ва натижада лахча чўғга айланишидан ҳосил бўлганди), бу ҳодиса само узра кенг ёйилган, ҳеч қачон ботмайдиган Кассиопея туркумининг делтаси узра ва худди шундай йўсинда ҳосил бўлган, лекин ёруғлиги ҳарорат (2-даражали) юлдузнинг чиқиши ва Шимол Тожи туркуми ичida ғойиб бўлишига, бу эса Леопольд Блумнинг таваллуд санасига тўғри келган, бошқа янги юлдузлар ҳам шундай самода кўриниб, Стивен Дедалнинг таваллуди кунларида Андромеда туркумидан намоён бўлиб, яна шу маконда йўқолганди; худди шунингдек, Рудолф Блум-кичкинанинг таваллуди ва ўлимидан сўнг бир неча йил ўтгандан сўнг худди шунга ўхшаш юлдуз Аравакаш туркумидан пайдо бўлиб ўчганди, бошқа бир одамларнинг туғилган ва ўлган вақтларида юлдуз туркумларида шундай ҳодисалар такрорланганди, яна замон замонлар оша ой ва кун тутилишлари, сайдоралар юзининг тўла ёпилиши ва яна очилишлари, шамолларнинг эсмай қўйиши, учар жонзотларнинг

учмай қўйиши, тун ва хуфтон чоғи махлукотларнинг пайдо бўлиши, сояларнинг йўқолиши, жаҳаннам ўтигининг ўчмаслиги, сувларнинг қорайиши ва одамзод болаларининг ранги ўчиши.

Блум масалани чамалаб кўриб, хато кетган бўлиши мумкинлигини ҳисобга олиб қандай мантиқий хулоса чиқарди?

Шундайки, бу на самодараҳт, на самоғор, на самоҳайвон, на самоодам эди. Шундайки, бу – Ҳаёлот эди, зеро маълумдан номаълумга етишнинг ҳеч қийналмай чеклик деб олиш мумкин, буни бир ё ундан ортиқ ва шу билан бирга турлича катталикдаги жисмларнинг тақрибий қатори воситасида аниқланади; ҳақиқатдан йироқ ҳәэлий шакллар ҳаракатчанлигининг маконда ҳаракатсиз ва ҳаво муҳитида яна ҳаракатга кирганилиги; эҳтимол бугун тарзида мавжудлигини анча илгари, ҳали ўзининг бўлажак томошабинлари ҳақиқий борлик ичига кирмасдан бурун йўқотган ўтмиш.

У томошанинг эстетик қиммати борлигига ишонармиди?

Ҳеч шак-шубҳасиз ишонарди. У кўп шоирларнинг мисоллари ни биларди: улар ошиқ мафтун бўлиб абдираб ё рад этилиб тамомила умидсизликка тушиб хайриҳоҳ буржларнинг алансаси ё ўз сайдераси йўлдошининг совуқ шуълаларига илтижо қиласардилар.

У ер юзидағи бало-оғатларга астрологиянинг таъсири ўтади деган қоидани ўзи эътиқод қўйган нарсалар қаторида санаармиди, демак?

Унинг назарида буни қабул қилиш ҳам, рад этиш ҳам бир хилда мумкин эди ва яна шундай бир хилда унинг ой чизиқлари харитасидаги танланган номлар ҳушёр назар билан қараганда киёсан янглиш бўлиб туюлиши ҳам мумкин: Үйқулар Кўли, Ёмғирлар Денгизи, Шабнам Кўрфази, Унумдорлик Океани.

Ой билан аёл ўртасида яқинликлар бор бўлиб туюлармиди унга?

Ер юзида неча-неча авлодлар ўтди, ой уларнинг баридан кўхнароқ ва боқийроқдир; у тун маликаси; йўлдош сифатида боғлиқ; акс нур таратади; ўзининг барча фазалари, манзилларига содик, маълум соатлар, дақиқалар, сонияларда чиқади, ботади, кўтарилади, тушади; тузи ҳеч қачон ўзгармайди; саволларга жавоблари ноаён, уларни айтиб ўтирмайди; сув кўтаришлари ва тушишларига ҳукм ўтказади; у севишга мажбур қиласади, бўйсундиради, чирой бағишлайди, ақлдан оздиди.

ради, жиноятларга бошлайди, кўмаклашади; унинг сиймоси сокин ва сирли; унинг ҳукмпармолиги, ўзига бино қўйганлиги, ўзгармас қатъияти ва порлоқ яқин маҳрамлиги; у сукунат ва бўронлардан дарак беради; унинг шуълалари, ҳаракатлари, борлиги ўзига чорлайди; унинг кратер чукурликлари, сувиз қуриган денгизлари, мангу сукунати қаттиқ огоҳлантиради; кўриб турганда мафтункор, кўринмай қолганда оҳанрабодай ўзига тортади.

Кайси бир аён ва нурафшон белги аввал Стивен, сўнг Блумнинг эътиборини тортди?

Блумнинг уйининг орқа томонида учинчи қаватидаги дераза дарпардасига ичкаридаги керосин чироқдан тушиб турган ёғду, бу абажур-қалпок дарча тўсиклари, пардалари, карнизлар ясовчи Фрэнк О'Хари дўконидан харид қилинганди. Онжайр-стрит 16.

У ҳозирча кўзга ташланмай турган лекин ёнган чироқ борлигини билдирган ўз хотини Мэрионнинг (Молли) сирли томонларини нима деб изоҳлади?

Буларга иппора қилди, бевосита ва билвосита тегишли сўзлар айтди; овозида меҳр ва мафтункорлик товланиб турди; баъзан ҳаяжони зўридан тутилиб қолди, жону дили қўзғалиб жунбушона энтиклиди.

Шу гап-сўзлардан сўнг икков жим бўлиб қолишдими?

Уларнинг вужудлари бир-бирларига ойна бўлди-ю бир-бирларига термулишиб қолдилар, аёлнинг уларнинг унинг бунинг кўша чехралари бир-бировини ўқигандай бўлди.

Икков ноаён ҳаракатсиз туриб қолдиларми?

Стивеннинг таклифи, Блумнинг кўллаб-қувватлаш билан аввал Стивен, сўнг Блум фира-шира қоронгиликда пешоб бўшатиши, уларнинг ёнбошлари бир-бирларига тегиб турар, пешоб жўмраклари кафт билан пана қилинган ҳолда бир-бирларига кўринмасди, уларнинг нигоҳлари, аввал Блум, ундан кейин Стивен, деразадаги шуълаланиб ва ярим шуълаланиб турган сояга томон қадалганди.

Ўхшаш ҳоллар бормиди?

Уларнинг изчил ва баравар отилиб чиқаётган шаршараларининг ёйи бир-бирига ўхшамасди: Блумники текисроқ, узунроқ отилиб, икки шохли лотин ҳарфининг чизигига ўхшарди; Блум охирги синфдаги (1880) болани эслади, 210 та ўқувчиси бўлган мактабларнинг барча мусобақадошлари ичida фақат ўша боланинг шаршараси энг баланд нуқтага кўтарилади; Стивен-

нинг шаршараси ҳам ўша боланикига ўжшаб шовуллаб баланд отиларди, чамаси бу шу кеч пешоб ҳайдовчи ичимликларни армонсиз истеъмол қилганидан бўлса керак.

Кўзга ташланмай, лекин барадла эшитилиб турган ўхшаш аъзолар муносабати билан уларнинг ҳар бирида қандай мулодазалар қўзғалди?

Блумда: қўзғалиш, кўпчиш, таранглашиш, қичишиш, каттайиш, озодалик, мўйчанлик масалалари.

Стивенда: хатна этилган Иусуснинг муқаддас бутунлиги масаласи (1 январда байрам, бу кун ибодатда бўлмоқ ва хизмат ишларидан ижтиоб қилмоқ, фақат зарур юмушларгагина қўл урмок жоиз) ва илоҳий хатна парчаси масаласи, алалхусус, муқаддас Рим католик апостол черковининг Калкатада сақланувчи илоҳий вужуднинг қолдик муҳрига одатдагидай иззат-икром кўрсатиш керакми, ёки кирқиб ташланган соч ёки тирноқ мисолида тўртинчи даражадаги таъзим-эъзоз бажо келтириш ўринлими? Уни шу масала ўйлантироқда эди.

Ҳар икковлари бир вактнинг ўзида қандай самовий ходисанинг гувоҳи бўлдилар?

Зенитдан юксакроқда Лира туркумидаги Вегадан Вероника Сочлари юлдузлари яқинида Асад Зодиак буржи томонга қараб учиб ўтган катта юлдузни кўрдилар. Қандай қилиб марказга интилиб қолаётган марказдан қочиб кетаётганга йўл очиб берди?

Фудда-ғудда эркак калитининг ўқини лиқилдоқ аёл қулғининг чукурига киритилди калит тиргак қилиниб, у ўнгдан чапга буралди, оралиқдан қулфнинг тили сурилди, ошиқ-маъшуғидан айрилган эшикни ичкарига силталаб очиб, тўсиқсиз кириш ва чиқиш имконияти туғилди.

Улар бир-бирлари билан қандай хайрлашдилар?

Эшик олдидаги зинанинг ҳар икки томонида тикка турган ҳолда бир-бирларига қўл узатдилар.

Марказдан қочувчи ва марказга интигувчи қўллар бир-бирига урилган ва қовушганда қандай товушлар чиқди?

Муқаддас Георгий черковининг жомхонасидаги соатлар тунги вактдан дарак бериб, бонг урди.

Бу товушларнинг акс садоси уларга қандай етиб келди?

Стивеннинг қулоғига ўндаи сўзлари чалингандай бўлди:

Liliata rutilantum. Turma circumdet.

Lubilantum te virginum. Chorus excipiat.

Блум бундай овозларни эшилди:

Эй-хей, эй-хей,
Эй-хей, эй-хей.

Мана шу жом чалинган чоғда Блум билан биргаликда бугун Жанубий Сэндимаунтдан Шимолий Гласневинга йўлга чиккан жамоа аъзолари ҳозир қаерда эдилар?

Мартин Каннингем (тўшакда), Жек Пауэр (тўшакда), Саймон Дедал (тўшакда), Том Кернан (тўшакда), Нед Лэмберт (тўшакда), Жо Хайнс (тўшакда), Жон Генри Ментон (тўшакда), Бернард Корриган (тўшакда) Пэтси Дигнам (тўшакда), Падди Дигнам (гўрда).

Ўзи ёлғиз қолгач, Блум нимани эшилди?

Самовий хилқат ер узра узоқлашиб бораётган қадам саслари ва акс садолари кулоғига чалинди. Жарангдор тор кўча томондан яҳудий арфасининг қўши садоларини эшилди.

Блум ёлғиз қолиб қўнгли нимани сезди?

Юлдузларо кавну маконларнинг совуқ эпкини унга урилди, музлаш нуқтасидан пастда Фаренгейт, Целсий ё Реамюр бўйича минг даража ёки абсолют нолни туйди, тонг оқариб келарди.

Жом овози, кўришган қўллар, қадам товушларию ёлғизлик титрофи унга нимани эслатди?

Турли жойларда, турли сабабларга кўра жон таслим қилган дўстларини эслади: Перси Эпжон (Моддер-ривер яқинидаги жангда ҳалок бўлди), Филипп Гиллиган (Жервис-стритдаги касалхонада ўпка силидан ўлди), Мэтю Ф. Кейн (Дублин кўрфазида чўкиб кетди), Филип Мойзел (қони йиринглаб оламдан ўтди), Майкл Харт (сил бўлиб ўлди), Падди Дигнам (мияга қон қуюлиб ўлди).

Қандай ҳодисалар уни бу ерда қолинига ундади?

Охирги учта ярқирок юлдуз ўчди, тонг шафағи кизарип ёйилди. Уфқ узра қуёш тилини кўрсатди. Илгари у шундай ҳодисаларни томоша қилганмиди?

Бир куни 1887 йилда Киммеждаги Люк Дойлнинг уйида шарада ўйини чўзилиб кетиб, боғчанинг паст деворида ўтирганча шарқ, Миирах томонга кўэ тикиб кун ёришишини кутганди.

Эрта тонг ҳодисалари унинг ёдида қолганмиди?

Ҳавонинг енгил ҳовури, узоқдан эшилган хўroz қичқириқлари, ҳар томондан янграган черков қўнғироқлари, куш-

ларнинг хонишлари, илк йўловчининг ёлғиз қадамлари, ҳали кўзга ташланмаган ёритқичнинг таралаётган шуълалари, уфқ узра бош кўтарган қуёшнинг олтин қоши.

У шу ерда қолдими?

У чүкүр нафас олиб орқага қайтди, яна боғчани кесиб ўтди, яна йўлакка кирди, яна эшикни ёпди. У киска хўрсиниб яна нимани қўлига олди, яна пиллапоядан юкорига кўтарилди, яна иккинчи каватдаги зал эшигига яқинлашти ва яна ичкари кирди.

Ичкарига киришдан олдин уни күтилмаганда нима тутиб колди?

Бош чаноғининг ўнг чаккасини эшик бурчагига қолланған қаттік ёғочга уриб олди, бир неча сониялардан сұнг оғриқ сусайиб ўтиб кетди.

Залга кириб у ердаги барча буюм-ашёларни яна бир карра күэдан кечириб сарасоф соглаш, ойнадаги ўз мубхам ва номавзун аксига қараб хаёлига нима келди?

Эр кишининг ёлғиз (ўз-ўзига нисбатан) ва эврилувчан (акс нисбат) акси.

Нима учун ёлғыз (үз-үзига нисбатан)?

На оға-ини, на опа-сингил
кимсасиз,
Аммо бу эркакнинг отаси
бобосининг боласи

Нима учун эврилувчан (акснисбат)?

Гүдакликдан то балофатга етгунча у ўз онаизорига ўхшарди. Балофат палласидан то кексаликкача у тобора ўз отасига тортиб борди.

Ойнадан унинг назарига яна нималар ташланди?

Ойна рўпарасида жойлашган устма-уст иккита токчада бетартиб айқаш-уйқаш бўлиб ётган, ҳарфлари ялтираб турган турили китоблар.

Санаб ўтиңг-чи, у китобларни?

«Томнинг Дублин адрес-календари», 1886.

Дэнис Флоренс Маккарти, «Шеърий асарлар» (5-бетта кора қайин қофози қистирилган).

Шекспир, «Асарлар» (тилла заржалли алвон сахтиёнда).

«Фойдали ҳисоб жадваллари» (жигарранг муқовада).

«Карл II саройининг сирли тарихи» (босма нақшли қизил муқова).

«Болалар учун маълумотнома» (мовий муқова).

Вильям О'Брайен, Ч.П... «Бизнинг ёшлик чоғларимиз» (ранги ўчган қўқ муқова, 217-бетга конверт қистирилган).

«Спинозанинг сайланма фикрлари» (шаболуд тери).

Сэр Роберт Бом, «Осмон тарихи» (мовий муқова).

Эллис, «Мадагаскарга уч саёҳат» (қўнғир муқова, сарлавҳаси ўчган).

А. Конан-Дойл, «Старк Мунронинг мактублари», Дублин шаҳар кутубхонасининг китоби, Кейнл-стрит, 106, 1904 йил 21 майда берилган (Троица арафаси, 1904 йил 4 июня қайтарилиши керак, 13 кунга кечикирилган (ок рақам ҳарф ёрлиқли қора муқова).

«Йўловчи» деганинг «Хитойга сайдат» и (қора қофозга ўралган, сарлавҳаси қизил сиёҳ билан ёзилган).

«Талмуд фалсафаси» (рисола).

Локхарт «Наполеоннинг ҳаёти» (муқоваси йўқ, китоб ҳопияларига қаҳрамоннинг ғалабаларини камситувчи ва мағлубиятларини бўрттирувчи изоҳлар битилган).

Густав Фрейтаг, «Soil und Haben»¹ (қора картон, готик ҳарфлар, 24-бетга сигарета реклами қистирилган).

Хозьер, «Рус-турк уруши тарихи» (қўнғир муқова, 2 жилд, Гарнизон кутубхонаси тамғаси босилган, Губернатор майдони, Гибралтар, муқова орқасида).

Вильям Оллингем «Лоуренс Блумфилд Ирландияда» (иккинчи нашри, олтин себаргалар солинган қўқ муқова, китобнинг олдинги эгасининг форзацнинг ўнг томонида ёзилган исми шарифи қириб ўчирилган).

«Астрономия дарслиги», (қўнғир чарм муқова кўчиб кетган, 5 варака суратлар, ҳарвлари эскича, муаллиф изоҳлари нонпарелда, ҳопиялардаги тушунтиришлар петитда, сарлавҳалар майда цицерода терилган).

«Исонинг номаълум ҳаёти» (қора картон).

«Қуёш изидан» (сарик муқова, титул вараги йўқ, сарлавҳа колонтитулда берилган).

¹ «Кирим ва чиқим» (нем.).

Южин Сэндоу, «Жисмоний куч ва уни қандай ўстириш мумкин» (қизил мукова).

«Геометрия асосларининг қисқа ва равшан баёни», француз тилида Ф. Игнат Пардис асари, инглиз тилига илоҳиёт доктори Жон Харрис томонидан ўтирилган. Лондон, Бишопехед босмасида босилган, масъул Р. Нэплок...

Китобларни қайтадан тартибга келтириб қўяётганида унинг хаёлидан нималар ўтди?

Тартиб-интизом зарурати, ҳамма нарса жойида турсин ва ҳамма нарсанинг ўз ўрни бор; аёллар адабиётга у қадар ҳам эҳтиёткорона муносабатда бўлолмайдилар; олмани ҳам қадаҳга тиқиб қўйиладими, соябонни қозурот курсичасига ташлаб қўйиш ақлга тўғри келадими; хуфия қофозлар ёки ҳужжатларни китоб остига ёки ичига яширишнинг бефойдалиги.

Китоблар ичида энг катта жилд қайси эди?

Хозйернинг «Рус-турк уруши».

Шу асардаги маълумотлар ичида энг кўзга ташланадигани нима эди?

Ҳал қилувчи жангнинг номи (унутилган), уни мард зобит, майор布莱恩 Купер Твиди (унутилмаган) бот-бот эсларди.

Биринчидан ва иккинчидан нега у ўша асарнинг ўзиға қарамади?

Биринчидан, хотирасини синамоқчи бўлди; иккинчидан, қисқа вақт хотираси йўқолиб тургандан сўнг, у катта стол ёнига ўтириб, кўрсатилган асарга қўл чўэди-ю эсга тушириш усулини қўллаб ўша унутилган жангнинг номи Плевна жангигини эканлигини эслади.

Шу ўтиришида унга нима таскин бағишлади?

Бокиралик, яланғочлик, тарз, майнлик, навқиронлик, фасодат, жинс, столнинг ўртасида турган Нарцисс ҳайкалчасининг маҳрамлиги, ҳайкалча П.А. Рен кимошли савдосида сотиб олингаиди, Бэйчлорз-уок, 9.

Ўтирган кўйи уни нима дикқат қилди?

Ёқаси томогини бўғди, нимчаси кўкрагини сиқди, булар балоғат ёшидаги эркакнинг уст-боши учун кераксиз нарсалар эди.

Фашини келтирган нарсалардан қандай қутулди?

Бўйнидан ёқасини ечди, қора бўйинбоғини ҳам олиб ташлаб стол устига чап томонга қўйди, бир бошдан нимчаси, шими, кўйлаги ва ички кийимини ечди, шимининг осма камарларини бўшатди...

Беихтиёр яна қандай ҳаракатлар қилди?

У икки ҳафтаю уч кун бурун (1904 йил 23 май) ари чақиб олган ва ҳозир қизариб ғуддайиб турган жойини қашиди, ўнг қўли билан терисининг очиқ жойларини сийпаб уқалади. Чап қўлини нимчасининг чап куйи киссасига тиқиб кумуш танга (1 ишиллинг) чиқарди ва яна жойига солиб қўйди; бу танга тахминан (1903 йил 17 октябрь) миссис Эмили Синиконинг дафн маросими куни киссага тушганди, манзил Сидни-Пэрэйд.

Блум ўтирган ўрнидан қўзғалмоқчи бўлиб шуурсиз ҳолда ўз-ўзидан туғилган бир жумбокқа дуч келиб, бундан нима хулоса чиқарди?

Тагидаги ёғоч курси унинг туроётгандаги залвори боисиданми қаттиқ ғичирлаб кетди.

Блум онгли суратда ўз-ўзига қандай чигал жумбок берди ўрнидан туроётгандан, аммо турли-туман, ранг-баранг, кўпдан-кўп кийим-кечакларини йиғишитираркан, у ечолмаган жумбок нима эди?

Макинтош ким эди?

Блум ўз-ўзидан маълум бир жумбок устида 30 йилдан буён бош қотириб келардики, ҳозир сунъий чироқни ўчириш йўли билан табиий қоронгилик қўйнида қолгач, кутилмаганда ва сасиз уни ечишга муяссар бўлди?

Шамни ўчирган чоғда, Мусо қайда донишманд эди?

Кейин Блум нималар қилди?

У кийим-кечакларни курсига жойлаштирди, устидаги қолган кийимларни ҳам ечди, ўрин бошида турган узун тунги кўйлакни олди, уни боши ва қўлларини тиқиб кийди, ёстиқни кўрпанинг бош томонидан олиб оёқ томонига қўйди ва чойшабни ўнғай тузатиб, кўрпа ичига шўнғиди.

Қандай?

Эҳтиёткорона; бирон жойга кирганда (хоҳ ўзингники, хоҳ ўзганики) ҳар доим шундай ҳушёрлик зарур; у ёқ-бу ёққа караб; тўшакнинг эгри-бугри пружиналари эскириб қолган; зўриқиб ғичирлайди; гўё айқ үяси ёки илон инига кираётгандай жунжикиб, қунишиб; ё ҳирсу фаҳш тузофига бош суқаётгандай;

қаттиқ кескин ҳаракат қилмасдан; ташвишга солиб уринтири-
масдан; хушхоллик билан; зеро, бу қўшилиш ва туғилиш тўша-
ги, никоҳга кириш ва никоҳдан чиқиш, уйқу ва ўлим тўшаги.

Оёқ-қўлини оҳиста узатиб у нималарни сезди?

Чойшаб яп-янги ва тоза; ёт-бегона ислар; аёл баданинг из-
лари; ёт эркак бадани излари; қандайдир ис-мислар, майда-чуй-
далар; буларни у қоқиб ташлади.

Агар кулишга ҳоли келганда, у нимадан кулган бўларди?

Ҳар бир кирган одам биринчи бўлиб кирдим деб ўйлади,
холбуки ўзидан олдингиларнинг охиргиси, майлига, ўзидан
кейингиларнинг биринчиси ва уларнинг ҳар бири ўзини би-
ринчи деб хаёл қиласи, охиргиман, якка-ягонаман дейди, ҳол-
буки у биринчи эмас, охирги эмас қаторда турган яккаю ягона
эмас, бу қатор чексиз ва чексизликда давом этади.

Олдингилар қаторида кимлар бор эди?

Чамаси, олдинги қаторда Малви биринчи бўлганди, кейин
Пенроуз, Бартел д'Арси, профессор Гудвин, Жулиус Маствянс-
ки, Жон Генри Ментон, ота Бернард Корриган, Дублин Қирол
Жамияти от кўргазмаси фермери, Анвойи О'Рейли, Мэтю Дил-
лон, Вэлентайн Блейк Диллон (Дублин лорд-мэри), Кристофер
Каллинан, Ленехан, итальян шарманкачи, «Гэйети» театридаги
нотаниш киши, Бенжамин Доллард, Саймон Дедал, Эндрю (Се-
кун) Берк, Жозеф Кафф, Уиздом Хили, олдермен Жон Хупер,
доктор Фрэнсис Брэди, Аргус тоғилик ота Себастян, Бош поч-
тamtдаги пойабзал тозаловчи Хю Э. (Буян) Бойлан, ҳар бири
шундай, ҳоказо, ҳоказо, ҳали охирига етмаган аъзогача

Қачон?

Қаерга?

18-ВОҚЕА

Вой у ҳечам унака бўлган эмас тўшакда ётиб нонушта сўраганмасвой сабил нақ Шахар тамғаси ресторанидан иккитагина мояк керакмиш рўдапо кампир миссис Риорданнинг раҳмини келтириш учун кўрпа-ёстиқ қилиб ётиб олиб инқиллаб-син-киллаб ўзини худди шаҳзодалардай кўрсатаётганига ўлайми гўё кампир ҳаммасини қойил қиласидигандай у бизга бир тийинини ҳам раво кўрмай ҳаммасини жонимдан айлансан деб хайру ибодатга сочди бунақа зикна ёруғ оламда ҳеч топилмайди ўзига дори олишга 4 пенс чиқаришга қисинади қурумсоқ этим оғрийди бетим оғрийди деб қулогимни қоқиб қўлимга тутқизди яна жағи тинмай гапни сиёсатдан олади зилзила дейди қиёмат қўпди деб алжирайди қўйинг-е жиндай ўйнаб-кулиб қолайлик бу дунёда Худо сақласин агар ҳамма хотинлар унга ўхшаб қўкраги очиқ қўйлак билан калта иштонга, қарши чиқиб юрсами кошки унга бирор шуни кий деб турган бўлса умрида биронта эркак унга қайрилиб қарамаган унинг барча художўйлиги мана шундан биламан умидим шулки мен унга ишқилиб ҳеч қачон ўхшамайман янайм ҳайтовур юзларингни ҳам ёпиб юзларинг демагани лекин тан олиш керак у билағон хотин ва мистер Риорданни гапириб жағи тинмайди эри шўрлик бундай таъвия хотиндан қутулганига шукур қилгандир яна кампирнинг кучугини айтинг ўлгур тинмай шубамни исказида ва юбкамнинг тагига киришга бурнини суқади айниқса ўшанда лекин очишини айтганда Полдининг қари қартанглару хизматкорлару ва ҳатто тиланчиларга мулозамат қилиши менга ёқади у димоқ-фироқ қилиб юрмайди албатта ҳар доим ҳам шундай эмаску-я мабодо жиддийроқ тоби қочган бўлса унда яхшиси касалхонага ётиш у ерда ҳаммаси тоза озода лекин уни бунга камида бир ой кўндириш керак бўлади ана ундан кейин шу заҳоти ҳамшира қиз пайдо бўлади ва у то ташқарига чиқариб ташламагунларича

ётаверади ёки роҳиба аёл анави уятсиз суратдагига ўхшаган нимаси роҳиба экан тусингга ўлай кейин бу эркаклар бир қасал бўлмасин шунақанги ожиз бўлиб қолишади: инграшади минғирлашади биз бўлмасак тузалиб кетишлари ҳам даргумон бурнидан қон келади афт-башарасига қарасанг қўрқиб кетасан Оҳ дейсан бу қандай фожия Жанубий Айлана йўлдан ўтаётганимизда ўзини худди ҳозир ўлиб қоладигандай қилиб қўрсатди ўшанда Шугарлоф тоғида бизнинг хор тўдамиз билан сайлда оёғининг эти узилганди эсимда мен анави кўйлагимни кийгандим мисс Стек унга худди топилмайдиган матоҳдай гуллар келтирганди эркакнинг ётоғига кириб олиш учунвой буларнинг баҳона қидириши-чи худди уни ўлардай севиб қолишгандай тутиб қари қизлардай чийиллади тусингни ел есин лекин Полди ўшанда ўзини чинакам эркаклардай тутди қасал ётганида соқоли бироз ўғанди унинг отаси ҳам шунаقا ундан кейин яраларни боғлаш дориларни ўлчашни ҳеч жиним сўймайди писка билан оёғидаги қадоқларини кесаётганида қўли тилиниб кетди қоним заҳарланмасин ишқилиб деб ўлардай қўрқди қани мен қасал бўлай-чи қандай меҳрибончилик қўрсатишаркин фаякат ҳаммани ташвишга қўймаслик учун хотин киши буни яширади ҳа уларга ўхшаб ким биландир ётганга ўхшайди иштаҳаси очилиб кетганидан билса бўлади лекин бу севги-муҳаббат эмас шекилли акс ҳолда маъшуқасини ўйлайвериб овқатни ҳам эсидан чиқариб юборарди унда тунги суюғоёқлардан биридир ҳақиқатан ҳам у мабодо ўша уйларга борган бўлса у ичидагини яшириш учун меҳмонхона ҳақидаги ёлғонни тоза дўндириди Ҳайнс билан гапланиб ушланиб қолдим деди кимниям яна учратдими эҳ-ҳа Ментон эсингдами ўшани қўриб қолдим яна кимниям шошима ким эди-я башараси худди чақалоқдай мен уни кўрувдим у Пул Фусункор Манзарасида ёшгина қизга илакишиб кейин ўшанга уйланган эди ўша ердан у сирғалиб чиқиб келганида ўзини худди айб иш қилиб қўйгандай тутди ва мен унга орқамни ўгириб олдим бунинг нимаси ёмон лекин бир пайт у бетамизлик қилиб орқамдан юрганди эга чиққанини кўринг кўзлари худди ғўладай кўп тўнкаларни кўрганман аммо бунақаси кам яна у кишим адвокатмиш лекин мен тўшакда адидабди айтишиб ўтирамайман мабодо суюғоёқ бўлмаса бирон жойдан битта қанжиқ топгандир ёки яширинча тузогига илинтиргандир улар агар уни мендай билганларида эди нега деганда

ўтган қуни Дигнамнинг ўлимини ёзиб чиққан газетани кўрса-тиш учун гугурт олай деб ўша хонага кирсам Полди аллақандай хаг ёзиб ўтирган экан худди қулоғимга бирор шивирлагандай бўлди у эса босма қоғозни варақнинг устига ёпиб ўзини ўйланниб ўтиргандай қилиб кўрсатди эҳтимол бу мактуб ўзига битта тентакни топиб олгандаи бўлиб юрган биронта хотинга ёзилаётган бўлса керак унишг ёнида барча эркакларда шундай ишилар бўлиб туради айниқса улар қирққа яқинлашганларида худди унга ўхшаб энди ўша хотини унинг чўнтагини қоқлади борига барака қилади қариб қуюлмаган тентак тентакларнинг тентаги ва демак менинг думбамдан ўпганда буни ўшани бер-китиш учун қилган экан-да тентак мен тупураман ким билан шима иш қилаётгани ёки олдинлар кимлар билан бўлганига лекин бу ҳамон бошқача воқеага ўхшайди билиб қўйсам бўларди икковлари нак буринманинг тагида ўйнашиб туришибди Он-тарно-террасдаги ўйимизда хизмат қилган Мэри деган қиз ҳам шунақа маңжалаки эди Полдининг ақлу ҳушини ўғирлаш учун орқасини ликирлатгани ликирлатганди ундан упа-элик сурган хотинларнинг хиди келса кўнглим озади икки мартacha унинг туришидан шубҳаланиб қолдим атай ёнимга яқинроқ чақирдим бошқа бир пайт уннинг устидан узун соч топиб олдим боши-қа бир сафар ошхонага кирсам шу заҳоти у ўзини сув ичаётгандай қилиб кўрсатди шима ҳам дердим 1 та хотин уларга кам қанин айтнинг ким айбдор агар у уй хизматкори билан апоқ-чапоқ бўлиб қолган бўлса кейин янги йил байрамида уни биз билан бир дастурхонга ўтқазмоқчи бўлди кимга ёқади бу йўқ раҳмат мен ўз уйимда буига асло йўл қўймайман ўша хизматкори уй-имдан картошка билан чиғаноқ овқатларини ўғирлади холамни кўргани кетганимда кимга ёқади бу фирт ўғри бошиқа ҳеч парса аммо аминмани Полди унга қандайдир илакишган мен буни жуда яхши сезаман Полди мени бекор айблаяпсан деди балки бу ўша қиз эмасдир о албатта далил керак ўша қизнинг холаси чиғаноқларни жуда яхши кўраркан, аммо мен кўярмидим ба-рибир қизга айтадиганимни айтдим Полди менга кўчага чиқиб айланиб кел деди ўзи қиз билан ёлғиз қолмоқчи бўлди мен уларга айғоқчи бўлиб ўзимни пастга урармидим қиз жума куни дам олининг кетганда унинг хонасидан боғичларни топиб ол-дим менга шунинг ўзи етиб ортади ишдан бўшатишдан бир ҳафта олдин буни қизга айтганимда азбаройи жаҳли чиқиб қиза-

риб кетди бути жуда яхши кўриб турдим энг яхшиси уларни хизматга олмаган маъқул хонани ўзим ҳам тез йиғиштириб чиқамац лекин овқат қилиш ахлатларни олиб чиқиц жонимга тегади лекин барибир Полдига айтдим ё у турсин ё мен агар қиз уйда қолса мен Полдига ҳатто яқинлашомасдим агар у аллақандай ифлос уятсиз алдоқчи палпис ҳудди мана мұнақа күэзингга лўқ этиб қараб туриб ўламан саттор мен қилмадим дейдиган яна жонингни чиқарни ҳожатхонада ашула айтиб хиргойи қиласига бир шалтоқ билан бўлганини билсан нега деганда мен барча ишлар жуда соз кетяпти деб ўйлабман яна маълум нарсаку ахир у бусиз узок чидолмайди шунинг учун ўзига қаердан бўлса ҳам ўйнаш топиши керак охиригина марта у орқамга оқизди қачон эдия ҳа Толки бўйида айланиб юрганимиздан кейин эди ўшанда Бойлан қўлимни қаттиқ қисди анати ашулада айтилганидек қўлимга бир кўл сирғалиб кирди мен эса бунга жавобан унинг кафтини бош бармоғим билан сийпалаб қўйдим шундай куйлар жўр овозимиз янги ой билан янги май қандай порлок нур сочар о муҳаббат нега деганда Полди бизни сезиб юрибди унчалар ҳам аҳмоқ эмас у шаҳарда овқатланаману Гаэтига кираман деди аммо мен уни холу жонига қўярмидим барибир Худойим кўриб турибди уни буни у қандайдир ўзгариб бошқача бўлиб қолди доим бир хил нарса жонга тегиб кетади ўз-ўзинг билан ўйнашомайсан-ку ахир мана ёшгина чиройли йигитчага пулинин тўласанг бирга бўлиш учун ёш ўсмирчага мен ёкардим андак уни қизартириб-бўзартирадим агар у билан ўзимиз ёлғиз холи қолсак анави янги боғичларимни унга кўрсатардим унга тикилиб турсам қизариб-бўзарбиб кетарди уни йўлдан оздирардим мен бунақа нарсалар болаларга қандай таъсир қилишини биламан ёноқларида энди мўйлари сабза бўлган бирам чўзишади-ей ишга қўча қолмасдан соатлаб савол-жавоб қилишади сиз буни анақа қилармидингиз анув бунақами агар кўмирчига хўп десангиз агар епископга хўп десангиз албаттада кейин унга қайсиadir диний нозир ёки епископни ҳикоя қилиб берардим у мен билан синагога боғчасида ўриндиқда бирга ўтиргандик мен эса анави тивит рўмолимни олгандим ул зот Дублини кўрмаган экан келгинди бу ўзи қанақа жой нуқул ёдгорликларни сўрайди ҳайкал-пайкаллари билан тоза азобимни берди кейин унинг жигига тега бошладим қитиқ патини қўзғадим шу тобда ҳозир нимани кимни

ўйлаяпсиз ким у менга отини айтинг ким йўқ отини айтинг ким эҳа олмон императорими ана ким экан сиз мени у деб тасаввур қилинг уни ўйланг сиз уни ҳис қила оласиз йўқ ундей эмас у мени суюфоёқ хотинга айлантироқчи бўлди лекин бу унинг ҳеч қачон қўлидан келмайди унинг ёшида бундай ишларни бас қилиш керак аёл кишини эса бундай нәрсалар хароб қиласди ва ҳеч қандай роҳат ҳам бермайди у то ишини бажариб бўлгунча ўзимни бу менга жуда ёқаётгандай қилиб кўрсатдим кейин ўзинг ўз билганингча роҳатингни охирига етказиб қўй бундан лабларинг қовжираб оқариб қолади бўпти майли иш бўларича бўлди фишт қолипдан кўчди бунинг атрофида шунча валдир-вулдир гаплар кўп фақат биринчи марта бўлгани одамнинг эсида қолади кейин одми ишга айланади бир зумдан сўнг эсингдан чиқиб кетади нима учун эркакни никоҳ ўқитмасдан бурун ўпид бўлмас экан баъзан тамомила эс-хушингни йўқотиб шундоқ маҳкам бағрингга босгинг кела-ди бу шундоғам роҳатижон нарсаки ҳеч бир ўзингни тўхтатол-майсан мени биронта эркак қучоқлаб ўпишини хоҳлайман бу-нинг лаззатига нима етсин нақ юрагингни тагигача етиб бо-ради узок-узок қайнок-қайнок жонингни олади лекин кейин тавба қилишни ёмои кўраман баъзан ота Корриганнинг хузу-рига бораман жондан азиз падар менга қўлини теккизиди айт-моқчи хўп нима бўлиди шунга мен ўзи қаердаман деб худди жинни хотиндай жавоб бераман сув бўйида йўқ сенинг бада-нингга айни қайси жойда қўлини чўзди ширин қизим дейди тағин орқа томондан оёғимни ушлайди ва баландлик қилдими хўп умуман анча баланд ўтирадиган жойдамиди ҳа о Худойим-еи наҳотки тўғрисини айтиб кўя қолмади орқа деб ва шу билан ишини битира қолмади бунисининг нима аҳамияти бор менга қара сен ўзинг нима ишлар қилиб юрибсан дейди эсимда йўқ нима дегани йўқ ҳеч нарса қилганим йўқ ҳазрат падарим ва яна доим ҳақиқий ота ҳақида ўйлайман буни билишнинг унга нима ҳожати бор экан ҳамон мен Худойим олдида тавба-тазар-ру қилдим ахир унинг қўли чиройли ва дўмбоқ кафтининг ичи доим нам агар менга қўлини теккизса ҳам йўқ демасдим ҳа унинг ўзига ҳам бу ёқарди унинг буқадай йўғон бўйнига қараб буни сездим бўйни бўйинчасига сифмайди қизиқ у тавbamни қабул қилганида мени танидимикин мен уни қўриб турардим у эса мен томонга сира қарамасди рост менга ўгирилиб ҳечам

боқмаганди ва бундан ўзини қаттиқ тиярди фақат отаси ўлганда унинг кўзлари қизариб кетганди нима деб бўларди аёл учун улар худди йўқдай эр кишининг йиғлагани ҳаммадан ёмон руҳоний одам эса айниқса мени мана шундай руҳоний уст-бош кийган бирон кимса маҳкам қучоқлашини хоҳлардим ундан кундуру иси келиб туради худди Папанинг нақ ўзидаи бунинг устига агар сен эрга теккан бўлсанг руҳонийдан ҳеч хавфсирайдиган жойи йўқ унинг ўзи бундан жуда қўрқади кейин Муқаддас Папа ҳазратларига тавба эвазига қанчадир ақчасини тўлайсан қизиқ у мендан хурсанд бўлдимикин ё йўқ менга бир нарсаси ёқмади кетаётгандага даҳлизга чиққанимизда орқамга бетамизларча қарсиллатиб урди мен кулган бўлдим-у аммо нима учун мен унга шапатилайдиган отманми ва ёки хачир ё отасининг уловлари эсига тушдимикин қизиқ Полди ҳозир балки уйғонгандир ва мени ўйлаб ётгандир ё мени туш кўраётгандир аммо унга ўша гулни ким тортиқ қилдийкин ўзи эса сотиб олдим дейди ундан қандайдир маст қилувчи ҳид келди лекин виски ҳам пиво ҳам эмас анави афишаларни ёпиширадиган елимикин ё ликёрнинг ҳидими анов яшил-сариқ шляпали театр ишқибоз дендилари тортиб ўтирадиган ичкиликларнинг таъмини тотиб кўрсак ёмон бўлмасди шундок кўриниб турибди жуда қиммат парсалар бир марта тотиб кўрганман анави америкаликнинг қадаҳига бармоғимни ботирганман у отам билан маркалар ҳақида гаплашиб ўтирганди унинг олмахони ҳам бор эди у охирги қадаҳдан кейин кўзларини уқалаб ухлаб қолмаслик учун зўр бериб тиришарди кейин портвейн ичишди ва паштет ҳам жуда мазали шўртаккина эди мен ўзим жуда маза қилиб ўтиридим алоҳа чарчаб тўшагимга ўзимни ташладим тошдай қотиб ухлаб қолибман қарсиллаган момақалдироқдан уйғониб кетдим Худоё ўзинг сақла гуноҳларимизнинг оғиридан осмон ёрилиб кетдими деб кўрқдим чўқиндимей Аве Марияни тиловат қилдим осмонда қарсиллаб чақмоқ чақиб худди Гибралтардагидай қиёмат қойим қўпдими нима бало янаем сенга Худо ўйқ дейишади теварак-атрофингда ҳаммаёқ шундай ларзага тушиб силкиниб ағдар-тўнтар бўлиб турса қўлингдан нима келади ҳой густоҳ фақат тавбангга таянишдан бошқа чора йўқ айтганча буни қарангки май ойида кармелитлар бутхонасига шам ёқиб ўрнатган эдим ана шу менга баҳт келтирди Полди буни эшилса масхара қилиб кулади ўзи ҳеч қачон черковга қадам

босмайди на ибодатга қатнайди на жамоа йифинларига сенинг ичингда кўнгил йўқ ҳеч қандай кўнгил йўқ фақат бир парча эт нега деганда унинг ўзи билмайди кўнгил нималигини ҳа мен чироқни ёққанимда у ўзининг сўлақмондай жиш тўқмоғи билан З ёки 4 марта туширган бўлса керак нима дейди пайи дейдими томирими паққос ёрилиб кетмасмикин деб ўйладим айтганча унинг бурни негадир унча ҳам катта эмас устимдаги ҳаммасини ечдим дарпардалар маҳкам тортилган ўл дейдиган одам йўқ унда нима учун соатлаб ясан-тусан қилдим соchlаримни тарадим атир-упалар сепдим унинг қозиғини айтинг йўғон лўмнинг ўзи фўддайгандан-фўддайган ёқлик чиғаноқ еганми нима бало билмадим сон мингта чиғаноқ ютгандир ҳойнаҳой овоз ҳам авж мақомда йўқ мен ҳаётда бошқа ҳеч кимда бундай катта сабилни учратмаганман ичинг бутун тўлиб-тиқилиб кетганга ўхшайди кейин у битта қўйни бут-бутун туширганга ўхшайди қаранг-а бизни яратган экан-да шундай ўртамизга балойи азим чукур ўрнатиб айғир қозиғини қоқишига мослаб уларга ахир бизнинг фақат шу нарсамизгина керак шунақада уларнинг афтбашаралари ҳам жуда қўрқинчли қаҳрли бўлиб кетади юрагим пўкиллаб кўзимни чирт юмдим лекин барибир ҳам у унчаларда ширадор эмас экан сабилни ичимдан сууриб олишига мажбур қилдим устимга тўқтирдим шунақа зўр бўлгандан кейин шуниси тузук деб ўйладим кейин ҳаммаси тўла ювилиб тушиб кетмас деб охиргисини устимга тугатаверсин дедим буни аёлларни боплаб ўйлаб толишган ҳамма роҳат-фарогатини ўзларига қолдиришган бизга ўхшаб бошларидан бир ўтсинчи ўшанда билишади бунинг нималигини мен Милли билан бирга бошимдан нималарни кечирмадим ҳеч ким бунга ишонмайди ундан сўнг боланинг тиши чиқди Майна Пюрфойнинг бакенбард ўстирган таъвия эри ғайрати қўзиб хотинининг кўзини очирмай иккиқат қилгани қилган ҳатто эгизаклар ясади йил сайин канда қилмайди мана энди хотин шўрлиқдан фақат кўтликнинг иси келади э чурвақаларнинг ичиди биттаси бор уни тирмизак дейишади ё питракми билмадим қуйиб қўйган занжирнинг ўзи сочи жингалак оҳ Раҳмдил Худойим қора туғилган болакай охирги борганимда бир дунё бола бир-бирининг устига мингашиб ўмбалоқ ошиб шунақанги шовқин-сурон солишадики ичиигдан чиқкан овозингни ўзинг эшитмайсан болалар шундай қий-чув ичиди соғлом ўсишармиш бақириб-ча-

қириб вағирланиб сени ҳам она филдай шишириб юборишади яна билмадим ўзи нимага ўхшайди бу ким билади ҳафсалам келса яна битта бола кўрсам дейман лекин асло анав кишимдан эмас яна ким билади балки уйланса ундан соғлом пухта бола туғилармиди аммо билмадим Полдининг шира-шарвати ошиб-тошиб ётиби ә нимасини айтасиз бу роса зўр бўлардику-я лекин унинг Жози Пауэлл билан кўришиб қолгани устига-устак Бойлан менинг ташвишим уни ёмонам ўртаб кўйдирб юбордимикин бошга тушганни кўз кўради майли энди нима деб ўйласа ўйлайверсин агар шунга қўзи учиб турган бўлса мен бориб қолганимда улар иккови бир-бирига ҳазил-мазак қилишиб туришган экан биламан Жоржина Симпсоннинг янги уйида байрам бўлаётган кечада у анави қиз билан рақста тушиб ташқариларга ҳам чиқиб айланиб келишди кейин мени лақиллатмоқчи бўлди қизгина деворга суюниб зерикиб тургани менга ёқмади дейди худди мана шу сабаб бўлиб биз сиёsat масаласида жиқиллашиб қолдик мен эмас ўзи бошлади Раббимиз дурадгор бўлишган дейди охири мени ҳол-жонимга қўймай йиғлатди рост аёл зоти ҳамма нарсани қўнглига яқин олади йиғлоқи кейин мендан жонини ҳам аямаслигини билганим учун унга ён бердим лекин бундан ўзимдан-ўзим жуда хафа бўлдим Раббимиз биринчи социалист бўлган дейди мен бўлсанм уни ҳеч ўзимдан нари суролмай жаҳлим чиқади лекин барибир унинг билмаган нарсаси йўқ айниқса одамнинг жисми ва ички аъзоларини сув қилиб ичиди юборган меп ўзим ҳам кўпинча уйимиздаги шифо китобидан ичимиизда нима борлигини ўқиб олмоқчи бўламан мабодо уйимиизда одам кўп бўлган маҳалда ҳам уни кўздан қочирмаслик пайида юраман овози нима деб гапираётгани қулоғимда туради ўша воқеадан кейин ўзимни Полди учун ўша қиздан хафа бўлгандай тутдим нега деганда у бироз рашк қила бошлади ҳар сафар қаёққа кетаяпсан деб суриштирганида мен Флуига деб жавоб бердим шундан сўнг у менга лорд Байроннинг шеърлари билан уч жуфт қўлқоп совфа қилди бари шу билан тугади мен истаган вақтда уни осонлик билан ярашишга қўндироламан буни қандай қилишни биламан агар у ўша қиз билан яна оғиз-бурун ўпишиб бирон ёққа у билан учрашгани кетганида ҳам буни мендан яшиrolмасди мисол учун у пиёз емайман деб туриб олади ёки яна бошқа жуда кўп йўллари бор бунинг мисол учун кўйлакнинг ёқасини

тўғрилаб қўйишни сўрайсан ёки кета туриб тўр чиммат ё қўлқопинг билан тегиниб ўтасан I бўсани-ку айтмай қўя колай бундан уларнинг ҳар қандай боши айланиб гирра бўлиб қолади бироқ майли кўрамиз ўшанинг олдига борса бораверсин у ҳам ўзини ўлардай яхши кўришини кўрсатса-кўрсатаверсин мени фақат бу билан қўрқитолмайсанлар мен ўша ойимчанинг олдига ўзим бораман ва кўзига тикка қараб сўрайман сен уни яхши кўрасанми ўзи дейман ва кўзимни ундан узмай тураверман мени лақиллатиб бўпти фақат Полди миясига қуйиб олмаса бас ойимчага ўзининг жимжимадор усулида ҳаммасини тушунтирумасам бўлмас экан деб қоқкан қозиқдек туриб олмаса бўлгани у менга худди мана шунаقا қилиб тушунтирган лекин эсласам ундан изҳори дилларини ичидан тортиб чиқариш учун нималар қилмадим қанчалар тер тўқмадим лекин бу нарса бир чеккаси менга хуш ёқарди ҳам демак у ўз лафзидан қайтмайди ва ким етакласа эргашиб кетавермайди менга ёрилишига оз қолди ўша оқшом картошка гумма қиласман деб ошхонада ҳамир ёяётгандим сенга баъзи гапларни айтиб қўймоқчийдим деб бошлаб қолди фақат ўзим уни бу гапдан қайтардим ўзимни жаҳлим чиққандай кўрсатдим ҳалакит берма дедим кўрмаяпсанми билагимгача қўлим ҳамир юқи нега деганда ўтган куни кечки пайт иккевимизнинг ҳам тилимиз ечилиб кетди тушлар ҳакида гаплашдик унинг ўзига керагидан ортиқ нарсани билишини истамасдим Жози унинг олдида нуқул бўйнимга осилаверади қучоклайверади албатта бунинг ҳаммасини эримни деб қилади мен унга бошдан то оёққача ҳеч қаерим қолмай чўмилганман имкон қадар десам Жози шу заҳоти имконни ҳам чўмилтирганмисан дейди хотинлар гапни доим мана шунаقا нарсаларга буришади эримга қўзлари тушган ҳамон оғизлари шунаقا гаплардан бўшамай қолади унинг қўзларидан қандай одамлигини сезишади у эса қўзларини айёрлик билан пирпиратади уларнинг илмоқли гапларини эшитмаганга солиб ўзини бепарво кўрсатарди буларнинг ҳаммаси уни айнитади лекин мен бунга сирам ҳайрон бўлмайман ўша вақтлар у жуда келишган хушрўй эди лорд Байронга ўхашашга ҳаракат қиласади нега деганда унга менга жуда ёқасан деб айтган эдим эркак киши ҳам шунчалар чиройли бўладими ростдан ҳам у бироз Байронга ўхшаб кетарди кейин биз никоҳдан ўтдик лекин бу ойимчага сира ёқмади ўша куни хоҳолаб қотиб-қотиб кулгим келаверди ҳеч ўзимни

босиб ололмасдим ҳатто сочимга қадаган тўғнағичларим ҳам бошимдан тушиб кетди ойимча эса кўриб турибман бугун роса димоғинг чоғ деди ҳа мен унинг атай жигига тегардим нега деганда ойимча биларди бунинг сабабини ахир мен унга ишларимиз қандай кетаётганилигини ҳаммасини оқизмай-томизмай ҳикоя қилиб берардим-да шундаям барибар ҳаммасини айтиб ўтирмасдим лекин керагини айтардим оғзидан сўлакайи оқсин деб лекин бунинг учун мен айбдор эмасман тўйимиз бўлиб ўтгандан кейин бизни кўргани кам келадиган бўлди қизик девона әргинаси билан яшаб ҳозир аҳволи қандай экан уни охирги марта кўрганимда чехраси сўлғинроқ эди жуда қийналганга ўхшарди шундан тушундимки яқинда эри билан жанжаллашган бўлса керак тоқатсизланиб дарров гапни эркакларга бурмоқчи бўлди эридан ҳасрат қилиб ичини бўшатгиси келди шекилли нима ҳам дерди оҳ баъзан ифлос этиги билан ўрнига ағанаб ётади агар жиннилик бўлиб туюлмаса бир кўз ўнгинизга келтириб кўринг-чи тўшакда шундай бир нусха билан ётишни у сени истаган пайтда ўлдириб қўйиши мумкинвой афting қурсин яна шуниси ҳам борки ҳар ким ўзича жинни бўлади лекин Полди нима хунар кўрсатмасин ёғин-сочин пайтида доим оёғини тозалаб кейин уйга киради ва бошмоғини ўзи тозалайди ва кўчада таниш-билишларини учратиб қолса бошидан шляпасини кўтариб саломлашади мана ҳозир бечора ўша сафарга ўхшаб оёғида чорифини судраб ку-ку-ку-ку деган хат учун 10 000 фунт талаб қилиб сарсон юрибди о май севгилим йўқ аммо бу нихоятда аянчли бир нарса шунчалар бефаҳмки ҳатто этигини ечмай ётади. Мен мунақага турмушга чиқишдан бурун минг карра ўлиб-тирилиб ўйлаб кўрган бўлардим албатта унинг шу ҳоли ҳаётига чидайдиган бошка бир хотинни умрида тополмайди мендек бўлиш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди мени яхши кўрасанми бас бирга бир тўшакда ётасан кўнглининг тубида у буни тушунса керак энди анави Мэйбрик ойимчани қаранг эрини заҳарлаб қўйди нимага Худо билади битта-яримтаси билан ўйнашиб қўйганми кейинча бу фон бўлди охири бориб мана шундай иш қилиш учун ҳаддан ташқари учига чиққан абллаҳ бўлиш керак тўғри айрим эркакларга сира тоқат қилиб бўлмайди бу даҳшат ақлингдан озиб қоласан ва яна бизни таҳқирлагани таҳқирлашган агар биз шунақанги ёмон бўлсак нима учун ёзлари эланиб-ёлвориб кели-

шади турмуш қурайлик деб гапнинг пўсткалласи бизсиз яшай олмайдилар ойимча эрининг овқатига стрихин қўшиб берган каламушларни ўлдирадиган дори қизиқ нега бундай дейилади бу сўз адасидан сўрасанг бу юонча сўз дейди бундан кўра яхиси омилигимизча тураверайлик-чи мундай қўрқинчли таваккалга борган экан ўша хотин бошқа эркагини жонидан ҳам яхши кўрган бўлса керак ахир дорга осишлари ҳам мумкин эди ёки унга бунинг фарқи қолмагандир агар унинг табиати шунака бўлса бошқа ҳеч нарсанинг фойдаси йўқ бундан ташқари улар унақа ваҳший эмас бир аёл кишини осиб юбораверадиган рост унақа эмас

Уларнинг ҳаммаси ҳар хил Бойланнинг гапи менинг оёғимнинг чиройлилигини ҳали танишмасимииздан бурун пайқаган экан мени Полди билан қандолатхонада кўрган экан мен кула-кула гап тинглаб оёқларимни ликирлатиб турувдим биз оддий бутерброд билан чой сўрадик у эса иккита опаси билан келганди иккоби ҳам қари қиз мен хизматчи қиздан қаерда бу ерда ҳожат деб сўраганимда у мендан кўзини узмай қараб турди мен нима қиласай ахир шундай қисталанг бўлиб қолса ҳозир ўтиб кетаман деб турса бу ўша қора тор иштон Полди зўрлаб олдирганди то туширгунингча бўлмайди ўтиб кетади ҳафта сайин шундай бир жинниликни тайёрлаб туради қачонлардан буён шунақа мен у ерда нимамни унтиб қолдирдим десам юмшоқ чарм қўлкопим экан стул устида колиб кетибди йўқолди бирон ўғри хотин ўмаридекетган ҳойнаҳой Полди Айриш Таймсга палон-палон ерда йўқолди деб эълон бер ким топиб олса миссис Мэрион Блумга қайтаришлари сўралади мен бўшаниб чикиб келаётганимда у ҳалиям оёғимдан кўз узмасди кейин орқамга ўгирилиб қарасам у ҳалиям тикилиб турарди 2 кундан сўнг мен ўша ерга яна чой ичгани кирдим умид қилувдим кўриб қоламанми деб лекин у кўринмади унга оёғимни чалиштириб ўтирганим айниқса таъсир қилди-ёв олдинига Полди менга юриб бўлмайдиган тор туфли танламоқчи бўлди менинг қўлим ҳам чиройли фақат мен туғилган ойга мос чиройли аквамарин узук бўлса яхшийди уни бунга ийдиришга ҳаракат қиламан яна тилла билагузук менинг оёғим эса ўзимга унчалик ёқмайди аммо бир куни оёғим билан унинг жонини киргиздим концертдан кейинги окшом маҳали ўшанда Гудвин ишни пачава қилди қаттиқ совуқ эди изғирин ачитиб турарди аммо уйда ромимиз

бор эди биз уни иситдик ўчоқда ўт ҳали ўчмаганди ва у камин олдидағи гиламчага ўрнашиб ўтириб олди мендан пайғоммни ечишимни сўради Ломбард-стритдаги уйимиздайдик бошқа бир сафар менинг лой ифлос ботинкам билан туришимни сўради унга отнинг тезаги ёпишиб қолганди нима ҳам дейиш мумкин у бошқа барча менинг кўрган сирадаги одамларга ўхшамайди у мен Катти Ларнерга 10 очкодан тўқизтасини бериб барибир ютишим мумкини дейди мен ундан бу нима деганинг деб сўрадим унинг нима деб жавоб бергани эсимда йўқ нега деганда худди шу пайт газетанинг охирги сонини кўтариб ўтиб қолишиди ва Люканнинг сут дўконида ишлайдиган соchlари жингалак жуда эътиборли бир киши ёнимиздан ўтди менимча уни илгари ҳам кўргандайдим мен сариёғни татиб кўраётганимда унга эътибор бергандим шунинг учун бемалол ҳеч ёққа шошилмай хотиржам ўтиргандим ва яна анави Бартелл д'Арси хорда менинг кўчоқлаб ўпа боллади у эса унинг устидан кулди ўшанда мен Гунонинг Аве Мариясини ижро этгандим Оҳ нимани кутяпмиз ахир дўстгинам бўса ол атроф тинч атроф сурурли ўпич ол овози хира чиқишига қарамасдан у жудаям ўт-олов эди менинг куйи пардаларни қандай олишимга караб доим ҳайратланарди ўзи шундай дерди сўзига ишонса бўлармикин менга эса у куйлаганда лабларининг ҳаракати ёқарди кейин у шундай жойда бу иш билан шуғуланаётганим жуда чакки деди мен эса бунинг ҳеч бир чакки томонини кўрмайман ҳозир эмас аммо бир кунмас бир кун мен унга буни айтиб бераман унинг учун ҳеч кутилмаган совға бўлади Ай-йай-йай уни олиб бориб ўша ерни кўрсатаман ёқадими ёқмайдими барибир бўлар иш бўлди у ўзи билмаган ҳеч нарса йўқ деб ўйлади никоҳдан ўтгунимизча ҳам у онам тўғрисида ҳеч нарсани билмасди ҳатто хаёлига ҳам келтирмаганди ахир шу нарса бўлмаганда менинг қўлига осонгина тушиб ўтирмасдим лекин барибир унинг ўзи ёмон ялиниб-ёлвориб иштонингдан битта боғич бўлса ҳам менга бер деб туриб олди ўшанда оқшом эди биз Кенилворт сквер бўйлаб борардик ўшанда у қўлқопмининг учидан бармокларимни ўпди менинг қўлқопни ечдим у эса сўраб-суриштиришни қўймасди билсак бўладими сизнинг ётоғингиз қандай ва мен қўлқопмни унинг қўлида қолдирдим худди унугандай бўлиб майли унга эсадалик бўла қолсин қўлқопни чўнтакларига қандай тикиштираётганига караб турдим иштон десангиз ўзини томдан таш-

лайди жинни бўлиб қолади бу Худонинг кунидай равшан ана-ви велосипед минган шармсиз қизлар юбкалари киндиклари-гача тортилган у эса кўзларини лўк қилиб ҳар бирига тикилга-ни тикилган ҳатто у мен ва Милли билан шаҳар ташқарисига саирга чиққанимизда сарик муслин кўйлакдаги биттаси рўпа-расига шундок туриб олса бўладими офтобнинг шуъласида у нима бўлса ҳаммасини бақрайиб кўриб турди ипидан игнасиага ёмғир ёғаётганда орқамдан юриб ҳеч кўзини мендан олмасди мен барибир уни ўзим ундан олдин кўрдим Хэролде кросс му-юлишида яп-янги плаш ва ялтироқ шарф бўйнида осиб турар-ди бундан қорамтири шіляпаси билан чехрасининг тузи бўртиб кўринарди сиёки ўзи доим шундай айёр алдамчи одам худди ҳеч қандай иши йўқ ерда ҳам гўё бир нарса қилгандай бўлиб туради улар хоҳлаган жойларига боришлари ва ҳар қандай ло-зимдан ҳам хоҳлаганларини олишлари мумкин ва биз бунга миқ этиб оғиз очмаслигимиз керак ўзлари эса бизни холи-жо-нимизга қўйишмайди қаерда эдинг қаёққа кетяпсан мен орқамдан зипиллаб келаётгани ва елкамга тикилаётганини сезиб турдим у одатда уйимиз томонга яқин келмасди ишкан чиқади деб ҳисобларди шунинг учун мен тўхтаб ярим бурилиб қарадим кейин у менга ёпишди майли дейишимни кутди ундан кўзимни уз-май қўлқопимни аста-секин еча бошладим у ҳаво бунака кўйла-гингишнинг енги очиқ экан деди мени кучоқлаш учун баҳона қидирди ҳа иштон курсин-а иштон худди чакамуғдай ёпишди унга икки тола сочимни тортиқ қилмоқчи бўлдим майли кўкси-нинг киссасида олиб юрсин о Муқаддас Биби Марям онажон у ёмғир остида ғоятда бечора кўринарди аммо тишлари шундай ажойиб кўркам уларга қараб очқаганингни сезасан у ички кўйла-гимнинг этагини кўтаришимни сўраб элана бошлади этагим қаҳ-рабо ранг ва бурاما атрофда ҳеч ким йўқ дейди яна шу ернинг ўзида шу ёмғирда тиззалаб турмоқчи рози бўлмасам шунчалик илакишибди янги кийган плаши ҳам ифлос бўлиб кетарди эркак сен билан ёлғиз қолганда унинг нима қилиқ чиқаришини бил-майсан иш шунгача бориб етганда улар ҳаммаси кутуриб кети-шади ўткинчилар келиб қолишлари мумкин эди шунинг учун мен этагимни сал-пал кўтардим-да бошқа қўлим билан унинг шимини пайпаслаб кўрдим кейин мен Гарднер билан ишга тўғ-ри кўчада киришиб кетмасин деб шундай қилганман жуда бил-гим келади у суннат қилинганми йўқми у эса қалт-қалт тит-

парди уларга қолса бир зумда ишни тугатиб қўя қолса унақада хеч лаззати бўлмайди-да бу ёқда отам эса овқатга маҳтал бўлиб ўтириби у менга картмончамни гўшт дўконида эсдан чиқариб қолдирибман деб айтинг деб ўргатди қайтишга тўғри келди гирт ёлғончи қандайдир кейин менга ўша бир хат ёзиб жўнатди шундан кейин у қандай қилиб аёл кишининг юзига қарайди ҳайронман унинг аслзодаларча одоб-икромига қараганда бу жуда ғалати туюларди кейин учрашганимиизда у мендан хафа бўлмадингизми деб сўради мен ерга қарадим аммо у хафа бўлмаганимни билди унинг доим калласи ишлайди анави ландавур Хенни Дойлга ўхшамайди шарада ўйнаганимиизда доим бир нарсани йиртади ё синдиргани синдирган бунака макиёнларга сира тоқатим йўқ албатта мен бунинг нималигини билганимда унга йўқ деб айтишим керак эди жуда бўлмагандага йўлига мен эса сизни тушунмаяпман дедим нима бўпти табиий бир жавоб яна шулки Гибралтарда ўша деворда доим аёллар андомининг суратлари чизилган бўларди ва яна ўша битта сўз бот-бот учрарди мен уни хеч қаердан тополмасдим фақат болалар хали бўларни кўрмаганлари тузук кейин менга ҳар куни хат ёзиб турди баъзан бир кунда икки маротабалаб ҳам ёзаверди менга унинг атрофимда айланиб-ўргилиши хуш ёқарди ўша пайтлар у хотин кишининг кўнглини қандай олишни биларди менга сак-кизта чиройли катта-катта лола юборди негаки мен 8 да туғилганман мен ҳам ўша оқшом унга мактуб ёздим Долфинс-барнда у менинг юрагимдан ўпди бунда кўнглингдан нималар кечганини тасвирлаб бериш қийин буни хеч нарсага ўхшатиб бўлмайди яна барибир у хеч қачон худди Гарднердай шўх ачомлашини билмайди умид қиласанки у ваъдасида туриб душанба куни худди ўша вактда соат тўртда келади кутилмаганда бостириб келишларини ёмон кўраман мева-чева келтиришдимикин деб эшикка чиқасан қарабсанки меҳмон сен бўлсанг уст-бошингни ҳам тартибга солмагансан ёки тор ошхонангни эшиги бирдан ланг очилиб кетади-ю Гудвинга ўхшаган басавлат қария рўларангда пайдо бўлади бир гал Ломбард-стритда шундай концертга айтиб келганди мен бўлсан шундай бесаранжом сочларим тўэзиган кечаги суюқ овқатни иситаётгандим мажбур бўлдим айтишга профессор менга қараманг аҳволим мана бунақа лекин у жудаям одоб-икромли ҳақиқий кекса жентльмен эди бунақаси камдан-кам учрайди уйимда хизматкорлар ҳам

йўқ мен уйда эмасман деб хабар қилиб қўйгани калитнинг тирқишидан қарайсан худди бугун хат ташувчи келганига ўшаб аввал у келмайдиган бўлибди да деган хаёлга бордим нега унда бир шиша портвейн билан бир сават шафтоли жўнатади мени жиннига чиқариб лақиллатмоқчими дедим хаёлларимчувалавишиб асабим бузилиб мени эсноқ тутди ана шунда эшик қўнғироғи жиринглаб қолди чамаси у барибир кечикди нега деганда Дедалнинг 2 қизчаси мактабдан қайтаётганда соат тўртга яқинлаб қолганди соатни ҳеч қачон аниқ билолмайсан киши ҳатто у менга сотиб олиб берган соат ҳам тўғри юрмайди уни устаси кўриб берса бўларди мен Англия уй ва чирой дейдиган чўлоқ денгизчига бир пенни берганимда эсимда бир қизни севиб қолдим деб хиргойи қилиб хуштак чалиб тургандим ва мен охорли қўйлак ҳам киймаган упа-элигимни ҳам сурмагандим умуман ҳеч нарса хуллас роса бир ҳафтадан сўнг биз Белфастга борамиз қандай соз у шу куни Эннисга жўнайди 27 да отасининг йиллик маросими агар бирга кетганимизда унчалик ҳам ўхшамасди олайлик меҳмонхонада хоналаримиз ёнма-ён янги тўшакда доим ҳар хил тийиксизликлар кўп бўлади унга бас менга тегма деб айтмолмайман-ку қўшни хонадаги одам ё қандайдир протестант руҳонийси томогини қириб йўталиб деворни тақииллатишга тушади эртасига эрим билан шўхлик қилмаганимизга ўла қолса ишонмайди ҳамма нарса ўтса ўтарки лекин хупиторни алдаб бўлмайди мен унга эрим билан ҳеч ундай нарса қилмадик деганимдан сўнг ўз-ўзидан равшанки у асло ишонмади йўқ шундай бўлгани тузук у маросимини ўтказгани боради яна шуниси ҳам борки у доим аллақандай ишқаллар устидан чиқиб юради ўтган гал Мериборога Моллоунинг концертига борганимизда бекатда ичамиз деб суюғош буюрганди кейин поезд ҳуштак чалиб жўнайдиган бўлиб қолди у ўрнидан туриб қўлида тарелка билан платформадан юра кетди суюғош ҳар ёққа сочилади у эса оёқ устида қошиқни устма-уст оғзига тиқиб овқат ичади ҳеч нарсани парвойига келтирмайди унинг орқасидан официант бақириб-чақириб чопади роса бизга томоша кўрсатди поезднинг жўнаши кечикирилди у эса овқатни еб бўлмагунимча пулини тўламайман дейди аммо кейин З-класс купедаги иккита жаноб унинг ёнини олиб ҳақ эканлигини айтишиди албатта у ҳақ эди баъзан бирон нимани миясига қуйиб олса ҳўкиздай қайсар бўлиб кетади аммо яхшиямки у вагон

эшигини ўзининг пичоғи билан чаққон очиб улгурди акс ҳолда бизни то Корккача олиб кетиб қолишарди жаззаси о мен бирон ёқса сайрга поездда ёки ўриндиқлари юмшоқ қулай экипажда боришни шу қадар яхши кўраманки ажойиб у менга 1-класдан жой олмасмикин мабодо балки поездда иштиёқ билдириб қолар кузатувчининг кўлига кўпроқ пул тутқазса э йўқ ҳар хил аҳмоқлар яна кўзларини лўқ қилиб бизни томоша қилишади бир гал алоҳида бир истисно бўлганди Хоутга кетаётганимиэда анави оддий ишчи купеда икковимизни холи қолдирганди ўшанда унинг кимлигини билгимиз келганди чамаси 1 ёки 2 туннелдан кейин дарчага қараб томоша қилиб кетиш мумкин ўшандан кейин қайтиб келиш одамга жуда хуш ёқади хўш мен қайтиб бормасам-чи нима бўлади улар нима дейишади у билан қочиб кетибди саҳнада муваффакият қозонишни шундай ўюштиришади менинг ашула айтган охирги концертим қаердайди бир йилдан ошиб қолди э Кларендон-стритдаги Муқаддас Тереза залида эди энди у ердан Кэтлин Карнига ўхшаган турли-туман чавақлар чиқиб юришибди менга отамнинг харбийда хизмат қилгани қўл келди мен бепарво қашшоқ кўшиғини айтардим Лорд Роберт шарафига ёқамга тамға таққан эдим шу ишларнинг ҳаммаси ўз қўлимда эди Полди эса тўла ирланд эмас афтидан ўша сафар ҳаммасини ўзи ташкил қилганди у болпайди мисол учун Стабат Матерда куйлашимга эришди кирмаган учрашмаган жойи қолмади гўёки Йўлчи Нур ва Эзгулик мадхиясини музикага соляпман деб гап тарқатди буни унга мен ўзим ўргатган эдим қайсиdir эски операнинг Сенинг нуринг етаклар мени қуйини пианинода даранглатарди кейин иезуитларга унинг масонлиги ошкор бўлиб қолди рост у ўша нима дейди баъзи шиифейнерлар билан апоқ-чапоқ бўлиб юрарди ва одатдаги ўзининг валдир-васоқ гапларини сўқарди менга пакана бирорни қўрсатди калтабақай бўйни кўринмайди бу балқиб чиқаётган яшги юлдуз Гриффит дейди жуда ақлли эмиш билмадим афтидан унчалик эмас фақат шуни айтоламанки чамаси у билан таниш бўлган кейин алоқалар узилган урушдан кейин сиёсатдан сўз очсалар нафратланадиган бўлдим куриб кетмайдими ўша Преторияю Ледисмиту Блум фонтейнлар Гарднер лейт Стенли Жи 8-чи Б-н 2-Шарқий Ланкш полки бари ўша ерда у хаки кийган афт-ангридан ичтерлама билан оғригани кўриниб турарди қадди-басти ўртача мендан бироз тикроқ

шижоати ҳам ўзига етарлича ҳа у айтдики мен ажойиб қизча эмишман менинг ирланд гўзалим дейди оқшом хайрлашиш олдидা сув тўғон бетида ўпишиб турганимизда ҳаяжонланиб ранги оппоқ оқариб кетганди кетиши керак бўлгани учунми ёйўлдан бирор кўриб қолади деб кўрқдими ҳойнаҳой тиззаси қалтираб зўрға тик оёқда турарди мен ҳам ёмон алангай оташ бўлиб ёндим илгари ҳеч бундай ахволга тушмагандим бошидаёқ сулҳ тузишиб кўя қолишгани яхшийди ё бўлмаса Паул амакининг ўзи ва яна бошқа қаланғи-қасанғи қарин-қартанглар Крюгерлар майдонга тушиб ўзлари билан ўзлари уришсалар бўлмасмиди бу касофатни йилларча чўзмасдан қанчадан-қанча азамат йигитлар қирилиб кетди ич терламасидан у жангда ўлганда ҳам майлийди одамга бунчалик алам қилмасди полкни параддан ўтаётганини томоша қилишни яхши кўраман эсимда испан отлиқ аскарларини биринчи марта Ла Рокда кўрганман роса чиройли эди Алхесирас бўғози оша қарасанг қоядаги барча чироқлар худди ёнарқуртга ўхшаб жимиirlайди ёки 15 акр майдондаги Қора Посбонларнинг машқлари-чи ҳаммаси шотланд юбкасида гурс-гурс баравар қадам ташлайди уларнинг олдида шаҳзода Уэлс 10-полкининг гусарлари ёки уланлар боради намунча азамат шиддаткор экан бу уланлар ёки Тугел яқинида ғалаба қозонган дублинликлар унинг отаси отлиқ аскарларга отлар етказиб бериб бойиб кетди нима қилибди у менга Белфастда биронта қимматбаҳо совға қилса арзирди мен унга энг қимматли нарсамни тортиқ этдим ахир у ерда бирам чиройли кийим-кечаклар бўлади балки биронта нафисгина кимоно айтмоқчи нафталин олиш керак менда илгари бор эди нарсалар тахланган яшикка солиб қўйса яхши янги шаҳарда у билан бирга дўконларни айлансанак нақадар соз бўларди айтганча яхшиси узукни ечиб қўя қолай қаничи ҳа то бармогингдан чиқаргунча уч соат айлантириш керак йўқса бутун шаҳарга жар солишади газеталарда ёзиб чиқсалар ҳам ажабмас ёки полицияга чақишади ундей десам бизни эр-хотин деб ўйлашлари ҳам мумкин э бари қуриб кетмайдими тупурдим ҳаммасига унинг пули кўп ҳали-бери уйланмоқчи ҳам эмас Худонинг ўзи хоҳлаб туриби кимдир уни боплаб қоқишириши керак унга ёқишимни қандай билсан бўларкин рост ойнага қараб юзимга упа-элик сураётганимда жуда ҳорғин толикқан кўриндим лекин ойна ҳар доим бир бошқача кўрсатади бунинг устига мени оғир корсон-

дай тоси билан шунчалар ёмон эздики яна кўкраги ҳам жун босган яна чидаб бўлмайдиган иссиқ осон эканни шунча тўшнинг тагида ётиш орқадан кела қолсанг ўласанми ана Мастьянский-нинг хотини айтиб берган эди эри уни кучукка ўхшаб туришга мажбур киларкан яна тилини ҳам иложи борича пастга осилтириши керак экан ўзини кўрсангиз шундай ювош мулоийим яна цитра чолғусини тинмай тинғирлатади уларнинг нима хоҳлашини асти билиб бўлармиди у зангор костюмда жуда пўрим кўринарди чиройли бўйинбоғ кўк ипак кашта гулли пайпоқ аниқ жуда пулдор посон кийим-бошидан ҳам билса бўлади соати ҳам жуда салмоқдор у газета кўтариб қайтиб келганида худди эс-хушини йўқотгандай эди чипталарини майда-майда қилиб йиртиб ташлади оғзидан боди кириб шоди чиқиб бўралаб сўкинади 20 фунтни бой бердим деб бўкиради бунинг ярмини менга қўйган экан қандайдир биринчи бўлиб етиб келган от туфайли ютқизиб қўйибди қанча пул тикишни Ленехан айтган экан тоза авра-астарини ағдариб сўқди ўзиям аblaҳ лаънати Гленкридаги зиёфатдан қайтиб келаётганимизда менга нисбатан ўзига жудаям әрк бериб юборди Фезербед тепалигида ҳам экипаж ёмон силкинди-ей лорд-мэр ҳам ёғ босган кўзларини ҳеч мендан узай демади Вэл Диллон Худо урган хўппа семиз уни десертга ёнгоқ еяётганимда пайқаб қолдим жўжа ҳам шундай курсилдок қилиб қизартириб пиширилган эканки қўлинг билан бўлиб-бўлиб егинг келади шунчалар мазалики шунчалар майинки ақл бовар қилмайди мен тарелкамни охиригача бўшатиб қўйишни хоҳламасдим санчқилару балиқ кесадиган пичоклар ҳаммаси соф кумушдан шунақаси уйингда ҳам бўлса кошкийди бир-иккитасини кўлқоп ичига яширса ҳам бўларди муловзаматлар билан ўралашиб қолдим доим уларга қуллук қилишинг керак пул берганлари учун ресторандаги ҳар бир луқма учун уларга миннатдор бўлиб бош эгишинг керак ҳар бир арзимаган бир ҳўплам чой учун арзанда неъматдай раҳмат айтасан дунё шундай қурилган экан-да майли қандай бўлмасин бу яна шундай давом этади мен жиллакурса бир жуфт яхни кўйлак хоҳлайман бу биринчидан кейин мен ҳали билмайману қандай лозим-иштонни ёқтиради афтидан бунинг умуман кераги йўқ дейди ўзи шундай деб айтди ҳая Гибралтарда қизларнинг кўпчилиги иштон қиймайди Худо қандай яратган бўлса шундай шир яланғоч ҳалиги Манолани куйлаган андалузлик

қиз иштонсизлигини ҳатто яшириб ҳам ўтирумади пайпокнинг иккинчи жуфти ҳам биринчи куниёқ сўклилиб кетди эртасига эрталабоқ Люэрга қайтариш керак эди ва алмаштириб беришларини талаб қилиш керак эди фақат айюҳаннос кўтаришнинг ҳожати йўқ яна унга тўғри рўпара келиб қолиш мумкин унда ишнинг расвоси чиқади тағин ҳалиги чип ёпишиб турадиган корсет уни аёллар журналида тоза мақташди бел қисмида юмшоқ лаппакчалари ҳам бор ҳозирги устимдагини у тўғрилаб қўйди лекин бу барибир эски-туски ва қўпол ҳалиги эса рекламада айтилгандаид одамнинг қоматини чиройли қилиб кўрсатади ҳавасни келтиради II шиллингу 6 елкадан пастини кичрайтириб кўрсатади курсофим каттайиб боряпти овқат устида пиво ичишни бас қилишим керак жуда берилиб кетдим шекилли кейинги сафар О'Руркдан жўнатишганининг сувдан фарқи йўқ бу пахмок Ларрига пул ўзидан ўзи оқиб келяпти бизга Рождествога аллақандай сарқит ирқинди нарсаларни қборди сузмали пирот ва бир шиша ювинди буларни биздан бошқа хеч кимга сотолмаган яна бунинг оти бордо эмиш бунақалар сўлагини ҳам қурғоқчиликка сақлаб йигиб қўяди балки энди нафас олиш машқларини бажарсаммикин яна билмадим бунинг семизликдан кутулишта қанчалик фойдаси бор ортиқча уринишнинг ҳожати йўқ ҳозир ориқ ингичкаларга ҳеч ким қарамайди настарин рангли боғичлар бор бугун таққан эдим биринчиде олган чеки ҳисобидан менга олиб берган ёлғиз нарса шу ундей десам яна юзга сурадиган лосиён ҳам олиб берган кеча охирини ишлатдим уни сурсанг теринг яшаради янгидай бўлиб қолади унга юз маротаба айтдим яна худди ўша жойга бориб шу нарсага буюртма бер эсингдан чиқмасин дедим лекин айтганимдай қилдими йўқми номаълум ёмон ёпиширилган ёрлиғидан ҳам билса бўлади агар олиб келмаган бўлса сийдигимни ишлатишдан бўлак илож йўқ гўшт қайнаган сувга ё товуқнинг шўрвасига ўхшайди опонопонак ва бинафша кўшилади холос назаримда терим бироз сўлиб дағаллашиб бораётгандек туюлади сал салқиган ерида нима учундир худди янгидай манави бармоғим куйгандан кейин анча тузук қанийди ҳамма ёғи шундай бўлса яна тўртта арzon рўмолча олган бор-йўғи 6 шиллинг туроди ахир бу дунёда қундай равшан пўрим-посон бўлиб турмасанг ишинг асло юришмайди ҳаммаси озиқ-овқату уй-рўзгорга кетяпти мен эсам қўлимга андак пул тушдими шу заҳоти шамолга совура-

ман маза қилиб чой дамлайман доим кафтимни тўлдириб қуруқ чой ташлайман одмироқ оёқ кийим оладиган бўлсам ҳадеб кийиб чамалаб кўравераман ойна олдида туриб айланиб ўргилавераман сенга бу янги пойабзалим ёқадими О албатта нархи қанча экан кийим-кечагим қолмади ҳисоб жигарранг костюмим кейин юбкам билан жакет ва яна ҳалиги тозалашга берганим булар З та ҳар қандай аёл кишига бу жуда оз эскисидан қайтарма қилинган битта шляпа иккинчиси ямок-яскоқ бу ахволда эркаклар сенга қайрилиб ҳам қарамайди хотинлар-ку маълум дарров чалишга тушади эркагинг йўқлигини пайқаб қолишса бас тинч қўйинимайди нарса матоҳлар йил сайин қимматлашиб боряпти мен эса бор-йўғи тўрт йилдан сўнг 35 га чиқаман Оҳ Худойим сентябрь кирса нечага чиқаман 33 га тўламан шундайдир хўп нима бўлипти миссис Гэлбрейт эса мендан анча ёши катта мен уни ўтган ҳафта кўрдим чиройи энди бироз сўна бошлабди илгари қандай гўзал эди соchlари ёйилиб белигача тушарди ҳаммасини орқасига ташлаб юрарди худди анави Китти О'Шейга ўҳшаб лекин у соchlарини тарайди афтидан ўзига шу жуда ёқса керак яна шундай қалин афсус у билан фақат жўнаб кетишдан бурун танишдим яна ҳалиги миссис Лентри Жерсей лилияси Уэлс шаҳзодаси билан ўрталарида ишқ мояроси бўлиб ўтган менимча унинг кўчадаги бошқа эркаклардан биронта ортиқ жойи йўқ фақат қирол уругидан холос аммо бари бир гўр билмадим бир негр билан ҳам синашиб кўрсак бўлармиди э у хотин жуда чиройли эди неча 45 дамиди унинг кари рашкчи эри ҳақида аллақандай қизик ҳикояларни эшитганман эсимда яна балиқ кесадиган пичноқ яна у сафарга чиқишига отланиб турган йўқ у хотинига қандайдир жездан ясалган бир нимани зўрлаб кийдирмоқчи бўлган Уэлс шаҳзодаси эса э унинг балиқ кесадиган пичноғи бор ҳеч бунақа бўлиши мумкин эмас худди турли китобларда ёзилгандай шунақа китобларни кўтариб келади менга Фалончи Магистр Франсуа дейдими-ей гўё у руҳоний эмиш хотиннинг қулоғидан бола тугилганмиш нега деганда унинг ичаги тўғри бўлиб қолган эканда руҳоний ҳам шунақа сўзларни айтадими ва ўша хотиннинг корсони худди бунинг нималигини ҳеч ким билмайдигандай қайси ахмок буни тушунмайди мен ҳаммадан ҳам иккюзламачиликни ёмон кўраман башарасининг қари қаллобдан фарқи йўқ ҳамма билади булар бари алдоқчилар ва бошқача бир Руби

ва гўзал кўзлари жаллодлар у икки марта олиб келди эсимда эллигинчи бетгача ўқидим эркагини арқон учидаги илгакка осиб кўяди кейин қайиш билан савалайди мутлақо ишончим комилки аёл кишига бунинг ҳеч бир зарурати йўқ бошдан оёқ қипқизил тўқилган-бичилган гаплар ёки яна бал эйёфат тугагандан сўнг эркак аёлнинг кавушига шампань солиб ичади худди Инчикордаги сабий Исо беланчакда Муқаддас Бокира қўлида турари очик равшанки ҳеч қандай аёл шундай улкан полапонни ўз ичидан чиқара олмасди мен ҳам аввалига у аёлнинг бикинидан тушгандир деб ўйладим нега аёл заруратга бу ахволда хожатга қандай қилиб катнайди у эса аслзода хотин у албатта Қирол Аъло ҳазратлари ўзига илтифот кўрсатди деб ўйлаган ул зот мен туғилган йили Гибралтарга борди ишончим комилки бу ерда ҳам унга лилиялар зотидан камчилик бўлмаган курук қолармиди ҳеч замонда шу ерда Аъло зот ниҳол экди кейин ундан яна қандай ниҳоллар қолмадийкин агар бироз олдинроқ келганида балки мени ҳам ниҳол қилиб экиб кетармиди балки ана унда мен бу ерда ҳозир ўтирган бўлардим Полди Фримен билан қилаётган ишини ташлаши керак аранг-қаранг учтўрт шиллинг чўнтағига тушяпти биронта идорагами ё қаёққа бўлсаям доимий маош бериб турадиган ишга кирса тузук ё банкка ишга ўтса баланд курсига ўтқизиб қўйиб уззукун пул санатишиди аммо ўзи албатта уйда ўтиришни хуш кўради шунинг учун ундан ҳеч каёққа қочиб кутулиб бўлмайди хўш қани бугун нима ишлар билан шуғулланасан менга қолса у чилим тортиб тамаки чекса девдим худди отасига ўхшаб ундан эркакнинг иси анқиб турган бўларди ё ўзини худди рекламалар билан овора бўлиб юргандай қилиб кўрсатади мистер Кафф билан ишласа ҳам бўларди ишнинг пачавасини чиқарди кейин мени жўнатади ҳаммасини тўғрилаб келгани унинг лавозимини кўтариш бошқарувчи қилиш қўлимдан келади бир-икки марта у менга шундай тігад¹ ташладики шунақанги совуқ қарадики ха миссис Блум худди шундай бошқа ҳеч гап йўқ ўшанда мен эски тўзиган кўйлакда ўзимни жуда ёмон ҳис қилганман бу кўйлакнинг орқа этагининг лаплаги йўқолган кирқимидан номнишон қолмаган аммо ҳозир яна шундай посонлар урф бўляпти фақат унга ёқармикин деб сотиб олдим ўшандаёқ билган

¹ Қарадики (исп.).

эдим безаклари ҳеч нарсага арзимаслигини бекор Тодд ва Бернсга бормабман Ли дурустрок эди кўйлак магазинининг ўзида унтиб қолдирилган буюмлар сотиларкан бир дунё эски туски тақир-тукир анави ҳашаматли ялтироқ магазинларга сира тоқатим йўқ асабимга тегади холос мен унча-мунчага кўниб кетавермайман лекин аёлларнинг либосларини танлаш об-овқат пишириш болаларни парвариши қилиш ишқилиб нима иш бўлмасин ҳаммасини қойил қиласман мендан ўтадигани йўқ деб туради ўзи эса ошхонада нима топилса барини бир қилиб қозонга ташлайди агар унинг барча маслаҳатларини эшишиб ўтирсан нима бўларди ҳар бир қуриб кеттур шляпа устида қанча гап бу сенга ярашади йўқ анавиникини ол бу башарангга жуда бол бошимда каттакон пирогга ўхшаб дўмпайиб турган бўлса шу сенга кетди чиройинг очилди дейди ёки бошқаси ҳудди кастрюлнинг қопқоғига ўхшаб бутун тўғнағичлари билан орқамдан осилиб турган бўлса ҳам ана шу яхши ана шу қойил дейди шўрим қуриб уни Графтон-стритдаги дўконга олиб бораманми сотувчиси ўлардай сурбет хотин экан лабини қийшайтириб нима дейди денг сизни бисёр ташвишга қўйдик хоним умуман унинг ўзи бу ерда нима п...к еб турибди аммо бопладим думини қисиб қолди ҳа жуда совук тўрсайиб тураверди лекин бунинг ажабланадиган жойи ҳам йўқ аммо келаси гал бутунлай бошқача бўлди ҳеч кўзини узолмайдия Полди такадай қайсар аммо мени эшиккача кузатиб чиқаётганда кўкрагимга еб қўйгудек бўлиб тикилаётганлигини сездим у менга илтифот қиласарди менга ишонинг миссис Блум ғоятда таассуфдаман буни унчалар ҳам таъкидлагани йўқ ҳар қалай уни ҳақорат қилишгандан сўнг биринчи маротаба мен эса унинг хотини ҳисобланаман мен кулибгина қўя қолдим биламан кўксим бирозгина кўтарилиб турар мана бундай эшик олдида турганимда у эса ғоят таассуфдаман деди мен аминманки сиз ҳа кўкрагим у оғзиға олиб ўлиб сўравергач диркиллаб тошдай қаттиқ бўлиб қолди шунақада мен ўзим ҳам ёмон ташна бўлиб кетаман у имчокларинг дейди менинг эса кулгим қистайди билмадим манавиниси сал нарсага ғўдда бўлиб чиқади унга бу ишипгни тўхтатмай давом этти-равер дейман мен эса тухумни чақиб марсала виносига қўшиб еяверай шунда кўкракларим роса бўлиқ бўлади у кўкрак томирлари пайлари ва бошқа нарсаларга жуда ишқибоз бунинг иккаласини бир яратилганлигини қаранг-да эгизаклар туғилиб

қолишига мўлжалланган-да улар гўзалликнинг рамзи хисобланади ҳалиги музейдаги ҳайкаллар мисоли биттаси гўё бир кўли билан кўкрагининг бир томонини беркитиб тургандай бу чиройига янада чирой қўшади албатта эркакнинг солинчоқ ҳалтасию анави осилиб турадиган ва ё шляпа иладиган илгакка ўхшаб сенга тикка қараб турадиган ашёсига солиштирганда уни қарам япроғига ўхшаган алланима билан ёпиб қўйишларидан сира ажабланмаса ҳам бўлади гўшт расталари қаторида турадиган анов сўлжайтган расво камерунлик ёки илгари баликнинг ҳайкали жойлашган ердаги дараҳт орқасида қаққаядиган анов малла аглаҳ ўзини худди бўшанаётганга солиб менга нарсасини кўз-кўзлади қирол полки ўз йўргакларини баланд кўтарди улар ашаддий шунқорлар яхши уларнинг ўрнига саррейликлар келинди мен ўтиб бораётганимда улар менга ўшанисини кўрсатишарди Ҳаркор-стритдаги эркаклар ҳожатхонаси ёнидан ўтаётганимда доим шундай қилишарди кўп синаб кўрганман буни ҳар сафар дам униси дам буниси менга кўрсатишга уринишарди худди бу дунёдаги 7 мўъжизанинг бири шудай лекин у шиптирир ерларнинг сассиги димоғингни ёради чидаб бўлмайди Комерфордлар уйида зиёфат бўлди кечаси Полди билан уйга қайтаётганимизда апелсинлару лимонадлар белингни юмшатиб пешобни ёқимли ҳайдайди иложим бўлмай шундай бир жойга киришга тўғри келди қаттиқ аёз эди ҳеч чидай олмадим қачон эди бу ҳа 93-йилда канал яхлаган эди ҳа бу икки ойлардан кейин бўлганди аттанг ўша ерда лоақал иккитагина камерунлик йўлиқмади-да мен эркаклар meadergo¹ сида тиззамни очиб ўтирганимни жонлари кириб томоша қилган бўлардилар-да мен ҳалигининг расмини чизишга уриниб кўрдим кейин йиртиб ташладим ичи тўлдирилган ичакка ўхшаган алланима бало улар бу сабил билан қандай юришаркина шунга тепки зарба ё лат етишидан қўрқмаганлари-чи ҳақиқатан аёл гўзал буни ҳамма тан олади Ҳоллс-стритда бир бой мўйқалам ҳаваскори бор экан ўшанга яланғоч бўлиб суратингни чиздиришинг мумкин деди ўшанда у Ҳили қўлидаги ишидан бўшаганди мен барча либосларимни сотган қаҳважонада пианино чалардим агар соchlаримни ёйиб юборсам анави чўмилаётган сув парисига ўхшармикинман фақат у мендан ёшроқ унда испан фохишасининг фо-

¹ Ҳожатхона (исп.).

тосурати бор балки мен жиндак ўшанга ўхшарман парилар доим шундай яланғоч ўйнаб ялло қилиб юришган ундан сўраганимда шундай деган ва анави нима эди жон жоннинг кўч кўчиши дейдими-ей бир ғалати сўзни сўраганимда кўчиши жон деб тоза алланима балоларни тушунтириб кетди миям сирқирағ оғриди ҳеч бундоқ одамга содда қилиб айтиб беролмайди кейин буйрак пишираман деди ҳаяллаб қолди товани куйдириб қўйди йўқ бу унчалар эмас бу ерда унинг тишларининг изи қолган ўшанда кўкрагимнинг учини тишламоқчи бўлди мен бехос қичқириб юбордим вой бу ваҳший ҳайвонлар атайлаб жоннингни оғритишиади Милли эмадиган пайтлар кўкрагим тўла эди сутим икки кишига бемалол етарди қизиқ у нега бундай деди мен эмизадиган аёл сифатида ҳафтасига бир фунт пул олишим мумкин экан кўкрагим сутга тўлиб кетганди 28-ўйда Цитронларнида бир студент туради кўриниши нимжон ориқ ўша студент ювинаётганимда очик дарчадан кўриб қолди дархол ўзимга сочиқ тутдим студентнинг кўлидан келадиган иш шу-да кейин кўкрагим оғрий бошлади қизчамни кўкракдан ажратдик то доктор Бреди белладонна ёзиб бермагунча у кўкрагимни сўриб ташлаб юрди шунчалар тифиз тирсилларди у сигир сутига қараганда ширалироқ ва қуюкроқ дерди кейин мени соғиб чойига қўшиб ичиб ҳам юрди яшириб нима қилдим у баъзан жудаям ҳаддидан ошиб кетади уни бирор интизомга чақириб тартибга солиб турса бўларди мен унинг айтган сўзларининг лоақал ярмини эслаб қолганимда Магистр Полди Асарларининг китоби битарди ҳозир бунинг териси шунчалар майин ва силлиқ у соатлаб шуғулланади соатга қараб ўтириб амин бўламанки гўёки менинг кап-катта тайлоқ гўдагим бор ҳаммасини оғзига тикишга ҳаракат қиласи бу эркак зоти аёллардан қанчаканчалаб лаззат-фароғат олади ҳали ҳамон кўксимда унинг оғзини ҳис қилиб тураман О Худойим узун узала тушиб ётгим келаётир қанийди ўзи ё бошқа бирор бу ерга ҳозир келиб қолса кўнглим кимнидир ёмон тусайди ичим ёниб кетяпти ё бу тушибимда бўлсайди у мени 2 маротаба тугатишга мажбур қилди бармоғи билан уқалади 5 дақиқача оққандан оқдим оёғимни белига чирмаштириб олдим кейин яна уни қучогимдан кўймадим О Худойим бор овозим билан қичкиргим қ... қ б... қ деб сўкким келди факат шундай ҳайвонларча ёмон аҳволдан тезроқ қутулсан дердим ундан кейин бундай кучаниш зўриқиши-

дан юзимга ажинлар тушади билмадим у буни қандай қабул. қиласарди сен эркак билан бирга бўлганингда қаёққа бораётганингни билишинг керак аммо Худойимга шукурки ҳамма ҳам ундай эмас бошқа аллакимларга бу ишларда ҳаёли иболи бўлиб уялиб туришинг ёқади мен буларнинг фарқи борлигини англашим у бундай пайтда гапирмайди мен кўзларимни ўшандай суздим қимиirlайвериб соchlарим тўзғиб кетди тилим лабларим орасидан чиқиб унга мўлтайиб турибди кўпол ваҳший пайшанба жума бир кун шанба икки якшанба уч О Худойим мен чи долмайман душанбагача пииипуупп қайлардадир поезд кичқиради қанчалар қудратли бу машиналар ҳайбатидан от ҳуркади ва ҳамма ёғидан шариллаб сув оқади ишқ охирида оққандай бу кўҳна шириин қўшиқ бу машиналарда ишлайдиган шўрликлар хотин бола-чақа оиласидан узоқда тун бўйи ўт олдида ёниб-куйиб жизғанак бўладилар бугун ҳаво бўғиқ димиқиб ўласан яхшиям анави Фрименлару Фотосуратларнинг анчасини ёқиб юбордим ҳар нарсани ҳар ёққа отади тақир-туқурлари билан ивирситиб ташлайди ярмини ахлатга отдим унга айтаман қолган ярмини қирқиб майдалаб берсин яна бир жой эгаллаб ётадими топшириб юборсак эвазига уч-тўрт пенс пул оламиз у одатини канда қилмайди ўтган январь сони қаерда эди деб сўрагани сўраган даҳлиздаги барча эски-тускиларни йўқотдим ҳаммаси ҳавони бўғади ажойиб ёмғир ёғиб ўтибди мен бироз мизғиб қолибман ҳаво тозариби авнал мен яна Гибралтардек бўлади деб ўйловдим Худо сақласин то шарқдан шамол эсмагунча у ерлар жуда иссиқ худди тун киргандай коронги ва чақмоқ чаққан пайтда қоя худди ҳайбатли улкан махлукка ўхшаб кўринади буларнинг З қоясига асло ўхшамайди улар буни улкан тоғ деб биладилар у томонда ва бу томонда қизил либосли сокчилар тераклар ҳаммаси жазирама иссиқдан қизиб оқариб ётади баклардаги ёмғир сувларидан ҳид таралади қуёш аёвсиз ёндиради бутун кўйлагимнинг ранги ўчиб оқариб қолади бу кўйлакни менга отамнинг таниши миссис Стенҳоуп Париждаги Бон Маршедан юборганди юрагинг ачийди шундай чиройли эди вой сен менинг дўмбоққина Лайчам деб ёзганди у нихоятда меҳрибон хотин эди фақат оти ёдимдан кўтарилибди сенга хат ёзиб юбордим яна сенга кичкинагина совға ҳам жўнатдим мен ҳозиргина иссиқ ваннага тушдим жуда роҳат қилдим ўзимни ҳозир озода бир кучукчадай сезяпман мен ва қоравой у анави

кишини қоравой деб атайди биз ҳамма нарсани йиғиштириб яна ўзимизнинг Гибега бориб қолсак ва сенинг Интизор деган қўшиғингни эшитсанкей деймиз Эски Мадридни унинг майдонларини қоравой менга янги расм бўлган шол рўмол олиб берди рўмол оти нимаям деб аталаркан яхши ўқий олмадим у жуда ажойиб нарса экан салга йиртилиб кетавераркан лекин ўзи жуда чиройли экан сен ҳам бирга ўтириб роҳатбахш чой ичган пайтларимизни унутмагандирсан қаймоқ солинган печенилар қандай лаззатли эди хўжағат қўшилган вафлиларни айтмайсанми уларни жонимдан ҳам яхши кўрардим Лайчам ақдли қиз бўлиб менга тезроқ ҳат ёзиб юбор отангга мендан алангали салом айт у салом сўзини тушириб қолдирганди капитан Гроувга ҳам қизғин салом ва чин муҳаббат ва ўтли туйғулар сон-саноқсиз бўсалар йўллаб ҳа миссис Стенҳоуп ҳеч эрга теккан хонимга ўхшамасди бамисли қизчалардай эди анави қоравои ундан бир неча ёш катта эди у мени жуда яхши кўрарди Ла Линеа корридасига борганимизда менга сакраб ўтишимга ёрдамлашиб сим тўсиқни оёғи билан босиб турди ўша ўйинда матадор Гомес буқанинг қулогини олдивой бу бизнинг кўйлакларимиз ким уларни ўйлаб топган экан хайронман шу кўйлакда мисол учун Киллини тепасининг устига чиқиб кўр-чи худди анави сайр пайтида бўлгандай корсет баданингни бутунлай чирмаб ташлайди олони ичиди бунақа кийимда на қочиб бўлади на ўзингни четга ололасан шунинг учун мен қаҳрга мингган қари буқа шарфлар таққан ва шляпасига анов иккита нарсасини кадаган бандери-леросларни сузиб у ёқ-бу ёққа итқитиб ташлаётганда жудаям қўрқиб кетдим ваҳший эркаклар эса яша қойил торо деб қич-қиришларини қўймайдилар аминманки у ердаги оппоқ мантиля либослар кийган хонимлар ҳам эркаклардан сира қолишмасди коринлари ёриб ташланган ичак-чавоқлари ағдарилган бечора отлар мен ҳеч қачон бундайни кўрмагандим Беллейн-даги шўрлик касал ит қандай ангиллаб ётганини айтсан у қотиб-қотиб куларди ўша пайтлардан бери қанча вақтлар ўтди нималар бўлдийкин уларга ё аллақачон ўлиб-нетиб ҳам кетишгандир худди туманлар ичиди ётгандай эслайсан ва ўзингни қариб қолгандай ҳис қиласан ўша ширин печениларни рост мен ўзим пиширадим қизалоқлик чоғларимда нимани хоҳласам ҳаммаси муҳайё эди Эстер-чи биз у билан соchlаримизни солишиштарилик менинг сочим қалинроқ эди у менга юқорига кўтарили-

ганда сочни орқага қилиб турмаклашни ўргатди яна нималар-дир ха ипни қандай қилиб бир қўллаб тугун қилишни кўрсат-ганди биз мисоли опа-сингил эдик ўшанда ёшим нечага ҳам кирганди бўрон бўлган кечаси мен унинг тўшагида ётдим у мени қўллари билан ачомлаб олди кейин эрталаб ёстиқ отиб жанг қилдик роса яйраб ўйнаганимиз мен Аламеда майдонида оркестр олдида отам ва капитан Гроув билан турганимда у менга дам-бадам қараб-қараб кўярди мен аввал тепага черковга кейин деразаларга қарадим кейин бошимни эгдим шунда кўзларимиз тўқнашиди баданим игна санчилгандай жимирилаб кетди кўзимдан ўт чақнади эсимда кейин мен ойнага қараганимда ўзимни зўрға танидим шунча ўзгариб кетибман мен гулдай яшнаган эдим терим ипакдай майнин қуёшда юрганимданми ҳаяжонданми кечаси мижжа қоқмадим дугонамга нисбатан бу унчалар чиройли иш эмасди лекин ўз вақтида олдини олиш қўлимдан келарди дугонам менга Ойтош китобини ўқишга берди бунгача мен ҳеч нарса ўқимагандим кейин Уилки Коллинзнинг Ист Линн китобини ўқидим упдан сўнг миссис Генри Вуднинг Эшлидайат сояси қўлимга тушди яна бошқа аёл ёзуучининг Генри Данбар китобини ўқидим кейин бу китобнинг ичига Малвиннинг суратини солиб унга бердим менинг одамим борлигини билиб қўйсин дедим кейин лорд Литтоннинг Южин Эрами миссис Хангерфорднинг Молли Бонини ўқиб чиқдим бу китобни дугонам менга номи учун берди мен эсам Молли номи учрайдиган китобларни ёқтиромайман Полди менга фландрялик санғи қиз ҳақидаги китобни келтирганди қўлига нима тушса ўғирлаб кетаверадиган бир қиз Оҳ адёл устимда жуда оғирлик қиласида ана энди яхши битта ҳам тузукроқ тунги қўйлагим қолмади мана эгнимдаги буришиб-тиришиб кетди яна устига у ҳеч тентаклигини қўймайди энди яхши ўтган сафар ўтирган еримда иссиқдан беҳаловат бўлавердим ички қўйлагим терлаб орқа томонимга қисилиб ёпишиб қолибди ўрнимдан турганимда икки қўйруғим бўрсиллаб-тирсиллаб турарди мен бир қўрай-чи деб диванга туриб эгнимни кўтардим кечаси қандала ёғилади пашшахона тутилган мен бир қатор ҳам ўқий олмадим О Худойим қанча вақтлар бўлди бунга бир аср ҳая улар кейин бу ёқларга қайтиб келишмади дугонам ўзи яшайдиган жойни ҳам аниғини айтмади қоравойини сезиб қолган бўлса керак хамма ҳар ёқка кетди лекин биз ўз жойимиздан қимир-

ламадик денгиздаги ўша кун эсимда тўлқинларда тумшуғи сувдан баланд кўтарилиган қайиқлар чайқалади кема дам кўтарилиб дам тушади соҳилда тизилиб турган зобитларнинг мундирлари ярақлайди улар жўнаб кетишаркан мен денгиз касалига йўлиқдим у миқ этиб оғиз очмас қиёфаси ниҳоятда жиддий эди оёғимда тугмачали баланд ботинка устимдаги кўйлагим шамолда ҳилпирайди дугонам мени олти ёки етти марта кучоқлаб ўпди мен эса йиғлардим ёки йўқ балки ҳа шунга яқинроқ кўришгунча деб хайрлашганимда лабларим титрарди у устига жуда ҳам чиройли йўл ёпинчиғини кийган бутунлай бошқача бир мовийранг ва посони ҳам бир томонлама жуда ғаройиб ва гўзал эди улар жўнаб кетишгач шунчалар зерикдимки кунлар мисли дўзахга айланди мен бу ердан бошим оққан ёққа қочиб кетгим келарди турган жойимиз ҳеч қачон ўзимизга ёқмайди отам ёки холам ёки тўй кутишдан бошқа ҳеч қандай иш-хуши миз йўқ мангу Интизорлик сен уни кутиб ўтирасан у эса шошилиб сен томон келади уларнинг ер юткур замбараклари гумбурлайди бутун атроф гулдуросга тўлиб кетади айниқса Қироличанинг таваллуд куни ҳамма нарсалар ҳар томонга учади агар деразани очмасанг бир пайтлар генерал Улисс Грант унинг кимлигию нималигини бир Худонинг ўзи билади ҳар ҳолда катта одам дейишарди кемасидан тушиб келди қари консул Спрейт уни кутиб олишга чиққанди бу одам алмисоқдан қолган замонлардан бери мана шу ерда эди парад бўляпти-ю бечора ғам-қайғуга ботган ўғлининг мотами юрак-бағрини эзисб ташлаган кейин яна ўша-ўша эртаминан уйқудан туриш ноғораларнинг тарақлаши ва шўринг қурғур аскарвойлар овқат идишларини силкитиб ҳар томонга чопипгани чопган улардан қари соқолдор жуҳуддан баттар бадбўй анқийди ва яна левит деганларнинг йигини ва яна қуролларни жангга шайлаш ва яна ҳамма қалъага қайтсин деб чақирган тўп овози ва яна қорувулбоши калитларини шалдиратиб дарвозани беркитади ва яна сурнай нағмалари ва яна капитан Гроув билан отам ҳамон ўша Роркс Дрифт билан Плевнани ва Хартумдаги сэр Гарнет Уолсли ва Гордонни оғиздан қўйишмайди мен доим уларнинг чубукларини ўт олдириб берардим ичкиликхўр қария дераза рафига стакандаги грэгни қўйиб тагида лоақал бир томчи ҳам колдирмай ҳўплайди ва қўли бурун кавлашдан бўшамайди ва яна қандай уятсиэрөк ҳангомани сўйлаб берсан экан деб бур-

чакда мўлжаллаб туради лекин ҳар қалай менинг олдимда у оғзини тияр нари бирон баҳона топиб мени хонадон чиқариб юборар менга хушомадгўйлик қиласи тўғриси ичкиликининг ҳовури уни булбулигўёга айлантириб юборарди афтидан у болса аёлларга ҳам шундай муомала қиласи ичкиликин гўрга олиб кетганига ҳам қанча замонлар бўлди кунлар худди йиллардай чўзиларди бирон кимсадан битта ҳам хат-хабар келмасди фақат ўзимга ўзим хат ёзиб жўнатардим ичига ёзилмаган оқ қоғоз варагини солиб қўярдим гоҳида азбаройи зерикканимдан юрагим тарс ёрилиб кетгудай бўлар бор овозим билан бақиргим-кичқиргим келарди айниқса бир букри қари араб бор эди эшакникига ўхшаган асбоби билан иа иа аиа деб ҳанграгандай бўлиб ашула айтганда бўғзимга нафасим тиқилиб ўлар ҳолатга тушардим э қойил қойил ҳанграшни ҳам жойига қўяр экансиз дарчадан худди ҳозиргидай юрагинг қон бўлиб термилиб ўтирасан оёқ-қўлинг шалвирайди каршингда истараси иссиққина бир йигит пайдо бўлиб колишини орзу қиласан худди анави Ҳоллс-стритдаги медик йигитдай уни ҳамшира қиз кўз остига олиб қўйган экан мен ташқарига чиқаётганимни билдириш учун дераза олдида қўлқопим билан шляпамни кийиб турдим у ҳеч нарсанинг фаҳмига етмади булар ўзи тўқим табиат нима демоқчи эканлигингни сира ҳам тушунишмайди катта қоғозга катта-катта қилиб ёзиб бериш керак уларга ҳатто қисиб қўйиш учун икки маротаба чап қўлимни тутганимда ҳам у мени англамади Уэстленд-роудаги бутхона ёнида икки бора кўзими сузсам ҳам у билмади уларнинг буюк ақл-идроқи қай гўрга ғойиб бўлиб кетаркин шунисига ҳайронман мияларининг бутун мағзи билмайман қўйруқларининг тагида жойлашганми сабил Шаҳар тамғаси меҳмонхонаси орқасидаги анави қишлоқ чалачаққонлари-чи уларнинг ақли ўзлари сотиб турган сигирлару букаларча ҳам эмас қўмирчининг овози келяпти бу ҳаддан ташқари эпчил тентак мени лақиллатишга уринди қалпоғининг ичидан бошқа бир ҳисоб қоғозини олиб менга тутқизмоқчи бўлди бирам чангали катта кастрюль чойнак товаларни тузатади биз камбағалларга берадиган бўшаган шишаларингиз йўқми дейди бу уйга ҳеч қачон меҳмон йўламайди почтадан ҳат-хабар келмайди фақат унинг чекларию онда-сонда тасодифий рекламалар холос унга худди анов қароматгўйдан келганидай қадрли хонимойим деб мурожаат қилишади бугун фақат

унинг хати келди ва Миллидан мактубча олдим қаранг-а қизалоқ отасига хат ёзганини менга охирги марта ким хат ёзганди-я э миссис Двен орадан шунча йиллар ўтиб нечук эсларига тушиб қолибмиз яна арзимаган бир *pisto madrilino*¹ қандай тайёрланади деб сўраганини қаранг Флуи Диллон ҳам бир бой мэйморга тегялман деб ёзибди ўла қолсам ҳам ишонмайман қўрғони яна саккиз хона эмиш унинг отаси етмишларга бориб қолган ёмон ёқимтой киши эди доим димоғи чоғ бўлиб юрарди қани энди мисс Твиди ёки мисс Гиллеспи ўртага тушсам мана бизнинг фортеяналаримиз ва соғ кумушдан ясалган қаҳва сервиси бор эди қизил ёғочли буфет ичиди турарди кейин у узок жойларда ўлиб кетди ўз бахтсизлигидан нолийверадиган одамларни ёмон қўраман ҳар кимнинг кулфати ўзига етади бечорагина Нэнси Блейк бир ой бўлди зотилжамдан ўлди лекин мен нафсилаамрга уни унча яхши билмасдим у Флуи билан яқинроқ эди нима деб жавоб беришни ҳам билиш керак Полди мени доим ҷалғитади яна жағи тинмайди худди нутқ ўқиётгандай бошингизга тушган қайғуга ҳамдардлик билдирамиз мен бу сўзда доим хато қиласман яна павкулотта деб бирамас иккита-учта хато билан ёзаман умид қиласман кейинги сафар у менга бундан кўра узупроқ хат ёзгай ахир унга ёқармикинман ўзи О Худога минг шукурлар ниҳоят менинг ўз одамим бор у менинг барча ҳожатларимни чиқаради мени ҳақиқий хаётга қайтаради акс ҳолда энди бу ерда ҳеч қанотларимни ёзолмайман илгари-ги замонлар ўтиб кетди кимдир менга ишқий мактуб ёзишини хоҳлайман унинг хати эса кўнгилни тўлдирмайди лекин энди унга айтдим у хоҳлаганича ёзаверсин абадий сенинг Ҳю Бойлан арзимаган гап худди Эски Мадриддагига ўхшаган аммо биз ақлсизлар бу арзимаган гапларга чиппа-чин ишонамиз оҳ ўксинади муҳаббат қайтиб келмайди факат ҳар қалай мана шундай деб ёзишганда озгина бўлса ҳам ҳақиқат бордирки ҳақиқатми йўқми бутун кунларингни маъноли қиласди ва бир умр ҳар дақиқада нималарнидир эслаб юрасан ва атрофингни куршаган ҳамма нарсалар сенга янги бўлиб туюлади мен унга тўшакда ётиб жавоб ёзсан ҳам бўларди ўқиётганда мени кўз ўнгига келтиради қисқагина икки оғиз сўз учирив ёзилган узундан-узоқ хат эмас бунақасини Этти Диллон ўз йигитига ёзган у йигит

¹ Мадридча помидор ва қалампир (исп.).

судда хизмат қиларкан қизнинг кетидан юрган кейин юз ўғириб кетган хонимлар учун мактуб битиш усуллари мен Эттига қисқагина қилиб содда сўзлар билан ёз дедим хоҳлаганча гоҳ у томонга гоҳ бу томонга афдариб кўраверсин дедим яна шуниси апзал авзал абзал афзалроқки воқеаларни шошилтиришнинг сира ҳожати йўқ чин юракдан самимият ила олийжаноб такли-фингизга ижобий тарзда жавоб бериш ер юзидағи энг буюк баҳти иқболимиздирвой қўқ фаришталари ва бундан ортиқ яна нима керак уларга шунинг ўзи энг аъло аммо сен аёлсан сен салгина қарий бошласанг улар шу заҳоти сени ахлатхонага улоқтириб юборишдан ҳам тоймайдилар

Малви энг биринчиси ундан эди мен эрталаб тўшакда ётгандим миссис Рубио уни қаҳва билан бирга олиб кирди ва кутиб турди ундан менга беришини сўрадим кўзим билан кўрсатдим конвертни очишта тўғнағич сўрадим лекин бу *hogquilla*¹ сўзи-ни ҳеч эслолмадим қайсар кампир шундок бурнининг тагидаги ясама соч ўрами билан бирга турганди ташки кўрининши билан мақтанади ўзи худди балойи азим гуноҳдай кўрқинчли 80 гами ё 100 гами кирган башараси ҳам ажин босган ажува яна хамманинг диккатини оширади Атлантика флоти дунёдаги кемаларнинг ярмига эга ва Британия байроби унинг барча *sagabipenos*² ларига қарамасдан ҳилпираб турганлигига ҳеч чидай олмасди нега деганда 4 та маст инглиз аскари келиб бирпасда уларнинг кояларини тортиб олиб қўйди бунинг устига мен ҳам унинг райини қилиб Сайта Марияга ибодатга тез-тез боравер-масдим ҳар доим елкасига шол рўмол ташлаб юради баъзан никоҳ маросимлари бўлиб қолади ва ўша-ўша мўъжизалар ва авлиёлар хақида ривоятлар айтилади ва неъматлар ато этгувчи биби нуқра либосларга чулғанган бўлади ва қуёш ҳайит куни эрталаб кўкда уч бора раксга тушади Рухоний қўлида кўнфиригини чалиб жон таслим этаётган хузурига ҳадялар кўтариб ўтади ва мен *Mejestad*³ сиҳат-саломатлигини тилаб дуо ибодатга чўкаман у менга сизга мафтун бўлдим деб дастхат ёзди мен ўзимда йўқ шод сакрадим ва дарҳол ёнига боргим келди кейин дўкон витринасида унинг Кале Реал бўйлаб изимдан келаётганини

¹ Тўғнағич (*исл.*).

² Карабинерлар (*исл.*).

³ Олий Ҳазрат (*исл.*).

кўрдим кейин у менга андак тегиниб ёнимдан ўтиб кетди у менга хат ёзади ва учрашишга чақиради деб хаёлимга ҳам келтирмагандим мен хатни кўксимга кўйлак тагига яширдим ва кун бўйи ўзим билан олиб юрдим ва отам аскарларни машқ қилдиаркан ҳар бир хилват панада уни олиб қайта ўқидим дастхатидан ё қандайдир муҳрлар маркалардан бирон нимани укишга уриндим эсимда ўшанда оқ атиргул тақаман қўшигини тинмай хиргойи қиласи ва эски ярамас соатимга қараб вактнинг тезроқ ўтишини истардим у Мавритания девори тагида мени ўпган биринчи эркак эди навраста қиз кунларимнинг ошноси мен ҳатто ўпич нималигини билмасдим у тилини оғзимга тиқди унинг дудоги фунчадек ва ширин эди унга бир неча маротаба тиззамни текиэдим ва йўлни билай дедим унга ўшанда нималар дедим мен Дон Мигел де ла Флора деган испан аслзодасининг ўғлига упаштириб қўйилганман деб ҳазиллашдим у менга ишонди унга З йилдан сўнг турмушга чиқаман дедим ҳазилга доим чин аралашиб ётади ва мана гўзал гул ял-ял яшнаб очилган гул ва мен унга ўзимни ҳам андак ҳикоя қилиб бердим ҳаёлида бир нарсалар жонланиб қолсин дедим у испан қизларини ёқтирас экан менимча уларнинг биронтаси уни рад этган бўлса керак у мен билан ўт бўлиб ёнди кўксимдаги ўзи тортиқ қилган гулларнинг барини эзив ташлади у песет ва перрагорда пулларни ҳисоблашни билмасди мен буни унга ўргатиб қўйдим менга Блэкуотердаги Каппоквин томонларда туғилганман деди аммо бу ишлар узоқка чўзилади кейин у май ойида кетадиган бўлиб қолди ҳа бу май ойи эди ўшанда испан кироли ўғил меросхўр кўрганди мен баҳорда доим шундайман ҳар йили менинг янги йигитим бўлишини хоҳлардим қоянинг энг тепасида О'Хара минораси ёнида замбаракнинг тагида мен унга қандай яшин урганлигини айтиб бердим Клафамга жўнатилган маймунларни сўзладим уларнинг думи йўқ бир-бирларининг устига миниб дикирлаб сакрашади ўзи асли шу ерлик бўлган миссис Рубио маймунлар Инснинг фермасидан жўжаларни ўғирлаб қочишади ва яқин борсанг тош отишади деб ҳикоя қилиб берганди анав йигит ҳалиям мендан кўзини узмас устимда ўша оқ калта кўйлак унга дадиллик бағишлиш учун кўкраги бироз очиб қўйилганди кўксим энди бўртиб кела бошлаган пайтлар эди мен чарчадим дедим биз хилватда оғочлар соясида ётдик балки бу дунёдаги энг баланд қоядир галереялар

мудофаа истеҳкомлари ва қўрқинчли жарликлар тепасидан сув-
малаклар осилиб тушган муқаддас Михаил мағораси ва зина-
лар пиллапоялар оёғинг лой-балчиққа ботади ишончим комил
маймунлар шу йўл билан денгиз остидан Африкага ўтишади
ўлгандан сўнг кемалар узокларда ўйинчоқларга ўхшайди яна
биттаси Малтага ўтиб боряпти ҳа денгиз ҳа ҳаво осмон нима
қилсанг ўз ихтиёринг хоҳлаганча ётсанг ётавер у кўксимни
кўйлагим устидан эркаларди улар буни яхши кўришади дўмбок
нарсаларга суюклари йўқ мен янги похол шляпам билан унга
суюндим шляпам бироз эзилсии дедим юзим чап томондан чи-
ройлироқ кўринади йигитнинг охирги куни бўлгани учун кўйла-
гим бироз валангар унинг устидаги кўйлаги шаффоф эди кўкраги
лоладай бўлиб кўринарди бир пайт бутун аъзоси билан менга
ёпишиб ишқалана бошлади лекин мен бунга йўл қўймадим у
ёмон хафа бўлди биринчидан силмасмикин дейсан иккинчи-
дан бўйингда бўлиб қолиши ҳеч гапмас embarazade¹ кекса уй
ходимаси Инес менга бунинг бир томчиси тушса ҳам тамом
деб айтганди кейин мен Банан билан ҳам ҳаракат қилиб кўрдим
аммо ичимда бирон ерда синиб қолиб кетадими деб кўрқдим
бир куни бир хотиннинг ичидан шундай бир нарсани чиқариб
олишган неча йиллар шу кўйи туз босиб ётган экан-да эркак-
лар ёруғ дунёга қаердан чиқсан бўлсалар ўша ерга яна кириб
бориш учун ақлу хушларини йўқотиб уриниб ётадилар улар
доим ҳеч ўз чуқурларига етиб бормагандай бўлиб кўринадилар
ундан сўнг янаги галгача сенинг керагинг бўлмайди ҳа нега
деганда у ерда шундай ажойиб мислсиз ширин ёқимли сезги-
лар уйғонади ўшанда ишимиз нима билан тугаганди ҳа О ҳа
унга кўмаклашиб турдим у менинг рўмолчамга тутатди мен ўзим
эса ўзимни ҳали шавқим хурушим келмагандай қилиб кўрсат-
дим аммо оёқларимни очдим лекин ичкарига ўтишга унга йўл
кўймадим нега деганда юбкам ён томондан қадаларди уни тоза
қийнади мен олдин уни қитиқладим мен анави меҳмонхонада-
ги итнинг ғашига тегардим ирррр воваввов унинг кўзлари юмил-
ган ёнимизда эса бир күшча пир-пир учарди у жуда тортинчоқ
экан лекин бу унга ёқаётганидан мен ҳам хурсанд эдим аста-
аста инграйсан мен унинг устига эгилдим у қизариб кетди ана
шундан кейин тумасини ечиб солини чиқардим ва терисини

¹ Иккиқат (исп.).

орқага тортдим эркакнинг ўша ерида худди ўртасида кўзи бордай паст томони буларнинг бошдан-оёқ тугмалаб кўйилган жонгинам Молли у ерда эмас нарида у мени шундай деб чакиради унинг оти Жек Жо Гарри Малви эди ҳа шундай эди шекилли у лейтенант эди овози ҳам чиройли доим кулиб турарди шундай қилиб мен то шунгача бордим унинг ҳамма нарсаси ҳам шунақароқ эди у кичкина мўйлабча кўйган ва у менга қайтиб келаман деди Худойимей менга ҳаммаси худди кечагина бўлиб ўтгандай ва агар эрга тегсам албатта ўз ҳиссасини олади мен унга ваъда бердим ҳозир қасам ичиб айтаманки мен шу ернинг ўзида унга берган бўлардим балки энди у ўлиб кетгандир ё ҳалок бўлгандир ё капитан ва ё адмиралдир йигирма йилча бўлиб қолди мен агар дараҳтзордаги чимзор дедим мабодо агар у орқамдан келиб қафтлари билан кўзларимни беркитиб кимман топ деса балки уни таниган бўлардим у ҳали ёш 40 ларда балки уйлангандир Блэкуотердаги битта яримта ойимчадир у жуда ўзгариб кетгандир улар хотинларга қараганда тез ўзгаришида уларнинг табиатлари ҳам анча заиф ўша аёл ўла қолса ҳам билмайди мен унинг суюкли эри билаjn нималар килганимни у эса эрининг ҳали хаёлида ҳам йўқ эди яна бунинг устига куппа-кундуз куни яна бутун ёруғ оламнинг кўз ўнгида буни ҳатто Кроникл газетасига ҳам ёёса бўларди ўшандан кейин менга худди шайтон теккандай шайтонладим оғайни Бинадилар чиқарган печени пакетини пуфлаб шиширдим-да тошга пак этиб уриб ёрдим атрофдаги барча беданалар ва кабутарлар патирлаб учиб кетишиди кейин келган йўлимиздан орқага қайтидик тепаликлар ўртасидан қоровулхона ва яҳудий қабристони ёқалаб кетдик ўзимизни худди яҳудий қабртошларидаги ёзувларни ўқиётгандай қилиб кўрсатдик мен унинг тўппончасидан отиб кўрмоқчийдим у эса тўппончам йўқ деди у мени қандай қилиб эплашни билмай турарди бошидаги фуражкасини доим чеккасига қийшайтириб қўндириб киярди мен эса доим пеша-насига бостириб кўярдим ва ўзимнинг шляпамни силкитардим ўша қари епископ минбардан туриб аёлларнинг олий вазифалари ва бошига фуражка эгнига блумер костюм кийган замонавий қизлар ҳақида тарғибот хутба ўқиди Худойим унга ўзинг ақлу ҳуш менга эса ақча ато қил балки бу унинг шарафига шундай аталса керак мен ҳеч қачон менинг исми шарифим Блум бўлади деб ўйламаганман визит карточкасида қандай кўринар-

кин деб босма ҳарфлар билан ёзиб машқ қилиб кўрганман қас-
соб буни қандай ёзаркин М Блумга эҳтиром ила доимий баҳт-
иқбол тилайман деди Жози мен турмушга чиққанимда ҳай май-
ли бу Брин дегандан ёки Брук араванг қуруқ дегандан кўра
афзалроқ ёки ҳалигиндай зотли фамилиялар-чи Чейзод ёки
зот Малви деганга ўхшаган менини ҳам у қадар мақтоворли эмас
мисол учун у билан ажрашсам миссис Бойлан бўладими ме-
нинг онам ўзи ким бўлмасин Худо ҳаки менга бундан кўра
тузукроқ ном кўйса бўларди унинг ўзининг исми жуда чирой-
ли эди Лунита Ларедо биз Европа бурнига қараб бутун Жерси
томони бўйлаб айланга бўлиб кетган Виллис-роуддан югуриб
бораётганимизда роса ўйнаб-кулганник кўксим худди ҳозир
Миллиниги ўхшаб кўйлагим остида олмадай сакраб рақсга
тушганди Милли зинадан чопқиллаб чиқаётганда худди шун-
дай бўлади мен тепадан уларга қарашни яхши кўрардим терак-
лар ва қалампирмунчоқ буталаридан сакраб бир ҳовуч барглар-
ни юлиб олиб унга отардим у Ҳиндистонга кетиб қолди ёзмоқ-
чи эди бу шоввозларнинг қисмати шунақа дунёning у
чеккасидан бу чеккасига санғиб юришади тоҳо омадлари чопса
у ер-бу ерда хотинларни қучоқлаб ўпишади шунақанги жой-
ларга борадиларки у ерларда чўкиб кетиш ҳам ёки портлаб
мажақ-мажақ парчаланиб кетиш ҳам ҳеч гапмас эртасига як-
шанба куни эрталаб мен Уиндмилл-хилл тепасининг устидаги
майдончага чиқдим қўлимда мархум капитан Рубионинг кич-
кина дурбини худди соқчиникига ўхшаган у менга кемадан бир
жуфтини олишим мумкин эди деди устимда Париждаги Бон-
Маршедан келган кўйлак бўйнимда бир тизим маржон кўрфаз
эса ярақлаб ётарди кўзларим то Марокашгача илғарди оппоқ
Танжер қўлтиғи қорли Атлас тоғлари кўрфаз мисоли Гарри
дарёси каби шаффоғ жонгинам Молли мен тўхтовсиз у ден-
гизда нима қилаётган экан деб ўйлардим кейин ибодат пайтида
менинг ички кўйлагим сирғалиб туша бошлади муқаддас коса-
ни олиб чиқадиган пайт эди ва ўша рўмолни мен бир неча кун
ёстиғим тагида сақладим унинг иси келиб турсин дедим Гибр-
алтардан яхши хушбўй атиrlар топиб бўлмасди бари арzon
ҳашаки нарсалар испан териси ва ҳиди тез учеби кетар ва одам-
да сассиқ ҳиди ўрнашиб қоларди мен унга бир эсадлик берсам
дердим у менга баҳт келтирсин деб беўхшовороқ кладдас узуги-
ни совға қилганди мен уни Жанубий Африкага кетаётган Гард-

нерга бердим у томонларда бурлар уруши бўлаётганди у ерда бурлар ўз урушлари ёки ич терламалари билан ҳалок қилишди бурларнинг ўзларини ҳам обдан қийратишиди лекин барибир ўша марварид ё опал худди бахтсизлик келтиргандай бўлди барибир унда 18 карат соф олтин бор эди нега деганда жуда залворли эди унинг доим тоза қиртишланган юзи ҳеч кўз ўнгимдан кетмайди ппиииииууп яна ўша поезднинг нолакор садоси ва ўша унууутилмас мас кунлар кўзингни юм чукур нафас ол бўсага интил лабларингни чўз ғамгин киёфа сўнг кўзларингни катта оч сўнг пиано пияно ия оша овоз келар менга ёмон кўраман бу ўша о ошани ва севгининг шиириин қўшифииини саҳнада мен буни энг баланд пардаларда адо этаман Кэтлин Карни ва унинг бир тўда чақимчилари мисс МанаБу Мисс АнаБу ва мисс Анақабу ўсироқ оломон-шаломони ўйинчоқ қизлар пир-сир учиб қўниб сиёсатдан чурқиллашади сиёсатни эса менинг оркам улардан яхширок тушунади нима қилиб бўлса ҳам эътиборни тортиш лайида хонаки хоназот ирланд гўзаллари оҳ мен аскар қизиман сиз-чи этикдўзлар ва қовоқхоначи-ларнинг қизларимидурсиз маъзур кўринг иззатли карета мен сизни арава деб ўйлабман улар мендек ўша оқпом офицер билан қўлтиқлашиб Аламедадан ўтишга муяссар бўлишса эди турган жойларида ётган ё ўлиб қўя қолган бўлардилар ўшанда ҳарбий оркестр ўйнарди кўзлардан ўт чақнарди бундай кўкрак қад-қоматни яна қайдан топасан серғайрат мижоз Худойим уларнинг саёзликларию фаросатсизликларини ўзинг кечир 15 ёшимда мен ҳаёт ва эркаклар ҳақида шунча кўп нарса билардимки улар 50 ёшда ҳам бунга эришолмайдилар ва улар ҳеч қачон мендай қўшиқ айтолмайдилар Гарднер сенинг табассумингни кўрган биронта эркак бошқа бир нарсани ҳаёлига келтираслиги мумкин эмас дерди аввалига мен унга менинг талаффузим ёқмаслиги мумкин деб чўчиридим талаффузим тўлаттўкис инглизча отам менга маркаларидан ташқари шу инглизчани ҳам колдирган кўзим ва қоматим онамдан мерос у доим буни менга айтарди бу кадетлар ўзларини жуда катта олишади лекин у сира бундай эмасди лабларимдан у эс-хушини йўқотиб қўярди ҳани улар олдин ўзларига шундай бирорвга кўрсатсанг уят бўлмайдиган эр топишсин-чи ва менинг қизчамга ўхшаганини бир туғиб кўришсин-чи ёки кўрайлик-чи улар бармоғини нуқиб ўзи хоҳлаганини танлай оладиган ва қучоги-

дан бўшатмаган куйи 4 ёки 5 марта қондирадиган Бойланга ўхшаган битта пулдорни қўлга киритишсин-чи ёки менинг овомини олайлик агар унга тегмаганимда биринчи примадонна бўлишим тайин эди муҳаббатнинг қўшигини сал пардани пастроқ олиб энгакни озгина пастроқ туширилади акс ҳолда бағбақа бўлиб қолади Жонгинамнинг Уяси ялпи олқиши учун чўзилиброқ кетган хуфтон чоги кўхна қўрғон гумбазсимон зал ҳам мен Жануб шамолларини ижро этаман буни менга хордан кейинги томошамиздан сўнг берганди қора кўйлакдаги манави тўрни олиб қўяман кўкрагим қандайлигини яхшилаб кўриб қўйишин яна ҳам қуриб кетсан яна катта елпифични тузатаман ала-мидан ўлсин уни ўйласам довотим қичишиб кетаверади уни қучоқлагим келаверади ичим дам бўлиб кетганга ўхшайди яхшиси шовқин қилмай уни ўйғотиб юбормай тағин йўқса туриб яна ҳаммаёғимга сўлакайини оқизади ҳозиргина бошдан-оёқ елкам қорним белимни тозалаб ювдим лоақал ҳақиқий ваннам ёки ўзимга алоҳида холи хонам бўлсайди нима бўлганда ҳам унинг алоҳида ухлашини хоҳлайман йўқса муздай совуқ оёқларини устимга ташлайверади ҳатто ел чиқаришга ҳам жой йўқ Худойим ё сал қулайроқ бўлса нима қиларкин ҳа уларни бикинга қараб бундай аста сурамиз пиано юмшоқ муҳаббатимнинг яна олис поезд садоси пианиссимо ппииии яна битта гўшик

сал енгил тортдим қайда бўлсанг ҳам чиқаверар дам ҳалиги чойгача ейилган чўчқа гўшти янгимиidi эскимиди бунақа иссиқда билиб бўлмайди лекин хидланганмиди сезмадим у ердаги қассобнинг важоҳати жуда хунук муттаҳам бўлса керак чироқ дуд чиқармаётгандир ишқилиб майли бурнинг қурум билан тўлса ҳам кечаси билан газ ёниб тургандан кўра яхши Гибралтарда шунаقا ҳеч хотиржам ётолмасдим албатта ўрнимдан туриб текшириб қўярдим нимага бундай шундай асабийлашяпман йўқса қиши фасли одамга ёқади ҳам гўё ёнингда ҳамроҳинг бордай о Худойим ўша қишида қаттиқ совуқ бўлди мен афтидан ўн ёшларда эдим ҳа менинг либослари ранг-баранг катта қўғирчоғим бор эди тинмай уни кийинтириб яна ечинтирадим тоғлардан муздай шамол эсарди нимайди қандайдир Невада серра невада камин оташгоҳ олдида калтагина битта кўйлакда яхшироқ исиниш учун этагимни юқорироқ кўтариб турардим шу кўйлакда хонада рақс тушишни яхши кўрар ва яна ўқдай учиб кўрпа ичига кириб кетардим ишончим комилки рўпарадаги уйда ту-

радиган киши канды қилмасди ёзда чироғини ўчирадиу уйда қип яланғоч дикирлаб юришимни томоша қиласы у чөглар ўзимга ўзим ёқардим кейин яланғоч бўлиб чўмиласан артинасан крем сурасан тувакка ўтириш гали келгандагина чирокни ўчирасан биз худди икки киши қолгандай бўлардик жиллақурса мана шу кечага хайр эй уйқу шояд у анави медиклар билан борди-келди қилиб ўтиրмас улар йўлдан оздиришади яна у ўзини худди ёшлардай тутади уйга соат 4 бўлганда келади баъзан ундан ҳам кеч худди бугунгидай лекин шундай бўлса ҳам мени уйғотиб юбормасликка ҳаракат қиласы тун бўйи нимани валақлашар экан булар пул сочишади бурнидан чиққудай бўлиб ичишади ундан кўра сув исча бўлмасмикин кейин буйруқ қилишни бошлайди тухум чой Фендондан семга балиқ келтир сариёғга нон ботириб қизартир тезда худди подшоҳдай таҳтда ўтирганини кўрамиз тухумни қошиқчанинг банди билан кавлаштиради қаердан ўргандийкин буни эрталаб зинапояда қоқилиб кетди бу менга қизиқ туюлди патнисдаги идишлар шакиршуқур қилди кейин мушук билан ўйнади у маза қилиб сенга ишқаланади қизиқ унинг бургаси бормикин у ҳеч бир аёлдан колишмайди ўзини ялагани ялаган тарагани тараган аммо уларнинг тирноқларига ҳеч тоқатим йўқ қизиқ улар биз кўрмайдиган нарсаларни кўрармикин зинапоянинг тепасидаги пирамонга чиқиб узоқ ўтиради қарайди қулоқ солиб тинглайди ва менга ўхшаб кутади ёмон ўғри қурғур жуда ажойиб янги камбала олиб келсам эртага ёки бугун балиқ олиб келаман ахир жумаку ҳа шундай қила коламан мен кейин қорағат мураббоси билан қўшиб бланманже¹ қиламан узоқ вақт бўлди емаганимга лекин анави икки фунтлик олхўри билан олма аралашмаси эмас Лондон ва Нюкаслдан келадиган Вильямс билан Вудснинг маҳсулоти икки баравар узоқ туради илонбалиқнинг сугини ёмон кўраман треска ола қоламан бир бўлак треска яхшироқ ҳаммасини доим уч кишига мўлжаллаб оламан эсдан чиқиб қолади ҳар қалай Бакли дўконидан олган гўшт кўнгилни оздиради биқин котлетлар мол тўпиги қовурғали бифштекслар кўй бўйни бузоқ ичак-чаваги номи кўп ёки олайлик сайрга чиқсанг киши боплига 5 шиллинг ёки майли у ўзи тўласин ва яна биронта хотинни таклиф қилсин унга ким бор миссис Фле-

¹ Каймоқдан тайёрланадиган ширин дирилдок таом, слимшак (франц.).

минг кейин Ферри глен ёки Строберри бедсга бориш керак у ҳаммадан бурун барча отларнинг туёқларини текшириб кўради худди хатларни кўздан кечиргандек йўқ Бойланнинг олдида эмас ва чўчқа гўшидан сандвичлар ва яхна бузоқ гўши у ерда жарликнинг икки ёнида пастда кичкина уйчалар бор маҳсус қурилган уйчаларни у иссиқ дейди лекин фақат расмий байрам куни эмас шаҳар ташқарисига худди Мюзик-холлга борадигандай ясан-тусан қилиб чиқадиган бақир-чақир оломонга тоқатим йўқ ундан кейин Рухлар Айёми ҳам баҳтсиз кун уни ари чақиб олди бунинг ажабланадиган жойи йўқ энг яхшиси денгизга борип фақат мен энди хеч қачон у билан бирга қайикقا тушмайман Брэйга боргандада у қайиқчиларни ишонтириди ўзим эшкакни эшаман деди кейин нима бўлди агар ундан Олтин Кубок пойгасида қатнаша оласизми деб сўрасангиз у ҳа деб жавоб беради кейин баланд тўлкинлар кўтарилиди эски тос бутун оғирлиги билан мен томонга оғди у менга буйруқ беради рулни чапга ол энди ўнгга ол қайик ичига сув тўлиб боряпти оёқ тагидаги ёриқлардан шариллаб киряпти унинг қўлидаги эшкак уясидан чиқиб кетди ўша ерда чўкиб кетмаганимиз бир мўъжиза бўлди у сузишни билади мен билмайман ҳеч қандай хавф-хатар йўқ кўркма дейди яна фланел шим кийиб олганига ўлайми ҳамманинг олдида шимини далва-далва қилиб йиртиб ташлагим келди яна моматалоқ қилиб урсанг қонини оқизиб камчиласанг ҳам кам унга бунинг фойдаси тегарди анави бурни узун азамат яхшиям мени ушлаб қолди унинг кимлигини билмайман бошқа анави Шаҳар тамғаси меҳмонхонасининг одами олифта Берк билан ҳамма ёқни исказ юрди соҳилда санфиди ҳар томонга бурнини тиқди бирон жойдан жанжал-тўполон чиқиб қолмасмикин деб қидиради башараси шунақангиди ту-туринг келади биз бир-биримизга илиқ муносабатлар қилмадик шу ҳам кўнгилга таскин беради қизиқ у яна қандай китобни кўтариб келибди Гунохнинг хузурлари даҳрийнинг асари ва яна аллақандай мистер де Кок ундан бир хотиндан иккинчи хотинга ўз асбоби билан санқигани учун шундай лақаб қўйишган бўлса ажабмас ҳатто туфлимни алмаштириб олишга ҳам имкон бўлмади янгигина оқ туфлимни шўр сув ишдан чиқарди бутунлай бояшимдаги пат шляпам ҳам тўзғиб фижимланиб кетди ўласанми-куясанми алам қиласи бунинг устига денгизнинг бўйи менинг шавқимни қўзғатиб юборди албатта Каталан қўлти-

ғидаги қоянинг нариги ёғидаги сардиналар ва денгиз симбаликлари балиқчиларнинг саватлари ичда худди нуқрадай товланарди ёши юзни қоралаб қолган мўйсафид Луижи айтишларича у генуялик экан ва яна бирори баланд бўйли кулоfigа зирақ таққан қария ҳеч жиним сўймайди эркак кишининг устига чиқиши ниҳоят етиб борганингда аллақачон сўлжайган ва шилқиллаб тушган бўлади ундан кейин анави катта казармада кечаси ёлғиз қолишини ёқтирумайман лекин чамаси бунга чидашим керак шекилли биз бу ерга кўчиб келганимизда бир сиқим туз сочиши ҳам унутмабман алағда бўлиб қолдим у иккинчи қаватнинг залида музика академияси ташкил қилмокчи ва мисдан лавҳа осиб қўймоқчи ё Блумларнинг оиласи пансионига айлантиրмоқчи эди хонавайрон бўлишнинг бундан бошқа чораси топилмагандан унинг отаси Эннисда худди мана шундай аҳволга тушган унинг менга ва отамга ҳикоя қилиб берган режа-тадбирлари ҳам бари бирини бирига урадиган лекин мен унинг бутун ичини беш кўлдай кўриб турардим асал ойимизни ўтказишими мумкин бўлган барча ажойибу гаройиб ойларни оғзидан бол томиб кўпирди ой нур сочган Венеция гондолалар ва Кому кўли бунинг тасвирини у бир газетадан қирқиб олиб сақлаб қўйган экан мандолиналар фонарлар Оқанчалар гўзал дедим мен қандай истагим бўлмасин ўша заҳоти уни адо этиш учун отиларди ҳатто буни олдиндан қиласарди менинг эрим бўладиган кимса олдин менга боплаб хизмат қилиб қўйсин унинг ана ўша барча режа тадбирлари учун тахтадан медал ва картондан тасма беришсин охири нима бўлди мени кун бўйи ёлғиз қолдириб ўзи аллақайларда тентираб юриб бир бурда нон тиланиб тиланчи келиб қоладими-ей узундан-узоқ дийдиё ўқийдими-ей ё биронта дайди келиб эшикни ёпиб олмаслигим учун оёғини тираб туриб оладими-ей анави ашаддий жиноятчининг башарасига ўхшайди уни Ллойдс Уикли нюсда шундай деб ёзишганди 20 йил ўтириб чиққан куниёқ бир кампирни ўлдириб пулини олган унинг шўрлик хотини ёки онасини тасаввур қилиш мумкин Худо билсин яна кими бор афт-ангари қўрқинчли оёқни кўлга олиб қочгинг келади мен эшик-деразаларни маҳкам тамбалаб беркитиб ётмасам сира ухломасдим яна ишонмай ўрнимдан туриб бошқатдан текшириб келардим лекин беркитиб ётсанг яна бир бало ўзингни худди турмага ё жиннихонага тушгандай сезасан уларнинг барини бит-

та қўймай отиб ташлаш ё аямай дарра урдириш керак молдан батттар бир ваҳший ҳайвон бечора бир кампирга ташланиб тўшакда сўйиб ташласа-я мен ҳеч ўйлаб ўтирмай бундайларни қатл қилардим унинг нафи тегмасликка тегмайди-я лекин ҳеч бўлмагандан кўра бори яхши-да ўша кечаси аниқ эшигдим ошхонага ўғрилар тушганини кейин у шамни ёкиб темир косовни кўтариб худди сичқон қувгандай пастига тушди ранги қув ўчган қўрқанидан қалт-қалт титрайди ўғрилар эшитсин деб ўлардай тарақа-туруқ қилиб шовқин солди асли Худо шоҳид ошхонада ўғирлайдиган нарсанинг ўзи йўқ эди лекин бари бир қўрқиб юрагинг ёрилади айниқса ҳозир Милли йўғида пима хаёлда бобосининг хотирасини қилиб уни сураткашликка ўқишга жўнатди қайтага Скерри Академиясига берса яхшийди чукур билим оларди менга ўхшаб ора йўлда қолиб кетмасди мактабда доим юқори баллар олиб ўқиди фақат у мен билан Бойланга аччиқ қилиб барибир ўзининг айтганидан қолмади ишончим комил у атай шундай қилди қасдма-қасдига охирги пайтлар шунаقا ҳунарлар чиқарялти Милли уйдалигига ҳеч ўзимни эркин тутолмасдим эшикни ёпиб қўйсам ҳам дам-бадам тақиллатмай кириб келаверарди устимга бостириб бир гал эшикни стул билан тамбалаб белимдан пастини юваётгандим сира асабларим дош бермади кейин кун бўйи тўнкадай ҳеч иш қилмай ётди нақ шиша қалпоқ тагига қўйсангу одамларга томоша қилдирсанг у жуда ковушмаган ва ўнгайсиз ўқишга жўнаб кетмасдан бурун отасининг анави ҳайкалчасини тушириб юбориб қўлини синдириб қўйди ҳартугул отаси билмади мен анав кичкина итальян кишини чақириб 2 шиллинг бериб тузаттирдим ҳатто ўрни ҳам билинмай кетди картошканинг сувини тўкиб қўй десангиз шуни ҳам қилмайди нима эмиш қўли кир бўлармиш охирги вақтларда у Милли билан дастурхон тепасида узоқ гаплашаётганини сездим қизига газеталарда ёзилган гапларни тушунтиради қизча ўзини худди яхши тушунгандек қўрсатарди муғамбир отасининг худди ўзи мен ҳеч қачон ўзимни муғамбирликка солмаган ва ҳеч нарсани бичиб-тўқимаганман у билади аксинча мен тўғрисини айтаман у Миллининг пальтосини кийдириб қўярди лекин бирон чатоқроқ иши бўлса отасига эмас менга айтарди Полди мени соб бўлган ва эски-туски увадага айланган деб ҳисоблайди аммо янглишади асло ундей эмас ҳали қўрамиз қўрамиз ҳали Милли ҳозир Том Деваннинг

иккита ўғли билан апоқ-чапоқ бўлиб юрибди менинг изимдан боряпти Мерри қизчалари билан ҳуштаквозлик қиласи бориб турган шумтакалар чакириб келишади илтимос айтинг Милли бирпастга чиқсин Миллининг ови юрган тоза ундан фойдаланишяпти алламаҳал говгумда муюлишнинг орқасида Нелсон-стритда Гарри Деванинг велосипедини миниб юрди у қизини ўша ёқка ўқишга жўнатгани маъқул иш бўлган шекилли ўзи ўша ёқда Милли бу ерда ҳаддидан ошиб кетаётганди муз майдончасига боргиси улар билан бурнидан тутун чиқариб сигарет чеккиси келаверарди кийимиға ҳид ўтириб қолганидан сездим жакетидаги остки тугмасини қадаб қўяётгандим ва ипни тишим билан узиш учун эгилдим у мендан ҳеч нарсани яширмайди илончим комил фақат тугмани эгнининг ўзида қадамаслигим керак эди ахир бу айрилиққа яна пирог иккига ажралиб кетди охирги марта кўриб туришинг ва мана тўғри чиқди нима деганда ҳам унинг тили жуда узун менга кўкрагингни жуда чукур очибсан деб таъна қиласи тувакка ўтирасан кастрюлканинг тагини чирк босган мен унга оёғингни дераза четига қўйма кўчада ўткинчиларнинг кўзи сенда томошা қилишяпти дейман унинг ёшида ўзим ҳам шундай эдим бундай чоғларда устингдаги увада бўлса ҳам худди зарбопдек кўринади аммо унинг ўзи тегма нозик ҳеч кимга қўлини тегиздирмайди бир куни Рояль театрида Энг тўғри йўлни томошা қилаётгандик оёғингни пари ол дейди бирорнинг менга тегиб ўтиришига тоқатим йўқ юбкасининг қатларини бузиб қўйишимдан ўлардай қўрқди театрда коронғи ва тор-тиқилинч истасанг-истамасанг бирорвга тегиб кетасан улар ўлиб-тирилиб сенга тегинмоқчи бўлади Гэйетида Бирбом Три Трилбини ўйнаганини кўраётганимизда партердаги анов йигитчага ўхшаб Трилби-срилбиси ҳам қуриб кетсин мен орқасини ялангоч қиласа ҳам ўла қолсам у ерга бормайманвой бу тиқилинч дам ўтмай менга анави жойга қўлини чўзади ўзи эса четга қарайди балки сал жиннироқ бўлса керак кейин мени уни яна бир марта Свитцернинг витринаси олдида кўрдим икки посон кийинган хонимга муомала қилмоқчи бўлиб турарди ўша-ўша тегажоғликлар мен унинг баширасидан ва бошқа нарсаларидан дарров танидим аммо у мени эслолмади ҳа Милли Бродстоунда хайрлашаётганимизда уни ўпиб қўйишимни хоҳламади майли умид қиласанки у ўз атрофида айланиб-ўргиладиган одамини албатта топади у тепки бўлиб оғриб ётганида

мен атрофида шундай гиргиттон бўлганман ўшанда барча безлари шишиб кетганди уни олиб бер буни олиб бер лекин рост у ҳали чукур ҳис қилолмайди мен қанча ҳа 22 ёшимгача ё шунга яқинроқ бирор маротаба ҳам охиригача тугатган эмасдим доим қайгадир бошқа ёққа кетиб қолаверарди қизчаларнинг одатдаги ҳихилашларию қийшанглашларидан бошқа нарса йўқ анави Конни Коннолли қора қофозга оқ сиёҳ билан мактуб ёзади ва мум билан муҳрлайди у парда тушғанда қарсак чалди нега деганда у ниҳоятда чиройли эди ва шундан сўнг Мартин Харви эртаю кеч унинг тилидан тушмади кейин мен ўзимча ўйладим мана шу ҳақиқий муҳаббат эркак киши аёл учун ҳеч ўйлаб ўтиrmай ўз ҳаётини қурбон қиласди назаримда бундай одамлар жуда кам колган ўз бошингдан кечирмаган бўлсанг бунга ишониш жуда қийин уларнинг кўпчилигининг юрагида заррача севги йўқ бизнинг қунларимизда бир-биридан жонини ҳам аямайдиган бири иккинчисини худди ўзидаи ҳис қиласдиган иккита одамни топиб кўр-чи одатда улар бироз ҳалигиндақароқ бўлишади унинг отасининг ҳам ғалати-ғалати одатлари бор эди қаранг-а хотини ўлгандан кейин заҳар ичиб қўйди-я лекин барабир шўрликка юрагим ачийди менимча у энди ўзи учун ҳаммаси тугади деган хаёлга борган хотини менинг либосларимни кўриб шундай қувониб кетарди бўлмаса арзимаган латта путталар 15 ёшида сочини баланд қилиб турмакламоқчи бўлди менинг упамни оларди булар ҳаммаси терингни ишдан чиқаришдан бошқага ярамайди ҳали бемалол улгуради ҳаёти ҳаммаси олдинда албатта жонсарак бир жойда ўтиrolмайди ўзининг шундай кўхлик эканлигини билади лаблари олчадай афсус кейин бошқача бўлиб қолади мен ҳам шундай эдим у сенинг гапингга бозорчи хотинлардай жавоб берса пачакилашиб ўтиришнинг нима маъноси бор картопка олиб кел десам менга кўрслик қилди отларнинг йўртма пойгасида биз Жо Галлахерни учратиб қолдик коляскада адвокат Фрайри билан ўтирган экан ўзини худди бизни кўрмаганга олди аслзода бўлмасак керак-да кейин мен қизчага жавоб бериш бунақа бўлади деб икки шапалоқ урдим бу бетинг қаттиқ бўлиб кетгани учун жазо дедим ҳадеб гап қайтаравериб куфр қилиб юборди одамни умуман жиғибийроним чиқиб турганди нимадан ҳам бошланди чойга бир нима түшдими ё уйқим чала бўлдими ё ёқмайдиган нарса еб қўйдимми пишлок едим шекилли юз марта унга айт-

ганиман пичокни ҳеч қачон устма-уст қўйма деб ҳамма гап унинг танобини тортиб қўядиган бир одамнинг йўқлигида ўзи айтди буни агар отаси уни қўлга олиб тартибга чақирмаса ўлай агар ўзим бу билан шуғулланаман охирги марта кўзининг ёшини оқизгани шу бўлди мен ўзим ҳам айни шундай эдим уйда ҳеч ким менга буйруқ қилолмасди албатта ҳамма айб отасида биз икковимизни жонимизни бу ерда қулдай олади ҳолбуки алла-қачон уй хизматкори бўлиши керак эди қачон менинг ҳар ишга чаққон уй ходимам бўларкин албатта анов одамнинг келиб-кетиб туришини қизчага ҳам тушунтириб қўймасам бўлмайди акс ҳолда бир ишқал қилиб ҳаммаёқнинг пачавасини чиқаради аnavи қари кампир миссис Флеминг унинг орқасидан қолмай қараб юради ҳаммасини унинг қўлига тайёр қилиб тутқазиш керак ҳамма кастрюлларга акса уриб тупугини сочиб расвосини чиқаради рост у бечора қариб қолган минг хоҳлагандা ҳам бошқача қилолмайди яхшиям буфетнинг орқасидан идиш сочиқни топиб олдим чириб ҳидланиб кетибди билгандим ўша ёқда шунаقا бир нима борлигини кейин уйни шамоллатиш учун деразани очдим эр шўрлик ошналарини етаклаб келаверади уларнинг кўнглини овлайди анов куни бир итни бошлаб келди куясизми қуласизми ит кутурган бўлса-чи яна Саймон Де-далнинг ўғли билан келди отаси учига чиқкан танқидчи ҳалиги крикет ўйинида уни кўрсангиз бурнига ойнак кўндирган бошида цилиндр пайпоги ўранинг оғзидаёт йиртиқ кула-кула ўласан ўғли эса ўрта мактабда ҳамма мукофотларни олди ҳеч нарса қолмадивой бунинг қилигини қаранг четан тўсиқдан ошиб ўтибди-я бирон таниш-билиш кўриб қолса нима хаёлга боради янги шимини йиртиб кўйса нима бўлади қизифи табиатнинг ўзи ато этган йиртиқ тешикнинг ўзи етмайдими йигитчани ивирсиқ ошхонамизга судраб келганига нима дейсиз эс-хуши жойидамикин ишқилиб яхшиям бу кир ювадиган кун эмас акс ҳолда менинг эски иштонларим у ерда осилиб турган бўларди ана сизга томоша ори келармиди унинг бундан ҳам ёмони шум кампир дазмол босаётиганда куйдириб сарғайтириб қўйган йигитчанинг кўзи тушса буни бошқа нарса деб ўлаши мумкин эди кампир аnavи чўчқа мойини қиздириб олмади айтганимдай қилиб лекин қандай бўлмасин ишқилиб йўқдан кўра бори яхши яна кетаман дейди эри фалаж ахволи оғирлашибди боши доим ташвишдан чиқмайди дам касал дам операция сал ахволи

яхшиланса ичади ва кампир бечорани уради мен яна нарсамни кидиришим керак ҳар куни эртаминан турасану албатта яна бир нима тайёр туради О Худойим О меҳрибон Худойим фақат ўлганда тинчийсан бир зумга турсам дегандим шошма О Худойим шошма ха худди ўзи ҳайз кўра бошлабман у устимда шунча бўзчининг мокисидек бориб-келиб турганда у ёқдан-бу ёққа ўпирганда отини аямай қичаганда янаям қони келмасинми мен энди Жума Шанба Якшанба нима қилдим бутун юрагингни абгор қилади бу унга ёқса керак-да баъзи эркаклар шуни яхши кўришади О Биби Марям ҳар З ё 4 ҳафтада шу нарса такрорланаверади ҳолимиз ўзгача бўлади 5 кун моллар арzonлаштириб сотилади бундан кўра ярамасроқ нарсани ўйлаб тошиш қийин ўша кеча ҳам худди мана шундай бошланганди Худо ярлақаб бир мартагина ложага кирдик Майкл Ганн миссис Кендални эри билан бирга Гэйетида томоша қилишга таклиф қилди Дримми суғуртаси бўйича бир ишини тўғрилаб берган экан мен ақлу ҳушимдан айрилиб қолай дедим сал бўлмаса аммо ўзимни тутдим нега деганда бир жуда келишган инсон жентльмен тепадан туриб бир ойнакли кўзойнакда мендан хеч кўзини узмасди ёнида манов киши гўё миллион йил илгари ўлиб кетган қандайдир Спиноза ва унинг дили ҳақида жаги тинмай гапни олиб қочади мен зўр бериб табассум қиласман тагим лахта қонга тўлди жуда қизиқ ноёб гапни эшитаётгандай олдинга энкайман шу алпозда то парда тушгунча не ахволда ўтиридим анави хотин Скарлини умрим бўйи унутмайман бу эр-хотинларнинг хиёнати тўғрисида ёзилган жанжаллироқ пьеса деб ҳисобланарди анави тепада ўтирган телба ҳуштак чалиб чинкириб хиёнаткор деб тўполон кўтариб турди ишончим комилки кейин у ташқарига чиқиб пана-ласқамларда сангиф юрувчи хотинлардан бирини илаштирган барча аламини ана ўша хотиндан олган мен шуни хоҳлардимки унда ҳам худди мендаги нарса бўлса ана унда ҳуштакбозлик қилиб ўтирасди қасам ичаманки энг ярамас мушук ҳам ўзини биздан кўра яхшироқ сезади қонимиз шунчалар кўп эканми а бизнинг ёки бўлмаса О Қодир Худойим денгиз бўлиб оқялти хайрият бўйимда бўлиб қолмагани ўзиям фирт тўнкадай экан ҳозиргина тоза чойшаб тўшадим охорликлар кийдим энди булғашини истамасдим ўз бошимга чақирганимни каранг қуриб кетсин қуриб кетсин улар доим тўшакда доғ қолишини истайдилар сен қиз бўлганингга

ўзларини ишонтироқчи бўлишади бундан жуда қаттиқ ҳаяжонга тушишади ёмон тузалмас тентак-да булар бевамисан ё 40 марта ажралғанмисан фарқи йўқ бир томчи қизил сиёҳ ё маймунжон шарбатини томизиб қўйсанг бас йўқ бу жуда қорамтироқ Ох мушфиқ онажоним бу ердан туриб кетишимга имкон бер туф-ей Гуноҳ лаззатлари эмиш аёлларнинг бундай ишларини ким ўйлаб топган экан бу ҳам етмагандай яна болаларга овқат қил кийим-кечак тик з эскириб ўлсин бу каравот ёмон ғичирлайди-да жонингга тегиб ғичирлаши боғнинг нариги чеккасидан ҳам эшитилиб турари кейин мен адёлни ерга тўшадим белимга ёстиқ қўйдим қизиқ кундузи ёқимлироқ бўлармикин йўқми ўйлашимча анча бемалол ўйлашимча ўша жойлардаги мўйларни қириб ташлайман ўтдай қизиб кетади ўйлашимча бамисоли навраста қизчадай бўлиб қоламан хўб ҳайрон бўлиб қолади келаси гал кўйлагимни кўтарганимда унинг баширасига бир қараб қўяман қаёқда қолди тунги тувак секинроқ доим каравот қулаб тушади деб қалтираганинг-қалтираган эски курсининг абжафи чиқди мен унинг тиззасига ўтирганимда кўп оғирим тушмадимикин уни атайлаб чайқаладиган кажавага ўтқазиб қўйдим ўзим кўйлакларимни ечдим у кўшни хонада қилиши лозим бўлмаган иш билан шуғулланаётган эди оғирлигими сезмаган бўлса ҳам керак менимча унга нафасим ширин туюлгандир ҳалиги шимадиган нарсалардан кейин оғиз ёқимли бўлади аста Худойим мен худди эркаклардай ҳуштак чалиб тўғри чоптираверардим астароқ Худойим-ей мунча ғичирлайди менимча тепада қандайдир пухфаклар қайси бир йигитдан пул тушса керак эрталаб атир-упаларимни сепаман бас бойлайман у ҳеч қачон шундай келишган белларни кўрмаган оппоқ қараб тўймайсан мана бу ер эса энг силлиқ энг гўзал байни шафтolinнинг ўзи астароқ О Худойим мунчалар қаттиқ жарангламаса худди Жерси лилиясининг ўзгинаси аста-аста О Худойим Лаҳорда сувлар қанчалар шариллаб оқади ким билсин ичимда нимадир бўлаётирми ё у ерда бирон нима ўсяптимикин ҳар гал ўшандан кейин мана шундай ишлар рўй беради охирги марта Рухлар Айёмида бўлганди атиги уч ҳафта олдин мен докторга боришим керак бизнинг тўйимиз арафасида шундай бўлганди ичимдан аллақандай оқ нарсалар оқиб тушди ўшанда Флуи мени доктор Коллинзга учрашишга кўндириди унинг идораси Пембрюк-роудда қари худди куруқ таёқдай анавни сизни

андомингиз дейди менимча ўзининг барча гапларию олтин ҳал ромларга солинган ойналарини мана шунинг устидан орттирган Стивенс-гриндаги барча бойларни соғиб ичади арзимаган нарсаларга оҳ-воҳ қилиб унинг олдига чопишади ҳа албатта унинг вагинаси ва яна мандолинаси рост уларнинг пуллари кўп ва демак ҳаммаси жойида бўлади мана мен ҳеч қачон унга тегмаган бўлардим дунёда эркаклардан ёлғиз ўзи қолган тақдирда ҳам тегмасдим кейин уларнинг болалариям жуда ғалатия бутун умр анави ифлос қанжиқларни ҳар томондан исказб кўради юраётганингизда ёқимсиз ҳид сезмайсизми дейди нима олтиннинг устида юришим керакмиди аҳмоқона савол агар мен буни унинг буришган-тиришган башарасига ёпишириб ташласам менинг мақтовларимни қабул қилинг сэр ана ўшанда яхши билиб оларди ниманинг қандай яхши ишлаётганини у мендан хизматкорларни сўрайптими деб ўйлабман унинг гап-сўзлари мана шунаقا айтганча бу ҳам аъло даражадаги механизм факат мен охирида чукурнинг ичига чўнқир тушиб тагигача етиб боришини истардим кейин бир силтаб совук сувни туширасану роҳат қиласан яйрайсан андак этинг жунжикади лекин аминманки бунда бир алланияма бордир Милли ҳали кичкиналигига унинг қандай тушишига қараб гижжаси бор йўқлигини билардим лекин шунгаям пул тўлаш керакми сизга қанча тўлашиб керак доктор ижозатингиз билан бир гиней яна мендан сўрайди тез-тез оқиб турадими бу қариган-қартайган жаноблар бундай сўзларни қаерлардан ўйлаб чиқаришаркин менга у яхши кўрмайдиган бўлиб қолган кўзлари шинграйиб қарайди мен унга бутунлай ишонмайман мисол учун у менга хлороформ ёки шунга ўхшаш биронта дори бериши мумкин лекин у менга дори ёзиб бериш учун ўтирганда башарасини буришириб жиддий тус олди бурни шунақанги ақллики э сен ярамас хотин сен фирт ёлғончисан деб тургандай Оҳ бунинг сира аҳамияти йўқ агар фирт телба жинни бўлмаса буни истаган одам тушунади унинг эса ақли бунақа нарсаларга албатта етади буларнинг бари у ҳақда ва унинг хатлари тўғрисида тинмай ўйлаётганимдан Менинг хазинам сенинг нур сочиб турган жисминг билан мени боғлаб турган барча нарсалар у барча сўзининг тагига таъкидлаб чизганди ва ундан тараладиган ҳамма нарсалар мен учун мангу гўзаллик ва қувонч булоғидир биронта аҳмоқона китобдан ўқиб олгандир бу сўзларни оқиб турадими дейди мен ҳар

куни буни ўзим учун 4 ёки 5 марта лаб бажараман чолга эса ўйқ дейман аниқми О албатта бунга ишончим комил буни шундай оҳангда айттимки чолнинг уни ўчи у бундан кейин нима дейишини билардим сиздаги бу нарса табиий бетоблик дейди билмайман у қандай қилиб менинг шавқимни келтиради биринчи марта учрашганимиз ўша оқшом чоғи мен Рихобот-террасда турадим биз бир-бири мизга 10 дақиқа термилиб қолдик назаримда биз илгари ҳам учрашгандай эдик бу афт-башарар яхудийларга ўхшагани учун бўлса керак деб ўйладим мен онамга ўхшайман у билан гап-сўзимиз ковушди у ялқов сатанг илжайиб олди-қочди нарсаларни сўйлаб ўтириди Дойлларникида ҳаммалари у парламентга ўз номзодини қўяди деб гапиришарди о Худойим мен мунчалар лақма бўлмасам унинг барча алмойи-алжойи вақиллашларига чипла-чин ишониб ўтирибман гомрул дейдимией ер лигаси дейдими-еј у менга Гугенотлар операсидан бир узун зерикарли арияни юборди уни ҳаммани қойил қолдириб зўр айтишим учун O beau pays de la Touraine¹ деб француэчалаб ижро этишим керак экан мен уни бир марта ҳам айтмадим дин ва қувфинлар ҳақида ёлғон олди-қочдиларни сўйларди ҳеч нарсага мундок одамга ўхшаб соддагина муносабат қилишга қўймайди яна унга тинмай ғамхўрлик ҳам килиш керак у бир баҳонасини қилиб Брайтон-сквердаги менинг ётоқхонамга ўқдай учиб келиб қўлимга сиёҳ тўклиниб кетди тозалаш керак дерди мен одатда сут ва олтингугурт қўшилган қозоз қутидаги Албион атирсовунини тутардим ўша куни кула-кула ичагим узилаёзди э мен анави сабилда кечаси билан ўтириб чиқаманми тувак деганин росмана қилиб ясади-да аёл киши ахир мундок бемалол ёзилиб ўтирсин-да у эса ўз ишини бажараёттганда тиззалаб ўтиради менимча бутун дунёда унинг қиликларига ўхшаган бошқа қилиқ бўлмаса керак тўшакнинг оёқ томонига ётиб олишини бир томоша қўлсангиз қаттиқ болишсиз қандай ётаркин ҳайронман яхшиям уйқусида тепинмайди бўлмаса барча тишларимни қоқиб туширади яна унинг нафас олишини айтинг худди ҳинддининг худосидай қўли билан бурнини беркитади ўша Худони бир сафар менга Килдер-стритдаги музейда кўрсатган якшанба куни ёмғир ёғаёттганди унинг олдига пешбанд тутилган қаҳрабодай сап-сарик қўлига тирагланча

¹ О гўзал Турен ўлкаси (франц.).

ёнбошлаб ётарди ва оёқларидаги ўнта бармоининг бари тиккайиб тураг бу дейди у менга яхудийлар динию Бизнинг Раббимизни ҳам қўшиб ҳисоблаганда ҳам улардан улуғроқ дин у бутун Осиёни эгаллаган экан унга эргашишга аҳд қилибди ўзи доим шунақа ҳамма нарсага эргашиб юради ўша ҳам балки оёқ томонда ухлаган чиқар ва баҳайбат чорси товоnlарини нақ хотинининг бурни тагига тикқандир э бу сассик тувак ҳам қуриб кетсин майли қоғоз қани оҳ биламан ишқилиб жовон ғичирла масин ана билувдим бунинг ғичирлашини аммо каттиқ ухляяпти бирон ерда димогини хўб чоғ қилган шекилли пулини олгандан кейин кўнглини ҳам олгандир-да албатта бунинг ҳақини тўлагандир О мунчалар беёхшов бўлмаса бу сабил ишқилиб нариги дунёда бундан кўра тузукроғи учрасин-да мана бундай тиқилиб ўтириш жонга тегди хайрият Худо енгил қилди бу кечанинг ташвишидан қутулдик манави эски ғичирлаган каравот менга қария Коэнни эслатади у бечора бунинг устида кўп қашинган шекилли у эса буни отам лорд Напйедан сотиб олган деб ўйлайди кичкина қизалоқ пайтимда унга қойил қолиб ҳавасим келарди мен унга шундай деганман аста пиано Оҳ ўз кўрпа-тўшагинг қандай соз яна 16 йилдан сўнг биз ҳамон ўша ўша ўрадамиз қанчадан қанча уйларни Рэймонд-стритда Онтарио-террасда Ломбард-стрит ва Холлс-стритда алмаштиридик у эса парвони палак гугенотларию қурвақа қўшиқларини ҳуштак чалиб айтиб юраверади ҳар сафар яна кўч-кўронимизни ортаверамиз ўзини тўртта тахтадан иборат жиҳозларини кўтариб ортаётгандай кўрсатади кейин яна Шаҳар тамғаси меҳмонхонасига чопамиз эски тос эски тоғора швейцар Дейли шундай дейди бу майдончадаги ажойиб бир жой доим ичида одам бор ва ҳар ким ўз дуосини ўқиб ётади ва доим ўзидан кейин ўз сассик хидини қолдиради ва доим охирги турган одам кимлигини билса бўлади ҳар гал иш энди юришганда яна дарров нимадир ишикал чиқади ё ойнаванд айвонга фил бостириб киргандай бўлади яна иш пачава Том билан кейин Холи билан кейин мистер Кафф билан шундай чатоқ бўлди Дриммида ишлаганда эса сал колди қамалиб кетишига лотерея чипталари учун бутун умидлари куйди яна бир балони бошлайди кўрамиз тезда Фримендан ҳам суриб чиқаришади ҳали бошқа жойлардан ҳам худди яна шинфейнерлару франкмасонлар туфайли ҳайдашади кўрамиз ўшанда унга анави пакана ёрдам берармикан менга уни

Коудис-лейнда ўзи кўрсатганди ёмғирда ёлғиз оқсаб кетиб бораётганди у жуда иқтидорли Ирландияни жонидан ҳам яхши кўради девди нима яхши кўрса яхши кўрадигандир-да эгнидаги шими яп-янги эди шошма Бу Муқаддас Георгийда жом чалингити шошма чорак кам бир шопима тунги соат 2 уйга қайтадиган ва девор ошиб тушадиган энг қулай вақт ахир бирор кўриб қолса нима бўлади шундай таъзирини берайки бошқа ҳеч қачон бундай ишни қилмайди эртадан ҳаммадан бурун унинг кўйлагини кўраман ёки анав презерватив ҳамёнидами йўқми биламан у мени билмайди деб ўйлайди барча эркаклар алдайди алдашлари учун уларга 20 та чўнтақ ҳам камлик қиласи шундай экан нега энди биз уларга айтиб беришимиз керак экан чин гап бўлса ҳам барибир ишонишмайди тўшакда анов Оқсуюк шоҳ асаридаги гўдакларга ўхшаб гунгалак бўлиб ётишни қаранг бир куни худди шу нарса етмайдигандай менга кўтариб келибди Оқсуюкнинг шоҳ асари деб оти ҳам алланима бало бу тасқара суратлардан кўнглинг кетади икки бошли болалармий ёки умуман оёқлари ҳам йўқми-ей мана шунаقا нарсалар билан бошларини тўлдириб юришади бошқа ҳеч вақо йўқ ярмидан кўпини секин ўлдирувчи заҳар бериб қуритиш керак яна унга чой дамлаб бер сариёққа тухум чақ нон сол ҳар иккала ёқдан қараганда ҳам менимча унинг учун бор-йўғимнинг қизиги қолмаган бир куни кечаси Ҳоллс-стритда ўзимни ялатишга йўл қўймаганимдан бери шунаقا о эркак эркак доим зўравон у ярим кечада ерга яланғоч бўлиб ётиб олди яҳудийлар яқин кишилари ўлса шундай қилишади кейин нонушта қилмади гаплашгиси келмади унинг атрофида айланиб-ўгирилиб меҳрибончилик қилишларини хоҳлади мен ўйладимки биринчи мартасига етарлича қаршилик кўрсатдим дедим-да айтганига кўндинам аммо у ҳаммасини нотўғри қиласи факат ўзининг роҳатини ўйлайди унинг тили ҳам қандайдир япаскими-ей ё яна алланима бало билмайман биргалигимиз эсидан чиқиб қолади майли мен мен эмасман бунга яна бир карра мажбур қиласман ўзининг ақли бунга етмаса кечаси кўмирхонага қамаб қўяман суваракларга таланиб ўша ерда ётсин кизик балки Жози мен эски-тускиларимни берсам хурсанд бўларди лекин ёлғончилик суюк-суюигига сингиб кетган йўқ у эри бор хотин билан ўйнашгани юраги дов бермайди шунинг учун Бойланга индамайди яна у эрини Денис деб чақиради ва қайгули томоша деб қўшиб

ҳам қўяди номигагина эр холос йўқ биронта қанжиққа йўли-
киб қолган ҳатто мен ҳам Милли ҳам у билан бирга Универси-
тетлар мусобақасида бўлганимизда анов Ҳорнблоуэр бошига
болалар қалпокчасини қўндириб олиб бизни орқа эшикдан ўтка-
зив юборганди у анов калта юбка кийиб ликиллаб турган икки
қиздан кўзини узмай мўлтайиб қарайверди олдин унга ишора
қилиб кўрдим фақат ҳеч кор қилмади унинг пуллари мана шу-
ларга кетади-да мистер Падди Дигнамни қора ерга қўйишнинг
натижалари шу-да ҳа ҳаммалари у ерда шундай салобатли жи-
дий туриши буни Бойлан келтирган газетада ҳам ёзиб чиқи-
шибди улар ҳақиқий зобитларни кўмиш маросими қандай бўли-
шини қаердан билишсин ахир ана уни тантана деса бўлади
милтиқларнинг сумбалари қуи туширилган ноғоралар бўғик
дараанглайди ва орқада қора анжомлар ёпилган оқ от Л Бум
билан Том Кернан бу анов пакана қориндор ичкиликхўр киши
эркаклар ҳожатхонасида маст йикилиб тушиб тилини тишлаб
олган яна кимдир ҳа Мартин Каннингем яна ота-бала Дедал-
лар яна қарамбош қоқсуюк Фанни Маккойнинг эри кўзи қисиқ
бўлишига қарамай менинг репертуаримдаги кўшиқларимни
ижро этишга уриниб кўрди лекин бунинг учун у қайтадан ду-
нёга келиши керак эди яна қўкрагининг қийифи чуқур эски кўк
кўйлакда ҳа унинг бошқа лаш-лушлари ҳам жилоси шундан
қолишмайди худди ёқангдан ёқсан ёмғирдек жунжиктиради
хозир буларни беш қўлдай кўриб турибман улар буни бир-
бирини ўлдириш ва кейин ерга кўмишни дўстлик деб аташади
холбуки ҳар бирининг уйида бола-чақаси бор айниқса анави
Жек Пауэр дегани жуда ғалати уйида официант қиз сақлади
рост унинг хотини доим касалманд ё энди касалга чалинган ва
ё яқинда тузала бошлаган бўлади ўзи анча кўркам сифатли
эркак аммо чакка соchlари оқарган анча аҳл улфат булар ҳам-
маси фақат ҳали куч-қудратим бор экан менинг эрим уларнинг
chanгалига бошқа тушмайди улар унинг орқасидан ҳазил-мазақ
қилишади мен буни жуда яхши биламан сафсалалари устидан
кулишади чунки меҳнат қилиб топган танга чақасини улар-
нинг ўртасига ичкиликбозликка сочмасликка эримнинг ақли
етади болам-чақам дейди ишқилиб майдакаш одамлар бечора
Падди Дигнам барибир мен унга жуда ачинаман агар суғуртаси
бўлмаса энди унинг хотини 5 бола билан қандай япгайди ку-
либ турувчи жиккак пирилдоқдай жонсарак киши эди қачон

карасангиз қовоқхонада бир бўрчакка тиқилиб ўтиради хотини ё боласи қачон чиқаркин деб пойлаб ўтиришарди О Билли Бейли илтимос юра қол энди уйга бечора қора кийиб кўзга ҳам ташланмайди ўзи келишган кўркам бўлса бу чехрасига ярашади эркаклардан ким а у бормиди ҳа бор эди Гленкридаги зиёфатда у бор эди ва дўриллаган паству йўғон Бен Доллард Холлс-стритда бўладиган кечага биздан фрак либосимизни сўраб олди шу фракни кийиб чиқиб қўшиқ айтмокчи бўлди чокларини тириллатиб қўлтиқларини қисирлатиб йиртиб бир амаллаб уни кийди нукул оғзини қийшайтириб иршаяди Буюқ Кўғирчоққа ўхшаган ялпоқ кенгиш башараси янада ёйилиб кетади болакайнинг қамчи еган думбасига ўхшаб қолади яна худди мояги га тепки еган одамни ҳам эслатади аммо саҳнада бу жуда ёрқин томоша эди уни томоша қилиш учун 5 шиллингдан тўлаб жой оласиз у эса ўзи кийиб олган балиқчилар кийимида дикир-дикир ўйинга тушади яна Саймон Дедал ҳам чиқади доим кайфи тарақ эски севгим худди янгидайнинг иккинчи куплетини биринчи қилиб ижро этади бу унинг номерларидан бири эди ва ширин қиз дўлана шохларида ўтириб нафис овоз билан куйларди мен Фредди Майерснинг хусусий операсида Саймон Дедал билан бирга Маританани ижро этганимда доим ишқи-бозлик қилишнинг пайида бўларди унда Фебнинг мислсиз гўзал овози бор эди жоним хайр энди кўзим нури хайр энди у доим кўзим нури деб айтарди Бартелл Д'Арси айтганда эса бутунлай бошқача чиқарди ўзим урий хайр энди рост Саймоннинг овози табиатнинг тухфаси бунга санъатнинг алоқаси йўқ овози кишини бошдан-оёқ ҳароратли шоввадай чулғаб олади О Маритана ёввойи чечак биз ўхшатиб мўъжизакор қилиб куйлардик оҳанг тони бирмунча енгиллаштирилган бўлсада лекин менинг регистрим бир қадар баландлик қиласарди ўша пайлар у Мэй Гулдингга уйланганди лекин доим бир нарса деб ўриниз гапириб қўяр ё бирон килиқ чиқарапардига ҳаммасини ишкал қиласарди ҳозир хотини ўлган қизиқ унинг ўғли Полди унинг ўғлини ёзувчи дейди университетда итальян тили профессори бўлармиш мен ундан дарс олиним керакмиш гапни қайси томонга буряпти унга менинг суратимни кўрсатибди ўша суратим унча яхши чиқмаган яхшиси гулдор рўмол ташласам бўларкан бу доим чиройли кўринади ҳам ёш кўринаман қизиқ балки суратни унга бутунлай тортиқ қилиб юборгандир ва унга кўшиб

мени ҳам нима шундай бўлса ёмонми мен уни ота-онаси билан бирга Кингесбриж вокзалига кетишаётганда кўргандим мен таъзиялик эдим энди бунга 11 йил бўлибди у ҳам 11 га кирган бўларди бироқ на жиш на суяқ битмаган хилқат учун таъзия тутишнинг нима маъноси бор албатта Полди қўймади ўзига қолса у мушукка ҳам аза тутади менимча энди эр етилиб қолгандир у пайтда маъсумгина болакай эди лорд Фаунтлерой посонида чиройли либос кийган жуда ёқимтой болакай эди саҳнадаги шаҳзода каби соchlари жингалак эди мен уни Мэт Диллонницида кўрдим мен ҳам унга ёқиб қолдим бу яхши эсимда мен уларнинг ҳаммаларига ёқаман шошма-чивой Худойим ҳа худди ўзи эрталаб мен қартада фол очганда чиққан айни у эди ёш нотаниш йигит билан учрашув на оқмағиз ва на қора-мағиз илгари уни учратганман мен у деб ўйловдим лекин у на полапон ва на нотаниш ва ундан ташқари менинг қарталарим бошқа томонга қараганда анови 10 қарғадан сўнг 7 қарта қандай эди қурғоқ йўлдан сафар кейин йўлда хат учради ва яна низолар З хотин ва 8 гиштин жамоат ўртасида ютуқ муни қаранг ҳаммага худди шундок чиқди-я 2 та қизил саккизлик янги кийим йўқ буни қаранг яна менинг тушимга нимадир кирди назмга доир бир нарса ишқилиб у кўзигача тушиб турадиган ёғ боссан анақа узун соч кўйган бўлмасин-да баъзиларини хиндуларницидай бошида чўччайиб турари уларга нима зарур экан бундай юриш ўзларини ҳам назмларини ҳам култига қўйишиади холос қизалоқлик чоғимда шифирларни яхши кўрардим аввал мен уни Байронга ўхшаган шоир деб ўйлабман лекин заррача ўхшамас экан уни мен бутунлай бошқача тасаввур қиласардим қизиқ у йигит ҳали жуда ёш эмасми а нечада тахминан хўп шошмачи 88 мен эрга тегдим 88 да Милли 15 га чиқди кеча 89 Диллонда кўрганимда йигитчанинг ёни нечада эди 5 ёки 6 менимча у 20 га кирган ё сал каттароқ агар у 23 ё 24 да бўлса мен унга унча қариллик қилмасам керак ишқилиб у анави университет куруқ олифталаридан эмасдир йўқ ундаи бўлса бизнинг ғариб ошхонамиизда ўтириб суҳбатлашиб Эппс қаҳвасини ичмасди албатта у ўзини ҳамма нарсани тушунадигандай қилиб кўрсатиб ўтириди Тринити Коллежини тугатганман дегандир профессор десангиз у ҳали жуда ёш ишқилиб у Гудвинга ўхшаган профессор бўлмасин-да афсус у ичкилиkbозлик фанлари номдор профессори улар ўз шеърларида доим биронта аёлни

ёзишади назаримда у менга ўхшаганни ҳар қадамда учратавер-
маса керак тингла хўрсинади гитара илғаб ол ҳавонинг рубо-
бий жаранги мовий уммон ва оппоқ ой шунчалар гўзал Тари-
фадан тунги кемада қайтаётганимизда Европа бўғозида маёқ
порларди бир йигит берилиб гитара чаларди балки бир қунмас
бир кун мен ўша ерга қайтарман ҳамма одамлар янги елпифич
ортига яширинди ялт этган нигоҳ мен буни унга куйлаб бера-
ман ахир бу менинг кўзларим ҳақида агар сен шоир бўлсанг
муҳаббат юлдузи каби икки гўзал кўз қандай мафтункор сўзлар
худди навқирон севги юлдузи бу ҳаммасига бутунлай бошқача
тус беради Худо шоҳид ўзинг ҳақида гаплашиш мумкин бўлган
оқил тушунганди кишига нима етсин ҳолбуки Полидан фақат
рекламадан бошқа гап чиқмайди дам Билли Прескот учун реклама
ундан кейин ишлари юришмаса яна азобини биз тортамиз ишон-
чим комил у йигит одоб икромли ва яхши тарбия кўрган қаний-
ди шундай одамни учратиб қолсам Худойим ўзи кечирсин хай-
воний тўдалардан кўнглим қолган боз устига у ҳали навқирон
Маргейт соҳилида кўрганим суксур йигитларнинг худди ўзи
қоя ёнида чўмиладиган жой бор яланғоч бўлиб офтобда ўзла-
рини тоблашади худди алланечук илоҳлар мисол кейин ден-
гизга калла ташлаб шўнғишидаи нега барча эркаклар ҳам шуна-
қа эмас аёллар бундан таскин топарди Полди келтирган чи-
ройли ҳайкалча кун бўйи тикилиб ўтирасам дердим елкалари
келишган соchlари қўнғирок бармоғини юқори кўтариб гўё не-
нидир тинглаётгандай мана чин гўзаллик ва назмият тилсими
мен уни айлантириб бошдан-оёқ тўйиб-тўйиб ўпгим келарди
яна унинг лўккичаси бирам ёқимлики ва бирам бокираки агар
биров кўриб қолади демасам дудофимга босиб ўпсам дейман
шундай нарсани чўлпиллатиб ўпмай бўладими шунақанги оп-
поққина шунақанги чиннидайгина юзи ҳам шундай майнин ва
юмшоқ мен бир зумда унинг кўнглини олардим озгина ичингта
кетса ҳам ҳеч нарса қилмайди худди айрондай ёки шудрингдай
бирам тоза мусаффоки чўчка табиат эркаклардан бутунлай боп-
қача менимча улар уни ҳеч қачон чўмилтиришмаган ҳа аллаё-
зизб йилда балки бир марта ҳаммалари шунақа аммо аёл зотида
бундан мўйлар пайдо бўлади ишончим комилки агар мен шу
ёшимда навқирон гўзал шоир билан топишсам бениҳоя соз
бўларди қартада фол очиб кўраман эрталаб тургач биринчи

қиладиган ишим шу қарай-чи 9 таплон чиқадими ё ўз дамамга қўяман кўрай-чи у унга жуфт бўлиб чиқармикин нимани қидириб топиб ўқиш мумкин бўлса ҳаммасини ўқийман биронтасини ёд оламан унга ким ёқишини билсайдим шунда у мени ақлсиз деб ўйламасди у барча аёллар бир гўр деб ўйласа ҳам эҳтимол мен эса уни бошқа ҳамма нарсаларга ўргатардим мен унга ҳаммасидан лаззат олишни ўргатаман ўшандада у менинг тагимда тамомила ҳолдан тояди кейин у мен ҳакимда ёзади жазман ва маъшуқа барча газеталарда бизнинг суратларимиз чиқади ҳамма кўради у шуҳрат қозонгандада ҳудди шундай бўлади Ох лекин унда мен ановни нима қиласман

лекин ановдан бутунлай умид йўқ ҳеч қандай назокат ҳеч қандай нафосат ва умуман ҳеч нарса йўқ унинг табиатида орқамга шапатилаб уришдан бошқасини билмайди мени Хю деб чақир дейди тўқим табиат унинг учун назму байт нима ѡқрамнинг боши нима сен уларга дарҳол ўз ўринларини кўрсатиб танбех бериб қўймасанг эшакилаб кетишпади пойабзалини тортиб ечади менинг кўз ўнгимда ва ҳатто сўраб ҳам ўтирумайди иштонини сурбетларча ечиб курси устига ташлайди ва калта қўйлагида олдимда тўнкадек қўйқаяди улар шунака қўйлак кийишади руҳонийтами қассобгами ўхшаб тайлоқ бўлиб бор буд-шудини кўрсатишади Юлий Цезар замонларида Рим фирибгарлари ҳам шундай қилишган у бу нарсаларга ҳазил-мазак деб қараса ўзича ҳақ унга вақтини хуш ўтказса кифоя тўшакка ким билан ётишнинг фарки йўқ айтайлик арслон билан ҳам ётаверади менимча у бопларди шоввозд Арслон э йўқ мен ўйлашибу бу яна шунданки мен момикқина дўмбоққинаман калта қўйлакда у ўзини ҳеч тўхтатолмайди баъзан ўзим ҳам ўзимга қараб жўшиб кетаман эркакларга маза аёл баданидан улар беҳисоб лаззат фароғат олишади ахир шунаقا оппоққинамиз дўмбоққинамиз мен доим қанийди мен ҳам уларнинг ўрнида бўлиб қолсам дердим ўша майин қаттиқ нарсани ўзим ҳам бир синааб кўрсам эдим Марроубон-лейндан ўтиб бораётганимда муюлишда болакайлар бир-бирларига ҳикоя қилиб турганларини эшигтанман эмишки Дик амакининг узун найзаси бор экан Салли холанинг эса тук босган ўраси кўча бироз корон-фироқ эди болалар мен ўтиб бораётганимни пайқашганди мен ҳатто қизармадим нега қизаришим керак бу ахир табиат-ку хуллас амакининг найзаси холанинг ўрасига тушиб кетади васса-

лом нима экан дeng бор-йўғи пол чўткага соп ўрнатишаётган экан яна ҳамма нарса эркакларга улар бориб хоҳлаганларини танлашлари мумкин эрлими эрсизми шўх бева хотинми ё ҳали кўнгил тусаганча қиз болами худди Айриш-стрит атрофидаги уйлардаги каби нима десантиз шу топилади йўқ биз бечоралар эса оёғимиз кишандадоим қадалиб ўтиришимиз керак фақат мени улар кишанлай олмайдилар бир бошладимми кейин ҳеч нарсадан кўрқмайман ва айниқса каллаварам эркакларнинг раши-
кидан ишончингиз комил бўлсин нега биз ҳаммамиз дўст бўлиб колмаслигимиз керак уришиб-жаналлашиб ўтирадими иккала-
сининг устидан чиқиб қолган бўлса чиқиб қолгандир албатта ушлаб олган бўлса табиий орқага қайтаришнинг иложи йўқ
энди нима қилмасин оти гўсхўр шунда у хотинига аччик қилиб кўрпасини куйдиради ўтга ташловчи гўзалларнинг кетидан чо-
пади албатта эркак на хотин ва на эрни ўйлаб бошини қотириб ўтирумайди унга аёл керак ва уни албатта топади акс ҳолда бу истак-хоҳишлар бари бизга нима учун берилган ким менинг бу саволимга жавоб беради мен ёш асов эканман бундан бошқача бир йўл тутолмайман шундай эмасми бу мўъжиза мен у билан яшаб туриб қариб коқсуяк шумшук қарғага айланниб қолмадим кофар совуқ ҳеч қачон ачомламайди фақат уйқуда ётганда унда-
мунда ўшанда ҳам бош-оёғининг тайини йўқ ўзим билмайману аммо ўйлайманки унинг ёнида ким бўлмасин хотиннинг дум-
басидан ўпган ҳар қандай одам менимча соб бўлган одам шун-
дан кейин у нимаики нотабиий бўлса барини ўпиб сўришга тайёр ахир бирон-бир заррамиз шояд қандай бир маъноси бўлса кошкийди бор-йўғи иккита мой халтаси ҳаммада бир хил мен ҳеч қачон эркакни шундай қилмадим туф-еъ шалтоқ моллар ўйлашнинг ўзи жирканч оёқларингизни ўпаман синьорита май-
ли бунинг эҳтимол қандайдир маъноси бордир у бизнинг кўча эшигимизни ўпмаганми ҳа ўпганвой тийиксизей унинг телба-
тескари фикрларини мендан бошқа ҳеч ким тушунмайди ал-
батта аёл киши хоҳлайди уни камида кунига 20 марта қучок-
лашларини хоҳлайди у бундан яшариб тулдай очилиб кетади ким билан бунинг балки аҳамияти йўқ ўртада кўнгил бўлса бас ё кимдир сени севсин сен хоҳлаган кимса мабодо олисда бўлса нима ҳам иложинг бор шундай пайтлар ҳам бўлиб қолар-
дик ё Худойим Худовандо қоронғи кечада соҳилбўйига чиқ-
саммикин дердим у ерда ҳеч кимса сени танимайди кемадан

тушган бу ишга ташна талабгор бўлган матросни илинтирсанг сенинг кимлигинг билан унинг иши йўқ бирон хилватда эҳтиёжини чиқарса кифоя ёки Ратфарнэмдаги лўлилардан бировини тутсанг улар Блумфилддаги кирхона атрофида чодра қуриб яшашиди ўғирлик қилишади мен кирхонага бир неча марта кирларни ювишга жўнатганман улар эса менга қанақадир эски пойи алмашган пайпоқларни қайтаришарди бир таёқ йўниб ўтирган кўзлари чиройли ўзи қароқчига ўхшаган йигит агар қоронғида менга ташланиб қолса қанийди устимга сакраб миниб олсайди шартта ва миқ этмай белини бўшатсайди ё котилми ё бошқа ким бўлсаям улар ҳам шундай қилишади анови цилиндр қўндириган олифта пўрим жаноблар-чи ёки анави қирол адвокати-чи у шу яқин атрофда яшайди у бир оқшом Ҳардвик-лейндан чиқди боксёrlар мусобақасидаги ютуғи муносабати билан бизни балиқ ресторанига кечки зиёфатга чакирди албатта мени кўзлаб қилди буни мен унинг устидаги гетри ва юришидан танидим бир дақиқадан сўнг атай ўгирилиб қарасам ўша ердан бир хотин қандайдир бир ифлос фоҳиша бўлса керак чиқиб келарди ана шундан кейин у яна ўз хотинининг ҳуэурига боради фақат эҳтимол бу матросларнинг ярми ёмон касал билан оғригандир Оҳ сўқимдай гавдангни сал нарироқ ол Худо хайрингни берсин муқаддас Галдир ҳақи бунда тинглаб ёт хўрсишиларим насимини сенга еткизгай майли ухласа ухлайверсин ўз хўрсишилари билан бизнинг бу улуғ кўзбойлоқчи Дон Полдо де ла Флора агар эрталаб у қартада қандай чиққанини билсайди хўрсишилари бекор кетмасди қоравой ижара турадиган уйда икки еттилик ўртасида қийин ахволда қолмис ўзининг қандайдир ишларининг оқибати аммо мен билмайман ўзи қандай ишлар лекин аниқ биламанки ошхонада терга пишиб ҳазрат олийларига нонушта ҳозирлашимга тўғри келади у эса бу ерда мўмиёдай бурканиб ётаверади лекин қиласмикинман ана масала қаерда ҳеч кимса мени бирон марта шундай чарх уриб овқат пиширганимни кўрганми томоша қилиб туришни ўзим ҳам яхши кўраман аммо уларга ғамхўрликни авжга миндирсанг кейин сени кир латтачалик назарга илмай қўйишади нима деманг агарда дунёни аёллар бошқарсалар бу ниҳоятда соз бўларди сиз ҳеч қачон кўрмайсиз аёллар бир-бирларини сўйганлари ё ўлдиргандарини аёллар ҳеч қачон буларга ўхшаб кўчаларда масталаст булғаниб ётганмикин ким кўрган уларнинг ўз чўнтакла-

риши қоқлаганлари ёки бор буд-шудларини қиморга бой берганликларини нега деганда аёл киши ўзини вактида тўхтата олади булар-чи э агарда биз бўлмасак улар дунёга ўзи қаердан келарди улар билишмайди хотин бўлиш она бўлиш нималигини қайда ҳар бирининг онаси бўлмаса унга меҳрибончилик қилмаса ҳаммаси қаерда бўларди ҳозир лекин менинг бундай меҳрибоним йўқ эди менимча анов шўрлик йигитнинг ҳамма нарсаларни ташлаб тун-кечалар санғиб юриши машгулотлари китобларини ташлаб қўйиши уйида яшамаслиги ҳам шундан чамаси уйда жанжалдан боши чиқмаса керак шундай ажойиб ўғли бўла туриб норози бўлиб юриш жуда ҳам ёмон ачинарлида э менинг эса ҳеч кимим йўқ эримнинг курби-қуввати йўқ эканми менга ўғил ато этишга э мен бунга айбдор эмасман биз баробар бўшаниб охирига етқизгандик ўшанда мен икки ит кўча ўртасида чақишиб қолганини томоша қилиб тургандим шундан сўнг жуда руҳим тушиб кетди чамаси мен гўдагимни ўша ўзим тўқиган жун қўйлакчада ерга қўйдирмасам бўларкан юм-юм йифладим неча вакт қўйлакчани бошқа бирорга бериб юборганим яхшийди деб юрдим фақат мен аниқ билардимки бошқа ҳеч қачон менинг бундай болам бўлмайди бу хонадонимиздаги биринчи ўлим эди ўшандан буён биз ҳеч қачон аввалгидек бўлмадик О бас бу оғир хаёлларга ботиб ўтирамай қизиқ нега у бизницида ётиб қолмади эрим кечаси қандайдир нотаниш одам билан уйга келганини пайқаб турдим шаҳарда бундай бемаҳалда Худо билади ким кимлар суюгоёқ қизлар киссанурлар билан тўқнашиб юрмагани маъқул эди шўрлик онаизори тирик бўлганда бундан хафа бўларди бу аҳволда у бутун ҳаётини барбод этиши мумкин лекин ҳар қалай бу кечанинг энг сўлим пайти қанчалар жимжит мен рақсдан сўнг шундай пайтда уйга қайтишни севардим тун шаббодаси эсади уларнинг чақчақлашиб ўтирадиган дўстлари бор бизнинг ҳеч кимимиз йўқ ё у ўзи ололмайдиган бир нарсани истаяпти ё бу орқадан пичоқ санчишга ҳам тайёр биронта хотии аёлларнинг шунаقا ишларидан нафратланаман эркакларнинг бизга паст деб қарашларининг сабаби шунда биз қанжиқларнинг акиллаган тўдаси менимча бошимизга тушган кўп кулфатлар ёмонликлар туфайли табиатимиз шундай инжиқ нозик бўлиб қолган аммо мен унага эмасман йигит бошқа хонада софада ётиб қолса ҳам бўларди балки у боладай уятчанлик қилармиди ҳали жуда ёш нари бор-

са 20 га киргандир ўртамиизда девор битта бўлгани учун у тувакка ўтирганимни *aggah* эшишиб қолиши хавфи бор эди нима бўпти бунинг нимаси уят Дедал қизиқ бу Гибралтардаги номларга ўхшайди Делапаз Делаграцияга ўхшаш уларнинг отлари хам ўлардай ғалати бўлади Санта Мариялик ота Виалплана менга тасбех совға қилганди Келе лас Сете Ревузлтас¹ кўчасида Розалес-и-О'Рейли ва Говернор-стритдаги Писимбо билан миссис Описсо ана сизга ном нишонлар менинг номим шунаقا бўлса ўзимни ҳовузга ташлардим О Худойим бу чалқаш-чулкаш кўчалар пастки Пэрэдайз яна пастки Бедлам яна пастки Рожерс ва яна пастки Крашчет яна Шайтон Ўраси пиллапояси ҳай майли мен агар енгилтак бўлсан нима қилибди мени айблаб ўтирманг ўзим биламан шунақалигимни Худо номига қасам ичаманки мен ўша ҷоғларимдан бери бир кунга ҳам катта бўлмагандайман қизиқ тилим ҳали қовушармикин ўша сўзларни айтишга испанчалаб десам *como esta Usted* тиу *ien gracias* у *Usted*² қаранг-а эсимда бор экан ҳеч нарса қолмагандир деб ўйлардим фақат грамматикаю атоқли турдош отлар жонли жонсиз нарсаларнинг номлари дердим менга валдираган миссис Рубио битта китоб келтириб берганди Валера деганинг романни аттанг ўқиб улгурмадим у ерда савол аломатлари ҳаммаси оёғи осмондан келтириб қўйилган шуйтиб шуйтиб биэ охироқибат у ердан кўчиб кетишимизни билардим мен у йигитга испанчани ўргатишими мумкин у эса менга итальянчани ўқитади ўшанда у менинг унчалар ҳам саводсиз эмаслигимни билиб олади афсус у бизникода қолмабди-да ишончим комил у ҳаддан ташқари чарчаган тўйиб ухлаши керак мен эрталаб унинг олдига нонушта тайёрлаб олиб кирган бўлардим сариёғда нон қиздирадим жуда ҳам қорайтириб юбормасдим пичоқ билан ағдариб қизартиришнинг хосияти йўқ ё бўлмаса кўк салатлар кўтариб кўкчи хотин келиб қолармиди ёки бошқа бир оғзига ёқадиган мазали бирон нарса қилардим ошхонада зайдун доналари бор эди балки кўнгли тусаб тотинармиди ўзимнинг уларга ҳеч тоқатим йўқ Абринесларникида кўрганман мен *criada*³ бўлсан ҳам розиман унга хонамиз анча шинам у ерда ҳаммаси-

¹ Етти бурилган кўча (*исп.*).

² Яхпимисиз, жуда яхши, раҳмат, ўзингиз-чи (*исп.*).

³ Оқсоқ ходима (*исп.*).

ни қайтадан ўзгартирғанман биласиэми кўнглимда доим ҳозир танишиб олсам-чи деб илҳақ турдим у мени бутунлай билмайди ахир қандай ажойиб бўларди-я рост унинг хотини бўлсам ёки худди Испанияда бирга юргандек бўлсак у уйқусираган қаерга келиб қолдим деб ҳайрон *dos huevos estrellados senor*¹ О Худойим қандай телба-тескари хәёллар келади одамнинг бошига у биз билан бирга яшаса қандай хушвакт бўлардикей нимаси ёмон тепада бўш хона турибди Миллининг каравати ҳам ўша ерда деразаси боққа қараган у ерга стол ҳам қўйилган бемалол ёзиб ишлайвериши мумкин агарда у менга ўхшаб ноңушта олдидан ўрнидан турмай китоб ўқигиси келса анов бемалол 2 кишига ноңушта тайёрлайверади худди 1 кишига тайёрлагандай мен ҳеч қачон кўчадан уйга ижарага қўймайман унинг учун уйни карvonсаройга айлантиrmайман тарбияли олий маълумотли билимдон одам билан узоқ сұхбатлашиб ўтиранг бунга нима етсин ўзимга уйда киядиган чиройли қизил ёки сариқ туфлича сотиб олган бўлардим анов феска киядиган турклардан яна чиройли енгил эрталабки шаффоф кўйлак ёки шафтолиранг матина бир маҳаллар Уолполдан олгандим 8 гами 6 гами ёки 18 у 6 гами майли мен унга яна бир имконият берай эрталаб барвакт тураман барибир бу Коэннинг эски каравоти жонга тегиб кетди ҳеч тоқатим қолмади бозорга чикаман сабзабот мева чевалар қарайман қарам помидори сабзи ва ҳар хил мева-чева янги олиб келишганда улар жуда ажойиб бўлади ким билсин эрталабдан қандай эркак яна рўпарамдан чиқади улар аzonлаб ҳалигини қидириб изғишади Мэйми Диллон шунақа деб айтганди кечасилари ҳам улар шундай изғиб юришаркан Мэйми шундай ибодатга қатнарди бирдан нок егим келяпти каттакон серсув нок оғзингда эриб кетади бир пайтлар шунга бошим қоронғи бўлган кейин мен унинг тухумларини башарасига улоқтираман кейин мўйловига мослашиган Милли совға қилган идишда чой тутаман майли оғзи янаем катта очилсин менимча қаймоқларим ҳам унга ёқади мен нима қилишни биламан уй ичиди ўзимни қувноқ тутиб юраман лекин *ti fa pieta taseo*² ни оҳистагина куйлайман кейин ташқарига чиқиш учун кийинаман *presto non son più forte*³ энг чиройли иштонимни

¹ Иккита тухум пиширинг (*исл.*).

² Афсусланаман, эсиз мазетто (*итал.*).

³ Тезрок, мадорим қолмади (*итал.*).

кияман ички кўйлагимни ҳам яхшилаб кўриб қўйсин майли туриб кетсин майли ўзи шуни хоҳлади билсин хотинини нима қилишганини ҳоли жонимга асти қўйишмаганини асалдонига 5 ёки 6 маротаба тушиб-чиқишганини билсин ўзи шуни хоҳлади чойшабда доғлар қолди мен уни дазмоллаб ҳам ўтирмайман майли ишонч ҳосил қилсан ишонмасанг қорнимни пайпаслаб кўр дейман уям бўлмаса хона ўртасига тикка қўяман мана менинг устимга бажар дейман унга ҳаммасини майда-чуйдасигача ҳикоя қилиб бергим келяпти у менинг кўз ўнгимда ўзи ўзини қилсан у шунга лойик мен агар хиёнаткор бўлсам бу фақат унинг айби театрда анов мишиқи нима девди ўша О кўз ёшларга қорилган ушбу фурбатхонада биз қилган барча гуноҳ ва ёмонликлар олдида шу ҳам улуғ кулфат бўлдими Худо Шоҳид бу унчалар ҳам катта гуноҳ эмас ҳамма ҳам шундай қилмаялтими ахир фақат яширишади мен аёллар шунинг учун ҳам яратилган деб ўйлайман бўлмаса У бизни қандайдир бошқача қилиб яратган бўларди ана унда хотинлар эркакларни худди оҳанрабодай ўзига тортмасди майли у орқамдан ўпишни истаса рухсат бераман унда иштонимни туширай ва тўғри башарасига дўмпайтириб бор бўйи билан тутқизай майлига 7 чақиримга дегинча тилини тиқиб кўрсинг ва атрофи теваракларини айлантириб ўпса ўпид чиқаверсинг ана ундан сўнг айтаман менга 1 фунт ёки 20 шиллинг чўз дейман ўзимга кийим-кечак оламан агар берса демак ҳали инсофи бор аммо бошқа хотинлардай унинг бор-йўгини қокишириб олмоқчи эмасман мен аллақачон ўзимга яхшигина чек ёздириб олишим мумкин эди унинг ўрнига икки уч фунтга имзо чекиб ҳам юборардим неча-нечада марталаб чекни очик ташлаб кетган бунинг устига у кадар исрофгар ҳам эмас майли орқамдан кела қолсан хоҳласа рухсат бераман фақат лозимимни ҳўл қилиб қўймаса бас ё бунга ҳўп деб индамай қўя қоламиз нима деса ҳам ҳаммасига кўниб қўнглини оламан фақат иштонимни ифлос қилиб қўймаса бўлди ўзимни билмаганга соламан 1 та 2 та савол бериб кўраман жавобидан билиб оламан шундай ҳолларда у ҳеч нарсани яшиrolмайди уни миридан сиригача ўрганиб олганман яхшилаб қўнглини оламан хурсанд қиламан сал уятроқ сўзларни айтаман тезагимни хидла п... қимни яла ё шунга ўхшаган калламга нима тентак гап келса айтавераман ундан кейин пешкаш қиламан ҳа О шоипма энди э қуёшим навбат менини шундай шўх оғатижон

бўламан худди ҳеч нарса юз бермагандай Оҳ паққос эсимдан кўтарилий дебди-ку бу қуриб кетгур қон туф-ей йиғлашигният қулишингният билмайсан ҳамма нарсамиз аралаш-кура-лаш бўлиб кетган йўқ яхшиси биронта эски тускини илиб ола қолай бу яна бошқача ўткирроқ бўлади у ҳеч қачон билмайди уни ўзи қилдими ё бошқа унга бўлаверади эски-латта-путта бўлса кифоя кейин барча шилимшиқларини яхшилаб артиб тозалаб ўз ишинга равона бўламан у эса бу яна қаерга кетдий-кин деб пойлаб ўтиради тезроқ қайтишимни кутади чорак ўтти вақтнинг ўтишини қаранг кўз очиб юмгунча ҳозир Хитойда энди ўринларидан туришаётгандир кокилларини ўришаётгандир тезда роҳибалар тонг ибодатини бошлишади ҳеч ким уларнинг уйқусини бузмайди битта яримта роҳиб тунги ибодатга турмаса мабодо қўшнининг қўнғироқли соати сахар хўроздларидан ҳам олдин бонг уради ичаги узилиб кетмасмикин қани қўрайлик озгина мудраб ола билармикинман 12345 қандай гулларни ўйлаб топишибди булар худди Ломбард-стритдаги юлдузларга ўхшайди қоғоз обойлар анча чиройлироқ эди у менга тортиқ қилган пешбандга ўхшайди уни фақат икки мартагина тутдим яхшиси чироқни ўчирақолай ва яна бир уриниб қўрайчи эрталаб барвактроқ тураман Финдлейтер ёнидаги Лэмга бораман уйга гул жўнатишсин йигитча эртага йўқ бугун келиб қолиши мумкин йўқ-йўқ жума наҳс кун олдин уйни яхшилаб йигиштирай кечаси билан чанг-тўзон тўпланиб қолади кейин куй ҷалиб машқ қиласиз жиндаккина чекамиз мен унга жўр бўлишим мумкин фақат аввал пианино клавишларини сут билан артиб чиқай қайси кўйлагимни кийсам оқ гул қадаймикин ёки Липтоннинг оғизда эриб кетадиган пирожнийлари мен катта дўконнинг ҳидларини яхши кўраман бир фунти 7 ярим пенс ёки анави олча солиниб устига нимпушти қиём суртилганичи баҳоси яна икки фунт олса ҳам бўлар стол ўртасига чиройли гул қўямиз буни арzonроққа олса ҳам бўлади э шошма яқинда уларни қаердадир кўрган здим гулларни шундай яхши кўраман мен бу ер гулларга тўлиб туришини истайман Ё Раббим Худо табият ҳаммасидан ҳам гўзал ваҳший тоғлару денгизлару асов тўлқинлар буғдойзорлару сулизорлар гўзал далалар олам ча-роғон атрофда қўй-қўзилар ўтлайди кўллар дарёлар чечак ўланларга бокиб кўзлар яйрайди шунчалар ранго-ранг шунчалар хилма-хил ариқлару жарларнинг бўйларидаги бинафшалар бой-

чечаклар бўй тортади шу ҳаммаси табиат анавилар эса нима дейди гўё Худо йўқмиш сарик чақага арзимайди уларнинг илму амаллари қани ўзлари лоақал биттагина майсани яратиб кўриш-син-чи мен ундан баъзан сўраб тураман шу дахрийларни улар ўзларини билмайман ким аташади аввал ўзларининг бутун кир наҳс разолатларини қатрон қилиб тозалашсин кейин ўлим кўзларига кўриниб қолганда дод-вой солишади руҳонийни ча-киртиришади нега нега деганда виждан тоза эмас дўзахга тушишдан кўркишади о ҳа уларни жуда яхши биламан оламда хали ҳеч ким бўлмагандан ким бўлган эди илк одамни ким яратди барини ким о ҳа улар буни билишмайди худди шундай мен ҳам билмайман шундай бўлгандан кейин ана шунақа қилиб сизга эртага қуёш чиқишини тўхтатиб қўйишга уринишлари ҳам мумкин биз Хоут бурнида рододендронлар орасида у билан бирга ётганимизда бу қуёш сен учун нур сочяпти деб айтди у кулранг твид костюм ва похол шляпа кийган ўша куни мен таклифини айтишга мажбур қилгандим лабимда ялпизли ширип печени олдинига печенини лабимдан тишлаб олишига йўл қўйдим ўшанда хозиргидай кабиса йили эди ҳа бунга 16 йил бўлди Вой Худойимей у лабимдан узок ўпди нафасим ичимга қайтиб кетди ҳа у менга тоғ чечагим деди ҳа бу рост биз чечаклармиз аёлнинг бутун вужуди ҳа бу унинг умри бино бўлиб айтган бирдан-бир ҳақ гапи ва яна бугун қуёш сен учун нур сочяпти ҳа у шундай кўнглимни олганди нега деганда билдим у тушунаркан ё ҳис қиларкан аёл зотининг нималигини ва мен уни ҳар доим ўз хоҳлаган йўриғимга сола олишимни билардим ва мен унга нимага қодир бўлсам шунча лаззат-фарофат бердим ва айлантиравердим айлантиравердим ва охири у мендан ҳа деб рози бўлишимни сўради мен эсам аввалига жавоб бермай индамай турдим факат денгизу осмонга тикилардим у билмайдиган ҳамма нарсаларни эслардим Малвии ҳам мистер Стен-хоупни ҳам Эстерни ҳам отамни ҳам қари капитан Гроувни ҳам соҳилда қуш учирин ўйнаб ўтирган матросларни ҳам тек қот идии юв деган ўйинларни ҳам губернатор уйи олдида оқ шлём (қалпоқ) кийиб турган офтоб тифида жизғанак қовурилаётган соқчини ҳам эсладим ва соchlарига баланд қилиб тароқлар қадаган елкаларига шол рўмollар ташлаган тўқ қувноқ испан қизлари юнонлар яхудийлар арабларнинг бозорлари кўз ўнгимдан ўтарди яна дунё ва Европанинг қай ерларидан ким-

кимларни шамоллар учириб олиб келмасди бу ерларга яна Дюк-
стритни ва Ларби Шэрон яқинидаги қушларнинг қақағлаган
сайрашларига тўлган мурғ бозорини айтмайсизми ва кўзлари-
ни ярим юмиб мудраб тиқир-тиқирлаб кетаётган эшаклар ва
пиллапояларда сояда пинакка кетган плашч кийган ҳеч ким
танимайдиган дайдилар ва филдираклари улкан араваларга
кўшилган ҳўкизлар ва минг йиллик кўхна қалъа ва либослар
кийган бошларига улкан саллалар кўндирган ва худди қирол-
лар мисоли бир зум ўз дўконларига қўниб ўтишга чорлаган
басавлат кўркам ҳабашлар ва Родадаги дарчалари эски Кар-
вонсаройлар ва унда ярқ этган нигоҳ елпифич ортига беркина-
ди ва ошиқ дарча панжараларини ўпади ва тунлар хилват очиқ
майхоналар ва чақачум кастанеталар ва биз Алхесирасда кечи-
киб қолган кема ва тун қоровули фонарини кўтариб оҳиста
кезган кўчалар ва Оҳ у тубанда кўрқинчли қайнаб қутурган
гиридан Оҳ уммон уммон худди олов каби қирмизи ва хайлу
ҳашам чеккан оқшомлар ва Аламеда боғларида солланган ан-
жирлар ҳа яна иланг-билинг жин кўчалар ва нимпушти мовий
сариқ учалар атиргуллар хиёбонлари ва ёсуман ёронгуллар
кактуслар ва ўша қизлик чоғларимдаги Гибралтар ҳа боғ чечаги
эдим ҳа мен худди Андалус қизлари каби соchlаримга атиргул
ҳа қизилгул тақдим ҳа яна у мени Мавритания девори
остида ютоқиб ташна ўпди ўпди ва менинг хаёлимга келдики
шу йигитми ё бошқами барибир эмасми аслида шунда мен унга
кўзларим билан яна бир сўра дегандай ишора қилдим ва шунда
у яна ҳа хоҳлайсанми деб сўради ҳа хоҳлайсанми менинг
тоғ чечагим деб сўради ва мен аввал уни қучоғимни ёзиб қўлларим
билан ачомладим ҳа яна ўзимга маҳкам тортдим ва унга
кўксимни ботирдим ва муаттар исларим унинг димоғига урди
ҳа яна унинг юраги телбасаро гурсиллаб уради ва ҳа дедим
мен ҳа мен хоҳлайман Ҳа.

Триест Цюрих Париж
1914 – 1921

АЙРИМ ИЗОҲЛАР

12-ВОҚЕА

«ЦИКЛОПЛАР»

«Улисс»нинг 2-қисмининг 12-воқеаси Жойснинг бадиий ниятига кўра «Циклоплар» деб аталади. Хомернинг «Одиссея» достонида циклоплар денгиздаги оролда яшовчи бир кўзли улкан одамсимон махлуқлар. Бу фоятда кучли ва ўта қаҳрли махлуқлар қўй боқиб кун кўрадилар. Одиссей шериклари билан бу оролга келиб, Циклоп Полифемнинг горида унга асир бўлиб қолади. Циклоп ҳар куни Одиссейнинг ўртоқларидан икки кишини тутиб ерга уриб мажақлаб ейди. Циклоп қўйларини ҳам шу горида саклайди. Одиссей қўйларни учтадан қилиб матаб, ўртасига шерикларидан бирини қўй қорнига маҳкамлаб, ўзи ҳам шу йўл билан Полифемнинг асоратидан халос бўлади. Полифем ҳар куни эрталаб қўйларни гордан санаб чиқараётганда, ўртадаги қўй корнига боғланган одамларни сезмай қолади. Бунгача Одиссей шериклари билан бирга унинг ёлғиз кўзига ёғоч тикиб батамом кўр қилиб қўйган бўладилар. Полифем Одиссейни қарғайди.

12-воқеа Аноним персонаж томонидан киноя ва масхарага тўлиқ иборалар билан ҳикоя қилинади. Эпизодда ўзини ҳаддан ортиқ миллатпарвар, ватанпарвар, ирландпарвар қилиб кўрсатувчи Фуқаро деган шахс олдинга чиқади, барча баҳслар у билан Блум атрофида кечади. Полифем Одиссейдан исминг нима деб сўраганда, Одиссей унга ўзини танитишни истамай, «Хеч ким» деб жавоб беради. Ҳикоя қилувчи персонаж шундай Хечким. Унинг на исми ва на насаби маълум. Фуқаронинг ўта қайсар ва ҳеч нарса билан чиқиши мас фанатизми Полифемнинг ваҳший кучи ва одамхўрлигига муқояса қилинади. Бундай муқояслар сўз билан таърифланмайди, балки назарда тутилади. Эпизоднинг воқеалари ичida 33 та хил-хил ёзиш услублари муболагали тақлид йўсинида қайта бино қилинади. Улар остида жуда кучли киноя ётади. Эпизодда худди Рабле, Свифт, Стерн

сингари мумтоз адибларнинг овозлари янграб турғандай. Адиб бу услугуб воситасида циклопона улкан миқёс яратади. Шафқатсизлик, фанатизм, антисемитизм, миллатпарастилик сингари бало-офатларни фош қилишда Жойс танлаган бу услугуб узра услугуб услуги ниҳоятда қўл келади. Эпизод ҳамон ўз долзарб-лигини йўқотмаган инсоният ҳаётига дахлдор кўп ғояларни қамровга олади. Циклоплар ороли, ўрмонлар, кўм-кўк ўтлоқлар, зумрад осмон Ирландияни эслатиб туради.

Инисфайл — қисмат ороли. Ирландиянинг қадимги номларидан бири.

Эблана — Дублиннинг эски номи.

Мунстер, Лейнастер — қадимги Ирландия подшоҳликлари.

Рори — XIX аср охирида ерларни бўлиш тарафдори бўлиб чиқсан дехқонларнинг номи.

Күхулин, Балор, Ёмон Кўз — ирланд афсоналари персонажлари.

Маунтжой — Дублиндаги турма.

Талафантра — санскритлаштирилган ясама сўз.

Эреб — юнон афсоналарида ер ости зулумоти илоҳи.

Вираг — Блумнинг отасининг жунғорча номи.

Гарри Оун — афсонавий ирланд қироли. Ромаида бир қопоғон ит ҳам шу ном билан юритилади.

13-ВОҚЕА

«НАВСИКАЯ»

13-вөқеа Ҳомер достонига иқтибос шартли равиша «Навсикая» деб аталади. Роман сюжетининг Ҳомер достонига уланадиган жиҳати: достонда Одиссей ўз саргузаштлари давомида феаклар деган элатнинг оролига бориб қолади. Феаклар шоҳи Алкинойнинг навраста гўзал қизи билан дарё бўйида учрашади. Либосларни чайиш, чўмилиш учун келган сарой қизлари малика Навсикая бошлилигига копток ўйнайдилар. Жойс романининг бу эпизодида учта дублинлик навраста қиз ёш укачларини ўйнатгани ва ўзлари соҳилда дам олгани денгиз бўйига келадилар. Болакайлар бир-бирлари билан талашиб копток ўйинига бериладилар. Блум ҳам ушбу кунботар чорида уйида-

ги нохуш аҳволдан оғир хаёлларга ботганча соҳилда ўтиради ва беихтиёр қизлар, болакайларнинг ўйинларига маҳлиё бўлади. Айниқса ўртоқларидан чеккароқда ўй-фикрга ботиб ўтирган Герти Макдауэлл Блумнинг эътиборини ўзига тортади. Ёзувчи Гертининг жозибали сиймосида малика Навсикаяга ишора қиласиди. Узоқдан бу икки киши ўртасида оҳанраболи мулокот юзага келади. Герти Блумнинг худди ўз йигити каби тасаввурга берилади. Блумда ҳам шундай кайфият оқими жўш уради. Бутун жараён қиз билан Блумнинг онг оқимида рўй беради. Навсикая Одиссеини қандай кутқарган бўлса Герти ҳам ўз қизлик латофати билан Блумни сўнгсиз тушкунлик ва изтироблардан қутқаргандай бўлади. Дунё адабиётларида ушбу эпизод постмодернизмнинг бекиёс санъаткорлиги билан битилган ўта маэмундор саҳифаларидан деб баҳоланган. Жойс бу эпизодда ҳам дунё адабиётларига сон-саноқсиз услубий иқтибослар қиласиди, улар орқали қаҳрамонлари оламларини кенгайтириб боради. Булар «маданий қаҳрамон»нинг том маънодаги бепоён оламларидир.

Рип Ван Винкл — Америка адаби Вашингтон Ирвингнинг бир ҳикоясида тасвиirlанган қаҳрамоннинг номи. У тоғлар орасидаги бир адир устида йигирма йил уйқуга чўмиб ётган бўлади.

Тефилим — дуо ёзилган тумор. Яхудийлар бу туморни уйла-ри эшигининг тепасига осиб қўйғанлар.

Мен... А бўламан — Жойснинг турли мамлакатлардаги шархчилари бу сўзларни «Мен Алфаман» ёки «Мен алифдирман» деб талқин қиласидилар. Жойс Блум қиёфасида кези-кези билан Исо Масихога гоятда нозик ишоралар қиласиди, турли муқоясаларга кенг майдон ташлаб ўтади.

14-ВОҚЕА «ҚУЁШ БУҚАЛАРИ»

Блум ўта музтар ҳолда туғруқхонада кўзи ёриши қийналиб ётган танишини кўргани боради. Бу ерда туғилиш ва ўлим ҳакида чортанг сухбат қураётган ёш врачлар, зиёли йигитчалар даврасига кириб қолади. Улар орасида Стивен Дедал ва шўх ялла-маёrim Буқа Маллигандан ҳам бор. Блум келиб қолган жой Миллий туғруқхона деб аталади. Унга доктор Эндрю Хорн раҳбарлик қиласиди. Романда у Хомер «Одиссея»сидаги қуёш илоҳига қиёс-

ланади. Одиссей ўз саёҳатлари давомида денгизда баланд қоядаги қоронғи форда яшайдиган Скилла деган одамхўр махлукқа дуч келади. Скилла ўз қояси ёнидан ўтаётган ҳар бир кемадаги олтита одамни тутиб нобуд қилади. Хомер уни худди сувсиз оч қолган итдай тинимсиз увиллайди, ангиллади, деб таърифлайди. Туғуруқхона залидаги бўйдок ёшларнинг маст-аласт сухбатларида ҳам шундай ангиллаш, увиллаш садолари аён англанияди. Тириникрия деган оролда Гелиос қадим замонлардан бери буқалар ва қўйлар подаларини боқади. Еттита қўй ва етти буқа подаси. Уларнинг ҳар бирида элликтадан буқа ва элликтадан жўй бор. Афсунгар илоҳа Цирцеяning Одиссейга таълим беришча, подалар ва улардаги махлукларнинг сони ҳеч қачон ўзгармайди. Уларни Фаэтуса ва Лампасс деган нимфа чўпон боқишида. «Улисс» нинг 11-воқеасидаги олтин ва бронза сочли икки қиз ва 14-воқеадаги ҳамшира ҳамда туғаёттан хотин худди мана шу икки нимфага ўхшашиб кетади. Ҳар бир бобда янги бадиий техника воситалари ва услубларини яратган Жеймс Жойс «Гелиос буқалари» бобида ҳам тамомила янги бадиий тасвир услубини каниф этади. У инглиз адабиёти ва тили тараққиётида мавжуд ўнлаб бадиий, илмий, тарихий, диний, публицистик ва фольклор услубларини қайта яратади. Уларни ўзи тасвирлаган воқелик ва одамларнинг қиёфалари, руҳини жонлантириш, куттимаган қирраларини намоён этишга хизмат қилдиради. Европа адабиётида мавжуд ёзув стилларини қайта яратиш «Улисс» бобларида янги-янги қирралари билан намоён бўлади. Бадиий таржимада уларни айнан ўзидаи қайта бино қилиш мумкин бўлмаган иш каби қўринади. Биз суюнган С.Хоружийнинг рус тилига таржимасида 14-бобдаги услугуб ўзига хосликларини чиқариш учун у қадимги славян маноқиблари, блиналари тилига мурожаат қилади. Айрим ўринларда бу мутлако тушуниб бўлмайдиган жумбокқа айланиб кетади. Аслида Жойс блиналар тилини хаёлига ҳам келтирмаган. Бундай мушкул ҳолларда инглиз забон бўлмаган ўқувчига эпизоднинг мазмунини холисроқ / нейтралроқ / тарзда етказиши назаримизда ўринлироқ бўлади. Зеро услубни иложи борича тушунарсиз қилиб таржима қилишдан сира маъно кўринмайди. Бунда ўқувчи билан асар ўртасида алоқа узилиб қолади. Ўзбек тилига таржимада шундай тушунарлироқ йўл тутиш, айни замонда Жойс бадиий услубини соддалаштириб юбормасликни мақсад қилиб қўйдик. Лотин ҳикма-

тида юлдузларга элтадиган йўл тиканзорлардан ўтади дейилганидек, Жойс бадий услубарининг мақомларига ўқувчини чақириканаклар орасидан олиб ўтишга тўғри келади, Жойс Хомер мағораси билан Ҳорн туғуруқхонаси маконини ажаб бир тарзда муқояса қилиб беради. Бобдаги воқеалар худди она қурсофида рўй берәётгандай ва сухбат, баҳс мashaққатлари туғруқнинг буюк мashaққатлари билан уйқашиб кетади.

Холлсга етгаймиз — қадимги Рим коҳинларининг маросим кўшиқларига ўхшатма.

Хорхорн — туғуруқхона бошлиғи доктор Ҳорн, матн бўйича Гелиос илоҳи.

Лилит — яхудий афсоналаридан зулмкор рух. Бола туғилишида зиён етказувчи, насроний ақидаларида йўлдан оздирувчи маккора.

Хорив, Фасга, Хетти шоҳи — Фаластиндаги тоғларнинг номлари. Жойс Фаластин, Истроил, Бобил тарихида рўй берган воқеаларни худди ўз даврида Дублинда рўй берәётгандек қилиб тасвирлайди.

Етмиш шориҳ — Кўхна Библияни қадим ивритдан юнон тилига ўғирган 70 таржимон. Уларнинг таржимаси «Септуагинта» деб аталади.

Тофет — Қуддус яқинидаги жуда чуқур жарлик. Шаҳар аҳолиси бу ерга турли чиқиндиларни ташлаган ва сассигидан қутулиш учун уларни ёқиб юборган. Доимий ёниб ҳид таратиб турадиган бу жойни аҳоли жаҳаннам деб атаган.

Себарга — Ирландия рамзи.

Искірт Гарри — қирол Генрих VIII.

Ҳорн ҳарами — туғуруқхонанинг Жойс талқинидаги яна бир номи.

Жойс бенихоя кўп жаргон сўзлар, тушунчалар, варваризмларни қўллади. Воқелик ичida формалар яратади. Формаларнинг ўзи мундарижа яратиш воситаси бўлиш билан бирга ўзлари ҳам мустақил бадий ходисага айланади.

15-ВОҚЕА

«ЦИРЦЕЯ»

15-вөкеага келиб роман ўз бадий мундарижавий юксаклигига кўтарилади. Стивен /ўғил/ ва Блум /ота/ йўналишла-

ри ниҳоят бир-бирига яқинлашади. Роман воқеалари байтулла тарафдан туғуруқхона залига кўчади. Бу ердаги воқеалар худди дунё миқёсида қиёмат койим рўй берәётгандек мислсиз фантасмагория ичидаги ривожланади. Стивен ва Блум ва улар тимсолидаги Бутун Ирландия ўз ўтмиши билан тўқнашади. Стивен бу ерда зўравонлик ва фаҳш-разолат нималигини ўз кўзи билан кўради, ўзи бошидан кечиради. Блум уни ўзининг ёш нобуд бўлган ўғли Руди деб тасаввур қилиб бу жаҳаннамдан кутқариш, олиб чиқишга уринади. Жойс бу эпизодда қарб мадданиятида мазохизм деб юритиладиган иллатни ўткир наштар билан ёриб ташлайди, разолатни бутун даҳшати билан фош этади. Разолат ҳукмрон бўлган жамиятга аёвсиз ҳукм ўқийди. Ахлоқий нажот йўлига ишора қиласи. Жойс ёмон ярани кесиб ташлашдан бошқа чора йўқ демоқчи бўлади. Эпизод ранг-баранг эврилишлар, кийинишлар, ечинишлар, таносух — метемпсихоз ҳамда қарб карнавали билан тўлиб-тошиб ётади. Бу ақл бовар қилмас ҳодисаларнинг барини Жойс худди жаҳон саҳнасида рўй берәётгандай тасвирлайди. Жойс саҳналар ичидаги неча-неча саҳналар яратади. Мавжуд барча бадиий воситаляр ва усуллардан унумли фойдаланади. Бунда нафосат тубанликдан юксакликка ўрлай боради.

Стенсайд — Дублин яқинидаги жой.

Мен чойнакман — мен қайнаб турибман демоқчи.

Жаггернут — хинд асотирларида улкан ароба.

Ефод — яхудий уламоси киядиган устки хирқа.

Велиал — Кўхна Библияда иблиснинг номи.

Мисраим — Ҳомнинг ўғли, кейинроқ Мисрнинг номи.

Абулафия — ўзини халоскор деб эълон қилган испан яхудийларидан.

Липоти Вираг — Блумнинг бобоси.

Басиликограммат — подшоҳ котиби.

Гофер — Нуҳ кемаси гофер дарахти ёғочидан ясалган.

Локомотор атаксия — ҳаракат аъзоларининг ишдан чиқиши.

Пулафука — Дублин жанубидаги гўзал шаршара.

Нотунг — «Нибелеунглар ҳалқаси»да Зигфриднинг сехрли коптоги.

МУНДАРИЖА

Жеймс Жойснинг «Улисс»ини кандай ўқимок керак?	
Акмал Саидов	3
Таржимондан. Иброҳим Faфуров	17

Биринчи қисм

1-вокеа	22
2-вокеа	48
3-вокеа	65

Иккинчи қисм

4-вокеа	85
5-вокеа	104
6-вокеа	126
7-вокеа	163
8-вокеа	205
9-вокеа	250
10-вокеа	297
11-вокеа	343
12-вокеа	360
13-вокеа	431
14-вокеа	482
15-вокеа	529

Учинчи қисм

16-вокеа	669
17-вокеа	739
18-вокеа	768
Айрим изоҳлар	832

Адабий-бадиий нашр

Жеймс ЖОЙС

УЛИСС САРГУЗАШТЛАРИ

Роман

Мұхаррир *Даврон Ражаб*

Бадиий мұхаррир *Рустам Зуфаров*

Техник мұхаррир *Татьяна Харитонова*

Кичик мұхаррир *Дилбар Холматова*

Мусақхык *Фарҳод Норматов*

Компьютерда тайёрлоччи *Кира Голдобина*

Нашриёт лицензияси AI №158, 14.08.2009.

Босишга 2013 йил 28 февралда рухсат этилди. Бичими 60×90^{1/16}.

Офсет қоғози. «Peterburg Uzbek» гарнитурасида офсет усулида босилди.

Шартли босма табоги 52,5. Нашр табоги 52,72.

Адади 3000 нусха. Буюртма № 13-26.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг

«O'zbekiston» нашриёт-матбаа ижодий уйи.

100129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Телефон: (371) 244-87-55, 244-87-20

Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

www.iptd-uzbekistan.uz

Жойс, Жеймс.

Ж75 Улисс саргузаштлари: роман / Ж. Жойс; рус тилидан И. Фафуров. — Тошкент: O'zbekiston, 2012. — 840 б. — (Жаҳон адабиёти кутубхонаси).

ISBN 978-9943-01-885-3

Ирланд адиби Жеймс Жойснинг «Улисс»и (ўзбекча талқинда «Улисс саргузаштлари») дунёни ҳайратга солиб келаётган роман. У аср романи деб таан олинган. «Улисс» — романнинг том маънода янги йўллари, янги усуллари, янги имкониятларини очди ва Муаллиф — Бадиий матн — ўкувчи оламларида мислсиз ўзгаришлар жараёнларини бошлаб берди. Бу фавқулодда китобни шунчаки ўқишининг ўзи етмайди, унинг ҳар бир сўзи, ибораси, хикоя, тасвир тарзини кўриш ва диккат билан эшитиш ҳам керак. Шунда ўкувчи Ирландиянинг Дублин шахрида бир кечакундуз ичиди — 1904 йил 16 июня — қаҳрамонлар хаётида бўлиб ўтган воқеаларнинг чинакам иштирокчисига айланади, уларнинг ранг-баранг саргузаштларини ўз бошидан кечираётгандек бўлади. Жаҳон адибларининг бузрук отаси Хомернинг «Одиссейнома» достонида акс этмиш бутун инсониятнинг узок тарихий қисматига дахлдор саргузаштлар XIX аср бошида Европанинг қок марказида яшаган турфа одамларнинг толе ва тақдирларида ажаб бир тарзда инъикос топади ва давом этади. Роман ўкувчини ром этувчи музика ва ритм асосига курилган. Музика ва ритм тўлкинлари одамнинг фикр ҳамда онг оқимларини ҳар томондан камраб олади. Шу тариқа ўқиш — эшитиш — кўриш бир улуғ мислсиз гўзаллик жараёнларига айланади...

УЎК: 821.512.133-3
КБК 84(4Ирл)